ספר

פרי האדמה ח״ד

וספר עטור הבכורים

וספר פני האדמה

אשר אזן וחקר מורינו הרב הגדול מעוז ומגדול כמוה״ר

מיוחס בכ״ר שמואל נר״ו אים ירושלם ת״ו ארץ

החיים, גם ה' יתן הטוב אורך ימים ושנות חיים, וזרעו
לברכה זרע ר״ב כל הון יקר ונעים עושר וכבוד וחיים,

והוגה על ידי אנא זעירא יצחק הירירה ס״ט

ותשלם כל המלאכה בחדש אלול ב' יתקו״ה טובה לפ״ק

נדפס פה שאלוניקי יע״א

אשר תחת ממשלת אדונינו המלך

שולטן מוסטאפא יר״ה

בדפוס השותפין הח' המ' כמ״י כה״ר רפאל יאודה קלעי
הי״א וחבירו המחוקק כה״ר מרדכי נחמן הי״א.

פני הבית בריש כל .פנים האר״ש פנ״ים אל פנ״ים חדשות באו שבאי״ס פני״ס לשבת על האדמה

פני תיכ״ון הישי״ס התיכונה כאן שנ״א לא ראי זה כראי זה אשר לא ישא פני״ס והאדמה לא
פש״ס ובא עד קצ״ה לא נלרבה אלא לבסוף לעבו״ר את האדמה

פני לנ״ה מן הקלה אל הקלה סיומי״ה הוא דלא סימו״ה ויהי ככלות כל רמ״ז האדמה

פני האר״ש הנה ארש״י מן המודע״ית ולפנים זאת לפנים לימים שעברו ולשנים קדמוניות . הנה הבאתי מראשית
כל פרי האדמה ג׳ סדרים עירוב פרשיות . הן להם ביאו״ר על היד החזקה תורת משה גדול
אדונינו רבן של ישראל אחד נעלה על כל שכיות . כבר נקרא שמו פרי האדמה

פני כל הרימותי מן הבא בידי מנחת עני עולת תמיד העשויה . ספר מנחת בכורים אשר טפחתי ורביתי במתניתי
דילן זה תלמוד בבלי דרך שקלא וטריא . ונוסף גם הוא תוספ״ת הבכורים אשר עשיתי מטל פני האדמה

פני המרכ״ר דוכרן פתגמא כי אזכרה ימים מקדם ימות החו״רף וראיתי אני שהימים הראשונים
טובים מאלה כמה מעלות . כד הוינא זוטרי ככר שית ככר שבע שמתי פני למגמר שמעתתא לגלויי מסכתא
אחרי הגלות . לא מנעתי את עצמי מבית המדרש מכי השחר עלה אפי׳ שעה אחת ימים ולילות . הא למימר הא
לאנמורי יושב ושונה ואוכל פתי לגרי פת חריבה דין הכיין לי למשקל ולמטרי במתרי תורה הלכות מרובות חבילו׳ חבילות
באשר השיגה ידי יד כהה ללקט באומרי״ם למען דעת לדקות ה׳ ודעת אלהים מעולות . לא כן אנכי היום הקיפו ימי
הרעה ההולכים ללענה נזיקין וחבלות . הן בעון חוללתי מח״לל ויורד נא״לה זו משונה מכל הנחלו״ת . מכף רגל ועד
ראש הא גופ״א קשיא ישר יסרני יה לחו״ל במחולו״ת . מרא״ש מקדמי ראשי ראשי מתהפך בתחבולות״יו רב החב״ל
חבלים נפלו לי שדרין בין החולו״ת . ואור עיני גם הם רחוקים ונעשו קרובים ותבט עיני בשור״י מקרב לי ואשם להם
בפ״ים בת עיניס ה״ן חז׳ון נפרץ הא נא״פילי אפ״ילות . לחייחד יתמלאוס רפויי מרפיין שיתין ת״כלי מטו לככי
ובולו הטוחנות עשויות בול״ות בו״לות . וזרועי ייחלון מעי מעי אוח״ילה ה״ן מוליא אחר מוליא יליא״ות שתים וידי
אדם נהרא נהרא כנחלים נטיו ושדי כמידלות . וארכבותי דא לדא נקשן במדר״ין תנן כאשר ימוד הקנה רגלי עמדו
במכ״ור ואני כמעט נטיי״ו רגלי וברכיש כושלות . זאת קומתי קומה שאין בה הידור ונהפכו פני ומראהן רע ר״ך
אזיל סומקא ואתי חוורא נעברה לורתן שפכו כל הפנים לירקון ולורס לבלות . ושאר הגוף לא פלט ממתנים
ועד ירכים ערב״י פלעי״ם פרטי וכללות תרת שנתי מעיני ולא בא אל פי דבר המאכל לברא״י לבב אשר בחיקו ישא
עלות . לולי ה׳ שהיה לי עזרה בלרות הא סו״ה ריש כל אמותא בבתי הנפש זאת היתה לי בשיעור קומה לצאת ולבא
יפ׳עירו שפתי תהלה ליושב תהלות . הגומל לחייבים טובות יגמור בעדי לטובה להשיבני על כני כמאז מקדם לעמוד לשרת
לפני ה׳ ולבקר בהיכלו בכל גלילות . על התורה ועל העבודה ואיתה נפשי חיים ארוכים ויקויים בי מ״ש
לטובה נפלאות גדולות . חיים של טובה א על האדמה

פני ד״ל דלו עיני למרום כלפי מעלה לאויר ובא הדר נקשתא בעילתא . זכרני נא וחזקני נא ואמלני מכל צרה
ומכל מחלה הבראיני אורך ימים תשביעני מושב״ע ועומד הני מילי מעלייתא . גם ברך תברכני במוט״ב
תלת״א כחדא הני ברכ״י דרבנן במילי דברכתא . לעשות רצונך אלה״י חפלתי׳ לעובדך בלב שלם כבראשונה
באורייתא קדישתא . מכל משפחות האדמה

פני הישימ״ון ראה קראתי בשם זכרון דברים בספר פני האדמה בעבור תהיה לי לעזרה לארגע רוחי
עלמא . זכרון לבני ישראל זה שמי ושאל מיוחס במ״ק ט״ל ועם כוללות השני תיבות הם
מ״א גם פני האדמה במ״ק הם ל״ג ועם מספר האותיות עולה מ״א חשיב״א בעלמא . זאת ועוד כי בזה השער בא יבא
בתוכו מלין דאתי מדרשא אם אזכה לאחד מע׳ פנים דרושי״ם לכל חפליהם מהדרן בעלמא . לדרוש ולתור אם למקרא
אם למסורת במקראי קד״ש וכמאמרם ז״ל כי היכי דתהוי להו יקרא בעלמא . בקהל קדושים אראלים ותרשישים בית
הכנסת הגדולה אשר פע״הק ירושלים תוב״ב ולדרוש ברבים בבית מדרשות של שם הגביר המרומם נשא ורם מחזי׳
ביד לומדי התורה ליהודים היתה אורה כמה״ר יעקב ישראל פריירא
תנצב״ה בשבתות וברגלים רג״ל ישראל מעל האדמה

פני האדון ה׳ אלהיכ באהבתו ובחמלתו העיר ה׳ את רוח אחד מנדיב עם במעמד שלמן . להעלות אל מזבח הדפוס
את מעשה הכתב זה כתב ידי האי ספר׳א שיט׳ין כהלכתן . הוא הגביר נבון ויקר רוח רודף לדקה וחסד טוב
איש חונן ומלוה כה״ר יצחק קאזין נ״ע בחבר גינת ביתן . נפשו אויתה ויצא ילחק לשו׳ח להחזיק במעוז הדפוס
דברים כהויתן . אדהכי והכי קל משמיא נפק קום עלה בית אל זה בית עלמין וילך מנו׳ח אל
המנוחה ואל הנחלה גדולים לדיקים במיתתן . ואחריו יצאו נכביש הבא״ס מחמתו אחיו ויורשיו וכונתם לשמים לקיים דברי
המת ככל היוצא מפיו גם המה היו לי בעוזרי הוק׳שו למלותן . אני אברך להמנוח הנז׳ יזכה לחזות בנועם ה׳ כי היכי
דליעילוהו ביני לדיקיא למערתא דלדיקי ישרי ותמימי סביב לארבעתן . וכל המשתדלים לקיים את דברו ישאו ברכה
מאת ה׳ ברכה המשולשת יחיו דגן ויפרחו כגפן בעת זריחתן . חיים על האדמה

פני שרים עמודי התוך אלופי ומיודעי בני עליה יפטירו בשפה . הללו בעלי מלות שלומי אמוני עושים מאהבה רצון
טובכי שנה לא גריבא אלא להעדפה . אפי רברבי משגה כסף לרוף המסולאים בפז וכתם אופיר נטעי
נעמנים

לעמנים לגניין בשפה, הם המתחלים לקרבה אל המלאכה מכריזי הראשונים ספרא וסייעא וממוכם כעין החשמל פאר ישישים כל ברוח המקום מחה הימנו הגביר החכם המרומם זה דו'די וזה רעי ועט'ר כמה"ר משה בכ"ר מיוחס יצ"ו השומר אמת ישמרהו אורך ימים ישביעהו גם עושר וכבוד כי"ר ואני אברך להגבירים הרמים שרים ויועלי ארץ החכמים השלמים שפעולתם באמת לעבות רמון קומה כמה"ר יעקב נונים אינריקים וכמה"ר שמואל חזקיה הלוי חימיניים הם המדברים דבר אחד לבית מלרשינו לחזק את ידינו בעין חמלה למהר לשלוח מנת חלקינו מאת ה' תהיה משכורתם שלימה יתברכו מאלהי' אמן ברוב עוז ושלום גם ברכות יעטה לעדת חמדת אבירים הגבירים הרמים יקרים ותמימים הפקידים המפוארים העומדים על הפקודים אשר בית ישראל נכון עליהם פקידי עיר עוז לנו ע"יהק ירושלים תוב"בא די באתרא הדין הלא מרחם יהב אדעתיהו ואלא עסקיהו לאלקם ביעקב להניא אותם תנופה, ואפריין נמטייה לארבה המקרה רחימא דכפשאי אהוב למעלה ונחמד למטה הגבי' הפקי' המרומם נבון וחכם דגמיר וסביר אוהב התורה ולומדיה נה'ר דע'ה כמה"ר רחמים בכ"ר חיים הכהן וברכות לראש מגביר דין הוא הדר הגביר המרומם רודף צדקה וחסד הרופא המובהק יצחק די בילאסקו נר"ו יחדיו יהיו תמים דשנים ורעננים ישמחו ויעלזו לפני אלהים ברכות הטוב גם בניהם עדי עד תשיתמו לשרים שלוה בכל גבולם תן להם כפעלם בעין יפה, ישגו ויפרחו כגן רטוב כאשר יפול הטל על האדמה

פני הקדש עיר וקדיש נהר'א נהר'א רב מארשי'א שלשלת היחס והמעלה אהלי אפדנו, מהולל בתשבחות דיינא ונחית לעומקא דדינא דבר דבור על אופנו ה"ה החכם השלם הדיין המצויין הרב הכולל חין ערכו מיימלל כמה"ר בינבינישטי גאטיגנייו נר"ו אף הוא גר'מא מגרמ'אי להוציא לאור זוג של ספרי'ס את הראשונים ואת האחרונים לדקות פרזונו, ואף גם זאת ידו פרש ש'ר אף בחל'קי ל"ו ת'ק במחנה קדשו אחד לזה ושניים לזה לעשות מהם גרן בשבח המגיע מין בשאינו מינו, עיני לשמיא נטלית ליפוש אי שני ומשני מרוב כל נטיעותיו כמוהן יושבים על כסא ההוראה עומדים עליו מימינו, זרע רב יוסיף ברוב עותר'ה סגיא טעו'ן ברכה האי ברכתא אגב אמירתא ניהליה ואמן הוא אבינו שבשמים לעשות חולי'ן על ראש צדיק ולעשות רצונו כרצונו, כשלמ'ה הני מילי דאמור רבנן בכפילא על גבי מרומי הברכות שש ושמח בשמחה במעונו, למען יאריך ימים על האדמה

פני הע'דה אהל ישרים כאן בטורדי'ם מעיר לעזור לישרים נאוה, ההולכים למחזי'קים מחזיקי תורה אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם לפי רוב הענוה, לבדוק ולחזק ביד עושי המלאכה מלאכת ה' למען יחזקו בתורת ה' סיועי מסייעי ברוב חדוה, אמירה נעימה יהבית כל המותן בעין יפה כעל גמולות ישלם להם גמולם הטוב טובה כפולה ומכופלת מן הבריכ'ה העליונה כי שם לוה, ואתם פרו ורבו כצמח השדה ולא ישחית לכם את פרי האדמה

פני הקרוב'ים ישראל גוי אחד בארץ לשם טוב ולתהלה, ישובו בני ישראל וישב עמי בנוה שלום על תילה, איש על מקומו ועל כנו להחיות לב נדכאים ואת אלהי ישראל יעריצו נאוה תהלה, תקע בשופר גדול לאמר לאסורים צאו ולכל בני ישראל היה יהיה או'ר בעד או'ר ריוח והצלה, והקול נשמע באזנינו זמר'א דפומא וזמרא דמנא בין תפלה לתפלה, קול בן לוי ונב'לה עמו כינור נעים עם נבל שרי'ם ישור'ו שבח יקר וגדולה, והכהנים הלוי'ם המה יקריבו את קרבני לחמי קרבנות ציבור אשה ריח ניחוח לה' בין הערבים וכמו השחר עלה, והיתה לה' המלוכה את צמח דוד מהרה תצמי'ח בן ישי חי על האדמה

הלא כה דברי עמוס התלאות אני את דכא ושפל רוח מקוה רחמי אל
לישועתך יה קויתי לקבץ פזורינו ובא לציון גואל
אנכי מעמד במשמרתם יעמדו בבנין אריאל
נאום צעירא מתושבי קרתא די ירושלם המעתיר בעד כל ישראל הצעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל ס"ט

הלכות ת"ת

פ"א דין ה' נשים ועבדים כו' עיין מ"ש בספר בני דוד קושית רש"ל בתשובה למ"ד דנותנים ממעות ת"ת להגמון בשביל העניים דהא"כ יפשיטוש כו' מההיא דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ממרדכי שמנאו ד' על שפירש מד"ת אע"פי שהיה על עסקי הצלת נפשות כו' וכתב ז"ל דהוא תימא שימנע מלהציל נפש בשביל ת"ת דודאי הצלת נפשות קודם ע"כ ולע"ד נראה דיש לתמוה על רש"ל דאשיקרא קושי' ליתא שהרי התם במרדכי ביטל ת"ת משום שמא יארע איזה דבר של הצלת נפשות ובזה ודאי על הספק ת"ת קודם אבל בנתונים לסכנה עתה ודאי הצלת נפשות קודם

פ"ז דין י"א ת"ח כו' כשאלתי בראובן ובנו חנוך שעברו ביניהם דברים ומתוך כעס אמר בנו וז"ל איסטארי אין חרם איגידוני אי אין שמתא מפי ב"ד של מעלה ומפי בית דין של מטה סי טונארי מאם פארה די גאסטי סויין אין מי מאנו ועתה בנו נתחרט בפרשות כירואה שא"ו תכף ילכד ויכשל ח"ו בדבר זה ואביו מצטער הרבה

הגה עיין בי"ד סימן רכ"ח סעיף מ"ו גבי נדוי לע"הב ריש אומרים שאין לו התרה לכן יש ליזהר כו' וכתב מור"ס בהגהה דאם כבר כו' אלא במקום מצוה או לורך גדול וכתב הש"ך ס"ק ק"ז דהיינו שנראה לחכמים שא"ו יבא לידי מכשול כמו נדר על דעת רבים ועי"ש סעיף כ"א בהגהה דהנשבע שלא ליהנות מאביו ומתחרט מיקרי דבר מצוה ומתירין לו ועיין בתשו' למה"רי לבית הלוי סימן כ"ב ומה שמביא ראיה מתשו' הר"ן סימן ל"ב גם מה שעשה בנדון כזה ספק ספקא יע"ש גם מ"ש מהר"ם מפדואה סימן ע"ב יע"ש ועיין בספר משפט צדק ח"ב בסימן ל"ז עד סימן מ"ג יע"ש ועיין בתשו' מהרדב"ז ח"ב סימן תקכ"ה וס"י ובתשו' ספר זקן אהרן ס"י ובספר תש"ב ק ח"ב סימן כ"ח וסימן קכ"ג דבזה מיקרי הל ויכולים להתיר ועיין משפט צדק ח"א סימן א' דלכבוד אביו ואמו מיקרי דבר מצוה כל שכן אם היה שלא לשרת לאביו שהיה קונה לאביו כל הנצרך לו בבית אביו וכל שכן כשאביו רבו מובהק שלמדו תורה וגמרא והלכות ועדין מלמדו וחרם אינו צריך לא פתח ולא חרטה כמ"ש בסימן רכ"ח ס"ח וסי' רכ"ט ס"ח ומכל מקום צריך התרה על ידי עשרה ששונים הלכות ועיין בש"ך סימן של"ד ס"ק ל"ה וס"ק כ"ג ויתירו לו ג"פ ויאמרו פסוק יחי ראובן ואל ימות ג"פ ופ' תודעני אורח חיים ג"פ ופסוק שמעתי שמעך יראתי כו' ג"פ ויעבור כו' כל שכן אם כבר התירו לו בדיעבד וכמ"ש הש"ך סימן רכ"ח ס"ק ס"ט וס"ק ק"ח והעיקר בפרשות בנדון דידן כי מה שאמר יהיה כו' בב"ד של מעלה ובב"ד של מטה כו' וכונתו היינו שיהיה כו' בעה"ז מפי ב"ד של מטה ושל מעלה ואינו מנדה עצמו לעולם הבא ודוק

ה' תפלה וברכת כהנים

פ"ג דין כ"ב עיין מרן א"ח סימן ע"ט להחמיר ובשם י"א דמקילים ובב"י הביא סברת הטור ורבינו דאומרים וכתב וכן הלכה ועיין בפר"ח ספר מים חיים ס"ע"ט דהכריח לחומרא דלא מהני הפסקה לענין ריח רע ועיין בס' חמדת ימים בפרשות בדיני סוכה יע"ש

פרק י"ג דין ב' לפיכך יש שבתות שקורין שחרית ב' סדרים כו' הנה לענין עלית השלישי שיהיה הוא קורא שב' פרשיות יען נהגו העולם לחברם ברביעי עיין מ"ש הלבוש א"ח סימן רפ"ב דנראה דיותר טוב שיהיה ברביעי מכל מקום אינו אלא מנהג ואם נהגו לעלות עולים הרבה אדרבא יש לקרות אלייס בפ' ראשונה יע"ש ועיין במגן דוד שם שהביא לשון הלבוש וכתב איפכא דעת הלבוש כמו שכתבתי והטעם שכתב ז"ל יועיל להלין קצת לנוהגים לחברם ברביעי אפילו שמוסיפים יותר על שבעה גם מ"ש שם בעד הלבוש למקומות הנוהגים דבי"ט שחל להיות בשבת ושבת של ח"ה שאין קורין אלא חמשה כו' נראה שהוא ט"ס שהרי מנהג זה לא כתב הלבוש אלא דהיו נוהגים לקרות ז' דוקא ובשאר שבתות היו מוסיפין יע"ש ועיין ספר דב"ש סימן פ"ו שכתב לענין מי מהעולים יהיה המחבר הב' פרשיות דאין עיכוב לענין דינא ולא קביעות מנהג כולל רק הרשום כו' שהוא רביעי ואח"כ הביא משם ס'עיבור השנים סברא שנית שהשלשי הוא המחב' והוא ז"ל נתן טעם לדבר יען הג' הוא היותר חשוב שאין כן עולים בימי התלמוד והוא נכון לחברם ואליבא דכולי עלמא אין מעכב יע"ש

דין י"ט נהגו כו' עיין ש"ע א"ח סימן תכ"ה במור"ס שכתב אבל ר"ח אב כו' מפטירים שמעו כו והיא סברת הר"ל אבודרהם ז"ל וכן כתב מרן בב"י ע"ז דהוא היה מומחה ואלין שומעים וכן ראוי לסמוך ופעה"ק ירוש' ת"ו הכי נהגו להפטיר שמעו

דין ך' בשניה קורין זכור ומפטירין פקדתי ואיזו היא שניה כל שחל פורים בה אפי' בערב שבת כו' עיין מ"ש בכנה"ג א"ח סימן תרפ"ח הגהת ב"י כתב משם מהרלנ"ח סימן ל"ב כשחל יום ט"ו לבני הכרכים בשבת שקורין פרשת ויבא עמלק ומפטירין פקדתי אע"פי שמפטירין בה בשבת הקודם בפ' זכור. אבל הרב תיקוני יששכר כתב שמפטירין בפ' השבוע ועיין במסכת מגילה פ"ג משנה ד' שכתב הר"ב תי"ט הכל מפסיקין כו' ובפורים פי' שאין מפטירין מעין הפ' אלא מעין המאורע כו' כתב הרב ז"ל כגון בכרכים פקדתי כו' יע"ש ועיין בפ"א דמגילה משנה ב' פי' רע"ס ז"ל ואע"פי כו' מ"ת כו' ומפטיר פקדתי וכן רבינו הר"ס ז"ל מס' מגילה פ"ג משנה בחנוכה בפורים כו' תהיה ההפטרה פקדתי יע"ש ומה שהביא הכנה"ג דברי הרלנ"ח ז"ל היינו מ"ש אע"פי שבשבת הקודם ג"כ הפטירו גם כן פקדתי והנה לענין יום ראשון שהוא שושן עשר באדר אם אומרים תחנונים מצאתי כתוב מכ"י מר דודי הרב המובהק כמה"ר שלמה עבדלה ז"ל שכתב דאירע מעשה פה עיר הקדש ירוש' ת"ו בשנת התס"ו שקצת מהם אמרו תחנונים וקצת לא אמרו וכולם נתלו במנהג אבותיהם אלו אמרו כך נהגו ואלו אמרו שכך נהגו וכולם שוים שבתפילת מנחה של יום י"ג שאין אומרים תחנונים ותמה הרב ז"ל וכי הרוצה לעשות סעודה בשחרית מי מעכב בידו ומ"ש מנחה משחרית ואנו מה שראינו הוא שפה עיר הקדש נהגו שלא לומר תחנונים לא בשחרית ולא במנחה כו' עיין במגן אברהם סימן תרפ"ח ס"ק ח' ובספר בית חדש

הלכות ס"ת

פרק ז' דין ד' ס"ת כו' כדי שלא יהיו עיניו משוטטות כו' ודין ט' שאלה לענין ס"ת שבפ' האזינו שצריך להיות

ח

להיות כל שיטה חלוקה לשנים וריוח שבאמצע טעה הסופר והשמיט בעמוד השני השמאלי שיטה אחת ואחר כך הרגיש ומחק השיטה שכתב אחר השמטה וכתב בכתיבה דקה ב' השיטות בתוך אותה שיטה ועל ידי כן באו כמו עשר שיטות מאותו עמוד השמאלי יותר גבוה שיעור שיטה אחת מעמוד הימני שיטה שכ"ל כנגדו באופן שלענין הקורא בספר תורה כשהוא מתחיל מעמוד הימני בסדר הקריאה נראה שחסר כנגדו בשיטה הב' סיום הענין וצריך לשוטט עיניו למעלה לקרות סיום הענין ואחר כך בעמוד הימני להשפיל עיניו לקרות הענין שאחריו וכיוצא בזה עד גמר אלו השיטו' ורינו אם יש לפסול הס"ת בשביל זה עד שיחליפו היריעה ויכתבו כראוי או יש להכשירו בדיעבד בכי האי גוונא ושכמ"ה

שאלה זו נשאלה לרחימא דנפשאי הרב הכולל כמהר"ר יונה נבון יצ"ו והשיב עליה כיד ה' הטובה עליו הלא היא בכתיבו' העתיד לדפוס ויען הייתי חלוש מאורך חולי ברוך אשר גמלני כ"ט שליית לכן לא הארכתי בהדק יען שלא ממני אחוה דעי כתבתי שורותים אלו ראה ראיתי דברי פי חכם חן רב אח"אי הרב הכולל וכל דבריו מיוסדים על קו הדין ולהפיק רצונו גליתי דעתי גם אני כי לכתחילה כשר לקרות בו מכל הטעמים שכתב הרב הפוסק יצ"ו הגם כי כוונת הג"ור אא"ה כלל ב' סימן ז' היינו דודאי שלא במקומו בחוץ לדף הו"ל מאוחר קודם המוקדם ופסול אבל בתליה אף ע"ג שנכתב המאוחר קודם כיון דמינכר כו' וכתוב במקומו הו"ל כאילו נכתב כסדרו אם כן בנ"ד אם היה כ"כ גבוה השמאלי מהימני דיש לדמותו לנכתב חוץ למקומו אף על גב דמינכר מהכתיבה דקה שהיה השמטה דפסול מ"מ י"ל כיון דמחק ולמ"ש כמ"ש נכתב במקומו הוי רק שאינה מיושרת וצריך לשוטט עיניו מ"מ מנכרא מלתא ובהא דיעבד כשר לדעת רוב הפוסקים כמ"ש הכ"הג י"ד סימן רע"ד דאפי' איכא כמה ספרים מיקרי בדיעבד בפרטות שהוא יריעה שלימה ויש בה כמה הזכרות וצור ישראל יצילנו משגיאות אכ"יר עיין שיירי י"ד סימן רע"ו שהביא תשובת הרשב"ץ ועיין בספר בית דוד וספר גינת ורדים כלל ד' סימן י"ב

פרק ח' דין ג' ואין לו תקנה כו' הגה ס"ת שנמצא בו תיקון או הגהה דיש לחוש שמא היה פיסול ואין לו תקנה ותקנו הסופר עיין מקור ברוך סימן ל"ו דף כ"ד ונ"ה ומסיק דהעמד סופר על חזקתו כשר ויודע והעמד ס"ת על חזקתו דרובם בחזקת כשרים ונתקן על פי הדין מכל מקום אם הם שנים או שלשה יריעות יכתבו אחרות משום מהיות טוב אבל אם כל הס"ת כן כשר ולע"ד י"ל משחיטה דכל הרגילים בחזקת מומחים וכן מגילה דתלינן במכה או בפרעוש ודברי הרב אין צריכים חיזוק

של החכם המרומם כמה"ר יוסף גגדור

מודע' זאת בפני רבני גאוני עיר קדשנו ה"י ממני אני ההדיו' הבא על החתום היות אמת כי אני הגהתי ס"ת של האלוף התורני כה"ר אריה יהודה יצ"ו והיא כתיבת אשכנזית ויען כי הכתיבה היא דקה ומה שתקנתי אינו נרגש לעין ופן יחשדוני שנטלתי שכר ולא עשיתי כלום כי בעונותינו הדור אינו עולה יפה נירגנו אחרי על כן באתי להודיע בפני כל יודעי דת ודין מה שטרחתי בס"ת הלזה והתקון שתקנתי עד מקום שהגיעה ידי פעם ושתים ובמקום שלא היה אפשר לתקן הכשרתי מכח בדיעבד כאשר אבאר כי הנה בראייה ראשונה שראיתי שנים שלשה עמודים ראיתי שמה שהיה צריך לתקן הוא הטעין שאין להם חרטום ככנס לפנים וכבר נודע מה שקרא תגר הרב החסיד כמה"ר שמואל אבוהב ז"ל בס' הזכרונות על זה ולפי דעתו התפילין שכתובים בחסרות החרטו' הם פסולין עוד ראיתי לתקן הנונין הכפופות שרובם ככולם יש להם מצד ימין עוקץ קטן יורד למטה שנראין כעין גימל כפי תמונת הגימל שאנחנו כותבים ומפני שני דברים הללו נתרציתי להטפל בתקונם כי בעמודים הללו שראיתי לא היתה הכתיבה כל כך מקולקלת ויהי כאשר התחלתי לתקן ראיתי כמה קלקולים שכמה יודין לא היה להם קוץ למעלה וכמה מהם לא היה להם לא קוץ ולא ירך כי אם נקודה אחת גולם בלי צורה גם רוב הכפין הפשוטות היו כעין דלתין שהירך היה קצר גם כמה אותיות משתנות מזו לזו וכמה אותיות מטושטשות וכמה אותיות מחוקות בלי רושם כלל כי הדיו אינו מעמיד האותיו' ובהגיע אליהם איזה רוק מתפה נמחקים ואין בהם רושם כלל גם כמה אותיות מופרדות שנראית תיבה אחת כשתי תיבות גם כמה תיבות סמוכות זו לזו נראות כתיבה אחת ובפרט הלז במקום שיכולתי לתקן תקנתי ובמקום שלא היה אפשר לתקן סמכתי על סברת האחרונים שכיון שיש קלת הפרש כשר בדיעבד דלא בעינן כמלא אות קטנה אלא לכתחילה באופן שהוכרחתי לתקן האותיות כולם אות באות תיבה בתיבה ולא הספיק נפעם ראשונה והוכרחתי לחזור עוד פעם שנית והנה בשמים עדי ושהדי במרומים שהשכר שקבלתי אינו מספיק לשליש ולרביע על פי הטורח שטרחתי והנה בענין האותיות משונות שיש בס"ת הלזה כגון אותיות מלופפות ואותיות מוזרקו' ואותיות עקומות ואותיות תלויות לא שלחתי יד בהם והנחתים כמו שהין כי יש להם על מה שיסמוכו וכולם קבלה איש מפי איש עד למשה מסיני אך אנחנו בני ספרד לא נהגנו לעשות כן ובענין הפיסוק פסוקים שיש בס"ת הלז נראה לע"ד שבדיעב' כשר שאף אם ימלא בקלת מקומות ריוח כדי לכתוב ג' יודין אין ראוי לפסול שזו חומרא יתירה שהרי סברת הרמב"ם ס"ל דבין לפרשה פתוחה בין לסתומה צריך ריוח כדי ג' תיבות אשר אשר אשר או לפחות כדי ט' יודין וכדכתב מרן ב"י ז"ל בהלכות ס"ת וכבר נהגו כל תפוצות ישראל כסברת הר"ם במז"ל ואם כן כל מקום פנוי שהוא פחות מט' אותיות קטנות לא מיקרי שיעור פרשה ואף אם באנו להחמיר כסברת הרא"ש ששיעור פרשה סתומה היא ג' אותיות ואם כן במקום שימלא ריוח כדי ג' אותיות קרי ריוח פרשה שלא במקום פרשה ופסול היינו דוקא לכתחילה ואף אם נחמיר יותר מדאי דאפי' בדיעבד פסול היינו דוקא שיש ריוח כשיעור ג' אותיות מרווחות כשיעור תיבת אשר וכס"ת הלז אין בו ריוח כשיעור הזה ואם יאמר האומר ומי דחקך בכל זה ותקן הכל אף אני אומר לו אם באתי לתקן צריך למחוק ולכתוב ונפיק מיניה חורבה דמחזי כמנומר ובענין הנונין הכפופות הם כתובות כתמונה זו ג ומה שנראה לע"ד הוא לעגל בקולמו' מלמטה ולהבליע הקוץ בתוך מושב הנון כזה נ והראש של מעלה אין צריך תקון מאחר שכפי הדין כך היא תמונתה כעין זין ונון פשוטה וכדכתב הגאון מרן בית יוסף בהלכות תפילין ואף אם תינוק יקרא אותה גימל לא משגחינן ביה כי הם מורגלים בנון כעין וא'ו כזה נ ואדרבא צורת הנון העיקרית היא כעין זין וכדכתיבנא וכבר ראיתי בקושטנדינ' כמה ספרים מובהקים כתיבה ספרדית שהנונין כפופות כתובות כעין זיינין ובפרט הס"ת של הרב יוסף כהן החסיד זל"הה המפורסם באופן שעיקר הקפידה לשינוי הנון לגימל הוא העוקץ שלמטה ובהסתלק הקוץ על ידי העברת הקולמוס אף שדומה קלת לגימל מחמת תמונת הראש לית לן בה בפרט בס"ת הלז שיש כמה הפרש בין הנון לתמונת הגימל שרגל הגימל היא סדוקה מלמטה כזה ג וכולם הם כתמונה זו ואע"פי כן כבר תקנתי כמה נונין גם מלמעלה ועשיתים

כלורת ואז אך יש קצת נוגע שכתיבתן עקומה ואם באתי לתקנם גם מלמעלה מתקלקלת האות לגמרי. תקנתי הקוף למטה והנחתי הראש כמו שהיה. זהו מה שנראה בתיקון הס"ת לע"ד ומעתה הנה עם רבותי חכמה ותושיה אם שגיתי המה יורוני ויאמרו לי איזה הדרך ישכון אור ועמם הסליחה

כה דברי מתאבק בעפר רגליהם הצעיר יוסף גגדור

הלכות ברכות

פרק ג' דין יו"ד לענין ברכת האורז הטור כתב בתחלה מברך בפ"ה בשלו כו' כמ"ש כו' ובגמרא אמרינן דאורז אפילו איתיה בעיניה שלא ע"י תערובת אין מברכין במ"מ אלא בפ"ה ומותיב מדאמרינן הכוסס כו' בפ"ה טחנו כו' בשלו כו' במ"מ ואסיק בתיובתא כו' וכתב הרא"ש ז"ל הלכך על האורז אם אפאו או שבשלו ועשאו כמין דייסא כו' במ"מ וי"מ משם ה"ג דבאורז שהכל וכתב הרא"ש ז"ל לאו מילתא היא כו' ומרן בב"י כתב לשון הרא"ש ז"ל שעשאו כעין דייסא וכתב בהדיא ומ"מ נר' דהיינו דוקא כשנתמעך האורז יפה דהוי כמו דייסא הא לאו הכי אפילו שלקו אינו מברך אלא בפ"ה דבכלל כוסס הוא וכמ"ש בחטים שלוקים כו' ודייק לשון הרא"ש ז"ל שכתב כעין דייסא דוקא הא לאו הכי בפ"ה ואע"פי שה"ר יונה כתב דיש הפרש בין אורז ודוחן דבאורז מברך במ"מ אפילו כשהוא שלם י"ל דהאי שלם אינו ר"ל דלא בעי' שנתמעך כו' אלא דלא בעי' כתוש וכן מוכיח כו' אלמא דשלם דנקט גבי אורז היינו לאפוקי כתוש דוקא אבל לעולם בעינן ממועך כדי שיברך עליו במ"מ וכתב ז"ל ומיהו יש לחלק בין חטים לאורז דדרך האורז לבשלו כשהוא שלם בלי שום כתישה והילכך אף כשלא נתבשל הרבה לא נשתנ' ברכתו משא"כ בחטים שאין דרך לבשלם אלא חלוקים או כתושים כגון הריפות והילכך כשמבשל אותם שלימים בלא כתישה הוי כאילו כוסס אותם חיים ע"כ ונראה דכונת דברינו ז"ל היינו כיון שאין עושים בו שום דבר אלא כמות שהוא מבשלים אותו לכך אף שנתבשל כל שלא נתבשל הרבה לא נשתנה ברכתו ומברכין בפ"ה אבל מבושל הרבה כדין נשתנה ברכתו כו' אבל חטים שאין דרך לבשלם אלא כתושים או חלוקים לכך אפילו נתבשלו הרבה מאחר כל שמבשלים אותם שלימים ועשאם דייסא כל שלא נכתשה הוי כאלו כוסס אותם חיים כו' וכמ"ש שהלחם חמודות בשם הר"ר יונה גם כתוב שם בס' ל"ח על מ"ש הרא"ש ז"ל הילכך על האורז או שבשלו ועשאו כעין דייסא מברכין במ"מ כתב בל"ח דוקא כשנתמעך האורז יפה דהוי כמו דייסא הא לאו הכי אע"פי ששלקו אינו מברך כי אם בפ"ה כו' ובמ"מ כתב עיין כו' על זה והלבוש כתב ס"ז אורז כו' בין קלוי בין שלוק והגרעין שלם בפ"הא דפרי הוא כו' ואם בשלו עד שנתמעך או טחנו ואפאו כו' אזי אינו נקרא פרי ומברך בורא מיני מזונות כו' יע"ש ואי לאו דמסתפינא להגיה בלשון מרן הב"י או הייתי מגיה והילכך דוקא כשלא נתבשל הרבה כו' או למחוק תיבת אף לבד וכונתו היא כמש"ל דר"ל דלעולם האורז כל שהגרעין שלם מברכים בפ"ה אבל אם נתמעך כדייסא מברכים בורא מיני מזונות אבל בחטים אפי' נתמעך כדייסא כיון שדרכם לכותשם או לחלקם כל שבשלם שלמים אפי' נתמעך כדייסא ברכתם בפ"ה אם לא שנתמעך יפה כעין חבין דקדרה והכי דייק לה מרן הב"י לעיל גבי חטים דנתמעך שלהם לא שני כשהם דייסא אלא כדייסא כעין חבין דקדרה שנדבקים ומ"ש לעיל גבי חטים והגרעינים שלמים היינו שאינו ר"ל שאינם נדבקים כעין חבין אפי' שנתמעך כל שאין המיעוך כחבין של קדרה ברכתו בפ"הא כל זה כתבתי לפי שראיתי חולקים ומ"ל דמברכים על האורז אפי' שלא נתמעך אלא הוא כמו שהוא אף שקורין פילאוו לו טיכי מברכין במ"מ ואין להם שחר וסומכים עצמם בלשון רבינו יונה וכבר מרן הב"י פירש דברי ר"י דהיינו נתמעך ומ"ש שלמים היינו שלא נכתשו או נחלקו ומ"ש מרן הב"י אח"כ ומיהו כו' אין נראה דסתר כל מ"ש לעיל כמ"ש המגן אברהם ס"ק יו"ד ותפס על הגהה שכתוב עד שנתמעך כו' אבל לשון הב"ח ז"ל יש לומר דמה שתפס על מרן הוא דתחילה כתב בדין אורז כמו כוסס חטים כו' דהשוה דין האורז לדין החטים ואחר כך נסתפק דיש לחלק כו' ור"ל דבאורז כל שנתמעך אפי' שלא נתמעך הרבה כחבין של קדרה דנדבקים כו' מברך במ"מ ובחטים בעינן נתמעך הרבה כעין חבין דנדבקים כו' ועיין בס' מעם לועז פרשת יתרו דף קכ"א ע"ב דכתב בהדיא אפילו בג'ורבה דמברך בפ"הא ובעינן דוקא שנתבקע ונמחה שכ"כ קימי אריב'ינטו אימי דיויזו דומיא מ"ש דהתם ברכתו במ"מ ועיין בספר ראשון לציון בשיטתו לברכות דף ל"ז במ"ש דהאוכל אורז חי וכן בחיטה היינו דוקא שהכל שהרי אינו נאכל כמ"ש חי כו' ולע"ד י"ל דאם הוא חי יבש אינו נאכל כלל ואינו מברך כלום ואם הוא חי רך דנאכל מ"ה הוי בפ"הא ואפשר כי זהו טעם הרא"ש והתוס' ומרן בש"ע דשבקו שתם חיים בפ"ה ולא הביא מרן בב"י שום חולק אמנם לענין ברכת האורז המבושל כתב ז"ל דלברך במ"מ צריך שיהיו הגרעיני' דבוקים אחת אל אחת ומבושלים הרבה עד שהבא לאוכלן אינו לועסן כלל אלא בולעם כמו שהן דהיינו מעשה קדרה לכן לע"ד נראה דיש לברך בפ"הא עד שיתמעך הרבה כעין חבין של קדרה שנדבקים זה עם זה אזי יברך במ"מ והנלע"ד כתבתי ולנור ישראל ילילנו משגיאות כי"ר לענין הביסקוג'ו יבש שאין בו כדי שיעור ברכת המזון רק שאינו יכול לאכלו כי אם שרוי ואחר כך אפילו שנתייבש נתפח ויש בו שיעור רב עיין בספר גן המלך

פרק ח' דין א' כל פירות האילן כו' עיין מ"ש במהדורא קמא בהלכות אלו פרק זה בפסק הסבר"א גם לע"ד כ"ל לענין ברכת המינטה רומאנה הנקר' בערבי קאקטה דלפי מה שהארכתי שם בסוגיא ובדברי הפוסקים ז"ל דכל שנשאר מעט גזע דנראה בארץ ושרשין קיימים בארץ אליבא דכ"ע אע"ג דאין לו ענפים מיקרי עץ לגמרי כו' יע"ש אם כן כל שכן במינטה רומאנה ועיני ראו בחצרי שגדל זה וגדל קומת עלו שיעור אמה והנותר ונשאר עלו וגזעו קיי' להחליף עליו כשאר כל האילנות דלע"ד נראה דיש לברך בורא עצי בשמים והוא מכ"ש מענין הקלאב' יאסמין ככתוב שם וגם העידו לי שגביר אחד קנה ג'יבוק אחד בסך מיי' מעץ המינטה רומאנה הנז'

פ"ד דין ט' אבל מברכין כו' הטוב והמטיב. כו' הנה לענין הטוב והמטיב כשמביאים תוך הסעודה שבא אחד לבקרו ומצאו אוכל ושות' עם חבירו ואז שלא הוא לביתו והביא לו דורון קנקן יין ונסתפקו בזה כיון דלאו אדעתיה שיבא שום אדם כנהוג בסעודות גדולות דיושבי' לאכול ולשתו' ומברכי' בפ"הג ודעתייהו על מה שנוהגים להבי' תוך הסעוד' ויש מי שאמר דלפי"ז צריך לברך על אותו יין בפ"הג אפילו שהיו עדיין שותין ויש להם מיין ראשון לפניהם כו' כנראה שהוא מ"ש מרן בש"ע סימן קע"ז דין ה' וז"ל אם אחר שבירך על הפת שלחו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון אפילו מדברים שדרכן לבא ללפת הפת צרי' לברך עליהם כדין נמלך וכ"כ בב"י שם כו' וכתוב בס' שולחן מלכים למהר"י בואינו ז"ל וז"ל וכן אם נמלך בתוך הסעודה ושלח וקנה מן השוק איזה מאכל או פרי שלא היה דעתו עליו מברך לפניהם כו' ומו"רם בהגהה כתב וז"ל ולא ראיתי נוהגי'

בן ואיפשר דסתם דעת אדם על כל מה שמביאי' לו בסעודה ועיין סי' ר"ו דין ה' שכתב שם וז"ל מי שבירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון א"צ לברך וכתב מו"רס בהגהה וטוב ליזהר לכתחילה שיהיה דעתו על כל מה שיביאו לו ע"כ וכתב הבאר היטב בשם הט"ז והמ"א שאם כבר אכל הראשונים צרי' לברך אם לא כאדם שדרכו להמשיך באכילת פירו' יותר ממה שמונח לפניו ע"כ א"כ אם הוא בענין שדרך כל אדם כשעושין סעודה לאחרים להמשיך השתיה יותר ממה שמונח לפניו בזה ודאי דא"צ לברך על זה שהביאו לו אפי' דלאו דעתיה עלויה אמנם אם הוא בענין דלאו אדעתיה שיבא שום אדם ויביא בנהוג בסעודת שמחות צריך לברך היכא שכבר כלה היין הראשון אבל אם עדיין היין הראשון לפניו כו' מהט"ז והמ"א כנז' דאזי אפילו שאין דרך להמשיך יותר ממה שלפניו כל שעדיין יש לו ממין הראשון א"צ לחזור ולברך רק שלא יהיה נמלך ממש וגם שמה שמביאים הוא דבר שדרכו ללפת הפת בו אבל אם הוא מין אחר צריך לברך אבל במין עצמו כמו יין ועדיין יש לו לפניו מהראשון אשר בירך נראה דא"צ לחזור ולברך ואפילו דמרן ז"ל כב"י סי' קע"ז אחר דין שהיה לפניו ממין הראשון כתב וז"ל ומיהו היכא שאחר שבירך על הפרי שלחו לו ממי שאינו סמוך עליו ולא היה דעתו על הדורון הו"ל ממש נמלך שקובע ברכה לפניו כו' י"ל דהיינו בדורון דלאו אדעתיה ואינו סומך עליו אבל ביין אע"ג שלא היה בדעתו שיבא שום אדם מ"מ כיון דבסעודות אחרות נוהגים להביא מסתמא דעת כל אדם על כל מה שיביאו לו ואם הוא לאו אדעתיה שיביאו לא מיקרי נמלך כיון שלא היה בודאי הגמור שלא יביאו והיה מן האפשרי שיביאו לא מיקרי נמלך משום דעל הסתם דעת כל אדם על מה שמביאים לו בסעודה כמ"ש מור"ס ז"ל כנז' והלבוש והביאו השיירי א"ח סימן קע"ז אות ד' גם מ"ש הכנה"ג סימן ר"ו בשם ס' החסידים דאם בא לו פרי אחר שבירך על הראשון ואכלו כיון שלא היה דעתו ע"ז יברך גם על האחרון נראה הא אם עדיין לא אכלו כולו א"צ לברך אפילו לא היה דעתו ע"ז האחרון וכן יש לדקדק מדברי מור"ס ז"ל שכתב בסי' ר"ו דין ה' וז"ל וטוב לכתחילה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו כו' נראה בהדיא דדברי מרן ז"ל שאמר דכל שיש לפניו ממין אשר בירך בו אפי' לא היה דעתו על כל מה שיביאו לו רק שכתב מור"ס דלכתחילה טוב כו' אבל אם עבר ולא כיון מ"מ כל שיש לפניו ממין הא' שוב א"צ לברך והמג"א שם סי' ר"ו ס"ק ז' כתב דאיירי מרן היכא שדעתו על מה שיביאו ובסוף דבר כתב כללו של דבר אם דעתו על כל מה שיביאו פשיטא דא"צ לברך ואם היה נמלך ממש צריך לברך ובסתם כל זמן שמונחים מהראשונים לפניו מחלוקת דלס' הכלבו צריך לברך כיון דאין קביעות לפירות ולס' החסידים א"צ לברך והאי סתם היינו שאינו נמלך ממש וכן הב"ח ז"ל י"ד סי' י"ט כתב ולענין מעשה נכון שיהיה דעתו על כל מה שיביאו לו משום ס' הכלבו דצריך שיהיו כולם לפניו וכ"ש בענין ברכת שחיטה ובדיעבד אם לא היה דעתו על כל מה שיביאו אם הביאו לפניו ממין הא' לא יחזור לברך אפילו גמר לשחוט כל מה שלפניו דשמא יש קבע לשחיטה כמו לאכילה כס' העטור וכן לשון מרן שם בי"ד סי' י"ט שכתב היו לפניו הרבה כו' ובירך כו' ואחר כך הביאו לו כו' אם כשמביאים כו' יש עדיין לפניו כו' אין צריך לחזור לברך ולכתחילה טוב ליזהר להיות דעתו בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו ע"כ הרי דזהו לכתחילה אבל בדיעבד נראה דאפילו שלא היה בדעתו בשעה שבירך והיינו משום כו' ודוקא שנתכוון בהדיא שלא לברך אלא על מה שלפניו התם הוא מ"ש בסעיף ו' דצריך לחזור ולברך וכמ"ש

הפרי תואר שם ס"ק י"א אמנם לענין דאפילו שכבר גמר כו' התם בענין דוקא שיהיה דעתו על כל מה שיביאו כמ"ש ס"ק י"ד והפר"ח שם ס"ק י"א דלכתחילה משום ס' הטור כו' צריך שיהיה דעתו כו' אבל בדיעבד אפילו בסתם משום דכל שיש לפניו כו' עדיין הוא קבוע לשחוט ולפי"ז י"ל בדבריו שם ס"ק ט' איך כתב שהרי לא היה דעתו כו' ומ"ש בא"ח סי' ר"ו דא"צ לברך איירי בשדעתו מתחילה להביא דהתם איירי מרן בשכבר נגמרו כו' דלא כמ"ש הט"ז והמג"א הביאו הבאר היטב דהיינו שהיו עדיין לפניו כו' ומה שתמה על מור"ס דנראה מדבריו שהבין דאפילו שלא היה בדעתו מתחילה כו' דזה א"א דהרי בנמלך אין לחלק כו' וקי"ל מי אמר דאיירי בנמלך אלא דוקא איירי בסתם וכמ"ש הוא עצמו ס"ז כמ"ש מרן וטוב כו' והוא ממש מ"ש מור"ס בהגהה שם והיינו כמ"ש הוא ז"ל ס"ק י"וד וז"ל וכל זה מיירי בסתם כו' וכ"ע וזהו בשחיטה כ"ש באכילה וכמו שחילק מרן בב"י סי' י"ט וכן הב"י הש"ך י"ד שם סי' י"ט ס"ק ט' שחילק מרן הכי כדי לתרץ דברי הטור דבי"ד כתב שאם אפילו עדיין כו' צריך לחזור כו' ובא"ח סי' ר"ו כתב בהיפך ותמהני על הכנה"ג ז"ל י"ד סימן י"ט בהגהת הטור ס"ק ט' וי"ד יהם חילוק זה לפריסה ול"א וברכת אברהם כו' גם במ"ש ס"ק י"ד מהכא להביא דסי' ר"ו שבירך ואח"כ הביאוהו דצריך לחזור כו' וכתב דלפי מ"ש בפריסה ול"א וברכת אברהם ניחא ולכאורה נראה כלפי לייא דאדרבא החילוק הוא דבאכילה מיקרי קבע כל שישב וכמ"ש המרדכי בפ' כ"מ וכמ"ש מרן סימן קס"ז לדידן דליכא היסבה ועיין לחם חמודות דף נ"ן ע"א ס"ק ק"ב י"ש ובשחיט' אין בה קבע כו' אלא כשהיה בדעתו בהדיא אבל לקושיתו י"ל משום דהתם בפרי ומאכל משום דכל שאינו רואהו אפשר שימאס בעיניו ולא יאכלנו לכן אין לברך וכמ"ש הב"ח בא"ח סימן ר"ו בשם הגהת דמהר"ס לכן דעתו שהיה על מה שיביא כל שאינו לפניו אינו כלום משא"כ בשחיטה וכיוצא דכל שהיה בדעתו כו' מהני והא ראיה מהפרי עצמו שאם בירך על מה שלפניו ודעתו כו' כיון שאינו ברכה לבטלה שהרי יש לפניו מהני נמי על מה שאינו לפניו ודבריו צל"ע איך שיהיה נראה דבשנוי יין אפילו שאין דעתו עליו בשעה שבירך א"צ לברך אפילו הביאו לו מחדש ממש כיון דסתם כל אדם אפילו שאין דרך לשתות ב' מינים בסעודה לסברת הרן פ' ע"פ מ"מ דרכו לשתות אם מביאים לפניו וכשאמרו בש"ס דף כ"ט שנוי יין א"צ לברך הוי דומיא דשנוי מקום דהוי היסח הדעת מ"מ שנוי יין אפילו דומיא דשנוי מקום לענין דלאו אדעתיה א"צ לברך שהרי היסח הדעת ליכא וכ"כ הט"ז סימן קע"ד ס"ק ג' דודאי אם בירך ע"מ לשתות אחד לבד ונמלך דצריך לחזור ולברך וכתב שאם בירך על הפת לאוכלו כולו ואחר שאכלו נתאוה לאכול יותר ושלח לקנות מן השוק דצריך לחזור ולברך המוציא אבל אם יש לו בבית לא הוי נמלך דדרך רוב בני אדם כן ע"כ וא"כ כל שדרך בני אדם כן לא מיקרי נמלך אפי' שלא היה דעתו כי אם על אותו שבירך עליו ולפ"ז מ"ש מרן סי' קע"ה ולאו דוקא הביאו אליו מחדש כו' ר"ל ממקום אחר שלא היה דעתו עליו שהוא חדש ממש דצריך לברך הטוב אלא אפי' היה להם מתחילה ב' יינות רק שלא היו לפניו ממש על השלחן ופי' זה צ"ל לפרש לדעת מור"ס שם ואין הכרח לפרש כמ"ש הט"ז דלדעת מור"ס צ"ל דמ"ש לאו דוקא כו' היינו אחר שגמרו כל היין הראשון כו' דלטנ"ד משום הכי אין שייך לקרותו חדש וא"כ לפ"ז אכ"ל דמ"ש מור"ס לעיל אע"ג דאין לו עוד מן הראשון היינו לענין בש"הג אלא התם היינו לרבותא דאפי' רבוי יינות מיקרי כמו שהוכיח כן בב"י נגד החולקים וכמ"ש כן בהדיא שם המג"א ס"ק א' וכן ק"ל במ"ש בספר מטה לוט פרשת יתרו דקקל"א ע"א בענין הטוב והמטיב דהיינו דוקא

כל שיש לו עדיין מן הראשון כו' יע"ש כי זהו הפך סברת מרן בב"י ככז' דס"ל דרבוי יינות מקרי והוא החליט הדבר בלי חולק סוף דבר נראה לע"ד דפשיטא לענין סעודת קרואים למי שיש לו איזה שמחה דהמנהג לבא אלו בני אדם על השלחן ולהביא עמהם יין בזה ליכא שום סברא לברך בורא פרי הגפן רק הטוב ופשט הענין דהביאו להם יין כו' הכי הוי וכן ראינו גאוני עולמא שהיו עושים אמנם אם אחד אוכל ושותה בביתו ובא חבירו לבקרו ולא הביא עמו יין רק אחר שישב שלח להביא מביתו נראה שכלה היין הראשון בזה נראה דהוי כמי שכלה פתו ושלח לקנות מהשוק דצריך לחזור ולברך המוציא אבל כשבא לו חברו בתוך הסעודה והביא עמו יין כיון דבסעודת משתה נוהגים להביא יש לומר ג"כ שתם כל אדם כשמברך דעתו לשתות כל מה שמביאים לו תוך הסעודה או אפילו לא הביא עמו יין רק שלא ערב עליו אותו היין ושלח להביא מביתו אע"ג דהוא לא ערב לו ואינו שותה כי אם אותו יין שלא להביא מ"מ למסובי' שערב להם הראשון כיון שעדיין הראשון לפניהם אפילו שלא היה דעתם על זה שהביא זה אח"כ לא מיקרי נמלך דפירוש נמלך היינו שגמר בדעתו שלא לשתות כי אם אותו יין לבד ואח"כ נמלך ובזה ודאי כל אדם שיושב לאכול ולשתות דעתו על כל יין שמביאים לו תוך הסעודה ואפילו בנמלך לקנות מהשוק אחר שאכל פת כתוב בבאר היטב סימן קע"ד דהיינו שלא נשאר כלום ואע"ג דהוא מחלוקת מ"מ בדיעבד אם אירע כן טפי עדיף שלא לברך בפה"ג לעשות מעשה לברך אע"ג דאם היה חייב לברך ואינו מברך מועיל מ"מ אם מברך כשאינו חייב עבר לאו דלא תשא שנזדעזע כל העולם עליו ועוד שעושה מעשה בידו וצור ישראל יצילנו משגיאות כי"ר

ובענין זה שלא אלי החכם השלם הדיין המצוין כמהר"ש מה שכתב בזה ורצה שאחוה דעי אליו וזה אשר שלחתי אליו ככז"ל וגם על דבריו כה לדברי אליו מ"ש דברכת הטוב פוטר ברכת היין ליתא וכן אמרו בש"ס אע"פי שאמרו שנוי יין אין צריך לברך אבל מברך הטוב כו' הרי דברכת הטוב שאמרו היינו אפילו כשאינו חייב לברך בפה"ג וכמ"ש הפוסקים וגם כשמביאים מחדש ממש דנמלך והביא דמברך בפה"ג מברך נמי הטוב גם מה שהק' על הכנה"ג י"ד סימן י"ט בהגהת הטור אות ט' במ"ש ויש לתמוה עליו דלפי מ"ש רבינו בע"הט כו' והקשה עליו שהרי מ"ש הב"ח היינו ליישב ס' העיטור אבל להרא"ש והטור צריך לחלק בין אכיל' לשחיטה כו'

הנה יש ליישב קצת כמ"ש ויש לתמוה כו' קאי למ"ש סברת מרן הב"י ז"ל מ"מ עדיין קשה שא"כ הי"ל להזכיר להב"ח ג"כ בחילוק זה בין שחיטה לאכילה בהדי הפרישה והל"ח אלא שגדולה מזאת ק' עליו ז"ל למה יחס אלהם חילוק זה מאחר למרן ז"ל עצמו בב"י חילק כן ככז"ל גם מ"ש מעכ"ת אם איתא שאם בא מחדש מבית אחרים כו' צריך לברך א"כ מאי קשיא להו מהאי די"ל לסימן ר"ו בא"ח על הטור לישני דבא"ח מיירי דמביא מביתו כו' גם זה לא מכרעא משום דקושיתם הוא כיון דהכא בשחיטה בעינן דוקא שיהיה דעתו על כל מה שיביאו א"כ גם בפירות יהיה דכותא ואפילו שיש לו בביתו כל שלא היה דעתו עליהם מתחלה ליה צריך לברך ולזה הוכרחו לחלק בין שחיטה לאכילה עם ענין קבע כו' גם מה שהוכיח מעכ"ת מדברי הב"ח ז"ל בא"ח סי' קע"ה ממ"ש לרבינו בא לבאר דלא תימא דוקא כשהביאו כו' לאחר שבירכו על הראשון בפה"ג דלא נפטר יין השני בברכת בפה"ג שבירך על הראשון כו' גם זה אינו הכרח די"ל להכי קאמר דלא תימא דוקא כשהביאו לו יין אחר לאחר שברכו על הראשון בפה"ג דלא נפטר יין השני בברכת בפה"ג כו'

ר"ל דבשעת ברכה לא נפטר ג"כ השני שהרי לא היה שם רק ואח"כ מה שאינו מחוייב לברך על השני היינו משום דהיה לו עדיין מן הראשון רק ר"ל דבשעת ברכה של ראשון לא נפטר השני לאפוקי מ"ש אח"כ כשהיו לפניו ממש השניים בשעת ברכה דאז בשעת ברכה נפטר גם השני ודוק

ולענין דין אורח עיין א"ח סימן קע"ה במג"א ס"ק ד' והוא העיקר דנותנים הקנקן בשלחן והוא לכ"ע אבל בספר פרח שושן חא"ח כלל א' סימן י"ב כתב דלא כמג"א אלא האורח והבע"הב כולם מברכים הטוב והמטיב כו'

פרק עשירי דין י"א הרואה חמה כו' הנה בשנה זו נסתפקו לענין אם צריך לברך בשם ומלכות כו'

עיין בטור א"ח סימן רכ"ט ומ"ש מרן בשם הערוך בפי' זמן הברכה כפע"ד בערך חמה ועיין מ"ש השיירי כנה"ג א"ח סי' רכ"ט דכתב למה שנהגו שלא לברכה ועיין בס' דבר משה ח"א חא"ח סימן א"י מ"ש בפירוש דברי הכנ"הג כדברי הערוך ואין לו אחר רק פי' הירושלמי גם לדעת הכנ"הג היינו בימו' הגשמים כל זמן שיהיו ג' ימים רצופים בלי ראית אחד מהלג כלל כלל דמברך ובזה כתב השיירי דאיפשר דס"ל שהוא דבר שאינו מצוי כו'

אמנם עיין מ"ש הדבר משה משם אביו ז"ל בכנופיא של ת"ח שאמרו ברכה זו והיינו ודאי בשם ומלכות דאי לא לא מיקרי ברכה וגם הכנ"הג כל מ"ש היינו לענין ברכה בשם ומלכות כמ"ש הטור סימן רכ"ח נוסח הברכה לענין ימי' ונהרות ברוך אתה ה' אמ"ה עושה מעשה בראשית ובספר אבודרהם שער שמיני בהלכות ברכות וז"ל הרואה חמה כו' מברך ברוך אתה ה' אמ"ה עושה בראשית ועיין באר היטב סימן רכ"ט שהיה מהרי"ל מכריז כו' שיברכו והיינו ודאי בשם ומלכות ורבינו נקט בימים כו' ובחמה כו' עושה בראשית ובגמרא דף נ"ט קאמר עושה בראשית וכן בס' הרוקח הל' ברכות סימן שמ"ג הביא בשניהם עושה בראשית ועיין בסימן רכ"ט בעטרת זקנים שכתב עושה בראשית ובלבוש סימן רכ"ט בהדיא כתב בא"ה אמ"ה עושה מעשה בראשית ועיין ס' משאת בנימין סימן ק"א והרא"ש בברכות דף פ"ז ע"א כתב עושה מעשה בראשית ועיין בס' שלה יהושע דף ס"ב לכן צריך לברך ברוך אתה ה' אמ"ה עושה מעשה בראשית כהטור והרא"ש והלבוש ומרן סימן רכ"ח שכתב בהדיא עושה מעשה בראשית ומי שהחיינו לזה ביום ט"ז ניסן התקט"ו"ב לברכה זו יזכנו לברכה עוד כ' וג' פעמים ועיין במרדכי פ' הרואה דנ"ד ע"ד שכתב דכל אלו הברכות צריך בשם ומלכות וכן נהג ר"י והשר מקוצי ועיין בשיירי י"ד בסימן ש"מ לענין ברכת קריעה שלא נמצאת בתלמוד מ"ה כתב דאין להזכיר שם ומלכות אבל באלו הנאמרים בתלמוד צריכים להיות בשם ומלכות ברכה שלימה כו' ועיין בספר מעם לועז פ' בראשי' דף י"ב ע"א יע"ש דעל ג' ימים מעונן כו' לא נהגו כו' ועיין בספר מעדני מלך יע"ש ועיין בתוספתא דברכות פ"ו דף כ"ו וז"ל רבי יהודה אומר המברך על החמה הרי זו דרך אחרת וראיתיבס' שולחן מלכים שכתב דהיינו דבשאר השנים אסור לברך כו' ולחשבון רב אדא הוא כל י"ט שנים כו'

הלכות מילה

פ"א דין י"ב מי שנולד בין השמשות כו' נ"ב נולד בין השמשות עיין א"ח סימן של"א דין ה' ומ"ש הבאר היטב שם נולד רביעי שעה קודם צאת הכוכבים הוי ספק ואם נולד קודם לכן מוהלים אותו יום ח' וס' הרדב"ז שאם נולד אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים

אם הדבר ספק אם נולד קודם סוף שקיעה או אחר סוף שקיעה כו' ידחה כו' ועיין כ"ד סימן רס"ו בשיירי אות א' ועד אחד נאמן לומר נולד בשבת גם עיין שם מ"ש דבשבת אחד למול ואחד לפרוע אוי להם כו' ועיין כנה"ג א"ח סימן של"א דאם נולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים אין מלין אותו עד יום א' ועיין ס' בית דוד א"ח סימן קכ"ו דף ל"ב דהראוי לשמות הוא דכל שנראה השמש אפילו מה שהוא אפילו בראש הדבר היותר גבוה שבעיר מונין מאותו יום ושאין נראה כלל בשום דבר מונין להבא וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו ולענין יום המעונן עיין שם מ"ש

סדר תפלות כל השנה

ראש השנה נהגו העם כו' להוסיף כו' עיין מ"ש הלבוש סימן תקצ"ו וז"ל ורגילים לילך על הנהר זכר לעקידה דאיתא במדרש כשהלך א"א לעקוד עד צוארו במים כו' ונילול ורגילים שרואים דגים ולענין כשחל יום ראשון בשבת הנה לפי דברי המאור הגדול האר"י ז"ל שכתב דוקא כו' גם בנודע ענין יום ראשון ליום שני גם ענין שבת שעת מנחה ראוי אפילו בשבת זולת מ"ש בס' קילור שני לוחות הברית דבשבת יעשו ביום שני אדרבא מהתם ראיה שהרי לא קאמר אלא משום שמא יבואו ח"ו לידי חילול שבת והיינו דבמקומם יוצאים חוץ לעיר ובשבת איכא איסור הוצאה ואי איפשר שלא יכשלו גם שמשליכים פת לדגים כו' יע"ש ועיין בשיירי כנה"ג ובמגינים וא"כ בירושלים שעושין ע"ג החומה אדרבא יום א' וגם בשבת מהטעמים הנז"ל ואם יאמרו שביום שני עדיף כדי לילך חוץ לעיר ע"ג המים ממש עיין מ"ש הבאר היטב א"ח סימן תקי"ח אות כ' יע"ש

הלכות שבת פרק ה'

דין ד' קרוב לשקיעת החמה כו' ענין שקיעת החמה לר"ת עיין ס' מנחת כהן וס' מקראי קדש אכן רוב העולם נראה דנקטו כמ"ש הר"י בן חביב בפירוש דברי רבינו בפ"ב מה' קידוש החודש דין ה' דלרבינו שקיעת החמה היינו מיד אחר שתסתר גוף החמה מעינינו וכן ס"ל שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכן נראה מהרא"ש ז"ל דלא הביא דברי ר"ת כלל אומנם לדעת מרן ודאי צריך להחמיר כר"ת

פרק ו' דין י"ב כותי שעשה מלאכה כו' לענין הקאהוי שלוקחים מחנות הגוי בשבת ורובו נעשה בשביל ישראל ונלאו ראשונים ואחרונים ולא יכלו הן מיראת הגוי המוכר הן דהכל נעשים חולים בדבר זה וכבר הולאו כמה תמון ולא יכלו לתקן והוא רחום יכפר והירא יחדל ועיין הרדב"ז ח"א סימן רי"ג דכל דבר שנאכל כמו שהוא חי אין בו מלקות לענין מבשל בשבת אלא אסור מדבריהם ומטי לה ממאכל ן' דרוסאי דאינו חייב עליו בשבת משום דאיכא מאן דאכיל לה הכי שוב לא מחייב מן התורה וכ"ש דברים הנאכלי' חיים לכל אדם ואם כן אם הקאהוי כתישה מאתמול ודנאכלת כמ"ש חייב וע"י גוי הוי איסור דרבנן באיסור דרבנן

פ"ו דין י"ב פוסק אדם כו' עיין מ"ש פרק כ"ז.

פרק עשירי הקושר קשר של קיימא כו' עיין בא"ח סימן ש"ז ומתבאר דקשר הסודר אשר אנו עושים אע"ג דעשוי להתיר בו ביום כל שהם שני קשרים זע"ז לדעת רבינו והרי"ף אסור אלא יעשה קשר ועניבה עליו דכיון דעתיד להתיר בו ביום שרי לכ"ע או הכריכה וקשר אחד כ"ש דשרי

פרק י"ח דין ט"ו המוציא שטר פרוע כו' לשון ה"ה שם ועיין קו' הרב מהרח"א ז"ל בס' מק"ק כו' ולע"ד קו' זו הוקשה לה"ה גם דיוק הש"ס דלעיל נקט שטר פרוע וכאן נקט שטר חוב על שלא פרעו כו' משפרעו כו' גם קשה למה לי למנקט חלוקת עד שלא פרעו שהרי כל מאי דפליגי היינו כשפרעו והי"לל שטר פרוע גם כי יהיה לו להקשות מהברייתא דלעיל דאתי כר"י לכן יש לומר דברייתא לעיל דנקט שטר פרוע היינו דמפורסם דפרוע כגון שנקרע קרע ב"ד וכיוצא ומשאו כל אדם דאינו חייב להחזיר ובודאי חזי לצור על פי צלוחיתו לכן חייב לכ"ע וז"ש ה"ה ברייתא ונמרא כו' ולמטה בפלוגתא דת"ק ור"י בברייתא היינו בשטר גמור שאינו מוכיח שהוכן שפרוע ולכן נקט רישא שטר חוב כו' ובזה אתפליגו ת"ק ור"י ולזה כתב ה"ה ז"ל דדין שטר הפרוע שהוא שטר עדיין הק הוא פרוע הוא כת"ק כו' והלכ' כמותו ר"ל וכבר רבינו בכמה מקומות פסק ככל האוקמתות של הש"ס אליבא דת"ק ולכן לא כתבו כאן ואינה ה' לידי שיטת הרן פי' למס' שבת וז"ל ת"ק סבר אסו' להשהו' שטר פרוע והילכך(לא) משהי ליה לצור כו' והא לכ"ע הוא דללוה לא חזי דלא משהי לשטר' דילמא נפל כו' ור"י סבר מותר להשהות שטר פרוע ושאין בכולו אלא כדי ליתן ע"פ צלוחית קטנה שאם נקרע שוב אינו ראוי לצרוך ולעיל דאמרינן או שבכולו כדי לצרוך ע"פי צלוחית כו' מיירי לאחר שנקרע קרע ב"ד יע"ש

פרק כ"ג דין ט"ו המגביה תרומות ומעשרות כו' נשאלתי את הא"ש והכו' כמהר"י מולכו י"ץ במי ששכח להפריש ת"ומ מיין ושכר מע"ש מהו שיהיה שותה והולך בשבת וישייר בשולי הכלי ויפריש כמ"ש והוא כתב בזה הענין לענין דינא ושאל ממני אחוה דעי בזה וזה אשר השבתי לו בס"ד

ראיתי מ"ש עליון למעלה החכם השלם והכולל ה"י ולא הניח פינה וזוית ותחלת דבר פרש שר אם ת"ומ בזמן הזה מדרבנן והביא דברי הר"ש והראב"ד ומרן בכ"מ וה"ה ז"ל ודברי הטור ז"ל בסי' של"א וס' מור"ס ז"ל ומ"ש אך לא נהגו כן אלא דהוי דרבנן ומ"ש הרב"ך סימן א' ומהרשד"ם חי"ד סימן קל"ב והמבי"ט ח"ב סימן קכ"ו ובנו ז"ל ח"א סימן כ"ד ומ"ש הש"ך ז"ל מד"ע וכתב מעכ"ת דלא זכר שר שהן הנה דברי מרן בכ"מ כו' ולע"ד י"ל אף כי כבר ראה דברי מרן בכ"מ מכל מקום הוקשה לו כיון דהראב"ד ז"ל פריך לרבינו מלשון זה דריש הלכות תרומות והוכרח מרן לפרש כו' א"כ בשולחנו הטהור הי"ל לפרש דבריו אלא מוכרח לומר דסמך במה שפירש דברי רבינו בכ"מ ולכך פירש הש"ך ז"ל הכא והטור ז"ל הביא דין זה משום דהוא ס"ל כסברת הראב"ד כמ"ש ז"ל וכ"ל דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה כו' מיהו אפי' למ"ד דתרומה בזמן הזה דאורייתא היינו הזורע שהוא ואוכל תבואתה אבל זורע ומוכר וכן הלוקח אחר גמר מלאכה אפי' מחברו ישראל אין צריך לעשר אלא מדרבנן ואין צריך לומר הלוקח מן הגוי אחר

ומ"ש מעכ"ת דלהרמב"ם מ"ש דבזמן הזה חייב דרבנן היינו בקרקע ישראל כו' זה אינו אלא סברת המבי"ט היא דקרקע דגוי אע"ג דגמר מלאכתו על ידי ישראל פטורה ולהרמב"ם כל שנגמרה מלאכתו ביד ישראל חייב מדרבנן וכבר כדר המבי"ט ז"ל דה"ט משום דכולה חדא גזירה כו' אם כן מ"ש מעכ"ת ד"ה ולפ"ז כו' עד מנהג אבותינו כו' אינו מנהג אלא ה"ט משום דכולה חדא גזירה ואם כן הוא הדין מתקן בשבת אפילו בנותן עיניו כו' וכההיא שכתבו התוס' בגטין והרשב"א ז"ל גם מ"ש מעכ"ת ודברי המבי"ט כו' הן הנה דברי הר"ס כו' עד וגם מהר"ר בצלאל סימן א'

שאל כו' הנה לע"ד מבואר הדבר שם דכל זה היינו בתבואה וכיוצא בה דהמרוח הוי גמר מלאכה מה שא"כ ביין דגמר מלאכתו הוי על ידי ישראל דהתם להרמ"בם ז"ל הוי מדרבנן מטעמא דחדא גזירה כו' גם מ"ש מעכ"ת וגם מה"רר בצלאל כו' עד מ"ש והוא היין בענבים כו' וכמ"ש המבי"ט כו' עד וכן משמע כו' גם בזה נראה לע"ד דכל מ"ש הרכ"ז היינו בתבואה דוקא שאין שום ממך מש"כ בענבים ומכ"ש שאין לומר דמה שנתרבב בירושלים ת"ו היינו משום דאין למהוג כארם דגליל כמ"ש מעכ"ת אלא אפילו בגליל נהוג בענבים ולא גזרו אלא בתבואה אבל בענבים הרי כתב דאפשר דאהא גזירה היא אם כן מ"ה הוא טעם ירושלם ת"ו ואין לתקן בשבת גם מ"ש וגם מהרש"ס כו' עד ואחרי הודיע כו' הנה לע"ד הרי בהדיא דבענבים אם הביאם לעשות יין הרי גמר מלאכתו הוא על ידי ישראל וחייבים מדרבנן כמ"ש רבני א"י מועתקים בספר אדמת קדש גם מה שתמה על מר זקני מ"ש בספר הלק"ט עד וכ"ע

הנה דעתו ז"ל לברך כשאר מצות דרבנן ומה שחילק בין גיתו ללקוח מן הגוי הוא כמו שביאר דבריו שם סימן קמ"ה משום שצריך ליתן מעשר א' ללוי דלית ליה טעמא אתינא מכח כו' וחילוק בין מפרים אחד אחד כברכתו בפ"ע ובין מפרים בזה אחר זה ולא סח כו' מפורש בש"ע סימן של"א שע"א גם דקדק מר זקני ז"ל בלשונו שכתב וזה מן היין שנעשה מן הענבים הלקוחות מהגוי שבוצרם על מנת לידרך כו' רוצה לומר דדעת הגוי משוי להו עדיין שלא נגמרה מלאכתם ולפי זה הוי גמר מלאכה אח"כ ביד ישראל וחייבי' גם בספר מטה יוסף בסוף הדפוס דף אחד בסדר הפרשת המעשרות בברכה כתוב שם ושם מבואר חילוק בין מפרישם זה אחר זה ובין סח בנתים כו' לענין ברכה יע"ש ומה שנהגו להפרים בלי ברכה כמוקם עמם או משום מאן דאמר דכל דאזל לאבוד כו' או משום דמספקא לא נפקא כמ"ש המבי"ט ז"ל ומהריק"ש ז"ל סימן של"א דין ד' כתב ז"ל ואם לקחם אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתם וגמרן ישראל כו' ומפני כך צריך להוציא ת"ומ מן היין דלא חשיב גמר עד שיניח בחבית ויעלה הזגין והחרצנים מעל פי החבית כמ"ש דין פ"ו ע"ב וכן הביאו מהריה דארעא דישראל בספ' שלחן

מלכים בסימן זה שב"י בהדיא הכי

גם מרן בש"ע דין פ"ב כתב פירות שהגיעו כו' ונתלשו ועדיין לא נגמרה כו' כגון תבואה כו' במד"א כשגומר כדי למוכרם בשוק כו' כתב על זה בספר שלחן מלכים הנז' וז"ל ומדברי הרש"ש סימן קל"ב ומהר"י אשכנזי מוכח בהדיא שהולכים בענבים אחר דעת הגוי הלוקטן אם ליין אם לאכילה שאם היה דעתו לאכילה הוי גמר מלאכה ביד גוי ופטור ומזה אתה למד לפטור יין למוקים ממעשר ע"כ דברי הגאון אבי התעודה מהר"רי ישראל בנימין ז"ל זי"ע והוא כמ"ש מר זקני מארי מתניתין ז"ל בספר הלק"ט כנז' והנה כל מי שהביא ענין זה של חרס לפת ת"ו שלא לעשר כו' כולם לא כתבו אלא לענין תבואה דהמרוח הוא גמר מלאכה ובפרט בספר שלחן מלכים שהביא ענין חרס לפת והביא חיוב ת"ומ על יין מהענבים שלוקחים מהגוים כו' כנז' והרב הגדול בישראל כמהר"י בנימין שכתב דמהר"שדם ז"ל בהדיא מוכח כדברינו

דכתב גוי כו'

וכן דברי הרש"ס שם סימן קל"ב דף קל"א ע"א וז"ל

אך הלוקח ענבים מן הגוי אני רואה שעושין הדין גמור בני א"י עד שאמרתי כו' וכן פסק הרב הגדול מר קשישא כמהרש"ג וכמהרנ"א הובא בס' אדמת קדש והביאו דברי מהרש"ס וכתב הגאון ז"ל וז"ל הרי בהדיא דסבר מהרש"ס שאפילו הענבים ראויות ליין תלינן בדעת הגוי כו'

ומה שמעשה יין הרי היא כאילו ליקטן הגוי ליין כו' גם שם כש"ה"ק דף מ"ז ע"ד משם הרב ז"ל כתב דאזלינן בתר דעת גוי והוי גמר מלאכה ביד ישראל וכבר הורה זקן מהרש"ס ז"ל והרב מהר"ש גארמזאן ז"ל הפש ומלא שורש זה דאזלינן בתר דעת גוי לשון הרא"ש במ' סוכה ספ"ק גבי מחללת של קנים כו' והובא בשלטי הגבורים דף של"א כו' יע"ש עד והגמכרים ליחיד בע"כב הוי ליין והרב אד"ק עפ"י זה יסד המנהג שנהגו שלא להוציא מכל הניקח קודם נטילת רשות והכרזה כו' יע"ש הרי דדעת גוי כו' היא עיקר וא"כ גמר

מלאכה ביד ישראל חיובו מדרבנן ותיקון גמור מיקרי

והנה רע"ס פ"ז דדמאי מ"א ומשנה ד' והתי"ט מ"א נראה

דוקא שהתנה מע"ש ודוקא דמאי אבל טבל ודאי אינו יכול משום דדמאי מעשר והם שלו אבל בטבל צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתרומת מעשר כו' ובפ"ז מה' היו לו תאנים כו' שהוא טבל ודאי מ"ה לא קאמר למחר אלא מה שאני עתיד להפרים ועיין ר"ש פ"ד דמאי מ"ד כו' גם לא התירו אלא מה שאוכל ואותה התירו להתנות כדי להפרים למחר ממותר אכילתו ושתייתו הנשאר בשולי הכוס אבל לתקן כל החבית לא כו' יע"ש ועיין ר"ש פ"ד דמאי מ"ד ובתוספ' בגיטין דל"ה ע"ב ד"ה ומיחל כתבו ואחר שבת יפרים מעשר ראשון ושני כו' יע"ש ועיין תו' שם דף ל"א ע"א ד"ה דמחשבה כו' כתבו ז"ל דהאי תרומה שכבר הוא מתוקן אבל תחילת תיקונו של טבל לא שרינן משום דאיפשר במחשבה ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת אע"ג דשרי ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר כו' יע"ש כדתנן בפרק במה מדליקין ספק חשכה מעשרין דמאי הא ודאי חשיכה לא אם לא כשקרא שם מע"ש בין השמשות כמ"ש ר"ש פ"ז מ"ד ומ"א כו' והרשב"א בשיטתו לגיטין דף ל"א כתב דטבל גמור לעשות תיקון בשבת אפילו במחשבה אסור ואפילו בדמאי שהוא ספק מתוקן לא שרי לתקן בשבת כדמוכח בפרק ב"מ אע"פי דאיפשר ליתן עיניו בצד זה כדמוכח פ"ק דחולין גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן עכ"ל ואמנם ר"ש שם הביא דברי הירושלמי דכל דהתנה מע"ש אפילו בודאי טבל מהני וירחום בשפתיו בשבת וכההיא דמתניתין ה' פ"ז היו לו תאנים של טבל דאיירי אפילו בודאי טבל ולא אמרן במזמין את חבירו דאיירי בדמאי אלא משום דדמאי אם מתנה על דבר שאינו ברשותו מש"כ בודאי דאין אדם כו' ע"ד שאינו ברשותו וכ"כ ר"ש פ"ד דדמאי מ"ד ואפילו בדמאי היכא שאומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס צריך שיאמר מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומה דברבנן קי"ל דיש ברירה ולמפרע הוברר דמעכשיו קדשה ועיין מ"ש הר"מ הל' תרומות פ"ה דין כ"ר בפרט מ"ש הבית חד ז"ל חא"ח סימן ק"נ דחלה אפילו שהיא דרבנן משום שלא תשתכח מ"מ מתקן הוא ואסור ומ"מ לאכול ולשייר ע"ד להפרים למחר בחלת ח"ל דוקא כמ"ש בטי"ד סימן שכ"ג וחלה כיון שהיא מטעם כדי שלא תשתכח ולא דמי למעשר ודאי ולא עירובי תחומים אע"ג די"א שהוא מדרבנן ולא לטבילת כלים הע"ג דא"ד שהיא מדרבנן אבל חלה שאינה אלא דרבנן בלי אסמכתא ודוקא בשביל שלא תשתכח יע"ש הרי דהרב ז"ל בדין אוכל ואח"כ מפרים כתב דה"ט משום דהיה חלת ח"ל אבל תרומה דעיקר שורשה מן התורה ודאי בודאי טבל אסור כאמור ומ"ש השיירי י"ד סימן של"ח אות ל"ח הכונה דצריך ואסור ואין צריך ומותר סוף דבר לע"ד נראה דאין להתיר והכל"עד כתבתי הלטיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל כו' גם עיין מ"ש בפרי האדמה ח"ב

בדין זה

ובש' זו אירע שהשמש שכח להפרים חלה מהמצות השמורות אשר מחלק לכל בני הקהל ואחר שחילק ביום ערב י"ט כשהיו אספים בבה"כ לערבית אמנם היו

מתיגים שעדיין לא שקעה החמה ואם היה מחזיר על כל בני הקהל לילך לביתם ליקחם היה צריך עוד שתי שעות ולא היה שעות לשקיעת החמה כי אם חצי שעה לכן אמרו לו שהמצות הנשארות בידו יפריש אחת מהם בעד חלה בעד כולם בכל מקום שהם אפילו שהוא שלא מן המוקף ואלו ארץ ישראל יש לה דין תרומה מ"מ אפילו תרם שלא מן המוקף בדיעבד תרומתו תרומה כמ"ש בסימן של"ה ועיין סימן שכ"ג שכתב דחלת א"י דין תרומה יש לה ואפילו שכבר חלקם זכין להם ומפרישים כל שאין תקנה לקבצם ומתחילה כבר היו כולם תוך סל אחת מצורפות לחיוב חלה ועיין ס' חק יעקב מ"ש בזה כו' אמנם אם לא נשארו מן המצות בידו כדי שיעור חיוב חלה אע"ג דעדיין לא נאכלו אפילו אחת מהם והרי הם כל אחת שמורה במקום אחד כ"ע אם מהני מה שמפרישים עתה כיון שהם קיימות או לא מהני כה"ג ודוק

פרק כ"ה דין ב' ויש כלי שמלאכתו כו' לענין טלטול השעה ביום שבת קדש אם כשהיא ערוכה ומתוקנ' מערב שבת אריך לטלטלה או לא ושכת"ה

תשובה עיין פה שכתב מרן בש"ע סימן ש"ח סנ"א יש להסתפק אם מותר כו' והיינו בשל חול או בשל כל כמ"ש הר"ב מגן אברהם שם ס"ק ע"ו והנה הר"ב דבר שמואל עלה ונסתפק בסימן של"ד אי שרי לערך ולתקן ולהכין כלי השעות ביום ערב שבת קדש להבחין ביום שבת קדש ובתשובתו הרמת"ה הרבה להשיב דטלטול השעות נהגו בו איסור וטעמ"א טעי"ס דגזרו ביה אטו ערכה והשב' בשבת עצמו יע"ש גם מור"ם ז"ל בהגהה כתב וכבר פשט המנהג לאסור וכ"כ משמו הרב החב"יב ז"ל בשיירי כנ"הג שם והרב בית דוד ז"ל בסימן קכ"ג נשאל לענין אם מותר להסך שעה של חול בשבת והשיב שאסור ואיליה מדברי מרן הללו וכתב דאע"ג דמהרי"קש כתב דמי שיש לו בהם זמן קבוע לקרות מותר דהאי מדידה של מצוה ואין החול מוקצה כיון שיחדו לכך כו' וכתב הר"ב בית דוד עליו שאין נראה כן מדברי מוהרי"ל שהביא מרן הב"י בזה ובסיום דבריו כתב וכל זה הוא לטלטל דוקא אבל להפכו לכ"ע אסור כו' כנראה דלא ניחא ליה לחלק בהדיא על סברת מהרי"קש בהחלט אלא שרח' שמוהרי"ל לא ס"ל הכי יע"ש

והנה זכיתי ובא לידי ש"ות כתיבת יד ממהריק"ש וכתב על זה ולבקשת השואל אמרתי להעתיק תשובה וז"ל ולענין טלטול הרילוג' והפוכו הנה כתב מוהרי"ל והובא בספר ב"י א"ח סימן ש"ח וז"ל טלטול השעות שמעתי ככר שנתנו בדבר לפני מהר פירש ז"ל ולא מלאו איסור ברור ואפילו הכי היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט האיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה דאי משום שלומר על ידו אם כן יתלה למודו משום איסור ויהא שרי וחלילה ואע"ג דלאו מדידה גמורה היא מדידת הזמן מכל מקום יש לדמותה ואחרי אשר גדול הדור נמנע בו מי יבא אחרי המלך אשר כבר עשהו ומה ששמעתי על של חול ואינני כתב שליות ואיני יודע אם ר"ל שמראות בכל על ידי החוליות גמ"מ מכ"ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הגל ממש עכ"ל ולדידי כמה תשובות בדבר שהרי התירו למדוד האזור ולאחוז עליו בשבת וכתב בטור א"ח סימן ש"ו שהר"ס מרוטנבורק היה מודה אותי למדידה של מצוה והתם מדידה גמור' כדרכה היא ושרי לה ואי אמרינן כאן שאפשר ללמוד בלי מדידה גם שם אפשר בלאשים אחרים שאינם במדידה או ברפאות שדרך כל אדם לעשותם לכתב הרא"ש גם מדידת מקוה אם יש מ' סאה כבר אפשר לאודרו לערב ולא יתלה עצמו לאודרו בשבת

זאת שבהדיא התירו בסוף שבת ואיכא למימר שגאים למודין או לאשה שרוצה לטבול לבעלה או לטהרות דפתמא שריכך בין שיהיה לצורך היום או לכמה ימים אחר יום זה זאת ועוד דהכא איכא מצוה בתליית הלימוד ברילוג' כי יצר לב האדם רע ומיגעו ומראה לו שקרא זמן רב משא"כ כשקורא עם הרילוג' והוי דבר מצוה ממש ועוד בה שאינה מדידה כפועל למדידת האזור או החבל אלא הוא מהפך הרילוג' וממילא נמדד הזמן לא בידים וכבר מכל דין עיקר מדידה כדרכה מדרבנן היא גזירה שמא יכתוב וכל שלא מצינו שגזרו על אותו דרך אין לנו לחדש גזירות מלבינו נוסף על כל אלה דאפילו לדעת הרב ז"ל האוסר לא אסר בבירור והא יהיב בה טעמא לפי שנתפשט המנהג לאסור ולדידן לא נתפשט איסור זה פה ולא בארצות ספרד לכן אנו מורים להתיר בפשיטות דליכא לספוקי אלא ודאי וברור שיש כד מצוה בענין וכור ישראל יכילנו משגיאות הלעיר יעקב קאשטרו זל ע"כ דבריו וכראי מולק הם ועליהם יש לסמוך דהן לו יהא דס"הוי הא קיימא לן ספקא דרבנן לקולא וכמ"ש בספר חמדת ימים חלק שבת דף קל"ט להתיר הטלטול בשעה מטעם זה ועוד בה ראיתי שרוב בני אדם תולים אותם שעות הללו של זהב וכסף לנוי ולכבוד ולתפארת והפעם ילוה טעם זה עם הנז' להתיר כיון שהוא לתכשיט בין בחול בין בשבת ותלא דינ"ה המקל לטלטל השעה יש לו על מה שיסמוך סמיכ"ת חכמים וכור ישראל יכילנו משגיאות נאם הלעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל ס"ט

ועיין א"ח סימן ש"א אפילו לענין הולאה שם דין י"א דיש מתירין אם הוא של כסף ולענין שעה של מסקולת כו' עיין א"ח סימן של"ח ס"ג וסימן רנ"ב בהגהה סעיף ה'

פרק כ"ז היולא חוץ לתחום כו' נ"ב שמעתי מזקני ירושלים ע"הק ת"ו שהמעין אשר נקרא ביר יוב הוא בתוך התחום והיו הולכים הראשונים ביום א' של ר"ה להשליך ונקרא באר יואב

היולא חוץ לתחום כו" לענין הגוים שמביאים מים מבור יוא' פע"הק ירושלם ת"ו ולוקחים מהם בשבת והוא מנהג קדום לגדולי ישראל פע"הק יען כבר כתבו שהוא בתוך התחום ולענין ישראל שקלץ עם הגוי מאתים כדות מים בכל כך דמים שיוליך לבורו והגוי אינו יכול להוליך הכל או אינו בפעם אחד או יותר אלא כל יום מוליך מעט ובא בשבת להוליך וכבר מערב שבת הזהירו שלא יביא לו בשבת והוא מביא לו בע"כ כדי להשלים כו' עיין א"ח סימן רמ"ד דין ג' בהגהה אפילו במלאכה דאוריתא כל שבקבלנא דהכל יודעים שהוא דבר קלוץ על הגוי ואדעתא דעלמו עביד ואפילו להביא תבואה משלו מחוץ לתחום עיין א"ח סימן ש"ז דין כ"ב בהגהה דיש מי שמתיר משום שאינו של ישראל אלא אחר מדידה ומגן כל שכן בדבר שאינו אסור כי אם משום שבות וכמ"ש שם סימן ש"ז דין ה' יע"ש

פרק כ"ט דין ו' מד"ש לקדש על היין כו' אם אין לו יין כי אם יין שאינו מעושר שכין דנותן עיניו כו' עיין ש"ע א"ח סי' תק"ו ס"ג והמפרשים שם ועיין בב"י י"ד סימן שכ"ג וכס' בית דוד הא"ח סימן ק"ג ועיין מס' ומאי פ"ז מ"א ותשגה ד' פרק הנז' ופי' הר"ש שם באורך ועיין תו' פ' כל הגט גבי כור כל יש לך בידי ודיבורי התום' שם ד' כ"ה ודף ל' ע"ב ול"א ע"א עס מ"ש התום' ומס' חולין ד"ז ודיבור כל הגט דף ל"ה ד"ה במחשבה עם בקיאותיו ועיין ביומא דף פ"ד רש"י ד"ה לא צריכא בשבת כו' ודוק כי לא צריך למעבד הכי כו' ועיין מ"ש השיירי י"ד סימן של"א ס"ק

פשט תשו' הרדב"ז גבי שוחט שאכל כו' יעויין במקומו ואתר החיפוש

ולענין קידוש עיין מ"ש בס' מים חיים בליקוטים דף ל"ט ע"ב דלרבינו נשים חייבות בהבדלה ג"כ דאורייתא ומרן סימן רצ"ו בש"ע כתב ג"כ הכי דחייבות כמו קידוש ויש מי שחולק והוא ס' א"ח אבל ס"ל שהוא דאורייתא כרבינו ושם הפ"ח דחה דברי הא"ח והביא ראיה דלפחות חייבות דרבנן ומבדילות לעצמם דלא כס' מו"רם ז"ל בהגהה ואם אינה יודעת קטן יאמר והיא תאמר אחריו מלה במלה ועיין מגיני ארץ סימן ער"א דין ב' וסימן רצ"ו מסכים כס' הב"ח דמברכות לעצמם ועיין בס' כו' ודוקא שתאמר היא אחריו בכונה לצאת באמירתה אבל הקטן אפילו ן' י"ג עיין יד אהרן סימן ער"ה מ"ש המג"א והיינו משום שמא לא הביא שתי שערות ועיין בשירי א"ח סימן רצ"ו מחזיק ומאשר דברי הב"ח דמוציאות לעצמם ונתן טעם למנהג יע"ש

פרק ל' דין ד' אסור לקבוע סעודה כו' כתב ה"ה ונראה שלשון רבינו שסעודה ומשתה שאינו רגיל אסור לעשותו בערב שבת וכל היום בכלל האיסור והוכיח כן מתימרא דגיטין כו' ר"ל מדאמרינן שם אחת קבעה בע"ש ואחת בשבת כו' נראה דסעודה דקבעו בע"ש דאסור היא כמו סעודה שקבעו בשבת דהיינו סעודה שאינו רגיל כך בחול דהיינו סעודה גדולה של מיני מאכלים כו' וכתב עוד ולאכול ולשתות בלא קביעות סעודה אפילו סעודה שרגיל בחול כל היום מותר להתחיל כו' ר"ל דמה שהוא אסור הוא דוקא בקביעות וגם סעודה שאינו רגיל דהיינו סעודה גדולה אבל בלי קביעות או אפילו ע"י קביעות אם הוא סעודה שרגיל ר"ל קטנה שרגיל בכל יום מותר וז"ש אח"כ ולאכול ולשתות ר"ל אפילו מאכלים ומינים הרבה שאינו רגיל בהם בכל יום כל שהוא בלי קביעות סעודה אפילו סעודה שרגיל כו' ר"ל בלי קביעות כלל אפילו קביעות דסעודה קטנה שרגיל משום דיש ג"כ חילוק בין קביעות לקביעות דלסעודה גדול' קביעו' שלה גדול בהכנה והזמנה רבה משא"כ בסעודה קטנה דרגיל בה בכל יום שאינו צריך קביעות גדול לכן כתב דמה שמותר לאכול כו' ור"ל אפילו מינים הרבה במה שאינו רגיל בכל יום היינו דוקא בלי קביעות כלל ל"מ קביעות גדול של סעודה גדולה אלא אפילו קביעות של סעודה קטנה שרגיל צריך שלא יהיה אפילו אותו קביעות ואז מותר כל היום להתחיל כו' וז"ש מרן בש"ע א"ח סימן רמ"ט סעי' ב' ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אפילו סעודה שרגיל בה בחול מותר להתחיל כו' יע"ש ועיין בס' מרכבת המשנה שכתב שהאי אפיהוא ט"ס

הלכות עירובין

פרק ב' דיני' אם ב' ישר' וגוי דרים בחצר אחד וכשעשו העירוב לא קנו רשותו של גוי ואחר זמן רצו לתקן ושכרו רשותו של גוי כי לא היה דיי בשכירות של הבית כמ"ש מור"ם בהג"ה סימן שפ"ב דין א' וז"ל אבל אם הבית של גוי כו' ולענין הברכ' כיון דהעירוב בטל כמ"ש מרן סימן שפ"ג צריך לחזור ולברך ועיין שם מ"ש המג"א והמג"ל והיא דסימן שע"ד דין א' דווזר העירוב להיתרו היינו כיון דמתחלה נעשה כתקנו ואח"כ נתקלקל אנס בכ"ד דמעיקר' בטל ודאי שצריך לחזור ולברך כדין שכרו לזמן ידוע וכלה הזמן דצריך לחזור כו' כמ"ש בסימן שפ"ב ס"ז יע"ש

פרק ג' דין י"ב וכן שכירו ושמשו משכירין כו' הנה יום עשרים טבת משנת התקט"ו באה בשורה אשר מלך בקושט' שולטאן עוסמאן יום כ"ט כסליו קט"ו אשר בו ביום נפטר שולטן מחמוד מיתת עצמו ומלך זה אחיו הגדול במקומו

והנה לענין לחזור ולקנות ירושלם עה"ק מאת שר המגדל כאשר עשינו כשמלך שולטן מחמוד בתשרי הת"ץ עיין מ"ש ירוש' משום דדלתותיה נעולות בלילה דינה ככרמלי' וא"כ הוי דרבנן אמנם משום דהקנין הנז' בשנת הת"ץ לא היה לזמן אלא בסתם מוכרח לחזור ולקנות כו' מה גם כי לענ"ד מ"ש הגו"ר חא"ח כלל ג' סימן כ"ב וכ"ג מ"ש שם דכל זמן שהמלכות נוהג יכולים לקנות אפילו יהיה מאתים שנים כו' משום דחק המלכות הוא שכל מלך הבא למלוך מוכרח לקיים כל מה שעשה המלך הראשון כו' ולכן עשה מעשה בקנין מצרים למאה שנה מש' הת"ס ואילך ואחרי המחילה כראוי הנה ודאי כל מה שעשה הכל עשוי כתקנ"ל אמנם לענ"ד אני מפקפק יען שעיקר הקניה משכירו היא שלא מדעתו ושלא מרצונו כי בודאי יש סכנה לומר למלך כדברים אלו אמנם הא לא איריא דהלכה רווחת בישר' דקונים משכירו כו' אפילו שלא מרצון האדון י"ש הטעם אמנם אם אנו רוצים עתה לומר דאפילו כשמת האדון מועיל אותו שכירות יען מחק המלכות כו' זה ליתא שהרי אינו חק המלכות מה שלא היה רצון המלך ונעשה ע"י שכירו שחייב לקיימו מלך הבא אחריו לכן בהסכמת כל הרבנים חזרנו ושכרנו את המדינה כדינה בשיור כתחז"ל לזמן שתים שנה מיום כ"ד טבת קט"ו בעה"י עיין יד אהרן סימן שפ"ב כו' דב"ש ק"מ קמ"ה רצ"ז בפרטות הרב לבי סי' ו' הגם כי טעם זה שחק המלכות כו' אינו נוהג באותם המקומות לקיים המלך גזירת המלכים הקודמים לו וטעם להניח בבית הכנסת עיין ב"ח שפ"ו כו' והמנהג בשמן זית אפילו פחות משני רביעיות ועיין מגן דוד שלי"א ס"ק כו' חות יאיר קל"ה יע"ש ודוק

והנה היום י"ב טבת התקי"ח בא שמועה שנפטר שולטן עוסמאן ומלך שולטן מוסטאפה ן' שולטאן אחמד בחדש חשון מש' זו ויען משום פקפוק שכתבתי לעיל וכן מצאתי בס' הנדפס מחדש ס' זקן שואל על הטורים שם דף ט' ובפרט דף י' ע"ב יע"ש

לכן חזרנו ושכרנו את המדינה לזמן מאה שנה מיום י"ב טבת קי"ח וכן היה שנטלו מעט שמן זית אונקא אחת ואחד זכה בעד כל ישראל הדרים במדינה זו ולכל הבאי' לדור מהיום י"ב טבת התקי"ח עד מאה שנה כו' והגביה שמן הנז' לזכות בעדם כנז' וכן אמר בדין עירובא יהא שרי לנא לטלטולי ולאפוקי ולעיולי מחצרות למובאות וממבואו' לחצרו' ומהם לבתים לנו ולכל הדרים והבאים לדור בעיר הזאת מיום זה עד מאה שנה בעה"י ועירוב זה הוא לכל המדינה חוץ ממקום המקדש ומעט יותר קרוב אליו

(וכן נעשה מעש'פה שאלוני יע"א בזמן שמלך שולטן מוסטפה יר"ה וקנו העיר מחדש לזמן ק' שנים) ועיין בס' ב"ד א"ח סי' קכ"ט ועיין ס' אדמת קדש ח"ב סימן ב' וש"ת הרב לבי יע"ש

פרק ד' לענין משרת האודה שדר עם אשתו והפקידי' יש להם ג' בתים שלהם שיושבים שם כל השבוע ואוכלים שם ביום ולפעמים גם בלילה ולנין שם לפעמים רק שבת אינם שם עיין סי' שע"א כו' ולענין האורחים הבאים אצלו כיון שאינו דרך קבע כו' כמ"ש סימן ש"ע דין ח' ורבי' פ"ב דין א' כו' וט"ז סימן ש"ע לענין יותר מל' יום יע"ש

הלכות שביתת י"ט

פרק א' דין כ"א עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב ועיין בספר סמא דחיי חלק א"ח סימן י"ג

פרק ו' דין א' המניח ע"ת חייב לברך כו' עיין מ"ש במ"א לענין ע"ת וע"ח כשמתיה' לפניו איך יעשה אם צריך שני ברכות ועיין מ"ש הט"ז בי"ד סי' הע"ט ההיא

מכאן הלוי בבית הכנסת משום דהוי ב' מצות יעויין שם

הלכות חמץ ומצה

פרק א' דין ה' חמץ שנתערב תוך הפסח כו' נ"ב קמח שבשק מונח ומצאו תוך הפסח שניקב נקב שנכנס בו העכבר ועתה בעל הקמח לקח כל מה שלמעלה ומטה ומהצדדים והרפו ובתוך זה היה כזאת עכברים וגם נמצא בכלל מה שהוציא מהשק שהיה כמו פרורין קטנים מעט ואחר כל מה שהוציא הנשאר רקידו אותו ולא נמצא בו דבר כלל עיין מה שפסק מרן בש"ע סימן תמ"ו ס"ד ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו עיין מ"ש הב"ח סימן תנ"ג קמח שבשק כו' והביאו הפ"ח סימן תמ"ו ועיין מ"ש המג"א סוף סימן תמ"ו והני עכברי רשיעי נינהו והולכין בכל השק כו' והיינו לענין דאסיר לאוכלו בפסח אפי' אם לקח בידו כל מה שבמקו' הנקב כו' ועיין מ"ש הפר"ח סימן תמ"ו ס"ד ד"ה נמצינו למדין כו' בשם רוב הפוסקים ומ"ש ז"ל ומ"ש סימן תמ"ז ס"ט דלא אסיר בפסח אלא מדרבנן כו' וספקא דרבנן לקולא כו' וגם דזה היינו חמץ נוקשה דהוא דרבנן כמ"ש רש"י בפסחים דף מ"ג דהיינו כל שאינו ראוי לאכילה וביעורו דרבנן עיין פר"ח תמ"ז סימן י"ב וע"ש במג"א וט"ז והבאר היטב דאם נפל למאכל כו' אסור אבל מותר להשהות המאכל יע"ש ובטל בס' ועיין בספר גינת וורדים חלק א"ח כלל ד' סימן י"ד כללא דמילתא כו' ועיין בספר בית דוד חא"ח סימן קכ"א שכתב דמ"ש מרן ודוקא שנתייבש קודם הפסח הוא להיכא שלא נשאר כלום למעלה דנתייבש בפסח אם נשאר קצת למעלה ישמרנו לאחר הפסח דתלינן שלא נכנס חמץ כלום בתוך הקמח שכל החמץ שהיה שם הוא מה שנשאר למעלה כו' ובנדון זה שבעל הדבר הניח שק זה קודם פסח בכמה ימים שם ועתה מסתפק אם נעשה זה קודם פסח או בתוך הפסח וכבר הוציא כל מה שלמעלה ולמטה והצדדים ואם כן הוי הדבר ס"ס ספק אם נעשה קודם פסח ולכ"ע לענין להניחו אחר הפסח מותר על ידי גיעול כו' ואת"ל שהיה בתוך הפסח כיון שכבר מצא למעלה כו' לדעת הבית דוד ז"ל תלינן דזהו מה שנמצא הוא שהיה לבד ואין עוד והוי מתהפך ספק אם זה הוא לבד או נשאר איזה דבר שנתפזר תוך הקמח ואת"ל שהיה עוד ונתפזר אפשר שהיה קודם פסח והוי באיסור דרבנן לכן המקל להניח השאר אחר הגיעול עד לאחר הפסח לא הפסיד והמחמיר תבוא עליו ברכה

פרק ד' דין ו' ראובן בא לו תוך הפסח ממדינת הים תיבה אחת מליאה קונפ'יטים ופאסטאריאלים מקרוביו שעשו אותם בידם שם שאמרו שנראה להם ודאי שלא עירבו בהם ניש'יסטי והוא הנעשה מחלב חיטה או כפאסטה ריאלים בתחתיהם קמח אלא הכל הוא צוקאר ושקדים הנה נראה דמה שבא תוך הפסח היינו משום שנתעכבה הספינה מאד בדרך והנה כאן יש ס"ס ספק אם יש ניש'יסטי זה או לא ואת"ל יש שמא נתבטל בששים ואת"ל לא נתבטל אפשר דליכא כזית בכדי אכ"פ בתערובת הנז' לדעת הרי"ף והרא"ש מותר להשהותם ועיין בספר בית דוד א"ח סימן קל"ג וסימן רי"ח ומה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"א בדין זה והפ"ח סימן תמ"ג ס"ק ג' ובסימן תמ"ח ס"ק ב' ד"ה אבל מתנה על מנת להחזיר כו' גם מ"ש מרן סי' תמ"ז דין ג' דאחזוקי איסורא כו' יע"ש ובדין ז"ך גבי תרנגולת למוכרה לגוים מ"ש הפרי חדש שם מההיא דיין כסך דאינו מתעלה בשביל היין וכן להיכרו חוץ מדמי איסור שבו ועיין ספר דברי יוסף סימן י"א בפרטות מ"ש מהרי"קא א"ח סימן תמ"ב בקונפ'יטים שיש בהם חשש ניש'יסטי ליתנם מתנ' גמורה לגוי קודם הפסח ואחר הפסח לוקחם ממנו יע"ש והשואל מה שבא לשאול היינו אם מותר ליתנם לגוי מתנה גמורה ולא יקחם אחר הפסח דודאי מותר לכן אין צריך לבקש היתר אחר יותר מזה

דין י"ב כתב ה"ה דס"ל לרבינו חוזר ונעור משבה באיש עני שמצא תוך המצות מצה אחת שלא נאפת דבוקה עם מצה אחת מהאפויות שהיו חמימות והפרידה ואח"כ נתערבה המצה שהיתה דבוקה עם העיסה הנז' עם כל המצות עיין מ"ש מרן בש"ע א"ח סימן תמ"א ס"ה ומ"ש הפ"ח ס"ק ה' לשון המרדכי וסימן תמ"ז ס"ט ועיין לשון מרן הב"י שם סימן תמ"ז חמץ שנתערב בשנים כו' ויש לדקדק כו' וי"ל דלא כתב כן רש"י כו' ועיין מ"ש הדבר משה חא"ח סימן ז"ך שהוא טעות סופר וכן כתב הב"י לקמן ויש קיצור לשון כו' ולענין הדין כיון שאיש זה לית ליה חוזר ונעור ויש ס"ס ספק אם היתה חם ביותר כשנדבקה בה שיעור שצריך נטילת מקום ואת"ל כן היה הרי השליך אחת מהם ושמא אותה שהשליך היא אשר נדבקה בה העיסה מה גם לפי מ"ש מהר"יד ובספר דבר משה שמצות שלנו לא חשיבי דבר חשוב כו' אפילו דבמקומינו אפשר שהיא חשובה כו' מכל מקום מידי ספק לא נפקא גם מ"ש שם הרב שמא ל"ש לן בין ככרות לפרוסות יע"ש והוא איש עני ושעת הדחק קרוב מאד לערב פסח לכן מותרות לאכילה

ומ"ש הפר"ח סימן תמ"ז ס"ג בשם הר"י בואינו להקל במצות שלא נגעו או לא נודע אם נגעו כו' והיינו למי שאינו נוהג כמ"ד חוזר ונעור יע"ש ולענין מי רגלי בהמה לחימוץ עיין מ"ש בפ"ח א"ח סימן תמ"ו ס"ה

פרק ששי דין א' מצות עשה מן התורה לאכול מצה כו' עיין מ"ש הר"ב מוצל מאש סימן ש"ו דף י"ג מה שנסתפק אם גם בחיוב אכילה כגון מצה ופת בסוכה צריך שיאכל בלי שהיית שיעור פרס והק' לי רחימאה דנפשאי החכם השלם והכולל סו"ה מסוגית ברכות דף ל"ז עמוד ב' ומסוגית מנחות דף ע"ה ע"ב אדם יוצא בהם י"ח בפסח והוא שאכלם בכדי אכילת פרס יע"ש ולשון רש"י דמנחות ד"ה והוא שאכלם כו' דהתם הויא אכילה ויוצא בה י"ח כו' יע"ש ושור אני תמה שהרב הנז' ז"ל הביא לשון מרן א"ח סי' ר"ח שכתב משם ה"ר יונה דדוקא בכזית בכדי אכילת פרס כו' ואפילו הכי נסתפק לענין צירוף שהיות שיבעינן נמי בכדי אכילת פרס ולכן נראה לע"ד דאין ראיה משם די"ל דמאי דנקט בכדי אכילת פרס הוא משום חלוקת חיוב כרת דתמן ומאי דנקט רש"י ויוצא בה י"ח היינו להוכיח מיהא דמקרי לחם כו' אפי' שהחזירם לסולתן אליבא דרבי ישמעאל הואיל ועירמן אם לא משום ק"ו שאכלו מבעי ליה ולכן אוקי לה בבא מלחם גדול ודוק

דין ה' מצה שלשה במי פירות הנה לענין אם הוא אחד מז' משקים חייבת בחלה ומברכין עליה ואם הוא מי בצים לחוד בלי תערובת מי פירות או מים לא ילוש שיעור כו' ואם כבר לש יוצא בלא ברכה ועיין א"ח סימן תמ"ב מ"ש הפ"ח והמג"א בס ועיין בש"ך י"ד סימן שכ"ט מ"ש דלא יברך נ"ל דקאי למי פירות שאינם מז' המינים ועיין דברי רע"ס במסכת חלה פ"ב מ"ב ד"ה ונאכל בידים מסואבות שמע מינה דמתניתין איירי במי פירות שאינם מז' המינים ועיין בתש' הרא"ש כלל ב' סימן י"ד והרש"בא ס' י' ובס' ב"ד סי' רכ"ח ודוק

פרק ח' דין י"ג מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כו' עיין בש"ע א"ח סימן תע"ז מ"ש שם בפר"ח ס"ב וז"ל דא"ל דמיירי בדלית ליה אלא כזית דמנטר ואם כן היה

היה לו לאוכל מתחילה כדלקמן בסימן תפ"ב שדבריו סתומי' ותמוהים כי אדרבא שם סימן תפ"ב כתב דכשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית כו' ולע"ד אפשר דכונתו ז"ל לומר אם איירי בדלית ליה אלא כזית דמשמר אם כן איך כתב יטול ידיו ויברך המוציא אלא כזית המוציא אוכלו בתחילה ממצה דלא מישמר ובסוף הסעודה אוכל כזית דמשמר ומברך על אכילת מצה ולפי זה מ"ש הי"ל לאוכלו מתחילה כו' רוצה לומר דכיון שלא היה לו אלא כזית דמישמר היה לו לאכול אותו כזית בתחילה רוצה לומר בחיובו בתחילה דמברך מוציא ומצה כמ"ש סימן תפ"ב דמברך על אכילת מצה ולפי זה כ"ל כמתחילה בכא"ף ור"ל דזה שמשך וכבר בירך כו' היה לו לאוכלו כמתחילה דצריך המוציא ועל אכילת מצה כדלקמן סימן תפ"א דהחיוב הוא ברכת אכילת מצה וק"ל

הלכות שופר

פרק ג' עיין מה שכתבתי סוף סדר אהבה בשיר תפלות כל השנה ראש השנה נהגו כו' יע"ש

הלכות תענית

פרק שני דין י"ב וכן על הרעש כו' פה עיר הקדש ירושלם ת"ו שנת הת"ק ועשרים ליל ט' בחשון קודם השחר ג' שעות רעשה הארץ רעש גדול אמנם לא הוזקו גופי בני אדם אבל בשעה זו נהיתה רעש זה גם כן בצפת ת"ו והמית קרוב קש"ב בני אדם ובתוכם הר' החסיד כמה"רי פארחג' ובנו ועיין בספר בגדי כהונה דף ק"א ע"ש ועשינו פה עיר הקדש הספד שבוע אחת ובכי גדול אמנם לענין תענית לגזור ראיתי בכ"י של מהר"י בואינו ס' שלחן מלכים בש"ע א"ח סימן תקע"ו דין ד' שכתב ועיין במ'אבות דרבי נתן דף ט' דבירושלם לא נשמע מפולת מעולם כנראה דסמכו על זה שלא לגזור תענית לבור על הרעש בירושלם ומפולת ורעש חדא היא כמ"ש ה"ה בדין זה דנכלל בכלל מפולת כו' ובפי' מגן אבות כ"י למהרי"טן באבות דרבי נתן כתב שלא היה מפולת כו' כדי שלא יסתכנו כו' ושאר בפי' אמנם בסוף כתב כ"ז היה נעשה נס לנו בזכות בית המקדש ואותם הצדיקים ואמרו לי שכתוב בספר יוסיפון בן גוריון שבימי טורודוס כו' היה רעש גדול ואפשר דלא מיירי בירוש' ועיין בספר אמירת עיניס חלק קול אלהים מדף ג' עד דף יו"ד ה' יצילנו אמנם אנו מקטנותינו כך קבלנו ולא נשמע ולא ישמע שהזיק מפולת או רעש לגופי בני אדם בירושלים והוא לענ"ד רמז בפ' שבחי ירוש' כו' כי חיזק כו' ברך בניך בקרבך ועיין ילקוט שמואל שני סימן קנ"א מפני המחלוקת כו' לזה כ"ל פסוק ונתתי שלום כו' ואין מחריד שלא יהיה שום רעש בע"הי כי"ר ומזמור מ"ו אלהים בקרבה כו'

פרק ג' דין א' הגיע י"ז בחשון כו' כשאלתי בשנה זו תקי"ו שהיה עצירת גשמים עד שהגיע ראש חדש כסליו שהיה יום ד' לכן גזרו תענית ציבור ב' וה' וב' ולא גזרו עוד תענית ציבור משום דהיה בא יום תענית ג' של האמצעיות בחנוכה ועבר חנוכה ולא ירדו גשמים ונסתפקו איך יעשו תחילה אם יגזרו הג' אמצעיות דאפילו עוברות ומניקות חייבות או יגזרו השבעה אחרונים יען כבר עבר זמנם של אמצעיות משום חנוכה ואין להם תשלומים יען לא נשאר זמן עוד לגזור אחריהם גזרת השבעה מה גם דבין הכי ובין הכי תענית הג' בא ביום י"א טבת ואין גוזרין על הציבור שני ימים זה אחר זה כמ"ש רבינו פרק א' דין ה' וענין עצירת הגשמים היה תוככי ירושלים והסמוך לה בלבד אמנם שאר הכפרים וכל מקום זריעה בא להם גשמי' כתקנן אמנם תוך ירושלים לא ירדו כדי שיעור המחרישה ואף על פי שאין גוזרין בה משום גשמי בורות יען יש בה מי שלוח ועיין מ"ש בספר גט פשוט סימן קכ"ח ס"ק ל"ז ומ"ג וכ"ג מכל מקום היה צער גדול בפרטות לעניים שנתייקרו המים הרבה וכעת נמנו וגמרו לגזור שני וחמישי וראשון שהוא בלאו הכי צום עשרה בטבת אמנם לבי מהסס עדין לענין שורת הדין ואתחנן אל ה' ויאר לנו כי"ר

והנה לענין כשבא חנוכה ור"ח באחד מהג' תעניות הלא מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן תקע"ב ס"ב פסק אין גוזרין כו' ואם התחילו להתענות אפילו יום א' ופגע בהם יום מאלו מתענים ובב"י כתב בשם פסקי התוספות ציבור שגזרו ואירעו בהם ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקים כו' וכתב מרן נראה דאפילו התחילו מפסיקים לר"ח חנוכה ופורים ומ"מ אין נראה כן דעת הפוסקים יע"ש וכתב הב"ח הביאו גם כן השיירי כנה"ג על מ"ש הב"י ומ"מ כו' דאין ראיה מזה והכי נקטינן דאפילו התחילו מפסיקים וכתוב בספר שלחן מלכים ממנהגי פה עיר הקדש ירושלם ת"ו דבשנת התל"ד הסכימו גאוני ירושלים כסברת הב"ח ז"ל דמפסיקין והפסיקו בחנוכה יע"ש

הגם כי הפרי חדש הלכות ר"ח סימן תי"ח הביא דברי הפסקי תוס' וכתב דכל הפוסקים חולקים כמ"ש מרן הב"י כו' ולשון הפרי חדש שם יש טעות סופר בפרטות מ"ש ואסור לגזור ג' תעניות אע"פי שיש בהם ראש חודש כו' וכ"ל ומותר לגזור כו' מכל מקום בפי' ואם התחילו רש"י בפירוש המשנה דף ט"ו פירש ואם התחילו שקבלו התענית מקודם לכן ונכנס כו' נראה ודאי דאע"ג דגזרו הג' ראשונות אפילו דכבר שנו חכמים הסדר במתני' ושליחותייהו עבדינן מכל מקום התם היינו כשחייבים לגזור כגון בראש חדש כסליו ושכחו ולא גזרו התם אמרינן שליחותייהו כו' והני כאילו גזרנו אבל בכגון דא כל שלא גזרו ולא התחילו לאו כלום ומאי דפליגי בש"ס כמה הוי התחלה כו' היינו כשמתענין על שאר צרות שהוא בזה אחר זה דכשהתחילו לגזור צריך להתענות עד שיענו אותם מן השמים ואין צריך גזירה בכל ג' בהא קמפלגי ואיכא מאן דאמר דבעינן דההתחלה היינו שלש או בז' האחרונות בענין הגשמים שהוא במאי דמיירי אותה משנה שהתחילה סדר תעניות כו' דקאי לז' האחרונות וכמ"ש רבינו בפי' המשנה וז"ל סדר כו' זה הסדר אינו אלא בז' האחרונות ורש"י דף ח"י ע"ב זו דברי ר"מ ואדברי כו' כ"ל אדברי ר"מ אמתני' קאי והיינו משום דבגמרא לא הביאו דברי ר"מ ואין שייך לומר זו דברי ר"מ להכי כתב לדברי ר"מ כו' וכתב רש"י אמורא כו' והיינו רב אשי והר"ן כתב תנאי וכ"מ שאם הם תנאים והוא ר"י הלכה כר"י כמ"ש הר"ן ז"ל ועיין מ"ש הרי"טבא בשיטתו דף ט' ע"ד שהוא על דף ט"ו של הש"ס וז"ל מתני' אין גוזרין כו' שלא להפקיע את השערים היה נראה לכאורה שאין זה אלא תענית של גשמים כי כשרואים שגוזרין תענית על הגשמים אזי מתיקר השער ע"כ וק"ק א"כ מ"ל ה' מ"ל ב' כיון שרואים שגוזרי' על הגשמי' מתיקר ואיפשר לומר או למעט במה שאיפשר שלא יהיה הצער של היוקר מתוך לשבת כו' או י"ל דלעולם דאינם יודעים כי אם בראותם שלוקחים ב' סעודות גדולות אך כשהוא על הגשמים מתיקר אבל על שאר צרות אפי' שלוקחים שני סעודות כיון שיודעים שאינו על הגשמים אינו מתיקר אמנם רש"י ס"ל דאפילו על שאר צרות כיון שרואי' שלוקחי' כו' אינם נותנים לב לדעת אם הוא על שאר צרות א"ל ומתיקר

השער אבל מ"ש הריטב"א לכאורה דכשרואים על הגשמים כו' זהו מ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שדלת העם אומרים לולי כורך גדול למטר לא היו מתענין קודם השבת ע"כ ובזה יתורץ מה שהקשה בדברי הריטב"א כמ"ל די"ל דוקא כשמתענים קודם השבת אז אומרים שהוא משום צורך גדול וגם לזה טרין כ"ל דר"ל לא היו מתחילין להתענו' סמוך לשבת אם לא לצורך גדול אמנם הריטב"א ז"ל לא זכר דברי רבינו הנז' דפי' במשנה דנראה שהוא כשגוזרין על הגשמים אלא אדרבא כתב אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא אפילו בשאר תעניות והיינו משום מ"ש רבינו בהלכות תעניות כו' על הצרות כו' ועלה קאמר אין גוזרין אלא בשני כו' גם מ"ש הריטב"א ז"ל טעם רש"י לפי שרואים אותם קונים ביום ה' שני סעודות כו'והם אינם יודעים שהוא תענית לפי שהיום התחילו וסבורים שיש יוקר כו'וכתב ז"ל ויש מי שהקשה למה הפקיעו כו'והלא בשאר הימים לוקחי' ג"כ לחם לסעודה ואין מרבין בתענית אלא בבשר ויין שאין לחוש להפקעת שער להם כי המפקיעו משובח למעט את התפלה כו'ופירשו הם הטעם מפני שבעלי החנויו' לא ידעו בגזרת התענית ולא הכינו אלא כמנהגם לסעודה וכשהוסיפו לקנות לסעודת התענית נמלא דסעודת שבת חסירה ע"כ

ולענ"ד קשה חדא דנראה דהיינו משום יוקר אלא דסעודת שבת חסירה ואין משום הפקעת שערים תנן גם כיון דבשאר הימים קונים ג"כ לחם א"כ מה שמוסיפים הוא בבשר ויין ובזה אין לחוש כמ"ש ז"ל ואי משום דחסר זה מעונג שבת אין מקשה הריטב"א ז"ל וא"ל ואין זה מחוור עדין דלטעמייהו נמי למה לא הכינו בעלי חנויות סעודה בליל התענית הרי כיון דלא ידעו הם מהתענית משום הכי לא הכינו ונמלא חסר בשבת ול"ל דכונת הריטב"א ז"ל היינו דלטעמייהו נמי דהיינו משום דסעודת שבת חסירה קשה עדין למה לא הכינו בעלי החנויות סעודה בליל התענית ר"ל דאף ע"פי שהוסיפו העם לקנות לסעודת תענית מ"מ בליל התענית ר"ל מוצאי התענית ליל שני כולו עדיין יש להם שהות להכין סעודה ר"ל לשבת ולא תהיה סעודת שבת חסירה גם מ"ש עוד הריטב"א ז"ל וי"ל לדברי רש"י כי אף בלחם אדם מרבה לאכול מפני התענית ואין לוקחי' סעודתם אלא בערב ולפיכך מתוך שלוקחים לסעודת הערב לוקחים אף לשבת ביחד מה שאין כן בשאר הימים שאין לוקחים סעודת שבת עד ע"ש ובזה השער מתיקר כשרואים שלוקחים הרבה ביחד ואינם יודעים כי זה מפני התענית עכ"ל נמלא שהריטב"א ז"ל יחס לרש"י חדא כי בכל שבוע לוקחים סעודת שבת בערב שבת ובכאן מתוך שהם בתענית אין לוקחים מבעוד יום אלא לעת ערב ואזי כיון שכבר הוא ערב לוקחים נמי לשבת מה שאין כן בכל יום ה' וגם שחידש דגם בלחם אדם מרבה לאכול מפני התענית וכשגוזרין בשני אף שמרבים בלחם מפני התענית מ"מ אומרים שהוא לצורך יום אחר משא"כ כשלוקחי' שני סעודות גדולות וזה מדוייק בדברי רש"י בפי' הש"ס שכתב שקונים למוצאי יום ה' ב' סעודות גדולות

עוד כתב הריטב"א אין גוזרין כו'בר"ח כו' כגירסתנו דלא גרסינן בתחילה יען כר"ח כו'אין גוזרין אפילו שיהיה ב' או ג' אלא אם גזרו סתם עד שיענו בגשמים או בשאר לרות עד שיענו ולא קבעו זמן כך וכך רק סתם עד שיענו ולא עלה בדעתם שיפגע ר"ח כו'והתחילו כו'ולא נענו אין מפסיקין משום דחייל עלייהו בכולל דומיא דשבועה ור' אחא בעי שיהיה הכולל דבר הנראה שהתחילו כבר ג' ור"י אפילו ביום אחד ואח"כ כתב דל"מ הגירסא גם בזה אין גוזרין בתחילה ר"ל שאין עושין אותו תחילה אבל עושין אותו שנים אפילו בתחילת גזרתם כגון שהיה ר"ח יום ה' גוזרין ביום ב' ועושין אותו ב' יום ר"ח שהוא ביום ה' ולרבי אחא דאמר דהתחלה לריך ג' כ"ל דלר' אחא אין גוזרין בתחילה ר"ל שיהי' נראה שהוא בתחילה והיינו דבג' ראשונות כלל לא ובאלו שנינו אין גוזרין א' מהג' ראשונות בר"ח כו' ואם התחילו הג' ראשוני' כשאר הימים אזי אין מפסיקין וגוזרין האמלעיו' אפילו בר"ח ולר"י כל שהתחילו יום אחד דהיתה גזרתם בראשון בלבד שהתחילו להתענות כשאר הימים ולא נענו שוב אין מפסיקים וגוזרין שני או שאחריהם בר"ח ואפילו לפי שיטה זו דגרסינן אין גוזרין בתחילה דלר' אחא לריך לפרש כנזכר דבג' ראשונות לא יהיה בהם ר"ח אלא אף לר' יוסי דהתחלה הוא יום אחד מ"מ אין הכונה דלא יגזרו לשמות תענית א' בר"ח כו'אבל גוזרין לעשותו ב' או ג' וגם אפילו שלא יגזרו בהדיא לעשותו שני אלא סתם גזרו ב' וה' וחמשי ומאילא קבעו אותו בתוך ב' וה' אלא דוקא דרך פגיעה שפגע בשני או בג' ר"ח וחנוכה כגון שגזרו יום אחד בשאר הימים ולא נענו כו'דא"כ אלא דיכולין לגזור לעשותו ב' או ג' א"כ אמאי אילטריך למתני סיפא אם התחילו אין מפסיקין בריש' לחוד סגיא או הו"ל למתני וכיון שהתחילו אין מפסיקין אלא ודאי דאין לגזור אפילו לעשותו ב' או ג' או לקובעו בתוך הג' ראשונים לשני או ג' סתם דודאי כיון שגוזרין שני וחמישי ושני הרי כאלו גזרו בהדיא לעשותו שני או שלישי אלא שגזרו סתם ימים ופגע או גזרו יום אחד ולא נענו כיון שכבר התחילו גוזרין לר"י וכ"ש אם גזרו ג' ולא נענו דגוזרין בהדיא אח"כ בר"ח כיון שכבר התחילו ואח"כ כתב אבל יותר נראה כלשון הראשון וכיון דלא קתני בתחילה אלא בריש' דמתני' ודאי הא קמ"ל שאין גוזרין לעולם ב"ד שום תענית בפירוש בר"ח אפילו שכבר גזרו ג' הראשונים בשאר הימים אלא דוקא אם התחילו להתענות סתם שגזרו סתם עד שיענו או בגשמים או בשאר לרות ולא עלה בדעתם ר"ח אזי נתחייבו בכולל ואח"כ כתב ז"ל עוד י"ל אפילו לגירסא ראשונה דלא גרסינן בתחילה מ"מ כל שכבר התחילו להתענות שוב אין מפסיקין אלא דיש לב"ד לראות שלא יגזרו תענית בזמן מה שיהיה ר"ח בכללם שהרי אם התחילו לגזור אין מפסיקין וקלת נוסחאות דגרסינן אין גוזרין תעניות כלשון רבים כשיש לזה ר"ל שיש לראות שלא לגזור זמן שיהיה ר"ח בכללם מ"מ אם כבר גזרו והתענו אין מפסיקין וריבא אשיפא כמין ר"ל מה טעם אין גוזרין תעניות שיהיה בהם ראש חדש ולמה לא יגזרו אותו יום ב' שהוא לפני ר"ח מיהא משום שאם התחילו אין מפסיקין והרי הוא כאלו מסכימים לגזור בראש חדש אלא דלרב אחא אם באו לגזור תענית בשני וחמישי ושני אע"פי שיש בהם ראש חודש גוזרין בשאר הימים ומפסיקין לר"ח ולא הוי התחלה שלא יפסיקו אלא עד ג' תעניות ואע"פי כן אם ר"ח הוא ברביעי גוזרין בג' הראשונות שהרי אין פנק חלוק לעלמו אלא הכל אחד. ואין חוששין שלא לגזור בשלש הראשונות כיון שאינו ראש חדש בכלל התעניות ולרבי יוסי כיון שכבר התחילו אין מפסיקין רק דיש להם לראות קודם הגזירה שלא יגזרו תענית בזמן שיהיה ראש חדש בכללם אבל אם כבר גזרו והתחילו אין מפסיקין או אפשר דאפילו בגזירה לחוד אם גזרו אין מפסיקין את זה כתבתי יען לשון הריטב"א יש בהעתקתו קלת טעיות ולריכים ישוב ואח"כ הביא הריטב"א מ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שאם התחילו אפילו שעה אחת כו' וכתב ז"ל דודאי הוא טעות סופר תדע שהרי שעות אין דבר שמייהו כי היכי דלימא התם שלש ואחת אלא ודאי דימים ניכהו ואמתני' קאי דקתני אין גוזרין תעניות כו' דהיינו ימים ועוד דהכי הו"ל למתני ואם גזרו והתחילו אין מפסיקין יע"ש

אין שיהיה מדברי הפרי חדש א"ח סימן תי"ח נראה דלר"פ

אפילו באחד כו' וכל שכן אם גזרו שלש שלא היה בהם חנוכה כבר התחילו מיקרי ויכולים לגזור עוד שלש וזה תימה שהרי לעולם לא שייך זה שהרי משהגיע ראש חדש כסליו גוזרין ואם כן כאותם שלש ליכא חנוכה ולעולם אין מפסיקין וגוזרין עוד שלש דדוחק לומר דלר"י מה שאנו אומרים הגיע כו' דגוזרים תחילה שלש היינו בשנה שלא יבוא חנוכה לא בשניות ולא בשבעה אחרונות כי זה הוא מקרה במיעוט ימיעו' שנים והלבוש סימן תקע"ג כתב אין גוזרין כו' ואם לא התחילו לא יתחילו ואם התחילו יום א' אין מפסיקין נראה דהיינו מדיוק מתניתין דקתני אין גוזרין ואם התחילו כו' דהי"לל ואם גזרו דהיינו קבלו אלא ודאי דצריך התחל' שיתענו לפחות יום אחד כר"י אמנם רש"י שכתב ואם התחילו שקבלו כו' נראה הפך ונראה דגם שבוש דיוק זה קאמר רש"י דפי' ואם התחילו היינו שגזרו והיינו שקבלו ולפירוש הלבוש י"ל דהי"לל לא יתחילו ואם התחילו לכן פירש רש"י ואם התחילו היינו ואם גזרו דהוי הקבלה אמנם לשון הטור ומרן בש"ע סימן תי"ח ותקע"ב שכתבו גזרו והתחילו אפילו יום אחד נר' דבעינן התחילו להתענות וכן מ"ש שלש ואחר ר"י ורב אחא נראה כתענית וכן מרן בב"י סימן תי"ח כתב וז"ל ומשמע שאע"פי שגזרו להתחיל בהם אין גזרתם גזירה כו' אלא דוקא כשהתחילו ועיין מ"ש הב"ח סימן תקע"ב ונראה דבזמן הזה דין יחידים הוי אם כן אפילו לפי שיטה אחרונה של הריטב"א כנז"ל אפילו אם גזרו צריך להפסיק ואין פורשין אותו דומיא דיחידים

אך שיהיה אפילו כי מלשון הריטב"א דף י"א ד"ה ובאלו שנים אין גוזרין כו' ונוזרין האמצעיות כו' נר' דהיינו לי"ג תעניות דגשמים מכל מקום אפשר לומר דמ"ש אין גוזרין בר"ח חנוכה ופורים כו' היינו בשאר צרות או בגשמים כשגוזרין להתענות עד שיענו מן השמים והוי לר"י יום אחד ולרב אחא שלש אבל לזמנינו בשלש ראשונות או אמצעיות כל שאל אחד מהם בר"ח או חנוכה אין גוזרין אלא בשלש שאין בהם חנוכה או ר"ח אבל באותם שהל באחד מהימים ר"ח או חנוכה אין גוזרין בהם ואין צריך לשלם אותם דהו"ל כיחידים בזמן הזה וכמ"ש בפסקי תוס' הביאו הב"י כנז"ל והמג"א והנה בסימן תקע"ה מדנקט עברו אלו ולא נענו ולא קאמר גזרו אלו כו' נראה קצת דכיון דעברו אלו הימים בין שהתענו בין שאירע בהם חנוכה וכיוצא והפסיקו מכל מקום גוזרין גזירת שבעה משום דעובר זמן הגשמים ואח"כ אין תועלת וכמ"ש סימן תקע"ה ס"ו וכן נר' מברייתא דאפליגו ר' ורשב"ג בתעניות דף י"ד ע"ב דתניא אין גוזרין יותר מי"ג כו' לפי שאין מטריחין כו' דברי ר' רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה ופירש"י ז"ל שאין מניחים בשביל טורח אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה שהרי חשון עבר על כולו רוצה לומר בשלש ובשבעה ובי"ג לסדר התעניות שמקלתם היו בכסליו כו' יע"ש ורבי אמי עבד כר' אבל אנן כרבי יוחנן קיימא לן דרביה דרבי אמי הוא וכן דעת הרי"ף וכתב דהרא"ש ורבינו (בכאן חסר) וכתב הרי"טבא בשיטתו ובמקום שאין זמן רביעה כל כך מחסרין מן התעניות ונוהגים כחומרי תענית של ברכות והתרעות בשני וחמישי ושני האחרונים אם כן הרי פסקו של דכשעברו ימים אלו כבר עבר הזמן כו' ואין לגזור כו' ומ"ל להרי"טבא דמחסרין מן התעניות כו' ומרן בב"י סי' תקע"ה הביא דברי הר"ן וז"ל וכתב הר"ן דה"ק רב נחמן כו' וכשלא יצאה נמי משמע שאם אין להם שהות לגזור י"ג תעניות על הסדר מתריעין מיד כו' ודברים של טעם הם עכ"ל לכן הנראה לע"ד דאם בא חנוכה כו' דצריך להפסיק כל שאין זמן לגזור הג' אמצעיות שכבר בא זמן הז' יש לגזור הז' ועיין מ"ש התי"ט מסכת תעניות פ"א מ"ו מ"מ כ"ע ס"ל דאין גוזרין יותר כו' הרי נראה דמאי דנפיק מינה לענין דינא ביניהו היינו לשאר צרות אבל לגשמים לא ואם איתא דהיכא דהפסיקו משום חנוכה כו' גוזרין אח"כ שלש הרי למ"ד כיון שעבר כו' צריך דוקא גזירת שבעה אלא ודאי נראה דבשאר צרות פליגי למר מתענין והולכין ולמר דוקא י"ג אבל לגשמים נראה דלא פליגי נמי בזה דלמר מתענין י"ג דוקא ולמר כבר עבר זמנם דלענין עבר זמנם לא פליגי אלא לענין להטריח יותר מדאי דלמר בלאו האי טעמא דעבר זמנם אין מטריחין יותר מי"ג ולמר בשאר צרות דליכא האי טעמא דעבר זמנם כו' מתענין והולכין מכל מקום לדיוק התי"ט שכתב מינה למה לי ותירץ מה שתירץ ולע"ד נראה דהיינו לאשמועינן דתעניות יחידים אינם מן המנין וכמ"ש רע"ס ז"ל והיינו נמי כמ"ש בש"ס דאין גוזרין יותר מי"ג על הציבור דוקא

אך שיהיה נראה כל שעבר זמן הג' אמצעיות כבר בא זמן גזירת הז' ויש לגזור גזירת שבעה מכל מקום אם הוא כעין כ"ר דחנוכה פסיק ולא עשו הג' של מבעוד יום רק שאחר חנוכה עדיין כשאר יום ב' שהוא מהג' של מבעוד יום אם כן בכה"ג אפי' נימא דאם עבר השלש היו גוזרין ז' מכל מקום כיון דעדיין לא עברו כולם י"ל דיגזרו הג' אמצעי' מבעוד יום כיון דלענין עברו עדיין היה צריך אותו שבוע כולו כיון שאין גוזרין לעולם בתחילה בה' אם כן כיון דעדיין יש שבוע אחת י"ל דלא מיקרי עברו זמנם וצריך לגזור גזירת ג' אמצעיות מבעוד יום זהו הנראה למ"ד גם מה שנסתפקו אם כבר ברכו ברכת ההודאה אמנם לא הפסיקו התעניות שעדיין לא ירדו שיעור הפסקה וירדו אחר עשרה ימים עוד שיעור חתן לקראת כלה אם חייבים לחזור ולברך ברכת ההודאה או צריך גם כן שיעור ארבעים יום בין גשם לגשם

הנה לע"ד נראה כיון דשיעור זה כבר היה להם ומה שלא הפסיקו מלהתענות היה משום שיעור כדי מחרישה כל שלא עבר ארבעים יום אין חיוב או לפחות שנראה שהיה יובש וכשחזר לירד כדי חתן כו' רווח עלמא מעט וכן יש לדייק מלשון הכלבו שהביא מרן בב"י א"ח סימן רכ"א שכתב שאין ברכת הגשם נוהג כו' לפי שאינם מתאוים כו' ושמחים בדרך כו' שיש להם יובש גדול ועצירה רבה כו' וכתב מרן דבא לאשמועינן דאם הגשים כתקנן אין צריך לברך כו' יע"ש אם כן הוא הדין בכ"ד דלדבר הזה כדי חתן כו' כבר היה להם אין חיוב לחזור להודות כל ג' ימים אם יהיה בכה"ב כל שלא ירדו שיעור הפסקה לתענית אם לא היכא שיהיה עוד צורך לאותו שיעור כדי חתן כו וכן נקט מרן סי' רכ"א היו בצער א' כו' אמנם מדברי הרדב"ז סימן ק"ל הובא בספר שלחן מלכים סימן רכ"ח למי שעותה מים משנה חדשה אם כבר אמרו ברכת ההודאה נפטרו מלברך שהחיינו הא לאו הכי מברך שהחיינו וי"ל דהיינו שהיו מתאוים וירדו ולכך ברכו ברכת הודאה זהו הנראה לע"ד וצור ישראל יצילנו משגיאות כי"ר

ומר זקני ז"ל בספר הלק"ט ח"א סימן קנ"ב כתב אפילו דפעם ראשונה אם כבר נתפזרו העבים ונטהר הרקיע דאז צריכים לרחמים עוד כדי שיתקשרו לא יברכו כל שכן כשכבר אירע להם כן דברכו הודאה ולא ירדו כל הצורך לרביעה דאין לברך עד שיהיה רחמים ככל הצורך

בענין א"י בתעניות האמצעיות של הגשמים לעיין בספר הלק"ט ס"י דכתב דשאלותייהו דקמאי עבדינן ועיין בב"ח סימן תקע"ב דבזמן הזה כיחידים ועיין בפסקי התוספות דמסכת תעניות הביאם הב"י ועיין לשון הר"ן ז"ל

בפ"ק דתעניות דלפי' הרמב"ם נקיטנן ועיין ב' שלחן מלכים כ"י סימן תקע"ה ס"ב שכתב שאם הגיע ר"ח כסליו בא"י ולא גזרו ב"ד תענית אפ"ה חייבין כי כבר גזורים מחכמי המשנה ואנן שלוחייהו עבדינן א"כ זהו פירוש דברי הלק"ט בש"ס דאנן שלוחייהו דקמאי והיינו טעמא דבזמן הזה בא"י גוזרין כלום כיפור שלש אמצעיות משום שכבר גזור מחכמי המשנה זהו אפילו לפירוש הרמב"ן ולדעת הב"י בעל הטור ז"ל בענין הקבלה שם סימן תקע"ה יע"ש

פרק שלישי דין א' הגיע י"ז בחשון כו' עיין בא"ג של פרי האדמה מה שכתבתי שם עיין מ"ש מרן א"ח סימן תקע"ה היינו בב"י שם ומ"ש שם ושואלין אחר כך כמו שבעת ימים כתב בב"י וטעמו שכך שואלין בא"י שהרי כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו כו' היחידים מתענין כו' הרי ה' של חשון ויום ר"ח וב' שהוא מחרת כו' יע"ש ודוק

לענין כשאירע שבליל שאלת המטר או בא' חשון ירד גשמים כדי שיעור מחרישה ואח"כ עברו ארבעים יום ולא ירדו וכבר הגיע ח"ש טבת עיין מ"ש מרן בש"ע א"ח בסימן תקע"ה אבל ירדו וצמחו כו' אבל יבשו לא שאין תקנה אלא לזרוע מתחילה לפיכך הרי הם כאלו לא ירדו ולפיכך מתענין כפי הסדר כן כתב התי"ט משם הר"ן ז"ל הרי דכשיש שהות מתענין כפי הסדר והכא שלא נשתנו כלל רק שכבר עברו ארבעים יום והתענו שלש ראשונות באלו השניות עושין כפי הסדר שעושין באמצעיות ולא כבאחרונות והכי מוכח ממ"ש בספר שולחן מלכים סימן תקע"ה ס"ח אם כל סביבות העיר ירדו ובאותה העיר לא ירדו כתבו רבוותא שהדבר מוכיח שבא להם בגזירת המקום לפיכך מתריעין עליהם מיד והכל לפי הענין שאם הדבר נחפז ואין פנאי להתריע כסדר נראה דאין גוזרים בו תעניות שאין ציבור יכולים להתענות בכל יום אלא מתריעים בכל יום ובכל תפילה ובתרועה בפה הרי דכשאינו נחפז אזי עושים כסדר

ולענין מ"ש שנו כו' מתריעין כו' עיין שיטת הריטב"א מסכת תעניות שם דף י"א ע"ב דהראב"ד ס"ל דמתריעין היינו בשופר שלא תענית ואח"כ מכריע דהיינו בתענית בשבעה אחרונות וכל מקום שאינו מתריעין ובפרט בפסקו ארבעים יום היינו בתענית בשבעה אחרונות מלבד עיר שהקפוה כו' וכתב ז"ל עולה משנתינו יפה כו' אין השעה עוברת כו' אבל אחר שצמחו והגיע רביעה אחרת לגדלם ונמנעו רביבים עד שהתחילו הצמחים לשנות נקרא סוף צרה ושעה עוברת כו' ולכך מתריעין מיד כדין שבעה אחרונות בכל חומרותיו ותפלותיו כו' כי תחילה של זו כסופה של עצירת גשמים ברביעה ראשונה וכמ"ש בירושלמי פעמים שגוזרים שלש ראשונות כשבעה אחרונות כו' יע"ש הרי דכל זה כתב והכריע דצריך שיעשו כדין ז' אחרונות משום דהשעה דחוקה כו' הא לאו הכי עושין כס' המשנה נגס עשו שלש ראשונות חייבים לעשות האמצעיות וכתוב עוד שם וכן כשפסקו בין גשם לגשם מ' יום אע"פ שזו מכת בצורת כלומר המביאה לידי בצורת ואינה רעה כ"כ כמכת רעב של עצירת גשמים מ"מ ראוי להחמיר בתחילה מפני טעמים הא' כיון שעברו מ' יום לא יגיע זמן רביעה אפילו שראויה לז' אחרו' והיא שעה עוברת כו' יע"ש הרי דהכל תלוי לפי השעה אם היא השעה עוברת וכתב ז"ל שהוצרך התנא ללמדנו שלא נאמר אע"פ שעבר הזמן כיון שכבר ירדו גשמים שוב אין כאן גזירה ורעה הראויה להתריע שאין זו מכת רעב קמ"ל דגזירת שמים היא כיון שמביאה לידי בצורת וגם דלענין תענית והתרעה אין הולכים אחר ריבוי המכה וגודל הרעה אלא אחר שינוי הטבע מנהגו של עולם ומה שגר' בו שהוא מגזרת שמים של עונש עונות דכשיש עצירה בתחילת רביעה אין זה ראיה לגזרת שמים כיון שצריך רביעה לאתאחר אבל כשירדו גשמים בתחילה ואח"כ פסקו ודאי גזרת שמים היא ולפיכך אפי' לא תגדל המכה ככך ראוי להתענו' מיד בהתרעה וזה הטעם נמי כשירדו לאילן ולא לצמחים כי אע"פ שאינה מכה גדולה כמו כשלא ירדו לא לזה ולא לזה אלא אדרבא באותו מין שבא ירדו היא גזירת שמים וראוי להתריע עליהם מיד יע"ש א"כ כ"ש כשדרך העבים מליאים מים עוברים באותה העיר ומריקים גשמיהם סביבות העיר חילה ובתוך העיר לא תמטיר דודאי גזירת שמים היא והנה כבר הכריע הריטב"א ז"ל דכל מקום שאינו התרעה סתם היא בתענית והתרעה חוץ מעיר שהקיפוה כו' א"כ היכא שעברו מ' יום מגשם ראשון ודאי שאם שינו יש להתענות כדין ז' אחרות אבל כשלא שינו יש לעשו' כס' המשנה ואם כבר גזרו הג' ראשוני' יגזרו ג' אמצעיות וכמ"ש התי"ט משם הר"ן היכא דכבר יבשו דמתענים כמתחי' הסדר והיינו מה שדייק מרן בלשון רבינו הר"ת ז"ל דאין מתענין בז' אחרונות אלא כס' המשנה דאי לאו הכי הי"ל למרן לומר מתענין לבד וכן מרן ז"ל הביא לשון הר"ן דהיכא דיבשו מתענין כס' השנוי במשנה בפ"ק ובלבד שלא תצא זמנה של רביעה כו' וכשלא יצאה זמנה נמי אם אין להם שהות לגזור י"ג תעניות על הסדר מתריעין עליהם מיד בלבד בשביל הגשמים הצריכים להם וכתב מרן ודברים של טעם הם יע"ש

פרק ג' והנה שנה זו התקכ"א הגיע י"ז חשון ביום ב' ולא התחילו היחידים עד כ"ב ולפ"ז יום ג' של היחידים היה בא אחר ר"ח כסליו ולפי מ"ש הגיע ר"ח כסליו היינו זמן הגזרה של י"ג ויחידים אינם מן המנין הנ"ל שאין צורך להשלים הג' ואם תדייק תיבת התחילו שהיא מיותרת דהי"ל היחידים מתענין או מתחילין היחידים ונקט התחילו וכבר י"ל דהתחלה הוי אפי' בא' שכבר התחילו להצטער כמ"ש מדברי הר"ן ז"ל ולכן גזרו יום ר"ח של כסליו ב' וה' וב' ולפ"ז כשהשלימו אלו הג' ועדין לא נענו היה זמן הג' אמצעיות מבע"י ועוברות כו' אמנם יען קמו רוב מנין לומר דמלבד דמחוץ לעיר אין שום צורך גשמים אלא דאפי' סביב העיר ג"כ אין שום צער שאלת גשמים לזריעה ולדעתם של בעלי שדות אמ' עדין שנה זו אין להצטער כ"כ וא"כ יש לחוש ודאי להפקעת שערים מה גם כי רוב העיר חולים גם אפילו ידחו מלהתענות עתה אלו האמצעיות עדין יש זמן כשאר שנים דכל שאחר חנוכה היה נשאר תענית ג' של האמצעיות ולא עבר קודם חנוכה כי אם ב' מהאמצעיות ולפי הסכמת גאוני ירושלם ת"ו שנת התל"ד בחנוכה ופורים מפסיקי' ולכך אין גוזרים אפילו הב' ב' וה' של האמצעיות יען אינם יכולים לגזור ב' באמצעיות לא מיקרי עברו ועדין יש זמן ולא מיקרי עבר זמנם לכן הסכימו שלא להתענו' כלל קודם חנוכ' אלו הג' אמצעיים רק להניחם אחר חנוכה לעשותם כחומרי דאית בהו ועוברות כו' ואח"כ הז' ח"ו ח"ו אם לא יהיו נענים

והנה לענין עבר זמן כו' עיין לשון רש"י תעניו' דף י"ד ע"ב לא מן השם כו' שהרי חשון עבר כו' אמנם הביאו לפני לשון רש"י דמציעא דק"ו ע"ב שנראה משם דעדין יש זמן ולא יצאה זמנה של רביעה עדין

אמנם יש להסתפק דאפילו דיששהות אם יכולים לדחות מה גם כיון דשליחותייהו דקמאי כו' כי בזה כבר כמה פעמים היינו בדבר זה והנוח לזה דבח"ל בהודאות והלואות דאמרינן שליחותייהו כו' ובא"י גם לענין גשמים היינו טעמא אע"ג דעתה אין נשיא מ"מ כל שתקנו קמאי כו"כ אין בהנך זמני שליחותייהו עבדינן וכן בח"ל בהודאות והלוא' שכבר אמרו כשהיה כך והיה כך אמרי' נמי שליחותיי' אבל בגשמים בח"ל דלא קביע להו זמן אלא כל עיר לפי

שעה שהיא צריכה לגשמים אזי גוזרין הו"ל גזרה חדשה ולכך אין תענית בח"ל אלא ט"ב כו' וא"כ כיון שאם מן הדין כבר הוא זמן ג' אמצעיות איך דוחים אותם בייום אע"ג דאא"כ יש זמן כו' ככו' מ"מ זמן זה איך דוחים וצריך לומר לזה דקמאי מה שעשו היינו י"ג תעניות שתקנו כל זמן הרביעה וב"ד גוזרים לפי אותה שנה דמיקרי ודאי שליחותייהו דקמאי דבזמן זה עושים תקנתם של י"ג תעניות אמנם אם א"ו יעשו הג' אמצעיים אחר חנוכה כשאומרת דידהו עדין אחד מהג' בא בעשרה בטבת יום ד' ואין עושים ב' ימים ת"ל זהא"ז ולכן צריך ב' וה' וב' וי' בטבת עולה לכאן ולכאן ועיין בת' התשב"ץ חדש רק שמוסיפין ה' עינויים מבע"י ולא מקרי מוסיף יען גזרת תענית טבת לחוד וגזרת גשמים לחוד והוספה היה בעבור תענית גזרת הגשמים כהוספת קרבנו כי"הכ שחל בשבת וכיוצא גם לענין שנה זו שהיא מעוברת כבר הראשונים ואחרונים דור אחר דור לא חשו לזה ועיין דברי מ"ז בס' הלק"ט ועיין בתוס' דתעניות פ"ק פיסקא א' ועיין במס' ר"ה השנה דף ט"ו ע"א ופירש"י אחר מי שמש שבט כו' דנראה דאפילו דהשנה מעוברת הולכים לפי רוב השנים ע"כ בס' שולחן מלכים ועיין בתוס' ובירושלמי דפ"ק דתעניות הלכה ג' תני דאם היתה השנה חסר נותנים לה חסרונה ואם לאו הולכים אחר סדרה דברי רשב"ג רבי אומר לעולם הולכים אחר סדרה אם היתה מעוברת הולכים אחר עיבורה מחלפה שיטתיה דר' תמן הוא אומר אחר סדרה וכאן הוא אומר אחר עיבורה ר' זעירא כו' לבסוף נצרכה ע"כ עיין בס' פירוש הירושלמי הנדפס מחדש בפרנקפורט שכתב דנשאר בקשיא זהו פי' לבסוף אמנם לעד"ן דת"ק אמר נותנים לה חסרונה ר"ל החמשה ימים שחסרו בשנה שעברה עד עתה חשון וא"כ זמן רביעה יבוא ח' חשון כו' לא בג' ואם לאו שלא חסרו בשנה שעברה כלל רק בשנה זו אירע לתשרי וחשון כו' זה אינו כלל רק עושין כסדרה של שנה זו כר' מ"ל לעולם כו' אחר סדרה ואין רואין שנה מעבר' כלל ואם היתה מעוברת נותנים לה עבורה לר"ה לת"ק ולר' או לר' ר"ל אם שנה שעברה היתה מעוברת לעולם מונין מניסן והוה כאלו דחשבו כל ימי עיבור ל' יום ופריך תמן כו' או כה"ש המפרש לירושלמי הנז' ז"ל שהוא ההיא דערכין דלעולם חושבים שנה שס"ה ימים וכאן אומר נותנים לה עבורה של שנה שעברה ונמצא יותר י"ט יום על השס"ה ימים ומשני לבסוף נצרכה ר"ל כשאנו רוצים לומר שנה שלימה אזלינן כסדרה שס"ה להשלים סוף שנה אבל זו שהיא בתוך שנה זו לענין אחד מהחדשים אזי חשבינן העיבור או י"ל תמן כסדר' היינו הכא דאת' דלא אזלינן אחר חמשה שחסרו בשנה שעברה ולענין עבור חשבון עיבורה ומשני לבסוף נצרכה ר"ל כשהולכין אחר סדרה היינו שאין צריך להשלים חסרונה לשנה שעברה משנה זו אבל העיבור כבר עיברו ואנו מתחילין למנות מניסן והו"ל נותנים עבורה שאם לא היה העיבור כבר היה החדש אייר ומפני העיבור הוא ניסן. ובגליון הירושלמי מצאתי כ"י דפירש וז"ל היתה חסרה אמתני' קאי דתנן בג' בחשון כו' הגיע ר"ח כסליו וקאמר דכל אלו הזמני' דמנו חכמים במתני' צריך לדקדק בהם על קביעות השנה שהם תשרי וחשון שפעמים שניהם חסרים ופעמים שניהם מלאים ופעמים אחד מלא ואחד חסר ואם היא חסרה אין מתחילין באלו הזמנים שנזכרו במתני' אלא ממלאי' חסרונם ואם אינם חסרים הולכים אחר הקביעות דקבעי לה ב"ד. מחלפה שיטתיה פי' כי הוא הבין דמה שאנו אומרים הולכים אחר העיבור חוזר על זה הדין בעצמו כלומר שלא יתחילו להתענות וכל דיני המשנה אלא אחר חדש מפני שהיא מעוברי' ועלה קא מתמה מחלפה כו' ומשני לבסוף נצרכה

ר"ל האי דקאמר הולכים אחר עיבורה חוזר על סוף הזמנים של תעניות דתנן היחידים חוזרין ומתענים עד שיצא ניסן עכ"ל ואומרים שהוא כתיבת יד הרב בצלאל ז"ל

את זו מצאתי מכ"י מוהר"י מולכו ז"ל

שאלה הא דתנן עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרים כו' מבעיא אי חייבים לגזור תכף ומיד ביום ב' הראשון או יכולים לדחותם ואם לא גזרו אם חל התענית בתקנת חכמים ואם עוברים הב"ד כשלא יגזרו אותם

תשובה תנן בפרק שני דתעניות אין גוזרים תענית על הציבור בר"ח וחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקים ובגמ' וכמה הוי התחלה רבי אבא אמר ג' רב אחא אמר אחד ופרש"י ג' ב' וה' וב' וכמה הוי התחל' שאינו מפסיק לאחר מכאן עכ"ל מכאן יש להוכיח בפי' דמאחר שהתחילו להתענות ג' ראשונות אין יכולים לדחותם כלל דהרי אם התחילו הג' ראשונות אין מפסיקים אפי' לחנוכה ופורים כ"ש אמילתא אחריתי ואין לומר דמאי דקאמר אם התחילו אין פירושו אם התענו הראשונות מתענים השניות דאינם תלויים זה בזה אלא אם הוכרחו לגזור על שום צרה שלא תבא על הציבור הרבה תעניות והתענו מהם ג' חייבים להשלים השאר מאחר דהכל הוא גזירה אחת ולעולם ראשוני' ושניות תרי מילי נינהו ולאו התחלה מיקרי אי איפשר זו דהרי מתני' לענין גשמים אתמר וכן מוכח מרישא דמתני' דקאמר אין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בה' אלא ג' תעניות הראשונות ב' וה' וב' ושניות כו' משמע מכולה מתני' אף לענין גשמים אתמר ודומה לזה הכריח הר"ן לאפוקי מת"ר דמאי דתנן אין גוזרים בה' היינו דוקא לענין גשמים וכתב הר"ן דלכל מילי אתמר דהרי מוכח מדתני לה הכא בהדי אין גוזרים על הציבור בר"ח כו' דמשמע דהיפי קהאי מלתניא בכל תעניות ה"נ הכא יע"ש ובגשמים איך שייך לומר אם התחילו ג' ראשונות אלא ודאי דאפילו התחילו ג' ראשונות הם חייבים לגזור עוד ג' ונדחה חנוכה ופורים מפני שכבר התחילו להתענות ג' ראשונות חלו עליהם גם האחרות ודוחק לומר דהאי דקאמר ג' בג' אחרונות דוקא קאמר דא"כ מ"ט דמ"ד דבעינן ג' והלא אפי' בא' הוי התחלה ועוד דסתם בכל התעניות קאמר בין בראשו' בין באחרונות דתלוים זה בזה ומאחר שהתחילו הראשונות חל עליהם חובת השניות ועדיפא מינה נ"ל דאפי' בראשונות חייבים לגזור בימים הראשוני' הבאים עליהם ב'וה'וב' וכן יש להוכיח קצת מהאי דכתב הב"י סי' תקע"ה על מ"ש הטור הגיע י"ז בחשון ולא ירדו כו' היחידים מתענין כו' וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ואין בו משום יוהרא כו' וכתב הב"י ומ"מ יש לתמוה על רבינו שכתב יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח דמשמע שהרשות כו' אם רצה שלא להחזיק עצמו כת"ח דלא משמע התם הכי דתנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא כל ת"ח יחידים הם משמע שצריכים הם לעשות עצמם כיחידים על כרחם ושמא הוא ז"ל מפ' דה"ק אל יאמר איני ראוי להיות יחיד אלא כל ת"ח יחידים הם כלומר אם רצו לעשות עצמם כיחידים רשאים הם עכ"ל והנה מקו' הב"י איפשיטא שאלה דידן דהרי אפילו יחידים דלאו כ"כ חיובא הם אלא על היחידים ס"ל להב"י דהם חייבים בע"כ ליעשות יחידים ולא לדחות עצמם כ"ש בשניות דחמירי טפי דהחיוב הוא על כל אדם ואפי' לפי מה שישב הב"י דברי הטור אפי' הכי יש ללמוד דלא אתמר זה אלא ביחידים דיכול אדם לומר איני יחיד וגם דלא חמיר כולי

הא׳ אבל בשאר תעניות ודאי לחיובא רמיא על כל בני אדם אין יכולים לדחותם ליום אחר ובפרט לפי מ״ש בעל ראש יוסף דלעולם גם הטור ס״ל כמו שדייק הב״י דהם חייבים לעשות עצמם ת״ח בע״כ ומה שלא כתב שלוה משום דבעי למימר אבל לא שאר העם והוה משמע שאר העם אינו שלוה אבל אם ירצה לעשות עצמן ת״ח עושין להכי כתב יכול לאשמועינן דבשאר העם אינן יכולים למדנו דגם הוא ס״ל דכל אדם יכול לעשות עצמו ת״ח בע״כ ולא לדחות תעניות היחידים כ״ש תעניות דתנן במתני׳ גוזרין על הצבור דמשמע חובה עליהם לגזור ואין הרשות בהם לדחות אותם וכן יש להוכיח מהא דתניא ספ״ק דתעניות פ״א כשאמר ג׳ וכשאמר ז׳ לא אמר אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו כו׳ דתניא אין גוזרין יותר מי״ג תעניות על הציבור לפי שאין מטריחין על הציבור יותר מדאי דברי ר׳ רשב״ג אמר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה פירש״י אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה שהרי מרחשון עבר על כולן לסוף התענית שמקצתן היו בכסליו כדקתני מתני׳ כו׳ ומכאן נלמוד דאין זו לדחו׳ תעניות אלו לא ראשונות ולא שניות דהרי חכמים קבעו תעניות אלו בזה הזמן כדי שיבואו הגשמים בזמן הרביעה ואם אתה אומר יש להם רשות לדחות כשבאו לגזור האחרים יעבור זמן הרביעה באחרונות ונמלאו התעניות שלא בעתם וגם הגשמים אזי כבר עברו זמנם

וממה ששאל עוד אם לא גזרו ב״ד אם חלים התעניות בתקנת חכמים מלישנא דמתני׳ דקתני ב״ד גוזרים דמשמע דהכל תלוי בב״ד וכן משמע מהאי דגרסינן ספ״א דתעניות אמרו ליה רבנן לרב ששת קא אתו רבנן לבית תעניתא כי סיימו משאלי קפיד כו׳ רבנן דבי רב אשי כאורחייהו דס״ל כשמואל דאמר אין תענית ציבור בבבל אלא ט״ב בלבד פי׳ הר״ן קא אתו רבנן לבי תעניתא אף בתעניות אמצעיות ואחרונות וכתב עוד לקמן לפיכך נראה עיקרן של דברים כמ״ש הרמב״ן דאין שם תענית ציבור בבבל אלא כל התעני׳ שמתענין הם כשל יחיד כו׳ והטעם מפני שהדיינים שלהם הדיוטות ולא סמוכים שתהיה גזרתם קיימת על כל ישראל כו׳ והאריך בזה מכאן מוכח בפי׳ דאין חלים התעניות עליהם מכח תקנת ב״ד דאי לא היכי הוו משאלו משאליא בתעניות של גשמים מאחר שהוא תקנת ב״ד ונגזרת ב״ד חלים עליהם אף שאין להם נשיא סמוך לגזור אלא ודאי דהכל תלוי ביד ב״ד ואם אינם גוזרי׳ אינה גזורה עליהם ואין חייבי׳ להתענו׳ וכן מוכח ממתני׳ דכתבנו לעיל דתנן ואם התחילו אין מפסיקים וכתב הר״ן בפ״ק דתעניות על האי דתניא יחיד שקבל עליו להתענות ב׳ וה׳ וב׳ ואירעו בהם י״ט הכתובים במגילת תעניות אם נדרו קודם לגזרתינו כו׳ חילק שם דהיינו דוקא בקבלת תענית דגריעא מנדר אבל אם נדר חל הנדר עליו וכתב בסוף דבריו וז״ל אבל ת״צ הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח ביד ב״ד לגזור תענית בי״ט של דבריהם משום הכי אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין עכ״ל ואם איתא דתענית של גשמים שקבעו חכמים הם חלים אף שלא גזרו היכי תנן במתני׳ אין גוזרין תענית על הצבור בר״ח ואם התחילו אין מפסיקים והלא אף אם לא התחילו חובה על כל אדם לעשותם ואף אם הם לא גזרו חל חובת תקנת ב״ד ואין יכולים לעבור והוי כהתחילו אלא ודאי משמע דהכל תלוי ביד ב״ד ואם לא גזרו לא חלו התעניות וזה פשוט ע״כ נמצא ממוהר״י מולכו ז״ל

פרק ה׳ דין א׳ עיין מ״ש בפ״ה ח״ג ממ״ש רבינו פרק עשירי מה׳ נדרים כו׳ מ״ת הרב מהר״ש לבית הלוי סי׳ ט״ז דלענין נדר מי שנדר לעשות בכל שנה אפי׳ רבי׳

יודה שהוא באזהר ראשון אמנם לש׳ מרן א״ח סי׳ תקמ״ח אינו כן לכן הנכון לעשות כשתיהם

פרק ה׳ דין ו׳ כ״ב לבטל השחיטה ביום ט״ב מנהג פע״ק ירוש׳ ת״ו מתפללים השוחטים בבה״כ על אחר חזרת עמידה ואמירת בחדש כו׳ והולכים ואח״כ חוזרי׳ אם יכולים כדי לשמוע הפרשה וזה הוא אפי׳ כשחל ט״ב ביום חמשי ואם יאמרו הגוים לשחוט בלילה אין לומר דבלילה מלינו דקיל מטעם כמ״ש המג״א סי׳ תקנ״ד ס״ק כ״ג מפי׳ רש״י דמס׳ תעניות די״ג חדא דודאי גם ביום מכריחים אותם אם ילטרכו לשוק וגם משום אל תשוב כו׳ שכן ראיתי ארבעים שנה כת הקודמים שאמרו שכן קבלו מהרבנים קדמונים ז״ל כו׳

פרק ה׳ דין ו׳ מר״ח עד התענית הנה לענין נשואין ביום ר״ח אב עצמו כתוב בס׳ שולחן מלכים כ״י שמביא מנהגי ירושלם דאפי׳ ביום ר״ח עצמו אסור ומטי לה מס׳ הרוקח ולענ״ד נראה כיון דאפי׳ פנוי ופנויה חייב לשמוח ג׳ ימים לכן אפילו גם ביום ר״ח אסור משום הב׳ ימים אחרים ועיין בשיירי א״ח סי׳ תקנ״א ס״ק כ׳ משם מהר״י ברונא לענין בנין שאם התחיל קודם ר״ח כו׳ ומ״ש מר״ח כו׳ הוא חוץ מר״ח הי״ל שאם התחיל ביום ר״ח ובס״ק ק״ה כתב מנהג איזמיר לאסור מי״ז תמוז אפילו לשרך ובס״ק כ״ג נסתפק הרב ז״ל אם ר״ח בכלל והביא משם מהרי״ל שכתב דאפי׳ בר״ח עצמו אסור ובס׳ בני חיי מטי לה משם מחזור מהרח״א דאפי׳ בר״ח כו׳ לענין בשר ואנו בירושלם ת״ו לענין בשר הקלו ולא נהגו איסור ביום ר״ח ומאי דקבלו עלייהו קבלו וביין נמי נהגו לשתות יין דלא קבלו אלא בשר אבל יין לא קבלו שולחן מלכים סי׳ תקנ״א יע״ש ועיין בשיירי כנס

דין ט״ב כל הקרעים כו׳ עיין מ״ש הלכות אבל פ״ט יע״ש

הלכות מגילה

פרק א׳ דין י״ג אין קורין את המגילה בשבת כו׳ עיין מה שכתבתי ה׳ תפילה פ׳ י״ג דין ו׳ יע״ש כו׳ ולענין מתנות לאביונים ודאי הוא בע״ש דעיניהם של עניים כו׳ ולענין סעודה עיין פר״ח סי׳ תרפ״ח שהסכים לעשו יום שבת ויום ראשון שלאחריו וכן כתב בסי׳ תרצ״ה סס״ק א׳ דמשלוח מנות חייב לעשות ג״כ בשבת ויום א׳ ומהריק״ש סי׳ תרפ״ח בשם מהרי״ל דהם ביום הסעודה . ולענין קריאת המגילה בע״ש לבני הכרכים אם הוא ביחיד קורא בלא ברכה כן הכריע הפ״ח סי׳ תר״ן מההיא דמה זמנם כו׳ וכתב ז״ל דהכי נקטינן ולענין נשים כיון דמקרי שלא בזמנה וצריך עשרה אם הם עשרה נשים יכולות לברך דלענין לצרף לאנשים אינה מצטרפות אבל לעצמם כשהם עשרה נשים אם יש להם אנשים לצרף עשרה יכולות הם לברך דלאנשים אין הנשים מצטרפות אבל לנשים דכשהם עשרה מברכות גם שלא בזמנה אם יש אנשים מצטרפים כדי שיהיו עשרה ומברכות הנשים והר״ן כתב בפ״ב דמגילה דמצטרפות

ומ״ש הפר״ח סי׳ תר״ן דלכרכים כשקורין בי״ד יחיד קורא בלא ברכה עיין מהרדב״ז החדשות סי׳ תרמ״ה דתמה תינח ברכה א׳ אבל מי שעשה נמי והרב כו׳ למה לא יברך ותירץ משום שתקנום על סדר הקריאה והוה פטור א״כ גם מכל הברכות כו׳ ואם יברך הוי ברכה לבטלה כו׳ ואח״כ כתב דלדעת הסוברים דבמצות שנשים פטורות ואפ״ה רוצים לעשות דיכולות לברך מכ״ש הכא כו׳ ויפה ע״הק דמברכות על לולב וכיוצא ואין מוחה בידם ודאי דהוי הכא מכל שכן דמברך מ״מ כיון דהסכימו דביחיד לא יברך כשהוא שלא

בזמנה מ"מ ברכת שעשה נסים ושהחיינו נראה דיברך כ"ש
למ"ש השיירי סימן תר"ך סי' שלא בזמנה בשם
מטה משה ולא קיימא לן הכי כמ"ש השיירי עלמו ודוק לענין
מעשה ועיין ירושלמי פרק ראשון דמגילה הלכה ה
אמנם מרן הב"י ס"סי תרפ"ח לא הביא כי אם ש' רבי אבא
ובהלכה ד' איתא דכרכים בי"ד היינו כרבי חלבו די"ד זמן
קריאה כו' ועיין מ"ש הב"י משם א"ח דהר"אבד הכריע כו'
דיהו אם קראו בעיר בעשרה יכולים היחידים לקרותה היחי'
כו' ועיין מ"ש מרן הב"י סי' תרפ"ח למה לא יאמרו על
הנסים בע"ש דקורין המגילה נר' דבייך על הנסים אפי ליחיד
המתפלל א"כ ברכת מי שעשה נסים דכוותא גם סברת רש"י
דשלא בזמנה דרב ורב אשי היינו ליום הכניסה וכן תירץ
הרא"ש אליביה רק א"כ כתב וי"מ כו' לכשחל בשבת כו'
וסברת רבינו נראה קלת כמ"ש בספר מעשה רוקח דס"ל
כפי' רש"י דשלא בזמנה היינו למקדימים ליום הכניסה מ"מ
מה שהקשה לה"ה יש לדחוק דכונתו לתרץ קושית הרא"ש ז"ל
לזמן הזה להכי אמר או משום שיבה כו'

נזה ימים תמהתי על הלח"מ פרק א' דין י"ג אמאי לא פי'
כפי' התוספות דהיינו דוקא בשבת ואחר זמן רב ראיתי
לס' מעשה רוקח דהקשה לו כן וע"י הדרשה נזכרים היטב
משא"כ קריאת פ' ויבא עמלק בפרטות ליחידים ועל הנסים
הוי פרסום יותר בפרטות אם ס"ל לרבינו דהסעודה בשבת
ולהכי קאמר כדי שיזכרו כו' וכן הטור ז"ל יע"ש באופי' כי
לע"ד כשחל בשבת דכרכים בע"ש כפי מנהג הנשים בלולב
וביולא לברך ואין מוחה יכולים לברך היחידים אמנם יען
אמרו לעשות כס' הכר"ח מ"מ ברכת שעשה נסים ושהחיינו
נראה דיכולים לברך כיון דשייך בע"ש בפרטות כיון דמלות
מתנות לאביונים הוי בע"ש שייך שהחיינו וכמ"ש מוהר"י
בואינו ספר שלחן מלכים שאם הוא בספינה ועשה סעודה
או שלח מנות אפי' דלא קרא שלא הי"ל מגילה מברך שהחיינו
כיון שהא מיהא קיים מלות סעודה או משלוח מנות יבוא
לברך שהחיינו בפרטות לר' טובדיא שהביא סברא דהסעודה
בי"ד ומשלוח מנות ואי דהא בהא תליא וכמ"ש הריק"ש
סימן תרפ"ח

ועיין סימן תר"ך בפ"ח במ"ש ההגהה ויש להפסק
כו' וכן כ"מ אפי' בזמנה לענין ברכה אחרונה אם הם עשרה
ואפילו אם אלו המלטרפים כבר ילאו י"ח מלטרפים דהכא
ה"ט משום פרסום ועיין שם בפ"ח סי' תר"ך ס"ק א"י ועיין
הפר"ח סי' תרפ"ח ס"ח שכתב בלא ברכה ועיין במג"א סימן
תרפ"ח ס"ק י"ב

פרק ב' דין י"ג עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג אמנם
מה שתירץ הב"ח למרן דבא"ח סי' תרל"ו כתב
הפך חי"ר סי' ת"א דהתם איירי בשאר ימים כן משכים בס'
שולחן מלכים במנהגי ירושלים ודייק דבי"ד כתב מת כו'
קודם פורים ודוק גם מה שכתבתי בס"ס זה בהשמטות

ס' נשים הלכות אישות

פרק ג' דין כ"ג עמ"ש בס' פרי האדמה ח"ג ועיין
בס' גו"ר בספ"גן המלך סי' קל"ג ועיין מ"ש
מרן בש"ע א"ה סי' ל"ו אם לא בירך בשעת אירוסין ומור"ם
בהגהה סי"א שאם כבר בירך ברכת אירוסין בשעת קידושין
כו' לחוזרים ומברכים תחת החופה בלא הזכרת שם ועיין
שם סי' ל"ו סעיף ו' ועיין בכנ"הג חילוק בין סבלונו' לקידושין
ועיין בס' הלק"ט ח"א סי' ועיין בתשו' רא"לח שרשם בלקט
הקמח ת"א ועיין בס' בנימין זאב בשם ומלכות ועיין בס'

נחלת שבעה ועיין בס' בית דוד א"ה סי' כ"ה בארוך ודוק.

פרק י' דין י"ד בין ביו' בין בלילה כו' עיין מ"ש בה'
תמידין ומוספים פ"ז דין ג' בענין ימי העומר
יע"ש

פרק י"ד שאלה ראובן היה נשוי עם זלפה זה כמה שנים
אשר עברו עליו כמה הרפתקי מרוע מעללי' וכמה
בתי דינים כלאו לשים שלום ביניהם והתרו בה כמה פעמים
והיא רבת המהומה יותר מגדון מהרא"נח ח"א סימן מ"א
ומאנה לשמוע ד"ת עד שבכח ב"ד יפה לפי הסכמת הפוסקי'
בפרטות מהרא"ר"ב סימן כ"ב כתבו וחתמו ונתנו בידו כח
גמור לישא אחרת עליה בראיות בריאות וחזקות וראובן
בזבז ממון רב והלך העירה וה' אינה לידו בת טובים ממשפחת
רם ונשאה אמנם אסר עליו גופה של אשתו הראשונה להנאת
תשמישה איסור גמור ע"ד אשתו השניה באופן היותר חזק
ונתקיף לפום דינא והעיד עדים וכתב וחתם אמנם לאשתו
הראשונה עודינו מקיים דבריו אשר נתחייב לתת לה מידי
שבוע בשבוע כ"כ אריות בשבוע שלא תתגרש אמנם לענין
חיוב עונה הוא אמר שאפי' את"ל שהיא תתרלה מ"מ הוא
דבר דלא אפשר מכמה טעמי חדא כי כבר אסרה כנז' וגם
נשבע מ"ח שלא לבקש שום פתח לנדרו מה גם שאומר כי
היא אללו שנואת הלב שנאה גמורה דא"א לציירה בין עיניו
מחמת כמה וכמה רעות כפולות אשר עשתה לו עד שבא
לידי מידה זו לכן רלה לידע אם בנדון כזה שייך לומר שאינו
יכול לגרשה בע"כ כהנהג שאלוניקי ואת"ל כן אם חייב
להוסיף כתובתה כמ"ש מרן סי' ע"ז ועובר על לאו דלא יגרע
א"ד מאחר שכבר נתחייב כ"כ חיוב גדול לתת לה בכל שבוע
יותר מכדי ספקא אפילו לפי עשרו וגם נתחייב אם יגרשנה
לתת לה כ"כ כפלי כפלים מכתובתה ואת"ל כי בזמן ההוספה
בחיוב הנז' היה פתח מ"מ מאחר שהדירה הגאה כנז' נמ
בטוען דמה שהיא מאוסה ושנואה בעיניו הוא בא מחמת
טענה מאחר עשתה לו וגרמה לו ואדרבא אם יצקם התרה
עביד איסורא ובין בני שנואה יהיו א"ו בפרטות כי הדירה
בכל תוקף א"כ בזה לא אמרו שחייב להוסיף ועובר כו' כל
שנותן לה גיטה וכל מה שנתחייב לה באחרית דבר ואם
תשאר זקוקה עמו יתן חיובו בכל שבוע כנז' על הכל יבוא
דברו הטוב ושכמ"ה

תשובה עדי בשמים וסהדי במרומים כמה לבי מהסס
ומתרחק בדברים כאלו אמנם להכרת
השואל אען ואומר הנלע"ד וזה החלי בס"ד תנן כ' אף
על פי המדיר את אשתו מתשמיש המטה יקיים שבת אחד
יותר מכן יוליא ויתן כתובתה ופסקו מרן סי' ע"ו והנה
בענין יוליא ויתן כתובה אם כופין אותו או יש מקומות כו'
בזה כבר כל הפוסקים האריכו במה שיש לפלפל בדברי רש"י
ור"ח והטור והרא"ש וס' הרי"ף בפרטות הרא"ד"ב בלאם רב
סי' א"ן יע"ש ובנ"ד כיון שהדירה כנז' חייב מן הדין להוליאה
ויתן כתובתה ככל אשר נתחייב בשטר טמה כנז' בשאלה
ובזה אין פוטר אותו מכח אשמתא ובנדון הרא"ד"ב שם
משום דבנ"ד כבר נתחייב בהדיא כשהיא תתרלה להתגרש
לתת לה כ"כ מך מסויים א"כ לא שייך לומר לא נתחייבתי
אלא אם אגרשך מדעתי ורלוני כו' אלא כבר נתחייב חיוב
ג"נש כשתתבע היא הגירושין כו' ככתוב שם אפילו דיש לצדד
דהיה עולה בדעתו באותו פרק כשכתב השטר דעדין היה
אפשר להיות שתחזור מרוע מעלליה כו' מ"מ לפי הנדון אינו
יכול לטעון כן מאחר כי כבר מכירה והורגלה כ"כ שנים
ובודאי שבר כי לא תחזור בה ועכ"ז נתחייב אמנם אם היא

לא תתרצה להתגרש ותתרצה שקבלתה בכל שבוע כנז' בשטר' כל ימי חייה בזה נראה דאין להכריח אותו שיבקש התרה אלא כי נדר ע"ד אשתו ולטובתה וצריך שיהיה מדעת' ורצונה כמ"ש מרן חי"ד סי' רכ"ח ס"ך ובלשון האיסור אשר אסר גופה כו' לתשמיש בזה ל"מ לסברת מרן בי"ד סי' רל"ד ורי"ג דס"ל כס' התוס' דאנו מתרצים ליבניה לאותיא דר"ל גופך כו' אלא אפי' לכ"ע כיון שאומר בהדיא גופה אל עליה הנדר גמור ועיין מ"ש הש"ך והט"ז י"ד סי' רל"ר ס"ק פ"א ונ"ז וס' בני משה סי' ס' בפרטות לפי מ"ש מרן סי' קי"ט אשה רעה בדעותיה מצוה לגרשה כו' וכמ"ש הרב בני יעקב סימן א' יע"ש וכבר מבואר דאפי' לפי תקנת ר"ג כו' יותר מקילין לגרשה בע"כ מלתת רשות ליקח אחרת עליה ואם כן בנ"ד דנתנו לו רשות ליקח אחרת א"כ כיון דאפשר דעדין יהיה בזונה ומעלליה או אפי' אם תאמר שתקבל עליה מכאן ואילך כו' יותר קרוב לודאי שלא תסור אולתה ממנה ואינו רוצה ליכנס בספק זה בפרטות כי שנואה בעיניו ובעילתה אכלו באיסור כי בזה אמרו כי שנא שלא אפי' לזמנינו אחר תקנת ר"ג ומנהג שאלוניקי משום דאדעתא דהכי לא נשבע ואפילו את"ל דאינו יכול לגרשה בע"כ מ"מ אין לכופו לשכב עמה להוליד בני שנואה וכמ"ש מהרי"קו שו' ק"ז דאפשר דמטעם זה שרי לגרש בע"כ והענין דכל שהביאתו לידי מדה זו שנתנו לו רשות כו' היא טענה מבוררת למה מאוסה בעיניו אם כן אינו עובר בלאו כל שרוצה לגרש כי היכי דלא להוי ליה בני שנואה

והנה מור"ס בהגהה סי' ע"ז כתב י"א דאם רוצה לגרש מיד ליתן כתובתה אין מוסיפין לה על כתובתה ואפי' בלאו דלא יגרע אינו עובר ומטי לה מרבינו פי"ד מה' אישות והקשה הרב חלקת מחוקק הלא מדינא דגמרא דהבעל מגרש בע"כ ומהיכא תיתי דיעבור על לאו דלא יגרע ואדרב' השמש ודעתו לגרשה עובר לאו דאל תחרוש כו' אך עתה אחר תקנת ר"ג שלא לגרש בע"כ היה אפשר לומר להוסיף אם מונע עונתה מאחר שאין יכולת בידו לגרשה והביא דברי הב"ח שכתב דגם בזמן הזה אם רוצה לגרש אין מוסיפין כו' ולא עוד אלא דגם ממזונותיה כו' ואיליה מתשו' הרא"ש ז"ל ולפ"ז תקנת ר"ג לא היה רק שלא לגרשה בע"כ אבל למנוע כו' כדי שתתרצה כו' ראאי כו' והרב א"ת מפקפק בדברי רא"ש ז"ל והביא תשובת הרא"ש ז"ל כלל מ"ב דלא תקן ר"ג אלא להשוות כח האשה לאיש ובמקום דכופין לאיש כ"כ באשה כופין לקבל גט ואם תמאן לקבלו ימנע ממנה שאר כסות ועונה אבל במקום שאין כופין לאיש שם הוא דאין כופין לאשה ואזי מוסיפין וכמ"ש מהרי"קו שורש ק"ז דאינו לכופו שיהיו לו בני שנואה כו' וסוף דבר כתב דכל שאין לו טענה מבוררת למה מאוסה אזי יש לו דין מורד ומוסיפין כו' יע"ש ובנ"ד דיש לו טענה מבוררת פשיטא דאין לו דין מורד בפרטות שהוכרח להדירה הנאה בכל תוקף כדי ליקח אשה כאשר הותר לו בפרטות מ"ש הב"ש שם דכל ספק בתקנה מוקמינן ליה אדינא דש"ס כ"ש בכה"ג דנ"ד ואפילו מעיקרא במורד שכתב מרן כתב הב"ש דאפי' דמוסיפין כו' מ"מ אין כופין לשמש באיסור דכתיב גם בלא דעת נפש לא טוב יע"ש ס"ק ד' גם הבית שמואל שם ס"ק ה' הקשה כמו שהקשה החלקת מחוקק בדברי מור"ס בהגהה ותירץ דמוכרח דסברת רבינו הרמב"ם ז"ל היינו גם לזמן הזה אחר תקנת ר"ג דאי לאו הכי הא מיהא בזוג ראשון דאסור לגרש היה לו לרבינו לחלק אלא ודאי דלענין תוספת כל שהוא מגרשה ונותן לה כתובתה לא מחייב גם מדברי הכנה"ג הגהת הטור אות ג' שכתב דבמקום שנוהגים חרם ר"ג או שבועה על כך אם רוצ' לגרש ולתת כתובה אין שומעין לו דיש לחוש שמא רוצה לגרשה או ליקח אשה אחרת ואינו יכול מחמת תקנת ר"ג או השבועה שנוהגים שנשבע ומורד כדי לגרשה כו' יע"ש דנר' הא אם דבר ברור כנדון דידן דמסיבתה היא גרמה הדבר יכול וכמ"ש השלטי הגבורים פ' אע"פ דק"ח ע"א גם דהתקנת או השבועה היינו בדבר שאין כופין לבעל אבל בדין זה דכופין לבעל כשהיא רוצה כ"ש לדידה דודאי לא אלימא כחה יותר מכח האיש וכמ"ש הרא"ש סי' מ"ב וכי היכי דלדידיה אם באה היא בטענה כגון ככפה וכיוצא ואינה מספקת כתו' וכמ"ש המבי"ט ח"ג סי' רי"ב וח"א סימן רס"ט א"כ גם בדידה כשבא הוא בטענה דהיא ככ"ד רבת המהומה שהביאו לידי מדה זו כו' ודאי דאין מוסיפין ואינו עובר בלאו כל שרוצה לגרש ונותן לה כתובה כפלי כפלים מכתו' הראשונה ועיין מהרא"ש סי' כ"ז ועדות ביהוסף מ"ו ובני יעקב א' גינת ורדים כלל ד' כתיבות משפט מדף עד דף רי"ט והכלל העולה לענין דינא לע"ר בפרטות שהדירה הנאה איסו' גמור ומכל מ"ש נר' דראובן חייב לתת לה חיובו אשר נתחייב בכל שבוע ככתוב בשטר ופטור מדין עונה כיון שהוא אדרבא רצונו לגרשה ולשלם ביתר שאת ואין עליו שום איסור לאו זה הוא מה שנראה לע"ר אם יסכימו עמדי וצור ישראל יצילנו משגיאות לנו ולכל ישראל הצעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל

וזה אשר כתב בזה הרב המובהק א"ק כמהרי"אל יצ"ו

אנכי תולעת יעקב יורד ברשות עליון למעלה המתנשא לכל לראש אלוף מגדי"אל אלוף אומר דרב גובריה ורב חיליה יכו'ל תלמו'ד לומר ומאחר עלות על שולחן גבוה למה זה תשאל לשמי ומי יבא אחר המלך הרב המובהק יצ"ו וזה החלי בס"ד ראיתי לעמוד בעיקר תשובת הרא"ש דמי שבא בטענת מאיס עלי וכיוצא ורוצה לגרשה והוא אנוס בתקנת ר"ג פטור ממזונות דהעכ"ב מצידה ולא מצידו ויש להסתפק לדעתו ז"ל א"כ יהיה גם כן הדין במקום דליכא תר"ג רק הבעל נשבע בעת החופה שלא יגרשנה בע"כ די"ל דלא אמרה הגאון רק בתקנת ר"ג דכל עיקרה לא נתקנה רק בעבור הנשים והבעל טוען רצוני היה לגרשה אבל מה אעשה כישצרני התקנה שתלו הדבר ברצונה א"כ אין ראוי לחייבני במזונות כיון שהעיכוב מצידה אבל בנשבע שחייב עצמו בבחירתו בתנאי זה שלא לגרשה בע"כ והוא הביא על עצמו האונס לפיכך כל שאינה רוצה להתגרש בדין הוא שיהיה חייב במזונותיה שאין עיכוב זה בא אלא מצידו שנשבע כן לתלות הדבר ברצונה וה"ז דומיא להביא שנינו הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו דהוי טעמא משו' דמתעכבי' בעבורו

או נימא דדעת הגאון היינו דלא שנא דהכי דהעיכוב בא מצידו שנשבע שלא לגרשה בע"כ מ"מ הא איכא נמי עיכוב דידה שמתאמצת לבלתי תתגרש ממנו ושאני התם דאוכלות משלו משום דהבעלים הם דוקא המעכבים לא זולת מש"כ הכא שבא העיכוב משניהם ולע"ד נראה דהיכ' דהוי העיכוב מכח השבועה ויש לי רב מהרי"בל בתשו' ח"א סימן ע"ב עלה בהספקה למי שנשבע בעת כניסתו לחופה שלא להוציא אשתו מאותה מדינה שלא מרצונה ושוב רצה לעקור דירתו למקום אחר שהמזונות בזול והיא אינה רוצה דחייב במזונותיה כיון שנשבע לה שלא להוציאה ומן הדין אינו יכול לכופה יע"ש וכ"כ מהרש"ך ח"ב סימן ל"ו כנראה דס"ל דשאני שבועה מתקנת ר"ג דאי לאו הכי אמאי חייב הרי יש לצדד כנז"ל בענין תקנת ר"ג כמ"ש הרא"ש ז"ל הגם כי סבר' ז"ל לאו כ"ע מודו בה כנראה ממ"ש הח"מ והב"ש סימן ע"ז עכ"ז הרי הבעל מוחזק ומצי למימר קים לי כסברת הגאון

וכמ"ש מהר"א ששון ז"ל סי' כ"ה אם לא דמ"ל למהרש"ך ז"ל ומהרי"בל דיש לחלק בין תקנת ר"ג לנשבע

איברא דאפשר לחלק דהאי נדון מהרי"בל ומהרש"ך דאיירי שעשה דבר חדש להתנות שלא להוציאה מן המקום ואין המנהג פשוט במדינה ההיא לכתוב כן בכל הכתובות ומשום הכי חייבוהו אפי' שעתה רוצה להוציאה וידה אוחזת בעכ"ב אותו כיון שעיקר העיכוב בא על ידו מרצונו הטוב שנשבע ואין שום סיבה אונסו לא כן בנשבע שלא לגרשה בע"כ דהמנהג הפשוט בכמה מקומות לכתוב כן בכל הכתו' אפי'דלא ממלכי בבעל אם רצונו בשבועה זו אם לאו ומסתמ' כתבו הכי ולא מיקרי בכה"ג רצון הבעל בהחלט ואנוס פורתא מיקרי מצד המנהג אפי' דהיה בידו להתנות שנשא אותה בלתי שבועה זו מ"מ אנוס פורתא מיקרי כשקבל המנה' וחשיבי כתקנת ר"ג שהוא לטובתן של נשים שאין הבעל יכול לעכב בה

אמנם אחר החיפוש ראיתי להרב פרח מ"א ז"ל ח"א סי' כ"ד שחילק בין תקנת ר"ג שהוא נדון הרא"ס ז"ל ובין נשבע מדעתו שלא לגרשה בע"כ כיון דהעיכוב בא מצידו ומצידה ומסתמא נדון הרב היינו בשאלוניקי שהמנהג פשוט לכתוב כן בכל הכתובות

אמנם ק"ל בדברי הרב פמ"א ז"ל מ"ש מההיא דפ' האומנים דע"ט בטבעה הספינה בחצי הדרך דאמר רב פפא לא משכחת לה אלא בספינה זו ויין זה יעו"ש הרי כיון דהעיכוב בא מצד שניהם זה אומר תן לי אותו יין וזה אומר תן לי אותה ספינה יד המוחזק על העליונה א"כ ה"נ בנשבע שלא לגרשה בע"כ אף דהעיכוב בא מצד הבעל שנשבע כיון שהעיכוב בא נמי מצידה יד הבעל שהוא מוחזק על העליונה ויש לחלק בדוחק

דבר הלמד דלא אמרה הגאון לשמעתיה כי אם בתקנת ר"ג אבל בענין שבועה דהעיכוב מצד שניהם חייב ומעתה בנ"ד דטוען הבעל מאסתיה וחזיתיה לכת"ר דאחד מן הטעמים שכתב לפטור את ראובן מדין מורד כו' משום דרצונו לגרש ולתת לה כתובה משלם והיא מעכבת כסברת הב"ח ומור"ס והב"ש דכל שרוצה לגרש והיא מעכבת אין דינו כמורד ואינו עובר על לאו ולע"ד אחר המחילה רבה מכת"ר אין דעתי נוחה בזה שהרי עיקר סברתם מטו משם תשו' הרא"ס בדין המזונות וכבר כתבנו דלא אמרה הרא"ס רק בתקנת ר"ג אבל בנשבע אין לפוטרו בכך כיון דהוא המעכב הראשון שנשבע וכמ"ש הפ"מא כנז' ובנ"ד שבשאלוני' כותבין כן שנשבע כו' כל כה"ג כ"ע מודו דאפילו אם רוצה לגרשה דין מורד יש לו ועובר על לאו דל"ת

אמנם קם דינא כמ"ש בדברי קדשו דכל כה"ג דנ"ד פשוט הוא דאין כופין לשמש הן מצד דשנואה היא והן מצד הנדר ואין מאכילין לאדם דבר איסור וגם אין לכופו להתיר נדרו מהטעם שכתב מכת"ר ובר מן דין נראה לע"ד טעמא אחרינא דהא דקי"ל המדיר כו' יוציא ויתן כתובה או יפר נדרו וכבר עלה בהסכמה מהר"אדב סי' ח"ן דאין כופין להוציא וה"ה דאין כופין להתיר ויתר על כן מה יקרו לי דברי קדשו שכתב דלא שייך דין מורד אלא בבא מחמ'טענה דמאוסה ואין ברירה בטענתו משא"כ בנ"ד דכ"ע ידעי האשה הזאת דהיא רעה בדעותיה לא ישוער ולא יסופר וכמה פעמים התרו בה רבני קתא כמה התראות ולא שמעה ד"ח ודין גרמ'א לבעל להתגרש מלהסתפח בנחלת ה' ללכת לבקש תרופה למחלתו דכל כה"ג אין אדם דר עם נחש ואומדנא דמוכח כה"ג היא ברורה דהיינו עזובה ומאוסה עליו כבשר חזיר וכמ"ש התוס' בכתובות דמ"ז על מ"ש שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה דאפי' במתחייב לדעת אחרים היכא דהוי אומדנא דמוכח דאנן סהדי אזלינן בתר אומדנא יעו"ש ועיין בס' פ"מ ח"א סי' מ"ב באורך וא"כ בנ"ד שהיא הפריצה על מדותיה הרעות ומרוב צערו יצא לחוצה לארץ כבורח מן הנחש וקשה טלטולא דגברא כי על כל אלה דבר זה נמאל לחכמים ועשו לו פותחת להתיר שבועתו לישא אחרת עליה אם כן אין לך טענה מבוררת כזו דמאיסה ולא יוכל לשבב אצלה להיות עמה אחר שהביאתו לידי מידה זו ולא יתכן לחבר את האהל באמת אמרו כל באיה לא ישובון ובודאי אין לו דין מורד ולא עבר על לאו ח"ו דהיכי ניקום אנן להכריחו שיולידו בני שנואה וכמ"ש מהרי"קו שורש ק"ז וכמ"ש בדברי הח"מ דכל שיש לו טענה מבוררת למה היא מאוסה אין לו דין מורד וכ"ז פשוט ככתוב בדברי קדשו ומה גם בנ"ד דנדר הימנה הנאה כנז' ולע"ד יש סניף אחר בנ"ד לפוטרו מאיסור לאו ויהיה נאמן לומר מאיסה עלי הגם שלא יהיה טענה מבוררת והוא מתשו' מהרש"ך ח"ב סימן קכ"ז דקמ"א ע"ב דהעלה מתשו' הרא"ש דאדם נאמן על עצמו בדבר שנוגע בינו לבין קונו כגון בדבר שיש בו חשד איסור והוא מזכה עצמו ומוציא עצמו מן החשד ואפי' בדבר שבינו לבין חבירו נאמן בדבר שאין חברו מכחישו ואין לנו להחזיקו עבריין וכן הרב בספר תורת אמת סי' ע"ד דף כ"ד ע"ד עמד בספקו של הרי"בל ז"ל במי שהי"ל שטר ע"א לפרוע לו ממון לזמן ידוע אם יהיה נאמן לומר פטרתני מן השבועה וגם דף כ"ו ע"א וב' העלה מתוקב' תשובות הרשב"א דנאמן לומר פטר תני או הרוחת לי זמן יעו"ש דכל דבר שהיא חשש איסור לאו וכיוצא הודאת בע"ד כמאה עדים דמי א"כ אף דבעלמא האומר מאיסה כו' מוסיפין וחייב בלאו דל"ת היינו דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת אבל הכא בנ"ד דכבר יש לו אשה הוגנת לו וכ"ע יכירו לדקתו והוא טוען מאיסה לי ולא אוכל להיות אצלה כאמור כיון שהוא דבר איסור לאו דל"ת הוא נאמן דלא עדיף ל"ת דעונה משבועה דאמירא דמהימן לומר פטרתני כנז' וכ"ש בנ"ד דאין מי יכחישנו איך שיהיה בהא סלקינן ובהא נחתינן דפטור השואל בענין עונת אשתו אשר לא טובה היא ואינו בסוג עובר על לאו דל"ת אמנם מחויב במזונותיה כמ"ש בשטר החיוב ואם תרצה היא להתגרש חייב לתת לה כל מה שנתחייב לה אם תתרצה בנירושין דודאי אין בזה דין אסמכתא וכההיא דתשו' הרא"ב במי שקנס עצמו שאם יגרשנה יוסיף כו' כ"וכ דעיקר התנאי לא הוי לחייב עצמו כי אם לבטחון ולחוזק הענין בכה"ג יש לומר אסמכתא אבל בנ"ד דאינו לבטחון כי אם אדרבא דעתו ורצונו לגרשה והוסיף לה כ"וכ כדי שתתרצה להתגרש אין לך חיוב גדול מזה וכמו שכבר כלול כ"ז בדברי קדשו ותו לא מידי

פי המדבר רפה ידים תוכיחות דלא הויין ידים ויש שכמו עד כל מרבה רגלים מתהלך בתומו כאילו נחש כרוך על עקבו ובקש להולמו שמ'תו מרובה מחמ'תו מדבר משיחין מעלבי ומרוגזי ישראל יעקב אלגאזי

וזאת תשוב' אליו ככתבו

ראיתי מ"ש מר ניהו רבה הרב המובהק חסידא קדישא ה"י ויעלוז לבי שהסכים דעת עליון עמי לענין דינא וגם מ"ש בתחילה על דברי דהנא אמרי א' מהטעמים דפטור משום סברת הב"ח ומור"ס והב"ש משום דרוצה לגרש כו' וזה היינו לתקנת ר"ג לא כן במנהג שאלוניקי דאיכא ליתא דשבועה כו' דאפי' הרא"ס ז"ל כו' לזה אנא דאמרי אחר המחילה כי כל דברי מועטים דוקא בנ"ד ודוק מינה ואוקי כאתרין דאפי' השבועה אינה מעכבת וכמו שפסקו הרבנים

הרבנים ה"י לתת לירשות ליבא אחרת כי הוא יותר חמור מלגרש בע"כ כמבואר בדברי שכתבתי אפי' לזמנינו ומנהג שאליניקי והיינו משום דיש טענה מבוררת שהוא יסוד הענין בגו"ש. ולאפס פנאי איני מרחיב בכל מ"ש כת"ר זולת מה שתמה על הרב פמ"א ז"ל לע"ד החילוק מבואר דהת' המוחזק בא בטענה הא קאימנא רק תן לי אותו יין או אידך אומר תן לי אותה שפיכה ואני אקיים מ"ה תועיל חזקתו משא"כ הכא דחזקת הבעל היא שאין שמה טענה בההיא דיקיים ודוק ולענין מגרעת מחיוב שירותה לבעלה ד"מ חלק א"ה סימן מ"ט וספר ב"ש סימן ס"ו וס' בית דוד חא"ה סימן כ"א

פרק י"ד מהלכות אישות עיין מ"ש בפרי האדמה ח"א לענין קבורת הבעל בין צורכי קבורה בין מה שלוקחים הקהל פע"ק יע"ש דף כ"ה ע"א ועיין מהרי"קש א"ה סי' ק' ומור"ס בהגהה סי' ק' ס"א וקי"ח ס"חי ועיין בדרכי נועם דף קכ"ח ע"ג

פרק ט"ו דין א' לענין כשרוצה הבעל להתנות עם אשתו על מנת שתפטרנו מחיוב עונה עיין בס' בית דוד חלק אבן העזר סי' כ"ו ועיין בכנה"ג א"ה סי' ס"ט אות ו' בשם תומת ישרים סי' קס"ז ופי' דבריו כו' נ"ל דפי' היינו דבחיוב שמתחייב הוא קודם החופה בכרון דידיה בארוכה יכול להתנות כו' אבל במה שמתחייב אחר החופה מדין התורה אינו יכול להתנות אפי' קודם החופה יע"ש ועיין מ"ש שם אות א' בשם הסמ"ע סי' פ"ב ול"ב למה הביאו הכא לענין עונה ועיין בספר משנה למלך פט"ו מהלכות אישות דין א' באורך ונעשה מעשה שלא כתבו בכתו' ומגדע יתיכי כו' גם בכלל התנאים כתבו עוד תנאי היה ביניהם לענין עונה עולה בדין ככתוב ומפורש בשטר שבידו ועשו שטר אחר וכתבו בו וז"ל בפנינו עח"מ אמר פ' כשקידש את אשתו פ' שהוא מקדשה ע"מ שתפטור אותו מעונה וכן היו דבריו אם אין לך עלי עונה משום דאת תפטור אותי הרי את מקודשת ואם לאו אל תהי מקודשת וגם הטבעת בידה וא"ל הרי את מקודשת לי כו' כדת משה וישראל וכן היא גם היא נטלה קנין וגם נשבעה ש"א לפטור אותו כנז' ולהיות האמת נהדרת בתורת עדות גמורה כתח"ז"ל כתבנו וחתמנו שמותינו פע"הק ירוש' ת"ו בחדש כו' משנת כו' וקיים פ' עד פ' עד

ותיקון כשיש לו אח מומר עיין בספר זכרון דברים למהר"א פרחיה ז"לה

פרק ט"ז דין ד' וכן התקינו כו' הנה לענין הסכמת ירושלים ע"הק הלא היא בספר חוט המשולש שנתתיה להמחבר שידפיסנה והנה אם אחר מיתתו הניח בנים והיו הבנים חייבים לבעלי חובות ומתו הבנים קודם פרעון הכתובה כיון דהא היא זוכה כל כתובתה משלם אין הבע"ח של הבנים גובים ממה שהיה נוגע להם אם היו בחיים גם אם היו שנים ומת אחד מהם אין חובות הבן הנפטר נפרעים ממה שירש הנשאר בחיים כיון שאין הבן החי יורש את אחיו אלא הוא יורש מכח התקנה ואלו היה הוא נפטר ג"כ לא היו יורשיו לוקחים כלום אלא היתה היא גובה הכל כמו כן הבן החי לוקח חלקו משלם ואין בעלי חובות של אחיו לוקחים ממנו כלום וכן כתוב שם דלאחר שחלקו כו' אזי יכולים למכור ולתת כו' את חלקם אבל קודם לא דשמא ימותו ואין להם חלק כלל. גם לענין מ"ש דאינה גובה אלא אם כן ישאר שיעור שני כתובות היינו שיעור מה שהיא באה ליגבות אחר ההודאה

אם אלמנה שבאת לתבוע כתובתה בב"ד אף לא נמצא קיום לא לעדים ולא לחתימת הבעל אם תכפאבדה מזונותי'

או כיון דכל זמן שלא יתפשא ולא יתרצו יורשי בעלה אינה יכולה לגבות א"כ אפי' שתבעה בב"ד לא אבדה עיין מ"ש הרדב"ז ח"א סימן ע' יע"ש הביאו הכנה"ג א"ה סימן כ"ב הגהת הטור אות ל"ג

פרק ט"ז כ"ג מצאתי כ"י לענין תקנת השבון אשר בקושט' יע"א וז"ל אנחנו הבאים על החתום כדרשנו לאשר שאלו ממנו איך הוקבע המנהג בין אנשי קהל בני ק"ק ספרד יע"א כשמתה האשה בחיי בעלה בלא ולד של קיימא איך חולקים יורשי האשה והבעל המדודים והמתנות שנתנו לכלה קרוביה וקרובי הבעל כו' והשבנו להם דבר המנהג הוא על אודות המדודים שאפילו אם אינם בעין שחייב הבעל להחזיר את מחליתם ליורשי האשה ועל ענין המתנות המנהג הוא שמה שיש מהם בעין חולקים אות' הבעל עם יורשי האשה מחצה על מחצה ולמען לא תהיה האמת נעדרת כתבנו וחתמנו בחדש ניסן התקי"ג בקושט' וקיים כך ראיתי וכך שמעתי בימי אבותי הצעיר יום טוב בכמה"ר חנניה בן יקר ז"ל. דוד עשבי. מפי סופרים ומפי ספרים מנהגן של ישראל תורה היא ואין מזיזין אותה ממקומ' נאום הצעיר נסים אגוזי

על פי בית דין הגדול רבנן תקיפי ארעא אנו חיים ועדותם נאמנה מאד וכד הוינא טליא כמי הכי שמענא לי על אחת כמה וכמה כי כבר בא הדבר מפורש בתשו' ח"ב לרבינו הגדול אבי התעודה מרן זקני ז"ל סימן ס"ו שככה דן בזמנו כמה פעמים לענין המדודין שדין מלוי יש להם ואף על פי שנתעלמו מן העין ולא נשארו חילופיהם שיחלק בהם יורשי האשה ומחליתם יקחו וכבר קדמוהו ג"כ רבנן קדמאי אליו ודנו כן בפרט המדודין כמבואר בעדות שבתשו' הנז' וכיון שכן מי כמוהו מורה ומארי דאתרא אליו ישמעו דאיהו ידע מנהגי העיר על תילו מכורף לזה ראיתי בתשו' להרב המו' כמהר"א ששון ז"ל שכתב על ענין אם מת הולד תוך ל' יום למיתת אמו שלך מהרי"ב דיחלוקו יורשי האשה עם הבעל בנכסי האשה כתב עלה דהך מלתא שבית שהרב מהרי"בל ז"ל שהיה גדול הדור דן כן כמה פעמים ודאי שכל הנושא אשה אחרי כן ודאי דעל דעת דיניו ומשפטיו של מהרי"בל הוא נושא והביא ראיה לדבריו כמו שיע"ש בתשו' סי' י"ט מעשה דון מיכה ואוקי באתרין דכיון דרב גובריה וגדול הדור מרן זקני ז"ל והגדולים אשר קדמוהו ככתוב בתשובותיו דנו כן שמודין דין מלוי יש להם ודאי שכל הנושא אשה אחריהם על דעת המשפט ותנאי זה הם נושאים וכן ראוי לדון לעניות דעתי פי המדבר אים לעיר משה בנבנשתי

אכתוב בקיצור ענין תקנת השבון פה עיר הקדש ירושלים ת"ו עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א וח"ב ה' אישות והנה לענין המתנות כן נהגו כמ"ש שכ בשם מרןמהר"ג דמה שנותנים קרובי החתן לוקח החתן פי שנים ומה שנותנים קרובי האשה לוקחים יורשי האשה פי שנים וזהו מה שנותנים הקרובים ביום השבחיוזה אמנם לענין הנוג'ו של חתן שנותן לכלה בשעת הנשואים זהו של בעל כולו ובזה לא תקנו דהוה ליה כמלבושים שעושה לה. בעלה שהוא הכל לבעל אמנם מה שנותן החתן לאבי הכלה כמנהג המוסתערבים פה ע"הק בשעת אירוסין ונקרא חאק בזה כיון דמנהג פע"הק לשום זה בנדוניא גם כן נמצא שהוא לאבי הכלה לגמרי ושם אותו בנדוניא על הבעל בנכסי צאן ברזל וחולקים כמו שחולקים בנדוניא ועיין במהריק"ש א"ה ס' כ"א דף ס"ו ודף ס"ז ע"ב ובס' אדמת קדש ח"א סי' ל"ג אמנם שאר עניני מתנות ע"ש מהריק"ש דס"ז ע"א וטעם דבמתנות קרובי האשה לוקח אבי האשה פי שנים יותר מנכסי נדוניא יען שהמבונות נקרא שם ונתחייב הוא לשלם כשיגא להם איזה שמחה כנהוג

פרק ט"ו דין ו' עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג דף כ"ח ע"ד והנה עתה לענין ראובן חמיו והניח אלמנה וכ' בנות הא' נשואה בחייו והאחת נשאה אמה אחר פטירת אביה ומתה הבת השניה בחיי אמה אח"כ מתה האם בלתי שבועת אלמנה ונשאה של הבת הנ' אחר מתה רצה לירש מהנכסים הואיל והיתה אשתו קיימת כשמת אביה ואמותו מתה בלי שבועה כו' והק"ק שהם במקום היורשים הקיימים של חמיו ושל חמותו תפוסים והנה בענין זה בני הקהל השלם כמה"ר יוסף מיותם ה"י האריך למעניתו בכל הפרטים כיד ה' הטובה עליו והנה תוכן הענין הנצרך לנדון זה עיין תשו' מהר"ם אלשקאר סימן כ"ח והילוק של הרב נתיבות משפט בדף ק"ן ליישב תשובות מהר"ם ומ"ש הר' בעל עדות ביעקב סימן ד' לחילוק הנתיבות משפט י"ל דשאני תשו' מהר"ם דפרק נערה שתפשה למזונות דעדיף מתפיסה לכתובה גם מרן א"ה סי' ק' בב"י פסק כהדיא להאי תשובה דמוהר"ם דפרק נערה יע"ש דמיקרי ראוי לגבי הבת כו'

ועיין להרב פני משה ז"ל בח"מ סימן ל"ט כתב דתשובה דמהר"ם דפרק נערה עיקר וכמ"ש מוהרש"דם חלק א"ה סי' קי"א ומהר"ם בהגהה בסימן ק' הביא תשובת מהר"ם כמ"ש מרן הבית יוסף ז"ל וכתב המטה יוסף ח"מ סימן יו"ד דמורה דמחלק הכי בין כתובה למזונות כנז' ובחי' זה דלמזונות עדיף משום דלא בעי שמא יתורץ מ"ש הרב עדות ביעקב דס' התוס' הם הפך תשו' דפרק נערה ובאר הקו' שהק' הרב ז"ל יש חליפות בשלמה מכל מקום העדות ביעקב עצמו כתב דלכתחילה עבדינן עובדא כההיא תשובה דפרק נערה ומ"ש בסוף דבריו ולהפרש כו' הנה לענין מזונות דבריו אין להם שחר ובפרטות בנ"ד דכל הממון הנשאר תמנה הכל הופרש ע"י ב"ד למזונות וכמ"ש בהדיא בס' אדמת קדש סי' כ"א דף ס"ו ע"ג דראוי מקרי וכמ"ש בס' כרם שלמה א"ה סימן מ"א בהדיא בפרט בנ"ד שהק"ק שהם במקום יורשים הם תפוסים תפיסה מחיים בחיי האלמנה מיד האלמנה וגדולה מזאת עיין תשו' תלמיד רשב"א הביאה מוהר"ם אלשקאר סימן כ"ח יע"ש דחוץ ממה שהכניסה לו מקרי ראוי כו' ועיין במהרא"ח ח"א סימן ע' יע"ש שהוציא מיד הבעל יע"ש ועיין בתרומת הדשן סימן ש"ן והנה בנ"ד שכיון שהק"ק תפוסים תידה וגם השטר כתוב על שמה מהני להו אפי' נגד היורשי' גמורי' דבתפיסה איכא מיגו וכל מידי דהיא היתה יכולה לטעון אנן טענינן לק"ק כמה טענות שהיא היתה יכולה לטעון או מכיאה או מתנה נתן לה בעלה כו' או מעיסתה כו' ועיין תשו' הרדב"ז ח"א סימן קט"ו וסי' פ"ח ועיין תשו' מהרא"ש סי' פ"ג וכדברי מרן ח"מ סי' ק"ח סי"א ועיין מהר"שך ח"א סי' ק"ן ועיין מוהריב"ל ח"א סי' ע"ב ולדעת מרן סי' ק"ח לא מיקרי תפיסה לאחר שנולד הספק ועיין במטה יוסף דף ל"א ע"ד ועיין לחם רב סי' ז' ועיין מ"ש בספר פרח שושן ח"א כלל ד' סי' א' ככל הפרטים הנז' יע"ש

ולענין אם כתבה מתנה עיין במוהר"י וייל סימן קע"ה שכל שלא זכה מקבל המתנה לא מהני ועיין במוהרי"ט סי' ח' א"ה סי' ס"ד ועיין משפטי שמואל סי' ל"ב ועיין בכנה"ג סימן ל"ו אות מ"ו מהגהת הב"י ועיין פרח מטה אהרן סי' ט"ו בתוך דבריו יע"ש אמנם בנ"ד שכבר זכה מקבל המתנה ובפרטות מ"ש בנואת שכיב מרע של הזקן שיתנו לאשתו מאה זהובים יתר על כתובתה הרי לה מאה זהובים מתנה וגם אינה חייבת שבועה שלא מחלה כתובתה ושלא התפיסה כתובתה והעיקר שהם תפוסים

פרק י"א מהלכות אישות דין עיין מ"ש מרן בא"ה סימן ל"ג ס"כח מלאתי כתוב שכ"י מרן זקני המג"ן

יג"ן ז"ל וז"ל כאן איירי לגבי היורשים אבל לגבי ב"ח בשטר שטען שתגבה כתובתה כלי שיגבה הוא חובו האריך הרב מוהרא"ח בא"ה סי' י"ח וח"ב סי' י"ד כתב שאין דברי הבעל חוב כלום יע"ש ולע"ד דכיון דגם מזונות הקלו קליש שעבודייהו בפרט אם כתוב בשטר מטלטלי אגב מקרקעי ונפרע אם מטלטלים אלו שתפשה קודם הבעל אחר שלוה תוה מ"ת ל"ע כי האריה שאג מי לא יירא עד שיבא אליהו ויאיר עינינו ועיין בהמבי"ט ח"א סי' רל"ד וח"ג סימן ר"ב אבל אם לא תפשה האלמנה פשיטא לי דהדין עם הבע"ח דהם קודמים לחוב המזונות כאשר כתוב במיוחסית סימן ז"ן יע"ש וזה ג"כ דלא כמהרא"ח ז"ל אך לדידי הדבר פשוט בפרט שרוא הממשלה הרמב"ן ז"ל קאי כוותן ומרן ז"ל בעל המפה סימן ק"ב ס"א קאי כוותן ועיין מוהר"א ששון סימן ל"ד ע"ב

פרק כ"ב כ"ב אם בשעת הנישואין וז' ברכות היתה חולה מאד ואחרי הז' ברכות כנהוג פה עיר הקד' הוליכוה לבית בעלה שלוחי הבעל עם אביה ואמה לבית בעלה והושיבוה באפריון עם החתן כנהוג רק בלילה ליל שבת לא נבעל וביום שבת קדש נפטרה אמנם בלילה ישבה עם החתן ואביה ואמה והנכסים מהם מוחזקים בהם הבעל ומהם אביה הנה לענין אבלות והירושה עיין מהרח"ש סי' כ"ה ועיין בש"ע א"ה סי' ז"ן מסרה כו' אפי' לא נכנסה כו' אפי' שהנדוניא כו' והחת"ח בשם ה"ה דה"ה לאחר שלו אפי' בסתם וכיון דאפי' מתה בדרך יירשנה היינו משום שבאה לרשותו אבל אם אביה כו' אפי' ברשותו בעינן יחוד או חופה הראויה לביאה וכ"כ הכנה"ג יע"ש והב"ש יע"ש ומטעם דמחילה הוי כשמסרה כו' והיא דחולנית שכתב תור"ס סימן ס"א היינו קרוב לגוססת דאל"כ קשה מ"ש ס"ס נ"ה ועיין בש"ע א"ח סי' של"ט ס"ה ועיין בבאר היטב שם דאפילו לבתולה יש להתייחד קודם שבת משום דיש אומרים דחופה שלנו לא מקרי חופה ועיין בספר מגיני ארץ ובכנה"ג ובשכנה"ג שם ובית אהרן שם

פרק כ"ב אם יכול הבעל לתת במתנה מטלטלי כלי הבית הנצרכים לבית קודם שיקנה אחרים בביתו עיין א"ה סי' ס"ג ס"א והכל לפי עושרו ועיין סימן ז' סט"ו ובכנה"ג ובב"ש שם מ"מ אם נותן לה אחרים במקומם או מעות לקנות בעדם שפיר דמי הריק"ש סימן ז' סי"ד.

פרק כ"ב דין יו"ד לענין כתובות שכותבים שתגבה כו' אף אם תשאר זקוקה ליבם אם היבם קטן עיין כנה"ג א"ה סי' קס"ה בהגהת הטור אות ז"ך ודבר משה חלק א"ה סימן פ"ח יע"ש

פרק כ"ה ענין היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאת ומתה האשה קודם שגבתה אותה אינו יורשה ש"ע סימן ז' ואם באו ליד המורשה שלו עיין ספר המבי"ט הביאו הכנה"ג שם סימן ז' אות כ"ב

פרק כ"א מהלכות איסורי ביאה עיין מ"ש הריק"ש א"ה סי' כ"ג דלפני תשמיש אסור לתת מוך דהוה ליה כזורק על האבנים כפי פי' ר"ת דיבמות דף י"ב ע"ב יע"ש אמנם הרא"ש בתשו' סי' ל"ג ס"י נראה דמפרש במוך ממש דלא כפי' ר"ת יע"ש

הלכות גירושין

פרק ראשון דין כ"ד וכן התקינו כו' ומקום כו' עיין מ"ש בס' גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק ל"ז למנהג פה עיר

עיר הקדש ירוש' שכותבים על מי שלח כו' ועיין שם ס"ק מ"ג ועיין בפרקי אבות דר' נתן פרק ל"ה עשרה נסים כו' ולא פגלו הכהנים בקדשים מעולם ושהיו מרבים לאכול בשר הקדשים היו שותים מי שלח ומתעכל במעיהם כדרך שהמזון מתעכל יע"ש דף י"א ע"ג

פרק ג' כל גט שלא נכתב כו' אם לא מסר הסופר לבעל הקלף כו' מרן הב"י סימן ק"ך דקדק מהפוסקים דהגט מיפסל וכמו שנראה מהמרדכי כמ"ש הפר"ח אמנ' היכא שהסופר כותב בחינם או אפשר דכל היכא שלא קנה הסופר שכרו או שלא זקפם הבעל עליו מלוה דהגט בטל ממש יע"ש בפר"ח והב"ח כתב עוד דאפי' היכא שאין הבעל נותנו מידו לידה אלא עושה שליח ומדין שליחות הוא הכל אפי"ה דוקא בדיעבד כשר

פרק ד' דין י"א או שיהיה נכתבו עקום או שלבול כו' אם יצא לחוץ אפי' אות אחת למור"ם סי' קכ"ה פסול אם לא במקום שגון דוקא ׃

העדים א"צ לכתוב כנוייהם ככ"הג דף קכ"ט ס"ג אות י"ט ׃ אם אינו נושא היו'דין שבאל'ף והלד'ק אפילו תינוק קורא אותו אפי' בדיעבד פסול מו"רם בשם י"א ובשיגון י"לה ׃ ובטופס בדיעבד אפילו בלא שגון ׃ ולענין לשרות השיטין ר"ל שימשוך נו"ן או כא"ף שבשיטה עליונה עד שיטה שלמטה או ראש הלמ"ד שלמטה לצורה שלמעלה ואם לא שירה י"א דפסול ומור"ם כתב סברתו דבמקום שגון אין להחמיר אמנם יזהר עכ"פ שלא ימשיך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה או להפך וכתב הפר"ח דהשרוי אינו צריך שיכנס האות שלמטה בחלל אות של מעלה אלא שיהיה קרוב לשורה באופן שלא יוכלו לזייף ולכתוב בין שיטה לשיטה אבל שורה דהש"ס היינו משורה ממש יע"ש ׃

וקלע"ד היכי קס"ד שהרי אדרבא צריך להזהר שלא יכנס כו' וכמ"ש הר"ן בפ"ב דגיטין בשם י"א והביאו מור"ס שם וכתב הר"ן שם דיותר טוב שלא לשרות משום דלפעמים משתנה צורת האות לכן כתב הנ"פ סי' קכ"ה ס"ק פ"ד דראה כמה גטין שנכתבו לפני כמה גדולי ישראל מהספרדים שלא היו כותבים משורה כלל יע"ש

בשלישי בשבת שנים עשר יום לירח טבת שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושבע עשרה ניתן גט א"ר אברהם לוי ויען אמר שזה ד' שנים אשר החליפו את שמו במלאכים וקראו אותו חיים אמנם ל"מ דלא נתפרסם אלא שלא הוקבע שם זה כלל שלא היה מי שקרא אותו בשם חיים כלל רק מאותו יום היה הוא חותם חיים אברהם וגם כשהיה עולה לס"ת היה בשם חיים אברהם שהוא היה אומר לש"ץ שיאמר כן וזה יותר משנתים אשר הוא מוטל בערש דוי שלא היה בא לבית הכנסת וא"כ אפי' עליית ס"ת לא הי"ל זה ב' שנים רק נכתבו ב' או שלשה פעמים בשנה שהיה כותב לקוסט' היה חותם חיים אברהם ועיין מ"ש בספר פרח שושן כלל א' סי' ה' גם מ"ש אשלי בס' פרי האדמה ח"א דף ע"ח ע"ד גם בח"ג דף ל"ב ע"ד ומ"ש הנ"פ סי' קכ"ט ס"ק ל"ז ובספר עזרת נשים די"ו לכן הסכמנו לכתוב אנא דמתקרי אברהם כתיקון הר"יט ז"ל ונכתב אנא דמתקרי אברהם בן משה ואשתו סולטאנה בת דניאל ונכתב כמ'ך ככתוב בס' פ"א ח"ג סברת הגינת ורדים לגו כחי הלשון כו' ומלא בוי"ו ואל"ף בין טי"ת לנו"ן וה"א לבסוף ודניאל בי"ד כמ"ש רז"ל שאמר דוד דני אל כו' ויען היה ש"ת ונעשה גט כריתות ואחר הנתינה השבועה כמ"ש האחרונים ז"ל ואם תקבל קידושין מאחר מכאן עד סימן תקט"ו מעכשיו הרי כתובתה מחולה כו' כנודע וגם קבלה על עצמה שאם ימות יען הוא עני היא מנכסי הבית תעשה כל הוצאותיו והנשאר יהיה לגבות כתובתה וכ"ז היה אחר נתינת הגט כראוי בלי שום תנאי כלל רק זה דבר בפני עצמו

והנה במי שנקרא בשעת הלידה בשני שמות כגון ראובן שמעון עיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ב דף ל"ב ע"ג וע"ד ודף ל"ה ע"ד ד"ה אמנם כו' ולע"ד אם בשעת הלידה נקרא ראובן שמעון וגם בעלייתו לס"ת נקרא ראובן שמעון וגם בחתימתו חותם ראובן שמעון אף ע"ב דרובא קרו ליה ראובן מ"מ נראה לע"ד דצריך לכתו' ראובן שמעון כמ"ש הנ"פ שם ס"ק ס"ג ותיקון מהרי"ט לכתוב אנא דמתקרי ראובן לא שייך הכא יען איכא מאן דפליג ואמר דלא אמרה מהרי"ק אלא כשנגזר משם אחד כגון אשנלי כו' אבל בשני שמות מוחלקים כו' וע"ש א"כ דיינו לומר אפילו בשני שמות מוחלקים כשהספק הוא מי הוא עיקר אבל בנדון זה כיון דבלידה ובעליית ס"ת ובחתימה שוים שניהם עיקר ודי במה שמקדים ראובן דהוא המפורסם יותר כן נרא' לע"ד בפרטות כי דברי מרן מהריה דאתרא בספר ג"פ סי' קכ"ט ס"ק קכ"ט כתב שאם כתב ראובן דמתקרי שמעון פסול ומה שהק' בס' פרח שושן כבר בספר פרי האדמה ח"ג ישבתיו דאדרבא צ"ל ראובן שמעון כדי להורות שלא נקרא תחילה בשם אחד ואח"כ בשם האחר כי השני עיקר אלא תחילה נקרא בשני השמות יחד ועיין מ"ש בספר דבר משה ח"ג סי' י"ב דף מ"ב ע"ג דאם יכתבו דמתקרי פסול והביא דברי הג"פ שם ודברי הד"ת סי' קכ"ט סי"ט בשם ס"הג יע"ש

אשה שבשעת הלידה קראו לה מירא ואח"כ יש גם כן קורין אותה מירולא וקצתם ג"כ קורין לה מירו עיין ככ"הג א"ה דף קפ"ח ע"ג שיטה י"א וג"פ דף קכ"א ע"א וע"ב ופרי האדמה ח"ג דל"א ע"ד ודל"ה ע"ב ודף ל"ג ע"ב ועזרת נשים דף ג' ודף ל"ב וג"פ דף ק"י ע"ד לבסוף

ברביעי בשבת שמונה ימים לירח כסליו שנת התקי"ז ניתן גט זמן של שלמה בן שלום לאשתו זהרה בת יעקב כמשפט כל גט זמן כמבואר בספר פרי האדמה ח"א דפ"ב ואף על גב דשם אביו בעירו בפי הגוים קורין אותו שאלים לא נכתב כ"א שלמה בן שלום ועיין בספר עזרת נשים די"ד בשם אברהים ושם האשה שהיא מערבית המערביים ורוב הספרדי' כולם קורין אותה זהרה ואחד או שנים מהעיר קורין לה פ"לור בלשון לעז שהוא פירוש זהרה ונוח להם שהם ספרדים גמורים לכן נכתב זהרה בת יעקב ומה שאמרו ע"ת מסירת הגט הוא ת"ש אחורי הגט נמטה משיטת עד הגט

ברביעי בשבת שמונה ימים לחדש כסליו שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושבע עשרה לב"ע למנין שאנו מנין כאן במתא ירושלם גירש שלמה בן שלום את אשתו זהרה בת יעקב דארמון בגט כריתות שתהא רשאה ושלטאה בנפשה למהך להתנסבא לכל גבר די תצבי כדת משה וישראל ואנחנו עדים חתומים בו בלשון הזה שמואל בן אברהם עד דוד בן מרדכי עד ובפנינו עדים ח"ת מסרו בידה וכן אמר לה הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה ותהיי מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם על תנאי זה שאם לא באתי פה ירושלים מחומת העיר ולפנים עד סוף שנים עשר חדשים רצופים נמנין מיום חמשה עשר לחדש כסליו שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושבע עשרה לב"ע עד יום חמשה עשר לחדש כסליו שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושמונה עשרה ואותו יום בכלל יהיה גט זה גט גמור והרי את מגורשת בו ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם ואם אבא פה ירושל' מחומת העיר ולפנים בהמשך זמן הנז' באיזה יום שיהיה שאבא ואתראה בפני ב' עדים כשרים לפנים מהחומה לא יהיה גט זה גט והרי הוא בטל מעכשיו ותהיי את נאמנת עלי לומר שלא באתי ושלא

פייסתיך כל זמן שלא אתראה בפני ב' עדים כשרים ועל תנאי זה מסר לה גט וגם קבלה על עצמה תנאי הנז' ויען שאין ראוי לכתוב תנאי בגט כנודע כתבנו שטר זה להודיע שגט זה נמסר ביד האשה הנז' בתנאי זה שנעשה בעת הגירושין ותנאי זה שריר ובריר וחזק והרי הוא כתנאי בני גד ובני ר' וגם נשבע שלמה הנז' שבועה חמורה ע"ד המב"ה ועל דעת הכ"ב ועל דעתינו ובחלקו לע"הב שלא לבטל הגט הנז' קודם שיבא פה וגם בפנינו הח"מ נתרלית האשה הנז' מרצונה הטוב מבלי שום זכר אונס כלל שאם לא יבא בתוך זמן הנז' שתהיה מגורשת ממנו בגט זה וקבלה מעתה ומעכשיו כל מה שיש לה בביתה בעד שבי כתובתה ותוס' הנדוניא ולא נשאר לה עליו פ"ק כי מעתה ומעכשיו מחלה לו מחילה גמורה כתחז"ל אם תהיה מגורשת בו ממנו ולראיית האמת והצדק חתמנו שמותינו פה עיר הקדש ירוש' ת"ו ביום ד' לחדש כסליו שנת חמשת אלפים ות"ק ושבע עשרה לבריאת עולם והכל שריר ובריר וקים

ומסרנו לה הגט בידה שתשמרנו כנודע עיין ס' פרי האדמה ח"א ומה שהשבענוהו בחלקו לע"הב היה לסיבה

פרק ט' באחד בשבת חמשה עשר יום לירח טבת שנת חמשת אלפים וחמש מאות וחמש עשרה לבריאת עולם ניתן גט ע"י שליח שמסר יעקב בן דוד גט כריתות ביד שלוחו מנוח בן יצחק להוליכו לאשתו אסתר בת הניה

בחמישי בשבת שמנה עשר יום לירח שבט שנת התק"טו ניתן גט שבתי בן מנחם לאשתו סונבול בת אברהם ׃

והעד היה שמו אברהם לכן א"ל שישלש העד כנודע דכל דנחתי לשלשתו ליכא שום חשדא ולענין שנכתב סינבול עיין ספר זרע אברהם ח"ב סי' ט"ז דמ"ט ע"ד ולענין שאמרו שזה כמה שנים שנשתנה שמו חיים יען לא הוקבע אפי' לבני ביתו זולת איזה עשרה ימים לבד ועתה אין קורא אותו אפי' יחיד אחד כלל ועליית ספר תורה ג"כ בשם הראשון לבד גם אפילו מידיעה נשתקע כי אין שום אדם יודע שהיה שמו אותם הימים חיים זולת בני ביתו ידעי הגם כי בחתימות הוא חותם גם שם חיים וזהו פעם בשנה ואזי חותם שם חיים לשני דהיינו שכותב שבתי חיים הרי הוא עצמו חושבו לטפל ומשום דלא הוקבע כלל בקריאה כנז' לכן נכתב שם עיקרי לחוד וכל שום כו'

בשלישי בשבת חמשה ימים לירח אלול שנת התק"טו ניתן גט משה בן אוריאל לאשתו מרים בת דוד

בשני בשבת חמשה עשר יום לירח מרחשון ניתן גט יצחק בן שמואל לאשתו שמחה בת אהרן שנת התק"יו

י"ב אדר משנת התקט"ו ניתן גט בנימין לאשתו חנה ונכתב מלא יען חתם כן בכתובה ושם יאודה שנקרא ג"כ בעת המילה לא נכתב כלל יען נשתקע מכל וכל וה"ה בוכל שום וכתבו בנימין בן פ' דמתקרי פ' המכונה בכור לחנה המכונית מירקאדא בת יצחק ׃

פרק ט' ברביעי בשבת שלשה עשר יום לירח אלול שנת התקט"ו ניתן גט נחמו דאתקרי יהושע בן יוסף לאשתו ריקא דמתקריא מסעודה בת יוסף והוא היה שמו בעת המילה יהושע ואח"כ בו ביום קראוהו נחמו יען נולד בשבת נחמו והעולם כולו קורין אותו נחמו ואין שום אדם קורא אותו יהושע רק מידיעה ששמו יהושע הוא איזה מעט מזער בני אדם אשר ראו חתימתו שחותם יהושע נחמו ומקדים בחתימה שם יהושע לנחמו ושם אשתו בשעת הלידה מסעודה וקראו אותה בשם זה עד שעת נישואין ואזי בשביל הספרדים

באים מביניהם שם זה קראו אותה ריקא דוקא שהוא פירוש מסעודה ועתה הספרדים כולם שהם רובא של עיר קורין אותה בשם ריקא דוקא והמערבים אשר כמותה רובם קורין אותה מסעודה ויש מהם ג"כ קורין אותה ריקא ׃ והנה לענין שמו תיקון הג"פ ז"ל שיכתוב אנא פ' דאתקרי פ' ור"ל אנא פ' על שם של עכשיו דאתקרי כו' ר"ל שהיה מתקרי לשעבר בשם פ' והנה מה שהקשה בספר עזרת נשים דל"ח ע"ב בכ"ד לא שייך שהרי הכא דנשתקע שם א' ואדרב' לעולם היו קורין אותו בשם שני בזה מודה ז"ל מה גם דבכ"ד דבאותו יום קראוהו נחמו הו"ל כאילו בשני שמות נקרא בשעת המילה והרגיל הוא העיקר שהוא נחמו והנשתקע כתבינן דאתקרי והיינו מקודם ולכן לא כתבינן דמתקרי כיון דליכא אחד שיקרא אותו יהושע אמנם כיון שחותם בו והוא שם בשעת המילה משום הכי צריך לכותבו רק בלשון דאתקרי ׃ ועיין בספר דבר משה דקע"ג ע"ד סי' ז"ן שהחתימה עיקר ומכרעת ואע"ג דבנדון דידן מקדים שם יהושע בחתימה מ"מ לדבר זה אין לחוש משום דהרב ז"ל לא נסתייע מקדימתו בחתימה אלא משום דהשם שהיה מפורסם היה אותו שמקדים הוא בחתימה אבל בנדון דידן דאינו נקרא כלל בשם יהושע די לנו דבשביל החתימה יכתב בלשון דאתקרי ועיין ס' פרח שושן דף ן' ע"א שיטה י"ג דיכתוב שם דהוה מתקרי שם ראשון והיינו נחמו דאתקרי יהושע ואין לומר דיובן פי' דאתקרי היינו שם שני דאתקרי א"כ שהרי א"כ הי"לל דמתקרי אלא ודאי ר"ל דאתקרי מקודם ולא עתה

וענין מתקרי או מכונה פרח שושן כלל א' סי' ט' ואפי' היכא שיש ספק כו' כותבין מתקרי ולא מכונה יע"ש ושם יהושע עיין ספר שמות ועזרת נשים ושם נחמו בספר עזרת נשים בשם נהוש וא"כ צריך לכתוב אנא נחמו דאתקרי יהושע וכתב שם דשם נחמו הוא שם עלם דיש בני אדם נקראים כן ועיין ספר עזרת נשים דף כ"ט ע"ב שם שבתולה ודכ"א ע"ב שם שבתולו ועיין בשם חיים יע"ש ולשם מסעודה עיין בספר פרי האדמה ח"ג הלכות גירושין פ"ג דרוב העיר עיקר כמ"ש הפרח שושן דף מ"ז ע"ב הלק ד' וצריך לכתוב ריקא דמתקריא מסעודה ׃ ענין נשתקע עיין ספר עזרת נשים דף ט"ל ע"א ודף מ"ב יע"ש

י"ג אלול התק"ך ניתן גט אברהם בן יעקב לאשתו בואינה בת יצחק ואירע כי בעד השני אשר היה שמואל בן אברהם והוכרח לשלש לכתוב ג"כ בן שמואל כדי שלא יאמרו שהיה בן המגרש וכשבא לשלש כתב א' במקום שין עיין מ"ש הגט פשוט סי' קכ"ה ס"ק ס' דף מ"ט שאם הרגיש בקלקול מיד לאחר שנעשה יגרור אותה תיבה שנתקלקלה ואחר כך יחזור ויכתוב אבל הגרר דעל הגרר אסור דאין לכתוב על הטשטוש ועל המחק כו' יע"ש ועיין סי' ק"ל ס"א בהגהה וז"ל ואם טעה או שינה כו' כשם אבין בעד יע"ש ובמ"ש הבית שמואל שם ס"ק ט"ז דהכשיר חק תוכות כתיבת עד וכ"ש בשם זקנו שהוא שילוש כ"ש למחוק ולכתוב אבל הגרר ודוק

פרק ט' מהלכות גירושין דין ז"ך שאלה ראובן מארץ מרחקים זה שנים שבא את אשתו לדור בארץ הזאת ע"הק ירושלם ת"ו ואחר שנים שלח לה גט ונשבא הגט פה עיר הקדש ירוש' ת"ו נפסל מחמת שינוי כתיבת השם ועברו כמו שתי שנים משנודע הדבר לבעל ובקש להוציא את האשה מכבלי העיגון ויקר מקרה שכן קמו שנים אנשים מאותה העיר להשתטח על קברי הצדיקים פה עיר הקדש ירוש' ת"ו והבעל הנז' עשה אותם שלוחים בשטר מקויים שהם יכתבו ויתנו גט לאשתו הנז' ויהי כבא השטר פה עיר הקדש ירוש' נפשם לשאו"ל הגיעה אם המצא ימצא תקוה

לאחריתה ע"פי שטר השליחות הנז' על ידי השלוחין הנז' שיכתבו ויתנו הגט לידה או לא והאר ספקות אשר עלו ונאו בזה השטר הלא הם כתובים בתוך התשובה וש"כמ"ה

תשובה אל ה' ויאר לנו הנה בנדון זה איכא כמה וכמה ספקות לענין דינא לכתחילה למעבד עובדא והיכי נעביד ומתוך התשובה יתבררו אחת לאחת בס"ד כי"ר ולהיות הפנאי אינו מסכים ואני מוטל על ערש דוי אשר זה כמה שנים אשר נהייתי ונחלתי לכן אחרתי אקצר ולא ארשום כי אם הצריך לענין דינא ואני צויתי את בני הח"ר יוסף ה"י יעמוד בזה וכתב באורך כיד ה' הטובה עליו וכל דבריו כראוי מוצק הלא הוא חתום באוצרותיו ואני בחרתי לי דרך קצרה השייך לענין דינא לבד הנלע"ד וזה החלי בס"ד אכי"ר

הנה כשאמר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי אם יכתבו הם ויחתמו הם ויתנו עיין מ"ש הפר"ח א"ה סי' ק"ך דף ד' ע"ב דכל שאמר כתבו או תנו לחוד יכתבו ויחתמו הם משום דסתם כתב משמע טפי החתימה מכתיבה אע"ג דכת' דקרא לאתי דקי"ל דעידי מסירה כרתי הוי כתיבה מ"מ לשון בני אדם משמע טפי חתימה יע"ש

ולע"ד לא ידעתי איך בלשון בני אדם כתבו משמע טפי אחתימה אם משום דאמר ותנו ומוכרח דבכלל כתיבה חתימה הרי י"ל דכיון דקי"ל עידי מסירה כרתי אם כן הכי קא"ל כתבו אכתיבה לחוד ותנו בעידי מסירה ומה גם אם אמרינן חתם סופר ועד פסול משום דנפיק מיניה חורבה כדאיתא בש"ס אע"ג דבאומר אמרו כו' פסול אפי' הכי אזלינן בתרי ספקי להחמיר וכמ"ש מרן בב"י א"ה סי' ק"ל בשם הרא"ש בפ' המגרש דאין זה תרי פיסקי דסתרי אהדדי דכיון דאינו מבורר ראוי להחמיר כדברי שניהם יע"ש וכ"כ בספר התרומה גם הר"ן הסכים כר"י לפסול בשניהם וכן דעת הרמב"ן וסמ"ג וסמ"ק והרשב"א ז"ל בתשובו' כתב דצריכים לחוש להחמיר בערוה החמורה וכר"י שהוא רב גדול כו' וב"כ המרדכי בפ' התקבל ומרן הב"י כתב דגם לדברי רבינו הרמב"ם ז"ל יש לפרש ולא מכשיר בחתם סופר ועד אלא בדיעבד והריב"ש סי' ר"ה כתב דאם כשאת לא תלא אלא שהוא פסול ולא תנשא לכתחלה וכ"כ מרן בכ"מ פ"ט מהלכות גירושין דין ז"ך דלא הכשיר רבינו לחתום לכתחילי אלא שאם חתם כשר וה"ה כתב שם דיש חוששים כו' והרא"ש בתשו' סי' ג' הוכיח מדברי רבינו הרמב"ם דדוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא והר"ב משנה למלך פ"ט דין ז"ך כתב דאין זו הוכחה אלא אפי' לכתחילה שפיר דמי ותמה על מרן שאמר דוקא בדיעבד וכ"כ תמה על מהרא"ש ז"ל סי' ג' שכתב שדברי רבינו דוקא דיעבד והניח בצ"ע והרב המגיה הביא דברי הפרישה ז"ל דנראה דבמקום סכנה לא פסל חתם סופר ועד ותמה ע"ז דא"כ כל פסולים דרבנן ליכשרו במקום עיגון וזה לא שמענו ושמדברי הרי"בש נראה דאפי' במקום עיגון אין מגרשין בו לכתחילה מדאצטריך הרי"בש להשמיענו שאם נשאת לא תצא ואע"ג דהרב המגיה רצה להוכיח מהאי דהיה מושלך בבור כו' דבמקום עיגון יש להכשיר כבר חזר בו ודחאה לראיה זו דדילמא התם בעידי מסירה ואין לומר א"כ לכ"ע ליכשר משום דנסמוך על עידי מסירה ודוקא במקום עיגון זה ליתא דמ"מ דהתם אפשר בעידי מסירה היינו כשלא חתמו כלל אבל אם חתמו הרי הגט פסול דרבנן ואין לסמוך אעידי מסירה עוד

אמנם בנ"ד יש לומר דלא יחתמו ונסמוך על עידי מסירה משום דהוי קצת כמקום עיגון אמנם לחתום אחרים א"א בלי שמיעת פי הבעל בפרטות לדברי הפר"ח דכתבו כראה טפי אחתימה אזי הוי הגט בטל משום דהוא ליה להפך אלא הנכון ליתנו בעידי מסירה כאמור ועיין מ"ש הכנ"הג א"ה סי' קמ"א בהגהת הטור דף ר' שיטה ל"ג ועיין כנ"הג סי' ק"ל הגהת הטור אות ל' משם רבו בתשוב' הובאה במהרח"ש סי' כ' ותשו' מהרח"ש סי' ג' פלפלו הרבה והעלו דהיכא דליתי' לבעל לקמן איגלך בעת הדחק גדול מזה ותלמ"ד לכתחי' לענין ח"ם ועיין בכנ"הג סי' ק"ל אות נ"ב ל"ג ועיין בספר בית שמואל סימן ק"ך אות יו"ד וז"ל אחד כותב ושנים חותמים כלומר שנים אחרים ולא הסופר והיינו כשאמר לעשר' יע"ש ומרן בש"ע סי' ק"ל דין ח' כתב יש ליזהר כו' מפני שיש פוסלים הרי שלא הספיק מ"מ צריך ליזהר כו' א"א נ"כ הטעם דיש פוסלים מ"מ הרב בית שמואל שם ס"ק ז"ך כתב שאם אמר לג' ומת אחד מהם י"ל במקום עיגון ודוחק כבר שלא יחתמו כלל ויתנו לפני עדים כו' וא"כ בנדון דידן שזה כמה שנים אשר שלא נט ע"י שליח הולכה ונפסל משום משפט' כתיבת שמה שלא היה כתוב כראוי ולא יכלו לעשות על עתה כי אם ע"י אלו השנים הרשאה זו ודאי דנקרא שעת הדחק בפרט שהבעל מקום רחוק מאד ואפילו מהר"חש ז"ל סימן ג' דל"ח ע"ג לא כתב אלא דעכוב זמן אינו נקרא שעת הדחק כמ"ש מהרד"ך אמנם היו שיירות מצויות תדיר ואין שום מלחמה כו' מש"ה כ בנ"ד דאין שיירות מצויות וכמה וכמה סכנת דרכים מהתם להכא אין לך שעת הדחק גדול מזה ועיין ספר גט פשוט סי' ק"ך ס"ק כ"ד דף די"ב ע"ג שכתב ז"ל וז"ל וא"כ באומר כתבו ותנו יכולים לכתוב וליתן בעידי מסירה אך לא יחתמו בו כו' יע"ש

ועיין גט פשוט די"ב ע"ג שיטה ו' דאין יכולים לחתום וכמ"ש מרן בב"י סי' ק"ך דף קכ"ט ע"ג דמתני' ליכא קיימא כו' ועיין בב"י סי' ק"ל דקפ"א והפר"ח ק"ך ס"ק ח"י ולהיותי חולה לא אוכל לכתוב מ"מ לפלפל בדברי הפר"ח ואין לנו אלא דברי מרן ז"ל והפוסקים כסברתו

ולענין הקנאת כלי הכתיבה הקלף והדיו כו' עיין בספר גט פשוט סי' ק"ך ס"ק נ' דף ה' ע"ג דהעלה דכשאמר לשנים כתבו גט ותנו לאשתי ואפילו לכתחילה א"כ לזכות הקלף והדיו כו' בכ"הג וכן כתב שדייק מרן ז"ל לומר נהגו כו' לומר דכשאינו מצוי אפילו לכתחילה אין צריך כו' ועיין בכנ"הג דקפ"ו ס"ק ל"ה דכשר ועיין בית שמואל סימן ק"ך ס"ק ב' ולענין שכר הסופר עיין מ"ש בספר ג"פ סימן ק"ך ס"ק ח' דדוקא בבא לידו תחילה בתורת גזילה וז"ש מרן ולא פרעו וגזלו אבל אם היה בהקפה וא"כ לא פרע דמיס הוא חייב בפרט שברת המבי"ט ח"ב בסדר הגט דף קכ"ח דלא נהגו חומרא זו בכחפז ללכת ואין בזה פקפוק כ"ש כשאמר הסופר הריני כאילו התקבלתי כמ"ש בס' חלקת מחוקק סימן ק"ך ס"ק ב' דהרשות בידו לומר הריני כאילו התקבלתי יע"ש ומ"מ צריך שיאמר בפי' בהדיא הריני כאילו התקבלתי בין קודם כתיבה בין קודם נתינה (ועיין ס' מכתב אליהו דף ד') משום אומן קונה בשבח כלי עיין בגט פשוט סי' ק"ך ס"ק ט' ועיין בפר"ח א"ה סימן ק"ך סוף ס"ק ג' כיון דבשליחותיה קא עביד כו' א"כ מסירה

ולענין כתיבת העומד היום לא יכתבו כלל אלא אנא פב"פ וכל שום כו' כמ"ש מרן בסי' קכ"ח ס"ב וז"ל ושום אינו מכוי שם אין כותבים מקומו כלל ואם כן אין לכתוב גם כן ולאתרי

אמנם לענין מקום האשה שעומדת במקום הכתיבה שנתאחר מזמן ליווי הבעל עיין בספר הל"קט דף ס"ה ע"ד ס"ה דאם נחפז ללכת כו' דלא יכתבו בו העומד היום ולא העומדת היום יע"ש ומה שכתב שם וראיתי נוסח אחר מנוס כזה שדילגו מילת היום לבד וכתבו העומד במתא פ' וכן

נעשה מעשה הוא דברי מר זקני הרנ"ן ז"ל מבינות. הש"ע בסדר הגט ס"ל שכתב וז"ל וכשיכתבו יכתבו יום הכתיבה כנז' בסימן קכ"ז ס"ג ולא יכתבו בסדר הגט העומד היום במתא פ' אלא ידלגו תיבת היום אלא העומד במתא וכן הסכמנו בחבורה ע"כ ועיין בספר שבות יעקב תשו' קט"ו שהביא דברי הלק"ט וכתב ז"ל דנראה דאף שהיא במקום הכתיבה שאין כותבין העומדת ולכאורה כמלתא בלי טעמא מ"מ י"ל דאיירי בנתפז ללכת והולך לעשות שליח במקומו לתת גט לאשתו וכל היכא שהבעל משוה שליח להוליכו לאשתו אין כותבין הגט במקום האשה ואז אין כותבין העומ' כמבואר בש"ע יע"ש שכתב סוף דבר דרבו עליו רבותינו לכתוב העומדת כאן כיון שהאשה במקום הכתיבה יע"ש לכן בכ"ד לענין מקומו לא יכתבו כלל כמ"ש מרן בש"ע סי' קכ"ח ס"ב ולענין מקומה שהיא במקום הכתיבה דגר' מדברי מרן שם שכתב שאם היא במקום החתימה כותבים מקום עמידתה העומדת היום במתא פ' בשתם ולא חילק שאם אין בעלה עמה דאין כותבין מקומה מ"מ דס"ל דכל שהיא עומדת במקום החתימה אזי כותבים מקום עמידתה לכן כ"ל שיכתבו העומדת היום במתא פ' מ"מ נראה לע"ד דטוב ונכון לכתוב בסוף הגט קודם כדת משה וישראל ביטא דנן ליוה הבעל פב"פ בזמן פ' במתא פ' שנכתוב גט לאשתו פ' ונתאחרה כתיבתו עד יום פ' בעיר פ' כדת משה וישראל כמ"ש הגט פשוט סימן קכ"ז ס"ק כ"ב דאם לא כתב הכי יש לחוש ולפוסלו משום מחזי כשקרא לדעת הרשב"ם והג"י והמרדכי ע"פ רבינו שמחה דעשו מעשה יע"ש וכשיכתוב ליווי הבעל במתא פ' ככ"ל במתא שארי דמן בושנא ועיין ספר דבר משה בענין גט שחרור דף כ' ע"א ועיין בספר שמות הגטין דף קי"ג בשם ברושה

גם לענין עידי מסירה אם צריך לשכובא כווי הבעל עיין בש"ע זבב"י סימן קל"ג דנראה דבעידי מסירה לחוד אפילו לכתחילה שפיר דמי כל שכן בנדון דידן דה"א בגוונא אחריתי דהוי בדיעבד ואפילו בלתי ליווי הבעל וכנראה מדברי הגט פשוט סימן ק"ך ס"ק כ"ד דף י"ב ע"ג במ"ש על סברת מר זקני ז"ל הרב המגן ועיין מ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות גירושין דין י"ב ומרן בש"ע סימן קל"ב דין ג' היכא דנתערבו כו' שנותנים בעידי מסירה כו' והיינו ודאי שלא ליוה הבעל על עידי מסירה ועיין פירש"י ז"ל במס' גטין דף ד' ע"א ד"ה הכי גרסינן כו' שפיר טפי מהשתא דחתימי עליה כו' דהו"ל מזויף מתוכו כו' הרי בהדיא שאם לא חתמו אפילו אם מפרשינן כמ"ש הפר"ח דכתבו היינו חתמו גם כן כל שלא חתמו וניתן בעידי מסירה כשר. ואם יהיו הסופר והשליח עידי מסירה נראה תמ"ש בש"ס בגיטין דס"ו ענין חתם סופר ועד דטעמא דמאן דפסל משום גזירה שיחשבו העדים משום ביום הסופר כו' משא"כ היכא דליכא חתימה אין באן ביום דכולם רואים כאחד ובפרט לפי מש"ל דעידי מסירה אין צריך ליווי הבעל מ"מ נראה כיון שחכמים לא נתנו שיעור לדבריהם בגזרתם אף דלא שייך הכא גזירת חתם סופר ועד יש לחוש ובן כתב מהרח"ש ח"א סי' ג' דף כ"ז ע"ד מההיא דקונין למוצאי התענית ב' סעודות גדולות וכמה דוכתי אם כן מ"ה עדיף שיהיו עידי מסירה אחרים אף שלא ליוה הבעל

גם לעניין הסופר טעה בכתיבת הגט אם הוא פסול לגמרי ודאי דיכול לכתוב אחר אמנם אם הטעות הוא שהוא ספק אם הוא כשר ואם כן איכא למימר כבר עשה שליחותו עיין מ"ש מרן בש"ע סימן קכ"ב יכולים לכתוב כו' ובמסופקי' בדברים שנהגו להחמיר כבר עשו שליחותם והגט פשוט שם ס"ק ד' כתב דאפילו להרין אם אמר גם כן תנו כו' דיכולים לכתוב ובסוף דבר כתב לחוש לסברת התוספות דאפילו אמר תנו עשו שליחותם יע"ש

אם כן בנדון דידן לכתחילה יזהרו הרבה ואם אירע בנפסל משום אינה חומרא יכולים לאבדו בידים בשריפה וכיוצא שלא יהיה בטולה ויכתבו גט כשר לכ"ע ועיין פרי חדש סימן קפ"ב ס"ק ב' דאפילו אבדוהו בידים כותבים אחר וכן כתב הגט פשוט אפי' נאבד בפשיעה כו'.

ואם לבך נוקפך דבהרשאה כתוב כתבו ותנו את אם אנ שלוחכם עד כו' והרי לענין כתיבה וחתימה א"א כמו היכא שאמרו אמרו לפלוני כו' דהוי מילי ולא מימסרן לשליח בענין כתיבה כו'

מכל מקום נראה כיון דאמר אתם והם עושים את שלהם מה שאמר אחר כך או שלוחכם לא איכפת לן לבטל מ"ש להם והראיה מחתם סופר ועד דאע"ג דהבעל אמר לשנים לחור מכל מקום אמרינן דהדרך הכשר שהוא על ידי עידי מסירה עבדינן אף על גב דלא ציוה הבעל אלא היה דעתו שאלו יהיו עידי חתימה לכן בעושה שליח אחר שליח דלא בטל את הראשון

ולענין כתיבת שם האשה נראה לע"ד דכצ"ל גודיכא ועיין מהריק"ש כתב גודייכא בשני יודין ובספ' עזרת נשים דף רכ"ט ע"ב כתב גודיכא ביו"ד אחד וכן ראוי להיות ובכא"ף כיון שבני ירושלים ת"ו לאי המבטה ומבדילים בין כא"ף לקו"ף וכפי הברת לשונינו בשם זה הוא בכא"ף כמ"ש בספר עזרת נשים ואף על גב דכתב בשם דליקאדה שכותבים בקו"ף יען שם זה הוא ספרדי כו' יע"ש כן הוא האמת ואפי' דנמלא מעט בינינו הוא מובא משם והכל יודעים דשם זה הוא של הספרדים שאינם מבדילים במבטה בין כא"ף לקו"ף אמנם בשם גודיכא דאפילו למי שאינו שמו כן אנו אומרים למי שהוא ביהדות גמורה אנו אומרים עליו גודייכו ולנקבה גודייכא א"כ הרי אינו שהובא מספרד וא"כ כיון דכתיבה זו אין אנו מרגישים מבטה הק'וף אלא הברת הלשון הוא בכא"ף לכן כתבו ז"ל דצריך לכתוב בכא"ף גודיכא ואע"ג דבשטרי וכתבי הדיוטות פה עיר הקדש יש כותבים בקו"ף מכל מקום בענין גט כותבים כמשפטו כמ"ש בספר שמות הגטין דף פ"ח ע"א בשם כימילא יע"ש ונוסח הגט צריך להיות כפי דברי הגט פשוט ז"ל

בשני בשבת ארבעה ועשרים יום לירח אב שנת חמשת אלפים וחמש מאות ועשרים ואחת לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן במתא ירושלים דיתבא על מי שלח ועל מי בורות אנא משה בן אהרן וכל שום אחרן וחניכה דאית לי ולאבהתי לביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי גודיכא בת דניאל העומדת היום בירושלים הנזכרת וכל שום אחרן וחניכה דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי די תיהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין ואנש לא ימחא בידיכי מן שמי מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פיטורין גיטא דנן ליוה הבעל משה בן אהרן בשני בשבת המשה ימים לירח אדר הראשון משנתינו הנזכרת במתא שארי דמן בושנא שנכתוב גט לאשתו גודיכא בת דניאל הנזכרת ונתאחרה כתיבתו עד בשני בשבת ארבעה ועשרים יום לירח אב משנתינו הנזכרת במתא הנזכרת ירושלם כדת משה וישראל

סדר

סדר הגט הזה

תחילה הרהור תשובה כולם . ויאמרו חטאנו עוינו פשענו ׃

א שלא יהיו קרובים לבעל או לאשה או זה לזה הסופר והשליח והעדים

ב שיהיו מבינים ענין הגט או מלמדים אותם

ג צריך ביום הנתינה שישבו ג' דיינים כשרים שלא יהיו קרובים לאיש ולאשה ולשליח ויהרהרו תשוב' ויהיה הכל דוקא ביום ולא בלילה לכתחילה

ד לפי מ"ש לעיל שיתן בעידי מסירה אפילו דהשילוחין עצמן יכולים להיות ע"מ מ"מ כבר כתבתי דיותר טוב שיהיו מבחוץ וצריך להזמין ב' עידי מסירה שלא יהיו קרובים לאיש ולאשה ולשליח ולסופר ולדיינים

ה ידקדקו בשלוחים שלא יהיו חש"ו או סומים ולא יהיו קרובים לדיינים ולעדים כנז' ולא יהיו פסולים דעבירה כגזל או רבית או מומר ויכירו בהם שהם הם הכתובי' בשטר השליחות ואם יש עוד בעיר מי ששמו ושם אבין כשם השלוחים צריך שיהיו שם בעת נתינת הגט

ו ישבו הדיינים הרב באמצע ושנים בצידיו ואחר כך ישאלו לשלוחים ולאשה מה אתם חפצים

ז וכן בפרק ישיבו השלוחים שמעו רבותינו דייני' מומחי' אנחנו שלוחים של משה בן אהרן שעשה אותנו שלוחים לכתוב גט לאשתו גודיכא בת דניאל שמו ושמה לשסגרושין גמורים ולשם כריתות שתהא מגורשת בו ממנו וגם עשה אותנו הבעל משה בן אהרן שלוחין ליתן הגט הנז' לאשתו גודיכא בת דניאל ובפני שני עדים כשרים עשה אותנו שלוחים והנה אנחנו לפניכם לעשות שליחותו לכתוב גט כשר וליתן אותו ביד אשתו פב"פ הנז' לגרשה כאשר צונו הבעל פב"פ כנז'

ח יחקרו ב"ד אם יש בעיר אדם ששמו ושם אשתו כשם המגרש והמתגרשת שיבא שם

ט ישאל הרב לשלוחין אם הבעל קבע זמן לכתיבת ונתינת הגט דאפשר שכבר עבר הזמן

י ישאל הרב לשלוחין אם יש לכם שטר שליחות על זה אזי יוליאו השלוחים שטר השליחות ויתנו אותו ביד הרב לפני הדיינים ויאמרו השלוחים אנחנו פב"פ ופב"פ הכתובים בשטר השליחות שעשאנו הבעל פב"פ שילוחים לכתוב וליתן גט לאשתו פב"פ

יא יקח הרב השטר ויעיין אם יש בו הספק ואם הוא כתוב וחתום כתחז"ל ואם מכירים אפי' חתימה אחת שני ואם לא ישאלו לשלוחים אם מכירין חתימת העדי' או הדיינים

יב ישאלו לשילוחין אם היה הבעל והאשה בעיר כשעשה אותם הבעל שילוחין כי כן צריך שלא יהיו בעיר לכתחילה וכן ישאלו לאשה גם כן

יג ישאלו לשילוחין אם היה הבעל בריא באותה שעה ואם לא הניחו גוסס וגם שלא שמעו אם היה גוסס ; או אם הוא בן שמונים דדינו כגוסס

יד ישאלו לשילוחין אם בא אליהם הבעל או שלח שליח לבטל את הגט או השליחות בכל לשון שמורה ביטול או אם שמעו מפי אחרים שביטל הבעל כתיבת הגט או שליחות' ויענו השילוחים לא בא ולא שלח שליח לבטל את הגט ולא שמענו מאחרים שבטל לא הגט ולא השליחות

טו ישאלו לאשה אם בא אליה הבעל או אם שלח שליח לבטל את הגט כו' ותענה היא ותאמר לא בא אלי ולא שלח שליח לבטל את הגט או השילוחין וגם לא שמעתי מאחרים שבטל הגט או השליחות

טז ישאלו לשילוחים אם בטלו הם את שליחותם כגון שאמרו בפני עדים אין אנו רוצים להיות עוד שלוחי הבעל פ' בן פ' כמו שציונו לכתוב וליתן גט לאשתו פ' בת פ' או שאמרו בפני הבעל אין אנו רוצים להיות שלוחך ויאמרו השלוחים לא בטלו שליחות זה מעולם

יז ישאלו לשילוחין אם כשתנו משליחותם כגון שעשו הם שילוחים אחרים במקומם ואותם השלוחים חזרו ועשאו' שלוחים במקומם ויאמרו לא כשתניכו משליחותינו

יח ישאלו לשלוחים אם מסרו מודעא על שליחות זה ויאמרו לא מסרנו שום מודעא ואם מסרנו הרי אנו מבטלים לפניכם ויבטלו כל המודעות בפני העדים והדייני' וגם יפסלו עידי המודעא כמ' ביטול המודעות של הבעל ויאמרו לפני העדים והדיינים הנגו מבטלים לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי דמודעי שמסרנו על שליחות כתיבת ונתינת גט זה שלא אותנו הבעל פ' בן פ' שנכתוב גט כשר ונתן לאשתו פ' בת פ' וכל דברים שמסרנו שהם שכשיתקיימו גורמים לבטל שליחות זה הרי הם בטלים וכן אנו מעידים על עצמינו שלא מסרנו שום דבר על שליחו' זה שיפוסל מחמתו והרי אנו פוסלים כל עד או עדים שיעידו שמסרנו או שאמרנו שום דבר שיבוטל שליחותינו זה או שיורע כחו מחמתו

יט ישאל לשילוחין גם כן אם נשבעו או נדרו להיות שלוחים ואעפ"י כן יתירו להם

כ עוד ישאלו אם נשבעו או נדרו שלא להיות שלוחי' ויאמרו לא ואעפ"י כן יתירו שנית כמ' גט

כא ישאלו לשלוחים אם עשה הבעל איזה תנאי עמכם שעל תנאי זה עשאם שלוחים ויאמרו לא עשה . עמנו שום תנאי כלל

כב גם ישאלו אם מכירים את הבעל שהוא בעלה של אשה זאת ויאמרו הן ואם לאו צריך שני עדים כשרים שיכירו ובדיעבד בעד אחד סגי

כג אחר כך ישב א' מהם ויעמוד הכותב את הגט ויאמרו אתה הוא השליח פב"פ שלחך הבעל פב"פ לכתוב וליתן גט לאשתו פ' בת פ' ויאמר אני

כד אמר לך הבעל כתבו ותנו גט לאשתי פ' בת פ' לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים ולשם כריתות שתהא מגור' בו ממני ומותרת לכל ויענה הן :

כה אחר כך יקחו גט יפן ויתקנו אותו בזמן ובשמות ויראה אותו הרב המסדר ויקח הסופר הנייר בידו ויסרטט אותו בכפילות כלפורניו י"ב שיטין

כו יאמר הסופר בפירוש שהוא נותן במתנה כלי הכתיבה והנייר לבעל והריני כאילו קבלתי שכר

כז קודם שיתחיל לכתוב יאמר בקול רם בפני העדים. אני פב"פ כותב גט זה במאמר וצווי הבעל פב"פ לגרש את אשתו פ' בת פ' לשמו ולשמה לשם גרושין גמורים ולשם כריתות שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ותכף ומיד יתחיל לכתוב בלי הפסק דיבור ובהרהור תשובה בלבו

כח אחר גמר הכתיבה יעיינו הבית דין והעדים היטב שיהיה כשר

כט ישאלו לאשה אם מיעתה ומרצונה מקבלת הגט ואם בלולי מסרה שום מודעא בין לקבל הגט ובין שלא לקבלו תבטלנו וכן אם נדרה

ל והשליח שלא כתב הגט הוא יתן הגט בידה ויעמוד לפני ב"ד והעדים עידי מסירה

לא ישאל הרב אתה הוא פ' בן פ' שלחך ג"כ הבעל פלוני בן פלוני לכתוב וליתן גט לאשתו פ' בת פ' ויאמר הן

לב ישאל לב' כאחד אמר לכם הבעל פב"פ כתבו ותנו גט לאשתי פב"פ לשמי ולשמה לשם גרושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ויאמרו הן

לג יחזור וישאל השאלות שבאות י"א וי"ט והביטול וההתרות כנז'

לד יקח הרב את הגט ויכפול אותו ויתננו ביד השליח הנז' ויכוה לו שיחזקיהו בידו ולא יתנהו לאשה עד שיאמר לו הרב תן

לה יזהיר הרב לאשה שתגביה ידיה מעל הקרקע שלשה טפחים ויהיו פרודות מלמעלה ולבוקות למטה ולא ישייע לה שום אדם וגם תסיר הטבעות מידה והשליח עומד ולא ישען כלל והדיינים בישיבה ולא בעמידה כלל

לו הרב יאמר לעידי מסירה תנו דעתכם ושמעו דברי השליח מה שיאמר לאשה בעת מסירת הגט בידה כי אתם עידי מסירה

לז ואז יאמר הרב לשליח הנותן תאמר אחרי כל מה שאני אומר לא תוסיף ולא תגרע ויודיע לו פירושי הדברים

לח יתחיל ויאמר הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה שליוה בעליך פ' בן פ' לי אני פ' בן פ' ולפ'בן פ' שנכתוב ונתן ליך ובו תהי מגורשת ממנו מעכשיו ומותרת לכל אדם

לט ותכף ומיד יניח הגט שיפול בידה ויאמר לה הרב שתסגור ידיה בעוד הגט בידה ותניחהו תחת סרבלה ואח"כ יקחהו הרב מיד האשה בתורת שאלה ויחזו' ויקראהו ויקרעהו שו"ע ויזכיר למסובין חרם ר"ת ויזהר שלא תתארס ותנשא עד בא תשובה מהשליח שלא ביטל הבעל כו' ושלא יוכלו השילוחין ליקח אותה

נוסח פתקא דב"ד ליד האשה

בכך בשבת כו' באו פב"פ ופב"פ ובידם שטר שליחות מפ' ב"פ שיכתבו ויתנו גט כשר לאשתו פב"פ ואיתברר לנא חתימת ב"ד הס המקיימי' את עידי השטר ואחר הבדיקו' והחקירות כדחזי למיעבד ישב פב"פ וכתב הגט ושב"פ מסר אותו ליד האשה בפני עידי מסירה ובפנינו לפב"פ וכך א"ל הרי זה(ככתוב לעיל אות ל"ח)יקבלה האשה את הגט בידה כדחזי ולראית האמת ח"ש כו'

פרק י"ב מהלכות גירושין דין ט"ז עיין מרן א"ה סימן ט"ב ס"ד ולענין יחוד שם סי' כ"ב סעיף י' ויש להסתפק אם זה הוא כשהם נשואות וקרובות ועיין דברי הטור בכלה שאפילו דלפי דבריה כו' יע"ש ובחמותה אפילו אינה חמותה עכשיו אלא מצפה להיות כו' שהאחים הם מאב ולהרי"ף והרמב"ם לקולא ועיין בספר בית שמואל סי' יז ס"ק ט"ו לפי סברת הרב המגיד להחמיר ולענין בת בעלה כיון דכתבו הטעם משום שנכנסה במקום אמה כמ"ש הב"ש שם ס"ק י"ד וכן פירש"י ביבמות דף קי"ז ע"א יע"ש ועיין מ"ש רבינו פ"ו מהלכות גירושין לענין הבאת הגט בחמש נשים דאינם נאמנות וכרתה אפילו היתה נשואה לאחר ויבימתה אפילו היתה אחותה ועיין מ"ש ה"ה כאן פי"ב לאומרא ועיין מ"ש מרן בכ"מ שם דאם מת הבעל זה ונשאת לאחר כו' דמעידין אפילו שהיו שונאות קודם לכן דאיכן חשודות לענין עדות שקר רק היכא שהוא להפריד בינו ובינה לבד ועיין מרן סי' קמ"א לענין הבאת הגט כתב לרתה אפילו היתה נשואה לאחר ויבמתה אפילו אחותה כו' ועיין ס' בית שמואל שם ס"ק ע"ב דאפילו דרש"י פי' משום דיראה שמא שופר כו' ובאחותה לא שייך מ"מ לדעת ה"ה לא פלוג רבנן באמרן וכן ה"ה בלתה ובת בעלה יע"ש

ועיין יבמות דקי"ח ע"א סד"א הא מיית כו' נראה דאפילו דנתרחקה עדין שונאה כו' דאי לאו ליכא למימר ס"א מ"מ אינו כ"כ ראיה דהתם שאני דגילתה דעתה שיש לה שנאה שהרי ערערה להכחישה כפרש"י שם וכ"כ בתי"ט ועיין ס' כנה"ג סי' י"ז אות רע"ו דחמותה וכל הנך חוץ מצרתה אם מת או גירש לאשתו ונשאת לאחר יכולה להעיד כו' כי כן נראה מדברי מרן בכ"מ כ"כ הכנה"ג שם משם מהרח"ש ז"ל בעיגונא הרי דבעי ג"כ נשאת לאחר ועיין שם מאות רע"ח עד אות רפ"ו לענין בת בעלה הבאה לאחר מכאן משם הרח"ש דעגונא ועיין מה שהאריך הרחיב הרב משנה למלך פי"ב מה' גרושין דין ס"ז ולענין תרי וכשרי בלילה עיין מהרי"ק ס"י כ"ב דבעינן ג' כמו בדרך אמנם נראה שהיא ס' הרא"בד ז"ל לבדו ועיין מ"ש הרב בית דוד בקו' עגונא דף

פרק י"ג ענין ס"ס בעגונא עיין לקט הקמח דף כ"ה ע"ד ותנאי גוי מסיח לפי תומו שם דף כ"ו

עדות גוי בלא קשר דברים ומיס ומלחמה בעינן קברתיו. ואפי' אמ"ל הטביעה הו"ל כראה הטביעה ואומר כדדמי שם דכ"ט ע"ד אע"פי שהגוי מכוון להגיד לאנשי ביתו שם דל"ב כל שאינו מלחמה גדולה אלא נפלו לשטים כו' דאכ"ל קברתיו שם. גוי אפי' שאינו אומר בקשר דברים שם דל"ב ע"ד בגוף העדות מחמירינן שם דל"ד ע"א. ענין עד מפי עד דתלינן להקל והוי כעין ס"ס שם. רוב הפוסקים מסכימים דטלטול הוי כאומר קברתיו. כנוטל שכר להעיד שם דף ל"ה. בעד מפי עד דמקילין דל"ב ע"א. ענין ס"ס להחמיר דף ל"ו ע"ב

והנה בתמוז קי"ר נשאלתי וז"ל כמותב תלתא כחדא הוינא כחנא בי דינא דחתימין לתתא כד אתא קדמנא יצחק אחר האיום והגזום כדחזי קם על רגליו והעיד בתורת עדות גמורה איך בהיותו ברישיד מכא את ראובן וסיפר לו שנשבע לו שמעון תושב קאנדייא שהוא וכמה יאודים היו בספינה וביניהם ה"ר יעקב דיין מתושבי ירוש' ונשרפה הספינה קרוב לנא אמון וכל היאודים נשרפו וה"ר יעקב דיין עמהם ושאל יצחק הנז' את ראובן הנז' אם שאל לשמעון אם ראה שנשרף ה"ר יעקב דיין והשיב שנשבע לו שראה שנשרף ה"ר יעקב דיין עם היאודים וה"ר שמעון הנז' נמלט בספינה קטנה ולראית האמת ולדק ח"ש פה עיר הקדש ירושת"ו וקים

פ' דיין פ' דיין פ' דיין

הנה לענין אפי' ע"י סיפור עיין בכנ"הג אות כ"ט. וענין ע"פי כתב יד אות כ"ד. ולענין דקדוק אות רפ"ח. ענין קברתיו דכ"ב וכ"ג. גם מהרא"ם סי' ט' והגהת הטור אות ת"א להחמיר. ואות שכ"ט שפ"ר ש"פ בענין לבשן ושע"ט לשון הירושלמי ודמ"ז ע"ד אות תכ"ט תס"א תכ"ת בפרט דף ת"ב ע"ד אות של"א ושל"ב ורל"א ורע"א וענין ס"ס אות ל"ו והגהת הטור תקיז תק"יג תל"ב תפ"ח ת"ו קע"ב. ודף ל' ע"ג אות תכ"ט להחמיר ותכ"ז וענין בדדמי אות ת"ט. ובספר בית דוד דכ"ב ע"ב סימן תקפ"ד ס'מרן הב"י דכל שהוא נחפז להגלל א"א לראות היטב בפרט ללכת לספינ' קטנה. מבי"ט ח"א קפ"ו ענין תוך החדר ומה שחלק עלינ מרן מהרי"קא בתשו' גם מרן שם כיון שהיה נחפז אי אפשר לו להעיד שהא כו' והיא בחזקת א"א ובניה ממזרים וכ"כ בס' ב"ש דכ"ד ס"ק רט"ו. ועלתה ההסכמה לכתוב לקאנדיא לעד הראשון לחקור מפיו וכיון דאפשר ורוי שואלין וכמ"ש ה"ה גבי שואלין אותו בילד כו' ה"כ אם שהא כדי שישרף וכמ"ש ה"ה פרק זה יע"ש והבית שמואל ס"ק ל"ב. ושלחו כתבים לקאנדיא ויען כתאחרה התשובה כתוועדנו

איזה חכמים א"י והתירוה והן היום בא כתב משבית דין של
קאנדיאה איך אחר האיום כו' ובכל תוקף כו' העיד העד
הראשון איך הוא היה שם בספינה שנשרפה ובאותה שעה
היה שם ה"ר יעקב ולא ידע כנויו וראה איך לקח ב' בוטאש
וקשרם וקשר ב' לוחות ע"ג והשליכם בים והשליך עצמו בים
וא"ל למה לא השיר וא"ל הקב"ה יעזרני ואזי העד הראשון
הנז' נחפז להנצל וניצול בדוגיא קטנה והדוגיא היתה מקבלת
השאטים בים והם אשר ניצולו וביום שני נכנס גם כן בדוגיא
לראות אם ימצא עוד איזה יהודי ולא מצא ולא ראה כי אם
מרחוק היה רואה פגרים בתוך הים ולא הכיר אפילו אחד מהם
ע"כ ונראות כי עדיין האשה לא נשאת ומעולם מתחילה לא
מלאני לבי ועיין בספר חלקת מחוקק דף כ"ז אות קכ"ז
וקכ"ח וקכ"ט וק"ס ועיין שם דף י"ד בדין א' מ"ש הרב
חלקת מחוקק ס"ק טו"ב וי"ח (ועיין בספר כנה"ג א"ה סי'
י"ז דף ל' הגהת הטור אות תל"ד תל"ח תמ"ו תמ"ז תמ"ח
ותנ"א ותנ"ז)

והנה לענין מה שהעיד שם וכנוי ושם עירו ועתה העד
הראשון אמר כי לא ידע לו כנוי ולא שם עיר י"ל
דלא מכחשי אלא כיון שיצא הקול על זה יעקב ומרגלא
בפומייהו כו' מ"ה קאמר כנוי ושם עיר ולעולם דמה ששמע
העד הב' מהעד הראשון היה יעקב סתם וצריך לחזור ולשאול
לעד השני זכור יזכור אם סיפור העד הראשון היה בשם
וכנוי ושם עיר דהוא ידעו או אמר סתם אליו או אפילו א"ל
בשם כנוי ועיר אפשר היה על פי הקול דזה היה פב"פ ממקו'
פ' ועמ"ש מהרי"ט ח"א סי' כ"ב דף ס' ע"ב משם הת"ה דכל
שיחה שאחר יציאת הקול יש לחוש בדדמי ומתשובת הרשב"א
סי' כ"ה כו' יע"ש ולעולם תלינן לאומרא בעגונה כל שהוא
בגופה של עדות דלא אמרו אלא בסופה הקלו וכמ"ש שם
דש"ג ובפרטות אם העד השני יודה שמה ששמע היה השם
לבד וע"מ שהבינוהו על פי הקול להכי אמר יעקב דיין ושם
העיר דנאמן עתה והו"ל כמפרש דבריו וכמ"ש הרי"ט שם דף
ס' ע"ד וחילק בין מסל"ת ובין תורת עדות ואח"כ כתב דכל
שהתירו ב"ד גורס איכא לזות שפתים בגוי מסל"ת וכיוצא
דוקא וכלל דבריו שכל שהתירוה על ידי עדותו אפילו שהיה
עבד או שפחה שוב אינו חוזר ומגיד אבל במשיח לפי תומו
כו' א"כ גם בעד מפי עד היכא שראוי לשאול לעד הראשון
וכן נמי בכ"ד דמה שהתירוה מי שהתירה היה משום שנתעכבה
התשובה ולא היה העד הראשון לפנינו בזה נראה דאין לומר
דקאי על התירה הראשון דאיכא ודאי משום לזות שפתים
כדאיתא בפ"ב דכתובות גבי עד כנגד עד והסכימו תוספות
והרא"ש והמרדכי ורבינו ירוחם והריב"ה זולת הרי"ף ורבינו
דהשמיטו כו' ועיין מהרח"ש בקונטרים דש"ו ע"ב דהשמטת
הפוסקים שלא תנשא ועיין ספר משאת משה ח"א דף ר"מ ע"ב
דזו איכה צריכא לפנים וכל דההיתר הוא משום שכבר התירוה
אין להתירה אבל לומר דאפי' דמכחשים זה את זה לבא
ראשון לפנינו שומעין זה אינו סברא גם לפי מ"ש רי"ע שם
דס"א ע"א שאם בא הראשון ואמר שמה שאמר שמת היינו
שראהו מגוייד כו' דודאי אין בהיתר הראשון כלום א"כ גם
בכ"ד אפשר שאם ימצא העד השני עם העד הראשון יאמר
שמה שאמר נשרף היינו מאומד דודאי מת כיון דנפל לים
בכסותו כו' אפי' שהיה ע"ג דפים כו' י"ל דמצי לתרץ דבריו
כיון דכל הספינה נשרפה נקט נשרף ונאמן ומ"ש רבינו פי"ב
מהלכות גירושין דין ח"י דלא תצא מהיתרא הראשון היינו
משום דעד אחד בעגונה הו"ל כב' עדים ואין דבריו של אחד
במקום שנים משא"כ בעד מפי עד דשומע נחשב כפסול
נגד עד הרואה דבזה אפשר דאפי' אם נשאת תצא וכמ"ש
בדין ב' נד"א שהיו שניהם שנים כו' אבל כו' יע"ש

ועיין מ"ש מרן בש"ע סי' טו"ב דין א' דלא מהימנא נגד העד
שאמרה בשמו והוא סברת הר"ן בשם הרמב"ן בפרק שבועת
העדות שבספ' המדיר דף תק"ג והביאו מרן בב"י סי' טו"ב
ס"ה וכתב מרן ז"ל וז"ל ואע"פי שממ"ש שם הר"ן בשם
הרשב"א והירוש' נראה דאפשר לדחות ראיות הרמב"ן מ"מ
לא שבקינן מ"ה קבלת הרמב"ן ודעתו ודעת הר"ן ע"כ
ודומה לזה כתב מהרי"קו שורש פ"ו על מ"ש הטור בי"ד סי'
קפ"ה ותימה על הר"מ כו' כתב ז"ל אפי' שתמה עלין לא
מלאו לבו לחלוק על הר"מ ז"ל וכן הרא"ש פ' שבועת העדות
כתב כמ"ש הר"ן ז"ל ומקשים כל המפרשים דהכא פסק מרן
ז"ל כהרמב"ן והר"ן דלא מהימנא ובסי' קט"ו פסק כהרשב"א
דבעינן עדים וכבר מרן בב"י י"ד סי' קפ"ה כתב דע"כ לא
קאמר הרשב"א דבעינן עדים אלא לגבי כתובה להפסידה
כתובתה וכן נראה לפרש דברי הרא"ש עכ"ד וכן מהרא"ש
דף ג' ע"ב כתב חילוק זה מדעת עצמו אמנם הפרישה סימן
קט"ו הביאו משם הב"י ז"ל יע"ש ומהרא"ש כתב דמדברי
רבינו בפכ"ד מהלכות אישות וכן הסמ"ג נר' דס"ל כהרמב"ן
דהחכם נאמן אפי' להפסידה כתובתה כ"ש לענין איסורא
דלא מהימנה ואע"ג שכתב הס"ג פ' האשה שלום דף תמ"ט
בשם ריא"ז דהיא עצמה הולכת כו' ומותרת כדאפי' שאחר
כך העד הראשון כופר עדותו כו' מ"מ בטלה דעתו אצל כל
הני רבוותא כו' ופשוט עכ"ל הרח"ש ז"ל ועיין בס' בני דוד
בקו' עגונה דף כ"ד ע"ב וג' וד' ומ"ש דרי"אז איירי באחר
שהתירוה שם ע"ד יע"ש לאו למימרא דלא פליג עם כל הנהו
רבוותא דזה א"א אלא כדי להקל מיעט מעליו הקו' שהק'
דאפי' עד נגד עד אפי' אם נשאת תצא להכי קאמר די"ל
דאיירי ריא"ז כשהתירוה כבר ולעולם שהוא נגד כל הפוסקים
כהרמב"ן

וכן הרב בית שמואל אוקי מ"ש מרן בסי' קט"ו דהיינו דוקא
להפסידה כתובתה והרב חלקת מחוקק תירץ באופן
אחר והבית שמואל סתר חילוקו ז"ל מאחר דהרא"ש כתב פ'
טיהר לי כו' והסכים לתירוץ זה דכולם מודים לענין איסורא
בפרטות מאחר שכן קבל מרבותיו ומדברי רבינו פכ"ד מה'
אישות והסמ"ג נראה כסברת הרמב"ן גם לענין ממון גם
הרב מר זקני הש"נן יג"ן זל"הה כתב לדעתו שביב הש"ע
חילוק זה דדוקא לענין כתובה הוא מ"ש בסי' קט"ו וכתב ז"ל
דבקונטרים עגונות אשר לו האריך והרחיב והכריח חילוק זה
כראי מוצק ועיין תשו' מהר"ש אישרלש סי' ס"ו שכתב דדוקא
לענין איסור דרבנן גבי חמאה כו' וגם רמז דמ"ש בפ' המדיר
היינו דוקא לענין כתובה ומ"ש מהרמא"י גבי איסור דרבנן
כתב הב"ש דהיינו דוקא איסור קל כחמאה אבל שאר איסו'
דרבנן לא ובההיא דכתב דיכול החכם להכחיש ועיין בכנה"ג
א"ה סי' קט"ו הגהת הטור אות א' דדייק מהרא"ש דדוקא
לענין כתובה נאמנת נגד הראשון ועיין מ"ש מהרי"קש סימן
ט"וב דמדברי מרן בתשו' בדין מל"ת סי' ל' הקל בעד השומע
אפי' חזר בו הראשון קודם שבא לב"ד וכתב דל"ט שהוא
הפך הרמב"ן והר"ן ז"ל יע"ש ומהרי"בל ח"ג סימן כ"א כתב
דאשה לגבי עד כשר אפי' שהתירוה ונשאת תצא וכת' דזהו
סברת רבינו ז"ל כו' וכתב עוד בשם הר"ן דאפי' בעדות אשה
אע"ג דהעיד חוץ לב"ד חוזרים ומגידים בב"ד ואפי' דמכחיש
דברין הראשונים והביא ראיה לזה יע"ש דכל שהוא חוץ לב"ד
חוזר ומגיד אפי' בעדות אשה משום דכ"ש חוץ לב"ד אינו
נותן לב לכוין דבריו כמ"ש מהרי"טן סימן ל"ו בהדיא
בפרטות על הזכרת שם וכנוי ושם העיר דאפילו אם כנים
הדברים שכן אמר בתחילה ובשם וכנוי כו' יכול אח"כ לפרש
דבריו שהיה משום הקול שיצא על זה יעקב דיין תושב
ירושלים וכמ"ש ג"כ מהריט"ץ שם

וזהו מ"ש הרי"ט ח"א סי' נ"ב דבנופה של עדות כל ספק שבו אין מורין להקל כלל ועוד דכל שאח"כ חזר וכירש דבריו כל שאינו סותר לגמרי כו' א"כ בנ"ד לענין הכינוי שאומר עתה שלא ידע לו כנוי יכול לומר דמתחילה אפילו את"ל שאמר כנוי כו'היה ע"פי הקול שיצא על זה ומטעם זה לחוד ה"ה בכבלי ענון דבעינן שם וכנוי ושם העיר ואם חסר אחת מנ' אלו ה"ה בחזקת א"א לדעת כמה רבוותא וחשו להם כל האחרונים כמ"ש הרב דבר משה סי' י"ג דף קכ"ד ובפרטות דאיפא קלת רעותא נתי שאמר שהיה זקנו קלת לבנה וזה היה בחור בן כ"ב שנים ומה שרואה היינו שהיה יודע בערבי לבד ומהרי"בל ח"ג סי' ד' כתב בהדיא דברי הר"ן ז"ל דכל שהוא חוץ לב"ד יכול אח"כ לחזור אפי' שמכחיש דבריו הראשונים וכדאי הוא הר"ן לסמוך עליו ומי לנו גדול ממנו באחרונים וגם זו אינה צריכה לפנים עכ"ד יע"ש

גם לעיל מזה כתב בהדיא דכל עד מפי עד כתבו רבוותא שאם בא הראשון והכחיש את השני אין השני האומר משמו נאמן יע"ש וא"כ בנ"ד העד הראשון נראה דנאמן ואף במוגא שאמר כן לעד השומע ממנו כנזכר בעדות הא' מ"מ העד הראשון יכול עתה לחזור וא"כ יכול לומר נמי דמ"ש הכנוי כו' היה ע"פי הקול וכיוצא והרב פ"מ ח"א סי' מ"ט הביא סברת הרמב"ן וא"כ סברת מאן דאמר דבעינן עדים כו' וכתב כיון דבמחלוקת שנוי יש להחמיר באיסור א"א וכגון דא בגוף העדות הוא ובזה לא הקלו בעגונה ועיין מ"ש הר"ב פמ"א ח"א סי' קי"ג שהקשה למרן ממ"ש בתשו' דף קי"ט דהשני נאמן לגבי ראשון ובב"י הסכים לסבר' הרמב"ן וקבלתו מרבותיו וסברת הר"ן ז"ל יע"ש והביא הסכמת מהרח"ש דף ד' כדעת הרמב"ן אלא דבנדון דידיה כתב שהין שנים לגבי אחד כו' יע"ש ובפרטות דמתחילה אלו השנים כששמעו מהראשון היה בתורת עדות ששמעו ממנו וא"כ כתב ועוד אפי' אם לא היה בתורת עדות מה ששמעו ממנו אין מחוייבים ב"ד לשלוח אחר העד הראשון כשמעיד השני מה ששמע מפיו אפי' שלא א"ל בתורת עדות כו' ומהרח"ש דף ג' הכריח והכריע דגם הרשב"א ורש"י והרא"ש ז"ל ס"ל כהרמב"ן בדין זה של עגונה וקיימא בחזקת א"א ומ"ש דיא"ז בש"הג בטולה כו' יע"ש ועיין מ"ש הכנה"ג א"ה סימן טו"ב בהגהת הטור אות תכ"ז וסוף דבר כתב כיון שהוא אומר ערוה חמורה בן ראוי להחמיר יע"ש וגם מיגו ליכא למימר כמ"ש הרב עזרת נשים דף ל"ב ע"ב משום דהאשה בחזקת א"א והבעל בחזקת חי הוי מיגו להוציא ולא אמרינן יע"ש ,

והנה לענין עד א' דנאמן בעדות אשה אם הוא דרבנן כו' עמ"ש במשנה למלך פי"ב מהלכות גירושין דין ט"ו יע"ש ועיין מ"ש הב"ש סי' י"ז על דבר החלקת מחוקק דמ"ש כו' אינו לעכובא דא"כ לעולם אין מתירין על פי עד מפי עד אלא דר"ל עלה טובה כדי שלא תבא לידי מכשול כו'. אמנם אם בא העד הראשון וכפר ודאי שאפילו כבר התירוה לא תנשא

ועיין בקונטרים עגונות לרב חלקת מחוקק דף כ"ז ס"ק קכ"ט וק"ס ועיין בס ס"ק ש"ה בשם שארית יוסף סי' ל"ב דדוקא היכא שהשני כשר אזי אין הראשון הפסול נאמן אבל אם השני פסול נראה דיש להאמין לראשון יע"ש

והחלקת מחוקק סימן י"ז ס"ק י"ז כתב דאפי' אחר שהתירוה לשנשא העד הראשון מכחישו נאמן דאי לאו הכי למה ליה להרמב"ן ז"ל בעד מפי עד ת"ל בעד נגד עד כל שלא התירוה לא תנשא אלא ודאי דבאשה או מתם עד מפי עד אפי' אחר שהתירוה מכחישו דדוקא בעד עלמו אמרינן דעודתן בשנים היינו כראיתו משא"כ כשתלוי בעדות אחרים ובפרט הכא במה שא"ל היה בינו לבינו ולא בתורת עדות

דיכול לחזור כו' לכמה רבוותא כאמור מ"ה אפילו אחר שהתירוה לאו כלום הוא ובפרטות כי אפי' בעד נמור ואחר שהתירוה כבר אמרו משום לזות שפתים לא תנשא ועיין בס' חלקת מחוקק דף ל"א ע"ד אות קל"ד והחלקת מחוקק כתב דבכל עד מפי עד אם בא אחר כך הראשון וכפר אין השני שאומר משמו נאמן לכן צריך לחקור כו'

ואפי' למאן דס"ל דאין הראשון יכול לחזו' ולהגיד י"ל דהיינו בענין דתחילה אמר מת ועתה אומר חי אבל כגון נ"ד דאפי' יודה יכול לומר דמ"ש תחילה נשרף היינו כיון דהספינה נשרפה והוא בחשבו כיון שהשליך עלמו בים בלבושו ונחשב זכרו כבר מת והקול היוצא היינו על ה"ר יעקב דיין תושב ירושלים מ"ה אמר עליו שנשרף כו' ר"ל מת דחשב בדעתו דהכל אחד לענין דיצא כל זה אפשר דכל כה"ג יכול לחזור אפי' למאן דס"ל דאינו יכול כו' אמנם החלקת מחוקק כתב דף ל' ע"ד אות רל"ח דכל מה שמגיד חוץ לב"ד אפי' בדיני נפשות דאין צריך ב"ד כבר כתב הר"ן דיכול לחזור מעדותו דלא חשיבא הגדה מה שהוא מגיד חוץ לב"ד וחוזר ומגיד עדות אחרת בב"ד יע"ש ועיין בס' עזרת נשים דף ל"ב ע"ב שהכריע דמ"ש הרמב"ן כו' מיירי אפילו אחר שהתירוה כו' וזה פשוט וכן נראה מדברי רבינו ירוחם נתיב כ"ג דקל"ה ע"א דלענין קודם שהתירוה אם בא אחר והכחישו אין דבריו של ראשון כלום כדאיתא ביבמות כו' יע"ש גם מדברי הר"ן דשבועות שכתב ולאו למימרא שתהיה נאמנת אפי' עכשיו כו' דודאי בכה"ג כו' שכן הדין בעד מפי עד כו' אלא היינו טעמא משום דאיהי גרמא כו' ואם איתא ל"ל משום דאיהי גרמא ת"ל משום דהרי היא נ"כ מהימנה אפי' לגבי דידיה היכא שכבר התירוה מה גם מ"ש שכן הדין בכל עד מפי עד כו' ואם איתא דאיירי קודם שהתירוה זה הדין היינו אפי' בעד נגד עד אלא ודאי כמ"ש וכן יש לפרש דברי הרא"ש פ' שבועת העדות כדברי הר"ן ז"ל

והנה לפי העדות האחרון שאמר שלא ראה טביעתו שהרי צריך לפחות שיעשה שהות כדי לצאת מאיסור תורה מי הוא זה שמלאהו לבו להתיר ומעיקרא בעדות הראשון היה לבי אחד מהפס כנז"ל וענין דדמי עיין ספר דבר משה סי' טו"ב דקל"ט וס' משאת משה ח"א דף רמ"ד וחלקת מחוקק דף כ"ח ע"ד אות רכ"ז ורט"ו

ועיין בספר בני דוד דכ"ד ע"ג שהביא תשו' הרד"בז והקשה עליו יע"ש ועוד אני תמיה על הרדב"ז ז"ל שהרי הרא"ש בעד רש"י ז"ל קאמר ולא שהיא נאמנת מכאן ולהבא כו' ובפרט מ"ש הריב"ש בעד הרמב"ן והרשב"א והרי"טבא ז"ל דכ"ע מודו שאם הלכה לב"ד אחר נאמנת כו' וזה הפך דברי הרא"ש בעד רש"י וכ"ש הרמב"ן גם אני מצאתי שיטה כ"י להרשב"א שהביא פי' רש"י וכתב טעם הפטור משום דללא לורך השביעתו כו' ולא שעכשיו תהיה נאמנת בב"ד אחר והביא דברי הרמב"ן כמ"ש הר"ן באורך

(וענין חוזר ומגיד לקט הקמח א"ה דף ע"ו ע"ג , וענין נחפז ללכת בני דוד בקונט' עגונה דף כ"ב סימן תקפ"ד , סוף דבר לע"ד עניה זו אסורה בכבלי עיגון ומן השמים ירחמו עליה וכור ישראל יצילנו משגיאות אכ"יר

והנה ביום ט"ז תשרי קי"ו בא לפני ה"ר יעקב כהן והעיד בתורת עדות כו' איך הנה יצא מנא אמון שנסע בספי' אחת והיה עמו ה"ר יעקב דיין ירושלמי בן אחיו של אברהם דיין המכונה ראפ'יעי ובהיותם בספינה ואת יצאה ונדלקה הספינה וכל אחד היה מבקש להמלט והוא נמלט בדוגיא קטנה אשר היתה אחרי הספינה אמנם רובם אשר בתוך הספינה מהם נשרפו ומהם נפלו לים והספינה מחמת

הדלקה ונבקעה לשנים וזה היה לעת ערב ויהי ממחרת יען בעל הספינה הניח הדוגיא במקום אחד כדי לראות אם יהיה איזה מהנטבעים אי כדי להצילו ובכן ביום ההוא ראה יעקב כהן לה"ר יעקב דיין שהיה צף על פני המים פעם פניו למטה פעם פניו למעלה צף כמו שצף המת על גבי המים וראה אותו היטב והכיר אותו איך היה ה"ר יעקב דיין הנז' והיו בגדיו רובם שרופים וגם בשרו בפרט שוקיו שרופות והיה צף קרוב מאד לדוגיא שלו באופן שראה אותו והכיר אותו היטב שהיה הוא ופעם היה מוסבב פניו למטה ובשהיה בא תוקף המים עליו היה הופכו על גבו ויען כי אין מניחים מת תוך הספינה לכן לא השתדל עם הקאפיטאן שיעלוהו מן הים לקבור אותו אלו דבריו

והנה עיין בכנה"ג דף מ' ע"ד אות הכ"ג ורכ"ד כל שאומר דבר דמשמעותו שמת בודאי לא בעינן שיאמר קברתיו בש"ע סי' י"ז דין י"ז בהגהה וסעיף ל"ג וסעיף ז' בהגהה. עוד העיד שהיה נפוח קצת כדרכי המתים המתחילין להתנפח ועיין בספר דבר משה חלק א"ה סי' טו"ב אמנם להיו' שראינו בדבריו שאמר שעריפת הספינה היה בניסן וביום ג' ובקבלת העדות אחר שהיה כתוב דשריפת הספינה היה בר"ח אדר יום ה' אמנם לא הוזכר בה אלא שם יעקב בלי כנוי ובלא שם עירו ולא שום דבר אחר ואדרבא כתוב שם שהיה חצי זקנו לבנה וזה יעקב אשר העיד זה האחרון עליו לא היה לו שערות לבנות עיין מ"ש מרן סי' י"ז אפי' הוכחשו בבדיקו' ר"ל לא מבעיא שאין דורשין אלא אפי' הוכחשו אבל לעולם דבחקירות אם הוכחש זה את זה בטלה עדותם ולא עדיף מדיני ממונות כמ"ש הח"מ והב"ש אמנם אם אנו יכולין לכוין עדותם אפי' דרך דוחק כו' ברור דאנו מפרשים ועיין מ"ש מרן בתשו' דף ק"ך ועיין דבר משה דף קכ"ט וק"ל ולענין קברתיו עיין עזרת נשים מדף מ"ד לדף מ"ז והנה בעד א' אומר מת היום ואחד אומר מת אתמול עדות שניהם בטלה כמ"ש בדיני ממונות והר"ן בתש' סי' מ"ז והריב"ש דס' ו' וחלקת מחוקק סי' י"ז אמנם כל שאנו יכולים לכוין עדותם אנו מכוונים עיין פרח מטה אהרן ח"א סי' כ"ו דף קי"ב ובנדון דידן י"ל דשני ספינות היו והאחד מעיד על אחת והעד הזה על האחרת שהרי לא אמרו באיזה שנה כיון שבזה אין כאן הכחשה ובפרטות כי קרוב לאותה שנה נשרפה עוד ספינה אחרת באותם המקומות ויש לומר דמה שמעיד העד הא' היינו על ספינה שנשרפה ועיין מרן בתשו' דיני יבום סי' א' אפי' מכחישים זה את זה במקום אין כאן הכחשה יע"ש דהו"ל כא' אומר מת וא' אומר נהרג א"כ בנדון דא י"ל דזה אומר על ספינה אחת וזה אומר על ספינה אחרת דאין כאן הכחשה במכ"ש מאחד אומר נטבע במים שיש להם סוף ואחד אומר נהרג דלסברת מרן מותרת כמ"ש הב"ש סי' י"ז ס"ק כ"ה ועיין ספר עזרת נשים דף ל"ג ס"ק מ"ח וס"ס ועיין ש' דבר משה ח"א דקכ"ח דכל שאינו בגוף המיתה כו' מה שהאריך שם ולדד להתיר והביא כל דברי הפוסקים בזה ובכ"ד האריכות וזה כמי משוי לה איסור דרבנן כמ"ש הנאמן שמוא' סי' ז' ועיין מ"ש מהרא"ש סי' א' וסי' י"ב ומהרח"ש בקונט' דף קי"ג ע"א ס"י וספר בני דוד בקונט' דף ז' ע"ד סי' קכ"ד וספר ג"ור א"ה דף מ"ז ע"א וע"ב ומהרח"ש דף כ"ד ע"ב וג' ומהר"ס מלובלין סי' קל"ב וקל"ד להתיר וכ"ש בנדון דידן אם באנו מטעם ס"ס

גם דעדות הראשון אין בו קיום והיו הג' החתומים הדיוטות עיין מ"ש בספר בני דוד דף כ"ו ע"א ובפרטות כי י"ל שהם ב' מקרים כי שום אחד מהם לא אמר באיזה שנה ונוכל לכוין עדותם בפרטות בספינה שאינו כנוכו של מת כמ"ש בספר בני דוד דף ב"ן סוף ע"א וע"ב כל הרמוזים שם וגם

ע"ג בהבחנה בבריקות ומהרח"ש דף ו' בפרטות הפ"מ א"א סי' ע"א דהאשה מכחישתו וכח"ב סי' קי"ב ובעדו' זה דמעיד על זה המת שמו וכנויו ושם עירו ומלאכתו ושם אשתו וראהו נפוח קצת שצף על פני המים והנה כיון שראה הטביעה וכל שכן דכבר כתבו הפוסקים דשמע הוי כראה ובעינן סימנים כבר נתן סימנים בבגדו ובגופו כראוי באופן כי בזה הסכמנו ג' בתי דינים דאתתא דא שריא להתנסבא לכל גבר דתיצבין וכור ישראל יצילנו משגיאות אמן כי"ר. הצעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל ס"ט

שאלה במותב תלתא כחדא כו' כד אתא קדמנא ה"ר יוסף רוזה כו' והעיד בתורת עדות גמורה איך בהיותו הוא ויהודים אחרים מדברים על אשה שהמירה ואמרו בלשון ערבי תרת אורו כאן בתקטלו חלילה לאבן מה לא לה דין קס שחידיה ז' יעקב קאל אנא קשעתו פ"י אנא לוב קיתל קולתלו פ"י אנא לוב מו עותכאר קאל קשעתו לאין אנא כונתפי כ יעה אינ' את וחליה פילחאה קאלת לא תרוח מן הון פי' יאודי מקתול נרוחת וקשעתו מקתול קולתלו כלבי מו הואת קאל קראייבי מא בטרפו וקשעתו וואבדתו ועפתו וקולתלו כלבי מוואס קאל מא באקית בטרפ'ו קאריייבי קולתלו ליש מה ג'ית קולת קאל כ' זעת וכונת ראייא למכר וקולתלו ג'ית לחלב באס טאריק ליש בא קולת קאל ביני ובין אבוהא דמוס קולתלו סו עא מן רקבתך קאל אנא וושלי גירא' קולתלו בדאק באראטיל קאל אנא מא באלקום וואלה בתחרת וכיולא בזה העיד ה"ר פסדיא כו' והעידו איני כאן עמאל בלקשו פ"י בעל'האן נעד ובחידיה בינתהון אנג'אק איל אלא קשמו אילו בפרט אלא בסתס עמאלין בלקשו ולאס קאלו האל כלאס הווא כאר כנז' ע"כ

ולהיות שקודם זה שמעו ב"ד שיש ביד שחידיה הנז' עדות זה ושלחו אחריו ובא והעיד בפני ב"ד עדות זה ולא האמינו אותו בהיותו שאור ומסר כמה פעמים ועבר על השבועה כמה פעמים לכן הראנו העדים אשר שמעו מפיו דברים אלו קודם שבא והעיד בב"ד להכשירו מתורת מל"ת ולכן לא כתבנו עדות מפי עלמו כלל ע"כ דברי בית דין

ופי' הדברים שיהודים היו עוסקים במלאכה ומדברים על אשה שהמירה אשתו של אהרן שהיא אשת אחי הנעלם ולא ידעו מה היה לו ואמרו אשת אחיו היתה נופלת לו חליצ' אבל לא יכא לה דין קס יהודי אחד שחידיה ז' יעקב שמו אמר אני ראיתי אותו באיזה מקום נהרג אמרתי לו באיזה מקום אינו ראיה אמר ראיתי אותו לפי שהייתי בכפר אחד באה אשה אחת מן הכפרים אמרה לי לא תלך בזה הדרך כי יש יהודי הרוג והלכתי וראיתי אותו והכרתיו היטב וידעתי אותו ואמרתי לו שמא נתפח אמר לא הייתי יודע אותו והלא הוא קרוב שלי אמרתי לו למה לא חזרת אותה שעה והגדת הדבר אמר יראתי והייתי הולך למצרים ואמרתי לו שבאת לחלב כמה פעמים למה לא אמרת זה הדבר אמר אני ביני ובין אביה דמים ר"ל שהם בקטטה גדולה אמרתי לו אם כן תוציא מלאחך זה הענין והגיד הענין אמר מה יש לי בזה אמרתי לו רוצה אתה שוחד אמר איני אומר ואיני מדבר ע"כ.

והנה הכא תרגמו לנו אנשים מסתערבים פי' הדברים הנ"ל מערבי לל"הק מ"ש והעידו איני כאן עמאל פ"י בעלהון בעד ובחידיה בינתהום אנג'ק אלקש מואילו בפרט אילא בסתס עמאלין בלקשו ולאס קאלו אל כלאס הווא כאר כנז' פי' שהעידו שהם היו מדברים בינם לבין עצמם ושחידיה הנז' ביניהם הוא יושב אמנם הדברים לא היו אליו בפרטות אלא בסתם כשאמרו אלו הדברים הוא ענה כנז' ולפי זה הפי'

אשר

אשר תרגמו הדברים הנז' צריך לבקש אם יש איזה שריותא לאשתא דנא ושכמ"ה

תשובה הנה זאת חקרוה מלכי ארץ מפי סופרי' ומפי ספרים זקני העיר השערה שערים המצוינים אמנם להיותי מצווה מפום מאלל רברבן החכם השלם הדיין המצויין רב ועלום בישראל כמה"ר שמעון הכהן דוואיק יצ"ו אשר אסף וקיבץ וריבה להורו ולחפש להתיר מכבלי העגון עניה זו כי כן ראוי והגון לכל מורה להשתדל בכל מיני צדדי להתיר בנות ישראל העגונות בפרט היכא שתקלה יוצאה כו' ושאל מאתי אחוה דעי כאשר יורוני מן השמים וסהדי במרומים כי אנכי היום רפה ידים מרוב חולשתי וטרדותי אכן שלא להשיב פניו ריקם אמרתי אחוה דעי לענין דינא לחוד אלקטה בשבולים ע"פ סדרו ואשא עיני אל ההרים הרמים הנשבים על מרין ומני ומנייהו תפתיי בעזרת שוכן מעונים וזה החלי בס"ד

הנה מאחר כי העד הוא פסול לעדות ואנו באים מכח דין מסיח לפי תומו הרואה יראה דאין זה מסל"ת לפי שכשאמרו הם לא יצא לה דין שתנשא שנה הוא ואמר אני ראיתי אותו וא"כ הוי מתכוין להעיד

והנה הרב נמקי יוסף בפ"ב דיבמות דף ת"ט על מ"ש הרי"ף ז"ל דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה כתב הנ"י ז"ל וא"ל ומיהו מסל"ת כשר הוא וכ"כ הרי"ף פרק האשה רבה ודין הוא דלא גרע מגוי מסל"ת ויש לדקדק בענין שיחתו שלא יהיה מכוין להעיד כללו שאלו אמר אמרו לאשתו על פי שאני ראיתי שמת בעלה לאו מסל"ת הוא דהא מתכוין להעיד להתיר הוא וכן מוכח בגמ' בסוגיא זו דמקשה וכי תימא שאני עדות אשה כו' והא אמר רב אשי כו' והקשו ז"ל דילמא במסל"ת ותירצו דמיירי במתניתין דלעיל כו' וכן הקשו מההיא דמעשה בלימטים כו' והשיאו חכמים כו' לרבי יהודה דאמר הרגתיו לא תנשא כו' והקשו ז"ל מאי קושיא דילמא במסיח לפי תומו הוה ותירצו דכיון דאמר אמרו לאשת פ' מתכוין להעיד הוא ע"כ הרי דבעינן שלא יהיה מתכוין להעיד כלל ונראה דכונתו ז"ל הוא במ"ש מהרי"בל ח"ג סי' קי"א דכונתו לחלק דכל זה היינו בישראל דפסול אבל בגוי לא כו' יע"ש ולכן כתב הנמקי ז"ל ויש לדקדק בשיחתו של זה כו' להעיד כלל לא דהיינו דבריר לן בהדיא שלא נתכוין אבל בישראל פסול לא בריר לן כיון שיש לחוש כו' א"כ כל שאמר אמרו כו' ודאי יש לומר דנתכוין להעיד ולהתיר וכן נראה נמי מדברי הנמקי ז"ל פ' בתרא דיבמות דף תנ"ג ע"ב ד"ה ואסיקנא כו' יע"ש דאל"ה צ"ל שבא לב"ד אלא ודאי נראה דבגוי כל שאינו בב"ד לא מיקרי מתכוין להעיד הגם כי יש לדחות דיש לחלק בין אמר פ' מת סתם שלא בב"ד דאזי הוא מסל"ת ודאי מה שאין כן כשאמר אמרו לאשתו של פ' כו' אפי' שהוא חוץ לב"ד ואפילו בגוי

אמנם קשה לי דברי מהריב"ל ז"ל דהכא דקדק דמי שיעיין בדברי הנמקי יראה דס"ל חילוק זה בין גוים לישראל פסול ואלו בחלק ראשון דף קל"ה הביא דברי הנמקי ודקדק שהרי בגמ' פרק בתרא אמרו מאן איכא כו' דהוי מסל"ת וחילק בין אנשי הבית לאשתו כו' או אמרו כו'

ולפי מ"ש בח"ג קי"א דהנמקי מחלק בין גוי לישראל פסול ליכא למילף האי דינא אלא בין אנשי הבית או אשתו או אמרו שזה אלא דהתם בגוי קאי ולהכי הוי מסיח לפי תומו גמור ובש"ס נמי שם יש לדקדק מאי קאמר היכי משכחת לה כו' הרי י"ל היכא שהיה מספר ספוריו כו' ובתוך דבריו הזכיר זה ומאי כולי האי דקאמר הש"ס היכי משכחת לה כו' אמנם אם נאמר חילוק מהרי"בל דסי' קי"א בין גוי לישראל פסול יש לומר דמאי דקאמר הש"ס היכי משכחת לה היינו היכא שאמר לאשתו או אמרו כו' כההיא דמאן איכא. השתא אמנם אדרבא יש לדקדק איפכא גם כן לפי מ"ש הריב"ל ז"ל ח"א דף קל"ה דדוקא באנשי הבית כו' הוי מסל"ת אבל לאשתו או אמרו כו' לא הוי מסל"ת וגוי וישראל פסול שוין דאל"כ צ"ל לומר כגון שאמרו מאן איכא כו' לימא רבותא אפילו שאמר לאשתו ממש או שאמר אמרו לאשתו דהוי מסל"ת בגוי אלא ודאי דגוי וישראל שוין וכל שאמר אמרו כו' לא הוי מסל"ת

והנה מ"ש מעכ"ת נ"ל וכל מ"ש הריב"ל היה יען לא ראה דברי הרשב"א בחידושי יבמות שנדפסו מחדש ולזה כתב דלחולקים על הרי"ף לא אמרינן באמרו לאשת פ' דלא הוי מסל"ת שהרי כתב הרשב"א ז"ל דאמרו כו' מתכוין להעיד או להתיר כדאמרינן שלהי מכלתין דבגוי מסל"ת לכ"ע כשר אבל להתיר או להעיד לא ואפי' פ' מת השיאו כו' זהו מתכוין להתיר בא לב"ד כו' זהו מכוין להעיד ודייק מעכ"ת מדקאמר ואפי' מת פ' השיאו כו' א"כ כ"ש אמרו לאשת פ' כו' וא"כ הרי דס"ל דהוי כ"ש מההיא דהשיאו ועל זה תמה על הריב"ל דאפי' שלא ראה דברי הרשב"א ז"ל מ"מ מדברי הש"ס פ' כיצד דס"ל השיאו מ"ל אמרו דחוץ לב"ד מ"ל אמרו מ"ל השיאו שוין ולהרשב"א ז"ל אדרבא הוי כ"ש ע"כ ולע"ד מ"ש הרשב"א ז"ל אפי' כו' די"ל דמשום שבא לבית דין אפי' לא אמר אלא מת סתם מיקרי מתכוין להעיד ור"ל דא"כ גם אמרו לאשתו כו' הו"ל כבא לבית דין אמנם עיקר ההכרח לומר דהוי כבא לב"ד כו' היינו משום קושיא זו דההיא דלבטים כו' לסברת הרי"ף דמהני מסל"ת בישראל פסול מחמת עבירה והראיה דהרשב"א ז"ל תלה הדבר בבא לב"ד בחידושיו בפרק בתרא דיבמות דף קל"ז ע"א דה"ד להעיד בא להעיד ואמר מת סתם כו' הו"ל לאשמועינן חידוש דאפי' לא בא לב"ד כשאמר אמרו לאשתו כו' אלא ודאי משו' דההיא היינו דוקא לסברת הרי"ף מכח קושיא הנז' דלבטים משום הכי נקט דבר שהוא לכ"ע וכן הנמקי בפ' בתרא נקט נמי דוקא בב"ד ועוד כי אדרבא היה מ"ד לדמותו למאן איכא בי חיוא כו' אלא דלא דמי כ"כ והוכרח הריב"ל ז"ל גם לומר ולא נמי יע"ש מה גם כי הריב"ל כל דיוקו הוא מהנמקי והנמקי לא הביא סוף דברי הרשב"א ואפילו אם היה כותב הרשב"א בהדיא דאמרו לאשתו כו' הוא כ"ש מהיכא דבא לב"ד אפ"ה אינו מוכרח בהדיא לומר כן מהגמ' שהוא כ"ש דא"כ הי"ל ג"כ לנמקי לכתוב הכי ולהוכיח דמש"ה זה ולא כתב די"ש להוכיח אלא מההיא דלפטים כו' בפרטו' דהרשב"א ז"ל נמי הכי ס"ל דאינו כ"ש ואינו מוכרח הדבר אלא משום הקושיא דאיתא בש"ס בההיא דלפטים ומ"ש אפי' כו' י"ל שהוא לחלוקה שנית בא לב"ד ואמר מת פ' כו' זהו מכוין להעיד כו'

או י"ל דהיינו כשאמר השיאו את אשתו כו' היינו שאפילו לא בא לב"ד כל שאמר השיאו את אשתו כו' מכוין להתיר הוא ומאי דנקט הש"ס בחלוקה זו בא לבית דין היינו משום חלוקה שנית שלא אמר אלא מת כל שבא לבית דין הוי מתכוין להעיד אבל לעולם היכא שאמר והשיאו כו' אפי' חוץ לב"ד מכוין להתיר הוא וזה כיון הרשב"א כאן בסוף דבריו במ"ש אפילו כו'

או י"ל דמ"ש אפי' כו' היינו דאפי' לא אמר אלא מת סתם כל שבא לב"ד הו"ל מתכוין להעיד וכמ"ש מהריב"ל ז"ל מילתא דפשיטא כו' שהוא דבר ברור ומובן דלא הקשו ותירצו אלא לסברת הרי"ף ז"ל משום דלחולקים ס"ל דלא מהני מסיח ל"ת בפסול מחמת עבירה. דלא שייך לומר מסל"ת היה ואין צריך לומר דאמרו לאשת פ' כו' לא הויא מסל"ת

ואין

ואין שום הכרח מההיא דסוף פרק בתרא דיבמות גם מ"ש מעכ"ת וז"ל ותו ק"ל על מהרח"ש ז"ל בקונטרים דף ד' הביא דברי הנמקי שכתב ומאי קושיא נימא דמתני' מסל"ת ותירצו דמתני' דלעיל כו'

ולי נראה דמשמע לתלמודא דאם איתא דמיירי במסל"ת לא הוה פליג רבי יהודה דלא תנשא דהוי רשע ואם מסל"ת לא גרע מגוי ע"כ

וכתב מעכ"ת ולא ידענא מאי קאמר דהא דמקשי' על הרי"ף היינו לומר דמנ"ל חילוק זה דלא גרע מגוי דאם איתא הא"ל לתלמודא לאוקומי למתני' במסל"ת אלא ודאי אפילו מסל"ת אינו נאמן ואי מתוקמא מתני' במסל"ת הנה רבי יהודה דפליג ואמר לא תנשא משום דאפשר במסל"ת אינו נאמן וגרע מגוי דרבנן דאמרי דלאחר תנשא ה"ט דהוי כגוי וזה כמכרית הדבר מעצמו עכ"ד.

ולע"ד אדרבא לא ידענא מאי קאמר שהרי קו' מהרח"ש ז"ל היינו דבאיזה הכרח מקשים להרי"ף הלא הרי"ף ז"ל פשיטא ליה דלא גרע מגוי דס"ל דאפי' רבי יהודה לא פליג ומשום הכי לא אוקמא למתני' בהכי ומאי קושיתו אליו אמנם מאי דקשיא עליהם ז"ל היינו דמאי קו' הרי מדהקשו לר"י מההיא דלסטים שאמרו אמרו כו' וההיא לא מיקרי מסל"ת דאל"ה התם הקו' היא חזקה והיל"ל מסל"ת אלא ודאי דהתי' לזה דהתם לא היה מסל"ת מ"ש אמרו כו' אם כן בזה יתורץ קו' ראשונה דמתני' אי אפשר לאוקומא במל"ת אשא דיש לומר דעדיף לשנויי האמת דמתני' המביא גט כו' איירי בעדות גמורה ועיין בספר עזרת נשים דף ח"י ע"ב הג"ה תירוצי' וראיתי דתירוץ הרב ז"ל הוא כמ"ש וכיונתי לדעת גדולים גם מ"ש מעכ"ת א"ל ותו ק"ל בדברי הנמקי ז"ל דנראה דלא אמר למילתיה דק בגזלן דאורייתא הא בגוי אין צריך לדקדק והלא בסוף פ' האשה בתרא תנן ובנכרי אם היה מתכוין כו' ולא משכחת לה אלא במסל"ת כהנך עובדא דמייתי התם וא"כ אפי' בגוי דינא הכי שלא יהיה מתכוין להעיד מכ"ש להתיר אמנם הא ל"ק כמ"ש הרי"בל סי' הנז' שכתב דברי הר"ן בתשו' וכתב דמדבריו אנו למדים שיכולים אנו לחלק בין פסול מעבירה לגוי גמור כו' ומי שיעיין בדברי הנמקי יראה שהוא ז"ל ס"ל זה החילוק ע"כ

ולע"ד הנה כן כתב בהדיא מהרח"ש סי' מ"ד בדברי הנמקי מתורתו של מהרי"בל מדיוק דנקטיה בגזלן כו' יע"ש גם מ"ש כת"ר דברי מהרח"ש סי' מ"ד שהביא ראיה לחילוק הריב"ל מדאמרינן בפ' בתרא דיבמות אמר ר"י אמר שמואל ל"ש כו' ומ"ש דלא אמרינן דהוי מתכוין להתיר אלא כשאמר פ' מת השיאו כו' אבל אמר אמרו כו' י"ל דהוי סיפור דברים בעלמא ומינה כ"ל דמ"ש הב"י דאומר אמרו כו' דלא הוי מסיח לפי תומו כו' היינו בגזלן ישראל אבל בגוי דוקא השיאו כו' וכתב קכת"ר א"כ כס"ז השיאו כו' הוי יותר חמור מאמרו לאשתו דההיא הוא סיפור דברים

ועפ"י זה הקשה להרשב"א בחידושיו שכתב דאמרו כו' יותר חמור מדכתב ואפי' מת השיאו כו' זהו מתכוין להתיר דהכי נראה מלשון אפי' דנקט

ולע"ד תמהתי איך לא הרגיש מעכ"ת בקושי דברי מהרח"ש ז"ל כי לע"ד דבריו תמוהים דמה ראיה מביא מהתם הלא השיאו את אשתו מיקרי מתכוין להתיר אבל אמרו לא מ"מ אינו סיפור דברים בעלמא כמ"ש ז"ל אלא אדרבא מתכוין להעיד ולא מיקרי מסל"ת וכן הוא בהדיא בדברי הרשב"א ז"ל א"כ ליכא שום ראיה אחר המחילה מכת"ר של מהרח"ש ז"ל ומכל שכן דלא קשיא כלל בדברי הרשב"א ז"ל מה שהקשה מעכ"ת כי דברי הרשב"א ז"ל נכונים וישרים

עוד כתב מעכ"ת דנמצא דפסול לעדות מדאורייתא הוי חמור מגוי לענין עדות והביא דברי מהרח"ש סי' מ"ד שהאריך והביא דברי המרדכי סוף יבמות שהשוה תלמוד דידן עם הירוש' ומה שהעלה מהרח"ש ז"ל בכונתו ואחר כך כתב מהרח"ש דאפי' נתפוש כל האומרות כ"ד לא דמי להתם דמזכירים לו אשה זו אשתו של פ' כגר' דמבקשים ממנו כדי להתירה כו' אבל כשמאיליו כו' אינו אלא סיפור דברים כו' ועוד דהתם נהית להעיד על מיתת בעלה כו' וכתב מעכ"ת והנה בנ"ד שהיו מדברים מקודם דברים אחרים על אשה שהתירה ומתוך הדברים אמרו לאשת הנעלם היתה נופלת לה חליצה אלא שלא יצא לה דין שתנשא ואם כן אפילו בהזכרת אשה לא הוי כו' דדוקא היכא שאומרים לו זו אשת פלוני אז אמרינן שהוא מכוין להתירה כו' ע"כ

הנה לע"ד אדרבא מה שהיו מספרים ואומרים לא נמצא לה דין ור"ל להתירה הרי הזכרת עדות להתירה ודאי דגרע טפי ואפי' לדעת הרי"בש סי' שע"ז וס"פ שהקשו עליו הרש"ל הלוי סי' ג' ותירץ מה שתירץ ומטי נמי משם מהראנ"ח ז"ל מ"מ בנ"ד שהיו אומרים לא נמצא לה דין גרע טפי וגריע מהזכרת שם האשה מה גם דתחילה אמר שראה מקום אשר נהרג וכשא"ל זה אינו כלום חזר ואמר שראהו הרוג גם דאפי' אם אחר שבא לבית דין להעיד בתורת עדות גמורה אלא שנפסל מחמת עבירה א"כ הסיח לפי תומו שוב אינו נאמן משום דכל מה שאומר א"כ הוא מכוין להעיד ולהתירה וכמ"ש בהדיא מהריב"ל ח"ג סי' ד' דף כ' ע"א ומהריב"ל ז"ל ח"ג סי' י"ד וע"ו הביאם מהרח"ש ז"ל בקונטרים דף ס"ו ע"ג דכל שנתכוון להתיר וא"כ הסיח לפי תומו פשיטא דלא מהני ואמרינן דתחילתו הוכיח על סופו כו' יעי"ש כל שכן כשבאו דבריו על מה שהיו אומרים לא יצא לה דין דודאי דבריו הם לומר שמתוכם היא מותרת ועיין מ"ש הר"ן בתשו' דף קי"ג וקי"ד שכתב דכל שהגוי מכוין להודיע שמת לא מיקרי מסל"ת והביאו הרש"ל הלוי סי' ד' דף ס"ו ודוקא כשהיתה האמירה דרך התאוננות או תמיה ומתוך דבריו ידענו כו' בפשט הענין מסל"ת וכתב דכן פסקו הר"ס והטור וההיא דמאן איכא כו' ר"ל מתאונן איך שמתים כו' דקינה מבעי כו' יע"ש ומברת הר"ן ז"ל דכל שאינו אומר עם קשר דברים לפניו או לאחריו אלא רוצה להודיע לא מיקרי מסיח ל"ת ואפי' דמרן הב"י הביא דברי מהר"י טאייטאצק ומהר"י בירב והסכים מרן עמהם דלא כהר"ן ולא בעינן קשר עם דברים אחרים לפניו או לאחריו מכל מקום לענין דבעינן שאין כונתו להודיע רק מסיח לפי תומו בהא פשיטא ליה הכי למרן ז"ל הגם שהרב מהר"ם הלוי האריך בזה והעלה דכל זה כתב מרן ז"ל לפלפול כו' ולענין דינא ס"ל כרבי ירוחם והרא"ש כו' יע"ש מ"מ כתב ז"ל דף פ"א ע"א וז"ל אנן שאם הזכיר בסיפורו דבר שנראה שמתכוין להתיר אפי' אנן לב"ד ובלא שאלה לא מיקרי מסל"ת ולא מהני כו' יע"ש כל שכן שדעת מרן הוא דכל שמתכוין להודיע לא מיקרי מסיח לפי תומו וכ"ש בנ"ד שבאו דבריו על מה שאמרו בפניו לא יצא לה דין וע"ז סיפר דבריו נראה בהדיא מתכוין להודיע שיש לה היתר וכ"ש בנ"ד שהוא כישראל פסול לעדות דחמיר מגוי כמ"ש לעיל לדעת המחמירים בזה גם מ"ש מעכ"ת ועוד יש ראיה מתשו' הר"ן מ"ש לענין שחיטת משומד לדעת הרי"ף והר"ס דפסול מחמת עבירה כשר במסל"ת דלא גרע מגוי וכתב ז"ל וגם משומד לע"ז כו' דאין לחלק בין פסול מעבירה למומר לע"ז וכתב מעכ"ת למדנו מדברי הר"ן ז"ל דמומר ופסול מעבירה דינם שוה ודינם כגוי ע"כ

ולע"ד אין משם ראיה דהתם קאי למסל"ת גמור על פי הדין בלי פקפוק בהא ודאי לא גרע מגוי אבל אם יש להסתפ'

המסתפק אם הוא מסל"ת האם יהיה גרוע מגוי כסברת
הגמקי ז"ל דבכל דהו תלינן שמתכוין להעיד וכל עלמו של
הר"ן היינו לומר דאין לחלק בין פסול מחמת עבירה ובין
אומר לע"ז וכי היכי דבפסול מחמת עבירה כתב הרי"ף ז"ל
דכשר במסל"ת דלא גרע מגוי ה"נ במומר לע"ז ג"כ הוא הדין
והוא הטעם דכשר במסל"ת דלא גרע מגוי ומה שנאמ' כסברת
הרי"ף בפסול מחמת עבירה בכשרותו במסל"ת כאמר כמי
במומר לע"ז וכמ"ש הר"ן ז"ל ומ"מ יש שחלקו על הרי"ף ז"ל
יע"ש ב"ש בכ"ל דנראה כמתכוין להתיר בדבריו שהרי השיב
על מה שאמרו לא יצא לה דין כו' וכמ"ש מהרח"ש ז"ל דף
ע"ו דעל הדיין לשקול להכריע הדבר לאו דוקא שזכר אשה
או שמזכירין אשה בפניו אלא כל שאומר דברים שנר' מתוכם
שמתכוין להתיר אין עדותו עדות ואפי' אם יש להסתפק
בסיפורו אם הוא מסל"ת הרי זה ספקא דאורייתא ואוקי
אתתא בחזקת אשת איש ואע"פי שאמרו ז"ל בתחילת' הקילו
והיינו כל שהעידו בדבר ברור שמת אזי מקבלינן יהיה מפי
עבד מפי שפחה מפי עד מפי עד כתב הרב ז"ל דזהו דוקא
בעדות ישראל דקים לן דקושטא קאמר דשארית ישראל כו'
אבל בגוים דחשידי לשקרא ודוקא במסל"ת הכשירו א"כ כל
דאיכא לספוקי דאינו מסל"ת אינו כלום דהו"ל ספק בגוף
העדות אם מת או לא ולהכי מחמרינן ע"כ יע"ש א"כ כ"ש
בישראל הפסול לעדות דאורייתא דיש פוברים דגריע מגוי
וצריך לדקדק יותר בשיחתו ודאי כל דיש להסתפק אם הוא
מסל"ת אינו כלום ובחזקת איסור קיימא

גם מ"ש מעכ"ת דברי מהרח"ש בקונטרים דף ט"ו עמ"ש
בסי' מ"ד לענין אי תפסינן דינא כירושלמי כו' ולע"ד
אדרבא בסי' מ"ד כתב מ"ש היינו לדעתו ולסברתו אמנם
לענין מעשה כבר כתב הטעם דאפי' נתפוש כל החומרות
וכסברת המרדכי בהזכרת אשה לחוד כו' יע"ש דף קכ"ה ע"ב
יע"ש גם מ"ש מעכ"ת דבכ"ד דלאו בתורת שאלה אלא דרך
ספור כו' והוא אמר אח"כ שאינו רוצה להעיד כו' אלא דרך
הודעה אמר להם כו'

הנה לע"ד כיון שלדבריו באו על מ"ש לא יצא לה דין אני
ענה ואמר מה שאמר נראה שבא לומר שעל פי
דבריו ניתרת אלא שאח"כ כשא"ל שילך להעיד אמר שאינו
רוצה לילך להעיד והמובן הוא או במ"ש לו שרוצה שוחד
והוא חושב לשיברו עמהם שם לא תהיה ניתרת רק אמר שהוא
יודע עדות שניתרת כדי שיקפלו ויתנו לו מתנה מרובה או
כדי שיפלידו בו שיעיד יען הוא בקפידה שאמר שבינו ובין
אביה דמים ולהירושלמי אפילו שלא על ידי שאלה כל שהזכירו
אשה בפניו אפי' שאין עוסקים כדי שיתגלה הדבר הזה ממנו
אפ"ה לא מיקרי מסל"ת גם מ"ש מעכ"ת דברי מהרח"ש ז"ל
דצריך שלשה תנאים אחד שלא יזכיר בדבריו אשה וגם שלא
יבא לב"ד ויאמר פ' מת וגם שלא יבואו דבריו על ידי שאלה
והכא אתנהו תלתא כו'

ולע"ד ראשונה הרי שהם הזכירו לפניו אשה והזכרה היותר
גרועה באומרם לא יצא לה דין דגרע מהיכא שבאו
דבריו על ידי שאלה מה נהיה מפלוני כו'

והנה הרי נדון מהריב"ל ז"ל ח"ג סימן ד' בעדות הזקנה אם
הענונה מהתוגרמה כו' ולאו דוקא שם משום שאמרה
השיאוה אלא גם בכ"ד שבאו דבריו על מה שאמרו לא יצא
לה דין ה"נ דאינו מסל"ת גם כי המדייק דברי מהריב"ל ז"ל
יראה כי מ"ש הוא שאם אמר השיאו כו' הוי מתכוין להתיר
ומשום הכי נקט השיאו את אשתו ואם כן אין לדייק כמ"ש
מעכ"ת

והנה להרדב"ז ז"ל הזכרת שם אשה אפילו הזכירו לו אשה
אחרת או ענין נשים ומתוך כך נתעורר לספר לא

הוי מסל"ת כ"ש בכ"ד שהשיב על מה שהזכירו אשה זו ואמרו
לא יצא לה דין כו' גם ראיתי מ"ש מעכ"ת שהביא
דברי מהר"של הלוי סימן ג' דף כ"ה ע"ב שרצה לדעת מ"ש
בירושלמי כל שמזכירין לו אשה כו' וסוף דבר כתב מעכ"ת
דבכ"ד לא אמרו אוי לה לאותה האשה כו' לע"ד הנה מדברי
מהרש"ל הלוי ז"ל שם נראה דכל שע"י מה שמזכירים ודאי
מתעורר לומר המאורע כזה לא הוי מסל"ת יע"ש כל שכן
בכ"ד דאדרבא באומרם אשת אחי כו' לא יצא לה דין היינו
כמתאוננים עליה שלא יצא לה דין ובודאי לא מיקרי מסיח
לפי תומו גם הביא דברי הרש"ל ז"ל שהביא דברי תשובת
הריב"ש בשתי תשובות וכדי ליישבם עם הירושלמי חילק
דהירושלמי דייק תיבת לו כו' רוצה לומר שהיו מדברים עמו
ומשום הכי נתעורר להגיד מה שיודע ומשום הכי לא הוי
מס"לת אבל כשלא היו מדברים עם הגוי המגיד אלא הוא
שאל מאי מדברים כו' וגם מהרא"ח ז"ל שחילק
כן ולפי זה רצה מעכ"ת לומר דגם בכ"ד דהם לא היו
מדברים עמו כשהיו אומרים לא יצא לה דין אלא אחי עם
חברו היה והוא ענה מאליו והאחר שלא היו מדברים עמו
מיקרי מסל"ת כבר כתבתי לעיל הדא דמה שהיו אומרים
לא יצא לה דין ועל זה היו מספרים גרע טפי דהוי מתכוין
להתיר כי לדעתו מותרת מה גם כי אעיקרא לא דמי כלל
להאיא דהריב"ש דהתם היו מדברים שנים לבד ובא האחר
ושאל על מה ועכו כו' אבל הכא שהיו מתחילה יושבים כלם
באחד מספרים זע"ז וכשאמר אחד מהם לא יצא לה דין
אמר לכל חבריו המסובים עמו שומעים דבריו וכשהשיב זה
על דבריו הוא משיב על מה שאמר לא יצא לה דין וזה פשוט
בפשט דברי השאלה שכתוב שאל בילאקשו פ' בעד הוך
בעד ואחיה בינתהום אנג' אך איל לאקש מו אילו בפרש
אלא במתם עמאלין בלאקשו כו' ואדרבא מדברי הר"ס ז"ל
וכל הפוסקים נראה דעיקר הענין שיהיה כמספר סיפור
בעלמא לא להודיע דבר זה של המיתה של פ' אלא שיהיה
בתוך דברים אחרים כנודע

גם מ"ש מעכ"ת דברי הריב"ל ח"א סימן ג' במה שהקשו
לסברת הריב"ש דאמאי לא מהני הש"ם כשהיו מספרים
זה עם זה כו' ואס"ה הוי מסל"ת ותירץ ריב"ל דלרבותא נקט
הש"ס מאן איכא בי אזואי כו' וכתב מעכ"ת דשותיה של
הרב לא ידע כו'

ולע"ד הדבר ברור דכונת ריב"ל ז"ל היינו דלעולם כשמספרים
ומסתפקים היכא שלא שאלו את פיו פשיטא דהוי מסיח
לפי תומו אבל היכא דקאמר הוא מאן איכא כו' דכונתו להגיד
דדמי למתכוין להעיד ודמי לבא לב"ד כיון שהיה מבקש על
אנשי ביתו כו' ומ"ה התלמוד לאשמועינן האי חידושא דאפי'
הכי הוי מסל"ת נקט כה"ג מאן איכא כו'

גם מ"ש עוד מעכ"ת ועיין עוד בדברי הריב"ש שכתב כיון
שלא שאלוהו עליו הרי הוא חשב שאין במפקס שום
נפקותא אלא שהם מספרים כאשר יספר איש אל רעהו רעה
קרה למלך פ' במלחמה פ' וזה אומר בכה וזה אומר בכה
והוא סיפור דברים בעלמא וגם הטונה אותם כו' ורצה
לדמות כ"ד לזה כיון שהיו עסוקים במלאכה מדברים בעניני
העולם כו'

והנה לע"ד מה ענין מה שהיו עוסקים במלאכה אטו אם
היו עוסקים במלאכה ושאל לאחד אם יודע עדות
על פ' כו' מי אמרינן דהוי מסל"ת והרי אדרב' בדברי הריב"ש
כתוב לאמר שיהיה דוקא סיפור כאשר יספרו איך אירע למלך
פ' במלחמה פ' כו' ובכ"ד הרי אדרבא מדברים שלא יצא לה
דין ועל זה ענה מה שירע מה גם כי בכ"ד לא היה שהיו
מדברים ראובן עם שמעון לבד וזה השליש בא ושמע אלא

כולם מסובים יחד והדברים היו לכולם יחד גם מה שדייק הריב"ל ז"ל מדברי מהר"ש חלאוה שכתב ואלו היו מדברים לגוי אשר לא היה עמהם בשיחה ולא היו יודעים שהיה יודע כדבר כו' הוי מסל"ת כו' אבל זה הבקי בדבר בהערה קלה הרגיש ואמר מה שאמר כו' הנה בנ"ד ג"כ כיון שהדברים היו ג"כ עמו וגם בפרטות שהיה בקי בדבר בהערה כל דהו מתעורר לדבר ואין זה מסל"ת

גם ראיתי מ"ש מעכ"ת דברי הפ"מ ח"א סימן כ"ח דף רכ"ה ד"ה אמנם מה שנראה לכאורה כו' עד ע"ד מ"ש לענין הלכה הורה להקל יע"ש ומזה רצה מעכ"ת להוכיח שכל שלא שאלו לגוי בפירוש חשיב שפיר מסל"ת כו'. הנה לע"ד כל מ"ש הפ"מ היינו משום הוכחות דקושי' מהרי"קו היינו משום הוכחות גמורות וגם כלין כההיא דמקלו ותרמילו גם ההיא דמהר"י וייל סימן פ"ח שהביא הפ"מ היינו שהיו דברים מוכיחים כמ"ש ז"ל ועוד כי לע"ד התם אין שום התבוננות להתיר או להעיד בדברי שאלתם לענין דינא רק א"ל בתמיהת כו' והפ"מ ז"ל מה שסמך לענין דינא היינו משום דברים מוכיחים מקיימים לדבריו אבל בנ"ד דאדרבא יש הוכחות מכריחות דמשקר שאמר תחילה אני ראיתי המקום כו' וכשא"ל זה אינו ראיה אזי אמר מה שאמר

גם מ"ש כת"ר דברי מרן ז"ל בתשו' דף ק"ז משם רבנו מהר"י בירב דבההוא עובדא נראה שהיהודי היה שואל לחברו כדי שישיבו הישמעאלים כמו שהוא דרך כל השומע לאדם אחד ששואל לחברו איזה ענין אם מצא שם איזה אדם שיודע מאותו ענין הוא משיב אע"פ שהשואל לא שאל אליו א"כ כל שאין שואלים לגוי עצמו לא נפיק ממסל"ת כו' ועל מרן ז"ל שמכינן בכל הוראותיו כו' ובנ"ד כן היה שהיו מדברים זע"ז ובא הוא וענה אותם כו'

הנה לע"ד כבר מעכ"ת כתב וכן הוא מבואר בשאלה שהדיבור שאמרו לא יצא לה דין היה מדבר המוכר בסתם עם כל היושבים שם וא"כ הו"ל כאלו מדברים עם העד עצמו וכמדברים עמו אשה פ' לא יצא לה דין ועל זה השיב הוא מה שידע בזה יודו כולם דלא הוי מסל"ת ועיין בתשו' מהר"א ששון ז"ל סימן י"ב שהבין מדברי הריב"ש ז"ל שאם הגוי הבין מדברי היהודים ששאלוהו אע"פ שלא שאלוהו בפי' לא מיקרי מסל"ת והסכים לזה דעת מהר"ם ומהרי"קו הובא דבריו בכנה"ג סימן י"ז הגהות הטור אות כ"ח ואפי' אם יש להסתפק אם הוא מסל"ת הוי ספקא דאורייתא לכ"ע כרשום שם אות כ"ג ומ"ש מעכ"ת מהר"א אלפנדרי כשאשה בחורה כו' דיש לסמוך על המקילים כו' היינו לסניף בעלמא היכא דרבו המקילים ומה שמכינו הוא היכא ששואל לחבירו והגוי שומע אפי' שכן דרך השומע איזה דבר ויודע ממנו מגיד מה שיודע מ"מ מיקרי מסל"ת אבל היכ' שמדברים יחד ואחד מדבר בסתם לחברה שעמו והשיב להם אחד מהם בזה כ"כ לא אמרו דמקרי מסל"ת ואפי' היכא שדברו לו דברים אחרים וחשב דשאלו ממנו אפי' שלא שאלו בפי' כתב מהר"א ששון דלא הוי מסל"ת ומהרא"ח סי' ס"ו ומטה יוסף סימן ז' דל"ו ע"ד משם הרבנים האדירים ודף מ"א ע"ב וע"ג דגם דברי מרן הכי יתפרשו בדף כ"ז כל שיש בשאלה קצת הוכחה שיש לתלות השואלים ממנו כ"ש כשבאו דבריו עמ"ש לא יצא לה דין וע"ז השיב אמרינן היכי מכינן למקרי דבר זה מסל"ת בפרטות מ"ש תחילה שראה מקום שנהרג וכשאמ' לו אין זו ראיה אזי אמר שראהו כו' דדבריו סתרי אהדדי והיכא דסתרי דבריו אהדדי מהרי"בל ח"ג סימן ו' פסק להחמיר גם מ"ש הריב"ל ח"ג סימן ע"ו שהיכא שמתחילה נתכון להתיר יע"ש ופ"מ ח"א סי' כ"ג כתב מאן ספין ומאן רקיע לעיוליה נפשיה בפלוגתא בדבר ערוה החמירו דהו"ל ספקא דאורייתא ובכל דאיכא ספקא איכא מסל"ת או לא אזלינן לחומרא יע"ש ובכל דאית ליה נפקותא מינה לאו מסל"ת מיקרי אפילו כשהבין שהמדברים יש להם נפקותא מכוין להעיד מיקרי ועיין מטה יוסף סימן י"א דכ"ט ע"ב

גם מ"ש מעכ"ת דברי המטה יוסף סימן י"ב שהיה מדבר הקאיקג"י עם היהודי ובא גוי אחר מהמסובין ואמר היהודי אשר אתם מחזירים עליו כו' כיון שלא שאל הוא לגוי בעצמו מיקרי מסל"ת כו' הנה מוכח בההיא דהתם לא היו מדברים כי אם הקאיקג"י עם היהודי והגוי אשר ענה לא היה עמהם בדיבור רק משב לשתות קאו"י כמנהג השומעים שם מה שמספר אחד עם חבירו ואז ענה הוא ואמר כו' שכן כתב הר"ב מטה יוסף ז"ל שם דס"ח ע"ב וז"ל אבל כשאין מדברים עמו כי האי גוונא דנ"ד לא אמרינן כו' וכ"כ שם ע"ד וז"ל ושואלים זה לזה כו' ולא דברו עם הגוי הזה כלל כו' גם שם דף ס"ט ע"ב כתב וז"ל אם כן זכינו לדין דבנ"ד הוי מסל"ת לכ"ע כו' אלא שנראה ליהודי והגוי שהיו מספרים בענין היהודי בא ג"כ לספר בתוכם כו' הרי שמתחילה לא היו מדברים עמו מה שא"כ בנ"ד דהיו יחד מדברים ומי שדבר דבר בסתם כמדבר עם כולם והא דכתבו הפוסקים דסבירא ליה להריב"ש ז"ל שאם יש הוכחה מתוך התשובה שהבין ששאלו לו דלא הוי מסל"ת והוא דוקא כשיש בשאלה קצת הוכחה שדבריו הם דרך שאלה כו' כל זה היינו דוקא כשאינו בפירוש שהוא משיב על דבריהם אבל אם דובר בפי' שדבריו הם בכונה מכוונת פשיטא דלא הוי מסיח לפ"ת וכמ"ש בספר מטה יוסף ח"ב חאה"ע סי' א' דף ע"ג יע"ש והרי דברי הריב"ש ז"ל סי' ש"פ שכתב דכל דיש בדבר הוכחה שהוא מכוין לאיזה דבר שבעבורו משקר לא הוי מסיח לפ"ת וכההיא דאספסתא כו' ובעינן דלא ישמע דברי השאלה זה לזה כו' כ"ש בנ"ד דשמע דלא יצא לה דין היתר והשיב כו' דבידו ר"ל להתיר וכמ"ש א"כ שלא רצה ללכת לב"ד יען בינו ובין אביה כו' וכמ"ש ז"ל באותה תשובה דלריב"ש חשוב שאין בספקם שום נפקותא כו'. וכמ"ש הר"ב תומת ישרים סי' קל"ה דס"ח ע"ש גם מ"ש שם הריב"ש ז"ל לענין שאני כהן כו' יע"ש מ"ש שהוא איסורא דאורייתא וחומרא דא"א יע"ש וכמ"ש כן הרב מר זקני המנ"ן ז"ל הובאו דבריו בספר דרכי נועם סי' ל' דק"ז ע"ג אם לא היכא שהוא לבדות מלבינו אומדנות שאינם מוכיחות יע"ש

והנה סברת הפוסקים ז"ל כר"י דהירושלמי דכל שמזכירין לו אשה אין עדותו עדות עיין מוהרי"ט סימן נ"ב מהר"ש הלוי חלק אה"ע סימן ג' וד' וספר בנימן זאב סימן י"ו והפמ"א ח"ב סי' י"ו ד"ל ומרן בתשו' סימן ז' מדיני מסיח לפ"ת כרם שלמה בקונטרים עגונא לא מבעיא מדברים עמו אלא אפי' הבין כו' שם דל"ד ע"א ד"ה כלל העולה כו' וע"ב יע"ש ופוק חזי תשובת דרכי נועם סימן כ"ט מהמנ"ן ז"ל כמה כרכורים משום אמרת אקיל אמיגו כו' אפי' שזה ימים רבים אשר היו מדברים לפטור האשה והיה על ידי גט ועתה לא דברו אפי' רמז פיטור אשה ואדרבא משמעות אקיל אמיגו כו' יען היה מתפחד בתוך הרחוב כו' כ"ש בנ"ד שבאו דבריו עמ"ש לא יצא לה דין דמתכוין להתיר ודאי הוא יע"ש וכמ"ש שם גם בנמשך איזה תועלת לו אפילו יהיה מסיח לפי תומו גמור לא הוי מסל"ת ומטי לה משם מהרשד"ם סי' ע' גם מ"ש הרב כרם שלמה דף ל"ר ע"ד שהקשה למהרח"ש במה שהוכיח מדברי הרשב"א וכתב הרב ז"ל דמ"ש אפי' היינו משום דלא חשיב שאלה גמורה דאפשר למשמע היכן רצ"ל באיזה מקום מכוני ר"ל באיזו עיר כו' ומתמיהים על הרב ז"ל איך איסתמיטיה מ"ש הרשב"א בכלר היכן כו' כתב אנו מה נעשה מפלוני דאין לך שאלה גדולה מזו כו'

לע"ד כיון דבלשון לעז כשמתאחר אחד לבא אומרים מה נעשה מפלוני ר"ל שלא בא עדיין ור"ל במה טרוד ועסוק וכיוצא ואינו לענין מיתה לבד אמירת מה נעשה כו' זה יש להלין בעד הרב ז"ל ומהריב"ל ח"א דקל"ה כ"ש בנ"ד דאמרו לא יצא לה דין כו' בפרטות מ"ש מהר"דך סימן כ"א חדר י"ד דנ"ד זולא מכ"ש וק"ו לכל מבין אמנם לענין אם היה לאחר שלשה ימים ופרצוף פניו שלם ולא נחבל אפילו למחמירים מודין בכה"ג ב"ש סימן י"ז ס"ק ע"ז עיין זרע אברהם ס"ב דף כ"א ודפ"ט בענין ש"ש ועיין בספר משאת משה דרי"ח וז"ל הדין דיל אמת דיש להתיר מכח ש"ש ודרך זה כשבות רבים ונכבדים וגדולי המורים כו' מכל מקום מקי תיובתא לא נפיק כנראה שם יע"ש והרב זרע אברהם עצמו שם ח"ב סי"ב די"א ע"ד יע"ש שכתב לסניף בעלמא כו' סוף דבר מאחר כי לא כל השמ"לת נאמן ודינים מדיני' שונים כפרטות שורש דברי הש"ס אפי' בגוי גמור שבא ואמר מת פלוני לבר אינו נאמן עד שיהיו מראין הדברים שלא נתכוון להעיד ולהכי קאמר תלמודא היכי משכחת לה במסיח לפי תומו כההיא כו' וכתב ב"ח ז"ל בתשובה סימן ע' דמ"ז ע"א דודאי צ"ל דכיוצא בדברים הללו שמראים הדברים שאין כונתו להעיד הרי זה נאמן אבל אם הדברים אינם נראים כך יש לחוש דמתכוין להעיד או להתיר ואינו נאמן כו' יע"ש כל שכן כשבאו דברין עמ"ש לא יצא לה דין הרי שדבריו קם להתיר אשה זו באופן כי בנדון דידן שלפנינו אין בו כדי להתיר ואתתא דנא אסורה להנשא ומן השמים ירחמו עליה בדבר ברור וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו נפלאות כי"ר

הצעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל

הלכות יבום וחליצה

לענין כריכת הרצועות הנה בשנת התפ"ט חלצו שני יבמות לפני מורינו הרב מגן אברהם ז"ל וכריכות הרצועות כריכום כל הכריכות מבפנים על הבשר דוקא וכן העיד מו"ה ז"ל שכת הקודמים שכן היו עושין ועשה ההתראות והמודעות ב"פ אחד קודם לבישת המנעל והשני בעודינו המנעל ברגלו קודם חליצתו ואמר שכן נהגו כת הקודמים דומיא דגט ועיין בסדר החליצה להרב בית שמואל וספר חלקת מחוקק אות כ"ב וכנה"ג דף רי"ג ע"ב אות ס"ח וע"ו וע"ב אות כ"ד ובתק"ט בא הרב המובהק כמה"רר יצחק הכהן ואמר לי וז"ל מעיד אני עלי שמים וארץ אין בעיני ראיתי מעשה בחליצה אחת שהיה שליח בית דין מתעסק בכריכות ונער מו"ה מגן אברהם ז"ל ואמר לו שיעשם כולם מבפנים וערער הרב כמה"רר יהודה הכהן ז"ל ואח"כ הודה מו"ה מגן אברהם ז"ל ואמר יען אינו דבר הרגיל ובמילי דרבנן כבר נעשה מעשה אמנם הודה שראוי לעשות כמ"ש הרב כמהר"ר יהודה הכהן ז"ל שהוא כמנהג שאלוניקי כנז' בספר דבר משה וכן ראוי לעשות

והן היום י"א לחדש אלול משנת הת"ק ובא עשרה חלצה מרת פ' ובענין כריכות הרצועות הנה בינותי בספרי קמאי ובתראי וכנראה דצ"ל הכריכות מבחוץ על המנעל רק שיכוונו שיסבוב סביב הנקבים שיש במנעל באופן שיגיעו הרצועות על בשר השוק ממש המגולה באותם הנקבים שיש במנעל אם באותם שבפני הנעל ואם באותם שבאחריו ובפרט דברי הדרישה א"ה הלכות חליצה דף קפ"ט ע"ב ס"ק מ"ח וז"ל אבל מה שמשם והלאה מונח הרצועה על עור המנעל עד מקום שחוזרות ופוגעים הרצועות זה לזה לפניו או לאחריו אין קפידא דאינו דומה לקשר כלל עכ"ד אמנם מה שנעשה מעשה עתה בחליצה זו היה אליבא דכ"ע דהיינו שרצועות ימין נכרך על צד שמאל והכניס הרצועה בנקב שבאחור המנעל והוציאוה מלפני המנעל וכן רצועות שמאל נכרך על צד ימין והכניסוה בנקב שבאחור המנעל והוציאוה מלפני המנעל וכן על זה הסדר מלמעלה למטה ג"פ ואח"כ קשר ב' קלות הרצועות יחד למעלה מהמנעל בבשר השוק למטה מהפרק הנקרא רודיליא על בשר השוק מלפנים ב' קשרים זה על גב זה ועניבה עליהם והע"די כי"ה ועיין מ"ש רבינו הב"י סי' קס"ט דף רי"ו ע"ב ד"ה לכך כתב בספר המצות כו' בשם אביה כו' כדי כו' ממש על רגלו יחף

הן ביום ט"ו כסליו משנת הת"ק טו"ב אירע מעשה פה עיר הקדש ביבם שהיה אטר באיזה אופן תהיה החליצה אליבא דהלכתא והנה מרן בש"ע סדר החליצה דין מ' כתב כשיש לו אח אחר שצריך לחלוץ בשתי רגלין כאחת כו' שאם תחלוץ בזה אחר זה יש לחוש דילמא קי"ל כמ"ד שאינו חולץ אלא ברגל האחד והנ"ל חליצה פסולה וצריכה לחזור על ב' האחין ובספר ב"ח כתב תיקון לחשש זה מרן שיתכוונו היא והוא שלא יותרו אלא בחליצה שמוסכמת על פי הדין בלבד וא"כ החליצה האחרת כמאן דליתא ר"ל דבין היבם ובין היבמה צריך שיכוונו שבאותה חליצה שהדין הוא לחלוץ באותו רגל בו מכוין לפטור יבימתו וכן היא תהיה דעתה כן שלא תהיה פטורה מזיקתה אלא באותה חליצת רגל שהוא הדין לחלוץ בו דהשתא כונה שלא תהיה נפטרת מזיקתה כלום בחליצת אותו רגל שבדין אינה חליצה וכאילו לא חלץ לה ולא פסלה על האחין בחליצה ההיא והכי נקטינן וכן אני נוהג עכ"ד ובספר נחלת צבי סימן קס"ט ס"ק מ"א וכ"כ הבית שמואל ס"ק ך' כש' הב"ח וכ"כ ז"ל בסדר החליצה ס"ק ס"א בתיקון הב"ח ובש' חל"מ בסדר החליצה ס"ק ע"ב כתב ואם הוא אטר רגל לא יאמר הרב בסתם שיכונו כו' אלא יאמר להם שאם הדין הוא להיות פטורה בחליצת רגל זה אזי תעלה חליצה זו לשם חליצה כשרה להיות פטורה ממנו ומותרת לשוק למי שתרצה ואם אין הדין כנז' אזי לא תעלה חליצה זו לשם חליצה כלל ועיקר ובס"ק פ"ה כתב אם היה אטר רגל ימין שחולץ יעשה כסברת הנז' ברגלו השמאל מכל מ"ש שם מס"ק פ"ה מרחיצת הרגל כו' עד מ"ש בס"ק פ"א ובס"ק ע"ט כתב ואם הוא איטר רגל יאמר להם שיכוונו לשם חליצה בתנאי ככ"ל

ועיין בספר כרם שלמה אה"ע סי' כ"ו מ"ש בשם מוהר"חש פ"י מהרב כמוה"רא יצחקי משם מוהרש"דס ז"ל שכשנתבקש בישב"ת מוהרי"טא מצאו כתיבתו מנעל של שמאל שהוא הוראה שאף אטר רגל יש תקנה רק שעיקר הספק הוא אם תחלוץ שתיהם בבת אחת או בזה אחר זה ובמקום שיש לה אח אחר הביא דברי מרן בס' החליצה דצריך בבת אחת אמנם מהר"ם מלובלין כתב בסי' ט' דספי עדיף לחלוץ בזה אחר זה מכמה טעמים וכן הביאו בס' חוסן ישועות ובירר הרב ז"ל דמרן ז"ל דוקא כשיש לו אח אחר הוא מ"ש שתיהם בבת אחת הא אם אין לו יהיה בזה אחר זה וכתב ז"ל דהבאים אחריו החזיקו לעשות בבת אחת בין כיש לו אח אחר בין שאין לו ומטי לה משם הר"ס די בוטון וגם מנהג שאלוניקי יע"א כן שתיהם בבת אחת אך לא כמ"ש מרן ז"ל רק כסברת מוהר"חש ס"י כו' יע"ש דישב היבם על הספסל כו' יע"ש וכן ראה מעשה וכן הסכים עמו הרב הגדול מוהר"י קובו ז"ל שהוא עשה כן מעשה יע"ש ורשם ג"כ מ"ש הג"ור אא"ה כלל ב' סי' אב"ג וכן בנו מהר"ס אמארילייו בספר דבר משה בסדר החליצה כמ"ש הרב מר אביו ז"ל ובדברי הכנה"ג דף רי"ג ס"ק כ"ז בהגהת ב"י וס"ק ב' כתב דכשיש אח אחר שאינו אטר דאזי לא יחלוץ האטר כו'

והתם דוקא גזרו כנז' גם עיין ב"ש ס"ק ט' דלעולם דאע"ג דלכתחילה בעינן שיעמדו היינו משום דהוי גמר דין וצריכה שעומד מחמת שגובה כתובתה הוי כדין נ"ד אבל משום מלות חליצה אפי' לכתחילה מיושב כו' א"כ הרואה כיון דיכול לומר דהיינו משום דהוי גמר דין ואינו משום מלות חליצה א"כ לא נסיק מיניה כו'

אמנם מאחר כי רבינו והרשב"א והנמקי ושאר פוסקים ס"ל כמ"ש ה"ה דלכתחילה מיושב וגם מרן לא כתב אלא לכתחילה לחוש כו' אם אירע כדבר הזה שחלצה יושבת על ברכיה אין לורך כלל לחזור ולחלוץ עוד וק"ל

הלכות איסורי ביאה

פרק ט' דין ב' ומדברי סופרים כו' עיין י"ד סי' ק"ז ס"ב לא גזרו בתינוקת כו' בין שהיא בתולה בין שהיא בעולה כו' עיין מ"ש הט"ז שם בשם מהרש"ל והש"ך וגם הב"ח ועיין מ"ש הש"ך ז"ל דחיותיו ויש לבאר ענין חימוד שבפסק סימן קל"ב בין גדולה בין קטנה כו' צריכה ז' כו' יע"ש

פרק י"א אפקירופות כו' עיין מ"ש בפ"א ח"א בדין זה דמנהג ירושלים להחמיר ביולדת הן עתה שנת התקכ"א חפשתי לדעת איך נוהגים בדבר זה וראיתי כי אין להם מנהג קבוע ויש נוהגים להחמיר ויש נוהגים להקל באומרם כי כן קבלו מהראשונים כו' אמנם האמת כי העידו כי מקרוב עשרת שנים או יותר כמה וכמה ת"ח הקלו ואפשר כי היה להם איזה סיבה מכרחת לפו"ד מ"מ כיון דכל איש משענתו בידו סמיכה בעז"רה בדבר הזה וכבר כמה שנים כו' לכן הנח להם לישראל כו'

פרק י"ב דין א"י עיין מ"ש בפרי האדמה חלק א' ועיין מה שכתבתי ג"כ בדרושים פ' בלק עוד בדבר הזה יע"ש

ה' מאכלות אסורות

פרק ב' דין טו"ב תולעת כו' הנה לענין תולעים שנמלאו בקדירה והיה מן הבשר שהתליע אחר שחיטה מפני היתושים שאר היו על הבשר עיין י"ד סי' פ"ד דין ט"ז מ"ש לדעת המתירין וכמ"ש הפ"ח ס"ק מ"ז ומ"ה דמ"ש מרן ז"ל היינו לדעת המתירין דוקא ולסברת מרן אסור יע"ש והפ"רת ס"ק כ"ח

פרק ב' דין א"י שרץ המים הנברא בבורות כו' פה עיר הקדש שנמלאים תולעים במים בבורות ובשלו או אפו במים שנמלא בהם תולעים עיין מ"ש הפר"ח י"ד סי' ס"ד ספ"ק נ"ב לאסור . ולענין הכלים ג"כ עיין בכנ"הג שם ס"ק ק"ו דבספר ד"א אוסר לחד מאן דאמר יע"ש

פרק ו' דין ז' כבד שנמלח עם השליל כולו ואחר כך בישלוהו יחד הטור י"ד סימן ע"ג כתב דאין תקנה לבשלו ע"י מליחה אלא א"כ קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה וכולהו ואח"כ יכול לבשלו אך ר"ת התיר לבשלו על ידי קריעה ומליחה ואין נוהגים כן ובדיעבד שרי והרא"ש ז"ל כתב דלרש"י אין כח במליחה להפליט כל הדם וכשהוא מבשלו חוזר הדם ונבלע בתוכו ולר"ת פשיטא ליה דכמו שמבשלים אחר צליה ה"נ מבשלים אחר מליחה ומאי דמספקא בגמ' היינו אם שרי לבשלו עם הבשר בלא מליחה ולא איפשיטא כו' וכתב מרן בב"י דלבשלו לבדו שרי אחר מליחה אבל לבשלו עם בשר צריך שיצלהו קודם על ידי קריעה ש"ו ומניח חיתוכו למטה דהכי נהוג ובדיעבד כיון שלא נהגו כן מן הדין אלא משום לחוש לסברת האוסרים לדבריהם בדיעבד מיהא לא מחמרינן וכ"כ הרמב"ן והרשב"א דכיון שקרעו שתי וערב ומלחו וחיתוכיה למטה שוב אין נפלט ממנו דם לאסור המתבשל עמו בדיעבד שהתורה חסה ע"מ ש"י יע"ש ומרן בש"ע פסק דבדיעבד מותר לבשלו אחר מליחה לבדו בקדרה והקדרה אסורה והט"ז כתב דלר"ת אחר מליחה שרי לבשלה אפי' עם בשר רק שא נוהגים כן ובדיעבד שרי ולהגהת ש"ד דאף בדיעבד אסור אם כבר פסק כר"ת לא מהדרינן עובדא ומור"ם ז"ל בס' ת"ח כלל כ"ד כתב דבדיעבד פסקו הפוסקים כר"ת דשרי ולהגהת ש"ד דאף בדיעבד אסור מ"מ אם הורה להיתר לא מהדרינן עובדא וכ"כ מהסמ"ג אמנם להרש"בא דכתב דלר"ת לא שרי אא"כ היתה חתוכה בשעת מליחה וחתוכה למטה א"כ האידנא אפי' דיעבד אם לא היה כן מהדרינן עובדא ואם נתבשל לבדו מותר רק רבי' בפרק זה כתב דאף לבדה אסורה

ולענין היכא דנאסרה עם הבשר ובעינן ס' אם יש ס' כבשר וברוטב נגד הכבד הכל שרי אפי' הכבד מה שאין כן הדין בבשר שנתבשל בלא מליחה דהתם אותה חתיכ' אסורה זהו דעת מור"ם אמנם יען רבינו ירוחם כתב דהכבד מיהא אסור אפי' יש ס' כמו גבי הלב ומור"ם עצמו ביטל דבריו נגד ר"י ז"ל ועיין בכנ"הג סי' ע"ג הגהת ב"י אות ח' והפר"ח סי' ע"ג ס"ק א' כתב אף אם חתכו שתי וערב ומלחו אם בשלו בקדרה עם בשר אין להקל והבשר וכל שנתבשל עמו אסור אם אין ס' נגד הכבד והכבד עצמו בין בשלו לבדו בקדר' בין עם בשר ואפי' בלי מליחה העיקר כרוב הפוסקי' שמכשירי' משום דאיידי דטריד כו' ועיין בפר"ח סימן ע"ב ס"ק נ' ובכבד העוף שהוא חלוק לשנים צריך לחתוך כל חלק מהם שתי וערב לכתחילה וללי לדעת מרן לא בעינן שתי וערב אלא או שתי או ערב

אבל לענין מליחה לכתחילה אין מולחים על גבי בשר אבל בדיעבד אפי' מלחו על גבי בשר מותר אבל אם הבשר כבר נמלח והודח אסור אפי' בדיעבד אם הכבד למעלה ש"ך ס"ק ט"ו וכל מאי דבעינן שתי וערב היינו בכבד שלם אבל בחתיכה של כבד אין צריך שתי וערב כנ"הג בשם ר"י ומור"ם ז"ל בהגהה ،

וקריעת שתי וערב צריך בעומק או לתחוב בו נקבים קטנים ועיין בכנ"הג סי' ע"ג הגהת הטור ס"ק ד' הביא פסק ר"ת לבשלו לכתחילה אחר מליחה אפי' עם בשר משם הפרישה והב"ח וט"ז ודמ"א כו' יע"ש וספר החינוך סימן קמ"ח כתב עבר ובישלן במליחה לבד עם בשר הכל מותר רק שלא יכוין כו' שה"ז כו' ובהגהת ש"ד כתב דאם עשו בדיעבד פי' שכבר הורה להקל לא מהדרינן עובדא אבל הלכה למעשה מורין כרש"י אפי' שנעשה המעשה אסרינן

וללות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח כנ"הג סי' ע"ג הגהת הטור ס"ק י"ד ובסי' ע"ו יע"ש ועיין כנ"הג הגהת ב"י סימן ע"ג אות ל' וכ"א דבדיעבד נמי אסור בשר המתבשל עמו אפי' אחר מליחה בשם כמה פוסקים לחוש לפרש"י לאסור אפי' בדיעבד ואם כבר הורה המורה להיתר אם היתה שנמלחה ונקרעה שתי וערב וחתוכה למטה בזה לא מהדרינן עובדא והביאו הש"ך אות ע' ואפי' בדיעבד כשאנו אוסרים אוסרים נמי הכבד עצמו ועיין שם בכנ"הג ס"ק כ"א וכמ"ש מרן דהקדרה שנתבשל בה נאסרה היינו דוקא אותה שנתבשלה אבל הרוטב והקדרה שאכלו בה הכבד מותרת שם אות כ"ב

פרק ו' עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג דף פ"ט ע"ג שמן שאנחתיה כו' דשמא אמרי' דמהשכין במליחה כו' עיין

עיין מ"ש הפ"ח י"ד סי' ק"ה ס"ט ס"ק ל"ז דברי המרדכי שכתב אי אוכל בכרם כו' אבל שאר חתיכת בשר שאכלו שנגעו בחלב כו' א"כ היינו טעמא משום שמא נגע בחלב וחק

דין ט"ז דגים כו' עיין מ"ש ה"ה ז"ל וז"ל אבל בשר שנמלח והודח כו' אין לו תקנה ע"י שיחזור וימלחנו פו' וצריך קליפה כן העלה הרשב"א ז"ל כו' יע"ש והנה אם אירע שמלחו בשר שנמלח והודח עם בשר שלא נמלח עיין מה שכתבתי במהדורא קמא בשאלת האליה כו' ותוך התשו' דברי הב"ח דאפי' לכלי אסור אותו בשר שנמלח והודח כבר ומלחו אותו עכשיו עם זה ועיין מ"ש הש"ך י"ד סי' ע' סעיף ו' א"כ לדברי האוסרים כו יע"ש אפי' לכלי אסור אבל הבשר שלא נמלח כי אם עתה מותר ועיין בית דוד א"ד סי' ע"ו

פרק ט' דין כ"ד סכין כו' נ"ב סכין חולבת שחתך בשר דק דק לונן עיין ספר בית דוד חי"ד סי' ל"ח ול"ה ול"ו ול"ז ול"ט ועיין מ"ש הפר"ח י"ד סימן ל"ד ס"ק כ"ח וסימן נ"ו ס"ק י"ט וך' ומור"ס סי' ל"א ס"ד והפר"ח שם ס"ק א' יע"ש

פרק י"ב דין כ"ח חבית שפתחוה גנבים כו' עיין מ"ש מרן בש"ע י"ד סי' קכ"ט סי"א במקום שרגילים להכניס ממון כו' אפי' אם רוב כו' דשמא לא באו אלא כו' עיין שם בש"ך ס"ק כ"ח וכנ"הג הגהת הטור אות מ"ב ובמקומנו כן הוא דנותנים במרתף יינחביות של שמן ולמוקים וכיוצא ולאו דוקא ממון אלא ה"ה שאר בגדים כמ"ש בכנ"הג שם הגהת הב"י אות מ"ד ועיין מ"ש בהגה' הטור ושמעאלים שלנו אינם מנסכים כלל כל שלקחו ממון או שאר נכסים משם יש להקל לפי הענין יע"ש

פרק י"ג דין עשירי א"נ ג' חותמות כו' גוי שהביא חריצי גבינה מדמשק כתובים כשר על כל אחד ע"י שכן והכתב אשר הביא עמו נתקיים פה עיר הקדש אמנם לא היה שום חותם רק המנין בדקדוק והמשקל בא מ"מ כפי מה שאומרים האומנים שחסר מדמשק לכאן ועיין מ"ש הפ"ח י"ד סימן קי"א ס"ק ל"א והכנ"הג י"ד שם אות כ"ד הגהת ב"י דיש לסמוך על מנין ומשקל ע"פי הבקיאים ובזה לא תברא המ"ג שכתב הפ"ח וכן העיד הרב כהנא רבה דפה עיר הקדש לא נהגו כסברת הפ"ח בזה אלא כמ"ש הכנ"הג ובנ"ד היה נ"כ שהעידו דבדמשק אין עושין חריצי גבינה גדולים ורחבים כ"כ אלא ישראל דוקא בכשרות והוכשרו •

הלכות שחיטה

פרק א' דין כ"ו עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג לענין ס"ס לענין ג' תערובות ועיין הפרי חדש סימן ק"י סוף ס"ק ד' וז"ל באופן דקבוע דרבנן ודאורייתא שוין דלא מבטלי ברובא ופני להו בג' תערובות והכי נקטינן עכ"ל ולענין קבוע עיין מ"ש הפר"ח סי' ק"י ס"ק כ"ח והלבוש ס"ג וז"ל ואפי' אם פי' בפנינו ולא ידעינן מאיזה מהן פי' ג"כ אסור כיון שנולד הספק מיד במקום קביעותו כו' ועמ"ש הט"ז סימן ק"י ס"ק ג' וז"ל וקבוע דרבנן הוא במקולין אחר שנמצא שם טרפה כו' ובענין מוכרי המינודוס וכן מוכרי המתנות דמקום קביעותם היינו הקופה אשר בה מקבלים אותם ובכל מקום שהם מוכרים לשואלים לקנות הקופה הנז' היא נקראת מקום קביעותם וכל שהוא אחר שנודע האיסור הכל אסור ועיין בסר"ח א"ח סי' תל"ט ועיין בספר גינת ורדים חי"ד סי' א' עד י"ג יע"ש

פרק ג' אם מצא סובין או דוחן בושט עיין ספר בתי כהונה שאלה עשירית דיש להקל בספק נחתך ועיין ספר לקט הקמח ובענין עלם הקולית עיין בתי כהונה שאלה י"א

פרק ה' דין ך' כיבד נטל כו' או המרה כו' עיין מ"ש מרן י"ד סי' מ"ב חסרה המרה טרפה ועיין מ"ש הפר"ח שם ס"ק ד' וה'ומ"ש הפרי תואר שם וז"ל ומאי דכתב בה"ג קרעינן לרוכתא פי' רוקא בתר קריעה אבל אי טעמינן כבד מגבו הגס דאשתכח בו מר טריפה דתלינן דכד אינקיב או אטקור מרה אשתפוך מרה עלויה ולאו בגויה דהוי חיותא דיליה ולהכי דייק הגאון קרעינן כו' יע"ש ולפי זה נראה לע"ד דאפי' אם טעמו הבני מעים ונמצאו מרים טריפה כל שקרעו הכבד ולא היה בו טעם מר אפילו על ידי בליה הוא טריפה וכן דייק מרן ז"ל בשלחנו הטהור לומר קורע שתי וערב וטועמו כו' יע"ש

גם אירע מעשה בבן יונה אחת אשר לא נמצא לו מרה והנה מרן בש"ע נקט להלכה דתורים ובני יונה הם ממינים שאין להם מרה ואין לאוסרם כיון שכל המין כך והוא דעת הרשב"א והר"ן ז"ל והר"ן פירש שאין להם מרה כלל אמנם הרב פר"ח שם סי' מ"ב ס"ק י"ג הביא משם ס' שער השמים דיש שאין להם מרה כלל אבל תורים ובני יונה יש להם במעים ויש שיש להם בכטן ויש שיש להם באוזן ויש שיה להם בשיה כו' נראה בהדיא כי אין לך חיה ועוף שאין להם מרה אלא שיש להם במקומות ידועים לכל אחד ואחד וא"כ לדבריו מ"ש אין להם מרה היינו במקום קבוע כו' כמו שדקדק כן הרב פירות גינוסר ז"ל שם ס"ק ח' וכתב ז"ל דאין הכי נמי כשאנו יודעים מקום מרה שלה ואיתרמי ומלאו מרה שלה נקובה טריפה וגם אם ניטלה על ידי חולי אמנם היכא שחסרה המקומה מעיקר ברייתא לדר להתיר כיון דאיכא מאן דמכשיר בחסרה ואפי' מאן דס"ל דחסרה טריפה היינו משו' דנקיבה טריפה והכא לאו מילתא פסיקתא היא דהאי מרה דבבני מעים אם ניקבה דטריפה דאפשר דלא אמרי'דניקבה טריפה אלא התלויה בכבד והו"ל ספק ספקא וכשרה אלא שאח"כ כתב דהאי לא מיקרי ספק כיון דמרה מקריא יע"ש מ"מ בנ"ד דשאלנו לראות הבני מעים ולא נמצאו כי אכלם החתול בזה נראה ודאי דאין להחמיר דאפי' לפי מ"ש הרב ז"ל דבזה לא מיקרי ספק מ"מ הרי איכא ספק אם הלכה כמ"ד חסרה טריפה ואפי' אם ת"ל הכי ספק דהלכה כמו שפי' הר"ן דבני יונה אין להם כלל וכן נראה מדברי מרן בש"ע ואת"ל דיש להם בבני מעים הרי אם היו הבני מעים לפנינו היינו מוליאים בו מרה ושרי אפי' לפי מ"ש הר"ב פרי תואר ס"ק ז' דכל דלא ידעינן ודאי דהוי ממין דלית לבו האי ספק מוכרע כו' משום דהתם חזינן דניטלה המרה ודוק ועיין בספר דבר משה י"ד סימן ו'

פרק שני דין א" נ"ב כסליו התקי"ז נמצא בטילה אשר כין שומן בתי השאבשאיאה עלם דק כלור' אדם ראש ארוך וב' זרועות ארוכות פשוטות וב' רגלים ארוכות כרוך בטילה ולא נודע מהיכן נתאוה יש שאמרו שנכנס לה מלמטה שישבה על איזה מקום שהיה שם ובהעלותו למעלה נתפשט ברוב הימים והאוס טבעי ונעשה שם בזה הלור' ויש שאמרו כיון שהיתה נקבה זה נעשה בתוך אם הולד בריה משונה כורה זו וכיון שהיה לה חיות יצאה לחוץ ונכנס בתוך טילה הנז' וברוב הימים נתקשה ונעשה כעלם זהו סברת הרופא המובהק ועיין מ"ש הפ"ח י"ד סימן מ' ס"ק ה' מיהו רבני מתא פה עיר הקדש שהיו שוחטים כתבו שכן אירע להם שמלאו תוך הלב עלם גדול תוך אוני הלב של כופ' אנת

ואח"כ כתבו ג"כ דבבהמה דקה מלאו ג"כ עלש בלב ומפי בנו של הרב ז"ל שמעתי שראה בכתב מר אביו שאירע להם ג"כ ככדון דידן וכיון שלא נמצא שום רעותא לא בהדרא דכנתא ולא בדקין אחרו' דמעלמא קא אתי והכשירו ודעתי נוטה לדעת הרופא בנ"ד בין הכי ובין הכי כשר

פרק שני דין ד' המוח כו' נ"ב לענין ספק טריפה בטריפות דרבנן שנתערב במקום קביעתו והענין היה בשלפוחית שנמצאת במוח והוא ספק אם היה המוח מכסה או לאו וכבר נתערבו במקולין ואח"כ לקחום מהמקולין והוליכום להנות ונתערבו ג"כ אלו כולם עם האחרות שהיו שם בחנות כשרות עיין בי"ד סי' ל"א דבעינן שיהא המוח מקיפו ולא יהיה מגולה כלל וכתב הכנה"ג שם בהגהת ב"י אות י"ט בשם הא"וה דאסור אפילו הם תוך שלפוחית והמוח מקיף אותה ואפילו מאן דמכשיר היינו בשאינה מגולה אפי' קלתה ומספקא אין אנו בקיאין בזה והיכא שפתחו המוח קודם שידעו הריעותא ראוי להטריפו ודקדקו הב"ח ודמ"א מדברים אלו שאם היה חושש בשביל ריעותא זו ונזהר לפותחה בדרך שיוכל לראות אם המוח מקיף אם ימצא שם מים ש"ד ומור"ס בהגהה כתב היה ספק אם היה מכוסה במוח או לא טריפה ע"כ

יש להזהר כשפותחים הראש שיהיה בדרך שיוכל לראות אם המוח מקיף ועיין מ"ש הרב ש"ך סימן ן' ס"ג ועיין במוהרי"בל ח"ג דף ק"ו בענין היכא שהספק הראשון היה בדאורייתא אם כשבא מכח שתי תערובות אי אזלינן לקולא ואמרינן ספק ספקא או לא ובעינן דהשתי ספקות יהיו באות מכח שתי תערובות כגון טבעת ע"ז לריבוא ומריבוא לריבוא כו' עיין שם מה שהאריך בהבנת דברי ר"י, ועיין בפרי חדש י"ד סימן ק"י בכללי הס"ס אות ח' ואות ט' ובענין ספק ספקא אי בעינן מתהפך עיין שם בפ"ח אות י"ג דלא כמ"ש משם הריב"ש כו' יע"ש ועיין בפר"ח סי' ק"י ס"ק מ"ו ועיין מ"ש מרן סי' ק"י ס"ט בספק טריפה דכיון דס' הראשון הוא בגופו אין להתיר מטעם ס"ס עיין מ"ש מור"ס בהגהה שם דהיינו משום דספק הראשון אסור מן התורה ועיין מ"ש מרן הב"י סוף סי' ז"ן דף מ"ה ע"ב שיטה א' בשם מלאתי כתוב כו' דמ"ש ר"י דלא אמרינן ספק ספקא בדאורייתא היינו כשנודע איסור הספק זה קודם שנתערב כו' והפר"ח סי' ק"י ס"ק מ"ו נטה כד"ת הפך סברת מרן יע"ש ועיין בפר"ח שם ק"י ס"ק ך' וס"ק כ"ו יע"ש ועיין מ"ש מרן הב"י סי' ל"א בענין ס"ס להקל וכתב ע"ז בכנה"ג י"ד סימן ל"א הגהת ב"י אות כ"ח דבעינן ס"ס מתהפך יע"ש ועיין בב"י סימן כ"ט דף י"ט ע"א שיטה ט' וסי' כ"ט ועיין דבר משה ח"ג חי"ד סי' כ' בענין ספק ספקא אפי' דע"פי הוראת מרן הוא דין תורה כתב הרב דאפי' מרן לא החמיר אלא בספק אחד בענין עצמו יע"ש

ובנדון דידן עיין בספר פנים חדשות בשם משאת בנימן בי"ד כבשים שנשחטו ונתערבו החתיכות ואח"כ נמצא מים בתוך המוח של ג' מהם ולא נודע אם המוח היה מקיף את המים דכל החתיכות מותרות מדין ס"ס בתערובות לדעת ר"י והא"וה וכנ"ד נתערבו במקולין ואחר כך בחנות עם כשרות אחרות שהיו שם מקודם ולענין כל דפריש וענין קבוע עיין בפר"ח סי' ק"י ס"ק י"ג כולו גם תדקדק לענין אם לקח בחנות עצמו ופרש למוכר ושמו הלוקח בכלי שלו אי מיקרי מדין קבוע כל שלא הוציאו מהחנות שהיה מקום קביעותו וכן נראה ממ"ש מור"ס סימן ק"י ס"ג ומ"ש הפר"ח שם ס"ק י"ט כו' יע"ש

פרק ח' דין כ"ו אבל אם נמצאו בה מים זכים כו' נ"ב פה עיר הקדש אירע שנמצאת פוליא ובה שלפוחית של מים ומראה השלפוחית שחורה מאד והיא גדולה וחתכוה ונמצא בה מים זכים שהגיעו עד הלובן ועשו כנ רושם כי לובן זה משונה מראיתו מלובן אחר באותה כוליא עצמה במקום אחר עיין מ"ש מרן בש"ע י"ד סי' מ"ד ס"ב וז"ל ואפי' נמצאו המים זכים בשלפוחית קטנה כראה דוקא קטנה ובפרט שהיה כאן שנוי בלובן מחמת הרעות' דטעם זה לבד סגי להטריף בפשיטות גם מראה השלפוחית שחורה מאד ובמים אפי' זכים שנוי פוסל זולת כרכומה כדבש ואפי' בזה כתב ויש מי שאוסר וכ"ש דכל ספק בלובן טרף וכמ"ש הפר"ח סי' מ"ד סס"ק ז' וכמ"ש הכנה"ג סימן מ"ד הגהת הטור ס"ק ה' ס' הראב"ד בלקותא דכוליא דבאזותא כו' באופן כי לענ"ד אין שום לד היתר בזה

פרק י"א דין ט"ו יש מקומות כו' עיין מ"ש מרן י"ד סי' ט"ל ס"ח ועיין בפרי תואר ופר"ח בפרטו' בענין מ"ש מהרי"ו בבדיקות מ"ש בוטה מטינרי וכתב דנפקא מינה לסירכא היוצאת מן הבועה יע"ש כ"ש פה עיר הקדש דנהגו ככולהו חומרי ודוק וכל כי האי כריך להודיע איך היום עשירי לאייר תקי"ו בא אלי כתב מחכמי קושט' כי נחלקו טבחי מתא קושט' דיש מהם אומרים דנהגו למעך הסירכא גם בכבשים ויש מהם אומרים כי דוקא בבהמה גסה נהגו למעך אבל כבשים כלל לא דומיא דגדיים ועגלים הרכים כמ"ש מור"ס בסי' ל"ט ודרשו החכמים הנז' שנקבל עדות פה עיר הקדש מתרי טבחי מתא קושט' מומחיים כמה שנים ועתה הם תושבי ירוש' עיר הקדש איך נהגו בהיותם בקושט' ואיך קבלו מכח הקודמים איך היו נוהגים וקבלנו עדותם על הודע שלהם איך מעולם לא נהגו למעך אפי' בכבשים זולתי בבהמה גסה וכך קבלו מכח הקודמים

ס' הפלאה הלכות שבועות

פרק א' דין ז' נשבע על דבר שאין בו כח לעשות כו' לענין הסכמה או שבועה משום סייג ונדר ואח"כ נמצא כי ע"י זה אדרבא התקנה היא קלקלה עיין תשו' שער אפרים סימן ע"ב וכל הרומז שם בפרטות תשובת מהריב"ל ותשובת תומת ישרים יע"ש

גם לענין ההסכמה שנעשית פה עיר הקדש ירוש' ת"ו בכל תוקף על ענין הבאים מחוצה לארץ להשתקע פה עיר הקדש שפחות מבן ששים לא יבא להשתקע פה עיר הקדש והנה לע"ד כיון שיסוד ההסכמה הנז' היה בעבור שאמרו שהיה סכנה בדבר שח"ו אם יתרבו התושבים פה עיר הקדש יגרום שהגוים יגרשו הדרים פה עיר הקדש בזעם וחימה ויהיה סכנת נפשות ח"ו ולזה הן היום הגידו לנו וגם נראה לעינים שענין גלותינו פה עיר הקדש הכל הוא באופן אחר ומה שהיו מדברים ומתרעמים אפי' שכבר עברו שלשה שנים מזמן הקבוע בהסכמה הנז' וכבר נתמעטו אפי' מהתושבים מקודם כמה וכמה אפי' הכי לשונם תהלך בא"ר'ש והכל תלוי באכילת מחמס'ת ואדרבא כבואם מחוצה לארץ יהיה להם ריוח וגם תועלת גדול לכוללות הק"ק להיות לנו קיום והעמדה ביניהם ועתה בהסכמה זו אמרו פקידי הק"ק שהיה הפסד גדול לכוללות הק"ק וכל קיום והעמדה של ארצינו ונחלתינו היא מהכנסת הבאים פה עיר הקדש ונמצא שאומרים שיסוד הסכנה בדאתא היא מה שאמרו והגידו האנשים לרבנים לכן אם יסכימו ב"ד של פה עיר הקדש אשר על פיהם כל ההנהגות פה עיר הקדש ואומרים הותר החרם אין צריך עוד התרה

אפי'

אפי' שכבר נפטרו נב"ע הרבנים הגדולים אשר היו גם כן בהסכמה הנז' ועיין בספר ג"ור חי"ד כלל ג' סימן נ' כי כל דבריו משפט ועיין ש"ע י"ד סימן רכ"ח סעיף כ"ה וסכ"ז אפי' לא בטלה הסיבה כ"ש כשיש גם כן דבר מלוה לבאים ומחיה לדרים ע"י הבאים לכללי ופרטי וכ"ש וק"ו שיש מכשול גדול שבאים מאנשי מערב דרך הכפרים וגם איזה אנשים אשר אין ביד כוללות הק"ק לגרשם מן הארץ אפילו ע"י בזבוז ממון רב ועיין מ"ש מור"ם בהגהה בי"ד סי' רכ"ח סט"ו וסי' ל"א בפרטות שם בהגהה סי' ז' כל שאין הציבור יכולי' לעמוד בה גם מה שסיפרו שנתקבלו איזה גוים להזיק ולהסית כל המחזיק בהסכמה זו יען מגיע להם נזק בפרטים שלהם ונצור ישראל יצילני משגיאות אכי"ר

הלכות נדרים

בפ' שהקדיש ואח"כ זרעו ירדו לשברים כמעט מחזירים לפתחים עיין מהר"ש חיון סימן ל"ה.

הלכות נזירות

פרק ג' דין י"ו שמואל נזיר עולם כו' ראובן איש עני כפין עניא ולא ידע הניחו לפניו כד יין ובא עד קילו ונתטרפה דעתו מגבב דברים דברי שטות מחזי' בשווקים ולעגה עליו המדינה כי יפול מכותל אל כותל ונכנס במקום אחד שהיו בו ת"ח קורין וישב מעט בשתיקה ואח"כ קם על רגליו ואמר אכון נזיר כשמואל הנביא הה אש'ראב יען השתיה מבזה אותי והלך לביתו וישכב וירדם במלוקים עד אור היום ויהי אחר עבור ג' ימים ראו אותו שותה יין א"ל איך אתה שותה כו' אחר אשר אמרת כך וכך כו' ויך את לבו ואמר שאינו זוכר כלל מה דבר ומה עשה ע"כ נפשו לשאו"ל הגיע אם נלכד ברשת נזירות לפי אותו עדות ואם השכרות הנז' אפי' שלא הגיע לשכרותו של לוט מ"מ אם מיקרי אנוס גם שהוא נשבע שלא ידע מאי חומרי הנזירות ומשפטיו כי לא ידע כי אם שאסור בשתיית יין וכדי שלא יתבזה כו' אמר כך ולא למען היות קדוש קדושת נזיר גם אם לשון אכון שר"ל אהיה הוא לשון שבועה

הנה להיותי מאד טרוד לא אוכל לכתוב רק אציין ריש מלין מראה במקומות אשר שייך בדבר זה עיין ספר גינת ורדים חי"ד דף ק"ז ע"א וק"ח ע"ג וק"ט ע"א מהרי"בל סי' מ"א רשד"ס ע"ד לענין לשון שבועה גם לענין קנס להרחיק עצמו מדבר המתועב שם דף ק"ז ע"ד וקט"ו ע"ד גם אם חשיב נדרי אונסים שם קודם ד"ה והתוס' כו' ודף ק"י והלאה וקט"ו ע"א וקי"ז ע"ג וקי"ח סוף ע"א וקי"ט ע"ג גם בסי' ז' דף קי"ז ואילך ובסי' י"ד כולו ועיין מ"ש הפוסקים ועיין בלק"ט דכ"ב הסכמה קדומה בחומרא שלא לקיים בנ"ש ומהרשד"ס סימן קל"ד

לענין נזירות בלשון שבועה מרן ש"ע ס"ס ר"ו מודה דיש נזירות בלשון שבועה בפרטות מ"ש בזה המג"ן ז"ל בספר זרע אברהם דקי"ז ע"א גם מ"ש אכון כו' שלא סידר הלשון אלא היל"ל הריני נזיר אם אשתה יין כו' וא"כ י"ל דאין פיו ולבו שוין זרע אברהם דקי"ו ע"ד ואם כן ליכא נדר בלשון שבועה אמנם בנדון דידן שאמר על שתיית היין י"ל דר"ל יהיה נזיר ואיך יהיה היינו כשמואל כו' וכן נתן טעם מפני שמבזהו ומקרי פיו ולבו שוין ובפרטות כמ"ש בספר זרע אברהם דקי"ז סוף ע"ב וע"ג

אמנם סברת הרי"ט חי"ד ס"ס כ"ו דכל שעשה כן כדי למנוע עצמו כו' ולא היתה כונתו מעולם להזיר דבזה אפי' בכ"ש שני בחרטה שם קי"ו ע"ד גם קי"ז ע"א להקל אפילו בנזיר ע"ד רבים היכא דמתחרט מפני הצער כו' ועיין ספר הלק"ט סי' נ"ג ועיין מ"ש בספר זרע אברהם דמה שהיה סבור שמה שרואה מרבו כו' גם הכא מ"ש דלא ידע שאסור ליטמא למתים והוא זקן החברה וקובר מתים בשכר כפי התנ' דמט"ס בשכר כו' דהו"ל כדרי שגגות כו' כמ"ש רבינו פ"א מהלכות נזירות דין ט"ו יע"ש ולהרא"בד אפי' היכא דמן הדין הוי נזיר מ"מ הו"ל פתח ועיין בתי"ט פ"ב דנזיר משנה ד' ד"ה אבל כו' וד"ה ור"ש כו' המסייע להרא"בד ועיין רדב"ז החדשות סימן קל"ג דנראה הפך סי' קל"ו. ומה שניתר ע"י פתח דהו"ל כנדרי טעות אפי' בכ"ש ובפרט מ"ש הג"ור י"ד סי' יו"ד כלל דהוי כנדרי רשעים ורוב הלדוים אשר כידך שייך בנ"ד וענין לא יוכל לסבול כו' שכר זרע אברהם דף קי"ח אמנם לענין אם איתיה בשאלה כיון דנזירות שמואל קאמר עיין מ"ש רבינו פ"ג דין י"ר ומ"ש מרן שם ולענ"ד כן נראה ממ"ש רבינו בדין זה י"ו שמואל נזיר עולם כו' ולא כתב שאין לו התרה ועיין מהרי"בל סימן מ"ב והלק"ט דף ך' ועיין זרע אברהם דקי"ח ע"א מהמגן דוקא כשרוצה בנזירות מלד עצמו כו' ואלו ידע כו' ויפה לו התרתו מקיומו ועיין מ"ש התי"ט סוף מסכת נזיר משם דהוא מחלוקת אם היה שמואל נזיר כו' ולכך רבינו הקדוש לא סידרו אלא בסוף המסכתא והנה כבר נהג בימים אשר עבר ויותר במה לקנס כמ"ש ז"ל ועיין מ"ש בהדיא מהרי"ט ז"ל ח"א ס"ס' א' יע"ש ודוק

הלכות כלאים

פרק ה' דין י"ד כרם שלא הגיעו כו' מ"ש מרן בכ"מ נחתינן להו דרגא ולא אסרינן להו באכילה כו' נראה דצ"ל בהנאה ולפי פי' מרן ז"ל היינו דהקנס לאסור בהנאה הזרע היינו היכא שלא עקרם עדיין מדיליה אבל אם הניחם עד שהגיעו לפול הלבן התם מדינא אסורים ואינו קנס אבל אם עקרם קודם שעשו הענבים כפול הלבן הרי זה נחתינן דרגא והזרע מותר בהנאה אמנם ראיתי בספר מהר"י קורקוס ובס' מהררב"ז ז"ל על רבינו שרצו לומר דתחילה איירי שהניחם עד שנעשו הענבים כפול ואפ' הכי כיון דתחילה בשעה שנזרע בהיתר נזרע גם כשגדלו אח"כ כפול לא נאסרו עד שיוסיפו מאתים דבעינן המלאה הזרע כו' ות"מ אם הוסיפו במאתים ודאי דנאסרו כו' יע"ש אמנם לפי זה ק"ק לשון רבינו דקאמר אבל הבוסר מותר ולפי דברי הגאונים הנז' שהניחם עד שנעשו כפול הלבן כל שעקרם קודם שהוסיף מאתים מותר בהנאה א"כ אמאי קרי לה בוסר כיון שהם כפול תו לא מיקרי בוסר וכמ"ש מתחיל' כרם כו' אלא עדין הם בוסר כו' לכן הכריח מרן ז"ל לומר דהיינו משום שלא עקרם עדין ואסורים משום דמעמידין כו' קנסינן ליה אפי' אם אח"כ עקרם קודם שהגיעו כו' אבל אם מעלמא עקרם כו' לא קנסינן לענין הנאה ומותרים בהנאה.

הלכות מתנות עניים

פרק ז' דין י' וממשכנין על הצדקה המנהג פשוט פה עיר הקדש שהגבאין מחזירין תדיר ונכנסין בבתי תושבי העיר לגבות ולמשכן על הצדקה ויען שמעתי מי שמפקפק במנהג זה שטוברים על לאו לא תבא אל ביתו כו' הנה כה דברי דליתא דבצדקה לא נאמר זה וכמתבאר יפה מתשובת הרי"ף ודברי בע"הת שער א' והובא בטח"מ סימן כ"ז וגם נאמר בהדיא דממשכנין על הצדקה היינו אף ליכנס לביתו וכן כתב הרב תוספת יום טוב פרק דשקלים משנה

ומה

ומה גם כי על הרוב אינם נכנסים הנשאים אלא בהגיע תור פרעון קצבת האיש לצדקה כפי מה שנתחייב מאז הימים ובאה לפני ר"ת והביאו הטור שם וקבעו מרן בשלחנו בשם יש מי שאומר אף במלוה דעלמא שרי

פרק ט' דין י"ב היו מאתים זוז כו' עיין מ"ש רש"י ז"ל בפ' כי תשא ד"ה עשרים גרה כו' שהשקל שלם ד' זוזים כו' והעלוהו לשש מעה כו' הרי דהזוז היינו דינר שאמרו השלע ד' דינרים והשקל האמור היינו הסלע וכן כתב רא"ש שם וכן תרגום שקל סלעא והוא ד' דינרים והדינר והזוז אחד הוא וכ"כ הערוך ערך זוז ושקל דרכון חצי סלע כמ"ש פ"ב דמעשר שני הפורט סלע כו' ב"ה אומרי' שקל כסף ושקל מעות ועיין מ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל הלכות שקלי' פ"ק דלאחר שהוסיפו עליו ונעשה משקל השקל כמשקל הסלע שהוא שפ"ד שעורות והמעה היא הגרה הכתובה בתורה שהוא י"ו שעורות ולפי מ"ש מרן פ"ב מהלכות כלי המקדש שהדינר צ"ו שעורות א"כ גם לרש"י דדינר היינו זוז וב' זוזים הוא מחצית השקל א"כ השקל השלם הוא שפ"ד שעורים ועיינמה שכתב' במהדורא קמא בספר פרי האדמה הלכות בכורים פי"א דין ב' על מ"ש בספר כפתור ופרח דשקל וכסף וסלע אחד הם ודף פ"ט ע"א כתב דשקל הוא ש"ך שעורה ושם שיטה י"ד כתב דסלע שפ"ד שעורה יע"ש וי"ל דלעולם דאחד הם אמנם מתחילה שקל שהיה סלע היה ש"ך ואחר כך כשהוסיפו כו' נעשה ג"כ הסלע שפ"ד וכל כסף האמור בתורה הוא צורי כמ"ש בפ' שור שנגח ושל דבריהם מדינה נמצא זוז צורי הוא א' זוזי מדינה נמצא שהדינר הוא ח' זוזי מדינה ומ"ש מי שיש לו מאתים זוז כו' היינו כ"ה דינרים ומנה מאתים של כתובה גם ענין המשיא יתומה לא יפחות מחמשים זוז היינו זוזי מדינה ומנה היינו י"ב דינרים וחצי וכן כתב בספר כפתור ופרח דף פ"א ע"ב ואם כן לפי הנז"ל הזוז תורה היינו דינר נמצא דזוז צ"ו שעורות וכמ"ש שם וסלע מדינה היינו חצי זוז צורי וסלע של תורה ד' דינרים שהם ד' זוזים כשל צורי וכמ"ש בפ' שור שנגח ההוא דתקע כו' וחייבוהו סלע מדינה ואמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא אם כן מאתים של בתולה שהוא כ"ה דינרים שהם כ"ה זוזי צורי הם מאתים זוזי מדינה שהוא מאתים דינרי מדינה באופן שהכל אחד וכמ"ש רבינו פרק עשירי מהלכות אישות וז"ל והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום בין מכסף טהור בין ממטבע שבאותם הימים א"כ בשל תורה היינו שקל היינו סלע ודינר היינו זוז ועיין רש"י פ' פקודי הככר ס' מנה כו' ומנה כ"ה סלעים יע"ש ועיין פ"ק דעירובין דין י"ב שיעור המנה והסלע והדינר והמעה ועיין הרשב"א סימן ק"ך נמצא מחצית השקל ג' דיר' כסף שהמעה י"ו שעורות והוא י"ב מעין שהם ג' דיר' שהדיר' ס"ד שעורות כמ"ש מרן הלכות כלי המקדש פ"ב וכן לענין פדיון עולה אלף ותשע מאות ועשרים שעורות לשלשים דיר' ומאתים של בתולה שהם כ"ה זוזי כמ"ש רבינו הלכות אישות שהם ל"ז דיר' וחצי של כסף טהור וכמ"ש מרן בש"ע י"ד סי' ע"ה דהפדיון חמש סלעים שהם ק"ך מעים שהם שלשים דירהמ ועיין סימן רל"ד בש"ך ס"ק ט"ו ועיין בח"מ סימן פ"א והסמ"ע שם ומי' קכ"ב ועיין חלקת מחוקק א"ה סימן ס"ו ס"ק כ"א דכל זוז דיר' וחצי ועיין שם באורך ובספר מעדני מלך מסכת בכורות דף רמ"ט ע"א ודעת ר"ת דכתובה דאורייתא וצריך לתת מאתים זוזי צורי ועיין כנה"ג א"ה סימן ס"ו הגהת הטור אות י"ט והגהת הב"י אות י"ן שנפל טעות סופר בדברי ה"ה יע"ש ואות ט"ב דלדעת הרוב בתולה מאתים מכסף צורי ואלמנה מנה מכסף צורי בפרטות שהרא"ש ז"ל מכללם

ומה שאינם נוטלים כתובה ממעות המונהגות בזמן הקדוש שהיו טובים מאלה עיין כנה"ג סימן ק' אות ל' הגהת ב"י אות מ"ב ועיין תשובת הריב"ש סימן כ"ג וקכ"ב ולענין מי שיש לו מאתים זוז לא יטול כו' אע"ג דמתני' קאי לענין לקט כו' כתב הטור י"ד סימן רכ"ג לא יטול לצדקה כלל דהכל אחד וכן כתב המרדכי בשם הירושלמי אמנם דורון דרך כבוד יכול ליטול וכתב הטור ז"ל י"א דכל אלו השיעורים היה בימיהם כו' וכ"כ המרדכי דהכל לפי פרנסתו ובני ביתו כההיא דמולפין יין ישן כו' אבל אם הוא יחידי לא יטול היה לו חסר דינר יטול ר"ל זוז וכמ"ש רבינו פ"י מהלכות אישות דזוז נקרא דינר בכל מקום בין בין כו' וכ"כ שהדיא בפרישה דחסר דינר היינו זוז וכ"כ בצדקה גי'קנ"ט שהוא חסר זוז אחד אבל התי"ט סוף פאה כתב זוז של מדינה חסר דינר לפי שדינר חשוב כו' וכ"כ בפ"ט דבתרא מ"ה כתב כמ"ש רע"ב דוקא דינר והביא ראיה ממשנה זו דפאה יע"ש זולת במסכת ערכין פ"ו מ"ב שהביא משם רש"י ז"ל דלאו דוקא ונתן טעם לדבר יע"ש ועיין מ"ש ז"ל בכתו' פ"י מ"ב יע"ש. נמצא לפי מ"ש במסכת פאה דס"ל דמאתים זוז היינו מאתים מעה ודינר הוא ו' מעים. וכמ"ש רבינו ז"ל בפי' המשנה פ"ב דדמאי מ"ה וז"ל שיעור דינר הוא ו' זוזים ומשקל כל זוז י"ו שעורות כו' יע"ש הרי דשיעור המעה שהוא י"ו שעורות הוא שיעור הזוז דמתני' אבל דינר הוא ו' מעים שהוא ו' זוזים הנזכרים שם ולפי זה ק"ק איך כתב בהלכות אישות מאתים דינרים והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום בין בין כו' ועיין בספר חוט השני סימן כ"ז וחוות יאיר סימן א' ואמונת שמואל סימן י"א בענין זה באורך נמצא דהמאתים זוז דמסכת פאה וגם פ"ה דכתובות גבי משרה אשתו כו' היינו זוזי מדינה וכמ"ש כן התי"ט שם וכמ"ש רבינו שמשון במסכת פאה אמנם כפי דברי הפרישה נראה דחסר דינר היינו חסר זוז דמתני' ולפי מ"ש התי"ט והביא דברי רבינו בפי' המשנה נראה דדינר היינו ו' מעים לכן צריך לברר דעת רבינו הרמב"ם ז"ל בפסקיו לענין צדקה וגם דעת מרן ז"ל והאחרונים ולענין דינא היכי נקטינן ויען ראיתי אותך בקשת למצוא דברי חפץ באלו השיעורים לענין דינא לכן כתבתי בקיצור יותר נמרץ באלו הפרטים ואתה דע לך

הלכות תרומות

פרק א' דין י"ד עיין מ"ש מרן בשם הר"י קורקוס ד"ה וכן העכ"ום כו' ולכך כשמכר גוי פירות מחוברים אחר שבאו כו' ומרחם גוי פטורים לגמרי אף ע"ג דבשעת מרוח היו של ישראל דכיון דגוי מרחן פטורים מן התורה וכיון שגם כו' לא חייבו בו חכמים כו' ועיין מרן בש"ע י"ד סימן של"א דין ז' אע"פי שהם ברשות ישראל כו' יעויין שם ועיין תשו' רב"ן סי' א' וסימן ב' ושיירי י"ד של"א אות ס'וס"ב וס"ד וס"ה. גם באות נ'ן דדוקא בדגן תירוש ויצהר הוא גזירת בעלי כיסים ובאות כ"א יע"ש וכשלוקחים העכבים ליין ואח"כ נמלך אפי' באיזה קצת ממנו ואוכלים בלי מעשר אין זה נכון שם אות ס' ותשו' מהרשד"ם חי"ד סי' קכ"ב באורך יע"ש זה שייך לענין המ"עון אשר הוא שותף עם גוי בקניית השומשמים ובהוצאת הטחינה ובהוצאת השמן.

הלכות מעשר

פרק ג' דין א' איזהו גמר כו' עיין מ"ש בספ' החרדים דף כ"ב ע"ב לענין זתים וגם תורמוסים דאינם צריכים מעשר דגמר מלאכתם ביד גוי ומכרים כן לסברת

מרן מהרי"קא ז"ל ומסברת מרן האר"י ז"ל להתיר

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

פרק ט דין ב' לענין הזורע אם יש בו דין ערלה עיין בספר בני דוד הלכות מעשר שני ונטע רבעי בדין זה ובספר בני חיי י"ד סימן רצ"ד יע"ש

הלכות שמיטה ויובל

פרק ט' דין ט"ז התקין פרוזבול כו' עיין מ"ש המבי"ט ח"א סימן פ"א דצריך דוקא ב"ד היותר גדול ומעשה בשנת הש"ך כו' יע"ש ועיין מ"ש הכנה"ג ח"מ סימן ס"ז הגהת ב"י אות שהסכים דלכתחילה צריך שלשה דיינים דוקא ואירע בשנת התק"ט דאשתו של אחד עם הרב היו שני בשני ולכן חזרו וכתבו פרוזבולים אחרים ולענין אם כותבים בעד מי שאינו בעיר והוא אינו כותב י"ל אם אמרינן דזכות הוא לו א"ד הוי חב לאחרים ללוה והו"ל כתופס לב"ח במקום שחב כו' עיין ח"מ סימן ס"ז דין כ"ב ואפילו שלא בפניו ומ"ש הסמ"ע ס"ק מ"ג דקי"ל כו'

הלכות כלי המקדש

פרק שלישי דין ז' אין בן לוי נכנס כו' וכתב מרן ז"ל עד שיגדיל משנה כו' ותמה ז"ל על רבינו דמ"ש עד שיגדיל ויהיה איש נראה דהוי כפר כו' וזה סותר מ"ש קודם שאינו נכנס לעבודה עד שיהיה בן שלשים ותירץ דהתם לשיר כו' ומ"ש עד שיהיה איש היינו לשאר עבודות כו' וק' לע"ד דהיכן כתב מרן דלשיר אינו נכנס עד שיהיה בן שלשים שהרי בהדיא תנן אין קטן נכנס כו' אלא כו' כדי ליתן תבל כו' (עיין מ"ש שו"ה בספר חזון נחום דאין צורך לומר הת"יו בצירי והבית בפתח כו') והביאה מרן ז"ל עמ"ש רבינו עד שיגדיל וכן כתב מרן פ"ה דין ט"ו עמ"ש רבינו שאין הכהן נכנס כו' כתב מרן ז"ל וה"ה לוי דגבי לוי תנן כו' יע"ש והנה לפי' רש"י ורע"ס שפי' שאין עולין כו' ואין עומדין כו' קאי לקטנים כו' ניחא דקאמר דלעלות למעלה יחד עם הלוים צריך בן שלשים אבל לפי' רבינו דאין עולין כו' ואין עומדים כו' קאי לתנכנים בכלי מאי איכא למימר ואפשר דלפי רש"י ורע"ס ז"ל נראה דפי' אין קטן כו' אלא כו' היינו דאין נכנס לשום עבודה ולעזרה כלל רק בענין השיר כשהלוים עומדין בדוכן לשיר אזי נכנסים הקטנים לשורר עמהם כדי ליתן תבל כו' אבל לפי' רבינו גם במשנה דפי' אין קטן כו' הכונה בתחילת הכנסתם לעבודה כגון להגפת דלתות לא יתחיל אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר דאזי נכנסים הקטני' להגפת דלתות וכיוצא נראה דלשיר לא יכנסו כלל רק עד שיהיו בן שלשים וא"כ שייך שפיר תירוץ מרן דלשיר שהוא סגמה כו' צריך עד שיהיה בן שלשים אמנם מוכרח דרבינו ז"ל מפרש דגם לשיר נכנסים הקטנים בשעה שהלוי' עומדים לשיר שהרי תנן כדי ליתן תבל כו' ואם כן נראה דלרבינו כשהלוים עולין לשיר אזי הקטנים נכנסים בין לשיר עמהם בין לשאר עבודות כגון הגפת דלתות כו' והכי דייק לשון המשנה דקתני אין קטן נכנס לעזרה ולעבודה כנראה דהיינו לשני ענינים ולפי' רע"ס ורש"י היינו דאזי נכנסים הקטנים לשורר עמהם לבד דאי נכנסים באותה שעה גם לשאר עבודות כגון להגפת דלתות כו' אם כן הול"ל רש"י ורע"ס אלא בשעה שהלוים כו' ואזי נכנסים לשורר עמהם כו' ור"ל וגם נכנסים לשורר עמהם אמנם מ"ש אלא בשעה כו' אזי נכנסים לשורר כו' נראה דמה שנכנסים באותה שעה היינו לשורר עמהם בפה לבד

ואם נאמר דכונת מרן ז"ל היינו לומר דלשיר בנדר הגדולים עמהם אזי הוא בן שלשים אבל לתת תבל בנעימה לבד אזי מכשהוא איש א"כ ניחא דאין הם שירה בפה ושאר עבודות דלגם לשאר עבודות כדי ליכנס שלא בשעה שעות יש הלוים בשיר שיכנסו בכל שעה שירצו להגפת דלתות כו' זה צריך עד שיהיו בן שלשים ואמאי קאמר דוקא לשיר שהיא חכמת המוזיקה כו' ואי משום דלהגפת דלתות בכל שעה אין צריך שום חכמה מ"מ כיון שמצינו דאין קטן נכנס אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר ש"מ דצריך דוקא גדולים שהיא גזירת הכתוב וזהו תירוץ שני שכתב מרן דלעבודה מיוחדת לו תמיד בכל שעה שירצה צריך בן שלשים אבל לעבו' במקרה אזי מכשהוא איש כו' ותירוץ ג' שכתב מרן דמ"ש בן שלשים היינו בזמן שהיה עבודת משא בכתף כמשכן ומה שצריך לימוד שייך נמי למשא כמ"ש בש"מ שאני הלכות עבודת דתקיפין ופר"ש להוריד ולפרק ולהעמיד קרשיו כו' והשיר כו' וקשה לפי זה הי"ל מ"ש בדין א' זה שנאמר בתורה ומבן חמשים כו' אינו אלא בזמן שהיו נושאים בכתף אבל לדורות אינו נפסל בשנים כו' הי"ל נמי מ"ש בן שלשים שנה כו' דהיינו בזמן משא בכתף אלא אדרבא בדין ז' הביא מ"ש בן שלשים לענין הלימוד חמש שנים וכתב אחריו ואין נכנס עד שיגדיל ויהיה איש

ואפשר לומר דדייק רבינו לומר זה שנאמר בן חמשים כו' היינו כו' רוצה לומר דמפסוק זה אין שום לימוד לדורות אבל בפסוק בן שלשים שנה הרי יש לימוד לדורות דכתיב כ"ה וכתיב שלשים לומר דצריך חמש שנים כו' ולכך כתב זה שנאמר בן חמשים אבל לעולם דפיסול שנים בין בתחילה עד שיהיה בן שלשים בין בסוף משנה לכלל חמשים אינו נוהג לדורות וכן הוא בהדיא במסכת חולין דכ"ד ע"א דפיסול שנים בתחילה ובסוף היינו בזמן שיש משא בכתף ואדרבא הכי דייק רבינו שכתב אבל לדורות אין בן לוי נפסל בשנים כו' נראה בין בתחילה בין בסוף והנה ראיתי להרב פרי חדש בספר מים חיים שכתב ז"ל (ע"כ מצאתי)

פרק חמישי דין ט' עיין מ"ש בהלכות עדות פי"א דין ג' על סוגית סנהדרין די"ט יע"ש באורך

הלכות תמידין ומוספין

פרק ז' דין ג' עיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"א בדין זה ובספר פרי האדמה ח"ג בזה

והנה אירע שאלמון אחד היה רוצה ליבא אלמנה ועדין לא קיים פריה ורביה ואירע יום ל"ר בשבת והתרנו לו שיבא יום ל"ג שהוא יום שני ורצה ליבא בלילה ליל ל"ג שהיא ליל שני ולא התרנו לו יען עיין מ"ש רבינו פרק עשירי מהל' אישות דין י"ד דאירוסין בין ביום בין בלילה כו' ולנישואין כתב ושאר הימים מותר ליבא בכל יום כו' הנה מדיוק דבריו דבאירוסין נקט בין ביום בין בלילה ובנישואין לא הזכיר לילה נראה דחשש לקידושי לילה אמנם זה א"א שהרי כתב אפילו בט"ב והתם אפילו בקידושין עיין ש"ע א"ח סימן תנ"ג ותקנ"א ועיין במהר"י מינץ בס"ה דף מ"ב שכתב דהוי ספק קידושין ובספ"ק דקידושין נראה בהדיא דהוו קידושין ועיין בתשובה הרב פמ"א ח"ב סימן ל"ה שנשאל על זה דלא מצא שום פוסק פה. ומלפלף כו' ואדרבא במהרי"בל ז"ל ח"ב סימן פ"ה ובספר תומת ישרים סימן א' כרון שלהם היה שהיה הקידושין בלילה ולא חשו כו' ועיין בכנה"ג א"ה סימן

כ"ן הגהת הטור אות ז' ונתן טעם משום היקש יציאה להויה מה יציאה בלילה לא כו' גם רבינו ישעיה הראשון הובא בספר מים עמוקים סימן ל"ה דנסתפק אם מקדשין בלילה וכתב ז"ל אם יכול לקדש ביום אפילו במקום שמקדשין בלילה יש לחוש לסברת רבינו ישעיה כו' ובעיר תיריא היה מנהג קבוע לקדש בלילה וכשבא הכנה"ג ז"ל והנהיג לקדש ביום ולענין לישא אשה בל"ב לעומר כשחל יום ל"ד בשבת מותר ביום ל"ג שהוא יום שני אבל בלילה ליל ל"ג כבר כתבתי דאין מקדשין בלילה בפרטות בירושלים עיר הקדש ומעולם לא זכרנו שקידשו בלילה וכמ"ש בספר בית דוד א"ח סימן רפ"ה דכל שלא זכרנו כו' מסתמא לא התירו כי א"א כו' וכיון שלא זכרנו שנעשו נשואים כו' הרי בודאי שלא התירו יע"ש ובנשואין חמיר מתספורת כמ"ש הבית דוד שם סימן רע"ט דאפילו הנוהג להסתפר בר"ח אייר מ"מ אין נושאים בו ביום אפילו מי שלא קיים פריה ורביה דנישואין טעמא שלא להרבות בשמחה כו' בפרטות כי מנהג שלא לישא אשה הוא בכל המקומות יותר מענין התספורת כו' יע"ש ועיין בפרי האדמה ח"ג בהלכות אלו פ"ז דין ג' ובפרי האדמה ח"א יע"ש וראיתי בספר קול בן לוי דף כ"ח שהביא תשובת הרב פ"ש ותמה עליו מסוגיות מסכת קידושין וכתב דאין לומר דהתם בדיעבד דאם כן הוא ז"ל מאי ראיה מייתי מתשו' הת"י ומהריב"ל ושהיה יכול ללמד זכות על ההוא צורבא מרבנן שליחא דרחמנא דלכתחילה קאמר כו' יע"ש ולע"ד קשה חדא שהוא גם כן לא ראה תשובת מהר"י מינץ ודברי ר' ישעיה גם דאיך היה יכול ללמד לזכות כו' שהרי ההוא אמר דנמיא דאין מקדשין החדש כו' והתם אם קידשו אינו מקודש ובנדון דידן לקדש יום ל"ב וליל ל"ג לישא זה א"א חדא כי אפשר דאפילו שהתירו לקדש אפילו בט"ב היינו קדושין לחוד אבל קדושין דסמיכי לנשואין דודאי אית ביה רבוי שמחה אפשר דלא מה גם כי פה עיר הקדש אין מקדשין אלא בשעת נשואין בהסכמת גאוני עולם הקדמונים והרוצה לקדש קודם יוצא חוץ לעיר בציון לצדיק שמעון כנודע

דין ז' ואם קצרוהו ביום כשר כו' דמזכי שרא לבי תרי קושית הלא"ת ועיין בתי"ט פרק עשירי דמנחות סוף הפרק ד"ה נקצר ביום כו' וכמ"ש פ"ב דמגילה משנה ו' ועיין בש"ך י"ד הלכות מילה סימן רס"ב סק"ב ועיין מ"ש הברכת הזבח שם במנחות דף ע"ב שהאריך הרבה

ועיין שם תוספות ד"ה מנין שאם נקצר ביום כשר ודחי שבת כו' ועיין בספר ראשון לציון הלכות מילה סימן רס"ב והוא שם דף ק"ט ע"ג יע"ש ישובו ז"ל

הלכות מעילה

פרק ז' דין א' והשליח פטור כו' עמ"ש מרן בכ"מ ולע"ד אפשר לומר לדעת רבינו דכשהוא מוסיף אזי בע"הב מעל לא השליח וטעמא דמתני' דכולם מעלו משום דהאורח נטל ג' דהוי הוא מוסיף עלדברי השליח ולכך השליח חייב ומה שחייב האורח היינו משום דנהנה ודוק שיטה זו לדעת רבינו ואח"ז הראו לי מ"ש בספר אסיפת זקנים פרק אלמנה ניזונת בדף כ"ב של הספר ע"ב וז"ל והרא"ה תירץ כו' ולכך הם מועלים עליה וזו היא שיטת רבינו ודוק

ס' קרבנות הלכות קרבן פסח

פרק עשירי דין ב' לפיכך שורפין בעצמות כו' עיין מ"ש המשנה למלך שם ונ"ל ולא יכולתי ליישב לפי

דרכם כו' סוגית הגמרא כו' יע"ש ליישב מתני' הש"ס מאי דנקט נתברינהו כו' אם הוא לומר דאפילו אם ישימוה אם אינו נעשה בסיס אין צריך לצרוף העלם וכ"ש אם לא נמלא בו מוח וכן סוף הסוגיא יש ליישב שם דהכרחיות של התוספות דמסכת חולין דף קכ"ה ע"א ד"ה אי הכי מוקשים כו' הם הכרחיים גמורים וכעת צריך ישוב ועיין בספר בני דוד דף כ"ב יע"ש ובמפתחות ספר משנה למלך באורך בענין זה יע"ש

הלכות מקואות

פרק ט' דין י"ד וכל דבר שמקבל טומאה כו' עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג ריש חסרון לשון בדפוס ד"ה ועיין תשובת הרא"ש סימן ל"א וצריך לכתוב דשם אמר שאם נופל מדבר המקבל טומאה בהדיא למקוה אסור ועיין ברש"י מסכת זבחים דף כ"ה ד"ה כשיוצאים כו' והו"ל בנותן כו' עשר אמות ע"כ א"כ בנדון אשר שם בפרי האדמה לסתום הצנורות כו' כיון שאינו נופל מהבגד בהדיא למקוה שרי אבל אם נופל ממנו בהדיא לתוך המקוה אסור ועיין מ"ש הטור גבי מקוה שנסדק כו' דלרש"י כו' והיינו דוקא התם אבל הבאת המים לסתום במקוה א' כדי שיבואו המים למקוה אם הוא בענין שנופל ממנו בהדיא למקוה ודאי דעל ידי דבר המקבל טומאה לא וכל שכן לדעת מרן כו' יע"ש

גם אם הנקב המונע לבא המים למקוה באמצע הגג באופן שהמים עוברים על הסתימה אם סתם בכלי שיש לו בית קיבול אפילו שאינו נופל מהכלי לתוך המקוה בהדיא אסור וכמ"ש מרן בב"י דף רמ"ד ע"ג וז"ל אבל יש לו בית קיבול כו' יע"ש והיינו כמ"ש בפרישה ס"ק כ"ד וכמ"ש השיירי כנה"ג י"ד דף מ"ז ע"ד אות פ"ח בשם השלטי פ' המוכר את הבית גם לענין אם עלי גפנים פוסלים עיין משנת פ"ט דפרה מ"ד עלי אגוז ועלי קנים כשרים זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו' ועיין הרא"ש בתשובה שם סימן ל"א שהביא סוגית זבחים דף כ"ה וכן בהרא"ש סוף נדה שהביא סוגית זבחים דהביאה מתני' זה וגרים בה עלי קנים עלי אגוז עלי גפנים כשרים וכן מרן בב"י י"ד דף רמ"ד ע"ב גבי מ"ש הטור אפי' בממשיך כו' אינו פוסל אלא אם כן כו' הביא דברי הרא"ש הנז' שבתשובה ושבסוף נדה בגירסא עלי גפנים כשרים וכן בספר משבית מלחמות דף מ"א הביא לשון הרא"ש שכתב עלי גפנים כשרים אבל מרן בכ"מ הלכות פרה אדומה הביא מתני' כגירסתינו אגוז וקנים לבד אמנם מדהביאו בב"י וכן ספר משבית מלחמות כו' ש"מ דעלי גפנים כעלי קנים הם הן לענין לקבל טומאה הן למקוה הן לאפר פרה הן לסיכוך וכמ"ש במסכת סוכה הדלה עליה את הגפן כו' וכן לענין ערלה פרק ראשון שם העלין כו' מותרים בערלה

ועיין בספר שדה יהושע בפי' שם משם הר"ש סירילייו דעלין היינו עלי גפנים והיינו לחידוש' משום דעלים מבושלים ראוין לאכילה ואינו אוכל כמ"ש רבינו הלכות טומאת אוכלים פרק ראשון דין ו' אלו שאינם מקבלים טומאה אע"פי שבני אדם אוכלים אותם לפי שאינם נאכלים להנאת גופם אלא משום דנותנים טעם כו' יע"ש והיינו אפילו חשבינהו הוא גם לענין כפור כתב רבינו הלכות שביתת עשור אכל עלי גפנים כו' גם סמ"ג הלכות פרה אדומה דף רל"ד ע"א שאין רל"ד כתב עלי גפנים כשרים ומה שאמרו מסכת שביעית ס"ט עלי גפנים כו' שאני התם דהתם אפילו במאכל בהמה שייך ביעור

ועיין מסכ' נדה פ"ו מ"ה לענין מעשר דכל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלים עיין מסכת עוקצים פ"ג ה' הקושט כו' והפלפלים כו' ואינם מטמאים טומאת אוכלים כו' ופי' התי"ט לפי שאינם נאכלים להנאת גופן אלא משום נותן טעם

או דיאשעיין שם משנה ו' השגין והבושר כו' והקלא כו' יע"ש כי מכל המקומות הנז' משם אשר בקשתים אני ומהם אשר בקשו חברי ה"י אין שום ספקפוק בעלי נפשים כנ"ל ודוק

הלכות חובל ומזיק

פרק א' האומר מסרתני וכופר ישבע לו היסת מור"ש סימן שפ"א דין ז' וכנה"ג שם הגהת הטור נ"ב עם והגהת הב"י ל"ד ומ"ט מ"א מ"ט לענין ראובן הגזים למסור לשמעון והלך וקרא למסרת השר ונכנסו בני אדם לפייסו ואח"כ נודע הדבר לשר ותפס לשניהם וגם שלא אחר המתווכי השלום להעליל עליהם שגם הם היו במחלוקת שהכו זה את זה ונוטעים ראובן ושמעון שאם לא היו נותנים לשר את אשר לקח היה מביא אותם לפניו ומתווכי השלום שואלים אם ע"פי הדין חייבים לסייע או לא עיין כנה"ג סימן שפ"א הגהת הטור אות ז' תשובת הרשב"א בשם הרי"ף דכל שבא לו הפסד ממון בשביל מה שדיבר חבירו בפני גוים לא מהימן לומר לא הייתי מתכוין לזה יע"ש א"כ נראה דוקא במתכוין אבל אם ידעינן דלא כוין כלל כנ"ד רק שנכוו בגחלתם יען במלאו שם אין דין חיוב מוסר עליו ועיין מ"ש מור"ש סימן שפ"א ס"ה ועיין תשובת המהר"ם סי' כ"ו לשון המרדכי פ' הגוזל ותשובת הרמב"ן במי שחירף והריס קול ברחוב העיר בדברי מסירות רק שהוא עצמו לא היה המגיד הראשון לשר כו' דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ולענין מסירת ראובן ושמעון עיין תשובת הרא"ש כלל ט"ז הביאה הרב המהר"ם ז"ל שם דאע"ג שלא כיון כי אם להפחיד להוליא שלו חייב לשלם ועיין מהר"י אדרבי סי' רל"ב ואם זכר לפני יהודים וע"י זה בא לפני גוים אינו חייב כנ"הג שפ"א אות ע"ב ועיין כנ"הג שפ"א הגהת ב"י ס"א ומ"ט ותשו' מהר"ם אלשקר סימן פ"א וכנ"הג הגהת ב"י אות ט"ו ובהודה שמסר שם אות כ"ח ואילך ועדות במוסר שם אות מ"ט ואם המוסר אלם ולא ניית דינא וכיולא אזי אם חייב המוסר כנ"הג שם הגה' ב"י אות ע"ב וע"ג תשובה ותקון למוסר מהר"י וייל סימן קמ"ז וספר יסוד תשובה סי' כ"ו המגזים בקהל או בפני ב"ד אמרינן בכ"הג גזים ועביד כנ"הג הגהת הטור אות ע"א

הלכות רוצח

פרק ראשון דין ט' מותר לחתוך העובר כו' והיכא שמתה האם והולד מפרפר בבטנה עיין הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ה

סיכנין הלכות מכירה

פרק א' דין ד' כילד בכסף כו' המשכיר בית בכל כך דינרים לשנה ונתן לו דינר אחד וא"ל בעד פ"יי בלעז ולאו דלא קנה אלא כנגד מעותיו ויכול לחזור בו עיין ח"מ סי' קנ"ו בסמ"ע אות א' וכנה"ג הגהת הטור אות י"ט דבעינן דומיא דשדה עפרון דמי כולו או זקף השאר במלוה או מהפתם כמ"ש הרי"קש דין יו"ד וכתב דין עייל כו' בין הזר המוכר בין הלוקח ומ"ש הסמ"ע פירוש ערבון כו' דזה לשון סיי כן הוא בהדיא וכל שאמר בתורת פיי סגי ובפרטו' במ"ש הרי"קש שם דהכל כמנהג המדינה וזה פשוט דכל שאמר בתורת פיי היינו כמי שמפרש בערבון כו' ודוק

פרק ז' דין א' ודין ט' ואין רוח חכמים נוחה הימנו כו' עמ"ש בספר פרי האדמה ח"ב דף כ"ה ע"ד ועיין ק"ש התי"ט מסכת אבות פ"ג מ"י תמה על רש"י ז"ל דבמסכת שביעית פ"י החוקת טובה ובהזהב דף מ"ח פי' אין דעתם כו' ובקידושין הרכיב ובפרק הגוזל דף צ"ד כו' אין רוח חכמים וחסידות בקרבו כו' יע"ש וי"ל דבשלמא גבי שביעית לא חייבה תורה רק פעם א' שיאמר משמט אני ואחר כך יכול לקבל כמ"ש וזה דבר השמטה בדיבור תליא כו' א"כ מה שעושה אם מחזיר דעתם נוחה משום נעילת דלת כו' ומחזיקים לו טובה וכן בהפכו כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו משום שהיה יכול לקיים דבר תורה בדיבור א' כנז' גם בגר כיון שלא חייבוהו חכמים לחזור ומחזיר אין מחזיקים לו טובה אבל בענין השבת הגזילה ורבית דכתיב והשיב את הגזילה כו' וחייב להוליכה אחריו אפי' למדי א"כ אם לא יקבל ממנו כדי שלא יבואו לימנע זה אינו אלא חסידות גמורה אע"פי שהתורה אמרה בנדון זה שיקבל והוא מתחסד ולכך מי שמקבל אין שייך לומר אלא אין רוח חכמים וחסידות בקרבו ועיין שם במסכת שביעית משנה ט' גבי כל המטלטלים כו' וכל המקיים כו' עיין פי' רע"ס ז"ל דנראה בהדיא דאיירי דאיכא מעות ואפי' הכי אם מקיים רוח חכמי' נוחה הימנו וכן בהפכו והתי"ט ז"ל כתב דאיירי בלא נתינת מעות והכריח כו' יע"ש וקשה איך התי"ט ז"ל לא הזכיר דברי רע"ס שהם הפך דבריו ז"ל

ולע"ד נראה דרע"ס אזיל לשיטת רש"י ז"ל שפי' בש"ס גבי מימרת רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו פרש"י אין לנו קללה אחרת כו' נראה דר"ל דנמ"ש לעיל דקאי במי שפרע בזה קאמר רבא אנו אין לנו קללה אחרת דהיינו מי שפרע אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו דאינו הגון בעיני חכ' והיינו משום דהוקשה לרש"י קושית התו' דאם רבא קאי לחוזר בדברים בלבד הרי הכי אמרו בברייתא והחוזר בדברים כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו ומשום הכי הוצרכו התוס' לומר דרבא מה שהוצרך לומר הכי היינו דלא נימא דפי' אין רוח חכמים נוחה הימנו היינו מי שפרע אמנם רש"י ז"ל עדיין ק"ל מ"ש רבא אנו אין לנו כו' דמשמע דלא כמ"ד קללה אחרת שהוא מי שפרע לזה אמר אנו אין לנו כו' א"כ כשאמרו בש"ס דברים ואיכא בהדייהו מעות קאי באבל דברים בלבד אין רוח חכמים נוחה הימנו היינו דגם היכא דאיכא מעות ואם מקיים את דבריו רוח חכמים נוחה הימנו דבהא תיהא שוים רבא והברייתא אמנם התוס' ס"ל דרבא והברייתא שוים בכל דהיכא דאיכא מעות קאי באבל והיכא דליכא מעות הוא דאין רוח חכמים נוחה הימנו לכן נקט רע"ס כשיטת רש"י ז"ל ומ"ש התי"ט היינו שיטת התוס' אמנם עדיין י"ל דהתוס' ורש"י ז"ל בהדא שיטה קיימי דרבא לא פליג עם הברייתא כלל אלא היכא דאיכא נתינת המעות קאי באבל ובדברים לחוד הוא דהוי אין רוח חכמים נוחה הימנו ומ"ש רש"י אנו אין לנו קללה אחרת היינו משום דהוקשה לו קושית התוס' דמה בא רבא לחדש הרי הברייתא קאמר דבדברים הוי אין רוח חכמים נוחה הימנו להכי קאמר דמ"ש רבא היינו דלא נימא דהיכא דאיכא מעות הוי מי שפרע והיכא שהם דברים לבד ליכא מי שפרע אבל יהיה איזה קללה אחרת קטנה קמ"ל דלא וכן היא שיטת הרשב"א ז"ל הובאה בספר אסיפת זקנים מ"מ דיוק אנו אין לנו כו' לא מתוקמא שפיר כנז"ל ועיין בספר פרי האדמה ח"ב דכ"ה ע"ד יע"ש מ"ש כמ"ש מהרא"נח סי' קי"א שכתב כמ"ש רז"ל אין רוח חכמים נוחה הימנו היינו דאיכא איסורא ונסתייע מההיא דפרק הזהב דמ"ט רב כהנא יהיבו ליה זוזי אביתנא כו' דנראה דהמקשה שם ס"ל דהוי מחוסרי אמנה וכמתני' ליכא אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו ואפי' הכי מייתי מקרא דהוי אסמכתא והוי איסור תורה ואפי' אביי כדי לתרוצי לרב קאמר הא לאו הכי ניחא ליה דאין רוח חכמים נוחה הימנו

א דמתני'

למתני' היינו איסורא דקרא ועפ"ז הקשה מהרא"ח לרש"י דפי' במתני' דשביעית כו' יע"ש בספר פרי האדמה ח"ב דאמאי לא הקשה הרב ז"ל נמי לרש"י בקידושין גבי גר מה שפי' שם דגרא ה' דליכא איסורא א"כ ליתני הא"ש נמי ההיא ר"ל דאין מחזיקים לו טובה וע"ש אמנם יש לומר דהרב ז"ל לא הקשה לרש"י משום דרש"י שם בקדושין ארכבא אתרי רכשי דאין דעתם נוחה עליהם במעשיו ואין מחזיקים לו טובה וכמ"ש התי"ט ז"ל א"כ מאחר שאין דעת חכמים נוחה במעשיו איכו לבד שאין מחזיקים לו טובה אלא דאיסורא נמי איכא שאין דעתם נוחה במעשיו ומשום הכי אין מחזיקים לו טובה מה שאין כן הר"ש ז"ל דפי' דאין רוח חכמים נוחה הימנו היינו לחוד שאין מחזיקים לו טובה מ"ה הקשה לר"ש ועיין מ"ש הסמ"ע סי' ר"ד למור"ס בהגהה במ"ש אע"פי שבדברי בלתי מעות יכול לחזור כו' מ"מ כו' אע"פי כו' הרי זה מחוסרי אמנה בין לוקח בין מוכר אין רוח חכמים נוחה הימנו וה"ה בחד תרעא והקשה הסמ"ע שהרי דין זה עלמו כתבו מרן ס"ז ואיך לא שת לבו מור"ס ז"ל גם לע"ד נראה כמ"ש סימן רמ"ט גבי הנותן מתנה מועטת כו' רש"ס שם עיין סימן ר"ד ס"ז נראה שהוא ממור"ס נתירלתי דמור"ס חזר והביאו משום פירושו שחילק בין חד תרעא כו' אך קשה שאפ"ה הי"ל למור"ס לרשום זה שם ס"ז ואפשר כיון דמרן נקט שם סתמא ולא פי' כמ"ש הטור והרא"ש שאם חזרו משום יוקרא וזולא לית לן בה אפשר דס"ל שאין לחלק ואפשר דס"ל חילוק זה ואין לומר וי"א מ"ה כתבו מור"ס ז"ל כאן בסוף הסימן ועיין מ"ש שם בספר פרי האדמה למהרא"ח אמאי לא הביא ראיה מתנ' הרי"קו ז"ל סי' ע"ו מי שנדר ליתן בנו למול לראובן כו' דמותר לקרותו רשע כו' והכי כתב מרן ז"ל בי"ד סי' רס"ל משם ר"ת ואפשר דאם מהתם הו"א התם איירי דאין לו הנאה במה שחוזר בו ולהכי מיקרי רשע וכן נר' מדברי הט"ז שם ס"ק ה' שכתב שאם הוא בענין שאחר כך נזדמן לו כו' דאין שהדי כו' אז יוכל לחזור בו ולהכי לא הביא ראיה מהתם עוד הקשיתי שם בספר פרי האדמה אמאי לא הביא ראיה ממתני' דאבות כל שאין רוח כו' אין רוח המקום כו' ולע"ד י"ל חדא כי התם אינו אלא כללא וסימנא דיהיב לן תנא דכל שאין רוח כו' אין רוח כו' מ"מ אינו באותו דבר שאין רוח כו' גם אין רוח כו' דאפשר דבאותו דבר לחוד שאין רוח כו' רוח המקום נוחה רק שהוא סימן כל שאין רוח כו' הוא סימן כי אין רוח המקום כו' ויהיה משום דברים אחרים או אפשר דהתם הכי פירושו כל שאין רוח הבריות כו' היינו מסיבה כי אין רוח המקום כו' וכן הפכו ולכן לא הביא ראיה משם

פרק י"ג השאלה נאבדה ומתוך התשובה יובן הענין והוא על רחל שהיה לה טענות עם אחי אביה וגם טענות עם בעל אחותה נ"ע

תשו' ראינו את השאלה וכל ענינה ומן הראוי לאחוז פלך השתיקה מכמה סיבות ראשונה כי עינינו הרואות השואל עמום בלשונו ומריש לסיפיה דבריו פלגן בהדייהו ובדבריו חסר ויתר ומה גם כי באמת אמרו אסור לדין כו' וכתב מור"ס ז"ל דלא יכתוב שום פוסק הדין בדרך א"כ ובפירוש דברי הריב"ש בתשובה הנם כי דברי מהרש"ל חי"ד סימן קכ"ג נראה קלת הפך דברי הריב"ש שכתב דבדרך שאלה לית בה שום איסור רק מדת חסידות שנו כאן ובענין זה האריכו הפוסקים כראוי והעולה לענין דינא דכל דאיכא בדבר מלוה מותר וכ"כ מהרש"ס ח"מ סימן ק"מ ולהשקיט המריבה אפילו בספק מריבה מותר יע"ש

כי ע"כ יהיו דברינו אלה בקוצר גדול להסכרת השואל ולפי המובן לכאורה לפי דברי השואל לענין מכירת חלק ירושתה אפילו היה השטר עשוי כראוי אם כנים הדברים דאשה זו טעתה בדעתה ויכול להתברר שהיה השבר דבר מועט וחלקה היה כפלי כפלים ממה שאמרו לה לית דין צריך בשש דיהוי פברה ומחילה בטעות כסברת מהרי"קו ז"ל בשורש קי"א הביאו מרן בב"י ח"מ סימן רע"ו בליבוש חילק ועיין בתשו' הכנ"הג הובאה בספר עדות ביעקב סימן ס"א ואפילו היה בשבועה הויא מכירה בטעות ומכירה אין כאן שבועה אין כאן ואפי' היו הנכסים בידם אין כאן תפיסה הפליא כנגד יורש שכמותו לדעת הרב כנ"הג בתשובה הנז' כ"ש שהיתה סמוכה על שולחנם ועיין מ"ש מור"ס בא"ה סימן ק"ה ס"ה תשובת הרשב"א יע"ש וכל זה היינו לחלק הפשיטות אבל לענין הבכורה מחויבים לתת לה חלק הבכורה ואין פוטר אותם יען מ"ש בכור שנטל חלק כפשוט כו' היינו שיודע אבל כגון כהן דידן דרגלים לדבר שאינה יודעת הדין שאפילו מות הבכור בחיי אביו בניו יורשים בכורתו ובהא עביד איניש דטעי כ"ש אשה וכמו שהאריך הכנ"הג גם כחנון שבא מספרד יע"ש ועיין מ"ש המבל"ט ח"ג סימן כ"ב האמנם לענין נכסי מלוג שנפלו לבעל בחיי אשתו בזה נראה שהבעל יורש ואין ליורשי האשה כלום ויטול הבעל ויזכה בכל כמו שהסכימו רוב מנין ורוב בנין ודברי מהרא"ח ז"ל שאין בגמרא תקנת טולטולה אלא הכל הוא לבעל כמ"ש בתשובה למהר"י באסאן סי' מ"ט האמנם ממה שיש זכות בתקנת השבון כפי התקנה והבעל טוען שנתפשר עם פקידי עיר הקדש ת"ו בשכנגה שהם במקום יורשים קיימי לזה נראה שאין לו שום זכו פיטור והדין עם האשה הנז' חדא כי אעיקרא תקנה זו שהפקידים הם במקום יורשים היא בתורת מנהג עיר הקדש ואו כל אפיא שוין בכל הענינים כיורשים גמורים בפרטות לענין כזה שרוב עזבונם היה בח"ל ובזה אין שום תקנה ומנהג כלל אפי' אם היה איזה דבר פה עיר הקדש ת"ו כבר נתברר לנו שפקידי עיר הקדש לא ידעו כלל כי אם מהעזבון שהיה בתוך ביתה מטלטלי הבית לא סך מסויים ורוב מה שלקחו השמש היה משום דמי קבורה כנהוג ולא עוד שאפי' אם היו היורשים עלמם פה עיר הקדש ונתפשר עמו והעלים מהם כבר מלתיה אמורה כי פשרה בטעות היא כנז"ל

ועיין בספר דבר משה ח"ג סימן ט"ו ובספר קים חיים להר"פח סימן י"ג באופן כי בנ"ד לא עלתה מעולם על דעתה שיהיה שום טעות אלא מה שאמרו לה בתחילה והראיה כי עוד היום אומרים שמה שנתנו לה הוא יותר מחלקה הפשיטה שנתברר לה עתה א"כ עלייהו דרבנן רמיא באתרייהו לשרי האי תגרא וכגון דא אמרין להו קיימו שטריכו כו' והמה בחכמתם יביטו יראו טענת המעידים נגד טענתה שלאשה זו אם יש ממש בדבריהם וכתורה יעשו ולענין ירושת בכור משום שעבוד כתובת אלמנה או טפקא של המלך או המס בכל הפרטים באורך עיין מה שאסף וקיבץ הרב דבר משה ח"ג סימן ח"י יע"ש וכללי הקים לי עיין בכנ"הג ובספר חוקי משפט דף פ"ז ע"ב יע"ש

פרק י"ד ולענין ברירת ראשים וחזנים ומנהיגים ומינוי חכם כנ"הג ח"מ סי' רל"ח הגהת הטור י"ט ואות פ' ט"ז אבל המוכר כו' שאסור אכילתו כו' הגה

פרק היום ר"ח אדר הראשון משנת סדין כל בשר יבא או נס"ג שחטו פרה ומכרו משברה והתימודידום מכרו המינות וא"כ בבואם למכור עוד מלאו כי בוקא דלטמא הבוכנא והאסית אתרעו כי לא נמלאו גידים כי נמנקו ונרקבו והלכו להם ובאו לוקחי הבשר לשאול אם חייבים הנאבילירום הם מוכרי הבשר להחזיר להם הדמים וליקח הבשר או לפחות

 לפי

למי שלא לקחו ממנו הדמים אם חייבים ליקח הבשר ופטורים הלוקחים מלשלם גם מי שנתן הדמים אם יתחייב למוכרים להחזיר מה שמרויח יותר ממה שקנה גם המינודירו תובעים מהמוכרי הבשר כיון דאם נמצא טריפות במינודו חייבים הם לשלם למוכרי הבשר משום דהיה להם להשגיח הטריפו קודם שיקחו הם הבשר מהגויים כי כן חיובם א"כ גם עתה שואלים המנודירום מהמוכרי בשר דהי"ל לראות טרפית זה קודם

והנה שלתה השכמה כזה ל"מ למגוד דום שבשר הוין שראו אותה בחיים שלא היתה יכולה לילך כי אם ע"י סמיכה מעט אף כי חשבו שהיה משום חולשתה מ"מ הי"ל לדקדק ולומר להם מה שראו ומוכרי הבשר לא ראו דבר אפי' שלום שהיה שם כי הם לא היו אלא אפילו לוקחי הבשר מהאחות אפילו דטרפות זה הוא טרפות ודאי ואין בו ספק ל"מ למי שכבר נתן המעות אלא אפילו מי שלא נתן כיון שכבר קנה וזקפם עליו במלוה ורשו לפי סברת מרן מאריה דאתרא מו"ה בס' זרע אברהם חח"מ סי' י"ד שפטר את הגאבילירום מכמה טעמי כפרטות כי דוקא טריפות דריאה שהיא עלולה או מים במוח בזמן הזה. כמ"ש שם יע"ש אבל מלתא דלא שכיחא פטרם הרב ז"ל וא"כ למי שכבר נתןהמעו' אין שום דבר רק למי שלא נתן המעות להם יען דמי קנית לפשיעה דלא ראו ולא נתנו לב למה לא היתה מהלכת כראוי משום דטרפות כזה אמרו לי מומחים כי בודאי פרה זו לא היתה מהלכת אלא על שלש רגלים ונערי המוכר היו שם בשקנותו או אפשר לפטור כיון דהיה בלילה לכן עם מי שלא נתן יתפשרו עמו קצת לוותר לו כיון שלא נתן ויש לדרים לכאן ולכאן כאמור בפרטות כי במ"ש מו"ה בס' זרע אברהם לפוטרם עיקר הפטור הוא מטעם דהוא מילתא דלא שכיחא ולא רמיא כו' דבטעם זה אין בו הנך פירכי דפריכי עליה בס' אדמת קדש וס' נח"ב ובמלתא כדנא שאם היה ביום היה נראה בהדיא אפשר די"ל אע"ג דהיה בלילה היה להם לדקדק לכן נעשה כנז' ועיין מ"ש הפר"ח י"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ז הכלל העולה כו' יע"ש ונמצא דהשוחטים לא רמיא עלייהו רק טריפות דריאה דעלולה כו' לא כשאר טרפיות והמוכרים מה שנותנים להם טבחי מתא בחזקת כשרה מוכרי' ולא רמיא עלייהו לבדוק רק אם את"כ ימצא איזה טריפות למפשט יקרבו כו' כמ"ש מרן בס' זרע אברהם שם דהמוכרים הנז' הם לא קבלו עלייהו מילתא דלא שכיחא ומ"ש מרן בזרע אברהם שם דף קכ"ח ע"א וז"ל ואפשר ליישב כו' שהיתה הבהמה חגרת ואח"כ בלקו כו' דנתמסמסו ונחתכו רוב לומת הגידין וה"ה טריפה כו' יע"ש בנדון זה אין לו' דישבע שלא ראה אותה חגרת כו' שאם ראה אותה הי"ל להתנו' עם הגוי או לא ישחטנה שהרי כיון דרוב השחיטה היא בלילות והוברר ג"כ שנשחטה בבית הלוקח כמו שעושין כמה פעמים כן לשחוט במקומם מה גם דהוברר דלא היו מוכרי הבשר שם בשעת שחיטה רק השוחטים ונערי מוכרי הבשר ונשבעו ז'לא ידעו דבר רק אחד ממוכרי המינודום ראה אותה חלושה מאד שהיו מושכין אותה וזה יהיה כמה פעמים או מחמת חולשא כי דבר זה הוא מה שסומכים על הרוב דוקא הדלות והכחו[...] או יארע ג"כ דבר זה מרוב זרונה עד שמתקבלים א[...]ים [...]בה להשליכה וכיולא ועיין בס' אדמת קדש חח"מ [...] ע"ה וס[...] אספה בכסף חח"מ סי' כ"ו וסוף דבר דברי מרן בס' זרע אב[...]הם דטריפות דלא שכיח לא קבלו עלייהו למיבדק ופטורים ו[...]א ריאה דעלולה או מים במוח בזמן הכבשים כו' כמ"ש [...] יע"ש ודוק ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ב ה' אלו [...]ק זה דין י"א ובס' פרי האדמה ח"ג בדין זה יע"ש ולענ"ד כיון דמאריה דאתרא מורינו הרב ס"ל באותה תשובה לפטור הגאבילירום איפשר לומר דודאי כל הגאבילי'

שלוקחים מהכולל כו' הוא לדעת מאריה דאתרא הדין הוא הרב ז"ל שהוא כן ודוק ועיין בכ"הג י"ד סי' תקי"ט בארוך

פרק כ"ב דין א' אין אדם מקנה דבר שלב"ל עיין מה שכתבתי במהדורא בתרא בח"ג מס' פרי האדמה בדין זה ע"ד מ"ש שם דומיא דהקדש ונשמט מלהדפיס עוד וזה הוא דומיא דהקדש דאין בו דין אמכתא משו' דאמירתו כו' כמסירתו כו' והוי כקנין בבד"ח זה אפשר שהוא לפי שיטתם ז"ל כר"ת דמני בבד"ח אבל לפי שיטת הגאוני' דבעי' מעכשו דוקא הקדש דהוי כמסירה הו"ל כמעכשיו משא"כ בשבועה דלא הוי כמעכשיו אלא משום שבועתו דוקא חייב לקיים וכ"מ אם מת או נשאל כו' ע"כ וכתב הסמ"ע הרי דלא כתב דאינו חייב אלא משום שבועה אלא לדעת הגאונים דבעי' מעכשיו מ"ש לס' ר"ת דקי"ל כוותיה דמהני קנין בבד"ח בלי מעכשיו ובלי אתפסת זכוותיה מהני נמי השבועה כו' עכ"ד והב"ח ז"ל שם חלק עליו וכתב ובאחרי ליה מאריה שהרי הריב"ש ז"ל לא כתב כן לפסק הלכה אלא למשא ומתן לשואל א"ל דרך איפשר דלר"ת ג"כ השבועה הו"ל כבד"ח כו' א"כ איך נוליא דין עפ"י סברא כו' יע"ש וראיתי לש"ך ז"ל שם סי' ר"ז ס"ק כ"ד הביא דברי הב"ח וכתב דכן עיקר יע"ש ואני לענ"ד אחר בקשת המחילה, רבה כ"ל אדא דכל טעמו של הריב"ש היינו משום דתינח דבהקדש הוי כמסירה מש"ה מהני כמעכשיו משא"כ בעלמא דבעינן מעכשיו שיהיה השבועה כמעכשיו לא כו' א"כ ודאי נראה בהדיא דלס' ר"ת דלא בעינן מעכשיו ודאי דהשבוע' הו"ל כההיא דהקדש שהרי לא משוה לה אלא כבד"ח ובודאי כי כן הוא לס' ר"ת מה גם דאיפשר דמ"ש ריב"ש ז"ל לשואל דרך איפשר היינו משו' דר"ל דהשבועה היה בקנין וכבד"ח אבל ודאי אם יש קנין ושבועה ג"כ זה אינו דרך אפשר אבל לגאונים דבעי' דוקא מעכשיו ודאי דלעולם לא הוי כמעכשיו אפי' קנו ואיבעי' שאיל וגם אין יורשים חייבים כו' כנלפ"ד

והנה הר"ב פני שלמה דף מ"ט ע"ג הביא דברי הריב"ל ודברי הרב בני שמואל סי' י' דף ט"ל שתמה על הריב"ל היכי קרי לה שבועה בטעות דלא שייך לומר הכי אלא בנשבע שלא ישאנה דהיא כעורה ונמצאת יפה א"כ אלו היה יודע כו' לא היה נשבע וזהו שבועה בטעות משא"כ הכא שאלו לא היה נשבע לא היה המלוה נותן כלום כו' ואח"כ כתב דאיפשר דהוי כתולה נדרו בדבר אחר ולא נתקיים כו' א"כ גם לריב"ל ז"ל י"ל דכיון דזה אינו חייב דיכול לומר קי"ל כהר"ת כו' א"כ לא נשבע אלא כ"ז שיהיה חייב וכיון שאינו חייב בטענת קי"ל נתבטלה השבועה בהאי טענה ואח"כ חזר לתבוע דלא דמי דבשלמא היכא דליכא חיוב פרעון לכ"ע א"כ נתבטל הדבר אשר נשבע בגללו נתבטלה השבועה אבל כל שהוא בטענת קי"ל מי יימר דנתבטל כיון דיש פוסקים דס"ל דחייב א"כ מאי דפטרינן ליה היינו מספקא דמספקא לא מפקי' ממונא אבל איפשר שהדין כמו שסובר דחייב והתנאי והשבועה קיימת גם דכל מאי דפטור היינו משום דלאו כ"ע דינא גמירי כו' אדרבא נימא דלאו כ"ע אינם יודעים אלא דיש מי שיודע דינו של הרמב"ס ז"ל ואפ"ה נשבע והוי ספק אם יודע אם לאו ועל הספק אזלינן לחומרא ע"כ ולע"ד אחר המחילה כיון דמניחנן במונח דהשבועה לא היתה אלא אדעת שהוא חייב מן הדין לכ"ע א"כ מ"ל אם דמאי דפטור היינו מספקא או בודאי כיון דהשבועה לא היתה אלא בחושבו שחייב מן הדין ומ"ש דגם יש להסתפק אם ידע דינא דהר"מ או לא ואיפשר דידע ואפ"ה נשבע וחייב וניזיל לחומרא כו' לענ"ד נראה דלא שייך להחמיר להוציא מהיורשים או ממנו אפילו כיון דנאמן לומר שאינו יודע כמ"ש אח"כ ז"ל ודברי מהרא"ך

ז"ל שם ע"ד שכתב שאפי' הרמב"ם ס"ל דאין קנין לדבר שאינו קצוב מ"מ יודה דאם נשבע דחייב לקיים שבועתו שהוא דבר זה דלא ס"ל להרמב"ם ורבותיו כהר"א דאע"ג דאין אדם מקנה כו' מ"מ חייב לקיים שבועתו שהוא מוסכם כו' ואין סברא לומר דבשעה שנשבע היה בדעתו דחייב לכ"ע וכיון דלהר"מ פטור הו"ל שבועה בטעות שהרי הר"מ נמי יודה בנשבע כו' יע"ש כי לענ"ד אחר המחילה דבריו תמוהים אללי שהרי אינו זר דהר"מ ס"ל דפטור נמי מהשבועה כיון דאדעתא דחייב לכ"ע נשבע ואינו כן א"כ הו"ל שבו' בטעות ולא פליג הר"אש ז"ל כו' כמ"ש ז"ל שהרי לפי חילו' הריב"ל ז"ל היינו דגם להרא"ש ע"כ לא קאמר דחייב לקיים שבועתו אלא היכא דהם דברים ברורים וגודאי בשנשבע היה לקיים הדבר מש"כ כשחשב שכבר היה חייב לכ"ע ולא נשבע אלא לזרז עצמו במה שהוא חייב דהו"ל כשבועה בטעות או תולה בדבר אחר כנז' ועיין תשו' הרש"ך ז"ל ח"ב סי' מ"א ול"ד

ויזכני ה"י

וראיתי להרב משנה למלך סי"א מה' מכירה דין י"ו שהק' להרש"ך כך יע"ש ואח"ז ראיתי לכנה"ג ח"מ סי' ש"ר מ"ש בזה לענין דינא יע"ש איך שיהיה הנה כדי דלהשתלי' טענת אשמכתא יש כמה סברות וכמ"ש הכנה"ג ח"מ סי' ר"ז דף קע"ג האחד סברת הרשב"א דקנין לחוד מהני וי"א דבעי' בב"ד וי"א דבעי' מעכשיו וי"א דבעי' הג' וגם שיתפוש זכיותיו כו' יע"ש

ובזה יתפארו רמז פסוקי אבימלך פ' וירא שא"ל לאברהם אלהים עמך בכל אשר אתה עושה ועתה השבעה לי באלהים כו' כחסד כו' תעשה כו' ויאמר אברהם אנכי אשבע הדיוקים חמשה מבוארים ואיפשר דר"ל אבימלך לאברהם כחסד כו' תעשה כו' א"כ הו"ל דבר שאינו קצוב וכיון דאינו אל קנין שבועה נ"כ אין כאן לזה א"ל אלהים עמך כו' וכיון דשכינה עמי הו"ל כקנה בב"דח גם א"ל ועתה ר"ל מעכשיו למ"ד גם השבעה לי דע"י שבועה מקיים הדבר גם אמר הנה ר"ל שכל נכסיו שם דהו"ל כתתפים זכוותיה וכיון שהוא עכ"ז א"כ כחסד כו' תעשה בודאי מוכרח לעמותו ויאמר אברהם אנכי אשבע ר"ל השבועה לסברת הריב"ש סי' של"ה ושל"ה אינה אלא לקיים כל זמן שהוא חי לאפוקי יורשיו שאינם חייבים כו' או איפשר אנכי אשבע ר"ל לחילוק הריב"ל ז"ל א"כ כל שהוא מחלוקת הפוסקים שם אמרי' קנין אין כאן שבועה אין כאן אמנם לדידיה שהוא ת"ח שיודע כל התורה כולה בזה עכ"פ לא פליגי מהרש"ח ומהרש"ך ז"ל עם הריב"ל ז"ל אלא היכא דצריך לומר חשב דכ"ע לא פליגי דחייב אבל בשהוא אדם גדול ויודע ש' הר"מ בדבר קצוב ודאי כשנשבע לא היה לזרז אלא לקיים דבר וחייב לקיים שבועתו ואח"כ הוא ישביע לבניו ועיין מכירת הבכורה ליעקב ועיין תשו' הרשד"ם ח"מ דף קל"ה ע"ג היכא שהם מתנים זע"ז אפילו כדבר שלב"ל ובזה ס' יצחק בדינים הנז' ודוק

הלכות זכיה ומתנה

פרק ח' דין ז"ך לפיכך הנכסים בחזקת היורשים עיין בכנה"ג ח"מ סי' ר"ן בהגהת ב"י אות כ"ה דאפי' למ"ד נכסים בחזקת יורשים כו' לגבי הקדש היינו דוקא כשהקדיש כל נכסיו כו' יע"ש גם אפי' למ"ד אם עמד חוזר היינו דוקא כשהמכוה חזר בפירוש אבל אם עמד ולא חזר בפירוש ואח"כ מת ובאים בניו לבטל ההקדש ויש בו השום מעילה אינם שומעים סי' ל"ד והביא תשובת הרש"ך ח"א סי' מ"א דהא דאם עמד חוזר היינו דוקא לגבי דידיה אבל לגבי יורש גמר ומקני להקדש טפי מניהו וכמ"ש הבעל התרומות:

הביאה בית יוסף סימן רנ"ה כו' יעויין שם

הלכות שכנים

פרק ו' דין ה' כ"ב עיר שיש להם הסכמה שכל העוקר דירתו לקבוע דירתו בא"י שלא ליקח ממנו כי אם רביע ערך המס המוטל על ממונו וכן אחרי פטירתו נ"כ עד תשלום זמן עריכת השלש שנים לפי הנותר מהג' שנים מיום פטירתו ג"כ אין לוקחין מס מממונו כי אם רביע והן היום שמעון יצא מעירו הנז' ועקר דירתו לבא לירוש' עיר הקדש לדור ויהי בדרך נפטר לב"ע לכן שאול שאל בנו ה"י אם נחשב כאילו נפטר בא"י או אם יש להם תביעה יחידי עירו יען נפטר בח"ל והרב המו' כמהרי"ליכ"ן נתן לו פתקא בידו בכל תוקף דנחשב כאלו נפטר בא"י דמ"ה אנמיה והנה. כפי דברי בנו הנז' כי כן היא הסכמתם והנהגתם בכל הדר והנפטר בא"י וגם אמר לנו שבהסכמה לא פורש עוד הנה כי כן כלע"ד דכיון שעקר דירתו לקבוע דירתו בא"י ונאנס כדרך אונס דמיתה דמגכר לכ"ע נראה דהו"ל כאלו נפטר בא"י בפרט לדברי מהרימ"ע חי"ד דבנודר לדור בא"י חמיר טפי לענין התרה כי אם מחמת סכנה והגונה גם דכל שידעגו שרולה לקבוע דירה הוא ענין גדול לענין דינא להיות כאנשי אותו מקום כמ"ש מור"ס סי' קס"ב ולענין אונס אפי' אם הוא בעיר י"ב חדש האונס הוא דבר גדול כאמור שם גם מ"ש הרב כנ"הג ח"מ סי' קס"ג הגה"ב"י אות קל"ז באונס דמגכר כ"ש וק"ו בנ"ד ודוק

ענין הסכמה שעשו מקרוב בעד ה' שנים שכל המסתחר פעה"ק מכ"כ סחורה שמביא מח"ל שיתן ג' למאה יען העידו על נפשם כו' דמשום הכי שעושין מתרב' ההולאה ונזק והפסד לכו' הק"ק יען מקדם שנים רבות לא היו סוחרי' בענין זה בקרבה מה גם שכבר התרו בהם שלא יסחרו או יפרעו קלבה זו ויען קופת עניים ריקנית ונפשי נפיחי כפן נכלינה בלי כסות ועל הק"ק מוטל להחיותם כי רובם יתומי' ומומים וזקנים ותשושי כח וכל המחזיק בידם תבא עליו ברכת טוב ועיין כנ"הג ח"מ סי' קנ"ו הגהת ב"י אות מ"א וס' בית דוד ח"מ סי' ק' ומהר"אש סי' מ"ט יע"ש

ענין הסכמה על הסוחרים

ולענין איזה מח"ל שבולא סחורה לירוש' ליד ישראל בתורת פ' אפוטרופא לפי טעם עשית ההסכמה דמזיק לכולל ק"ק ועיין בספר בית דוד ח"מ סימן ק' דף ק' ע"ד נראה דחייב אפילו אינו בא הוא עלמו אלא עוסק על ידי אחרים וכמ"ש הכנ"הג ח"מ הגהת ב"י אות ל"ד סי' קנ"ו בפרטות לפי מ"ש שם אות מ"א יע"ש ועיין מ"ש בספר בית דוד דף ק"א ע"ד שאם ודאי מתרבה המס בשבילם כיון שאינו קבוע בענין פע"ק ירוש' ת"ו בטו"ה דשואלים ודורשים ומכים לשאול כרלונם בכל עת ודאי אינו לריך י"ב חדש אלא חייבי' מיד ואם תאמר דלריך להתרות להם תחילה וכמ"ש הרשל"ם ח"מ ת"ז זהו לכ"ע אפי' היכא שאינם נזוקים בעדם וכנראה מתשובת הרשב"א סימן תרס"ד הביאה הכנ"הג סימן קנ"ו הגהת ב"י אות מ"א רק מניעת הריוח ומ"ש רשד"ם היינו דטוב ויפר כו' אבל כל שעל עסק זה ניזוק כאשר מפורסם פה עיר הקדש רוב העוסק והחשם אפשר יכולים למנוע שלא ימכרנה כדי שידעו הגוים שהוא מאנשי ח"ל הסחורה או הפאטור יפרע הקלוב עליה בפרט כי השולחה לידו הוא אדעתא שיפרע כל מין הולאה שיש לסוחרי ישראל יותר על הגוים הסוחרים בנהוג וככר פרע וזה שאת לקדש קדשים שהבדילוהו לקופה של עניים שהיא בדלי דלות דודאי חייב להתפשר עם גבאי הקופה וסכמ"ה

פרק י' דין י' המוחרים כו' עניין השגת גבול עיין מור"ם בהגהה בח"מ סי' קנ"ו לשמין לילך אצל הכותי הרגיל אצל חבירו אצלו במלאכה וכיוצא דיש אוסרים וגוערים בו ועיין סי' רל"ז

פרק י"ב דין ח' אין במכירות דין מלרן כו' עיין מ"ש אני פי"ב מה' טוען דין ב'

פרק י"ג דין ד' עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב בה' אלו בדין זה בלשון הר"ה שהביא דברי רב האיי ואח"כ כתב ובתוך הרמב"ם ז"ל כו' כ"ל כתב הרמב"ם כו' דתחילה כתב דברי רב האיי כו' וכן נראה ואח"כ כתב ז"ל כתב הר"ם כו' וכן הוא בדפוסי ויניציאה ושאר דפוסים

הי' שלוחין ושותפין

פרק ג' דין ד' הבעל בנכסי אשתו כו' האשה שמרשה בכ"מ אם לריך הרשאה מבעלה אפי' לדין לחוד או דוקא לפשרה או אפי' להרשאה לא עיין בא"ה סי' פ"ה וח"מ קכ"ב וכ"מ דלדין אין לריך אבל לפשרה או מחילה ודאי לריך ועיין ח"מ סימן פ"ו סכ"ח

פרק ו' דין ב' תקנו חכמים כו' שטר עסקא הנהוג הוא שעושין לדעת הנ"ר אמנם אם ידעי ביה שאינו מתעסק כלל ואפי' אינו באפשרות שיבא לי עסק רק מעותיו שיש לו ללוה אפשר שהם בעיסקא אצל אחרים עיין בספר פרח שושן חי"ד כלל סי' א' דף מ"א ע"ב שהרבה להאריך בנוסח זה מ"מ בדבר כזה כתב דאפי' אצל יתומים קטנים אסור ואפי' מ"ש בשם רבו מהר"י אריפול בענין המארא"פים שאני התם דאפשר להם לבא לידי עסק מ"מ אפי' בזה חשש לאסור וע"ש ענין שכר טורחו למתעסק עיין ס' משאת משה ח"ג

פרק ה' מהלכות שותפין דין שאלה ראובן ושמעון ולוי שנשתתפו שראובן ושמעון הוציאו חמשת אלפים גרוש' ולוי אלפים ות"ק ומסרום ביד לוי להתעסק בהם בקושט' במארפליק ובכל מין עסק משא ומתן והריוח מחצה ללוי המתעסק ומחצה לראובן ושמעון וכן להפכו ובפי' נאמר ללוי שבכל עת וזמן שרצונו לשוב לביתו הרשות בידו לאוקומי גברא בחריקיה והלך לוי לקושטא וישב שם ימים מספר ורצה לשוב לביתו ושלח אחר יהודה שותפו אשר לו בלארמו בעסק אחר לעמוד במקומו והלך יהודה לקושט' וחזר לוי לביתו ואחר עבור ימים שוב חזר לוי לקושטא פעם ב' וישב שם ימים אחדים וחזר ובא לביתו והניח ליהודה מתעסק שם כבתחלה ובבואו לביתו לוי היו דבריו עם ראובן ושמעון לאמר כי על מה זה הוא לבדו ישא עול החובות הנלרך לשותפות כי שם בקושטא אין מכירין זולתי לאיש העומד שם ונתרלו ר' ושמעון ונתחייבו עלמם בכתב כתוב וחתום להיות פורעים בעדו עד סך כ"ה אלף גרוש' אם יצטרך ללוות מאחרים לצורך השותפות ואחר ימים הקול נשמע שיהודה הרחיב משאו ומתנו יותר מכדי שיעורו מה שאין הפה יכולה לדבר וזה דרכו ליקח ממון מאחרים ברבית ומלוה אותם לאחרים ביותר שאת למי עד שיעור מאה כסים ולמי מאתים שלא כמנהג סוחרי העיר רבים ונכבדים אשר בקושטא וכשומעם ראובן ושמעון היטב חרה להם ויחרדו האנשים מאד פן יבולע חלקם ונחלתם בקרב העמים גוים אילי הארץ ומי יוכל לדון עם מי שתקיף ובכן שלחו מהם איש עברי בשטר הרשאה עשוי כהוגן וכתא"ל והרשוהו לילך שם בקושטא וא"ל לך ליהודה וכה תדבר שאם רלונם ומגמתם בשותפו' הלזה היתה שלו שיעשה בכל אשר הוא עושה היום לא היו צריכין לשותפו' הלזה כי כביר מצאה ידם לקנות ממון מאחרים ברבי' מועט פחות הרבה ממה שנותנים לו והכ לא טבו זולתי להיות להם ממונה מאתם בקושטא לקיים ולאשר כתב חילופיהם הנק' בין הסוחרים פוליסא"ש וליטרא די קאמביין כי הוא העיקר ואגב גררא אם יזדמן לפרקים להקיף במקום בטוח ברבית כמנה' סוחרי העיר הזה מה טוב וכיון שהוא בחר דרך לעלמו לעשות הטפל עיקר שלא כמנהג הסוחרים יעמוד לחשבון עם המורשה לחלוק השותפו' מאחר שכבר עבר זמן השותפות וחזקה שליח עשה שליחותו ובא לקושטא וסיפר ליהודה את כל דברי ראובן ושמעון אשר שלחוהו ויהודה לא הטה אוזן וחזר השליח למקומו בידים רקניות ושוב נשמע שיהודה הנז' הוסיף על חטאתו פשע ונכנס בפתח שר הטבחים הממונה מאת המלך יר"ה להלוות אליו ברבית די ספוקו עד שעלה סכום הלואתו יותר מאלף כסים מה שלא שמעתם אזן מעולם בין הסוחרים וראובן ושמעון בכל יום תמיד לועקים ואינם עונים א' בכתב וא' בע"פ ושואלין ודורשים מיהודה לחלוק השותפות ושיבלא להם הכיליסיון כנהוג ואין קול ואין עונה ואורקים שיניהם ע"כ מעשה יהודה ועל הראשונות היו מצטערים ואחרון הכביד ויהי היום נסתלק השר ההוא משררותו והמלך יר"ה השליכו מעל פניו אל ארץ אחרת ונשאר לו ליהודה על השר הנז' קרוב לאלף כסים בחזקת אבודין כי מה מידו יקח גברא ערטילאי ועתה שאלו ר' ושמעון האם רמיא עלייהו חיובא בהפסד הזה או לא מאחר דאיהו הפקיד אנפשיה לעבור על דבריהם ככתוב ואף גם זאת שואלין ודורשים האם יש רשות לבעלי חובין של יהודה לתבוע מאתם חוב יהודה מאחר שהיו שותפים או לא ומה גם כי הם לא הרשוהו ללוות מאחרים כי אם על סך כ"ה אלף גרוש' וכבר נתנה פריעה יותר על סכום הנז' לגוים על פי יהודה הנז' ע"כ יבא דבר המורה ושכמ"ה

תשו' השאלה הבא טלטלני ה' טלטלה גבר זו היא שקשה ומפרי גם הם אין אתי האמנם לא אוכל מלט לפטור עלמי מן הדין משום עגמת נפש לנפש איש דורש משפט הורוני מהיכן דכתוני לזכות או לחובה ואני אחרים כי המשפט לאלהים הוא ומאן דשקלין ליה גלימא מכי דינא ליזמר וליזיל יאכל הלה וחדי ואטן ואומר דמה שטוענין ר"וש למיפטר נפשייהו משום פשיעותא דיהודה בשנותו את טעמו ממנהג הסוחרים להתיר פשת ידו בהקפותיו ואין איש שם על לב כי אין אדם שליט ברוח ועולנו באשו יקטף ואבד העושר ההוא רוח עברה בו ואיננו

כן משפטו חרוץ וזיל קרי בי רב לשון הרמב"ם רפ"ה מה' שותפין והביאו הטח"מ סי' קע"ו ס"ט וז"ל המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה כו' ולא יפקיד ביד אחרים ולא ימכור בהקפה אלא דבר שדרכו למכור תמיד בהקפה אא"כ התנו מתחילה או שעשה מדעת חבירו עבר ועשה שלא מדעת חבירו והפסיד למעשיו הרי זה פטור כו' ואם שינה מכל אלו הדברים כל פחת שיבא מחמת זה הפחת חייב לשלם לו לבדו ואם יהיה בו ריוח יהיה לאמלע ע"כ ופסקו מרן בש"ע שם והוא מוסכם כנודע וגדולה מזו כתב רי"ו משם הגאונים ז"ל הביאו מרן ב"י שם דאפי' אם מקלת מוכרים בהקפה ומקלת שלא בהקפה אין לו למכור בהקפה שלא מדעת חבירו ומרן ב"י שם דקדק כן מדברי הרמב"ם ז"ל ממ"ש למכור תמיד בהקפה יע"ש אלא שמהרא"ש ז"ל סימן קל"ו סובר שמדברי הר"ב העיטור ז"ל שהביא מרן שם נראה שחולק על הגאונים ומ"מ סיים שם ואמר דמלי המוחזק לומר קי"ל ומה גם שמרן החבי"ב ז"ל שם בהב"י אות כ"ח לחה דברי מהר"אש דמ"ש הרב העיטור ומסתבר' כיון דארחיהו דתגרי

דתגרי בהכי פטור דלא מקלת בתגרים קאמר אלא כל התגרים יע"ש וכשאני לעצמי עם שאיני כדאי נראין דברי מהרא"ש ז"ל דאי כדמפרש לה מרן החבי"ב ז"ל א"כ ע"כ לומר דמ"ש הרב העיטור קודם למי דאיכא פלוגתא הכונה דאיכא מאן דס"ל לחייב את השותף במקום שלא שיכ'מנהג הסוחרים כל שעשה שלא מדעת חבירו וזה לא שמענו כמבו' ודברי מרן כ"מ מטין קצת לדברי מהרא"ש יע"ש ודוק ועיין
תשו' ה"ה מהרש"ג שבספר מ"י סי' ס"ו

ובכתבי הקדש להרב כמהר"א לבית הלוי ז"ל זאת מצאתי
שכתב ע"ד מרן ב"י ז"ל שכתב דדעת הרמב"ם ז"ל

כגאונים ז"ל וז"ל אברא דהיה מקום לומר דכונת הרמב"ם ז"ל בזה הוא להחמיר יותר וכונתו לומר דהוא סחורה דאין דרך למוכרה אלא בהקפה ואין מצויים לה קונים כלל זולתן בהקפה ולדרך הוא הכי תמיד באותה סחורה הא לא"ה אף על פי שכל בני החנויות נוהגים להקיף לפעמים כיון שיש פעמים שאין מקיף או יש מין סחורה שאין מוכרין בהקפה הוי פושע אע"פי שכולם נוהגים להקיף ושוב כתב וז"ל
ואולם בעל העיטור כתב כו'

והנה אפשר לפרש דבריו בא' מב' פנים והוא דמאי דאפליגו
רבוותא היינו בדאיכא הכי נוהגים להקיף ויש מהם

שאין נוהגים להקיף וכההי דרי"ו ומש"ה הפליגו והכריע הרב העיטור כמאן דס"ל דלא הוי פושע כיון שיש נוהגים
דהו"ל למיסק אדעתיה ולהתרות בחבריה שלא יקיף

או אפשר לפרש דבריו כמו שנראה מפשט דברי הרמב"ם ז"ל לפי הדרך האחרון שכתבנו והוא דאפליגו רבוותא בפירוש שנהגו כולם להקיף ואפ"ה אפליגו משום דכיון דיש פעמים דאין מקיפים ואותה סחורה אינה נמכרת בהכרח באשראי א"כ מה לו להקיף ומש"ה יש מי שסובר דהוי פושע ומי שסובר שאינו פושע הוא משום דכיון דדרך בני העיר כולם בשוה להקיף ובאיזה אופן שמצאו למכור מוכרים א"כ לא הוי פושע דגם הוא כאחד מהם והכריע הרב העיטור דכיון דמנהג תגרי הוא להקיף לפעמים והוא מנהג כולם בשוה לא שמיה פושע וכ"כ בפ"ז נראה דאפי' נוהגים כל בני מתא למכור פעמים בהקפה כיון שאין דבר זה מוכרח לימכר בהקפה דוקא משום שלא ימצאו קונים לה באופן אחר אלא לפעמים הכי ולפעמים הכי הוי פושע ואפי' למאי דנראה לכאורה מדבריהם מ"מ דוקא בנוהגים להקיף כולם אבל יש מהם נוהגים להקיף ויש מהם שאינם נוהגים כלל מעולם להקיף מקרי פושע ולא מצאתי מי שיקל בזה בפירוש דהיינו באתרא דאיכא נוהגים הכי ואיכא נוהגים הכי עכ"ל

אתאן לנ"ד דמלבד דמעשה יהודה הלזה כמו זר נחשב
ומעולם לא נשמע כמוהו בין הסוחרים

להקיף לשר אחד כשיעור הרב הזה וכל השומע יצחק לו דהשתא פשיטא שגבא דיהודה הלז את פושעים נמנה ופוטר אין אותו כמבואר אלא דאם ימוייר המצא תמצא מקצת סוחרים נוהגים כן בתשאם ומתנם אפ"ה אין לחייב להשותפי' רו"ש בנזקו של יהודה דמצו שפיר פטרי נפשייהו עפ"י ס' רי"ו משם הגאונים וכמ"ש מהר"אש ז"ל ואף אם נניח שהרב העיטור חולק על הגאונים וכס' מהר"אש ז"ל ולא עוד אלא דכי משגשגא בהא מלתא שפיר הדבר ברור דגם לסברי' הרב העיטור לפי מה שהבין בדבריו מוהר"אש ז"ל אין ליהודה על רו"ש כלום שהרי כאן נמצא וכאן היה תנאי קודם למעשה דהיינו קודם כניסתו בפתח שר הטבחים במילי דמסרן לשלי' ההוא שמר על הראשונות היו מצטערים רו"ש כי לא לרצון להם למשקל ולמטרי בהקפות ברבית לגויים וכמ"ש בשאלה דכל כה"ג אף במונח יש כאן מקצת סוחרים נוהגי' לטעות בן מודה הרב העיטור ז"ל דפושע הוי וכמו שמתבאר ממה

שפיים שם ואמר אבל אי אתרי ביה אע"ג דעביד בשותא
דיתבריה בנטירותא דידיה חייב ע"כ וברור

עוד מילתא אחרתי הג'לה ליפוי כח וזכות ר"וש דל"ת
בשאלה דר"וש בכל יום תמיד נועקים ואינן נענין

מאז היתה שמועה זו אינה נאה כי הוסיף על חטאתו פשע דאין ספק דלכולהו רבוותא קמאי ובתראי יפה צעקה לאשם למפטר נפשיה מפסידא ואם הותירו לאמצע כמבואר בדברי הרמב"ם שכתבנו ופשוט אלא דאף אם נניח דמעשה שהיה שר"וש ביום שמוע את כל מעשה יהודה אשר הלך חשכים בדרך עקש דלאו היינו אורחי דתגרי הלא המה נעשו כחרשים ולא הכאו לגוף טוב אלא שתיקה לא בזה מעילה אית בה כמה שפיים הרמב"ם ואמר עבר ועשה שלא מדעת חבירו והסכים למעשיו ה"ז פטור יש"ש ונאמר דהסכים למעשיו לאו דוקא בפה מלא כה דבר האיש ועקית' שפתיו הויית מעשה לפטורא אלא כל שרואה לשכנגדו עושה שלא כהוגן ושותק הסכים למעשיו קרינן ביה ואחולי אחיל גביה דדוגמא לדבר אשכחן סו' פ' הגוזל קמא דאמ' רבי לדברי ר"י אם קיים האשם יחזיר אשם אבל כסף והק' והא ר"י יחזיר כסף אבל אשם אין ליהותי' דהב"ע כגון דנפק תשמרתו דיהו ירוב ולא תבעו והא קמ"ל דאחולי אחיל גבייהו ועוד אמרו שם דלדברי ר"י אם קיים אשם יחזיר כסף אבל אשם והק' פשיטא ומהדרו הב"ע דנפק תשמרה דהגי ודהני ולא תבעי מ"ד אחולי גבי הדדי קמ"ל דלהדרו בריפא קמ"ל הרי דאפילו דמשמרת יהויריב לא מחלה בפי' אלא שראה למשמרת ידעיה שעשה שלא כהוגן לקבל הכסף במשמרתם ושתקו ולא תבעו מהם נהוא מחילה ה"ה ה"נ כיון שר"וש המה ראו ליהודה עושה שלא כהוגן ומעביר ע"ד ושתקו ולא מיחו בו כאמר דאחולי אחילו גביה ואע"פי דרבנן פליגי על ר"י שם והלכה כותייהו כנודע אין זה כלום דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"י אלא משום דסברי רבנן דבני יהויריב עשו שלא כהוגן לקבל אשם מקמי כסף אשר לא כדת ואולי אי הוה ס"ל דבני ידעיה עשו שלא כהוגן לקבל את הכסף למשמר' יהויריב הוו אולי ומודו לדר"י דאחולי אחילו גבייהו מדשתקו ולא תבעו ועיין בהרב תוספת הדור מש"ל פ"ח מה' גזילה די"ב ודוק דהא ודאי ליתא ולא ראי זה כראי זה השמים בינו לבינו דשאני התם דהם בני יהויריב עשו שלא כהוגן לקבל אשם מקמי כסף אלא דר"י סבר כיון דאלו ואלו עשו שלא כהוגן טפי איכא למקנסיה לידעיה שקבל הכסף שלא במשמרתו ומשום כבודו של יהויריב כמו שמבואר בדברי הרב מש"ל יע"ש ולהכי כל שלא תבעו כיון דגם בני יהויריב עשו שלא כהוגן בגילוי כל דהו אמרינן דאחולי אחילו גבייהו וכהוראה בפירוש דמיא משא"כ בנ"ד דר"וש לא שייך למימר בהו דעשו שלא כהוגן
ושתיקה כי האי לאו כהוראה דמיא

ומצאתי למהרי"קו ז"ל שורש קכ"ג שלמד מהאי על ראובן
גבאי מקופה של צדקה ושמן למאור שיצא מעירו

לדור בבבל והוליך עמו המעות הנמצאות אתו מהקדש אם יכול לשנותם שלא מדעת אנשי הקהל שיצא משם והביא הך דס' הגוזל קמא וז"ל וכ"ש הכא דאיכא למימר דמדלא כוו על עסק הקופה גלו אדעתייהו דניחא להו בכל מאי דעביד הגבאי כו' כדאיתא בפ' הגוזל קמא דאפי' לר"י דאמר יחזור כסף כו' אפי"ה מודה דאי נפק משמרת יהויריב ולא תבעיה דאחולי אחולי גבי משמרת יהויריב למשמרת ידעיה א"ש דאפי' לענין מלוה שהגיא מחילה וגילוי דעת לא"ש לגבי כסף לי"ש לגבי אשם כו' יע"ש ואתמהא דאין משם ראיה דהניא
היא דגם בני יהויריב עשו שלא כהוגן וכמדובר

ומדברי מהרי"קו אלו תשובה מצאתי למאי דפשיט' לי' לה"ה
מוסת הדור שם בפ' מש"ל וז"ל וגר' דאיבא דרבנן

לא שייך מחילה דדוקא לר"י שהקנס הוא לידעיה שקבל הכסף במשמרת יהויריב כו' אך לרבנן דהקנס הוא ליהויריב משום יעשה שלא כדין שקבל האשם קודם הכסף. לא שייכא הכא מחילה כו' וזה פשוט כו' והרי תשו' מהרי"קו שכתבנו שביעו אומר דמחילה מהניא בין בכסף ובין באשם ובמקום אחר הארכתי בדברי הרב ז"ל לא עת האסף פה שאינו מענינינו

אך שיהיה הדרך לקמייתא דנראה מתשובת מהרי"קו הלזו שאינו מחלק בין אותה דפרק הגוזל קמא לשאר מילי וכדאמרן שוב זיכני ה' ומצאתי למרן החבי"ב ז"ל ח"מ סי' קמ"ג בהגהת אות כ"ט עמד על דברי מהרי"קו ז"ל וכתב דראיתו יש לדחותה מטעם האמור והשיב דברין אל כונה אחרת יע"ש

ובחפשי אמתחות שחות הפוסקים זאת מצאתי דמלתא כרנא עמדה ונשאת בין אבות העולם גדולי האחרונים ז"ל דמוהרש"ס ומוהרא"ח ז"ל הביאן מרן החבי"ב ח"מ סי' קע"ו אות פ"ב שסבור דלאו דוקא השכים בקבור פה אלא אפי' שתק ולא מיחה שתיקה כהודאה דמיא ומוהריב"ל והר"ב מ"ז חולקי' וסוברים דאין כאן מחילה כל עוד שפיו סתום וכל לשון תקום עד שיאמר בפיו דברים המורים אל הרצון וכן נר' ס' מהרי"א ז"ל כמ"ש גם מרן החבי"ב ז"ל וכן כתב הסמ"ע וכ"ש דשתק מפני שסבר שאו ואין בידו לשנות יע"ש שאע"פי שטעמו ז"ל עין רואה לא שמיה מתיא ההיא דס"פ הגוזל קמא שכתבנו לעיל וברור וכן הסכימו הרב בני אהרן סי' מ' והרב פמ"א ח"א סי' פ"ה והרב מוהר"ת הלוי ז"ל בתשו' כ"י שהבאתי לעיל וכיון שיהודה בא להנליא הפחת וההפסד מר"וש מלו ר"וש למפטר נפשייהו וזה כחס יפה משום דובא דאיתיה קמן ופשוט ועיין בס' כ"ש ח"מ סי' מ' ובס' דב"מ ח"מ סי' כ"ה ובס' זרע אברהם ח"מ ס"י

ועדיפא מינה רחם לבי דבר טוב לפי קילורי דהכדלקמן לכ"ע שתיקה לאו כהודאה נאלימי ראובן ושמעון לאפקועי ממונא מיהודה הן לו יהי נמלא אתו מנכסי ראובן ושמעון ותפום בהם תפיסה מעלית כהוגן וכתא"ז"ל והיה בהניח הנתה מוברת דלא נחלקו ז"ל אלא דוקא במשתתף עם חבירו בסתם דסף דכל בסתמא כיון שלא פי' והתנה עמו בדרך זו תלך וכל כהמנה הרחק מעליה דרכן מורה יפב"וקביל לכל אשר יעשה האדם ונעלם מתנו אם טוב אם רע מ"מ הם אמרו דאכן סהדי דאין אדם עשוי לחוב בדעו' ולמפסך אדעתא דנזכרים אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת הרשות בידו ואפי' אי בעי קלתיה ולשים אותו על נס ואף אם לא התרה בו והתנה עמו דלא לישתני ממנהג התגרים סתמו כפירושו דאדעתא דהכי נגמר שותפותם ודוגמא לדבר אשכחן פ"ב דנזיר עלה דההיא דהאומר לשלוחו לא וקדש לי אשה סתם כו' דבעו מימר דכי מקוי אינים שליח במלתא דקיימא קמיה במלתא דלא קיימא קמיה לא משוי שליח יע"ש ודין השליח כדין השותף כמ"ש מהרש"דם ומהרש"ך ז"ל הביאו מרן החביב ז"ל גם בהגהת הטור אות ל"א יע"ש ואף דבמסקנ' שם בנזיר לא קאי הכי אחר הרואה דהך דקמן עדיפא כמובן ועל זו זכיונא בזו דק מהרשד"ם ז"ל דאם ביום שמוע שחברו שנכ"ה הלכו"ת הליכות עולם כדרך התגרים ושמר לפי מחמוס יש לדון בה שראה ונתפייס דכיון דמעיקרא לא היה שם תנאי בפי' עביד אינים למחות ולומר לו הסכלת עשו ולא כמו שעלתה ע"ד שכמי מסורים בידך והרשות נתונה להרע או להטיב עלתה על דעתי ומדשתק ולא דבר אתו מטוב עד רע ידים מוכיחות דסבר וקבל וכל לגבי דידיה אמולי אמיל גרם כאשר יהיה האופן דלא מחתת שקיל הדעת וארחייהו דאינשי שאינן נה בי אם מפרי פי איש כי הוא אשר עשה ואת איפה

והרי הוא כאילו התנה עמו דבר מינה דההיא כפך מעליו הרחק כל כה"ג אם שכנגדו העביר עליו את הדרך אף ששתק ולא מיחה גו אין כאן ידים מוכיחות על הרצוי דאימו' דלא חש להשיב מאחר דב' יודעים דתנאי היו הדברים בפי' וכל תורפיה דאידך לא היתה בזה כי אם לעבור על דרך שיחו המדבר שבלשונו ואיהו דהפקיד אנפשיה ורוצה לאכול בעלמו ודוגמא לדבר היא מולאת להמאור הגדול מהרא"ש ז"ל סי' קכ"ב שהביא גם דברי המרדכי משם אבי העזרי על אלמנה שכותה לתת מנכסיה לפ' והנן שתק דהוי כהודאה וכתב ז"ל דלא נאמר כי אם כשהבן לא היה לו עם אמו הפרשים אבל אם קודם לכן היה ביניהם הפרש אין שתיקתו כלום יע"ש וה"ה והוא הטעם בנ"ד דבאן קודם מעשה הלואתו לשר הטבחים שלאו מאתם ראובן ושמעון ע"י איש עתי לאמר ליהודה כלך מדרך זה וידך אל תהי בו כמ"ש בשאלה כל כה"ג אף אם כניא דאחרי שמעם שראובן לא הטה אוזן שתקו ולא ענו א' בכתב וא' בע"פ לא בדא יפה כח יהודה למפטר נפשיה מדין פושע אף לסברת מהרש"דם ז"ל ודעימיה כמדובר

אלא דלפום ריהטא חוסמת היא כל הכתוב לחיים ההיא דסי' רי"ט למהרש"דם גופיה דאפשטיה דקברא יש לדון ממנה דיפה שתיקה למהור אזכותא לחבריה אך נמפרש תנאי קודם למעשה אשר יאמר כי הוא זה את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון וז"ל גם אבל הפי' נניח שהיה דרך תנאי מ"מ כיון שחזר שמעון ובא פשיטא שהודיע לראובן כל מה שעשה ושתק כו' וא"כ אין לו על שמעון כלום וכמ"ש הרמ"בם כו' ע"כ נראה לכאורה דלא שאני ליה בין סת' למפרש כלל הפך האמור

ואולם כי משגחנא ביה שפי' לדידי חזי לי דאין נסתר מחמתו וכל בתר איפכא היא גופיה מאזרני חיל וממנו תוצאו' חיים וכמו שנבאר בס"ד ובטרם אכלה לדבר אשאלך והודיעני מה ראה על ככה ומה הגיע אליו בתשו' הנז' למסתם לן סתומי על לא הודע עיקר שורשה דעליה סמך ז"ל לומר דהשכים למעשיו דנקט הרמב"ם לאו דוקא ואפי' שתיקה סגי והרי במי' שם"ח הביא לנו הספ"ר עם התיק מקום אשר ממנו חולב הן הן תשו' הרא"ש ודברי מהרי"קו וכתב שמשם למד דהשכים למעשיו לאו דוקא במפרש ושמנו' אומר לביתי ברעות נפשי אלא כל דידע ושתק ולא מיחה השכים למעשיו קרינן ביה יע"ש ומ"מ זה כתשו' זו העלים ממנו ומוכות שלו ונראה התנא דוקנא הוא ואת הכל עשה יפה בעט'ו כי חכמת אלהים בקרבו דן מדעתו הרחבה דכאן בסימן רי"ט לא שמיה מתיא אותה דהרא"ש ומהרי"קו דלא ראי זה כראי זה כאשר דבר מלך שם משפטו ופעולתו לפניו במונח שהיה שם תנאי קודם למעשה וכל כה"ג אין דמיונו עולה יפה לאותה דהרא"ש ומהרי"קו דלא אמרוה ז"ל אלא במשתתף עם חבירו בסתם אמנם במפרש ומתנה זה דהכו כל הימים אזלי ומודו שאין שתיקתו מתיר מפקיע את אשר במאמרו כה דבר האיש בדרך זו תלך ודין גרמא הכחירה תחת לבונו ויהי כמחרים ואולם עינא דשפיר חזי מעשה שהיה פשט בנידון דכל כה"ג לא מטמת שתיקתו גרידתא אנחנו מובאים להקל על כל דבר פשע דהגה כאן גמלא וכאן היה תוספת מרובה' מעשה רב ידים עסקניות קובן על יד סחורתו ומוכרה לאחרים באדם העושה בשלו ובשתיקה הבאה עם מעשה ידעי רבנן דאלימא כהודאה וכמו שמתבאר בפ'חזקת דל"ה לענין חזקה דאי דלא איהו גופיה לא דפירי לאלתר הויא חזקה ופסקו הרמב"ם פי"א מהלכות טוען וביאר טעמו דאילו לא מכר ולא נתן לא היה משמש את ראובן בשדה זו יע"ש דכוותא ה"נ אילו לא נתרלה לא הוה עביד עובדא בנפשיה לנגוע בקלתא

ולמכור כאיש העושה שאלו וכמ"ש וכאשר דמיתי מלאתי לי רב. כיצד גדול שמו המאור הגדול מהרימ"ט ז"ל ח"א סי' קע"ו דהלכה זו העלה מההיא דפ' חזקת שכתבנו יעו"ש:

ולאומר שיאמר מה דמות תערכו לו עם אותה דפ' חזקת דהתם שאני דשכנגדו טוענברי אתה מכרתו לו או נתתו לי וזה מכחישו שלא מכר ולא נתן וכל כי הא אהני לן שתיקתו להוכיח מינה דטענת שכנגדו הויא טענה הנשמעת ויש לנו להאמינו בכך דיריס מוכיחות הויין ואמת יהגה חכו שכך היה מעשה ולא שהשתיקה עצמה הויא מחילה משא"כ בנ"ד דמכח שתיקתו אנו באין לדון שמשל מכלי היות שם איש טוען עליו שמחל בפי' וזה מכחישו אלא דהשתיקה גופה הויא מחילה ומשום דפתיך בהדה מעשה איש ופקודתו כל כי הא ליכא למשמע מאותה דפ' חזקת מידי כמבואר והיא גופה עין רואה מכאה הקפידה מקום לנוח ע"ד מי שגדול הוא מהרימ"ט ז"ל שרצה לדון מינה לפי שראה את חבירו גודר ובונה בתוך שלו ושותק דכי גדר ומיגטר ליה דעביד מעשה דמוכח הוא דאמרי לאבד את זכותו וה"ה לכל מילי קאמר שר גם דמאי דלא מהני שתיקה בעלמא היינו משום דהוי שתיקה גרידא מבלי שום מעשה המוכיח אבל בדפתיך בהדיה מעשה המוכיח אבד את זכותו וכההיא דפ' חזקת יעו"ש ורב המקום ביניהם וכדאמרן

אף אתה אמור לו דהא ודאי בורכא היא דהר"ב ז"ל תלמודו בידו מאותה דפ' השואל דשתיקה בהדיה מעשה אלימא לאבד את זכותו וכדאתמר התם בהדיא גילית אדעתך דניחא לך יעו"ש אלא משום דלא ניחא דה"ה נמי בשתיקה גרידא הויא כהודאה דהא ודא אחת היא לזה אייתי ז"ל מאותה דפ' חזקת למימר' דיש הפרש בין שתיקה גרידא לשתיקה במעשה וכיון דמלינו הפרש ביניהם אף אנו נאמר דאין לך בו אלא מה שאמור בענין ואין כח ב"ד יפה ללמוד ממנו לשתיקה גרידא ופשוט ועיין בס' זרע אברהם ח"מ סי"ב שנר' שנעלם ממנו תשו' מהרימ"ט הלזו איך שיהיה מתבאר מדברי הרב ז"ל שם דשתיקה דפתיך בהדיה מעשה אלימא משא"כ בשתיק' גרידא וכמו שהביא עוד שם מההיא דפ"ק דקידושין מההוא דקדיש בלפיתא דאסא יעו"ש

זאת תורת העולה דלא אמרו מהרשד"ם ודעימי' דשתיק' מהני זולתי במשתתף עם חבירו בסתם ומן הטעם האמור אך במפרש ומתנה עמו בפי' מודה דאין שתיקתו כלום זולתי בדאיכא מעשה בהדה וכההיא דפי' רי"ט וברור ועיין בליקוטי הרב מחנה אפרים על מהרימ"ט ח"א שכתב עליו שמוהריק"ו שור' כ"ד חולק עליו וסבור דשתיקה גרידא מהני יעו"ש ומן האמור והדובר אין נסתר מחמתו דכל כי הא אפשר דסבור מהרימ"ט ז"ל כמהרשד"ם דבמשתתף עם חבי' בסתם בשתיקה גרידא סגי ומן הטעם שאמרנו ודוק ומה שהביא הרב מחנה אפרים עוד שם מתשו' מהריק"ו שורש קנ"ה יש לחלק אין כאן מקומו

ולכל הדברות ולכל האמירות רואה אני שבחנא למה שהורה גבר מהרימ"ט ז"ל ח"מ סי' קי"ב דאחר מעשה אפי' אמר דברים שמורים שהוא מתרצה לאו כלום הוא יע"ש ושאגו עליו כפירי' מרן החבי"ב שם בה"ט או"א והרב מופת הדור בס' מש"ל רפ"ה מה' שותפי' דדברי הרמב"ם שלא כדבריו יע"ש ומרן החביב העמיד עצמו בפרצה דחוקה לקיים דעת רבו ויש לי קצת גמגום בדבריו ולא עת האסף והאן בדינן לפי מה שהעלינו בעניותינו מתוך דברי מהרשד"ם ז"ל לא דבר רק הוא לומר דאין מדברי הרמב"ם ז"ל סתירה למ"ש מוהרימ"ט ז"ל דדברי הרמב"ם אינן אלא במשתתף עם חבירו בסתם ואין דובר אליו ובהא אמר ז"ל דאם השכים למעשיו פטור ואפשר שדעתו דאפי' בשתיקה סגי וכמ"ש מוהרשד"ם ז"ל דכיון שזה לא פי' מתחילה ואפשר להיפך אדעתא דחבריה דהרשו' בידו למשקל ולמטרי בכל אשר תמצא ידו לעשות בכחו הו"ל למחות בידו והו"יל דלא עשה כן אמרי' דנתפייס ומחל לו כאמור כרם שבקדמה לו ידיעה וגילוי מילתא דבפירוש איתמר ופה אל פה כה דבר אלין האיש בדרך זו תלך ובכוון מהרימ"ט ז"ל בהא זו כחו יפה להפריז על המדה ודעתו ז"ל דאפי' אמר דברים המורים אל הריצוי כמאן דליתיה דמי ובחיובו עומד ופוט"ר אין אותו זה נר' לפק"ד נכון ביישוב דברי מוהרימ"ט ז"ל ודוק

ומן האמור ומדובר עין רואה דבנ"ד רמיא חיובא על יאודה על ההפסד הוא לבדו ואין לר"ש חלק על ההפסד כלל לו"מ אם כנים הדברים כמ"ש בשאלה דר"ש בכל יום תמיד לוועקים ואינן נענין על מעשה יאודה ובההיא פחדא הוו יתבי דחיישי לקלקולא אלא אף אם נניח דלא היתה בזה עקימת שפתים ואין אומר ואין דברים ולא מלאו לגוף טוב אלא שתיקה אפ"ה לא רמייא עלייהו חיובא בהפס' לו"מ אם יאודה בא להוציא מיד ר"ש דפשיטא ופשיטא דמלך למימ' קי"ל כמוהריב"ל ורבים אבר אתו דמ"ל דהסכי' למעשיו בפי' בעינן ואין בשתיקתם כח יפה לאבד זכותם אלא אף אם ר"ש בא לו להוציא מיאודה לא מצי יאודה פטר נפשיה בטענת קי"ל כמוהרשד"ם ודעימיה דסוברים דיפה שתיקה לפטור את שכנגדם שהרי כבר העלינו דהיינו דוקא כשאין שם גילוי דעת קודם מעשה ובאין אנו לדון מן הסתום ומשו' דסתמו כפי' אבל כיולא בנ"ד בפירושא אתמר כילא לבכון מעשה איש ופקודתו לצאת ולתת בהקפות ברגל כמ"ש בשאל' לכ"ע אין ליאודה מקום סטור ופסידא עליה דידיה להדר ואיהו דאפסיד אנפשיה וכ"ש למ"ש מוהרימ"ט ז"ל דאפילו דברים המורין אל הריצוי לא מהני אף דלא נמלא כן בשאר גדולי הפוסקים ז"ל כמבואר

ואבא היום אל השאלה הב' ששואלין ודורשין ר"ש אם יש כח ביד הבע"ח של יאודה לגבות מאיתם לוצאת אשיב בקצרה כי הלא מרא"ש בפתר דבריתי דלא כילוי דעתיה משום טלטולא דגברא וריש מילין הנא דאמרי ידעי רבנן פלוגתא דקמאי הובא בח"מ סי' ע"ז דלהרמב"ן ז"ל הב' משתעבד אף אם לא היה עמו בשעה שלוה חבירו ובתנאי שמורה שלצורך השותפות לוה או איברר בעדים והרא"ש חולק עליו וסובר דכל שלא שעבד עצמו בפי' אינו משתעבד במאמר שותפו ואף שה"ה מהרי"בל ז"ל סובר דכל שידוע מן הענין של צורך השותפות לוה מודה הרא"ש ולא קאמר אלא שע"פי הודאתו אינו משועבד יע"ש במרן ב"י ז"ל מ"מ רבים מגדולי הפוסקים חולקים עליו וכמו שאסף איש טהור הרב המאסף בהב"י אות כ"ב וזו הלכה העלו דמצי נתבע פטר נפשיה בטענת קי"ל כהרא"ש יע"ש לבד את זה אשכחן למהר"י הלוי ז"ל סי' קכ"ד הביאו מרן החבי"ב שם בהב"י אות כ"ג שכתב דלא נחלקו הגדולים הללו אלא בשותפים שני מתעסקים וגם שניהם מוזכר בכל השטרות אבל אם השותף האחד לבדו נושא ונותן וכל העסק הוא על שמו לכ"ע משתעב' הב' ע"כ ובס' אדרת אליהו סי' עו"ב די"ג ע"ד כתב שהוא דבר נאה ומתקבל יע"ש ואולם גדול אדונינו מורי הרב ז"ל בתשו' ח"ב סי' ל"ה הביא דברי מהר"י הלוי ז"ל אלו וכת' דאף דלא מלינו דבר זה מפורש בשאר ספרי הפוסקים מ"מ לא מלינו להפך ושוב כתב שלבו מהסס ע"ז דאפשר דלא אמרה אלא בצירוף הטעם האחר שכתב שם וגם לפי הנראה אזיל בשיטת מוהריב"ל ז"ל וגם שיש לדקדק בדברי האחרוני' שלא כדבריו וע"כ הכי אמר מר שדעתו לפשר ביניהם אחר שיברר בעדים שלצורך השותפות לוה ואם לא יברר בעדים שלצורך השותפות לוה לא נשתעבד לכ"ע ופטור מהכל יע"ש כי סמע

שבין ומזון בכ"ד דל"מ אם אין הבע"ח יכולין לברר בעדים דלצורך השותפו' לוה מהם דפשיטא) משפטחרון דלא נשתעבדו ר"ום בכל מילי דמר ניהו רבה אלא דהן לו יהי' יש כאן עדים מעידים דלצורך השותפות לוה יהודה מהם אכתי צריך ברור אחר בעדים שלא לוה יהודה מהם ממון זה לצורך השר הנז' וכיוצא דהיינו להלוותם גם הוא ברבית לאחרים לפי מה שהעלינו לעיל דיהודה חשוב פושע אי משום דיהודה שינה מדרך הסוחרי' ואי משום ההתראה שהתרו בו ר"ום ע"י שלוחו' כמ"ש לעיל וכיון דמכח הדין אין לר"ום פשיאה בעסק הלזה וכמדובר

מעתה חזר הדין כאלו לקח אותם יהודה שלא לצורך השותפות דאף לדברי מהר"י הלוי לא נשתעבדו ובמ"ש מורי הרב ז"ל והיא גופא מלאתי לה"ר מהר"א לבית הלוי ז"ל בתשו' הובאה בס' פליטת בית יהודה סי' י"ט וז"ל ולא עוד אלא דהיה נראה דכיון דזה מצה האיש נשתתף עם אחר כו' מבלי דעת חבירו ושינה כו' א"כ י"ל דלא יתחייב ג"כ באותו החיוב כו' כיון ששינה וכיון שאין לשותף זה יעקב חלק באותו הפסד לא חל נמי עליו שום חיוב כו' יע"ש הרי מבואר כמ"ש

אלא דכל זה אינו שוה לי דמלבד דהרב ז"ל לאו מלתא פסיקתא קאמר לה ונכראה אין ולאו ורפיא בידיה ובדרך אולי נקט לה אף גם זאת דהרואה יראה להרב כרם שלמה ח"מ סי' מ"ב כל בתר איפכא מספט פשיט'ליה טובא דזה אינו מעלה ומוריד אי חשבינן ליה מה שלוהו כאילו היא היתה בהסכמתו ולוויו יע"ש דמינה נשמע לכאורה דה"ה לדידן אי דיינינן ליה כס' מהר"י הלוי ז"ל שמתעסק הא' לבדו פשיטא בה"ט מש' דבכ"הג שלוחו קרינן ביה וכאלו במאמרו ולוויו לוה שותפו מאחרים וכיון שכן אף אם שינה שותפו אין זה מעלה ומוריד כלל כמ"ש ז"ל

ואולם אכתי נראה לפק"ד דלא בדא כח ב"ד יפה לאפקועי ממונא בכ"ד מר"ום בכ"ט דלא אמרוה ז"ל להאי מילתא למר כמסתפק ואין ולאו ורפיא בידיה ולמר בהחלט בתיובתא אלא דוקא כעין נדון שלהם דאין השינוי גורם ביטול השיתוף וכמ"ש מוהריק"ו ז"ל ש"ו ד"ך יע"ש וכיון דהשותפות בדקאי קאי אמור מעתה אין הפה יכולה לדבר בשופי דמשום דשינה ואין לשותפו בהפסד ההוא כלום דאזדא ליה חיובא דאין זה מעלה ומוריד דס"ס מה שלוה מאחרים בהסכמתו ובציווי היה כיון שהשותפים נחשבים כשלוחים זל"ז וכמ"ש הרב כ"ש ז"ל ואפי' כגון זה דעת הרב כמהר"א הנז' מגמגם בה דאולי לא בזה מחייב הרמב"ן ז"ל

אמנם בנדון כ"ד שראובן ושמעון גילו דעתם והתרו ביהודה כלך מדרך זה ואי לא בא ונחלק השותפות וכד שלחו מתם ע"י איש עתי ולא עוד אלא שכמה פעמים כתבו לו שישלחו להם השליחין שרוצים לחלוק כידוע ומפורסם וכמ"ש בשאלה א"כ אם יהודה שינה ועבר ע"ד הרי בטל השותפות ותו לא מלית אמרת דהוי כשלוחו וכמאמרו ושלוחו לוה שהרי נתבטל השליחות וכיון דאתן להכי יש לנו לומר דנקיי'אנחנו בכ"ד כי לסברת הרמב"ן ז"ל כיון דלא שייך בכי ה"ג לומר דהשותפים הם כשלוחים כנראה לפק"ד ומצאתי לי רב בזה הוא הרב בית דוד ח"מ סי' ד"ך למה שרצה לדון בזה להלכה ולא למעשה שעכשיו שאנו רואים שכל השותפי' לוקחי' בהקפה והוא רגילות ומשום בכל השותפים הרבה מאד מסתמא כל המשתתפים ע"ד כן משתתפים אע"פי שלא פי' דסתמו כפי' כו' ושוב נרגש מת"ם איהו גופיה בסי' הקודם וניחא ליה השניא ההוא כי היה ידוע דעל אפו ועל חמתו היה עיקר השותפות יע"ש ובעיקר התולדה שהוליד ז"ל אףדלהלכ' ולא למעשה אמרה מ"מ לפק"ד איכא למידי בה נרגא אין

כאן מקומו וכבר ראיתי להרב אדרת אליהו ז"ל דנש הוא ז"ל בדרך זו הלך יע"ש ומ"מ אין למדין הימנו דכל הרואה לאו מילתא בפני עצמה קאמר לה אלא כמצרף עמה ס' מהר"י הלוי ז"ל ומכל שכן מייתי לה כמבואר בדברין יע"ש ונם הרב מהרי"ד ז"ל יתכן דלא אמרה כי אם בהצטרפות הטעם האחרון דכיון דא"ל ראובן ליהודה יכול אתה ליתן לי כו' יע"ש מה דלא שייך בכ"ד וברור

ועוד בה דבכ"ד אין לחייב לראובן ושמעון מתוך ס' מהר"י הלוי ז"ל שכתבנו כאשר תשובה מולאת להרב מעיל שמואל סי' מ' שכתב דלא חייב מהר"י הלוי להאחים שם אלא לפרוע החובות מכוללות השותפות שיש בין האחים אבל אם נאבדו אותם המעות לא חייב לאחים שיפרעו אם יש להם ממון ממקום אחר כו' ועוד כך חילק בין אחי ושותפי לשאר שותפים יע"ש וכזה ראיתי להרב דב"מ א"ה סי' מ"ג דקם"ה דהסכים למ"ש הר"ב מ"ש ועוד האריך שם יע"ש

באופן דלכל הצדדות ולכל האמירות הניתנין למעלה דעתי מסכמת דלא רמיא חיובא על ר"ום כלל לא בהפסד ולא לפרוע לבע"ח של יהודה ע"פי התורה אם יסכימו עמי גד"ר חיים אבולעפיא

אנכי הרואה את השאלה ואת אשר נגזר עליה תורה תמימה ניתנה מאת הרב הכולל מחיה חיים יחיהו ואחר אשר רוח מבינתו הוציא לאור כל תעלומה וכל דבריו משפט צדק ואמת ומה יענו עוד שפתי ולאו למודעי הוא צריך אך לאהבת השואל מאיתי אכתוב שורתים כי לעשות רצוני חפצתי על כן אמרתי עת לקצר ואיני בא כי אם בחותם על החבלים וכמאסף אחר הקוצרים לצאת ידי חובת נברא כי טירדתי רבה רק אחוה דעי גם אני כיהודה ועוד לקרא ואחרי דברו לא אשנה ובכלל דבריו דברי וזה אחלי בס"ד במה שטוענים ראובן ושמעון לתיפטר נפשייהו משום פשיעת יהודה בהקפותיו שעבר ועשה הפך דבריהם ואזהרותי' שהזהירוהו מה גם כי מעולם אין שום מנהג בסוחרים להקיף בשיעור זה לאדם אחר והלכה רווחת בישראל כמ"ש רבינו בפ"ה מהלכות שותפים והטור ח"מ סימן קע"ו ופסקא מרן בשלחנו הטהור יע"ש ולדעת רבינו ירוחם אפילו מקלת מנהגי'להקיף אין לו למכור בהקפה שלא מדעת חברו ומהרא"ש ז"ל סי' קל"ו הביא דברי העיטור ופי' דבריו יע"ש וכתב ז"ל דמלי המוחזק לומר קי"ל

וראיתי מ"ש בס' משפטים ישרים סי' ט"ו דף ז"ך ע"ד שיטה ה' וז"ל או אפשר לומר דהכהו רבוותא דסברי דאפי' שהוא מנהג הסוחרים שמוכרים בהקפה שהוא חייב אם מוכר בלא רשות'דחבריה מיירי שגיהם מתעסקים בשותפות ויד שניהם שוה בו ומש"ה צריך השותף למכור מדעת חבירו כיון שחבירו ג"כ מתעסק באותו שותפות עמו כו' יע"ש ור"ל דהו"ל כאילו התנה בפי' ובזה יתישב קושית מהרא"ש שם סי' קל"ו מ"ש ויש לדקדק אמאי ס"ל להנהו רבוותא דחייב אי אורחא דתגרי הכי כו'

אמנם יש לדקדק דאדרבא כששניהם מתעסקים כו' אזי אדרבא פטור משום פשיעה בבעלים אם תיקרי פשיעה אם לא שנ"ל דמקרי מזיק ומזיק בבעלים חייב כמ"ש הר"ב משנה למלך ומדקארי ליה פושע היינו פושע בידים כמו שכתב הכנ"הג אות קי"א אמנם לפי דברי הרב יתורץ קושית מהרא"ש כנז

א"כ מ"ש הרב הפוסק על דברי הכנ"הג הגהת ב"י אות כ"ח דאי כדברי הכנ"הג דאיכא מאן דס"ל לחייב אפילו כשלא שינה ממנהג הסוחרים זה לא שמענו כו' יע"ש והוא דקדוק מהרא"ש ז"ל מ"מ יתישב בדברי מהר"ש גאון בסי' ט"ו הנז'

או י"ל דאיירי בדבר דלעולם אין מוכרים אותו בהקפה אזי אפי' דמנהג כל הסוחרי' בשאר הענייני' למכור בהקפה הו"ל פשע דהו"ל לידע דדבר זה אינו נמכר בהקפה ואפילו הכי דעת העיטור כיון דנהיגי תגרי כו' בכל הפרטים להקיף אפי' דדבר זה אינו נמכר בהקפה בזה לא אמרינן דהו"ל לידע כדי לקרותו פושע או אפשר דמ"ש כל תגרי ר"ל רובם ומאן דמחייב ס"ל הו"ל לדייק במיעוט שאין דרכם בכך דמשיכי מדע הם ולפחות הי"ל לשאול דעת חבירו ומשום הכי מחייב

אמנם הר"ש העיטור ז"ל ס"ל כיון דרובא דרובא דתגרי נהיגי הכי לא חיישינן למיעוטא לקרותו פושע גם מ"ש הרב הפוסק יל"ו דדברי מרן הכ"מ מטים לדברי מהר"אש כו' הנה דברין בכ"מ ובב"י אין בהם הכרח ואדרבא מטים דברין ז"ל דלא כמ"ש מהר"אש ז"ל ר"ל שאם היה ס"ל דדברי העיטור הורו היינו היכא דמקלת המקלת כו' אם כן הי"ל לומר אבל בעיטור כתוב כו' וכל זה היא משנה שאינה צריכה שהרי אליבא דכ"ע כל שהתרה בו חבירו ועשה להפך אין לך פושע גדול מזה וכמ"ש העיטור ז"ל אבל אי אתרי ביה כו' יע"ש ואפילו לא היתה ההתראה בשעת השיתוף חייב וכמ"ש מהר"ש סי' קל"ו והכנה"ג סי' קע"ו הגהת ב"י אות ק"א בשם מהרי"ס וכל שהתנה עם חבירו אפי' יהיה התנאי נגד מנהג העיר תנאו קיים ועיין שם אות ע"ז יע"ש

גם מ"ש הרב הפוסק ה"י דאפי' אם נניח שראובן ושמעון בשומעם כל מעשה יאודה בדרך עקש דלא כאורחא דתגרי נעשו כחרשים ושתקו לא בוא מחילה אין בה כמ"ש הרמב"ם עבר ועשה כו' והסכים למעשיו הרי זה פטו' והסכים לאו דוקא בפוס מלא אלא כל שראוהו שעשה שלא כהוגן ושתק הסכים למעשיו מקרי ואחולי אחיל גביה דוגמת ההוא דפרק הגוזל דף קי"א ע"ב הנה מדברי הרמב"ם והטור ומרן נראה דבעינן אמירת דברים לפחות שכן כתבו אין צריכין אלא בדברים כו' והוא מטעם מחילה כמ"ש מרן בכ"מ בהל' שותפין וגם בפרק טו"ב מהלכות אישות והביאו מרן בכ"מ בהלכות מכירה פ"ה דין י"א שכתב רבינו אין צריך קנין אלא בדברים והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם כו' ובדעת נכונה יעויין בסוגיא דהגוזל

קמא דאמרי' מדלא תבעו אחולי אחיל כו' בההיא ודאי כיון שראו דבר שלהם נתון לאחר ועבר משמרתם ולא תבעו אחולי אחול והיינו כדין שתימת פתיחת החלון דכל דהי"ל לערער ולא ערער אבד זכותו משא"כ בדבר שצריך לומר דעל ידי שתיקתו הסכים למעשיו להתחייב ולאחייב נכסיו להפסד ובפרי' כשיש לתלות דשתיקתו היה משום שכבר עשה מעשה ולא הודיעו וכ"ש כשכבר הזהירו מש"ה שתק ואמר דודאי חבירו יפסיד אם יפסיד ועיין בכנה"ג ח"מ הגהת ב"י אות קכ"ח וכמ"ש הרב בכלאל סי' ל"ט דכל שיש טעם לשתיק' ודאי לכ"ע לא אמרי' כהודאה דמיא וכההי' דנתנו לה מזונות בבית בעלה דאפי' שתקה מאה שנה לא אמרי' דמחלה כתובתה כו' יע"ש אגן העזר סי' ק"א וכן הרב בני אהרן סי' קי"ב הכריח כמ"ש רבינו והסכים למעשיו הוא דוקא דאי לאו הכי אלא בשתיקה לחוד הי"ל לומר ושתק דהוי ריבותא טפי אלא ודאי דבהודעה ושתק לא סגי לענין מחילה רק עשיית שום ענין המורה שהסכים למעשיו כ"ש כשלא הודיעו דלא הוי מחילה כלל ואפי' למה שכתב מוהרש"ך ח"ב סי' פ"ו משם מוהרשד"ם ז"ל דכשהודיע ושתק השותף פטור מן הפשיעה התם היינו שהודיעו ולא הי"ל לשתוק ובפרט כי שם איירי דנתפיי' בפרט ענין הכמיף שלקח מילו כו' יע"ש וכ"כ שם מוהרש"ך דטדיף ההוא נדון כו' יותר מת"ש רבינו ז"ל דהסכים כו' היינו בדברים והתם עשה מעשה לקחת כו' וכן בנדון מוהרא"ח סי' ס"ד איירי דהודיעו ולא ערער וגם מתבו' מוהרש"ך כו' דלריך לפחות השמת דברים בעלמא יע"ש מש"כ בכ"ד אפילו הודעה בפרט שכבר התרו בו שלא יעשה כו' כי זה הוא מ"ש מוהרש"ך ז"ל לחלק כיון דמלינו מקומות דשתיקה בהודאה דמייא ובמקומות אחרים לא הוי כהודאה וכתב ז"ל דהיכא שתחילה גילה דעתו ואח"כ עשו היפך אפי' הודיעו לו ושתק לא הוי כלום דהאי דשתק משום שכבר גילה דעתו ולא חש עוד באומרו דודאי כל ההפסד אם יבא אין לו בו כלום מאחר שכבר התרה אבל כשבתחילה הודיעהו ושתק אזי כהודאה דמיא דאי לאו הכי הו"ל לגלויי דעתיה וכההיא דסי' קע"ה לענין מרן דכל שידע יום אחד ולא גילה דעתו אבד זכותו וכענין שותפים שכתב רבינו והודיעו והסכים לדברין כתב מוהר"י כן לב ח"א סי' ט"ל דדברים מיהא צריך ושתיקה לאו כהודאה דמיא אמנם מדברי מרן בב"י ח"מ סי' קע"ו סעיף ל"א נראה דשתיקה כהודאה דמייא שהק' לגירסת הטור ומוהריק"ו דגרסי' דידע כו' א"כ מה לורך כו' הרי כיון דידע ושתק כהודאה דמיא יע"ש הנם כי הב"ח ז"ל פי' ידע אבל לא הסכים ובדרישה הק' למרן הב"י מלשון רבינו ז"ל דכתב והסכים למעשיו הרי דבעינן מיהא הסכמה ושתיקה לאו כהודאה כו' יע"ש

אמנם מוהרשד"ס ז"ל ח"מ סי' שמ"ח כתב דמ"ש רבינו והסכי' למעשיו לאו דוקא כו' אלא כל דידע ושתק ולא מיחה מיקרי הסכים והביא לשון מרן הכ"י במה שהקשה בתבו' הר"אש לפי גירסת הטור ומוהריק"ו ז"ל והסכים עמו גם מוהריק"ו שרש כ"ד ג"כ נראה בהדיא דס"ל כמ' מהרשד"ם דסי' שמ"ח מ"מ צריך לומר פי' והסכים למעשיו דלקח ריוח מאותו העסק או שאר דברים דנוטים להסכימה דעתו דאל"כ ל"ל לרבינו לומר והסכימה דעתו הי"ל לומר הודיעו שתם מ"מ כל זה היינו בהודיעו אבל כשלא הודיעו ואדרבה ג"כ התרה בו שלא יעשה כן בזה גם מרן ז"ל יורה דשתיקה לאו כהודאה דמיא והרב בני אהרן ז"ל כתב שם סי' קי"ב דאפי' הודיעו כל שהיה אחר עשיית ענין השינוי שבינה לכ"ע לא מהני שתיקה משום דאמר מאי אהניא מחאתי אחר שכבר נעשה הדבר הרע כו' ובכל עת שארלה אערער ודייק לה מדברי רבינו ז"ל שכתב הודיעו וא"ל עשיתי כך וכך והסכים למעשיו דר"ל שבשביל שהוא דבר העשוי כבר מש"ה צריך הסכמה ואינו מספיק הודאה כו' יע"ש וא"כ בנ"ד דמעולם לא נשמע כמוהו בין הסוחרים להקיף לשר אחד כשיעור הזה ואפי' אם ימלא איזה סוחרים עושים כן שכבר הוא מוזהר ועומד לכ"ע פושע הוי כל דהתרו ביה וכמ"ש הרב בני אהרן גם בתשו' מ' גם מוהר"אש סי' קנ"ב כתב דכל שהיו הפרשיות כו' וכ"ש די"ל ג"כ דכל שהיה דיבור לפניו ושתק צריך לבקש טעם לומר לאו כהודאה דמיא אבל בידיעה שידע בעירו מה שאותפו עושה בעיר אחרת ולא מיחה בטענת כל דהו ניחא כ"ש וק"ו כשהתרה בו קודם ולווח בכל עת ותשו' מוהרשל"ם סי' רי"ט ברור בהדיא מ"ש ז"ל מדברי רבינו שכתב והסכים למעשין כו' יען דבנדון דידיה דשמע ושתק וקבל הסחורה ומכרה כרצונו אין לך הסכמה גדולה מזו וכל כי האי אפי' בהתנה בהדיא משום דאיכא הסכמה גמורה אמנם לענין דין רבינו ז"ל דנקט ליה סתמא אפי' היכא שלא התנה מתחי' רק שותפו שתם בעי' הסכמ' דעתו בזה ודאי דעת מהרשד"ם ז"ל כמ"ש בסי' שמ"ח דהסכים דנקט רבי' לאו דוקא אלא ידע ושתק ולא מיחה ולא הוצרך לכתוב בסי' רי"ט כמ"ש רבי' והסכים לאו דוקא כיון דאיירי בתנאי ובהא צרי' לו' שהסכי' למעשיו בנדון דידיה שהיה הסכמה מעליא עם מעשה רב ומהר"י אדרבי סי' קל"ט והביא סברתו הר"ב להם רב סי' ק"ז כתב היכא שהיה התנאי מתחילה בעינן רילוי ובשנתרל'

והשכיר חירש דמהני היכא דהתנו מתחילה ואין סברא כלל לחלק בין ההיא דפ' חזקת דף ל"ה דר"ל כגא דפירי כו' ופסקה רבינו בפי"א מה' טוען דהתם משום דמכחישו שלא מכרו ולכך אהני שתיק' להוכיח שטענת שכנגדו אמת ואדרב' כלפי לייא דאפי' התם דמכחיש בעיקר הטענה דבעי' חזקה שיש עמה טענה אפי"ה בשתיקתו ע"י מעשה הויא הודאה נגד הכחשתו ונפסק מהרי"ט ז"ל סי' ק"ן וראיותיו יע"ש בליקוטי הרב משנה אפרים עיין במהריק"ו דשתיקה כהודא' אע"ג דליכא מעשה מה שתפש על מהרי"ט ז"ל היינו על מ"ש ואשכחן בעלמא דשתיקה כו' כההיא דפ"ק דקידושין דנראה מדבריו אלה דס"ל דבכל מילי בעינן שיעשה מעשה וע"ז כתב ועיין כו' וא"כ אין כונת מהרי"ט ז"ל בכגון נדון דידיה והנה בראיה זו של מהרי"ט ז"ל מההיא דקי' יד הרואה נטויה לומר דשאני קידושין דלעולם בעי' מעשה קבלתם או בידה או ע"י זולתה

ומה שכתב הרב הפוסק יצ"ו קושית הרב החבי"ב ז"ל הגהת הטור סי' קע"ו אות כ"א והרב משנה למלך פ"ה מה' שותפין למהרי"ט ז"ל ח"מ סי' קי"ב. וכתב הרב הפוסק יצ"ו דלדעתו הרב החבי"ב העמיד עצמו בפרל' דחוק' ולדעתו כתב דאין סתירה מדברי הרמב"ס ז"ל דהרמב"ס ז"ל איירי במשתתף סתם ולכך בהשכים למעשיו פטור ואפשר לאו דוקא השכים אלא בשתיקה לחודא כמ"ש מהרש"ס ז"ל אבל כשהתרה בו מתחילה כעין נדון מהרי"ט ז"ל בזה כתב דאפי' אמר דברים המורים ריצוי אינו כלום וכשאני לעצמי נ"ל מ"ש הרי"ט ז"ל לאחר מעשה אפי' אמר דברים שמורים שהוא מתרצה לאו כלום הוא היינו בכגון ההיא דמרי בר איסק דאיכא למימר משום כיסופא וא"כ אין כאן ריצוי כלל והאי טעמא דכיסופא שייך אחר מעשה ובעין נדון זה קאמר מהרי"ט ז"ל ובהא מודה הרמב"ס ז"ל

והנה לשאלה השנית אם יש כח ביד הב"ח של יהודה לגבות מראובן ושמעון הנה עיין מה שכתבתי בספר פה הא ח"ג פ"ה מהלכות שותפין דין ו' בפלוגתא דהרמב"ן והרא"ש בנז' בח"מ סי' ע"ז באורך בכל הפרטים ומשם באר"ה והנה סברת הרמב"ן במודה לחבירו שהיה לצורך השותפות או יברר בעדים מתחייב השני ולהרא"ש כל שלא שעבד עצמו בפי' אינו משתעבד ולדעת מהר"י בירב היכא שידוע שהוא לצורך השותפות מודה הרא"ש ויש חולקים בסברא זו של מהר"י בירב ז"ל ועכ"פ המוחזק יכול לומר קי"ל או כמר או כמר ועיין כנה"ג ח"מ ח"ב סי' ע"ז הגהת ב"י אות א' והנה היכא דהשותף השני נהנה מאותה הלואה כת' מהרא"נ"ח ז"ל ח"ב סי' כ"ו הביאו הרב כנה"ג ח"מ הגהת ב"י אות כ"ד דלכ"ע משתעבד והנה הש"ך שם העלה דלהרא"ש אם מודה או יתברר בעדים שהוא לצורך השותפות פטור השני א"כ נתברר או הודה שהיה בהסכמתו וציוויו בפרט כשהשותף השני הוא מוחזק יע"ש גם אפי' לסברת הרמב"ן דוקא כשמודה השני שנכנסו המעות בשותפות אבל אם יכפור או אם יאמר איני יודע אזי אפי' לסברת הרמב"ן פטו' וכמו שהוכיח כן הרב כרם שלמה חח"מ סי' מ"א וכן מדויק בדברי מרן בש"ע סי' ע"ז דפסק כהרמב"ן ולא כתב אלא אם מודה נראה שאם אמר איני יודע דפטור גם מדברי רבינו ז"ל סוף הלכות שותפים שכתב ישבע שאינו יודע שחוב זה אכליגו כו' הרי דאם אומר איני יודע אינו חייב ומ"ש הב"ח דסברת הרמב"ן היינו אפי' הוליאו לצורכו ר"ל דהוליאו מתחילה בשותפות אלא שאח"כ חזר ולקח לפי שיעור מה שלוה והוליאו לצורכו יע"ש ועיין ס' דבר משה חא"ה סי' מ"ג דהביא מ"ש אביו ז"ל דלהרמב"ן תרתי בעינן דמודה שהיה לצורך השותפות וגם שנכנס בשותפות וכתב בנו ז"ל דהיכא דנכנס

בשותפות אפי' דלא ידע אם כשלוה היה לצורך השותפו' חייב דהא מיהא ודאי נהנה בשעה שנכנס ההלואה בשותפות וכל זה ודאי דלא שייך בנ"ד דשינה מדרך הסוחרים והוי פושע ובפרט שהתרו בו ראובן ושמעון לא מיקרי שלוחם ואף לדברי מהר"י הלוי סי' קכ"ד הביאו הכנ"הג סי' ע"ז הגהת ב"י אות כ"ג דכשהשותף אחד מתעסק לבדו אזי לכ"ע שלוחם הוי ובנ"ד ששינה מדרך הסוחרים לא הוי שלוחם ובפרט כי כבר התרו בו ושינה דבריה' ואין חייבים ראובן ושמעון כלום לב"ח וכמ"ש הרב הפוסק ה"י תשובת מהר"א הלוי הובאה בספר פליטת בית יהודה סי' י"ט ומטע' דהתרו ביה בטלה השותפות ואפי' לסברת הרמב"ן ואין שום חיוב לשני מטעם שליחות ואפי' לדעת הרב בית דוד ח"מ סי' כ"ד שעבשיו כל השותפין לוקחין ומשמא כל המשתתף ושתמו כפי' כבר כתב אי היה על אפו היה עיקר השותפות בזה אין לומר משמא ולמ' הרב מעיל שמואל דלא חייב מהר"י הלוי לפרוע אלא מכוללות השותפות אבל אם נאבד לא חייב לאחים אם יש להם מעות ממקום אחר ובפרט לפי מ"ש הרב לחם רב ז"ל סי' ק"ז הביאו הכנ"הג אות קט"ו במ"ש היכא דידע ושתק ומחיל היינו מטעם דמחילה אינה צריכה קנין כמ"ש מרן הב"י אבל היכא שאינו מחי' אלא חיוב שמתחייב לפרוע בכי הא צריך קנין ואע"פי שנתרצה ומחל לא מהני דחיוב הוא והיה צריך קנין כו' יע"ש א"כ גם בנ"ד הוי הכי באופן כי לכל הסברות הדין נוטה דלא רמיא חיוב על ראובן ושמעון כלל לא בהפסד ולא לפרוע לב"ח של יהודה כמו שהורה גבר הרב הכולל כי ממנו תוצאות חיים ונזר ישראל יצילני משגיאות נאם החותם הצעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל ס"ט

ס' משפטים הלכות שכירות

פרק ב' דין ח' אם נתנו לו פקדון וא"ל השליכהו ארצה או ביתא קמך כנ"הג ח"מ סי' רצ"א אות ט"ל

פרק עשירי דין ה' וכן המראה דינר כו' ראובן הראה דינר זהב לשמעון השמעון כדי לבחון היטב אם הוא טוב רצה לכפלו מעט וכשבר לשנים הנה אם רגילים אפי' המומחים לכפול אותו מעט שא"א בלאו הכי נר' דהוי מתה מחמת מלאכה ואפי' הכי אם רצה אותו שהיה נזיק וכפלו מיקרי מזיק בידים עיין בכנ"הג סי' ש"ו הגהת הטור אות ב' ועיין סי' שפ"ו ס"א דהפוחת או העובר לורתן חייב כו' ועיין שם בבאר הגולה ס"ק נ' על מ"ש מור"ס שם בהגהה וכנ"הג שם ס"ק ל"נ ואות ק' עד ק"ג ובהגהת ב"י אות י"ג וי"ד ועיין בספר קול בן לוי בסופו בדרוש הרב יצ"ו

פ"ו דין יוד נתן הבית כו' לענין בעל מריבה וקטטה דיכול להוציאו דאין אדם דר עם נחש כו' ב"י ח"מ סי' שי"ב בשם מ"כ סי"ב ועיין סברת הנמקי הביאה מור"ס בהגהה שם היכא שהיה אהובו כו' שאינו יכול להוציאו וכ"כ הב"ח סי' שי"ט בהדיא

הלכות מלוה ולוה

פרק ח' אין מקבלין כו' שאלה מעשה שהיה שיעקב היה דר בעיר אחת שפורעים סך מה למלך כדי שיהיה להם רשות להלוות לגוים ברבית סך ח"י למאה על משכונות כסף וזהב שימוו יותר מהחוב ואם יתעכב לפרוע יותר מקצב הזמן יהיה לו רשות למכור המשכון ליפרע ממנו קרן ורבית ויעקב הנז' נתן למלך סך מה בעד עשרה שנים

שנים שיהיה לו חנות זאת של הלואה לגוים כנ' והלוה סך
כך וכך לעכו"ם ונפטר לב"ע וחל"ש ונשארו בניו ראובן
ושמעון וחילקו כל הנכסים חוץ מסך זה שהיה בהלוא' הגוים
שנשאר בין שניהם מתעסקים וראובן נפשו אותה לשכון בא"י
וקודם בואו נתפשר עם אחיו שמעון שיקח מהריוח המגע
לחלקו מחצי הנכסים שלו מהי"א למאה שהוא ריוח ברור שאין
בו הפסד ע"פי צווי המלך העשרה למאה וישלח לו השמונה
וזהו בעד שכר טורחו וכדי שיקבל עליו אחריות הקרן
משריפה וגניבה וטעות שימלא במשכונות שיתנו להם בדיל
או נחשת במקום כסף וזהב ולא ידקדקו בהם באיזה שעת
הדחק וכיוצא באופן שיהיה הקרן שלו בטוח מאונסים אלו
בעד תועלת זה שעשה לו שיקח מהריוח המגע לו כאמור
ועשו שטר ביניהם בערכאות שלהם בתנאי' אלו ואחיו שמעון
שולח לו בכל שנה הריוח שלו ע"פי תנאים הן עתה שבשלמו
השנים הקצובות מאת המלך לאביהם ורוצים לגבות מהב"א
כל אחד חלקו המגע לו ולהפרד איש מעל אחיו נפשו של
ראובן לשאול הגיע אם יש בזה חשש איסור רבית על השמונה
למאה ששולח לו כיון שקבל עליו האחריות של אונסי הקרן
אחיו עליו הו"ל כלוה ור"ק או אינו א"ר כיון שאחריות שקבל
אינו אלא בשביל תועלת הריוח ברור שיש לו בענין כאמור
ואת"ל דיש כאן איסור ר"ק או א"ר אם מהני ביה מחילה או
דילמא אין כאן איסור כלל כיון שמעיקרא לא בא דרך עסקא
ולא הלואה מידו לידו אלא הרי הם שותפים בזה משאלא
מתורת ירושה והוא שרצה להרויח עשה זה כדרך הסיג'ורו
הנהוג בין הסוחרים שלוקחים כ' או ג' למאה להבטיח
הסחורה ואין כאן הלואה ולא עסקא מזה לזה כלל אלא
ירושה היא להם מאבותיהם ועוד כיון דשטר זה הוא של
עכו"ם הו"ל כמאן דליתיה וכיון שכבר כשלמו השנים ולא
היה בהם שום אונס משריפה וגניבה של"ית צריך שמעון
אחיו לשלוח לו חלקו מן הדין כדין האחין השותפין ולא
הורע כחו של ראובן בשטר עכו"ם זה להפסיד הריוח שלו
שהיה נוגע לו בשביל קבלת אחריות זה שאין בו ממש לחייבו
על פי הדין יורינו המורה להיכן הדין נוטה כי ראובן הוא
ירא ה' ולא ניחא ליה באיסורא ח"ו ושכמ"ה

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת רב אחאי
הרב הכולל יצ"ו והגם כי טרדותי רבו מ"מ
להפגרת השואל רב חביבי אמרתי אגלה דעתי והנה ראיתי
תשו' רדב"ז מחודשות ח"א סי' רט"ו שהביא תשו' הר"אש דסי'
פ"ח ואח"כ כתב ללמד זכות דע"כ לא קאמר הר"אש כו' אבל
בזמן שנותן שכר על קבלת האחריו' ה"ה קרוב להפס' דאפש'
שלא יהיה ריוח בעסקא ונמצא זה פורע שכר טרחו ושכר
האחריות מכיסו אמנם בכ"ד שלעולם אי אפשר שלא יהיה
ריוח שהרי קלב לו כו"כ ולוקח משכונות ע"ז הרי זה ודאי יש
ריוח אלא דיש ספק אחריות כגון דא ליכא למימ' דנותן מכיסו
לומ' דקרוב להפסד הוא בפרטות כי מה שנותן לו הוא מהריו'
שיקח העשרה למאה וישלח לו השמנה נמצא דמכיסו אינו
נותן כלום

ולענין תשו' רדב"ז הנז' דסי' רט"ו עמ"ש רדב"ז בח"א
סי' רנ"ז איפשר לידחק ולומר דכונתו היא דליכ'
איסורא דאורייתא וכמ"ש אח"כ אע"ג דאיסורא דרבנן וקאי
כמ"ש לעיל אע"ג דמדמה ליה למתנה ש"א כו' היינו לס' האומ'
דמותר כמ"ש באותה תשובה דסי' רט"ו ואע"ג שדחה סברא
זו מ"מ אינו אלא איסורא דרבנן ובס' כהונת עולם סי' קע"ז
כתב דההיא דסי' רנ"ז היינו בשביל הריוח לנותן דבכ"הג
הוא מה שהתירו חכמי לוניל והנה בכונתו ז"ל י"ל דהוא מ"מ
התם סי' רט"ו ולאינו קרוב לשכר כו' רק דהאמת כיון דלא
נקית התם סי' רנ"ז לענין דימא רק לאשכוחי צד התר אליבא
דמ"ר יהיה מה שיהיה מ"מ אח"כ בסי' רט"ו דקאי לענין דינא
רק מאי דקשה הוא איך העיד כן בעל התום מה שלא כתב
כן הוא ז"ל התם כלל מ"מ אפי' שיהיה צד איסור הוא מדרבנן
והוי כקרוב לשכר כו' דהוי דרבנן ואפי"ה כתב דלא שביק
היתרא כו' ור"ל דהיה יכול לעשותו א"ר שהוא דרבנן כו'
נקוט מיהא ודאי דהוי א"ר דרבנן דמהני מחילה בפי' משום
ס"ס המתהפך כמ"ש הכנ"הג סי' ק"ס הגהת הטור אות י"א
ומ"ש מכת"ר יצ"ו משום שהם שותפים כו' וכתב מור"ם סי'
קע"ז כסברת הסמ"ג והרי"ף ז"ל שאין בזה משום רבית כו'
אלא דין שתוף כו' הנה לע"ד שאני התם שהוא לענין שאינו
צריך ליקח שכר טרחו כיון שהם שותפים והו"ל כדין מי שיש
לו עסק אחד דבלאו הכי טורח ואינו מתבטל כו' משא"כ לענין
קבלת האחריות דמשוה ליה מלוה לגביה ואיכא איסור רבית
דרבנן א"כ כל עניני הס"ס ומתהפך וגם ג' ספיקות כיון
דלא אמרו הסמ"ג והרי"ף אלא לענין שכר טרחו אבל לענין
קבלת האחריות לא וכנראה מתשו' מהרי"ט ז"ל בי"ד סי' מ"א
אפי' דאיירי בשותפים שכל אחד מהם שם חלקו א"כ חזרנו
דלד ההיתר היינו משום ס"ס מענין מחילה בפירוש דמותר
בפרט במה שכבר לקח כנז' סי' ק"ס בכנ"הג ס"ק א"י גם
לפי מ"ש הרי"ט י"ד סי' מ"א דכשקבל לו כ"כ למתעסק נמצא
כמו כל הריוח לבעל המעות ושליחותיה עביד ומותר יע"ש
ה"נ בכ"ד שקבל שהעשרה למאה שלו והא' לבעל המעו' מותר
ואפי" שאינו מכיסו רק מהריוח הו"ל כההיא דהרי"ט היכא
שקבל כו' כי בכ"ד ודאי דיש ריוח והו"ל כקבל מכיסו כנז"ל
דנהי דלא הוי קרוב להפסד כנר' מתשו" הרדב"ז בעד הר"אש
ז"ל שהרי לעולם מרויח מ"מ מקריקבל לו דבר מה כדי שיהי'
כל הריוח לנותן וכל זה היינו אם היה בדרך שאם איזה זמן
שיהיה יהיו בטלים מאיזה סיבה שיהיה אזי לא נתחייב לו
לשלוח כלל בזה ודאי שרי אמנם נתחייב לתת שמנה למאה
עכ"ס אפי' אם יהיו בטלים בזה ודאי אין להתיר גם מ"מ
כת"ר מההיא דפסק מרן בח"מ סי' רפ"ז דאפי' גדולי' וגדולי'
השבח לאמצע דמחלי אהדדי רק הראב"ד דחולק בגדולים
וגדולים כו' ואפ"ה כתב מעכ"ת דכיון דמתחלה היו שניהם
יחד אע"ג דאח"כ רצה ללכת הו"ל כהתעסק מעט דאזי אפי'
להראב"ד מחלי אהדדי כו' והנה לע"ד הראב"ד אינו מודה
אלא היכא שבאותו עסק גם זה עסק מעט מתחילה אבל
היכא שעד זמן מה היו שניהם יחד ואח"כ הלך האחד הרי
תשם ואילך לא נתעסק כלל כ"ב שנים מה גם דנראה דכיון
דחלקו כל הנכסים רק אלו נשארו משום דידיע הסכום וכל
אחד יש לו הא"כי לא בעי חילוק וכמו שכבר חלקו דמי ואיך
נסתייע ממה שתחילה בשנים הקודמים היו ב' יחד גם כי
אעיקרא כ"ז הוא כדי שלא יהיה צריך לתת שכר טרחו אבל
בענין קבלת האחריות בזה אין שום ראיה משם גם מ"ש
כת"ר מענין הסיגורו דכתב מרן י"ד סי' קע"ג בלי חולק
כלע"ד דכ"ד לא דמיא לסיגורו שהרי התם אינו מטפל כלל
בהרוואת הריוח רק הוי כעין מכר שמקבל אחריות המאה
בעד העשרים שלוקח משא"כ בכ"ד שמקבל להרויחם והאחריו'
מקבל עליו גם מה שנותן לו הוא מהריוח שירויח אם ירויח
יקח שמנה למאה ואין זה דוגמא דמכר כהתם דעכ"פ נותנים
לו עשרים בעד קבלת האחריות ועוד דהתם איכא טעמא
כמ"ש משום דהוי כעין קנס כו' וכמ"ש הט"ז שם סי' קע"ג ס"ק
ל"ב משם הריב"ש יע"ש גם מ"ש מעכ"ת עוד יש טעם אחר
דמותר אם מנהג המדינה דכל שלא חלקו אפי' א' מתעסק
והאחר מטייל חולקים בשוה כמ"ש המשפט לדק ח"ב סי' כ"ט
אם ידוע כו' שהוא עפ"י ותיקין משום דינא דמלכותא כו'
ושרי לקבל האחריות בשכר שקלב כמנהג הסוחרים בסיגורו
כו'

הגה לע"ד אדא כי בנ"ד כיון שכבר כתבו שטר בעש"ג כו' כנ' בשאלה הרי בידם כתי שחלקו ואינם אלא כשאר אנשים זרים מה גם דאפי' שיש להם קצ' בדיני הברירה היינו אפי' אם האחר יטייל אבל עוקר דירתו לגמרי והולך למרחקים מי יימר דבזה נהגו כן אפי' את"ל שהיו כאן כל התנאים אשר כתב הרב מ"ן ז"ל שם סי' כ"ט באופן כי לע"ד אם תנאם היה בענין שאפי' לא יתנס ברבית משום איזה סיבה שיהיה אפי' ה נתחייב לו השמנה למאה בזה ודאי אין להתיר אם לא מטעם מחילה ברבי' דרבנן וכמ"ש הכנה"ג י"ד סי' ק"ס אות ח"י כנז"ל מטעם פ"ס ולזור ישראל יצילנו משגיאות כיר"א הלעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל

פרק

שמידי דין ב' ואפי' היה לו שאה כו' נשאלתי אם מותר להלוות זהובים שוין כאן מאה ועשר אתי' כדי לפרוע לו באיזמיר מן זהובים אלו דהתם שוין מאה ושנים עשר וכן אם יכול לתת לו מטות דינרי כסף שוין כאן עשר זהובים כדי לפרוע לו שם עשר זהובים שאוין יותר כנ' ויבא שכמ"ה

תשו'

בס"ד אל ה' ויאר לנו הנה לענין הלואת דינרי זהב ממש בירו בליפורי כדי ליקח דינרים כאלו בטבריה אשר שם שוה כל דינר יותר ממה שהוא כאן לפי הנראה מהש"ס דדינרי זהב פירא הוי וכל שיש לו סך הדינרים אשר לוקח בליפורי אותה שעה יש לו בטבריה סך כולם בזה נראה לכאורה דשרי ומ"ש התוס' פ' הזהב דף מ"ו דכל שנותן לו אותו מטבע עצמו אסור רק צריך שיתן לו ממין אחר דאז דמי למקח וממכר כו' יע"ש התם שאני משום דלוקח א"ל תן לי דינר ואתן לך דינר וטרפית הרי בהדיא מתחייב לתת טרפית יותר לכך צריך שלא יהיה אותו המין ואז שרי דדמי למו"מ אבל היכא שהדינר שלקח הוא הדינר אשר נותן בזה הו"ל כסאה בסאה ואפי' דהסאה אשר לוקח אח"כ שוה יותר מהסאה אשר לקח והו"ל כההיא דהמוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר דאם יש לו שם מותר לגלם אותו המין עצמו וגדולה מזו הוא מה שכתבו התוספות דאפילו לקח דינר ואינו משלם דינר עצמו ממש אלא מתנה עמו לתת שוה הדינר וטרסית יותר וכיון שהוא מין אחר דדמי למו"מ שרי אפי' דהוי כסאה בסאתים אבל כל שהוא אותו מין עצמו בלי שום תוס' ודאי דהוי כסאה בסאה אמנם אם הוא בהדיא כלבון מכר אפי' סאה בסאתים מותר כל שיש לו בשעה שלוקח וכמ"ש התוס' דף ס"ג ע"ב ד"ה מהו דתימא כו' וכל זה משום דדינרי זהב דין פירא אית להו כאמור אבל אם אמרינן דהאידנא דשנו במתא בכל מדי דזבני ומזבני וסיבעא הוו והאי דאיקור היינו הפירות או שויים של דינרים הוא דזילי או איקור והו"ל כדין מטבע דבין אם אית ליה בין לית ליה מותר ואפי' בקביעות זמן וכמ"ש בס' אסיפת זקנים למסכת מציעא דף קס"ה ע"ב שיטה כ"א יע"ש וכן כתב הרא"ש דף ק"ת ע"ג דדינרים דסגיין במתא וזבני ומזבני בהו איבשי ואינו צריך דוקא להחליפו אלא שולחנו או למוכרו כו' דין טיבעא אית להו ומור"ם בהגהה סי' קס"ב ס"א כתב יש מי שכתב דבז"ה דינר זהב דינו ככסף ולוין זהוב בזהוב וכן נוהגים ואין למחות בידם כי יש להם על מה שיסמוכו וכתב הט"ז ז"ל דהיא סברת מהרי"א שכתבו סימן כ"ד והיינו משום דרוב בני אדם יש להם מטלטלים ברשותם דשוה זהב ואם היו רוצים למוכרם בזול יכולים והו"ל כסאה בסאה ויש לו דאפי' אין לו אלא דינר זהב יוכל ללות עלין כמה זהובים ועיין כנ"הג סי' קס"ב אות כ"ט ודוקא לגבי סאה שהם פירות ממש לא שהני מטלטלים רק במזומנים כו' וגם כתב מהרי"א דבזמן הזה דין מטבע יש להם ולא הוי פירא לגבי מטבע כסף ואדרבא מטבע כסף רובו נחושת ומותר ללוות דינר זהב בדינר זהב אפי' לית ליה וכן כתב משמו הש"ך ז"ל שם ס"ק ד' ומרן בב"י בשם הרשב"א ז"ל שם כתב דאם הוא מטבע היוצא לכל מקח וממכר הו"ל כשאר מטבעו ובודאי מותר דלאו איהו הוא דאייקור כו' אבל כשאינו יוצא שם דהוי פירא ומרן בח"מ סי' ר"ג פסק בהדי' דמטבע של זהב דין מטבע אית להו וזולת לגבי מטבע כסף אי מטבע כסף חריפי טפי אזי לגבי מטבע כסף מיקרי דינר זהב פירא והרדב"ז ז"ל כתב והביאו הכנה"ג ח"מ סי' ר"ג אות כ"ג דבמלכים דמלויים טפי לכן כתב דדינר זהב דהוו טיבעא לגבי נחשת כו' א"כ דינר זהב בדינר זהב נר' דטיבעא הוי אבל בפירות היכא דקבע זמן אפי' יש לו נראה לכאו' דאסו' וכמ"ש הריטב"א בפ' הרי"ף בחזרה הובא בס' אסיפת זקנים דקט"ו ע"א ועיין דף קס"ד ע"ד דדעת הגאונים והרמב"ם דכשקבע זמן אסור דתרתי בעי' יש לו ולא קבע זמן או יצא השער ולא קבע זמן ודוקא סאה בסאה אבל ביותר א"מ מותר בפירות רק בתורת זביני דאזי אפי' בקביעות זמן שרי וכן ס"ל לתו' ורש"י ז"ל אמנם מדברי רש"י דף מ"ו שכתב על יוס פ' נראה דאפי' לזמן קבוע כל שיש לו הו"ל כעד שיצא בני כו' ושרי ובודאי שאם פירש לשון מכר שרי אפי' במין אחר ואפי' בקביעות זמן וכמ"ש הרדב"ז סי' קפ"ו דאפילו להרמב"ם ז"ל דאסר כשקבע זמן אם הוא דרך מכר שרי לגמרי וכ"כ הרי"ט י"ד סי' מ' והכנה"ג י"ד סי' קס"ב אות נ' אמנם אם ענין נ"ד אי הוי כסאה בסאה לגמרי דקי"ל דאפי' אין לו אלא סאה לוה עליה כמה שאין או לא משום דהתם כשנותן לו אחת נעשית שתים ואח"כ לוה שתים כנגד שתים אבל הכא בנ"ד אם אין לו במקום היוקר כי אם אחת ליכנס תחתיה איך יכול ללוות כמה שאין שהרי מה שיש לו כאן כדי דלא מהני כיון שאין שוה כדי חיובו שחייב במקום הנתינה אמנם לכאורה נראה דלפי' רש"י דה"ט משום דסאה שיש לו פנויה לעולם ללוות עליהם א"כ כשיש לו במקום הפריע' אחת סגי ופיר"שי הוא שנמשכו רוב הפוסקים כמ"ש הש"ך סימן קס"ב ס"ו שכן דעת הטור ורוב הפוסקים גם להרב המגיד דה"ט שאנו רואים כאילו לוה סאה נגד סאה שיש לו ונמלא לו שתים ואח"כ לוה שתים כו' כיון דכל טעמא דכשיש לו מותר היינו משום שאם ירצה לפרוע לו הרי יש לו, גם בנ"ד אם יהיה בענין שאם ירצה לפרוע לו באותה שעה פורע לו כאן לכאורה אפשר דשרי דכיון דבסאה בסאה שהוא מדרבנן הקלו בו הרבה וכמ"ש מרן בב"י דמשום הכי אפילו אין לו סאה רק כל שהוא ממש דומיא דטיפת יין וה"ט משום דהקלו וכמ"ש הרא"ש כלל ק"ח סי' י"ו וכמ"ש הפ"ת ח"א סי' ע"ב דבסאה דרבנן כל מה שנסתפקנו בו ספקו להקל אם כן י"ל כיון שאם ירצה לפרוע לו עכשיו כאן יש לו אפשר דשרי ומ"ש הרא"ש דף קמ"ח דכמה כורים אפי' בבת אחת נראה דדייק מה שאינה דלא אמר כמה סאים דיש לפרש בזה את"ג או אמר קנה בזה את"ז אלא נקט כמה כורים כלי לאשמועי' דאפי' בבת אחת ותוס' ז"ל לא דייקו הכי יען כתבו דמאי דהלכה כר"י היינו משום דרבי חייא מסייע ליה ורבי חייא לא נקט רק כמה סיפין והיינו לסברת רי"בן אמנם מרן בב"י הביא דברי הרא"ש ומשם התוס' דאפי' בבת אחת כו' והיינו כמ"ש בגטין גבי מלוה את הכהן והלוי כו' ואפי' לא הניח אלא מלא מחט כו' דאותו מלא מחט כתפס על כל מה שמפרים

סהנה בנ"ד אם זה שלוקח דינרים הכא מיד שמעון היינו שיש לו במקומו ומוכרח להביאם כאן אותם הדינרים עצמם בו משום תשוי הדרך או משום הלנט משום שכבר דרכים מ"מ כבר רולה להביאם אותם עצמם וחבירו אומר לו לא תביאם

תביאם אלא הביאם שם ואני אקחם שם ועכשיו אני אתנם לך הכא דזה נהגה וזה נהגה הוי ומוכרח כן לעשות בפרטות משום אחריות הדרך דבזה אפי' לא"ד כד אחד ברבית אסור יודע בזה דהרי דאפי' יבואו לו עכשיו אלו הדינרים כאן כך שוים אתנם אם זה אינו מוכרח להביאם אלו הדינרים עצמם רק לנקחם כאן במקום הזול ונותנם במקום היוקר דה"ט דאמרו בגמ' המוליך פירות ממקום הזול כו' דשרי היינו משום דאוזיל הוא דקא מוזיל גביה כו' הנה הרב גד"ת דף ר"ן ע"ד דייק מדברי רש"י שנתן טעם לשבח משום דמשמתא אוקמינהו ברשותיה דמ"ה דוקא היכא דאית ליה שם כ"כ פירות כאות' שנותן לו כאן דחשבינן להו כאלו משמתא אוקמינהו ברשותיה וכאן לא נאמר יש לו אחת לוה עליה כמה שאין יע"ש ונראה ודאי כיון דזה מוכרח לשלם לו דוקא במקום היוקר וכך התנה כל שעתה אין לו כל הסך שיוקים אותם ברשותיה מעכשיו מה שיש לו עתה בידו הכא לאו כלום הוא וטעם זה של רש"י דאוקמוה ברשותיה כו' הכי נקטו כל הפוסקים ז"ל והנה הרב מהר"ם אלשקאר ז"ל סי' ן' כתב בהדיא דצריך שיהיו באותו מקום שפורע כל אותם הדינרים אשר לקח כאן יע"ש הגם כי יש לדקדק בדבריו ז"ל שכתב טעם לזה דלא דמי להלואת סאה בסאה דאם יש לו סאה לוה עליה כמה סאים דהתם גבי הלואה ה"ט משום דחזינן כאלו לוה סאה כנגד סאה שלו ונמצאו שתים בידו ואח"כ לוה שתים כנגדם אבל במכר לא שייך האי טעמא כו' יע"ש כי לפי דעת הגד"ת ז"ל אפי' אם לא נאמר כטעם ה"ה רק דאותה אשר בידו לעולם פנויה ללות עליה מ"מ ממ"ש רש"י טעמא משו' דאוק' ברשותיה דקדק הרב ז"ל דכל שהוא במקום אחר לא אמרינן לוקח כמה שירצה אלא דוקא כנגד מה שיש לו שם באותו מקום איך שיהיה בין לדעת ה"ה ז"ל כמ"ש מהר"ם אלשקר בין לדעת רש"י לפי דקדוק הגד"ת ז"ל בעינן שיהיה לו באותו מקום של הפרעון כנגד מה שלוקח ומהר"ם אלשקר דכתב טעם ה"ה והרשב"א ז"ל דהו"ל שתים כנגד שתים כו' וכמ"ש הרב ז"ל כן ג"כ בסי' ל"ד דף כ"ח ע"ב יע"ש מ"מ ודאי האי משום דאוקמוהו ברשותיה ומשום הכי נקט הרב ז"ל לעיל טעם אוקמוהו ברשותיה (ובעינן יהא השער במקום היוקר ואין לו הגד"ת ז"ל דף ר"ל ע"א כתב נראה דהוי כיש לו וכאן דף ר"ן נסתפק) ולעולם בעינן שיש לו במקום היוקר כל מה שלוקח עתה במקום הזול כיון שהוא דרך מקח וממכר ועיין רש"י דמ"ו ע"א ד"ה אם יש לו בביתו אותם מעות שהוא אומר כו' הרי שצריך שיהיה לו מה שאמר ליתן אפילו לתי' רב אשי דלאו בתורת חליפין אלא אפי' בתורת דמים כו' כההיא דעד שיבא בני כו' אלא דלזה יש לדחוק דרש"י נקט דיש לו אותם המעות משום דס"ד דאיירי בתורת חליפין והר"ב ב"ח י"ד סי' קע"ה עמ"ש הטור אם יש למוכר חטים יכול לפסוק עד כדי החטים שיש לו כתב ז"ל אבל אינו יכול לפסוק על יותר ממה שיש לו דדוקא בהלואה אמרינן יש לו סאה לוה עליה כמה סאים כו' דשלו נחלטת מיד למלוה אבל גבי מכירה אין אדם מוכר דבר שאינו ברשותו כמ"ש בח"מ סי' ר"ט וכיון דלא חל המכר עלמה שאין לו א"כ המעות הן הלואה ביד המוכר וכשנותן לו חטים כשיוקירו הו"ל רבית גמורה כו' וכן עיקר וכן פסק בב"י כו' יע"ש וכ"כ הט"ז סי' קע"ג דבמקח וממכר דוקא כיש לו כל מה שמוכר וכ"כ הש"ך שם ס"ק ט"ו וכ"כ בהדיא הט"ז סי' קע"ה סק"ה דדוק' בהלואת סאה בסאה הקלו בזה משא"כ כשהוא מוכר יע"ש ועיין סי' קס"ג סק"ב בש"ך ובט"ז דדוקא בהלואה כו' מה שא"כ במכר דאין המכירה חלה אלא על מה שיש לו יע"ש ורבינו הר"מ ז"ל פ"ט מהלכות מלוה דין א' שכתב בר"א שלא הי"ל כלום כו' אבל אם היה לו כלום אף על פי שעדיין לא

נגמרה מלאכתן כו' הרי זה מותר כו'. הנה מרן ז"ל בב"י סי' קע"ה כתב וז"ל ומפשט דבריו משמע דאם יש לו אחת כו' מני אלא שה"ה פירש דבריו כדעת הרמב"ן והרשב"א עכ"ל והנה אמת נכון הדבר דמפשט דברי הר"ם דנקט האי לישנא דכלום בפרטות בחלוקה בשיש לו מורה בהדיא שר"ל שיהיה לו קצת מ"מ ממ"ש אח"ז אע"פי שלא נגמרה מלאכתו מורה דתיבת כלום אינו לקצת אלא ר"ל שי"ל דבר זה אפי שלא נגמר' מלאכתו שאם לשון קצת מעט ממין זה א"כ הי"ל ואע"פ שלא נגמרה מלאכתו כו' שהם שני ענינים האחד שאין לו אלא מעט וגם שלא נגמרה מלאכתו גם ממ"ש ג"כ בדין ב' דכל שמחוסר שלש הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום מורה על חיסור המלאכות דמשוה ליה כאילו אינו אותו דבר בעולם וכ"כ וכמו שלא בא לעולם כו' ואינו ר"ל על כמות הדבר וכן דקדק הרב משנה למלך בדין א'. ומ"ש הרב ז"ל על מרן וז"ל ומהרי"קא בי"ד אגב שטפיה לא דק בדברי רבינו כו' אינו ר"ל דמפשט דברי רבינו נ"כ נראה דצריך שיהיה לו הכל ח"ו אלא דלעולם דפשט דברי רבינו הם כמ"ש הרב מרן בב"י דמורה שיש לו קצת מ"מ מדיוק דבריו אחרים מורה כמ"ש הרב המגיד ומרן אם היה כותב ומפשט דבריו כו' לבד היינו יכולים לומר זהו מפשט דבריו אבל המדקדק יראה שהוא כמו שכתב ה"ה אמנם מ"ש אח"כ מרן בב"י אלא שה"ה פירש דבריו כס' הרשב"א כו' נראה שהיה הוא רוצה לפרש דבריו הפך ה"ה ועל זה השיגו הרב משנה למלך אמנם עדיין י"ל דכונת מרן ז"ל היינו דגם ה"ה מ"מ היינו זה כו' בדעת רבי' ר"ל כסברתו אפי' שפשט דבריו אין נראה כן מ"מ מדיוק כל דבריו נראה כן שדעתו כהרשב"א ז"ל וז"ש מרן בב"י אלא שה"ה פי' כו' ר"ל דמוכרח לפרש כן אפי' שאין זה פשט הלשון ולזה יודה מרן ז"ל וכמ"ש מרן סי' קס"ג וז"ל ודעת הרמב"ם כו' יע"ש וכמ"ש רבינו בהדיא פרק עשירי דין ו' גבי הרוצה להעמיד הלואתו על גבי הפירות דבעינן שיהיה לו כשיעור מעותיו דוקא וכתב שם ה"ה דהיינו טעמא משום שאין המוכר כלוה כסברת הרמב"ן והרשב"א ז"ל יע"ש וכ"כ הלח"מ ז"ל כאן פ"ט יע"ש ומ"ש הרדב"ז ז"ל סי' קפ"ו שאם כדעת ה"ה ז"ל מה לו להזכיר כלום מאותו המין כיון דלא תלי טעמא בהכי אלא הכי הו"ל ואם יש לו אע"פי שלא נגמרה מלאכתו מותר לפסוק כו' יע"ש ולזה י"ל דשהא לא איריא חדא כי מחמת שהבין הרדב"ז דכלום היינו קצת מש"ה הכי כתב ז"ל כיון דלא תלי טעמא בהכי כו' ומ"ש דהי"לל כל שיש לו אע"פי שלא נגמרה כו' לזה י"ל כיון דנקט תחילה בר"א בשלא הי"ל כלום והיינו כלל אפי' דבר שלא נגמרה מלאכתו מ"ה נקט אח"כ ג"כ אבל אם היה למוכר כלום כו' וקצת הוכחה לדברי ה"ה ז"ל הוא שכת' רבינו ז"ל תכף כילד היה הוא תחילה לקוצרים כו' דאיירי בדבר שלא נגמרה מלאכתו ולא נקט נמי אע"פי דמה שיש לו הוא מעט כו' גם מ"ש הרדב"ז דגם במכר אם יש לו סאה פוסק כמה סאים כו' דכ"ש הוא דבהלואה דלא אסרה תורה רבית אלא דרך הלואה כשיש לו סאה לוה כמה שירצה כ"ש דרך מו"מ כו' לע"ד קשה דהרי בהלואה כבר אמרינן דסאה שלו נחלטת לגמרי ביד המלוה וברשותו מתיקר אמנם כיון דבידו לאכלה כו' נמצא אותה שלוה נזקקת על פירות שבשוק ושלו פנויה ללות עליה כו' לפרש"י או לפי' הרשב"א וה"ה דבשלוה אחת נעשית שתים בידו כו' משא"כ במכר דאינו חל אלא על מה שיש לו ואיך לוקח יותר ממה שיש לו בתורת מכר הרי אין אדם מוכר דבר שאינו ברשותו ובסי' קס"ג כתב בהדיא הטור גבי הרוצה להעמיד הלואתו על הפירות כתב שיש לו חיטים כנגד הדמים והיינו ודאי כנגד כל הדמים ולא דיי באחת וכמ"ש הכנה"ג שם דזה פשוט בדעת הטור והפרישה והש"ך

והט"ז והב"ח ג"כ כתבו הכי דלריך שיהיה לו כל הדמים ומ"ש מהרדב"ז ח"ב סי' תמ"ט וז"ל ולכל הפירושים מותר לומר לחבירו מכור לי דינר זהב בכך וכך דיה"מ אפי' שאין לו בכל הדינר כסף כו' ונראה דאיירי אפי' שנותן לו כסף יותר משווי הזהב והוי נותן מין אחר מ"מ מה שהלריכו התוס' מין אחר היכא שנותן יותר היינו כדי שיהיה דמי לת"ומ אמכס אם אמר לו בפירות מכור לי כו' בהא אפי' שהוא מין אחד שרי לדעתו ז"ל ואפ"ה כתב שאדרבה אם מחזיר לו דינר זהב והיות' כסף אדרבה יש לאסור משום הערמת רבית יע"ש ומ"ש הטור סי' קע"ה עד כדי החטים שיש לו וכאן שנתן יותר ממה שלקח התם שאני משום דאיירי בפוסק פירות כו' דאיכא מי שפרע כו' כמ"ש בס' כהונת עולם דף ל"ד וכ"כ התוס' דף ס"כ ע"ב ד"ה אע"פי כו' והריב"ש סי' ש"ו ובס' פ"מ ה"א סי' ע"ד ומ"ש מרן סי' ר"ד דבמלוה ליכא מי שפרע הכא משעה שנתן המעות קני לענין מי שפרע וכן נמי במעמיד הלואתו על הפירות דהיו הלואה משא"כ כשאמר לו מכור לי בתחילה דוקא דרך מו"מ מ"מ מ"ש ז"ל דאפי' אין לו כל מה שלוקח בזה נראה כמ"ש לעיל דצמכר בעינן שיש לו כנגד כל מה שלוקח והאמת דלדעת הרשב"א וה"ה אין חילוק בין לוקחם בבת א' בין בזא"ז לעולם אין יכול ללוות על סאה שכבר לוה עליה ואפי' לרש"י ז"ל דטעמא משום דכל אחת נחלטת מ"מ בפוסק על הפירות או מעמיד הלואתו התם בעינן שיש לו כל שפוסק כנז"ל ולענין סאה בסאה לפרוע במקום היוקר וזה מוליך היה פירות כו' כההיא דהש"ס אפי' היכא שאין לו אין איסורו אלא מדרבנן שהרי לא מיקרי קלן לתת יותר כמו היכא שקיצ' לתת סאה ואכי בהדיא שהרי סאה לקח וסאה נותן רק שבאותו מקום הוא ביוקר ולכן אסור וכיון די"ל דביני ביני יוזלו הו"ל ספק ולכן אין איסורו אלא דרבנן וזהו ממש מ"ש הרב מחנה אפרים ה' מלוה סי' כ"ב ומייתי לה מדברי התוס' גבי אין מקבלין נל"ב דף ע' שכתבו בהדיא דההיא דלא ישכור בפחות מפני שהוא רבית היינו דרבנן בין

בשדה בין בבית משום דבית נמי זמנין דלא שקיל או נופל או נשרף או לא יצטרך לו כו' ולא כסברת רש"י דבבית הוא רבית דאורייתא מ"מ לרש"י בכרם שרי משום ספק דזימנין לא שקיל מידי אבל לתוס' ז"ל אפי' בכרם איכא איסור נמי אם לא משום דהוי כאלו הוא מכר בידו כו' יע"ש דף ס"ד ע"ב מ"מ לדברי התוס' ז"ל כל ספק לא הוי אלא רבי' דרבנן וכל שיש ספק לא מיקרי קלן מ"מ במוליך פירות ממקו' היוקר כלע"ד דבין לתוס' בין לרש"י לא הוי אלא רבית דרבנן היכא שאין לו שהרי ל"מ לסברת התו' דאפי' בית דאיתיה קמן דראוי לדירה שהוא הפירות שלו כיון די"ל איפשר לא יצטרך לו או יפול כו' הו"ל ספק והוי דרבנן כיון דלא מקרי קלילה גמורה דשמא יפול או לא יצטרך כו' א"כ כ"ש הכא גבי סאה בסאה דו"ל ומה התם שקלן לתת לו בית משום ספק שמא יפול או לא יצטרך לא מיקרי קלילה הכא שלא קלן מידי רק מה שנתן לוקח והאיסור הוא משום דילמא ישאר היוקר כמו שהוא וכיון שהוא ספק ואינו ודאי ובפרטות כי רגילות הוא דעבידי למיזל ושכיח טובא יותר מבית ואפי' מכרם הו"ל ספק גמור ובודאי שאינו אלא רבית דרבנן היכא שאין לו אלא אפי' לסברת רש"י דספק בית לא חשיב ליה ספק היינו משום דספק שמא לא יצטרך לו שכתבו התו' לדעת רש"י ז"ל ליתא שהרי הוא כבר קלן ע"כ ואם לא יצטרך הוא בידים מניחו זה הריוח גם שמא יפול כו' לדעת רש"י בעינן דבר הרגיל דומיא דכרם דרגילין ללקות כו' משא"כ בית דאינו עומד ליפול כההיא דכרם דמתחילה נמלא קונה בספק כמ"ש רש"י כן בההיא דף ס"ד ד"ה קמל"ן כו' והוי דומיא דכ"ל דהוא מעיקרא אינו שתנה ליקח כלום רק מה שנתן ומה שנותנה ליקח במקום היוקר אינו ודאי כיון דעביד למיזל הו"ל ממש ככרם דקונה על ספק ואינו אלא דרבנן וכמ"ש בספר אסיפת זקנים דף קמ"ד ע"ד דכרם ושדה הוא דהולאת' מרוב' ומ"ה זמנין דלא עבידי שיעור אפיקותיה משא"כ בית וכן אילנות וכיולא דודאי עבידי ולא מפיק בהו מכיסו הס"רי כו' וכמ"ש הריטב"א הובא בס' אסיפת זקנים דקמ"ח ע"ב דבית פירותיו ודאין אבל שדה פירותיו ספק והכתיים דלהוי אבק רבית יע"ש ובדף קמ"ח פ"ר כתוב שדה כיון שאין פירותיו מלויין כשדה בשעת הלואה משא"כ שדה אילן או שדה לבן בקמתה שהם בעין ובלי ספק וז"ש רש"י כשמשכנא דכרם בלא נכיתא דהוי אבק רבית היינו כל שלא קץ עמו לאכול פירות לשם רבית אפי' שאמר לו לאכול פירות לא מיקרי קץ וזהו מ"ש רש"י דף ס"ז ע"א ד"ה משכנתא מאי כו ולא קלץ עמו לאכול פירות לשם רבית משמע דבעינן שיקוץ לאכול לשם רבית אבל כל שלא אמר לשם רבית אלא לאכול פירות סתם הוי אבק רבית ולהכי כתב רש"י ז"ל אלא סתם הוא ירד ועשה ואכל ואם פי' סתם היינו שלא פירש לאכול הפירות הי"ל אלא סתם הוא ירד ועשה ואכל ומדכתב ולא קץ כו' לשם רבית אלא סתם נראה דמ"ש סתם היינו כל שלא פירש לשם רבית הוי אבק רבית וכן נראה מלשון רש"י דף ס"ה ע"א ד"ה קץ ליה כו' וגם בדף ס"ד ד"ה קמל"ן כו' דתנן לא ישכור כו' ולא דמי למשכונה של כרם דזימנין כו' נראה דהיינו אפי' פירש לאכול פירות כל שהוא ספק ולא אמר בשכר הלואתו הוי אבק רבית ואפי' נימא דסתם היינו ממש שלא פי' לאכול פירות משום דאם פירש כדי לאכול פירות הרי בהדיא הוי כאלו אמר לשם רבית דאילא מה לו לפרש שיאכל פירות מ"מ במוליך פירות ממקום למקום שלא אמר לו אלא תנם לי הכא פירות אלו ואני אתנם לך באותו מקום מה שייך למיקרי כה"ג קלן כיון דפירות לקח ופירות נותן ואי משום דהתם ביוקר הרי אינו ודאי גמור ולא מיקרי קלן כנז"ל ומ"מ בכונת דברי רש"י ז"ל נראה דכל שלא קץ לאכול פירותם בשכר מעותיו לא מיקרי קלילה וכן נראה מדברי הריטב"א הובא בס' אסיפת זקנים שכתב פירש"י לא קלץ לו בפי' שיאכל פי' בשכר מעותיו אלא משכן לו סתם והקשה ז"ל דהוא אוכל פירות והקרן קיים הרי זה כקולץ בפי' בשכר מעותיו וסתמו כפירושו ותירץ דבמכר משום דלא יהיב ליה דבר קלוב הכי נמי במשכנתא אין שבחו קלוב יע"ש א"כ אפי' דנימא סתמו כפירושו לא היקרי קלילה גמורה אבל אם קילץ בפי' בשכר מעותיו התם ודאי הוי קלילה גמורה דאגר נטר הוי וכן ראיתי להרב לח"מ פ"ו מה' מלוה שכת' כן לדעת רש"י דהיינו דוקא כשאמר בהדיא לשם רבית בשכר המתנת מעותיו כו' יע"ש שכתב כן להסכים דעת רש"י ז"ל עם הרמב"ם ז"ל ועיין בתשו' מהר"ש הלוי חי"ד סי' י"ג יע"ש מ"ש ז"ל לסברתו יע"ש ובסוגית משכן לו בית כו' לכשתרלה למוכרה כו' בדתי' הללו אסור כו' הקשו התוס' דס"ה ע"ב שהרי גבי הלוהו על שדהו וא"ל אם אין אתה נותן כו' הרי היא שלי ה"ה שלו והיינו אפי' דלוקח בפחות ותי' דלמאי דמוקי התם במעכשיו א"ש דלא הוייא הלואה כו' וק"ל אם איתא דהכא גבי משכן איירי דלא א"ל מעכשיו היכי הוי אסמכתא ובמאי קני דאמרינן שאם הוא בשויה דמותר וכמו שהשיג כן הרא"בד ז"ל על רבינו פ"ז מה' מלוה דין ז' ותי' דה"ה דאין ה"ה דאיירי במעכשיו אלא דלא חש רבינו לכותבו דסמך כמ"ש בדיני הקנייה פ"ח מה' מכירה כו' ומשום דאיירי במעכשיו הוכרח לו' דטעם האיסור היינו משום שהם דמים ידועים ומחזי כמוזיל גביה מחמת ההלואה אלא לריך שיאמר בשווייה סתם ולא יזכיר דמים אמנם לא קשיא על תו' ורש"י דנראה דס"ל דלא כה"ה אלא אפי' שפוסק עמו בכך וכך דמים כל שהם דמי שוויין

פרי אפי' שהם דמים ידועי' מש' דאפי' דאיירי דא"ל משכשיו
אפ"ה אסור וכמ"ש הראב"ד ז"ל הואיל ולא פסיקא מילתא
דזביני אסור מ"מ מ"ש דאיירי דלא א"ל מעכשיו קשה במאי
קני וא"כ היכי מותר כשהוא בשווייה אם לא דכ"ל כמ"ש
התוס' דס"ו ע"א ד"ה לאחר מתן מעות ובד"ה ומניומי כו'
דהאי אסמכתא קניא אע"ג דבעלמא לא קניא וכת"ש התוס'
שם הטעם וה"ה לא תירץ בעד רבינו השגת הראב"ד גמי
הכי דבכ"הג אסמכתא קניא שהרי פ"ו דין ד' כתב רבינו
בהדיא כרב נחמן דבהא נמי אסמכתא לא קניא ולכאורה
נראה דאיירי רבינו בשרה שפירותיו מלויים משום דאפילו
דמחלקינן בין אסמכתא לזביני כאסמכתא מ"מ צריכים אנו
לחלק בין בית לשדה או בין שדה לשדה ובהגהות מרדכי בשם
ראבי"ה דדוקא במכר אבל בהלואה לכ"ע אסור כד א' ברבי'
אפי' לר' יהודה משם תו' מגילה ולע"ד היה אפשר לומר
דמ"ש התו' במגילה דכ"ז ע"ב דבאיכא כד מכר מותר אפי'
דהוי הלואה היינו נמי כמ"ש במליעא התו' דס"ב ד"ה כד א'
ברבית כו' דאפי' בהלואה כל שביד הלוה או המלוה לעשות
אחד שלא יהיה רבית דשרי לר' יהודה ולא דמי לסאה בסאה
שתלוי בשער והיכא דאיכא כד מכר אפי' שהיה הלואה הרי
יש כד אחר שיש ביד אחד מהם לעשות שלא יהיה שם רבית
מ"מ הוא דוחק ועיין בס' אסיפת זקנים דף קמ"ב ע"ד יע"ש

והנה כשיש במקום אחר אי חשיב יש לו דלדעת הגהת
מרדכי גבי המוליך פירות כו' כתנו בהדי' דחשיב
אין לו והרב מהר"א רוזאנים הובאו דבריו בס' פני משה ח"א
סי' ע"ד דחה סברה זו מכמה טעמי הגם כי מ"ש שם דקפ"א
ע"ג דאפי' לס' הגהה זו אם קפיד הלוקח על אלו דוקא שיש
לו שם וחייב לתת לו אותם דוקא בזה י"ל דמודה דחשיב יש לו
יע"ש והכי יש לדקדק קצת מה"ש בהגהת מרדכי גבי דלוטי'
דבעינן אותם דוקא שספק אף כי יש לחלק מה גם אין דבריו
מוכרחים שהרי שיים ההגהה דדמי לאשראי והתם באשראי
אפי' מתחייב לתת דוקא אותם כמו שכן דקדק הרב ז"ל עצמו
כן לדחות חילוק אחר להכור כו' שם דקפ"א ע"ב שהרי
אמרינן בההיא דאשראי דף ס"ג קמ"לן כיון דמחסרי גובייני'
כמאן דליתנהו דמי וכמ"ש הוא ז"ל עצמו על חילוק זה דמה

עניין זה דיש לו בעיר אחרת לחשוב אותם כיש לו

אמנם ראיתי להרב פ"מ שם דף קפ"ג שהחזיק בחילוק זה
יע"ש וצריך לומר כיון שאין יכולים עוד לתתם
לאחרים כבר הם כאילו קנויים לו וכעין מ"ש הריב"ש
ז"ל סי' ש"ו לענין מי שפרע כו' ומ"ש בש"ס באשראי היינו
דלא נימא דהוי כעד שיבא בני והתם היינו שיכול לתתם
לאחרים כו' אמנם לומר דס' הגהה זו היינו טעמא משום דכל

דיש לו דרך לגם שרי משום דא"ל המוכר מה הרווחתי כו'
נשקיל לטיבותיך כו' כמ"ש בש"ס דף ס"ג כו' הם כי לא להזכיר
דבר זה שהרי אדרבא שם בש"ס נאמר אלא מעתה מותר כו'
משום דמצו א"ל כו' ואדרבא התם בעינן יש לו והיינו באותה
העיר לסברת ההגהה זו דאטו משום דהיה נותנו ברבית לגוי
ולקחום מידו הישראל יהיה מותר לישראל ליתן לו רבית משו'
דא"ל שקיל לטיבותיך כו' גם דהתם היה יכול ליתנו בסביבות
מקומו מתש ואפי' הכי בעינן יש לו דוקא וזה אפילו היה לו
דרך לגם מ"מ היה צריך להוליכו בסכנת דרכים כו'

איך שיהיה דברי ההגהה זו סתומים וצריכים שנויי דחיקי
כנז"ל בדברי הרב ז"ל שם וביש לו מה שהתירו ה"ט או משום
דאוקמוה אינכא דאורייתא דמעות קונות והו"ל כאילו הקנה
לו אותה שיש לו מיד או משום דהיה בידו ליתנם אלא משום
אבידת המפתח כו' ובכל כה"ג לא דמי לאשראי דכל הראוי
בו' וכתו כן רלה בעל ההגהה לומר היכא שיש לו דרך לגם
במ"ש הפ"מ ז"ל דקפ"ג ע"ד

איך שיהיה לענין כשהם שם ביוקר בעינן דיש לו שם כל
הפירות וכמ"ש כן הרב מחנה אפרים ז"ל גבי ה"ש
הטור ס"סי קע"ג ואפי' לפי מ"ש הרב ז"ל דף ל"ג סימן כ"ט
היינו משום דאין לו הכל ולכן כתב ז"ל שאם קבע זמן אפי'
יש לו אסור היינו שאין לו הכל כמ"ש בהגהה וא"כ כיון דאפשר
דאותה שעה איגש ביוקר אלא יותר בזול לא הוי הואתו ידוע'
ומשעה שלקחם מוקמה ליה ברשותיה אע"ג דלא משיך כל
שיש לו שם הכל הוה ליה כסאה בסאה מ"מ מ"ש הרב שם דף
ס"ג דההיא דהמוליך דשרי משום דהו"ל סאה בסאה וכיש
לו קצת שרי כ"ל דהיינו כמו סאה בסאה במקום ההוא דכשיש
לו קצת שרי גם דרך מכר שרי רק דצריך שיהיה לו הכל כיון
שהוא דרך מכר ואזי שרי ולא דמי לשוה חמש בארבע

אמנם הכנ"הג י"ד סי' קס"ב הגהת ב"י אות י"ד הביא
דברי הגהת מרדכי ועשה לה סמוכות ותירץ כל
מה שהקשה הרב פ"מ סי' ע"ד ולע"ד הגם כי יש ליישב וליתן
כן בדבריו ז"ל מ"מ מ"ש דמרן הביאה בסתם בלי חולק
ומור"ם ז"ל בעל המפה קבעה להלכה בסי' קס"ב וסוף דבר
המסים דבהלואה אסור היכא שאין דרך למלוה לילך לגם
במכר שרי יע"ש

ומ"ש התו' דף ס"ג ע"ב ד"ה מהו דתימא דלא שרי אלא
בשער הלקוטות דוקא היינו משום דאינו מזומן
כעין הדבר אבל במזומן כעין הדבר דמוקמינן ליה ברשותיה
כפי' שהוא בעיר אחרת חשיב יש לו יותר מהיכא שאינו
מתוקן ומזומן בעין

איך שיהיה לפי דברי ההגהה כל שהוא דרך פוליסה כמו
שנוהגים לתת פוליסה לנכרים אסור חדא דזה הוי דרך
הלואה ממש ועל הרוב אין לו דרך לגם אלא כותב למורשה
שלו שיגבם גם אפי' נימא דאינו הלואה שהרי אינו אלא כדי
ליקח אותם בעיר אחרת ואם לאו לא היה נותנם ודמי למכר
מ"מ צריך שיפרש שמוכר ומה מוכר ושיהיה פקדון מזומן
ומוסכם שאינו יכול לכפור הנפקד כמ"ש הכנ"הג דקל"ו סוף
ע"ב ושיהיה לו כל מה שלוקח וכמ"ש רוב הפוסקים בפרטות
הרב פ"מ סי' ע"ד וע"ה אפי' שהוא במקום רחוק ובקביעות
זמן כנהוג כיון שהוא דרך מו"מ הוה שרי כמ"ש הפ"מ ז"ל
דקפ"ג ע"א ומורין כן לכל שואל. אמנם אם אינו דרך מכר
או אינו פקדון מסויים וניכר ומוסכם כנז"ל לא שרי ובפרטות
דבהדיא נראה דמה שאינו ממתין לבחליפס שם באותו מקום
במטבע כסף להביאם במקום זה ויריוח היינו משום שאינו
יכול להמתין עד אותו זמן ואינו משום סכנת דרכי' בפרטות
האידנא בביאת הספינות רובם ככולם באות לשלום ולא
נשמע שודאי שבר ח"ו כי אם פעם ביובל ואפי' שאמרו שכל
הדרכים בחזקת סכנה מ"מ אבק רבית הוי כיון דאינו בעניין
דרוצה להביאם הדינרים דוקא כמ"ש לעיל גם לסברת מרן
דינר זהב לגבי מטבע של כסף פירא הוי כמ"ש מרן בח"מ סי'
ר"ג וכל שאחרים חייבים לו ואינם בעין כל מה שלוקח פקדון
שאינו יכול לכפור אסור ובפרטות אם יש לו שם ביד ראובן
בתורת עסקא אפי' חלק הפקדון לא מהני כיון דאינו יכול
לתובעו אלא לזמן הו"ל מחוסר גובייגא והו"ל כאין לו מ"מ
מה שאין בעיר אותו פקדון עיין בס' אסיפת זקנים דקמ"ה
דהוי כמי שיש לו ובכנ"הג סי' קס"ב הגהת ב"י אות יו"ד וי"ב
רק דצריך התנאים הנזכרים ואם לאו אסור כ"ש אם מה
שנותן לו אינו זהוב בעין אלא מטבעות של כסף וכותב לו
זהובי' בזה כבר כתב הרי"ף בתשו' הביאה מהר"ם אלשקר
סי' ל"ד והכנ"הג סי' קס"ב הגהת הטור אות כ"א דבעינן
שיהיו הזהובים באותה שפה כשער שבשוק וכמ"ש מרן ח"מ
דלגבי כספא דהבא פירא הוי וכבר נודע מה שכתבו הפוסקי'
שליטרא די קאמביין שהוא רבית קצוצה וכמ"ש הכנ"הג סי'

קט"ב הגה' הטור אות ל"ב ול"ה ועיין מ"ש הש"ך סי' קע"ב ס"ק י"ד דבשבועות אע"פי שהם מין אחר דמי להלוא' ואפי' ועיין מ"ש לדעת התו' ועיין תו' דמ"ו ד"ה נטשה כו' וצריך לפרושי דרך מכר סוף דבר שאם הזהובים שם במקו' הפריע' שוים יותר או כשמחלפיה במעות או גרוש"ים וכיוצא וכאן שוין בפחות אין דרך כלל ואסור לעשות כן ומלאתי בקונט' קטן להגאון בעל הפמ"ע מורפש שכתב וז"ל על סחורה אסור ליתן אם לא כפי השער או אם יש למקבל כ"כ סחורה כפי מה שפוסק עם הנותן ואז מותר להבטיח לו למכור לו כ"כ אבנים בשוה כל אכן בעד ה' זהובים ואף ששוה ו' זהובים משום דמוזיל גביה דאף שאינו נותנו לו מיד אלא לאחר זמן מ"מ כיון דמכר סתם ואלו רצה הנותן היה לוקחו מיד שהרי יש לו עתה בביתו לכן מותר ודוקא בכה"ג שהיו בידו הסחו' בכדי כל דמי הפסקא דלא כטוטין להתיר אפי' סך גדול אפי' לא יצא השער משום דהמקבל יש לו מאותה סחורה דבר מועט ומדמין זה להלואת כמה סאים על סאה א' שיש בביתו וזה אינו דדוקא בהלוא' סאה בסאה דחוזר ונותן תמין שהלוה לו וכשיעור מה שלוהו הוא דהתירו משא"כ זה שנותן לו ק' זהובים כדי ליתן לו מאה עורות שהוא מין אחר והעורות יהיו שוין יותר מק"ז ה"ז רבית דרבנן לסחות כדמוכח בטור סי' קס"ב וסי' קע"ה כו' יע"ש מ"ש אח"כ לדבר שאין שומתו ידועה יע"ש לכן אין להתיר אלא א"כ ברור הדבר שאין הלוק' יכול להביא אלו במקום הזול אלא אלו הדינרים דוקא מאיזה סיבה שיהיה הכריחית א"כ נמלא אדרבה דמביא ממקום היוקר למקום הזול וא"ל חבירו הניחם שם ואני אתנם לך כאן ולא תטרח להביאם בזה נראה כל שהלוקח אינו הולך שם וגם בכל ענין אין באים לידו בענין שירויי.ע"י חילוף מטבעות ומוכרח להביאם וא"ל חבירו תנם לי ולא תטרח להביאם דהו"ל זה נהנה וזה נהגה כה"ג איפשר דשרי דניחא ליה דמלילו מסכנת הדרכים אם אלו הדינרים בכל ענין במקו' היוקר אינם שוין אלא כמו ששוין כאן ואם מחליפין במטבע כסף הוי הכינמי שנותנים לו מטבע כסף ביוקר ג"כ ונמלא שאינו מרויח כלום ומה ששוין יותר היינו דוקא במשא ומתן שנותנם ב' חתי' יתר וכדי למכור הסוח' סחורתו לוקחם שהוא יודע חשבונו והראיה שהסוחרים הלועזים אינם לוקחים אותם כי אם כמו ששוין במקום הזול אפי' בענין סחורה ונמלא דלעולם אין הלוקח הזה יכול להרויח בחילוף מעותיו שם במקום הפריעה אלא דוקא כאיזו סחורה שהסוחר מוזיל בין באלו הדינרים בין כל דינרי זהב וכסף כל שהן יפים דבזה גם במקום ההלואה אפשר שוין באיזה סחורה גם כן כמו ששוין במקום הפריעה בזה נראה דשרי גם כן ולכור ישראל יצילני משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ניקויים בן לימ"וז וז"ל כי"ר הלעיר רפאל מיוחס בכ"ר שמואל

פרק ט"ז דינה'חנוני כו'ואפי'שאמן כו' לא מפני זה לא יהיה נאמן לו' פרעתי עיין משפטי שמואל סי' ט"ו

פרק טו"ב דין ט' ישבע המלוה ויטול שאלה רחל בת מלכים וגאוני עלמא בראותה כי תקיפא לה עלמא מגרה דעניותא חפשה את כל אשר איתה ומסרה ביד בנה שיבים אותם לריוח היום לכלכל שיבתה ולחיות היא נ"כ ובנה הנז' לקח מידה הסך הנז' והלך לו אלל פקידי עיר הקדש ירושלים ת"ו אם רלונם לקחת הסך הנז' במכר ובכירות או שאר מין הכשר ואז פקידי ע"הק אשר בזמן ההוא לקחו סך כו' וכתבו וחתמו ונתנו בידו איך מרת פ' הקדישה סך מה סתם ובעבור טובת הנאה נתחייבו לתת למ' פ' הנז סך כ"וך מידי שנה בשנה וגם בעבור טובת הנאה כו' בשרן את יורשיה קדמי אחוות קברה בהגיע ה' אותה כו'

ונם נתחייבו חיוב כו' לתת ביד יורשיה סך כ"וך ותקפו החיובים כולם בחיוב גמור ובמלוה כו' בלשון מעכשיו כו' בקנ"ים כו' ואחר זמן מה נפטר לב"ע בנה הנז' והשאיר אחריו בן קטן ובהמשך עוד ימים הולרכה מרת רחל הנז' לדמים ושלטה ע"י. ראובן לומר לפקידי ע"הק שיתנו לה סך חמשים גרוש ובכן הפקידים אשר בימים ההם שלחו לה החמשים גרו' ולקחו הכתב ידם אשר בידה וכתבו אחר כדי לגבו'מקלבתם בכל שנה וגם מחיובם ליורשיה סך כ"וך בעבור החמשים הנז' וכתבו לה כתב חדש ממש כראשון רק כשכתבו חיובם אחר פטירתה לתת ליורשיה כ"וך כתבו בהדיא כ"וך ליורשה היתום פ" יען היא עגמה נפשה כי בכתב הראשון כשנכתב היה בנה חי והקפיד שכתבו סתם ליורשיה ולא הוזכר שמו לכן לסי' טבא כתבו יורשיה היתום פ' ויהי היום דחיקא לה שעתא טובא והקיפוה ימי עוני והולרכה לקחת עוד מגוף הנז' ושלחה להם לשאול כרוכך מהקרן ויען פקידי ע"הק ה"י אשר הם היום הם חדשים ומקרוב באו לעיר הקדש לא ידעו ולא הבינו ענין השטר רק חשבו כי מה שכתוב בכתב זה החיוב אחר מיתה ליורשה פ' ויען לעת הלום כבר מת נ"כ היתום אחר אביו בחיי הזקנה א"כ אפשר דלא נתחייבו כי אם ליתום הנז' והלך לב"ע ואין עליהם עוד שום חיוב לתת למרת רחל הנז' רק הקלבה דכל שנה ושנה בחיים חייתה דוקא ומרת רחל הנז' בשומעה הדברים הנז' רגזה ותלעק לעקה גדולה ומרה באומרה מי ראה כזה מי שמע כאלה אשה מעטירה בת מלכים כלתו של רבן של בני הגולה הוא הפרי חדש ז"ל תתסנף בעניות כזה שהקלבה הנז' הוא ארבעים ושמונה גרוש' לשנה ומה יתן זה לפרנסה ולמזונות ולמשרתת אותה כי היא זקנה וחולה כל גופה בפרטו'עניה וכבר כמעט כלו כלי ביתה הנמכור בכל יום ויום ואין לה כי אם אלו המעות לקחת מהם היותר נלרך כל שנה מהגוף מה גם אפי' סך הנז' יש לה עדים כי כל כך מהסך אינו שלה כי אם של אחותה העניה ובכל שנה ושנה נותנת לה הנוגע לה מהריוח גם עוד סך מה מהסך הנזכר הוא קדש למעבד ניח נפש מידי שנה בשנה ביום פטירת הרב פרי חדש ויום פטירת בנה ז"ל וביום פטירת בתה ושאר בניה ובנותיה ונכדיה אשר מתו לה תנלב"ה א"כ מה יתן הנשאר לכלכלה ולמחיתה והיא טוענת כי מעולם לא נהיה כדבר הזה רק חיובם היה שלאחר פטירתה יתנו כ"וך ליורשיה יהיה מי שיהיה ולא כתבו שם יורשה אשר היה בימים ההם רק לסימנא טבא יען אביו הקפיד בכתב הראשון כנז"ל וכיון שבשטר אחד הוא הכתוב מה שהקדישה סך מה והם נתחייבו כו'הכל כתוב בשטר אחד ודאי זה תלוי בזה וחייבים לקיים תנאם

מה גם כיון שזקפו החיובים בחוב וכמלוה בלשון מעכשיו בקנין כו' ודאי שהוא חוב ומלוה לה ולא לאותו קטן שלא היה לו שום זכות בממון ההוא ואינו בר זכיה א"כ חוב ומלוה מעכשיו כו' ודאי שהוא למרת רחל הנז' והיא רשאה ושלטאה בהם מה גם טוענת כיון שהכתב הוא כתב יד של הפקידים חתומים בלתי עדים אין לו דין שטר ועד אחד יש לה עתה שמעיד כדבריה בכל טענותיה ברי גמור והיא נשבעת בש"ת כו' ומאחר שהפקידי הזמן אינם יודעים דבר רק ע"פי הכתב אשר עתה ראו אבל היא יודעת וברי לה טענותיה ועד א' מסיעה ולמחר בע"ה יהלא ג"כ עד אחר וגם הסופר ה"י אשר עתה אינו פה גם הוא יעיד קושט דבר אמת מה גם כי פנקס הק"ק אשר ביד הפקידים ה"י אשר כתוב שם בכתב יד הפקיד אשר בכתב הראשון שמפרסם כתיבת ידו ענין זה וכתוב בהדיא וכ"וך אחר פטירת'ליורשיה סתם כדברי מרת רחל וכן היה כתוב בכתבם ותיתמתם

הראשון אלא שבשטר השני כתבו יורשה פ' מטעם שנהגת
כפש כנז' מה גם כי אפי' לפי נוסח של חיובם של
האחרון אם איתא שלא נתחייבו רק ליתום הנז' אם יחיה
הי"ל ליתום פ' סתם מדכתבו ליורשה היתום פ' שמע מינה
דהתיוב הוא משום שהוא היה היורש ביתים ההם וכונתם
בחיובם לכל מי שיהיה יורשה אחר פטירתה ונפרש כי יש לה
מעיד כי מה שכתוב יורשה פ' ולא כתבו סתם ליורשיה היה
משום דבשטר הראשון היה כתוב סתם יורשיה ונצטער בנה
כ ע כנז"ל לכן לסימנא טבא כתבו שמו בהדיא וכולי עלמא
ידעי דבשטר הראשון היה כתוב ליורשיה סתם והיא לא
דבריה כלל ולא ראתה לשום מהמתחייבים רק על ידי שליח
שלחה לומר שיתנו לה החמשים גרוש וכתב הב'תכח הראשון
הוא בא א"כ מהיכא תיתי לדיוק זה מעולם וגם השליח הנז'
נשבע שבועה חמורה שכן הוא האמת

מה גם כיון שלא זיכו ליתום בשום זכיה בכתב זה רק
חיובם הוא ליורשה פ' לאחר מיתתה ונמצא שמת
בחייה ודאי חיובם היינו לכל מי שיהיה יורשה אחר פטירתה
ול"ר להיא דה"ה ליורשי יורשי דהכא ליורשה אחר מיתתה
היא וכיון שהילד מת שהיה בן בנה לא שייך הירושה אחר
מיתתה רק ליורשיה אשר מלד אביה ולשון מעכשיו אין שום
זכות לילד מאותה שעה גם כי אפי' היה כתוב לנכדה פ'
ולא היה כתוב יורשה כל שבאותו זמן הוא היה ראוי לירושה
וחיוב זה תלוי במה שנתנה ומה שנתנה תלוי בחיוב אם כן
אפי' שהוא לשון חיוב ודאי כי הכונה הוא שיתנו לו בתורת
ירושה ממנה בפרט כי זקפו עליהם כחוב וכמלוה עליהם
ממנה וכההיא שאמרו כיון דראשון ראוי ליורשו כו' כל שכן
כשכתבו בהדיא ליורשה דלמי שיהיה יורשה קאמר לתת כ"ון
אחר מיתתה כי על דעת כן נתנה מה שנתנה בידם כי ודאי
לא נתנה להם כדי שאם תמות יקחו הכל והיא בחייה לא
תהיה רשאה ליקח חוץ מקבלתה וא"ו תחזור עה"פ ודמי
למ"ש הרכ"ז סי' ל"ג דף כ"ה ע"ד בשם הרי"ף רבו של הר"ס
במז"ל דמה שלא הגיע לידו אגלאי מלתא למפרע שלא הקנה
אותו להם כלל לא בלשון מתנה ולא בלשון ירושה לא להני
יורשי אחריני קאמר ויען עדים מעידים שהיא שלה
שיכתבו שם היתום לסי' טוב אין שום סברא לומר דלגרועי
כחה ותמות ברעב קאמר מה גם דהעיקרא אינו
הוספה אלא אדרבא ראוי לכתוב ליורשה פלוני כיון שהאשה
יש לה שני מיני יורשים האחד מצד בעלה וזרעה והאחרים
מצד אביה פירשו בהדיא שהוא יורשה פ' שהוא מהצד האחד
ואם היה כתוב ליורשיה ובאותה שעה לא היה יורש כי אם
זה אם היה כתוב יורשיה לשון רבים אפשר להבין לכל
השייך בירושה אפי' שבחיי הילד אין אחר שייך מ"מ אם היה
כתוב לשון רבים היה אפשר לומר קלת הכי ואם יכתבו
ליורשה סתם לשון יחיד כיון דהמובן מתיבת ליורשה היינו
הידוע הייכו הכי נמי ולהכי כתבו אותו בהדיא אבל לעולם
חיובם היינו למי שהוא ראוי לירש אחר מיתתה ולפרושי
למילתא כתבו הכי ואתי במכ"ש ממ"ש התוס' והרשב"א פרק
מי שמת דהוכרך לומר נכסי לבני אפי' דקרו אינשי לברא בני
משום שמא ימכא דייתיקי כו' כ"ש הכא שאם היו כותבים
ליורשיה לשון רבים היה אפשר לומר גם לשאר קרובי הראוים
לירש אפי' שעתה בחיי זה אינם יורשים והרי מלינו מדברי
התוס' והרשב"א דכל דיש לנו לתרולי לישנא יתירה מתרלינן
ולא אמרינן לטפויי וכמ"ש הרכ"ז דף כ"ז כ"ש בנ"ד שהיא
שאלה שיכתבו הכי לפי דברי העד כנז' וכענין מ"ש הרא"ש
כלל פ"ר דלא אמרינן לטפויי אתא כו' כי אין סבר' שגלתה
בדעתו שיתותו ברעב כו' ואם כן יכולה למכור והוא הדין
ליתן במתנה כו' יע"ש

וא"כ בנ"ד כיון שתלוי החיוב זה בנתינתה ונתינת' בחיוב
והיא שאלה שיכתבו כך ודאי לא אמרינן לטפויי אתא
אפי' אם היה לישנא יתירה כ"ש שאינו לישנא יתירה וכ"ש
דלא אמרינן דבר שהוא לגרועי כחה שלא תוכל לקחת או
לתת או אחר פטירתה יורשיה שיש מהם עניים מרודים לא
יהיה להם הנאה ולא יהיה אחריה דבר מה כדי למעבד לה
נייח נפשה מה גם דכל דנהיגי למכתב הכי בלשון שהם
מתחייבים כו' כדי להנצל מאיסור רבית כל מה שכתבו הוא
להוסיף כחה וכבר מפורש יולא בפוסקי' דכל דמלי' למדרשיה
ללישנא לא אמרינן לטפויי כו' יע"ש וכמ"ש הרכ"ז סי' ל"ג
וכמ"ש הרשב"א כתבו' הביאה הרכ"ז סי' ל' דלא דייקינן
אפי' לישנא דשטרא כולי האי אלא אזלינן בתר כונת הדבר
אפי' שהוא הפך הלשון ממש וכההיא דבב"ק ההיא אתתא
שאמרה כל הבא ראשון כו' וכ"ש בנ"ד שאינו שטר בעדים וכל
שכן דמלינן לתרולי לישנא ועוד דכל טלדקי דמלינן למעבד
להעמיד הנחלה הכתובה בתורה עבדינן וכמ"ש בפוסקים
ז"ל באורך

ומ"ש הר"ס זמרן ז"ל דכל שמובן הדבר אמיתי לא יחא'הדיין
הקולר כו' כ"ש בנ"ד וכ"ש שאין לזה דין שטר אלא כתב
ידם של המתחייבים ולענין אם הפקידים נוגעי' בדבר להעיד
כיולא בזה עיין ספר כנה"ג ח"מ ח"ה סי' ל"ז אות ל"ב
בהגהת ב"י ואפי' אם לא היו נוגעים בדבר כיון שיש לה
עדים מעידים כדבריה כל שאנו יכולים לפרש הדברים כדי
לתרץ כתבם שלא יהיו מוכחשים זה מזה אנו מפרשים עיין
ח"מ מור"ס סי' ל' ס"ב יע"ש וספר בתי כהונה ח"ב חלק בית
דין סי' ר"ח דף ס"ו סוף ע"ב

ועדים לפנינו שלא יצא מפיה שום הקדש רק שעשו כפי
הדין כדי לקחת ריוח ואחריה יקחו ב"כ כ"וכ

והיא נשבעת ע"ז אם ישביעוה אפי' בספר תורה בחיק והיא
לועקת כי מי שמו אמת וחותמו אמת הוא יוכיח לאורה
משפטה ודינה ויגליה מעושק זה והפקידים. ה"י הם אנשי
חיל יראי אלהים מבקשים האמת במה שהוא וכמ"ש הרא"ף
ז"ל בס' כ"ע סי' טו"ב וכמו שהסכים עמו הרב חתנו ז"ל דלא
כמ"ד שהיא לתא דרבית ולריך לגבות א"ו והביא דברי
הכנ"הג והפמ"א וכתב ז"ל דאין דבריו כו' כ"ש דהוא עלמו
מהרר"אר ז"ל ודאי ברלותו כו' הויה מ"דכל שאינם מותרות
כל המעות כו' הו"ל כמכר כו' ע"מ שיתנו לו כ"וכ לשנה
וליורשיו כ"וכ והראיה שבקונט' רבו הזעות והסכימו
אשתקד כדעת הרב מהרא"ף ז"ל והעימיה בפרטות כי מדין
שמים אפי' לסברת החולקים מכ"ש חייבים כל מה שמכניס
בדין שמים חייבים משום מבטל כיסו של חבירו כנודע הלא
אדרבא הי"ל לעשות לה מכר ושכירות כי בזה אין שום
פקפוק לפי קולר השטה שאד אשר שאלה בחפזון כדדתי
בזכות המטעירה הנז' דודתי מ' כי מחויב אני בדבר אמנם
הדבר מוטל על בית דין הלדק לדון דין אלמנה כזו אשר עד
האלהים יבא ויבוא שכמ"ה.

ובאומדן דמוכח כזה נודע בכמה מקומות בפרטות סי' מ"א
ס"טו דהוי כנדרים וכ"ש כשיש עד ואדרבא אם
היה הדבר איפכא לא הוה אמינא כאומדנא אפי' דמוכח אם
הוא לעקר נחלה דאוריתא בפרט מ"ם ליורשה ודבר זה של
אומדן קובא סי' ר"ו ס"ד וסי' ט"ו ס"ה וסמ"ע שם ט"ו גם
ענין אפי' עדים אם אינם יודעים לקרות לריך כמ"ש מרן
סי' גם אם היו בחיים אפשר יתחייבו שבועת היסת אם הי'
טוענים כן כההיא דסי' מ"ז גם ענין לישני דסתרי אהדדי
סי' ר"ח י"ד ואפי' היה דבר שאינו יכול להתברר יש כח
ביד בית דין לעשות דין כו' סי' י"ב ס"ה גם דין ליבור עם
ת"ח אפי' יחיד לא תיקרו מוחזקים כנודע מ"י

וגם בסמ"ע גם בשטרות שהולכים אחר לשון בני אדם ס"כ
י"א ט"ו סמ"ע כ"ח גם ענין לישנא יתירה כאיזו אופן נאמר
בכה"ג ח"מ ח"א סי' ס"א בהגהת ב"י מאות כו"ן עד סוף וזהו
אם היה יתירה כל שכן שאינו כפי טעמתיה ענין אומן ועיין
ח"מ סי' ר"ז ס"ד ס"ק ז"ך מור"ם ס"ד ומי' ט"ו ס"ה וסמ"ע
ס"ק ט"ו בפירש סי' ס"ה מ"ו"ז לשון מרן דתלי שאם מתנה
עם חבירו אין הולכין אחר לשון הכתוב אלא אחר הכונה
בענין נדרים כמ"ש הסמ"ע שם וכ"ש היכא דאיכא עד כו'
ואדרבא לא אזלינן בתר אומדן כדי לעקור נחלה דאורייתא
ח"מ סי' רפ"א סמ"ע ס"קך ולא דמי למ"ש סי' ס' סי"ב דהכא
כתב יורשה הרי בהדיא משום ירושה קאמר כו' אם שליח
נוגע בעדות קכ"א ט' נזכרים להעיד קע"ו ז' א"ע עדים
פסולים מחמת הנאה אם יכולים להסתלק פרי מגדים דף ס"ד
לכוין דברי בתי עדים סי' ל' ס"ב עדים שאינם יודעי' לקרות
אלא א"כ קראו לפניהם ב' אנשים אם היו כחיים אפשר
יתחייבו שבועה היסת כהאי דסי' ח"ז ס"ב דנשבע הלוה
סופר ששטה בשטרות ש"ו ס"ח שפ"ו ג' דין שליש סי' נ"ו
וקכ"א לשונות דסתרי אהדדי בי"ח י"ד וסמ"ע ס"ק מ' בדבר
שאינו יכול להתברר יש כח ביד ב"ד לעשות דין כעין פשרה
סי' י"ב ס"ה בספיקא דדינא דאין מוציאין מיד המוחזק פרי
מגדים דס"א אות ספק וש"ע דכ"ז כו' כבור אבל יחיד ת"ח
לא מיקרו מוחזקי' ס"ג ומי' ק"ס וגם בסמ"ע בשטרו' שהולכים
אחר לשון בני אדם מ"ב י"א ט"ו סמ"ע ס"ק כ"ח אין לשליח
דין שליש כ"ה ו' ענין לישנא יתירה כאיזה אופן נאמר כה"ג
ח"מ ח"א סי' ס"ה בהג"בי מאות נון עד סופו

פי"ב

דין א' אין נפרסים כו' עיין ה' סנהדרין פכ"ד
דין ב' וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה
ברורה ולא באומדן והש"פ כו' עיין בש"ע סי' רל"ז וסי' ט"ו
דין כ"ד וסי' כ"ה סמ"ע ס"ק י"א וס"א ט"ום"ט ב' וק"ד ה' סי'
כ"א דטור ס"ז וכנה"ג שם ומי' ק"ז סי"ב אא"כ הוא תוך זמן
ועיין סי' כ"א ס"ה היכא דרגלים לדבר הוי אפי' להוציא
מיתומים קטנים והיכי הוי רגלים עיין בטור סי' כ"א ס"ז
ותשו' הרשב"א הביאה מרן בב"י סי' ק"ז מתו' ז' ועיין סי'
ק"י ס"ז וסי' פ"א כ"ג בהגהה ובס' זכרון דברים דכ"ח כו'

פרק

ד' דין ב' אין דין קדימה במטלטלים כו' עיין
ח"מ סי' ק"ר ס"ג ועיין מ"ש הסמ"ע שאם באו
שניהם כאחד חולקים ועיין סעי' א' בהגהה ועיין סעיף
עשירי אמנם אם כתוב בשטר שעבוד מאת"ק דינם כמקרקעי
ואם קדם מאוחר וגבה מוציאין מידו שם סעיף ה' ולענין
לעכב מחוגו אפי' בתוך זמן המלוה עיין ח"מ סי' ע"ג סעיף
עשירי או לעכבו מלרכו על שיתן ערב שם ומורם שם בהגה
המנהג לעכב אפי' שאינו צורך כ"כ מ"מ צריכים להודיע
לנתבע כמ"ש סי' ק"ו ועיין סי' פ"ז ס"ה כו' ולענין גבייה
הנז' בח"מ סי' ק"ד לענין ב"ח האחרון שגבה איזה אופן
מיקרי גבייה עיין סי' ק"ד ס"ד דמגירת החנות ע"י ב"ד לא
מיקרי גבייה וב"ח מוקדם גובה ואותם המטלטלים ר"ל
דחולקים כאלו באו כאחד.

אמנם לענין אם יכולים לכוף את אשתו שתתן להם
מלבושיה ומפרין כדי לגבות מהם והיא טוענת
שהי' תפיסה בהם הנה אם התפיסה היא בעד מזונות לאו כלום
הוא וכמ"ש מרן סי' כ"ז סי' כ"ד כי אם היו במעות הנדוניא
שלה כמ"ש מורם ז"ל שם אמנם אם תפסה בעד כתובתה הנה
מרן ז"ל בא"ה סי' כ"ג דין א' דכתובה הרי היא כחוב שיש לו
זמן ואינה נגבית אלא לאחר מיתה או אם גרשה כו' והנה
בחוב שיש זמן עדיין אם רואה שמבזבז כו' כמ"ש סי' ע"ג
סעיף עשירי אמנם יש לומר דבהא אפשר דגרעה כתובה
מחוב משום דהתם ודאי אתי לידי גביה אבל הכא אפשר
שהמעות היא בחייו ולא תבא לידי גביה כלל מ"מ אינו כ"כ
הברח שהרי כיון דמשום הכי לא גרעא שעבודא דכתובתה
א"כ שוין הם ועיין מרן סי' כ"ז דמכסות אשתו של בנדי שבת
ומועד ב"ח גובה מהם נראה דאינה יכולה לתפוס אותם בעד
כתובתה וכן כתב בהדיא שם מורם בהגהה סעיף כ"ד דאין
כתובה נגבית מחיים אפי' לגבי ב"ח מ"מ הכנה"ג ... סי'
כ"ג משם תשו' הגאונים דלגבי בעל ויבם הוא דלא ניתנה
ליגבות מחיים אבל לגבי ב"ח ניתנה ליגבות מחיים וכתב
הכנה"ג להלכה שאם היא מוחזקת דאין מוציאין מידה וכן
כתב בח"מ סי' כ"א בהגהת הטור דקכ"א ע"א שיטה י"א דמלי
למימר קי"ל דנגבית מחיים לגבי ב"ח יע"ש ועיין בס' עדות
ביעקב סי' כ"ה ועיין בהסכמה של רבני שאלוניקי מודפסת
בס' הנז' בסוף מש' התפ"א יע"ש וזהו בח"ל האמנם פעה"ק
נראה דמרן ז"ל ס"ל כההיא דאפי' לגבי ב"ח לא ניתנה ליגבות
מחיים ודוק ועיין שיטת הרב"ז פרק המקבל ונפי' הרשב"ץ
דכתובה ועיין בספר נתיבות משפט דף רס"ה ולענין שכירות
הבית וכתובת אשה שכירות קודם הרב"ם א"ה קפ"נ ועיין
בש"ע א"ה ק"כ וח"מ ל"ז כו' ולענין הוציאין מזה ונותנים
לזה כשאין הלוה בכאן אבל יש לו לשלם אי אמרי' בזה מוצי'
מאה כו' עיין א"ה סי' ע' ס"ק א"י כו' וכן לענין מחל לוה
א' לב' כו'

פ"ד

מי שיש לו חובות הרבה כו' הנה לענין ראובן
שהי"ל חובות הרבה ובכללם שמעון שמכר לו
סחורה בהקפה שיפרע לו כ"כ לשבוע ויקר מקרה שנפטר
ראובן לב"ע ובאו הב"ח לגבות כל אחד כפי דינו כל הקודם
לגבות עפ"י הדין ויצא לטעון כי סחורה אשר מכר לו היא
בעין ידיעה שהיא הסחורה אשר מכרה אע"פ שזקף הכל
עליו ראובן בחוב מ"מ איעתא דהכי לא מכר לו בלי קיום מה
שהתנו ביניהם סדר הפרעון עיין בס' אדמת קדש ח"ב סי'
כ"ג לח"מ דף כ' ע"א שהסכים היכא שנמלאו המעות או
הסחורה או מאי דאתי מחמתיהו בעין ואתברר עפ"י עדים
שהוא של אחד מהב"ח שיקחם הוא לבדו ואין לזרים אתו וכבי'
דברי הב"ח ח"א סי' ל"ו שכתב שאם הם בעין או מה דאתי
מחמתייהו קיים אין לאחרים חלק בהם כו' יע"ש כל מ"ש
ועיין ח"מ סי' ק"ז כו' וכן הדין במטלטלים כו' וגם סעיף
ט"ג ועיין מורם בהגהה סי' ל"ז סכ"ד מיהו כו' ומ"ש הסמ"ע
ס"ק כ"ח ומורם שם סכ"ו וי"א כו' וסמ"ע ס"ק ס"נ ובא"ה סי'
ל"ג ובכנה"ג ח"מ וא"ה ועיין ח"מ ס"ג ומ"ע שם ועיין ח"מ
סי' קל"ט ס"ר לענין יתומים בנתייקרו קודם לקיחת המעות
ועיין ח"מ סי' נ"ו ס"ז לענין כשיודעים כו' ובח"מ סי' ס"ט
ס"ג וס"א בהגהה מיהו אם ידוע כו' וסמ"ע ס"ק יוד ועיין
סי' קי"ג ס"נ וסי' ל"ז ט"ז וסי' ס"א לענין תקנת השוק כו'
וקי"א סכ"ד וסי' ק"ח ס"ר ואם יש להסתפק כו' ובתשו' מהר"א
ששון סי' מ"ח ובש"ת מהר"ש הלוי סי' א"י באורך יע"ש כו'

פרק

כ"ג דין י"ב ודין י"ד בענין אכלו עש או טכברי'
באיזה מקום פוסלו מרן ח"מ סי' כ"ב ועיין סי'
מ"ה וסי' מ"ל דין ה' בהגהה וסי' מ"א ס"א וס"ב

פרק

כ"ז דין ב' בשטר שעדיו גוים כו' עיין מ"ש במ"א
בס' פרי האדמה ח"ב פ"ה אלו בדין זה כו' והנה
עיין מ' גיטין די"א אמר רבא האי שטרא פרסאה כו' ופי'
רש"י וחתמו עליו פרסאים הדיוטות והק' הר"אש שהרי רבנן
דר"ע דפסלי הדיוטות ואפי' בעדי מסירה משום דאתי למיסמך
עלייהו אלא דרש"י לטעמיה דפי' דמה שנחלקו היינו בדליכא
עדי מסירה אבל ערכאות אפי' בלא עדי מסירה גבי ממשעבי'
כר"פ בפ"ב ומיקרי ליה כו' מלית ונגבי ממשעבדי דערכאות

אית ליה קלא ולפי' ר"י פוסל הדיוטות אפי' בעידי מסירה א"כ צ"ל דרבא איירי בערכאות וקמ"ל דדוקא מב"ח ולקמן בפ"ג גרסי' מב"ח וכתב הר"אש דמהש"ס נראה כפי' ר"י דאין חילוק בין הדיוט לערכאות לענין משעבדי דכולהו לית להו קלא אלא משום דערכאות לא מרעו נפשייהו ודוקא עידי ישראל מפקי לקלא גם דאין סברא דר"ע יכשיר הדין אפי' שלא עידי מסירה ובהא פליגי רבנן עליה מ"מ מפשט דברי הש"ס נראה כפי' דאי כר"י הי"ל לא מגבינן ממשעב' גם לא הי"ל מימרא באפי נפשה אלא פי' דמתני' דהיינו דוקא מב"ח כו' והא"ה ז"ל תירץ לפי' ר"י דהך ערכאות דהכא כרבא היינו שנכתב בלשון פרסי ולכך נקט מערכאו' דמתני' דלא היה אלא חתימתן נכרים אבל השטר היה בכתב ישראל אבל הכא שהוא בלשון פרסי לכן לית ליה קלא ולא גבי אלא מב"ח ולכן לא פריך במתני' והא לא ידעי כו' משום דאיירי בכתב ישראל ע"כ דברי החידושי הלכות ז"ל

ולע"ד גם לדבריו מ"מ עדיין לפי' ר"י צ"ל דההיא דר"פ נפ"ב צ"ל מב"ח שהרי היה כתוב בלשון פרסי מה גם כי כל כונת קושית הר"אש היינו דלפי' ר"י הי"ל לא גבי ממשעבדי כיון דכל מאי דקמ"ל היינו דלא גבי ממשעבדי גם כיון דמתני' ורבא איירי בערכאות ובמתני' תנן ערכאו' סתם הי"ל רבא ודוקא בכתב ישראל אבל בכתב פרסי לא גבי אלא מב"ח ולא לעשותו מימרא בפני עצמה גם כי לפי' ר"י דרבא איירי בערכאות א"כ צ"ל כדידעי הי"ל נקרינהו ע"י שני גויים מל"ת זה שלא בפני זה כר"פ אבל לר"י דאיירי בהדיוטות בעינן דוקא דידעי איגהו עידי מסירה למיקרינהו והכי דייק הטור דגבי ערכאות כתב שני גויי' כו' ובהדיוטות כתב דוקא דידעי איגהו למקרינהו מ"מ והאי אי ליכא תרי גויים כו' צריך שידעו עדי מסירה לקרותו וכ"כ הר"אש ז"ל דהכי פירכי דפריך הש"ס לרבא שייך למתני' נמי אלא משום דלא שייך אלא הא דבעי' דבר שאינו יכול להזדייף ושיחזור מענינו של שטר כו' יע"ש

וראיתי להב"ח ז"ל סי' ס"ח ס"ה שהקשה על הטור ז"ל אמאי לא כתב כל התנאים הללו ג"כ בשטר העשוי בערכאות ותירץ שראה במסקנת הר"אש שלא הביאה אלא בנעשה בהדיוטות כו' והביא דברי ה"ה דלרבינו והעיטור כל הני תנאי היינו דוקא בהדיוטות אבל בערכאות לא משום דסמכינן אערכאות דלא מרעו נפשיהו ואמנהגא דערכאות סמכינן כו שהרי לא בעינן עדי מסירה בהו והרמב"ן והרשב"א פליגי עכ"ל

ולענ"ד ק"ל שהרי הר"אש כתב בהדיא דלא בעי' בערכאות אלא כתב שאינו מזדייף ושיחזור מענינו של שטר ותו לא והיינו טעמא בהכי משום דלא עדיף משטרי ישראל גופייהו מ"מ הא מיהא הני תרי ודאי צריך להזהר בהם אפי' בשטרי ערכאות ואיך כתב דבערכאות לא בעינן הני תנאי ומה גם שהטע' שנתן משום דסמכינן אערכאו' כו' דלא מרעו נפשייהו זה לא שייך בהני תרי שיכולים לזייף בקלף או לחזו' בענין של שטר דיכולים לזייף ופשיטא דבהא לא קאמר דסמכינן אערכאות ולכן הטור בפסקי הר"אש כשכתב דין ערכאות כתב שהיה השטר כתוב בכתב ישר' בהלכתו יע"ש

וראיתי להנתיבות משפט דף ז' ע"ג שהביא לשון הר"אש שחלק על רש"י כמ"ש בשטרי הדיוטות שחתימי שהם נכרים דכשר אלא אדרבא הו"ל מזוייף מתוכו ופסול והקשה עליו דלדברי הר"ש שאין חתומים בו נכרים ואיכא עדי מסיר' ישראלים א"כ מאי חידושא הו"ל לש"ס למיפרך הלא מתני' היא כדפריך כו' ומשני כו' ועוד האי דאשמועי' דבכל לשון בשר אדרבא הי"ל דאם חתומים בו ישראל גבי ממשעבדי שהרי עתה דקאמר דאינו אלא מב"ח יש לומר דמשום שהוא לשון פרסי הוא מב"ח אפי' איכא סהדי ישראל כו' והניח הדבר בצ"ע

ולענ"ד אדרבא אי הוה נקט בדחתימי עדי ישראל הו"א משום הכי גבי אפי' ממשעבדי אבל אי לא חתימי ביה ישראל לא גבי אפי' מב"ח משום שנכתב בלשון פרסי אבל השתא דאשמעינן דגבי מב"ח והלשון אינו מעכב ממילא הא ידעינן בעלמא דעידי מפקי לקלא ואי חתומים בו עידי ישר' יגבה ממשעבדי כו' גם הרב כ"מ ז"ל הביא דברי העטור דלא בעינן כל הני תנאים אלא בשטרי הדיוטו' אבל בערכאות לא ומ"ש הריב"ל ז"ל דהיינו משום דעדיף ויפה כח ערכאות משום הורמנא דמלכא ודינא דמלכותא וכתב הכ"מ דא"כ היכא דליכא הורמנא דמלכא מודה העיטור דהוי כשטרי הדיוטות ובעינן כולהו תנאי וא"כ לפ"ז רבינו ז"ל דס"ל דלא אמרי' דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שנוגע למלך או תיקון המדינה אבל כה"ג לא ואפ"ה כתב דבשטרי ערכאות לא בעי' הני תנאי והניחו בצ"ע

והנה לענ"ד מ"מ היכא דליכא הורמנא דמלכא כו' נראה דמלתא דערכאות כולהו כהורמנא דמלכא הוא ולאו משום דינא ד"ד לחוד הוא אלא כמ"ש ה"ה משו' דלא מקבלו שוחדא מ"מ לענין שטרות י"ל דהוי כתיקון מדינה ומיקרי דד"ד ואין צריך הני תנאי כו' גם מ"ש הריב"ל לעיטו' שדעה ס' שהוא יחידאה נגד הפוסקים כו' הרי דרבינו הכי ס"ל וכן הב"ח בעד הר"אש דס"ל כרבינו והעיטור ואע"ג דהסמ"ע נסתפק מ"מ מדברי ה"ה נראה דרבינו ס"ל כעיטור ואינו יחידאה ודוק

הלכות טוען

פרק א' דין ז' אם השפטים על טענת שמא כשיש רגלים לדבר תור"ס סי' ע"ה סי"ז וגם בש"ך בפרשת תור"ס סי' פ"ז ס"ק

פרק ו' דין ב' ולעולם אינו הוחזק כפרן כו' עיין ה"מ סי' ע"ט ס"ג וס"ח וסי"פ ס"ק ועיין שם בש"ך ס"ק כ"ה שחילק בין הודאה ע"י טענה להיכא שהודה מעצמו נגד מה שנראה מדברי מרן ז"ל יע"ש

פרק י"ב דין ב' ענין החזקות שלנו לכל מיני כרמים עיין בכנה"ג ח"מ סי' ק"מ כולו גם לענין מניח חזקתו מחמת אונס ע"ש אות קי"א והמנהג פה"ק ירושלים כל ידוע ומפורסם דאכיסי מחמת הגוי בעלהמולקי' שני וא"כ ראיה בידו כמ"ש הוא ז"ל שם גם לענין אם יש להם דין קרקע לענין הונאה אות קכ"א גם לענין עדות אם מועיל עדות השוכרים אות הנז' גם ענין קיים שטרך כו' שם אות ר"ג ואילך גם קבלת עדות שלא בפניו שם הגהת ב"י אות ע"ו גם לענין דינא דבר מצרא סי' ק"ח אות ת"ב ת"ג יע"ש דלא זולת מהרא"כ"ח ח"א יע"ש אך אין אחי ושותפי יע"ש שכתב אות ת"ג דבשותף הבא להוציא מן המצרנים להשתפש כו' אבל להוציא השותף מאיש אחר שאינו מצרן פשיטא שהשותף מוציא מידו ואפי' בחזקות אמנם אם הלוקח הוא שוכר שדר בבית עיין בש"ע ח"מ סי' קע"ה סס"ב וסמ"ע ס"ק קי"ד ועיין מ"ש שם סי' קע"ה ס"מ ויש אומרים כו' ומ"ש הסמ"ע שלא מצא חולק ועיין בכנה"ג ח"מ ח"ב סי' כ"ג שם אמנם נראה מדברי המשנה למלך הלכות שכנים פי"ב דין א' שהביא דברי מהרש"ך ונראה דאיירי דהשוכר יש לו כח חזקה דאי אפי' דקונה מגוי לית דד"מ כו' יע"ש אבל אם השותף טוען שהוא מחזיק ואתי עם הלוקח כדין אפשר כיון שהלוקח דר בבית ולקחה אין השותף מוציאו וכעת צריך יעוב

פ״ב דין ד׳ תקנת חכמים כו׳ היו שניהם חשודים כו׳ עיין מ״ש הסמ״ע סי׳ צ״ב ס״ק כ״א וי״ל דמ״ש אורם אבל בלאו הכי לא היינו דידעינן בבירור דידע וכל מן הסתם נשבע ונוטל ולא אמרינן שידע א״כ עדיין י״ל כמ״ש הע״ש דיעשה עצמו שאינו יודע כו׳ כדי לישבע וליטול כו׳ ועיין תוס׳ בשבועות דמ״ה ע״א ד״ה שכנגדו כו׳ וי״ל כל הנה לכאורה מבינא למימר דכוונתם היינו דתרי טעמי אית בה ולענין מ״מ שייך התרי טעמי אבל לענין עד אחד היינו משום הטעם השני דהרי מרצונו רוצה לישבע ולהכי ליכא לאקשויי נתו׳ מדיוק תי׳ הראשון למ״ש בש״ך דשבועות דף ל״ב ע״ב יע״ש ומדברי הסמ״ע גם נראה דטעם זה שייך בין למ״מ בין לעד אחד וכסוגיית שבועות ועיין בס׳ פ״מ ח״א סי׳ א׳ דף י״ס ע״ד וז״ל א״כ כפי דרך זה כו׳ לא משכחת לה כו׳ יע״ש וראיתי מקשים דנראה דס״ל דלא אמרו תוס׳ אלא במ״מ אבל בעד אחד לא דהתם לא משכחת כו׳ וזהו הפך סוגית דשבועות והפוסקים וכמ״ש הש״ך סי׳ צ״ב יע״ש ולענ״ד דהוא דבר פשוט דכונת התוס׳ היינו דזה הטעם לחוד שני כמ״ש הלבוש והיינו בין למ״מ בין לעד אחד ומ״ש הפ״מ כונתו מבואר דדוקא בנדון דידיה דהטעם דאינו יכול להשבי׳ התיבע היינו משום דאינו יודע ובכגון זה דיטעון איני יודע לא שכיח דיביא עד אחד כו׳ והכי דייק בדבריו וז״ל דבכגון זה לא משכחת כו׳ ויביאו עד אחד כו׳ הרי מאי דלא משכח היינו דוקא בכגון נדון דידיה אבל בעלמא להביא עד אחד משכחת זה פשוט בכונת הפ״מ לכל מבין ספר ודוק ובספר ידי אליהו לא הביא תקנה זו

ס׳ שופטים ה׳ סנהדרין

פרק כ״ג דין ט׳ עיין מ״ש בס׳ פרי האדמה ח״ב דף קנ״ג ע״ד על מה שכתבתי על מרן הכ״י ח״מ סי׳ א׳ דע שהמעתיק בלבל וחליף וחסיר ויתיר ועיין מ״ש בס׳ הדרושים שלי בדרוש הגמילות חסדים שדרשתי בש׳ תקי״ח

ה׳ עדות

פרק א׳ דין א׳ בכל עדות כו׳ עיין מ״ש הסמ״ע סי׳ כ״ח ס״ק ד׳ שיש לחבירו תועלת ועיין מ״ש בס׳ ראש יוסף שהרי בעד אחד אין בו אלא שבוע׳ ומתקרי תועלת כו׳ יע״ש ולענ״ד ל״ק חדא כי התם ודאי יתחייב שבוע׳ ואפשר דמודה אבל הכא אפשר יטעון להד״מ לפטור גם דקרא לא איירי אלא או בשנים או באחד אבל הכא גבי עדות הודאה דיתחייב שבועה שלא היה להשבעות זה אינו מן המקר׳ חיוב שבועה זו והיכי יאמר חייב דכתיב אם לא יגיד כו׳ ולכך הש״ס לא אוקי׳ לה בשנים שהודה לפניהם כו׳ עוד אמרו דכונת הסמ״ע היינו לומר דהתם החיוב אינו בא אלא דוקא ע״י העד משא״כ הכא דגם בלתי העד אפשר יבא הדין כן וכמ״ש הסמ״ע ולכן לא מיקרי תועל׳ אע״ג דהשתא בעדותם שקרבא הנאתו כי אפשר יתביישׁ ויודה מלבד חיוב השבועה ונכון

דין ג׳ ב״ג אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישר׳ בלבד כו׳ עיין מס׳ סנהדרין דף י״ט מלך לא דן כו׳ ותו׳ ד״ה מלוה שאני הקשו ז״ל ותי׳ יע״ש והחידושי הלכות כתב דמאי קושיא נימא דניחא ליה לשנויי פרשת דרכים שהוא אליבא דכ״ע שהרי הא דמשני הכא מלוה שאני היינו אליבא דר״י דס״ל שאם רוצה לחלוץ או ליבם זכור לטוב ורבנן פליגי עליה לכך תירץ פרשת דרכים ור״ל שאינו ניכר בהכי אלא כאלו רוצה לילך באותו דרך וכתב ז״ל שדבריהם בסוטה נכונים דהתם גבי אגריפס שעמד וקרא מעומד ושבחוהו ופריך מכלל כו׳ והא אפי׳ למ״ד כו׳ דאמר מר כו׳ ומשני מלוה שאני אליבא דכ״ע ולכך הקשו שפיר א״כ אמאי בסוטה נמי לא משני מלוה שאני אליבא דכ״ע ולא קשיא להו לתו׳ היכי משני מלוה שאני שהוא אליבא דר״י כיון דהתם איירי בכבוד התורה לקרות מעומד ובהא מודו חכמים כו׳ יע״ש

ולענ״ד דברי החידושי ז״ל תמוהים שהרי מה נפשך אי תוס׳ נחתי לפלוגי בין מלוה דלכבוד התורה ובין שאר מלות ומ״ה לא הקשו היכי משני אליבא דר״י א״כ מאי קשיא להו אמאי בכתו׳ לא משני מלוה שאני כו׳ שהרי התם איירי במלוה של כבוד בשר ודם כי זהו תירוצם עצמו שם ואי לא נחתי לפלוגי בין מלוה למלוה ומ״ה הקשו א״כ קשיא ואמאי מאי קשיא להו אמאי לא משני מלוה שאני כיון דזהו אליבא דר״י והתם דאפשר לאוקי בפרשת דרכים שהוא אליבא דכ״ע מ״ה משני פרשת דרכים כו׳ כי בזה נמי קשיא לי כתי׳ שני של החידושי שתירץ ועי״ל דלא קשיא להו גם בסוטה היכי משני מלוה כו׳ שהוא אליבא דר״י כיון דאמרי׳ במתני׳ ושבחוהו רבנן ש״מ דאותו מתני׳ אתי כר״י דמלוה שאני והלכת׳ כוותיה ומ״ה הקשו דהו״ל לשנות נמי בכתו׳ הכי ול״ד אפי׳ נימא דאותו מתני׳ אתי כר״י מ״מ כל דמצינן לשנויי אליב׳ דכ״ע משנינן וא״כ התם בכתו׳ דמצי לשנויי פרשת דרכי׳ כו׳ דאתי אפי׳ כרבנן עדיף טפי וא״כ היכי קאמר החידושי ז״ל דתו׳ דבריהם התם נכונים ועוד ק״ל אם איתא דהתם בסוטה כיון דמתני׳ אתי כר״י ש״מ הלכתא כוותיה משא״כ ההלכה אלא כחכמים ומ״ה ק״ל לתו׳ אמאי ג״כ בכתו׳ לא משני מלוה שאני אליבא דר״י דהלכתא כוותיה א״כ גם הכא בסנהדרין ל״ק על תו׳ ז״ל כלל שהרי כיון דמכח ההיא דסוטה דמתני׳ אתי כר״י מוכרח לומר דהלכתא כוותיה א״כ גם הכא בכ״ד בסנהדרין אפי׳ שהוא אליבא דר״י כיון דהלכתא כוותיה מ״ה ק״ל לתו׳ נמי הכא אמאי התם נמי בכתו׳ לא משני אליבא דר״י דהלכתא כוותיה ועוד ק״ל על תי׳ ראשון של החידושי דמאי דלא הק׳ התו׳ היכי משני מלוה שאני שהוא אליבא דר״י ולרבנן לא ס״ל הכי והיכי משני סתם הכי לכ״ע היינו משום דהתם איירי בכבוד התורה דאפי׳ רבנן מודו א״כ כ״ל דהתו׳ ז״ל נמי לס״ד מחלקים בין מלוה למלוה ומ״ה ס״ל דהתם בכבוד התורה מודו רבנן ואפ״ה ק״ל אמאי בכתו׳ לא משני הכי לכ״ע נר׳ דכבוד חתן נמי הוי ככבוד התורה לס״ד ואח״כ תירצו דלא דמי כבוד ב״ו כו׳ אם כן הי״ל דלא דמי

כבוד ב״ו לכבוד התורה דוקא כיון דקיימי נמי אליבא דרבנן ואיך כתבו ז״ל דכבוד התורה וכן במקום יבום לקיים מלות ה׳ שאני משא״כ לכבוד ב״ו הרי לרבנן אפילו ביבום פליגי ודוקא בכבוד התורה הוא דמודים דשאני מלות כבוד התורה לכן הנלענ״ד דמה שיש ליישב ולתרץ לתוספו׳ ז״ל היינו דאפי׳ התירוץ של פרשת דרכים כו׳ אתי ככ״ע מ״מ כיון דהלכתא כותיה דר״י מכח מתני׳ דסוטה א״כ לא הו״ל לשנויי פרשת דרכים כו׳ דנראה דאי לאו הכי לא הוה מצי למעבד הכי דזהו אליבא דרבנן ולית הלכתא כותיהו ואדרבא הו״ל לומר מלוה שאני שהוא אליבא דר״י דהלכתא כותיה ולהכי גם הכא בסנהד׳ אע״ג דהש״ס לא משני הכי אלא אליבא דר״י מ״מ כיון דהלכתא כותיה מ״ה ק״ל דגם בכתו׳ הול״ל מלוה שאני וראיה דהתוס׳ ז״ל סמכו הכא בסנהדרין על מ״ש בסוטה שהרי לא הקשו נמי מאי משני אפי׳ לר״י מלוה שאני שהרי מ״ש רב אפי התם בקדושין אין כבודו מחול היינו אפי׳ במקום מלוה שהרי התם בסוגיא איירי במלוה על מ״ש תחילה אפי׳ למ״ד הרב כו׳ נשיא כו׳ אין כבודו מחול ופריך מעובדא דר״נ שהיה עומד ומשקה כו׳ שהיה נשיא ועל זה קאמר אלא אפילו למ״ד נשיא כו׳ כבודו מחול מלך כו׳ אין

כבודו מחול והיינו אפילו במקום מצוה וא"כ היכי משני מצוה שאני דהכי הקשו גם בסוטה ותירצו דהתם בכתובות והאיך דר"נ שהוא לכבוד ב"נ לא אמרינן מצוה שאני אפילו לר"י אם כן הרי דהתוספות ז"ל לא הקשו הכי בתירוץ זה בסנהדרין מאחר שביארו דבריהם גם בסוטה א"כ ה"ה נמי דמכח ההיא סוגיא דסוטה נראה דמתני' אתי כר"י דמוכח דהלכתא כוותיה א"כ מ"ה ק"ל אמאי בכתו' לא משני מצוה שאני כיון דהלכתא כר"י ובהכי נ"ל שזהו כונת רש"י ז"ל בסנהדרין וגם בסוטה שכתב הא דרב אשי הוא בפ"ק דקדושין מאי נ"מ כתב למורה מקום אלא לרמוז תירוץ זה של התוספות דהתם האי מימרא דרב אשי איירי אפילו בדבר מצוה אמנם היא בתלות כבוד ב"נ משא"כ הכא ביבום וגם בכתובות כתב הכי להורות דכיון דבקדושין איירי במצוה ב"נ ואפי' הכי קאמר דאין כבודו מחול א"כ גם בההיא דכבוד דחתן וכלה שהוא לכבוד ב"נ מוכרח לתרץ פרשת דרכים הואי אפי' לר"י דמודה דלכבוד ב"נ לא אמרינן מצוה שאני והא דלא משני התוספות דשאני ההיא דכתובות דמבטל ת"ש בתורה שתהא אימתו עליך ואדרבא כיון שהם עברו לפניו אימתם עליו ומשו"ה הכי משני פרשת דרכים הואי והוי דומיא דההיא דר"ג ששמש לפניהם דדוקא בנשיא הותר אבל מלך לא אע"ג שהוא מצוה משא"כ בקריאה ויבום

לזה י"ל דגם התם בקריאה דכל הקהל יושבים והוא קורא מעומד נראה שהוא לכבוד ציבור מה שאינו עושה כן בביתו והוי נמי אימתם עליו וגם בחליצה דרוקקת לפניו הוי נמי יותר מההיא שעוברי' לפניו ומ"ה הוכרחו לתרץ לכבו' המצוה של הקב"ה ואימת השכינה משא"כ בחתן וכלה שהוא לכבוד ב"נ אמנם עוד י"ל לקו' הא"ה על תו' מאי ק"ל הא התם משני לכ"ע כו' נלע"ד עם מ"ש הרב"ן שם בכתו' דנימא דשבחוהו רבנן אע"ג דלית דינא הכי אלא משו' שהורה ענוה יתיר' שנהג בעצמו ותי' דמ"מ לא שייך לו' שבחוהו אא היכי דליכא שום מכשול עון יע"ש א"כ איפשר דזהו מה שהוק' להם לתו' אע"ג דתירוץ הש"ס מצוה שאני היינו אליבא דר"י מ"מ משני דשבחוהו כו' דהורה ענוה בשביל מצוה אע"ג דלית הלכתא הכי ולא תירצו התו' במ"ש תי' הרב"ן ז"ל דאין זה שבח כו' אלא עייפא מינה משנו דאדרבא כיון דכבודו גדול יותר מכבוד חתן וכלה או ת"ח שהרי גם עליהם אמרה תורה שתהא אימתו עליך א"כ מה שהמלך מכבדם אעיקרא מצוה ליכא וא"כ אמאי שבחוהו מ"ה הוכרח לתרץ פרשת דרכים היא כו' עי"ל דאדרבא קו' התוס' הכא בסנהדרין היינו אדרבא משם ההיא מתני' דסוטה דשבחוהו וליכא למימר כי אם בעד ענוה שעשה בשביל המצוה כן נ"ל אליבא דרבנן דאי לא ק"ל לרבנן ההיא מתני' אמאי שבחוהו אלא מוכרח דרבנן יאמ' דשבחוהו בעד הענוה שעשה משום המצוה אע"ג דאין הדין הכי א"כ להכי ק"ל א"כ כי היכי דאמרו רבנן בההיא מתני' נימא נמי בההי' דכתו' במה שעבר לפני הכלה ותי' דהתם אעיקר' מצוה ליתא וא"כ ליכא שום שבח כיון דליכא מצוה כלל ולהכי משני פרשת דרכים הואי אבל לכבוד התורה או אמרי' דשאני כבוד התורה ממצות יבום ומדינה שרי גם לרבנן או הא מיהא כיון דיש מצוה מיקרי שבח מה שעשה עי"ל דהעיקרא קושי' ליתא כלל ולא פליגי רבנן עליה דר"י בהאי דחליצה ויבום אלא משום דאיכא גנאי גדול וכמו שפירש"י בחליצה גנאי גדול שתהא רוקקת לפניו ויבום גנאי הוא לו להקים על שם אחיו וא"כ ההיא דסוטה דמשני מצוה שאני אתי אליבא דרבנן דבכל דליכא גנאי רשאי ולענ"ד לזה כיון רש"י ז"ל במה שפירש משום גנאי כו' להורות דבכל מאי דפליגי רבנן על ר"י היינו משום טעמא דגנאי

ואחרי כתבי ראיתי להרב זהב שבא דקט"ו שתירץ בעד התוס' הכי דס"ל דלא פליגי רבנן אלא משום טעם דגנאי הא לאו הכי מודו דמצוה שאני ומ"ה הקשו אמאי לא משני בההיא דכתו' כו' יע"ש אמנם מ"ש ז"ל ואע"ג דיבום ליכא זילותא הרי אמרו במקום שאין חליצה אין יבום כו' י"ש לע"ד ק' דלא זכר מש"כ רבינו רש"י בהותו מקום עצמו דפירש דגם ביבום הקרי גנאי לקים על שם אחיו כו' וא"כ הי"ל דהכי ס"ל לתוס' ניעו אדרבא ענין זה דבמקום דאין חליצה אין יבום הוא מגומגם לרוב המפרשים שאמרו שלא מצינו אלא במקום שאין יבום אין חליצה כו' גם מ"ש ז"ל בתירוץ הראשון דאע"ג דרבנן פליגי כו' מ"מ התם כיון דאיירי באגריפס שלא היה מלך גמור אלא שנהגו בו כבוד מלכות מודו רבנן דמצוה שאני כו' יע"ש כי לפ"ד הוא משנה שהרי התם בש"ס פריך שבחוהו מכלל כו' והא אמר רב אשי כו' ומשני כו' היינו משום דקאי לדרשת רב אשי דשום תשים כו' דאל"כ מאי פריך ליסני שאני מלך גמור הלא ודאי ימ"ל לש"ס דענין מלך גמור צריך לנהוג כההיא ממש דשתהא אימתו עליך וראיתי להרב אם דת דף י"ד שכתב קושית חידושי הלכ' על תוס' והניחה בצ"ע

ולענ"ד נ"ל כמ"ש בפרטית כפי שיטת רש"י ז"ל דמטעם גנאי נגעו ביה ובזה יתורץ מה שהקשה על רבינו ז"ל תריפיסקי דסתרי אהדדי דלגבי חליצה ויבום פסק אין המלך רשאי לחלוץ או ליבם כרבנן דלית להו מצוה שאני ובסוף ה' חגיגה פסק שאם רצה המלך לקרות מעומד רשאי יע"ש ולענ"ד קו' ליתא דדוקא בחליצה משום גנאי אמרו כן והוא ז"ל ס"ל דכיון שאינו חולץ אינו מיבם אבל לעולם דהיכא דליכא גנאי שפיר מצוה עביד או דוקא במצות כבוד התורה שאני דעדיף או משום שכינה כמ"ש ולשון רבינו פ"ב מהלכות מלכים דין ג' הכי דייק שכתב ואינו חולץ שנאמר וירקה בפניו וזה בזיון ואפי' רצה אין שומעין לו דהמלך שמחל כו' אין כבודו מחול יע"ש

אמנם ראיתי להרב עץ החיים פ"ב בשלא דף ע"ב והרב אם דת גם משם הר"מ נזיר ז"ל הקשו דכיון דמשני' במלך דאינו חולץ ואינו יכול למחול אבל ת"ח חולץ וסולקין כו' נראה דכבוד מלך עדיף מכבוד ת"ח ואלו גבי פרו' אמרו לינאי המלך עמוד כו' ויעידו בך דכתיב ועמדו ואלו בת"ח יושב ומעיד כמ"ש בשבועות האי עשה והאי עשה דכבו' תורה עדיף הרי דכבוד ת"ח עדיף ממלך א"כ אמאי גבי חליצה דהוי בזיון הוי איפכא דמלך לא אבל ת"ח חולץ והרב ע"ה הניחה בצ"ע ודוגמא לזה ק"ל בדברי התוספות דהכא בסנהדרין כתבו דהא שאמרו לו עמוד כו' ואלו ת"ח מעיד מיושב היינו משו' דעשה דכבוד תורה עדיף קשה' דכבו' מלך ולפ"ז אע"ג דאין ת"ח צריך לעמוד מלך צריך לעמוד וא"כ כבוד ת"ח עדיף ואלו במ' סוטה דף מ"א כתבו גבי מלך דדוק' משום כבוד התורה כההיא דקרא עומד אבל לגבי ב"ו כגון ההיא דכתו' בכבוד חתן וכלה וכן ההיא דקידושין שהיה כבוד ת"ח אינו רשאי למחול על כבודו אפי' במקום מצוה שהרי כבוד עצמו שצריכים לעשות למלך גדול יותר ממה שהנ' חייב המלך לעשות להם שהרי גם עליהם אמרה תורה שום תשים עליך שתהא אימתו כו' יע"ש נראה בהדיא דכבוד המלך עדיף מכבוד ת"ח ולזה י"ל דלעולם דלגבי ישראל שהם מוזהרים בכבוד המלך וגם בכבוד ת"ח ודאי דכבוד ת"ח עדי' ולכך ת"ח מעיד מיושב ומלך מעומד אבל לגבי הת"ח עצמו כיון שהוא מחוייב כמ"ש הכתוב שום תשים כו' כמפו' בהדיא ת"ה אינו רשאי המלך למחול כבוד דידיה לגביה דכיון דהת"ח חייב בכבודו א"כ אין מצוה למלך במה שמוחל כבודו לגביה וההיא דיהושפט שהיה מחבקו כו' והם כו' כבר תירצו בש"ס הא בצנעא הא בפרהסיא נמצא לפי האמור דלענין ישר' כבוד ת"ח עדיף ולקושית הרבנים ז"ל הנה לפי מ"ש התוס' במס' שבועות

שבועות דף ל' ע"ב ד"ה עשה דכבוד תורה כו' ותי' דהמרי התם רב יימר הוה ידע בסהדותא כו' עשה דכבוד תורה כו' והק' התו' א"כ כ"ש מלך שהרי אינו יכול למחול ע"כ ואמאי אוקמי ר"ש ן' שטח לינאי ותי' דיני נפשות שאני א"כ במקום שאין ת"ח מוחל על כבודו חמיר כבוד התורה מכבוד מלך אבל כשמוחל תורה דיליה ויכול למחול משא"כ המלך שאינו יכול ע"כ א"כ לגבי חליצה כיון שאינו יכול למחול ולהכי אינו חולץ אבל ת"ח שיכול למחול חולץ בפרטות דנר" בהדיא דמוחל דאי לא לא היה חולץ אלא היה מיבם ואינו גנאי לס' רבינו או אינו כ"כ גנאי אפי' לס' רש"י דשניהם הם גנאי מ"מ כיון דבידו למחול זהו כבודו לקיים מצות התורה כיון שיש לו כח למחול משא"כ מלך אבל לגבי עדות שאין הת"ח מוחל שהרי ישב התם ודאי כבוד ת"ח עדיף ומעיד מיושב משא"כ מלך ולגבי מלך עצמו אמאי בעדות צריך לעמו וכתלי' לא ה"ט כיון שהוא גנאי כאמור וכמ"ש תו' במציעה ד"ל ע"ב גבי זקן ואינו לפי כבודו שמחלקים התו' בין גנאי לגנאי דהא דאמרי' גדול כבוד הבריות כו' היינו בבזיון גדול כמת מצוה או דכלאים דערום הוא בזוי גדול ולכך אם הוא בשב ואל תעשה היה נדחה ולכך איצטריך והתעלמת לזקן ואינו לפי כבודו אפי' היכא שאינו גנאי דבזיון רק שאינו כבודו יע"ש והרב אש דת שם תי' להני תרי פסקי דסתרי אהדדי דכל מצוה שעיקרא מן התורה היא משום כבוד התורה דת"ח הוא פטור ממנה ולכן גבי ועמדו כו' דעיקרא היא משום כבוד הדיינים ומשום כבוד התורה א"כ כבוד התו' הוא דת"ח יהיה פטור ממנה והמלך לא כדי שיתרבה כבוד התורה ואי הוה אמינא דעשה דשום תשים עדיף היה נר' דגדול כבודו מכבוד התורה ח"ו אבל מצוה שאינה בעד כבוד התורה רק גזרת הכתוב כחליצה ויבום באותה מצוה מלך פטור כיון דאין הוראה בזה דכבודו ח"ו עדיף מכבוד התורה אבל ת"ח חייב כיון שאין עיקרא בשביל כבוד ת"ח רק גזירת הכתוב אדרבא חייב להורות דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה כו' יע"ש ולענ"ד לגבי דידי חדתא היא שטעם מצות ועמדו בעדים דלכ"ע בעמידה שהוא לכבוד הדיינים שהרי אדרבא מלשון הש"ס שא"ל ר"ש ן' שטח עמוד כו' ולא לפנינו כו' אלא לפני מה"ה הב"ה דכתיב ועמדו כו' נראה בהדיא דפי' ועמדו אינו בעד כבוד הדייני' אלא דלזה י"ל דלעולם' דלכבו' הדייני' הוא רק שאינו כשאר ענינים דמסתמא חייבים בכבודם אלא דהכא פריש קרא ועמדו כו' וא"כ אפי' שתעמוד לכבוד הדיינים כיון שהוא משום ליווי הקב"ה לכתוב ועמדו כו' נר' כעומד לפני ה' שבזה ניחא שלא א"ל דכתיב אלהים נילב כו' אם הכונה דמה שעומד היינו משום שכינה ואמנם לשון ולא לפנינו כו' אלא כו' נראה דבעד כבוד השכינה והראיה שאם רלו ב"ד להושיבם בשעת גמר דין או בקבלת עדות אין רשאי' ואי משום כבוד דידהו הרי בידם למחול על כבודם ועיין מ"ש התו' ד"ה ינאי עמוד כו' דהיה קבלת עדות להוי כגמר דין דה"ה בעמידה ואין בידם להושיבם ואי משום כבודם רשאי שמחל ע"ב כ"מח וכן נראה מדפליגי אם בדיעבד קבלו מיושב אי עדותם עדות או לא שכתב הטור ח"מ סי' כ"ח וז"ל וי"א שאם העידו מיושב אינו עדות וא"א ז"ל כתב שהוא עדו' כו' אמנם ראיתי למרן ז"ל בב"י שם שהביא משם הרשב"ש הבי' המרדכי דשבועות דהא דבעינן עמידה היינו במומחי' דכתי' ועמדו כו' לפני ה' והאידנא ליכא מומחים ומ"ה נהגו בישיבה בין בעדים בין בעל"ד אפי' בגמר דין ע"כ יע"ש נר' דהיינו משום כבוד הדיינים אמנם מה"ש בש"ס לינאי עמוד כו' ולא לפנינו כו' אלא כו' שנאמר כו' לפני ה' כדכתיב אלהים נצב בעדת אל ולא משום דיינים וגם הרשב"ש ז"ל גופיה לעולם דס"ל דאינו משום כבוד הדיינים דא"כ אפי' שאינם מומחים מ"מ כבוד ישראל איכא אלא ודאי דר"ל כיון דקרא איירי במומחים כדכתיב לפני ה' א"כ השתא דליכא מומחים ליכא חיוב המצוה הזאת ולעולם דאינו משום כבוד הדיינים ואי משום כבוד אפי' המומחים יכולים למחול ע"כ ואמאי' בדיעבד אם קבלו מיושב עדותם פסולה כו' והכנה"ג בס' טו"ב אות י"א בשם ריא"ז כתב כמ"ש רבינו ז"ל וכבר נהגו כל ב"ד להושיב הבע"ד והעדים כו' דזהו דוקא בדיני ממונות אבל בענין איסורא כגון להתיר אשה לבעלה או להוסרה אין כח ביד חכמים להכשיר עדותם מיושב ואם באו העדי' לחזור יכולים לחזור עד שיעידו כשורות דעדות מיושב פסול ע"כ ואם היה משום כבודם הרי כיון שמחלו על כבודם והושיבום אמאי עדותם פסולה ויכולים לחזור בעדות איסור תורה כנז' והרב בני שמואל דף ל"ו כתב דהר"אש ז"ל במס' שבועות כתב בפשיטות דמיושב בדיעבד כשר ובפ' מצות חליצה כתב דאע"ג דכתוב ועמד ואמר אין העמידה מעכבת נר' דהיינו דלכתחילה בעינן עמידה הלא דבדיעבד כשר ואפ"ה הקשה מהכא דכתוב ועמדו שני אנשים כו' נראה דאפי' בדיעבד פסול והניח הדבר בצ"ע

ולענ"ד מה שהקשה הר"אש מועמדו היינו לפי שאמר דועמד ואמר כיון דלא כתיב ויעמוד אינו הלא סיפור דברים בעלמא וא"כ נראה דאפי' לכתחי' לא מעכבי קרא אלא אדרבא כתב דהוי כההיא שאמרו עמדו וקראו כו' ולהכי הקשה והרי פ' ועמדו דלא כתיב ויעמוד ואפי' הכי דרשי' דבעי' עמידה ותירץ כיון דלא יש סיפור אחריו ש"מ לדיוקא אבל הכא כיון דכתיב מעשה אחריו אינו אלא סיפור דברים בעלמא כו' הרי מת"ש סיפור דברים נראה דאפילו לכתחילה לא בעינן עמידה ומ"ש א"כ דלכתחילה בעמידה וכן במ"ק פ' ואלו מגלחים גבי קריעה שכתב דהכא גבי חליצ' לכתחילה בעינן עמידה היינו משום הדרשא דספרי שאמרו יעמד ואמר אין דברים אלו אלא בעמידי' וכתב ז"ל דהיינו אלא אסמכתא בעלמא ומשום האי אסמכתא מיהא בעינן לכתחי' מעומד והיינו אדרבא משום דדמי לגמר דין מ"ה אמרינן לכתחילה בעמידה ואסמכוהו אקרא א"כ לעולם דגם לגבי עדות מיושב בדיעבד כשר ובהדיא כתב אדרבא דמאי דבעי' חליצה לכתחילה בעמידה הוא משום דדמי לגמר דין והרב הלבוש כתב סי' טו"ב לענין גמר דנעינן בעמידה מיהו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד שפיר דמי כיון דעיקר קרא בעדים ואסמכוהו נמי לבע"ד אבל עדים לעולם בעמידה וה"ה כ"כ כתב מיהו זהו דוקא בתחילה בזמן מומחים אבל האידנא דליכא מומחים בדיעבד עדותם כשרה י"ש ובסי' כ"ח כתב לגבי עדי' דבעינן בעמידה מיהו אע"ג דבעדים מתתעי קרא מ"מ כיון דפשט הכתוב בבע"ד מתתעי לכך אם העידו בדיעבד מיושב כשר ועוד דבזמן הזה ליכא מומחים כו' יע"ש דזהו הפך מ"ש שם דבזמן מומחים אפי' בדיעבד פסול ולא אמרינן האי טעמא דפשטיה קרא מתתעי בבע"ד ודבריו צ"ע.

אמנם במ"ש שם דבזמן מומחים אפי" בדיעבד פסול זה לא מצינו כי אם מ"ש הב"י ז"ל משם הרשב"ש כנז' והתם היינו נתינת טעם למנהג בזמן הזה דאפי' לכתחילה מיושב משום דקרא לא איירי אלא במומחים זהו פשט דברי הרשב"ש ז"ל שכן סיים בדבריו והאידנא ליכא מומחים ומ"ה נהגו כו' והיינו לענין מה שנוהגים לכתחילה והראיה שכתב והא דאמרינן בזבחים מה ליושב שכן פסול לעדות היינו לכתחילה ואם איתא דבמומחים אפי' בדיעבד לימא התם במומחים סוף דבר שדבריו ז"ל תמוהים וכן מלאתי להרב מעיל שמואל בהגהותיו על רבינו פכ"א מהלכות סנהדרין אלא הראיה שהביא מההיא דמגדף שהיה בזמן מומחים ואפי' הכי אמרי' היו עומדים על רגליהם ואמרו בירוש' הדא אמרה דיינים

שקבלו עדות כשהם עומדים בשרים כו' יע"ש כי לע"ד מהתם ליכא ראיה שהרי איירי לענין דיינים. ובישיבה והלבוש ז"ל לא אמר אלא דוקא לענין עדים דכהו מתעי קרא בהדיא קאמר הכי וראית לסמ"ע סי' טו"ב סק"ה שכתב דלא כמ"ש הלבוש ודברי הרא"בש היינו לענין בזמן הזה לכתחי' בישיבה יע"ש אמנם הב"ח ז"ל סי' י"ו חולק וכתב כס' הלבוש דבזמן מומחים בדיעבד פסול והש"ך ז"ל שם אות כ"ד כתב לאין דבריו מוכרחים גם בסי' כ"ח הביא סברת התבי"ט דלכ"ע אם הדיין אינו במקומו אלא ברחוב בתוך השוק אזי אפילו בדיעבד פסול העדות וראהו יע"ש (וע"פי סברת המבי"ט ז"ל דברחוב כו' יומתק פ' ירמיה סי' ה' שוטטו בחוצות ירוש' כו') ומרן ז"ל בב"י סי' כ"ח הביא סברת הר"ן והרשב"א דבדיעבד כשר ואדרבא הר"ן תמה על מי שאמר דבדיעבד פסול אם כן היכי קאמר דת"ח לכתחילה מיושב וכי ענין שהוא פסול מן התורה משום כבוד ת"ח כו' יע"ש והרב אש דת מתורה שבע"פ כתב שם דף י"ד ולהכי כתב שזהו תמיהת מרן על הר"ן וליתא אלא הכל הוא דברי הר"ן שהביא סברת הי"א דאף בדיעבד פסול וכתב דלא מחוור משום הכרח זה דת"ח לכתחילה מיושב והרב ז"ל בחושבו שהיא תמיהת מרן על הר"ן ז"ל וכתב דיתורץ כמ"ש לעיל דאפי' דמדאורייתא בעי' דוקא אפי' בדיעבד מ"מ כל שהוא בעד כבוד הת"ח פטור הוא ממנה יע"ש והוא קצת תימא וכי תימא דפטור הת"ח אפי' בדבר דלאחרים העדות פסולה מ"מ כיון דהכל הוא משום כבוד הת"ח א"כ אמאי אם קבלו העדות בישיב' פסול העדות כיון שבילדם היה למחול ואם נאמר משום דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אם עביר לא מהני ולכך העדות פסול זה ליתא וכמ"ש מהרי"ט ז"ל ח"א סי' מ"ט דפ"ד ע"ב הביאו הכנ"הג סי' ר"ח דזהו דוקא בגוף המעשה כגון דרחמנא אמר לא יחליפנו כו' ואם המר אי לאו דרחמנא אמר והיה הוא ותמורתו כו' לא מהני וכן רבות. אבל אם גוף הדבר נעשה כדין התורה רק שנעשה באיסור כגון הגלך בעש"ג כיון דבדין נעשה אע"ג דנעשה באיסור ליכא למימר דלא מהני והקשה מההיא דהנוטל שכר לדון דיניו בטלים ומוקי לה בשודא דדייני כו' יע"ש א"כ גם הכא כיון דהדין והעדות אמת אפי' שנעשה באיסור מיושב אמאי פסול ונמשך לזה הביא הר"ב אש דת תשובת הרדב"ז סי' קי"ט על האי דבורבא מרבנן דידע סהדותא דלא ליזיל לב"ד דזוטר כו' דיש מי שדקדקו ממ"ש לא ליזיל שאינו רשאי לילך אע"ג דאית ליה פסידא וכההיא דמנא שק או קופה דאף ע"ג דאיכא פסידא דאבידה כו' וכתב הרדב"ז שאין נראה לו הכי אלא כיון דהתורה דיליה היא ואיכא פסידא יכול למחול על כבודו ולילך יע"ש וכ"כ בפשיטות הכנ"הג סי' כ"ח יע"ש ותמה הרב ז"ל על דבריהם דזה תלוי במחלוקת הרא"ש והר"ס ז"ל הביאו הטור סימן רס"ג ורע"ב דלהרא"ש ז"ל אם רוצה להתחסר יתיר ממונו ולא יזלזל בכבודו הפך סברת הר"ס ז"ל בההיא דאבעיא לן דש"ס מציעא דף ל' דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר כו' והוא בעיא דלא איפשיט' ופסק רבינו ז"ל שאם מלא בשדה חייב להחזירה אף ע"ג שנכנס לעיר ואין דרכו בכך ולהרא"ש ז"ל כתב כיון דפטור מן התורה אין לו לזלזל בתורתו במקום שאינו חייב ואיסורא סביד ע"כ

אמנם הטור ז"ל כתב בסוף דברי הרא"ש אלא יחזירנה מן השדה עד שיביאנה לעיר ויניחנה ע"כ וכתב מרן ז"ל הב"י דלא דק בדברי הרא"ש שהרי הגירסא שלנו היא מי אמרינן השבה מעליא בעינן וכיון דלא מחייב בעיר לא מחייב נמי בשדה או דילמא בשדה מיהא מחייב. וכיון דאי חייב בשדה אחייב נמי בעיר תיקו א"כ לפ"ז הבעיא היא אם הוא פטור אפי' בשדה או דילמא חייב להחזירה עד תוך העיר נמי אפי' שאין דרכו א"כ איך כתב הטור בשם הרא"ש דחייב בשדה מיהא שהרי כיון דקיימא בתיקו ולא אזלינן לחומרא דאינו רשאי לזלזל כו' א"כ גם אפי' בשדה נמי פטרן זהו תורף דברי מרן וכתב הב"ח על מרן ז"ל דקרי ליה מאריה דכיון דהרא"ש ז"ל הביא באחרונה דברי הרי"ף ז"ל וגירסתו שהיה גורס מי אמרינן בשדה מיהא חייב א"ד דהשבה מעליא בעינן וכיון דבעיר פטור פטור נמי בשדה ופסק לחומרא דבשדה מיהא חייב ואינו מזלזל שם כבודו וא"כ הרא"ש ז"ל זהו דר כי בפסקיו שכן הוא מסקנתו כאשר הביא באחרונה ע"כ ולע"ד אינו מתישב שהרי א"כ נמצא דהרא"ש ז"ל פסק לחומרא וזה א"א שהרי הטו' על מ"ש הרא"ש וכ"ל שאינו רשאי לזלזל תורתו במה שאינו חייב שהם דברין הראשונים וא"כ לא מצינן למימר לחומרא שיהיה חייב ע"ז קאמר לא יחזירנה מן השדה כנראה דפסקינן לקולא והיינו דאפי' בשדה פטור דלגירסתינו הכי הוי או חייב גמור או פטור מכל וכל ולא זכר הטור ז"ל לדברי הרי"ף ז"ל אלא דברי רבינו שהוא כגירסתינו ולכך פסק לחומרא דחייב גם בעיר מאחר דאחייב בשדה ודברי המ"ע ז"ל יען אין ספר הדרישה בידי דבריו צריכים ביאור

אמנם הכנ"הג שם סי' רס"ג כתב דהטור ז"ל שפט בלבק כיון דראה להרא"ש שהביא דברי הרי"ף דבשדה חייב גם מ"ש הרא"ש ז"ל היינו דאינו רשאי לזלזל בכבודו במקום שאינו חייב מינה דהכא שאינו מזלזל כגון בשדה מחזיר ולהכי כתב הטור דכן דעת הרא"ש ז"ל יע"ש ולע"ד דבריו הם דברי אלהים חיים והכי דייקי דברי הרא"ש דאינו רשאי לזלזל הא היכא שאינו מזלזל יחזיר אמנם אחרי ראות דבריו ז"ל אורו עיני וראיתי כי זהו כול הרא"ש שהרי סיים בדברי הרי"ף ז"ל שכתב דבשדה מחזיר נתן טעם הרא"ש ז"ל דשם אינו מזלזל בכבודו מה שלא בת' הרי"ף הרי ודאי דזהו דעת הרא"ש וכמ"ש הטור ז"ל ותמהני איך הכנ"הג ז"ל לא דייק הכי והמ"ע ז"ל סי' רע"ב כתב על סברת הרא"ש דלא אמרו ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול היינו בדבר שאינו זלזול אבל לבזות נפשיה אינו רשאי אם כן יתורץ מ"ש הרב אש דת להר"דבז וכנ"הג שכתבו בפשיטות שאם רצה הת"ח לילך להעיד לב"ד דזוטר כו' וכיוצא דרשאי והרי רבינו והרא"ש נחלקו כו' שהרי אדרבא מכאן ראיה דלא מבעיא לרבינו דשרי ויכול למחול אלא אפילו להרא"ש ע"כ לא קאמר הרא"ש אלא דוקא התם דהוי בזיון גדול אבל למחול בכבודו רשאי אפי' אליבא דהרא"ש ז"ל ואדרבא דמי למ"ש רבינו הלכות סוכה דלא ימנע להשפיל עצמו ולהקיל בגופו בעשית המצוה כי אדרבא זהו המכובד כדכתיב ונקלותי עוד מזה כו' יע"ש

(והנה הרב ז"ל פי' בזה המאמר דבא במלך ברוד כו' ולהכי אמרו בל המתפקר כו' כאילו כו' יע"ש ולע"ד כיון שכבר הוכחנו מהשני דיבורי תוס' ההיא דסנהדרין די"ט ועם סוטה דף מ"א וכ"ל דלגבי ישראל ת"ח עדיף לעשה דכבוד תורה עדיף אבל הת"ח עצמו חייב בכבוד המלך לקיים שום תשים אם כן להכי קאמר כל המתפקר כו' והיינו כשאינו מוחל הת"ח כמ"ש לעיל)

גם ז"ש כי כמוך כו' וא יחר יען אני ג"כ אית לי תרויהו כמוך שאתה ת"ח וגם כפרעה שהוא מלך כו' או דמלך ות"ח יש בנה מה שאין בזה כנז"ל א"כ כמוך הוא ואתה כמוהו א"כ כיון דתרוייהו בך אתה יש לך כח למחול ועיין מ"ש הרב בים הלל חי"ד סי' ח"י במי שהוא מלך ות"ח והנה רבינו פ"ה מהל' כלי המקדש דין ט' פסק דכ"ג דן ודנים כו' יע"ש והקש' מרן בכ"מ שהרי בש"ס אמרו כ"ג מעיד ומעידים כו' ואיך כתב

רבינו

דבימי ואם היה יודע עדות למלך ישראל שהרי המשנה' היא משום יקרא כו' ותירץ ז"ל בזמן הזה אין נפקותא בין מלכי ישראל למלכי ב"ד מ"ה סתם ועוד דסמך כו' ועו' כיון דסמך הדין דן ודנים ולא אמרו כו' אלא משום מעשה שהיה מ"ה כתב מה שהוא עיקר הדין יע"ש ולע"ד נראה דרבינו דין דהמלך לא מעיד ולא מעידין כו' כבר פי' בה' עדות פי"א דין ט' אמנם מה שדחה הש"ס אוקמתא דרב יוסף שאמר מעיד למלך היינו משו' דלא מעידין עליו אמנ' העדו' שיודעי' למלך אינו שע"י אותו עדות צריך לדונו אלא עדו' של הודאה של אחרים לזכותו בדבר שאינו דין אלא בע"ד עלמו העמיד עדים ורוצה להודיע העדות אזי אם היה העד הכ"ג כיון שנוגע למלך יכול להעיד וגם שייך בעדות כגון דשייך למלך שהוא עומד שם או משום יקרא דכ"ג עומד שם המלך לקבל העדות א"כ מ"ש רבינו ואם היתה עדות למלך ר"ל שהמלך מקבל העדות ולא דשייך העדות למלך אזי ילך ויעיד והכי דייק לשון רבינו כפי' המשנה שכתב כ"ג דן כו' מעיד לאו בכל עדות קאמר אלא בעדות שהיא מיוחדת כמלך מדקאמ' כמלך נראה שהעדות מיוחדת לקבל המלך העדות לא שמעי' למלך דא"כ הל"ל מיוחדת למלך יע"ש . ועיין מ"ש שם לא יניח בעבור זה כו' דצריך ביאור . וקו' זו כתבה ג"כ מרן בכ"מ הכא והניחה בל"ע ועיין מ"ש הלא"מ דרבינו ק"ל קושית התוס' דלוקי במלכי ב"ד שהוא תירוץ יותר מרווח מתירוץ דרבי זירא וס"ל דלא ידע האי חילוק אבל רב יוסף עלמו דחילק הכי שם גם הכא מוקי לה במלכי ב"ד כו' יע"ש ולענ"ד אין נראה הכי דא"כ אמאי נקט רבינו מלכי ישראל וכתב הכ"מ שם מדכתב רבינו בדין ת"ח דלא ליזיל לב"ד דזוטר מיניה דוקא בעדו' ממון אבל לאפרושי כו' וסמך דין כ"ג וכתבו סתם ולא חילק נראה דכ"ג אפילו לאפרושי לא ילך ותמה הרב משנה למלך דלאפרושי אפילו כ"ג ואפילו מלך וכן תמה הרב פר"ח בס' מים חיים וכתב ז"ל אם למלך ישראל מעיד לאפרושי מאיסורא לכ"ש יע"ש ולעכ"ל לא דמי שהרי בעדות שהוא למלך כיון שחייב בכבוד המלך אינו זלזול הליכתו להעיד לפני המלך אבל לאפרושי כו' שילך לב"ד דקטנים ממנו הם עכ"פ וזילא ליה מילתא לא חייבתו תורה ואדרבא נלע"ד דרבינו הוקשה לו קו' התוס' אמאי לא משני מעיד בד"כ או לאפרושי מאיסורא ומ"ה תי' דלא ניחא ליה לש"ס לשנויי הכי משום דמעיד סתם נר' בכל ענין אפי' בממון כו' אמנם רבינו ס"ל דבכל ענין לא ילך אפי' באיסורא דדוקא בת"ח אמרינן אין חכמה כו' להרות דגדול תלמוד אבל בכ"ג לא וה"ט משום דיכול לגלות עדותו ע"י ג' אנשים שילכו לפניו ויקבלו עדותו וכמ"ש מור"ם בשם רבינו ירוחם ה' עדות ונראה לדברי רבינו דבכל מילי אפי' באיסור אינו מעיד דומיא דמלך ולא כמ"ש התו' דאפי' מלך מעיד בדבר איסור שהרי בהדיא אמרינן בש"ס בעובדא דינאי שהיה דבר איסור של דיני נפשות דהו"ל דבר איסור כמ"ש רבינו כאן בה' עדו' דד"ן ואפרושי כו' הכל אחד ואפ"ה באות' שעה אמרו לא דן כו' לא מעיד כו' והיינו אפי' בד"כ דההיא עובד' וכן נראה ג"כ דעת התי"ט ז"ל יע"ש משנה ב' גם ראיתי להלא"מ ז"ל שכתב לדעת רבינו דאפי' באיסור אינו מעיד והיינו משום קו' שהקשו התו' דמאי פריך הש"ס והתני' והתעל' כו' לוקמא באיסור כו' כמ"ש לענ"ד אלא שאח"כ חזר בו הרב משום ההיא דפ' מי שמתו המוליא כלאים פושטו כו' ואפי' כו' ופריך מברייתא והתעלמת כו' ותירצו איסורא מממונא לא ילפינן וכן פי' רבינו ה' כלאים א"כ כיון דברייתא דוהתעלמת איירי בממון ומינה ילפי' לכ"ג דאינו מעיד בכל עדות א"כ ש"נ דבממונא דוקא הוא כו' יע"ש כי לענ"ד י"ל שאני אפרושי מאיסורא משו' דאל"תה מתעביד איסור אבל הכא בכ"ג דאפשר

לקבל עדותו ע"י ג' אנשים כנז' כל כי האידנא לממון ועיין מ"ש במהדורא קמא במנחת בכורים מ' סנהדרין בסוגיא זו יע"ש ואע"ג שכתב רבינו סוף ה' כלאים דאפי' היה רבו כו' דאין ל"ת מפורש נדחה מפני כבוד הבריות כי אם לאו של ממון כו' יע"ש והתם איירי נ"כ בת"ח אפי' לסברתו דזקן היינו הכובד וס"מ דוקא בממון היינו כמ"ש פ"א מה' עדות משו' דלגבי ת"ח אמרי' אין חכמה כו' שהרי אמרו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה והכנה"ג ח"מ סי' כ"ח הגהת הטור אות כ"א כתב דבאיסורא אפי' כ"ג ואפי' מלך חייב להעיד יע"ש והרב פר"ח בס' מים חיים ה' מלכים פ"ג דין ז' כמ"ש רבינו דמלך ישראל לא מעיד כו' כתב ז"ל דמעיד כדי נשבא שהרי מן התורה לא חזי להעיד שהרי כתיב שום תשים ואם העיד אין דנין עפ"י כו' דכל מילתא דאמר רחמנא כו' יע"ש . ולענ"ד זה הוא הפך תשו' הרי"ט ח"א סי' ס"ט כנז"ל גם רבי' ז"ל אדרבא בדיוקא נקט הכי לומר דאפי' באיסור' אינו מעיד הפך ס' התו' ז"ל כנז' ועיין בס' מעיל שמואל בהגהותיו סוף ה' כלאים כמ"ש רבינו אבל איסור של דבריהם ה"ה נדחה מפני כבוד הבריות והקשה ז"ל מההיא דעירובין דף ס"ב דרבינא יתיב כו' דקשר החמור באילן בשבת שהוא שבות מדבריהם רמא ביה קלא לא אשגח שמתיה א"ל לרב אשי כה"ג מיקרי אפקרותא א"ל אין חכמה כו' הרי אפי' באיסור מדבריהם ותי' שאני עיקרו מן התורה או משום דלא אשגח ביה דזלזל בכבוד התורה דאסמכינהו אלאו דלא תסור כו' ולע"ד כבוד הבריו' שאמרו היינו כההיא דמת או כלאים דערום הוא בזיון גדול (ועיין בזה מ"ש ז"ל מלבים מדייקים זע"ז כו') (גם עיין בזה ספוקי שמואל סי' א' שמה לנו כו' ולא אמר עלינו כל בס' הדרושים בע"הי כ"ר .

פ"ג דין יו"ד אין מקבלים כו' שלא בפני בע"ד כו' עיין ח"מ סי' כ"ח סט"ו כו' וק"י ס"ט כו' וק"מ ס"י ובחלק א"ה סי' י"א ס"ד כו' ותשו' רש"ל סי' י"א כו' ותשו' רמ"א סי' י"ב כו' וריב"ל ח"ב סי' ח' ומהרשד"ם סי' ר"א וספ"ז ומהר"אש סי' קמ"ה ולמהרש"ל אפילו בדיעבד פסול ורמ"א ר"ס י"ד וס"ס פ"ו וסי' כ"ט שאלה ב' כו' הרשב"א הביאה הב"י סי' ס' מ"א מחודש א' וקבלת עדות בפני בע"ד דרבנן ועיין כנה"ג ח"מ אות ע"ב וע"ג ומ"ד וכ"ז למ"ד שאם קבלו בדיעבד כשר כו'

פרק ו' דין א' קבלת עדות שלא כמלא קיום כי אם לשני הדיינים עיין מוהר"ס מלובלין סי' ס"ו וסי' כ"ו כ"ז הובא בכנה"ג א"ה סי' טו"ב אות כ"ח ולענין קבלת עדות שקבלו הדיינים אפי' שלא פי' לא חיישי' לב"ד טועים ותלינן שהם עשו הדבר כתקנו הריב"ל ח"ב סי' י"ב מוהר"א ששון סי' ה' הר"ש הלוי א"ה סי' ג' ס' פני משה סי' כ"ג ופ"ב הובא בכנה"ג שם סי' טו"ב הגהת ב"י אות קמ"ג יע"ש כו'

פרק ו' דין א' אין מקיימים כו' דייני הקיום יכולים להיות קרובים לעידי השטר ועיין בהר"אש ז"ל ויש חולקים הביאו הש"ך ח"מ ס"ק ל"ה ותלוי במ"ש בס"ק מ"ה כו' הריק"ש סי' מ"ו סי' ח"י והיינו טעמא דאין מעידים על קרוביהם כלום אלא לבעל השטר שהוא שטר כשר כו' ב"ד שבאים לקיים שטר ע"י דאשתמודע להו אתי' דייני הקיום שקיימו חתימת העדים וב"ל השני אחד מהם קרוב לאחד מדייני הקיום של השטר עיין סי' מ"ו ס"י דצריך שלא יהיו עדי הקיו' קרובי' לדייני הקיום משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה שאין הקרובים מקבלים הזמה וכאן אין שייך שיאמרו ואתו שהדייא כו' ביום פ' שמעולם אין כותבים כך וא"כ לית ליה מכשירין אלא אפי' לפום דברי מרן כו' דספיר מלו לקיומי גם לאעיקרא הזמה בדייני קיום לא שייך כ"ב

כיון דאין המומחי' חייבים ממון בכ"הג ועיין בסי' ל"ח בלבו' כו' ואם מקבלים עדות הקיום מפי כתבם כל"הג ח"מ הגהת הטור סי' מ"ו אות ז"ך כו'

פרק י' דין ד' אחד המלוה ואחד הלוה כו' עיין בס' בני חיי חח"מ סי' ל"ד הגה' ב"י אות ז' שהביא דברי הפ"מ ח"ב ס'ק'ה ד"ח ע"ג ומ"ש עליו הרב ז"ל ומה שתי' הרב המו' כמהרח"א ז"ל ומ"ש הוא ז"ל ומ"ש החכם השלם ה"ה סו"הר כמהר"מ דאנון ז"ל יע"ש

ולענ"ד לא דמי להאיך שכתבו התום' שהיה קונה מאחר כו' דהתם הא חזינן ליה מחזר לקנות לכך אמרי' דיקח ודאי מאחר מבלי שיודיע אבל הכא אע"ג דחזינן שיש' אחר יקח ממנו והיינו דמודיע וא"כ כל דעבד איסורא ע"י סיוע אחר באיסור חייב האחר משום לפני עור ואם אינו מודיע לא סגי בלתי הודעה אלא צריך שיסקר לתלות מעותיו בנוי ואיפשר דלא עביד הכי שלא יתפרסם שקרנותו משא"כ גבי מ"ה שאם לא יקח הוא יקח אחר בלתי שום שאלה ואתי' ועוד דלדבריו א"כ מעולם לא עברי על לפני כו' שהרי אי בעי הוה תולה מעותיו כו' ודוק

פרק י"ב דין ב' וכן מי שהעיד שפ' רבעו כו' הוא ואחר מצטרפים להרגו כו' אמנם אם אחד העיד שרבעו כו' ואחר העיד שרבעו ג"כ אליו נראה לכאורה דיש כאן עדות שהרי אינו אלי דבר כמ"ש פ"ד דין ז' יע"ש מש' דיש לחלק שהרי שניהם מעידים שעשה עבירה זו משא"כ בהאי לחוקה ולפ"ז כ"ל דמ"ש הוא ואחר מצטרפין להורגו היינו אפי' אם האחר ג"כ מעיד דומיא דעדות של זה שגם האחר מעיד שרבעו אליו ג"כ ודוק כו'

ה' אבל

פרק ה' דין ח' לענין מי שקנה הגאבילה דהיינו שנתן כ"כ לכוללות וקנה רשות בעד שנה אחד לקנות ולמכור בשרלע' כו' כ"כ באופן שירויח כו"כ בכל רוט"ו ואירע לו אבל בזה יש מי שרצה להתיר משום דבר האבד שהוא קנה כ"כ שבועות נמצא דשבוע זו קנה בכ"וכ ועתה אם לא יתעסק נמצא מפסיד מהקרן ולכך רצה להתי' שיעסק' ע"י אחרים כדין דבר האבד מהקרן

ולענ"ד חדא כי אינו מפסיד מהקרן שהרי הוא קנה כל השנה בכ"וכ וא"כ כבר הוציא סך הקרן במה שעבר ועתה כל מה שעושה הוא ריוח ולא דמי לקונה חיטים או שאר פרקמטיא דאמרינן בל כור או כל אמה כו' בכ"וכ וא"כ אם אפי' מכר כדי מה שקנה כל הפרקמטיא אפי' נימא דהאמות שנשארו נהיה לו בכ"וכ כל אחד ומה שבא לידו מהקודמים היינו ריוח הקודמים אבל אלו עדיין יש קרן על כל אחד ואחד מהם מ"מ הכא דריוח כל השנה קנה בכ"וכ וכבר הוציא הקרן ואפי' לא ימכור בשבוע זו מ"מ אינו מפסיד מהקרן שנתן בעד כל השנה ועוד דהתם קנה חפצים בכ"וכ והם שלו ואם לא ימכור עתה יפסיד מהקרן אבל בנ"ד דלא קנה שום דבר רק רשות שנתנו לו לקנות ולמכור לע' כ"וכ שיאה ויתן וירויח א"כ לקנות ולמכור בזה לא התירו והראי' דלא אמרו ענין זה דמפסיד מן הקרן אלא לענין למכור סחורה שיש לו אבל לקנות ולמכור אסור וכן נראה דברי קילור פיסקי הר"אש פ"ק דמ"ק ומ"ש מור"ס בהגהה א"ח סי' תתלט דין ה' וז"ל התגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר מותר דהוי דבר האבד בשם הכל בו עיין מה שהקשה בזה המג"א ותירץ דאיירי בביתו ומה שהתירו בהאי גוונא התירו היינו בסגירת חלי הפתח כו' היינו בדברים שהם לצורך המועד כמ"ש ריב"ל ח"ג סי' ס"א גם דברים שהתירו בח"ה לענין אבל אסור כמ"ש ב"י סי' ש"פ דין יו"ד כל הדברים שהתירו במועד משום לורך כו' אסורים באבל אפי' ע"י אחרים והרי הר"ן ז"ל פי' גבי מ"ש פ' אלו מגלחין דתניא על כל המתים רצה למעט בעסקיו ממעט כו' פירש הר"ן משום י"מ דאיירי בדבר האבד והכי נקטי' דאסו' במשא ומתן אפי' שאינו מלאכה אם לא דבר האבד ואפ"ה נכון למעט ולענין לקנות יש להחמי' יותר מלמכור וכמ"ש הריב"ל ז"ל ח"ג סי' ס"ג לדעת רבותינו הצרפתי' ר"ת וריב"א ורשב"ם וזה שנותנים רשות לקנו' בערך כו"כ ולמכור בכ"וכ בעבור זה הוא מה שלוקחים ממנו סך מה והוא בעד כל השנה כולה כו' סוף דבר כי לענ"ד אין להתיר רק שיהיה אחר שאינו שותפו הוא יקנה וימכור והריוח יהיה לעניים או למי שיהיה ובשביל החנות והכלים כיון שאינם מיוחדים לו אלא כל מי שקונה הגאבילה הוא בחנות זה גם הכלים הם של כוללות הק"ק בזה אין שום ספקות רק שריוח הימי' הבם יהיה למי שיעמוד במקומו או לעניים וצור ישראל יצילנו משגיאות כו'

פרק ו' הקרובים לחתן וכלה כתב מהריק"ש ב"י"ד סי' שצ"ה שנהגו במצרים דאפי' על אב ואם תוך יב"ח אוכלים בבית החופה וכן התיר למשיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים יע"ש

פרק ט' דין ג' עיין מ"ש מרן ב"י י"ד סי' רמ"ב ל"ה ולייבב דעת הרמב"ם נל"ל כו' ומהתם איכא למישמע כו' דבהכי מינכר דאי לא קרע אלא טפח לא הוה מינכר שהם קרועים לשנים כו'

ולענ"ד ק' היכי יליף הב"ם דאין מתאחין מדכתיב לשנים הרי אילטריך תיבת לשנים דאי לא כו"ח טפח דוקא ולא מינכר שהוא לשנים לכן אמר לשנים שצריך עד שיגלה לבו ולעולם דמתאחין וצריך לומר דמרן מפרש לדעת הב"ם מתיבת קרעים שהוא מיותר ומ"ש מאחר דכתי' ויקרע' כו' ולעולם לשנים אילטריך כדי שיהיה ניכר והיינו שיגלה את לבו והוא מוכרח פי' זה בב"ם דאי לאו הכי ק' מנל"ל אני יודע שהוא לשנים הרי היינו אומרים קורע כאשלא בגדו ונשאר שלם למעלה ולמטה כי בזה ודאי קרע מקרי' לכל הדברי' מקרע כפותם אלא ודאי דדיוק אני יודע שהוא לשני' היינו מדכתיב ויקרעם לשנים ומתיבת קרעים יתירה קא דריש אמנם ק"ק על מרן מנל"ל דבטפח לא מנכר שהוא לשנים וביותר מטפח מנכר שהוא לשנים הרי כיון שנקר' לשני' בין טפח בין כ' טפחים הכל אחד דבטפח נפרד וזה מזה הרי מנכר לכן נל"ל דכונת מרן ז"ל היינו דמאי דפליגי בב"ם מ"ד טפח מ"ד עד שיגלה את לבו לאו למימרא דמ"ד שיגלה את לבו דאינו די בטפח אלא יותר אלא כונתו היינו בין יהיה טפח או יותר כל שאינו מגלה לבו אינו כלום דבעי' גלוי לב וכטעמא דירושלמי כו' א"כ כונת מרן ז"ל היינו דכנגד הלב מנכר שקרוע בידים לשנים ולהכי צריך יותר מטפח עד שיגיע ללבו או מנכר שקרוע בידים לשנים אמנם לעולם אם טפח זה עשאו נגד לבו במאלא כמו שנוהגים העול' דיי בטפח דכנגד הלב מנכר שקרוע בידים לשנים ולהכי בא"ח סי' תקס"ח פסק טפח וכתב דכ"ן היינו עד שיגלה את לבו והיינו דטפח זה צריך שיהיה כנגד לבו לא שצריך יותר מטפח ובזה יתורץ קו' מוהריק"ש שהקשה למרן בא"ח סי' תקס"ח דמנכי שטרי לבי תרי ובהכי יתורץ קו' הל"מ כאן ה' אבל על דברי הטור במ"ש מסקנת הר"אש כו' אמנם סי' רמ"ב כתב מרן דעת מ"ד דסגי בטפח אפי' שאינו נגד לבו ואינו מגלה את לבו ודוק ועיין מהריק"ש י"ד סי' ש"ם סי"ב

פרק י' דין ח' עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג לענין אבי הבן אבל אחל המילה ביום שב"ק לידון ש"עק

ירושלם ת"ו שנוהגים עכ"פ בכל ענין לקרותו לש"ת כו' וכבר נעשה מעשה כמה פעמים פ"עהק ירוש' ת"ו לקרותו אפי' שאינו ימי המילה אלא תוך שמונה ימי המילה כיון שנוהגים לקרותו כו' אין לך פרהסיא גדולה מזה וכמ"ש הפר"ח בס' מים חיים בליקוטי י"ד סי' א' ולאו דוקא שחל להיו' יום המיל' ועיין מה שהארכתי בס' פ"א ח"ג יע"ש

פרק י' דין ג' וכן ראש השנה כו' לענין מת ביום א' של ר"ה איירי כנה"ג י"ד סי' של"ט ובא"ח תקמ"ח והרדב"ז סי' מ"א וגור"ר חי"ד כלל ה' סי' ז' פרח מט"א ח"א כ"ח תורת חסד סי' ד' עוללות הכרם סי' י"א הב"ח של"ט ט"ז שם ולקט הקמח ה' ר"ה וה' אבלות יע"ש ולענין דינא כשהוא איש עני ורוצה לבקש מזונו יש לסמוך בס' הנ"ור אע"ג דמהשיירי י"ד נראה דלסברת רבינו הר"מ אינו עולה כפרט כשנקבר יום ראשון מ"מ בשלרים שתופסים כרבינו הרמב"ם ואפ"ה הסכים כנ"ור דעולה ובפרטו' מטע' ברכת המזון יע"ש והלכה כדברי המיקל כו' יע"ש

פרק י"א דין א' ומברין כו' הגה מרן בא"ח סי' תקמ"ז פסק נ"כ דמברין בח"ה ובי"ד סי' ת"ה דין ד' ג"כ פי' דמברין והיינו במטות זקופות והקרובים דוקא וכמ"ש שע"ח דין י"א איירי במת בי"ט עצמו או קודם הרגל ושגג או הזיד כו' כמ"ש סי' של"ט ובדין קריעה כמ"ש המשנה למלך בפרק זה ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג ה' מגילה פ"ב דין י"ג לענין הבראה בח"ה בירוש' ע"הק דלא נהגו ואפשר דהוא כס' סמ"ג וסמ"ק ומה"רם מארזדם"ל דאין עושין הבראה בח"ה כמ"ש הב"י בסי' ת"א משמם אפי' להר"אש דחה ראיותיו ומ"ש הבית דוד חא"ח סי' תל"ו דלכ"ע מברין כ"ל רוב הפוס'

פרק י"ד דין טו"ב אבל קבר הבנין אסור כו' עיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ג בדין זה דף מ"ט ע"ד ועתה למשפט נקרבו ראובן שקנה אבן אחת גדולה למצבה לרב אחד גדול הדור בסך מסויים ולפי דברי העדים שהיו שם בעת המקנה אמרו שהיה בתנאי לתקנה וליפותה ע"י אומן מומחה ותהיה נקיה וברה ויפה ויפן המנהג לעשות כל זה אחר שמשימים אותה על הקבר כדי שלא תתקלקל אחר כך כשמוליכים אותה לכן שמו אותה ע"ג הקבר והמוכר שכר אומן מומחה ועשה אותה בכל מה שאיפשר לעשות ולא יצאה נקיה ויפה כראוי אלא אדרבא גילתה כעורתה והמוכ' טוען שתנאי המכירה היה לעשות בה כל מה שאיפש' לעשות ע"י אומן מומחה ולא נתחייב עוד ומה לו לעשות עוד ולא עשה והלוקח טוען שהיה שאם לא תתיפה שחייב להחליפה והביא עדים בדבר וחייבו השופט לקונה להחליפה א"כ איפה לענין דינא ודאי דיכולים להסיר אותה כדי לשים עלי' יותר נאה וכמ"ש בס' פרי הא"ת' ח"ג בדין זה אמנם המוכ' שאול הגיע מה דינא של אבן הזאת כיון שמה שטען בפני ב"ד דבריו לעו עפ"י הדין טפ"י עדים א"כ הו"ל כאלו לא הוזמנה וכמ"ש בגמ' סנהדרין דמ"א כר ביה ולא אזמיניה מותר לכ"ע ופסקה מרן סי' שמ"ט וכמ"ש בס' בית דוד חי"ד סי' קע"ב או דילמא כיון דלפי דעתו שהיה הממכר בהחלט הרי שויה חתיכה דאיסורא או הוי הנחה בטעות ושרייא אע"ג דהרב בית דוד מה שאמרה היה לענין המת אחר לא להנאות החי ממנו כו' ולענין לפנות מקבר שאינו שלו והבעלים תובעים עיין מהרי"ל בחשאן סי' כ"א יע"ש ועיין תשו' מהרמ"ע מפאנו סי' מ"ד לענין לפנו' מקבר לקב' בשביל שאינו משתמ' בראשון או שנכנס בו מים כו' יע"ש ועיין עוד שם סי' כ"ו ובס' מים עמוקים תשו' מהרא"ח סי' י"א ומשם בא'רה למה שאיר' בשנה זו של התקי"ז דמרוב הגשמים רבו הזוחלין נהרי נחלי ושקרו כמה וכמה קברים ונגימס והיה הנשאר בכ"ץ חלי הקבר גלוי עד העצמות או רובו וכמעט קט גם זה ינתק ותמוש ובפרט כי הגויים פרשו יד ליקח מהעצמות לצרוף לתרופה כו' לכן שאל שאלו אם מותר לפנותם ממקומ' ולקנ' בקבר אחר מקום משתמר כראוי ויליכא מילתא לית דין צריך בושש דמותר ומצוה לעשות כן רק כשמפנים צריך באומנות גמור שלא לשייר כלל אלא יקחו ג"כ מעפרם כראוי ודוק :

הלכות מלכים

פרק ז' דין א' המחזיר גרושתו כו' עמ"ש הרב משנ' למלך נראה דה"ה גבי בית כו' ומיהו אפשר דשאני אשה דכתיב בה חדשה למעוטי מחזיר גרושתו אבל גבי בית דליכא מיעוטא אפשר כו' יע"ש והקשו לי שהרי גבי בית כתיב חדש גבי לא חנכו כו' ולע"ד נ"ל לומר דהכונה היינו דבשלמא חדשה דכתיב גבי אשה היינו מיעוט וגבי חדש דכתיב גבי בית אינו מיעוט אלא פי' והכל לפי ענינו של קרא וכהיא דאת ידיהם ואת רגליהם וכההיא דבישראל דבמקום אחר דרשינן ליה לרבוי ובמקום אחר דרשינן ליה מיעוט והיינו הכל לפי משמעותיה דקרא דהיינו גבי אשה דכתיב כי יקח ומשמע היינו בין חדש בין ישן הכל בכלל ליקוחים משו"הכי איצטריך חדשה למעט דוקא כו'" אבל גבי בית דכתיב בנין ומשמע סתם בנין חדש הוי א"כ מה ת"ל חדש אלא שהוא לפרש איזה מיקרי חדש דלא תימא חדש ממש בסתם בנין והכי נראה מלשון בנין קמ"ל חדש כל שנקרא חדש אליו ותיבת חדש דכתיב גבי אשה אע"פי שדרשו לביתו זו ביתו כו' מ"מ תיבת חדש דהתם דאמרינן שהוא למעט לא קאי אלא גבי אשה דומיא דחדש דכתיב גבי בית גבי לא חנכו דהתם נמי לא קאי אלא גבי בית ודוק

א"ה נמצא כתוב אצלי בקונטריסי פ' כי תצא וז"ל ודברי הרב קשים להולמם במ"ש דה"ה אם מכרו וחזר ולקחו דאינו חוזר דאמאי לא למד דין זה מהירוש' דברכות דפסקוהו הפוס' דלענין שאינו לא מקרי חדש וה"ה כאן וע"ק מ"ש דשאני אשה דכתיב בה חדשה והרי גבי בית ג"כ כתיב בית חדש והוי מיעוט גבי אשה ובתחילה עלה ע"ד לומר דאפשר דכונת הרב בזה הוא דממילת אשר בנה משמע פרט למכר וחזר וקנה והדר אמר בית חדש הוי מיעוטא אחריתי פרט למכר וחזר וקנה והוי מיעוט אחר מיעוט והוי לרבות מכר וחזר וקנה

או י"ל דה"ק דשאני אשה דכתיב בה חדשה ומינו לחז"ל בהדיא דדרשו הכי משא"כ בית דלא מעטוהו חז"ל ואפשר דמחדש ממעטינן פרט לסד בסיד או פתח בה חלונות אבל חזר וקנאה לא והיותר נראה אצלי לפע"ד דכבר הביא הרב ז"ל בסוף דבריו לשון הירוש' אשר בנה פרט לנפל וחזר ובנאו ומדמי לה למחזיר גרושתו א"כ ממילא נפשט ספקו של הרב ז"ל דכיון דבנפל וחזר ובנאו אמרינן דדמי למחזיר גרושתו ואינו חוזר ה"ה למכר וחזר וקנה ומשום הכי רבינו לא כתב דין זה דבנה בית על מכונו ואדרבא פסק כר"י דבנה בית על מכונו אינו חוזר וחזר בו ממה שפסק בפי' המשנה ומה שהוצרך הירוש' להוציא דין מחזיר גרושתו מדין נפל הבית וחזר ובנאו דכ"ל מאשר בנה בית חדש ולא הוציאו מכי יקח איש אשה חדשה נקי יהיה לביתו שנה אחת י"ל דהתם קאי בלקח האשה בנישואין והכא איירי באירוסין דארש אשה וחזר ולקחה באירוסין ועיין במ"ש הר"ב פ"ד ד"ך דלהריט"בא האומר קונם לביתך שאיני נכנס אם נפל ובנאו מותר כדאמ' למנוחה זו אינם באים ע"ש והרשב"א ז"ל פליג ע"ז יע"ש ועיין הלק"ט ח"ב סי' קע"ס ריש לעמוד ע"ד ודוק

ספר עיטור ביכורים על הש"ס

מסכת ברכות דף ה' ע"א רש"י ד"ה בני רשף כו' העוף משלק ממך ע"כ נלע"ד דכ"ל משלקם או אפשר דהוקשה לרש"י דכפי דרשת הגמרא הי"ל הפסוק ישביהם העוף או ישביה העוף אלא ודאי דהכונה עמ"ש הראשונים דביאת עם הארץ אצל ת"ח גורם ביטול תורה והתרופה הוא שיפתח הספר ויקרא וילך כמו שהוא לשד פסוק ויהי נועם ה"נ כיון דבני רשף שהם המזיקים מסלקים התורה ממך א"כ ע"י עסק התורה היא התרופה שהמזיקים יבדלו ממנו כי שניהם לא יכונו יחד

בש' תרומות פ"ז מ"ה אני אומר לתוך של תרומ' נפלה כו' עיין בירושלמי שם ובגמרא הלכה ה' רשב"ל כו' והוא שיש בשניה רוב ר"ל בשל חולין ר"י אומר כו' מחלפה שיטתיה דרשב"ל תמן הוא אומר ספקן בטל ברוב והכא כו' פי' דמדקאמר והוא שיש בשניה רוב נראה שאם בשעה שנפלה לא היה אפי' דאח"כ נפל עליה רוב אסורה ותמן אמר כו' דלפי מ"ש שם דספקו בטל כו' הי"ל הכא אפי' לא היה רוב בשעה שנפל כל שאח"כ נפל רוב מותר ולא היו חלוקים עם ר"י מקולא לקולא ודוק

שבת דף ס' ע"ב דבור המתחיל נעקרו כו' עיין במנחת בכורים ובחלק שלישי כתוב הבכורים ועיין מסכת שבת דף יו"ד ע"ב ד"ה משקל שני סלעים כו' יע"ש דף ל"ז ויחר אף ה' בם כו' מ"ש רז"ל מהיכן ידעה כו' מלפורה. ומקשים דזה היה באלדד ומידד כשהיו בקברו' התאוה ופסוק ותדבר כו' היה בחצרות ולמה המתינה לדבר עד אותו יום שעברו כמה ימים באמצע ולזה אפשר דלא דברה מרים ח"ו במשה משום דברי לפורה ולא האמינה אותה כ"כ כמו שאמרה להגיד למשה עד שעברו כמה ימים ודקדקה שהאמת אתה ואח"כ דברה

דף ק"ה ע"ב רש"י ד"ה ויקברו אותו ביהושע כתיב עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב פי"ב מהלכות אבל דין ב' אמנם עוד נראה לע"ד עם מאי דאיתא בילקוט שמלי סימן כ"א על פסוק אוצר נחמד כו' יע"ש כי לפ"ז נ"ל דהי"ל גירסת אדם כשר וכתבו רש"י ברמז כי כן ראוי להיות

דף קל"ה ע"ב יש יליד בית כו' עמ"ש בזה הרב חילושי הלכות על רא"ש ז"ל שדבריו תמוהים ואגב חורפיה כו' ח"ו יע"ש אמנם לענ"ד נראה דהכי הוא ריהטא דליבנא דרא"ש ז"ל ומסתברא דיליד בית ומקנת כסף דנימול לח' הוא כשלקח שפחה מעוברת כו' וכ"ש כו' ויליד בית ומקנת כסף הנימול לאחד הוא כשלקח כו' או כשלקח כו' או כשלקחו שניס כו' והיה כתוב ומסתברא דיליד בית כו' וגם אח"כ ויליד בית והמדפיס השמיט תיבת כו' בשניהם ודוק

ר"ה דף ט"ו ע"ב אני הוא קודם שיחטא כו' עיין מ"ש הר"ש בתירוץ שני במחשבת ע"ז כו' יע"ש שהוא תמוה בפרטות שהביא דמ' קידושין עלה לבירה כו' דמהרהר בע"ז הוה כו' ושמעתי מתרלים דיש חילו' בין הרהו' למחשבה דמחשבה לשעתא והרהור תדירי והביא דמסכת קידושין במהרהר קאמר ולע"ד הוא דוחק לומר דהרהור לא שייך כי אם בתדירי אמנם לע"ד י"ל דודאי יש חילוק בין מחשבה להרהור דמחשבה היא שאדם חושב בדעתו והרהור הוא בלב דמהרהר בלבו מדמה בעצמו כאלו הוא עוסק בעשיית העבירה ממש ולכן במחשבה אפי' שהיה לע"ז אמרו אני הוא קודם שיחטא והביא דקידושין קאמר מהרהר בע"ז הוה דהיינו הרהור בלב כאמור ולכן נטנש ודוק

דף כ"ז ע"ב אמר ר' לוי מלוה כו' בכפופין כו' מונקס ר' לוי של ר"ה ני"ה בכפופיט דייק תלמודא דס"ל כת"ק דיליף גזירה שוה ופי' מלוה של ר"ה כו' היא המלוה הכתובה בתורה ור"ל לעכובא ולהכי נקט בלישניה מלוה כו' של ר"ה ושל יוה"כ כו' כדי להשוות זה לזה דהיינו סברת ת"ק דמתני' ומשום הכי פריך ליה הש"ס דלסברת ת"ק ס"ל בפשוטים כו' ומשני הוא דאמר כהאי תנא כו' הכונה רוצה לומר דלענין הילפותא ס"ל כת"ק דיליף הג"ש אבל לענין אם הוא בכפוף או בפשוט ס"ל כר' יהודה דהוא בכפוף דכיון דיליף ג"ש דשוה ר"ה ליוה"כ ממילא משמע דלא ס"ל כרבי יהודה בהאי מילתא ופריך תלמוד' כיון דר"ל ס"ל כת"ק דיליף מג"ש דשוה ר"ה ליוה"כ א"כ למה ליה למימר א"ר לוי שימרת בפני עצמה לימא הלכה כרבי יהודה פי' לימא הלכה כרבי יהודה ר"ל הדין של ר' יהודה דהיינו דלגבי מה שאמר ת"ק של ר"ה של יעל פשוט ליפלוג ולימא של ר"ה בכפופי' והיינו במאי דפליג עם ת"ק לחוד ואין צורך להזכיר נ"כ יוה"כ דמג"ש אתייא דהא הוא גופיה ס"ל כת"ק דיליף ג"ש כמוהו אלא לענין הדין של ר"ה דהוא כסברת ר"י משום הכי משני אי אמר הלכתא כרבי יהודה הוה אמינא כו' ר"ל שאם היה אומר הדין של רבי יהודה לחוד לא היינו אומרים דס"ל כת"ק בג"ש ולא פליג אלא שהת"ק ס"ל בפשוט והוא ס"ל בכפוף אלא אדרבא היינו אומרים דס"ל כרבי יהודה לגמרי דהיינו בר"ה בכפוף וביובל בפשוט ולא יליף הג"ש כת"ק משום הכי נקט בהדיא ר"ה ויו"הכ

עוד איפשר לומר דתחילה פריך לרבי לוי שהוא משוה ר"ה ליו"הכ א"כ אמאי פליג עם ת"ק דאמר בפשוט ומשני הוא דאמר כהאי ת"ק כו' ולא משני ר"ל כרבי יהודה ס"ל אלא הוא דאמר כו' דתניא כו' הבין סתמא דתלמודא דר"ל דרבי לוי למלוה מן המובחר אבל לענין דינא כר"י ס"ל מש"ה פריך ולימא כו' ומשני אי אמרת הלכה כו' הו"א כו' ואינו כן אלא ר"ל לעכובא קאמר ודוק

יומא דף ב' ע"ב רש"י ד"ה מי ידעינן הי מניהו כו' והלא ע"י פיים היו עובדין כדאמרינן לקמן ע"כ והקשו לי שהרי קרבן יחיד לא בעי פיים כדאיתא לקמן דף כ"ו ע"ב במתני' בד"ה בקרבנות צבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב ופרש"י אם רצה להקריב כהן יחידי את הכל ובלא פיים ע"כ הרי דקרבן יחיד לא בעי פיים ולענ"ד ל"ק שהרי הא גופא קשיא ליה לרש"י היכי קאמר תלמודא מי ידעינן הי מינייהו מיתרמי דלפי האמור שם במתני' א"כ היכי קאמר מיתרמי כו' לזה פי' והלא ע"י פיים היו עובדין כדלקמן ר"ל כיון דתנן במתני' דהכל היה ע"י פיים רק בקרבן יחיד אם רצה איזה כהן בלי פיים כו' הא בלאו הכי הכל היה ע"י פיים ואם איתא דקרא לקרבן יחיד דצריך פרישה א"כ היכי תנן דהכל היה ע"י פיים רק אם רצה איזה כהן כו' אדרבא הי"ל שאם רצה הפיים לעבור בקרבן יחיד אינו יכול שהי"ל פרישה ז' ימים כו' אלא ודאי דכפרה אינו כפרת קרבנות דיחיד ודוק

א"ה עיין מ"ש הרב משנה למלך פכ"ד מה' תמידין ועיין בס' זרע יצחק דתי' דקרבנות יחיד היינו הכהן המקריב קרבנו דליכא פיים

מסכת יומא דף ע"ה ע"א כתיב לחם וכתיב עוגות וכתי' וטחנו הא כיצד צדיקים לחם בינונים עוגות רשעים וטחנו בריחים כו' עיין מ"ש רש"י ז"ל פ' בהעלותך בפסוק וטחנו בריחיים כו' לא ירד בריחיים כו' אלא משתנה היה כו' ושמעתי מקשים משם הרב כמהר"י ז"ל שזה הפך מ"ש הכתוב את אשר תאפו אפו ופי' שם בתנור כו' והנה אפשר לומר דמ"ש שם את אשר תאפו כו' היינו לבינוני' שהרי לרשעים נמי צריך אפי' ריחיים ומה שדרשו לא ירד כו' אלא משתנה כו' היינו מדעתם קרא דאם איתא

דנוקא לרשעים ולבינונים נאמר עונות ורחים א"כ הי"ל לקרא לפרש אלא ודאי מדשתם משמע דגם לצדיקים דלא הולרך ריחים ולא תנור כו' מ"מ כתב שתם כדי לדרוש דגם לצדיקים אע"ג דלא ירד כו' מ"מ לשבח כתב הכי שתם לו' דלצדיקים היה מתנה טעמו כו'

או אפשר לו' דמה שהיה מתנה כו' על ידי מחשב' היינו לאוכלים עלמם אבל לתי שמתקן לאחרים ולכל בני ביתו גדולים וקטנים שהם אינם מכוונים לשום דבר ובעל הבית רוצה לתת להם מיני מטעמים ומאכלים לזה היה צריך מעשה אפיה או בישול ואז תועיל כונת האופה או המבשל לשנות טעמו למה שרוצה לתקן ודוק

מסכת סוכה דף כ"ח האזרח לרבות את הנשים כו' עיין מ"ש רא"ם ז"ל בפי' ויקרא בפי' על ראש העולה כו' פרט לעולת העוף כו' פי' הרב ז"ל מדה"ל למכתב על ראש עולה וכתב העולה בה"א אינו אלא למעט דה"א בכל מקום מיעוטא הוא כו' ול"ע ע"כ מצאתי כתיבת יד להרב המו' כמה"ר יהודה הכהן ז"ל כו'

ול"ע י"ל דלעולם דבכל מקום ה"א למעט אמנם התם בפי' אזרח בשלמא אי הוה משמע בין גברי בין נשי אתא למעט אבל אם כתב האזרח משמע גברי לחוד א"כ ה"א מוכרח שהוא לרבות לומר כל הנכנס בסוג אזרח בין גברי בין נשי ואינו מרבה דבר מבחוץ משום דה"א ריבוייא אלא אדרבא ה"א למעט והכא מה שאמרו לרבות רולה לומר שמכריעת הבנת תיבת אזרח שהוא כל הנכנס בסוג אזרח אבל הכא בעולה גופה אינו ממעט איזה נקרא הכי או מרבה מי בקרא הכי ג"כ אלא הכל נקרא עולה והה"א היא מיעוט למ"ש בקרא לעיל שצריך לעשות ודוק

(א"ה לעיקר קושית מהר"י הכהן ז"ל כתוב אצלי באורך ותורף הענין דעל הרוב ה"א למעט כמו דאמ' בקידו' דט"ו העבד ה"א יתירה למעוטי אמה ובפס' דכ"ח העולה עולה ראשונה אלא דלפעמים אתי הה"א לרבות וכל אחד כפי ענינו וכמו דמלינו בישראל דבמקום אחד דרשינן ליה לריבוי ובמקום אחר למיעוט וכמו שכתב ג"כ הרב בשה"קוף ה' מלכי' שוב מצאתי שכתבו כן התו' בהדיא בסוכה דמ"ג ד"ה הראשון כו' מיתורא דה"א קא דריש ובפ' גיד הנשה דל"ו היר' המיוחדת כו' ונמצינו דאתיא ה"א לרבות כדאמרינן האזרח כו' כל אחד לפי ענינו ע"כ)

מסכת סוכה דף מ"ח ע"א רש"י ד"ה לרבות לילי יום טוב האחרון כו' וכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא טפל ק"ו היום שהוא עיקר שחייב בשמחה כו' ושאר הלילות ל"ל ריבוי כו' וכי אצטריך ללילי י"ט האחרון אצטריך כו' וטל כרחין לילה איתרבי שהוא סמוך לו' ימים דקרא ויום אתי בק"ו כו' יע"ש עיין מה שפי' רש"י בפסחים פ"נ דף ע"א עמוד ראשון ד"ה והיית אך שמח קרא יתירא כו' וי"ט האחרון גופיה לא דהא תרי זמני שבעת ימים כתב גבי שמחה וממילא אימעיט שמיני כו' יע"ש ועיין מ"ש הא"ה מסכת סוכה ריש פרק לולב וערבה בתוס' ד"ה והשמח' לאכול בשר כו' אבל הנראה מדבריהם שהבינו הדברים דהכא כפשטן וכמ"ש התוס' בשם רש"י פי' אלו דברים כו' וסוף דבר כתב דהתוס' דבריהם דסוכה סותרים למ"ש בפסחים וכן פרש"י סותר מהתם למ"ש בסוכה דף מ"ח כו' יע"ש

ולע"ד נראה דרש"י ז"ל מ"ש בפסחים וי"ט האחרון גופיה לא היינו דלא מרבינן מקרא דאך שמח אלא לילי יום טוב האחרון אבל יום האחרון גופיה לא מרבינן אלא מק"ו וכתב הכי משום דקשיא ליה אמאי שקיל וטרי לומר ריבויא ללילי האחרון או לראשון ולא ליום טוב האחרון גופיה ולכן קאמר דתרי זמני כו' שבעת כו' דמיעטיה שמיני לכן אמר לרבות

ליל א' ויום אתי מק"ו דוקא והיינו מה שפי' במסכת סוכה דיום אתי בק"ו ורק דתוס' ז"ל הבינו מ"ש רש"י ז"ל אבל יום האחרון גופיה לא כפשטיה דהיינו כלל לא ולדעת התוספות קאמר החידושי הלכות דרש"י ז"ל סתרי אהדדי פי' דסוכה לפי' דפסחים משום דהבינו כפשט דברי רש"י אמנם נראה דכונתו כמו שכתבתי דהיינו דלא מרבינן מקרא אמנם מק"ו אתי ועיין מ"ש הר"ב בני חיי בלקוטים דף קפ"ג ומ"ש על דבריו ז"ל גם מצאתי פרש"י למסכת פסחים כתיב יד ומסיים אחר מ"ש דהא תרי זמני כו' וממילא אימעיט סיים לכך כתב אך שמח לרבויא ע"כ

מסכת מגילה דף ע"ו ע"ב הקורא את המגילה למפרע כו' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב נזכרים ונעשים כמו שא"א לאדם לעשות מלאכה בזמן שעבר אם לא עשאה כ"כ אין לקרות את המגילה אחר זמן קריאת' כו' יע"ש כונתו ז"ל דמ"ש בש"ס מה עשיה למפרע לא דא"א לעשות ביום שעבר אם לא עשאה באותו יום כן אין לקרות המגילה אחר זמן קריאתה ר"ל דהאחר שקרא מה שכתוב באמצע המגילה אין חוזר וקורא הכתוב קודם שהוא מה שאירע קודם מה שקרא קודם דהו"ל המש כמו עשיה למפרע דא"א לעשות בזמן שעבר מה שלא עשאה באותו יום שעבר ועיין מ"ש ה"ה ז"ל פ"ב מה' מגילה דין ג' וכן אם היתה כתובה יונית כו' דפסק כרב ושמואל ומשנתינו בשאר לועזים כו' ועיין מ"ש הרב המו' בס' ראשון לציון על דברי ה"ה מ"מ מהסוגיא יש להוכיח דרב ושמואל לאוקמתא דש"ס אליבא דרב ושמואל מתני' איירי בשאר לועזים וכמו שהוכי' בארוכה בני החכם השלם כמו"הר שמואל יצ"ו כו' ודוק

מס' מועד קטן דף ח' לא יעורר אדם כו' עיין מ"ש בס' מנחת בכורים יע"ש והנה רש"י במתני' ד"ה לא יספידנו כו' ולא ישכור כו' לע"ד נ"ל לא ישכור כו' או נ"ל לא יעורר ולא ישכור ספדן כו'

גם לשון רש"י שם ד"ה אמר ר"פ מעשה כו' כלומר שהיו לו מעות מזומנים לצורך לעלות לרגל ונתנם כו' ונמנע כו' ע"כ דק"ל מה חידש הרי זה מבואר במעשה זה בש"ס ואפשר לע"ד דהוק' לרש"י תינח עני אבל עשיר ס"ד דלא גזרו בו להכי פי' שהי"ל מעות מזומנו' לצורך ויתכן גם לעשי' שלא ימצא לו מזומן כדי לעלות אם לא יזמינם קודם ויבא ליתנם לספדן וימנע כו' להכי גזרו בכולם כו' ורע"מ פירש קודם לרגל ל' יום תמיד וכתב התי"ט תמיד פי' בין לעורר בין להספיד וכמ"ש רש"י אתרווייהו קאי ויותר נר' דבמקו' תמי' נ"ל אית וקאי למ"ש אח"כ דאמרי בגמ' שדרך בני אדם לכנוס מעות לרגל ואית דאמרי שאין המת משכח כו' עכ"ד

ולע"ד נראה לי לומר דמ"ש תמיד היינו דלאו דוק' בזמן שבה"ק קיים כמעשה שהיה שהיו כונסים לעלות לרגל אלא אפי' בזמן הזה שכ"כ שכונסים לצורך הרגל כו' והראיה שהר"אש ז"ל הביא משם ר"י ן' גיאת דבזמן הזה שרי דליכא עלית הרגל ותמה הר"מ לפ"ז הי"ל הש"ס אפי' בז"ה אלא ודאי דאף בזמן הזה אסור אי משום דבר שבשנין כו' אי משום דאתי לאמנועי גם בז"ה משמחת הרגל

ולע"ד הגם כי בהכרח הכנ' דהי"לל אפי' בז"ה אינו כ"כ הכרח שהרי רצה להשמיענו הדין דלא נימא דבזמן ב"ה אסור לחלוטין לה"ק אפי' דעבדי בחינם כו' א"מ הדין דין אמת דאף בזמן הזה אסור וז"ש ברע"מ תמיד ונקט בלשונו לצורך הרגל סתם דהיינו שמחת יום טוב אמנם מה שיש לדקדק ברע"מ ורש"י ז"ל דגבי לא יעורר נקט מי שמת לו מת חדש או ב' חדשים קודם כו' וגבי ולא יספידנו כתב מי שמת לו מת שהה תוך ל' יום כו' ואפשר שהוא להשמיענו דבשניהם איכא תירוש שאם יאמר לא יעורר

כו' י"ל אבל לספוד למת עכשיו מותר ואם יאמר לא יספוד כו' הוה אמינא דוקא הספד משום דאתי לאשכוחי לשמחתו גם כן במועד אבל לעורר דהיינו להשכיר מי שיחזור על קרוביו לומר בכו כו' כל מרי נפש כו' שרי דאינו אלא לחזור עליהם לומר להם אלה הדברים לבד כמ"ש רש"י ז"ל ד"ה לא יעורר אפי' לומר הכי אסור והכי דייק רש"י שאמר היינו לא יעורר

גם מ"ש שם משם רב"ן משום שאלים הלכות חג כו' קודם שלשים יום וכ"כ רש"י בפי' הרי"ף ובפי' רע"ש ז"ל אמנם קשה לי בזה מה שפי' רש"י ת"ל יום קאי לתרווייהו כו' א"כ תקשי תינח לרב כו' אבל לשמואל לפי פי' רש"י ז"ל דביעורר היינו דמת חדש או שני חדשים קודם כיון דכבר עבר שלשים יום ושכחו אמאי לא יעורר משום שמא יבא לשמחתו במועד כיון דכל הערעור הוא לומר יבכו עמו כו' לבד כמו שכתב רש"י דאפי' אמירה זו לבד אסו' לומר במועד ונתירלתי במ"ש דאין המת משתכח כו' היינו אחר שלשים מהספדו כו' יע"ש בספר מנחת בכורים

וזה ג"כ כ"ל שהוא כונת רש"י במ"ש לפי כו' כיון דאינו משתכח מהלב שלשים יום אם משפידו פחות מל' יום לפני הרגל אתי למספד ברגל ור"ל כיון שאינו שוכחו עד שלשים יום מיום ההספד וכן פירש הר"ן ז"ל בהרי"ף

אמנם ראיתי דהר"ן ז"ל כתב לא יעורר אם מת לו מת במועד לא יעורר אחרים שהם מרי נפש שיבכו עמו כו' אמנם רש"י כתב לא יעורר אם מת לו מת קודם חדש או ב' חדשים לא יעורר לא ישכור ספדן לחזור כו' ולכאורה נראה דהכל אחד דכל טעמו של הר"ן ורש"י היינו משום שמתעורר על מת ישן קודם המועד אבל למת עצמו שמת אפי' ערב הרגל מותר לסופדו ורש"י נקט מי שמת כו' היינו לומר דאפי' אמירה זו לחוד אסור וכ"ש שיבגאו להספיד כו'

אמנם מה שי"ל על הטור והר"ן ומרן בש"ע שכתבו בהדיא דאפילו דמת לו ערב הרגל דאותו מת מות' לסופדו כיון דבלאו ההספד נשאר מררות מיתתו בלב כל שלשים יום ואפי' הכי אסור להספיד עמו מת אחר שמת מקודם ל' יום כי הנה תינח לשמואל דה"ע משום שלא להרבו' האנחה במועד די מרירותו של זה ולא יעורר עוד אחר ג"כ שלא ישתכח ממנו אבל לטעמיה דרב דהוא משום מעות הרגל הי"ל לומר דאסור אפי' לאותו שמת באותה שעה או כיון דהותר לאותו מת ולא חיישינן להוכחת הרגל כיון דהספדן שם אם יספוד עוד מעט אינו כ"כ וא"כ היה לש"ס לומר איכא בינייהו היכא דמת תוך שלשים יום לספוד עליו או לספוד אחרים עמו דלשמואל לאותו מת שרי ולאחרים אסור ולרב הסברא בהפך או דלשניהם אסור אפי' למת באותה שעה או דמותר גם למת קודם ל' יום ואפשר לומר דלא פליגי בהא דגם לרב י"ל דלמת באותה שעה מותר וליכא בזוזי דבזוזי משום דבלאו הכי צריך לקבורתו ובכלל לורך הקבורה הוי אבל על מת אחר מתרבה שכר הספדן ולכן אסור

גם אפילו נימא דיש איזה חילוק דין בזה להספיד למת תוך שלשים או להספיד לאחרים עמו מ"מ חידוש באינס דאפילו על מי שמת קודם חדש או שני חדשים לחוד כיון שהוא באינס שרי לרב משום הכי נקט אפי' דעבידי באינס

גם מ"ש במנחת בכורים דהפוסקים פסקו תרתי פסקי דסתרן אהדדי כ"ל וגם דהפוסקים כו' יע"ש

גם מ"ש במנחת בכורים שם ולע"ד תחילה השני תירוצים כו' עד ועוד לי כו' ככ"ל ולע"ד קשה אין אומרים דלכ"ע תוך י"ב חדש אינו משתכח אם כן כ"ש תוך שלשים יום א"כ להכי הוצרך רב טעם דיתן המעות וימנע משמחת הרגל אם כן לשמואל אפילו תוך י"ב כיון דאינו משתכח אינו מוסיף דבר

על ידי הספד של עתה

ולע"ד נראה אם נאמר דפליגי אפי' הכי אין לו איכא בינייהו כיון דבין הכי או מטעם מעות הרגל או משום דאינו משתכח אסור לענין דינא מ"מ אמנם לענין עבידי באינס איכא נפקותא לדינא דבאינס לרב שרי או אי לא פליגי אלא לכ"ע אינו משתכח עד לאחר י"ב חדש מ"מ ע"י התעוררות מתחדש בשעת מיתה ועד שלשים יום הו"ל כשעת מיתה לענין הלער אבל להשתכח לגמרי היינו לאחר י"ב חדש ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב הלכות אבל פרק י"א דין ו' יע"ש

מסכת

תעניות דף י"ב ע"ב תוספות ד"ה ניס ולא ניס כו' ולכן נ"ל כו' הו"א דתיר הוי טפי כו' ה"א כו' הו"א כו' ר"ל בההיא דתיבת שני תיבות או יותר נראין כשתים או יותר נראין כאחד ה"נ הכא אי הו"א ניס כו' הוה אמינא כו' כמ"ש התוספות ובהכי יתורץ דגם אין לומר לא ניס ולא תיר משום דעדין היינו אומרים בזה שמי מזה ודוק

מסכת

יבמות דף קי"ד להזהיר גדולים בו' עיין מ"ש רא"ם פ' אמור ד"ה להזהיר כו' ועיין מ"ש מרן א"ח סימן שמ"ג והמג"א שם ובכ"הג שם ושיירי י"ר סי' שע"ג ורא"ם בתשו' סימן ע"ז וע"ח ובספר ת"י סימן כ"ה ותשובת הרא"נח ח"א סי' קי"ב וספר כה"י פרשת אמור ולע"ד לקושית הנה"י והיא מ"ש מרן הב"י דלכתוב שרצים וטומאה כו'

גם קושית הרא"ם בפי' רש"י והוא דכי אמרינן הצד השוה שיש בהן אזהרה כו' אם כן הוה אמינא לילף כל התורה כולה מנייהו להכי כתב ה"ג כדי שנאמר דוקא הני ג' דאי לאו הכי נימא תרתי וליתו כל האזהרות רק הקשה דאם כן קשה לשמעינן הכי ות"מ המגן דוד שם ז"ל ותימא כו' דאם הצריכותא לאו דוקא כו' לכתוב רחמנא נבלה וחד כו' דהו"ל כו' ולע"ד זה אי אפשר שהרי לעולם דהוו ב' כתובים כו' מ"מ אילטריך אלו הג' לעצמם דאי הוה כתיבי נבלה וא' מאלו אם כן הנך שנים אחרים מאלו לא היו מוזהרים שהרי היו שני כתובים הבאים כאחד כו' ועוד דמ"ש הוא ז"ל דאיך יכתוב חד משאר מלות שאין צריך בהם אזהרה זו ועיין מ"ש המגן אברהם שם לש"ך בי"ד סימן שפ"א מ"ש בשם הרוקח באשת כהן מעוברת כו' ועיין בשיירי כנה"ג לי"ד סימן שע"א ולע"ד לקושית המגן אברהם אפשר לומר בדוחק דכונת הדוחק היא הש"ס שמא תלד שם וא"ת שתלד שמא נקבה או נפל וזהו לפי דבריו ז"ל שכתב בפשיטות דטהרת בלועה כו' ודוק

קידושין

דף ע' א"ר אלבו קשים גרים כו' עיין מ"ש התוס' שם פי' ר"י ופי' הי"מ ובפ' החולץ דף מ"ז הביאו התוס' משם רש"י ז"ל ורש"י פי' במ' נידה ד' ל"א משום ערבות כו' וקשה דפשוטה משמע כו' יע"ש והרב ש"ח כתב דט"ס נפל בדברי התוס' שכתבו וקשה כו' שהרי רש"י ז"ל עצמו שם בנדה שהביא פי' זה כתב בהדיא דלאו מילתא היא שהרי בשיטה כו' ואדרבא שם התוס' רצו לתרץ קושיא זו של רש"י דמאי דלא חשיב גם הערב רב משום דלא ידוע מניינם ולעולם דגם עליהם היו ערבים וא"כ דחו זה משום דהתם בנדה אמרינן שהיו כשליים כיוצאי מצרים ולכן כתב דל"ל כו'

ולענ"ל נראה דכונת התוס' היינו לומר הקונטרים פי' בל"א כו' וקשה כו' כל זה הוא משם רש"י גם מ"ש דחיה לפי' התוס' אמאי דלא חשיב ערבות ערב רב אע"ב דלא ידע מ"מ הי"ל לש"ס לומר ת"ר אלף וג' אלפים ותקי"ב כריתות חוץ מערבות ערב רב סתם אלא ודאי דלא הוו

טרביס כו' הגה מאחר דמלאו דחיה אחרת גלה המינה
דאדרבא ככר מלאנו כמה היו לכך לא האריכו בדחיה אחרת
כי אדרבא אעיקרא ליתא שהרי ידעו כו' אמנם דברי הרי"ט
בשיטתו לקדושין כתב דברי רש"י וקו' ותי' התוס' דלא ידעו
השבונם וכתב ז"ל ואין להקשות מדאמרינן שהיו כפליים כו'
שהרי מ"מ אין חשבונם מפורש כו' יע"ש שנראה שהרב ז"ל
כתב הדברים אלו מתורה שבע"פ שהרי דחיה זו מפורשת
בדברי התוס' שבת מיהו במכילתין אמרינן שהיו כפליים כו'
ואם כונתו לדחות סברא זו היל"ל דמה שנתרלו התו' משום
מאי דאמרינן שהיו כפליים עדיין מקום לחלוק שכיון שאין
חשבונם מפורש להכי לא חשיב להו גם במוטה

מה גם כי אין זה מספיק שהרי אם היינו משום שאין
חשבונם מפורש היל"ל ת"ר אלף וג' אלפים ותק"ן
חוץ מערבות של ערב רב אלא ודאי דאין ישראל ערבים
לערב רב וראיתי למו"ה בס' זרע אברהם ח"א דף י"ט ע"ד
שהקשה על דברי רש"י והתוס' דאין ראיה מההיא דלא חשיב
במסכת סוטה ערבות ערב רב שהרי נמי לא חשיב ערבות
כהנים ולוים ונשים ואפילו נימא דנשים אינם בכלל הערבות
כמ"ש הר"אש ורבי' יונה מ"מ כהנים ולויים פשיטא דהם ערבים
בנו ואנו בהם ותי' ז"ל דאולי לפי שהיו מספרם מבן חדש
ומעלה כו'

ולעת"ד אפשר כיון דשאני כהנים ולויים דריבה להם
מלות יתירות לכך לא חשיב אלא דבר השוה לכל
איש מישראל גמור אמנם לקושית מהרי"ט ז"ל מההיא דפרק
שבועת הדיינים דל"ט שאמרו בשבועת משה רבינו ע"ה שא"ל
דעו שלא לדעתיכם כו' כי ע"ד הב"ה. נע"ד כו' שנא' ולא אתכם
כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותם העומדים בהר סיני
דורות הבאים וגרים העתידים מנין ת"ל ואת אשר איננו כו'
וכיון דגרים הוו בכלל השבועה הוו נמי בכלל הערבות כו'
ותירץ מו"ה ז"ל דלא נהירא שהרי ההיא דר"פ שבועת הדיינים
היינו להשבעת קיום המלות דוקא לא לענין הערבות וכן
פסוק דאתם נלבים דחשיב נמי גרים ונדרך היינו לענין קיום
המלות והכריח הרב ז"ל שהרי באתם נלבים חשיבו טפכם
נשכם והרי הר"ש ז"ל ור"י כתבו בברכות פרק מי שמתו גבי
מ"ש איבעיא להו נשים חייבות בבה"מ מדאורייתא או מדרבנן
וקאמר למאי נפקא מינה להוציא את אחרים והקשה הר"אש
מאי שנא ממ"ש להוציא את אחרים בכזית וכזית אינו חייב
אלא מדרבנן ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה שהוא
דאורייתא ותירץ דאיש אע"ג שלא אכל כשיעור חיוב דאורייתא
מ"מ מדין ערבות דין הוא שיפטור אלא משום שהוא ברכת
הנהנין צריך תיהא כזית כדי שיהיה נהנה משא"כ בנשים
שאין בהם דין ערבות כו' הרי התם כתיב נשכם וכיון דאינם
ערבים היכי תני אותם אלא ודאי דמ"ש שם באתם נלבים
היינו לקיום המלות ה"נ לגרים היינו לענין קיום המלות
ולהכי תפס ז"ל על מהרי"ט כמ"ש שהרי אמרו מדכתיב כל
איש ישראל דכולם ערבים זה לזה דנרך כו' בתר הכי כתיב
אשו טף ונשים לאו בכלל ערבות כו' משום דכתיב בתר כל
איש כו' כתב ז"ל דאישתמיטתיה לשון הר"אש ז"ל שכתב
בהדייא דנשים לאו בכלל ערבות כו'

ולעת"ד אחר המחילה יש להלין בעד הרי"ט שהרי כתב
בהדייא דגרים אינם ערבים דומיא דטף ונשים
שאנו חייבים עליהם והם אינם חייבים עלינו מאחר שאין
בידם למחות כו' יע"ש וא"כ גם לדברי הר"אש ז"ל שתירץ
דשאני נשים דאינם מוליאים אנשים מאחר שאינם ערבים
עלינו אבל אנו אין הכי נמי דערבים עליהם ובזה לא פליג
הרי"ט ז"ל וא"כ כי היכי דנשים אפשר דתני אותם באתם
נלבים משום שאנו ערבים עליהם א"כ ה"ה גרים נמי אנו

ערבים להם כו' ומ"ש מו"ה ז"ל דאין לומר דנשים טעמא
הוי משום דאין ספק בידם למחות הרי גם אנו אין אנו ערבי'
כי אם להיכא שבידינו למחות בידו כמ"ש פרק כל הנשבעי'
ונשלו איש באחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה לזה ומוקי
לה כשיש בידו למחות כו' יע"ש

ולעכ"ד הסבר דלא דמי דבשלמא לנשים וגרים אי הוו
דכוותא דאנו ערבים להם והם אינם ערבים לנו
היינו כל נשים דעלמא וכן כל הגרים אין בידם למחו' ואינם
ערבים משא"כ בישראל דלא פסיקא מילתא מי בידו ולהכי
שייך ערבותם בכללות כל ישראל ולהכי לא מני שם במוטה
כי אם ערבות אנשים כל איש ישראל שכולם מתמא ערבים
זה לזה משא"כ גרים ונשים כו' דפסיקא מילתא דאינם ערבים
לנו ולהכי לא מני להו שם

אמנם מאי דקשה לעכ"ד על הרי"ט ז"ל דמאי דחי מאי דלא
מני כו' משום דאינם ערבים לנו מ"מ כיון דאנו ערבים להם
א"כ היכי מני ת"ר אלף וג' שניים ותק"ן כריתות לכד אלא כיון
דאנו ערבים לגרים הרי לכל אחד מישראל אית ליה עוד
כמה וכמה כפלי כפליים כו' ועיין מ"ש מורינו הרב ז"ל שם
כלל גדול אמיתי דכל ישראל ערבים זה לזה דוקא במידי
דאורייתא אבל במידי דרבנן לית ביה ערבות ועיין פסוק פן
יש בכם איש או אשה כו' כמ"ש בדרושי' בע"הי כי"ר

עוד דף פ' ע"ב תוס' ד"ה רש"א כו' עיין מ"ש המ"ה וז"ל
וליכא לאוקמי בתרי דבישראל שרי כדדחי התם
דלא איירי בתלתא בדרך דכוותיה דישראל בפריצות מי שרי
ועיין ברש"י עכ"ד לע"ד כונת דבריו הוא יען הוקשה לו
על תוס' מאי הכרחם גמור דמסקנת דהש"ס התם כשאתו
עמו דקאי גם לריבא שהוא באחד כדי להקשות תרתי חדא
דלא כרבנן ועוד דאפי' לר"ש לא אתי שהרי ר"ש דוקא בשתי
נשים כו' ומ"ה מוכרח לשבש הגירסא כו' נימא דאוקמתא
זו קאי למ"ש דאיירי בתלתא ואתי בין לרבנן בין לר"ש דלעולם
דלרבנן לא מהני כשאשתו עמו אפי' בשתי נשים אמנם כשהם
ג' שכל אחד אשתו עמו מהני אפי' בפריצות וכ"ש ר"ש
דבעי' ב' נשים דמודה גם בשנה אחת כשהם ג' כל אחד
אשתו עמו ולא יגיהו הגירסא אמנם הדחיה לזה הוא אם איפ'
דהאוקמתא היינו דוקא לג' א"כ מעיקרא אמאי נקט אילימא
באחד כו' הלא היל"ל דרך כלל במאי עסיקינן הרי אפי' בתלתא
כו' ויתרץ באשתו עמו ואז יהיה האוקמתא לתלתא דוקא
ואין שום הכרח למינקט אי לימא באחד דבשלמא אם בתרי
מוקמא דבישראל שרי ניחא דנקט ליה באחד כו אבל כיון
דבתרי לא מוקמא שהרי יש לדחות כדדחינן דלא אפשר בתלת'
בדרך שהרי בישראל כה"ג בפריצות מי שרי וא"כ כיון דליכא
לאוקמי בתרי א"כ תד אעיקרא למה נקט כאמור אלא ודאי
דהיינו כדי לאשמועינן חידוש האוקמתא דבאשתו עמו אפילו
באחד שרי בישראל א"כ לכך הקשו התוס' שפיר דל"מ אליבא
דרבנן אלא אפי' לר"ש לא אתי והוכרחו לתקן הגירסא זהו
כונת דברי הרב חידושי ז"ל ודוק

מס' נדרים דף ע"ה ע"א הר"אש ד"ה הרי הם קיימים
לא אמר כלום כתפרישית דהו"ל קיום בטעות
לפי שיש נדרים שלא יחפוץ וה"ר אליעזר ממין פי' כאן טעם
אחר ר"ל דלעיל פי' דהו"ל קיום בטעות וכאן פי' טעם אחר
יען יש לומר שיש נדרים שבאו לכלל איסור מאותם שלא באו
לכלל אסור ר"ל שאותם שבאו כו' יקיים וא"כ אמר מיגו
צריכין אנו לטעות הראשון דהיינו קיום בטעות שהרי אליבא
דרבנן היכי אמרו דנדרים דלעתיד שלא באו לכלל הקם לא
באו לכלל הפר ותנא להו לרבנן דנדרים שלעתיד שלא באו
לכלל הקם שהרי הק"ו דאמר ר"א אם הפר נדרים לא ס"ל הכי
לרבנן אלא ע"כ משום דהוי כמו קיום בטעות ודוק כו'

מס' קמא דף ק"ג בשם ריש גלות' כו' עיין מ"ש הש"ך ח"מ קפ"ג וס' זרע אברהם ח"ב סי' כ"ד דקמ"א ע"ג וז"ל ובאמת כו' וס' מחנה אפרים דף מתשו' הר"אש כלל כ"ו סי' ג' יע"ש ול"ד כונת הר"אש ז"ל היינו מדשני לא צריכא דאודיעינהו כו' ש"מ האי לא אודיעינהו אלא מ"ש מעיקר' לבד שהיה לריש גלותא התם קנה ריש גלותא דוקא כו' זהו כונת הר"אש ואמרו לי שכן פי' מהר"ס די בוטון סי' מ"ז יע"ש כו'

מס' מציעא דף ח' ע"ב שנים שהיו מושכין כו' או שהיה אחד כו' מ"ש שהיה כו' לאשמועינן דכיון דהוי כן קנו שניהם אע"ג דהאחד אח"כ עשה משיכה והנהגה כראוי כו' ומ"ש ר"י או' לעולם לא קנה עד כו' מ"ש לעולם ר"ל לא תבעיא היכא שהיו שנים כו' אלא אפי' א' לבדו צריך משיכה בעגל והנהגה כו' ולמסקנא דת"ק בלד אחד כו' מ"ה קאמר ר"י לעולם כו' דלדידיה לעולם כו' ד"ה קתני מיהא בו' ר"ל דאי מת"ש במלה זו כו' י"ל דר"ל דוקא כל א' כדרכו אבל ממ"ש א' מושך כו' נראה למעוטי רכוב כו' וגר' לפירוש רש"י דהשתא דת"ק דדוקא כל אחד כדרכו ומ"ש אחד מושך כו' היינו בלד אחד אמנם נראה דלמעוטי רכוב וכשאמר לאפוקי דר"י כו' הבין דר"ל דאחד מושך כו' לאפוקי ר"י בשני צדדים ולהכי פריך לעירבנהו ומשני איכא צד אחד והיינו כמ"ש לאפוקי דר"י ר"ל בצד אחד כו' ד"ה מאי לאו לאפוקי רכוב ק"ל ניחא לאפוקי קנין אחר או רכוב במקום מנהיג כמ"ש התוס' ד"ה א"ה וי"ל דר"ל כיון דהשתא ס"ד דת"ק הפך ר"י א"כ מוכרח למעוטי שאר קנין או רכוב במקום מנהיג א"כ נימא למעוטי רכוב לחוד משום דהשתא דייק במ"ש במדה זו למעוטי מאי שהוא שפת יתר אלא ר"ל דפשט במדה זו ר"ל כדרכו כל אחד כו' או דומיא דאלו שתפוס בה והיינו רכוב כו'

תוס' ד"ה א"ה היינו ר"י כו' הוקשה להם שהי"ל להקשו' מדקתני או שהיה כו' ש"מ כו' אלא עדיפ' מינה כו' אמנם עוד י"ל דאי מהתם היה אפשר לומר דר"ל שהיה א' מושך בשניהם ואחד מנהיג בשניהם וזה קנה גמל וזה חמור כו'

תו' ד' ט' ד"ה מושך כו' וי"ל דממשנה יתירה כו' דלעירבנהו נראה דלתוס' הקס"ד נמי היה דת"ק פליג א"כ מאי קאמר א"ה לעירבנהא כו' וצריך לומר דאפי' דודאי פליג מ"מ אחד מושך כו' ומשנה יתירה ג"כ אתא לאפוקי רכוב אבל אי אמרינן דלאפוקי ר"י דוקא א"כ קשה לעירבינהו כו' ודוק

עוד דף ט' ד"ה תוס' משוך כו' וא"ת אמאי נקט כו' ולא נקיט קנה כו' כונתם דהוקשה להם מדקאמר רבא אי אמר ליה קני כו' סיקני כו' נראה דאי הוה קני הוה ניחא דנקט הבעיא במשוך כו' דלא תיקשי נמי מאי בעי הרי כיון שהשאילה כו' מטעם חצר ודוק

עדו דף ט' בכפותה כו' עיין מ"ש הרב בשטתו עין יהוסף ד"ה ונראה דחולק על הר"אש כו' ולכאורה נראה אדרבא דלא פליגי והנה ממ"ש דבדברי הרמב"ס נראה דחולק כו' היינו במ"ש דין י"ג שיקנה כו' כאחד התם בכפות' קני כיון דשייך קנין מהני גם לכלים אבל מטעם חצר לחוד כגון שהיה של לוקח או קנה הבהמה תחילה ואח"כ משכה לקנות הכלים לא מהני אפי' בכפותה יען משיכת הבהמה דהולכת מאליו לא דמי למשיכה דכלים דומיא למ"ש התוס' ד"ה משוך כו' אבל להרא"ש שכתב דקני מטעם חצר נראה דלא בעינן כאחד כו'

אמנם בני הסכם השלט כמה"ר יוסף נר"ו פירש דכונתו ז"ל כמו שכתב הרב עלמו שם דף י"א ע"ד קושית הלח"מ ז"ל ותירץ הרב דבשאמרינן והלכתא בכפותה כו' פשוט נמי דמשוך כו' דשאל ר"א לא קני אפילו בכפותה אלא מטעם חצר ו"זק בדאמר ליה קני בהמה דאיכא חצר אבל במשוך דליכא חצר דאינו מקנה לו גוף הבהמה לא קני ולא מ"ל כמ"ש התוס' דכיון דהשאלה כו' קני מטעם חצר יע"ש א"כ הרא"ש נראה דס"ל דמטעם חצר קני אפילו בשאלה כמ"ש התוס' ודלא כמ"ש הרמב"ם ז"ל דבעינן דוקא שיקנה גוף הבהמה ועיין מ"ש הנמקי ז"ל דהבעיא היא אם משיכת כפותה קני כיון דאין דרכה כו' ולדברי הנמקי ז"ל ק"ל אם כן הי"ל לבעיין למינקט הספק בבהמה לחודה אי מהני משיכת גרירה כל שהיא כפותה כיון שאין דרכה כו' ויש לו' בדוחק דנקט לחידושא דאפילו את"ל דאין דרכה כו' ולא קנה בהמה כפותה בגרירה מ"מ כשאמר ליה משוך וקני בהמה וכלים ע"י גרירה בכפותה כיון דכלים משיכתן ע"י גרירה מהני נמי לבהמה משיכה כזו דומיא מ"ש הרמב"ס דכשהנא הקנין באחד מהני לשניהם אע"ג דמשיכה דכלים בגרירה ודוק

דף כ"ב ע"א רש"י ד"ה ירדן כו' נראה לע"ד שהם ב' לשונו' וכצ"ל ירדן כו' ואח"כ ד"ה ונתן על יד הירדן היה יושב משום דקשיא ליה בירדן איך שייך ונתן שהרי בעבור קושיא זו פירשו מה שפירשו בספר אסיפת זקנים וכמ"ש הירדן וגבול כו' יע"ש ורש"י פי' שהיה יושב בו ולהכי שייך לומר ונתן ודוק ובדפוס ויניציאה כ"ל ונתן לזה כו' יע"ש

דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה אי דליכא כו' אך קשה כו' כפי הנראה לכאורה מדברי ספר אסיפת זקנים ע"ז דהכי פירושו בשלמא לרש"י דהכא מכריז מקום א"כ התם בפ' אלו מציאות לסברת היש אומרים שאין מכריזין על אבידתו ק"ו מגופו א"כ כיון דהכא מכריז היינו המולא דמכריז מקום ואם כן מ"ש התם נמי אין מכריזין היינו דהמולא אינו מכריז מקום משום חשש שמא היא של ע"ה וכבר העיקר שהוא המקום שהוא הסימן כבר אמר לכן ס"ל ליש אומרים אין מכריזים מקום אלא סתם מי אבד חפץ וכשיבא לתת הסימן האובד שהוא המקום אין שומעין לו משום דלדעת היש אומרים דהתם אינו אסור כי אם לגזול ממנו בידים וכמ"ש התוס' שם לדעת היש אומרים אע"פ שאינו הלכה אלא כת"ק מכל מקום לדעת היש אומרים הוקשה להם לתוס' דלפרש"י מ"ל ליתא דמשום חשש ע"ה אין מכריז העיקר שהוא המקום אלא האבידה וכשבא האובד אם הוא ע"ה אין מחזירי' לו אבידתו אבל לפירוש התוס' דמכריז היינו החפץ א"כ צריך לומ' דליש אומרים דלע"ה אין מכריזין א"כ משום חשש ע"ה לא יכריזו כלל שהרי אם אנו אומרים לא יכריזו כמ"ש ת"ק דמכריז החפץ וליש אומרים לא יכריזו חפץ פ' כו' אם כן כ"ש מקום שמקום הוא סימן יותר מובהק א"כ לא יכריזו כלל בשביל חשש שמא הוא של ע"ה ותירצו בדשכיחי כו' ואין להקשות גם לתוס' יכריזו מי אבד חפץ פ' וכשיבא האובד ליתן סימן המקום לא יחזירו לו דא"כ לא שייך לומר אין מכריזין אלא לא יחזירו לו אבל לרש"י שייך לא יכריזו כסברת ת"ק כראוי להכריז כר"הי שהוא המקום אלא שהוא עיקר הסימן אלא יכריזו סתם מי אבד חפץ פ' וכשיבא ליתן סימן הע"ה לא יחזירו לו ואמר אין מכריזין היינו בשאר הכרזה כמ"ש הכא דהיינו המקום משא"כ לתוס' שאם אין מכריז החפץ כל שכן המקום שהוא עיקר הסימן

או אפשר בכונת דברי הא"ז דר"ל דבשלמא לרש"י דמכריזין הוא המקום א"כ מ"ש התם אין מכריזין על אבידתו הרי הכרוז הוא המקום ואינו מזכיר האבידה ואיך שייך לומר אין מכריזין על אבידתו מוכרח דמ"ש אין מכריזין על אבדתו היינו דכשמכריז המולא מי אבד איזה דבר במקום פ' ויבא האובד לומר חפץ פ' הוא דמזכיר אבידתו אין נותנים

לו וז"ש אין מכריזין על אבידתו ר"ל דלא יועיל לו הכרזה על אבידתו של ע"ה אבל לפירוש התוס' דמכריז דהכא היינו דהמוצא הוא מכריז מי אבד חפץ דמזכיר חפץ פ'לנמצא דככר הזכיר אבידתו ואח"כ האובד בא ונותן סימן המקום אם כן התם כשאמר אין מכריזין אבידתו היינו שלא יזכירו החפץ דהוא הנקרא אבידתו א"כ מוכרח שלא יכריז כלל א"כ לכך קשה להם מהיכן יודע שהוא של ע"ה שלא יכריז כו'. ועיין מ"ש הרב חדושי הלכות בכונת התוס' אמאי לא הקשו לפי' רש"י והיינו מ"ש רש"י לקמן דהאובד מכריז אף ע"ג דהכא אמתני' נוטל ומכריז ומ"ש מאי מכריז היינו המוצא כו' יע"ש דלפ"ז ק"ק א"כ גם התוס' ז"ל אע"ג דס"ל דהמוצא מכריז מ"מ יאמרו דהתם בפסחים איירי כשעם הארץ בא לו שיכריזו על חפץ שאבד אין מכריזין לו אלא ודאי דהתוס' לא ניחא להו לומר דדוקא כשבא האובד ע"ה שאין מכריזין אלא התם סליבא דיש אומרים דפליג עם ת"ק ס"ל דאין מחזירין לו אבידתו ודוקא גזלו לגזול ממנו בידים הוא דאסור כמ"ש בפי' כן התוס' שם בפסחים דף מ"ט

עוד דף כ"ט אף הוא כו' עיין לשון רא"ש פרשת משפטים ד"ה כי גרים הייתם כו' ומ"ש הנא"י בזה ומ"ש הוא ז"ל ומ"ש אני בספר מנחת בכורים דף זה והכונה דמ"ש רא"ש דאינו כההיא דכתיב כי אחיך דהתם כיון שהוא אחיך אינו ראוי לתעב אחיו אבל הכא בשביל שהייתם גרים אינו סיבה דאיך יכול לומר כו' וגם כיון שאינו כההיא דאחיך אם כן אינו שב כי אם לפסוק לא תונה כו' דוקא וכמ"ש רש"י בש"ס דקאי להונאת דברים ודוק

עוד דף ס"ט ע"א רש"י ד"ה שבשעת גמר מלאכה כו' עיין מ"ש המגיה ז"ל והחדושי הלכות ומה שהקשה עליו הר' עין יהוסף ולע"ד נראה דהמדקדק ברש"י ז"ל יראה שלא הזכיר לא במתני' ולא בש"ס ענין גמר בישול שנקרא גמר מלאכה רק במתני' פירש כשתולשין וכן לעיל כתב בשעת גמר כו' זו היא שעת גמרו גם כאן כתב ועכשיו הוא גומר כו' דלפי פירוש התוספות והנמקי דגמר בישול קרי גמר מלאכה הי"ל גמר כו' שאינו צריך עוד כו' לכן נ"ל דהא"ה ז"ל הבין דכונת רש"י גמר מלאכה שייך במלאכת מעשה ידי אדם לכן פירש במעשה שעושה ולכן כתב ג"כ דבמתני' בגמר למעשה היינו כגון נתפרסו כו' והחילוק בין רש"י ז"ל לתוספות היינו דלתוספות גמר בישול קרי גמר מלאכה מה שאין כן לרש"י דהנקרא מלאכה היינו מה שתולש וכיוצא אמנם לענין הדין שוין דבמחובר הגמר היינו דוקא כל שאין צריך עוד לקרקע ובתלוש משנגמר למעשה

עוד שם הרמב"ם ז"ל בפירוש דמתני' ד"ה מה"ש לא תחסום כו' ולא אמר לא תדוש בשור חסום ר"ל שלא תהיה חסימה בשום פנים לא לשור ולא לאדם ע"כ יע"ש כי זהו הפך הש"ס דקאמר דמיתור דתיבת שור מפיק ליה ומקיש חוסם כו' לכן נראה לע"ד שדברי רבינו הם לכ"ע אף למי שאינו דורש תיבת שור להיקש חוסם כו' וכמו שמוכרחים אנו לומר בעד התוספות ד"ה סד"א כמ"ש הרב עין יהוסף ז"ל דתוספות ז"ל הקשו כעין הניחא כו' יע"ש ואם כן להכי נקט רבינו הכי דר"ל דאפילו מאן דלא מקיש חוסם לנחסם מ"מ מדיוקא דקרא דהי"לל לא תדוש כו' ונקט תחילה לא תחסום משמע בשום פנים לא תחסום ודוק

עוד דף ק"א ע"א תוספות ד"ה ולימא עיין מ"ש הא"ה ולע"ד כונת התוספות דהש"ס פריך או דלאחר ג' כולו לבעל הקרקע או בין קודם בין לאחר יחלוקו ולהכי לא פריך למתני' שם ע"ב רשב"ג אומר חנות של נחתום ושל צבעים כו' עיין מ"ש רבינו פ"ו מהלכות שכירות דין ז' וכן בחנות ועיין מ"ש הא"ה ז"ל שם ועיין בספר אסיפת זקנים בדף

עיין מ"ש מרן הב"י ח"מ סי' ש"ב והכי נקטינן כו' יע"ש ולפ"ז אתי שפיר מ"ש מורס שם סי' ש"ב שלא כתב בלשון וי"א כו'

אמנם לענ"ד מאחר דרבי' בפירוש המשנה פסק כרשב"ג למה בחיבורו חזר בו לכן היה נלע"ד לומר דכיון דאין בזמנינו צריך לכל זה כחנויות הללו מ"ה השמיטו רבינו ולעולם דפסק כרשב"ג אמנם אחר זה ראיתי בס' כנה"ג סי' ש"ב שהביא בהדייא הכי משם מרן בבדק הבית שלי"ת וא"כ ודאי שמור"ס לא ראה דברי מרן בבדק הבית ולהכי לא כתבו בלשון וי"א אמנם לפי מ"ש בבדק הבית א"כ בכונת מכוונת הביא מרן דברי רבינו בדקדוק משום דבזמן הזה לא שייך אמנם מור"ס שכתבו אפי' לזמן הזה הי"ל בשם י"א אלא ודאי דלא ראה אלא דבריו בב"י דכתב דנקטי' כהרי"ף והר"אש ומ"ה לא כתב בשם י"א ואחר זה ראיתי מ"ש בבאר הגולה של מור"ס למה לא כתב י"א ולע"ד ודאי כמ"ש דלא ראה אלא דבריו בב"י דאמר דנקטינן כהרי"ף והרא"ש ולהכי לא הביא בשם י"א ודוק

עוד דף ק"ח ע"ב רש"י ד"ה ואי לא אערומי כו' ולא יכלו לסלקני מן המחצה ומן המותר לכל רוח הכונה דאם יקנה באחד מהרוחות המצרן מסלקו אבל עתה שקנה זה האמצעי כשיבא א"כ לקנות בשאר השדות אשר לכל רוח אע"ג דהמצרן יאמר גם אני מצרן מ"מ קונה מחצה המותר משום שהוא נ"כ מצרן ואינם יכולים לסלקו מן המחצי' מכל רוח כו' ולגירסא שכתוב מן המחצה ומן המותר לכל רוח י"ל דהכונה שאם יקנה באחד מהרוחות המצרן מסלקו ממנו ומרביע של זה האמצעי ולא כולו יען המצרן של רוח אחרת הוא מצרן לשדה אשר באותו רוח ורביע של אמצעי דהמצרן יהיה לו כח ליקח השדה אשר בצד זה ורביע של אמצעי ועתה שקניתי האמצעי כשאבוא לקנות באחד מהרוחו' המצרן לא יהיה לו כח כי אם בחצי והחצי עכ"פ יהיה שלי וגם מהנותר אשר הוא חלק לכל אחד מהמצרנים אשר בכל רוח בזה האמצעי אם היו לוקחים השדה אשר בצד שדיהם וז"ש ומהנותר וראיתי מ"ש רש"ל דמצא הגירסא מן המחצה מן הנותר ולע"ד יתיישב הגירסא האחרת עפ"י הנז' ויומתק מ"ש הנותר שהנא מיותר ודוק

עוד דף קי"ז ע"א וסימן ניוסף הורד כו' דאיכא תרי ר' חייא חד בר אבא וחד בר יוסי לכן אמר סי' דבר יוסי הוא דאמר דהתחתון חייב וק"ל כו' שם לימא רשב"א כו' עיין מ"ש העין יוסף בזה דאין להקשות להר"אש דלפי המסקנא כו' יע"ש וראיה לזה ממ"ש רש"י הכא ד"ה באחזוקי תקרא כו' וכמ"ש החידושי הלכות ד"ה אי פחית מעזיבה כו' ודוק

מס' סנהדרין דף ט"ו ע"ב ושנים חלק עיין מ"ש רא"ש פרשת בהעלותך ד"ה ויאמרו ב' אנשים לאפוקי כו' ומ"ש והמה בכתובים כו' ובזה יובן לע"ד לשון רש"י כאן בסוגייא ד"ה ושנים חלק שלא נכתב עליהם זקן כו' כי לע"ד פי' כן לפי גירסתו שלא הי"לל הניח חלק אלא ושנים חלק וס"ד למימר דכתב חלק לאפוקי מזה פי' חלק שלא נכתב זקן והיה חלק לא שהיה כתוב בו חלק וכפי' במקרא והיינו לאפוקי מאן דאמר שהיה כתוב בו חלק והמה בכתובי' היינו מאותם הכתובים חלק לאפוקי אחרים שלא הוסמו לא בשם זקן ולא בשם חלק כו' כמ"ש רא"ש אלא המה בכתובים היינו מאותם הכתובים זקן וכמ"ש רש"י בחומש וגם ד"ה מי שעלה כו' ודוק

עוד דף י"ט עיין במ"ש בהלכות עדות פ"א דין ג' כ"ג יע"ש

עוד דף מ"ו ע"ב הספידא יקרא דחיי כו' עיין במ"ש בס' מנחת בכורים בתירוץ הרב שנות חיים דמיתת

צדקיה היה בבבל והיה כעבד לפני רבו כו' כי לענ"ד איכא למדי ביה נרגא דכיון דנבואה זו היתה בהיותו מלך א"כ נימא לעולם יקרא דחיי הוא והכא היינו דקא"ל שאפי' יגלה יספידוהו כהיו' בעת מלכותו אם איתא דבמלך איכא זלותא א"כ להכי מבטיחו דאפילו שיגלה מ"מ בהספדו יהיה כאלו היה במלכותו כו' א"כ מ"ש גם מ"ש הילוף אהבה דקושיית הש"ס היינו אם איתא שהוא יקרא דחיי למה לו בטחון הרי משום יקרא דידהו יספדוהו ומשני ליתיקרו כו' ובזה נלע"ד כוונת רש"י מ"ש לצדקיהו נאמר ר"ל בשלמא אי נאמר בטחון זה לישראל היינו אומרים דיתיקרו כו' אבל כיון דלצדקיהו נאמר אם איתא דיקרא דחייהוא למה נאמר אלין כיון דהיקר הוא לישראל וכתב הרב ר"א דבזה יתורץ קו' אחריתי דאיכא בש"ס כיון דכבר אמר דניחא להו כו' א"ב משום קאי נייח רוחו הובטח לזה אמר מאי כ"מ ליה ר"ל כלאו בטחון זה משו' יקרא דידהו יספידוהו כו' וע"ז היה קשה לי דהוצרך משום דאפשר דעל ידי גלותם מי' לא יהיה להם פנאי כו' ולא יהיה לו נחת רוח זה וכן הוא תירוץ הש"ס יתיקרו כך ישראל כו' אמנם לע"ד נראה כמ"ש גם בס' מנחת בכורים וגם דיו' רש"י וגם לקושיית המפרשים בתוס' די"ל דאפי' דמלך שאני מ"מ מאי כ"מ ליה בהוי אדון כיון דכל הענין הוא לחיי רק בלמלך אם לא יספידו איכא זילותא א"כ כיון דאיכא הספד כל שהוא תו ליכא זלזול כו' ודוק

עוד דף ק"ח ע"א בדורותיו כו' אפשר לו' טעם לדורשים לגנאי שהרי א"ו אפי' בגנאי כו' כשמר הכתו' ובפרט דיש דרשה לשבח אמנם י"ל דהכונה היא דמ"ם דרשתו לשבח עדיף אע"ג דקאמר אלו היה בדור של צדיקים כו' זה אינו גנאי לאותם הצדיקים אמנם הדורש לגנאי סבר כיון דאמרינן אלו היה בדור צדיקים אינו נחשב כו' זהו שבח גדול לאותם הצדיקים ומ"ה דריש הכי וזהו דיוק אותו לגנאי אבל שבח הוא לצדיקים שבאותם הדורות

עוד גם לא נחתם גזר דינם כו' עיין מ"ש רא"ם ז"ל פי' נח קאמר ז"ל דאלו היה משום חמס לבד לא היו נענשים כי אם הרעים ואלו היה משום ע"ז וג"ע לבד אפשר שלא היה שום גזרה הכרחית כו' וזה תימא דאדרבא אלו אמירי טפי וכ"ל דהוכרח רא"ם ז"ל לומר הכי משום דאל"תה א"כ עון החמס למה כיון דבעד ע"ז וג"ע היה גזרה הכרחית ובעבורה הורגת טובים ורעים לכן הוכרח לומר שאם היה בעבורם לבד אפשר כי לא היה שום גזרה כו' אמנם בעבור החמס יש גזרה ודאית אבל שיהיה טובים ורעים היינו משום ע"ז וג"ע א"כ הוכרח הג' עבירות להזכירם בתורה אבל אם נאמר דבעבור החמס אפשר שלא יהיה שום גזרה א"כ הכל בעבור ע"ז וג"ע א"כ עון החמס שהזכיר הכתוב למה כי עפ"ז יתחזק קושיית מהרש"א על רא"ם אמאי הוכרחו בש"ם לומר מפ' כירק עשב כו' מכאן שהוזהרנו על הגזל הרי מהעניש כאן הרי ודאי הוזהרו כו' כמ"ש בש"ם מהעניש כו' ולומר דאי לאו קרא דירק עשב דהוזהרו בגזל אדרבא היינו אומרים דבעבור החמס לבד אפשר דלא היה גזרה כלל זה א"א כי בהזכיר ע"ז וג"ע א"כ הזכרת החמס למה אם לא שנאמר דעתה דיש לנו פסוק כירק עשב דרשינן דהגזרה הכרחית היה בעבור החמס אבל היה דוקא לרעים אבל בעבור ע"ז וג"ע היה לרעים ולטובים אבל אם לא היה פסו' כירק עשב היינו אומרים דבעבור החמס לא היה גזרה כלל אמנם הכל בעבור ע"ז וג"ע אמנם לא היינו דורשים דבעבור זנות אנדרלומסיא בא כו' אלא אדרבא היינו אומרים דגזרה הכרחית באה היה בעבור ע"ז וג"ע ובעבור החמס היה רעים כשהיה שאמרו בש"ם דמנחות עידן רתחא ענשינן אעשה אמנם לא הוזהרו בה אבל עתה דכתיב כירק עשב ודייקינן איסור גזל א"כ כי מלאה הארץ חמס היינו דנענשו בעבורו אמנם אם היה בעבורו לחוד היה לרעים דוקא אבל בעבור ע"ז וג"ע היה לרעים ולטובים כדרשת אנדרלומסיא כו' אבל מוכרח לומר שאם היה בעבור ע"ז וג"ע לחוד אפשר שלא היה גזרה הכרחית כדי לאוקי המקראות דהוכרחו השלשה עברות ודוק

מס' זבחים דף קי"ו ע"א מה שמועה כו' עיין מ"ש בס' מנחת בכורים גם עיין מה שהקשה הרב נחלת יעקב לרא"ם דאשתמיטתיה סוגייא זו דר"א ס"ל דלאחר מתן תורה בא א"ב אע"ג דרש"י ס"ל דלאחר מתן תורה בא מ"מ לא הזכירו פה דסמך כו' ולענ"ד נראה דיותר יתאמץ קושיא זו במ"ש רא"ם דמדהביא כו' משמע דס"ל דמר אמר חדא כו' ולא פליגי ולכן הקשה א"כ אמאי לא הביא נ"כ ס' ר"א דמתן תורה שמע שהרי בהדייא בגמ' פליגי עם ר"א דהנהו ס"ל דקודם מתן תורה בא ולכן א"א לומר דשמע מתן תורה ובא אליבא דר"י וחבירו כו' גם יש לעורר אמאי רא"ם הוכרח להכריח דרש"י ס"ל דל"פ כדי להקשות אליו נר' דאם ס"ל דפליגי לא היה קשה לכן מבואר כונת רא"ם ז"ל כי כל רז לא אניש ליה ובודאי פליגי עם ר"א ור"א עמהם בענין אם בא קודם מתן תורה או אח"כ אמנם אם אלו התנאים פליגי דכל אחד אומר דוקא בשביל דבר זה לבד בא א"כ לא קשיא לרש"י אמאי לא הביא ס' ר"א אלא אדרבא קשה אמאי הביא ס' שניהם קריעת ים סוף ועמלק כיון דפליגי ומכח קושיא זו מוכרח דס"ל דלא פליגי רק מי שסבר משום עמלק ס"ל דגם בשביל קי"ס ומי שסבירא ליה קי"ס ס"ל דגם בשביל עמלק א"כ גם ר"א דס"ל בשביל מתן תורה ס"ל דגם בשביל קי"ס ובשביל עמלק ואפוכי פלוגתא לא מפשינן אלא במאי דאיפליגו בהדייא דלהנהו תנאי ס"ל דקודם מתן תורה כו' וא"כ א"א לומר אלא בשביל שתים אבל לר"א דס"ל דלאחר מתן תורה בא א"כ לדידיה בשביל שלשתם שמע בא וכ"ש דרש"י ס"ל דלאחר מתן תורה בא א"כ אמאי לא הביא ס' ר"א זהו כונת רא"ם ז"ל כמה שהוכרח להכליע דס"ל לרש"י דמר אמר חדא כו' ולא פליגי ר"ל לענין זה דלהנהו תנאי בשביל שתים אבל ר"א אפי' דפליג עמהם זס"ל דגם מת"ת מ"מ ס"ל דגם בעד הנך שמע בא ולהכי הקשה לרש"י ז"ל אמאי לא הביא ס' ר"א דבעד שלשתם בא מאחר דרש"י ס"ל דלאחר מתן תורה בא משום דאי הוה ס"ל דקודם כו' היה אפשר לומר דמשום הכי לא הביא ס' ר"א אבל כיון דרש"י אדרבא ס"ל דלאחר מתן תורה בא ולר"א לא פליגי עם הנהו תנאי במ"ש עמלק וים סוף אלא שהוא בא להוסיף ג"כ מתן תורה ודוק

מס' תמורה דף כ"ח ע"ב רש"י ד"ה נעבד כו' נהי כו' כדאמרינן כו' וקרא ל"ל והקשה בני החכם השלם והכו' כמהר"ר שמואל יצ"ו בזה שהרי לקמן דף כ"ט ע"א אמרי' בש"ם דלהדיוט שרי מדמעטינהו קרא לגבוה אם כן לעולם דמק"ו נפקא ואצטריך קרא כי היכי דנילף דלהדיוט שרי דהיא בלשון הש"ם לחוד י"ל דפריך ומאי הוצרך למילף לנעבד נימא רבא לנעבד כדי למשרי הדיוט כדלקמן אבל לרש"י ק' דקאמר למה לי כו' וגם ד"ה או חילוף אי לא כתי' קרא כו' ולע"ד י"ל דכונת רש"י היינו דק"ל הכי נמי שהרי הדיוט שרי אע"ג דלפוי' אסור לזה אמר כהי דלהדיוט כו' היינו לקמן כדיהיב טעמא מאי איצטריך למשרי לגבוה ואצטריך ודאי שהרי הק"ו כבר דחי ליה הש"ם אמנם עתה דהק"ו במקומו א"כ נילף דאסור לגבוה מיהא הואיל ולפוי' כו' וקרא ל"ל ומילא נימא דלהדיוט נמי אסור ודוק

סדר גט מומר ע"י שליח

עיין מ"ש מרן א"ה סי' ק"מ ומורם בסי' קמ"א ס' כ"ט והרב בית שמואל בסדר גט שני סי' כ"א ונ"ל אם המגרש הוא מומר יאמר לו הרב המסדר צריך אתה לתת הגט על ב' דרכים והאחד עיקר והב' לרווחא דמילתא וכן תעשה תמסור הגט ביד פ"בפ השליח שיקבל אותו ויזכה בו לאשתך ותתגרש בו מיד לקבלתו ויען יש קצת גמגום בדבר אם תועיל קבלתו לכך תחזור ותקח הגט ותמסרינו ליד השליח להולכ' ע"כ תמנה אותו לשליח לרווחא דמילתא דהיינו שתאמר לו אני פ"בפ ממנה אותך פ"בפ להיות שלוחי להוליך גט לאשתי פ"בפ ותנהו לה בכל מקום שתמצאינה או לשלוחה ותהא ידך כידי ופיך כפי וכחך ככחי ודיבורך כדיבורי ומסירתך הגט לאשתי פ"בפ או ליד שלוחה כמסירתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושלוחך לעשות שליח עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס ותכף ומיד בהגיע הגט לאשתי פ"בפ בכל מקום שתהא נמצאת או ליד שלוחה בכל מקום שיהיה כמצא מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך עד ק' שלוחי' ואפי' בלא אונס תהא אשתי פ"בפ מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם והנני מקבל עלי בשבועת התורה ובחלקי לעוה"ב שלא אבטל את הגט ולא את השליחות

ויש להזהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה בעיר אם לא במומר והיא יפת תואר או בנחפז ללכת ועיין בכנה"ג א"ה דף ק"ז מנהג קושט'

נכון שלא יקח השליח שכר הרבה . ראשונה ייחד המגרש השליח . ויזמן ארבע עדים כשרים ב' לחתום בגט וב' לראות מסירת הגט מיד הבעל ליד השליח ויחתמו הם בהרשאה . ויעידו הם על הגט ועדיו . ובקושט' עידי הגט הם עידי השליחות . ועניין הד' עדים הוא לרווחא דמילתא . קודם צווי הבעל לסופר ולעדים ייחד הבעל לשלי' וטוב שיהיה השליח מכיר לאשה . גם לכתחילה טוב שלא יהיה השליח קרוב לא לאיש ולא לאשה ולא לדיינים שניתן הגט לפניהם שהרי עדות ב"פב וב"פ תלוי בו . ועידי ההרשאה ועידי הגט לא יהיו קרובים זה לזה ולא לאיש ולא לאשה ולא אלו עם אלו . עיין בתי כהונה ח"ב דף פ"ה . גם שלא יהיה השליח חש"ו או עבד או נכרי או מומר או פסול מחמת עבירה דאורייתא ולכתחילה צריך שיהיה כשר אפי' בעביר' דרבנן לכן נכון שיהרהר בתשובה שלימה באותה שעה לכל הימים . וכן העדים . אמנם אפי' נשים וקרובים כשרים לשליחות . גם נכון שלא יהיה השליח סופר או עד בגט שהרי אינו יכול לומר ב"כ וב"כ ולשון אחר אין נכון . השליח ישבנו בפני ב' עדים כשרים והם עידי ההרשאה . יודיע לשליח שאסור הוא לישא המגורשת זו כדי שלא יוכל לומר אלו הייתי יודע לא הייתי נעשה שליח . וכן יאמר הבעל לשליח בפני העדים שחתמו בהרשאה הנני פ"בפ ממנה אותך פ"בפ להיו' שלוחי להוליך גט לאשתי פ"בפ . אם היא ארוסה יאמר ארוסתי פ"בפ . אתה או שלוחך או שליח שלוחך ושליח אחר שליח אפי' עד מאה שלוחים ותן הגט לידה בכל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך ושליח שלוחך ושליח אחר שליח אפילו עד מאה שלוחים ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי ודיבורך כדיבורי ותכף שיגיע גט זה ליד אשתי פ"בפ מידך או מיד שלוחך אפי' עד מאה שלוחים תהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם . ויקנו מיד הבעל קנ"ס במדל"כ שעכשיו על מינוי השליחות ככתוב בהרשאה . והחכם ישביע לבעל בשבועת התורה . ואם הוא מומר בחלקו לעוה"ב . שלא למסור מודעה ושלא יבטל השליחות או הגט . ואחר שמינה הבעל לשליח בעדים שייחד המסדר הב' עדים אחרי' והסופר לכתוב ולחתום הגט והשליח יהיה אצל כל דבר שישמע ויראה שהבעל מצוה להם לכתוב ולחתום לשמו ולשמה . וכתיבת הנייר והדיו כדי שיוכל להעיד שבפניו נעשה הכל כהלכתו ושבפניו נכתב ונחתם לשמו ולשמה . ישאל הרב לבעל אם רצונו ליתן גט וכשיאמר הן יעשו לו התרה וביטול מודעות כנהוג בכל גט . יתן הסופר הנייר והדיו והקולמוס וכלי הכתיבה לבעל במתנה ויגביהם כו' כנהוג . ויאמר לסופר כתוב כו' כנהוג . וכן לעדים כנהוג . והסופר יאמר הנני כו' כנהוג . וכן יאמרו העדים בעת החתימה כנהוג . צריך שיהיה השליח אצל כתיבת התורף כדי שיוכל לומר בפ"כ וב"כ ויקח סימן . מיהו אם היה בעת כתיבת שיטה ראשונה סגי ואם רוצה להחמיר על עצמו ולהיות גם בכתיבת כולו אין שומעין לו משום דמוציא לעז על גיטין אחרים כמ"ש מרן בש"ע סי' קמ"ב ס' ט"ו . ובכנה"ג דף ק"ז . יאמר הרב לשליח שישמע שמתחיל הסופר לכתוב לשמו ולשמ' ולשם כריתות ולשם גירושין כו' . צריך שיהיה גם השליח בעת חתימת העדים מתחילה ועד סוף אם השליח בפני המגרש האידנא לא משכחת לה . אם הבעל נחפז ללכת עיין בכנה"ג דף ק"ז ע"ד אות כ"ד גם אם נחפז ואינו רוצה לגרש כי אם לזמן יע"ש . אחר שיכתוב הגט ויחתם כדת כנהוג בעוד ביד הסופר ישאל המסדר לעידי מסירה המוכנים שאלות אלו . אתם פ"בפ ופ"בפ שמעתם מפי פ"בפ שמינה את זה פ"בפ להיות שלוחו להוליך גט לאשתו פ"בפ ויאמרו הם הן שמעתם שפ"בפ השליח נתרצה להיות שלוחו של פ"בפ הבעל ויאמרו הן . ואלו עידי מסירה יחתמו בהרשאה שיכתב אח"כ . אחר המסיר עם עידי החתימה א' מימין וא' משמאל של המסדר והסופר והבעל והשליח כולם כא' עומדים ולא יושבי' יזהיר הרב לבעל ולעדים ולסופר ולשליח כשישאל להם דבר מכאן ואילך לא ישיבו ב"פ אין או ב"פ לאו רק פעם אחת וקודם שיכתוב הסופר שיטת י"ב יניחהו עד שיתייבש ויתנהו למסדר שיראה אם יש קצת דיבוק באותיות או פרור הוא והת"ח אשר עמו ויקראו הגט תיבה בתיבה והת"ח יקשיבו מהגט היטב אשר העתיק ממנו וידקדק בחסרות ויתרות וביודין ובכל הדיוקים כנהוג ושלא יעבור אפי' אות א' חוץ לשיטה ואחר הקריאה והדקדוק יתנהו לסופר לכתוב שיטת י"ב כדת מה ואח"כ יתנהו לעדים לחתום כנהוג וחוזר וקורא הגט בדקדוק לשון כבתחילה . ואח"כ ישאל לבעל ולסופר ולעדים כנהוג ואצל כל השאלות יהיו השליח ועידי המסירה . ישאל הרב לשליח אם היה בעת כתיבת הגט לשם הבעל פ"בפ לגרש בו את אשתו פ"בפ לש"ו ולשם ג"נ כו' ויאמר הין . יקפול הרב הגט כנהוג ויתנהו לבעל ויאמר לו החזק זה הגט בידך עד שאומר לך תנהו לשליח ואז יחזור הרב לשאול לבעל אם נותן גט זה מרצונו ואם נדר או נשבע שבועה או תכ"פ או קבל חרם או קנין כו' כנהוג . יעשה התרות וביטול מודעות אם מסר על הגט או על השליחות וכל הדבר הגורם כו' לגט או לשליח כו' וכשמבטל הבעל המודעות יאמר וכן אני מקבל עלי בחרם ובשבועת התורה על דעתכם (ובחלקי לעולם הבא) שלא אבטל לא את הגט ולא את השליח וכן עכ"פ יבטל השליח המודעות אם כאולי עשה שום מודעה על השלי' שיהיו בטלות . יאמר הרב לשליח שיסיר הטבעות שבידו אם יש לו ויחבר שני ידיו ברפיון ויפתחם מלמעלה באופן שיהיו שני ידיו נכח פניו ולא יסייע לו שום אדם ויאמר הרב לעידי המסירה שיראו נתינת הגט מיד הבעל ליד השליח והן יהיו עידי ההרשאה עידי ההרשאה צריכים להיות יודעים לקרות ולחתו' ההרשא' לכל הלכותיו ופרטי הדינים . יאמ' הרב לבעל שיגביה ידו עם הגט למעלה מיד השליח . ויאמר לו אתה פ"בפ עיין בס' הלק"ט דף ס"ו ע"ג שיש נהגו לומר פ"בפ

שלוחי. וכן נמצא בספר כ"י להרב מהר יוסף ז"ל ולא נהגו כן התקבל גט זה לאשתי פ"בפ וזכה לה בו ובקבלתך גט זה מיד תהיה אשתי פ"בפ מגורשת בו מתני ומותרת לכל אדם ויסלק ידו מכל וכל מהגט ויקבלנו השליח ויחזיק בו ויקבוץ ידיו ויגביה ב' ידיו למעלה וזכה בו וילך בו ד' אמות או יותר ואח"כ יאמר הרב המסדר לבעל כבר אשתך מגורשת אבל לרווחא דמילתא עשה שליח הולכה ואז יקח הגט מיד השליח לחזור למוסרו לו ויפתח השליח ידיו כנז' והבעל יגביה ידו עם הגט למעלה כנז' ויאמר הבעל לשליח אתה פב"פ הולך גט זה לאשתי פ"בפ ותן אותו בידה בכל מקום שתמצאנה ותהא ידך כידי ופיך כפי ודיבורך כדיבורי ועשייתך כעשייתי ונתינתך כנ"ז לאשתי פ"בפ הנז' כנתינתי ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושליח שליח אפי' עד מאה שילוחים ואפי' בלא אונס כלל עד שיגיע גט זה ביד אשתי פ"בפ הנז' ותכף שיגי' גט זה ליד אשתי פ"בפ הנז' מידך או מיד שילוחך או מיד שלי' שלוחך אפי' עד מאה שלוחים תהא אשתי פ"בפ הנז' מגורשת בו מתני ומותרת לכל אדם. (כשאומר הבעל לשליח ותהא ידך כידי צריך שיאחוז בימין השליח בפני הב"ד ולא נהגו כן כן.)

אח"כ יקח הרב הגט מיד השליח ויקרא אותו בדיקדוק עם עידי החתימה וישאל לסופר ולעדים אם זה הוא הגט שכתב ושחתמו. ויחזרהו הרב לשליח בפני עידי המסירה ויקבל הבעל חרם ושבועה (ובחלקו לעוה"ב) שלא לבטל לא את הגט ולא את השליחות. והרהורי תשובה לעדים ולשליח קודם הכל בפוס מלא בהדייא שיאמר כן. גם אחרי כתיבת התורף ישתדלו כלאח' יד שילא לחוץ שלא יובן שמוכר' לצאת יען כל יציאתי היינו כדי שלא להוציא לעז למי שלא היה בכל כתיבת הגט כמ"ש מרן סי' קמ"ב סעיף ט"ו אמנם צריך השליח לעשות סי' בנייר ונכתב סי' מובהק קודם שילא יאמר הרב לעידי המסירה ראו מסירת הגט לשם ג"ג ויאמר ג"כ לעידי הגט שיהיו ג"כ עידי מסירה כ"ש ס"ה דף קכ"ח יודיע הרב לבעל ולשליח פירוש המילות

נוסח ההרשאה

ואין כותב ראשי תיבות בהרשאה כלל ואם כתב אפילו כענין ח"מ פסלו מהר"ם אימרלם. צריך לכתוב כתבנו וחתמנו במ' שיטה. ויהיה הכל כתיבה תמה שלימה

נוסח ההרשאה לגט שליח מתומר

בבך בשבת כך לירח פ' שנת כ"וכ לבריא' עולם למנין שאנו מונין כאן במתא ירושלם דיתבא על מי שילוח ועל מי בורות. בפנינו עדים החתומי מטה מסר המומ' אשר נקרא לפנים בישראל פ"בפ גט כשר כדת וכהלכה ביד פ"בפ וכך אמר לו אתה פ"בפ התקבל גט זה לאשתי פ"בפ וזכה לה בו ובקבלתך גט זה תכף ומיד תהיה אשתי פב"פ מגורשת בו תמני ומותרת לכל אדם וקבל השליח פ"בפ הנז' הגט מיד הבעל פ"בפ הנז' וזכה בו לפ"בפ הנזכרת ושוב אמרו לו כ"ר י"ב כבר אשתך מגורשת אמנם לרווחא דמילתא תקח הגט ממנו ותעשה אותו שליח הולכה ולקח פב"פ הגט מיד פ"בפ הנז' וחזר ומסרו לו פעם אחרת וכן אמר לו בשעת מסירה אתה פ"בפ הולך גט זה לאשתי פ"בפ ותן אותו בידה בכל מקום שתמצא' ותהא ידך כידי ופיך כפי ודיבו' כדיבורי ועשייתך כעשייתי ונתינתך גט זה לאשתי פ'בפ הנזכרת כנתינתי ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושלי' שלי' אפי' עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס כלל עד שיגיע גט זה

לאשתי פב"פ הנזכרת ותכף שיגיע גט זה ליד אשתי פ"בפ הנזכרת מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך אפי' עד מאה שלוחים תהא אשתי פ"בפ הנזכרת מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם ותכף ומיד מסרו בידו והגט הנז' שעשה עליו שליח פ"בפ הנז' להוליכו ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם לפני השליח הנז' כאן במתא ירושלם הנזכרת בכך בשבת כך לירח פ' שנת כ"וכ לבריאת עולם ועידיו החתומים בו הם פ"בפ ופ"בפ וסימני הגט הנז' ריש שיטה שלישי' תיבה פ' וסופה תיבה פ' וריש שיטה שבית תיבה פ' וסופה תיבה פ' וריש שיטה תשעית תיבה פ' וסופה תיבה פ' ובסוף שיטה אחד עשר בלד אות נון של פיטורין יש בם נקב קטן וקודם שמסר הגט פ"בפ ביד שלוחו הנז ביטל בפנינו ובפני השליח כל מיני מודעות אם מסר על גט זה או על שליחות זה וכל דבר הגורם שום פיסול וביטול לגט זה או לשליחות ופסל עידיהן גם בפנינו עדים החתומי מטה קבל עליו בשבועת התורה ובחרם ובחלקו לעולם הבא שלא לבטל לא את הגט ולא את השליחות עד מאה שלוחים ושלא לגרום שום דבר שיזיק ויינגד לא לגט ולא לשליחות וקנינו מיד פ"בפ הנזכר קנין ג"ש מעכשיו במנל"כ על מינוי השליח הנז' ומה שראינו ונעשה לפנינו כתבנו וחתמנו וקיים. והכל נעשה כתיבה תמה ובלי שום ר"ת ויחתמו העדים להרשאה זו זה תחת זה ונוהגי' לעשות קיום לשטר שליחות מפני כמה טעמים ובפרט אם ירצה לעשות השליח שליח כו' אפי' בלא אונס כו' וזה נוסח הקיום. במותב תלתא כחדא הוינא נחנא בית דינא לחתימין לתתא כד אתא קימנא פ"בפ ופ"בפ ואסהידו על חתימת ידיהי ואשרנוהי וקימנוהי כדחזי ואתקים כו'.

פב"פ דיין	פ"בפ דיין	פ"בפ דיין

כללים

אפי' במקום שקבלו עליהם הוראות הרמ"א יש פעמים שתופסים כמ' הראב"ד הרלנ"ח

סי' קכ"א משא מלך ח"ז חקירה יו"ד והר"ב ככ"הג י"ד סי' קי"ט אות ז' מהגהת הטור

רב נחמן סתם המוזכר בש"ס עיין בשיטת הרשב"א לגיטין פ' כל הגט שהוא ר"ן בר יעקב ולא בר יצחק ברמ"י יע"ש

הלכות שבת לענין מת מותר לזלף חומץ על גבי בגדים של מת בשביל שלא יסריח כמ"ש ב"ה בשם שה"ב פ"ך ואפי' עתיד להסריח ועדיין לא הסריח ועיין ככ"הג סי' שי"א הגהת הב"י

טילטול ע"י גוי הותר מור"ם שם ועיין בב"י משם המרדכי בשם רא"ס

אם חוששין שמא יתקשו אבריו ולא יופשטו מטלטלין ע"י כיכר או תינוק להפשיט אבריו מרן בב"י משם המרדכי להורידו ע"ג קרקע ע"י כיכר או תינוק שלא יסרח בימות החמה מותר ואפי' לדעת מרן אם אי איפשר בהשמטת הכר מתחתיו שיתוקן הדבר דבר שמואל סי' קמ"ח

לפשוט בגדיו מחששת שמא יתקשו אבריו ולא יהיה נפשט ויהיה בזיון למת ע"י כיכר או תינוק מותר הרד"ך בית כ"ב חדר ד'

שייך לה' מגילה עיין מ"ש הככ"הג א"ח סי' תר"ץ הגהת הטור ש"י י"ט כתב ז"ל דאיפשר דהוא חובה יען כיון דאפי' מה שקרא שבר המריקן קורא ופושט ולא יכרוך אע"ג דמאי דהוה הוה כ"ש מה שיקרא שעדיין לא קרא יע"ש גם בככ"הג א"ח סי' תרל"ג כתב דנוסח האגודה ועל ועל ובזמן בוין דאל"כ הם פ"ב ולע"ד ק' דאעפ"כ הם פ"ד וכ"ל דניסים מלא ב' יודין וזה לא מלינו בשום מקום וראיה מגיטין וכמ"ש בס' עזרת נשים מס' ה' נשי ואתיפת הרן ואם יש מוסיפים טעות בידם כו' יע"ש דף פ"ן א"כ הככ"הג אין לנו

הרנים בזה שאם היה אפי' א' מלא היינו אומרים שאני גט דבתר רובא אמנם לא מלינו אפי' א' מלא גם מה שהקשה אפי' יהיו פ"ה על הנסים כו' ונם ואת פרשנדתא כו' מ"מ עדיין צריך עשרה דהמן עולה כ"ה לזה נלע"ד דהיינו כ"ה עם י' בני המן וגם על הנסים הם כ"ה עם עשרה בני המן אמנם ק' מההיא דגיטין בתיבת ניקים לכן לע"ד י"ל דכונת האגודה תעל הפורקן ועל כו' ובזמן כו' כלם בלא ויו וגם נסים אמר א"כ לא הוו אלא ע"ח וי"ח תיבות על הנסים כו' הם כ"ו כמנין המן ר"ל עם כוללות תיבת המן . ובואת פרשנדתא הם כ"ה עם העשרה בניו ודוק

הלכות מאכלות אסורות ושייך לה' קיום . לענין גוי שמלא גבינות מח"ל ע"י ישראל ואותו הישראל שלא כתב בכתב ידו שהוא כשר והוא במקום פ' וכ"וכ הם מכניס וכ"וכ הוא משקלם ובא חתום בחותמו ובקשו לקיים הכתב ולא נמלא רק ע"א מדייני העיר אי מקיימינן הכתב על פיו דומיא דע"א נאמן באיסורי' או לא והנה לענין הקיום באתימ' רב מומחה עיין פרי האדמה ח"ג ה' עדות פ"ו דין א' יע"ש ועיין מוהר"מ די בוטון סי' ז' שהעלה דבע"א סגי לקיו' אמנ' הרב כנ"הג י"ד סי' קי"ח בהגהת הב"י אות כ"ז העלה דבעי' דוקא שנים ושכן הוא המנהג יע"ש ד בש ושמן הבא בנאדות מלד הבשר נהגו פע"הק להתיר ועיין בית דוד י"ד סי' ע"ה כנ"הג סי' פ"ז הגהת הב"י אות מ"ג

הלכות רבית פע"הק הסוחרים נותנים כאן מעות לבע"ב תושבי ע"הק כדי שיפרעו מורשיהם בשאלו' אמנם מה שנותנים שם הוא יותר על הקלבה שנותנים פה ונשאר בדרך הלואה עד שתבא הספינה עיין מחנה אפרים דף כ"א מ"א סי' ך' וסי' ס"ג גם ענין קנס שעושים במעות יתומים לא לריך למעבר הכי בית דוד חי"ד סי' כ"ב

שייך לי"ד ה' נדרים ונזירות . לבקש לדדים להתיר . חוא כשים מכשול שאם לא יבקשו התרה יבא בע"כ באיזה תואנות והשבעים מוכרחים להתקוטט ולהלחם עם שכנגדם וגם שאר קליני עם מוכרחים להלחם בעבור הרבים גם הנם כי בנדון זה לא שייך חרטה מעיקרא מ"מ פתח שאם היו יודעים שיקבל עליו מה שקבל עתה כו' לא היו נשבעים ועיין סי' רכ"ח ס"ד ולא הוי כנולד דלא מהני אלא בחרטה מורם י"ג

וענין עד"ר עיין גיטין דל"ו ע"א אא"כ יש מלוה בהתרתו אבל מה שאמרו ע"ד רבני כל ישראל הרי פרט ודאי כי הריב"ש הקיל והרשב"ץ קצ"א להחמיר ורבינו ז"ל ועיין ס' בית יהודה דקל"ט ואם ח"ו מיקרי כדנוד עבירה מה שבודאי יבואו לידי סכנת נפשות ע"י מחלוקת עלום שיתרבה אפילו על"ר מתירין ב"י ז"ל בשם הר"ן ומורם רכ"ח סי' כ"א . גם בלשון מסופק הולכים אחר דעת הרוב שאומרים שכך היה כונתם . גם דבר שמלטערים בו רבנן מקרי פתח להתיר עלין כההיא דטולא לשמשא מס' נדרים דף כ"ב דאלו הוו ידעי נם עד"ר לדבר מלוה יש התרה ולורך שלום רבים הוי מלוה גדולה וכמו שהתירו ללורך רבים דמלוה כההיא דמועד וכמ"ש הריב"ש תקי"א מ"מ לריך שלא יהיו אפילו המעוט מוחים וכן ס"ל למרן למוף כשהביא דברי הריב"ש גם מור"ס בהגהה סי' רכ"ח סמפ"א . ואע"ג דהשבועה לא היתה לדבר הרשות מ"מ ודאי מלוה דשלום דרבים ולהשקיט המריבה עדיף אמנם אם אומרים שעשו כן לגדר לרבים שלא ינייזו פנים אחרים כו' או סייג לתורה שלא יבא אחר ח"ו כו' אין יכולים להתיר כמ"ש מרן בש"ע סכ"ח אמנם רובם מסכמי' שאם הוא לדבר הרשות אפי' אם היה ע"ד המש"ה לבד אם ההתרה הוא לדבר מלוה מתירין תשו' ב"י דר"עא בפרט רש"י ז"ל ומורם סי' רכ"ח סכ"ב פסק כהריב"ש דבעי שהיה השבוע' לדבר הרשות וההתרה היא לדבר מלוה ואח"כ הביא סברת התוס' דמתירין אפי' שאינו לדבר מלוה ועיין מרן בב"י דף ע"ד סוף ע"ג דלכ"ד ודאי מתירין

הלכות כלאים לענין הבוטאנה אשר תופרי' אותה בחוטי פשתן ואח"כ תופרים אותה בבגדי למר עיין ת"ש מרן י"ד סי' ש' ס"ה רלועה כו' ולפ"ז כו' והיא סברת הרשב"א ז"ל מ"מ מ"נקט עורות נראה דוקא עורות אבל זו הבוטאנה שהתפירה היא דקה ועוברת באמלע חוט תפירת הבוטאנה במקום חיבורן בבגד דבזה הרדב"ז ז"ל בשנו' ח"א סי' קפ"ט כתב להחמיר כו' והוא ז"ל תקן למי שירלה להתפור הבוטאנה בחוטי פשתן שיניח מתוך למקום חיבורן עם הבגד כשיעור אלבע ויתפור אותו בשמי או קונבוש או למר נפן ואפ"ה כתב כיון דהר"ת כתב אפי' שאינו שוע טווי ונוז כו' לכן כתב דירא שמים לא יתפור הבוטאנה בחוט פשתן כלל יע"ש והנה מרן ז"ל בש"ע כתב לשון הרשב"א דוקא עורות אשר מדיוק זה למד הרדב"ז איסור בבוטאנה אמנם בב"י הביא תשו' התרומת הדשן סי' רנ"ז שכתב להקל כש' הר"ש מטעם דהחוט שבהם העורות תפורים הואיל ואינו רק לחבר' לבד לא חשיבי ובטלי לגבי העור ואין בהם משום כלאי' ואינו נטעם דספקו להקל כו' כמ"ש בש"ע וא"כ ראוי להזהיר לכל ישראל שלא יתפרו הבוטאנה כשרולים לחברה בבגד למר בחוטי פשתן אלא או משי או קונבוש או למ"ג ולענין הבוטוני' הרדב"ז אסר בהריא יע"ש . גם מה שערערו זה כמה שנים בבגד דכמעט אסור ללבוש שום בגד למר משום דבשעת האריגה ע"י ההכאה נפתח ותופרים שם חתי' חוטין של פשתן כדי לתקנו שמעתי שיותר סברה היא שאין מתקנים אותו אלא במינו מטעם שהוא מלוי והוי ס"ס . ועיין ס' פרח שושן וס' אדמת קדש

הלכות עדות וקיום שטרות . כשאינו ניכר חתימת הדיין הג' אלא חתי' הראשון והשני השטר מקוים ש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ט יע"ש

הלכות גבית חוב . לענין ב"א או שהיה חייב לק"ק אם נגבית ממתנה שנתן במתנת ש"מ עיין א"ה סי' כ"ג ובס' בית שמואל ס"ק כ"ה וכ"ט ובח"מ סי' רכ"ב יע"ש

הלכות מכירה . המוכר שטר עיסקא לא סגי בכתיבה ומסירה אלא בעי קנין אג"דאק עיין ח"מ סי' ס"ו וסי' קכ"ג והר"ב כנ"הג שם מוהרי"ט בשנו' י"ד סי' כ"ו באופן כי לדעתי שטר עיסקא דיין עפ"י תיקון הג"ור דהוי פלגא מלוה ופלגא אינו מלוה ולא פקדון גמור מ"מ אין לו דין כופר בפקדון ולכך כשנעשה בכתיבה ומסירה וקנין אגב דא"ק הוא קנין גמור

הלכות נזיקין . לענין פה ע"הק אשר היה ניזק לכוללות בני ישראל שקמו הגוים ושללו את ביתם מסיבת דמי שחשב לתקן איזה תיקון לתועלת כוללות הפ"הק אם מכים הק"ק מחוייב לפרוע הנזק הנז' ועיין רשד"ס ח"מ סי' שפ"ט ומה שלא הניחו אח"כ לשר העיר לייסר לגנבי' ולשוללים עיין ח"מ סי' ש"פ דין משאות הספינה שבא אחד והטיל לים כו' והכא משום סכנה הוא דלא הניחו יע"ש

ה' י"ט ותרומות

פע"הק נוהגים בליל ב' של ר"ה לחלק בק"ק חתיכות של אתרוגים הנקרא טירדה כדי שיברכו שהחיינו אם ליקטן ישראל לענין ברכה ושהחיינו עיין מוהרש"דס י"ד סי' קל"ב כו'

הלכות שבת

לענין לשתות מי רגלים בשבת נראה דאסור תוס' שבת דף ק"ה ומוהריק"ש

לענין להחליף הבגד של הפ'ונגטאנילה בשבת כתוב בספר

שאין מלכים בס' שכ"ח משם ס' הזכרונות שאמר ומה גם אם הוא נייר ומה גם כי לפעמים מוציא דם ממילא לא ע"י דחיקה ולובש את הבגד בשבת ועיין במוהריק"ש ז"ל שם

ה' תענית

לענין חתן שחל אחד מד' צומות תוך ז' ימי חופתו מאי דינו עיין שיטת הריטב"א מס' תעניות בפרק בתרא כתב וז"ל מסתבר דחייב להתענות כיון דרגל שלו הוא רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו הם דרבים אתי אבלות דרבים ודחי רגל דיחיד ועוד דמקרא מלא דבר הכתוב אסלא העלה את ירוש' על ראש שמחתי עכ"ל (א"ה עיין כנה"ג א"ח)

אמר בנו יוסף עיין תוס' מס' עירובין דף מ' ע"ב ד"ה דילמא אתי לתמרך יע"ש ודוק

שירות ותשבחות מותר לאומרם בבית המשתאות פסקי הרא"ש בברכות פרק אין עומדים יע"ש

הלכות ברכות

ברכת חי העולמים בבירי מגן אברהם סי' ר"ז

ה' מאכלות אסורות

היום ל"ן למ"בי באו לשאול על ענין הגבינות אשר באו מקושט"א ויש מהם אומרים שמשום בית ישראל בספינה והישראל נתן בהם דעתו על גמל יפ"ו וביפ"ו היה תחת יד גוי ומשם הובא ע"י גויים פילאחים פה ויש מהם אומרים שביפו לא נתייחדו ביד גוים רק שמסרום לפלאחים שיביאום פע"הק והביאום, והנה לכא' אחת מהם יען שמצא יאודי שהעיד שאלו הזינבילים היו ביפו תחת יד ישראל א"כ אין לחוש אלא מביאתם ליפו עד פע"הק כשנמסרו לפילאחים וכיון שאינו ודאי שנתייחדו בבית גוי שהרי רוב הגוים שלנו מניחים משאות הישראלים שמביאים על ידם ברחוב של רבים אפי' שהוא רחוב של גוים מתיירא לפתוח ולהחליף וכמ"ש הרשב"א הביאו מרן בב"י י"ד סי' קי"ח וכתב דכדאי הוא הרשב"א לסמוך עליו בדיעבד, גם עוד יש לסמוך להקל יען אלו הפילאחים אינו בנמצא אתם חריצי גבינה ממין זה וא"כ הני מ"ש ס' אם נמצא א'עיקרא ואת"ל נמצא שמא לא החליף מאחר שהניחם ברחוב ותירתת, גם אם יש לומר שלא ידען שיש גבינה במשא הזאת הוי יותר היתר אבל אותם שנתייחדו בבית הגוי ביפו אין להם היתר ועיין בפר"ח י"ד סי' קי"ח ס"ק ל"ח

ספר פני האדמה

פרשת נח

והנה עלה זית טרף בפיה

במדרש ויברך אלהים את נח כו' פרו ורבו זה שיכן בזכות הקרבנות

יתבונן האדם ואחי יתן אל לבו ביום טובה היות בטוב וביום רעה יתכסה בסתר עליון עץ חיים היא למחזיקים. ומה יצדק אנוש עם אל במדה שאדם מודד ישוב עמלו כמו שאמור בזיקים, עד ישקיף ה' וירא לא ימנע טוב להולכים בתמים ולקרב את המרוחקים,

כמ"ש בסידרא דיומא איש צדיק תמים כו' די"ל תיבת איש למג"מ ושאר הדיוקים כמבואר בדברי הרב משה אשיך ז"ל והוא ז"ל ביאר הדברים על מתכונתם נאים הדברים ומה שי"ל במ"ש דנח לא היה מוכיח לדורו ממ"ש בגמרא ס' חלק קל הוא על פני המים כו' גם דרש רבא לפיד בוז כו' ומה שישבתי לדבריו עיין בס' פרי האדמה א"ח הלכות דעות פ"ו דין ז' ועפ"ז כתבו המפרשים בא אתה כו' כי אותך כו' ר"ל כיון דאתה צדיק לעצמך ולא יסרת הדור א"כ בא כו' כי אינך כדאי להנצל ולראות צרתם אלא החבא ואפילו שלפניו יתברך גלוי שלא היו שומעים מ"מ לפני נח מי גלוי וז"ש כי אותך ראיתי כו' אבל העולם אינם יודעים ולע"ד נר' דעונש נח היה שהיה מקטני אמנה ולא האמין במבול עד שדחפוהו המים כו' לכך א"ל בא אתה כו' כי אותך ראיתי צדיק ר"ל שלא חטא אמנם במה שלא האמין לבד היה ראוי ליענש ולכך א"ל בא אתה כו' ומהר"ס ן' חביב ז"ל פי' דהכתוב מליץ בעדו דהיינו מה שאתה רואה כי אלה תולדות כו' ר"ל המע"ט שהיינו שהוא צדיק ומה שלא הוכיח לבני דורו ה"ט משום כי איש צדיק כו' היה בדורותיו דהיינו מתושלח ורישך בקרירי כו' כי אפשר לפ"ז מאי דכתיב במשלי כ"ד או' לרשע צדיק כו' יקבוהו עמים ולמוכיחים ינעם ועליהם כו' שפתים ישק כו' ר"ל דהאומר לרשע צדיק כו' אותו יקולל אבל למוכיחים כו' שעושה זה כדי שיקבלו ממנו דברי המוסר דומיא מ"ש במ"ש אל תוכח לץ כו' הוכח לחכם כו' אדרבא ינעם וז"ש ולמוכיחים ינעם אפילו שקורא לרשע צדיק ועוד אפילו מי שאינו מוכיח משום דיש גדול יותר ממנו ורישך בקרירי אמר ועליהם תבא ברכת טוב יען שפתים ישק משיב דברי נכוחים מלתא בטעמא

וע"פי הנז"ל דהיה מקטני אמנה עד שדחפוהו המים ז"ש מאמרינו ויברך כו' זה שיכן בזכות הקרבנות דהנקשה בעל המאמר כיון דביאתו לתיבה היה שדחפוהו כו' א"כ איך שייך ברכה כאן בבאתו כאלו בשביל ביאתו לתיבה נתברך לזה אמר זה שיכן בזכות הקרבנות כלומר זה שייך עתה בשביל הקרבת הקרבנות

ועם מ"ש ז"ל דנח היה צריך סעד כו' ואברהם אבינו ע"ה אין צריך סעד כמ"ש התהלך לפני כו' ובזה פי' מ"ז מהר"י אאגיז ז"ל הבוטחים בה' כהר ציון כו' הרים סביב כו' וה' סביב לעמו הנקראים עם והטעם שלא ינוח כו' למען כו' אבל הטיבה ה' כו' ולישרים בלבותם שהם צדיקים שאין צריכין סעד כו' כי אותם יוליכם ה' עם פועלי כו' ועכ"ז שלום על ישראל

נמצא דישרי לב היינו אותם דאינם צריכים סעד כו' וזהו נראה לע"ד שהוא מ"ש הכתוב ישמח צדיק דהיינו בנח וחסה בו ר"ל שיהיה סועדו ותומכו אמנם ויתהללו הם אותם שהם ישרי לב שאינם צריכים סעד לתומכם

והנה בדרשת בדורותיו יש דורשים ויש דורשים והם ר"י ור"נ דר"נ דריש לשבח ור"י לגנאי וחד הביא משל הפומא והיין וחד הביא משל האפרסמון והבתולה. והר"ס אלשיך הק' לר"י איך חשיד קדוש כמוהו ידרוש ח"ו לגנאי והכתוב משבחו גם בורך המשלים ולע"ד נראה דתרוייהו ק"ל רבוי בדורותיו דהי"לל בדורו אנ"ל אפילו בדורו ולזה ר"י ודאי ס"ל לעולם דהפסוק

דהפסוק היינו לשבחו והוא משום דאיכא סברא מבחוץ שאלו היה בדורו של משה כו' כמשל הסומא והיינו להכי קאמ' בדורותיו לשון רבים דבשני הדורות דורו ודור לדיקי' אחרים היה נחשב ללדיק

ועמ"ש הרב פני שלמה ז"ל ליישב סברת ר"י עמ"ש בזוהר דנח יפה עשה כו' שהרי משה בענין ערב רב מה היה השקול כו' יע"ש לדבריו ה"א כי בנח הו"ל תרתי חד שלא התפלל וגם שלא היה אלא תמים שהוא סור מרע ולא היה מתחסד והם לא דרשו אלא מה שלא היה מתחסד מה גם דר"י קאמר אלו היה כו' לא היה לדיק ועיין מאמר ב"ר על פי לכל זמן ועת לכל חפץ כו' זמן היה לנח ליכנס לתיבה כו' משל לפרנס כו' יע"ש ולע"ד יובן עמ"ש במסכ' יומא דף י"ב ומינו אחר תחתיו כו' ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג בה' עבודת יו"הך פ"א דין ג' מדף מ"ח ע"ב עד דף מ"ט ע"ג יע"ש ועפ"י חילוק מורינו הרב בספר זרע אברהם דיש לחלק בין פרנס לכ"ג י"ל דזהו כונת המאמר שהביא ב' משלים משל הפרנס ומשל המופר דאי משל הפרנס לחוד י"ל התם שאני שהוא שררה גדולה על כל ישראל מ"ה איכא משום איבה אבל היכא שאינו שררה רבה יודה ר"י דשניהם כאחד טובים או י"ל דלא יחזור הראשון להכי הביא משל המופר דשכיר הוא ובא בשכרו וא"כ שררה דלא שייך כ"כ איבה כמו בכ"ג ושיא ואפ"ה מטעם זכיה וחזקה כההיא דאיתא בח"מ סי' קמ"ט וא"ח קכ"ג במי שהחזיק במלוה או גלילה כו' דמטעם חזקה אחר שיעבור האונס חוזר לחזקתו הכי נמי הכא

ועפ"י זה י"ל פסוקי יפתח ויאמרו אל יפתח לכה והיית לנו כו' די"ל מאי והיית דהי"ל ותהיה גם דעתה אמרו ונלחמה ואח"כ אמרו ונלחמת

גם מ"ש דלא אתם שנאתם כו' ומדוע כו' גם מהו הנתינת טעם לכן עתה שבנו כו' אמנם רמזו זה כי מתחילה היה לראש וגם עתה יחזור לשררתו ומ"ש והיית לשון עבר לזה א"ל הלא כו' מדוע באתם כו' דנמלא דבעבור השררה ולא דראוי לחזור לזה א"ל אדרבא היא הגותנת דבעבור דבר זה דאוי והגון לכן עתה שבנו כו' ונלחמת כו' והיית לנו כו' איך שיהיה

הנה זכה נח לברכה זו בשביל הקרבנות ככו' במאמר ופסוק זה אם הוא ברכה או ליווי עיין מ"ש הרב משנה למלך ח"ד דף פ"א ועיין בענין מלוה זו מה שהארכתי בס' פרי האדמה ח"א הלכות אישות פט"ו דין ב' דף כ"ה ודף כ"ו ויובן פסוק אחרי האיש אשר לא הלך כו' די"ל מאי כל התוארים הללו הרי אי לא עביד הכי רשע מקרי

גם תיבת האיש גם לשון הלך עמד ישב וי"ל דר"ל דאפילו חשקה נפשו בתורה ז"ש אשרי האיש דמתגבר כשהוא איש ולא הלך בעלת רשעים אפילו למלוה מזומנת ואח"כ לישא אשה וגם ובדרך כו' לא עמד אע"ג דעלתו ומחשבתו בתורה וגם ובמושב לנים לישא מי שאינה בת בנים וכיולא משום ממון אלא אדרבא בתורת ה' חפצו ובתורתו כו' ואפי' הכי והיה כעץ שתול כו' אשר פריו יתן בעתו אלו לילי שבתות דאזי ועלהו לא יבול שיהיו ת"ח והגונים ואפילו הוא זקן וכבר קיים פריה ורביה מ"מ הוא תיקון ואם לאו הכי ה"נ אפילו הוא קודם הלכות יהיו בנין נשמתן מעדת קרח ובפרטות מ"ש הר"ס אלשיך פ' בא בפסוק בלילה הזה כלי אש ומרורים כו' יע"ש באורך

ובזה נראה רמז מ"ש דוד הע"ה אשכילה בדרך תמים כו' לכ"כ לא אשית כו' עשה סטים שנאתי לשון כי תשטה אשתו כו' לא ידבק בו אפי' דהיל"הר מורה לו היתר יען כיון שטועם מ' ידבק בו מ"ן הלא רוקא לקיום המין כי גימטרייא פר"ו

ורבו ת"ק ר"ל כאלו מקיים כל העולם דמהלכו ת"ק כמ"ש בס' ש"ך ע"ה ועיין מ"ש הש"ך ז"ל בפי' אלו בשליחות העורב והיונה והנה עלה זית כו' דרך הומר גם הרב מהרש אלש"יך יע"ש אמנם כפל הדבר דתחילה אמר פרו ורבו ואח"כ אמר ואתם פרו ורבו, הנה רש"י ז"ל פי' ראשון לברכה כו' ועיין מ"ש ראם ומה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"א ה' אשות פ' ט"ו דין ב' דף כ"ו ע"א וע"ב וע"ג ועפ"י האמור שם דאפילו דיש שב ואל תעשה דמי שמבוה על פ"ור מלוה נמי שלא להשחית זרעו כמ"ש התוס' אפ"ה כיון דלא נאמרה לבני נח לעולם מ"ה לא חשיב לה בכלל ז' מלות יובן כפל הפי' ואתם פרו ורבו שרלו שהרי לעיל קאמר ויברך כו' ויאמר כו' פרו ורבו גם סמיכות שופך דם האדם כו' מלבד דברי רש"י ז"ל כי נעמו מ"מ איפשר לע"ד לרמוז שאמר שופך דם כו' דרומז ח"ו למשחית זרעו לחשיב כרולח כמ"ש ידכם דמים כו' וא"ת אמאי תהיה כזאת כל שלא היה בו נטילת נשמה לזה אמר כי בצלם כו' ר"ל דע"י צלם אלהים אשר באדם אינם שולטים החיות בהם ואם לאו כשחוטא נמשל כבהמות כו' מזה תבין כי בזה לבד יתחשב השחתת דבר של הצלם בנטילת נשמה וכדרך הר"מ אלש"יך כי המלבין פני חבירו בזה פי' שופך דם האדם כו' ופי' פסוק כי בצלם א"כ כיון דשופך דם האדם היינו השחתת זרע מ"ה חזר וכפל לומר ואתם פרו ורבו לומר דלא תיקשי לך כיון שיש נמי שב ואל תעשה א"כ אמאי לא חשיב לה בכלל ז' מלות להכי תריץ ואמר ואתם פרו כו' ר"ל דמלוה זו לא תהיה להם לעולם אלא עד סיני ז"ש ואתם כלו' כל זמן היות שם בני נח לבד אבל אח"כ במיני יהיה רוקא לישראל ולא לבני נח ולכך אע"ג דיש בה שב ואל תעשה משום דיש בה קום עשה מ"ה לא חשיב ליה בכלל ז' מלות בני נח

והנה בפ' אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש דרשו רז"ל לחייב המוסר עלמו לסכנה וא"כ יש לתמו' אדונינו דוד הע"ה איך מסר עלמו בפרטות בענין גולית משום אשר פעם אחרת מסר עלמו כמ"ש רופה היה עבדך כו' ועיין מ"ש הרב שמע שלמה בפרשתינו בפסו' אלו

ולענ"ד י"ל בהקדים מאי דאיתא בגמ' פ' המקבל דף ק"ה ע"ב המקבל כו' ואכלה חגב כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג ה' שכירות פ"א דין ה' שם דף מ' ע"ד ומ"א ע"א ובזה ירמוז פ' הנז' בשמואל סי' ט"וב ויאמר שאול כו' לא תוכל ללכת כו' ע"ם כיהדיוקים רבים ועיין מ"ש הכלי יקר ז"ל באורך ולע"ד עמ"ש התו' שאם היה שם היה מתלבש ז"ש לא תוכל ללכת כו' להלחם כו' כי נער כו' והוא נם דיתלבש בך גבורה כזו שאתה רולה שאמרת עבדך ילך ונלחם ר"ל שיתלבש בו אח"כ רוח גבורה מה שאין ליעתה ולזה הולרך הראיה מאת הדוב והארי מקודם ועיין דרך הכ"י אשר הכילני כו' הוא יללני

אמנם לענ"ד לזה אמר תחילה לאביו בלאן ולזה חשבתי תחילה דאפשר דזכות אבי הוא מה שהליל אמנם כיון שאחרי שהללתיו קם עלי דוקא ואני הכתיו והמתיו א"כ הרי הנם היה בעבורי והוא כדרך הכ"י בפ' ויקם קין שתחילה חמל כו' וכן הכא תחילה הללתיו לבד ואחר כך קם עלי ואפי' שעתה אינו לאן אבי ונתן לי ה' רוח גבורה הוא יללני כו' עוד אפשר לענ"ד מ"ש בדורותיו עמ"ש באותו מאמר בב"ר לכל זמן ועת לכל חפץ כו' משל כו' כך נח לא מן התיבה ולא קבל ללאת אמר אלא ואהיה פרה ורבה כו' עד שנשבע לו הקב"ה שאינו מביא מבול כו' ויש לדקדק חדא בסברת נח שלא רלה ללאת מהתיבה באומרו אהיה פרה ורבה כו' דמאי דעתיה אם יהיו כשרים מהיכא תיתי שיאבדו ואם רשעים הם יאבדו ואם כונתו דאפי' שיכעיסו לפניו שיאריך אפו אם כן כשנשבע לו שלא יביא מבול עוד כמ"ש כי מי נח כו' הלי בשבועה

שבועה זו לא ירויא שהרי מבול של מים אינו מביא אבל של אש מביא וז' שתמים היה בדורותיו שהיה תם בין קוד' המבול בשלא רצה בין לאחר המבול שהיה הוא לבדו כשנשבע לו הקב"ה לא אמר איך אני מתפייס בשבועה זו מאחר כי מבול של אש מביא

ובמאמר זה של רז"ל בפ' ולא יהיה עוד המים למבול כו' דשל אש מביא הקשו ז"ל שהוא הפך מאמרם ז"ל במ"ר בפ' חלילה לך שמא אתה מערים על השבועה של מים לא אבל של אש אתה מביא הרי דס"ל לאברהם אע"ה מלשון השבועה דאינו מביא לא של מים ולא של אש ואינו יכול כנו'

גם בזבחים אמרו שאמרו לו לבלעם שמא מבול של אש מביא א"ל כבר נשבע שלא יביא לא של אש ולא של מים א"כ קשרי אהדדי

ולענ"ד י"ל לעולם לכ"ע ס"ל דלעולם כולו אינו מביא לא של אש ולא של מים אבל על אומה אחרת מביא א"כ בסדום התם חשב אברהם אבינו תחילה כמו שחשב לוט ובנותיו דהיו נידונין בזה כל העולם ולכך א"ל שמא ח"ו אתה מערים יען לכל העולם אפי' של אש לא דכן נר' מל' השבוע' וז"ש בלעם כבר נשבע שאינו מביא לא של אש ולא של מים אבל מ"ש במ"ר אבל של אש מביא היינו לאומה פרטית דמים אפי' לאומה אחרת אינו מביא אבל של אש לאומה אחרת מביא והוא הפך דברי הש"ס בסוטה דעל אומה אחרת מביא אפי' של מים והרב בעל עץ החיים פי' פ' אלו עם סוגיית שבועות בפ"ד אמר ר"א לאו שבועה הן שבועה כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג בה' שבועות פ"ו דין ו' דף מ"ד ע"ג וע"ד ומ"ה ע"א וע"ב

והנה במ"ש התוס' בשבו' דף ל"ו דאיכא שבועה ממש רק יש להזהר ז"ש כי מי נח זאת לי דוקא לגבי השי"ת גקרא שבועה אבל לגבי בני אדם לא או אפשר עפ"י ס' הר"א ז"ל דהוי שבועה גמורה רק בעינן שיכוין לשם שבוע' כמ"ש השי"ת גבי הכי תרי לאוי דכא ז"ש כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי כו' כן נשבעתי כו' ר"ל בזה אחר זה וגם לשם שבועה כההיא שבועה

גם לפי ס' התוס' דדוקא בשי"ת הוי שבועה כנז"ל ז"ש בהושע סי' י"א לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא איש כו' ובדידיה הוי שבועה חמורה בשכפל דבריו יתברך ועם תשו' הריב"ש סי' ש"ע דלכ"ע אי בעבור הטובה השביעם אין התרה אלא מדעתו ורצונו וז"ש ביהושע סי' ב' ועתה השבעו נא לי בה' כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד כו' די"ל מאי ועתה גם מה שייכות בלשון השבועה כי עשיתי כו' אלא ר"ל עתה בעת ההנאה השבעו לי בשם השם לס' רבינו דצריך שיזכיר שם השם כי עשיתי כו' ובעבור ההנאה היא השבועה

געס תשו' הריב"ש הנז' שכתב הרב ז"ל דלכ"ע אם היה השבועה בעת ההנאה ובעבורה לא איתיה בשאלה בשום פנים כי אם ברצון המשביע ז"ש אבימלך אלהי' עמך כו' כי אין סמיכות לענין מה שרוצה להשביעו עם ההלל הזה שהוא משבחו שהוא איש מצליח כו' אלא הכונה שבירך אותו שא"ל אלהים עמך כו' ועתה השבעה דהיינו בעת ההנאה ובעבורה כי ודאי תתקיים כמ"ש אל תהי ברכת הדיוט קלה

כמלינו למדים כי אדרבא נוכל לומר כי ודאי התורה דיברה בשבחו של נח אמנם קלת י"ל במאמרם ז"ל במ"ר צדקתך כהררי אל כו' משפטיך תהום רבה וכשזכרתי לא לבדו זכרתי אלא לו ולכל איש עמו בתיבה הה"ד ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה כו' ע"כ כי לכאורה נראה ח"ו כי מגרעות כתן לנח הצדיק כי לא לבדו היתה הזכירה אלא גם החיה כו' ונמלא כי בזכות החיה כו' נמי ניצולו וכמ"ש

בפ' אדם ובהמה תושיע כו' שאדם בזכות הבהמה תושיע ה' ולזה י"ל כמ"ש לא לבדו כו' דהיל"ל וכשזכרתי לו לא לבדו אלא הכונה דקשק' לו דהיל"ל ויזכור כו' ואת כל אשר אתו בתיבה או ואת כל החיה כו' ובודאי הם אותם אשר אתו אלא בא לומר כי לא לבד דבר הצריך לו אלא כל אשר אתו בתי' ניצולו כי נזכרו בעדו דאי החיה והבהמה לבד הרי כשזכר לנח מוכרח לזכור אותם משום הנאתו של נח כי עפ"ין תירץ היפ"ת דף כ"ב שני מדרשים דנראה חולקים דשם נאמר בפ' כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין אלמלא אדם אין ברית כרותה לארץ להמטיר עליה שנאמר להמטיר על ארץ לא איש ואדם אין כו' כנראה דדוקא בשביל האדם הוא ירידת הגשמים ותמה הרב ז"ל שהרי גבי עובדא דמלכא קיצא הובא שם דר"ד וז"ל אלכסנדרוס מוקדוס אזל גבי מלכא קיצא אחורי טורי חושך כו' ראה שני בני אדם שהיה האחד טוען שמכר לו חורבה כו' א"ל א"כ אין המטר יורד ואין השמש זורח כו' דכתיב אדם ובהמה כו' הרי שהקב"ה ממטיר בשביל הבהמה אע"ג שאין האדם ראוי שירד בעבורם ותי' לעולם להמטר בשביל האדם רק במקום אחר שאין בני אדם ראוי לכך יורד בשביל הבהמה כדי שיהנה אדם ראוי שהוא במקום אחר יע"ש כי לפ"ז ידוייק מ"ש לו יש ככם בהמה דקה כו' דלמה לא אמר סתם בשביל הבהמה כו' אלא הכונה מ"ש בעיר דקה היינו קטנים שראוים לכשיגדלו שקנה מהם אדם לריך שנולד אחר כך או במקום אחר ועיין מה שהארכתי בזה בס' פרי האדמה ח"ב ה' גזילה פרק ט"ז דין ז' ח' ט' יע"ש

ועפ"י הנז' שמעתי כונת הפ' בקשו לדק כו' ולענ"ד פי' משלי כ"ד דעה חכמה לנפשך אם מצאת ויש אחרית ותקותך לא תכרת

גם בזה יובנו פ' מקץ ויפתח הא' את שקו כו' וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו די"ל דסגי שיאמר וירא את כספו גם כשאמר לאחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי דמה רצה לרמוז מאחר שכבר אמר הושב כספי גם כשהריקו שקהם והנה איש צרור כספו בשקו היל"ל ויראו המה ואביהם מאי קאמר ויראו את צרורות כספיהם גם מ"ש ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו בידכם אולי משגה הוא דהיל"ל הנמצא בפי אמתחותיכם גם אולי משגה הוא כנראה דמשום אולי משגה החזירו אדרבא אם בכונה מכוונת לנסותם שמוהו שם צריכים לחזור אותו גם מ"ש אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון כו' וכספיכם בא אלי כו' אלא דתחילה דקדקו בראותם הכסף בפי אמתחתו ולא בתוך השק ממש וכן כולם שכן אמר יעקב כסף המושב בפי אמתחותיכם א"כ הכי שהוא ודאי הגוא ובודאי הגוא צריך להדריה כו'

גם כשאמר לאחיו כספי והנה באמתחתי דהיינו דקדקו כל אחד כספו באמתחתו הרי מקום כמו סימן גם כשראו צרורות כספיהם שהיה צרור כראוי הרי סי' אחר ואמ' המושב כו' לרמוז דתכף ומיד היה מושב שם וכיון שבא לידם ושמתם בתחילה באיסור דהיינו קודם יאוש תו לא מהני זכיה להם וא"כ אפי' יהיה משגה ואינו ודאי הנחה מ"מ הו"ל קודם יאוש לזה השיב להם יוסף אל תיראו אלהיכם כו' דהיינו דכל זה היינו ברוב ישראל מא"כ ברוב גוים דודאי זוכה בו ואינו חייב להכריז ועוד דנתן לכם מטמון באמתחותיכם אחר כי כספכם בא אלי ואני לוקח מרבים ומוכר לרבי' ולוקח מתגר נמלא אינו חייב להכריז

או אפשר מ"ש ויהי כי באנו המלון והנה כסף איש בפי' כו' ונשב אותו בידינו דמה לנו אם הושיבוהו בידם או ע"י אחר אלא יובן עמ"ש רש"ל כנז' שם בפ' א"ת דכ"ה דהתוס' ז"ל פליגי עם ס' הר"אש והנמקי יוסף ביאוש שלא מדעת

ומדפליגי בין יד לאבר כי הם לא ס"ל כהר"אש והנ"י דאבר חי שוים וכל דבאיסורא אתא לידיה אפי' דאח"כ היה יאוש לא קנה ע"ש ויהי כי באנו אל המלון ואז אמרינו ק"ל מ"מ מאחר דמלאנו כפי אמתחותינו כנראה שמתחילה נמצא שם קודם יאוש ונשב אותו בידינו ר"ל כדין יד דלא קנה עוד אפי' דאח"ב היה יאוש לזה א"ל אלהיכם כו' נתן לכם הטמון כו' דהיינו כיון שהיה באמתחותיכם אחר שסבר כספכם בא אלי תו לא אסיק אדעתין בכסף א"כ הא"ל כזוטו של ים ויאוש גמור הוא משעה שהיה בפי אמתחותיכם וכדין זכיתם בו כו' ודרך הס"ם וכל גבולך כו' וכל בניך יע"ש

פרשת לך לך

הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ

במדרש וירק את חניכיו ר"י ורבי נחמיה ר"י אומר הן הוריקו פניהם נגד אברהם אמרו חמשה מלכים לא יכלו לעמוד בהן ואנו יכולים רבי נחמיה אומר אברהם הוריק פניו כנגדם אמר אצא ואפול על קידוש ה' אבא בן זכאה אומר בכלי זיין הוריקן היך מה דאת אומר והרק חנית וסגור לקראת רודפי כו'

פרשה זו שפתיה נעות וקולה לא ישמע הא לורבא מרבנן דמרחמין ליה משמיא בשל שדי יתלונן במשכנות מבטחים ורשע ואוהב חמס שנא ופירש מנגד עיניו לא יגורהו רע ביום הלחמו ולא זכר ליום אחי"ס וה' אלהים אמת באהבתו ובאהלתו הוא נאלם לכל מאן דדחיל ומוקיר ורחים כמ"ש ז"ל במאמרינו ויש לדקדק תחילה דבין לר"י בין לר"נ נראה שהם לא היו רוצים לילך וצריך לתת טעם למה מה גם טענתם שאמרו איך ה' מלכים כו' היכן הבטחה שלהם עם אלהי אברהם כי ה' ילחם להם כו' והרב כלי יקר ע"ה ישב על מכונו וגם בעד רש"י שכתב אליעזר לבדו היה שהוא מספר שי"ח כתב ז"ל שיודה שלקח שי"ח אנשים כי חייב אדם לעשות דרך טבע כל מה שיוכל וכההיא דאנשי העי שא"ל ה' ליהושע שים לך אורב כו' והאחרית דרך גם אלא דמה שהיה מספר שי"ח דוקא היינו מספר שם אליעזר לבדו ולא יותר מזה המספר להורות כי מבטחו שהש"י יתברך יעזריהו והכריח ממ"ש ויחלק האנשים כו' ועיין שם באורך מ"ש הר"י ז"ל והרב טירת כסף הביא סוגית מסכת ערובין דף מ"ה יע"ש ולע"ד עיין מה שהארכתי בסוגיא זו בספר פרי האדמה ח"ג הלכות שבת פ"ב דין כ"ג בדף י"א וי"ב ומ"ש הטירת כסף כי נסבה אחיו ס' הרמב"ם דאפילו על יחיד ואפי' שלא היה ירא כ' אלא שהיה אחיו דומה קלסתר כו' ולע"ד טמ"ש היפ"ת דתואנה היו מבקשים דוקא כדי שע"י זה ילחמו עמו וצריך ישוב לבאר פסוקי דוד בקעילה הנז' ועיין ספר פרשת דרכים דף מ"ה ובפ' ויצא מלך סדום דייק הר"ם אלשיך ז"ל תחילה מ"ש לקראתו אחר שכבר הוזכר בקרא להיכן יצא שהוא עמק שוה עמק המלך

גם אמאי אחרי שובו מהכות כו' כי ודאי אחרי כן היה כמו שספר לעיל מזה המעשה כמו שהיה גם ל"ל כ'שמות עמק שוה עמק המלך גם מהראוי היה שיסמוך אחר זה הס' תכף ויאמר מלך סדום תן לי הנפש כו' ולא יפסיק בנתים ומלכי צדק כו' והרב ז"ל כתב כי בא הפסוק להודיענו כמה הבדל בין מלך סדום הרשע למלך שלם כי מלך סדום הרשע לא יצא לקראת אברהם אבינו להקביל פניו בבואו להכות לאויביו אלא עתה אחרי שובו מהכות וגם עתה לא נתעורר כי אם אל עמק שוה כמ"ש כי שם השוו כל האומות כו' וא"ל מלך אתה עלינו כו' או נוסף גם הוא עם שהוא אמר

קבל סובה מאברהם אבינו שהרג אויביו ואפי' הכי בא בידים רקניות אבל מלך שלם למה שהיה שלם הוציא לחם ויין עם שהוא כהן לאל עליון ואדרבא מהראוי היה שאברהם אבינו יביא לו דורון כו' יע"ש

ולע"ד אפשר ג"כ דנקט לקראתו להר דמלך סדום תרוצ לכבו אף כשיצא לא היה כי אם להלחם עמו ולקחת מידו את כל קנינו אחרי שובו מהכות כו' שהיה עייף ויגע או אחרי שובו כו' כמ"ש הרב ז"ל שהיה גמול טובה שהרג אויביו נכנס אל עמק שוה כמ"ש ז"ל שעשו לו בימה והמליכוהו כו' והוא לא יצא אלא להלחם אלא שראה שם בעמק שוה שהמליכוהו כו' וגם מלכי צדק שעשה לו כל הכבוד הזה אז א"ל תן לי הנפש כו' כי על פי הנז"ל נראה לע"ד לדקדק ג"כ בס' שמואל ב' סי' י"ט בענין שמעי כשהלך להקביל פני דוד אחרי שובו אל ביתו לשלום וא"ל אל יחשב לי עון כו' כי ידע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדוני המלך ויען אבישי כו' התחת זאת כו' כי יש לדקדק דתחילה קאמר אל יחשוב לי עון א"כ הי"ל אחריו כי הנה באתי כו' לא כי ידע עבדך כו' כי מה טעם הוא שלא יחשוב לו מאחר שידע שחטא ואם נאמר שהשלילה היא דלא יחשוב לו עון מאחר שידע שחטא ובא לפניו עדין קשה דהי"ל וידע עבדך אשר העוה לא חטאתי שמקטין הדבר והוא עון פלילי גם אומרו ראשון לכל בית יוסף דאפילו נאמר דלבית יוסף היינו שבט בנימין דנקרא ע"ש יוסף מ"מ מה לו להזכיר שבא הוא ראשון גם אומרו לרדת לקראת אדוני המלך דהא מיותר דהי"ל הנה באתי היום כו' אל אדוני המלך גם מ"ש אבישי התחת זאת כו' דדבריו אינם מובנים דבאומרו התחת זאת נראה דחיובו על דבריו אלה של היום ואח"כ אמר כי קלל כו' נראה דחיובו על עון ראשון אשר קלל כו'

אמנם לע"ד י"ל עמ"ש רז"ל דמה שבא שמעי עם אלף איש מבנימין היינו להפחידו בהם וגם ביאתו עם ציבה ובניו כדי שיעמוד לו אהבת ציבה והמנחה אשר הביא ציבה כי ז"ש לעיל ויצהר שמעי בן הימיני מבחורי' כו' ר"ל שהיה שונא דוד ויורד עם איש יאור' ר"ל שאם לא יתפייס עמו יהפכם לאויבים וזהו לקראת המלך דוד ר"ל כמו לקראת נשק כמנא דמ"ש כמי אל יחשוב לי עון כו' ואל תזכור אשר העוה כי ידע עבדך כי חטאתי ר"ל כי לא היה עון גמור אלא חטא יען היה ביום אשר יצא אדוני המלך ולא הי"ל דין מלך באותה שעה וזהו מה שאמר ואמר לשום המלך אל לבו ר"ל ענין המלכות ולדון אותי כמורד במלכות רק חטא לבד והנה באתי היום ראשון כו' ר"ל עם אלף איש הנז' לבני דברי' האחת לרדת ר"ל להשפיל עצמי לבקש מחילה וגם לרדת ר"ל ירידה היא אלי לבאת לקראתך ועוד לקראת אדוני המלך ר"ל שאם לא תתפייס יהיה ממש לקראתך שיתהפכו כל ישר' לאויבים לזה אמר אבישי התחת זאת כו' ר"ל השנית דהראשונ' אדרב' ה"ל להשפיל עצמו כו' או כלבד על דבריו אלה חייב יען הוא קלל משיח ה' ועתה אומר שלא היה לו דין מלך באותה שעה ואינו נחשב אלא חטא לבד ע"ז חייב

והרב כ"י כתב התחת זאת ר"ל אפי' לפי דבריו שהוא חטא כיהיה שוגג מ"מ כיון שהיה משיח ה' נחשב לו לעון גדול גם היותו שמעי שהוא ת"ח דא"ל התרא' ושגגות נחשב לו כזדונות דשגגת תלמוד עולה זדון יע"ש

או אפשר לענ"ד התחת זאת ר"ל על ביאתו בידים רקניות לבד כי הי"ל להביא בידו מנחה כ"ש שהוא קלל ומסיבת עונו לא הי"ל לבא בידים רקניות נחזור לעניננו דאברהם אבינו שאמר הרימותי ידי כו' אמרו במדרש ר"י ור' נחמיה ר"פ אמר שאין תרומה כו' ר"נ אמר שאין שבועה כו' ורבנן

אמרי שאין שירה כו'

והנה הרב פ"מ כתב דפליגי אם אברה' אבינו נתכהן הוא עצמו ונטלה הכהונה משם ונתנה לאברהם או זרעו דוקא נתכהן ולא הוא ושם נשאר בכהונתו כמ"ש והוא כהן כו' יע"ש אמנם אפשר עמ"ש ראבי"ה הביאו המרדכי סוף מס' קמא דף כ"א ע"ד שנשאל אם יש לאדם מעות חבירו אם יעכב מעות המעשר של המעות או יתנם לבעל המעות והשיב רב יחזקאל דע שצריך ליתן לו המעות מעשר בידו כי הוא מושבע עליו כי במעשר גופיה כתיב מעשר דגנך ותבואת זרעך ובירושלמי אמרינן דמעשר מעות נפיק מדכתיב כשר ה' מהונך כו' ואפי' נותן מעות למחצית השכר אינו יכול לעכב מעשר הממון של ריוח חבירו יע"ש

והנה לענ"ד בזה פליגי דר"י סבר דאינו כול לעכב מעשר מעות חבירו ולכך שאין כולם תרומה או דסבר דיכול לעכב ולכך שאין תרומה ור"ל מעשר אמנם הרב כלי יקר הקשה היכי יתכן שהיה תרומה או מעשר שהרי הוא תרי ממאה ותירץ מה שתירץ ולענ"ד נראה מאחר דאמר לו תן לי הנפש כו' וא"כ לגבי ערך הנפשות הזה הרכוש מעשר ומאחר דר"י סבר דאינו יכול לעכב בידו מעות מעשר חבירו לכן שאין תרומה שאינו יכול לעכבם אע"פי שהיה כהן אמנם ר"ל סבר שאם היה השכר לאמצע מצי מעכב ולהכי לא שאין תרומה שלא יחשוב במעכב אליו בידו מעות מעשרותיו לפי שהוא כהן לכך עשאן שבועה להוציא מלבו שאינו נהנה פרוטה קטנה מהם . ובזה ירמוז הרימותי כו' שעשאן תרומה ואפ"ה חזר ואמר ואם אקח מכל אשר לך ר"ל דאפי' לעכב בידי מכל אשר לך לענין מעשר אפי' שאינו לי איני מעכבו א"נ

ובזה ידוייק פ' כי כארץ תוציא צמחה וכגנה כו' כן כו' נגד כל הגוים כו' כי י"ל מה דמיון זה לצמחת הצדקה של הקב"ה לצמיחת הארץ גם הדיוק זרועיה תצמיח דהי"לל צמח וזרע תצמח ומהו נגד כל הגוים דהי"לל לפני כל הגוים אלא הכונה עם הנז' דאין הקב"ה משביע ומפליא לעשות צדקה לישראל מעשרם של האומות אלא כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה כו' לא מאחרים כן הקב"ה יצמח צדקה ותהלה לישראל נגד כל הגוים ר"ל מלבד מה שהאומות מובילים לכם מנחות כספם וזהבם

וע"פי האמור ג"כ פ' בצדקה תכונני כמ"ש הרב מהר"א בן עזרא דמלוה לישראל שלא יעשקו לגוים ז"ש רחקי מעושק ר"ל אפי' מעות מעשר שלהם לא תעשוק אע"פי שאינו גזל ולא תראי גם וממחיתה ר"ל אפי' יש לך עמו שותפות לחצי שכר ומתיירא אתה שלא תפסיד מעותיך כשלא ימלחם יפה בצדקה מ"מ אתה עשה מה שעליך גם פסוק סי' ס"ד עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכ' לו כמ"ש רז"ל זה המטיל מלאי לכיסן של ת"ח ה"מ מזכיר פגעת שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך כו' והכונה דאע"פי שהיא מלוה רבה כזו מ"מ אם פגעת שש שבאה לידיך מעות מעשר של חבירך לא תעכב' אתה ליתנם בעבורו יען כי בדרכיך יזכירוך לגנאי שיאמרו אתה קלפת ונחט"א שתריב עם הבריות להחסיר ממונם ותחשוב כי במלות הללו בהם עולם ונושע

אמנם הדיוקים אשר בפס' מלך סדום עם אברהם אבינו באומרו תן לי הנפש כו' ויאמר אברהם הרימותי כו' מחוט כו' אם אקח כו' ולא תאמר כו' בלעדי רק כו' וחלק האנשים אשר כו' הם יקחו כו' כי לכאורה י"ל מאי המתין מלך סדום מלשאול אחרי בואו לראות כל עניני מלכי צדק עם א"א.

גם אם הכונה הוא לשאול הנפשות לבד א"כ לא הי"ל אלא תן לי הנפש ומילא השאר כבר הוא שלו גם כי הם דברים מסולקים כי באומרו תן לי יובן שהם ברשותו וזכותו של א"א וצריך שהוא יתנם וברכוש א"ל קח לך כאלו עד עתה לא היו בידו גם לשון הרימותי גם אם מחוט כו' ואם אקח כו' מלבד מ"ש ז"ל אסי' מגנזיו כו' גם ולא תאמר כו' גם תיבת בלעדי הוא מותר ובלתי מובן וגם בחלק האנשים אשר הלכו אתו אמר הם יקחו כו'

אמנם יובנו עם סוגיית פרק הגוזל דף קי"ו ע"ב מתני' הגוזל שדה מחבירו כו' ועיין כל מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב ה' גזילה פ"ט דין ב' שם דף י"ב ע"ד ודף י"ב ע"א וכ' וג' והנה הרב בכנה"ג סי' שע"א ס"ק א' בב"י הביא קושית הפוסקים על הטור ז"ל מיניה וביה דהכא פסק דקרקע אינה נגזלת ובסי' רל"ו נראה דניקנית ביאוש ושינוי רשות והביא תי' ז"ל דחילקו בין גזלן גוי לגזלן ישראל דבישראל אינה נגזלת ובגוי נקנה ביאוש ושינוי יע"ש

והנה דין זה דקרקע אינה נגזלת ה"ה נמי בעבדים דדין קרקע להם גם לענין זה וכמ"ש הש"ך סי' שע"א הנז' ומ"ש מלך סדום תן לי הנפש כו' יען כי העבדים דין קרקע יש להם ואינם נגזלים והרכוש קח לך ר"ל כי אני מודה דנתיאשתי מהם ולכך אתה יכול ליקח אותם לזה השיב א"א הרימותי ידי כו' קונה שמים וארץ אם מחוט כו' אפי' דאתה מודה דקניתי אותם ביאוש וגם אם אקח מכל אשר לך ר"ל הנפשות דמן הדין הייתי יכול ליקח אותם כיון שהגזלן שלקחם היה גוי כמוך ובגזלן גוי קנה ביאוש ושינוי רשות כאמור . ואפשר עפ"י הנז' יובן פ' והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך דקשה דהי"לל אשר גזלו עבדיו ומאי תרי זימני אבימלך. גם מאי קאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי כו' והכונה כי אברהם אבינו הוכיחו כי אע"ג דקרקע שגזלה הגוי נקנית ביאוש כו' מ"מ להיותך אבימלך מלך כמותך לא שייך בך הטעם דגזלן גוי אלא דין גזלן ישראל יהיה לך וחייב להחזירו לזה השיב לו לא ידעתי מי עש' את ה"ה וכיון שלא היה עפ"י דיבורי א"כ מי שגזל' היה גוי ונקני' ביאוש גם אתה לא הגדת ליענין זה וא"כ אפי' במוכ' שגזלו עבדי ממך כיון שלא הגדת לי כלל כבר גזלוה גם כך תמני ואותו גנב ודאי גזלן גוי הוא ועוד כי גם אנכי לא שמעתי בלתי היום ר"ל כי גם אנכי אתה רוצה לדון אותי כגזלן ישראל זה לא שמעתי בלתי היום.

גם פסוקי מיכה סי' ב' הוי חושבי און כו' וחמדו שדות וגזלו כו' לכן כו' ביום ההוא ישא המשל כו' שדוד נשדונו חלק עמי ימיר איך ימיש לי לשובב שדינו יחלק כי להבין כונת הפסו' הנז' היינו שהם גזלו שדות מה שאין הקרקע נגזלת בגזלן ישראל לכן האויב יקחם ויחלק' בפיהם והם ישאו קינה לומר שדוד נשדונו מה שהיינו אנחנו מקום כשדד זה לזה אמנם שדוד זה הוא שדוד גמור כי חלק עמי ימיר דכל עוד שיהיה הגזילה לגזלנים ישראלים קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה עומדת אמנם הגוים חלק עמי ימיר ונקנית ביאוש ואיך יתכן לחזור לנו ז"ש ואיך ימיש לי לשובב שדינו יחלק כפירש"י איך יסור ממני עוד להשיב לנו שותינו אשר יחלק אותם האויב דכיון דהאויב חלקם ודאי נגזלת ונקנית ביאוש

אמנם עוד אפשר לומר רמז בפסו' הנז' תן לי הנפש כו' והוא בהקדים סוגית הגוזל דף קי"ט ע"א גזלן מאימת מותר לקנות ממנו כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב הלכות גזילה פרק ה' דין ח' דף י' ודף י"א ע"ש ע"ב דהנה המתין עד שראה שנתן א"א מעשר מכל אמר ודאי דס"ל כמו בתרומה דאמרינן דמשום מלוה ודאי מעיקרא נמי ניחא ליה ולכך שלא מדעת בעלים נתן ה"כ ס"ל לענין יאוש דשלא מדעת קני ולכך א"ל תן לי הנפש כו'

דהכונה

דהכונה דהוא לא היה רוצה כי אם הנפשות יען שב דבר
שודאי גזול ואליבא דכ"ע אפילו לשמואל כל דבר שודאי גזול
אסור אפילו אחר יאוש והרכוש קח לך מכין יאוש לזה השיב
לו הרימותי לשון שבר הרימותי ידי אל ה' קונה שמים וארץ
ר"ל דאותו מעשר שראית לא היה מהיפות כדי שתאמר שאיך
נתתי אם לא דס"ל דמעיקרא נמי ניחא ליה ומשם למדת
דס"ל כרבא אלא מה שהרימותי ידי כו' אותה תרומה היה
אם מחוט ועד שרוך ולא מהיפות על הכל ועוד כי ח"ו אין
דעתי ליקח אפילו מאשר לך ר"ל דבר שהוא ודאי שלך אפילו
שיהיה מכל אשר לך ר"ל רובי נכסיך שלך איני נהנה ממך
שאתה בחזקת גזלן או אם אקח כו' ר"ל אפילו בדמים
ליקח שאז לא שייך שתאמר אני העשרתי כו' מכל אשר לך ר"ל
אפילו דבר שרובו שלך מטעם שאין מחזיקין ביד עוברי
עבירה בלעדי רק ואפילו ליהנות ג"כ דשרי כשרוב הדבר
היתר אזי מותר לכ"ע אפילו לרב זהו בלעדי ר"ל אפילו בזה
לא נהנתי רק אשר אכלו הנערים כו' והנערים מה שאכלו
ר"ל שנהנו לא שייך טעם מחזיק ביד עוברי עבירה היה
דבר מועט זהו רק אשר אכלו וא"ת חלק האנשים אשר הלכו
הם יקחו חלקם מאשר המלכים

ועפ"י האמור יובן ג"כ מאמר הנז' לעיל דר"י אמר שאין
תרומה דכיון ששמע עתה ממנו והרכוש קח לך
נתן להם דין תרומה שאמר כלך אבל ישות דאמרינן דניחא
ליה ה"נ מ"ש הרכוש קח לך גלי דעתיה ולכך שאין תרומה
לה' ור"כ ס"ל שאין שבועה יען דוקא בתרומה שחייב בה
אמרינן דכלך גלי דעתיה משא"כ כשאמר הרכוש קח לך
דאמרינן משום כיסופא הוא דקאמר הכי ולכך שאין שבועה
ר"ל שלא ליהנות מהם ורבנן אמרי שאין שירה ר"ל במ"ש
הכלי יקר שבא לאל יתברך תחילה שזיכה לו מן הדין ואחר
כך לא לקחם כדי שלא יאמר אני העשרתי כו' יען דמבי' ליה
דשאני יאוש ושאני תרומה דבעינן ידיע או אף ע"ג דהשתא
ניחא ליה מעיקרא לא ניחא ליה ובאיסורא אתא לידיה אבל
אי ידע בודאי דניחא ליה שרי ובודאי ידע א"א מתחילה
דשיאה ליה למלך סדום וכל שכן כשגילה דעתו אחר כך לומ'
תן לי הנפש והרכוש קח לך דלאו משום כיסופא אלא יודע בו
בודאי והלכה כרב שאמר דאבלי וא"כ מן הדין הכל שלי
ואפילו מתחילה בהיתר בא לידי מ"מ עדין נשאר לזות
שפתים שתאמר אני העשרתי כו'

(דרוש אחר בע"הי בפסוק ואעשך לגוי גדול עיין תשובת
מהר"ר לבי סימן מ"ה יע"ש)

עוד י"ל פסוק הנז' ויצא מלך סדום והנמשכים והוא בהקדים
מ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות גזילה דין א' קורות ואבנים
כו' עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב שם דף י"א ע"ד עד
דף י"ב סוף ע"ג יע"ש

ועיין אגב זה סוגית ע"ז דף מ"ג ע"א גבי עובדא דאי"בל
כו' ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים שם דף כ"ד ע"ב עד סוף
ע"ד והוא דנמצא לענין דינא מת"ש שם דדבר שאין בו סימן
מתיאשים מיד ודבר שיש בו סימן לא אם לא שאינם יכולים
להציל כלל כזוטו של ים

גם פסק מרן דלפנים משורת הדין יחזיר אפילו כתיאשו
הבעלים ופסק מור"ם דאם בעל האבידה עשיר והוא
עני אינו חייב אפי' לפנים משורת הדין גם פסק דאם
הוא גזירת מלך חייב להחזיר משום דינא דמלכותא כו' יע"ש
זהו שאמר ויצא כו' אחרי שובו כו' דקודם לכן לא היו שם
כלל וכל שראה כהר שטף ולא הציל והלך מיד כתיאש
אקגם יצא אל עמק המלך שהמליכו את אברהם בחשבו
מלין גזירת מלך ולכך המתין לראות איך ישפוט אברהם כיון
שהוא שגיון נוגע אליו כיון שראה מכאן והלאה שהמליכוהו
שנתן לו מעשר למלכי צדק אזי אמר ודאי דאברהם סבירא
ליה שהוא שלו ולכך א"ל תן לי הנפש כו' ר"ל דלפנים
משורת הדין אתה חייב כו' ואם תאמר שאני עשיר ואתה
עני והרכוש קח לך והרי אתה עשיר בהם אם כן הנפש
ממה נפשך חייב להחזיר לזה השיב לו אברהם אבינו ע"ה
הרימותי ידי כו' דכיון שאני לא עשיתי כי אם הוא הגולת
המלחמה הרי הוא שלו שמים ולא שייך גזירת מלך ואפי' הכי
אם מחוט כו' שהוא דבר שאין בו סימן ועד שרוך שהוא דבר
שיש בו סימן ואם אקח כו' כלום כדי שאהיה עשיר והשאר
החזיר לך כדי שלא תאמרו אני העשרתי כו' בלעדי רק כו'
ודיוק זה של ולא תאמר אני העשרתי עם דין מור"ם הוא
של מהרי"ק נכבדו של הרב טור ברקת ועיין דרך הלא"מ ז"ל
הביאו הרב עין יהוסף משמו דר"ל כיון שראה א"א שאחר
שראהו מלך סדום שנתן אברהם מעשר מכל למלכי צדק אז
בא אללו לתבוע חלקו לכן נשבע לפרוע לו גם אותו מעשר
שנתן וזהו ואם אקח כו' מחוט כו' ולא תאמר אני העשרתי
ר"ל כמ"ש רז"ל עשר בשביל שתתעשר בשבילך נתעשרתי
לכן שלם לו אפי' אותו מעשר ובההיא דמס' ע"ז דף מ"ג יובנו
פסו' פי' וישלח הסירו אלהי הנכר כו' וידוייק בדברי החזרת
השבטים ועיין מ"ש רז"ל דבמלחמה עשה א"א אנגרייא בת"ח
יע"ש פ"ג דנדרים דף ל"ב ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים שם
דף כ"ט ע"ג וע"ד ודף ל' ע"א

גם עוד רמז פסוקי מלך סדום הנז' יובנו עם מ"ש פרק
הגוזל דף קי"ו ת"ר שיירא שהיתה הולכת כו' ועיין
מ"ש בס' מנחת בכורים שם דף ל"ז ע"א וע"ב ובספר פרי
האדמה ח"ב ה' גזילה פי"ב דין י' והוא שם דף י"ג ע"ג עד
דף י"ד שלהי ע"ד ז"ש כי גר יהיה זרעך כו' וגם את הגוי כו'
בעשר מכות א"כ באותה שעה כל ישראל ביחד יכולי' להציל
בשוה והכל לאמצע ואין לאחד קנאה על חבירו דביכולים
להציל הוי לאמצע ובפרט אם יש להם דין שותפים באומנות
הלבנים דאי לאו היסורין והמכות אפי' אם היה אחד מהם
שיהיה מציל היה לעצמו ואין כל ישראל שוים ואפשר כי
המוכים שנתיסרו בעבודות לא היו יכולין להציל חובם כי אם
דוקא הבעלי זרוע ואותם שסבלו כמה יסורין לא לכך אמר
הכתוב וגם את הגוי כו' דן אנכי ובכן יצאו ברכוש גדול

גם בזה ירמוז פסוק יחזקאל סי' כ"ט בן אדם נבוכדנצר
כו' העביד את חילו כו' ושכר לא היה לו כו' לכן כה
אמר כו' הנני נותן לנבוכדנצר את ארץ מצרים כו' והיתה
שכר כו' כי מהו הכפל שלל שללה ובוז ביזה כו' אלא הכונה
לע"ד עם מ"ש כי נבוכדנצר העביד כו' כדי ללכוד צור ואח"כ
בא הים ושטף כל שלל צור לכן נתן לו הקב"ה שלל מצרים
וגם כל מה ששללו מצרים מאחרים וזהו שלל שללה ובוז כו'
ואינם יכולים לומר לו בעלי השלל והביזה הראשונים דיש להם
חלק דמה שהציל לאמצע יען כי אני הנני נותנו בכחי ועוצם
ידי והוא לא היה יכול להציל כ"ש אותם וא"כ ודאי דכל מה
שיציל יציל לעצמו

ובזה יובנו פ' יחזקאל סי' ל"ח והיה ביום ההוא יעלו
דברים על לבבך כו' ואמרת אעלה על ארץ פרזו'
לשלול שלל ולבוז בז להשיב ידך על חרבות נושבות ואל עם
מאוסף עושה מקנה וקנין ר"ל שאתה תחשוב כדין לשלול
שלל שללו וחרבו וקנו מאחרים ובזה יצאו לטעון שבא ודדן
וסוחרי תרשיש יאמרו לך הלשלול שלל אתה בא ולבוז בז
הקהלת קהלך כו' לשלול שלל גדול כו' ר"ל תינח ששללם
תשלול אבל שלל אחרים מה לך לשלול שלל גדול ר"ל שכל מה
שתציל יהיה לך מאחר שגם אנחנו יכולים להציל מהם כשפיכנו
ואם אתה הצלת לאמצע לכן הנבא בן אדם כה אמר
כו' והביאותיך על ארצו כו' ר"ל דכיון שיבינו שכל מה שאתה

מציל אינו בכחך כי אם בגזרתי וסייעתי אז ישתקו כל מין טוען ומערער עליך

גם בזה פסוקי שמואל סי' ל' ויבא דוד אל מאתים האנשי' אשר פגרו מלכת אחרי דוד כו' ויען כל איש רע מה' מהאנשים אשר הלכו עם דוד כו' ויאמר דוד כו' ומי ישמע לכם לדבר הזה כי כחלק כו' ויהי מהיום ההוא כו' כי י"ל במאי נתעלמו בדין ומה ענה להם דוד ואם מהיו' ההוא ומעל' היינו מאברהם א"כ אמאי הם שאלו שלא כהוגן

אמנם יובן עם מ"ש שהם טענו לא ניתן להם מהשלל אשר הצלנו כלום יען היה להם לילך עמנו ונחלוק לכן בא דוד בטענה חדא כי איש רע ובליעל יתלה הנצחון בכחו וגבורתו כי האמת הוא כי ה' נתן לנו כו' ונתת ה' לכולם נתן יחד כי לה' התשועה ומה גם כי אפי' שאתם תאמרו כי ידכם עשתה זאת מ"מ היה לכם לאומרו בפירוש לעצמינו אנו מצילים ומי הוא אשר ישמע לכם לדבר הזה עתה כי לסברתכם אפ"ה הי"ל בשעתו ועוד כי אפי' תאמרו דהיינו דוקא כשהיו יכולים להציל אבל בשאינם יכולים לא בעינן אמירה לזה א"ל כי כחלק היורד וכחלק כו' אתם לא הייתם יכולים להציל אם לא היו המה שומרי הכלים או כי כחלק ר"ל כיון שאתם כולכם יחד בענין זה אחד למלחמה ואחד לשמירה א"כ אתם שותפים יחד וא"כ אפי' שלא היו הם לבד' יכולים להציל ואתם לבדכם יכולים להציל מ"מ כיון שאתם שותפים צריך דוקא באמירה בפה לעצמינו אנו מצילים כדי שיתחלק השותפות ובזה לא עשיתם לכן וישמה דוד כו' וזהו ג"כ בפ' מלך סדום דכיון שראה דברי מלכי צדק אשר מגן צריך כו' שהשי"ת הוא שהושיעו ולכן אברהם נתן לו מעשר מכל שמצא דהיינו טענת דוד שאמר לאנשים ההם אשר נתן ה' לנו כו' וישמור כו' ובזה חייבם לתת להם חלקם ובזה בא בטענה מלך סדום לכן השיב לו א"א הרימותי ידי כו' קונה שמים כו' ולו המלחמה והישועה א"כ ודאי הוי לאמלגע כו' האנשים אני אם מחוט כו' מנכסי המלכים ההם איני לוקח כי בזה (א)ליבא דכ"ע הציל לעצמו כל מה שהציל ממה שלא טרפו כי אם נכסיהם כי כן כתב בפי' מהר"אש בס' ת"א ואפילו הסמ"ע ז"ל דכתב שאם הציל של אחרים יתן להם הכל מה שהוא היינו אם הציל מנכסי השיירא של אחרים ולא הציל נכסיו כתב בסמ"ע דיתן להם שלהם אמנם אם הציל דברים שלא טרפו כלל ודאי דהציל לעצמו ז"ש אם מחוט של השוללים לא אקח ומכ"ש משלך ז"ש ואם אקח מכל אשר לך

או אפשר אם מחוט כו' ר"ל לא מיבעייא מחוט ועד שרוך יתר על חלקי שלא אקח שאתה סובר שהצלתי לעצמי הכל אלא שגם חלק כחלק עמך איני רוצה לכן א"ל ואם אקח כו' רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים הם יקחו חלקם דוקא ולא יאמרו שהצילו לעצמם ועיין דרך מהר"ם אלשיך באורך ודרך הרב העקידה על תחילת דינו של אדם כו' ויבושם לנפש ועיין מאמר במדרש ויהי בימי אמרפל ר"י בשם ר"ל פתח כו' מעשה בר"א ן' הורקנוס כו' לטבוח ישרי דרך זה א"א כו' כי המאמר הזה אומר דרשוני אמנם עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב דף קמ"ד ה' נחלות פ"ו דין י"א יע"ש דכפי סברת הרמב"ם ז"ל נגד היפ"ת דאפי' סברא ביש לבן חכם וחסיד אסור אם לא שיהיה מתנת בריא מהיום כנז'

ובזה יובנו פ' פרשת חיי שרה ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים כו' בעודינו כו' והכונה דלפנים משורת הדין עשה אליבא דכ"ע ככל הסברות חדא כי ויתן שהיה לשון מתנה ובהא ודאי דברין קיימי' גם שלבני הפילגשים נ"כ נתן מתנות וכיון שנתן להם ג"כ ולא הניחם חלק אע"ג דריבה לאחד ומיעט לאחד שפיר קא עביד ולא אמרינן אין רוח חכמים נוחה הימנו וגם שהיה בעודינו חי שהיה מתנת בריא לבנו ליכא מאן דפליג דמותר לכתחילה ומעשי' בכל יום אע"ג דהיה מעל יצחק בנו שהיה ת"ח והגון משום חשש דשמא גם מאותם יצא מורעם זרע כשר דה"ט כמ"ש דילמא נפיק כו' כי עפ"יז ג"כ כ"ל פסו' משלי סי' י"ג טוב ינחיל בני בנים וצפון לצדיק חיל חוטא דהיינו טוב לאדם להנחיל אפי' שהוא לבני בני' כגון שבנו אינו נוהג כשור' מ"מ דילמא נפק כו' וצפון לצדיק חיל חוטא

או אפשר לדעת היפ"ת דשהוא ת"ח מותר וכמעשה דהורקנוס פסו' טובה חכמה עם נחלה ר"ל דכשהוא חכם מותר לתת לו כל נכסיו אפילו בלשון נחלה מ"מ ויותר לרואי השמש דהיינו כשהוא בריא שיהיה מתנת בריא ועיין דרך המפרשים עם מ"ש שוב איזה פוסקת כו' גם דרך הרב עין יוסף עם מ"ש בברכות מ"ש קמאי דמתרחיש להו ניסא כו' יע"ש

פרשת וירא

במדרש ברכות ה' דרכי איש זה אברהם שנקרא איש דכתיב שיה מארץ מרחק איש עצתי גם אויביו זה אבימלך כמ"ש ה' לי בעוזרי

יראו הצדיקים וישמחו המה יהללו לאדון הכל כשל כל אשר גמלם כרועה עדרו ירעה נודע ה' משפט עשה וגם דמו הנה נדרש הן הראה ה' ידו הנפלאה באבימלך על דבר שרה שא"ל הקב"ה הנך מת כו' כי הדיוקים רבו בפרשה' מ"ש הנך כו' והיא כו' דהי"ל על האשה בעולת בעל אשר לקחת כו' גם אומרו הגוי גם צדיק כו' מה ענין כגוי עצמו לגוי או לצדיק גם אומרו הלא הוא אמר לי כו' והיא גם היא אמרה כו' כפל היא גם היא ושנוי שלא אמר כה אמרה לי כו'

והנה הרב מוהר"ם אלשיך ז"ל האריך ברוחב מבינתו אמנם לדיוקים הנז' כתב ז"ל דהכונה שרה אמנו בקרבה אל אבימלך גלית ענין ואמרה לו אשת איש אני אך אבימלך מסיבה כי א"א אמר אחותי היא והיא ג"כ לאחרים אמרה קודם אחי הוא לזה דימה כי עתה בדברה אליו שהיתה אשת איש היה דבר שקר זמ"ש הנך כו' והיא בעולת בעל ר"ל מאחר כי היא אמרה לך שהיא בעולת בעל הי"ל להתרחק לזה השיב הלא הוא אמר לי אחותי כו' והיא גם היא ר"ל אפי' היא שאמרה לי שהיא אשת איש היא עצמה אמרה לאחרים אחי הוא

אמנם לענ"ד אחר המחילה כראוי מהרב ז"ל נראה לי לומר בדיוקים הנז' גם מ"ש ואבימלך לא קרב כו' הי"ל לאומרו תכף באומרו ויקח את שרה כו' לא אשר מאמרו יתברך הנך כו' אלא הכונה כי השי"ת הוכיחו כי מן הדין חייב מיתה כמו שנבאר בע"ה כי בן נח שהיה לו לידע ולא ידע חייב מיתה זהו אומרו הנך מת כו' אשר לקחת אפי' כי לא נעלם ח"ו ממנו יתברך שהוא אמר אחותי היא והיא אמרה אחי הוא מ"מ איפשר היה שהיתה נשואה לא' ממדינת הים והרי היא אשת איש לז"א והיא בעולת בעל ר"ל כיון שהיה אפשר שהיתה בעולת בעל ולזה אמר ואבימלך לא קרב אליה ויאמר כו' הגוי גם צדיק תהרוג ר"ל כי טענת אבימלך היה מאחר כי לא קרב אליה עדיין א"כ מהיכן יתחייב שהרי בלבו היה לשאול לה אם היתה נשואה לזה אמר הגוי גם צדיק כו' הלא הוא אמר לי ר"ל כששאלתי על ידי עבדי והיא גם היא ר"ל אפילו היא עצמה ג"כ אחי הוא אפילו ששאלה היה לאברהם אמנם לא אמר אמרה לי יען לא דבר עמה כלל כדי לשאול לה אם היא נשואה כדי שיתחייב אמנם לדרך מהר"ם אלשיך ז"ל שכתב כי כבר אמרה לו אליו ביחוד שהיא אשת איש קשה דנראה שהוא הפך הש"ס דאיפליגו אביי ורבא

במסכת מכות ועיין במ"ש בס' מנחת בכורים דף כ"ו ע"ד במס' מכות דף ט' ע"א יע"ש דאפילו למ"ד חייב משום דהי"ל לידע כו' מ"מ לכ"ע היא לא אמרה לו שהיא אשת איש גם הרי"ט ז"ל דף ך' כתב דכונת אבימלך באומרו הגוי גם צדיק ר"ל תינח דגוים מענשי משום מחשבה דמצרפה למעשה אף ע"פי שלא עשו כההיא דירושלמי מחמש אחיך יעקב כו' ולא מצינו שהרג עשו אלא מחשבתו שחשב להורגו מ"מ היכא שהמחשבה ג"כ לא היתה לאיסור רק בחשבו כי היתה מותרת לו א"כ מהיכא תיתי שיתחייב על אותה מחשבה ואדרבא הוא אמר כו' והיא גם היא כו' ר"ל שהיא כותה לאחרים גם כן יאמרו כן וא"נ הוי לפני עור לא תתן כו' או היא גם היא ר"ל אפילו היא כי לפרעה גילתה שהיא אשת איש אמנם לי אמרה אחי הוא והשיב לו השי"ת בתום לבבך כו' אמנם נקיון כפים אין כאן שהי"ל ללמוד יע"ש

ולעג"ד אתמהא גם על דבריו ז"ל דאע"ג דלא עבד מעשה נענש על המחשבה ואע"ג דמחשבה היה שהוא מות' מטעמא דהי"ל ללמוד כו' וזה תימא שהרי כש"ם לת"ד אומר מותר חייב דקרוב למזיד הוא חייב בדיני אדם ולדברי הרב ז"ל דחייב על המחשבה ודאי שהוא בדין שמים כי בדיני אדם אין עונשים על המחשבה וא"כ איך מביא ענין החיוב שהוא משום דהי"ל ללמוד דלמ"ד דס"ל הכי היה חייב בדיני אדם אלא דנ"ל דאבימלך סבר דחיובו משום מחשבה אמנם האמת חיובו דאמר קרא הנך כו' היינו אם היה שוכב עמה

ולהבין מ"ש הכתוב ויאמר אבימלך לאברהם מה ראית כי עשית כו' כי מאחר שסבר האריך בתמיהתו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כו' כי הבאת כו' מעשים כו' א"כ מאי חזר ואמר מה ראית כי עשית כו' ואפשר לומר עם מ"ש בס' פרשת דרכים דף א' ע"ג דהקשה ז"ל מאי האי דקאמר א"א ע"ה וגם אמנה אחותי בת אבי כו' דאכתי קשיא כיון דקיים א"א כל התורה כו' ועתידה התורה לאסור זה איך נשאה והביא מחלוקת ר"א ור"ע דלר"א בן נח נושא אחותו מאביו דאין אבות לגוי ולר"ע אפי' מן האם ותירץ ז"ל חדא כי א"א לתרץ דיבוריה לגביה אבימלך שא"ל אחותי היא אמר לו אחותי בת אבי כו' דמותרת לבן נח ולפי האמת בת אחיו הרן היה ולא ידע אבימלך כי א"א ע"ה קיים כל התורה גם אפילו כימא לידע אבימלך כי קיים א"א כל התורה ואם כן אפילו אחותו מאביו אסורה מ"מ השיב לו בת אבי כו' יען הדין הוא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ומותר לישא אחותו הוקא מאביו לא מאמו כדי שלא יאמרו בלבם א"נ יצאו מחמורה לקלה כו' וכתב דבזה היו מתווכחים א"א ואבימלך

וזהו לעג"ד כונת אבימלך אחר שנתרעם עמו וא"ל מה עשית לנו ומה חטאתי כו' מעשים כו' ואח"כ חזר ושאל אעיקרא מה ראית כי עשית את הדבר הזה לישא אותה כי ע"י זה באנו לטעות כי אינה אשתך כי מאחר שהיא אחותך או מדין בן נח או מדין ישראל חומרה הראשונ' צריך לקיים לזה השי' א"א על מה ששאלת מה עשית כו' כי אמרתי כו' ועל שאלתך על הנישואין שלי אחותי בת אבי כו' אך לא בת אמי ולכך ותהי לי לאשה ר"ל אפי' לי שאני מקיים כל התורה כיון שהיא אחות מאב מותרת לי ואין שום חומרה מקודם עליה

או אפשר לפרש הגוי גם צדיק כו' בהקדים סוגייא הנז' במכות ד"ט ע"א באומר מותר כו' ועיין מה שכתבתי בזה בס' מנחת בכורים דכ"ו ע"ד וכ"ז ע"א יע"ש גם מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ב ה' מלכים פרק י' דין א' שם דף קצ"ג ומ"ש שם ת"י הגופי הלכות חסר לשון וכ"ל קאי ברכה אע"ג דר"ח קאי כאביי יע"ש

ועפ"י תירוץ הלח"מ שם דרבינו איירי בבן נח ואינו גר תושב דבגר תושב היינו שקבל עליו ז' מצות ובן נח אע"ג דחייב בז' מצות מ"מ מיקרי גוי ובגוי שהרג גוי כבר פסק שם דאין ערי מקלט קולטות אותו יע"ש טפ"ז נראה דיוק הגוי גם צדיק כו' ר"ל תינח בגר תושב שקבל כו' דחייב משום שהי"ל ללמוד והיינו בגר תושב אבל בגוי גם צדיק בזה אומרים הי"ל ללמוד כו' והשיב לו השב כו' ואם אינך כו' דע כו' יען הדין כן הוא דאפילו בגוי דבזה איירי רבינו בה' מלכים כתב דחייב משום דהי"ל ללמוד וכמ"ש הלח"מ ז"ל וגם הכריחו לפייסו כדי שימחול לו כמ"ש ויתפלל בעדך וחיה דיובן עם מ"ש רבינו ה' חובל פרק ה' דין ט' ועיין מ"ש שם בס' פרי האדמה דף ח"י יע"ש

ועפ"י הנז' יובן כפל מילת ימות כו' ודע כו' ר"ל אפילו שהיה שלא מתכוין ותחשוב דמותר ואפילו תשיב צריך שיתפלל וע"י כ וחיה ואם אינך משיב דע כו' בעו"הז ובעו"הב לכן צריך שיתפלל כדי שתחיה

ויובן פסוק ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה ר"ל דלקחו מכל אשר בחרו כו' והיו סוברים מותר וחייבים יען הי"ל ללמוד כיון שהם בני אדם ויכולים להשיג ולידע דאסור לא ידון רוחי כן בשביל שהם אדם יען בשגם הוא בשר ונתן אורך ק"ך שנה

גם פסוק לא ידעתי השומר אחי אנכי כו' ר"ל לא ידעתי דין זה דאסור להרוג ואם אהרגנו אתחייב כמי שנתנו לו פיקדון בידו ויאמר קול דמי כו' וכבר לקתה מקודם וגם עתה אשר פצתה כו' ועתה כו' ודוק (לדרוש אחר ושייך להספד אל תירא כי יעשיר איש כו' עיין ס' מעיין גנים דף כ"ט דרך הריב"ל וקושיית הרי"ט ותירוצו ותירוץ ספר מעיין גנים ולעג"ד פי' דברי הריב"ל היינו בדברו לרש ר"ל אל תהי' נלעג מן העשיר כו' ולדרך רי"ט קשה מאי כי לא במותו כו' וי"ל כו' ולע"ד היינו אל תדאג כי לא במותו כו' ולא ירד כו' כי כבר אכל כו' יען כי נפשו כו' כי אדרבא אותו העושר היינו מברכת כמ"ש הרב בינה לעתים דף כ"ח

או אפשר אל תירא לשון יראה כי יעשיר כו' ואחר כך במיתתו אינו לוקח שום שכר ואדרבא נספה בעוונס כי מת כרשע כצדיק כו' ותאמר ח"ו כן הוא בדין הנפשות שנידונים בכללות כמ"ש הרמב"ס ה' תשובה פ"ג כי אדרבא נפשו כו' בחיים נלחיים כו' ויודוך כו' ועיין מ"ש הרב בינה לעתים דף קל"א ע"ד ועיין תשו' הרשד"ס ח"מ ומ"ש הכנ"הג א"ח דף קמ"ד ע"ד בענין העקידה בפרשתינו לדרוש אחר עיין דרך מהר"ס אלשיך ז"ל בפי' וישכם אברהם כו' דפירש דעשה כן אברהם כדי שלא תרגיש שרה אמנו שאם היו נערי' חובשים את החמור או הוא לפניהם היתה היא שואלת שנא פניכם מועדות לילך לכן חכם הוא בעצמו ואח"כ ויקח את שני נעריו אתו נגררים אחריו ואח"כ כלאחר יד ואת יצחק בנו כו' וא"כ היינו יכולים לומר דמה שחבש הוא בעצמו היה כדי שלא תרגיש שרה אמנו ולא משום שהבתו ית' לכן פירש רש"י בש"ס דאהבת השי"ת נתן בלבו כן כדי שיעמוד זכות זה לבניו ועיין ס' מנחת בכורים דף כ"ג ודייק הרב ז"ל דכתיב חמרו חסר וי"ו להורות שחבש וכבש את חומר שלו כדי לעשו' רצון אבינו שבשמים אע"פי שא"ל כה יהיה זרעך ואמרו ז"ל נלכה עד כה שאמר אברהם אראה היכן היא האמירה שא"ל כה יהיה כו' כי בזה נלע"ד כונת המסרה שסה ונשוב' נחפשה דרכנו כו' ונשובה ، ונשובה אליכם ונשובה מצרימה ، ונשובה אל עיר ה' ، לכו ונשובה אל ה' ، השיבנו ה' כו' ונשובה ، הכונה שהיה א"א במחשבתו מהרהר על מה שא"ל הקב"ה כה יהיה זרעך וידוע תדע כי גר כו' ואח"כ יצאו ברכוש כו' ודור רביעי ישובו הנה ، ז"ש נחפשה דרכינו ונחקורה בליוני השי"ת בעקידה אם ונשובה ר"ל שלא ישחטנו כדי שיתקיימו דברין

ית' הראשונים או לא ועתה אם ונשובה אליכם שיעשה להם גם שחזרו מוכרח שדברין ראשונים יתקיימו ונשובה מצרימה לגלות ואח"כ ונשובה אל עיר ה' כאמור ודור רביעי ישובו הנה אמנם אנו עלינו לעשות חובותינו לכו ונשובה אל ה' להר ה' כמאמרו ית' אמנם אתה ה' אלהינו השיבנו ה' אליך שנלך שם ואקיים דיבורך וגם יתקיים דבריך הראשונים ג"כ שנשובה ותתן לנו את הארץ ולזרענו עד עולם

אמנם הרב מהר"ש ז"ל פי' כונת השיחה דרך רמז עפ"י מ"ש בזוהר במדרש נעלם כי אברהם רמז אל הנשמה עליונה יע"ש באורך ובפי' ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש כו' ויאמר כו' יש לדקדק דמילת אברהם מיותרת כי כבר ידענו כי שמו אברהם גם תיבת ויאמר מיותרת מה גם מה א"ל בתיבת אבי שחזר וא"ל ויאמר הנני בני גם תיבת בני מיותרת ועיין מ"ש בזה בס' יוסף לקח

אמנם לענ"ד יתכן עמ"ש דלמה הקב"ה לא נתן לו לאברה' בן זה עד מאה שנה כדי שיהיה נולד יצחק אחר שנימול אברהם ז"ש לו הנני בני ר"ל כי אין לחוש ללעז שאמרו יתכן אב שוחט את בנו מאחר שאני מלתי את עצמי וע"י כך אתה בני נולדת בעולם וכי היכי שהוא דבר תימה שהאדם הוא בעצמו יחתוך בשרו בידו אם לא מאהבתו יתברך א"כ גם על שחיטת בנו יאמרו כי הוא מאהבתו יתברך אמנם הרב יוסף לקח כתב שם באופן אחר באומרו הנני בני ר"ל שאין לחוש שיאמרו מאבימלך נתעברה שרה כו' שכבר ראו כי ביום הגמל נהפך קלסתר פניך דומה לי כמ"ש באותה שעה צר קלסתר פניו דומה לאברהם ז"ש הנני בני כלומר קלסתר פני היא קלסתר פניך ואיך יתכן שעתה יאמרו מאבימלך כו'

ולענ"ד אפשר לרמוז דבר בהפכו והוא באומרו ויאמר יצחק אל אברהם אביו ר"ל דכיון שהיו קלסתר פניהם דומים זה לזה למחר יאמרו כי אדרבא יצחק הוא אשר שחט לאברהם כי יראו את אברהם ויחשבו שהוא יצחק והוא בגבורתו שחט לאביו ח"ו לזה השיב לו הנני בני לשון תימה וכי אפי' שקלסתר פנים שלך כמוני מ"מ עתה בזמן הזה כבר אנו ניכרים שאני בן מאה ושלשים ואתה בחור ומה לנו למי שיראה אחר זמן כיון שעתה ליכא שום לעז

ועיין דרך מהר"ס אלשיך ודרך הרב מהר"י חזן הוא עמ"ש הרמב"ם פ"א מה' קרבן פסח אם אל י"ד בשבת שאינם יכולים כו' ודרך מ"ש הרב המגן ז"ל דאדרבא הנני כו' דעי' ז המעשה יתאמת שאתה בני שהרי בן ל' לכח והיית יכול לבעט כו' וכהיא דר' בנאה דא"ל אבוהו כו' אמנם בפ' ואיה השה לעולה פירשו המפרשים עמ"ש בה' תמורה פ"ה אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום כו' ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"א דף קמ"ה ע"ד עד סוף קמ"ו .

איך שיהיה נמצא שאם אמרו על בהמה טמאה או על בעלת מום הרי אלו לעולה ימכר כו' ובזה כתב מוהרש"א ומהרח"א ז"ל כונת הפ' ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה שאמר יצחק לאביו הש"ת אמר לך והעלהו שם לעולה ותנן כשאמר לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה ואיה השה אשר תפדני בו בשביל תיבת לעולה שא"ל הש"ת השיבו אלהי' יראה לו השה נכון שפי' לעולה דקאמר הש"ת היינו כדבריך שתפדה בשה ואם לאו פי' תיבת לעולה בבני דהיינו שהביאך חולין ואם אקדישך לעולה דחובות הקבעו' זמן מות' להקדישן בי"ט ומש"ה אמר תיבת לעולה ולא עולה ר"ל להקדישו שם לעולה . ובאופן האחר שכתב הרב מהרח"א ז"ל שהשיבו א"א כשאמר על השה לעולה קדוש קדושת הגוף כמ"ש הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף כמ"ש רבינו פרק ט"ו מה' מ"ה ז"ש אלהים יראה לו השה בתיבת לעולה כשאמר גבי זכר קדוש קדושת הגוף גם בבני שהש"ית נאמר בו לשה דמי וא"צ לפדותו

ולע"ד נראה דודאי יש הפרש בין היכא שהמקדיש אומר שה זה לעולה ובין כשהוא ליווי הש"ית תיבת לעולה הוי ודאי עולה ממש כמו שמוכיחים כמה פסוקים א' לעולה תמימים לעולה כו' וכיוצא בזה א"כ זהו אומרו אלהים יראה לו השה לעולה דכיון שליווי הש"ית הוא השה אליו הוי לעולה ממש א"כ גם בבני הוי מ"מ הש"ית והעלהו שם לעולה היינו לעולה ממש כשאר קראי ולא כמו שהבנת שהוא לדמים כמ"ש במתני'

ובזה נבין כונת הפ' אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבקר כו' תקריבו את קרבנכם אם עולה קרבנו זכר תמים יקריבנו כו' כי יש לדקדק אומרו כי יקריב מכם כו' דהיל"ל כי יקריב לה' גם נ"ל לומר תקריבו את קרבנכם ולחזור ולומר אם עולה קרבנו כו'

אמנם הנה המפרשים ז"ל פי' דהענין הוא דיחשוב האדם דכל הנעשה בקרבן כאלו נעשה בגופו ממש כו'

אמנם נלע"ד כמ"ש והוא דכשאמר על בהמה טמאה או על האדם עצמו שהוא כמו בהמה טמאה דלא חזייא כמו שהי"ל ליצחק דין זה כמ"ש המפרשים כו' לעולה היינו לדמי וז"ש אדם כי יקריב מכם קרבן לה' והאי יקריב היינו יקדיש כמ"ש מאי לא תקריבו לא תקדישו והיינו כי יקדיש מכם קרבן לה' התם ודאי או לסברת הרמב"ם שאפילו אמר הרי זה עולה דאמרינן דאין אדם מוציא דבריו לבטלה או אליבא דסתם מתני' דהיינו דאמר לעולה היינו לדמי ולכך צריך שאותו הקדש מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם במקומו ואליבא דמתני' נסיים הפ' דהרי אם אמר לעולה התם קאמר שהוא לדמי כו' אמנם אם עולה קרבנו שאמר עולה התם צריך דוקא מן הבקר זכר תמים יקריבנו שיקדישנו דוקא ואם אמר הרי זה עולה על בעל מום או על נקבה לא אמר כלום

ובזה י"ל רמז הכתוב בפרשת ויקרא איש איש מבית ישר' ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים כו' כל אשר כו' לא תקריבו כו' די"ל כפל אשר יקריב קרבנו גם מאי לכל נדריהם ולכל נדבותם מאי ריבוייא גם כפל אשר יקריבו לה' לעולה גם מאחר דאמר תמים זכר אמאי חזר ואמר כל אשר בו מום כו' כי לא לרצון כו'

אמנם לע"ד י"ל עם מ"ש והוא איש איש כו' אשר יקריב והיינו אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם כו' ר"ל אפי' על בעלת מום אשר יקריבו לה' דהיינו אשר יקדישו לה' כיון שאמר לעולה הוי הקדש לדמים אמנם אפ"ה לקי כמ"ש התוס' ז"ל אבל לרצונכם כדי שיהיה לרצון שלא ילקה צריך זכר תמים בבקר בכשבים כו' דוקא אבל אשר בו מום לא תקדישו אפילו לעולה דהיינו לדמי כי לא לרצון יהיה לכם דאפילו דחל עליו קדושת דמים מ"מ לקי ולא מיקרי לרצון ואחרי כתבי זה מצאתי בספר עץ חיים למהר"א רובו ולא הוספתי כי אם פסוק לרצונכם כו' כי לא לרצון כו' ועוד האריך שם הרב פנים מפנים שונים שנשנו למשה בסיני

ונבין בזה כונת הפסוק איש כי ידור נדר לה' כו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה בשני אופנים או אליבא דמתני' דכדי שיהיה אל קדושת דמים צריך דוקא שיאמר לעולה וזהו אומרו כי ידור נדר לה' דהיינו שאמר הרי זה לעולה אפילו כי לא יחל דברו שאינו חל כגון שהוא על בעלת מום או כיוצא מ"מ ככל היוצא מפיו יעשה באחרת דהיינו אם אמר לעולה תמכר ויביא ברמיה עולה ואם אשם תמכר ויביא בדמיה אשם כו' או אפשר לסברת הר"ס דס"ל דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ובין אם אמר הרי זו לעולה

על בהמה טמאה או בעלת מום ובין אם אמר לעולה הוי קדושת דמים זהו אומרו איש כי ידור נדר לה' דהיינו ע"י נדרו זה יוכרח נדר אחר לה' והוא כגון שאמר על בעלת מום או טמאה כו' לא יחל דברו אלא ככל היוצא מפיו יעשה בין אם אמר הרי זה עולה בין אם אמר לעולה ככל היוצא מפיו או עולה או לעולה יעשה ר"ל יקיים משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה

גם בזה יובן כונת הפסוק כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרוש כו' והיה בך חטא וכי תחדל כו' לא יהיה כו' מוצא שפתיך כו' נדבה כו' כי הדקדוקים מבוארים כפל תדור נדר גם מאחר דקאמר כי דרוש כו' אמאי אצטריך לומר והיה בך חטא גם אידוש דכי תחדל לנדור לא יהיה כו' מוצא שפתיך כו' גם כאשר נדרת כו' אשר דברת כו'

אמנם יובן במ"ש דהיינו כי תדור נדר לה' אלהיך שאמרת אפילו על בהמה טמאה הרי זה לעולה לא תאחר לשלמו וסייך ממש תשלומין שימכר ויקח אחרת תחתיה אפילו דזו לא חזיא קאי בבל תאחר כי דרוש ידרשנו כו' אפילו כי והיה בך חטא על נדר זה שהרי קדוש קדושת דמים ולקי עליו מ"מ קאי בבל תאחר וכי תחדל לנדור דהי"לל וכי תחדל מלנדור אלא ר"ל וכי תחדל לנדור עוד נדר אחר דבשלמא כשהקדיש בעלת מום או טמאה מוכרח שהוא לדמים וצריך לימכר ולהקדיש אחרת ואמנם כי תחדל מזה ולא תבוא לנדור על אחרת בעד זו דקא חזיא אלא יהיה בחטא זה דלקי כו' ואיך הוא מוצא שפתיך תשמור שצריך שכשתוציא הדיבור מפיך אז תראה ותבין שיהיה שתוכל לעשות כאשר נדרת נדבה אשר דברת בפיך ממש ר"ל על אותה עצמה אז לא יהיה בך חטא אמנם אם לאו אפילו דחל קדושת דמים לקי כנז"ל

ובזה יובן מ"ש שלמה הע"ה כי תדור נדר לאלהים לא תאחר לשלמו כי אין חפץ בכסילים את אשר תדור שלם טוב אשר לא תדור כו' והדקדוקים מבוארים חדא כפל תדור נדר ומאי אין חפץ בכסילים גם אשר תדור שלם פשיט' וכי מה שלא נדר ישלם ועוד מה חידוש הוא טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם מי לא ידע בכל אלה ויובן עמ"ש דהיינו כי תדור נדר שהקדשת בעל מום או טמאה והיינו ודאי לדמים ליקח אחרת לא תאחר לשלמו דקאי בבל תאחר שאמר אמנם אין חפץ בכסילים לעשות כזה אלא אשר תדור שלם דכיון דבמינו תמים יקדיש הראוי ליקרב הוא עצמו והיכא שיכול לשלם מה שנדר עצמו אזי ידור משום כי טוב אשר לא תדור כלל משתדור לא תשלם אותה בעצמה אפילו שתביא אחרת תחתיה משום דלא חזיא היא להקרבה דבזה לקי ואסור מאח"כ כשלא ידור כלל

ונחזור לעניינו בענין העקידה להבין מאמר תמוה בתנחו' בפרשתינו ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה באותה שעה נפל פחד ויראה גדולה על יצחק שלא ראה מה להקריב והרגיש במה שעתיד לבא נקט לומר איה השה לעול' א"ל הואיל ואמרת הקב"ה בחר בך אמר אם בחר בי הרי נפשי נתתי לו ועל דמי צר לי מאד ואע"פ כן וילכו שניהם יחדיו בודאי זה לשחוט וזה לישחט והמפרשים איש לדרכו פנו כי איך אפשר שאחר שיתן נפשו ילטער על דמו דלא בתיב נער כו' וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו והיכי יתכן לתת נפשו וישאר דמו אליו

אמנם יובן לע"ד עמ"ש דהיינו באותה שעה שהרגיש נפל פחד כו' שלא ראה מה להתקרב ר"ל שלא היה מודה בסברת אביו דמ"ש הקב"ה לעולה היינו עולה ממש הוא עצמו ומ"ש לא ראה כו' ר"ל לא ראה מה הכרח בדבריו ית' להתקרב דהי"לל מה ליקרב נקט לומר איה השה לעולה די"ל מאי בקש הלא אמר כן כפי' איה השה כו' אלא ר"ל בקש לומר ג"כ לפניו יתברך איה השה בשביל לעולה שאמרת לאבי א"ל הואיל ואמרת אתה אלי כבר הבנתי מה רצונך ואומר הקב"ה בחר בך אמר אם בחר בי הרי נפשי נתתי לו דהיינו דהאדם הוי כבהמה טמאה שאינה ראויה לקרבן רק הבהמה הטהורה שנקרבת לפניו יתברך א"כ על דמי צר לי מאד מאחר דלא חזי להקרבה רק הנפש א"כ מוכרח כשאמ' הקב"ה לעולה היינו לדמי וא"כ על דמי שאני חייב להקריב קרבן בעדי צר לי מאד שאיני יכול לעשות דיבורו יתברך לתת הדמים שלי והוא כמו ערך דמי עלי ואע"פ כן וילכו שניהם יחדיו ר"ל שאפילו דאברהם הוה ס"ל דלעולה היינו לעולה ממש ויצחק היה סובר שהוא לדמים אפילו הכי לא נמנע מלהלוך אתו גם ע"פי משנתינו זה נבין פסו' יפתח ויאמר אהה בתי כי הכרע הכרעתני ואת היית בעכרי ואנכי פציתי פי אל ה' ולא אוכל לשוב ותאמר אליו אבי פצית פיך אל ה' עשה לי כאשר יצא מפיך אחרי אשר עשה לך ה' נקמות מאויביך כו' דמה השיבה לו בתו אם הודית היא לדבריו א"כ ל"ל לדבר כל זה

ויובן עם מ"ש דכיון שהיה נדרה עליה הו"ל כמי שאמר על בהמה טמאה הרי זה לעולה דהקדש דמים הוא מה שחייב וזהו מה שאמרה לו אבי פצית פיך אל ה' ואמרת והעליתיהו עולה ודאי זה שפצית לא הוי לבטלה אלא הקדש דמים מיהא חייב א"כ עשה לי ר"ל בעבורי כאשר יצא מפיך ולא אמר אשר יצא מפיך דזה א"א אלא דוקא הקדש דמים דימכר ויביא בדמי עולה כו' ולא רצה יפתח לשמוע אליה לזה חזרה ואמרה אמירה אחת ותאמר אל אביה תעשה לי הדבר הזה הרפה ממני כו'

אמנם אחרי כתבי זה גם כן מצאתי דומה לזה בס' כלי יקר דהיינו שאמרה לו פצית פיך לה' ומן הדין היה לפטור אותי ע"י פריון דמים מ"מ עשה לי כאשר יצא מפיך ותשרפני לפי פרש"י אחרי אשר עשה ה' לך כו' וק"ל לפי פירוש זה חדא אמאי אמרה כאשר יצא כו' הי"לל אשר יצא כו' אם איתא דהודית לדברי אביה גם מאי ותאמר אל אביה עשה לי הדבר הזה באמירה אחת תאמר עשה לי רק הרפה ממני גם במ"ש הרב ז"ל בכונת המאמר של ילקוט מחלוקת ר"י ורשב"ל דר"י אמר יפתח הקדש דמים היה חייב. ורשב"ל אמר אפי' הקדש דמים לא היה חייב דתנן אמר על בהמה טמאה או על בעלת מום כו' ועיין מה שכתבתי בזה בספר מנחת בכורים במס' תמורה שם דף ס"ב ע"ד יע"ש וכל זה היה מפני שהיה יפתח גדול בשררה ועדיין לא היה גדול בתורה אלא כמאז היותו כנלע"ד איך שיהיה נחזור לפרשת העקידה בפ' כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה די"ל וכי בתשע נסיונות שניסה אותו לא ידע שהוא ירא אלהים

אמנם אפשר עמ"ש יען אברהם היה יכול לפטור עצמו דמ"ש השי"ת לעולה היינו לדמי עולה כסברת יצחק ואפ"ה מיראת ה' אשר לו נתקע בסברה זו דהיינו לעול' ממש וזה ג"כ מצאתי בס' ע"ח למהרח"א אמנם לעכ"ד נראה גלא חשבת ר"ל שהי"ל מקום פטור כנז' ואפ"ה משום דא"ל את בנך את יחידך הכריע שהוא לשחיטה ממש

אמנם מאי דאיכא למידק הוא אברהם אבינו שעמד בי' נסיונות איך יצלא דברו לשאול אות ואמר במה אדע כי אירשנה וי"ל עמ"ש הרמב"ם ז"ל פרק כ"ה מה' מלוה וז"ל מי שלא פירש דבר קצוב כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ב דף קל"א ע"ג וע"ד וקל"ב ע"א הל' מלוה פרק כ"ה דין י"ג

והנה כיון שהדין הוא דלא אמרינן דאינו מתחייב אלא בלא

מחיר כלל אבל אם קבל איזה דבר מתחייב או היכא דליכא שבועה אבל ע"י שבועה מתחייב וכמ"ש הרב משנה למלך בהלכות מכירה פר' י"א יע"ש והנה אברהם אבינו ע"ה אמר במה אדע כו' כי ודאי דבר זה דבר שאינו תלוי עתה מיקרי לכך הוצרך לברית בין הבתרים דעדיף משבועה שאפילו לחולקים שם דהשבועה הוי דינא דפסיקא לן כו' זה לא שייך הכא בש"ית כי לענ"ד ז"ש מה תתן לי כי הקב"ה אמר לו שכרך הרבה מאד א"כ הוי דבר שאינו קצוב ולא קני ואפילו למאן דמחייב בדבר שאינו קצוב בערב דאיכא אסמכתא ג"כ לא ואפילו מאן דס"ל באסמכתא ודבר שאינו קצוב דמתחייב והיינו סברת הגאונים מ"מ לדבר שלא בא לעולם לא משתעבד לזה השיב לו הש"ית האמנ' הזאת לצדקה תחשב כדי שנאמר דע"י שהאמין חייב כביכול לעשות לו דומיא דערבות ודבר שאינו קצוב לדעת הגאונים ז"ל דה"ט דבההיא הנאה כו' משתעבד ודוק

פרשת חיי שרה

במדרש גר ותושב אנכי עמכם אם תרצו הריני גר ואם לאו הריני תושב ואטלנה מן הדין שכן אמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ ע"כ

יחידה היא ומוחזקת הירת ארץ הקדש מן העולם ועד עולם כל נפש ויפה התאוה תאוה ישיבה בארעא זה שער השמים משכני איתן אלהים ירשה לו, ארץ זבת חלב ודבש לבי היא לכל הארצות מוחזקת היא בידינו ירושה לנו מאבותינו כאשר דיבר לאבינו אברהם לרשתה לו, כמ"ש במאמרינו שאמר אטלינה מן הדין ורא"ם ז"ל הביא פי' רש"י שהיא דרשה זו וכתב ז"ל דרש"י פי' תחילה גר ותושב גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם יע"ש והוקשה לרא"ם ז"ל ממ"ש רש"י בפי' לך לך בפי' והכנעני אז יושב בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין דמשמע כל זמן שהכנעני יושב בארץ אינו זוכה ליטול אותה מן הדין ותירץ שאני התם דאותה שעה עדיין לא הי"ל זרע שהש"ית א"ל לזרעך אתן וכל זמן שלא הי"ל זרע הכנעני יושב בארץ וזוכה קודם בה יותר מאברהם שרצה לזכות בה מכח זרעו אבל אחר שהי"ל זרע וכבר זכה בה אע"פי שהכנעני כו' קיים יכול ליטול אותה מן הדין

אמנם הוקשה לו לשון הב"ר שאמר גבי והכנעני שהיו מריבים רועי מקנה לוט ואומרי' הארץ נתנה הב"ה לאברהם והוא פרדה עקרה ולוט יורשו ואין זה גזל א"ל הב"ה כן אמרתי לו לזרעך אתן את הארץ אימתי לכשיתעקרו ז' אומות ממנה והכנעני כו' עדיין מתבקש להם זכות בארץ נמצא שאינו תלוי הדבר בלידת הזרע לאברהם והניחו בצ"ע

והרב יפ"ת הביא תירוץ הרא"ם שהיא של החזקוני ז"ל ותשובתו בצידו אם מהב"ר כמ"ש אם מהפסוק כדכתיב ודור רביעי ישובו הנה הרי דיש להם זכות עד דור רביעי וא"כ איך אברהם היה רוצה ליטול אותה מן הדין ותי' היפ"ת ז"ל דא"הנ דעד דור רביעי אינם יכולים לגרש מ"מ לזכות לעצמו במה שצריך לו ודאי יזכה דלא תהא כהנת כו' מאחר שא"ל הקב"ה קום התהלך כו' כדי להחזיק ולזכות ומה שנאמר ודור רביעי היינו להוריש יושביה כמ"ש כי לא שלם עון האמורי יע"ש כי בזה נלע"ד כונת הפי' שאמר תחילה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם ואח"כ כשאמר לו קום התהלך כו' לארכה ולרחבה והיינו כדי לקנותה בהילוך כמ"ש בש"ם כתיב כי לך אתננה ולא כתיב לזרעך הרי דקנין זה יועיל לו לעצמו בעת הצריך לו דאל"כ לאה ליה למומר לך ולזרעך ולאזור אח"כ כי לך אתננה

אמנם לפ"ז ק"ק אברהם אבינו ע"ה הי"ל ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה קום התהלך כי לך אתננה והנה קו' זו היא לכל הפירושים כיון דעיקר הקנין הוא פי' קום התהלך כו' וכבר תירץ היפ"ת ז"ל לזה דא"כ אלא שרצה להביא מעיקר הברית שא"ל הקב"ה כי לך אתן כו' דבפי' קום התהלך לא נאמר ברית יע"ש והרב נח"י הקשה עוד לרא"ם דהא לזרעך אתן את הארץ לא נאמר לו על יצחק אלא על דור באי הארץ ואם כן מה מועיל שנולד יצחק וא"ת דאפ"ה מהני א"כ נס לאברהם קודם לידת יצחק יזכה בה מכח זרעו כו' דהא גם לאברהם ניתנה כדכתיב כי לך אתננה

והנה לענ"ד אם לא היינו נדחקים כי אם בזה דוקי היינו יכולים לומר כיון שהקב"ה א"ל לך אתננה ולזרעך וקודם הכי ג"כ לא נאמר אלא לזרעך משמע דתלויה המתנה עד שיהיה לו זרע כמי שנתן מתנה לשני בני אדם יחד וא"ל לאחד ותלה הדבר ע"מ שיבא האחר וא"כ כל זמן שלא נולד לו זרע לא זכה בה כי כן דייק לשון רש"י ז"ל דקאמר לא זכה בה אברהם עדיין דמשמע דלאחר זמן יזכה והיינו אחר לידת יצחק אמנם קושית הפסוק שנאמר ודור רביעי כו' כי לא שלם מוכרח שאינו זוכה עד דור רביעי ומוכרחים אנו לתרץ מ"ש היפ"ת כנז"ל זהו לתרץ ב' לשונות של רש"י אמנם הנח"י ז"ל כתב לתקן דברי רש"י עמ"ש בגמ' בב"ב האומר נכסי לך ואחריך כו' ועיין מ"ש בספר עדות ביעקב דקפ"ב וקפ"ז ע"ב ועיין מ"ש אני בס' פרי האדמה ח"ב דף ע"ל ע"ד ד"ה שם דין י' בד"ה כו' כתב ע"ז ה"ה פי' כולהו רבוותי' עד דף ע"ו ע"ב עד ר"י ורבינו דנקטו ש"מ ודוק

ואחר ימים ראיתי מ"ש בס' מולל מאש סי' כ"ז יע"ש ואגב אורחין אומר לענ"ד פסוק תורת אמת היתה בפיהו עם עובדא דרב עלים בב"ב דף קל"ג והוא דס"ל לחבריה נכסי לך ואחריך לפלוני והיה הראשון ראוי ליורשו מת הראשון ובא שני לתבוע סבר רב עילים כו' שני נמי שקיל א"ל רבא דייני דחצלתה כו' משום שהיה רוצה לעשות פשרה אסיף רב עילים א"ל רבא אני ה' בעתה אחישנה כו' שהקב"ה מזמין ישועה לצדיקים בעת הצריך להם והזמין הקב"ה אותי אליך ומעולם לא עשית תקלה ח"ו זהו כונת הפ' תורת אמת היתה בפיהו דהיינו דין אמת לאמיתו לבעל דין וגם ועולה לא נמצא בשפתיו ר"ל אפי' למישר בינו ובין חבירו כרב עילים עם רבא לא היה טועה ולא דיי זה אלא גם ורבים השיב מעון שהקב"ה מזמינו אבל אחרים שלא יטעו ח"ו ואיך שיהיה נחזור למ"ש הנח"י עמ"ש ר"א דאין לראשון אלא הפירו' בלבד והגוף לשני בפסו' והכנעני דאיירי במרעה הארץ הפירו' הם שלהם ולכך קאמר לא זכה בה אברהם אמנם עתה שהיה צריך לקבורה דהיינו גוף הקרקע היא שלו ויכול ליטלה מן הדין שזכה בה מכח זרעו אומלך עלמו שאמר ליה לך אתננה יע"ש

ולע"ד ק"ל חדא כי הדין הוא אין לב' אלא מה ששייר הראשון וא"כ גם בגוף יש להם חלק אם רוצי' למכו' ולתת ועוד אפילו למ"ד הב' מוציא מיד הלקוחות היינו אחר מיתתו של ראשון אבל בחיין אינו יכול ליקח הגוף אפי' למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לא מלו ליקח הגוף אפילו שהיא שלו כל עוד שיש לחבירו הפירו' אלא ודאי כלע"ד דהכונה כמו שתי' היפ"ת דאהני מ"ש לו קום התהלך כו' לזכו' לעצמו דצריך לו ולכך נאמר לו לך אתננה כו' כי בזה נלע"ד שיובנו פסוקים עפרון עם א"א גם כי הדין הוא דהראשון אם מכר או נתן אין לב' אלא מה ששייר ראשון ואפי' שאין תכריכין למת אסרן בהנאה זהו כונת א"א ע"ה תחילה גר ותושב אנכי עמכם ר"ל בדין זה עמכם יש לי דין גר ותושב ושייך באדם אחר דהיינו לענין על הקרקע איך עשיתם אותה בית הקברו' הריני גר יען הרשות בידכם ואין לב' אלא מה ששייר ר' אבל ליקח אני עמכם הריני תושב לפי שאני רוצה אחוזת קרקע' לבי'

שהקלתם לבית הקברות ואינו שדה לזרוע דלא שייך שום
הנאה בפירות כי אם בגוף לבד ובענין כזה דאינו עושה
פירות הוא שלי מן הדין והשיבו לו שמענו אדוני כו' במבחר
כו' איש ממנו את קברו הכרוני שקנאו בדמים לא יכלה ממך
מקבור מתיך ומה לך בדינים אלו וכששמע אברהם אבינו
כן שהודו לסברה זו שאל מאתם את המערה אפילו שלא
הוקצת לבית הקברות שלהם. ואפ"ה א"ל בכסף מלא ר"ל כדין
זה שקונה מאת המקבל הראשון שהוא בדמים גמורי'וקונה
הלוקח גם אני רוצה לקנותה לעשותה אחוזת קבר ולא
תתבעו הפירות יען היא כמכר גמור לזה ענה לו
עפרון לא אדוני שמעני אם כל כונתך לקנות בדמים היינו
כדין מכר ראשון לאחר שקנה הלא כן הדין ממש במתנה
שאם נתן לאחר אין הב' מוציא מידו ולכן הרי היא לך
במתנה השדה והמערה לעיני בני עמי ולא יוכלו לערער
אפי' דשייכי בפירות הקרקע לכן עתה השיב לו א"א אך אם
אתה לו שמעני אני שומע לך בענין המערה אבל השדה ג"כ
איני רוצה שניהם בחינם אלא אחד בדמים ואחד במתנה לזה
השיב עפרון ארץ ד' מאות שקל כסף כו' ר"ל השדה והמערה
הכל יחד יהיו ת'שקל מה היא כדי שתחום שלא אתנם במתנה
וישמע אברהם לעפרון הבין מיקח שקיל שומא וכלל יחד
ש"מ נהפך לאיש אחר ואינו רוצה ליתן אפי' השדה וכלילנהו
בלשון ארץ את שניהם ולכך וישקול אברהם כו'

איך שיהיה מה שרצה הנא"י להכריח דירושה לנו מאבותינו
והארץ נתנה לאברהם עצמו ממ"ש בש"ס קום התהלך
כו' כדי שיקנה בהילוך וא"כ דחה ראיה זו דנראה שהיה
כדי לזכות לזרעו שזכו בה ותהיה נוח ליכבש לבניו ואחר כך
נמתייט מפירוש רשב"ס שפי' שם דהוו להו כיורשים כו' ש"מ
דירשוה מאברהם כו' יע"ש

ולענ"ד קשה שהרי גמרא ערוכה היא במסכת ע"ז פ"ד אמר
ר"י אמ"ר ישראל שזקף לבינה כו' להשתחוות לה ובא
גוי והשתחו'לה אסרה מנ"ל אר"א מתחילה ארץ ישראל דכתי'
ואשריהם תשרפון בא"ש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם
ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו הרי מוכח מהכא דמשעה
שנתנה הש"ית לא"א זכה בה הוא וזרעו מכח ירושה ואם כן
אמאי לא הביא הנא"י ראיה מסוגיא זו וכן ראיתי להרב
פרשת דרכים דף כ"ב הביא סוגיא זו והוכיח ממנה דירושה
היא לנו מאבותינו יע"ש ועיין מה שכתבתי בספר מנחת
בכורים דף י"ב ע"ב בתום' דמסכת ר"ה ד"ה קלירכס כו'
עד בכונת התום' ודוק

ובזה תירץ הרב פרשת דרכים ז"ל קושית רא"ס על רש"י
ז"ל דהתם בלוט שהיה על הזרע היה גזל גמור שהרי
הזרע שלהם משא"כ בגוף הקרקע שהוצרך יותר אברהם
אבינו לקבורה שהיה מן הדין שלו אבל קושית הב"ר שהקשה
הרא"ס וקושית היפ"ת עדין קיימת כי בזה נראה
כונת פסוקי פרשת תולדות גם הבארות שחפר יצחק דתחי'
בבארות שחפר במקום שחפר אביו ופתמום פלשתים לא רבו
עליהם רק אח"כ כתיב ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו
באר מים חיים ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו
המים ויקרא שם הבאר עשק כו' יען כיון דהפירות שלהם
א"כ איך אתם לוקחים מעין המים שהוא מקור שלנו וכדאיתא
בה"מ . אמנם אח"כ כשחפרו במקום אחר כדכתיב ויעתק
משם כו'. שם לא רבו עליה כיון שהם הם שמצאו מקור המים
חיים כו'

והנה בפסוק ועפרון יושב בתוך בני חת איתא במדרש
ועפרון ישב כו' ר"י אמר ישב כתיב אותו היום
מינוהו אותו כו' דלא ליהוי בר נש רב זבין מן בר נש זעיר
ויען עפרון החתי את אברהם כו' א"ר פנחס תלמד שנעלו

דלתותיהן והלכו לגמול חסד עם אברהם כו' וי"ל מאי דלא
להוי בר נש רב כו' אם מחמת עוני הלא זה דרך העול' גלגל
החוזר והיורד מנכסיו מוכר את שדהו והעשיר קונה אותו
והרב עין יוסף תירץ דשאני מכירה זו משאר מכירות יען
א"א שאל מהם אחוזת קרקע לבית הקברו'ומן הראוי שיקח
מבחר קבריהם וכמו שא"ל במבחר כו' ואם יקח מאדם זעיר
א"כ נמצא שלקח קבר של הדיוט לכן אז"ל מינוהו כו' כדי
שיאמרו שלקח מבחר שבקברות יע"ש

ולענ"ד דבריו דחוקים שהרי מה לנו אם הוא היה זעיר
הלא הכל תלוי בדבר הנמכר כי לפעמים בקופתו
של הדיוט ימצא מרגלית נאה כמ"ש בש"ס כו' ובביתו של
שלטון לא יבצר שימצא פחות שבערכין גם כי השדה והמערה
כבר היו מקודם לעפרון כמ"ש בקנה שדהו כו' ודוחק לומר
שלא יהיה בכולם מי שהיה יודע שהיה שלו אלא לענ"ד כ"ל
זכונתם ז"ל היינו כדי שלא יאמרו כו' יען כי א"א הוא בעצמו
בירר וקנה מקחו ולא ע"י שליח לכן אלוף הדבר שהמלך
ידבר בקנין הדבר עם הלוקח עצמו כשהוא הדיוט אלא ע"י
שילוחו עושה לו רצונו לזה אמר שלא יאמרו כו' זבין מבר נש
ולא אמר דבר של בר נש זעיר שהדבר תלוי בהסך אלא כל
הביזיון יהיה שהוא בעצמו יקנהו מהדיוט

או אפשר לענ"ד והוא בהקדים סוגיית פ' הגוזל דף ק"ב
ע"ב ת"ר הלוקח שדה כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה
ח"ב דף פ"ו ה' שלוחין פ"ב' דין ה' ראובן שקנה כו' עד סוף
ע"ב מ"ש הגד"ת ודוק ועיין מ"ש הפ"מ פי' פ"ה כי אפי' לכל
אדם יכול לומר לא בעינא לא ליקרא דידך ולא לזולתך ולאו
דוקא ריש גלותא יע"ש ז"ש אותו היום מינוהו שלא יהיה בר
נש כו' וא"כ אינו שום גדולה לאברהם לכך מינוהו מלך כו'
כדי שאפ"ה ימכור שדהו לאברהם ויהיה יותר גדולה לא"א
ע"ה ועם סוגייא הנז' ירמזון הפסוקים וידבר אל ב"ח לאמר
ר"ל שלא בלבד מה שיאמר בפניהם שהם המוכרים אלא שגם
הם יודו בתשובה אליו שכן יעשו שהיה הוא שנקש מהם תרי
שטרות חד יכתבו על שם א' מהם וא' על שמו ז"ש גר ותושב
אנכי עמכם ר"ל אני רוצה דבר אחד כגר דהיינו שתכתבו
השטר ע"ש א' מכם וחד כתושב שתכתבו לי שטר על שמי וזהו
תנו לי אחוזת קבר עמכם שתכתבו שטר לי לשמי וגם עמכם
שתכתבו שטר על שם אחד מכם משום פחד שמא יצא אח"כ
איזה עורר ואקברה את מתי מלפני ר"ל אם תעשו לי בזה
ב' שטרות אזי אקברה כו' בלב בטוח ויענו בני חת את
אברהם לאמר לו ר"ל דוקא האחד אתה צריך דהיינו לכותבו
ע"ש יען נשיא אלהים כו' ואיש ממנו כו' וא"כ היכי יתכן
שתפחד מעוררים ואדרבא איש ממנו אם ירצה לקנו' לו קבר
לא יכלה ממך ר"ל שיכתבו על שמך יען אתה ריש גלותא
והם רוצים להשתופף בצילך שלא יהיה להם עוררים וכ"ש
שאתה לא תמנע מקבור מתיך אמנם א"א ע"ה הבין מתוך
דבריהם שאמרו איש ממנו את קברו לא יכלה אפשר דהכונה
היינו שהם לא הי"ל קבר למכור כי אם כל א' הי"ל קברו
או איש ממנו את קברו כו' ר"ל אפילו עפרון לא יכלה ממך
לתת לך כל מה שאתה רוצה השטרות הללו לך ומ"ה הבין ככו'
לכן קרא אותם עכשיו עם הארץ ומה שלא אמר כן מתחילה
יען ר"ל שהם לא היו בעלים וא"ל שמעוני ופגעו לי כו' ויתן
לי כו' שאומר לכם בפניו שהוא המוכר שיתן לי לשמי וגם
בתוככם לאחוזת קבר ר"ל שיכתב ע"ש א' מכם שעי"ז יהיה
לי לאחוזת עולם ולא יצאו עוררים ועפרון ישב כו' ר"ל שהיה
שם ושמע הדברים דאל"כ מה בא להשמיענו שהרי הוכרחו
רז"ל לדרוש מה שדרשו

ועפ"י האמור יתוקן ג"כ וא"כ מחוייב לכתוב שטר
לעצמו ג"כ ויען עפרון כו' באזני בני חת לכל

שאי כו' כפל הדבר לומר מאחר שהוא בפני רבים כבר ידעו שהיא שלך וגם לכל באי שער עירו ואם הי"ל עירעור היו עתה מערערים וא"כ לא אדוני ל"מ שאתה אדוני ורים גלותא אינו מתפחד ככו' אלא אפי' שלא תהיה אדון מ"מ מאחר כי הוא לעיני בני עמי א"כ אוכל לתת השדה והמערה לך כו' קבור מתיך וליכא שום דבר מזיקך

או אפשר לע"ד כונת הפסוקים והוא במ"ש מרן ח"מ סי' רמ"א וז"ל ואם אמר ליתן לחבירו מתנה מועטת כו' עיין מה שכתבתי בזה בס' פרי האדמה ח"ב דף כ"א ע"א ד"ה פ"ג דין א' אבל כו' עד ע"ד שמה פ"ד יע"ש ונוכל לרמוז כונת הפסוקים והוא כי א"א ע"ה היה רוצה השדה והמער' שיהיה לו בתורת מתנה כדי להנצל מעירעו' ן' המילי' ואחר הדברים כי הנותן בעין יפה הוא נותן והנה כתב מרן בח"מ סי' ר"ד שאם רבים אמרו לאדם א' ליתן לו מתנה אפי' שיהיה מרובה אינם יכולים לחזור בהם אפי' הוי מתנה מרוב' להכי שאל מאיתם יתנו לי אחוזת קבר כו' שאתם רבים תנו לי שאני יחיד ואחר כן ואקברה כו' תכף ומיד מאחר שרבי' שנתנו אינם יכולים לחזור בהם ויענו בני חת את אברהם לאמר לו ר"ל האמירה הזאת דאפילו מתנה מרובה שייך אליך דוקא יען נשיא אלהים כו' כמ"ש ז"ל מלך כו' אלוה כו' וא"כ מדין נדר אפילו מתנה מרובה אין אנו יכולים לחזור ולפ"ז אין צריך שיהיו מרובים הנותנים אלא אפי' יחיד שאמר ליתן איש ממנו את קברו לך שוב לא יכלה ממך שאינו יכול לחזור בו לזה שמח א"א ע"ה וישתחו לעם הארץ לבני חת אמנם עדיין נשאר דבר אחר והוא מ"ש מור"ם ז"ל סי' רמ"ה ראובן שאמר לשמעון בית של לוי נתון לך אע"פי שלוי מקבל קנין לקיים דברי ראובן לאו כלום הוא וכמ"ש הסמ"ע שם א"כ לפי שאתם אומרים לי שדה פלוני נתון וא"כ תקנו מאת הבעלים לאו כלום הוא אלא אם יש את נפשיכם לקבור כו' ר"ל מדין נדר דבר שייך לנפש פגעו לי בעפרון בן צוחר והוא בעצמו יתן לי את מערת המכפלה אשר לו וכיון שהיא שלו הוא יכול ליתן אמנם המתנה כי היכי דשוב לא יוכל לחזור ע"י התרה או לשנות צריך בכסף מלא ישום אותה לאחר ויזקפנו חוב וא"כ אותו חוב יתן לו מתנה במעמד שלשתם שאין לו התרה כל זמן כדי שאקבור בה יהיה שלם לגמרי בלי שום פקפוק לעתיד כו'

או אפשר לענ"ד ברמז הפסוקי' והוא בהקדים מ"ש הר"מ פ"ה מה' גזילה דין ט' וז"ל כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ב דף ד' ע"א ה' גזילה פ"ה דין ט' עד דף ה' ע"ג עד הרי נאמן בשבועה ועיין בס' בני שמואל ח"מ סי' ל"ד. ן ולדרוש אחר בע"הי עיין ה' מכירה פ"י וכל המשתעף אליו ועיין בס' באר יצחק בפ' זו) ולע"ד הנה א"א כדי להנצל מכח כל האיסורים הללו פתח דבריו בחכמה לאמר גר ותושב אנכי לומר כי מסיבת שאם אנכי ארצה אטליגה מן הדין שא"ל הב"ה כו' לכך אין בזה שום מכשול מ"מ תנו לי אחוזת קבר דלא לרשום המערה כדי שלא יעלה בדעתם לומר דעבר על לא תחמוד ובשד' שתם לכ"ע כיון דא"כ הוא בירר המוכ' עצמו ונתן א' מהם מוכרח דרצה ושבר וקבל לזה א"ל נשיא אלהים וכיון שכן ליכא סברא לומר דטעה ושבר דלא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע לכן מוכרח דאפי' שיתן דמים צריך שיהיה מרצון גמור המוכר ולזה א"ל איש ממנו לא יכלה כו' ממך ר"ל אפי' שלא ירבה רעים עליו בהפצרה הוא יתן לזה א"ל פגעו לי בעפרון כו' שלא תדברו אליו דברי הפצרה רק פגעו לי עמו ויתן לי כו' בכסף מלא שכיון שהוא יקח שווי הדבר לרצונו ולא במתנה שוב אין שום חשש ולזה המתין א"א עד שא"ל ארץ ד' מאות שקל כסף כו' וישקול אברהם לעפרון

לאפילו שהפצירו באברהם שיקח בחינם במתנה לא רצה כענין שאר"ז"ל מידת חסידות להתרחק מן המתנות כמ"ש ושונ' מתנות יחיה כו' ועיין מ"ש מהר"ס אלשיך בהמשך הפסוקים ויענו בני חת יע"ש

גם הרב שמע שלמה עם ענין מלרנות. ולע"ד יובן וגם כפל במבחר כו' איש ממנו כו' עמ"ש רז"ל לעיני בני חת א"ר אלעזר כמה דיות משתפכות כו' וכמה קולמוסי' כו' כדי לכתוב עשר פעמים בני חת אלא ככנגד עשרת דברות ללמדך שהמברר מקחו של צדיק כאלו קיים עשרת דברות רבי יוחן אמר ה' פעמים כתוב בני ברזילי כנגד ה' חומשי תורה לומר לך שכל מי שמאכיל פרוסת פת לת"ח כאלו מקיים ה' חומשי תורה דהיינו שפרנס ברזילי לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ועיין מ"ש היפ"ת ז"ל שנתן טוב טעם למה במברר כאלו קיים עשרת הדברות ובנותן פרוסת כאלו קיים ה' חומשי תו' משום דזה בגופו וזה בגופו וממונו שצריך לבקש ליתן לו ולכך הוי כאלו קיים ה' חומשי תורה שהם כללותיה ופרטיה יע"ש לזה אמרו שמענו אדוני נשיא אלהים אתה כו' את אברהם לאמר לו ר"ל שרצו להשוות אליו במעלתו כי בכל החכמה בכל הכסף ומאחר כי נשיא אלהים כו' א"כ במבחר כו' כדי לזכות לברר מקחך על צד היותר טוב ועוד נ"כ אנו רוצים לזכות במעלה כאלו קיים ה' חומשי תורה לכן איש ממנו את קברו שקנה לעצמו בדמים לא יכלה ממך מקבור מתיך כדי לזכות בגופינו וממונינו כדי לזכות מעלה כאלו קיים ה' חומשי תורה

או אפשר יש רמז בקרא בני חת לאמר לו ר"ל דכמה שפגע לו יש טעם לומר למה בני חת יכתב בתורה כמה פעמי' ללמד מזה כי כל המברר כו' כאלו קיים כו' אם כן במבחר קברינו קבור כו' בתמיה ר"ל וכי זו בלבד אנו רוצים אלא איש ממנו את קברו לא יכלה וכו' מקבור הוא בעצמו בקברו הקנוי לו כדי לזכות מעלת קיום ה' חומשי תורה ומוהרי"ס ז"ל בפ' זו כתב טוב טעם למה המברר הוי כאלו קיים כל עשרת הדברות אלא כיון דמגונה הדבר הוא שיאמר לחבירו מכור לי ביתך כו' מבלי שידע אם רוצה למכור ועבר על לא תחמוד דשקולה כנגד עשרת הדברות דלכך נאמר באחרונה משום דכולהו איתנהו ביה רציחה וניאוף וגניבה כו' דבכולהו שייך חמידה לכן אמרו המברר כו' כאילו קיים כו' ר"ל שהוא מברר שלא יהיה בו צד איסור דחמידה וביוצא לכן נזהר א"א ולא שאל מאחד מהם דשייך חמידה או מפני הבושה להיותו שר וגדול כו'

או אפשר לא תועיל לו חזקה כההיא דרשה דהני דבירש גלותא לא מחזיקין ביה ולא מחזקין בהו כו' לזה השיבו לו לומר לו דאין הדבר כן אלא כשהוא משום עושר או שררה אמנם אתה שנשיא אלהים כו' דודאי הוא כדי לזכות בך לכן אין צריך להודיע רק במבחר כו' יע"ש אמנם לע"ד עוד אפשר עמ"ש הרשב"א בתשו' סימן תרל"ז וז"ל שלטון הממונה בעירו ומושל במקומו ודוקא שלטון ישראל הרי הוא בעירו כדין מלך לענין דינא דמלכותא כל זמן שהולך ועושה כחוקי מקומו והראיה דקטלי דיקלי וגשרי גשרי כו' ז"ש נשי' אלהים כו' ויש לך דין שלטון ישראל הממונה בעירו א"כ במבחר כו' קבור כההיא דקטלי דיקלי כו' ושמא תחשוב שלא יהיה חק זה אצלינו וא"כ אפילו שלטון אינו יכול כו' שלא בנימוסם לזה א"ל איש ממנו את קברו לא יכלה ממך ר"ל מאיש אשר כמוך לא יכלה והרי הוא נימוסינו וחוקינו ועיין דרך הר"ב עין יוסף שהיה מחלוקת ביניהם כל אחד אומר בקברי לכן תשקיט מריבה זו ואתה תברר במבחר כו' ויהיה שלום ביניהם יען כל א' וא' את קברו לא יכלה כו' לכן א"ל שמעוני ופגעו לי כו' שתהיו כולם זוכים כי גדול המעשה כו' ואיך יתכן אלא

שתעשו שתמלאו עמו ודרך פגיעה תדברו כו' לא כמי שהלך בשביל דבר זה ועי"ז יתרצה בנקל ולא יקשה ערפו ואם כן המלוה יהיה על יד כולכם

או אפשר עוד להבין דיוקי יקראי גר ותושב כו' עמכם כו' עוד אחוזת קבר עמכם כו' גם ואקברה. דודאי לזה הוא קונה גם במבחר כו' איש ממנו כו' גם מאי וידבר אתם מאי אתם גם אם יש את נפשיכם כו' כאלו עד עכשיו ממאנים גם מאי שמעוני גם מאי כסף מלא לאפוקי ריקם גם לאחוזת קבר פעם אחרת ועפרון חזר לומר לאמר ותיבת לא אדוני ולמטה כתיב לא אדוני בוי"ו גם כפל נתינו' הללו וא"כ קבור מתיך וא"א חזר לומ' לאמר זה מאי עלי הא שקלו וטרו כולם בלאמר זה גם אומרו נתתי כסף השדה הל"ל אתן גם אח"כ אמר קח ממני גם כיון דעפרון לדברי פיו און ומרמה ואומר במתנה א"כ אמאי קלב שווייה הל"ל אפי' יות' ויותר כו' גם אומרו וישקול אברהם כו' את הכסף אשר דבר למי קאי שהרי עפרון בהזכירו המכוס לא דיבר עם בני חת ואם אברהם הוא שדיבר להם מאי רבותא אשמועינן שא"א קיים דברו

אמנם לענ"ד יובנו שהקדים סוגיית קידושין דף כ"ט ע"ב שם רשות הגבוה בכסף כו' ועיין מה שכתבתי בס' מנחת בכורים דף כ"ד ע"ב עד דוקא פדאו כו' גם עיין מ"ש שם במ"ב דף כ"ח כתובות דף נ"ג קושיית רא"ם אמאי א"א נתן כל אשר לו ליצחק הפי' מאמר רז"ל ותירץ דישמעאל רשע גמור היה וראוי לקונסו והקשה הנח"י דהא בהדייא יהיב טעמא בגמ' דילמא נפיק כו' והיה אפשר לומר דרשע גמור היינו דלא נפק מיניה זרע כשר אפי' עד כמה דורות וזה ידע א"א בנבואה כההיא דאמרו רז"ל ויפן כה וכה וירא כי אין איש כו' ועיין עוד שם בס' מנחת בכורים בזה ז"ש ויתן כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים נתן כו' וישלחם כו" בעודינו חי דמקרא כלרש לפניו דיהיב טעמא אמאי נתן כל אשר לו ליצחק שלא ממנו עשו ולא ליעקב לבדו משום דזה היה בעודינו חי שלא ראה את עשו יוצא לתרבות רעה

עוד י"ל עפ"ש רשד"ם ח"מ סי' ש"א גבי רחל שנתנה מתנת בריא כל נכסיה לאביה והניחה בתה בלא ירושה והשיב אע"פי שאין רוח חכמים נוחה הימנו מה שעשה עשוי וכ"ש כי היתה בחורה וסבורה לחיות יותר יע"ש ז"ש ולבני הפלגשים נתן אברהם מתנות וישלחם בעודינו חי כו' דקרא יהיב טעמא כי יען היותו חי והי"ל לחיות עוד גם כן וא"כ מאחר שסבור שיחיה הרבה לכן נתן הכל ליצחק כי עתה בעודינו חי שלחם וא"כ מצה שירויח יקחו ירושה אשר הכני' ואחרי מותו יבואו מארץ קדם ליקח ירושתם

איך שיהיה נחזור לענין הנז"ל דכיון שמשך אפילו אחר כך עשר בשתים אינו יכול לחזור ההדיוט דלא יהיה כח הדיוט חמור מהקדש אפי' לא הוציא בשפתיו ההדיוט כלום כיון שסמך על דברי הכהן או מסר לכהן לפי דברי הכהן אינו יכול ההדיוט לחזור דלא יהיה כח הדיוט חמור מהקדש

ובזה י"ל פי' בחוקותי ואם שדה מקנתו יקדיש כו' וחישב לו הכהן מכסת ערכך עד שנת היובל ונתן את הערכך ביום ההוא קדש לה' די"ל מאי ונתן את הערכך את זה מיותר ומאי ערכך תרי זמני גם ביום ההוא ואם יהיה יום שלאחריו מאי כ"ה גם אומרו קודש לה' כי ודאי כשנותנו לקודש קדש מיקרי ועיין מ"ש הרב קרבן אהרן בכונת המאמר שאפילו מרגלית כו' שאין לה אלא מקומה ושעתה פי' ז"ל דאם אין לו מעות להקדש ורוצה לגאול במרגלית לא ישהנה עד יום השוק או למקום התגרים דאין להקדש אלא מקומו ושעתו ז"ש וחישב הכהן מכסת ערכך והיינו כיון שהכהן קלב הדמים אפילו ההדיוט שתק ולא אמר כלום כיון שנתן החפץ

ע"פי הערך שהעריך הכהן וז"ש ונתן את הערכך תכף ומיד ביום ההוא הוי קדש לה ואפילו הוי בטעות אינו יכול לחזור ובודאי ויתר כההיא עובדא דיוסף בן יועזר

או אפשר לומר בכונת ונתן את הערכך ביום ההוא ר"ל כיון שמשך הגזבר את המרגלית מידו ביום ההוא אפי' כי למחר ישתנה השער כו' הוי קדש לה' אפילו שבאות' שעה כך היה שוה ולא נתכוון לוותר כשונין דקדושין וטעמא משום כדי שלא יהיה כח הדיוט חמור מקודש שלא לקנות במשיכה

גם בזה אפשר לומר כונת הפסוק במלכים ב' סימן י"ב ויאמר יהואש כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית ה' דהדיוקים מובנים וכמה כפלים

אמנם י"ל עמ"ש דהיינו כל כסף קדשים אשר יבואו בית ה' בין כסף עובר איש שהיתה שומה בטעו' שנשתנה השער קודם נתינת הגיזב' המעות או כסף נפשות ערכו שהנ' בעלמו העריכו כההיא דבן יועזר או אפי' לא הוציא בשפתיו השומה אלא מסתמא עלה על לבו מאחר שהובא בית ה' וכבר משכו הגיזבר אינו יכול לחזור אפי' היה ביטעות מטעם דלא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ב בה' מכירה פ"ט דין ב' גזבר שקנה כו' עד דף כ"ז ע"א מתקנים יע"ש

ונחזור לעניינו בפסו' עפרון יען כונת א"א ע"ה היה לקנות שדה והמערה גם כל אשר בתוכה ממטלטלי' ואינם נקנים אלא באמירה אגב קרקע זה דישראל אבל גוי דכל קניינו בכסף בעי דוקא משיכה שכן נראה דקאמר קרא ויקם כו' וכל העץ אשר בגבולו סביב מה גם כי קרקע זה שהיה רוצה לקנות מאיתם הדין הוא דהקונה קרקע שגוי הרי הוא כגוי בקניינו וצריך שטר עם נתינת הכסף ואם נתן ישר' דמים לגוי וקודם שהחזיק בה בא ישראל אחר והחזיק בה מלפי זה קנה בנכסי הגר וי"א אפילו החזיק בה הראשון קנה האחרון כל זמן שלא נכתב השטר

לכן א"א נזהר ונאמר וא"ל גר ותושב אנכי עמכם ר"ל אני ואתם כגר ותושב יחד דאתם יש לכם דין גר כגו' ואני דין אזרח ז"ש וידבר אל בני חת לאמר שהוא דיבור לשון קשה אני ר"ל לכם והיינו דין זה לכן תנו לי אחוזת ק"ע ר"ל שאני רוצה להתנות עמכם תנאי זה לקנות בכסף כדין הקדש דרשות הגבוה בכסף וכיון שנתן דמים אפי' בסוף העול' קנה בין קרקע בין מטלטלים שבתוכה וא"כ ואקברה את מתי מלפני ויענו בני חת את אברהם לאמר לו ר"ל על מה שאלת שאתה רוצה כדין הקדש שמענו אדוני נשיא אלהים אתה וכו' ואנו מודים בזה אך במבחר כו' קבור והיינו בחזקה כי היותך בתוכינו דין ישראל יש לנו להקנות לך במשיכה וחזקה וכיון שמשך או החזיק הגזבר קנה שלא יהיה כח הדיוט חמו' מהקד' שהרי איש ממנו אם היה לו מקח זה את קברו כן דינו כיון שמשך או החזיק קנה כ"ש הקדש כנז' א"כ לא יכלה ממך מקבור מתיך

או אפשר שאפילו אין אנו ישראלים כיון שאתה נשיא כו' תוך עם זר ואין כאן ישראל שיחזיק א"כ ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתיך שאפי' אם אחד ממנו יחזור לא קנה וא"כ לא יכלה ממך כו' וא"כ לב' הפירושים אין אתה צריך לקנות בכסף לזה השיב להם אם יש את נפשכם לקבור מתי מלפני דוקא ואיככם רוצים קנין כסף מדין הקדש שאני רואה שאתם סוברים שמא יתייקר ואם נתן דמים גזבר שנתן דמים לעולם קנה ולכך רוצים בכך שאתם סוברים משיכה בטעות לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו כו' וגם לא יהיה כח הדיוט חמור כל שנתייקר קודם נתינת דמים לכן פגעו לי

בעפרון בן צוחר והוא המבין הדין לאמרו ויתן לי את מערת המכפלה אשר בקלה שדהו שירשום המקח וכיון שרשם וגם בכסף מלא שהקנה ברמז' תו ליכא חזרה לזה השי' עפרון לאמר ר"ל בשביל אותה אמירה דאנו דין נכשי הגר יש לנו כו' השיב לא אדוני ר"ל אין אני צריך לעשות דין זה אלא השדה נתתי לך והמערה כו' וכיון שהוא במתנה קנה הכל ולא שייך לומר דין לא סמכא דעתיה דגוי כו' וגם לא בעי שטר אלא לעיני בני עמי לבד אתננה במתנה לך קבור מתיך בה שתחזי' ושני והשיב אלין אברהם א"הג כי דין זה לית ביה עירעור מ"מ אך אם אתה לו שמעני אפשר כי אחרים אחר זמן יערערו ומתנה לית בה אחריות לכן אני רוצה שתלא מפיך קצבת דמים שרוצה ניקח ואז ליכא חששה שתחזור או יתייקר אלא הרי הוא כאלו נתתיו דאמירתו כו' כדין הקדש לזה השיב עפרון תמהני עליך ארץ ארבע מאות שקל כסף בני וביגך מה היא או אני אתננה לך במתנה או לאחר זמן יערערו ויקחו ממך הד' מאות שקל כסף ביני וביגך מה היא וזהו בדיוק ביני וביגך דאל"ה ת' שקל כו' מה היא אלא ודאי זהו כונתו לכן א"א וישמע אברהם לעפרון שמע קצבת הדמים שאמר שאז אין עוד יכול לחזור וגם הבין אותו שאם יקחנה במתנה למחר יערערו לכן וישקול לעפרן עפרן כתיב בצרות עינו כתן לו קנטרין כו' ויקם השדה והמערה וכל העץ אשר בשדה וגם כל אשר בגבולו סביב הכל קנה כאשר דבר באזני בני חת שלא יחשבו שכונתו היה שאם יוצל יחזור אלא בכסף מלא אפילו אם יוקר אתן עוד נ"ש הם מלך אתה עלינו כשיא כו' אלוה כו' ר"ל דין שלטון דינא דמלכותא גם דין יותר קרוב שהוא דין התורה היינו דין ת"ח גם דין גזבר הקונה להקדש גופיה כנ' ודוק

ולהבין פסוק ואלה שני חיי אברהם אשר חי כו' וי"ל עמ"ש רז"ל דכל המניח בן ממלא מקומו אינו נאמר בו מיתה ונקרא חי ז"ש שני חיי אברהם אשר חי דנאמר חי תרי זמני להורות דאפילו אח"כ נקרא חי

עוד אפשר לומר עם המשך הפסוקים דלעיל מניה והוא עמ"ש רבינו בפ"ו מהלכות זכיה דין ב' ובמה שכת' בספר פרי האדמה ח"ב דף כ"ד ע"ד דף כ"ז ע'ב עד ל"ע י"ש ובזה אומר מהר"ש ז"ל כונת א"א שהרי רש"י ז"ל פירש גבי וכל טוב אדוניו בידו שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו וקשה שהרי הדין הוא דמי שכתב נכסיו לבנו בין בריא בין ש"מ לא עשאו אלא אפטרופא א"כ מה מועיל לו שטר זה ותי' הרב בהקדים קושיא אחרת שאח כ"ז סמוך למיתתו כתי' ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמה נתן לו עכשיו כיון דמקודם כבר נתן לו הכל והרב מנחת יהודה תירץ שנתן לו הנכסים שקנה עכשיו ובמדרש אמרו ברכה או בכורה כו' אמנם עמ"ש יתורץ דלא אמרו דלא עשאו אלא אפטרופא אלא דוקא כשלא שייר כלום אבל אם שייר לא אמרינן שהוא אפטרופא לזה דקדק הכתוב באומרו וכל טוב אדוניו בידו ולא אמר וכל אשר לו אלא הטוב כדי לשייר מעט וכיון שמקודם הוצרך לתת שטר מתנה ביד אליעזר כדי שיקפלו כו' ובתיבת הכל הוי אפטרופא לכן הוכרח לשייר אמנ' סמוך למיתתו לא היה כתיבה אלא באמירה ולכך קנה ונתן לו מה ששייר מקודם ולענ"ד ג"כ י"ל עם סברת הר"ן' מיגאש ז"ל והגאונים דהדין דין אמת כמ"ש הרש"בא דאם פירש דבריו התם ודאי לא אמרינן דאינו אלא אפטרופא וא"כ הכא א"א ויתן את כל אשר לו ליצחק שנתן הכל בידו ולבני הפלגשים נתן מתנות וישלחם בזה ודאי פירש דבריו דלהקנאה עבד והרב ז"ל כתב דטעמא דאמרינן דעשאו אפטרופא היינו כדי שיכבדוהו כו' אבל הכא א"א ע"ה שלחם מעל יצחק בנו אדרבא כדי שלא יאמרו אפטרופא כו'

פרשת תולדות

בראשית רבה ואלה תולדות יצחק בן אברהם עטרת זקנים בני בנים האבות עטרה לבני' והבני' עטרה לאבות האבות עטרה לבנים שנאמר תפארת בנים אבותם והבנים עטרה לאבות שנאמר עטרת זקנים בני בנים

ידוע הוא ומבואר הדבר ברכות ה' דרכי איש ירא אלהי' גבר חכים דנהירו ובוכלתנו אשתכח ביה פקיע שמיה גברא דאתמחי. מקנה קני קנין פירות כקנין הגוף למפלא פולחנא דמאריה דאית ליה לפלוחי, כמ"ש מהר"ש אלשיך ז"ל בפ' מכרה כיום כו' עמ"ש רז"ל בברכות פ' אין עומדין הר"י כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו כו' לזה א"ל מכרה כיום שאינך ראוי להקריב שהרגת את הנפש ואינך יכול להיות כהן גמור בדעתך למכור כהיום ולא בבחינת אם מתקן בתשו' אח"כ וכן עז"ה א"ל השבעה לי כיום כו' ועיין מה שהקשה על זה הרב פני שלמה דף י"א ע"ד ועיין מה שכתבתי בס' מנחת בכורים דף ג' ע"ב פ' אין עומדין כו' עד ע"ב ד"ה מפני מראית העין יע"ש. וא"כ לפי דברי הרדב"ז ידויי' מ"ש רז"ל אמר יעקב כו' יהא רשע זה עומד ומקריב כו' ר"ל דכל תמיהתו היינו משום שהיה רשע בזדון ולפי מ"ש הרדב"ז דכל שאינו שרוי בשמחה אינו יכול לברך ונסתפק בפנוי כו' ואמר כי יצחק אע"ה כו' יומתק למה היה צריך יצחק אע"ה אכילה ושתיה כדי לברך אלא כיון דהיה כלוי בבית שכתא עיניו היה עצב ולכך בקש להיות שמח כדי לברך

והנה בענין מכירת הבכורה ליעקב אע"ה כל א' לדרכו פנה לייצב דיוקי הפסוקים אמנם לענ"ד נקדים מ"ש במציעה דף ט"ז בעא מיניה שמואל מרב חנר ולקחה מבעלים הראשונים כו' ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים שם דף ל"ח ע"ג ד"ה בעא מיניה כו' וכל מ"ש שם עד דף ל"ט סוף ע"ג ד"ה ועיין מ"ש בחידושי להר"מ כו' יע"ש ועיין שם בס' פרי האדמה ח"ב דף מ"ו ע"א פ"ב מה' מכירה דין ה' ודין ו' דבר שאינו ברשותו כו' עד דף מ"ח ע"ב ד"ה כמה שהבינו הרבנים יע"ש

והנה יש לדקדק למה אמר מן האדום האדום ב"פ ומהו נתינת הטעם כי עיף אנכי גם מאי על כן קרא שמו אדום דתחילה ישמיענו שנקרא אדום ואח"כ יוריענו הטע' ומאי מכרה כיום גם תיבת את בכורתך דהיל"ל בכורתך. ומאי השבעה לי כיום ואח"כ וימכור. ונראה דתחילה אמר הלעיטני מן האדום שהם העדשי' האדום הזה כלפי עצמו ר"ל להחיות רביעית דם שבו ז"ש כי עיף כו' על כן שמו אדום להיותו עיף ולא נותרה בו כי אם דם הנפש להכי קא"ל יעקב מכר' כיו' ר"ל אע"ג דאין בידי לא כסף ולא זהב כי אם זה מ"מ כיון שהוא ס"ם אם יחיה ולא ימות קודם אביו שבו"ה נמכר בשבת הנאה בדבר מועט דמכר וקביל לזה א"ל הנה אנכי הולך למות כו' ומשום פרנסתו כדי חייו כל מה שימכור אדם מוכר כל מה שיש לו משום כדי חייו. או הנה אנכי כו' ובלאו הכי הוא שלך ולמה זה ענין המכירה וכי לי בכורה הלא בלאו הכי הרי היא שלך כי הוא בודאי ימות לזה א"ל השבעה לי כתירוץ העיטור שאם תפס לא מפקינן מיניה והכא תרגם אונקלוס וקיים לי ולא ואותי כשאר מקומות דכתיב שבועה ר"ל שיקיים בידו כאלו תפס וכיון דתפס קנה או מכרה כיום לסברת הלבוש והגל"ת ומהרי"ט ז"ל דאפי' דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אבל מוכר הוא לכשיהיה בעולם אם ברר המקח להכי א"ל מכרה כיו' דהיינו לכשיהיה בעולם גם את בכורתך לי שברר דבריו שיקויים בידו והו"ל כאלו טרח כו' דאמרינן ניחא ליה כו' מ"מ על ידי

קנין

קנין או אפשר כיון דהודאה מודרא למודעה כו' לכן על ידי שבועה ושהשבועה יהיה קנין דלא כמ"ש הריב"ש שכתב דהשבו' אינו מדין קנין רק חייב לקיים דברו וכ"מ לבניו כו' כמ"ש הרשד"ם ב' תשובות הריב"ש ותירץ הכי אמנם באמור יהיה השבועה קנין

או אפשר לומר מכרה כיום עם הדין דלע"ג דאין אדם מוכר דשלב"ל אבל מסתלק הוא מינה וקנה הלוקח מ"מ היינו ירושה הבאה לו ממקום אחר מהני הסתלקות אבל ירושת אביו לא להכי א"ל יעקב השבעה לי כדי שתתקיי' וכיון שהוכרח כן וישבע לו ואז וימכור כו' ונתקיימה המכיר' בידו ועכ"ז ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה כמ"ש ז"ל שאמרו ניכול דיליה כו' דרצה להורות דלא ניחא ניחא ליה דליקום בהימנותיה כו' ודרך הרב הגדול מוהר"י קובו ז"ל מכרה כיום את בכורתך הוא גופו כו' ובזה הוי גביר לאחיך

או אפשר לומר מכרה כיום כו' יען כי ביום מכת בכורו' במצרים נתקדשו כמ"ש כי לי כל בכור ביום הכותי כו' הקדשתי לי כו' ז"ש מכרה כיום ר"ל מה שעתיד להיות ביום שיקדיש הבכורות הש"ת לזה א"ל הנה אנכי הולך למות ר"ל בספק זה אני נכנס אם יציל של ישראל ויכה בכורי מצרי' גלזה אמר הנה אנכי הולך למות שצריך לילך למצרים לספק מיתה למה זה לי בכורה מעיקרא

או אפשר לומר עמ"ש הכנה"ג ח"מ סי' ר"ט ס"ק כ"ו על ענין הגאבילה דהוי דבר שלב"ל דאם מנהג העיר למכור אפי' בלא קנין מהני הסתלקות להכי א"ל מכרה כיום ר"ל דמנהגם למכור דשב"ל וכמ"ש הריב"ש ז"ל דאין ראיה מיעקב דע"י שבועה וקנה דשלב"ל כי אפשר דמנהגם היה למכור דשלב"ל ולרווחא דמילתא היתה השבועה שלא יערער עשו וכן הכריח הר"אם ז"ל שהרי כהן אין יכול למכור יע"ש

או אפשר כיום ר"ל כענין דבר שנמכר היום שהיא בעולם דצריך קנין כיון שאינו מתורת מנהג ולזה א"ל השבע' לי כיום כדבר הנמכר ביד היום דהיינו קנין כתרגום וקיים דהיינו קנין או כיום כו' ר"ל ברור דבריך כיום המאיר דאי לאו הכי אפי' הוא יכול לערער אח"כ כמ"ש מהרש"ך דכשלא בירר דבריו אפי' בירר המקח הו"ל כמכר דבר גזול דלע"ג דטרח אח"כ לאו כלום הוא והוא עצמו יכול להוציא מיד הלקוחות

ועפ"י הנז' י"ל פסוקי וינס למה נמות כו' קנה כו' הן קניתי כו' ופסו' מלכים ב' סי' ח' ויהי מקץ ז' שנים כו' ותצא לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה כו' ויתן לה המלך כו' לאמר השב את כל אשר לה ואת כל תבוא' השדה מיום עזבה את הארץ ועד עתה די"ל דהיא לא שאלה כי אם הבית והשדה והמלך נתן לה הכל ומאי ס"ד של הגזלנים אלא אפשר דהיה כההיא דבעי שמואל מרב והגזלנים סבורים דהלכה כרב האיי והיא צועקת דהלכתא כרב ולפחות קונה מעטה שחזר ולקחה הגזלן מהבעלים אמנם המלך אמר השב כו' בין הגזלן והבעלים מחוייבים לחזור לה דמה מכר כו' ושבח יש לה מעטה שקנאם מיד הגזלן כפי דינו

גם פסו' משלי אל תסג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא כי גואלם חזק הוא יריב ריבם ר"ל אל תסג דבשלב"ל וגם בשדה יתומים אל תבא דהיינו מה שאירש מאבא כו' אל תבא ותכ"ש כי גואלם חזק ר"ל כשהבעלים חיים שהם מורישם והתנה עם הלוקח לא מפקינן כו' יען כי הוא יריב ריבם אפילו אחריו כי היתומים עצמם יאמרו במקום אבינו אנו עומדים ויגאלו הם עצמם ולדרוש אחר פסוק לנו המים עמ"ש רי"ט סי' י"ו א"א גם פסוק מכרה כיום כו' עם קני את ואחזור מ"ש בס' משל"מ פ' כ"ה מה' מכירה דין א' ופי' י"א דין ט"ו ע"ה

ובפסוקים ויזרע יצחק כו' ויגדל האיש כו' ויהי לו מקנה צאן כו' ויקנאו אותו כו' וכל הבארו' אשר חפרו בימי אברהם אביו כו' ויאמר אבימלך ליצחק לך מעמנו כו' וילך משם ויחן כו' וישב יצחק ויחפור כו' כי אמרו ז"ל הלוך ונדל קט קט מפני העון הרע וא"פ ויקנאו כו' וקשה דהי"ל תכף ויאמר כו' לך מעמנו והר"ם אלשיך ז"ל כתב דהיה בוש תחילה ולכך רמז לעבדיו לסתום כו' כדי שילך והוא לא נכוה בחמין כי הוא לא חשו לאבימלך ולא רצה להלשין עבד אל אדוניו לכן הוכרח אבימלך לומר לו לך כו' כי עצמת ממנו דאפילו העצמות שלך הם ממנו ולכך אע"ג שאח"כ חפרן יצחק כיון שהלך מאתם לא חזרו לסותמם מפני התקלה של הגייסות כי זה לא היה אלא עילה כדי שילך ולכך כשהלך לא ערערו עוד באותם של אביו שחזר וחפרן אחר שהלך מאצלם יע"ש

ולכאורה קשה לע"ד דמדברי רש"י ז"ל נראה שאותם הבארות של אביו שסתמום פלשתים חזר וחפרן יצחק קודם שנסע מאצלם מגרר אל נחל גרר וכ"כ רא"ם ז"ל בהדיא דאע"פי דמלישנא דקרא נראה דאחר שנסע מאתם חפרם לכך בא רש"י להודיענו דקודם שנסע משם חפרן יצחק והנה מדברי רש"י שכתב שתמום פלשתים קודם שנסע יצחק חזר וחפרן יש לפרשו דהשתימה היינו קודם שנסע ומ"ש חזר וחפרן היינו אחר שנסע אמנם רא"ם ז"ל כתב בהדיא איפכא אמנם אחר כך ראיתי דברי הגא"י והרב יפה עינים בלשונות רא"ם כתבו ז"ל שגירסא משובשת נזדמנה לרא"ם שכתוב בדברי רש"י וקודם שנסע יצחק חזר וחפרן ולכך מוכרח ודאי כמ"ש רא"ם האמנם הגירסא הנכונה היא סתמום כו' קודם שנסע יצחק חזר וחפרן ור"ל אחר שנסע כאלו אמר וחזר וחפרן וכמ"ש הרמ"א ז"ל

ולביאור הפסוקים ויחפרו עבדי יצחק כו' והמפרשים ז"ל יש לדקדק מאי נפקא מינה להודיענו השמות וגם בתחילה היה די לומר לנו המים ובשבי פתם והני' לא רבו כלל וקרא אותו רחובות דהי"ל רחוב והנה הרב עץ חיים הביא משם הרב מ"ז המגן ז"ל יע"ש

גם מצאתי להרב פני שלמה דף ע"ה שכתב קרוב לדרך הרב המגן ז"ל בסוגיא עצמה דפרק הכונס דף ס' ע"ב יע"ש גם אני לע"ד אטנה חלקי המעט הוא ותחילה לבאר הסוגיא הנז' עיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ב הלכות שכנים פ"ג דין י' בני נהר כו' דף ע"ח ע"ב עד דף פ' ע"ב יע"ש

והנה עם סוגיא זו כתב הרב עץ חיים משם מ"ז הרב המגן ז"ל דלהכי היו ג' בורות א' שטענו אנן מקריבנן אנ נהרא כפשטא ב' טענו מאן דאלים ולהכי קראו שטנה בשמה ג' אחר שטענו מאן דאלים כו' אמר עתה הרחיב כו' כי ידי תעשה כזה וכזה אף זרועי מושלה לי כי הרחיב ה' כו' ובמ"ר אנחנו מאלמים כו' ובספר פני שלמה דף פ"ה כתב מעין זה יע"ש

ולע"ד נל"ל דיצחק אע"ה כיון דא"ל כי עצמת ממנו מאד והיינו דין אלמות א"נ להכי הלך וחפר בארות אביו וקרא להם כו' להודיע שהבור קדם להמשכת המים דבהא אפילו הרשב"א כו' ורב ושמואל לא פליגי והיינו אוקמתא דשמואל שהוא לכ"ע ואלו חפרס הוא בעצמו כי אין בזה שום טענה אבל עבדיו חפרו בטענת המתהלך על פי בורו לכ"ע רק דחפרו בנחל דהמים קדמו ולכך רבו כו' לנו המים כיון דהמים קדמו ויחפרו אחרת ויריבו כו' בטענת כי נהרא כפשטיה ליזיל וקראו שטנה כי מעה כפשך אין זוכין דמלאי ותתאי זכו והם אינם זוכים ממה כפשך ואח"כ ויעתק כו' למקום רחוק וסבבו פראש הנחל אצלם כההיא דבני חרש"ך

וכפי' ר"ח דלא כרש"י דכאן אין יכולים לערער דכבר זכו אלו בסביבותם וכל דא"ג נ"ש עתה הרחיב כו' ופרינו כו' מדין כה"ג ואמר ויעתק כו' למטה מהם ז"ש כי עתה כו' דנהרא כפשטיה ליזיל ואין אחר מכר אותנו

ועפ"י זה יומתקו פסוקי משלי סימן ה' כי תחילה אמר פן ישבעו זרים כחך כו' וסמיך ליה כמעט הייתם בכל רע בתוך קהל ועדה דהיינו דהדין הוא מד"ג ובתוך קהל ועדה מוכרח להיות מאלמים בתוך כו' בפרהסיא לזה אמר שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך דהמים המכונסים בבורך יהיו יורדים מתוך הבאר הוא המעין ואמר בארך רוצה לומר לשיגיע המים אליך דבאיזל כ"ע לא פליגי דהרוצה כו' יפוצו מעיינותיך חוצה היינו אוקמתא דמתהלכת ע"פ בורו ומשם יפוצו לאחרים והיינו כשהוא ברחובות פלגי מים דהיינו בתוך המים הבור עצמו ועיין מ"ש בספר כלי יקר על התורה מה שהמפרשים בה' בורות על הב' חרבנות בית המקדש א' וב' והג' לעתיד לבא ב"ה רחובות ודרך הכלי יקר עצמו כי מקדש ראשון היה בין המלכים כי אין מלכות נוגעת כו' אבל שני שטנה שאז"ל מפני שנאת חינם אפילו בין ההדיוטות ואין זה כי אם מעשה שטן והג' על ידי מלך המשיח רחובות למרבה המשרה ולשלום אין קץ אך אמת ושלום כו' כי כדי רחמתין כו'

עוד עיין מ"ש הרמ"א ז"ל בדיוקים פסוק מכרה כיום והרב כלי יקר כתב בהא דפרק חלק דאמר ר"ע אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר כו' כן א"ל מכרה כיום שלא תחזור בך כמו שאין יום זה חוזר לעולם והשבעה לי כיום

עוד כתב ז"ל כיום יען ענין הבכורה בזמן ההוא היה לב' דברים לנחלה ולעבודה לכן א"ל שלא יחשוב שכונתו א"נ היה על הנחלה ליקח פי שנים דזה אינו שייך באותו יום רק בעת הירושה אבל העבודה היה שייך באותו יום עצמו ז"ש מכרה כיום ר"ל השייך לאותו יום שהוא ענין העבודה כי זה היה קל בעיניו מאד כמ"ש ז"ל מה טיבה כו' כי בזה יומתק לע"ר דברי רז"ל שהרי אם שאל מכירת הבכורה סתם ודאי דהוי גם לענין ירושה א"כ מה שייך לדרוש מה טיבה כו' אלא ודאי דהמכירה לא שאל אלא לענין העבודה דהיה משתמש בה באותו יום ולכך א"ל מה טיבה בו' אמנם הרב ז"ל כתב עמ"ש רז"ל בברכות כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו כו' יע"ש

ולענ"ד כמתלמד מדבריו נראה שהיה כונת יעקב אע"ה להודיעו שמפני שהוא פסול הוא קונה ממנו כדי שלא יהיה רשע זה עומד ומקריב כו' אבל אם יחזור בתשו' יחזור למקומו לעבוד לפי דברי הרב הרמ"א ז"ל למ"ד כשחוזר בתשובה דחוזר לעבודתו וז"ש כיום דוקא לאפוקי אם יחזור דיחזור לבכורתו לא לענין קניתו בדמים מועטים לבד אמר כיום כנראה מפשט דברי הרמ"א אמנם א"ל הנה הוא הולך למות כי הרשעים נקראים מתים בחייהם יען בכל יום מתקרבים למיתה לא כן הצדיקים דנקראים חיים לאחר מיתה ומתקרבי' לחיים נצחיים לכן אמר הנה הוא הולך כו' ואין רפואה לו שיחזור בתשובה א"כ למה לי בכורה

והנה הרב פני שלמה דף י"א ע"ד הקשה מ"ש התוס' פ"ה דיבמות דף ז' ד"ה מעם מזבחי כו' מה שהקשו ותירצו ב' תירוצים והקשה מהר"ש יונה דעבודה נמי נימא אין קטיגור כו' דעושה בידיו יע"ש

ולענ"ד יתורץ עמ"ש הרב מקראי קדש לתוס' מההיא דיומא דאמרינן דהא דאין קטיגור כו' היינו בפני' ושופר כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי אם כן איך כתבו ז"ל טעם נשיאות כפים דשייך אין קטיגור כו' שהוא בחוץ ותירץ ז"ל עמ"ש רא"ם פרשת חוקה גבי אהרן דאהרן עצמו כיון דהוא עצמו היה אין נעשה סניגור אפילו בחוץ וא"כ י"ל נמי כיון דבידיו הרג א"כ הידים עצמם לא יהיו סניגור לברך ישראל משא"כ העבודה אע"ג דבידיו עושה אותה מ"מ הסניגור אינם ידיו רק העבודה אבל בנשיאות כפים דחייל הברכה שייך לומר אין קטיגור כו' ולזה דייקו התוס' לומר ובידיו הרגו והראיה דהתם מעטיה קרא דקאמר מעם מזבחי ודרשינן ולא מעל מזבחי הרי אשמועינן קרא דאין זה נקרא קטיגור נעשה סניגור מש"א התם דכתיב ובפרישכם כפכם כו' הרי דקרא קרי ליה בהדייא אין קטיגו' נעשה סניגור

אך שיהיה הנה לב' תירוצי התוס' דוקא נשיאות כפים או משום חומרא או דאין קטיגור כו' אבל עבודה מותר א"כ היכי קאמר הרמ"א דעשו נפסל לעבודה משום דהרג את הנפש כו'

ולענ"ד דהרמ"א שכתב שאינו ראוי כו' יאמר דהיא איירי כשעשה תשובה אבל קודם תשובה לא והכי דייק לומר כיום דיום זה פסול שלא עשה תשובה גם ידוייק מ"ש יעקב אע"ה יהיה רשע זה עומד כו' תיבת עומד לרמוז יהיה בעולינו ברשעו מקריב כו' אמנם לדברי מהרדב"ז ז"ל סי' קכ"א ששאל על כהן פנוי כו' והשיב דאין לבטל מ"ע משום זה ואדרבא מי שהוא נשוי שרוי בלא שמחה כו' מפני טירדת המזונות כו' ומ"ז בשם הלק"ט נשאל אם החתן יברך כו' והשיב תמהני אם לא יברך ברוך ד"ה כו' וכתב מהרדב"ז דמי שהרג הנפש במקרה כו' לברך כו' וכמ"ש בירושלמי לא תאמר כהן זה שהרג כו' מגלה עריות כו' יברך אלא אמר הקב"ה אני המברך ולא הוא כמ"ש ואני אברכם מ"מ במזיד ביד רמה לא ישא את כפיו אפילו שעשה תשובה משום דחמיר כו' יע"ש הרי דבשגגה ועשה תשובה דוקא יכול לברך אבל במזיד אפילו עשה תשובה וצ"ל לרדב"ז כתירוץ ראשון של תו' דשאני נשיאות כפים משום חומרא בעלמא ולכך אפילו עשה תשובה שהרי אם הוא משום טעמא דאין קטיגור כו' משא"כ בעבודה א"כ י"ל נמי דגם כשהיה בשוגג שייך לומר אין קטי' כו'

או י"ל נמי דכשהוא בשוגג ועשה תשובה דנר' לפי דברינו דאין לומר כמו כו' א"כ תו אין נקרא קטיגור והכי' דתוס' היינו במזיד אפילו עשה תשובה התם הוא דחמיר נשיאות כפים יותר מעבודה ועיין מה שכתבתי בספר מנחת בכורים במס' ברכות דף ל"ב על מ"ש הרב מ"ל ז"ל בה' ביאת מקדש פ"ט דין ט"ו יע"ש

עוד י"ל מכרה כיום כו' עמ"ש מרן בש"ע ח"מ סי' רכ"ז ס"ט וז"ל וכן אם מכר מפני דוחקו וזלזל במכירתו יותר מכדי שהדעת טועה שניכר שהוא מפני דוחקו הולך לזלזל אינו יכול לחזור דידע ומחיל ז"ש מכרה כיו' את בכורתך לי ר"ל כיום שניכר שהוא מפני הדוחק כי עיף הוא כו' ואם הוא ביום אחר ליכא הוכחה שהיה מפני הדוחק כי לא היה עני רק בשעה זו שהיה עיף כו' ניכר ודאי שמוכר מפו' לטרף ידע ומחיל לזה השיב לו עשו הנה הוא הולך כו' ולמה כו' ולא תאמר שהוא דבר גדול אצלי מה שאני מוכר דכיון שהוא דבר שאינו צריך לו כל מה שלוקח עליו חשיב ליה כדבר גדול וליכא הוכחה לזה השיבו שאינו רוצה במיתתו אלא אפי' שהוא חי כל מה שמכר מפני דוחקו ידע ומחיל לכן א"ל השבעה לי כיום כו' וימכור כו' ועיין בס' עץ חיים מ"ש בפ' זה אחד מן הדרכים הוא יען נאמר ברוח הקדש ורב יעבוד לצעיר אם כן תחשוב כי ע"י קנית הבכורה אדרבא יקויים בי ורב יעבוד כו' אלא כיום דעליך נאמר ורב יעבוד כו'

ולענ"ד ז"ש עשו כעושה שלום עמו יש לי רב אחי יהי לך

אשר לך להורה לו שבו על קנית הבכורה: ובדי שלא יחשוב יעקב שעדיין המשטמה בלבו ע"ז לזה א"ל יש לי רב ר"ל מה שנאמר ורב יעבוד לצעיר א"כ לזה אני אומר לך אחי ר"ל כאח יריד אתה אבל ואומר לך יהי לך אשר לך הבכורה יען איני מתרצה ברב יעבוד כו' א"כ מזה תדע שאחוה ואהבה אני אומר לך יהי לך אשר לך

עוד כתב ז"ל עמ"ש רא"ש ז"ל דמהי יועיל המכיר' לענין עבודה כו' עייך במה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ג דף כ"ב ע"ד ה' מכירה פרק כ"ב דין א' עד דף כ"ג ע"ב ד"ה דומיא דהקדש ומה שהשמיטו מלהדפיס עוד בזה עיין בס' פרי האדמה ח"ד שאדפוס בע"הי וגם כתבתי הכל על עיין פסוקי אבימלך בריני משכתא אלו ופסוקי יצחק ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ב ה' מכירה פ' כ"ב בדין זה שם דף מ"ה ע"ד ודף מ"ו ע"א ובדרו' זה היה שנת התקי"ב וגם רמז איזה פסוקים על שלשת הרבנים ז"ל אף כי היום קדש כמ"ש הרי"ט ז"ל פרשת אחרי והרב בינה לעתים דף קכ"ג האיה מר"ע משום תורה וקו' הטו"רת כסף דף קס"ב התם שאני שלא נאסר כי אם על מת לא על ספינתו כ"ש על תורה א"כ מה ראיה לשבת ולע"ד כיון דעל מת אסור היינו אפי' ת"ח ומשום תורה מותר ר"ל לבכות על המת שמת ועי"ז שאבד לימוד התורה ממנו שהיו לומדים עד עתה ממנו נמצא שבוכה המיתה והכי דייק מוהרי"ט ז"ל שאמר במקו' שנאמר' קרחה וגדידה הותר אבל תור' ומלות ר"ל דר"ע אם היה מכה בו' משום תורה א"כ כל היומים בזה ליכא ספיקא דמותר מכ"ש מספינתו שטבע' כו' רק דהתם יכול לקרע משו' הספינ' שטבעה אבל הכא יכול לקרע משום אבידת התורה לחוד לא על מיתתו אפי' דמת שבוכה מיתתו היינו משום שאבד ד"ת שהרי קרע לנפש מיקרי ובודאי כל המקרע על מת הוא משו' טוב' שהי"ל ממנו או בעו"הז או בעו"הב מ"מ קרע לנפש נאסר א"כ מלינו כאן בר"ע דכשנפגע במיתתו הכה עלמו עד כו' הרי דעשה בשביל המת שע"י מיתתו הפסיד תורה כו'. דאי לאו הכי כיון דאסור לקרע על המת אפי' שהוא משום מה שנאבד ממנו ע"י מיתתו מ"מ קרינן ביה לנפש א"כ לא הי"ל לקרע עלמו באותה שעה באותו מקום שהוא לפני המת דאזי מקרי קרע לנפש ואפ"ה כתבו התוס' דמשום תורה הוא דעביד מ"מ משום תורה שרי באותה שעה אבל אם היה חייט וכיוצ' מאחר שאומנות אינו יכול לעשות כן באותה שעה אם לא דוקא משום תורה ומ"ה דייק מהרי"ט ז"ל לבכיה בשבת משו' תורה זהו כונתו ז"ל דמות' כיון שהוא על אבידתינו והעדר טובתינו הותר דבר האיסור כדי שנשוב הרוע מעללינו כל כ"ש בשבת דאסור לבכות אמנם משום התורה ומצוה שיתעורר כל אחד יתן אל לבו כו' לחזור בתשובה כו' וי"ל קצת מפ' משה רבינו ע"ה שכתוב ויבכו אותו שלשים יום כו' ובכלל שבת מותר.

עוד לפרשתינו תאמר רז"ל לפי שהיו ליצני הדור כו' שר קלסתר כו' דהיל"ל שר צורת פניו כו' אם לא לתקן הקו' של המפרשים כי אדרבא א"ו אם היה כו' אזי משא מחשבתה כו' ומתרלים מה שמתרלים

אמנם לע"ד י"ל דכשהוא מכח מחשבה אזי יהיה כצורתו ותכניתו כו' אמנם אם הוא מכח זרעו ממנו ממש אזי יהיה כיסוד אביו ממש דהיינו אם אביו כשהיה בן חדש היה עיניו ירוקים ואחר כך משתנו גוון אחר ומשמשים בכל יום וכן בשאר ענינים שמשתנים באדם בן מכשהיה בן חדש לבן עשר וכן מעשר לעשרים וכיוצא בענינים אלו אם הוא אביו ממש אזי זרעו יכריח יסודו להיות כעניני אביו אבל אם הוא מכח מחשבה אינו אלא כצורת פניו בצורה לבד אבל בקלסתר פנים נהשתנות מזמן לזמן זה אינו אלא דוק' כשהוא זרע אביו ויסודו וז"ש קלסת' וזה ראה שני מכשהיה שבן חדש

לכשו שהיה א"כ דומיא מה שראו הזקנים או שמעו שאירע לאברהם אבינו כן נדוק

פרשת ויצא

פרשת ויצא הויא דכנגד תמידי כו' ועיין בס' ש"ת ועיין מ"ש הר"מ ז"ל פ"ב מה' ק"ש היה עוסק בת"ת כו' ועיין פ"ו מה' תפילה מי שהיה עוסק בת"ת כו' וענין היכא דיש שהות ופסוק עת לעשות כו' והיא דנחלים נמוכי הרוח כו' והפרש בין נמוכי רוח בין לב נשבר כו' ופ' ויאמר לבן כו' הגידה לי כו' עם היא דמסכת קידושין דף נ' המקדש במלוה כו' יע"ש

פרשת וישלח עיין מ"ש בדרוש בהשלותך עם לא תחנם כו' יע"ש

פרשת וישב

במדרש אלה תולדות יעקב יוסף התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף הים לא נקרע אלא בזכותו של יוסף הה"ד ראוך מים כו' ראוך מים יחילו גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה

ותבונן האדם לכל הבאים בשערים המלוינין עמד וימודד אר"ש כל כי הא מילתא לעיני כל ישראל נתן קולו לפני אילו איש לפי שכלו , ועוד ידו נטויה להודיע לבני אדם אשר הוא תועה ובדרך לא היה להסיר תועה מלבו על קדוש אלהים כיוסף ומעשה השבטים ואבינו בקדוש איש על דגלו בשנותו את טעמו מעין המאורע עובר לפני התיבה דורשה ומגיהה עד שיחזירנו הכתוב לכללו כמ"ש הרב מהר"ם אלשיך ז"ל בכונת הפסוקים אשר בא הכתו' להודיענו בל נכביד אשמותם של יוסף ושל שבטים ואבינו הקדוש יע"ש ולע"ד נ"ל לומר בדיוק הפסוק שהוא כפול ומיותר תיבת אחיו ותיבת אותו והוא לספר בשבחים של שבטים לומר כי בנוהג שבעולם מי שמדבר לשון הרע על חבירו על שמבזה לאחר אזי בשומעו חבירו הדברים גורם שנאה שישנא חבירו למדבר וגם למי שנאמר בעת שבזוהו ותובע עלבונו גם להודיע שהשבטים עם כל זה שהיה מספר עליהם יוסף דבו' אותו לכף זכות להישירם בדרכי ה' אמנם עתה בראותם כי אותו אהב אביהם מכל אחיו ודייק אחיו ולא אמר מכל בניו ר"ל יותר מאחיו המתגדלים אתו הם בני השפחות ואם איתא דכונת יוסף לש"ש הי"ל לאביו לבנם אותם ולאהוב לבני השפחות יען כל הדיבה לא היתה כי אם על בני לאה ואיגס בני זלפה ובלהה היו כשרים אללו ואם כך הי"ל לאביו לאהוב אותם אלא ודאי כי א"ו יוסף דברו אל אביו היה מחמת שנאה עד שאינא בולס לגבי אהבתו לכן וישנאו אותו דייק דוקא אותו ולא לבני השפחות אף על גב דיוסף היה תובע עלבונם וכל היום טמקם ואם א"ו היו דנים לכף חובה היו דגים אותם לכף חובה כי בעלתם היתה זאת אלא אדרבא לא שנאוהו כי אם אותו דוקא ואפילו אלא לא היה שנאה גמורה כי אם ולא יכלו דברו לשלום שאז לא יכלו לדונו לכף זכות עוד עד שאח"כ על ידי החלומות גרם לעלמו שנאה גמורה ובפרטות מגערת אביו כי זמ"ש אבא מארי זל"הה שהוא כונת הפסוק ויגער בו אביו ואז ויקנאו בו אחיו והלא כבר ספר להם החלום ולא אמרו לו דבר ואלא אלא עתה כשספר בפני אביו שנאוהו מלבד מ"ש המפרשים כתב אבא מארי ז"ל עמ"ש ז"ל תלמא טבא תרווייהו מקיימיה וביאא עליבותיה מקתייה לכן אחיו בראותם מסיפור יוסף

אליהם היה שש ושמח אמרו חדוותיה מסתיה ואינו מתקיים אמנם כשסיפר לאביו וגער בו אביו ונעשב אמרו ודאי יתקיי' לכן ויוסיפו עוד שנא אותו

עוד אפשר לומר שכונת מכל אחיו עם מאי דאמרי אינשי זלזול אמיתי הוא המכאיב לכן עד עתה כל מה שסיפר לאביו בעבורם לא חשו לדבריו מאחר שיודעים הם שהם נקיים וטעה בהשגתו כו' אמנם כשראו כי אותו אהב כו' מכל אחיו ובודאי היינו טעמא משום דבר חכים הוא ליה דוקא דאי משום דבני לאה היו חשודים א"נ א"כ הי"ל לאהוב גם כן לשאר אחיו כיוסף ואי משום שהיה בן זקונים אם כן בנימין הוי יותר בן זקונים אלא ודאי ה"ט משום דבר חכים כו' דכל מה שלמד כו' מסר ליוסף ויען זה הוא דבר אמיתי לכן חשו לו ונתקנאו בו ולא יכלו דברו לשלום כי הי"ל דברו שלום אמנם רמז כיון שהוא שנאה מחמת קנאה הוא כלימת המתווכי שלום ועיין דרך הרב כלי יקר עמ"ש ז"ל כתנו ונמרו גדול תלמוד כו' לכן עיקר אהבתו דוקא משו' דבר חכים הוא ליה

עוד אפשר לומר כונת דברו לשלום במ"ש היפ"ת ז"ל במ"ש ז"ל שהיה מסלסל בשערו כו' ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"א הלכות דעות פ"ה דין ט' והנה השבטים שהיו רואים אותו מסלסל כו' ויודעים שמספר דבתם לאביהם ואפ"ה הם לא ספרו אליו שהיה מסלסל שערו בחשבם כי הוא ג"כ ירגיש בזה ואין צריך הדבר לאומרו אמנם בראותם כי אביהם עשה לו כתונת פסים נראה דניחא ליה במה שהיה מסלסל בשערו כו' והיינו ודאי משום שהיה ת"ח ולכך וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום לומר מדוע את עושה ענינים אלו יען אביו כבר דנו לכף זכות והתיר לו הדבר. גם עיין שם ה' דעות מ"ש במחלוקת רש"י ורא"ם והרמב"ן בענין הדיבה דלהרמב"ן ז"ל הדיבה היה מביא מכל אחיו מכל א' מה שצייך לו ז"ש הכתוב ויראו אחיו ר"ל אפי' בני בלהה וזלפה שהיה מתנהג עמהם כאחים ראו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו אפי' מהם ולכך וישנאו אותו שהבינו עתה שהוא בסברת הרמב"ן ז"ל דאת דיבתם היה מביא לאביו אפי' מבני בלהה וזלפה דאל"כ הי"ל לאביהם לאהוב ג"כ אותם כמוהו

אמנם להלין בעד אדונינו יוסף אפשר בדיוק הפ' דקאמ' אל אביהם דהי"ל ויבא יוסף כו' אל אביו ומאי רעה אלא אפשר לרמוז דלא גרסינן בהו חשודים בניך אלא חשודים על כו' והכונה דמה שהיה חושדם על אבר מן החי ותולין כו' לא היה מספר לאביו א"נ רק מה שהיו מזלזלי' בבני השפחות דלפי סברתו היו קורין אותם עבדים וזולתו בלי שחרור וזה א"נ נוגע ליעקב ז"ש ויבא יוסף כו' היינו מה שהיה רעה אל אביהם דוקא והיינו כמ"ש מזלזלים בבני השפחות ואפשר דר"מ ור"ש ור"י אע"ג דס"ל שהיה חושדם בג' דברים מכל מקום לא היה מספר לאביו כי אם אחת ועל אותה קאמר קרא ויבא כו' רעה כו' דאל"כ אלא כולהו ס"ל ג"ש דרעה לג' דברים ושלשתם היה מביא לאביו אמאי כל חד מינייהו ל"ק אלא חדא אמנם הדב' תמו' שאם היה מספר לאביו אמאי אבינו יעקב לא היה מחזירו מסברתו והי"ל לדון לבניו לכף זכות כיון שהם היו עושים כדין וכמ"ש כל המפרשים. וי"ל לפי גירסת המדרשים דלא גרסינן בניך היינו שלא היה מספר לאביו א"נ רק הוא בלבו היה חושדם ולזה ל"ק ויספר יוסף אלא ויבא והיינו בלבו היה מביא כל ענינים לדיבה רעה וגם רעה שחושדם שא"נ פוגמים בכבוד אביהם. או אפשר דלא נקט ויספר אלא ויבא משום דיוסף בר חכים הוא ליה ובודאי שהיה דן אותם לכף זכות שהיו עושים כדין אלא מה שהיה רע בעיניו היה אמאי היו עושים דברים כאלו שמביאי' עצמם לידי חשדה בעיני העולם וזה הוא מה שהיה מביא אל אביהם כו'

אמנם עדיין יש להלם מה לו ליוסף הצדיק בענין מה שהיו עושים תינח להצריכם במה שעושים' לדבריו ואפשר עמ"ש רי"ט ז"ל בפ' ויגש דף מ"ה ע"ג טעם איך יעקב אבינו ע"ה נשא ב' אחיות ותירץ עמ"ש הר"מ ז"ל והטור י"ד דבגיורת נושא אדם ב' אחיות מן האב שאינם מן האם כו' ובודאי כיון שאבותינו קיימו כל התורה כולה ודאי קודם הנישואין היו מגיירות אותם כו' יע"ש א"כ לזה היה מצטער הרבה יוסף מדברי אחיו שהיה מזלזל בם לקרות' בני השפחו' ור"ל שלא שחררם אביהם וא"כ א"נ ודאי לא גיירם א"כ ודאי נוגע הדבר אל יוסף איך נשא אביו את אמו אחות אשתו וזמ"ש את דבתם רעה אל אביהם ר"ל שגם להם היו מזלזלים כיון שנשאם אבינו יעקב באיסור ובפרט כי לדבריהם כיון שכל כונת יעקב היה בשביל רחל א"כ הי"ל לגרש את לאה כיון שהיה בטעות וא"נ דיעקב אבינו ע"ה נשאם בלא גרות ושחרור דלא שביק איניש היתירא ואכיל איסורא וכמ"ש בש"ס דתמורה דף כ"ז בעי אביי כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א ה' תמורה פ"ב דין ג' גרסינן כו' עד דף קכ"ז ע"ב ד"ה נחזור לענייננו כו'

איך שיהיה הנה לפי מ"ש דע"כ לא אמרינן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא בכשרים דוקא וכן היה נמי דבעי' לשם קידושין שתיכוין היינו דוקא היכא שלא עשתה איסור אמנם אם היתה נידה או פרוצים בעריות ודאי לא אמרינן א"כ בב"ז כי ע"פז יובן פסו' יחזקאל סי' כ"ג פ' מ"ד ויבא אליה כבא אל אשה זונה כן באו אל אהלה ואל אהליבה אשות הזימה ואנשים צדיקים הזה ישפטו אתהם משפט נואפות שופכות דם כי נואפות הנה ודם בידיהם והנה הדיוקים מבוארים ובפרטות הפסוק מעצמו אמנם עמ"ש יובן ר"ל שהיו עושים ביאתם לשם זנות וגם המה הם אשות הזימה וא"כ כשהם פרוצות לא שייך לומר דלא עשו בעילתן בע"ז אמנם האנשים צדיקים אפי' שהם אינם בועלים לשם זנות ובודאי לשם קידושין גמורים מכונים מ"מ ישפטו אתהם משפט נואפות פרוצות שהמה אינם מכונים לקידושין וגם שופכות דם נידה כי נואפות המה ודם בידיהם ולא טבלו ואם כן כיון שבאים ביאת איסור נידה לא שייך לשם קידושין והם מתרחקי' מעליהן ועיין שם ס' פרי האדמה ה' תמורה דף קכ"ז ע"ד ד"ה נחזור לענייננו עד דף קכ"ז שלהי ע"ד

אחר זמן ראיתי מ"ש הרב פני שלמה דף מ' יע"ש איך שיהיה עפ"י מ"ש יובן פסוקי שרה ותאמר שרי אל אברם הנה עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה כו' וישמע אברם בקול שרי ותקח שרי כו' את הגר ותתן אותה לאברם לו לאשה ויבא אברם אל הגר ותהר כו' די"ל מה השמיענו הפסוק במ"ש וישמע אברם וכי א"נ והיה כבר השמע ומאי את קול דהי"ל וישמע אברם לשרה גם שלא אמר א"כ ויבא אל הגר עד שכתב ותתן אותה לאברם לו לאשה.

אמנם יובן במ"ש דהנה שרי אמר' בא נא אל שפחתי אולי אבנה כו' ואברהם ע"ה הבין דבריה דהי"ל לאשה מדאמר בא אל שפחתי כנראה שלא היתה רוצה שישחררנה לכן מנע עצמו עד אחר שלקחה שרה ונתנה לאברהם לאשה שישחררנה אזי ויבא אל הגר כו' לכן כשראתה לבן הגר מצחק ולא קאמר ישמעאל להורות דעדיין בחזקת שפחה קיימה ולכן אמרה גרש את האמה הזאת כו' ר"ל הן אמת שאני נתתיה לך לאשה וכונתה לאישות ושיחרור אמנם כיון שהיה פרוצה ודאי היא לא נתכוונה לכך ובעלה לשם זנות ולזה אמרה בן

האמה הזאת ואת בנה כי לא ירש בן האמה הזאת. כלומ' כיון שהיה שפחתי שניתן לי במתנה כרלוני ע"מ שאין לך רשות בה דאי לא האי קרי לה שפחת שרי הלא מה שקנתה אשה קנה בעלה אלא ודאי שניתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה או אפילו יש לו רשות בה הוי ע"מ וצריך שחרור משניה' וא"כ בשפחת אחרי' לכ"ע לא אמרינן ודאי שחררה ואדעת' דשחרו' לא נתתיה לך שתתגרה בי ובבני כי אם על תנאי שתהיה כפופה תחת ידי וא"כ למפרע אפי' שחררתה אותה אינה בת חורין ובנה אינה יורש וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו ר"ל דלעולם לשאר הדברים דירושה וכיולא לא איכפת ליה לאברהם שהרי כבר מודע חסידותו בעולם ולא חשידי ליה שלא שחררה וע"מ שאמרה לאדעתא דהכי לא נתנ' לו לית הלכתא הכי אלא כל שהיא נשאר בידה להבנות הוי כדין גשא שפחתו דאמרינן דודאי שחררה רק וירע בעיניו על אודות בנו ר"ל כמו על אודות האשה דהיינו דלענין שישא בת חורין לחומרא ושפחה אינו יכול כמ"ש הגאון וא"ל הקב"ה ממני יצאו הדברים יען כי בילחק יקרא לך זרע כו'

גם פסיקי יפתח שופטים ס"י ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח ותלד לו כל בני' ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה ויברח יפתח מפני אחיו דהדקדוקים מבוארים דמה לנו להודיענו שהיה בן זונה אחר שאמר ויולד גלעד את יפתח ככר' שהוא בנו גמור גם אומרו ותלד ויגדלו גם לא תנחל בבית אבינו דהי"ל לא תנחל גם מ"ש ויברח יפתח מפני אחיו דהי"לל ויברח יפתח לחוד אמנם יובן עם הנז"ל ללדעת הר"מ כשהיה זונה מופקרת לא הוי בנו ודאי אלא ספק וס"ל לבני גלעד דע"כ לא קאמר הר"מ דאפי' הכי יורשו אלא כשאין לו בנים אחרים דהוי ספק וספק כההיא דספק ויבם אמנם כשיש לו בנים הו"ל כספק יבם והוי ספק עם ודאי ואין ספק מוליא מידי ודאי לזה קאמר והוא בן אשה זונה מופקרת מ"מ ויולד כו' ר"ל שהעיד עליו שהוא בנו ועכ"ז טענת בניו היה לומר לא תנחל בבית אבינו שאין אנו כשאר יורשים עמך שהוא ספק וספק אלא אנחנו ודאים ואתה בן אשה אחרת ספק אמנם ויברח יפתח מפני אחיו ר"ל כיון שהעיד עליו קרא שהיה גבור חיל שדייק דאביו ודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות וגם מפני אחיו שהיה לו חזקה שהיה אחיהם וכגון שהיתה א"כ מיוחדת לו ולא הפקיר' טוף עלמה לאחר ואביו ודאי לא עשה בבע"ז לכן מפני חרון אף שלהם ברח מלפניהם אמנם טענתו קיימת כנז' כמ"ש א"כ ותגרשוני מבית אבי מתרעם לו יהיה כדברכם הרי הייתי תפוש ולמה גרשתם אותי מתוכה וכמ"ש רבורח דלאחר מכאן לא שייך תגנו כו'

יובן פסו' כי את בכור כו' יהיה לתת לו פי שנים בכל אשר ימלא לו כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה עם סברת רשב"ס דדוקא בבכור שהוא בנו נאמן לענין בכור' אפי' בנכסים דלאחר מכאן זמ"ש הכתוב כי את בכור כו' יהיה לתת לו דוקא מש"אכ בבן סתם אין בנו כי אם לנכסי שבידו אמנם לבכור בכל אשר ימלא לו אפי' בנכסים שנפלו לו כשהיה גוסס כי הוא ראשית אונו ובזה נאמן בבכור או אשר לו משפט הבכורה עמ"ש הרמב"ס דאפי' שאנו מוחזקים שהוא בכורו נאמן לומר שאינו בכור לזה קאמר כי הוא ראשית כשמודה שהוא בכורו מש"אכ כשאומר שאינו בכורו יען לו משפט הבכורה ונאמן במה שאומר

גם פסו' ראובן בכורי אתה כו' עמ"ש הרמב"ס דנאמן בבנו קטן שהוא הבכור אפי' שעושה שאר בניו ממזרים לזה קא"ל יעקב אבינו אע"ג שתראה כי אתן הבכור' ליוסף כמ"ש ואני הנה נתתי לו שכם אחד כו' אל תחשוב כי ח"ו אני פוגם בשאר בני ובפרטות בך אלא אני מודה כי בכורי אתה כחי וראשית אוני אלא שעלית כו' או אלא ומפני זה נתתי ב'חלקי' ז"ש כד"ה בני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ואם תראה שניתנה ליוסף ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתי לבני יוסף ולא להתיחם לבכורה ר"ל לא שאמר יוסף בכורי ח"ו לפגו' בשאר אלא לענין פי שנים וזמ"ש נתנה בכורה לבני יוסף דהיינו הנחלה לא להתיחם אלא בשם כו' שלא לפגום האחרים ח"ו שהרי כי יהודה גבר באחיו לנגיד ממנו ובודאי גדול וכשר ואפ"ה הבכורה ליוסף דגם ראובן כמוהו רק לא נתנה ליוסף כי אם לענין פי שנים כו'

חזרתי למאמרי מקדם שכתב היפ"ת ז"ל דקאמר בלשון שלילה לא נקרע הים אלא בזכות יוסף לאפוקי מדרש שוחר טוב גבי הים ראה וינוס כו' ראתה עושי' מלחמה על קידוש ה' כר"ח עפ"י יובן מאמר פסים אזו מפעלות כו' וכתיב בתריה הפך ים ליבשה למה ויסגאו אותו כדי שיקרע לפניהם הים וכבר המפרשים ז"ל כל אחד לדרכו פנה אמנם לע"ד יובן עם הנז' דהשבטים ראו שאביו עשה לו כתונת פסי' ר"ל פסים נמצ' דס"ל כמאמרי לא נקרע הים אלא בשביל יוסף לכן קאמר למה ויסגאו כדי שיקרע לפניהם הים דעושים עתה מחלוקת בשביל דבר זה למה אביו ירמוז לו שיקרע בשבילו ולא גם בעבורם כדי שעי"ז יהיה מחלוקת ביניהם באותה שעה ג"כ ויברח הים מפניהם

והנה מן הראוי להבין מאי דאיתא בב"ר ויראו אחיו כו' א"ר אבא כו' מתוך גנותן של שבטים אתה יודע שבחם להלן ולא דבר אבשלום עם אמנון משוב עד רע מה די בליבה בליב' ברם הכא ולא יכלו דברו לשלו' דבלבהו בפומהון ע"כ ומה שיש להקשות הוא דגם באבשלום כתיב מטוב עד רע מאי אולמי' דהאי מהאי אם לא כפי' הרב כלי יקר דהיינו להתרעם על מה שעשה אליו בדברים אחרים ומראה להם אהבה רבה או כפי' ב' האחר שלא היה מדבר לו כלל מרוב השנאה הגם כי כבר דחה הרב כ"י זה שם מכח מה שהיה מזמינו ליום הגזיזה הגם כי יש לומר דדוקא אותו היום הזמינו לעשות כונתו בא פן כי המידה הטובה היא פיו ולבו שוים להראות מעט מה שבלבו כדי שחבירו יפייסנו ולא להיות נוקם ונוטר כנחש וא"ת הלא ארז"ל כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כו' כבר הרב יפ"ת ז"ל כתב דהיינו לשתוק אם אחרים ינקמו ממנו בקו המשפט הוא ישתוק לא אם יהיה בחינם כי אזי מחוייב להוכיחם ויניח מה שבלבו עליו כ"ש בזוי ת"ח כו' א"כ שינוי הדבר לא להראות אהבה ובקרבו ישי' ארבו ולא שלא לדבר כלל אלא לדבר עמו ולגלות מה שבלבו כו' ואפש' לרמוז בזה מה שמתאונן הנביא ישעיה סי' נ"ט דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלותם נתיבותיהם עקשו להם כל דרך בה לא ידע שלום כי הדיוקים מבוארים אמנם כפי האמור ירמוז כי לא מיבעייא שלום אמיתי שאין אתם אלא אפי' דרך שלום דהיינו שפיהם ולבם יהיו שוים ובזה ידעו מה שבליבם ויבקשו שלום וגם אינם אפי' כת"ח דאפי' שניתן להם דין ת"ח להיות נוקם ונוטר ת"מ היינו דוק' כמ"ש היפ"ת דהיינו דוקא כשאחרים מתקנים ממנו בקו המשפט אזי ישתוק ולא ילמוד עליו סניגורייא ז"ש ואין משפט במעגלותם אלא בין באמת בין בשקר מחזקים ידיהם וא"ת הא מיהא הרעה שבכולם הוא כההיא דאבשלום שלא היו דוברים כלל מטוב ועד רע מ"מ כבר ניכר מה שבליב' לז"א דאפי' זה אינם עושים אלא נתיבות' עקשו להם שאם באים לבקש שלום אדרב' אומרי' כי הם בלב שלם ואין בליבם כלום ועי"ז כל דרך בה ר"ל בשום דרך לא ידע שלום כדי לבקש ולהשלים אמנם היותר ככון הוא אדרבא לבקש שלומם ואפילו של השונאים וללמד עליהם סניגורייא כי עפ"ז יובן אמרו ז"ל ת"ש דוד המלך ע"ה יהי שלום בחילך וא"ת בתיוה אופן של שלו' מדבר דאמ' למען אחי ורעי

ורעי כו' אדברה נא שלום בך כו' ואפילו אם יהיה בלב איזה דבר ח"ו עם כל זה למען בית ה' אלהינו שהיא ירושלים עיר הקדש ככו' שאלו שלום ירושלים כו' אבקשה טוב לך דלא מבעיא שאינו שותק אם אחרים ישטימו או ינקמו אלא אדרבא אלמד סניגוריא ולבקש שלומו וטובתו כו'

ולהבין ג"כ מקראי קדש האמורים בפרשתינו בענין החלום ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו כו' ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי כו' ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו המשול תמשול בנו כו' ירא"ה אכלי עמ"ש חז"ל אין חלום בלי דברים בטלים ועיין בספר אש דת דף י"ב איך הכריע מ"ש רז"ל מכאן שאין חלום כו'

ובזה כ"ל לומר דתחילה כתיב ויחלום כו' ויגד לאחיו כו' דר"ל שאמרו לו כמ"ש ואח"כ שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי ר"ל והוא כשאר חלומות דאין חלום כו' ואיני יודע מה הדבר הבטל ולכךא"ל עיקר דיסוד הוא דבטל דאי אפשר וכי המלוך כו' המשול כו' וא"כ מאליו מתבטל מה שאתה אדמה ואפ"ה ויוסיפו כו' על חלומותיו וגם על דבריו דסובר דהא מיהא מתקיים מקצת אמנם אחר כך אמ' הנה חלמתי חלום עוד כו' והנה כו' ר"ל ובכאן יש כמה דברים ואפשר דיש בו איזה דבר בטל ואיני יודע איזה הוא אמלאיכנ כראשון שהיסוד בטל ואע"פי כן א"ל אביו מה החלום כו' כיון דבבת אחת חלמת שהם משתחוים אם כן כשם שאי אפשר שאמך כו' להוציא מלב אחיו כו' וע"פ זה גם כן נל"ל כונת הפסוקים ויאמרו אליו חלום חלמנו כו' רוצה לומר יהי רצון שיהיה ככל החלומות שאין חלום בלא דברים בטלים כו' יען כל אחד חלם חלום שניהם וא"כ כל א' חלם טוב ורע לכן הראשון אמר בחלומי והנה גפן כו' רוצה לומר זה יהיה העיקר וכן השיב לו יוסף זה פתרונו כו' רוצה לומר והשאר שהוא החלום האחר הוא הבטל לכן שר האופים כיון שראה שאותו פתר רוצה לו' שהטוב אמר שהוא הפתרון לכן אמר אף אני בחלומי והנה כו' ר"ל היתר על החלום שהוא דבר הבטל יהיה זה ולכך נקט לשון אף אני כו' מלבד דרז"ל

אמנם יוסף השיב לו אין הדבר כן אלא זה פתרונו ר"ל זה הוא העיקר והטוב הוא הבטל ולכך כשסיפר לפרעה א"ל כאשר פתר לנו כו' לא כמו שחשבנו אלא לי פתר הטובה ונתקיים כו' שהולך אחר הפה כמ"ש הבע"הט ז"ל עוד נראה לע"ד עמ"ש התוס' ז"ל במסכת ברכות עמ"ש כ"ד פותרי החלומות כו' וז"ל פר"י דמזל שעת לידה גרים ואין הדבר תלוי בחכמה עכ"ד וז"ש חלום חלמנו ופותר אין אותו דהו"ל ופותר אין אלא ודאי שהבינו שתלוי בחכמה ומעומק החלום להבינו כי אין פותר וז"ש אותו לזה א"ל יוסף הלא לאלהים פתרונים ר"ל כי אין תלוי בחכמת האדם רק במי שהקב"ה עשה שנולד באותו מזל לכך א"ל איני מתגאה לומר דמחכמה דאית בי ח"ו אלא מן השמים סייעו ולכך ספרו נא לי וזהו גם כן בפרעה שאמר חלום כו' ופותר אין אותו מעומק החלום ואני שמעתי עליך כו' תשמע כו' לשון הבנה ובחכמתך אתה פותר אותו לזה השיבו דרך ענוה לאמר בלעדי כי לא מחכמתי ח"ו רק אלהים יענה כו' יתן כפי ענייה וכל מה שאומר מתקיים כי כל החלומות כו' היה למי שנולד כו' כמ"ש התוס' דאל"כ אמאי כ"ד פותרי הלא כל העולם יכולים לפתור כיון דהולכים אחר הפה אלא ודאי במ"ש התוס' דהיינו דוקא למי שנולד באותו מזל כו'

גם י"ל פסוקי שופטים סימן ז' ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך במחנה מדין ויבא עד האהל ויכהו ויפול ויהפכהו למעלה ונפל האהל והנה הדיוקים מבוארים אמאי הוצרך לומר תיבת לרעהו

גם אחר שאמר שהיה מספר חלום שני ולמה ליה למימר הנה חלום חלמתי גם מה ענין מתהפך כו' גם כפל ויכהו ויפול ויהפכהו למעלה ונפל האוהל ותחילה לומר האהל אמנם הרב כלי יקר ז"ל כתב כי לרעהו הוא להורות כי לא ספר כי אם לרעהו אהובו כדי שיפתור אותו לטובה כי כל החלומות כו' גם אמר חלמתי חלום כו' רוצה לומר או שלא יאמר כי רעיוני כו' אלא הוא חלום ממש כי מעולם לא עלה לו כיוס שום מחשבה כזו או כי לבו נוקפו לכן אמר כן ר"ל יהי רצון שיהיה זה חלום ושוא ידברו

אמנם לע"ד היינו דאין חלום בלא דברים בטלים אמנם איני יודע מהו הדבר הבטל בפרט כי נשנה לו החלו' פעמים ולזה אמר עוד חלום חלמתי לכן השיב לו רעהו הנה הספק שלך שהוא כיון דראית צליל לחם מתהפך כו' נראה דמחנה מדין הם המכים אמנם אחר כך ראית שבא עד האהל ויכהו ויפול האהל והפכהו את הצליל למעלה ונפל אהל א"כ נמצא הצליל נשאר למעלה והאהל למטה ויען רעהו ויאמר אין זאת בלתי אם חרב גדעון כו' נתן האלהים בידו את מדין ואת כל המחנה די"ל מאי אין זאת בלתי אלא עמ"ש שא"ל מה שאמרת שאין חלום כו' אך איזהו האמת תדע כי כן הוא מה שראית שמדין הם המכים כן הוה אמנם הוא חרב איש באחיו כמו שהיה אחר כך וא"כ נמצא דבלתי חרב גדעון נתן ה' כו' והיינו בחרבם ממש חרב איש באחיו יהיה כו' וכמ"ש הכתוב אין זאת אלא בלתי חרב גדעון והיינו איש באחיו ומה שראית מתהפך כאלו מדין נולא הוא דבר הבטל ולכן אמר כשמוע גדעון את מספר החלום ואת שברו ר"ל פתרונו שהוא שוברו ומגלה אותו

ועפי"ז יובנו פסו' ירמיהו כ"ג שמעתי את אשר אמרו הנביאים כו' בשמי שקר לאמר חלום חלמתי עד מתי כו' הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר אמת מה לתבן את הבר ר"ל שהנביאים שהיו מספרים חלום היו אומרים חלום חלמתי ר"ל שנשנה החלום וא"כ ודאי יתקיים ולא היה כן האמת לכן אמר הנביא כו' יספר החלום ואשר דברי כו' יען מה לתבן את הבר כי בחלום אין חלום

אמנם ענין מכירתו שא"ל יהודה לכו ונמכרנו לישמעאלים וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרינו הוא וישמעו אחיו כו' די"ל מאי קאמר תיבת לכו גם מ"ש וידינו כו' גם אחר שאמר אחינו מאי קרי ליה בשרינו שהוא יותר רחוק כי זה נאמר על כל שאר בשר נקדים מאי דאיתא בש"ס סנהדרין דף פ"ה ע"ב דתנן הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג בה' גניבה פ"ט דין כ' יע"ש באורך

איך שיהיה כתב הרב עין יוסף בדרושים פרשת וישב דף ס"ו ע"ד וז"ל דמ"ש הגונב בנו היינו קטן אבל הכא יוסף היה בן י"ז שנה ולכך חייבים ובזה כתב ז"ל דלזה כיוונו באומרם לכו ונמכרנו כו' ר"ל לכו אתם א"ל לשמעון ולוי שתפסוהו קודם ונמכרנו אנחנו שעדיין לא החזקנו בו ואפ' ידינו נעלותו מן הבור אל תהי בו אלא נמכרנו כמו שהוא שם יען כי אחינו בשרינו הוא ר"ל אע"פי שהוא אחינו מ"מ נחשב כשאר קרובים יען הוא גדול וישמעו כו'

אמנם לע"ד מ"ש לכו ונמכרנו ר"ל שלא יהיה המכירה ברשותינו דנקרא כאלו הכנסנו אותו לרשותינו כמ"ש במתני' אלא נלך ונמכרנו במקומו שהוא שם וידינו כו' כנוהג שבעולם בשעת מכירת עבדים דמשתמשי' בהם באותה שעה והדין הוא אפי' שמוש פחות מש"פ חייב גם כי אחינו בשרינו הוא ר"ל שאם א' ממנו או שנים ימכרו אותו לשא' אחינו וילכו הו"ל כדין מכרו לאחד מקרוביו דפטור כל שכן שאנחנו נמכרנו לישמעאלים כי אחינו בשרינו הוא ישמעאל וכמ"ש כן

שכלי יקר דלגבי ישמעאל כי הוא אחינו ור"ל שירחמו עליו אמנם לפי דרכינו י"ל כיון דאחינו כו' הם הישמעאלים הו"ל כמכרו לאחד מקרוביו דפטור ודוק ועיין פסוק פן תשזול את בנותיך ופי' אשר נמצא הגביע כו' ולפ"ש ככי טוב י"ל פי' בשוב ה' את שיבת ציון היינו עד עתה כחולמים כו' ר"ל דומייא של החולם והקיץ והנה כו' או חזיונותיו מסתיים כן היינו עד עכשיו שעד שלא בא לנו הטובה כראוי היה נסתם אבל מכאן ואילך בעה"י יהיה טובה רחבה ושלוה ארוכה בשובע שמחות כי"ר זהו לדיוק כחולמי' דהיל"ל נהיה כחולמים אלא הכונה כמ"ש או כונתו מ"ש רש"י ברש"י יען בזה הפסוק מוסר כו' ומשל והבטחה כי"ר אמנם הרב אש דת פי' עמ"ש הא"ס מ"ש רז"ל עד יעבור זו ביאה שניה בימי עזרא ואע"ג דלא היה כימי צאתינו ממצרים ביד רמה מ"מ כיון דנתקיימתה מעט תו ליכא משום הכזבת הנביא והפי' בשוב ה' איידי בגלו' בבל כמו שהכריח הרב ז"ל שם בפרשתי' אמנם ביום השלישי יקימינו ונחיה לפניו בגאולה אריכתא כי"ר

גם בענין הדיבה הזאת של אדונינו יוסף ומה טעם יש בה עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג פ"ט מה' מלכי' דין א' ועמ"ש בס"ס דלמאן דדריש כולהו ז' שבעה מלות שפ' אלו איש איש לא אמרי לרבות את הגוים אלא דברה תורה כו' ז"ש הכתוב להם רוב תורתי כו' ור"ל להם איזה מהם הוא אשר דברה תורה כו' ז"ש כמו זר נחשב אמנם כשדרשו אותו ולא דרשו לבני נח ופי' זה בא דיבה יוסף וירדו אבותינו כו' ז"ש זבחי הבהבי כו' שכיון שנצטוו בני נח ג"כ א"כ צריך צלי' ולא לשחוט ולאכול הדם והם יזבחו כו' זה גרם כי המה מצרים ישובו יען האמת הוא כי עתה ה' לא רצה שיעברו בני נח אלא מאותה שעה נצטוו ג"כ הם ופי' איש איש דברה תורה כו'

פרשת מקץ

במדרש מה המעשה כו' אמר יוסף רוצה אני לידע מי מכם נתן לו עצה לגנוב א"ל בנימן לא הם נתנו לי עצה ולא גנבתי הגביע א"ל נשבע לי נשבע לו בפריסותו של אחי יוסף לא נגעתי לא בשלוח החיצים שנשתלחו לו ולא בהפשט שהפשיטוהו ולא בהשלכתו שהשליכו' לבור ולא במכירה שמכרוהו ולא בטבילת כתנתו בדם א"ל מי מודיע שאתה נשבע על אחיך האמת א"ל שמות בני יוכיחו עכ"ל

הדבר אשר יצא מפי המלך מלכו של עולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע לדינו עומדים ולדברו מיחלים וכך הוא המילה שסגו חכמים לצדיקים המהדרין מן המהדרין וסביביו נשערה מאד ועוד ידו נטויה עליהם להגין כי רבים לוחמים. הלא נגד עינינו ביום הלחמו יוסף עם אחיו אשר מנעם ה' מבא בדמים כמבואר בפרשתינו ויכוחם יחד ובפרטו' בענין הגביע כי הדיקדוקים רבו מלמנות ואיש לדרכו פנה המפרשים ז"ל כל א' מהם שנה ופי' ושילש בביאורם ואני בעניי הכינותי לבי לבאר פשטם של דברים והוא תחילה באמרו הם יצאו את העיר כו' ויוסף אמר כו' קום רדוף והשגתם ואמרת אליהם למה שלמתם כו' דמאי דעתיה דיוסף בהשליח הנז' ידבר אליהם כלל רק אם רצונו להביאם לפניו יצוה אליו שכשישיג אותם יתפשם ויביאם לפניו ואם רצונו שיתן להם תלונות יספק לו באומרו אליהם למה שלמתם כו' גם מ"ש הלא זה אשר ישתה אדוני בו כו' מאי זה מאחר שעדיין לא היה הגביע ידוע בידם וגם מהו אשר ישתה אדוני בו והוא נחש ינחש בו כפל מלת בו ומה לנו לדעת במה אשר היה שותה בו כל המכוון היה על ענין שהיה מנחש בו. גם אומרו נחש ינחש בכפל. גם אומרו ינחש לו' עתיד דהיל"ל נחש מנחש. גם אומרו הרעותם כו' כנראה שאינו תופס עליהם רק תרעומת דברים. גם אומרם חלילה לעבדי' מעשות כדבר הזה דהיל"ל מעשות הדבר הזה. גם קושית המפרשים דמקשים מאי קו' הוא זה דאפשר דגביע הזה חשקו בו. גם מאחר שאמר הכתוב ויאמרו אליו חלילה כו' כנראה שכולם יחד הם המדברים היל"ל אשר נמצא אתו כו' ומת והשאר נהיה עבדים מדקאמר מעבדיך ומת ואנחנו נהיה לעבדים כו' נראה שכולם יהיו עבדים. גם אומרו גם עתה כדבריכם כו' שהוא הפך מדבריהם גם יוסף הצדיק אומרו מה המעשה הזה כו' דהיל"ל מה זה אשר עשיתם כו'

אמנם תחילה י"ל לדרך כל המפרשים ז"ל כי מאחר שיוסף מוחזק עצמו שיודע לנחש מדעת ובינה שלו ויודע שהם גנבוהו או לפי דרך הרב כמהרג"א ז"ל הוא בס' עץ חיי' דף קל"ז ע"ב עם המשל באדם א' שלקח סחורה בהקפה והראה לו ארגז של אבנים טובות שיתננה לו במשכון שוה כפלים וחתמה והניחה בחיקו עד שיקבל הדמים והיה לו כדמותה מלאה אבנים ונתנה לו למשכון בעד הסחורה הנז' ובהגיע הזמן פתחה לפני השופט ומלאה אבנים כן יוסף הי"ל ב' גביעים שוים ולא היה מראה להם רק האחד ומנחש בו ועתה נתן האחר בידו שלוה שיאמר להם הלא זה אשר ישתה אדוני בו ומנחש בו ואתם כדי שלא ינחש מעשיכם גנבתם אותו ולא ידעתם לגנוב זה שבידי שהוא המודי' וכיון שכן בזה ינחש שאתם גנבתם וגרמתם רעה לכם כו' יע"ש כי לענ"ד קשה לפי זה תחילה אומרו למה שלמתם רעה תחת טובה כו' שהוא מתרעם על תשלומים רעה תחת טובה איך יבא אחר זה הלא זה אשר ישתה וינחש היה לכם ליקח כו' ועוד כי קשה מאחר כי הוא רוצה להחזיק עצמו כמנחש בעיניהם ומאחר שהם לא גנבו דבר ויודעים בעצמם שלא גנבו ויודעים לבנימין הצדיק גם דהשליח בגדול החל כו' ודאי יכזבו דבריו שהוא מנחש דאם יודע הי"ל לנחש ולידע שלקחו בנימין

אמנם הנה מה שאמר לאשר על ביתו רדוף אחרי' והשגתם כוון למ"ש מרן בח"מ סי' שנ"ו שאם קנאם מהגנב ונתיאשו הבעלים מהגניבה בין נתיאשו קודם שמכר בין נתיאשו לאחר שמכר קנה הלוקח ואין צריך להחזיר ואם כן אימה אפשר שיטענו השבטים שהם קנו אותו מאחר ונשבעים לכן תחילה צריך שתכף ומיד קום רדוף אחריהם כדי שיראו וידעו שלא נתיאשו הבעלים גם אמר והשגתם ר"ל דוקא אתה יען כי הדין הוא פסקו מרן סי' צ' דבע"ה שיש לו עדים שהיו בביתו כך וכך כלים וראו א' שנכנס שם ויצא ולא נכנס אחר שם י"א שיטול הבע"ה בלא שבועה אותם הכלים כו' ואם כן כשאת' בעצמך תכף תשגם ולא ע"י שלוחך תבין להם הדבר דאיך אחר שיצאו הם לא נכנס אדם שם ומוכרח שהם לקחוהו אמנם גם כן כונתי לחייבם בכפל ואם אפשר שכבר מששמו וראו הגביע עתה כשתאמר להם הדברים הללו בפירו' יודו לך וגנב שהודה שגנב פטור מכפל לכן אתה לך מהר והשגתם בדברים עד שישבעו ויתחייבו בכפל ואם יטענו שנכנס אחר אזי תשיב להם

אמנם עדיין יש להם מקום פטור שיאמרו שהם קנו אותו מאחר ואפי' כי מן הדין היכא שיודעים הם שאותו הדבר שקנו הוא גנוב ודאי אזי חייבים להחזיר בלא דמים מ"מ יטענו שהם לטובה נתכוונו לקנותו מהגנב שאזי הדין הוא שהוא נאמן אפילו הוא מגנב מפורסם וכמ"ש מור"ם בהג' סי' שנ"ו לכן אתה תאמר להם למה שלמתם רעה תחת טובה שהקונה מהגנב הוא יותר מהגנב עצמו מאחר שמוצא למי ימכור ואם יטענו שלא ידעו אותו שהוא גנוב לכן תאמר אליה' הלא זה הגביע אשר אנו מבקשים הוא אשר ישתה אדוני בו

ונחש ינחש א"כ אתם מכירים אותו בודאי וא"ת שאע"פ כן
לטובה נתכוונו לקנות מיד הגנב מפורסם מ"מ הרעותם אשר
עשיתם דהא מיהא מידי איסור לא יצאתם דמחזיקים ביד
הגנבים לגנוב כו'

או אפשר הלא זה אשר ישתה אדוני בו ונחש ינחש בו עמ"ש
במדרש דכשהיה אוכל עמהם נוטל הגביע לשתות ומריח
בו ומנחש ואומר אתה הבכור כו' עתה האיש הלזה לקחם
בדברים לאמר מה בלע שלקחתם הגביע הלא ראיתם כי זה
אשר ישתה אדוני בו זה המשקה עלמו הוא אשר נחש ינחש
בו א"כ הרעותם אשר עשיתם כי אתם אינם יכולים לעשות
דבר כגביע כי אם ע"י אותו שם אשר משים במשקה וזה הוא
מ"ש אשר ישתה אדוני הוא אשר ינחש בו

או אפשר שהוא קיום מ"ש שלמתם רעה תחת טובה וזהו
מ"ש הלא זה שישתה אדוני בו ונחש ינחש בו בשבע' שתיה
לפניכם גרם הרעה אשר עשיתם שאם לא היה משוה עלמו
עמכם באכילה ושתיה וניחוש לפניכם לא באתם למידה זו

או אפשר שלוה אותו לבל יאשים אותם הרבה שעל ידי כך
יתייראו וימאנו לבא ולא יוכל להביאם לכן מה שיאמ'
להם אפשר כי כדבריכם כן הוא שאתם לא גנבת' שהרי כבר
אנו יודעים שהכסף שבתם אותו וכ"ש לגנוב אמנם ודאי
אחרים נתנוהו לכם ולקחתם ממנו מ"מ שלמתם רעה תחת
טובה מ"מ הלא זה אשר ראיתם אשר ישתה אדוני בו והוא
מנחש בו ינחש ג"כ לעתיד וידע מי אשר גנבו ונתנו בידכם
ולכן אמר הרעותם אשר עשיתם לקחתו אפי' ע"י אחרים
ולזה אמרו לו חלילה מעשות כדבר הזה ר"ל לא שבעי' לגנוב
אותו אלא אפי' לקנותו מאחרים שהרי הן כסף כו' השיבונהו
וא"כ איך נגנוב מבית אדוני כסף או זהב ר"ל אם אותו
הכסף שהיה בהיתר גמור בידינו השיבונהו כ"ש להיות גרמ'
לגנוב מבית אדוני כסף או זהב שמי שגנב זה ומכרו ודאי
שאינו מחשק הניחוש רק לכסף וזהב ואנחנו ח"ו לא נהיה
גורמא לזה ח"ו ולכן אמרו לו אפי' את"ל כדבריך שאחר גנבו
ומכרו לנו הנה אשר ימצא איתו עון הגניבה ומת ואנחנו
שקנינו מידו נהיה לעבדים לכן השיב להם גם עתה כלומר
שימצא ביד א' מכם הוא יהיה לי עבד מטעם כי הוא ודאי
לא גנבו אלא קנאו מהגנב והגנב יומת אמנם אתם תהיו
נקיים יען אין דין זה דעבירה שנמצא גניבה בא'מהם דכולם
נתפסים שייך מאחר שאחר שימצא אצלו אינו גנב גמור אלא
קונה מהגנב ולכן הוא לבדו יאשם ואתם תהיו נקיים

אמנם יוסף כשבאו לפניו אמר להם מה המעשה הזה אשר
עשיתם הלא ודאי שידעתם שנחש ינחש איש אשר כמוני
רולה לומר אדם גדול אחר כמוני או איש כמוני שהוא בנימן
שהיה דיוקנו של יעקב כמו שאז"ל והוא דיוקנו של יוסף או י"ל
בהכרח שמלאתם מנחש לנחש איש אשר כמוני שהוא אחיכם
שאתם מבקשים והיינו יעקב ורמז להם אותו שזיו איקונין
שלו דומה אלי ורציתם להוליכו אצלו כדי שינחש בו ולא לשם
גניבה לכן חשבו הם שרולה לאשימם לכולם ולכן אמרו הננו
לך לעבדים גם אנחנו שלא נמצא אתנו גם אשר נמצא
הגביע בידו אפילו כי ודאי לפי דעתך מידו לא היתה זאת
רק בעלתינו ובשליחותינו אמנם השיב להם חלילה לי מעשות
זאת לדון מדעתי אע"פ שאני מדמה בדעתי לא אעשה
מעשה רק אשר נמצא הגביע בידו כי הוא ודאי יהיה לי עבד
ואתם עלו לשלום אל אביכם

אמנם מהרח"ו ז"ל בספר עץ חיים כתב בכונת גם עתה
כדבריכם כן הוא כו' עמ"ש במדרש שא"ל בנימוסות
שלנו כתיב ואם אין לו ונמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם ע"כ
והקשה הרב כו' עמ"ש הר"מ ז"ל בפ"ג מהלכו' גניבה דהגונב
מן הגוי אינו נמכר בגניבתו וא"ב קשה וכי שחייב הוא
לדון בנימוסיהם ועוד כי למה להם לתלות שאינו נמכר משום
דיש לו תיפוק ליה דאינו נמכר אפי' אין לו והכי הול"ל
בנימוסינו כתוב שהגונב מהגוי אינו נמכר בגניבתו לכן כתב
הרב כו' דהכי פי' הקרא אשר ימצא אתו מעבדיך דהיינו
בן נח שגנב ומתחייב מיתה וגם אנחנו שכתוב בנימוסינו
דהגונב מהגוי אינו נמכר בגניבתו מ"מ אנחנו נעשה לפנים
משורת הדין לדון בנימוסינו דכשאין לו נמכר בגניבתו ונהיה
לעבדים לזה השיבם גם עתה כדבריכם שנתחייבת' לדון בדיני
ישראל אני כן אעשה ולכן אתי שפיר שאמר להם כיון שהודו'
לדון בנימוסינו א"כ בנימוסינו כתוב דוקא שאם אין לו אז
נמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם וא"כ למה ימכר בגניבתו
כו' יע"ש ועיין מ"ש בזה המאמר באורך בס' מנחת בכורים
דף כ"ב ע"ד במס' קידושין דף י"ח יעש"ב

והנה להבין מקראי קדש בפרשתי' בש"ש יוסף חלילה לי
כו' אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד ואת' עלו
כו' שרלה לרמוז להם מה כוונו במכירתו אם לא לפי שהדין
הוא שאם גנב לבנו או אחיו הקטן ומכרוהו פטורי' כדרש"י
מפי' ונמצא בידו פרט לזה שהוא מלוי בידו ופסקו הרמב"ם
ז"ל שם פ"ט וז"ל הגונב את בנו או את אחיו הקטן וכן
האפוטרופסי' שגנבו מהיתומי' שהם סמוכי' אצל' ובעל הבית
שגנב א' מהסמוכי' על שולחנו ומלמד תינוקות שגנב אחד
מהקטנים הלומדי' אצלו אע"פ שנשתמש בו ומכרו פטור
שנאמר ונמצא בידו פרט לאלו שהם מלויי' אצלו ועיין מ"ש
בה' גניבה פ"ט דין ד' באורך יע"ש ובהכי יתיישב מ"ש יעקב
אבינו ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזול את בנותיך כו'
דהכונה שהיו דרים יחד סמוכי' אצלו וגם שהם בנותיך לכן
חשדתיך פן תגזול ובדינינו לא נתחייב מיתה כיון שהם מלויים
אצלך דאי לא קשה איך אומר לו כפה מלא שהוא חושד
בעבירה שחייב מיתה

איך שיהיה נחזור לענייננו שא"ל יוסף לאחיו אשר נמצא
הגביע בידו יהיה לי עבד ואתם עלו לשלו' כו' והכונה
לפי סברתכם שמכרתם אותי ומוכרח דסבירא לכו דאע"ב
שאינו קטן ממש כל שהוא קטן מאחיו יכולי' למוכרו ואם כן
אתם גם אתם תמכרוהו לי בעד חלקכם ג"כ כיון שס"ל שאתם
פטורים כו'

ולהבין מה שאמרו השבטים הננו לך לעבדים גם אנחנו
גם אשר נמצא הגביע בידו יובן אצלי עמ"ש בס'
פרי האדמה ח"ב הלכות מלכי' פ"ט דין יע"ש והבאתי שם
תשו' הרב בגלאל מי' מ"ב יע"ש וע"פ מה שכתוב שם יובן
פסוקי' הנז' במ"ש השבטי' הננו לך לעבדי' גם אנחנו גם אשר
נמצא הגביע בידו ר"ל דכיון שהוא דבר גדול כזה שאין לו
ערך ואתה רולה לחייבנו כפל לפי דעתיך מוכרח שנהיה
כולנו עבדי' כיון שיד כולנו במעל לדעתך לזה השיב להם
יוסף חלילה לי מעשות זאת ליקח את כולכם לעבדי' כל אחד
בשביל חלקו אלא אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד ר"ל
בעד חלקו ובעד חלקכם שתמכרוהו לי גם בעד חלקכ' וידוייק
מילת יהיה לי עבד ר"ל ע"י שתמכרו לי כולו גם על חלקכם
גם יהיה לי עבד ר"ל מן הדין יכולי' אתם למכור שאינו אבור
כמ"ש הרב בגלאל או היינו לי דוקא שאני אחיו ואין אתם
מבדילים אותו מקרוביו ויכולי' אתם למכור ג"כ בעד חלקכם

ולהבין ג"כ מאמר השבטי' ויאמרו אליו למה ידבר אדוני
כדברי' האלה חלילה כו' עמ"ש בש"ס במס' קידו'
דף י"ח וז"ל ת"ר היה גניבה אלף ושוה ת"ק נמכר וחוזר
ונמכר , גנבו ת"ק ושוה אלף אינו נמכר כלל ר"א אומר אם
היה גנבו כנגד ממכרו ממכרו ממכר כו' ועיין מ"ש בס' פרי
האדמה ח"ב ה' גניבה פ"ג דין י"ד יעש"ב כי עפ"י מ"ש שם
נבוא לבאר הפסוקי' כי הנה יוסף היה רולה לחייב' בעבור קנס

מה שגנבו לחייבי' בכפל וגם לחייבי' אם אין להם שימכרו מתכרת עבד לפי שהם בפיה' נתרלו ע"כ שאמרו אשר ימצא' אתו ומת ואנחנו עבדים כו' והשיב להם השליח גם עתה כדבריכם ר"ל כדינא דמלכותא משום קנס ודאי שכולכם מתחייבים לעבדים ומיתה לא אבל שלא הוברר הדבר עפ"י עדים

אמנם מאחר שאתם בפיכם פסקתם עונשיכם כמולה בקנס אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ודאי שהרי זה ודאי ואתם תהיו נקיים וזמ"ש להם יוסף מה המעשה כו' ויאמרו הננו עבדים לאדוני גם אנחנו ר"ל כיון שאתה מחייבנו בכפל מינא דמלכותא ודאי שגביע זה שוה מאד ואין לנו לפרוע ונהיה כולנו עבדים אע"פי שבהצטרפות כולנו אנו שוים יותר מהגניבה וגם הנמצא הגביע בידו ר"ל שאחר כך יהיה חוזר ונמכר עד כדי פרעון כל המגיע בחלקו לזה השיב' להם יוסף חלילה לי מעשות זאת דנמצא דבשניהם הוא הפך הדין דאתם שוים יותר ונמכר כולו אמר רחמנא ולא חכיו אך בנימין שיהיה נמכר וחוזר ונמכר יען אינו יוצא לחי' דשמיט ויובל לא נכטוו עד כניסתם לארץ לכן הוא יהיה לי עבד' ואתם עלו לשלום אל אביכם וכיון שראו כן השבטים הוכרחו להורות לפני המושל שהיה להם ממון רב כמ"ש במדרש כתוב ונמכר וזה יש לו וא"כ תינח שתחייבנו גם בכפל מ"מ גם היכא שיש לו לשלם כל מה שגוזלים שיהיה נמכר זהו דבר זר מעתה הבא כנא לבאר וללבן מאמרינו אשר הצגנו פתח השער שהוא כדברי ס' החתום די"ל תחילי' אומרו דוכה אני לידע כו' דמאין ניבא מלבו שאחיו הם נתנו לו עצה ולא מלבו הגמור היתה זאת ועוד אם גמר בדעתו שהם נתנו לו עצה אמאי לא נסתפק שכולם נתנו לו עצה זו ואמאי לא אמר כי אם א' מהם רק דנסתפק מי היה מהם גם שהוא שאל להם ובנימין השיב בעבורם ועוד זאת יתירה כי לא גנבו אחר שנמצא אצלו וא"ל השבע כו' ונשבע בפרישתו כי מה שבועה היא זו והם נשבע לו מכירתו של אחיו מה לו לומר לא נגעתי כנראה דע"י זה ודאי שהיה נקי וכדמות ראיה נראה שהודה לו יוסף רק שאמר מי מודיע שנשבע אתה באמת על אחיך כו'

אמנם אפשר לומר והוא בהקדים מ"ש הר"ב העקידה הביאו הכלי יקר על התורה שהקשה בכתובים איך קאמר גם עתה כדבריכם כן הוא הלא הם אמרו שהגנב בן מות והם יהיו עבדים והוא לא כן אמר רק אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים גם היכי קאמר יהיה לי עבד הי"לל לאדוני כי הוא עצמו עבד ואיך יהיה עבד לעבדים גם שהוא אמר ואתם תהיו נקיים ויוסף אמר ואתם עלו לשלום כו' גם הי"לל ואתם נקיים גם כפל גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע כו'

אמנם הר"ב העקידה פי' שאמרו יודעים אנחנו שעון זה אין בנו זולת שהאלהים מצא כו' ועון אחר גרם לנו מכשול זה והיינו עון מכירת יוסף שלא היה לו לבנימין חלק בו והנה תחילה נתנו אמתלא להודיעו כי נקיים הם מחשדה זו בג' הוכחות כי הן כסף כו' שהוא דבר שאין בו סימן וגם אשר מלאנו שהוא מציאה היתר גמור וגם בפי אמתחותינו כי כליהם קנו להם השיבונו לך כ"ש שנגנוב הפך המציאה ומבית אדוניך הפך בפי אמתחותינו בפרטות הגביע שהוא דבר שיש בו סימן רק אף כי כל זאת דברו ולבם בטוח כי לא שלחו בעולתה ידיהם וע"כ קנסו מיתה לנמצא אתו בודאי מטעדיך יהיה אמנם אם לנו ימצא איזה עלילת דברים אזי נהיה כולנו עבדים ולא תקבלו שוחדא כו' לכן א"ל גם עתה אפילו שכבר נמצא הגניבה בכם עדין אתם בחזקת כשרים כאשר אמרתם אמנם אשר נמצא אתו הרי איתרע חזקתו והוא יהיה לי עבד בו' לזה השיבו לו יודעים אנחנו כי פשענו בעון אחר כו'

היא המכירה ובנימין נקי מ"מ גם אנחנו כמו שמכרנו ליוסף לעבד גם אנחנו נהיה לעבדים ולא זו אלא אף בנימין נמי שאין בידו עון גם הוא יהיה לעבד כו' יע"ש

והנה הרב כלי יקר ז"ל הקשה לדבריו שהרי המושל לא ידע ולא יבין דבריהם שהרי לא גילו לו מכירת אחיהם כו' אמנם לע"ד יובן עם מאמרינו שהרי בהדיא אמרו דבנימין נשבע שלא נגע כו' ולא התפשט ולא בהשלכתו כו' ולא במכיר' ולא בטבילה הרי דפי' לו הדברים וא"ל מי מודיע שאתה נשבע באמת כו' וכדברי הר"ב העקידה ז"ל ג"כ יובן המאמר שהרי הם כבר התוודו על עונש שיש להם עון כדי להכשל בעולם זה רק בנימין אין לו דבר לכן יוסף אמר מי מכם כו' יען בני השפחות היו מחבבים אותו ראובן ובנימין לא היו שם כו' כמ"ש ז"ל רק שמעון ולוי כו' לזה אמר מי מכם נתן עצה כו' שהרי בידו עון יוסף והוא יכשל ג"כ בזה כדי להענש לזה השיב בנימין יען לפי זה נמצא שהנותן העצה נכשל בעבור העון יוסף א"כ הוא ג"כ ודאי היה בידו איזה דבר או נהנה מהשליכו או הכתונת או דמי המכירה וכיוצא וע"י זה נהנה עמהם בעון ולכן נכשל לזה הוכרח לישבע וכמו שהוא היה נקי א"כ בהכרח שהם ג"כ לא חטאו שאם אין חוטא מהיכא תיתי יוען אמנם הרב כלי יקר ז"ל כתב כי הנה ה' משפטים היו כאן כי מתחילה הפריזו על המידה לומר שהגנב עצמו בין מות והמתחברים אליו יקל מעליהם העונש מות רק להיותם עבדים יען לא היו על משמרת כי מאחר שלא נשמר מלגנוב אפילו מבית המלך מוכרח שהוא למוד ורגיל בכך ואחיו ודאי יודעים אותו ואיך לא היו על משמרת ושליח יוסף אמר כי אין הדין לחייבו מיתה לגונב ממון רק עבדות ולפי זה היה הן הראוי שיהיו כולם שוים בעבדות אך יען חרפה היא להם כי יאמרו כי כולם גנבים לכן מוכרח לעשות חלוקה אחרת ויהיה כדבריכם שלא יהיו שוים הגנב עם השאר רק הוא יהיה לי עבד שהוא עבד עבדים ואתם ג"כ עבדים רק שהוא למושל עצמו לא אני רק תהיו דרך נקיה ונקט נקיה רוצה לומר נקיים מנכסיכם כי מה שקנה עבד קנה רבו כו' לא לשאר תיני עבדות ולכן כשבאו אל המושל שאלו מאתו שהגנב נמי לא יעשה לו בזוי גדול כזה להיות עבד עבדים רק גם אנחנו גם אשר כו' אפי' שהוא הגנב נהיה עבדים לאדוני לא לעבד לזה א"ל יוסף חלילה כו' מלהשוותכם אליו אלא הוא יהיה לי עבד כאשר שאלתם מאתי ואתם עלו לשלום כו'

או אפשר לע"ד גם עתה כדבריכם כו' והוא עמ"ש הם הן כסף כו' דק"ו זה לא שייך לבנימין שהרי הם הוחזקו נאמנים בעשותם דבר זה להחזיר כו' וא"כ אפילו שתמצא הגניבה הוא כדבריכם שאתם נאמנים לכן אשר נמצא כו' יהיה לי עבד כו' ואתם תהיו נקיים מחמת טענה זו רק הגנב מוכרח שהוא לא היה מהחוזרים הכסף או מעיקרא לא נמצא שם ולא הודו לדבריהם בפי' לומר אפשר כדבריכם שאתם נקיים רק בנימין או שמעון שלא הוחזקו נאמנים כו' יען אפילו בחפשם בגדול החלו כו' ולא אמרו נראה שאלו השנים שלא הוחזקו כדי שלא יאמרו יודעים היו היכן הוא ודאי שהם שמו אותו וזהו שלא טענו מי יימר דבנימין גנב שום דבר הרי במעשה הכסף שהיו נקיים ונמצא בפי אמתחו' כן נהיה הדבר הזה וז"ש המדרש גנבא בר גנבא כו' וכמ"ש היפ"ת יען לא הלילו בעדו בטענה זו שאפשר דהיה כטין טובדא דהכסף כו' מזה יצא לרבותינו שחרפוהו וכמ"ש בתנחומא בפסוק בין כתפיו שכן והוא השיב גברת דיוסף כו' שטרים כו' רוצה לומר אפילו לדבריכם שגנבתם ראו חטאתכם כי רבה כו" אמנם כל זה שעשה עלמו כאלו אינו יודע מי גנבו כו'

הוא הפך דרך המפרשים ז"ל כמ"ש יוסף הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני כו' ואין תלוי הדבר בגביע א"כ כיון שהחזיק עצמו ליודע עדין לנחש אם כן היה לו לומר תכף בנימן לקחו גם לדרך הרב מר זקני בפסוק למה שלמתם רעה כו' הלא זה אשר ישתה כו' והוא כו' הרעותם כו' די"ל מאי זה שייך כיון שעדין לא נמצא והיכן הוא כדי לומר זה גם מ"ש הרעותם כו' כאלו הוא תרעומת לבד כו' וישב עם המשל של הארגז מלאה המרגליות כו' ואח"כ הוכיח אחרת בדמותה ז"ש הלא זה הוא כו' הרעותם כו' כי אפילו העון לא עלה בידכם כי אם הרעה תרתי לרעה כו' אם כן למה לא ניחש וידע שהיה ביד בנימן ויש ליישב לע"ד כנז' לעיל עם המדרש דבשעה שהיה שותה עמהם מריח כו' וזהו שאמר הלא זה כו' רוצה לומר דאם הראה להם אשר היה מסים בו לשתות היה מריח בו ומנחש וא"כ הרעותם כו' כי אלין עשיתם פשע ונזק גדול ולכם אין שוה כלום כי ע"י הכס הוא אשר ינחש הגביע

או אפשר לומר למה שלמתם כו' הלא זה כו' הרעותם כו' היינו מה שנעשה תוכא ושלא עמכם כאכילה ושתיה וניחוש וביולא בושה עשאו לכם ונתזלזל לכם לכן הרעותם מעשה כזה

או אפשר הלא זה כו' והוא עמ"ש הרב מנחת יהודה ז"ל במה שפי' רש"י גביעי כוס ארוך והקשה ז"ל מנ"ל שלא היה קצר ותירץ מדכתיב גבי פרעה לשון כוס מוכרח דזה היה ארוך ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"א הלכות בית הבחירה פ"ג דין ט' עד וכמ"ש הא"ס ז"ל יע"ש ותירץ הרב ז"ל לקושיא הנז' מדלא חשש יוסף פן יאמרו שלנו הוא מוכר' שהיה ארוך ה"ל ב' כוסות זה ע"ג זה והחלק האחד הניחו באמתחת בנימין והחלק הב' נשאר ביד יוסף ולקח השליח בידו החלק אחר שאם יאמרו שלנו הוא יוליא מתיקו הב' ויכוין אותו עם אותו גביע ויכסיפם יע"ש

והגה עפ"י דרך הרב ז"ל יהיה כונת הפסוק הלא זה אשר ישתה אדוני בו והוא כו' ר"ל כל מה שהיה טובה היה ע"י חלק זה אשר נשאר בידו א"כ הרעותם אשר עשיתם כי לא ידעתם לגונבו כולו:

או אפשר לומר למה שלמתם רעה כו' והוא בהקדים סוגיית פ"ב דמליעא דף כ"ו ע"ב אמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש ע"מ לגזלה עובר בכולן משום לא תגזול ומשום השב תשיבם ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב בה' גזילה פ' י"ד דין ז' יע"ש וכפי מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב דט"ו ע"ב שיטה ל"א משם הפרישה דכל שהוא קודם יאוש אם אבידה עדיין עליה וכשמחזירה תיקן הלאו של לא תוכל להתעלם יע"ש וע"פי האמור אפשר יהיה רמז פסוק פרשתינו מה זה היה בעריצות הרבה הם יצאו העיר כו' ואמרת כו' למה כו' כנראה שהוא תרעומת דברים לבד גם הלא זה כו' והוא כו' הרעותם כו' אמנם הנה יוסף חשב פן יטענו כי נפל הגביע מיד יוסף ומצאוהו וא"כ קנאוהו ביאוש לזה א"ל שיאמר להם למה שלמתם כו' והיינו אפילו אם תאמרו דכדין זכיתם בו מדין יאוש ושינוי רשות מ"מ כיון דעתא הכי תרדוף אחריהם כו' הרי בהדייא דליכא יאוש וא"כ אין שייך רק תרעומת דחשבתם לזכות בו מדין מליאה ויאוש וזהו דבר של גנאי מאחר שאתם גמולי חסד די"ל להחזירו לו אפי' אחר יאוש אפי' שהוא במקום שרובם גוים ומאחר שראית' כי ישתה בו' וינחש כו' והוא כ"כ חשוב בעיניו הרעותם בדבר הזה או הלא זה אשר כו' ר"ל מה שעשה הוא שאתה עמכם בו וניחש גרם לו שיפול ממנו בדי שתדעו לו הרעה הזה אשר חשבתם לזכות אחר יאוש אכן הם השיבו לו חלילה כו' משמעות כדבר הזה דל"ש שאנחנו ראינו שנפל ולקחנוהו קודם יאוש לעובר בעשה וכו' ולאוין אלא אפילו כדבר הזה דהיינו היתר גמור אחר יאוש גמור חלילה וכו' הן כסף וכו' ואם דברים אלו איולים הם שח"ו תשבתם אותנו לגנבים הרי ק"ו והן כסף וכו'

או אפשר הלא זה אשר ישתה וכו' עמ"ש מר"ן בש"ע סי' ב' ס' ה' דאע"פי שברוב גוים מלויים אפי' שנתן הישראל סי' אינו חייב להחזיר מ"מ טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין ולהחזיר לישראל שנתן הס' אבל אם המוצא עני ובעל אבידה עשיר אינו חייב לעשות לפנים משו' הדין אבל אם גזר המלך או ב"ד חייב להחזיר הכא דינא דמלכותא כו' כמ"ש מור"ם שם ס"ז ז"ש למה שלמתם רעה כו' והיה לכם לעשות לפנים משורת הדין ואם תאמרו שהוא עשיר לגבי המוצא הלא זה אשר ישתה כו' והוא נחש ינחש ואי אפשר לו באחר מיקרי עני לדבר הזה והיה לכם לעשות לפני' משור' הדין א"כ הרעותם אשר עשיתם לזה א"ל למה ידבר כדברים האלה שהרי הן כסף כו' ועשינו לפנים משורת הדין וכ"ש לגנוב שהרי קודם יאוש מקריגניבה

או אפשר לומר הלא זה אשר ישתה אדוני וא"כ כיון שיש לו דין מלך וגוזר שאע"פי שמן הדין אינו חייב להחזיר משום דינא דמלכותא חייב להחזיר או אפשר לומר עמ"ש מור"ם סי' רנ"ט ס' המרדכי דאע"ג דאמרינן שבמקום שרובם גוים אפי' ידע שמישראל נפלה ויש בה סי' אין חייב להחזיר מ"מ אם אבד ספרים לא מיאש מינייהו כיון שאין יכול למכרם כי אם לישראל לא מיאש ז"ש הלא ידעתם כי נחש ינחש כו' וגם מ"ש הלא זה אשר ישתה כו' והוא נחש ינחש וכו' ולא לאחרים א"כ סופו לבא לידו ולא מיאש א"כ הרעותם אשר עשיתם כי זה יש לו דין ספרים כנז'

או אפשר לומר עמ"ש מרן סי' רס"ו דאבידת הגוי מותרת שנאמר אבידת אחיך והמחזירה הרי זה מחזיק ידי עוברי עבירה וכמ"ש או למען ספות דמראה דאין המלוות חשובות רק מיראתו כך בין לישראל בין לגוי ואם החזיר' לקדש ה' שיפארו לישראל שהם בעלי אמונה הרי זה משובח ובמקום שיש חילול ה' הרי אבידתו אסורה וחייב להחזירה ועיין מ"ש בזה שם בפרי האדמה באותו דין עצמו דף ט"ו ע"ב יע"ש ז"ש למה שלמתם כל לתת לו דין גוי דהמחזיר כו' עבירה היא וגועוד כי הלא זה אשר כו' והוא נחש כו' ואיכא חילול ה' א"כ הרעותם אשר עשיתם דאיכא אדרבא חילול ה' לכן אמרו הן כסף כו' א"כ מוכרח דלא רלינו לזכות בדין זה אלא אדרבא כדי לקיים ה' השיבונו כו' כעובדא דההוא חסידא ואין נגנוב כו' שיש ח"ו חילול ה' ולזה אמרו אח"כ מה נאמר כו' האלהים מלא כו' דהמחלל ח"ו בסתר נפרעים ממנו בגלוי ועלינו להצדיק דינו יתברך כו'

ועמ"ש מחלוקת הס"מע עם הט"ז בסי' רנ"ט דאם החזיר קודם יאוש לדעת הסמ"ע ודעימיה לא עבר על לאו ל"ת להתעלם כו' ולדעת הט"ז כבר עבר יהיה כונת הפ' פרשת כי תצא לא תראה את שור אחיך כו' והתעלמת מהם השב תשיב' לאחיך לדעת הס"מע ודעימיה היינו אפי' שהתעלמת מהם מ"מ קודם יאוש השב תשיבם ולא תעבור על לאו. או לדעת הט"ז לא תראה והתעלמת כלל אפי' שתקף קודם יאוש השב תשיבם מ"מ כבר עבר על לאו דלא תוכל להתעלם כו'

פרשת ויגש

תנחומא ד"א ויתן את קולו בבכי כשם שיוסף לא פיים את אחיו אלא בבכי כך אין הקב"ה גואל את ישראל אלא מתוך בכיה שנא' בבכי יבואו ובתחנוני' אובילם ע"כ

הן עם אחד בארץ ישראל קוששים הם למשמע אזניהם

שכנתו זה את זה כי כן דבר המלך ומלדיקי הרבים ׃ לעמת
נפש כי תחטא מיום ליום ירבו עונותם אם תמיד שוקד
בעצמותם שבו להם עונשים ׃ הלא אלהים יחקור זאת ה'
יראה ללבב אם כיון לבו לשמים ׃ אחד המרבה וא' הממעיט
לפשפש במעשיו אשר עשה הרחוקים והקרובים ׃ כי מפי"ז
כתב מהרי"ט ז"ל בפרשתינו כונת הפסוק כי חליך ניחתו בי
ותנחת עלי ידיך אין מתום בבשרי מפני זעמיך אין שלום
בעצמי מפני חטאתי ׃ כי מלבד כפל הענין במילות שונות
קשה ג"כ מאחר שאמר כי חליך כו' ותנחת כו' אין לורך
להזכיר כי אין מתום וכתב הרב ז"ל שהכונ' הוא מחמת שאני
מכיר שאלו היסורין והמכות הם חליך ומשלך הם והכשילו כחי
מפני זה אפילו לאחר שיעברו ממני ונתרפאתי אין מתום
בבשרי מדאגה מדבר פשעי וחטאי שהכעסתיך וז"ש מפני
זעמיך וכמו שאז"ל ג' דברים מתישים כחו של אדם וא' מהם
העון כמ"ש כשל כחי כו' ופי' התום מדאגת העון כשל כחי
עוד כתב הכונה כי מחמת שהם חליך ולא חלי האויב לכן אני
ככנע והראיה שקודם היסורין ג"כ אין מתום בבשרי מפני
זעמך ומפני חטאתי אע"פי שלא באו לי עדיין היסורין כי
בזה נלע"ד יובן מענה איוב סי' ו' כי חלי שדי עמדי אשר
חמתם שותה רוחי בעותי אלוה יערכוני הינהק פרא עלי
דשא אם יגעה שור על בלילו ר"ל מאחר שכבר הוכיחו אליפז
וא"ל אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שדי אל תמאס א"כ מאי
קא מתלונן שחלי שדי עמדי כו' הינהק פרא כו' הלא במוכח
שהיסורין עליו מכבדים אדרבא אשרי אנוש כו'

אמנם יובן עמ"ש כי איוב היה אומר שאם היו יסורין
לכפר עון ולהתם פשע או יסורין של אהבה ודאי
היה שמח וטוב לב אמנם כי חלי שדי עמדי אשר חמתם הארס
שלהם שותה רוחי ואינם יסורין כנוהג שבעולם רק דרך נסיון
וכמ"ש ז"ל גדול לער של שטן מלערו של איוב משל לחבית
מלא יין וגזר על עבדו שישבור החבית וישמור היין שבתוכה
א"כ דרך נסיון כזה כי ח"ו עי"ז אפשר כי יפסיד כל מה
שהרויח לכן אמר בעותי אלוה יערכוני כי אין לערי אלא ח"ו
שלא אפסיד ואדרבא יכפור כי אם הייתי יודע שהיו לכפרה
והיו כיסורי העולם לא הייתי לועק כי הינהק פרא עלי דשא
כמ"ש פי' רש"י אפילו בהמה שוטה אינה מנהקת כשהיא עלי
דשא ושור אינו גועה כי אם כשאין לו בליל כי עפ"יז כתב
הרמ"א ז"ל במזמור ל' בפסוק אלהי שועתי אליך ותרפאני ה'
העלית משאול נפשי כו' שהיה אומר דה"עה מזמור זה על
חנוכת הבי' בימי שלמה בנם שנעש' בפתיחת שערי שנתכרכמו
פני שונאי דוד ע"י אמרת שלמה בעבור דוד עבדך כו' ע"ז
אמר סיבת כל זה היה מה שעניתני ודליתני להתם פשע
ולכלה חטאת ז"א ארוממך ה' כי דליתני מלשון דלות וחולשה
וחולי כי עי"ז לא שמחת אויבי לי בחינוך הבית ופי' איך היה
הדבר יען ה' אלהי שועתי כו' ר"ל שכשיבואו על האדם חולאי'
ויסורין קשים אל יבקש לרפא תחלואי הגוף אלא תחילי' תחלואי
הנפש ואז הוא יתברך ירפא את שניהם ומהגוף יתחיל כענין
כל המתפלל על חבירו כו' ומ"ש ה' אלהי שועתי שכל מה
שהתפללתי לא היה כי אם שיקרא ה' אלהי ויקרא שמו עלי
ולשות כי המתפלל כו' הוא נענה תחילה לכך ותרפאני את
הגוף מיד וא"כ ה' העלית משאול נפשי ולא בלבד גופי
בעוה"ז ונפשי בעוה"ב אלא גם חייתני מיורדי בור שהללת
כו' ג"כ גופי מגיהנם כענין שאמרו המפרשים בפסוק משפטי
ה' אמת לדקו יחדיו משל החיגר והסומא וזהו מיורדי בחירין
ע"כ

ושפ"א יובן לע"ד מאמר ר' אלכסנדרי אשרי הגבר כו'
אין לך אדם בלא יסורין אשרי מי שיסורין באין
עליו ע"כ כי הדיוקים מבוארים כי מאומרו אין לך אדם בלא
יסורין נראה דכל העולם הם מאושרים וא"כ ילא בלבון יחיד
אשרי מי שיסורין כו' אלא הכונה הנה הרמ"א ז"ל כתב שם
כי אין לך אדם בלא יסורין ותחלואים כי אדם לעמל יולד
ובפרט למזונותיו כמ"ש כל עמל אדם לפיהו מלבד מאמר זו
הלואי לעמלה של תורה כו'

והנה על זה אין אושר מיוחד רק אשרי מי שיסורין כו'
כי מלבד היסורין הכוללים עוד יסורין באי' עודפים
עליו משא"כ לזולתו ומיהו האושר כי מתורתך תלמדנו שיונה
לכשרה של תורה אמנם לע"ד יובן עם הקודם כי בבוא היסו'
על האדם הם ב' מיני תחלואים חולי הגוף וחולאי הנפש כנז'
ז"ש ד"ה אין לך אדם בלא יסורין אמנם הם יסורין מב' לדדי'
אבל אשרי מי שיסורין באים עליו דוקא בגופו שהוא להרגו'
שכרו או בעון הדור ונפשו מנוקה מעון וזש"ה אשרי הגבר
אשר תיסרנו יה כו' להשקיט לו מימי רע שבימיו יהיה העולם
שקט ושאנן ויגין זכותו על הדור המעשה הרשעים עד יכרה
לרשע שחת כי מלבד שיגן על הדור אלא גם להכרי' הרשעי'
ממנו ולבער הקולים או אפשר אשרי עליו ובני ביתו בריאים
שאם ח"ו כולם חולי' ומיוסרים גם כן עמו אזי הוא לער גדול
שאין לו מי שישמשנו ואפי' הם חולים והוא בריא ג"כ יש לו
לער גדול רק אשרי מי שיסורין באים עליו דוקא ומגין על
בני ביתו שהם בריאים ויכולים לשמש כל לורכו׃

נמלינו למדין כי בבא יסורין על האדם תחילה יבקש על
תחלואי נפשו ובזה יתרפא תחלה גופו ג"כ וזהו
לע"ד כונת ישעיה סי' י"ט ונגף ה' את מלרים נגוף ורפוא
שהקב"ה נותן להם יסורין ומתרפאים וחוזר ונוגף אותם יען
כי בתחלת המכה לא נתפללו על הרפואה האמיתית שהיא
רפואת הנפש אמנם ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם דכששבו
אל ה' לרפואת הנפש אזי יתרפאו רפואה שלימה כי לעולם אל
יבוקש לרפואת הגוף כי אם רפואת הנפש כנז' כמ"ש ז"ל
המפרשים בפסוק לא לנו ה' לא לנו כו' ודרך לומו עלי כו'
ואני ונערותי כו' גם פסוק אלי אלי למה עזבתני כו' ודרך
אבא מארי ז"ל בפסוק אליו פי קראתי כו' און אם ראיתי כו'
כי בזה נלע"ד כונת הפ' יוסף הלדיק ע"ה איך אמר לשר
המשקים כי אם זכרתני כו' מאחר כי הוא לא פנה אל רהבים
כו' ועוד שאם ח"ו היה בטחונו על בשר ודם יקשה לב האדם
לאמר מה זה היה ליוסף אשר לא שת לבו על דבר כבוד אביו
וכרתו מתאבל כ"ב שנים ולא שלח להגיד אליו ויבוא כסף יבוא
זהב כי ירבה לשלוח רץ אחר רץ אולי יפדנו אביו בכל ממון
שבעולם אם לא שנאמר כמ"ש הרמ"א ז"ל כי כמקרה ילחק
קרה ליוסף כי אמר לו חפץ ה' יודיענו הוא יתברך בעלמו
וע"כ שתק

או טעם ב' כי אם יודע הדבר יוכרח לעלות ארלה כנען
ורלונו יתברך היה לרדת מלרים והשראת שכינתו שם
וא"כ מוכרח יוסף להיות שם מרכבה לשכינה כו' יעו"ש א"כ
איך ילוייר שח"ו יוסף שם בטחונו בב"נ

אמנם הכונה נלע"ד שיוסף הלדיק א"ל לשר המשקים
בעוד ג' ימים כו' ונתת כו' כי אם זכרתני כו'
כי יש לדקדק דהל"ל וזכרתני אתך מהו כי אם כתיבת טעם
ותלית הענין בזכרון זה גם מהו כאשר ייטב לך גם כפל הענין
שחזר ואמר והזכרתני אל פרעה והולאתני כו' אלא הכונה
שיוסף הלדיק ע"ה אמר אליו שאם רלונו שהקב"ה ימהר יחיש
ענין חלומו יזכור בתפלתו שר המשקים את יוסף וזהו כי
אם זכרתני אתך עתה בתפלתך אם כן מוכרח שאתה תענה
תחילה וא"כ כאשר ייטב לך תחילה ועשית נא עמדי חסד
והזכרתני לפני פרעה לקיים דברי תפלתך והולאתני מן הבי'
הזה בתפלתך וזש"ה ולא זכר שר המשקים את יוסף ר"ל בעת
לרתו לא הזכירו בתפלתו וזהו הגורם ששכחו א"כ ודאי שיש

פרשה שנשאלתי בה אליו מבלי זכירת יוסף הצדיק ז"ל איך שיהי' נמצא שחייב האדם בהיותו בצרה לזכור ולפשפש מעשיו ובשאה זו התהללו השבטים כי בעת צרתם התודו על עונם ואמרו אבל אשמים אנחנו כו' כי כבר הקשו הראשונים תיבת אבל גם כי י"ל כי הוידוי הזה היה לורך היותר בתחילה בתוקף כעסו של יוסף והתרגזו עליהם ונתן אותם אל משמר ג' ימים לא באחרונ' שכבר שם אפו ונתן אותם לרחמי' באמרו את האלהים אני ירא ולכו הביאו כו'

והנה הר"ב העקידה פי' כי אדרבא בזאת נכלמו חפו ראשם בראותם כי איש זר המו מיעיו על נפיהם וטפם הרחוקים והמה נגד אחיהם אלי בשרם כמו זר נחשבו

אמנם לע"ד נל"ל כי מתחילה כל הגזמת יוסף לאחיו לא היה כי אם לאמת שמרגלים המה כו' ולכך לא שתו לבם לחטאתם עם יוסף אחיהם שאם היה עונשם ע"ז היה מידה כנגד מידה ולא היו נתפסים בעלילת מרגלי' אתם כי אדרבא הם היו חושבים שבעון מרגל ורכיל נלכד ח"ו יוסף בספרו אל אביו ואמנם עתה כי פורש להם יוסף באומרו ויאמנו דבריכם ולא תמותו שנר' שח"ו אם לא יאמנו דבריהם חייבים מיתה א"כ הרי עונשם מידה כנגד מידה ברצותם להמית את יוסף לכן ויאמרו איש אל אחיו שהוא שמעון כמאמר' ז"ל בשלמא עד עתה היה לבינו בטוח כי לא נענשנו בעבורו אמנם אבל עתה שנגזר מות עלינו מוכרח שהוא עלינו דוקא דראינו בצרת נפשו כו' יען יהודה הצילו ראובן לא היה שם ושאר השבטים בני השפחות הוא היה מחשבם ישאשר אינו מדבר בפני אחיהם הגדולים א"כ שמעון היה לכך אמרו אבל אנחנו דוקא האשמים בדבר הזה ולכך נתחכם יוסף ולקחו מאחר שהוא הצדיק דינו עליו

אמנם הרב מוהרי"ט בדרושים הוא מפרש כונת מקרא קדש זה באומרו אבל אשמים כו'. והוא בהקדים מ"ש הרמב"ם פ"ה מה' יסודי התורה דין ה' נשים שאמרו להם גוים תנו לנו א' מכם ונטמא אותה ואם לאו הרי אנו מטמאים כוליכם יטמאו כולם ואל ימסרו להם נפש א' מישר' וכן אם אמרו להם גוים תנו לנו א' מכם ונהרגהו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחד מישראל ואם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו את פ' או נהרוג את כולכם אם היה מחויב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם ואין אומרי' להם כן לכתחילה ואם אינו מחוייב מיתה יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש א' מישר' יעו"ש ועיין מ"ש בספרי פרי האדמ' ח"א בה' יסודי התורה פ' ה' דין ה' יעש"ב

כי עפ"י הנז' פי' הרב ז"ל כונת המק"ק הנז' דאמרו אבל אשמים אנחנו כו' ר"ל כי אע"פי שיוסף פי' אחד מכם יאסר בבית משמרכם כו' מ"מ אשמים אנחנו וכולנו חייבים בעון זה וא"כ מחוייבים כולנו למסור כולנו יחד דהלכה כר"ל על שהיה חייב מיתה כשבע בן בכרי כו'

אמנם לע"ד יובן באופן אחר והוא כי אדרבא אחר המחי' מהרב ז"ל מוהרי"ט אפי' היה א' חייב מיתה כשבע בן בכרי לא היו יכולים למוסרו כל שלא יחדוהו בפי' ויוסף אמר שתם א' מכם לכן נלע"ד בהקדים ג"כ די"ל דלמה עתה אמרו אבל אשמים כו' הלא בתחילת הצרה היה להם להזכיר עונם

אמנם יובן במ"ש כי מתחילה באוספו את כולם לא היה בלבם חרדה כי ודאי או יהרגו או ינצלו אמנם עתה שאמר א' יאסר וכולם ילכו אמרו שמעון לאחיו אף עתה אינם יכולי' למסור א' ממנו כיון שלא יחד בפי' מי הוא אמנ' אבל אם ייחד א' ממנו שאמרו שאנחנו אשמים על אחינו כו' שהרי שאר השבטים לא גרמו א"כ ח"ו יהיו יכולים למסור כיון שהוא יחד ויש חיוב מעשה ידינו לכן שמע יוסף ועפ"י סברתו תפש לש' יותר מאחיו ועיין בס' שנות חיים דמ"ט בזה יעו"ש

גם פסוקים והוקע אותם נגד השמש כו' בני שאול כו' כי ע"פי הנז' נלע"ד דיובנו פסוקי שופטי' סי' ך' וישלחו שבטי ישראל אנשים בכל שבטי בנימין לומר מה הרעה הזאת אשר נהיתה בכם ועתה תנו את האנשים בני בליעל אשר בגבעה ונמתם ונבערה רעה מישראל ולא אבו בנימין לשמוע בקול אחיהם בני ישראל כו' דיש לדקדק למה היתה השאלה הזאת מאחר שכבר ידעו הענין אשר נעשה גם אומרם תנו כו' אשר בגבעה ונמיתם ונבערה גם אומרו ולא אבו לשמוע בקול כו' דהיה מספיק אומרו ולא אבו אמנם היו נחלקי' ואחי במחלוקת זה יען כי ח"ו לא נחשד שבט בנימין כולו לחזק ביד הרשעים הללו ומה טעם לא מסרו אותם אמנם המה ראו כן תמהו כי שאלת בני ישראל היה להרוג משם תכף ומיד מחמת כי הם גרמו להם לכן אמר אפשר דהלכה כר"ל דאע"ג דייחדו אותם מ"מ כל שאינם חייבים מיתה כשבע בן בכרי עפ"י הדין אין אנו יכולים למסור אותם ולכן כתיב ולא אבו לשמוע בקול דבריה' שאם היו שואלים אותם שתם לדון אותם ודאי היו חייבים למסור אותם ולא ילחמו יעו"ש

גם עפ"י הנז' יובן אלי פסוקי שופטים סי' ט"ו ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה כו' וירדו ג' אלפי איש מיהודה כו' ויאמר אל שמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ומה זאת עשית לנו ויאמר להם כאשר עשו לי כן עשיתי להם ויאמרו לו לאסרך ירדנו לתתך ביד פלישתים ויאמר להם שמשון השבעו לי פן תפגעון בי אתם ויאמרו לו לאמר לא כי אסור נאסרך ונתנוך בידם והמת לא נמיתך כו' ויאסרוהו כו' דיש לדקדק למה זה להם לומר מה זאת עשית לנו והדיוקי' רבים דמה תירץ כאשר עשו כו' ואיך יתוקן באמרם לו לאסרך ירדנו גם כפל הענין לאסרך ולתתך ביד פלישתים גם שמשון החושדים חשוה שמא יפגעו בו הם גם אומרם שנית לא כי אסור נאסרך שהרי תחילת דבריהם כבר אמרו לו לאסרך ירדנו גם כפל אמו' נאסרך גם כפל ולתתך גם והמת לא נמית' אמנם יובן עמ"ש יען הם באו מחמת טענה לומר כי אע"ב שלא היה חייב מיתה כשבע בן בכרי מ"מ כיון שבדיניהם היה חייב והוא גרם לעצמו יכולים למוסרו לזה תירץ להם שמשון כי הוא לא גרם מעצמו כלום כי אם מה שעשה היה תשלומי כפל אשר עשו עמו לזה אמרו לו לאסרך ירדנו לתתך ביד פלישתים כי אין הכי נמי שאם היו שואלים אותו להריגה בפי' לא היו יכולים אמנם הם שאלו אותו לדונך בדיניהם ואפשר שכיון שכאשר עשו לך עשית להם א"כ נמצא שאפי' בדיניהם אין אתה חייב מיתה וא"כ לא ימיתוך לזה השיב להם שמשון רואה אני בכם שגרמתם בעצמכם למוסריני ודאי דס"ל כר"ש דכל שיחדוהו אע"ג שאינו חייב מיתה אפי' בדיניהם מוסרים אותו מ"מ קשה עדיין מאי חזית דימא דידכו סומק טפי אם לא שצריכין לנו לתרץ לקושייא זאת של הרמ"ך דהתם שאני שהוא להורגו הם בידים לכן בהא מ"ה' השבעו לי פן תפגעון בי אתם ואמר תפגעון יען כי אני מודה לכם מלד אחר והוא כמ"ש הבית הלל והב"ח דכל שהוא ספק והם ודאי מוסרין אותו לכן אני אפילו אהיה בידכם הוא ספק יען יש לאל ידי נכחי' להרגם אמנם אתם בספק קרוב לודאי להריגה אמנם דרך פגיעה שלא במתכוין יכולין להמיתיני לכן אני חושש פן אתם תפגעון בי שכן אתם מלווים ואמרו לו לאמר דיש לדקדק מאי לאמר אלא הכונה כמ"ש הרב כנ"הג דלא נאסר כי אם למוסר בידים אמנם לסייעו בדברים שהוא ילך עצמו ליכא משנת חסידים לכן אמרו לו לאמר לא כי אלא ע"י אמירה אנו אומרים שברצונך אסור נאסרך שאתה תניח עצמך ואנחנו נאסרך גם ונתנוך בידם שאין אנו יודעים שיהרגוך רק נמסרך

בידים לכל עונש שיהיה או תפיסה ומכ"ש שאנחנו ח"ו ענין
מיתה לא יהיה עלידינו שאין אנו מכוונים להמיתך ולאפס פנאי
לא האריך וה' יזכני להרחיב בו הדבר (פ' נח שופך דם באדם
(גם פסוק כי אחזני השבץ (פסוקי סרח בת אשר גם פ"ש
כ"ב בעץ חיים כאורך)(ופסוקי הגביע) ובמאמר עיין בעין
יוסף דרושי' דף ע"ו ודף פ"א יע"ש

ונבא להבין כונת מאמר חז"ל אוי לנו מיום הדין אוי לנו
מיום התוכחה ומה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם
כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו הקב"ה שהוא
דיין הוא בעל דין ויושב על כסא הדין ודן כל א' וא' עאכ"ו
שאין כל ב"ו יכולין לעמוד לפניו הנה יש לדקדק תחלה במ'
שאי תרי זימני אוי אוי דקאמר וגם דקאמר מיום הדין מיום
התוכחה דהול"ל ביום כו' גם מאי האי דנקט שהוא דיין הוא
בעל דין ויושב על כסא הדין ודן כל א' וא' עאכ"ו וגם מה
חידש לנו אבא כהן ברדלא אח"כ שמביא ג"כ ראיה מבלעם
שהיה חכם של גוים ולא עמד בתוכחתה של אתונו כו' גם
היינו כונת ראב"ע והנה הרב יפה תואר תירץ לזה דראב"ע
מפיק לה מנשו נא אלי כו' כי פי המדבר כו' שהרי לקחם
בדברים טובים ואפ"ה לא יכלו לענות לו דבשלמא לעיל תכף
דכתיב לא יכלו לענות כו' אפשר דאין כ"כ ראיה דאפשר
דלא האמינו ונבהלו מפניו אולי יבקש להם איזה עלילה אמנם
אחר שכבר הראה להם חיבה יתירה שרוצה לכלכלם ועכ"ז
לא מצאו מענה מרוב בושתם ממנו להכי יליף לה מהתם
אמנם אבא כהן ברדלא מפיק לה מלעיל דכתיב ולא יכלו
לענות אותו כו' אמנם ראב"ע דריש לפי המדבר כפשטו
דהיינו כפו כן לבי כו' יע"ש

ולע"ד ק"ל על פי' חדא כי לא מצינו שנבהלו אחר שפייסם
והרבה להם הדברים דבשלמא לעיל אפילו אין הכתוב
אומרו אנו רואים ששאל להם העוד אבי חי ולא השיבו אליו
דבר מוכרח שהוא מפני היראה או הבושה אמנם אחר כל
הדברים אחרים מה לורך להם לדבר אליו עוד וגם דכתיב
ואחרי כן דברו אחיו אתו כו' דעד עתה היו נבהלים אם כן
מה הו"ל לראב"ע לדרוש אלא ודאי כי אותה בושה אינה כ"כ
שלא היה לורך להם לדבר כשבתחילה ששאל להם העוד לכם
אח אמנם שהם יתחילו בדברים אחרים ודאי שהיו בושי' ועוד
דאם איתא הכי שבא הכתוב להורות דאפי' אחר כל הפיוסים
היו נבהלים ונרתעים א"כ פסוק ולא יכלו לענות אותו כי
נבהלו כו' הי"ל לכתוב אחר כל דברי יוסף כנז'

אך שיהיה לדקדוקים הראשונים ההוא ז"ל אמר דהכונה
להזכיר כל אלו הה' בחינות שאין גם א' מהם ביוסף
ועכ"ז נבהלו דא"כ יוסף בשר ודם ואין להכלם כ"כ ממנו
וכנגד זה אמר הקב"ה כי אין ערוך אליו מה יצדק אנוש עם
אל א"כ כי יוסף מבקש דין לא יהיה הוא הדיין אלא יקריב
משפטו לפני פרעה או לפני אביו והקב"ה הוא הדיין גם כי
יוסף לא היה מנגד לאחיו לריב עמהם כי אחיהם הוא אפי'
היה נגש למשפט עמם והקב"ה בע"ד כי אין לב יחם עם
האדם והוא בע"ד על חטאי וה"ד שיוסף לא בא במשפט עם
אחיו כי אם ברחמים גדולים ע"כ אמר יוסף הצדיק והקב"ה
יושב על כסא דין כי במשפט יכה וה"ה כי יוסף אין תוכחתו
אלא על אחיו עשרה יחד ואין ראוי להכלם כ"כ והחזיקו איש
יד רעהו והקב"ה דן כל א' וא' כי בהיות כל א' לבדו תרבה
הבושה יע"ש לע"ד תחלה אומר נדקדוק לא יעמוד בתוכחתו
וכנגד זה אמר והקב"ה דן לכל א' וא' כו' ר"ל דהיינו בחינה
אחרת דהתם ביוסף לא היה בידם כי אם על עון א' ונבהלו
כ"כ כ"ש כשיהיה הקב"ה לדון כל א' וא' לפי מעשיו על כל
עונותיו כי מי יעמוד לפניו כי בזה נראה לע"ד לומר כונת
הפסוק בתוכחות על עון יסרת איש דהיינו בתוכחה על עון

יסרת איש שלא יכלו לעמוד ונתת בלבם פחד ורעדה ותמס
כעש חמודו אם כן אך הבל כל אדם נצב סלה דיש לדקדק
מאי אך זה אלא הוא לשון אוי ר"ל אוי הבל כל אדם נצב
סלה לעתיד לפניך איך יעמדו

אמנם לדקדוק הנז' מה בא אבא כהן ברדלא לחדש אם
היינו דרש ראב"ע נל"ל דראב"ע קאי על הבתי
דינים שדנים לישראל והקב"ה כביכול נצב עליהם ואמר אוי
לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה דהיינו כלפי עצמו אמ'
כשאנו דנים לישראל או מוכיחים אליהם ביום מיוחד
ומתעטפים כמנהג ב"ד הצדק ומה יוסף הצדיק שהוא בשר
ודם כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו הב"ה שהוא
הדיין הוא בעל דין ודן כל א' וא' בכל ב"ד וב"ד עא"כו שאין
כל בריה יכולין לעמוד לפניו ר"ל כל ב"ד שיהיה ח"ו מטה
הדין אלא דוקא ב"ד הצדק יכול לעמוד לפניו דהי"ל עא"כו
שאין כל ב"ו יכולין לעמוד בתוכחתו או בדינו אלא אמר
לפניו כאמור כי בזה נראה לע"ד לומר כונת הפסוק בדברי
הימים ב' סימן י"ט ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים
כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר משפט ועתה יהי
פחד ה' עליכם כו' כי יש לדקדק כי תחילה אמר ראו כו' כי
לא לאדם תשפטו כי אם לה' נמצא שכביכול הוא בעל דין
ואח"כ אמר ועמכם בדבר משפט שהוא הדין אלא הכונה
מבואר כאמור כי ראוי לירא מאד ואין כל ב"ו יכול
לעמוד לפניו לדין כי אם דוקא מי שדן דין אמת לאמיתו אמנם
הרב עין יוסף פי' מאמר הנז' עם מאי דאיתא בשבת כי
לעתיד לבא יאמר הקב"ה לישראל לכו נא אצל אבותיכם
ויוכיחו אתכם והם ישיבו אצל מי נלך אצל אברהם כי
אברהם כו' אלא יאמר ה' ואומר הקב"ה הואיל ותליתם בי
אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו כו' הרי שהיום ההוא
הוא יום התוכחה שהרי יום הדין הוא בעת פטירת האדם
ונותן דין וחשבון על כל מעשיו לכן אמר אוי לנו מיום הדין
ואם תאמר יום הדין ניחא דשייך לומר כי אין מציל אוי אבל
לעתיד לבא אין שייך אוי שהרי אנו תולין בהקב"ה והוא
אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כו' לכן אמר אוי לנו מיום
התוכחה שמי יודע אם נזכה לכך שאין כל אדם זוכה לכך
ולכך לא אמר ביום הדין דאם לא היה אלא יום המיתה היה
שייך לומר ביום הדין אמנם מיום המיתה שהוא יום הדין
מתחיל הפחד ורעדה עד יום התוכחה שהוא לעתיד לבוא
ועל סיום המאמר דקאמר אוכיחך ואערך לע"ד כתב ז"ל עם
ההיא דאנטונינוס שא"ל לר' דיכול לפטור הנשמה והגוף מיום
הדין כל א' בטענה זה שהוא אבן דומה וזה שאינה היא
החוטאת כו' והשיב רבי זה ליתא והביא המשל הסומא
והחיגר כו'

וזהו אוכיחך ואחר כך אערך לעיניך והראה לך איך עשית
החטאים ואיך אכלו אמנם בעל המאמר מה לורך
לזה כאן שהרי זהו משפטו יתברך כמ"ש המפרשים ז"ל בכמ'
משפטי ה' אמת צדקו יחדיו עם המשל הנז' אמנם לענין
הבושה לא שייך לכן נראה לע"ד דהכונה היא עמ"ש רז"ל
וביד כל אדם יחתום שהנשמה בכל לילה מעידה למעלה ומודה
מה שעושה ביום וחותמת וזהו שאמר כשיבא הקב"ה להוכיח
לכל אחד ואחד לפי מה שרואה שנאמר אוכיחך ואערך לעיניך
רוצה לומר שמראה לו חתימת ידו על כל מה שעשה מה
יענה ומה יאמר ואיך ישא פניו בעת ההיא אמנם הרב מ"ר
ז"ל אמר בכונת הפסוק אלה עשית כו' והחרשתי וחשבתם אם
כן כבר הקב"ה מאס בכו חס ושלום אם כן חס ושלום נלך
ונעבוד ע"ז לזה אמר דימית היות אהיה כמוך כמו שאם
הפקידו ב' בני אדם כל א' אינו מבקש עוד חבירו מהפקדו
עליו איני כך אלא אוכיחך ואערכה לעיניך בתוכחות עד

אשר תשוב עד ה' אלהיך אמנם הרב עין יוסף כתב באופן אחר והיינו עם ההיא דר"א ויוסף והלל מחייבים לעתיד לבא יע"ש וזהו אלה עשית והחרשתי שלפי שעה לא הכתי והוכחתי אותך שהקב"ה מאריך אפי וגבי דיליה דימית היות אהיה כמוך דהיינו כסברתך שאתה סובר להפטר בטענתך או עני או משום עושר שכחת אותם כמ"ש ז"ל בשבת שעונש העשרים שיורדים מנכסיהם משום דקבעי סעודה בשבת שעת הדרש או משום יופי זה אינו אלא אוכיחך ואערכה לעיניך אחר מהשלשה הנז' ולא תענה עוד כי זמ"ש המפרשי' רבו' מחשבו' בלב איש ועצת ה' היא תקום ר"ת הי"א היינו ה"לל י"וסף א"לעזר שבהם מחייב את הרשעים לעתיד לבא

אמנם הרב מהרי"ט ז"ל כתב אמאי מביא מבלעם ומן השבטים אלא הכונה עם מאי דאיתא בש"ס ר"ע כי מטי להאי קרא בכי והוא לא ידע ואשם ונשא עוונו ומה מי שמתכוין לאכול בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר כו' גם כי מטי להאי קרא בכי אישה הפרס וה' יסלח לה אם על המופרים כו' ומה מי שמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כך כו' לזה מביא מבלעם' כי היה בלי כונה כמ"ש לא ידעתי שאתה נצב לקראתי בדרך והשיבתו האתון הלא אנכי אתונך כו' והיה לך לתת לב וזהו ענין והוא לא ידע ואשם דהיל"ל להשים לב והדמיון הב' הביא מהשבטים שהיה להם להשיב מדקאמר ולא יכלו לשנות כי נשהלו כו' מכלל דהיה להם מהלשנות והיינו והלא גדולה ומפלה רמה נתגלגלה על ידינו אלא שסוף סוף לרעה נתכוונו והיינו כההיא דאישה הפרס דמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה

ובזה כתב הרב ז"ל כונת הפסוק כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע דקשה על הטוב אמאי מביאו במשפט אלא הכונ' הנה רש"י אמר דפעמי' עושה אדם טוב ויש בו חטא כגון לדקה לעני בפרהסיא והנה מלת נעלם דקאי הטוב ג"כ לא אתי שפיר דלפי פי' רש"י לא קאי אלא הרע שבמעו' אבל הטוב לא אלא הכונה כתב הרב ז"ל עם מ"ש דהיינו שמה שעשה יצא לפועל טוב מאד כענין נתכון לאכול חזיר ועלה בידו טלה דהיינו נעלם הטוב וגם נתכון לאכול טלה ועלה חזיר דלעולם הרע יע"ש

כי בזה נלע"ד פסוק אמרתי אני בלבי את הצדיק ואת הרשע ישפוט האלהים כו' אבל לע"ד יובן עם מאי דאיתא בגמ' מס' מכות ופי' הרמב"ם ז"לפ"ז מה' ת"ת וז"ל נדוי על תנאי אפי' עפ"י עצמו צריך הפרה תלמיד חכם שניד' עצמו ואפי' נידה עצמו על דעת פלוני ואפי' על דבר שחייב עליו נידוי הרי זה מפר לעצמו עכ"ל ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"א ה' ת"ת פ"ז יע"ש ומ"ש כי את כל מעשה האלהי' יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע דהכונה היא בין אם כבר קיי' תנאו בין לא קיים את כל מעשה האלהי' שתלאו בדעת המקום כדוין אפי' שנעלם ממנו שאין לו הפרה ואפי' שלא פעל רע כי כבר קיים תנאו יביא במשפט כו'

אמנם ענין יהודה לא ניצול עד שהתפלל משה עליו כו' וזאת ליהודה מי גרם לראובן שיודה יהודה כו' ובזה ניצול כי בזה הרב כמה"ר התנא ז"ל בס' פרשת דרכי' נתן טוב טעם ודעת למה ועל מה ראובן לא הגיד ולא הודה עד שאמר יהודה לדקה ממני אמר ראובן נמי בלבלתי יצועי אבי מה שלה בדעתו שלא לעשות תשובה ראובן עד מעשה יהודה ועוד מה נתחדש לו במה שהודה יהודה הלא הוא הוכר' להודו' כדי שלא תשרף שלפי דעתו היתה פטורה אבל ראובן מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר

אמנם תירץ הרב ז"ל כי הנה ענין תמר מעיקרא איך ח"ו ראתה להכשיל אותו לדיק בעון כלתו והיא היתה לדקת איך עשתה כזאת לכן האריך הרב ז"ל להוכי' במישור דכיון דער ואונן שמשו שלא כדרכן לכך לא קנו אותה בביאה ולאו כלתו היא מן הדין דב"נ שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה דכתיב ודבק כו' וביאה שנתחייב מיתה עליה אינה קונה לשם קידושין וא"כ מן הדין ראתה תמר להדבק באותו לדיק אמנם ראובן ג"כ מה שבלבל יצועי אביו היה בחושבו כי יש לו דין ישראל גמור שהרי הוא ג"כ היה מהשונאי' את יוסף משום שהיה מוכיח' שהיו אוכלי' בשר מן החי דהיינו מפרכסת דלבני נח אסור והם היו סבורי' כי יש להם דין ישר' והיו שונאי' אותו א"כ דראובן סבר דיש להם דין ישראל א"כ דין נשי היינו בכתובה וקידושין ופילגשי' בלא כתובה וקידו' א"כ לדידן דאית לן קידושין כל שלא בא על פלגשו לשם קידו' לא הויה א"א אבל ב"נ דאין להם קידושין כי אם ע"י ביאה כלשלקח ב"ן ובא עליה נקראת א"א א"כ ראובן עד עתה היה סבור כי יש להם דין ישראל ולכך אינה אשת איש כלל ולא מיקרי אשת אביו ולמאן דאמר פילגשין בלא קידושין ליכא איסורה בפילגש אביו וכמו שהוכי' באורך הרב ז"ל אמנם כשיהודה הודה ואמר לדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני מאי' שבאו שלא כדרכה ונתחייבו מיתה על אותה ביאה ואינה כלתו מדין ב"ן אותה שעה ראה ראובן כי יש להם דין ב"ן אותה שעה חזר ראובן והודה על חטאו כי עתה ידע כי יש לו דין ב"ן והאריך בזה הרב ז"ל

איך שיהיה בזה נלע"ד לו כונת הפסוק אשר חכמי' הגידו ולא כיחדו מאבות' להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם הנה אמת רז"ל דורשים פסוק זה על ענין זה

אמנם עמ"ש הרב ז"ל יומתק לענ"ד והוא אשר חכמים הגידו היינו ראובן ויהודה כי בזה ניצולו כו' ע"י הודאתם והיינו משום כי לא פחדו מאבותם ר"ל שהיה להם דין בן נח והודו בהודאתם שהיה להם דין בן נח להם ולאבותם ועד עתה לא הודה ראובן בחושבו כי להם לבדם נתנה הארץ ויש להם דין ישראל ולא עבר זר בתוכם אמנם לפי דרך התנא ז"ל י"ל מעט כי יהודה שהיה יודע שיש להם דין בן נח איך היה מקפיד על יוסף שהיה מוכיחם על אבר מן החי ויש לומר כי גם יהודה לא ידע עד שתמר הלדקת בתו של שם גלתה לו זה דדין בן נח להם

איך שיהיה נמלא כי ע"י הודאת יהודה הודה ראובן וניצול ראובן וגם יהודה ניצול מנידויו מהודאת ראובן שמי' שניצול בעבורו כי זהו כונת הפסוק מפרי פי איש ישבע טוב וגמול ידי אדם ישיב לו דהיינו מפרי פי איש מאותו פרי שיצא מדיבור יהודה דהיינו שהודה ג"כ ראובן וניצול ראובן ונשבע טוב יהודה באותה שעה עם תמר שלא תשרף וגם גמול ידי אדם דהיינו הצלת ראובן דהיינו יחי ראובן בע"הב כו' אותו הגמול עצמו ישיב לו ג"כ ליהודה שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו כו' וניצול מאותו נידוי של ע"הב

ובזה נראה לע"ד לומר פסוק משלי מרפא לשון עץ חיים דעל ידי רפואת לשונו של יהודה בהודאתו היתה עץ חיים לראובן ויהודה שלא ימותו לע"הב וסלף בה שבר רוח ר"ל שאותו סלף ע"י שבר רוח שהודה על חטאו ניצול כי רחמנא לבא בעי כן יזכרנו האל ברחמיו לתשובה שלמה לזכך נפשינו רוחינו ונשמתינו דלא ניטול בכיסופא קמיה כי"ר

פרשת ויחי

במדרש יראו את ה' קדושיו אמר עזריה כשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מלהילות והשבטי' אומרי' דין כל עמא עם קיימי' בשביל שהוא מלך עם מן דקיימין קיימין א"ל יעקב יראו את ה' קדושיו אנא מספקא אכוליה ויברך את יוסף ויאמר ר"ב בשם

ר"י ור"ל ר"י אמר לרועה שהיה עומד ומציע בלאנו ר"ל אמר לנשיא מהלך וזקני' לפניו ע"ד דר"י אנו צריכי' לכבודו ע"ד דר"ל הוא צריך לכבודינו ע"כ

יחד עשיר והאביון האדם ירצה לעניים ביום טובה היות בט"ב וביום רעה ילך ויתחבא ויהי לו לישועה והוא מתכסה בסתר עליון בצל שדי יתלונן וחית השדה השלמ' לו ולכל הדברות והאמרות אשר לו כרת לבטלה ולהוו כעפרא דארעא מה"דבר ומה נצטדק לפני' בישראל העמודי' והמכונ' אשר בית ישראל נכון עליה' היו כמתאוננים בכדי שהדעת טועה כמו שמצינו במאמרינו שאמרו השבטים לאביה' דין כל עמא עם קיימא בשביל שהוא מלך כי הוא דבר תימא להם איך יעיזו פניה' לאמר כן בפרטות לפני אביה' או לפחו' היה בפני יוסף אחיה' הזן ומפרנס אותם זהו שכר עמלו ומזונו גם כפל עם מן דקיימין קיימין אחרי שכבר אמרו דין כל עמא עם קיימא

והנה חוץ ממכות פשט המאמר היה אפשר לומר דכונת' היו אומרי' דין כל עמא כו' היינו על ברכת בן פורת כו' שלא ישלוט בו עין הרע לזה אמרו ברכה זו תחול לו בהיותו בגדולה דאזי אינו שולט עין הרע כי אדרבא דין כל עמא עם קיימא כי דרך כל העולם שמי שהשעה משחקת לו כולם אוהבים אותו א"כ מהיכן תשלוט בו וא"כ גם אנחנו במושלינו וממשלתינו תעמוד לנו אין אנו צריכין לברכה זו כי עם מן דקיימין קיימין ואל ידוה לבנו לזה לכן א"ל יעקב יראו כו' ומאת ה' היא זאת אנא מספקא לכוליה ר"ל לכל השבט דיוסף הוא דלא לשלוט בהו עין הרע אפילו שלא יהיו המה המלכים כי כולם אינם מושלים ואפילו הכי לא לשלוט כו'

ובזה ידויק מ"ש אנא מספקא לכוליה ואם לדרך הרב יפ"ת הי"לל אנא מספקא לכולכון שכתב ז"ל דקשה מה ענין יראת ה' לזה כדי שיאמר יראו את ה' כו' והיכן רמזה דאיירי ביעקב לכן כתב ז"ל שקלת ח"ו ירפו ידיהם מיראת ה' באמרם בני חיי ומזוני דבמזלא תליא כו' לכן כשחשבו השבטים שיעקב נושא פני יוסף מפני שהוא מלך לזה חשב פן ע"י זה יפרקו עול יראת ה' ח"ו אחר שיעקב אינו מברך כי אם למי שיש לו הגדולה כנראה דלאחרים אינו מועיל לכן אומר יראו את ה' כו' כי לא יחסרו כו' אנא מספקא כו' לכל א' כראוי לו יעו"ש

ומה שדרשו פסוק זה ביעקב היינו משום דק"ל אחר טעמו וראו כו' דהיינו שירשיהו הרבה קאמר כי אין מחסור כו' כנראה אבל ריוח לא לזה אמר כי מלך ב"ו לא יוכל להפק רצון כל עבדיו כי השררה הניתנה לזה יחסר לזה אמנם הש"ית נותן לכל א' די מחסורו ולא יחסר לחבירו ויתן ילדק כל זה ביעקב כשבירך לבניו לכן דרשוהו ביעקב

אמנם מה שדרשוהו ביעקב היינו משום דכתיב לעיל מיניה אשרי הגבר יחסה בו וכמ"ש רז"ל אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף וע"י שאמר כי אם זכרתני כו' ניתוספו לו שני שנים כי כונתם ז"ל מוכרח לומר דיוסף ודאי שם ה' מבטחו מרלא עשה והפליר כ"כ בשר המשקים לאסור איסר על נפשו וכיולא רק דברים בעלמא וזה הי"ל בחושבו כי ג"כ לסמוך על הנס אינו ראוי וצריך דרך טבע ע"י בני אדם שיבא לו התשועה כמ"ש המפרשים לכן ניתוספו לו ב' שנים לראות לבני אדם כי מה' התשועה ואל יתהלל שר המשקים כי על ידו היתה זו כי אם בבוא החלום ברוב ענין כו' יעו"ש לכן קא"ל יעקב לבניו אל תחשבו כי אין לשים לב לברכות בני אדם הצדיקים או ח"ו לקללתם לזה אמר יראו את ה' כו' והיינו לרבות ת"ח כי ברכתם עושה פירות וכן ת"נ קללתם ואל תאמרו עם קיימא כי אם לשים בטח בלל

בברכות פן ח"ו יענשו כההיא דיוסף שניתוספו לו ב' שנים ז"ש כי אין מחסור ליראיו

אמנם בפלוגתא דר"י ור"ל דחד מדמה לרועה וחד לנשיא מאי כונתם הגם כי המאמר עצמו קאמר לדעתיה דר"י אנו צריכין לכבודו ולדעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו הנה הם יותר סתומים וחתומים הדברים מה ענין כבודינו כאן ומה פליגי מאחר דבקרא תרתי איתנהו אשר התהלכו אבותי כו' דומית הנשיא והרועה אותי דומיא דרועה

והנה הר' ידי משה שם פרשת נח פי' דקשיא להו תיבת לפניו דאינו כדאי ללכת לפני הש"ית לזה ר"י קאמר כרועה דהצאן לפניו להשגיח עליהם שלא יתקלקלו בהליכתם ור"ל אמר דאי לפניו היינו הזקנים שהיה נכבוד הנשיא כו' כן היה אברהם לכבוד הקב"ה יעו"ש

והנה קשה מאי ק"ל שהרי מצינו שכן א"ל הקב"ה לאברהם התהלך לפני ועוד כי הרי אחר כך קאמר הרועה אותי דנראה דהיינו כרועה כמ"ש ר"י אכן כמתלמד מדבריו נרא' לע"ד דכונתם ז"ל דהוקשה להם אמאי באבותיו נקט התהלכו לפניו ובעצמו נקט הרועה אותי מה גם כי גם באבותיו אין שייך שהוא יאמר כן שהש"ית אם אמר לאברהם התהלך לפני כו' ואין אתה צריך סעד בלי ניאה אבל יעקב דקאמ' כן סעד אבותיו לפני הש"ית לא שייך להכי ר"י קאמ' כרועה דמוכרחים הצאן ללכת לפניו כדי שלא יטעו הם צריכין להשגחת הרועה ולכך צריך שיהיו לפניו ואפילו הכי לגבי עצמו קאמר הרועה אותי כצאן שאינבהם כח ללכת מעצמם כי אם ע"י הרועה בזרועו יגדלם ור"ל דאי נמי קאמר דלגבי אבותיו הטיל מעלה יתירה כי מה שהלכו לפניו היינו הזקני' לפני הנשיא ר"ל כי ע"י זה יתגדל כבוד הנשיא וכן אבותיו היה כל כונתם לפרסם אלהותו יתברך ולגבי עצמו קאמר הרועה אותי מאחר כי לדעתיה הא מיהא צריך להליכתם לפניו לכבודו יתברך להכי אפילו זה לא קאמר על עצמו רק הרועה אותי

אמנם עדיין לא הומתק מ"ש הוא צריך לכבודינו או אנו צריכים לכבודו לכן נ"ל דרך הללי כי כונת מחלוקותם היינו אם רשאין אנו לנהוג כבוד בעצמינו ותלמדים דרך ארץ לכן לדעתיה דר"י אנו צריכין לכבודו אבל כבודינו להבל דמה ונקלותי עוד זהו תפארתינו לדעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו ר"ל שצריך שאנחנו ג"כ לנהוג כבוד בעצמינו כי זהו למענהו יתברך דומיא דהליכת הזקנים שהם מכובדים אותם הולכים לפניו ובזה יתעלה כבודו אם כן צריכין אנו לנהוג בעצמינו כבוד ג"כ דרך מ"ש בפסוק ירושלים הרים סביב לה כו' ובזה לע"ד נ"ל פסוק ישמח צדיק כו' וחסה בו כו' אמנם הרב עין יוסף ז"ל כתב בכונתם עם מאי דאיתא בגמרא פרק השואל אי תפוס לשון א' או אחרון כו' והוא דהוקשה להו כי באומרו האלהים בפסוק נראה ח"ו כשני רשויות לכן מוכרח לומר דהכי קאמר האלהים אשר התהלכו כו' הוא האלהים הרועה כו' ומ"ש המלאך כו' היינו ככלי שביד האומן לפעול בו כמ"ש הוא ישלח מלאכו כו' ור"י סבירא ליה דהוא האלהים הרועה כו' ותפוס לשון אחרון דמ"ש קודם אשר התהלכו כו' היינו כרועה שמוליך הצאן לפניו ור"ל ס"ל דהאי רועה כמ"ש רועה ישראל כו' נוהג כצאן יוסף כו' שהוא הנשיא ומ"ש התהלכו לפניו כו' היינו כנשיא שמוליך הזקנים לפניו ונמצא דתפוס לשון ראשון יעו"ש

ועפ"ז כתב הר"ס ז"ל כונת הפסוק הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם יעו"ש ועל פי מאי דגרסינן בפרק השואל דף ק"ב המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר ומעשה באחד ששכר מרחץ

שהבירו שב' דינרים לשנה מדינר זהב לאדם ובא מעשה לפני דשב"ג ור"י ואמרו יחלקו את חרם העיבור ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב הלכות שכירות פ"ז דין ב' ויובן מאמרם ז"ל שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם יען שדבורו ית' שאמר כי גר יהיה זרעך נראה גרות לבד לא ענוי ושעבוד כבד ומלשון אחרון נראה ועבדום כו' היינו עינוי גדול ואם כן מן הדין היה דיחלוקו דאיכא פלוגתא אי תפיס לשון א' או אחרון וז"ש ותעל שועתם את האלהים מן העבודה דכדין תובעים דכל השנים אינם חייבים עינוי דהדין הוא דיחלוקו וזהו מאמרם אתם לאה ודבריכם למה כי פרעה היה סבור דיחלוקו היינו שבט לוי שהיו פטורים ולכך אמר להם או זה או זה די כו' יע"ש גמלא דועבדום כו' קיים הא מיהא או למאן דאמר קושי השעבוד השלים ועבדום ל"ת או מדין יחלוקו אותו קלת שהתחילו לשעבד אם כן ואחרי כן יצאו כו' דאיכא תרי משמעיות או כי גר כו' ואחרי כן יצאו ברכוש כו' או ועבדום כל ת' ואחרי כן יצאו ברכוש כו' כיון שתפש ועבדום שהוא לשון אחרון א"כ אי לא יצאו ברכוש כו' היינו משום דלא היו ת' של שעבוד גמור גמלא דלשון א' כמי שאינו ואין הדין כן אלא כשאמר תרי לישני אמרינן יחלוקו וכיון דלענין השעבוד תפש לשון אחרון לענין הטובה יתפום לשון א'

ובזה יומתק דהוצרך הש"ית לומר וישאלו ושאלה כו' להיותם תפוסים דאי לאו הכי אין מוציאין מטעם ספקא ואי תפסינן לשון א' או אחרון כמ"ש הרא"ש פ"ק דמציעא כנז'

גם אפשר לומר עם האי סוגיא דפרק השואל אי תפסינן לשון א' או אחרון יובנו פסוקי שמעי מלכים א' סי' ב' וישלח המלך ויקרא לשמעי ויאמר לו בנה לך בית בירוש' וישבת שם ולא תצא משם אנה ואנה והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון ידוע תדע כו' כי הנה מ"ש וישבת שם נר' שיקבע דירתו בירושלם והיינו להרביץ תורה כמ"ש ז"ל אם כן יהי מ"ש ולא תצא משם היינו לעקור דירתו ובזה ידוייק יתור תיבת משם

אמנם במ"ש אח"כ והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון כו' נראה אפילו דרך עראי בעד אותו יום עצמו יתחייב לכן שמעי השיב טוב הדבר דזהו דבר גדול להחזיק בידו שידור בירוש' ואין לך טוב ממנו וע"ז אמר כאשר דבר כו' יעשה היינו על הדירה וגם דס"ל תפוס לשון א' ואח"כ כששלח אחריו שלמה א"ל הלא השבעתיך כו' ומשום חומר השבועה הי"ל להחמיר מה גם כי ואעד בך לאמר ביום צאתך והלכת אנה ואנה ר"ל ביום צאתך א"ל בלשון אחרון ותפוס לשון אחרון מה גם שאמר לו אנה ואנה בלשון ראשון א"ב מה שאמרתי לך ידוע תדע שתבין היטב דברי ואמרת לי שמעתי והלכתי ומה גם נוסף על זה כי אפילו תימ' תפוס לשון ראשון כתרי לישני דמספקא לא הי"ל להחמיר בשבועת ה' ומצות המלך כי חמירא סכנתא מאיסורא חוששים לשניהם

אמנם מ"ש דוד ואשבע לו אם אמיתך בחרב נרא' לי לומר דרך הללי כי בשבועת דוד לשמעי א"ל לא תמות ומשמע לא ימות מיתת עצמו כי אם בחרב יפול וע"ז נשבעתי מ"מ משום חומר השבועה אע"ג דמן הדין אני יכול מוכרח אני להחמיר א"כ גם אתה איש חכם אתה תעשה לו מעין זה שישבע בדבר דמשתמע לב' ענינים ויש לו להחמיר ואם ישאל ולא יחמיר ענשהו בחמור

או אפשר לומר בפסוק אשר התהלכו אבותי כו' לקו' הרב עין יוסף ז"ל כי זהו כונת הפסוק האלהי' אשר התהלכו כו' הוא האלהים אמנם הרועה אותי מעודי כו' הוא המלאך הגואל אותי כו' כמ"ש כי מלאכיו כו' יברך את הנערים כו'

או אפשר יברך כו' ויקרא כו' עמ"ש הרב בינה לעתים בפסוק ויכן את שלמה בנו שאמר הכא נמי ז"ש ויברך את הנערים ויקרא בהם שמי שכל הרואה אותם יאמרו בני יעקב הם ממעשיהם הטובים

ואבא היום לברר ולהבין כונת המאמר ז"ל וז"ל ואני נתתי לך בן שהשכיל ולא עשית כמעשיהם לפיכך תהא שכם בחלקך אמר רבי פנחס בשכם נפרצה הערוה ונגדרת אותה לפיכך תהא בחלקך ר"י ור"ג ר"י אמר ואני נתתי לך שכם זו הבכורה ולבושו של אדם הראשון אשר לקחתי מיד האמורי זה עשו שעשה מעשה אמורי בחרבי ובקשתי במצות ובמעשים טובים ר"ג אמר ואני נתתי לך שכם אחד זו שכם ודאי בחרבי ובקשתי לא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו מעשה כיון שראה כו' יע"ש ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף ל' ע"ד יע"ש

או יובן באופן אחר כמ"ש הר"ב ראשית חכמה בשער הענוה שאם סיפרו בגנותו של אדם והיה שקר המספר הנז' מאבד זכיותיו וכמעשה החסיד כו' והפיד א' אמר כי הרבה בני אדם בבא יום חשבון הדין ומראים להם שעשיר ימצאו בספר זכיותם זכיות אשר לא עשו אותם ויאמרו להם זכו באלו הזכיות שהם מאשר דברו עליהם גנות וכן יאמרו למאבדים הנז' כך וכך זכיות אבדתם שהרויחום פלוני ופלוני שדברתם עליה' גנות וכן לחובה ימצאו כלי גדוש מלא עונות אשר לא עשו אותם ויאמרו אליהם הם אשר הרוחתם מאותם שדברתם גנות בעבורם ועפי"ז רמז מהרי"ך ז"ל בכ"י עפ"י הקדמה זו פסוק תנה עון כו'

ולפ"ד כמתלמד מרמז הנז' יומתק פ' הנז' כי כיון דיש ב' מיני עונשים איבוד הזכיות והרווחת עוונות לזה היה מתחנן דוד הע"ה תנה עון על עונש שיחסרו ממנו העון וגם דאל יבואו בצדקתך שיאבדו גם כן הזכיות ולא ירתו כי יבא טוב וגם רמז מאמר ז"ל זכה נוטל חלקו כו' לא זכה כו'

גם שמעתי פסוק ולך ה' חסד כו' כמעשהו ונשא תנה עון כו' כמהרי"ט פרשת אמור גם בזה פ' תשלמנה כו' מה רב טובך כו' ר"ל שזכיות שלא עשו ניתוספו להם ולזה אמר דהע"ה דוקא תשלמנה ביסורין ולפע"ד מה רב טובך כו' נגד בני אדם כו' כי הצדיקים יש להם מאד ואינם נצרכים לזה וזהו מה רב טובך כו

או אפשר לומר תשלמנה כו' משום דיבור' בגאוה ובוז מלבד מה רב טובך כו' שאקח ממצותם על הגנות שדברו שהש"ית נפרע מהאדם עונותיו ואח"כ ישלם לו זכיותיו והן חסדיו אבל בני אדם אם עשה לו רעהו רעה זכור יזכור כמה חסדים קדמו לו ממנו כו' ז"ש נגד בני אדם, גם שם רמז בהקדמה הנז"ל פסוק ועוד מעט דנעים כו' וגם ואיננו ר"ל מקומו בג"ע ומי זכה בו וענוים ירשו ארץ כו' והתענגו כו' תחת שמיעת חרפתם

ובזה נלע"ד לומר כי פועל אדם ישלם לו על עון שעשה או שכר על המצות ועוד לו יתירה כי באורח איש ימציאנו ר"ל לכל אחד ואחד מהם נותן לו מציאה לצדיק מציאת זכות הרשע ולרשע מציאת עוונות הצדיק באורח כו' כאו עשאם ובזה יובן פ' אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליה' יאכלו דקיים בלשון רבים אלא הכונה כמדובר שאם ח"ו הרבא תדברו בגנותו פרי מעלליהם יאכלו כמדובר שלא לנוכח רוצה לומר שהצדיק יאכל זכותם ובמעשה החסיד יובן פסוק ואעל' חורפי דבר ר"ל חירות לו שאומ' לו כי בטחתי בדבריך כי ע"י דברך אני הרווחתי כל רכושך, גם פ' זדים הליצוני כו' או זכרתי משפטיך כו' ואתנחם בהרווחת זכותם אמנם זלעפה אחזתני מרשעים עוזבי תורתיך שאין בהם

לאלוהית מלוה בי או איני מרויח מהם שום מלוה
ועפ"י האמור יובן מאמרינו הנז"ל דקאמר כן שהשכיל כו' לפיכך כו' ר' פנחס כו' כי הרב יפה תואר ז"ל פירש שלא עשית כמעשיהם כראובן ויהודה במעשה בלהה ותמר והוא כשמר מאשת פוטיפר ילע"ד הוא רחוק לו' דיעקב אבינו ע"ה הזכיר להם עם יוסף דבר זה אלא דהיפ"ת ז"ל משום דיקדוק לשון המאמר שכתוב א"ר פנחס ולא ר' פנחס אמר נראה דתרוייהו ס"ל דפי' הכתוב היינו בשבח גדר המלו' וא"כ אפשר דר' פנחס לא ס"ל שא"ל ענין בלהה ותמר רק ענין שכם אמנם תרווייהו קיימי בענין גדר הערוה אמנם לע"ד אפש' דת"ק ר"ל כן שהשכיל ולא עשית כו' כמו שעשו לו רעה אלא אדרבא שילם להם טובה לפיכך צריך שיזכה בדבר מחלקם ז"ש לפיכך תהא שכם בחלקך דהיינו הבכורה או שכם ממש יען לומר דהשכם בחלקך היינו הבכורה כמ"ש היפ"ת לא אתי שפיר לשון תהא בחלקך

והנה הרב עין יוסף פי' הכתוב הנה אנכי כו' והיה אלהים עמכם והשיב אתכם כו' ואני נתתי כו' דהתחיל ליוסף וחזר לדבר עם כולם וסיים עם יוסף ומה צורך הזכרת מיתתו אלא עמ"ש הטור סי' רמ"ב דמתנה צריכה להיות גלויה וצריך שיאמר לו כתבוה בשוקא כו' מיהו אם ש"מ אמר אל תגלו עד לאחר מותו מתנתו מתנה ז"ש כי הנה מת והיה יכול ליתנה בסתם שלא תגלה עד לאחר מותו אלא יען אינו משום דבר שירש מאבותו כי אותם הארצות והיה אלהים כו' והשיב כו' לכך ואני נתתי כו' בגלוי יען היותה שלי כו' יע"ש · אמנם לע"ד לבא לבאר פסוקים הללו אקדים

ורגע אדבר בסוגיית הש"ס פ' מי שמת דף קמ"ט ע"א אבעיא להו ש"מ שהודה מהו ת"ש דאיסור גיורא הו"ל תריסר אלפי דינרי אי רבא רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדוש' הוה אמר רבא היכי ניקנינהו ר"מ להני זוזי אי בירוש' לאו בר ירושה הוא אי במתנה מתנת ש"מ כירוש' שוייוהו רבנן וכל דליתי בירושה ליתי במתנה אי במשיכה ליתנהו גביה אי בחליפין אין מטבע נקנה בחליפין אי אגב קרקע לית ליה ארעא אי במעמד שלשתם אי שלח לי לא אזילנא מתקיף ליה רב איקא כו' אמאי ולודי איסו' דהלין זוזי דר"מ נינהו וליקנינהו בהודיתא אדהכי נפק אודיתא מבי איסו' איקפד כו' ועיין בס' פרי האדמה ח"ג ה' זכיה ומתנה יע"ש גם לא אמרי' דהודאה ע"י תביעה שייך טענת השטאה אלא בבריא אבל בש"מ אין אדם משטה כו' וכתב מור"ם בהגה סימן פ"א דין ב' וה"ה אם אחרים הודו לו או שתקו דאינו יכול לומר שלא להכעים לש"מ וחייבים לשלם גם דבש"מ לא אמרינן טענת שלא להשביע את בנו אלא בהודאת ש"מ אבל בלואת ש"מ שהם דבריו במוקר כו' לא אמרי' דשלא להשביע וכ"כ הריב"ש סי' שנ"ב הביאו הר"ש לבית הלוי דף ל"א ע"ב ז"ש הנה הוא מת כו' וכיון דהוא ש"מ לא שייך לומר שלה"ש שהרי מלוה ואומר לכל א' כתיבת הארץ אשר נתן ה' לאבותיו לכן ואני נתתי שהודאתו היא קיימת וליכא למימר שמה שהודלתי שכבר נתתי הוא כדי שלא להשביע לשאר בני ומיל' ואני היינו משום דרולה שיקיים יוסף ענין הקבורה ולומר כדי שלא להכעים כו' שהרי מאחר שהוא מת ואין השטאה לא ליוסף ולא אליו וזהו ואני דאיני משטה מלבד דגם אתה אינך יכול לטעון הכי כמ"ש מור"ס

וזהו מ"ש יוסף אנכי אעשה כדבריך ר"ל בעת לואה כמ"ש שם פקוד יפקוד כו' כמוסר דאף כשישתקו אינם יכולים לטעון כדי שלא יכעום כו' ועיין מ"ש הש"ך שם ס"ק ס"ה ז"ש יוסף לאחר פקוד יפקוד כו' והעליתם כו' ר"ל בשביל אמירה זו שהוא דרך לואה כנז' מחוייבים אתם לקיים דברי כיון ששותקים עתה ומודים לי כנז' ולכך קאמר יוסף ג"כ הנה הוא מת כו' וזהו כדבריך ממש שאמרת הנה הוא מת כו'

והנה אמרינן התם דזה דיכול לטעון טענת השטא' וכיוצ' היינו בלי תנאי בשהיה אבל אם היה תנאי לא ז"ש ואני נתתי כו' כמ"ש רש"י ז"ל אתה תטרח ולכך נתתי כו' ולכך לא שייך שום טענה · או אפשר לומר עם ההגה שם דמי שאמר לאחד השביר תלמוד עם בנך ואני אשלם לך פטור כיון דמלוה היא ואינו עני יכול לטעון השטאה ואנן טענינן ליה הכי אע"ג דאיהו לא טעין ואפי' שלא בא על ידי תביעה ז"ש ואני נתתי לך ר"ל נתינה גמורה יען כי מן הדין כיון דמלות כבוד אב ואם ויש ספק בידך הייתי יכול להשטות בך רק ואני נתתי נתינה גמורה אע"פי שאני אביך

וזהו מ"ש בשמואל א' סי' י"ז ויאמר דוד אל האנשים העומדי' עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלישתי והסיר חרפה מעל ישראל כי חרף מערכות אלהים כו' ר"ל שאמר דוד אל האנשים לאמר אמירה א' יש שיאמרו מה יעשה לאיש כו' מן הדין אומר לו משטה הייתי בך כי ההיא דמעבורת יען כי חרף מערכות אלהים וחייבים כל ישראל בכך ומלוה רמיה עליהם כל איש ישראל להסיר חרפה מעל ישראל ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו דהיינו אם היה הכרוז אשר שמעת והיה האיש אשר יכנו כו' שייך אותה טענה יען הוא חייב בכך אמנם אתה אמרת יכנו ויסיר חרפה כו' ודאי כי יקיימו הבטחה הנז' אלינו

או אפשר לומר ויאמר העם כדבר הזה לאמר עמ"ש ההגה שם דלא שייך השטאה אלא ביחיד המודה אבל בציבור דמודים לא ועמ"ש הש"ך שם ס"ק ד' ז"ש ויאמר העם כדבר הזה לאמר ר"ל בשביל אותה אמירה דשמעו דבריו אמרו לו כדבר הזה וכיון שהם ציבור לא שייך אותה אמירה דהשטאה

וגם יובן בני הם כו' שהרא' לו שטר כתובה כו' יומתק עמ"ש דכל דליתיה בירושה ליתיה במתנת ש"מ ועיין מ"ש בשלטי מגם ריא"ז דף רל"ג ע"ב דכל ש"מ אינו יכול להקנות לשום גר אפי' הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה כמתנת ש"מ לכך וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ר"ל אם היה הורתם כמי בנישואין ונתגיירה היא קודם עבורם כמ"ש השלטי ואם לאו אינו יכול ליתן להם חלקם בשבטי' ויאמר בני הם שהרא' לו שטר כתובה כו' שהוא מופת שנתגיירה קודם נישואין והורתם ולידתם בקדושה ויאמר קחם נא אלי לשון עתה ואברכם ר"ל מעתה ודאי ראויים לברכם כו' יע"ש

והנה להבין פסוקי' הנז' הנה אנכי כו' והיה אלהי' כו' והשיב כו' ואני הנה נתתי כו' דמתחיל לדבר עם כולם וסיים עם יוסף ומה צורך הזכרת מיתתו יובן עמ"ש בבתרא דף קכ"ו ע"ב תנן האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה המחלק נכסיו על פיו ריבה לא' ומיעט לה' והשוה להם הבכור דבריו קיימים ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחי' בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימים ועיין בס' פרי האדמה ח"ב ה' נחלות פ"ו דין א' ב' מ"ש ע"ז והוכחנו דלאחר שאינו יורש במקום בן לא אמר כלום אם לא בלשון מתנה

ובזה יובן פסוק בפרשתינו ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען ויברך אותי ויאמ' אלי הנני מפרך והרבתיך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחוזת עולם ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי כו' לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי כו' דיש לדקדק מה צורך להקדמה זו נראה אלי כו' יעשה מה שירלה גם תיבת ועתה כאלו בלאו הכי לא היה אפשר אלא הכונה כיון שא"ל גוי וקהל עמים קהל ועמי' גוי על בנימין קהל עמים הרי שנים חוץ מבנימין ושוב לא נולד לי בן ודאי בשרני כו' הרי שבודאי אחד מבני צריך ליחלק

עפ"י הדיבור ואותה מתנה אני נותן לך כמ"ש רש"י ז"ל ז"ש ועתה עפ"י ההקדמ' זו אני יכול לומר שירשו עם השבטים כיון שזו מתנה היה מצידי לך לך היא מתנה ממני ולא נתתי' לאחר אבל מ"מ לאחר מכס צריך להיות וז"ש ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי לפי' שכם שהוא על הבכור' משו' הכי אמר לשון נתתי ואפי' אם יהיה שכם ממש כיון שיש בכור בין האחים כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' נחלות כנז"ל וכ"ש לתת הבכורה לו צריך שיהיה לשון מתנה ואמר אשר לקחתי מיד האמורי כו' לפ' הר"ן שהביא הנמקי ז"ל דצריך שיהיה מוחזק ודאי הוא מחלוקת הי ירושה לנו מאבותינו לכן אמר בזו אשר לקחתי מיד האמורי כו' (ועיין פ' דברי הימים בבכורת יוסף יע"ש כי אין הפנאי מסכים)

פסוק ושכבתי כו' ונשאתני כו' מה שהוקשה לרש"י ז"ל ולע"ד עמ"ש בס' טוב הארץ דכשאחד מקרוביו קבורים בארץ ישר' אפילו שמת בח"ל תכף נשמתו עולה לארץ ישראל ז"ש ושכבתי עם אבותי אמנם בשביל גופי אני מזהירך ונשאתני וקברתני כו' עיין בס' פרשת דרכים דף ג' ע"ב מ"ש בפ' לא עתה יבוש יעקב כו' ופ' יתן ה' האשה הבאה כו' כרחל וכלאה כו' ובזה נלע"ד כונת הפ' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי כו' ולע"ד הוא אמיתו' פירוש הענין שהי' מפיים אותו ליוסף שנשא בת פוטיפ' כו' ודוק היטב

פרשת שמות

למה זה עזבתם את האיש קראן לו ויאכל לחם ויואל משה כו' ויתן את צפורה כו'

מכילתא ושאלה אשה משכנתה ר"א הקפר אומר ד' מצות היו בידן של ישראל שאין כל העולם כולו כדאי להם שלא נחשדו על העריות שנאמר גן נעול ולא נחשדו על לשון הרע שנאמר ושאלה אשה משכנתה כבר היה בידם י"ב חודש ואין אתה מוצא בא' מהם שהלשין את חבירו ולא שינו את שמם ולא חלפו לשונם שהיו מדברים עברית כו' שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברם העברי כו' עכ"ל

מי יתננו כירחי קדם כצאת ישראל ממצרים ויצא' עושה חיל זהבים בפני עצמם וכספים בפני עצמם ויטלם וינשאם ע"י חופה וקידושין ، חיבה יתירה נודעת להם וה' נתן את חן העם ויוציאם בכסף וזהב מתעטפים בסדינים מצויינין ، ויזכור את בריתו לעבו' מה שאמר לאברהם אע"ה בין הבתרים ואח"כ יצאו ברכוש גדול שלא משה בחירו להודי' דרכיו לעמו שלשלת יוחסין ، כמאמרם ז"ל מס' ברכות דבר נא באזני העם אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ורבי' אחזו לער למה תלה הבטחתו לקיימ' באמיר' אותו צדיק ובלא אמירתו לא יקיים את דברו חלילה

והנה הרב כלי יקר ז"ל עה"ת כתב עמ"ש רז"ל ושאילום בע"כ ומסיק שם בע"כ דישראל שלא היו רוצים משו' משוי הדרך ולפ"ז יצא ידי הבטחתו הקב"ה כאשר הראה להם מקום לקייתה ולא רצו ומה יש לו עוד לעשות אם לא ירצו לקבל ומ"מ יש לו לחוש שלא יאמר אותו צדיק

עוד אפשר דא"א ע"ה דייק כי זך וישר פעלו באומרו ואח"כ יצאו ברכוש גדול שהוא חלף העבודה אשר עבדו בהם ולזה אמר ואח"כ כיון שהיא שכירות עבודתם ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף ואע"פי שאין מעצור לה' להושי' ולתת להם עושר גדול מבלי שיצטרכו לקחת מן המצריים ע"י שאלה ורמאות אך הקב"ה חשבה לטובה לקו המשפט שכר העבודה כדאיתא בפ' חלק בההיא דגביהה בן פסיסה כו'

ולפיכך לא יהיה לעתו של אותו' צדיק נחה בשום רכוש רק ברכוש מצרים עצמם כי בזה יקבל תנחומים על השעבוד' אשר עבדו בהם

אמנם לע"ד יובן כי הנה מלבד טורח משוי הדרך שהיה קשה להם לישראל לישאל מהם אלא ועוד בה ג"כ כי לא היתה זאת להם כי אם אחרי הכות' עשר מכות ואחרון הכביד כי אין בית אשר אין שם מת או שבכור או גדול הבית וישראל קדושים ומרחמים אין רצונם לילך אצלם בעת צרתם לישאל מהם תכשיטי כסף וזהב ובגדים ובפרט דרך שאלה כי כן עלה במחשבה כדי שאח"כ ירדפו אחריהם לומר ברחו ונטלו ממונינו שאם היו לוקחים בלשון מתנה או בעל כרחם במתנה לא היו רודפים אח"כ וגדול היה בזות הים כו' ועוד' שבהיות המכה אחרונה מכת מות יפחדו לקחת שום שוה כסף ומטלטלי' מהם וגם צריך שיהיה דרך נקמה שכן הבטי' הקב"ה לא"א וגם את הגוי כו' דן אנכי דהיינו העשר מכות ואח"כ יצאו ברכוש גדול ואמר יצאו ולא אמר הוציאם כדי שהם יצאו מעצמם ברכוש גדול שאם הקב"ה יוציאם ברכוש בע"כ ע"י מכה לא יהיה נחת רוח נקמתם נאה להכי קאמר בבקשה ממך כו' דבר נא באזני כו' בסוד שאם יתפרסם צריך אני ליקח בע"כ ולא יתקיים תיבת יצאו ברכוש מעצמם

עוד אפשר כי הקב"ה היה רצונו לקיים הבטחתו בביז' הים יותר ויותר שיקחו שם כי עתה מחמת חפזון הליכתם לא ירצו להתמהמה רק כדי שלא יאמר אותו צדיק יצאו ברכוש לא קיים בשעת יציאה לכן דבר נא כו'

אמנם עפ"י דרך הכ"י ז"ל הנז' יובן פסוק ויוציא' בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל דהיינו שהיה ע"כ של ישראל ולא היה בהם שום עני וכושל שהיה צריך לזה רק לקיים הבטחתו דוקא ודומה לזה מצאתי למהר"ס בס' רוממו' אל והמתיק קרא באומרו ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם וזהו השגחה יתירה כי עם היותם כואבים ונאנחי' מרים ממות ומי יאמין שיתנו כספם וזהבם לממתים אותם ואעפ"יכ וה' נתן את חן העם כו' בו נפרק והשאילום כספם וזהבם ושמלותם ואפ"ה לא חשבו כי על כסף וזהב אשר עמהם ירדפו מצרים אחריהם ויותש כחם ח"ו אלא ואין בשבטיו כושל ،

עוד אפשר לדייק ויוציא' בכסף וזהב אפשר להבין שמהם נטלו כסף ויש מהם נטלו זהב שהללו גבורי כח והללו תשים או הללו עניים ולהם ניתן הזהב כמאמר ינתנו לכושל לזה אמר ויוציאם בכסף וזהב כולם כאחד נטלו מזה ומזה יען כי אין בשבטיו כושל לא כושל מכח ולא מעניות ،

אמנם הר"ן ז"ל תירץ לקושיא זו למה אין הקב"ה נטל ממונם בפרהסייא אלא צוה להם בבקשה לישראל כו' יען הקב"ה היה רצונו לשלם להם כפעלם נגד כל השב' הילוד שגזרו להשליך ליאור ורצה להטביעם בים סוף לכן הוכרח להיות הדבר בערמה דרך שאלה כדי שיחשבו מצריים כי משה היה בודה מלבו ולא ה' שלחו וירדפו אחריהם וזהו לע"ד שלא יאמר אותו צדיק ואח"כ יצאו כו' ר"ל אחרי אשר אני דן אותם מידה כנגד מידה כמ"ש דן אנכי לא קיים בהם לזה הוצרך הדבר להיות בשאלה כנז'

אמנם לע"ד להבין מאמר הנז' ושאר פסוקים נהי"ת נקדים מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מה' מכירה דין ט"ו וז"ל חייב עצמו בדבר שאינו קצוב כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות ה' שנים אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד שזו כמו מתנה ואין כאן דבר ידוע ומצוי וכן הורו רבותי ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה חייב לזונה מפני שפסק בשעת נישואין והדבר דומה לדברי' הנקני' באמירה ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב בפ' י"א מה' מכיר' דין ט"ו יע"ש כי עפ"י הנז' יובן מאמר הנז' שאמר דבר נא כו'

שלא יאמר אותו צדיק כו' כי הדקדוקים רבו ובפרט שנראה ח"ו שאם לא היה טעם שלא יאמר אותו צדיק לא היה שומר הבטחתו ועוד דקדק בפסוק שאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דהי"ל ואח"כ הוציאם ברכוש גדול ועוד מאי קיים בהם שהרי אדרבא אפילו למ"ד שהתחיל הגלות מימי יצחק מ"מ תיכף בהם אינו מתיישב שהרי הם לא ישבו ת' שנה ואפילו לטעם כובד העבודה א"כ לא שייך לומר ת' שנה קיים בהם לכן נראה לע"ד שיובן עמ"ש ונקדים יסוד מ"ש מהרש"ח ז"ל לענין דבר שלא בא לעולם דאע"ג דאין מקנה אם קונה ג"כ דשש"ל אגב דקונה מקנה זהו מ"ש שלא יאמר אותו צדיק אפילו לסברת הר"ס דאין מתחייב בדבר שאין קצבה מ"מ אם קונה הוא ג"כ איזה דבר מתחייב וכמ"ש כן הכ"הג א"כ ועבדום וענו אותם שהוא דבר שאין לו קצבה דאינו עבודות כדרך העבדים קיים בהם א"כ מוכרח ג"כ שגם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול יקיים בהם ומשעה שעבדו בהם המצריים נתחייבו ג"כ לקיים ג"כ להוציאם ברכוש גדול

עוד אפשר למ"ש יצאו והיינו כמ"ש הכ"הג דהא דאין אדם מתחייב בדבר שא"ק היינו אם נתחייב הוא אמנם אם נתחייב על ידי שליח מתחייב אפילו בדבר שאינו קצוב זהו מ"ש שלא יאמר כו' ואחרי כן יצאו ולא אמרתי הוציאם ברכוש גדול א"כ אפילו אתן להם כל רכוש שבעולם כל שאיני מתחייב על ידי שליח אינם זוכים מן הדין ויאמר א"א ע"ה שלא קיימתי בהם יצאו ברכוש גדול מן הדין לכן בבקשה ממך לך אמור להם בבקשה מכם כו' שעתה אתחייב מדין תורה כיון שהחיוב הוא ע"י שליח

אמנם עמ"ש מהרש"ח דכשאינו על מגן ודאי מתחייב אפילו לסברת הר"ס יובן פסוק מלכים ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד והיו באוכלי שולחנך כי כן קרבו אלי בברחי כו' די"ל אם שעשאתו חסדים בברחו א"כ הוי ודאי גמול ואיך אומר חסד גם דהי"ל לומר והיו אוכלי שולחנך אמנם יובן עמ"ש דהיינו שתעשה עמהם חסד אע"ג שהוא דבר שאין לו קצבה מ"מ החסד הוא שתתחייב אתה בזה והיו באוכלי שולחנך כמ"ש רי"ט ז"ל דף כ"ד והיו דהיינו שתעשרם ותגדלם ותרומם ושהיו מאוכלי שולחנך יען כי כן קרבו אלי בברחי כו' וא"כ אם אני מתחייב אפילו שהוא דבר שאינו קצוב מן הדין אני חייב כיון שאינו על מגן

אמנם אתה שאינך חייב לו כלום אני קורא אותו חסד

גם בזה יובן פסוקי יהושע סימן ט"ו ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי כו' וילכדה עתניאל בן קנז אחיו ויתן לו את עכסה כו' ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת אביה שדה כו' ויאמר לה כלב מה לך ותאמר תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתת לי גולות מים ויתן לה כו' כי הדיוקים מבוארים ועוד למה ליה למימר אם היה בבואה גם למה לא שאלה היא מתחילה גם למה היא צריכה לתת טעם כי ארץ הנגב נתתני

אמנם יובן דרז"ל אמרו אשר יכה את קרית ספר אלו הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה גם דרשו רז"ל תנה לי ברכה פרנסה והכונה כי היא אמרה לבעלה ותסיתהו לשאול מאת אביה בבואה טרם שינשאנה כדי שיהיה אליבא דכ"ע שיתחייב אביה בפרנסה אע"ג דהוי דבר שאין לו קצבה כיון שיהיה קודם נשואין בשעת פסיקתא לכן ויאמר לה כלב מה לך שאלי נא ממני את אם כן כיון שאזלת לה טענת דזן הן הדברים כיון שלא שאל אשה אלא היא לכן הוצרכה לתת טעם כי ארץ הנגב נתתני רוצה לומר תלמיד חכם שמנוגב מכל טוב ואין לו אלא כפרש"י ד"ת ושלכד קרית ספר אם כן אינו על מגן ויכול אתה להתחייב ויתן לה כו'

גם בזה יובן פסוקי מלכים א' סימן י"ג ואתנה לך מתת כו'

גם פסו' אסתר מה שאלתך אסתר המלכה כו' דהיינו כמו שעת נשואין גם ותעש כיון שהוא ע"י שליח גם פסוק אשת חיל מי ימצא דהיינו שיתחייב לה לזון אותו והוא דרך מליצה שאינו צריך לא קנין ולא שום דבר יען כי רחוק מפנינים מכרה כי הן הן הדברים הנקנין באמירה

(ופסוק בטח בה לב בעלה עמ"ש התוס' פ' הגוזל דף ק"א ע"ב ד"ה הגוזל ורש"י ז"ל בגטין דף ן' ע"ב דבור המתחיל מעיקרא הכי אתקון)

גם פסוק אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד והאמין בה' ויחשבה לו צדקה כו' דקשה וכי ח"ו אברהם לא היה מאמין בה' אלא יען היה דבר שאין לו קצבה ואפילו הכי האמין בה' לכן ויחשבה כו' זהו מה שרמזתי בנשאי מקדם למה זה עזבתם את האיש קראן לו ויאכל לחם שאני מתחייב בזה אפי' שהוא דבר שאין קצוב יען הוא על ידי נשואין וגמר ומקני לכן ויואל משה לשבת כו' נתחייב יתרו בפרנסתו ע"י כי ויתן את צפורה כו'

אמנם הרב פרשת דרכים ז"ל פרש"ר כונת המאמר הנז' שלא יאמר אותו צדיק כו' עם מאי דאיתא בפרק הגוזל דף כ"ו אמר רב יהודה אמר רב התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד דכקרקעי דמי הרי ברשותא דמארי קאי הכא במאי עסקינן שלא בשעת מלאכה כי הא דבעו מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אם צריך להעלות לו שכר ושלחו ליה אין צריך כו' הכי השתא התם בין למ"ד מיתב יתיב בין למ"ד ושאיה כו' ניחא ליה הכא מי ניחא ליה דנכחוש אמרי ה"נ ניחא ליה דלא נסתור עבדיה כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ג הלכו' גזילה ואבידה דין ז' יעו"ש

ועפ"י זה כתב הרב ז"ל דישראל עבדי המקום ב"ה ואם עושים רצונו אין יכולים לבטלם אבל אם אין עושין פטורים ואדרבא על ידי שעבודם גם אין להם פנאי לחטא והם היו גוי מקרב גוי כו' לכך מן הדין אין חייבי' מצריים לשלם להם שכרם ולהכי אמר דוקא משום שלא יאמר אותו צדיק כו' זהו מש"ה ויצא בשנ' היובל כו' כי לי בני יש' עבדים כו' כי רש"י ז"ל כתב שטרי קודם כו' ועם הנז' אפשר דאמר כי לי כו' והראיה אשר הוצאתי אותם כו' בטענת אני ה' ומבטלים אתכם מעבודתו

גם פסוק למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו כו' רוצה לומר דבשלא אדעתא דגזלנותא אפי' שמבטלו ממלאכתו פטור דעבדא כמטלטלי מ"מ לא נאה לכם משה ואהרן לומר אדעתא דגזלנותא ח"ו ואם כן אדעתא דאגרא כל שמבטלו ממלאכתו חייב זהו שאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים נלכה נזבחה כו' דאי לאו הכי מבטלי ממלאכתו אי אפשר זהו כסברתו שהם עבדיו לכן נאמר וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים דאדרבא הוא מבטל אתכם מעבודתכם לי

או אפשר לומר נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים כו' רוצה לומר דאפילו למ"ד עבדא כמקרקעי כו' והתוקף כו' חייב מיהו אם לקחו שלא בשעת מלאכה פטור דניחא ליה דלא ניסתריה עבדיה מ"מ אם אחר כך נטוון אצלנו צריך לו רבו אפי' אם בשעה שלקחו היה בטל חייב לשלם וכמ"ש המחלוקת בזה הכנה"ג סימן שמ"ג ז"ש נרפים אתם וגם נרפים שאפי' אחר שיקחו אתכם אין לכם עול עבודה מ"מ לכו עבדו כו' כל זה בעבד אבל שכירו של חבירו אפי' שהיה בטל אם תקפו חייב לשלם שהרי לא שייך לומר דלא ניסתריה שהרי אינו עבדו ועל פי זה ז"ש הכי אחי אתה ועבדתני חנם שאין אתה עבד ח"ו והתוקפו פטור לכן הגידה לי מה משכורתך

גם י"ל פסוקי ירמיה סימן ל"ד את כל העם אשר בירושלם לקרא להם דרור לשלח איש את עבדו כו' חפשים לבלתי עבוד בם ביהודי אחיהו איש כי הם דברים כפולים בלתי מובן

אמנם עמ"ש ר"ל דמלבד שישלחום את עבדו וכו' חפשים וגם שלא יתקפו בעבדי חבריהם ז"ש לבלתי עבוד בם ביהודי אחיהו כו' אפי' שאינו לעבד והם לא כן עשו אלא וישיבו איש את עבדו כו' לא אפי' לקחת עבד חבריהם אמנם הרמ"א בספר מראות הצובאות כתב כי עקר פ' שחרורי עבדים בשנת שביעית לרמוז בריאת העולם בו' ימים וכז' וינפש קדש כו' וימי שנותינו בהם שבעים כו' ז"ש לבלתי עבוד בם כו' כי מי יודע אולי הוא טוב בעיניו יתברך יות' ממנו ז"ש אחיהו איש כמ"ש איש צדיק כ"ש א"נ לפסוע על ראשי עם קדש ח"ו כו' ועיין פסוקי יחזקאל סימן כ"ט ן' אדסגבוכדנצר העביד את חילו כו' ושכר לא הי"ל כו' על העבודה אשר עבד כו' לכן כה אמר ה' הנני נותן כו' את ארץ מצרים ונשא המונה כו' ושלל כו' ובזז כו' והיתה שכר לחילו פעולתו אשר עבד בה נתתי לו את ארץ מצרים כו' ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה' ע"כ

הנה רש"י ז"ל כתב לא שמעתי ולא מצאתי פי' מהו צמח קרן ישראל במפלת מצרים כו' יע"ש ולע"ד אפשר ירמוז כיון שהוא יתברך בטלם ממלאכתם במצותו לצור על צור ובא הים ושטף כל שללם א"כ הוא חייב לשלם ז"ש ושכר לא היה לו ולחילו כו' פעולתו כו' נתתי ר"ל בין דין עבד כל שכן דין שכיר חייב אני לפרוע שכרם וע"י זה אצמיח קרן ישראל כימי צאתכו מארץ מצרים שהוא בטענת אני ה' וחייבי' לעבוד אותם ואינם רשאים לבטל אתכם מעבודתי כי"ר ומ"ש הרמ"א ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים כו' אל תאכלו ממנו נא שח"ו בלתי אש התורה להתעטף בטלית שאינו שלו אלא אפילו ובשל מבושל כו' רק כי אם צלי אש ראשו כו' בהכנעה ז"ש לע"ד אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי וכה"א התהלך בתום לבבי בקרב ביתי לא אשית כו' לאמר אחוז כו' ח"ו אלא מידת השפלות עלוב ועשה סטים שנאתי כו' אפילו למי שאילם לו רעה ובכן לא ידבק כו' בע"ה

עוד לפרשתינו בה"ית ענין תוקף עבדו עם הלויני ודר בחצרי קמא פ"ב ופרק הגוזל ומציעא דף ס"ה והר"ס הלכות מלוה פ"ו וסביבותיו והלכות גזילה פרק ג' וסביבותיו ותשו' מהר"א ששון סימן ק"ע בפרט ככ"הג ח"מ סימן שס"ג הגהת ב"י באורך והש"ך תחילת הסימן וס' בני חיי ח"ד סימן קס"ו יע"ש עוד בפסוק אשה מנקת כו' הליכי והנקיהו כו' עיין מ"ש הכנ"הג י"ד סימן פ"א אות ז"ן כו'

פרשת וארא

בגמרא דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמם על כבשן האש נשאו ק"ו מצפרדעים ומה צפרדע שאינם מצוים על קידוש ה' כתיב בהו ועלו ובאו בביתך כו' ובתנוריך ובמשארותיך כו' אימתי משארת מצויות אצל התנור בשעה שהתנור חם אנו שמצוים על קידוש ה' עאכ"ו עכ"ל

פרשה זו שפתיה נעות וקולה לא ישמע בשבת יש' במצרים מחשבים זה לזה בכל מערבים ואיש מליצים לאחרה ריב אחת דתו כקרח וכל עדתו הן יתן בקולו קול בן לוי לוקה ושריפת בגדים על הנימים ועל הפורקן בצאת ישראל ממצרים המה רואו מעשה ה' מפלאות תמים דעים ויצל

אלהים עשוק מיד עושקו כי הציל את נפשות אביונים מיד מרעים ככתוב בתורה ד' לשונות של גאולה כמ"ש והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי

והנה הרב משכנות יעקב כתב רמז המנין עם מאי דאיתא במסכת גטין באותם הילדים שנשבו לקלון ואמרו אם משליכין אנו עצמינו לים אנו באים לעה"ב דרש להם הגדול שבהם אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים מבשן מבין שיני אריות אשיב אשיב ממצולות ים אלו הנטבעים בים ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים מסכת גטין דף נ"ז ע"ב יע"ש באורך ואל קוטב זה פי' הרב ז"ל כי זהו רמז הפסוקי' יען כי היו ישראל נאנחים ונאנקים על המתמעכים בבנין פן ח"ו יאבד תקותם מעה"ב לזה אמר והוצאתי אתכ' מתחת סבלות מצרים היינו אותם שהם ממש תחת הסבלות הלבנים גם והצלתי אתכם מעבודתם על אותם שהיו שורפים אותם לפני ע"ז שלהם שלא אבדה תקותם ח"ו אפילו שנעשה בהם עבירה כי נעשו תקרובת ע"ז וגאלתי אתכם בזרוע נטויה היינו כמ"ש מהר"ם אלשיך ז"ל שטעם גלות מצרים היה כדי לצרפם כצרוף הכסף להכינם לקבל התורה וכתב ז"ל כי המתמעכים בבנין ודומיהם והמתים בימי החושך היו המורדים והפושעים ומיכה יוכיח זהו וגאלתי אתכם בזרוע נטויה לכם ממש בשפטים גדולים כדי שע"י כך יהיה הכנה כי ולקחתי אתכם לי לעם כו'

ולע"ד נראה רמז ולקחתי אתכם עמ"ש בפרקי ר' אליעזר הובא בילקוט פ' סי' קמ"ה כשהיו ישראל קוששין תבן ורומסים בחומר והקש היה ניקב את עקביהם ואדם מת בוסס בחומר רחל בת בנו של מתושלח היתה הרה ללדת ורמסוה בחומר עם בעלה ויצא הולד ממעיה ונתערב בתוך המלבן וירד מיכאל והעלהו לפני כסא הכבוד ובאותה הלילה כו' ושם ברקיע נעשה מלאך אותו הילד וי"ל דהנראה מתוך דברי המאמר כי לרחל ובעלה גם כן רמסו בתבן שכ"כ ורמסוה בחומר עם בעלה א"כ אמאי מלאך מיכאל לא העלה כי אם הילד אמנם כד דייקת שפיר תראה כי אין כונת המאמר ורמסוה בחומר עם בעלה לומר שרמסום ממש אלא אף שהיתה הרה ללדת שמו אותה לרמוס עמהם היא ובעלה ומ"ש בעלה לומר שח"ו לא נחשדו על הסתכלו' ועירוב עם נשים זרות רק היתה רומסת עם בעלה ויצ' הולד ממעיה על ידי רמיסתה ונתערב בתוך המלבן

ובזה ידויק כי בולד קאמר ונתערב בתוך המלבן ולא הם ועוד כי הרומסים היו ישראל בעבודתם וא"א לומר ח"ו שהם רמסום לכן מוכרח כמו שכתבתי שהיא היתה רומסת ונפל הולד ונתערב ונעשה מלאך זהו מש"ה וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים כמ"ש רמ"א ז"ל דהיינו לרשעים ואותם הצדיקים כולד הזה אותם ולקחתי אתכם לי לעם כי נעשה מלאך ברקיע

אמנם בשום שכל להבין איך פרעה הרשע הריע כזאת ובפרט כי עשה עצמו כאילו לא ידע את ה' המנהיג העולם ואמר מי ה' ואדרבא ההוא אמר ליוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת גם בתחילת העצה אמר הבה נתחכמה לו למושיען של ישראל כנראה ודאי כי כבר ידע כי יש לעולם אלהים חיים ומושיע לישראל ומה ראה לומר מי ה' גם אומרו אשר אשמע בקולו דהי"לל אשר אעשה כדברו גם משה ואהרן כשנותן את דבריהם כי תחילה אמרו כה אמר ה' שלח עמי כו' ואח"כ קאמר נלכה נא דרך כו' ומה בלע מאחר כי כבר אמר מי ה' כו'

אמנם להבין תוכן הדברים הנה הר"ב דת ודין כתב באופן אחר ולי הדיוט נראה לע"ד לומר באופן אחר גם להבין לע"ד מאמר ז"ל למה משה ואהרן אתם למה ודבריכם למה

שֶׁי הדברים מתומים ותאומים אמנם להבין הנז' נקדים מאי דאיתא בש"ס פרק הגוזל דף ק"ג ע"א מתני' הגוזל פרוטה מחבירו ונשבע יוליכנו אחריו אפילו למדי לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן הוא לשליח בית דין

והנה רש"י ז"ל פי' ונשבע לשקר והודה יוליכנו למדי דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו יתננה ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב פ"ז דין ט' ובספר מנחת בכורים שלי בש"ס קמא דף ק"ג מהש"ס יע"ש באורך ובזה אפשר דרך רמז בפסוק והיה כי יחטא ואשם שגזל ונשבע לשקר והשיב את הגזילה אשר גזל דודאי מה שגזל היא הגזילה אלא ירמוז והשיב הגזילה דוקא אשר גזל רוצה לומ' מי שגזל

או אפשר לומר אשר גזל רוצה לומר אפי' כל שהוא שוה פרוטה וכמ"ש הר"ס שאפי' נשאר לו שוה פרוטה עוד כ"א כפי דברי טעמו של הר"ס משום יאוש א"כ אפילו שנותן לב"ד בית דין עצמם צריכים הם להטפל עד שיגיע לידו ולא יעכבוה עד שיבא לתבוע כו' משום דלטעם כפרה הרי נתכפר לו ובית דין אינם צריכים כפרה מ"מ מטעם יאוש חייבים להטפל בית דין עד שיגיע לידו כי בזה ג"כ נראה לע"ד פסוק ישעיה ג' ה' במשפט יבא עם זקני עמו אתם בערתם הכרם גזילת העני בבתיכם והיינו מאחר שאתם בערתם כל עונם של ישראל ואותו הגזלן כבר בער עצמו מן הגזל מכל מקום גם אתם חייבים להטפל עד שיגיע לידו ולמה זה תניחהו בידכם כו'

עוד נקדים להבין למה משה ואהרן כו' עם פסוקים הנז' מ"ש בש"ס מסכת קמא דף ק"ד ע"א אתמר שליח שעשאו בעדים ר"ח אמר הוי שליח רבא אמר לא הוי שליח טעמא דר"ח משום דלהכי טרח ואוקמי בעדים כי היכי דליקום ברשותיה ורבא ה"ט דה"ק אינש מהימנא הוא אי סמכת סמוך אי בעית לשדורי שדר ופריך תנן השואל את הפרה ושלחה בידבנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בניו כו' של שואל ומתה פטור האי שלוחו היכי דמי אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן דהוי שלוחו דקרי ליה שלוחו אלא דעשאו בעדים וקתני פטור כדאמר ר"ח בשכירו ולקיטו הכא נמי בשכירו ולקיטו ועיין מ"ש ע"ז בספר מנח' בכורי' בשיטתי למסכת קמא בדף ק"ד מהש"ס יע"ש באורך

והנה כתב הרב דת ודין דאפשר דמן הדין היה מתירא פרעה לשלחם מעל פניו והנה משה רבינו ע"ה בא בטענה מאחר שאמר שמו יתברך לישראל ויקדו וישתחוו אם כן הרי כתבו התוס' כשהקשו מהיא דמר אתים מכותה ומר אתים בורה כו' דאדם חשוב שאני א"כ חשב משה כי כשבא שמו יתברך אליו אין לך דבר גדול מזה לשלח' לזה השיב להם פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו ר"ל אפי' היה הוא מדבר עמי שהוא בפניו מאחר שאיני מכירו לא הייתי יכול לשלחם ועוד כי גם את ישראל לא אשלח כי אפי' הייתי מכירו לשעבר הרבה מאד מאחר שהוא ע"י שליח אין אני יכול לשלחם יע"ש

אמנם לענ"ד יובן כפל מיה' לא ידעתי את ה' מאי תיבת את דספיק גם תיבת וגם לכן נראה דאפשר שהיה אומר מי ה' אשר אשמע בקולו דהיינו דצריך דוקא שיאמרו בפניו שלא כדי שאוכל לשלחם ואני לא ראיתיו עד הנה שידבר עמי גם לא ידעתי את ה' דהיינו ב"ד כדי שאוכל למסור בידי ב"ד כדתנן ועוד אפי' אם היה אומר לי בפני שלא עם פ' וגם את ישראל לא אשלח מאחר כי יכול לבטל שליחותו של שליח

אמנם להבין מאמרם ז"ל למה משה ואהרן כו' אתם למה ודברכם למה הכונה יובן עמ"ש דפרעה בא בטענ'

עם מרע"ה דהיינו מאחר דהלכה כרבא שאמר דלא מהני על ידי שליח כל זמן שפגים בפנים לא א"ל שלא ע"י הרי כתבו התוס' דבכל גוונא שלא בפניו לא מהני א"כ אתם למה באתם שהי"ל לדבר עמדי ואם תאמרו כי אדרבא הלכתא כר"ת ורבי יוחנן ור' אלעזר דאפי' שלא בפניו מהני והוי שליח אם כן דברכם למה דלמה אמרתם כה אמר ה' שלח כיון דאליבא דר"ח לא בעינן שיאמ' שלח אלא אפי' בלא שלח מהני בדיוקני וע"פי סברא זו אפשר היה יכול למאן עד שא"ל משה כן דברת לא אוסיף עוד ראות פניך כימה ליו לבר' מאחר שאתה גזלן ומחוייב להטפל בגזילה להחזירה אפילו עד אי הים באמור

מעתה אל עלינו חובת ביאור מקראי קדש השנויים בפרשתינו וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' די"ל אמאי פתח לשון דבור ואח"כ לשון אמירה גם פתח באלהי' ואח"כ שם הוי"ה גם מילת אליו מיותרת לגמרי שהרי כבר הזכיר שמו של משה

אמנם הרב כלי יקר עה"ת פי' ז"ל ע"ד מה שאז"ל שלכך נקרא שמו משה ולא משוי מן המים לפי שמשה לשון הוה ורוח ה' דיבר בבת פרעה לקרותו משה לשון מושך כי הוא המושך את ישראל מן הגלות מהמים הזדונים ואלו היה משה בודק בשמו היה נודע לו האמת כי ע"י יגאלו ישר' ולא היה קורא תגר לומר למה זה שלחתני כו' אך ממקום אחר יש ללמד זכות על משה כי אף דמשמו הי"ל לבדוק לידע מ"מ בדק במהות עצמו וראה את עצמו כבד פה וכבד לשון וע"כ חשב שאינו ראוי לשליחות כזה לכך נאמר וידבר דיבור קשה אלהים זו מידת הדין אל משה ר"ל שראוי ליתן את הדין עליו על שלא בדק בשמו ולהבין שהוא המושך את ישר' אך מצד עלמותו נתמלא עליו רחמים ה' ויאמר אמירה רכה אליו ר"ל בשביל מהות עלמותו כי להיות כבד פה וכבד לשון מלאו לבו לומר למה זה שלחתני ויען כי שמו ומהותו סתרי אהדדי לכך א"ל אני ה' מלא רחמים לדונך לכף זכות

ולע"ד בזה יומתק רמז דבר ה' אל משה ותשובתו אליו יתברך בפ' ויקרא אליו מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני כי י"ל חדא כי מאחר שאמר ויקרא אליו מתוך הסנה שני ויאמ' אל תקרב כו' ול"ל להודי' אופן הקריא' גם כ"פ משה משה גם מילת ויאמר מיותרת דהי"ל ויקרא אליו כו' משה כו' גם תשובת משה אמנם אפשר ירמוז הנז' שהקב"ה רמז לו באותה קריאה שאותה אמירה של בת פרעה שקראו משה היתה לרמוז משה אשר רוצה לומר לשון מושך שעתיד למשוך ישראל מגלותם לזה ענה משה הנני רוצה לומר כל דבר אשר יועיל מהיות גופי הנני אמנם לענין שליחות דברים הנני כבד פה וכבד לשון

אמנם הרב שמע שלמה כתב שכונת ויאמר אליו אני ה' עמ"ש רז"ל מי גרם שתגים דעתך נגדי אני שעשיתיך סרסור זהו ויאמר אליו אני ה' חוזר לפרשה של מעלה שכתב למה הרעותה והשיב לו הקב"ה אני גרמתי שדברת לי דברים הללו

אמנם הרב מהר"ס אלשיך ז"ל פירש דקאי למ"ש וידבר אלהי' אל משה שדיבר אליו קשות ואח"כ אמר לו אל יעלה על רוחך שבשביל זה אמעט נדר כבואתך שתהי' מעתה באספקל' שאינה מאירה כי אם אני ה' הגדול דובר כך רוצה לומר בעס זה כמאז וכקדם ולא בשאינה מאירה

ובזה לע"ד אפשר לומר דזהו כונת הפסוק לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי כו' רוצה לו' רצאת אמירה עלמה תאמר לבני ישראל דכמו שכעסתי עליך ודברתי לך קשות ועכ"ז אמרתי לך אני ה' במידת הרחמים ושמי הקיום באספקלריא המאירה לא אשנה מתך כן יהיה לכם כי הש"כ

שאענוש אותם ואפרע מהם ובכל זאת לא אעזבכם ולא אעשה כלה והוכחתי כו' אף על פי שאינם ראוים כי היו מוטמעים כמש"ל

או אפשר לומר לע"ד יובן ויאמר אליו אני ה' עמ"ש הרב העקידה ז"ל שענין שותפות אהרן בשליחות עם משה עם שחשב משה ענין זה אלו לקבלת חסרון חס ושלום שילטרך לאחר שיתלא חסרונו אלהים חשבה לטובה להוליאו מכלל אותם הנבאים שירכם להיות רגילים בין כיתות אנשים יומם ולילה בבתיהם לא ישכנו רגליהם להודיעם ולהדריכם מ"מ זו היא סיבה עלומה מיעוט כבודם בעיניהם עד שכבר הוחזקו קלותם למשוגעים כמ"ש אויל הנביא וכן מדוע בא המשוגע כו' להרחיקו מכל זה ראה יתברך לסלקו מן הדבורים התמידים עד שיהא הוא במדריגת אלהים דמשלח לנביא והנביא הוא דבר ידבר את אשר ילוה כמ"ש הכתוב ראה נתתיך אלהים כו' זהו לע"ד כונת פסוק למה הרעות לעם הזה כי ע"י זה כפרו והתריסו בי כמ"ש ירא אלהים כו' ואין לך זלזול כבוד יותר מזה ואם אין אתה חושש בעדי כל כך אם כן למה זה שלחתני רוצה לומר שלחת לאהרן עמדי כדי שאני אהיה לו לאלהים כו' ושלחתני באופן שליחות מכובד בדרך זה או למה זה קאי לאהרן ר"ל למה שלחתני זה לכבדני מאחר שהי' לי זלזול בזה לזה השיבו יתברך וידבר אלהים אל משה אני ה' רוצה לומר אע"פי שאמרתי לך אתה תהיה לי לאלהים מכל מקום לכל אשר אשלחך תלך כי אני ה' האלהים כביכול ויש לי להחזיק טובה אל האבות כו'

אמנם הר"ב זרע ברך ז"ל כתב בכונת הפסוק למה הרעות כו' גם להבין המאמר ז"ל וז"ל ויעבידו והלא ישמעאל וילחק אחים היו ועשו ויעקב אחים היו ולמה לא ירדו לא ישמעאל ולא עשו אר"א משל למה הדבר דומה לאחד שלוה מן המלך לאחר ימים נפטר הלוה והניח ב' בנים ומלא את האחד משמש לפניו ואחד ברח אמר לאותו המשמש לפניו ממך אני גובה כל חובי שהיה חייב לי אביך אמר לפניו בשביל ששמשתי לפניך הפסדתי א"ל חייך שכר גדול אני נותן לך לכשנתפש אותו אני נותנו לך לעבד כך לעתיד לבא וירשו הנגב את הר עשו ועוד כתיב את אחיך תעבוד ולא די שלא עבדו אלא שהעבידו בכל הלרות כאשר עשה כן יעשה לו עכ"ל כתב ז"ל בפי' שמות דף כ"ה ע"ב דיש לדק' במאמר הזה כי תחילה פתח בתרתי ולא ישמעאל ועשו אחים היו ולמה לא ירדו לא ישמעאל ולא עשו ואח"כ סיים בחד המשל כך לעתיד לבא וירשו את הר עשו כו' גם דאין המשל דומה לנמשל דבמשל קאמר לעבד כו' ובנמשל אינו אלא ירושה כמ"ש וירשו כו' גם שאח"כ קאמר ועוד כתיב ואת אחיך תעבוד כו' כנראה דקאי דומיא למשל דנותנו לעבד לזה כתב ז"ל דהכונה דמ"ש אני מוסרו לך לעבד קאי לישמעאל דכשאינו רוצה לפרוע חוב אבין היינו מחמת טענה כי גר יהיה זרעך כתיב והוא היה בן האמה ובנך הבא מן השפחה אינו קרוי בנך אלא בנה אם כן הוא עצמו הלדיק עליו דינו כי הוא עבד לך כי הוא בן שפחה מלרית ולהכי כשנתפש אותו אני מוסרו לך לעבד לפי טענתו ולגבי עשו דלא שייך טעם זה שהרי בן רבקה הוא אלא מפני שברח אתה יורש את הנגב וביותר לפי שהעביד אותך כאשר עשה כן יעשה לו ולא מטעם עבדות כישמעאל דלא ראי זה כראי זה הלד השוה שבהם דשניהם עבדים זה מטעם טענתו וזה מטעם כאשר עשה אך י"ל לע"ד עליו שהרי במשל כשאמר אני מוסרו לך לעבד היינו משום שלא פרע החוב לכן נ"ל דמוסרו לך לעבד היינו מטעם עבד לוה כו' וכל שכן שהעביד אותך תחת אשר כתיב ואת אחיך תעבוד

ועל פי זה כתב הרב ז"ל כונת מרע"ה אחר למה הרעות לעם הזה אם בשביל ידוע תדע כו' א"כ הרי ישמעאל ועשו וא"ת מאי איכפת לי למה זה שלחתני דמ"ש וא"ת מאי איכפת לי כו' אין לו מובן

אמנם כתב הרב ז"ל שהוא עמ"ש וכמ"ש מרן ז"ל בש"ע סי' קל"ב שנים שערבו לאחד כשיבא המלוה לתבוע מהערב יפרע מאיזה מהם שירלה את הכל ויש אומרים שאם יכול להפרע משניהם גובה מזה מחלה ומזה מחלה ואם פרע הראשון את הכל חוזר ותובע מחבירו חלקו כו'

ועל פי זה יובן שבניו של יעקב פרעו חלק עשו וישמעאל מלד שהיו ערבנים קבלנים זה לזה לזה א"ל משה למה הרעות לעם הזה והלא ישמעאל ועשו מבניו ואם תאמר מאי איכפת לי רוצה לומר מילת לי חוזר להקב"ה שיאמ' הקב"ה מאי איכפת לי כיון שהם קבלנים מאיזה שירלה נתפרע הכל א"כ למה זה שלחתני דלפ"ז עדין לא נשלם הזמן ולמה זה שלחתני להוליאם קודם זמנם

ובזה נראה לע"ד כונת מ"ש ז"ל מהו והשל לא הללת ר"י או' והללת לא הללת ודאי ר"ע אומר יודע אני שאתה עתיד להליל אלא מאי איכפת לך באותם הניתנים תחת הבנין דהמאמר הזה אומר דרשוני וחיו ולע"ד יובן עם הנז' דמשה רבינו ע"ה ח"ו שלא היה מאמין שהאל יתברך ילילם כוקאי אלא כל קו' היה למה הרעות כו' שהרי מאחר שאלת אותם לגאלם מוכרח שאין אתה נפרע מישראל כל החוב אלא חלי מזה וחלי מזה אבל עתה שהרעות לעם הזה נמלא שעל ידי כובד העבודה נמלא שפורעים גם כל החוב נמלא דהלל לא הללת ודאי אלא נמלא שהם פורעים כל החוב ואינם יכולים לחזור ולגבות חלק עשו וישמעאל יען כי לא יחשבו להם כובד העבודה לפריעת הכל ונמלא שמלבד שלא הללת' עכשיו מפריעת חלק עשו וישמעאל אלא שגם אינם נלולים לעתיד לבא ליפרע מהם אם כן למה זה שלחתני מוטב שיהיו ד' מאות שנה ואח"כ בדינא ובדיינא יוליאו חלק עשו וישמעאל מהם ומארץ מלרים ח"ו אלא יודע אני שעתיד להליל רוצה לומר לעתיד לבא אתה נפרע בעבורם מעשו וישמעאל מה שפרעו ישראל בעבורם אלא אותם הניתנים תחת הבנין דזה לא נאמר בחוב מה יהיה עליהם

ובזה יובן גם כן מאמר למה משה ואהרן אתם למה ודבריכם למה כו' דהכונה דפרעה עלמו בא בטענה זו עם משה ואהרן שא"ל אתם למה אין אתם פורעים עם אחיכם את החוב ואין אתם בעבודתם הלא הם פרעו חלי החוב אם כן אתם חייבים לפרוע החלי האחר ואם אין אתם רולים להשתעבד אם כן דבריכם למה מוכרח אני לפרוע כל החוב מישראל

אמנם עמ"ש הר"ב זרע ברך ז"ל יובן פסוקי ישעיה סימן ס' ובנו בני נכר חומותיך ומלכיהם ישרתונך כי בקלפי הכתיך וברלוני רחמתיך כו' כי הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו והגוים חרוב יחרבו די"ל דפתח בבני נכר שיבנו וישרתו כי הגוי כו' והגוים כו' אמנם יובן דהיינו ובנו בני נכר חומותיך דהיינו בני נכריה שהם ישמעאל יהיו לעבדים לבנות ולשרת וגם מלכיהם ישרתונך יען לא פרעו בחוב אביהם בטענת שהם בני שפחה כו'

ואף על פי שאני הקדמתי לכם הגאולה מכל מקום לכם ויתרתי ולא להם וכמו שנבאר בעזרת האל יתברך יען כי הגוי והממלכה דהיינו ישמעאל שברכו לגוי גדול כו' אשר לא יעבדוך יאבדו יען כי בטענה זו כילל מהשעבוד אבל הגוים שהם בני עשו חרוב יחרבו דהיינו משום החורבה והשעבוד שעשו לישראל יחרבו דוקא מטעם זה

אמנם להבין פסו' ראה ראיתי את עוני עמי וארד להצילו כו' יובן בהקדים מ"ש הר"א ז"ל בפרק שבועת הפקדון שהשכים לדברי הרמב"ם ז"ל שהביאו הירושלמי ופי' מה שפי' ועלה דאמרי ושמעינן מינה דשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחר ליטול חלקו אין שומעין לו אלא אי איתיה לחבריה במתא ושמע ולא אתא שליחותיה עבד ובכל משמעי' דינא בהדיה ואם מודה יהיב ליה כוליה ממונא כיון דידע חבריה ולא אתא ודאי ניחא ליה במאי דעביד ולא קפדי אהדדי יע"ש ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב ה' שלוחין פ"ג דין ג' עד דף ל"ה ע"ב יעש"ב

כי עפ"ז יובן ג"כ פסוק נחמיה סי' ה' ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים כו' וגם אני אחי ונערי נושים בהם כסף ודגן נעזבה נא את המשא הזה והשיבו נא להם כהיום שדותיהם כרמיהם זתיה' ובתיהם ומאת הכסף והדגן והתירוש אשר אתם נושים בהם ויאמרו נשיב ומהם לא נבקש כן נעשה כאשר אתה אומר כו' די"ל אחר דקאמר להם השיבו להם כהיום שדותיהם כו' ומאת הכסף כו' מאי אשר אתם נושים בהם גם תשובתם נשיב ומהם לא נבקש שנראה כפל הדברים במילות שונות ועוד זאת יתירה מ"ש כן נעשה כאשר אתה אומר כו'

אמנם יובן עם הנז' כמו שפי' רש"י שדלת העם הם היו נועקים מהם היו נועקים כו' לזה א"ל נחמיה אני ונערי נושים בהם כסף ודגן נעזבה את המשא הזה כי רש"י קאמר נושים כמו והנושה בא לקחת אמנם אפשר כי אמר להם על ההלואות שאני ואחי ונערי נושים בהם כסף ודגן שהם לוקחים ואנחנו ערבנים בעבורם נעזבה נא את המשא הזה כי זה אנחנו נפרע בעבורם אבל שדותיהם וכרמיהם וזתיהם ובתיהם השיבו להם ומאת הכסף והדגן כו' אשר אתם נושים בהם בלבד שאין לכם ערבנים עשירים בעבורם כי בזה מן הדין כשים לכם ממי לגבות לא תשאלו מהם לזה השיבו לו ויאמרו כשיב אותם משכונות נשיב ודאי וגם מהם לא נבקש קאי לאחרים שהם ערבים בעבורם לא נבקש יען כי וכן נעשה אתה אומר ומאחר שעל ידי פיום אנו מוחלים ודאי שמחול לכולם כסברת הרא"ש ז"ל גם פסו' מחנום איך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם ביום עמודך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שעריו ועל ירושלים ידו גורל גם אתה כאחד מהם יובן עמ"ש במאמ' כי תלונתינו עם עשו היינו מהחימה אשר עשה יכסהו בושה ונכרת יען כי מלבד ביום עמודך מנגד ולא רצית לפרוע החוב אשר כי גר יהיה זרעך שמוטל עליכם ג"כ אלא שביום שבות זרים חילו שלא היה עליכם שום חוב לא באת לעזרתם אלא כשנכרים באו שעריו ועל ירושלים ידו גורל גם אתה כאחד מהם שלא די שלא קיימת פסוק ואת אחיך תעבוד אלא שגם אתה שעבדת אותם לכן שוכרח שיכרת לעולם בע"כ הדרך למאי דפרישנא לעיל במקרא' קלש האמורים בפרשתינו באומרו פרעה למשה מי ה' אשר אשמע בקולו ראיתי להרמ"א ז"ל בספרו תורת משה דרך ובא דרך אחרת בכונת המקרא' הנז' אחר הדיוקים דמי ה' אשר אשמע בקולו סתרי אהדדי כו' ואם הכל ענין אחד היכי קאמר א"כ לא ידעתי גם מאחר שאינו שומע ודאי לא ישלח גם דנראה דלד"א ישמע ואיך קאמר לא ידעתי גם שחזר לומר וגם כו' ופי' ז"ל כי משה ואהרן א"ל ג' עיקרים א' כה אמר ה' שהוא מציאותו יתברך ב' אלהי ישראל בפרטות עליהם השגחתו יותר ג' שאינו בכל אלהי העמים שאינו כניד ומכוה כי אם לאומתו אלא עם שהוא אלהי ישראל ביחוד הוא ג"כ גוזר על כל מלך ושליט כי יוכל הכל הוא זהו מ"ש שלח את עמי דרך גזרה לזה השיב פרעה מי ה' כי אם במציאותו יתברך ואם במונח כי ישנו ולהיות שהוא אלהי ישראל לא ידעתיו מ"מ לא התחייב לקיים דברו זהו מ"ש אשר אשמע בקולו כי העבריים שהוא אלהיהם ישמעו

והנה עשיית מאמרו יהיה כאחד מג' אופנים או דרך חן כמלך העושה רצון מלך אחר כי למחר ג"כ יעשה לו ג"כ דברו או דרך פרעון גמול הטובה אשר עשה לו כענין האלוס לזה אמר לראשונה שהוא דרך גזירה יגזור על עמו כי אינו אלהי לשמוע בקולו ואם דרך טובה זה יהיה כדבר קטן אך לשלח את ישראל ס' רבוא לבד מטף ונשים והמתים בחושך שהוא דבר גדול זה לא יתכן זהו מ"ש לשלח את ישר' בתמיה ואם שגמל לי טובה על ידי יוסף כמ"ש אשר האלהים עושה הגיד כו' לא ידעתי את ה' כי שם היה כשם אלהים ואם במונח כי ה' הוא האלהים מ"מ זהו לטובה קרובה לשיעורה שעשה לי לא אשלח וזהו וגם ר"ל ואפי' אם גם לזה אודה מ"מ את ישראל שהוא דבר גדול לא אשלח לזה השיבו משה על מ"ש לא ידעתי כו' זהו משום כי אלהי העברי' נקרא יען שם ההוי"ה לא היה שגור בפי הכל ועל מ"ש שלא יתרר על אומה אחת זה אינו המה שהוא נקרא אלהי העברים הוא יען אינו מכנה שמו על שאר האומות ומ"ש כי השאלה היא גדולה ואין שייכות לא לדרך חן ולא לתשלום גמול אדרבא קטנה היא לילך דרך ג' ימים כו' וא"ת אפשר שלא ישובו אפ"ה טוב ליקח הספק ולא הודאי כי אם יפגענו בדבר או בחרב ידבק בהם וילכדו עמם יע"ש

או אפשר לומר והוא עמ"ש הטור י"ד סי' רס"ז ומרן בש"ע שם דהמוכר עבדו לגוי יצא לחירות אם ברח ואם לאו קונסים אותו לפדותו עד עשרה בדמיו והנה פרעה הבין כי מאמר משה שאמר כה אמר ה' שלח היינו כיון שהם עם ישר' אין למוכרם לגוי ויצאו לחירות במכירתם לזה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו ר"ל כיון שהוא אינו אלוהו איך תאמר לו כה אמר כו' כי זהו כסברא אבל לשלח את ישראל כי הוא צרי' לתת עד עשרה בדמין

או אפשר מי ה' כו' דכיון דמכרו לגוי יצא לחירות וכל טענת משה היינו שלח את עמי כו' שהם עבדיו של הקב"ה לכך הוצרך לכפור כדי שיהיה לו דין גוי והמוכ' עבדו לגוי יצא לחירות וזמ"ש ז"ל רוצה אתה לבלות המכה כו' אמור הרי אתם כו' הרי אתם עבדיו של הקב"ה וכיון שחוזר בתשובה לא יוכל לשעבדם שהם עבדי ה' וע"י התשו' נמצא שהמכה כלה מעליו לכך אמר לשעבר כו' כמתחרט בוידוי עד עתה היו עבדיו שלא היה מאמין וא"כ יצאו בני חורין ישראל אבל עכשיו הרי אתם עבדי ה' כו'

ועוד כי זהו היינו אם היה בשביל הגזירה של כי גר יהיה כו' אבל כיון שפרעה שעבדם מדין דינא דמלכות' כי זהו לע"ד כונת הפ' הבה נתחכמה כו' כי יש לדקדק כיון שכבר מוכרחים היו להיותם שם בגלות ת' שנה מה צורך העינוי מתחילה ומהו החכמה שעשה מאחר כי העינוי הזה גזירה גם וישימו עליו כו' למען כו' כי הנה רש"י ז"ל פירש שרי מסים ומהו המס שיבנו כו' אמנם כיון דהדין הוא דגוי קנה לישראל למעשה ידיו קנין הגוף והיינו היכא שבאו במלחמה או בשביל המס כי אז עבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר להכי שם עליהם מסי' כדי לגבות בעד המס לעבדים וז"ש למען ענותו וזמ"ש לא ידעתי את ה' דהיינו שבעד אותה הגזירה קבלתם אלא וגם את ישראל לא אשלח שיהיו בני חורין דאם היו משועבדים ג"כ אחר כך אליו אפשר שהייתי שולחם אבל שיצאו בני חורין לא לזה השיבו מרע"ה כיון דאלהי העברים נקרא עלינו א"כ מעולם לא היו חייבים אליך מס וא"כ לא הוי מדינא ד"ד וגם לא נשבו בעת מלחמה ולכך לא קניתה אותם אפילו למעשה ידיו לכן א"ל

פרעה

פרעה למה משה ואהרן תפריעו דלפי זה אין שום אדם זוכה בו לענין מעשה ידיו כיון שאני לא זכיתי בו למעשה ידיו וז"ש למה כו' אתם למה ולכרכם למה לפי דברכם נראה' שאתם רוצים שיהיו עבדי ה' א"כ איך תרונו אותם כשבו בשעת שלום כי לפי זה אפי' רבו ב' לא קנייה למעשה ידיו בין שאמרת כי לא קניתי אותם קנין הגוף וז"ש למה הרעות לעם הזה דתינח מ"ש לי ודאי ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך א"ת סבור הייתי דהיינו שיניחם ברשותו כמו שהיו אתמול שעי"כ יתעורר לקיים סברתי כי משועבדים הם למעשה ידיהם ויכבד עליהם העבודה לא השבתי וא"ת שבן הוא הדין והו"ל כשבאם בשעת מלחמה א"כ למה זה שלחתני חינם הי"ל ליתן לו בעדם מחיר מה לזה השיב לו הקב"ה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם מאחר כי הוא גוי וכבר הם בני חורין וגם כי ביד חזקה יגרשם מארצו כי הדין הוא עבד שמכרו רבו לא"ל יצא לחירות וכופין לרבו כ'שיכתוב גט שחרור ומפסיד הדמים ולכך ע"כ יגרשם מארצו שהיא ח"ל ולכן הכריחוהו לפרעה לומר בצאת ישר' ממצרים הרי אתם ברשותכם הרי אתם בני חורין הרי אתם כו'

או אפשר לומר לע"ד בכונת המאמר הנז' והוא בהקדים מ"ש בספרי השאלה דף ל"ח ע"ב עבד שנשבה ופדאוהו אם לשם עבד ישתעבד אם לשם בן חורין לא ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ואמרי' בגמ' במאי עסקינן אי לפני יאוש לשם בן חורין אמאי לא ישתעבד אי לאחר יאוש אמאי ישתעבד אפי' לשם עבד וקס"ד לרבו ראשון אמר אביי לעולם לפני יאוש ולשם עבד ישתעבד לרבו ראשון לשם בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לרבו ראשון דילמא ממנעי ולא פרקי לב' לא דהא לשם בן חורין פרקיה ורשב"ג ס"ל בין כך ובין כך ישתעבד דס"ל כשם שמלו' לפדות את בני חורין כך מלוה לפדות את העבדי' רבא אמר לעולם לאחר יאוש ולשם עבד לא ישתעבד לרבו ב' לשם בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לב' לא דהא לשם בן חורין פרקיה לראשון לא דהא לאחר יאוש הוא רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד כחזקיה דאמר מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד כדי שלא יהו כל א' הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו מתיבי א"ל רשב"ג כשם שמלוה לפדות את בני חורין כך מלוה כו' בשלמא לאביי דאמר לפני יאוש היינו דקאמר כשם אלא לרבא דקאמר לאחר יאוש האי כשם משום דחזקיה הוא א"ל רבא רשב"ג לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן והכי קאמר ליה אי לפני יאוש קאמריתו היינו כשם אי לאחר יאוש קאמריתו כחזקיה כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב פ"ח מה' עבדים דין ט"ו יע"ש

ובזה יובן מאמרם ז"ל שא"ל לפרעה מבקש אתה לכלות המכה הזאת ממך אמור הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה לריכי' אתם להלל להקב"ה שאתם עבדיו שנאמר הללו עבדי ה' כו' יע"ש ר"ל שלא יחשו' פרעה בלבו לומר שישראל נשבו מידו ואם אחרים יפדום ח"ו מידו של הקב"ה אם לשם עבדות יחזור לרבו ויתן דמיו אי לשם בן חורין יחזור אליו בלא כלום להכי א"ל אמור הרי אתם ברשותכ' הרי אתם עבדיו של הקב"ה שהוא אלהינו ואדונינו ראשון ואחרון מ"מ פרעה הרשע שינה ואמר לשעבר כו' מיהו עכשיו הרי אתם כו' ולריכים להלל

או אפשר לומר עמ"ש המבי"ט ח"ב סי' ל"ג במעשה השפחה שברחה ולא יכלה גבירתה להוליאה ומכרה לאחר ואחר לאב המומר ופסק דכל שלא בא לה האונס מהקונ' לא מקרי אונס . גם כי בינן שברחה לזנות עם המומר הו"ל במפקרת עלמה וכופין את רבו אפי' באונס לשחררה וא"כ אפי' באונס כפיר דמי יע"ש וז"ש רולה אתה לכלות דעתה אין אנו בורחים ואין בע"כ ע"י אלא מלד הדבר והאונס זה בא אליך אתה רולה א"כ גמור כו' דאז מה נפשך אם תודה מכילותו יתברך אשר בידו נפש כל חי א"כ מוכרח לומר הרי אתם עבדיו של הקב"ה ואין לריך שום דבר ואם עדיין תכפור שאין אונס זה ממנו ח"ו אמור הרי אתם ברשותכם דלדעתך שאינו ממנו א"כ השיחרור הוי כדין לזה אמר לשעבר כו' דכיון דאתם זניתם מאחרי הקב"ה ע"י שהייתם עבדי מוכרח אני לשחרר והרי אתם בני חורין הרי אתם עבדיו כו' ולריכי' להלל להקב"ה

ובזה נלע"ד להבין פסוק יחזקאל סי' כ"ג והשבתי זמתך ממך ואת זנותך מארץ מצרים כו' ומצרים לא תזכרי עוד כו' כי יש לדקדק מאחר שכבר אמר בניך ובנותיך יקחו כו' הרי ישבום בשבי מה חוזר לומר והשבתי זמתך וזנותך כו' ומצרים כו' אם לא כיון דשפחה שהופקרה כופין לשחררה דומה לזה היה ענין גלות מצרים שאם ח"ו הניחם עוד מעט היו נכנסים בחמשים שערי טומאה ונטמעים לכן הוכרח לקרב הקץ לזה אמר אחרי העלותך שמא תאמרי אלכה אחרי מאהבי וניאופים ועי"כ מוכרח לפדותינו לז"א והשבתי זמתך וזנותך כו' ומצרים לא תזכרי עוד ר"ל בענין מצרים הלא אזרבה בעה"י בדור שכולו זכאי כי"ר

אמנם להבין המאמר ז"ל ונ"ל לכן אמור לבני ישראל אין לכן אלא לשון שבועה שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי נשבע הקב"ה שיגאלם שלא יתיירא משה שמא מידת הדין מעכב גאולתן והולאתי כו' ד' גאולות יש כאן כנגד ארבע גזירות שגזר עליהם פרעה וכנגדם תיקנו חכמים ד' כוסות לקיים מה שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא כי"ר . יובן עמ"ש הר"ב המפה בהגה י"ד סי' רס"ז ס"פ דהמוכ' עבדו לגוי על תנאי שיחזרנו לו אחר זמן קלוב או חוץ מהמלות או חוץ ממלאכתו הרי זה ספק אם יצא לחירות לכך נסתפק משה שלא יעכב מדת הדין דילאו לחירות אפי' מכרם לזמן והם עבדי פרעה לעד

וז"ש שלא יאמר אותו לדיק ועבדום כו' קיים בהם ואפי' דמכרם כיון שהיה לזמן קיים בהם העבדות וא"כ יחזרו אליו עבדים וא"כ ילאו כו' שהוא תנאי חוץ ממלאכתו כו' וכדין נוטלים ישראל ממונם לא קיים בהם דהיינו אם היו ח"ו בני חורין מצלות ה' ע"י שמכרם שהם תרי דסתרי

וז"ש ויאמר אליו אני ה' נאמן לשלם שכר כו' דכיון דמכרתים חוץ מהמלות כדין אני מוליאם ממנו שהרי לא הניחם לילך לזבוח כו' ולזה א"ל ויאוגו לי כו' ויובן פסוק למה הרעות כו' ופסוק וידבר אלהים כו' אני ה' עמ"ש הרב העקידה כו' כנז'

ואיתא במדרש קומי לך רעייתי כו' אמרו ישראל רבש"ע ת' שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו א"ל ככר שלמו שנאמר כי הנה הסתו עבר כו' מיד גלו הלדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר הנלנים נראו בארץ אלא שבטו של לוי שהיו לדיקים כולם עכ"ל

והנה היפ"ת ז"ל כתב שהקב"ה גילה להם שנשלמו שהמנין מתחיל מילחק והיינו שאין גזירת ועבדום כו' דבק עם ת' שנה אלא ת"ל שלאחר ת' נשלמים כל הגרות והגלות או שהקב"ה ריחם עליהם כמ"ש רז"ל במ' חוית שא"ל משה כשהקב"ה חפץ בכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג כו' והיינו ע"י כובד השיעבוד וזמ"ש כי הנה הסתו עבר כו' ר"ל להיות השעבוד קשה מאד כשתיו הספיק להם הזמן זה יע"ש והנה לע"ד יובן ענין כובד השעבוד נכון הדבר שמדוייק בפסוק כי הנה הסתו אבל, מה שאינו דבק עמ"ש

שבדות ועינוי היכן רמוז אלא יומתקו דבריו ז"ל עמ"ש רש"י ז"ל כי פי' הנה הפתו אינו על קושי השעבוד אלא ר"ל אלו הת' שנה כבר נשלמו כי נמנו משנולד יצחק הנשם אלף כו' היינו קושי השתו דהיינו קושי השעבוד עי"ז נשלמו כי עפ"ז נלע"ד כונת הפסוק בפרשתינו ושמי ה' לא נודעתי להם כו' ר"ל שיאמר לישראל אל תביטו בחשבון דקרא יען שהקב"ה לא גילה להם בהדיא מידת רחמיו שעתיד לדלג על הקץ וגם הקימותי את בריתי כו' אשר גרו בה כי הגרות והגלו' מתחיל מהם ונמצא שכבר נתקיים גליות הת' שנה. וגם טעם אחר כי אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם וזהו קושי גדול אשר לא גזרתי עפ"י אלו הב' טעמים תאמר להם לישראל אני ה' והוצאתי כו' ולא תאמרו עדיין לא נשלם הקץ וכן מדוייק שם בפסוק ענה דודי בו' כי קדמה אמירה אחד להקב"ה שעדיין לא נשלם כו' והשי' הקב"ה קומי לך כו'

אמנם מה שיש לדקדק הוא דהלא הגזירה היתה ת' שנה וכל מה שישבו היה רד"ו שנה ואיך כתב ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרים ת"ל שנה כו' וכן מצינו בפ' חלק כשנתווכח גביהא בן פסיסא עם בני מצרים שאל מהם שכר עבודת ת"ל שנה מס' רבוא כו' והלא לא שעבדום כי אם רד"ו ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים שיטת סנהדרין דף צ"א מהש"ם יעש"ב

והרב כלי יקר ז"ל כתב טעם תוספת אלו השני' יען רבי' מכמה עמי הארץ אשר לא רצו לצאת ממצרי' כי בעבור זה מתו ד' חלקי' מישראל בימי האפילה כמ"ש חז"ל וחמושי' כו' ועפ"ז כתב הרב ז"ל שהוא כונת הפ' ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרי' כו' דהיל"ל ומושב בני ישראל בארץ מצרי' כו' אלא ר"ל שהקב"ה גזר כי גר כו' גרי' ולא תושבי' והמה לשואה יבקשו לשבת שם ז"ש אשר ישבו בארץ מצרי' מסיבה שרצו להתיישב שם המה גרמו שניתוספו ונשלמו לת"ל שנה ובזה יתורץ כי אין כונת הפסוק שישבו ת"ל שנה אלא סיבת אשר ישבו שרצו להתיישב שם גרם כי נתארך עד ת"ל והיינו מינו' גזירת בין הבתרי'

ועפי"ז יראה לענ"ד מ"ש בפרשת לך לך והנה אימה חשיכה גדולה נופלת כו' ויאמר לאברהם ידוע תדע כו' כי רש"י ז"ל פירש חשיכה רמז לחשך הגליות יע"ש

אמנם עפ"י האמור יתכן שהראה לו הקב"ה חשך זה רמז כי עתידין למות רביע מישראל בג' ימי האפילה וז"ש ידוע תדע ר"ל מענין חשך זה תדע העתיד להיו' לבניך כמ"ש וחמושי' עלו אחד מחמשי' כו' והענין הוא כי הגזירה היא כי גר יהיה זרעך גרות דוקא ולא שיהיו תושבי' רק גרים בארץ לא להם ואז יהיה הכל בין הגרות והשיעבוד והעינוי ומהיו' יהיה הכל ת' שנה אמנם מסיבת אותם שרוצי' להתיישב שם יהיה יותר מהת' שנה עוד שלשי' שנה

אמנם לקושייתינו כיון שהעינוי והשעבוד לא היה כי אם רד"ו שנה א"כ איך שאל בן פסיסא שכר עבודת ת"ל שנה לזה תירץ הרב פרשת דרכי' דף י"ד ע"א עם הנז"ל דכיון דקושי השעבוד גם ריבוי בני ישראל שנתרבו שלא כדרך טבע הוא שהשלימו לת"ל שנה לזה לא בקש כי אם עבודת ס' רבוא אפי' שהיה יותר ויותר יען הריבוי הוא שהשלי' לת"ל שנה כי הקושי או הריבוי השלי' לת"ל לס' רבוא מ"מ עדיין קשה דמה זה טח עיניהם מראות בני מצרי' שבקשו ג' ימים ובדקו ולא מצאו תשוב' שהרי הי"ל להשי' הרי השיעבו' והעינוי גזירת ה' היתה כמ"ש ועבדו' וענו אותם ואפשר שלא השיבו בן מאחר דכתיב שם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול א"כ נתבטלה טענתם

אמנם עדיין תיקשה תינח שלא יוכלו לשאול כספם וזהבם ת"מ למה ברחו והניחו הכל הרי טענת שכר העבודה כו' ליכא כיון שהיא גזירת ה' והרכוש כבר לקחו וי"ל דהבינו דכונת ואח"כ יצאו כו' היינו שכר העבודה של ס' ריבוא דזה ודאי לא יספוק כל מתוג' לכ"כ שני' עבודת ס' ריבוא לכן ברחו

אך קשה גביהא בן פסיסא מתחילה אמאי לא הביא פסו' זה דכתיב ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דהיינו חלף פעולתם וי"ל דעדיין היה להם טענה מנין שישבו שם ת"ל שנה וצריך להביא פסו' זה כדכתי' ומושב בני ישראל כו' לכן תכף הביא להם משם. אמנם בס' עלה ריענן בשיטתו על סנהדרין דף צ"א הקשה הכי אמאי לא הביא פסו' זה דואח"כ יצאו כו' ותירץ משום דרצה ליטול שכר של ס' רבוא כנראה דר"ל שאם היה מביא מפסוק זה היה להם לומר א"כ הקב"ה הכי גזר ובזה הרכוש אשר יצאו נתרצה הקב"ה וזהו תימה שהרי בדקו ולא מצאו תשובה ואם מהאי קרא נראה דהרכוש היינו חלף העבודה א"כ אמאי לא מצאו תשובה לכן נראה כמ"ש שעדיין הי"ל טענה לומר מי יימר שעבדו ת"ל שנה לזה תכף הביא פסוק זה דישבו ת"ל שנה וא"כ מה שאמר הקב"ה ברכוש גדול אפילו שהיה חלף העבודה מ"מ ודאי לא הספיק מה שנטלו ממונ' וחייבי' לשלם עבודת ס' רבו' ובזה כולהו מודו לכן ברחו

או אפשר כי אדרבא הביא מפסוק ומושב כו' שכתו' שישבו ת"ל שנה והרי הגזירה לא היתה כי אם ת' שנה ש"מ דמה שנשתעבדו כיד' לא היה בעד הגזירה אלא הם שעבדנ' וחייבי' לתת שכר עבודתם

או אפשר שהם לא יתרצו בהבטחת ה' ואח"כ יצאו שהרי גם הכא כתב והיה כי תלכו לא תלכו ריקם כו' ולכך שאל עבודתם. או אפשר שאם היה מביא מפסוק ברכוש גדול היה להם טענה לומר ברכוש היינו שיסחרו ויקנו נכסים

ועוד כתב הרב כלי יקר עה"ת על מ"ש לעיל כתב בשם מהרי"א שניתוספו להם שלשי' שנה בחטאם כי היו ישראל במצרי' רעים וחטאי' כמו שכתב ביחזקאל ואומר להם איש שיקוצי עיניו השליכו כו' יע"ש ולכאורה דבריו תמוהים שהרי אם מה שניתוספו היינו שהיה גרות ת"ל שנה ליתא שהרי משנולד יצחק עד צאתם ממצרי' לא היה אלא ת' שנה כמ"ש רש"י ז"ל החשבון ואם נאמר שאם לא היו רשעי' היו נמנין הת' שנה מבין הבתרי' זה נמי ליתא שהרי גרות הגלות לא נגזר כי אם לזרע אברהם אע"ה כמ"ש כי גר יהיה זרעך. לכן מוכרח דר"ל כמ"ש היפ"ת כנז"ל דכונת הפסוק היינו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולא אמר כמה גם ועבדו' וענו ולא אמר כמה זמן רק שאמר שלבסוף ת' שנה מהיו' שהוא גזירת בין הבתרים יצאו לחירות א"כ כשאנו מונין ת' שנה משנולד יצחק נמצא שניתוספו שלשי' שנה יען לא נמנו השלשי' שנה שהיה מהגזירה עד שנולד יצחק

ובבראשית רבה פרש' פ"א ס"נ כתו' שמה ששאל בן פסיסא היינו רד"ו שנים מעבודת ס' רבוא ולא הביא מפ' ומושב בני ישראל כו) ואפ"ה איתא התם שישבו פולוסופי' וחשבו ולא הגיעו עד מאה שנה עד שירדה מצרי' לטמיון כו' יע"ש כי אין זה בדבריהש"ס בפ' חלק כנז'

אמנם הרב טירת כסף בפרשתינו הביא קושיא עצומה שמקשים הקודמים איך טח עיניהם מראות בני מצרים שלא השיבו טענה אלימתא שהוא עפ"י הדין דהמוציא שטר חוב על חבירו והלא טוען אם אמת שאני חייב לך למה לוית ממני יום או יומים קודם הי"ל לתבוע חובך ולא בהלות' וא"כ בני מצרים הי"ל אם היינו חייבי' לכם למה אתם לקחת' דרך שאלה הי"ל כו' יע"ש כי האריך הרב ז"ל בזה

והנה לענ"ד לא קשיא שהרי עד כאן לא אמרינן דתפ' א"ל אילו הייתי חייב לך כו' אלא כשמכר לפ' קרקע או לוה ממנו מעות דאמרינן הי"ל לתבוע חובו ולא למכור

א

למכור קרקעותיו או ליקח בהלואה להיות עבד לוה כו' מה שאין כן הכא דתרתי הכי ליכא חד מינייהו. כי אם לקחו מטלטלים דרך שאלה ועוד כי מה שלקחו היה כלי כסף וכלי זהב ושמלות כי בזה כיון שהוא כלים של בעל הבית אין דרך למוכרם ולא יתכוס לכן שאלו' בתורת שאלה

גם דע"כ לא אמרינן אלא דוקא בקרקע או מעות דמסחרי בהו אבל במטלטלי' דמלי להבריח ולטומני' כמ"ש מורס בהג' ח"מ סי' פ"ה משם תשו' מיי' יע"ש ועיין מ"ש בזה בסוגי' דייני גזירות דף ק"י ע"א בס' פרי האדמה ח"ב בה' מלוה פכ"ל יע"ש ועפ"י קושית הבח"י להרמ"א דאפי' במקום שכותבים את השטר והדר יהבי זוזי כו' שהקפה נימא דחשש שמא יוליא המעות ולכך לוה ממנו ואינו יכול לומר לו אלו הייתי חייב לך כו' נראה שאם תכף ומיד כשלוה א"ל להאי לויתי כו' נאמן דהו"ל כמוסר מורעא או כמוסר מודעא כו' ז"ש שלמה הע"ה במשלי סי' כ"ב פ"ז עשיר ברשים ימשול ועבד לוה לאיש מלוה דמאחר שהוא עבד לו מה יתרון המשלה הנז' קודם אלא דהכונה דעשי' מושל ברש אפי' בענין שהעשי' לוה ממנו דהו"ל עבד לוה כו' יען בטענה כי ראהו הוליא מעותיו ורלה ליקח את שלו נמלא עשיר מושל כו' אפי' שהוא לוה וזהו משיבה שהוא רש שאם הוא עשיר גמור מפורסם ודאי דטענה זו ליתא כלל

או אפשר לומ' עמ"ש הכנה"ג ח"מ סי' פ"ה אות י"ד דהא דבעינן שיבא זמנו כדי שיוכל לומ' אלו הייתי חייב לך כו' היינו בענין דלכשיבא הזמן אזי יוכל להתפרע ממנו אבל אם ניכר ונודע שהוא שבור שברי שברי' אפי' קודם שיבא זמנו אם מוליא השט' אשר לוה ממנו יכול לומ' לו אלו הייתי חייב לך כו' אפי' שעדיין לא בא זמנו היה לך להתפרע ממני כו' יע"ש כי שורש זה הוא בס' פליטת בית יהודה הגם כי הרנ' שם ירא כי לא אמרה הרב כי אם לדעת מרן ז"ל ודעימיה דס"ל דאפי' שהוא תוך זמנו יכול לעכב מתון חבירו כו' ז"ש עשיר ברשים ימשול אפי' תוך זמנו יכול לעכב מעותיו הגם כי עדיין עבד לוה כו' ועדיין לא הגי' זמנו יכול לעכב מעותיו (לפרש' זו ג"ב ענין נר"ו אם שייך לאב או לבן והאי' דאחוה דהרנא כו' ות"ש בע"ח ובס' אש דת והגד"ת דקמ"ה גם מ"ש מרן ח"מ סי' ע"ז דין ח' או דין ג' וסי' קל"ב ותשו' הרא"ש כלל ע"ה סי' ה' פסו' מחמס אחיך יעקב כו' וכה אמר אחיך ישראל בפר' חוקת בעה"י (פסוקי שמואל א' סי' י"ז יעשרנו המלך עושר גדול כו' עם החלוקת הרמב"ם והפוסקים בענין דבר שאינו קלוב דיוק ויאמ' דוד כו' מה יעשה כו' ר"ל שיפרש הדבר שיהי' קלוב גם לאיש אשר יכה כו' כי מדין נדר מתחיי' כיון דהוי לאיש כמוהו כו' כמ"ש מרן בח"מ ראע"ג דמתנה מרובה כו' לא מ"מ מדין נדר כו' והסיר כו' ר"ל דלא שייך לומר כההיא דטול דינר כו' יען הכא אם היה אחר אפשר יכנו או יבריחנו אבל בזה לריך עכ"פ יכנו הוא התנאי וזהו חכמה ואינה מלאכה כההיא דמהרשד"ס לענין רופא דשכר חכמתו רשאי ויאמרו לו העם כדבר הזה לאמר כו' ר"ל ענין כזה אין לריך קנין וכיולא יען הוא הכלת כל ישראל והן הם הדברים הנקנין באמירה א"כ באמירה בלחוד סגי

או אפשר כדבר הזה כו' כן דבר המלך בפי' מהו העושר ולמלך אינו דבר גדול רק לאיש אשר יכנו ודאי לא הוי דבר גדול או אפשר לומר דיוק אומרו מה יעשה בלירי תחת היוד דהיל"ל בפתח דקאי לשאול לכן ים לו' דלא קאי לשאול רק שאל דוד אם זהו כענין טול דינר כו' דשכרו היינו ב' זוזים ומטעהו או אפשר כי ענין זה יהיה שוה כן לכן שאל מה יעשה כו' והשיבוהו כדבר הזה כשהוא ענין כזה לעולם כה יעשה כו' ודוק

גם עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א בה' שמיטה ויובל פ"ד דין כ"ה ויובנו פסוקי שש שנים תזרע שדך כו' ובשנה השביעית כו' כי הדיוקים מבוארים ככל שבת שבתון ויתור יהיה לארץ גם שבת לה' אמנם או"לם' הרמב"ם דבין בפני הבית בין שלא בפני הבית שמיטת קרקע מדאורייתא זמ"ש ובשנה השביעית לענין שמיטת כספים בזמן דשבת שבתון יהיה לארץ דהיינו שהיובל נוהג שבת לה' ג"כ לשמיטת כספים אמנם לענין שמיטת קרקעות לעולם נוהגת שדך לא תזרע כו' בכל הזמנים שוה

או אפשר לומר לדעת הב"הת ורוב המפרשים דשמיטת קרקע דשביעי' בזמן הזה דרבנן זמ"ש והשנה השביעי' היכא דשבת שבתון יהיה לארץ דהיינו שהיובל נוהג שבת לה' ג"כ לשביעית שמיטת קרקע דהיינו שדך לא תזרע כו' ונרמוז עם הנז' פ' בפרשתינו ולא שמעו מקולר רוח כו' והבעל טורי' פי' בגימטרייא ת"ל לומר שלסוף ת"ל יצאו כמ"ש ויהי מקץ שלשים ות' שנה כו' ונר' דהכונה דלא שמעו יען חשבו דעדיין גמטריא מקולר חייבים להשלים ומעבודה קשה

והנה רש"י ז"ל בפרש' בחוקותי או' כי אז תרלה הארץ כו' ר"ל שגלות בבל של ע' שנה היה על עון השמיטה אשר לא שמטו בהיותם בארץ ישראל שהיה ת"ל שנה ז"ש והבאתי אתכם אל הארץ כו' אני ה' ר"ל שתדעו שאני אדון העולם לשבות בשמיטה שבת לה' ועפ"י תנאי זה דוקא וע"ז אמר ולא שמעו אל משה מקולר רוח כמ"ש הרב ז"ל דהוא חסר והוא גימטרייא ת"ל ור"ל דהיינו הת"ל שנה שעתידין לחטא ומהעבודה קשה הבא להם אח"כ. וכמו שהאריך להם ת"ל שנה בשביל האבות כמ"ש אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם כו' ונתתי אותה לכם מורשה כו' כי את ידי בגימטרייא עם החמש אותיות ת"ל ר"ל והבאתי אתכם כו' ת"ל שנה כי כן כרתי ברית עם האבות אמנם ונתתי אותה לכם מורשה אם תזכו לעולמי עד כשתדעו שאני ה' אדון כל הארץ ותשמיטו ותשבתו בשמיטה

או אפשר ויובן כפל ונתתי דכיון דכבר נתנה אמאי לריך נתינה אחרת מאחר דירושה היא לנו מאבותינו אמנם הנה מרן ז"ל בח"מ סי' רמ"א כתב והיא תשובת הרא"ש כלל כ"א וז"ל ראובן היו לו ב' בנים ונתן לזה ממונו בחייו וריבה לזה ומיעט לזה ע"מ שלא יוכל אחד מהם למכור שום דבר עד שיהיה לקטן עשרים ועמד אחד מהם וביטל התנאי אותו שקיי' התנאי נתקיימ' מתנתו בידו והב' נתבטל' מתנתו וחזר' לאבין ומורישה אח"כ לב' בניו ונוטל הבן הב' ג"כ חלי הנז' מלבד מתנתו כו' יע"ש. א"כ הקב"ה נתן את הארץ לא"א ע"ה שיהיו ת"ל שנה בארץ לא להם בעבודת ועינוי גמור ועתה בני ישראל לועקים לאמר גאלינו ורולים לבטל התנאי נמלא דנתבטלה אותה מתנה או לריך לקיים הת"ל שנה זש"ה וארא אל אברהם כו' ושמי ה' לא נודעתי להם ר"ל כי בשם זה אני עתיד לגאלם קודם זמנם וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם כו' אשר גרו בה ר"ל שתליתי המתנה הנזכר בתנאי השיעבוד הקימותי בריתי הנז' נמלא דלריך שישלמו הת"ל שנה ועתה גם שמעתי נאקתם כו' לכן אמור להם אני ה' והולאתי כו' והבאתי כו' אשר נשאתי כו' לתת לאבות' ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' דלריך נתינה אחרת להם כיון דאותה מתנה נתבטלה ועכשיו אני לריך ליתנה להם מתנה שיהיו מורישים אותה לבניהם ולא יאמרו אנו קיימנו התנאי השעבוד אנו נוטלים חלקנו במתנה וחוזרת הירושה לאברהם אע"ה ונוטלים ג"כ חלק עם שבט לוי שלא נשתעבדו שהרי גזירת הת"ל שנה גזירה כוללת היתה אין יכולין לומר הכי אלא לריך נתינה אחרת מחדש לכולכם ז"ש ולא שמעו אל משה

מקולר רוח ומעבודה קשה ר"ל ולא שמעו כיון שדבר זה היה
נוגע למשה והם ישראל יש להם אחר מקולר רוח דהיינו ת"ל
שנה שכבר נשתעבדו דנמנין מיצחק וגם טעם אחר מעבודה
קשה דהיינו כובד העבודה נמצא דאנחנו קיימנו תנאינו ולא
נתבטלה המתנה

או אפשר לומר במ"ש מרן בא"ה סי' קמ"ג הנותן גט
על תנאי אם קיים כו' הרי זה גט כיצד א"ל ע"מ
שתשמשי את אבא כו' אם מת האב או הבן אם התנאי יום
אחד קודם הרי זה גט ואם א"ל ע"מ כו' ב' שנים או תניקי כו'
כ"ד חדש מת האב או הבן תוך הזמן הנז' או אמר האב אי
איפשי שתשמשי אינו גט שהרי לא קיים התנאי וכתב הטור
בשם ר"י דאפי' בקבלת זמן כל שאין העיכוב ממנה הרי זה
גט דר"י פסק כרשב"ג והטור והר"ת ושאר הפוסקים פסקו
כחכמים דאף שאין העיכוב ממנה כל שלא נתקיי' התנאי אינו
גט וכתב הרשב"א ל"ע לענין מתן כו' יע"ש ובכל"הג יע"ש
כי זש"ה וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה
ויזעקו מן העבודה וישמע אלהים את נאקתם כו' וירא אלהים
את בני ישראל וידע אלהים ונפסר לפנת פענח חדש פי'
באופן אחר יע"ש אמנם לע"ד במה שכתבנו דהיינו כיון שמת
מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה כי כבר קיימו
תנאם ואינם משועבדים עוד וירא אלהים את נאקתם דהיינו
בכייתם ותפילתם יען כי מן הדין עדין לא קיימו תנאם כי
וירא אלהים את בני ישראל דהיינו רבנן ורשב"ג דלרשב"ג
כל שאין העיכוב ממנה וכן הכא לא היה העיכוב מישראל
ונתקיים התנאי וידע אלהים דהלכה כחכמים שאפילו שאין
העיכוב ממנה כל שלא נתקיים התנאי אינו גט ואם כן מן
הדין אין שורת הדין כן רק ברוב רחמיו גואלם ז"ש בפ' ושמי
ה' לא נודעתי כו' לסברת ר"י כו' שאני עתיד לגאלם בשם
זה קודם זמנם גם הקימותי את בריתי כו' לתת להם כו'
ארץ מגוריהם ר"ל ע"י מגוריהם שגם הם גלו ומיצחק מתחיל
הגלות וגם לסיוע גאולתם כי אני שמעתי נאקתם אשר מצרי'
מעבידים כו' וכפי שורת הדין כיון שמת הבן או האב
כאמור וקיימו תנאם יום א' שני לסברת ר"י וכבר מת פרעה
הראשון כמ"ש בס בספר לפנת פענח או נצטרע והרי הוא
כמת ואינם מחויבים בעבודה למצרים אחריו ואזכור את
בריתי ג"כ שאמרתי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול וזהו לא
יתכן כי אם ברבות מופתי לכן אמור לבני ישראל כו' מה
שתאמר להם לבני ישראל היינו שאני גואלם ברחמנותי ולא
מיקרי קיים תנאו לכן ונתתי אותה לכם מורשה שצריך
לחזור ליתנה לכם יען נתינה ראשונה היתה על תנאי ולא
נתקיים ועתה אני נותנה לכם מורשה גמורה ז"ש וידבר משה
כן אל בני ישראל דקשה מהיכא תיתי שהי"ל למשה רבינו
ע"ה ח"ו לשנות אלא שלא גילה להם מ"ש הקב"ה אלא מה
שאמר שיאמר להם הוא שאמר להם דוקא ולא שמעו אל משה
יען היו באים מחמת טענה חדא מקולר רוח של פרעה שכיון
שמת או נצטרע כל שאין העיכוב מהם כבר קיימו תנאם
(או כההיא דבעינן תנאי כפול שהוא מחלוקת)

וע"פי תשו' הרדב"ז ז"ל סימן י"ג ועיין מ"ש בספר פרי
האדמה ח"א הלכות אמן פ"ז דין א' דף מ' יע"ש
נ"ל פסוקי למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו כו'
לכו לסבלותיכם ויאמר הם רבים כו' והשבתם מסבלותם
גם מ"ש אתם למה ודבריכם למה והנה רז"ל אמרו בפ' וירא
בסבלותם ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה בנוהג
שבעולם אדם שיש לו עבדים אינו נותן להם יום אחד מנוחה
כו' ובחר מרע"ה יום השבת שא"ל לפרעה שבת כל מלאכה
שנעשית בו אין בה סימן ברכה שמזל שבתאי שולט בו וז"ש
ישמח משה כו' ז"ש להם למה משה ואהרן תפריעו את העם
כו' לומר נלכה נזבחה כו' הלא אתם בחרתם להם יום השבת
ואיך עתה בוחרים יום אחר לעבוד את ה' ואזי יום שבת
צריכין אתם לעבוד בו ביום השבת ולפי הרדב"ז אין מעבירין
על המצות אלא קיימו מה שבידכם יום שבת ולכו עתה
לסבלותיכם ז"ש אתם למה ודבריכם למה כיון שאתם בחרתם
יום השבת היינו לעבוד ה' כמ"ש היפ"ת שיעקב קיים השבת
יע"ש א"כ דבריכם למה כי אין אתם רשאים לעבור על המצות
לבחור מי עדיף לעבודת ה' ויאמר הן רבים עתה כו'
והשבתם מסבלותם מוכרח שכונתכם מתחילה לא היה משו'
שבר שאינו נותן לו רבו מנוחה כי אדרבא נרפים כו' לכן
אומרים לכן תכבד העבודה כו'

ובמאמר שמות רבה לכן אמור כו' אין לכן אלא לשון שבועה
כו' שלא יתיירא משה שח"ו מידת הדין מעכב הגאולה כו'
ולא המר יעכב כו' די"ל עמ"ש דנתיירא שמא מידת הדין
יעכב המתנה על ידי הגאולה שהגאולה קודם זמנם יעכב
המתנה לענין הדין לכן ע"י השבועה עתה מוכרח לקיים
המתנה והגאולה יען אין העיכוב מצידם כ"א אני נשבעתי
ורוצה לגאלם ובסיום מאמר הנז' שכתב דכתיב ד' גאולות
כנגד ד' גזירות וכנגד' תקנו ד' כוסות לקיים מה שנאמר כוס
ישועות כו' די"ל אהו כנגדם ומהו לקיים אמנם כבר ידוע
דשאל סופרים לקולא וא"כ פטורים מארבעה אמנם יען
נתקנו כנגד הגזירות דהיינו השנים וגם לקיים מ"ש כוס ישו'
שהם שנים זכר לגאולה ואמאי נקיל בהני טפי מהני לכן תקנו
ארבע ועיין בס' פני שלמה במ"ש במאמר אתם למה כו' עם
ההיא דכספים הרי הם כקרקע יע"ש ויש לדקדק בדבריו
ומ"ש בש"ס היינו כשהמטלטלים הנז' ירשו מאבותיהם לא כן
בכ"ד מתנות כהונה שהוא מתנה אלהית אח"כ למשה ולאהרן
ולע"ד פסו' הוא משה ואהרן כו' אשר כו' הם המדברים
כו' הוא משה ואהרן כי הדיוקים מבוארי' ורש"י
פי' כל לבאם לשבטיה' יחד כולם ואף שבט לוי שלא נשתעבדו
אינם חייבי' לפרוע כי הם נטלו מטלטלי' והם עצמם המדברי'
כו' להוציא כו' היכי יתכן זה שהרי בטענתם לפטור את
עצמם יפטרו ג"כ לבני עמו וא"כ כל השבט"א חייבים בני
ישראל לפרוע ת"ל שנה שלהים לזה אמר הוא משה ואהרן כו'
כי אלו המטלטלים שנטלו שהם כ"ד מתנות הם מתנה שהש"ית
להם ולזרעם כמש"ה נתונים נתונים כו' בזכותו ובזכות בניו
כמ"ש חז"ל בפסו' לך ולבניך בזכותך ובזכות בניך לחק עולם
שיקבע לדורות וא"כ עפ"י הדין אינם חייבים שבט לוי לפרוע
בשטר חוב רק בני עמו שנטלו כספים מהודים בעין ירושה
מאביו כמ"ש ז"ל שטשה יעקב אבינו כרי כו' וכדין משה
ואהרן הם עצמן יכולים לטעון יציאת בני ישראל ממצרים ׃

פרשת בא

במדרש החדש הזה לכם הה"ד אשרי הגוי אשר ה'
אלהיו משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ר"ח
ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו
נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל כמ"ש כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות עכ"ל

יעלזו **ה**צדיקים **ו**ירננו **ה**עם אשר בחר לו יה עושה
אמונה רצונו ובאהבתו ובחמלתו הוא גאלם אומה
שלימה לא זז מחבבה עמד וקדשה קידושי תורה קדושת עולם
כמ"ש הר"מ אלשיך ז"ל בפרשתינו בפסוק צלי אש ומצות כו'
אל תאכלו ממנו כו' כי אם כו' לרמוז שאם ירצה האדם ליהנות
מהעוה"ז שהוא לילה בענין מאכל ומשתה ומשגל וכיוצ' צריך
ג' תנאים כו' יע"ש בספרו ז"ל כי בזה נלוי"ד כוונת הפסו'
אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי אתהלך בקרב ביתי כו'
עשה

שפה פטים שנאתי לא ידבק בי לבב עקש כו' כי הדיוקים מבוארים ויובנו עמ"ש הרב ז"ל כי צריך האדם לעשות לשמו יתברך לקדש את עצמו במותר לו כענין בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך שלא תחטא ז"ש אשכילה בדרך תמים דהיינו כמ"ש לא"א ע"ה התהלך לפני והיה תמים דאין צריך שער לתומכו דשוב לא יתגבר עליו היצ"הר מתי תבוא אלי המעלה הזאת שאהלך בתום לבבי בקרב ביתי דהיינו אפילו במותר לי לא ארבה בהנאת גופי שיהנה היצ"הר ממנו רק ב' הלבבות יהליו יהיו תמים ולא אשית לנגד עיני דבר בליעל לומר אחוז מזה וגם מזה כו' אלא עשה פטים שנאתי בתכלית דאפי' השמינית מן השמינית כדי לחבר עם הטוב אני מובטח אני שלא ידבק בי כלל

או יאמר דיוק אשכילה בדרך תמים כו' עמ"ש ז"ל בפסו' הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע כו' וכמעשה דההו' צורף ב' אחי' כו' וכמ"ש בגמ' דחד אמר ניזיל ונכפייהו ליצרין כו' שמלא הצריך המתכלות לראות איזה דרך ישרה שיבור לו האדם אם לילך ולכפות היצ"הר או לברוח מהדרך מכל וכל הוי אומר כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם דגם הרואים אותו יודעים ומפורסמים חסידותו להם ז"ש אשכילה כו' אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי ולא אשית כו' כדי לכוף אלא שנאתי כו' שנאה גמורה לבל התקרב כלל ועיקר בשום אופן. וכמו כן בכל קראינו אליו יתברך דוקא לשמו יתברך וכמ"ש הרד"ק ז"ל במאמר יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו כו' ודרך אגב אמרי ז"ל בפסוק אליו פי קראתי ורומם כו' דוקא משום שכינה ופי ולבי שוין דאם איתא ח"ו און ראיתי בלבי לעשות כדי שיענה אותי תפילה לא ישמע ה' אכן שמע ה' כו' וכדרך המפרשים בפסוק רחוק משועתי דברי שאגתי עם הנז"ל ופסו' צומו עלי כו' וגם אני כו' על כי כו' ואגב אמרי ז"ל בפסו' וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים כו'. ולא הי"ל לצעוק בעבורם אלא בעבור השכינה אשר בכל צרתם כו' ואעפי"כ ואזכור את בריתי כו' ופסוק לכו נא הגבריס כו' עיין מ"ש הרב פני שלמה עמ"ש הר"מ פ"א מה' שילוחין ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה שם יע"ש כי ראה כוכב א' ועפ"י הדין היה טוען כו' עם מחלוקת הטור והרמב"ם ז"ל ולענ"ד גם היה חושש כמ' הב"ח דלא פליגי הטור עם הרמב"ם ז"ל היכא דאין עדים שהוא שליח המלוה ונשבע ונוטל

גם נבין לענ"ד פסוקים הנז' ומאמר הרי אתם ברשותכם כו' עמ"ש הר"ת פ' עשירי מה' מכירה דצריכי' העדי' לידע ולהכיר באונסו ועיין מ"ש שם בס' פרי האדמה יע"ש וגם בהקדים מ"ש מהריק"ו בשו' קי"ח דאם מה שנתחייב באונס גמור היה ג"כ בשביל שגם אותו שכנגדו נתחייב בדבר מה לעשות לו ג"כ בזה ודאי דינא כמכר אע"ג דהיה באונס ולא היה רוצה לא הוא ולא שכרו כדי שיחייבנו באונ' בשעבודי הנז' מ"מ כיון שלא היה' כתינס דינס כמכר דכל שלא מסר מודעא והכירים אנו באונסו לאו כלום הוא ז"ש שאמרם ז"ל קומו צאו כו' א"ל מבקש אתה לכלות את המכה מכך אמור הרי אתם ברשותכם מתחת שאתם עבדיו של הקב"ה וא"כ לא היינו מעולם ברשותך לומר מה שקנה עבד קנה רבו וא"כ כל הנכסים אשר נטלנו שלנו הם אמנם פרעה רימה בלשונו ואמר לשעבר הייתם עבדי וכ"מ שלא הייתם לקנות כלום אבל עכשיו הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה וא"כ לדעתו נטילת הנכסים היה שלא כדין וא"כ עפ"י האמור דדינא כמכר משום דגם הוא הגיע לו טובה לכלות המכה מעליה' ולכך עשה ביטול מודע' ואמר אמרתי מי ומי ההולכי' קומו צאו אמרתי בצאנכם ובקרכם כו' גם צאנכם ובקרכם כו' וזהו שאמרו עבדי פרעה אלא כו' הטרם תדע כי אבדה מצרים כו' ורש"י פי' הא שפי' ולענ"ד ר"ל טרם המעשה תודיע כי אבדה מצרים זה צריך לדעת שצריך אתה לומר לעדים כמ"ש רי"ב ז"ל אמנם פרעה נתחכם ואמר מי ומי ההולכים ר"ל מעצמם לא שאני שולחם רק בע"כ וע"כ ראו כי רעה כו' דהיינו רמז למסירות מודעא שאני מוסר שהיא רעה לכם אמנם לא כן שהלכו הגברים לבד והשאר אני מעכבם שהרי ואותה אתם מבקשים דהיינו האחרת לילך כולכם וגם כמו שאני אומר ובזאת הטענה היה רוצה לפחות לעכב לאנס ובקרם. ויאמר משה גם אתה תתן בידינו כו' ועשינו לה' כו' ר"ל כיון שאנו נעשה עמך טובה זו ליקח ממך לזבוח לה' בעבורכם א"כ לא הוי אונס דמתנה רק דינא כמכר וכדין אנו יכולין א"כ לאנוס אותך לבטל המודעות שאמר הרי אתם כו' בטל לא אשאר בטל כו'. ואגב אמרי ז"ל משם הרב כמהר"א עשאל כתב בכונת גם אתה תתן בידינו זבחי' דהיינו שלמים וגם לעולות אנו אין אנו מקריבים כי אם כולם עולו' לה' אלהינו יען עפ"יהדין גוי שהתנדב שלמים אין מקריבין אותם אלא עולות משום כו' ובכונת מאמרינו עיין מ"ש בס' מנחת בכורים פ"ק דסנהדרין דף י"א יע"ש

ועפ"י הנז' יובן פסוק החדש הזה לכם ראש חדשי' ראשון כו' לכם מאי לכם ב"פ אמנם עם הנז' שם יובן דלכם דוקא הותר שנה זו במצרים דלאחר ביאת הארץ דוקא בארץ ישראל צריך להיות ז"ש בעל המאמר החדש הזה כו' הה"ד אשרי הגוי אשר ה' אלהיו כו' וכמ"ש הרב נפתלי בס' שמיכת חכמים דהוכרח רש"י ז"ל להביא מפסוק לשכנו תדרשו דאם הפסוק כי מציון תצא תורה א"כ הפו' ללמוד שום הוראה כח"ל והרי התם בההיא עובדא כשבאו אצל חגיא וא"ל למה באת' א"ל ללמו' תו' התחילו אוסרי' לכן פירש"י דעיקר הדרש' הפ' לשכנו תדרשו והיינו דבר דצריך דרישה שהיא עבור כו' ולההיא מתך אמנם פריך תלמודא מאי כולי האי לומר לכו עבדו כו' וחנניה ינגן כו' לכך מביא הפסוק כי מציון תצא תורה כו' ודבר ה' מירושלם דצריך דוקא בירושלם כמ"ש דומה כמי שיש לו כו' זהו כונת המאמר החדש הזה לכם ניתנה לבאי הארץ דוקא הה"ד אשרי הגוי כו' דהיינו היו במצרים קבעו באו לארץ צריכים דוקא בארץ ישראל אמנם ראיתי שגם הרמ"א ז"ל כמ"ש בברכות שאם לא הניח כמותו בארץ ישראל מותר וזהו לכם בארץ מצרים שאין כמותכם בכל ישראל ודוק

דרוש שני

במדרש גם אתה תתן בידינו כו' א"ל משה לא תהא עבור שאנו כו' אלא גם אתה כו'

לשמעו [illegible] שנים וישבחו [illegible] בנים בראותם חיבתם לפני אביהם שבשמים חיבה יתירה ישב גבולות לעיני כל ישראל נתן קולו לכו חזו מפעלות כמ"ש הכתוב אהבתי אתכם אמר ה' כו' די"ל איזה ראיה הוכחת היא למה שאלו במה אהבתנו כראה כופרים ח"ו באהבתו יתברך טעמם והנה הרב מהר"ש אלשיך ז"ל פי' שם יע"ש אמנם לע"ד יובן במ"ש הרב ז"ל בפרשתינו על מאמר רבי מתיא בן חרש או' ואעבור עליך והנה עתך עת דודים הגיע שבועתו לאברהם כו' ולא היה בידם מצות כו' שנאמר שריך כו' ואת ערום ועריה נתן להם ב' מצות כדי שיגאלו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת כו' ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור כו' כי הנה דרשת רבי מתיא נראה הפך כונת הפסוק לשון אומרו בדמייך חיי והנה על הצלתם מהגלות ומכת בכורות ואדרבא דם פסח הוצרך לפסוח על בתיהם ודם מילה כי כן חוקת הפסח כל ערל לא יאכל בו אמנם המכוון הוא שיש הפרש בין היות הגאולה על דברת שבועת אלהים

אלהים ובין היות על זכות ישראל משל למלך שמת אהובו ובנו אינו הגון ואומר לו הטיב עמך בשביל אביך אך כשהוא הגון אומר לו היטב אטיב בגינך והפרש כשאינו הגון בנקל יהפך לבו מעליו ולא יתמיד להטיב לו וכשהוא הגון יוסיף להטיב לו זהו כונת רבי מתיא הגיע כו' ולא היה בידם כו' דוקה לומר שיגאלו בזכותם על כן נתן להם ב' מצות שהכרח אחד להסיר טומאת ע"ז וגם ליכנס תחת כילו באותו אותם ברית קודש זהו וארחך מתבוססת בדמייך ואומר לך בדמייך חיי שהוכרחתם לב' דמים הללו וא"ת למה מיהר ב' מצות הללו לזה אמר והנה עתך כו' הגיע כו' וראיה מפסוק גם את בדם בריתך כו' הרי בפירוש שדם הברית היה בעד הגאולה דוקא לא בעד הפסח והפסח בעד המכה והגאולה בעד השבו' שי אם דוקא בעד ב' דמים הללו כו' יע"ש זהו לע"ד פסוק אהבתי אתכם כו' וא"ת במה אהבתנו שאתה אומר אהבתי אתכם דילמא האהבה היא לאבות ובעדם מטיב עמנו לזה אמר הלא ידוע ההפרש בין כשהוא אהבה בעד האבות ובין אהבת הבנים עצמם כי בנקל יתהפך כו' כאמור וראו כי הלא אח עשו ליעקב כשהיו אחים שעדין לא הוכרו דשאותה שעה במצרים מה הללו היו עע"ז כו' ואע"פי כן ואוהב את יעקב שנתתי להם שני מצות להטיב להם בעבורם ואת עשו שנאתי אפילו שהוא בן אהובי שנאתיו בשביל מעשיו ולכם למדתי אתכם חוקים כו' וזהו תשובה למה שאמרתם במה אהבתנו שהרי הלא אח עשו כו' וזמן חובתכם עובדי ע"ז תוכיח א"כ מוכרח שהוא משום שאתם חלק אלוה ממעל ולא תהיו כפוי טובה ונמ"ה ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק כו' ואטיבה עמך קטונתי כו' הצילני נא כ' ואתה אמרת היטב אטיב כו' דהכונה הנה תחילה יש לי לסמוך על זכות אבותי ולמען אהבתם יהיה עמדי אמנם בזאת אני בוטח ה' האומר אלי כו' ואטיבה עמך בזכותך יען כי על אהבת הקדמונים אפשר כי קטונתי ונתמעטו זכיותי וח"ו במעט קט תדחה זכות אבותי ולא יתמיד להטיב עמדי אמנם הצילני מיד אחי אפילו שהוא גם כן האהובים מפני שלשה סיבות הלא מיד עשו שהוא רשע ואין לך עוד להטיב לו בשביל אבותיו . גם כי הוא הרודף אותי פן יבא והכני כו' גם כי אתה אמרת היטב אטיב עמך בזכותך ובזכות אבותיך ובזאת אני בוטח

ועפי"ז יובן פסוק והגדת לבנך כו' בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים כי רז"ל אמרו שהוא כנגד הבן רשע באומר לי ולא לו ומחוייב אנו להגיד אהבתו ית' שאם היה בעבור השבועה היה מוציאם משם לבד כמ"ש לא"א אמ' לעשות נקמה בגוים ולהוציאם ביד חזקה ולהצילם אפילו לרשעים היה ע"י מצות הללו כי ע"ז נגאלו מצד עצמם זהו והגדת כו' עשה ה' לי בשבילי ולא בשביל השבועה ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים במסכת פסחים דף כ"ו על לשון רש"י ז"ל ומפני מה הקדים לקיחתו יע"ש

גם : להבין פסוק ואכלו הבשר בלילה הזה צלי אש ואכלוהו דתיבת יאכלוהו עפילה ויתיר' דהיל"ל יאכלם גם להבין המכילתא עיין מ"ש ה' קרבן פסח פ"ח דין ז' בס' פרי האדמה דקנ"ג אמנם עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב דף קכ"ג ע"א הלכות מלוה פ"ג דין ח' ובההיא אפשר לרמוז פסוקי נחמיה סי' ה' ותהי צעקת העם כו' אל אחיהם היהודים דכל הצעקות שהיו שם כת א' אומרת שהיו טפם רב והיו עניים ולמה העשירים לא יפרנסום ויש אומרים שהיה להם שדות ולא היו העשירים להלוות להם כי אם עליהם וכבשום תחת ידם והיו רוצים שיחזרום להם כדי לערבם אכל אחרים ויש אומרים שמשכנו שדותיהם ועתה אין להם מה לאכול כו' שי קשה המובן דתינח העניים היו צועקי' שיפרנסו העשירי' בתורת צדקה אמנם הללו הב' כתות שהי"ל שדות והאחת שואלת כו' והאחרת כו' אין להם מובן שהרי היו יכולים למכור שדותיהם ומשכונם ויקחו דגן וכיוצא ואם לא היו שוי' אלא כנגד חובם באותה שעה עדיין קשה יגבו מהפירות האכי או יניחו מקצת וימכרו מקצת ולא תשאל האחת צדקה והאחרת שיתנו להם המשכונות כדי למשכנם לאחרים ,

גם אמאי קאמר שדינו וכרמינו לאחרים שהרי ערבון היה ובודאי בשכיתא היה א"כ מה צועקים עליהם גם מ"ש ויחר לי מאד כאשר שמעתי צעקתם ואת הדברים האלה כו' מצא איש באחיו אתם נושאים ואתן עליהם קהילה גדולה כו' די"ל כפל מ"ש צעקתם והדברים

גם מהתימה היא זו איש באחיו אתם נושאים שהרי נר' שהיתה ההלואה בדין רק התימה היה שהיה איש באחין אמנם עמ"ש בס' ה' מלוה יובן דהעניים היו צועקים מתורת צדקה אמנם הללו בעלי שדות וכרמים היו צועקים דאפילו שהיה בשכיתא מ"מ מפני החסד לא הי"ל להשתמש בהם הם עצמם אלא הי"ל להשכירם לאחרים ונ"ש איש באחיו אתם נושאים שהיה לכם לנכות ע"י אחרים ולכן הוכרח להקהיל עליהם קהילה גדולה כדי לביישם כמ"ש רש"י ז"ל יען מן הדין הי"ל טענה דמותר לפ' מרן כהרמב"ם ז"ל ואפילו לפ' רש"י ז"ל ומור"ם שהתקנו מתחילה מותר מ"מ הוא דבר שפל להביא עצמם לחסד ותרעומת ואדרבא הוא קיה מן הגוים כנזכר ובזה לא מצאו דבר יע"ש

איך שיהיה עמ"ש ה' קרבן פסח פ"ח דין ז' בס' פרי האדמה ח"א יע"ש י"ל כונת הפסוק ואכלו את הבשר בלילה הזה כו' די"ל דתחילה קאמר ואכלו את הבשר דנראה דמצוה בשר ואחר כך מצוה נ"כ על מצות ומרורים יאכלוהו . גם ה"ש יאכלוהו דהיל"ל יאכלו

אמנם לדעת מרן הב"י דדוקא בקרבן פסח משום גזירת הכתוב ומצה דבעינן טעם מצה קאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש והיינו דומיא דמצה דטעם מצה בעינן ה"נ טעם צלי אש בעינן ולא צלי ודבר אחר דומיא דעל מרורים דטעם מרור בעינן זכר כו' לאפוקי צלאו ואחר כך בשלו דליכא טעם צלי אש אלא צלי אש ודבר אחר זהו דוקא בלילה הזה אבל בעלמא בשול אינו מבטל הצליה ולא בישול מבטל האפיה

או אפשר לדעת הרא"ש ז"ל כנז' שם ז"ש ואכלו כו' צלי אש ומצות כו' דוקא משום דבשול מבטל הצלי' ואינו משו' דטעם מצה בעינן או קרבן פסח וצלי אש כו' אלא אפילו דעל מרורים יאכלוהו ולא טעם טעם מצה או צלי אש דליכא טעמא אפ"ה יצא ידי חובתו הרי דאינו משום דבעינן טעם אלא דבשול מבטל הצליה ובשול מבטל האפיה.

אמנם לפי מ"ש המנחת יהודה דאי לא הוה קרא דבשל מבושל הוה אמינא דתרי בשולים שרי דהיינו אומרים אי דקפיד קרא היינו לצלי משום מאכל מלכים א"כ תרי בשולים דהיינו ששם הבשר בקדרה בלי מים תוך קדיר' מליא' מים על האש שהוא מאכל מלכים שרי קמ"ל ובשל מבושל דתרי בישולים אסיר ז"ש לענ"ד הפסוק בהושע סי' ח' אכתוב להם רובי תורתי כמו זר נחשבו זבחי הבהבי יזבחו בשר ויאכלו ה' לא רצם המה מצרים ישובו כו' ר"ל אכתוב להם רובי תורתי ר"ל הריבויים בפסוק כגון ובשל מבושל לדרשה כדי שלא יעשו כאכילת מלכים כו' כמו זר נחשבו ר"ל שאומרי' דברה תורה כלשון בני אדם ולא לדרשא ולפ"ז יהיה כי זבחי הבהבי ר"ל הזבחים אשר צריכים דוקא להיות צלי אש המה יזבחו בשר ויאכלו כמו שהם רוצים שאומרים כלום הקפידה תורה כי אם על המאכל שיהיה כמאכל מלכים גם אני אעשה כמאכלם ה' לא רצם כי לא לרצון יהיה להם המה מצרים

שבנו דאינם ראויים להיות בני חורין לאכו' מאכל מלכי' אלא מצרים ישובו דכך ראוי ויפה להם . וז"ה בדברי הימים סי' ל' כי אכלו את הפסח שלא ככתוב ה' הטוב יכפר בעד די"ש גרמוז כנו' ר"ל שהם אכלו את הפסח שלא ככתוב ר"ל שלא כהלכה והורים שהוא ככתוב וכדין או בשלאו ואח"כ בשלו או בכשלו ואח"כ צלאו שמן הדין לא יצא וחייב והם אומרים שעשו ככתוב , כי כן נמי י"ל במ"ש שם סי' ל"ה ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו בסירות כו' דהי"ל ויצלו את הפסח גם מ"י כמשפט גם מ"ש ויעשו את הפסח בעת ההיא ואת חג המצות מאי בעת ההיא ודאי דבאותה שעה הראויה עשאוהו מה גם מ"ש דמימי הנביאים והמלכים לא נעשה כפסח ההוא דבימי יאשיהו דהנה רש"י ז"ל כתב דהיו הב' שבטים לבד בירושלם והעשרה שבטים בין עובדי הבעל אח"כ הקשה תינח כשהיו חלוקים העשרה שבטים אבל מקודם איך יתכן שלא עשו כדין ותירץ שלא היו נותנים להם סיפוק בהמות לכולם כו'

אמנם עם הנז' יובן דקאמר ויבשלו הפסח כמשפט ר"ל שלא יהיה נא דהיינו חצי צליה אלא כל צורכו וגם כמשפט באש דהיינו שלא היה בישולו תחילה ואח"כ צלוי או צלוי ואח"כ מבושל אלא באש כמשפט דוקא , גם ויעשו את הפסח בעת ההיא ר"ל כדעת רבי דצלאו מבעוד יום ואכלו חייב לכן בעת ההיא אכלוהו ולא מבעוד יום לכך משבח שלא נעשה כו' ר"ל בכל החומרות בין לר' בין לרבנן

גם יובן מאמר צלי אש הצלוי מן החי או אינו אלא הצלוי כמבושל ת"ל כי אם צליאש הא מה ת"ל צלי אש הצלוי מן החי , די"ל דאיך ס"ד לומר דצלוי כמבושל דשרי שהרי כתיב אל תאכלו כו' ובשל מבושל גם מאחר שאמר ת"ל כי אם צלי אש מה חזר לומר מה ת"ל צלי אש דצלוי מן החי דזהו מ"ש קודם אמנם הכונה כמ"ש דצלי אש אתא לומר דוקא צלי אש ולא שבשלו ואח"כ צלאו אלא צלוי מן החי ואח"כ אמר נא מה ת"ל צלי אש שהרי יצא בצליה וכי אם צלי לאחר שני שיאמר או כבר נפיק ממבושל אלא מה ת"ל צלי אש היינו הצלוי מן החי ר"ל ולא אפילו שצלאו ואח"כ בשלו

עוד אמרו ובשל אין בשל אלא צלי שנאמר ויבשלו הפסח ונאמר ובשלת כו' דקשה דאיך נאמר דאין בשל אלא צלי הפך המכוון שהרי צלי בעינן ומהרח"א ז"ל כתב אין בשל אלא צלי דהיינו אפילו שאחר כך בשלו או להפך אסור ולענ"ד היינו כמ"ש לקושיית רא"ם ז"ל די"ל דאיצטריך כמים שהרי לעיל הביא דרשת הש"ס וקאמר דהיינו משו' דבשל היינו צלי כמ"ש כו' להכי איצטריך במינם לגלויי דבשל היינו במים או בשאר משקין אבל צלי קדרה דאינו חייב משום מבושל אלא משום כי אם צלי אש ודוק (לדרוש אחר בעה"י עיין ה' ק"פ מ"ש הכ"מ דף רפ"ג ע"ג ואפשר כו' ועיין בילקוט ס' בני יעקב פ"ז יע"ש ותשו' הרב בני ס' מ"ה וק"ג וס' בני דוד דס"ז ע"א ומשנה למלך פ"ר דין י"א בעה"י אכי"ר)

דרוש ג'

בגמרא מס' ברכות פ"ק דבר נא באזני העם כו' אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה א"ל הקב"ה למשה בבקשה ממך לך אמור להם לישראל בבקש' מכם שאלו ממצרים כו' שלא יאמר אותו צדיק ועבדו כו' קיים בהם ואח"כ יצאו כו' לא קיים בהם עכ"ל

ירחו והלקים ויממחו והחה יהללו בטל כל אשר גמלנו מכל החסדים ומכל האמת כרועה עדרו ירעה , נודע ה' משפט עשה בכאת ישראל ממצרים וגם דמ"ו הנה נרגא ונוה את בני ישראל דלא ליתו לאמנועי כמ"ש

במאמרינו ועיין מה שכתבתי בזה בספר מנחת בכורים במסכת ברכות דף ט' יע"ש

עוד אפשר לומר כונת קיים בהם כו' ועיין בספר פרי האדמה' מ"ש ח"ב הלכות שכירות פ"ז דין ב' שם דף ק"ד ע"ב עד דף ק"ו ע"ב יע"ש בפרט דף ק"ד ע"ג ויובנו פסו' מלכים א' סימן ד' ולשלמה י"ב נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו חדש בשנה יהיה על א' לכלכל וכלכלו הנצבי' האלה את המלך כו' איש חדשו לא יעדרו דבר

והנה הרב כלי יקר הביא פ"ש ז"ל שלא היה חסר להם תרדין ביתות החשה וקישואין בחורף והוא ז"ל כתב דהיינו לרבותא כי אפילו כשאין המלך בביתו אלא חוץ לעיר לא יחסרו דבר

אמנם ע"פי מ"ש שם דלהרשב"א ז"ל דוקא היכא שעומד בראש השנה בתשרי ואמר שנה זו אוי חדש העיבור בכלל מה שאין כן באמצע השנה לזה אמר תחילה שנים עשר נצבים כו' וכלכלו חדש בשנה יהיה על אחד ר"ל דאפילו שיהיה חיובם של השנים עשר לפרנס שנה אחד מ"מ חיוב של כל א' מהם לא היה כי אם חדש בכל השנה לאפוקי חדש העיבור שלא היו חייבים כסברת הרשב"א וכדי שלא נאמר דזהו בשני' הפשוטות לזה חזר ואמר וכלכלו כו' איש חדשו ומכיון דהיה למספר ירחים חדש לאחד לא יעדרו דבר כלומר שלא יחסרו הם דבר מכיסם בעד חדש העיבור וידוקדק דתחילה אמר ולשלמה י"ב נצבים כו' ואח"כ קראו בשם המלך כו' להורות כי מאחר שמנין לשנת המלך והוא מחדש ניסן כמ"ש במסכת ר"ה דמקים יציאת מצרים למלכות שלמה לומר דמניסן ולהרשב"א אין חדש העיבור בכלל כי אם בעומד בתשרי דוקא

או אפשר לומר לפי התרגום שתרגם לא משכבין מדעם גם לפי מ"ד דמ"ש לעיל ונציב אחד בארץ ר"ל א' ממונה על הי"ב דלא כמ"ד שהיה על חדש העיבור אלא ממונה על כולם. א"כ ח"ם העיבור מהיכן היה לזה י"ל דקאמר תחילה י"ב נצבים כו' וכלכלו כו' חדש בשנה יהיה כו' דהי"ל חדש בשנה יהיה על אחד ואמאי חזר לומר לכלכל אלא ר"ל וכלכלו את המלך הי"ב הנז' כאילו היה שנה על א' לכלכל דאוי חדש העיבור בכלל לדעת הר"מ וכל הפוסקים בין היה עתה שהיה איש חדשו וזה הורה לנו בחזרתו לומר וכלכלו כו' איש חדשו לא יעדרו דבר ר"ל כי נמי אם נתעברה השנה אזי מלבד איש חדשו גם בין כולם לא יעדרו דבר כתרגומו לא מעכבי' מדעם כי חדש העיבור היו מכלכלים בין כולם

או אפשר לומר לפי מ"ש דמתני' דהזכיר חדש ושנה יחלוקו ולרב תפוס לשון אחרון לזה אמר וכלכלו כו' חדש בשנה וכיון שהזכיר חדש ושנה תפוס לשון אחרון ומחוייבים גם חדש העיבור ועיין שם בפרי האדמה דף ק"ד ע"ב ועמ"ש דפליגי בר"ה דלת"ק שכירות בתים הוי ר"ה בתשרי ולתנא דיי"א הוי מניסן א"כ לתנא דמתני' קאמר קרא החדש הזה לכם ראש חדשים דהיינו לרגלים ויציאת מצרים וגם לכם דהיינו כלפי משה ואהרן דהיינו למלכים ולמ"ד גם לשכירות בתים יהיה ראש חדשים לרגלים ומלכים דהיינו החדש הזה לכם דהיינו למלכים וגם ראש חדשים לרגלים וליציאת מצרים גם ראשון הוא לכם לשכירות בתים לחדשי השנה דלשכיאות בתים נמי מניסן מנינן להו ועיין כל מ"ש שם בפ"א דפים הנז' עד דף ק"ו ע"ב

ובזה י"ל פסוקי שמואל ב' בסימן ז' שאמר הקב"ה לדוד' ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם שהם דברים כפולים וסותרים מעט דתחילה אמר ביתך וממלכתך עד עולם הרי הוא וזרעו מלכים לעולם ואח"כ אמר לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם דנראה הוא לגדו

כר"כ דמספקא לן אי תפוס
א' או כו'
און אחרון וא"כ או מספיקא או
רון א"כ יהיה ח"ו הקמת מלכות
ומר דוד מי אנכי כו' כמ"ש ז"ל דא"ו
שהרי הקב"ה הרה אפו ביש' בשאלת
ומנס מאחר כי הבאותני עד הלוס זה
דבר לבית עבדך למרחוק דהיינו אפילו
ורת האדם ה' כו' כי בדיני אדם היכא
לבון א' או אחרון אמרינן יחלוקו וא"כ
חוטאי' לפניך יפסק מלכותם לז"א אח"כ
כו' ר"ל מאחר שכבר הטעמתני המלוכה
ור שפסק מזרעי אתה הוא האלהים ודבריך
אמר ודברך לומר דהשני דברות עלי ועל זרעי
ל עבדך הטובה הזאת עלי לבד לכן אני מתפלל
ברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך ולא
אתה ה' אלהים דברת ומברכתך יבורך בית
כי כל דיבור שיוצא מפי הקב"ה לטובה שוב אינו
סקי' גדולה מן השמי' הוא לו ולזרעו וזרע זרעו
לעבודתו יתברך בי"ר

דרוש ד'

יש והיה כי ישאלך בנך מחר הודיעהו נסים
שנעשו לכם במצרים כשהקש' פרעה לשלחך
ויהי כי הקשה כו' עשה אותו סימן בידך וברא שך של'
והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך כו' עכ"ל
היראה ויחוד ה' ואהבה להכיר חסדיו יתברך אשר
באהבתו ובחמלתו הוא גאלם מיד צר ומיד עריצים
וס גילה שם תהא רעדה פיו ולבו שוין וכליותיו יועצים ׃
הרמ"א בפסוק כלי אש כו' אמנם להבין פסוק והגדת
ביום ההוא כו' יען סיפור יציאת מצרים הוא גם בלילות
למען תזכור כו' כל ימי לרבות הלילות ועיין מ"ש בס'
האמה ח"ג פ"ז דין א' מה' חמץ ומצה וא"כ צריך לומר
גדת לבנך ביום ההוא היינו מתחילת היום שהוא בלילה
בליל ט"ו כמש"ה ויהי ערב כו' יום אחד כו'

פ"ז יומתק קצר והיו לאות כו' ושמרת כו' מימים כו'
דאיפלגינו בש"ס אי לילה זמן תפילין או לא ועיין
ש בס' פרי האדמה ח"ג ה' תפילין פ"ד דין עשירי והנה לס'
"ע דחוקה זו לענין פסח בלבד ז"ש והגדת לבנך ביו' ההוא
ו' והיה לאות כו' והיינו ימים ולילות דומייא דפסח שהוא
ימים ולילות בכלל וז"ש ושמרת כו' מימים ימימה שהם ימים
שלמים לילות וימים ולס' ר"י הגלילי דחקה היינו לתפילין
מש"ה אמר דאע"ג דוהגדת לבנך כו' היינו ימים ולילו' לגבי
פסח מ"מ ושמרת את החקה כו' דהיינו תפילין מימים ימימה
דהיינו ימים ולא לילות ודוק

פרשת בשלח

במדרש ולא נחם אלהים רבינו הגדול אומר לפי
שבקש הקב"ה ליתן אימתן של ישראל על
אומות העולם עכבם מ' שנה במדבר ואאיר להם בעמוד ענן
ביום ובעמוד האש לילה ושמעו כל האומות ונפלה עליהם
רעדה שנאמר תפול עליהם כו' ואחריו מה כתיב תביאמו
ותטעמו עכ"ל

ה' מתיר אסירים הנה עם יצא ממצרים הודי' ה' ישועתו
לעיני הגוים גילה צדקתו ׃ וכמ"ש במאמרינו דכל מה

שעיכבם הקב"ה מ' שנה במדבר היתה מאתו יתברך לתת
אימתן של ישראל על אומות העולם כו' ולכאורה קשה שהרי
עיכובם במדבר נגזר על עון המרגלים כמש"ה במספר הימי'
כו' והנה היפ"ת תירץ דהטעם האמיתי היה כדי לתת אימתן
כו' אלא דישראל לא תתקרר דעתם בזה לזה תלה להם בעון
המרגלי' כענין שנאמר נורא עלילה על בני אדם יע"ש ר"ל
כי היה נותן להם עונש אחר אם שולי' מרגלי' כו' או אם
לא היה העיכוב לא היו שולי' אלא הקב"ה סבב כדי לתת
פחדם כו' כי עפי"ז נראה לע"ד כונת הפסוק גדול העצה כו'
על כל דרכי בני אדם בן לתת פחדם על א"ה וגם עונש לישר'
עצמם בדבר אחד עונש ואהבה ז"ש לתת לאיש כדרכיו וכפרי
מעלליו דבעונש העיכוב היה עונש וגם לטובתם כאמור יען
עתידי' לקיים התורה כו' ובענין פטירת מרע"ה במדבר
שהיה כדי לשפוך חמתו על העצים כו' וגם ויאא ראשי עם
והגזירה היתה בשעה שא"ל עתה תראה כו' והכתוב שמי
מריבה להקדישני כו' ודרך המפרשים כי פטירת הצדיק בעון
הדור ולהרבות שכרו כי ישלים חוקי כו' ז"ש על כל דרכיו כו'
שנתחייבו לתת לאיש כו' כדרכיו להרבות שכרו לעולם הבא
וגם כפרי מעלליו ר"ל מה שאוזרין בתשובה כל ישר' נעבורנו

או יש לומר עמ"ש התי"ט במ"ש הוי זהיר במצוה קלה
כבחמורה ר"ל לענין הזריזות ישוה אותם לא לענין
קדימה לאוד כי אין אתה יודע כו' כההיא דהמלך בעבור
שנהנה בראותו זריזותו כו' ז"ש הנה שכרו כו' ופעולתו כו'
ולע"ד פסיק הלא כבא לאנוש כו' ופסוק חכם לב יקח מצות
ואויל שפתים ילבט כו' וז"ש כדרכיו וכפרי מעלליו ר"ל
דאפשר דבזירזות הגדול יהיה מתן שכר גדול יותר ממצוה
חמורה וא"כ כפי מאמרינו יהיה פי' ולא נחם כו' כי קרוב
הוא כו' ר"ל אע"פי שהוא קרוב יען כי אמר אלהי' פן ינחם
כו' ר"ל יחשבו מחשבה על שיצאו ממצרי' אפי' לאחר כניסת
בראות' מלחמה אם לא יתן אימתם ופחדם מקודם והבאר
יצחק פירש סמיכות פרשת תפילין לפרשת בשלח במאמר זה
וכמ"ש בפ"ב דמגילה ויקר אלו תפילין ע"ש וראו כל עמי
הארץ כו ולכן כו' גלע"ד פסוק ותחסרהו כו' וכבוד והדר
כו' ר"ל מעלת הארץ ישראל ומה אנוש כמו מה רב טובך כו'
כי ותחסרהו כו' יען כבוד והדר כו' ענן יומ' ואש לילה תמשי'
לתת פחדם על א"ה כל שתה תחת רגליו שלא יהיה
כ[illegible] יום כלי זין ויתגרשו מאליהם והרב עין יוסף פי' תמשילהו
כו' ע[illegible] ההיא דתעניות דר"י בי הוה משליף מסניה ומניחם
בקרקע אתה מיטרא ז"ש כי אראה שמיך כו' שהם המעשה
אצבעותיך כו' מה אנוש כו' מעלה רמה כי ותחסרהו מעט
לבד יען תמשילהו כו' ר"ל המשלתו במה שעשית במעשה ידך
כאמור וימני טפחה שמים כי מוכרחים השמים ליתן מטר כל
שתה תחת רגליו ר"ל דמשליף כו'

אמנם שמעתי מפי הרב כמהררי"אל ז"ל ששמע מפי
הרבנית אדונתי אמי נ"ע כונת הפסוק יקראני
ואענהו כו' דהיינו אחלצהו ואכבדהו דכי משליף מסניה אתי
מיטרא כו'

או אפשר לומר עם מאמרינו הנז' פי' ויהי בשלח כו' ולא
נחם כו' דהיל"ל לא נחם דקאי' למ"ש כשלח פרעה כו'
לא נחם אמנם יובן כאמור דכונתו יתברך לתת פחדם כו'
וז"ש ויהי בשלח כו' את העם אלו ערב רב כמ"ש רז"ל כשאומ'
ישראל ועם בענין אחד העם הם ערב רב והיה ראוי שלא
לתת פחדם כו' אפ"ה ולא נחם כו' לתת פחדם כו' וחזר ואמר
מה שהוצרך לתת פחדם כו' היינו משום פן ינחם העם שהם
הערב רב ויתנו לב לשוב בראותם מלחמה כו'

אמנם יש לדקדק בקרא דהיל"ל ויהי בשלח כו' ויקח משה
כו' ואח"כ ולא נחם אלהים אמנם יובן עמ"ש הרב

שירת כסף סוף פרשתינו כי לדעת הרא"ם דאין שבועת האבו' חל על הבנים א"כ אמאי דרשו רז"ל בב"ר פנ"ד דטע' מה שלא נחם אלהים כו' היינו משום שבועת אבימלך לא"א ע"ה אם תשקור כו' ועדין נכדו קיים עד שמשון דכתי' והוא יחל להושי' את ישראל מיד פלשתים הלא אין שבועת האבות חל על הבני' אלא ודאי נראה משם דחל על הבנים גם לפי זה אתי שפיר מה שטרח כ"כ משה רע"ה ליקח עצמות יוסף עד שאמר אם לא תתראה פטורים כנראה שהיו חייבים כו' הרי דהלה שבועה על הבנים לכן הקדים קרא והפך הסדר להורות לנו כי מה שלא נחם אלהים כו' היינו משום כי קרוב הוא ועדיין נכדו קיים כו' וצריך לומר כי קרוב הוא חסר וי"ו וכן מ"ש ויקח משה כו' כי השביע כו' דאי לאו הכי מהיכא תיתי חיוב ועיין שם מה שכתב לדעת הרא"ם יע"ש

אמנם ראיתי שם בב"ר וז"ל לי ולנני ולנכדי ע"כ ראתי' השב על הבן רבי אבא אמר ע"כ לאחים השותפי' ופי' לענין אם נפל א' מהאחים לאומנות המלך כל זמן שהם שותפים הריוח לאמצע ויש לדקדק אם הם שותפים ומסיבת השיתוף גרם ג"כ א"כ כל זמן שותפותם כן יהיה הדין ואמאי הוא עד ג' דורות דוקא והרב יפ"ת ז"ל פי' מילת השותפים דהיינו שלא חלקו ירושת אביהם כו' יע"ש וכן הוא מוכרח דאי לאו הכי כיון שהם שותפים מאי איריא אחים דנקט והכי כתב מרן ז"ל בכ"מ פ"ח מה' שותפין דין ז' ועיין בספר פרי האדמה ח"ב מ"ש על דרך זה שם דף כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו ע"א ועפ"י דינים אלו נראה לי לומר פסוקי פרשה לך לך וישמע אברהם כי נשבה אחיו כדין יורשין שלא חלקו שמותף גם להפסד וא"ל הרכוש קח לך כו' שהיה הלך ועתה קאהו דכשהו' מחמת עצמו הרי הוא לעצמו כמ"ש בש"ס בבבא בתרא שם ד' קמ"ד ויאמר כו' קונה שמים כו' כי הוא יתברך למלך על כל הארץ וכל שאינו מענייני המלוכה אינו כלום לענין דינא דמלכותא ומה לך בעינייני כל העולם זולת השי"ת קונה שמי' וארץ . אם אקח מכל אשר לך אפי' מהם כו' גם פסו' מפרש' וישלח מי לך כל המחנה הזה כו' עם הסוגיא דב"ב דף קמ"ד דאחים שלא חלקו היו שהרי הגוים לו במיתת אביו נמלא דעדיין לא חלקו והם שותפים ומה שהבאת לי ר"ל משלי הוא והשיב למלוא חן כו' לרמוז הדין דכשהוא ע"י מליאות חן מחמת עצמו כדי הוא לעצמו אזי אמר לו יש לי רב יותר ממ... וצריך אני לתת לך מהם ג"כ דאל"כ לקתה מד"ה כמ"ש בספ' פרי האדמה שם גם עם סברת הר"א ומרן בכ"מ שם ומ"ש הרב תורת אמת קנ"ה . גם פסו' מלכים א' סי' ב' האלי לו כו' די"ל דכי א"נ היה משתל כאמו אלא ר"ל אם מחמת טענת אחים שנפל לאומנות המלך כו' א"כ גם ריוח המלוכ' כו' ואינו כן כי הוא כו' . גם פסוקי אשר שמתי במלרי' כו' לאפוקי ליניס פחים דבפשיעה כי אני כו' ובפשיע' אני חייב אפילו אם שמוע תשמע והישר כו' והדין דין אמת דנעש' שותף כו' או כל המחלה כו' שהיה בקלבה עד שוכס בשבובה אפי' בקלבה אינו אלא משל עלמו אפילו הכי לא אשים. דכשחלה באונס אפילו בקלבה לדעת התוס' שם בב"ב דף קמ"ד

או אפשר לדעת הטור כל המחלה כו' שלא היה קלבה הוא דכל שלא שב היה ראוי להתמיד נקרא שאין לו קלבה לא אשים יען כאין לו קלבה כשהוא באונס אני חייב ואל תתיירא מחולי שאין לו קלבה א"ו

גם . פסו' מה טוב ומה נעים כו' שבת אחים כו' בדין זה שכתב בב"י סי' קע"ז לייש' דברי ר"י הלוי עם תשובת הרא"ש בבזונים מתפיסת הבית . גם פסו' פרש' וישלח הגידה לי מה שמכורתך עם סברת רבינו יונה הביאה שלטי הגבורי' בסוגייא זו דב"ב שם באחים השותפים יע"ש ופסוק מאשר לשבינו כו' ועיין פסוקי מלכים א' אתה ידעת כי לי היתה

המלוכה בס' עץ חיים דף פ"ו יע"ש ודוק נוסח השירה פני יצחק דף ע"ד או הרי"ט ופ"... חיים ס"ט ע"א דף ע"א ע"א עין יוסף דף ק"כ ב"ר אש דת דף כ' ע"ב באר יצחק ד' ק"כ ע"ב א... דף כ"ו ע"ד כ"ז ע"ב וע"ג בני יצחק דע"ד ע"ג ק... סי' א' מוהרי"ט דף ס"ח ע"א דף א' ע"ד ודף ע"ב ע... לעניס דף רי"ד ע"א . או ענין הענקה פרשת דרכי ע"ג ומשנה למלך ה' עבדים . ענין לחם הפנים פרשת דף ל' ומדף מ"ב ע"ד מ"ד ופ' אש דת מ"ב ומ"ג ומ... גם מאמר שוחר טוב פ' דרכים דף ל"ב ע"א ועיין דף... ע"ד והפילפול שם ומ"ש אני בס' פרי האדמה גבי קרי... בשם העלם עץ חיים דף קל"ב ע"ב וע"ג וביתרו ע"ה פני יצחק דף קמ"ה ע"ג

פרשת יתרו

את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון

במכילתא כי יבא אלי העם אמרו הדבר הזה שאל יאזד' אים כפר עכו לר"ג מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם א"ל אם לאו מה יאמר כשהוא אומר לדרוש אלהים יפה אמר עכל"ה

כתרה של תורה מונחת בקרן זוית הוא הודה הוא זיוה עטרת מלכו של עולם למען דעת לדקות ה' לכו חזו מפעלות . ומתוכם כעין החשמל מתנה אלהי' ... על מידין ישב גבולות כמ"ש במתני' על ג' דברים כו' וקושית הב"י והכ' תי' ופי' הלבוש . ולע"ד ועתה כו' ועפי"ז אפשר כונת המכילתא דהוק' ליהודה כ"ט כיון דמאי קרא דמן בקר עד ערב דרשינן דכל הדן דין אמת כו' נעשה שותף כו' ועכ"ז היה קשה בעיני יתרו מדוע אתה יושב מן בקר עד ערב ר"ל שמלוה זו יזכו בה שאר דייני ישראל א"כ מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם דפשיטא שכל ישראל יבואו אצל המומחה בפשיטות כמוהו אלא שהוא יחידי מעליו לזה אמר ליה אם לאו מה יאמר שהרי כשאמר לדרוש אלהים יפה אמר דהיינו ללמוד תורה כי זו נמי תורה מעמוד העולם ואי אפשר להדיו' מעלי ועי"ז הם באים כולם אצלי

או אפשר לע"ד עמ"ש מרן בש"ע בח"מ סי' י"ד שנים שנתעלמו בדין זה אומ' נידון כאן וזה אומר אעלה לב"ד הגדול כופין אותו ודן בעירו כו'. במד"א כשהמלוה אומר נידון כאן והלוה אומר נלך לב"ד הגדול אבל אם המלוה אומר נלך לב"ד והלוה מסרב כופין אותו ועולה עמו וכתב הסמ"ע ורבי' שכתב לב"ד הגדול היינו משום דס"ל כהרמב"ם ז"ל דאינו מחלק בין ב"ר הגדול לבית הוועד אבל התוס' והר"ש מחליקין וזהו דוקא לבית הוועד אזי שומעים לתובע לבד אבל אם אמר לב"ד הגדול אפילו לנתבע שומעים עתה לפי סברת מרן והרמב"ם ז"ל דלעולם אין שומעין לנתבע אפי' לב"ד הגדול לפי זה הוקש' לו מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם כו' שהרי הדין הוא דכופין אותו כו' וכשאמר לדרוש אלהים יפה אמר דהיינו שהוא התובע שבא לדרוש ולתבוע דאזי מוכרת לבא לפניו דאין כופין לו אלא אדרבא כופין ללוה ועולה עמו

או אפשר לסברת התוס' והר"אש ז"ל מה ראה משה כו' שהרי כיון דכתיב בתריה כי יהיה להם דבר בא אלי כו' היינו דין דמוכרח לעלות לב"ד הגדול דכופין לבא לב"ד הגדול היינו התובע ג"כ מאי קאמר כי יבא אלי העם דנראה אפי' הנתבע דהתם כופין אותו ודן בעירו לזה אמר כשאמר לדרוש אלהים יפה אמר דהיינו משום דהוא לב"ד הגדול ואינו בבית הוועד דאזי מוכרת לבא לפני

ובפי"ז נמי אפשר לומר כונת הפסוק כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי כו' דיש לדקדק דהיל"ל באו אלי אלא הכונה עם סברת מרן והרמב"ם דלעולם אין שומעי' כי אם לתובע אפי' היכא שאומר לב"ד הגדול אין שומעין לנתבע זה מ"ש כי יהיה להם דבר בא אלי דאחד הוא שמוכרח לבא אלי דהיינו הנתבע דכופין אותו לעלות עם התובע' אז מוכרח לדון אותו ושפטתי כל

או אפשר לדעת התוס' והרא"ש דשהוא לב"ד הגדול שומעין אפי' לנתבע זמ"ש כי יהיה להם דבר בא אלי ר"ל דמן הדין מוכרח הדבר ההוא לבא לפני דכל שאומר לב"ד הגדול אפי' התובע מוכרח לשמוע לנתבע לכך ושפטתי בין איש ובין רעהו דבין שיהיה התובע המכריח לבא לפני או הנתבע לעולם מוכרח הדבר לבא אלי

ובפי"ז יובן דברי הימים ב' סי' י"ט פסו' ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי אם לה' ועמכם בדבר משפט כי חוץ מכוונתינו נ"ל פשט הכתוב כי הנה רש"י ז"ל פי' וא"ת מה לי ולצרה זו לזה אמר ועמכם בדבר משפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות כו' כדי לישב תיבת בדבר כו'

אמנם לע"ד היינו כי זה אשר אני אומר לכם כי לא לאדם תשפוטו זה חייבים אתם לומר לב"ד ראו כי אין הדין לכם כי אם לה' כמ"ש רמ"א ז"ל כי מר"ה קצב כו' ועתה צריך ליטול מזה וליתנו לזה אשר גזלו חינם כו' כה תאמרון לב"ד כדי שיודו האמת

אמנם עמ"ש היינו וא"ת מה לי ולצרה כו' כמ"ש רש"י ז"ל לזה אמר ועמכם בדבר משפט דהיינו בענין שהתוב' טוען שרוצה דוקא לפניכם הוא כשהוא לב"ד הגדול דאז' אפילו הנתבע אבל בלאו הכי אין הכי נמי שתוכלו להשמיט מלדון גם פסו' בפרשת דברים הבו לכם אנשים חכמים כו' ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשו' כי הנה רש"י ז"ל פירש תיבת לעשות ר"ל אם הייתי מתעצל הייתם אומרים לעשות מהרה יען לא יכירו מעשיכם יע"ש

או לענ"ד טוב הדבר כו' לעשות ר"ל שתעשנו אבל אנו רואים כי אינו אלא הנזמות ואין אתה בודל מזה.

אמנם עמ"ש היינו שענו אותו טוב הדבר אשר דברת שנמנה אנשים חכמים כו' מ"מ טוב היה אם היה בענין שנותן להם כח לעשות ר"ל ע"י כפיה כמו תשובה כו' אבל כל זמן שאין בהם כח זה כיון שאתה ב"ד הגדול מוכרחים כולם לבא אצלך בין שטען התובע או הנתבע וע"ז היה מתרעם עליהם דאדרבא הי"ל ממי נאה ממך או מהם כמ"ש ז"ל כו'

או אפש' פי' ועמכם בדבר משפט עמ"ש מוהרי"ט ז"ל בפרשתינו וכ"כ הרב דברי דוד סוף פרשתינו וכן בס' עין יהוסף בפרשתינו והענין הוא עם מאי דאמרינן בפ' איזהו נשך דף ס"ט ע"א הנהו תרי כותאי דעבוד עיסקא כו' ועיין בספר פרי האדמה ח"ב ה' שותפין פר' ה' דין ט' ושם ובה' סנהדרין פ"ו דין ו' מה שהארכתי שם בשתי המקומות ועיין בס' עדות ביהוסף במ"ש עמ"ש הרמב"ם ה' סנהדרין פ' כ"ב דין א' יע"ש

והנה הרב ט"ז בס' דברי דוד בפרשתינו והרב עין יוסף כתבו דזהו כונת הפסוק כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו די"ל דהיל"ל כי יבא אלי דבר אשפוט בין איש כו' אמאי נקט לשון עבר אלא הכונה כי יהיה להם דבר דכעין דבר זה בא לפני פעם אחרת ושפטתי בין איש ובין רעהו ר"ל דלזה שזיכיתי אותו כשטעה חבירו מה שטעה זה ממנו חייבתי אני שחייב אני להודיע את חקי האלהים כו' והיינו והודעתי אע"ג דלא יאמל כמ"ש הרא"ש ז"ל

גם לע"ד יובן דיוק ואת תורותיו שלא להורות שאם שאל הורוני מהיכן דנתוני אכתוב לו הפסק דין והטענות וממני יראו כל הדיינין וכן ישפטו. ואפשר דזה היה אומ' להם יהושפט ראו כי לא לאדם תשפוטו וא"כ כל שלא שאל אין אתם מודיעים כי אם לה' ומשום והייתם נקיים מה' ומישראל אפי' שלא שאל ועמכם בדבר משפט שאתם מחוייבי' להודיע טענת הדין אשר פסקת' וז"ש דהע"ה יראת ה' טהורה עומדת לעד משפטי ה' אמת לדקו יחדיו דאפילו דמשפטיו אמת וצדק מ"מ צריך ג"כ צדקו יחדיו שיודיע לבעל הדין טעם הדבר שדנו ולדוק דינו

וזה היה מתאונן הנביא ירמיה סי' ה' אלכה לי אל הגדולים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך ה' משפט אלהיהם אך המה יחדיו שברו עול נתקו מוסרות ר"ל דאע"ג דמחזיקי' עצמם דידעו הדרך ה' והמשפט כדי לכוף לבע"ד אך צריך לסבול העול ולכתוב להם ולהודיעם טעם הדבר היכא דאיכא חשד בהתאסף יחד הדינים שדנו והם שברו עול נתקו מוסרות כמ"ש התרגום נתרחקו אולפנא

גם פסוקי ישעיה סי' ג' כי יתפוש איש באחיו בית אבין שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך ר"ל היכא שבאים מעצמם ללמד קצין תהיה לנו ובא לדין שאומרו לב"ד הגדול אזילנא מ"מ המכשלה הזאת תחת ידך כסברת הנה'אשר"י פ'זה בורר דאם מתחילה ע"מ קבלו'אפי'שלא כפו אותו צריך להודיעם שאומר הורוני מהיכן דנתוני שמא נכשלתה בהוראה. ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש כפי' רש"י שופט שחובש בבית הסוהר את הנידונים וכיון שאינו ע"י כפיה הרי ר"ת ודעימיה דס"ל דאינו חייב לומר טעם הדבר או הפסק הדין לכן אין להם ואין שמלה לתת בידם הפסק דין וא"ת כיון דמתחילה קבלניך על מנת כן מחוייב אתה להורות מהיכן אתה דן א"כ לא תשמוני קצין ר"ל גם אני מתחילה אני מתרצה ע"מ כן כי כשלה ירושלם ויאודה נפל כי לשונם ומעלליהם אלא שהם להמרות עני כבודו כמ' הס"ד שאומרים בטד הטור דאדרבא אם מכוין לזולל אינו חייב לתת להם הפסק דין כל שכן כשמתחילה זה כונתם

גם אפשר לומר כונת פסוקי אבשלום שמואל א' סימן ט"ו והשכים אבשלום כו' ויהי כל האיש כו' היינו סבר' הרא"ש והתוס' דכל שהוא לב"ד הגדול שומעין אפילו לנתבע אשר יהיה לו ריב היינו הנתב' לבא אל המלך למשפט בנקודת פת"ח שהיו לדון שדנו אותו דיינים אחרים והוא אומר לב"ד הגדול ויקרא אבשלום כו' אי מזה עם אתה ויאמר מאחד שבטי כו' ר"ל שהיה אכסנאי וכבר כתב המרדכי בפ' זה בורר דאכסנאי התובע לבני העיר או ב' אכסנאי' כו' דמכריחו שם לדון כמנהגם אבל מדינא אם אומר לב"ד הגדול שומעין לו וז"ש ראה דבריך כו' ושומע אין לך מאת המלך יען אתה אכסנאי והמנהג להכריחו כו' ויאמר אבשלום מי ישמני שופט כו' דאף על גב דיש שופט בעירי ואם עלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב כו' שיאמרו אלי לב"ד הגדול אזילנא והצדקתיו כסברת התוס' והרא"ש דשומעין אפילו לנתבע דלא כהרמב"ם ז"ל דהיינו דוקא לתובע והדיוקי' מבוארי' בפרטו' מאי והצדקתיו וכי לכל הנידונים יזכה

או אפשר לומר לע"ד עמ"ש הרב עדות ביהוסף סי' א' דף ד' בדין השואל מכר א' בארך במ"ה גם אפשר לומר פסו' מלכים א' סי' ג' ועתה ה' אלהי אתה המלכת כו' ואנכי נער קטן כו' ולא אדע צאת ובא. ר"ל שהיה בן י"ב שנה וכל כי האי יכולין לטעון לב"ד הסנהדרין אזילנא יען הוא נער קטון כו' ולא אדע צאת ובא דצריך לתת בידם פסק דין כו' ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע ר"ל להבין היכא דצריך להודיע להם הטעם נמי מלבד הדין

להבינם בין טוב לרע כי לא יחשדום ח"ו כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה ר"ל ע"י כפיה כמ"ש המפרשי' ז"ל כי אז ולאי צריך לכתוב להם הפסק דין לכ"ע וייטב הדבר בעיני ה' כי שאל שלמה כו' ויש לדקדק מאיכא תיתי אלא ר"ל דאע"ג דהיה מלך היה רוצה לדון אותם משפט צדק בלי חשדא להיו' נקי מה' ומישראל ויאמר אליו יען כו' הבן לשמוע משפט ר"ל להבין להם טעם הדינים ומהיכן ראיותיו לחייבם ולזוכם
הנה עשיתי כדבריך כו'

והרב עיין יהושע בפי' וישב דף ס"ח בפסו' משלי סי' ל' שתים שאלתי מאתך אל תמנע ממני בטרם אמות שוא ודבר כזב הרחק ממני ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי כו' דקשה דפתח בשתים וא"כ הל"ל אל תמנעם ממני גם דאח"כ סיים בארבע ריש ועושר שוא וכזב כו' ופי' ז"ל דבגבעון נראה אליו ה' וא"ל שאל כו' ולא שאל כי אם חכמה כו' ז"ש וכי שתים שאלתי הלא לא שאלתי אלא א' והיינו משום כי שוא ודבר כזב תרחיק ממני וריש ועושר כו' כי ע"י העושר נשים הטו כו' והרבה סוסים כו' כי חשבתי אני הרבה והוא שוא ודבר כזב

ולע"ד אל תמנע כו' קאי על השאלה ושתים היינו דבר והפכו ריש ועושר אחד וגם שוא ודבר כזב שניים הם ואע"ג דלא שאל מה' כי אם א' היא החכמה אתם היינו שאלה מה' תיתן לו אבל שלא יתן לו עושר ולא עוני וכן שימנע ממנו שוא וכזב כל זה אין צריך מתן רק הרחקת הנזק אבל הקרבת התועלת לא שאל כי אם החכמה לבד כו'

דרוש שני

במדרש ד"א אריה שאג אמרי רבנן בשם ר' הושעי' שאל בלגא את ר"ש מהיכן הרעש נעשה א"ל בשעה שהקב"ה מסתכל בבתי ע"א ובא"ה אין נתוני' בהשקט ובשלוה בעולם ורואה ביתו חרב ונתון בידם של או"ה כביכול הוא מקנא ושואג ומיד השמים וארץ רועשים שנא' וה' מציון ישאג ומירושלם יתן קולו וישראל מה היו עושים כביכול הוא מגין עליהם שנאמר וה' מחסה לעמו עכ"ל

יושבי תבל ושוכני ארץ המה ראו מעשה ה' ונפלאותיו מאהבת ה' את עמו חיבה יתירה הן הראנו ה' את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש וזקוקין דנורא, ורב טוב לבית ישראל בהגלות נגלות מלך ישראל בערפלי טוהר באספקלריא המאירה הרים נזלו מפני אלהים זה סיני וצדיקים ישמחו יעלזו לפני אלהים לעובדו שכם אחד מאהבה ומיראה כי תנאי התנה הקב"ה עם עולמו על מנת שיקבלו ישראל התורה כי עפי"ז יובן קצת דקדוקים שיש במאמרינו להבין מאי קנאה זו שבתי ע"א בשלוה ובית מקדשינו חרב כיון שעונותינו גרמו ושפך חמתו כו' גם השמי' והארץ אמאי רועשים יותר מכל דבר שנברא, גם שאלת וישראל מה היו עושים, גם דהול"ל מה הם עושים

אמנם איתא בגמרא מס' שבת ד"ח ע"א ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי ב"ח מלמד שכפה הב"ה עליהם את ההר כגיגית וא"ל אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו כו' א"ר אחא מכאן מודעא רבא לאורייתא אמר רבא אעפי"כ קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר אמר חזקיה מאי דכתיב ארץ יראה ושקטה כו' אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה ולמה יראה כדר"ל מ"ד ויהי ערב כו' הרי דקיום העולם כולו תלוי בקבלת התורה

אך יש מפרשים דכיון שקבלו מיד נפטרו שמים וארץ מאיומם וכמו שנראה בדברי התוספות ז"ל וכמ"ש המפרשים ז"ל מדין שלשנות ויש מפרשים דצריך גם כן עד שיקיימו ישראל התורה וכמ"ש בע"הי מ"ה בשעה שמסתכל דכיון דכל בריאת העולם היא בשביל קיום התורה ורואה ביתו חרב על ביטול תורה כו' א"כ מהראוי שלא יהיה עולם עוד ויחזירם כו' ז"ש ביתו חרב והם בשלוה כי הל"ל לאבד כל העולם לכך מקנא שהרי אם יש עולם הוא בשביל ישראל והם מעונים ואומות העולם בתענוגי עולם ולכך מיד השמים והארץ רועשים כי הבינו דאפשר דהעולם כו' יען התנאי אפשר שהוא אם הקיימים כו' ולכך אפשר ח"ו יחזירם כו' ולהכי שאל וישראל מה היו כו' ולא אמר מה הם כו' רוצה לומר כיון דבשבילם נהיה כל זה אם כן גם עליהם ח"ו הוא הרעש לזה אמר מגין כו' וה' מחסה כו' כמ"ש לע"ד בפסוק ישמח צדיק בה' וחסה בו ויתהללו כל ישרי לב עמ"ש מר זקני הרב עץ חיים בפסוק ירושלם הרים סביב לה וה' סביב לעמו עם ההיא דנח צריך סעד לתומכו אבל אברהם אבינו ע"ה נאמר לו התהלך לפני כו' הרי דאותם הצדיקים נקראי' ישרי לב אבל הצריכין סעד נקראים צדיק לבד ועיין בספר מנחת בכורים מדף ו' ע"א עד דף ח' ע"א מה שכתבתי באורך על המאמר הנז' במסכת שבת יע"ש באורך ועיין מ"ש בס' פרשת דרכים דף ז' מאמר חגיגה דף ו' ודמע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה' אמר רבי אלעזר ג' דמעות כו' אלא א' על מקדש א' וא' על מקדש ב' וא' על ישראל שגלו וא"ד על ביטול תורה ופריך בשלמא למ"ד גלות היינו כי נשבה אלא למ"ד על ביטול תורה מאי נשבה ומשני כיון שגלו ממקומם אין לך ביטול תורה כו' והקשה אמאי בהדיא לא אמר קרא כי בטלו תורה אלא עמ"ש הרשב"א ז"ל דפי' כי נשבה כו' חזרה מודעא כי גלו מארץ ישראל וזהו טבעו בארץ כו' מלכה ושריה כו' אין תורה

ולע"ד יובן עמ"ש חז"ל מיום שחרב ב"ה כו' נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור נמצא דהיות שחרב ב"ה מוכרח ליטול לצדיקים לכפרה וא"כ אין לך ביטול תורה גדול מזה והיינו כי נשבה עדר ה' משום הכי נקט כי נשבה לרמוז לצדיקי' והיינו ביטול תורה

או אפשר לע"ד כי בשלמא בירושלם אפי' אחד כמ"ש במדרש ובירושלמי אפילו אחד גבי אולי ימצאון עשרה ולמה בלי כניסה ודרך סלה כו' ולע"ד זהו על ביטול תורה

ועמ"ש התוס' דכפיית ההר היא למען לא יחזרו בראותם האש כו' וע"פי דבריהם יובן אגלי כונת פסוק ואתחנן וא"ל ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמי' חשך ענן וערפל כו' ור"ל הא דותקרבון ותעמדון תחת ההר דהיינו כפיית ההר היה מסיבת שההר בוער באש ועס מ"ש בספר מנחת בכורים שם דכשהאונס וההנאה ביחד הוי כתליוה וזבין וגמר ומקנה עוד ידוע כי אלהים הוא מדת הדין והויה הוא רחמים ע"פי זה יובן אגלי פסוקי ישעיה סימן מ' על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלם הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם הנה ה' אלהים בחזקה יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו כו' רוצה לומר על הר גבוה יותר מסיני ואני יכול לכפות אתכם לעבודתי הרימי בכח קולך מבשרת ירושלם היינו ההנאות לתת ארכות החיים הרימי אל תיראי ממודעא דאונס יען אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם כביכול חי וקיים לעד ובזה אין טענת למחר כו' לקבוליה כמ"ש הב"י סימן ר"ה גם ה' אלהים דין ורחמים יחד וזרועו מושלה לעדי עד מדין גזירת מלך כתירוץ מרן בב"י שם גם הנה שכרו אתו ופעולתו והאונס וההנאה ביחד ודאי גמר ומקנה וקונה מלכותו יתברך לעד אנו וזרענו עד עולם ועד
ביר"א ע"כ

עיין בספר פרשת דרכים דלאבותינו כו' ונעשה ונשמע היום ובזה פסוק ואתחנן סימן ה' עד לאמר ושם דף מ"ט ע"ב ולע"ד האלות ובזה פסוק בשמעו את דברי האלה ועמ"ש שם דף כ"א ונר' כו' יע"ש ולע"ד בזה פסוק שמואל כי לא אותך מאסו כי אם אותי מאסו כו' ומ"ש בדרוש אחר בפסו' אלו פסוק אתם ראיתם כו' עיין ספר מהר"י קלבי דף א' ולע"ד עמ"ש קו' דפרשת דרכים דינא דמלכותא דינא ועיין גם בדרושי מהר"י קלבי שנין השידוכין גם ענין אונס מודעא עדות ביהוסף ח"א סימן ב' ועיין במסכת כתרא דף קל"ז והר"ס פ"ד מהלכות זכיה וגם במתנה למלך והלא"מ ובזה תאמר יחזקאל סי' ד' סי' שנ"ט חי אני כו' אתה מוכא כו' והנושה בא ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר רוצה לומר דלא זכו לקבלת התורה אלא במידת השלום באחדות השלישי מזל תאומים כי א"ן פרוד לבבות זה אומר וזה מתיר ויסעו מרפידים היינו פרוד רפידי' רפוי ידים רפידים נקרא מסה ומריבה ויבואו מדבר סיני כי הכבוד והמקומות תחילת כל ריב וכל נגע גם מסיני שהלך כו' במרת הענוה ויחנו במדבר רוצה לומר דאפילו גם עדין היה פירוד כו' עד ויחן שם כו' בלב אחד נגד ההר כי שם סיני מורה שנאה כמ"ש רז"ל שנאה לאומות כו' להכי אמר נגד ההר אלא שלום רב אזרתי ויסעו ויחן כו' כי על ידי ויחן כו' נגד ההר ההר הטוב הזה בית מקדשינו שיבנה בב"א כי"ר

ועיין מ"ש הרב כלי יקר על התורה דיוק דהכא בקר תחילה ואחר כך לילה ובמעשה בראשית תחילה ערב ואח"כ בוקר שבית דין של מעלה דנים בלילה וכאן ביום וזהו שאמר כעשה שותף כו' ועל ידי הדין העולם קיים וכשיש דין למטה אין דין למעלה

והנה מ"ש לו כי יבא אלי העם כו' היה להשיא לו למה הם בעמידה והוא יושב לזה א"ל לדרוש כו' כי אלהים נצב כו' והוא גזר שיהיו הדיינים יושבים כמ"ש ואתה סימן לבניך ושאר דיוקים ומ"ש את כל כו' גם מ"ש את הדבר כו' אמנם יתרו לענין היותם כל היום הבין שלא יספיק אחד כל היום אבל לאחר גמר דין שיכול להושיבם כמ"ש מרן סימן ט"ו לכן אמר את הדבר הזה שהם בעמידה אחר כך גמר דין לבר זה אני שואל לזה אמר לדרוש כו' כי אחר הדין רוצים ללמוד ובזמן ההוא היה בעמידה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ד מהלכות תלמוד תורה דין ב' ובזה יובן קושית יהודה כפר עכו ותשובתו רוצה לומר שהוא הבין דיתרו שאל למה כל היום ולמה מניחם עומדים ולזה כבר השיב ושפטתי כו' ולזה צריך שהות הרבה וצריך מעומד ואמאי הוצרך לומר לדרוש כו' לזה חידש לו ר"ג שאם רצה להושיבם ראשי ודוקא בשעת גמר דין צריך מעומד זהו שאמר ואם לאו מה יאמר רוצה לומר לתשו' למה מניחם מעומד כל היום לא השיב כשאמר לדרוש כו' למתבע אולפן יפה אמר דבזמן ההוא היו קורין מעומד ועיין ספר פני יצחק עמ"ש במנחות דף ז' דאבימי רבו של ר"ח היה ובא אצל תלמידו ר"ח לגמר מיניה משום למסתייעא יפה כמ"ש יגעתי ומצאתי כו' ועל פי זה נראה לי לומר דיוק פסוק אתם ראיתם כי מן השמים כו' לא תעשון אתי כו' דקשה היאך נמשך טעם לא תעשון משום מן השמים כו' שהרי ע"ז בלאו הכי אסור גם תיבת אתי מיותרת אמנם רז"ל אמרו לא תטע לך כו' זה המעמיד דיין שאינו הגון גם מ"ש בסנהדרין דף ז' הא של עץ תעשו א"נ אלא הבא מכסף ר"ל על ידי כסף זהו שאמר אתם ראיתם כו' שהרכין כו' כאתן כו' א"כ מזה תדעו כי אלהים נצב כו' ז"ש לא תעשון אתי אלהי כסף כיון דנעשה שותף כו' א"כ לא יהיה הבא מכסף כו' שהוא מין שאינו הגון

ועיין מ"ש בספר פרשת דרכים במ"ש בספרי שני כתובים המכחשים כו' כיצד כתוב אחד אומר כי מן השמים כו' וכתוב אחד אומר וירד ה' כו' בא הכתוב השלישי והכריע אתם ראיתם כו' שהרכין וכן אמר דוד הע"ה ויט שמים וירד וכו' הראב"ד ומ' הליכות עולם איך הכריע פסוק מן השמים כו' יותר מפ' מן השמים השמיעך כו' ותי' מ"ש ראיתם דהיל"ל שמעתם אלא ודאי שהביא השמים אצלם כדי שיראו ולע"ד כ"ל לומר שהכריח מדיוק עמכם שאם הוא מן השמים הי"לל מן השמים דברתי לכם מדאמר עמכם שנראה זה בפני זה שמע מינה שהרכין השמים כו' ודרך הרב הנז' להורות ענוה כו' הפך סברת המינים בפסוק נעשה אדם וזהו לע"ד כוונת דוד המלך ע"ה פ' יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך כי רם ה' ושפל יראה והכונה שיודו כל מלכי ארץ כי מה שאמר נעשה אדם הוא להורות מידת הענוה ולא כמ' המיני' שאומרים שתי רשויות ממה ששמעו אמרי פיך שהרכין ושמע מינה שהוא משגיח בתחתונים וזהו שאמר כי רם ה' ושפל יראה כו' אמנם לדיוק פסוק אתם ראיתם יראה עמ"ש בר"ה דף כ"ד ובע"ז דף מ"ג דמות לורות ועיין מ"ש אני בספרי פרי האדמה ח"ג בה' ע"ז דין י"ד וי"א יעש"ב

איך שיהיה עפ"י הסוגיות הנז' וכל תירוצי הש"ס כן הם למסקנא וכן שבמדור העליון חיות כו' ושבמדור התחתון חמה ולבנה כו' ושמשים של מטה כגון אולם וניפל ועזרה וכיוצא. לזה אמר אתם ראיתם כו' שהרכין השמים כו' על הר סיני לדבר עם ישראל וכיון שראיתם כן מינה דכל זה נקרא ונכלל בכלל אותי בין עליון כו' בין חמה כו' בין של מטה היכל כו' שהרי ראיתם איך ירדה שכינתי על הר סיני לכן אני מזהיר לכם לא תעשון כו' אלהי כו' לא תעשו לכם ואפילו לגוים לא תעשו לכם כו' וזכיתי שראיתי לתוס' ז"ל פ' הוציאו לו דף כ"ד שכתבו כעין זה למדקדק כי מן השמים כו' לא תעשון כו' לומר כל שבשמים אפילו של מדור התחתון כעין חמה כו' ועיין בס' כלי יקר ע"ה יעש"ב

פרשת משפטים

מכילתא ואלה המשפטים רבי ישמעאל אומר אלה מוסיף על העליונים מה עליונים מסיני אף תחתונים מסיני ראב"ע אומר והרי הגוים שדנו כדין ישר' שומע אני יהיה דיניהם דין ת"ל ואלה המשפטים אתה דן את שלהם והן אינם דנים את שלכם רשב"י אומר מה ראו דינים לקדם כל המצות שבתורה שכשהדין בין אדם לחבירו תחרות ביניהם נפסק הדין נעשה שלום וכן יתרו אמר למשה וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום עכל"ה

מאהבת ה' אותנו קדשנו במצותיו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיי עולם. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו אבינו רועינו רועה ישר' רעיא מהימנא לעד לעולם. כמ"ש מוהרי"ט ז"ל בסנהדרין כי דרך הרועה הנאמן ירעה את עמו כדרך הרופ' אשר ינהיג בתכלי' ההשקפ' שלא יבא לידי חולי אשר יצטרך אל הרפואות כן יהיה המנהיג מסתכל על כל דרכי בני אדם להורות לכם את הדרך הישר למען לא יכשלו ויצטרך ליסרם כן יתברך שמו משים לפני ישראל אורחות חיים למען יחיו ונדר וסייג לבלתי יחטאו ועפי"ז פירש ש"ר פסוק ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית ודקדק הוא דפתח במשפט לחוד וסיים במשפט וצדקה ואם צדקה אינו משפט ואם משפט אינו צדקה אלא שהמשפט הוא אחר שיחטא לייסרו ולהעניש מן הדין אבל הצדקה הוא קודם שיחטא להזכיר לבלתי יכשל כדי שלא יצטרך לייסרו וז"ש ועז מלך משפט אהב

ב"ב יכול משפט אהב כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ אמנם אינו חפץ בחיוב שום בריה לכן אתה כוננת משרים במוטלות ודעת בדרך החיים א"כ נמלא משפט ולדקה ביעקב אתה עשית כו' יע"ש

והא קוטב זה אפשר לפק"ד לפרש כונת הנביא בישעיה סי' נ"ט כה אמר והוסג אחור משפט ולדקה מרחוק תעמוד כי כשלה ברחוב אמת ונכוחה לא תוכל לבא. דיש לדעת איך תליא הא בהא ועוד דהי"ל לומר ולדקה מרחוק עמדה אך לפי האמור ניחא והכונה כי יען קודם המשפט הוא הלדקה להזכיר לכל לזה אמר והוסג אחור משפט מסיבה כי הלדקה מוכרחת לעמוד מרחוק ואין מי שיוכל להוכיח ולהזהיר יען כי כשלה ברחוב האמת ונכוחה לא תוכל לבא ואת הישרה יעקשו וא"כ כשאין לדקה שלא יוכלו להזהירם אזלינן הוסג אחור משפט מתה שהוא ראוי כי המשפט בא אחר הלדקה והאזהרה אבל כיון דברחוב שהם פני העדה כשלה האמת ואינם מניחי' להוכיח ותוכחה לא תוכל לבא ממילא יושב אחור משפט לכן הזהיר שמרו משפט ועשו לדקה כי קרובה כו' ור"ל שמר"ו משפט מלשון ואביו שמר את הדבר הכא נמי ר"ל לא תתחילו במשפט אלא ההתחלה יהיה בלדקה כי כן אני בע"הי קרובה כו' ולדקתי כו' וכמ"ש רז"ל לא חרבה ירוש' אלא על שהעמידו דבריהם על ד"ת כו' הגם כי אמרו המפרשי' דהכונה היינו שהעמידו דבריהם בתקום דין התורה מכל מקו' לפי האמו' כ"ל דהיינו שדנו ממש דין תורה ולא הוכיחו והזהירו במוטלות ודעת תחילה עי"ז נכשלו ח"ו שהיו מכשלי' אותם וז"ש בלדקה תכונני דהיינו רחקי מעושק כו' ועי"י זה מחיתה לא תקרב אליך כי לא תהיה לריך להתייסר בורחי' ועל פי זה נמתיק סוד כונת קרא בפרשתינו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם דיש לדקדק דהי"ל לומר אשר תכין להם או תדבר כמ"ש בכל התורה אלא הכונה עפ"י האמור ור"ל תחילה אתה לריך שתשים לפניהם קודם שיבאו ליכשל ח"ו תשים לפניהם דרך הדינים להוכיחם ולהנהיגם לבלתי יכשלו ח"ו כו'

אי נמי אמר אשר תשים עיפי מה שהקדמנו במאמרינו הנילב פתח השער מה ראו דינים לקדם לכל התו' אלא משום דע"י פיסוק הדין יתרבה השלום משום הכי נקט לשון שימה לאשמועינן שקודם לימוד התורה תודיע להם הדינים כדי שירונו עלמם ועי"י זה יתקיימו כמ"ש ואיש על מקומו יבא בשלום אי נמי איפשר לפרש כונת אשר תשים באופן אחר והוא על דרך מ"ש מוהרי"ט בפרשה שדקדק במאמרינו הנז' באומרו מה הראשונים מסיני אף האחרונים מסיני כו' ומה בא ללמדינו והלא מקרא מלא הוא אלא החוקים והמשפטים כל בהר סיני ביד משה ואמר בפ' בהר מה שמיטה נאמרה כללותיה ופרטותיה מסיני אף כל התורה כו' דניחא ליה דר"י בא לומר דקדם מודיע לנו דלא ניסק אדעתין לומר דאה"נ דכל התורה נאמרה בסיני לא זז משם משה עד שלמדה לכל ישראל אמנם הדינים שנלטוו במרה קודם לא נשנו בסיני לזה אמר וא"לה מורה באשבע על הדינים דאע"ג דנאמרו במרה קודם חזרו ונשנו בסיני ולכן הזהיר הקב"ה למשה ז"ש ואלה תשים לפניהם פעם שנית תשנה לכם גם אתה פרק הדינים נלשימם לפניהם עתה ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים במסכת שבת מ"ש בדף י"ג יע"ש

אמנם מהר"ם אלשיך ניחא ליה כונת הפס' ואלה המשפטים כו' עמ"ש המפרשים ז"ל בפסוק משפטי ה' אמת לדקו יחדיו והוא כי ידע הוא כי דיני אומות העולם כל אחד לבדו לא יוכר חסרונו ואם תחברם יחד יתגלו חרפתם שהרי דינם הוא מי שהרג יהרג ונראה דין לדק גם יש להם מי שגנב יהרג וגם בזה הרואה אל ירע בעיניו כי יאמר כן הדין להם לייסר אמנם בהתחברם יחד השני דינים יתאמן לבבם כי איך יתכן כי ההורג והגונב חד דינא אית להו אמנם משפטי ה' אמת לדקו יחדין כי גם בהתחברם דיני ישראל יחד ידיע אמנם איסור שדינינו לדקו יחדיו וז"ש אלה המשפטים אשר תשים לפניהם כולם יחד ואל תירא כי בהתחברם יחד יראו שלא לדקו יחדיו ח"ו אלא יבינו וישכילו ההפרש שיש בין דיניה' לדינינו כי ילדקו ויתהללו

וזאת היתה לי כונת מאמר הנביא בירמיה סימן ה' ההוא אמר אלכה לי אל הגדולים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך ה' משפט אלהיהם אך המה יחדיו שברו נתקו מוסרות כו' ר"ל כי יודעי אן דרכי ה' יבחנו ויראו משפטי אלהינו כי המה ר"ל על דיני האומות יחדיו שברו נתקו כו' מבא"כ בדת נעלה תורת משה התמימה והאמיתית אמנם הרמ"א כתב באופן אחר והוא כי אדרבא אלה המשפטי' אשר יתאמן לבב אנוש בהם מפני חסרון כיס לזה אמר אלה המשפטים אשר תשים לפניהם שלכל המשפטים למען ע"י אלו יתלמדו להיות חסידים ונזהרים והם כי תקנה ע"ע אחר ו' לחפשי כו' וכן אמר תחת אשר יתעמר בה יעדנה לו לאשה ולזה הורה באומרו המשפטים בה"א ידועה כלומר אלו הם המשפטים שלמעלה אשר אינו אלא משים אותם לפניהם מה שהוא לפני במרום כי כל התורה הוא קיום משפטים עליוני' יע"ש ולע"ד אדרבא אפשר שלזה כתב אשר תשים לפניהם רולה לו' שימה בפיהם כש"ע ומוכן לאדם וגם לפניהם לאפוקי הדיוטות וכיולא כדי שלא יבעטו ח"ו מעתה אל עלינו חובת ביאו"ר כונת מאמרינו שאמר שאם הגוים דנו כדינינו שומע אני יהיה דיניהם דין ת"ל ואלה המשפטים אתה דן את שלהם והם אינם דנים את שלכם ולכאורה אינו מובן איך אנו דנים דינם ח"ו ואם הם כדינינו מי ס"ד ח"ו מפני שהם גנבו איזה דרך ישרה לדון כדינינו אנחנו ח"ו נעות את הדין

אמנם יובן עמ"ש בגיטין פרק המגרש דף פ"ח וז"ל אביי אשכחיה לרב יוסף דקא מעשה אגיטי א"ל והא אנן הדיוטות ותניא ר"ט אומר כל מקום שאתה מולא אגוריאות של גוים אע"פי שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי ליזקק להם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים ד"א לפניהם ולא לפני הדיוטות א"ל אנן שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אי הכי גזילות וחבלות נמי כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיח במילתא דלא שכיחא לא כו' יע"ש ועיין מ"ש בזה באורך בספר מנחת בכורים מדף כ"ח ע"ג עד דף כ"ט ע"ג יע"ש וגם כתבתי מ"ש הר"ב זרע אברהם ח"ב דף קי"ז הביא דברי הרא"ס ז"ל שכתב על דברי רש"י ז"ל שאינו ר"ל דאתא למעוטי כשאין דנים כדינינו דהתם פשיטא ודאי דתיפוק ליה משום גזל אלא לכשדנים כדינינו וא"כ גם לכשאין דנים כדינינו ס"ד אמינא דינם דמלכותא דינא ואין כאן משום גזל כו' וכתב הרב ז"ל דדברי הרא"ס מגומגמי' שהרי הא דדינא דמלכותא דינא אינו אלא דוקא בנימוסי משפטי המלוכה אשר קבע ליושבי תחת ממשלתו משא"כ בערכאות שדנין ע"פי נימוסי מדייניהם דאין להמלך עסק עמהם וכן כתב הרשב"א ומהרי"קו דלבין אדם לחבירו אין למלך עסק בזה דא"כ ח"ו בטלת דיןהתורה כו' והכריח הרב ז"ל כתירוץ קמא דרא"ס שהוא לכשדנים כדינינו או כתירוץ הרמב"ן כו' יע"ש

ולע"ד יש לומר דהרא"ס ז"ל לס"ד קאמר דלא ניסק אדעתין דאפי' בין אדם לחבירו אין בו משום גזל דגם בזה ס"ד דשייך לומר דינא דמלכותא קמ"ל או אפשר דאפילו בדינא דמלכותא ממש קאמר דס"ד כיון דדינא דמלכותא דינא ואין כאן משום גזל אם בא להם דבר בא לענין דינא דמלכותא דינא ס"ד ילך להתדיין לפניהם קמ"ל דאפילו הכי אמור

ומ"ש אין כאן משו' גזל ר"ל כיון שאין כאן משו' גזל קמ"ל מ"מ
מ"ש בחילוק ראשון הוא עיקר בדברי הרא"ש דהיה ס"ד לומר
דאין בו משו' גזל וגם בזה צייך לומר ד"ד דינא קמ"ל דלית
בזה דינא דמלכותא ויש כאן משו' גזל ולא הוי דינא דמ"ד אלא
בנמוסי משפט המלוכה דוקא וע"פי זה יובן שאמרינו דאמר
רשב"ע דאם הנוי' דינו כדינינו שומע אני יהיה דיניהם דין
ת"ל ואלה המשפטי' אשר תשי' לפניה' ירצה מזה דס"ל דקרא
איירי להיטא שלכי' כדינינו דאפי"ה אין דינה' דין דאי כשאין
דני' כדיננו ההוא תפ"ל משום גזל ואח"כ אמר אתה דן את
שלהם והם אינם דכין את שלכם דנראה שהדיא ממ"ש את
שלהם דהייכו שאינו כדיננו אפי"ה אתה דן אותו ולא הם
ואיך יתכן שאם הוא דין שלהם שאנו דני' אותו כדין שלהם
דקאמר אתה דן את שלהם שהרי שכשדני' כדינינו קאמר אחר
כך והם אינם דנים את שלכם אלא יובן עמ"ש דמ"ש שאם
הגוים דנים כדינינו ר"ל דינא דמלכותא דינא שהרי כן
דנים כדיננו כמ"ש שמואל לישראל שיותיכם כו' וע"ז קאמר
אתה דן את שלכם שהוא דינא דמלכותא דינא שלכם אתה דן
אותו ודאי כי דינא דמלכותא דינא ולא לפניהם ואפילו דיננו
כשדני' הם בעצמם לא תלך עמהם כי אין דינהם דין והואיל
ואתא ענין זה לידן הכא נבא לבאר כונת פסוקי שמואל ש'
ח' דישראל אמרו שימה לנו מלך לשופטינו ככל הגוים וירע
בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשופטינו דיש לדקדק
אמאי שינה הוא דהם אמרו שימה והוא כינה הדבר באומרו
תנה ועוד דהי"ל לומר וירע בעיני שמואל אשר אמרו והכ"ף
מיותרת גם אח"כ אחר דברו אליהם וישיבו אותו דבר והיינו
גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכינו כו' וישמע שמואל אגו
טדעתה לא היה שומע אלו הדברי' אלא מתחי'הם דייקו נות'
שימה לנו מלך והו'מלשון אשר ת"ל שאמרו רז"ל אלו כלי הדייני'
מלקות ורצועה כו' לענין עישוי וכפירה והוא דינא דמלכותא
שישפוט להם המלך ככל הגוים דמלבד דיניהם יש להם דינא
דמלכותא דינא ושמואל חשב כי עיקר האותם לשאל מלך
הגיעו וח"ו מאסו משפטי שמואל לכן אמר וירע בעיני שמואל
כאשר אמרו ר"ל כאלו אמרו תנה לנו מלך כו' ולא שהענין
היה שהיו רוצים דיני מלך ח"ו מלבד דין תורה לכן אמ"ל ה'
יתעלה שמ"ע בקול העם והוא מלשון בינה כמו כי שומע
יוסף כי לא אותך מאסו מלכיו' שופט אלא אותי מאסו ממלוך
עליהם וכונתם שהיו מחבבים דין המלך מדין התורה לכן
אמרו ישראל כי מלך יהיה עלינו ושפטנו ככל הגוי' ר"ל שכיון
שיהיה לנו דינא דמלכותא דינא אם ישרש אינה דין דצייך
לדינא דמלכותא שלהם אני אם יהיה לנו מלך אין דין דמלכו'
שלכם עולה כדינינו דין מלכינו הוא דינא דמלכותא ולא ח"ו
שיהיו חביבים דין המלך מדין תורה וז"ש והיינו גם אנחנו
ככל הגוים שיהיה לנו דינא דמלכותא ואז ושפטנו מלכינו
עפ"י דינא דמלכות' דיליה ואין אנו חייבים לעשות דין המלכו'
שלכם לכן וישמע שמואל כו' כי הבין כונתם וידבר לה' וא"ל
השי"ת שמע בקולם כו' ר"ל אע"ג כי אין כונתם כי אם למה
שבלבבם מ"מ כיונא מפיהם כן הוא ושמע בקולם
והרב בית חדש ז"ל בסי' א' כתב לחלק בין סברת רש"י
לסברת התו' דהתו' סברי דלא בעינן מומחי' אלא
לענין עשוי וכפיה מדכתיב אשר תשי' כו' אלו כלי הדיינים
אבל בדין שאין בו עישוי וכפיה לא בעינן מומחי' בלא גבי
הנהו דכתיב אלהים בפרשה מאא"כ לדעת רש"י שכתב דלפני'
קאי אשבעים זקנים כו' אין חילוק בין הדינים כלל ובכל ענין
בעינן סמוכים יע"ש ועיין מ"ש בחידושי ע"ז בספר פרי
האדמה ח"ב בפ"ה מה' סנהדרין דינין ד' ועפ"י האמור שכתנא
מעדי בכונת מקראי קדש בפ' יתרו וכה תואים וירא חותן
משה את כל אשר הוא עושה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר

אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נ"ע מן
בוקר עד ערב ויאמר משה לחותנו כי יהיה להם דבר בא
אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי כו' דיש לדקדק
באומרו תחילה וירא חותן כו' אשר הוא עושה לעם דהי"ל
אשר הוא שופט לעם גם תיבת כל מיותרת ועוד מ"ש שאחרי
שאומרו מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם בקיצור הי"ל
לומר וירא כו' ויאמר מדוע אתה יושב לבדך כו' גם להבין
מה בת אדונינו משה שמו"ב הצדיק ויאמר כי יבא אלי העם
וכי נעלם זה מעיני יתרו ודאי שכבר ראה שהעם היו באים
לדון ואפי"ה כפשו לשא"ל הניעה מה הדבר כו' ועוד אומרו
כי יהיה להם דבר בא אלי כו' מורה שהוא שני דברי' והלא
הכל דבר אחד הוא אלא הכונה דיתרו ראה שהיה מעשה
וכופה למס וזהו שאמר את כל אשר עושה ומענין כבד כזה
בקש להסירו כי לדבר כזה צריך כעס ואכזריות וכיוצא לזה
א"ל מה הדבר הזה אשר אתה עושה דבשלמא לענין דינים
צריך מומחים וסמוכים ועדיין אינם מומחים מ"מ לענין עישוי
לא בעינן מומחי' כיון שאינו דין א"כ מדוע אתה י"ל וכל
העם ניצב עליך כי על כל זה הרבה להשיב אדונינו משה כי
יבא אלי לדרוש אלהי' ור"ל אני מוכרח לפסוק להם דיני אלהי'
כי הדייני' הללו שדורשי' מאיתי הם אותם שכתוב בהם אלהי'
בפרשה ולמאי אילטריך כמו שהק' התו' ז"ל שהרי מלפניהם
נפקא ולא הדיוטות ולפי פירש"י שניהב למה לי אלא ודאי
לדרשה דאפי' עישוי שאינו דין בעינן מומחי' א"כ מוכרח כי
יהיה להם דבר אפי' שאינו דין בא אלי דוקא וכ"ש משפט כי
אני מוכרח לשפוט ושפטתי בין איש כו'
אי נמי נלך לדרך זו לדעת הר"ן כי לעישוי הגיטין דוקא
שהוא דין אילטריך לפניהם דאי מאלהים הנ"א דוקא
גבי הנהו דכתיב בפרשה ז"ש כי יבא אלי העם לדרוש אלהים
דכתיב בפרשה למה לי כיון דנפיק מלפניהם או אלהי' דוקא
לדרשא ואלהים למה לי אלא ודאי לאו דוקא להנהו דכתוב בפ'
אלא לכל הדינים דעלמא וא"כ מוכרח אני לדון כל הדיני' כיון
שאין מומחים וגם כי יהיה להם דבר שהוא ענין גיטין כמ"ש
כי מלא בה ערו' דבר כו' בא אלי ושפטתי כי גם עישוי דגיטי'
הוי דומיא דבין איש ובין רעהו וע"ז השיבו ויאמר אליו לא
טוב הדבר אשר אתה עושה ר"ל ענין העישוי והכפיה כבד
ממך מאד לא תוכל עשהו לבדך לכן איעצך ולעצתי שמע
ויהי אלהי"ם עמך ר"ל דינים מומחים הנקראים אלהי' והוא
ע"י שתזהיר אותם את החוקים ואת הדינים עד שיבאו לידי
סמכה ויקלו מעליך ז"ש והזהרת אתהם את החוקים ואת
התורות והודעת להם כו' ושפטו והקלו מעליך כו'
והנה במס' שבת אמרו ויעמד העם על משה וכי תעלה
על דעתך כו' תורתו מתי כו' אלא כל דיין שדן
דין אמת לאמיתו שעה אחת נעשה שותף להקב"ה במעשה
בראשית כו' וכתב הטור ז"ל דמשני הא"ין מן הבקר וה'ערב
קא דריש כנגד ה'. מאמרות שנברא העולם וע"פי מ"ש התו'
דאין ראיה מדבורה דשפטה את ישראל דאיכא למימר שהיתה
מלמדת להם את הדינים וגם היו שופטים או עפ"י הדיבור או
שקבלוה עליהם וכיון שקבלוה דינה דין ולע"ד עפ"י ג' חלוקי'
אלו נבין כונת הפסוק שם באומרו ודבורה אשה נביאה אשת
לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא והיא יושבת תחת
תומר דבורה בין בית אל ויעלו אליה בני ישראל למשפט כו'
והדקדוקים רבו תחילת כל אומרו אשה מי לא ידע בכל אלה
דאשה היא גם תיבת היא מיותרת דהי"ל לומר שפטה את
ישראל גם לדעת מאי בעת ההיא גם מ"ש והיא יושבת תחת
תומר מאי נפקא לן לדעת. איה מקום מושבה ועוד דכיון
דאמר לעיל היא שפטה את ישראל א"כ אומרו אח"ך ויעלו
עליה בני ישראל למשפט יתר הוא אלא עפ"י האמור ניחא
ח והבונה

והכונה ודבורה אע"פי שהיתה אשה ופסולה לדון מ"מ היא שלחה השט"ה את ישראל יען בע"ת ההי"א ר"ל עפ"י הדיבר גם והיא יושבת תחת תומר שם רמ"ז למ"ש חז"ל משום יחוד יושבת שם ומלמדת תורה לישראל ונמלא דגמר הדין היה על פי האנשים הלומדים ממנה לושאי חשן גם ויעלו אליה בני ישראל למשפט שכיון שהם היו הולכים אצלה הרי קבלו' עליה' במ"ש הדין שאם הלכו אצלו למקום מיוחד הוי כאלו קבלוהו עליהם הדין לפרש כונת הפסוק כי בא לטיל משפטי ה' אמת איתא בילקוט תהלים חד אמר מקל וחומר ואיכא מאן דאמר מגזרה שוה והדברים תמוהים ועלה על דעתי לומר משום דאיכא פלוגתא אם עונשין מן הדין או לא ובעינן דוקא גזרה שוה דהוי כאלו כתוב בקרא שכן כתב המאירי זלה"ה דף קנ"ב לכולי עלמא וא"כ בהא פליגי ואח"כ מלאתי כן בשם הרב כמהר"ש ן' חביב ז"ל וזכיתי לדעת עליון ז"ל אמנם אפשר לפרשו בגוונא אחרינא והוא שכתב הרב כנה"ג במאירי דף קנ"ב בשם רא"ש דאע"ג דאין עונשין מן הדין מ"מ בדין שמים עונשין מן הדין בכרת ובמיתה בידי שמים כו' יע"ש ז"ש משפטי ה' אמת שהקב"ה דן כרת או מית' בידי שמים איכא מ"ד מק"ו דמן השמים עונשין מן הדין ואיכא מאן דאמר מג"ש דאפי' כרת ומיתה בידי שמים בעינן ג"ש אי נמי הכונה עמ"ש עוד שם דאע"ג דאין עונשין מן הדין מ"מ לגבי שמים משום כבוד ה' עונשין והביא ראיה מההיא דק"ו לשכינה ארבע עשר יום א"כ זהו שאמר משפטי ה' היינו דין בשביל כבוד ה' איכא מ"ד מק"ו ואיכא מאן דאמר דגם זה מג"ש

ואל קוטב זה אפשר שרמז קרא בפרשתינו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם דבעינן מפורשים בתורה היינו לפניהם שהם בשר ודם דאין עונשין מן הדין לא כן לגבי שמים עונשין מן הדין או אפשר עמ"ש הרב ז"ל שם משם תוספי הרא"ש דבני נח עונשינן מן הדין זהו שאמר ואלה המשפטים אשר תשים שיהיו מפורשים בתורה זהו תהיה לפניהם דוקא דהיינו לישראל דלבני נח עונשין אפי' מן הדין ועמ"ש אפשר להמתיק כונת הכתוב ועז מלך משפט אהב אתה כוננת משרים משפט ולדקה ביעקב אתה עשית והדקדוק מבואר כמ"ש מהר"יט ז"ל דפתח במשפט לחוד וסיים במשפט ולדקה ובאמלע כוננת משרים אלא רולה לומר ועז מלך הקב"ה משפט אהב שהוא דוקא כתוב בהדיא ולכן כוננת משרים כדי שיענישו מהמפורש בתורה דוקא ואין עונשין מן הדין מ"מ משפט ולדקה ביעקב אתה עשית דוקא אתה יען דבדין שמים עונשין מן הדין וא"כ כשאין הקב"ה עונש מן הדין זה לדקה שעושה הקב"ה עם בריותיו באופן אחר יובן עמ"ש הרב נחלת יהושע בשיטתו למסכת י"ט דף ל"ח ע"ר דהאידנא אפי' בדרבנן כו' זהו שאמר אשר תשים לפניהם לפי דעתם שודא דדייני לפי לורך השעה גם אפשר שם רמז אשר תשים דתיבת אשר מיותרת יובן עמ"ש רז"ל באבות על ג' דברים כו' על הדין ועל השלום זהו שאמר אשר תשים לפניהם רולה לומר אמת שלום רב שהוא ר"ת אשר תשים כו'

או יאמר במ"ש רז"ל בשמות רבה ושמעתי כי חנון אני מה כתיב אחריו אלהים לא תקלל ומה ענין זה לזה מעשה באחד שהיה לו דין כו' וזיכה אותו כו' וילא זה שנזכה ואמר שופט זה אין כמוהו לעולם ואחר ימים היה לו דין בא אצלו וחייבו יצא מלפניו ואמר אין שוטה כמוהו א"ל אתמול היה משובח והיום שוטה לכך הזהיר הכתוב אלהים לא תקלל ואם קללת תבואתך אתה מקלל שנאמר מלאתך כו' וכן אתה מולא כשהדיינים מתקללים התבואה מתמעטת שנאמר ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ דיש לדקד' במ"ש ומה ענין זה לזה כאלו כבר הוקשה לו דבר אחר וחזר להקשות ומה ענין כו' גם במ"ש וזיכה אותו וילא אותו שנזכה כו' דפשיטא דעלין קאמר אותו והיה די לומר וילא ואמר כמ"ש אח"כ גם בתחילה אמר וילא כו' ואחר כך אמר וילא מלפניו כו' גם מ"ש אם קללת כו' כנראה שרלה לדרוש ג"כ סמיכות זה לזה בזה ג"כ ולעיל לא הקשה מה ענין כו' אלא לקרא כו' ושמעתי כו' עם אלהים כו' ולזה לא קאמר מה סמיכות הוא אכן נראה לע"ד דמ"ש ומה ענין כו' רולה לומר מלבד דקשה מהיכא תיתי שיבא לקלל שופט אלא דגם קשה ומה ענין והיינו לפסוק דלעיל בין פסוק שאחריו לה"ק מעשה כו' שלא לקח הדבר כמאמר רז"ל בכל מקום משל למה הדבר דומה לפי שאין הדעת סובלתו אכן הרי מעשה רב שכן היה ולכן הזכיר הכתוב גם מ"ש וילא אותו שנזכה רולה לומר הנתבע ותחילה בא התובע והאי ואחר כך פעם שנית בא זה שנזכה ותובע לאחר וחייבו מעיקרא מלבד שזכה להנתבע אלא שחייבו לכן יצא ואמר שוטה כו' לכך הזכיר הכתוב כו' אפי' שהוא ענין זר ויבא ח"ו לקלל כו' וגם נסמך למלאתך ודמעך כו' שאם קלל כו' ובשניה אמר יצא מלפניו כו' רולה לומר דתחילה מי שזיכהו יצא מלפניו ואחר זמן כשיבא לו שעת הכושר אני מהללו לא כשלא עשה רלונו אני תכף בלאתו מלפניו מתחיל לחרף לכך הזהיר לנו התורה ואלה המשפטים אשר תשים לפניה' דמלבד שידין אותם אלא שגם יבין להם הטעם אם ראוי להבין כדי שלא יהיה חושדו ח"ו ואפשר שלזה כיון אדונינו משה באומרו כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי כו' והודעתי כו' רולה לומר אפי' שכבר בא לפני פעם אחרת שהיה זכאי וזכיתי אותו מ"מ עתה שהחייבתיו אני מודיע להם טעם כעיקר כדי שלא יבואו ח"ו לזלזל בדין אמנם במלות לא תעשה ואת אלהים לא תקלל כתב רש"י הרי זה אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת הדיין ולברר וללבן הענין עיין מ"ש בפרי האדמה ח"ב בה' ממרים פ"ה דין י"ד יע"ש ועל פי האמור שם עיין פסוקי שמואל סימן כ"ה פסוקי מי דוד כו' ופי' רמ"א שם יע"ש

דרוש שני

ואלה המשפטים מה כתיב למעלה ושפטו את העם בכל עת משל למטרוניתא שהיתה מהלכת כלי זיין מלפניה וכלי זיין מלאחריה והיא באמלע כך התורה דינים לפניה שנאמר שם שם לו חק ומשפט ודינים לאחריה שנאמר ואלה המשפטים ע"כ

הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גודלו אשר בחר בנו מכל העמים וחיי עולם נטע בתוכינו תורת אמת אסקלוסטיקה דאורייתא שם שם לו חק ומשפט ואלה המשפטי' משפטי ה' אמת טעמו וראו כי טוב טעם כעיקר דאורייתא אשרי מי שעמלו בתורה לעשות כרלון אבינו שבשמים לשמור את דרך עץ החיי'חיי עולם ואכל וחי לעולם שיעור דאוריית' והמטים עקלקלותם לעבור את פי ה' ככיה לי"ו ינכ"ה מהני מילי מעלייתא דבני מחו' זא דחזו יקרא דאורייתא וביום עת פקודתו יום הדין הגדול מלאכ'ים מדינים הללו אוסרי' והללו מתירי'ן וישובו מתור את המעשה אשר יעשון מנייהו מלאכי זכין לאדם ומנייהו ה'ן חבין לאדם על דאבדין יקרא דאורייתא כמאמרם ז"ל לא תהיה לו כנושה בא וראה כל מי שהוא מלוה ברבית עובר כל העברות שבתורה ואינו מולא מי שילמד עליו זכות כילד אדם שחטא אחת מכל העבירות ועומד לפני הקב"ה בדין המלאכים עומדין אלו מלמדין זכות ואלו מלמדין חובה שנאמר ראיתי את ה' יושב על כסא וכל לבא השמים עומדין עליו מימנו ומשמאלו הללו מיימינים כו'

אבל מי שמלוה ברבית אין אחד מהם מלמד עליו זכות שנא' בנשך נתן ובמרבית לקח חיה לא יחיה כו' ופי' הר"ב יפ"ת דפי' לא תהיה לו כנושה כו' ר"ל שלא תהיה שנאוי בעבורו שכולם מלמדין חובה והק' הרב ז"ל דכ"ע ולפי עברה זו קשה מגזל וע"ז וג"ע וש"ד וכ"כ הק' גם כמ"ש לעיל לא תהיה לו כנושה מכאן אתה למד שכל מי שלוקח רבית אינו ירא אלהי' וכן ביחזקאל הוא אומר חיה לא יחיה משל לאחד שהיה נקרא לפני הדיין אלוגין שלו כלומר עונו שנתחייב מיתה עליה אמר הדיין עדין הוא קיים ר"ל כבר היה חייב מיתה בלאו הכי שאין לו שום זכות להחיות כן אמר הכ"ה בנשך נתן ובמרבית לקח חיה לא יחיה כו' ר"ל דכיון דלקח רבית שוב אין תקוה ממנו מכל זכיותיו שיש לו שאינם מגיני' עליו ואדרב' מפסידין והק' מוהר"ש יפה גם שם כ"ע מ"ט קושי עבירה זו שלא תעמוד שום זכות בפניה

והנה משם הרב המו' כמוהר"א רוזאניס שמעתי באומרי' לי בהקדים מאמרם ז"ל לעתיד לבא אומר הקב"ה לאברהם בניך חטאו כו' אומר ליצחק בניך חטאו כו' בני ולא בניך עשה חשבון עמהם דל חמש ועשרים שנה מהללות ושבתות וי"ט ושעות אכילה ושתיה כו' פשו ליה כו' וע"י כן פוטרם לא כן לזה הלוקח ברבית שהוא לוקח ברבית ומחשב ימים ושעות והימים כלילותם דלזה אינו מועיל סנגורייא דיצחק אבינו ע"ה ומש"ה עונשו גדול עד מאד המורם מכל האמור דלעת קץ פטירתו של אדם מלאכים מריבים אלו עם אלו הללו מזכין והללו מחייבים כאמור וזאת היתה כונת הפ' ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרי' משפט וצדקה ביעקב אתה עשית ועוד נקדים מאמרם ז"ל כי יעקב נקרא על שם שאינם צדיקים וכשהם צדיקים נקראו ישראל כו' והכונה ועז מלך משפט אהב ר"ל בשעה שמלך מה"ת הקב"ה יביא במשפט את האדם אתה כונני מישרי"ם ר"ל על המלאכים שהללו מזכין והללו מחייבים וז"ש משפ"ט וצדק"ה וכל זה הוא דוקא במי שחטא לנ"א ביע"קב אתה עשית

אמנם להבין כונת מאמרינו כתבו המפרשים ז"ל עם ההיא דאיתמר בסנהדרין פתחו כולם לחובה זכאי וזאת היתה כונת אברהם ויעקב לומר ימחו על קדושת שמך כדין דיני נפשות. ועפ"י זה אמר כמוהר"א קופינו כונת קרא לא תהיה אחרי רבי' לרעות ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות והכונה לא תהיה אחרי רבי' לרעות וכונתך לזכותו ע"י שכול' פותחי' לחובה וגם לא תענה על ריב לנטו' אחרי רבי' דהיינו שכול' מחייבי' ואתה מזכה כי ע"י כן אתה מטה לחובה וכונתך היינו לחייבו ע"י זה הזכות שאתה אומר אלא מה שהוא סברתך באמת ובתמי' בלתי שום פנייה תאמר וז"ל קהלת זה יובן כונת הפ' כי לכל חפץ יש עת ומשפט כי רעת האדם רבה עליו ור"ל כי לכל חפץ הדיין בידו יכולת להטות המשפט כגון פתחו כולם לטובה דפוטרים אותו וז"ש כי רעת האדם רבה עליו או איפכא שע"י שאומר הוא חובה נעשים רבים כת המחייבים כו'

ואתה תחזה על פי האמור לע"ד כונת הפסוקים אוי האומרים לרע טוב כו' מצדיקי רשע עקב שוחד וצדקת צדיקים יסור ממנו ור"ל שבמקום הרע אומרים טוב להציל ע"י שאומרים לטוב שהוא סברת הזכות רע ואומרים סברת חובה בעבורה כי ע"י זה מצדיקי רשע עקב שוחד שלקחו ואם אירע שפתחו כולם לחובה שהוא זכאי יש אומר זכות לחייבו וז"ש וצדקת צדיקים במקום שזכה לצדקת צדיקי' ע"י שפתחו כולם לחובה דהכי נמנו וגמרו בסברתם ובא זה וזיכה באופן בנפש לחייבו להסיר ממנו צדקת צדיקים כו'. הדרן לקו' מוהר"ש יפה הנז' לע"ד יש להליץ עמ"ש בש"ס בא וראה סמיות של מלוה ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו וזה מביא עדים ולבלר וקולמוס ודיו וחותמים עליו שכפר באלהי ישראל מי יעמוד להושיע מיד שופטי נפשו ללמוד עליו זכות ואפי' כל זכיותיו שנבראו' מהם מלאכים המלמדים סנגורייא עליו לא יושיעהו מכרתו לכן כוונו לכן הפי"ת בפ' אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך והנה יש לדקדק תחילה מ"ש אם כסף דמשמע רשות ורבותינו למדו מכאן חובה גם הרמ"בם ז"ל מנאה במצות עשה ועוד להבין מאי דאמר את עמי ולא אמר לאחיך או לעמי ועוד תיבת עמך מיותרת גם מ"ש לא תהיה לו כנושה דהי"ל לומר לא תנוש או לא תהיה כנושה תיבת לו מיותרת ועוד אומרו לא תשימון עליו נשך בלשון רבים הגם כי רז"ל לא הניחו פינה וזוית שלא פירשו גם מוהר"ש אלשיך ז"ל שכוין במילת אם ואתא לי' שאל תאמ' איחל עד שאהיה בעל זהב זהוב אחד ואתחיל במצות הלואה אלא אפי' אם כסף לבד תהיה לך תלוה את עמי עמך ר"ל שע"י זה אותו שהוא את העני שהוא הקב"ה שהוא קרבן של עניים יהיה עמך ויעשרך ואמר לא תהיה לו כנושה דידוע דהלואה גדלה במעלת הצדקות וכתיב מלוה ה' חונן דל לכך לא תהיה לעני הזה כנושה כי אם להשי"ת ולכך לא תשימון עליו נשך כי אם ח"ו להשי"ת באופן אחר פי' שר כונת קרא הזה והוא שידוע שמצות ההלואה בא יותר לעניים ואל תאמר הלוה לעשיר שאני בטוח בעושרו שיפרעני ולא לעני שלמחר לא יש לו ממה לפרעני ואשנה אותו לזה אמר אם כמ"ק ר"ל איני מבקש ממך זהובים כדי שתצטער אלא כסף כפי מה שיוכל ואל יקל בעיניך העני כי הוא עמך חשוב בעיני כמלך וכשאני לעצמי יובן באופן אחר את העני עמך עפ"י האמור ור"ל כי תלוהו כספך לבד ולא זהובים ולא תדאג ואז תראה כי מה שאתה תלוה לעני הוא עמך כי האל יזמין לך ממקום אחר וימלא לך חסרונך בכפילה וא"כ תוכל להלוות לו כל מה שירצה באופן אחר פי' הרב ז"ל והוא עם ההיא דתנן נכסיו לאחד מבניו לא עשאו אלא אפטרו' שאומדן דעתא הוא שלא יניח את שאר בניו רקנים נמצא חלק כל אחד בידו בתורת פקדון כך אנחנו ישראל עם האל יתברך חי וקיים בנים אנו לה' אלהינו והגם כי אחד עשיר היתכן כי שאר האחר ריקם והלא גם הוא בנו אלא שה' בחר באותו האיש ומינהו אפטרו' לזון דלים ולחגן אביונים וז"ש את העני עמך שלא תדאג מאחר כי חלק העני עמך

ואל זה אביט כונת מקרא קרא נתן תתן לו ואל ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך ור"ל מתחילה אותו נתינה שנתתי לך הוא על מנת שתתן לו לעני ואל ירע לבבך בתתך לו בתורת מתנה כמש"ה נקט ל' נתינה כי אדרבא בגלל הדבר הזה יברכך ה' כשיראו' שאתה אפטרו' נאמן יבא את הברכה איתך ע"י כמאז מקדם או יאמר לע"ד בדיוק לב"בך דאומרו לבבך מורה על יצר הטוב ויצ"הר ואיך יתכן שליצ"הט ירע לו בעשית מצוה הלזו אלא הכונה עמ"ש והוא במ"ש נתון ר"ל מתחילה נתן לך האל יתברך כדי שתתן לו ואל ירך לבבך דהיינו גם היצ"הט בתתך לו ר"ל אפי' שתתן הצדקה תהיה דואג לומר אין זה מצוה האחר שאיני אלא אפטרו' ואיני עושה משלי כלום כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' שאתה אפטרו' נאמן ואל ימעט בעיניך מצוה

או יובן באופן אחר לע"ד והוא בהקדים מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' מלוה דין י"ג וז"ל הורו מהגאונים שהלוה שמחל או נתן במתנה אינו מועיל כלום שכל רבית שבטולם תחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו ולפיכך אין המחיל' מועלת ברבית אפי' ברבית של דבריה' ירא' לי שאין הורא' זו נכונה אלא מאחר שאמר המלו' להחזי' לו וידע המלוה שאיבור עשה ויש ללוה ליטול ממנו אם רצה

למחול מיהו כדרך שמוחל הגזל ובספי' אמרו הרחים גזלנים נגלו בריבית שהדיינו אין מקבלים מיהו משאן שמחילה מועלת בהם ועיין מ"ש בחידושי כפרי האדמה ח"ב בה' מלוה פרק הנז' דין הנז' ועל פי האמור שם נ"ל כונת הפסוק אם כסף תלוה את עמי את העני עמך דהיינו בני ביתו ברביה צריך שני תנאים אחד לא תהיה לו כנושה שלא יהיה מקפיד עליו כנושה וגם לא תשימון עליו נשך דשם רבית לא ישמע על פיך דגם זה אסור שלא ירגילם כו' או היסבר אפילו לדעת הרמב"ם ז"ל אם כסף תלוה את עמי את העני עמך ר"ל מאחר מה שיש לך מאת העני שנתן לך במתנה ודאי אסור לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך דכל שהוא על מה שעתיד ליקח והאנו בכך נשך היקרי או איפשר לא תהיה לו כנושה ר"ל כטעם הגאונים' דהאי פעמא אסור משום דגזל שלא מדעתו בירן למחול אבל רבית שהוא מדעתו אסריה תורה א"כ אע"פי שאתה מחלת התורה לא מחלה ז"ש אם כסף תלוה את עמי את העני עמך שהוא מוחל לך מ"מ לא תהיה לו כנושה אלא התורה היא שאינה מוחלת ואינך אדון בדבר הזה למחול לכך לא תשימון עליו נשך ר"ל כלל ועיקר דבין קודם ובין אחר שלקח לא ניתן למחילה

או אשבר באופן אחר בהקדים מ"ש מוהריק"ו ברש קל"ו שנשאל על גוי אחד שהלוה לק"ק ירושלם אלף פרחים ונשתעבדו הק"ק להגוי הנושה הנז' לתת לו מאה פרחי' בכל שנה וכבר נשתעבדו ונתחייבו בחיוב זה כתיקון וכדינא דמלכותא ואתא ישראל וקנה מאת הגוי הנז' בשטרך אלף פרחי' כו' יע"ש ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב בה' מלוה ס"ד דין ו' ועפ"י כל האמור שם דלענין הלכה בישראל שלוה מגוי וזקפן קודם שנתגייר גובה קרן ורבית לר"ה ואם לא זקפן לא וגוי שלוה מישראל ונתגייר אפי' לא זקפן גובה קרן ורבי' כר' יוסי כדי שלא יאמר כו' ועובר על איסור תורה לדעת הרא"ש ז"ל כדי שלא יאמר ותלמידי הרשב"א והרמ"ה סברי דגובה עד שעת הגרות דוקא כשלא זקף כו' העתה ז"ש אם כסף תלוה את עמי דהיינו שאירע שאתה הלות ואחר כך את העני עמך שנתגיירת אני הלוה אותך לא תהיה לו כנושה כל זמן שלא תשימון נשך מקודם אבל אם כבר שמת נשך קודם הגרות לא ודייק מילת ל"ו לומר דדוקא אתה לו אינך רשאי אמנם הוא רשאי ליקח ממך הרבית כשהלוה אותו מקוד' הגרות ולוקח הרבית אפי' אחר שנתגיירת כסברת הרא"ש והיינו משום כדי שלא יאמרו בעבור מעותיו נתגייר ועפ"י זה יובן פ' עובדיה ואשה אחת מנשי בני הנבאים צעקה אל אלישע כו' יע"ש בילא"וא (אמר הכותב מ"י עפ"י הנז' יובן פ' הן עם לבדד ישכון ובגויים כו')

פרשת תרומה

במדרש בשעה שא"ל הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע וכולי' יכולי' ישר' לעשותו א"ל אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו יע"ש

פרשה זה דורש' ה"ן לה בשבח המגיע שתורה בכל וערוכה פתחו כולם לא'והבה חיבה יתירה להודיע לבני האדם את דת למו מימנו תמוכה . זה הדבר אשר ליוה ה' אשר יפת"ח באדם לתת את תרומת ה' שלש פעמים לכפר על בני ישראל כי שם ליוה ה' את הברכה . כמ"ש הר"ב כלי יקר ע"הת בפרשתינו בפסוק וזאת התרומה אשר תקחו מאיתם עפ"י מ"ש רז"ל כי תרומה זו היתה לכפרה על זהב העגל ובזה פי' ש"ר ענין ג' תרומות שנאמרו כאן אחת בקע לגולגו' ואחת בקע לגולגולת לקרבנות וג' תרומת המשכן ויען בענין העגל היו בו ג' עבירות שהם יד כולם שוה שהם ובג' נתחלפו בפחות ויתר ולכן בנדבות הללו היה כן ראשונה בענין מה שקבלו העגל לאלוה ויאמרו אלה אלהיך ישראל בזה יד כל העובדים שוה כי כולם קבלוהו עליהם לאלוה ואמון עליהם על כן בתרומה ראשו' הביאו כולם בשוה ונעשו מהם האדנים וזה כנגד מלשון אר"ן על עון מה שקראו לעגל אמון וכמ"ש רז"ל שעבדו אלהות הרבה מש"ה קאמר אדני' ע"כ נעשה מהם אדנים הרבה ועון שני שזבחו שנאמר ויזבחו לו כו' ובעון זה היתה יד כולם שוה לכן בתרומה זו יד כולם שוה ונעשו ממנה קרבנות ליבור לכפר על הזביחה ג' הוא מ"ש ויתפרקו נזמי הזהב כו' כי עשו נדבה למלאכת העגל ולא היתה יד כולם שוה שהוא בברכה היא כי העשיר הרבה לו לכן באה התרומ' הג' איש איש לפי עשרו כו' יע"ש

ועפ"י אמות הקודם נלע"ד יומתק מ"ש בשתי התרומות הראשונות אשר תקח"ו ובתרומה הג' כתיב מאתם ויען כי הב' נדבות ראשונות שהיו חובה עליהם כולם שוים לכך כתיב ויקחו לי תרומה וגם תקחו את תרומתי יען בסוף זה יד כולם שוה וכולם חייבים אמנם בנדבה שלישית כי כל אחד לפי עשרו קטא לכל כתי' וזאת התרומ' אשר תקחו מאתם מכל אחד כפי יכולתו חייב להביא ולכך כתיב ג"כ תקחו כנז' בע"כ יען כי לענין נדבת העגל כולם התנדבו ולכך כתיב תקחו בע"כ ויען כי אין נדבותם היה שוה לכך כתיב מאתם ותלה הנדבה בהם

ובזה נלע"ד דיבא על נכון תיבת תקחו ג"כ בתרומה השלישי' ולא כמ"ש הרב כלי יקר ז"ל דבשתי הרני' הראשונות שהלו חובה כתיב תרומתי והקדים הקיחה לתרומ' משא"כ בשלישית שבאה בנדבה הקדים תרומה לקיחה וכתיב מאתם שתלוי ברלונ' ולפי זה קשה מילת תקחו דכתי' בתרומה ג' והרב ז"ל כבר דייק והרגיש בזה יע"ש

אמנם הרמ"א ז"ל בפרשתינו דף קל"ה כתב וז"ל כי אלהינו שבשמי' מלמדינו איך נעבו' את ה' בהעשו' הלדקה בענין שנזכה ונקנה אותה כאלו עשינו וממונינו כותני' לו יתברך שתהיה מסולק' מכל בחינה ופנייה המתרגשו' לנותני לדקה כי לא יבאר בהתנדב עם ויקהלו את כל עם הארץ ויתנדבו איש אשר ידבנו לבו לא יבלר מאי' שונה ומפתי מלר לו ויתעלב אל לבו כי יתנבכים עינו ויהיה בעיניו הנזב' כמוכם העומד מאליו ויש אשר לא יכר לבו אך תהיה מתנתו מרובה כי יבוא מאלי הארץ העומדים על הפקודים ולמען הבושה בעבור כבודם יבוזו כסף וזהב ולא מליבם ויש שתהי' נדבתם קנאת איש מרעהו ויחוסו על כבודם אם ימעטו ויבחו באומרם למה נגרע ויש מפזר ויתן למען יבוא אנוש כערכו אשר לא התנדב כמוהו ויש יוסיף ויתן למען השתרר בקהל קדושים באמור מי לה' ביש עושה לדקה כמוני כיוש עשר ידות על כולם ומי ומי ימלוך ויפסי' על ראשיה' מלהעלי' סבלעדי ויש אחר שכבר התנדב בלב שלם כראות אחיו הקרוב אליו איתו בדומה לו יתנדב מעט אלי ערכו יאמר בלבו מי הכרחני להרבות בנדבה וידאג על מה שעבר והתנדרב כי על כל אלה קודחי אש מאורי זיקות ימירו את כבודם בקלון וחרפה ויהיה ממונו אבד ומלותו מחוללת ומביאה עליו רעה תחת טובה ואפי' אשר יתן לדקה לשמה בלי שום פניה מ"מ בעשותה ברוב עם וכמופיי' לא תחשב לו ללדקה כי אם לתאוה אחת לכן הרולה לעשות לדקה כתקנה עודינו בקרב ביתו והוא ידע כי נדיבי עם נאספו מיד ביגו לבין קונו יפריש ממונו בנדבה לה' ויקרא לה שם ואח"כ יביאה אל גזברי הלדקה וע"ד זה יזכה כי בשעת הפרשה יזכה בה כאלו מוליאה מרשותו יתברך כי לו הכסף והזהב ומ"י זה נעשה שלו ואח"כ כ' מלות ההליכה וג' מלות הנתינה כי לזה רמז

בפ' נ' תרומות ויקחו לי תרומה הפרשה הממונה בקרב ביתם ועי"י כן יחשבו קודם מצותו יתברך אזן כל התרומה זהו לי לשמי תרומה ואח"כ מדבר נגד הגזברים תקחו את תרומתי שכבר נקראה תרומתי ע"י ההפרשה ועפ"י זה יובן לפק"ד פי' ד"ה סי' כ"ט וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם המלך דוד שמח שמחה גדולה כי כו' פי"ל מאי כי בלב שלם התנדבו היה די שיאמר ושמחו העם על התנדבם בלב שלם לה' גם מ"ש שגם המלך דוד שמח שמחה גדולה והוא ללא צורך כי פשוט הוא שהטושה והמעשה יגיל וישמח והר"ב דוד ז"ל פי' עם ההיא דהילקוט בפ' שמחתי באומרים לי כו' לנ"א לה' והא ראיה כי דוד שהי"ל רוח הקדש שמח

אמנם לע"ד על פי האמור ניחא כי הנה הבחינה הגדולה והוכחה ניכרת שלא היתה הנדבה לשם אחד מכל הגזברים כדברי הרב הוא מראות שמחת לבו וילהיבו פניו בראותו גבורי כח במצות הצדקה וכי תתרבה הנביה אז אין לך הוכחה גדולה מזאת כי לשם שמים נתכוון אמנם עדיין לא בשלם מצותם כראוי לקנות הג' מצות כנז' כי אם דוקא בשיפריש בביתו ובחומותיו מקודם ואח"כ ידיו תביאנה לכך כתיב וישמח העם על התנדב' היא הוכחה גמורה שהוא לש"ש גמורה מתה ששמחו על התנדבם חברם וא"ת גוחן לבות ה' פריך נמי גילה של"ש נתכוונו לזה מעיד קרא כי בלב שלם התנדבו לה' ומילת התנדבו שהוא לשון עבר מורה שאלבש שהפרישו כל אחד מה שנדבו לבו בקירות ביתו ואח"כ הביאו אותו וז"ש כי בלב שלם התנדבו לה' ואיך יתכן שיהיה לה' והלא לו הכסף ולו הזהב אלא ודאי שקדמה הפרשת הנדבה תחילה' כי אז הצדקה והנדבה לה' כאמור וגם המלך דוד שמח שמחה גדולה שראה שהנדבה הנז' לא היתה בעבור כבודו כדרך כל הארץ אם יהיו גבאי הצדקה חשובים כשיבאו אצל נדיבי עם בלי ספק שישאו פניהם ויתנו דבר הראוי יותר ממה שנותן מאליו כי מפני זה נוהגים לעשות הנדבה בג"ה אמנם דוד המלך ע"ה בראותו שכבר הם התנדבו בביתם ואח"כ הביאו ודאי שהיה לשם שמים כונתם ולזה שמח לא כן איזה גבאים המתפארים באומרם אנו בטולם ידינו עשינו את כל הממון הזה כי אדרבה לזה העיד הפ' על דוד המלך ע"ה כי בראותו שישראל קדושים גם מלבם הגמור התנדבו שמח כו'

או איפשר לפ' והמלך דוד שמח כו' והוא ע"ד מ"ש רפ"א ז"ל שם ע"פ ויקחו לי תרומה כו' עם ההיא דנתנה היא ואמר הוא כו' זהו מ"ש דבר אל בני ישראל ויקחו כי הם יחשבו כאלו לקחו ממני דומיה דהתם יען מה אנו ומה חיינו שיקבל הש"ית מידינו וא"כ מאחר כי לי תרומה שהוא אלי יחשבו ללוקחים יען כי מאת כל איש תקחו את תרומתי כי מידי היתה לו כו' יעו"ש כי זהו כונת דוד המלך ע"ה ששמח שמחה גדולה יען מלך שכמותו שקבל מידם נחשב כאלו הוא הנותן והם הלוקחים ולכן היתה השמחה כי נקרא הוא הנותן הכל אמנם בדיוק הפסוק בפרשתינו שכתב תחי' בב' התרומו' הלקיחה קודם ובב' הקדים התרומה גם בב' התרומו' שהוא חובה על כל איש ואיש כתב אשר ידבנו לבו וזה אינו תלוי בנדבת לבם כי אם בקבע לכל אחד ואחד ולזה כתב ז"ל כי בשני תרומות שהם חובה הקדים הלקיחה יען כי בע"כ יכופו אותם ליקח מהם הבקע אמנם בג' שהיא נדבה הקדי' התרו' והו מ"ש הכתוב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה שיתנו גבאים שיגבו אותה מאת כל איש ואיש וקודם הכל יתנו הם חלקם לקשט עצמם תחילה וזהו ני"ו של ויקחו שתחילה יתנו הם ואח"כ ויקחו אמנם מאת כל איש אשר ידבנו לבו ר"ל שלבו זה על הנתינה כי הוא איש כליי ויש לחוש שמא יתקוטט עם הגבאים אז תקחו אתם משה ואהרן בעצמכם כי ודאי יבאו פניכם ולא יריבו והזכר' כי לשון ידבנו הוא לשון דאבון שהרי כתיב נדיב לבו יביאה ואל יצטרך לכופו ליקח ממנו בע"כ. וכאן כתיב תקחו על ידי כפייה יעו"ש

אמנם באופן אחר היה נראה לע"ד ובחפשי מצאתי שכונתי לדעת קדוש מוהרי"ט ז"ל בפ' והרמ"א ז"ל והוא עמ"ש רז"ל וילבש צדקה כשריון מה שריון זה כל קליפ' וקליפה מצטרפת פי' לשריון כך כל פרוטה ופרוטה מישראל נותנים מצטרפת לחשבון ותמה ז"ל וכי ס"ד שהיה קמא קמא בטיל ח"ו אלא הכונה שאם הוצרכו לפדות שבוי אחד או לפדות ירושלם ת"ו או לבנין ב"ה או מלבוש לעני אחד ונטלו פרוטה אחת מכל אחד מעלה הכתוב על כל אחד ואחד שנתן כאלו עשאה בשלימות שהרי אותה פרוטה נצרכה לאותו מלבוש או פדיון לגמר מצוה לכן רצה הקב"ה שמלאכת המשכן מכל בני ישראל וכל אחד יביא אשר ימצא אתו מה שידבנו לבו זהב וכסף כו' ומעלה עליהם הכתוב שכל התרומה נלקחה מכל אחד ואחד מישראל וז"ש ויקחו לי תרומה כיון שהיא לשמי מאת כל איש אשר ידבנו לבו שאני יודע שכל אחד היה רוצה ומתאוה לעשות כל הענין בשלימות מעצמו הרי הוא כאלו כל אחד ואחד תקחו את תרומתי אמנם הרב כמוהרח"א יצ"ו כתב עמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' שקלים דין ז' שקטן שהתחיל אביו לשקול עליו שנה אחת שוב אינו פוסק ונותן עליו כל שנה ושנה עד שיגדיל ויתן הוא על עצמו זהו מ"ש מאת כל איש אשר ידבנו לבו שאינו חובה אלא רצה לשקול על בנו שוב אינו פוסק אלא בכל שנה ושנה תקחו את תרומתי

ולע"ד יובן עם תחילת הדין הנז' שכתב הרמב"ם שאינם חייבים כי אם כהנים לויים ישראלים וגרים ולא עבדים ונשים וקטנים אבל אם נתנו מקבלים מהם אבל כותים שנתנו אין מקבלים מהם זהו לע"ד מ"ש קרא דבר אל ב"י ויקחו לי תרומה דוקא ישראל ולא כותים אמנם מאת כל איש לרבות עבדים וקטנים ונשים תרגוייא דכל אפי' דכתיב איש מהכל מרבה אפי' נשים וקטנים אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי דמקבלים מהם ואחר כך מצאתי בילקוט קרוב לזה ועמ"ש רש"י ז"ל ויקחו לי תרומה לי לשמי עיין מ"ש בפרי האדמה ח"א בה' בית הבחירה פ"א דין א' יעו"ש

אמנם בפ' ועשו לי מקדש אתה ודאי מוכרחים לומר לשמי והוא כפי הדין פסקו הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות בית הבחירה דין ב' וז"ל אין עושים כל הכלים מתחילתם אלא לשם הקדש ואם נעשו תחילתם להדיוט אין עושין אותם לגבוה כו' ואבנים וקורות שחצבן מתחי' לבית הכנסת אין בונין אותם להר הבית ועיין בספרי פרי האדמ' ח"א בה' בית הבחירה שם יעו"ש ושם מורה דכל דבר הנעשה במקדש צריך שיהיה לשם קדש כנז' א"כ גם ויקחו לי תרומה שהוא לצורכי מקדש צריך שיהיה לשם קדש

אי נמי ירצה כונת הפסוק ויקחו לי תרומה תקחו את תרומתי ותחילה אמר לבני ישראל לי תרומה ויובן עמ"ש במס' בתרא דף ח' איפרא הורמיז אימא דשבור מלכא שדרא ארנקי' דדינרי לר' אמרה להוי למצוה יתיב ר"י וקא מעיין בה מאי מצוה רבה א"ל אביי מדתני רב שמואל אין פוסקים צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבויים ש"מ פדיון שבויים מצוה רבה היא ועיין מ"ש ע"ז בחי' מנחת בכורים דף מ"ה שנפל טעות באותו דף מ"ז והוא מ"ה ועיין מ"ש בפרי האדמה ח"ב בה' מלכים פרק יו"ד דין יו"ד ועיין מ"ש בפרי האדמה ח"א בה' מתנות עניים פ"ז דין י"ב יעו"ש והרא"ש ז"ל בתש' כלל י"א סי' י"ד כתב כיון שמוכרי' ב"ה ליקח תורה וספרים כ"ש שמוכרים אותו ללמוד תורה כי מה תועלת יש בקנית ספרים ותורה אם לא ללמוד בהם ויתירה מעלת הלומ' מתעלת התורה כו' ועיין מ"ש בה' מתנות עניים בפ' שמינ'

דין י"ח יעו"ש ועפ"י הנ"ל יובן כונת הפסוק ועשו לי מקדש ויבנו לבנין בית הכנסת ושכנתי בתוכם ר"ל דיש ת"ח לומדין תורה ויש להם פרנסתם לא ליגבות לכל הצורך ב"ה והקהל ולת"ח אין משגיח עליהם כו'

איך שיהיה נחזור לכונת מקרא קדש דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה עמ"ש בשבא בתרא דדוקא מבני ישר' הוא לי תרומה לעני ישראל אמנם מאת כל איש אשר ידבנו לבו כגון מלך וגוי איש כר ואויב תקחו את תרומתי דאין מחזי' לו משום שלום המלכות ויחלק לעני א"ה

מעתה אל עלינו חובת ביאור כונת מאמרי' דקשה מה השיבו הש"ת דכל אחד מישר' יכול לעשותו מאחר שהוא היה מתמיה אם כל ישראל יכולים כו' והנה אשכחנא פטרי עמ"ש הרי"ט וכתבנוהו לעיל על פסוק וילבש ליקה כשריון כו' דפי' אשר ידבנו כו' היינו דמעלה עליו הכתוב כאלו כל אחד שנתן הפרוטה הוא עשה המשכן ועיין בהר"ב היפ"ת דף קע"א אמנם להמתיק מ"ש אפי' כל אחד מישראל יכול לעשותו כנראה ממ"ש דאחד יכול לעשותו ממש לזה כתב הר"ב העקידה כי כל אחד מישראל יכול לעשותו והוא שיעשה עצמו משכן שיהיה גופו מרכבה לשכינה כי היכל ה' המה וזהו מאת כל איש אשר ידבנו לבו דדבר זה תלוי בלב כן הקב"ה לב טהור יחדש בקרבינו אכי"ר

עוד איפשר ויקחו לי תרומה מאת כל איש כו' עמ"ש הטו' ר"סי רנ"ט בחלק י"ד דעד שלא בא ליד גבאי יכול לשנותו משבא ליד גבאי א"י לשנותו בין לו בין לגבאי ללוותו לפרוע אחר כנגדו אבל יכולים לשנותו מהדבר שנדר לצורך מצוה אחרת אפי' לא יפרעו אחרת תחתיה ועיין מ"ש בא"ח בפ"ח מה' מתנות עניים דין ה' יעש"ב ושם נאמר דלהר"א ז"ל לקופה תמחוי ותמחוי קופה וכיוצא כל דבר שהוא קבוע ועליהם מוטל כל מה שיתנו ביד גבאי הקופה או התמחוי ויכול לשנות לכל מי שירצה כיון שעליו מוטל להשלים אם יגרע משא"כ בגבית דרך מקרה או נתינה דרך מקרה שצריך דוקא לעשות מה שנאמר ואם לאו חוטא זהו מ"ש בישעיה סי' ל"ב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם ר"ל מעשה הצדקה הנעשה במקרה לצורך העניים צריך דוקא ליתנם כמ"ש ולא לשנות אמנם עבודת הצדקה השקט ובטח ר"ל שהיא נעשי' תדירי ועלהם מוטל השקט ובטח עד עולם וכל מה שיתנו להם יכולים הם לשנות לכל מי שירצ'

עוד איפשר לפרש עמ"ש הריב"ל ז"ל והוא מוסכם דאפילו מוהריק"ו דפ"ל דיכולים לשנות מעניים אפי' לצורך דבר אחר מ"מ מודה דנדבת ת"ת אפי' שהיא לאחר זמן ואינו לאנשים ידועים אין יכולים לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה וזאת היתה לי כונת הפסוק בהושע סי' יו"ד זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד נירו לכם ניר ועת לדרוש את ה' עד יבא ויורה צדק לכם ר"ל יזרעו לצדק' סתם אזי קצרו לפי חסד דכל שבא לידכם איזה דבר של מצוה עשו חסד ויכולים אתם לשנות מדברי הנזכר או אפי' נירו לכם ניר דהיינו לצורך דבר הרשות אמנם את לדרוש את ה' דהיינו שהוא הת"ח כמ"ש ר"ע את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח כו' והוא לת"ח שבא עת לדרוש את ה' ולראות פרנסת הת"ח אזי אין יכול לשנותו לשו' דבר אלא אדרבה מכל דבר מצוה יכולים לשנות לד"ת כיון שמוכרים ס"ת לדברי תורה (ובזה פי' בני חר"ש כונת הפסו' נתן תתן לו)

אי נמי איפשר לפרש זרעו לכם לצדק' ר"ל שתקבעו בעירכם צדקה קבועה לצורך העניים כל מה שיצרכו ואזי קצרו לפי חסד שאתם יכולים לשנות לכל מה שתרצו אפילו לדבר הרשות כו' משא"כ כשהוא דרך מקרה לעשות בצרה אזי אין יכולים לשנות אפי' לדבר מעולה עד יבא ויורה צדק לכם דהיינו שיש בעיר חכם גדול העיר דכל הנותנים הוא לדעתו שאזי יכול לשנות למה שירצה והוא יורה לכם מה שירצה יעו"ש

או אפשר לפרש כונת מקרא קדש הנז' ויקחו לי תרומה כו' דהיינו שצריך שתנבו אותה לשמי וגם מאת כל אשר ידבנו לבו לדבר אחר יכולים אתם לשנות ותקחו את תרומתי אותה תרומה למצוה אחרת יכולים אתם לשנותה למצוה זו או אפשר דרך הצלצי ויקחו לי תרומה דצריך דוקא לי לשמי שתנבו לשם כך לסברת הר"ב פרישה ז"ל דאל"ה אז מאת כל אשר ידבנו לבו הם יביאו סתם אזי יש חשש שתקחו את תרומתי ר"ל שתשאלו יד בה אח"כ לשנותה לדבר אחר

או אפשר מאת כל איש אשר ידבנו לבו ר"ל שאין לו כלום רק לבו נדבו לב חכם לקרות בתורה אזי תקחו את תרומתי אדרבא מתרומתי זאת תקחו ותתנו לו דמוכרין כל דבר לת"ת כמ"ש ואפי' ס"ת מוכרים אותו לת"ת דודאי הוא דבר מעולה ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"א פי"א מהלכות תפלה דין י"ד יעו"ש באורך

או אפשר כונת ויקחו לי באופן אחר עמ"ש בש"ס במסכת ע"ז דף ס"ב ע"ב דבי רבי ינאי יזפי פירי מעניים בשביעית ופרעי להו בשמינית אתו אמרי ליה לרבי יוחנן א"ל יאות הן עבדי וכנגדן באתנן מותר דתניא נתן לה ולא בא עליה בא עליה ולא נתן לה אתננ'מות'ופריך לא בא עליה פשיטא דמותר כיון שלא בא עליה מתנה בעלמא הוא ותן בא עליה ולא נתן לה הא לא יהיב לה ולא מידי אלא ה"ק נתן לה ואח"כ בא עליה או בא עליה ואח"כ נתן לה מותר ופריך נתן ואח"כ בא עליה לכי בא עליה ליחול עליה איסור אתנן למפרע דע"מ ביאה יהיב לה אמר"א כשקדמה והקריבתו והיכי דמי אי א"ל קני מעכשיו פשיטא דהרי דהא ליתיה בשעת ביאה ומתנה בעלמא הוא ואי דלא א"ל קני מעכשיו היכי תלי מקרבה ואיש כי יקדיש את ביתו אמר מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו אלא דא"ל ליהוו גבך עד שעת ביאה ואם מלטריך ליך קני מעכשיו בעי ר"י קדמה והקדישתו מהו כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דהקריבתו דמי או דילמא השתא הא קאי בעיניה ותפשוט מדרי' אמי דאמ' קדמה והקריבתו דוקא הקריבתו אבל הקדישתו לא אהדילמא הקריבתו פשיטא לי והקדישתו מספקא ליה תיק"ו ועיין מ"ש בספרי מנחת בכורים דף כ"ה ע"א באורך ועיין בפרי האדמ' בה' איסורי מזבח דין ד"ו ודין י"ז ודין י"ח יעש"ב

ועפ"י הנז"ל יובן כונת הפסוק ויקחו לי תרומה ר"ל שתלוה לבני שכשהם קונים החפץ לי אז תרומה מאת כל איש תקחו ר"ל ויקחו לי תרומה מאת כל איש ואיפשר שהוא מומר או אתנן וכיוצא לכן אתם תקחו אח"כ את תרומתי ר"ל בשינוי שרי ותקחו כאותו דבר את לורך תרומתי אבל וזאת התרומה אשר תקחו מאתם שאותו דבר עצמו יהיה הקדש אז יהיה דוקא זהב וכסף כו' שהוא דבר שאין כיוצא בו ראוי ליקרב ושרי זהו מה שרמזתי בנשאי מקדם ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דהקב"ה אינו משרה שכינתו אלא בצדיקי' על ידי התבודדותם שהם מתבודדים שאסור לצערן ולדבר כו' ובזה כתב הרמ"א ז"ל כונת הפסוק יהי ה' אלהינו עמנו כו' שתשר' בעלמו כו' כאשר היה עם אבותינו אברהם יצחק ויעק' ובזה אל יעזבנו כו' ובזה פי' וירא את כל המלאכה והנה עשו כו' ולכך יה"ר שתשרה שכינה כו'ר"ל העיקר בגופם ולא בבי' המקדש דוקא אלא השראתו על רוחינו כו"ן כי"ר כו' כילנ"ם

דרוש שני

ראשון הוא לדרושי שדרשתי בקהל קדוש'בשנת התל"ר ליליר'

פסיקתא ועשו לי מקדש בשעה שא"ל הקב"ה למשה עשה לי משכן התחיל מתמה ואומ' כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר לי עשה לי משכן ועוד היה מסתכל ורואה שלמה עומד ובונ' בית המקד' שהוא גדול מן המשכן ואמ' לפני הקב"ה כי האמנם ישב אלהי' על הארץ אמר משה ומה בית המקדש שהוא יותר ויותר מן המשכן שלמה אומר כן משכן עאכ"ו לכך אמר משה יושב בסת' עליון אמר ר"י ב"ס יושב בסתר הוא עליון ע"כ בריותיו מהו בצל שדי בצל אל בצל רחום בצל חנון אין כתוב כאן אלא בצל שדי בצל שעשה בצלאל לכך נאמר בצל שדי יתלונן אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור אני סבור אלא נ' קרש בצפון ועשרים בדרום וה' במערב ולא עוד אלא שארד ואצמצם בו שכינתי בתוך אמה על אמה כו' אתם בני ואני אביכם כי הייתי לישראל לאב כבוד לבנים כשהם אצל אביהם וכבוד לאב כשהוא אצל בניו וכן הוא אומר עטרת זקנים בני בנים עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו לכך נאמר ועשו לי מקדש ע"כ —

אני טרם אחלה לדבר עמדתי מרעיד בראות זאת קומתי עמדה ונשאת נכח הדביר והאולם היכל ה' ולשוני תהלך בארץ אר"ש אית"ה דברים המסודקי"ס. ידעתי ביני ידעתי כי הלא זה הדבר לא בי היא ומילתא מני אזדא לעמוד בקהל קדושים עדת צדיקים. והלכה והיתה לקדושים אשר בארץ רבנן סבוראי כל שישנו במקרא ובמשנה דאתי ממו"לאי תורת ה' תמימה הוא יעמוד להקריב אמורי"ם לעיני כל ישרא' ברחובות ובשוקים. כמ"ש ז"ל במס' מכות פ"ב למי נאה ללמוד בהמון למי שכל תבואה שלו שבקי במקרא ובמשנה מי ימלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו כו' י"ש הוכח תוכיח מהכא דצריך להיות בקי בכל החכמות לבא לגשת הלג' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב ה' סנהדרין פ"ד דין א' יע"ש תו איתמר בסנהדרין דרבא בב"ח נקט רשותא דבעיי הש"ם פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם מהני ליפטר כו' דכתיב לא יסור שבט כו' מהתם להכא מאי ת"ש רבב"ח דן דינא וטעה אתא לקמיה דר' א"ל זיל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבא בב"ח רשותא הוא נקיט כדאמרי' ש"מ מהתם להכא לא מהני ופריך ולא מהני והא רבב"ח כי הוה מנלי עם ריש גלותא א"ל לאו מר ייכו נקיטנא רשותא אנא נקיטנא מהכא מארי כו' במילתא בעלמא הוא דקאמר לה נמצא דמהתם להכא לא מהני ליפטר אבל מהכא להכא ומהתם להתם מהני אפי' דלא קבלוהו עליהם משום דאם איתא דצריך לקבלו עליה' מאי פריך הש"ם מהתם דאמ' זיל שלים ויליף דמהתם להכא לא מהני לעולם דמהני והתם בעינן שיקבלהו עלייהו דומיא דמהתם להתם ומהכא להכא אלא ודאי דמהכא להכא ומהתם להתם לא בעינן שיקבלוהו עלייהו כדי ליפטר וזאת היתה לי כונת מקרא קדש שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך לשבטיך אשר ה' אלהיך נותן לך ושפטו את העם משפט צדק דיש לדקדק אומרו ושפטו את העם משפט צדק וכי משום שיתנו שופטים יש להם לשפוט דין מקולקל ועוד מאי בכל שעריך לשבטיך ורש"י ז"ל לשבטך מוסב על תתן לך ולע"ד יובן במ"ש דמהתם להכא לא מהני ליפטר ז"ש שופטים כו' תתן לך בכל שעריך והפסוק אשר ה' אלהיך נתן לך דהיינו דסמיכת הדיינים היינו מירוש' כמבואר לשבטיך דהיינו לכל השבטים אפי' שהם בח"ל אמנם בתנאי שישפטו את העם משפט צדק דאפי' שהם סמוכים בא"י מ"מ מהתם להכא לא מהני ואם טעה בדין משלם מכיסו ובעינן דוקא משפט צדק ואף גם זאת עפ"י האמור איפשר לפרש כונת הפסוקים בשמואל ב' סי' ט"ו דכתיב והשכים אבשלום ועמד על יד דרך השער ויהי כל איש אשר יהיה לו ריב לבא אל המלך אל המשפט ויקרא אבשלום אליו ויאמר אי מזה עיר אתה ויאמר מא' שבטי ישראל עבדך ויאמר אליו אבשלום ראה דבריך טובים ונכוחים ושומע אין לך מאת המלך ויאמר אבשלום מי ישמני שופט בארץ ועלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט והצדקתיו כו' והנה הדקדוקים רבו

אמנם יובן על פי האמור והוא שיש לדקדק למה היה הולך דרך השער ועוד מאי קאמר ויהי כל האיש הידוע דהיה לו לומר ויהי כל איש ועוד מאי אשר יהיה לו ריב לבא אל המלך למשפט מאי האי דנקט ריב ומשפט זאת ועוד אחרת דקאמר למשפט בפת"ח דמשמע המשפט הידוע והיה לו למימר למשפט בשו"א דהיינו שבא להתדיין לפני בית דין ועוד מאי שאלתו דשואל אליו אי מזה עיר אתה מאי נפקא ליה מזה גם מה השיב לו מאחד שבטי ישראל עבדך דקאמר אבשלום ראה דבריך טובים ושומע אין לך מאת המלך גם דקאמר אבשלום מי ישמני שופט בארץ דאמאי אצטריך שימה זאת גם דקאמר ועלי יבא כל איש דהיה לו לומר ואלי יבא כל איש והדר ואמר יהיה לו ריב ומשפט ומה גם והצדקתיו מהיכא תיתי שהיה לו לשפוט אותו שלא כצדק אמנם כפי אמות הקודם ניחא דהיינו דכל כונת אבשלום היה לקטרג על המלך ועל השופטים כנראה ולכך היה עומד דרך השער לראות מי יבא להתרעם על השופטים מאיזה מקום הוא וקאמר ויהי כל האיש דהיינו שכבר היה לו דין ועמד למשפט ודנוהו וטעה הדיין בדין ועתה יש לו ריב עם הדיין על המשפט אשר שפטו שצריך לשלם לו ולהכי קאמר ריב ומשפט ונם למשפט בפת"ח דהיינו על המשפט אשר שפטו הדיין ולכך היה שואלו אבשלום אי מזה עיר אתה דאי אתה מעיר זאת שהשופט שם ודאי אין לך דבר עמו דמהכא להכא ומהתם להתם מהני אמנם אם אתה אינך מעיר הזאת שופט זה שטעה חייב לשלם לך כיון שלא קבלת אותו מא"י להתם לא מהני ולזה השיב אליו מאחד שבטי ישראל דהיינו דאינו מעירינו ובעי לשלומי ליה ולזה א"ל ראה דבריך טובי' ונכוחי' ושומע אין לך מאת המלך שיאמרו לך דמהתם להכא נמי מהני ואינו חייב לשלם ולכך קאמר אבשלום מי ישימני שופט בארץ דהיינו דלא מבעיא אם יסמכו לי ולא יקבלוני אנשי הארץ דאשלם אלא אפי' ישימוני שופט בארץ וקבלו אותי דאין דין שאשלם והייתי טועה בדין עם כל זה ועלי יבא כל איש אשר לו ריב ומשפט רוצה לומר שיבא עלי להתדיין עמי על המשפט אשר דנתיו והצדקתיו ואשלם לו מכיסי דאינו מן הראוי שאטעה אני ואפסיד אותו העני כו'

איך שיהיה מלינו ראינו דבר תמוה עד מאד אשר שגגה מעיני שכל האנושי הארת שכינתו יתברך בתחתונים ולקבוע לו מקום לשכון כבוד בארצינו זהו מ"ש שלמה המלך ע"ה כי האמנם ישב אלהים על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי והנה ראשונים ואחרונים המה ראו כן תמהו בפ' זה תחילה כי לא יצדק אליו מילת כי האמנם כו' אף דפירושו לשון תימה האמנם ישב כו' הנה השמים כו' אף כי הבית כו'

אמנם מילת כי מוכח דהוא נתינת טעם למה שאמר לתעלה ועתה יאמן דבריך אשר דברת לדוד אבי כו' והנה הרב מהרי"ט ז"ל פי' כפשוטו והוא נתינת טעם למ"ש יאמן דבריך כו' ואינו רחוק כי יתאמת הדבר הזה כי ה' אלהים על ארץ ועד בזה כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואפי' הכי יאמן לכבינו לאמר היות בשמים כסאו ומעון שכינתו אף כי הבית הזה כי שניהם רחוקים מן השכל וכמו שנאמין בשמים כן לא יקשה בבית הזה והוא ע"י למלום שכינתו יתברך וכמ"ש בפ' רם על כל גוים ה' על השמים כבודו מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראו' בשמים

ובארץ דקשה דתחילה קאמר רם על כל גוים ה' על השמים כבודו ואח"כ המשפילי לראות בשמים אמנם כתב הרב ז"ל דהיינו לאפוקי סברת המינים שאומרים ה' על השמים כבודו ומי רואינו מי כה' אלהינו אנחנו עמו וכאן מרעיתו דאנו אומרים דהמגביהי לשבת כש יכול משפיל לראות בשמים אי השגחתו בשמים כשפל נקרא נגד פני עליון א"כ גם בארץ יהיה ג"כ השגחתו יתברך שמו

אמנס לע"ד יובנו פסוקי שלמה הע"ה הנז' עמ"ש הרב מוהרח"א יצ"ו עמ"ש בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים כו' שפי' עמ"ש הרמב"ם ז"ל בס"א מהלכות בית הבחירה וז"ל וזה שעשה עזרא שני תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש שלא היה שם לא מלך ולא תומים ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדוש דעזרה וירושלם לשעתה נתקדשה ולעתיד לבא לפיכך מקריבין אע"פי שאין בית אוכלין קדשים אף על פי שאין מחילות ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני אע"פי שאין שם חומות שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעולמים ולמה במקדש וירוש' קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות לא קי"ל לבא מפני שקדושת מקדש וירושלם מפני השכינה דשכינה לא בטל' והכי נא' והשימותי כו' אע"פי שהם שוממין בקדושתן הם עומדים אבל חיוב ארץ ישראל אינו אלא מפני הכיבוש שהוא רפים וכיון שנלקחה הארץ מידם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה מדין תרומות וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפי' כל מקום שהחזיקו בה מקודש היום ואע"פי שנלקחה הארץ מחוייב בתרומות ובמעשרות כו' ועיין מ"ש בפרי האדמה בדין זה יע"ש דין י"ד ט"ו ט"ז יע"ש באורך נמצא דלהרמב"ם ז"ל קדושת מקדש וירושלים לא בטלה משום השכינה אפ"ה דאי בטלה קדוש' להראב"ד קדושת א"י לא בטלה מקדושת עזרא קדושת מקדש וירושלים לא קדשו עזרא משום דנתגלה אליו לעזרא שעתיד הקב"ה לבנותה ולקדשה לכבוד ה' כי כך נגלו מסוד ה' כו'

ואפשר כי לזה רמז הפסוק בנה בניתי בית זבול לך וקדושתה לא בטלה לעולם ולא בעי קדושת עזרא ונתן טעם לזה משום מכון לשבתך עולמים

(א"ה מי"ס אל קוטב זה יבא על נכון כונת דוד המלך ע"ה ההוא אמר קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה עוד נקדים שבית המקדש נקרא הר שהכי קראו אברהם משו' דעתיד ליחרב ז"ש קולי אל ה' אקרא ורואה אני שעונה אותי מ"הר ור"ל אע"פי שהוא חרב משם עונה אותי מכאן ראיה שקדשו סלה שכיון שהשכינה לא זזה מכאן ראיה שקדשה לעתיד לבוא) וכמ"ש הרמב"ם ז"ל דהיינו משום דלא זזה שכינה משם ולדעת הראב"ד היינו בנה בניתי דהיינו אחר בנייני בית זבול לך דבית נתבטל ואתה יושב בזבול שמים משום דמכון לשבתך עולמים לעתיד לבנותה בבנין מלך המשיח בע"ה עדי עד

ובזה נ"ל כונת פסוק הקודם כי האמנם ישב אלהים על הארץ וקאי אדלעיל מינה ר"ל ועתה יאמן נא דבריך שדברת לעבדיך דוד אבי והיינו כשהם שלמים א"כ אף כי הבית הזה אשר בניתי ר"ל אני עד שתבנהו מידך אבל תפלתי תכון לא יכרת זרעי לפניך כו' זהו לסברת הראב"ד אבל לסברת הרמב"ם ז"ל דקדושת מקדש לא בטלה לעולם משום דלא זזה שכינה מב"ה יובן פסוק דוד המלך ע"ה ויאמר מי אנכי ה' אלהים ומי ביתי כי הבאתני עד הלום ותקטן עוד זאת בעיניך ה' אלהים ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק וזאת תורת האדם ה' אלהים כו' כי הדקדוקים מבוארים חדא דהזכיר ה' אלהים כמה פעמים וגם מאי למרחוק וזאת תורת האדם כו'

אמנם ע"פי האמור ניחא דהיינו דקדושת מקדש וירושלם לא בטלו מפני ירידת השכינה ולא זזה מב"ה וזהו שאמר מי אנכי כו' כי הבאתני עד הלום ומקודש הבית בשכינתך ע"י וגם תקטין זאת בעיניך ה' להיות בזמן הבית דוקא ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק דהיינו בית המקדש שיהיה קדושתו קדושת עולמים והיינו למרחוק וזאת תורת האדם שינהג בו מד"ת כל דיניו לזמן קדושתו בשבילך ה' אלהים

אמנם הר"ב עץ חיים כתב בכונת הפסוק כי האמנם כו' עמ"ש רז"ל גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ דאלו כו' כתיב מקדש ה' כוננו ידיך בשני ידים ואלו כו' וזהו כי האמנם כו' רוצה לומר אף כי יפלא בעיני העולם זה מאחר כי הנה שמים כו' אף כי הבית הזה רוצה לומר מ"מ יתרון וריבוי יש לבית הזה מאחר דהוא בשני ידיו יתב' ובזה נראה לע"ד שהוא כונת הפסוק מכון לשבתך פעלת ה' כו' ורוצה לומר אל תתמה על החפץ מאחר שהשמים ושמי השמים כו' כיון דמקדש ה' כוננו ידיך דהכונה בשני ידיו יתברך אמנם הוי"ב דת ודין פירש הפסוק בנה בניתי כו' עם סברת הרמב"ם ז"ל כאמור ודייק מילת לך והיינו לעולמים כאמור ועשו לי מקדש וכל מקום שנאמר לי הוא חי וקיים לעולמים

ובזה פירש הפסוק שאחריו ויברך את כל קהל ישראל וכל קהל ישראל עומד די"ל מה ברכה ברכם ולמה העלימה אלא הכונה כמ"ש דכמו שבניתי בית זבול לך כמ"ש ועשו לי מקדש והיינו לעולמי עולמים הכי נמי גם בישראל דכתיב כי לי בני ישראל שיהיו חיים וקיימים ולכך לא חש לפרש הברכה כיון שהיא היא אמורה למעלה מכון לשבתך עולמים והיינו דכל קהל ישראל עומד דהיינו שלא יאונה אליהם רעה אלא יהיו עומדים לעדי עד חיים וקיימים כי"ר

הדרי בי לנשאי מקדש ועשו לי מקדש בלשון תימה ואחר כך ועשו לי ושכנתי שאחיה עמהם ובחול השפע כו' עוד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שאפי' שהוא חרב ושכנתי כמאמרינו שגרמו לכרם ולאן ובנים כמאמר ר"א בההיא דויפח דג' ענינים בנפש וע"כ נמשלו לג' דברים אלו ואפי' יהיו מה שיהיו אע"פי כן חפץ בנו ה' ופסוק עטרת זקנים כו' לע"ד עם היא דבני בנים מצילים לזקנים ואב לבנו אבל הזקנים אינן מצילין לבני הבנים אלא להבן לבד כו' ועמ"ש במה שכתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ד דין א' דבעינן שיהיה ראוי לכל הדברים כו' אפשר שלזה כוין קרא באומרו כי יפלא ממך דבר למשפט כו' רוצה לומר ממך אפילו דבר דין שהוא בין דם לדם בין דין לדין או ממון או הודאות צריך וקמת ועלית אל המקום דבעינן נטילת רשות וסמיכה לסב' הר"מ ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך דהיינו אפילו אם מינוך לדברים יחידים והיינו הדבר דוקא לסברת הרמב"ם ז"ל או שמינוך לכל הדברים אתה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך וגם על פי התורה אשר יורוך וגם על המשפט אשר יאמרו לך בשבילך אם טעית תעשה ולא תסור כו' אלא חייב אתה לשלם או אפשר ועשית שתשלם וגם לפעמים ושמרת שאין אתה חייב לשלם ותשמור אותו דבר תשלימהו ולא תעש' ככל אשר יורוך ועיין מ"ש הר"ב עץ חיים ז"ל בזה יע"ש

פרשת תצוה פרשת זכור

בצאת ישראל ממצרים לבא לרשת גוי מקרב גוי בא זהן ויבוא קלון שר של שנא'ה איש צר ואויב עמלק יושב. וישם דמי מלחמה ברעות נפשיה לקטלא. לולי ה' צבאות הותיר לנו שארית ישראל ראשי עם קדש לעמוד בפרץ ליהודים היתה אורה רינות והצלה.

מן היום ההוא ומעלה אתיא אח"ל אח"ל אל עלינו הובא על המשי"ח מיוור דור דעים אותי כשגגה . כמ"ש בפרקי ר"א וז"ל זכור את עשה לך עמלק וכתיב זכור את יום השבת איך יתקיימו שני מקראות הללו אלא אינו דומה שותה כוס קונדיטון לשותה כוס של חומץ זכור את יום השבת לקדשו על היין וזכור את אשר עשה לך עמלק להשמידו ולהאבידו

והנה הדיוקים מבוררים בזה מאי ק"ל באומרו איך יתקיימו שני מקראות הללו ומאי קא מהדר ליה אינו דומה כו' ועוד באומרו זכירת שבת על היין וזכירת עמלק להשמידו והר"ב עץ חיים ז"ל בפ' בשלח פי' עמ"ש בפ' כל כתבי אמרי אלמלא שמרו ישראל שבת אחד כו' לא שלטה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום הז' ויבא עמלק לפי' היה ס"ד דזכירת דשבת היינו שיזכרו שחללו שבת ועי"ז בא עמלק והתכלית לקדשו להבא ולפ"ז הק' איך ליונו זכור את א"ע לך עמלק בדרך כו' מחה תמחה כו' כנראה דעמלק עשה שלא כדין וא"כ תשכח חילול שבת ותי' שאין פי' שנזכור חילול שבת רק על היין וזכירת עמלק להשמידו כו'

ונשאני לעניי אמרתי כונת המאמר הנז' עמ"ש בספרי פרשת כי תצא זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי זכירת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שיהיו זוכרים אותו בפה ודקדקו המפרשים ז"ל מדלא אמר הרי שכחת הלב אמור א"כ זכור ל"ל אלא אמר הא מה אני מקיים כו' ש"מ דרצה להכריח דענין זכור משמע נמי בפה וכתב הרמב"ן ז"ל דהיינו לא תשכח בלב וגם זכירה בפה שמחוייבים לספור זה לבנינו ולבני בנינו מה שעשה לנו ולכך נצטוינו להאבידו ולהשמידו כו' יע"ש ולהכי פריך המאמר כתיב זכור את יום השבת לקדשו כנראה שאינו סיפור אלא לקדשו לבד וכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק דהיינו לבנינו כו' ומה גם דהתם לריך רואה שכתב הר"מ היינו עמלק בקיבור שהוא מן התורה משא"כ בפ' זכור את יום השבת ואם ביאור זכור היינו בפה גם זכור את יום השבת נימא בפה דנילף זכור זכור מהתם ואמאי זכירת שבת אינו חיוב מן התורה לקרואתה בציבור להכי משני אינו דומה שותה כוס של קונדיטון לשותה כוס של חומץ ואחר כך ביאר זכור יום השבת לקדשו על היין וא"כ הרי איכא זכירה בפה וסיפור לבנינו ומה שאינו בציבור היינו מאחר שהוא כוס של קונדיטון אין לריך להיות בציבור משא"כ כוס של חומץ שהוא לעורר הלבבות להאבידו ולהשמידו להכי לריך שיהיה בציבור או איסשר לומר במאי דהיקשה לו איך יתקיימו שתיהם כו' ר"ל מאחר שאין אנו אומרים דזכור דעמלק היינו בפה אלא דוקא משום דאית לן קרא דלא תשכח לשכחת הלב א"כ מהיכא תיתי כשבת לזכירה בפה להכי משני אינו דומה כו' ר"ל דלעולם סתם זכירה משמע היינו בלב והכא נמי גבי שבת משום דכתיב לקדשו מוכרח דהוי בפה ומה שאינו קריאה בציבור כהתם דאינו דומה שותה כוס של קונדיטון כו' ר"ל דכיון שהוא דבר של עונג תקנו על היין והתו' ז"ל בפרק שני דברכות דף י"ג כתבו גבי מ"ש שם ת"ר ק"ש ככתבה דברי ר"י וחכ"א בכל לשון מאי טעמא דר"י אמר קרא והיו בהוייתן יהיו שיהיו בלשון הקדש ורבנן מאי טעמא אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע כו' למימרא כס' רבי כל התורה בכל לשון נאמרה דאי ס"ד בלה"ק נאמרה והיו דכתב רחמנא ל"ל אילטריך משום דכתיב שמע למימרא דס"ל לרבנן כל התורה בלה"ק נאמרה דאי בכל לשון א"כ שמע דכתב רחמנא ל"ל אילטריך משום דכתיב והיו כו' ועיין מ"ש בספרי מנחת בכו' דף כ' ע"ג מה שכתבתי על דברי התו' יעש"ב נמלא דחובת היום קריאת פ' זכור מן התורה ומלינו שאפי' ל"ת דומה מכו' זו כמ"ש הרא"ש ז"ל בפ' שלשה שאכלו גבי מ"ש שם מט ש

בר' אלעזר שנכנס לבי"ה ולא מלא עשרה דשחרר עבדו והשלימו לעשרה ופריך הש"ס והיכי עבד הכי ואמרינן כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבדו וכי תימא לדבר מלוה שאני וה"ק והא מלוה הבאה בעבירה היא ותי' מלוה דרבים שאני ופי' רש"י ז"ל דרבים להוליא רבים י"ח קדושה וכתב הרא"ש ז"ל מלוה דרבים דאלים עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל והיינו עשה דמקדשים את ה' בעשרה שנקרא רבים ואפי' דהוי מילתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכה דלא מלינו לה עיקר מן התורה א"ה דחי עשה דיחיד דלעולם בהם תעבודו דלא מסתבר לי דאיירי כגון לקרות בעשרה פ' זכור דמשמע דבכל ענין מיירי ומכאן תשובה לכ"הג שכתב שאם נקבר לו לאדם מת בי"ט אחרון של חג שהוא מדרבנן דאתי אבילות יום ראשון שהוא מדאורייתא ודחי עשה דרבים שמחת רגל י"ט אחרון שהוא מדרבנן כו' שהרי משמע הכא דאתי עשה דרבים דרבנן ודחי עשה דלעולם בהם תעבודו והנה לע"ד קשה לי שהרי אמרי' מס' נזיר פכ"ג וביבמות והוריות א"ר נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממלוה שלא לשמה ופריך והא אמרי' לעולם יעסוק אדם בתורה ומלוה בין לשמה בין שלא לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה כו' ומשני אלא אימא כמלוה שלא לשמה שנאמר כו' הרי דר"ן פשיטא ליה דעבירה לשם מלוה כפרש"י שם הוי יותר ממלוה שלא לשמה ועיין מ"ש בספרי פ"א ח"ב פ"ט מה' עבדים דין ו' מ"ש שם יעש"ב כו' ועיין מ"ש הרי"ט ז"ל בתשו' ח"א סי' כ"ה וז"ל וראיתי להריב"ש ז"ל כו' ועמ"ש הר"מ ז"ל ה' מלכים פ"ה מותר לחזור למצרים לסחורה כו' יע"ש אי דמי להא דהריב"ש לדרוש אחר בע"ה ולמען אהיה דובב שפתי לדיק מוהרי"ק הנז' הנה כתב ז"ל עם הנז' דעל ג' ע"ז וג"ע וש"ד יהרג ואל יעבור והיינו שלא בשעת השמד אבל אם הוא גזירת מלך אפי' אערקתא דמסנאה יהרג ואל יעבור כי זה הוא מ"ש ודתיהם שונות מכל עם ר"ל דמשנים דתם מפני אחד העם האונסים אותם מותר להם לעבור ואם הוא גזירת מלך נהרגים ואין עוברים דתם וז"ש ואת דתי המלך אינם עושי' כדי שלא לקיים גזירת המלך (ולדרוש אחר מ"ש בס' משנה למלך ה' יסודי התורה פ"ה דין ב' ולאפס פנאי לא יכולתי להעלות על ס' על כל הנז') גם בספרי כתיבת יד שליוס' מקראי קדש פ"ה מה' יסודי התורה ומ"ש בס' עליו יע"ש ועיין מ"ש הרב בס' מק"ק דף ו' ע"א וע"ב על פסוק אין אסתר מגדת מולדתה כו' כי מרדכי כו' ואת מאמר כו' דהיינו שלוה לה כדי שלא יאמר לה שתבעל ברלון כההיא דעל עיסקי נפשות דאסורה ואת מאמר מרדכי כו' שהיתה טובלת כו'

איך שיהיה עפ"י האמור לגדולה עבירה לשמה כמלוה שלא לשמה לתסק' נבין פסוקי שמואל וכה תואמרם החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' הנה שמוע מזבח טוב כו' כיחטאת קסם מרי די"ל דהי"ל לומר משמוע בקול ה' גם הנה שמוע כו'. הוא מכופל גם מאי כי חטאת קסם כו' אלא עפ"י האמור ניחא ושמואל אמ"ל מאי דעתך שעשית כך ודאי דס"ל גדולה עבירה לשמה שעברת פי ה' כדי לזבוח כו' על זה הוכיחו החפץ ה' בעולות כו' כשמוע כו' ר"ל אדרבא מלות שמוע בקול ה' היא שקולה כמלות וזבחים א"כ בהא לא אמרו גדולה עבירה כמ"ש אורח מישור גם כי הנה שמוע מזבח טוב ר"ל אפי' שיהיה שניהם שוים יותר טוב לעשו' מלו' שלא לשמה והיינו משום שנאתכם עם עמלק נ"כ יותר מזבחי' יען כי חטאת קסם מרי ר"ל כי ע"י חטאת קל זה מחמת שהוא לש"ש מ"מ מביא אותו למרי ומזיד שמרגילו לחטא מה שאין כן במלוות דמתוך ש"ל ב"ל

ולהבין כונת מאמרינו הנ"ל פתח השער איך יתקיימו

שני מקראות כו' וקאמר אינו דומה כו' זכור את יום השבת על היין וזכור דעמלק להאבידו כו' הנה אמרו בילקוט פ' בשלח שעמלק דומה לזבוב שכחו אלוש לשבות נקב בבשר השלם אך אם מוצא איזה מורסא או שחין שם פתח פתוח שם ירבץ וירחיב מקום אשלו כו' והו"מ"ש איך יתקיימו כו' שהרי לא כלטונינו זכירתו של עמלק אלא מפני שחללו שבת בא להם עמל' משל לזבוב א"כ מאחר שמצווינו לזכור את יום השבת שוב אין שום שליטה לעמלק על ישראל להכי תירץ אינו דומה ר"ל אדרבא אני מתפחד שע"י שהוא כשתית כוס קונדיטון אדרב' גרם לכנס וישכחו את השם ית' להכי איצטריך זכיר' עמלק שהוא זכירת כוס של חומץ הנאמר חומצו בשה ואינו שוכח ועוד כי זכירת שבת על היין וזכירת עמלק אינו מחמת פחד שהרי כשאנו שומרים שבת כראוי אין לו שום שליטה שהו' שקול בנגד כל המצות אלא כדי להאבידו ימח ש"ו לכן צריך ליזהר בשמחת פורים פן ח"ו ע"י שמחת היין מה עושה כו' ואדרב' צריך עסק התורה כמ"ש ליהודים היתה אורה כו' ז"ש בנושאי מקדם מערב עד בוקר לפני ה' חוקת עולם עמ"ש רז"ל כי עמלק בא בזריחת שמשן של ישראל כימי משה ואח"כ בערב שמשן בימי מרדכי ז"ש מערב מזמן מרדכי עד בוקר זריחת שמשן בימי המשיח חוקת עולם לא ימיש שמחת פורים במקו' שנאמר בו חקה שאמרו רז"ל כמ"ש הרב היפ"ת בס' ויקרא לא יפתקע בימי המשיח וימהר ויחיש לגאלינו בעגלה ובז"ק וא"א

כילא"ו שעכ"י

גם זה שייך למ"ש לעיל

ועפ"י האמור לעיל דגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה יובן פסוקי יעל תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך דיש לדקדק העד עתה לא היינו יודעים שהיא אשת חבר הקני והלא לעיל מינה אמרו גם כפל הכתוב והנה במדרש אמרו מפני מה זכתה יעל ובאת' תשועה ע"י מפני שהיתה עושה רצון בעלה מכאן אמרו רז"ל כל אשה שעושה רצון בעלה מביאה גאולה לעולם

ועפ"י זה יובן כונת הכתוב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' דיש לדקדק מאי הטוב ומאי יפק רצון אלא הכונה דמלבר כשהיא אשת חיל ועושה רצון בעלה כההי' דמערבא שהיו שואלים מצא או מוצא כו' וק' וכי בזה היו מצטערים לידע גדולי ישראל מאי נפקא להו אלא ודאי דמלבר דמצא טוב לעשות רצונו אלא שג"כ שע"י תבא תשועה ליש' כיעל מש"ה במערב' שהוא א"י שבשם תוקף הגלות היו שואלין ודורשין בזה אולי ע"י אשת חיל תבא גאולה

ועפ"י האמור נ"ל כונת המאמר מי שמתה אשתו כאלו נחרב ב"המ בימיו שהרי אמרו אין אדם מוצא קורת רוח אלא באשתו ראשונה וזה שמתה אשתו אבד שהיה אפשר שע"י שהיתה עושה רצון בעלה היינו גואלים שהרי אמרו כל דור שלא נבנה בימיו כאלו נחרב בימיו כו' וז"ש תבורך מנשים יעל שעשתה ענין כזה להציל את ישראל אע"ג דבאותו מעשה נאסרה על בעלה שהיה לה אהבה רבה עמה כמו שאמרו שהיתה עושה רצון בעלה ז"ש אשת חבר הקיני שהיה לה אהבה רבה עמו מנשים באהל תבורך דהיינו מהאמהות שהרי נתנו שפחותם כו' לשם מצוה ולא אבדו בעליהם אבל יעל משום מצוה נאסרה לבעלה אפי"ה לא נמנעה משום הצלת ישראל

גם במאמרינו הנז"ל שאמר איך יתקיימו כו' אפשר שהוק' לבעל המאמר איך אפשר שיתקיימו שניהם כו' ר"ל מאחר שאין אנו אומרים זכור דעמלק היינו בפה אלא דוקא משום דאית לן קרא דלא תשכח שכיחת הלב א"כ מהיכא תיתי בשבת בזכירה בפה להכי משני אינו דומה כו' ר"ל דלעולם סתם זכירה היינו בלב והכא נמי גבי שבת משום דכתיב לקדשו מוכרח דהוי בפה ומה שאינו קריאה בציבור כמו בעמלק משום דאינו דומה שותה כוס של קונדיטון כו' ר"ל כגון דהוא דבר של עונג תקנו על היין כו' ומת"ל כו'

פ' כי תשא עיין ס' בני חיי סי' ל"ר חא"מ דף ק"ז ושנין שלית לדבר עבירה ח"מ סי' קפ"ב

פרשת ויקהל

במדרש אשכיר ויקהל משה רבותינו בעלי הגדה אומרים מתחי' התורה עד סופה לא מצי' שנאמר ראש הפרשה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת שילמדו ממך הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת בב"הכ ובב"המ ללמד להורו' לישראל איסור והתר כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני ומכאן אמרו' משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים בענייני של יום כו' אמר משה לישראל אם אתם עושים כסדר הזה מעלה עליכם הקב"ה כאלו המלכתם אותו בעולמו שנאמר ואתם עדי נאם ה' ואני אל וכן כדוד הוא אומר בשרתי צדק וכי מה בשורה היינו צריכים בימיו והלא כל ימי דוד מעין דוגמא של משיח היו אלא שהיה פותח ודורש לפניה' ד"ת שלא משעתן אותמעולם עכל"ה

כתרה של תורה מונחת בקרן זוית הוא זיוה הוא הודה עטרת מלכו של עולם תשביטין הם לו בימינו ומטבותיה הטיב לעמו זבנא אורתא ויהבה במתנה לישראל עבדו קידושי תורה כתב עליו אונו וישימה לחק על ישראל ועל רבנן העתידין עורר לוי'תן ועטרותיהם בראשיה'כאור בוקר לאיתנו כל אחד מביא וקורא עובר לפני התיבה ובא אליה ושנ'אה בחכמה ובתבונה ובדעת שאל להיות בחשבוננו כמוזכר במאמרי הקודש אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ויובן עמ"ש במאמרינו שאמר הקב"ה למשה עשה לך כו' כדי שילמדו דורות הבאים כו' וזכני האל יתברך שכונתי למ"ש הר"ב ש"ך ע"הת שכתב דקרי ביה ויקהל בשב'א תחת הוי'ו שהוא ליווי לכל הת"ח שיהיו דורשין בכל שבת ושבת שנקרא משה כמ"ש בש"ס משה שפיר קאמרת כו' שבכל קהל שישמו ת"ח שיהיו דורשים בכל שבת ושבת את כל עדת ישר' כו' לרבות הנשים לדרוש להם הלכות נידה כמו שהיה עושה חסיד אחד בארץ הקדש בני ישראל לרבות את הקטנים וזהו מ"ש אלה הדברים אשר צוה כו' כי הדברים אינם נעשים אלא לעשות דרשה בכל שבת כאמור

אמנם מה שיש להסתפק בדבר הוא אם מה שצוה לדרוש ברבים מידי שבת בשבתו הם הם הדיני של איסו' והתר או דוקא מילי דאגדה כי הנה מלשון המאמר דקאמר ודורש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו כו' להורות לישראל ד"ת איסור והתר כו' מורה דהיינו דוקא הלכו' שבת בשבתו איסור והתר וד"ת השייכי' באותו שבת כפי מ"ש בס"ת ואותה הפ' הדינים והמשפטים

והנה החכם השלם בעל באר יצחק נתעורר בזה והביא לשון הטור בא"ח סי' ר"ץ וז"ל אחר השינה קובעי' מדרש כדאיתא במדרש אמרה תורה רבש"ע כשישראל נכנסים לארץ זה רץ לכרמו וזה לשדהו ואני מה תהא עלי א"ל יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלי' ממלאכתם ויכולים לעסוק בך ע"כ צריך שיקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו ואסור לקבוע סעודה כו' כדאיתא כו' כנראה דהקביעות הוא להודיע כו' דהיינו הדינים

אמנם מרן ז"ל בב"י הביא ההיא דאמרו רז"ל קהלות גדולות כו' ולא הזכיר ה' שבת ואיסור והתר כמו

שהביא הלשון בילקוט רק ללמוד תורה ברבים והביא יאם אתם עושים כו' הזכיר תורה ונביאים לאחד וכתב בסוף דבריו מכאן שתכו בכל תפוצות הגולה להתקבץ בש"ה לקרות מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחר סעודת שחרית ועיין מ"ש בפרי האדמה בפכ"ג מה' שבת דין י"ט יע"ש והנה במ"ש מרן ז"ל שדורשים בחג טעמי המצות שנצטוו בעבורם ביום ההוא וגם בדיני איסור והתר דשייכי לי"ט נ"ל כונת הפ' דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' מקראי קדש אלה הם מועדי והדיוקים והכפלים מבוררי' אלא הכונה היא דצריך שני אמירות ולהכי קאמר דבר ואמרת דהיינו האחד ואמרת אליה' מועדי ה' מקראי קדש דהיינו טעמי המצות שקדשנו וצונו בהם וגם אלה הם מועדי ר"ל דיני י"ט האסור והמותר בו או איפשר עמ"ש דצריך שנים אגדה ושמעתתא והאגדה תחילה למשוך לבם וכנגדם נקט דיבור ואמירה האחד מקראי קדש דהיינו ממש מקרא למשוך לבם ואח"כ אלה הם מועדי דהיינו הדינים וההלכות ועמ"ש בכונת מרן ז"ל דתחי' היו דורשין בדינים אמנם בכל תפוצות הגולה פשט לקרות מקרא ואגדה היינו משום דסמכו על המאמר דקאמר אם אתם עושים כפ' הזו: לקרות תורה ונביאים כו' מעלה אני עליהם כו' כאלו המלכתם כו' וזהו מ"ש הפ' גדולים מעשה ה' כו' ר"ל כיון דכל הקובע בתור' ונביאי' במעשה ה' ונפלאותיו להוי כאלו המליכן משום הכי דורשים לכל חפליהם דפשט המנהג לדרוש במילי דדרשה בכל חפצם ולא קפדי אדיני' והלכות אמנם עמ"ש הר"ב חס"ז ז"ל דמאן דדריש במילי דאגדה הוי נגד תורתינו הקדוש' אם לא דוקא להמשיך לבם וזהו מ"ש הכתוב בשרתי צדק ב"ר דהיינו דינים והלכות מ"מ שפתי לא אכלה משפט התור' אפי' לפרש מילי דאגדה כי ה' אלהים אתה ידעת כי אינו ח"ו לומר כמה פנים בפסוקים רק להמשיך לבם לדרשה וחוץ מכונתינו בלע"ד עם ההיא שכתב הר"ב כנה"ג ז"ל בענין מכיר' המצות בשבת דמותר דהו"ל נדר וכל הפוצה שפתיו משלם אפי' יהיה בדבר מצוה אחרת ז"ש בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלה אפי' שח"ו נראה כמכירה יען ה' אלהים אתה ידעת שאפי' שאינו קונה אותה נותן הדמים במצוה אחרת

איך שיהיה הנה במ"ש יובן כונת הפסו' בנחמיה סי' ח' ויקראו בספר בתורת אלהי' מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויאמר נחמיה הוא כו' המבינים את העם לכל העם היום קדוש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם בשומעם את דברי התורה ויאמר להם לכו אכלו משמני' ושתו כו' כי קדוש כו'

והנה הדקדוקים מבוררים ככפל הדברי' בס' בתור' אלהי' גם מפורש ושום שכל ויבינו במקרא גם מאי כ"מ לו' המביני' את העם גם מה שחזר לומר לכל העם גם מ"ש לה' אלהיכם גם כפל אל תתאבלו ואל תבכו גם כי בוכים כל העם הרי בהם מדבר הכתוב גם מאי קאמר כשמעם כו' לפחות הי"ל לומר כשמעם ויאמר להם לכו כו' אמנם הכונה אפשר עמ"ש הנה מה שקרא להם תחילה היה בס' דהיינו פסוקים ממש ואחר כך בתורת האלהים מפורש דהיינו תורה שבעל פה דינים והלכות ושום שכל ויבינו כו' דהיינו הטעמים ושורשי ההלכות להבינם אך דאה אותם עצבים כי בהלכות והדינים לא היה להם רצון טוב וכמשא כבד יכבדו ממנו ובקיחת רביעית ידמה להם דברי הדורש רק שהיו מראין שעצבותם היה על שאינם יכולים להבין גם שלא קיימו כפ' רש"י ז"ל להכי נקט אל תתאבלו ואל תבכו ונתן טעם האמת מה שהיה כי היו בוכים בשומעם כי ר"ל על הבנת הדברים בעיון הלב כמ"ש הר"א ן' עזרא ז"ל וזהו מ"ש כשמעם את דברי התורה שהיו מראין שהיה על מה שלא קיימו מה שהיו שומעין לזה ש"כ א"ל מ"מ היום קדוש לה' אלהיכם שאפי' לא תקראו כי

אם תורה ונביאים הוי כאלו המלכתם הקב"ה כו' לכן אף על פי שאין אתם רוצים להבין עוד לכו אכלו כו' ושתו כו'

או אפשר לה' אלהיכם אל תתאבלו כשמעם כו' והוא עם מ"ש מור"ם בהגהה סימן רפ"ח וז"ל לכן מי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מלבו מותר לבכות בשבת והט"ז כתב דאיתא באגדה שמלאו תלמידיו לר"ע בוכה בשבת וא"ל עונג יש לי והיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות שכן בזהר החדש בר"עק שהיה בוכה מאד כשהיה קורא שיר השירים כאשר ידע היכן הדברים מגיעין אמנם למ"ש בהגהה כדי שילך הצער מלבו מותר לבכות בזה סליג הט"ז עם מור"ם דא"ו כל שמצטער יבכה בשבת לזה לא א"ל שהיו עושים איסור בבכי שלהם נם אחר מבין להם כל התורה מה חידש להם כי קדוש כו' אלא א"ל אף כי אתם בוכים כשמעכם את דברי התורה ומבינים היכן הדברים מגיעין ומותר בשבת מ"מ נחמיה ועזרא או שאין נכון לדרוש להם עוד כיוצא בזה משום עונג י"ט ומ"ש אח"כ כי קדוש היום ואל תעצבו בחדות כו' ר"ל אע"פי שהמתענה ביום טוב ואפי' בי"ט שני ש"ג צריך למיתב תענית לתעניתיה כמ"ש הר"ב כנ"הג ז"ל בשיירי ומכ"ש בשבת מ"מ הכא כיון שהיה משמחת הלימוד אינם חייבים להתענות ביום שלאחריו וז"ש אל תעצבו בחדות כו' אמנם ודאי למאריכין בתפלה כו' ודאי אסור כמ"ש הר"ב כנ"הג דאסור וכתב דאפי' אם יבא אליהו כו' כי על פי האמור עלתה הסכמת הרבני' ראשוני ואחרונים להזכיר הספד ת"ח בשבת ואם יתמרמר אין איסור בדבר כי משום תורה ועולם מעלתה כו'

וזהו רמז כשאי מקדש ויקהל משה את כל עדת בני ישראל שם רמז והן מספר על מורי הרב משה איש האלהים שהיה מקהיל קהלות להודיע לבני האדם חוקי דעת ומשפט אלהים והרבין תורה בישראל ותלמידיו אנו ומימיו אנו שותים אכן אתיא אח"ל אח"ל והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים עומד ומקריב אמורי"ם נוכח אבינו שבשמים למען נקהיל את כל עדת בני ישראל כי"ר ׳ ולהבין אומרו אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש נקדים עם מאי דאיתא בעירובין דף ס"ז ע"ב ההוא ינוקא דאשתיפוך חמימי א"ל רבא ליתו ליה מגו בקאי א"ל אביי והא לא ערבינן א"ל נסמוך לשיתוף א"ל הא לא שתפינן א"ל לגוי דנטיליה א"ל אביי בעינן לאותובי למר אלא כו' דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן לבתר הכי א"ל מאי בעית לאותובי א"ל הזאה שבות ואמירה לגוי שבות מה השבת כו' אףאמירה אינה דוחה את השבת א"ל ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא לא א"ל לגוי זיל אחים כו' ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף מ"ג שהוא בשיטתי לשבת בדף ס"ה מהש"ס יע"ש ועיין בספרי פרי האדמה ח"א בפרק עשירי מהלכות שבת דין ט' יע"ש

איך שיהיה על פי כל הכתוב שם אפשר שהוא רמז מקרא קדש הנז' אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות רוצה לו' בענין דיבור ואמירה דאדרבא מצוה לעשות והיינו ששת ימים תעשה מלאכה דהיינו על ידי אחרים וביום השביעי יהיה לכם קדש רוצה לומר שאע"פי שכל השבוע מתחילת השבוע ציוה לו לעשות המלאכה בשבת אסור משום שבות ולפעמים וביום השביעי נמי מותר והיינו כשיהיה לכם קדש דהיינו לדבר שאחי השבת וז"ש שבת שבתון ר"ל כשאנו מחללין שבת אחד בשביל שבתות הרבה

או אפשר עם ההיא דמליצא שכתוב בספר אסיפת זקנים דלומר לגוי בשבת שיעשה מלאכה לעצמו שרי ומשום הכי שרי ליה לרופא ללמד רפואות לגוי בשבת שיעשו ביום

ש"ק כו' זהו שאמר וביום השביעי יהיה לכם קדש רוצה לומר כשהוא לצורכם אבל לצורך גוי שרי (ולאפס פנאי לא אוכל להתיישב בדבר הזה בפרטות כמ"ש הר"ב משנה למלך בה' שבת פ"ו דין ט' וגם לרשום אצלי בדברי הרד"ך ז"ל ככו') אי נמי אפשר בפ' הנז' בהקדים מ"ש בש"ס מסכת שבת אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם שבת במה דברים אמורים בדבר הרשות אבל לדבר מצוה ש"ד ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי ר"י רשב"ג אומ' אינו צריך כו' אפי' בערב שבת כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"א פרק ל' מהלכות שבת דין י"ג יע"ש באורך ועל פי הנז' שם לסברת הרב"א בפירוש הכנה"ג דמ"ש אין מפליגין כו' היינו בשוכר ישראל כו' אבל ברובא גוים כו' שרי זהו שאמר הכתוב בפרשת יתרו זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך כו' דיש לדקדק דמה ענין זכירת שבת עם עשיית מלאכה גם מה לנו בששת ימים אם יעשה מלאכה או אינו עושה גם דיוק כל מלאכתך גם אתה כו'

אמנם עפ"י האמור ניחא והכונה לומר דאפי' קודם השבת צריך לזכור יום השבת ואין מפליגין ואין יוצאי' בשייר' אלא ששת ימים תעבוד ועשית כו' ויום השבעי שבת שצריך לשבות ואפי' מיום ראשון דבהתירה נפיק צריך לזכו' ולהתנו' השביתת שבת וזהו אתה ובנך כו' דהיינו בספינה שעושים מלאכה בשביל ישראל אבל אם רובה גויים אינו צריך לאסור מע"ש גם עפ"י האמור יובן כונת מקרא קדש בפ' כי תשא וכה תוארו ששת ימים יעשה מלאכה וביום השבעי שבת שבתון קדש לה' כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת ושמרו בני ישראל את יום השבת לעשות כו' דיש לדקדק מאי יעשה ועוד דהי"לל כל העושה מות יומת ומאי ביו' השביעי שבת כו' גם שחזר לומר כל העושה כו' ביום השבת גם מאחר שהזכיר כל זה מאי ושמרו כו' אלא הכונה ששת ימים יעשה ר"ל כשהיא ע"י אחרים אזי ששת ימים כו' וביום השביעי נ"כ אם תעשה ע"י אחרים מותר רק שבת שבתון דאיכא שני דינים או בדבר הרשות תזכור השבת קודם ג' ימים או לדבר מצוה אפי' בערב שבת מותר רק שבתון קודש לה' שיקנה שביתה כו' אמנם ליכנס ביום שבת קדש עצמו אסור וזהו כל העושה בו מלאכה כו' הוא בתנאי אם ושמרו בני ישראל ר"ל שהישראל יזכור ויפסוק עם הגוי לשבות את השבת כו' מעתה עפ"י זה נבא לפרש כונת פסוקי פרשתינו הנז' אלה הדברים אשר צוה כו' כי בדברים אלו שייך עשיה והוא ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי דהיינו ע"י אחרים יכול ליכנס בספינה שהגויים עושים מלאכתו אפילו ביום השביעי כן יהיה לכם קדש שבת שבתון דהיינו ענין השביתה אבל כל העושה בו מלאכה ר"ל ליכנס בשבת אזי כל העושה כו' אפי' שהוא לדבר מצוה אסור

ועל קוטב זה נבא לפרש קרא בפ' אמור ששת ימי' תעשה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שיפסוק עם הגוי ויקרא קדש לכל מלאכה לאמר להם לא תעשו אמנם שבת היא לה' בכל מושבותיכ' שאם הם כולם ישראלים דלא שייך תנאי אזי ודאי אסור אפי' לדבר מצוה או נכנס בהיתר כל דלא שייך לפסוק אסור כמ"ש הר"ב בני חיי והר"ב עדות ביעקב יע"ש

וזאת היתה לי כונת ישעיה סי' נ"ח אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד כו' ור"ל אם תשיב משבת רגליך דהיינו שאם ישבות רגלו מללכת בספינה או שיירה כל שהוא מקמי שבתא שהוא ג' ימים דמקרי קמא שבתא אזי עשות חפציך ביום קדשי שהגוי יעשנו ואין בו איסור רק וקראת לשבת עונג כו' וכבדתו כו' דאז יהיה עונג שיהיה ג' ימים קודם שבת ואז אינו מבטל עונג שבת וכבדתו מעשות דרכיך ר"ל זהו בדבר הרשות אבל מצוה שרי נטיל עונג שבת שרוקא ממצוא חפצך ודבר דבר ר"ל דמ"מ צריך שיפסוק עמו לשבות כו' אפילו שהוא לדבר מצוה

גם יובן פסוק שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי כו' יע"ש בישעיה סי' נ"ו וזהו בירושלם תובב"א כאמור ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אזי אשרי אנוש כו' דר"ל מי לא ידע כי האומר הוא אלא הכונה דאפי' שיגרום איזה חילול בהליכתו לירושלם אפי"ה יעשה זאת דהיינו שומר שבת שיפסו' לשמור אפי' מחללו אח"ך אך ושומר ידו מעשו' כל רע כמ"ש וזהו דוקא כשאינו עושה בידו שום חילול גמור בשבת לדעת הנז"ל ופוק חזי עם כל הנז' מ"ש ירמיה בסי' ט"ז כה אמר השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת כו' דהיינו כל מקמיה שבתא אפי' שהוא להביא שערי ירושלם ותחשבו כי לא"י לעלות מהרים וכ"ש שלא תוציא משא מבתיכם ביום השבת שהוא לפי ר"ת דלסחורה מיקרי דבר מצוה דשרי מקמי שבתא וכל מלאכה לא תעשו כ"ש כשודאי תחללו בידים כו' וקדשתם את יום השבת כאשר צויתי לאבותיכם כו' ר"ל שצריך לפסוק עם הגוי קודם אפי' לדבר מצוה וכל שאינו פוסק אסור ולא שמעו כו' והיה אם שמוע כו' ובאו כו' ואם לא כו'.

ובזה יובן פסוקי נחמיה סי' י"ג זכרה לי אלהים כו' בשערי ירושלם ר"ל בשעה שהיה בא לא"י והוא דבר סחורה והיו סבורים דשרי להביא ביום השבת ר"ל שיהיו כולכו' בשיירה או בספינה בשבת ומזה בעוונות נמשך כי אמורי' כו' ר"ל הסוחרים יושבי צור מביאים דג כו' ומוכרי' בשבת עצמו כו' מה הדבר כו' ומחללים כו' אי תחי' היא בסברה רעועה שלא כסברה ואח"כ חילול שבת בפרהסיא במכירה הלא כה עשו כו' ואתם כו' ויהי כאשר צללו ר"ל נטו צללי ערב שבת ואומרו ויסגירו כו' ויליכו כו' ואעידה כו' יע"ש הטיב כי העת מסכמת שלא להרחיב הדיבור יע"ש

דרוש שני

ג' תרומות כתיב בסדרא דיומא ג"כ תרומת ה' ופירש רש"י זלה"ה שרמז להם שלש תרומות תרומת אדנים ותרומת קרבנות ותרומת נדבת המשכן כפי' רש"י וי"ל אמאי רש"י הכא כתב רמז זה ובפרשת תרומה כתב ג' תרומות האמורות כו' וראיתי להר"ב כלי יקר על התורה שכתב על פירוש רש"י ז"ל לא ידעתי איזו מהם מדבר אותה הבאה בנדבה שכשתדייק בפסוקים נראה דכולהו איירי בבקע לגולגולת כו' יע"ש

והן אמת כי כן נראה בהדיא שהרי קרא קמא דתרומת ה' כתיב זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה' הרי דאיירי במחצית השקל ובתרומת נדבת המשכן היה איש איש מה שנדבו לבו מה גם דכתיב כל העובר ע"ה כו' יתן את תרומת ה' ואם היה אנשים ונשים וטף גם בפ' שני כל העובר על הפקודים כו' הרי כתיב כל העובר ובפסוק אחרון כתיב העשיר לא ירבה כו' ואדרבא בנדבת המשכן כל א' מה שרצה היה מביא והנה מכח קושיא זו גם דבפ' תרומה כתיב כי' לה' קחו לי לשמי גם תקחו את תרומתי ובג' התרומה מאיתם אבל הכא הג' כתיב תרומה לה' לכן כתב הר"ב כלי יקר דהנכון לומר דה"כ איירי בבקע לגולגולת שהרי מצינו שמשה רבינו ע"ה מנאן ג' פעמים אחד כאן ואחד בחומש הפקודים ואחד בערבות מואב וכולם היו במחצית השקל לכופר נפשם

ולכן

ולכן קראם תרומת ה' הן משיבת גאוה כופר נפש שהיא של הש"ת הן מלד שכל מקום שיש גבות הרוח לעשיר על העני לומר אני חשוב מסך לתת יותר אין חשן לה' לייחם שמו על העניין ולכן בפ' תרומה כנ' לא יחם לה' כו' יע"ש בס' כלי יקר עה"ת בא"ר הטיב ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א פ"ד מה' תמידין ומוספין דין ד' יע"ש

והקשה מרן זקני המנ"ן יצ"ו ז"ל בספרו זבחי שלמים דף מ"ו דק' חדא דפס"קי קרא כו' ב' דחסר וי"ו נג' דלכפר כו' דקאי לכולהו וזהו הפך רש"י ז"ל שפי' לכפר על נפשותיכם היינו נדבת האדנים שבאה לכפר על העגל אכן מרן זקיני ז"ל במתק שפתיו תקן וישב הכל בטוב טעם בתי' הרב מוהר"ש יפה ז"ל באופן נאה והוא כי אמר קרא העשיר בו' והדל לי' כו' בנדבת קרבנות ואדנים הנז' אפי' שהוא כדי לתת את תרומ' ה' ג"כ שהיא נדבת המשכן ולכן ממעיט באלו אפי"ה לא יעשה כן יען אותם שתי תרומות הם לכפר על נפשותיכם ונפש העשיר והדל שוות לפניו יתברך לכפר כו' קאי לתרומת הנז' לעיל שהיא חובה לכפר וכתב ז"ל דשבחו רבנן בפרשות מוהרש"א ז"ל שאמר דבזה יתורץ מ"ש דהיל"ל ולתת כו' ובזה יתיישב דר"ל לא ימעיט אפי' שהוא כדי לתת לתרומה אחרת ומש"ה אסמכוהו אקרא זה רבנן הג' תרומות והאחת היא נדבת המשכן ותיבת לכפר כו' היינו טעם בין לעני בין לעשיר לעני שלא ימעיט ולעשיר שלא ירבה שכיון שהוא לכפר כולם שוין ואם רוצה להראות ירבה בתרו' האחר' שהיא לנדבת המשכן יע"ש

ונאים הדברים למ"ש ועפ"י זה יומתק מה שדייקתי בדברי רש"י ז"ל דבפרשה זו כתב רמז ג' תרומות ובפ' תרומה כתב ג' תרומות האמורות כו' דהכי היל"ל ג"כ כאן שהרי ג' תרומות נאמרו אלא משום תרומת נדבת המשכן היא דרמז להכי כתב ז"ל רמז כו' ועם דיוק מוהרש"א ז"ל שכתב לתת והיל"ל מלתת נלע"ד דאפשר מ"ש לתת כו' היינו נתינת טעם להנהו דלעיל שאל יחשוב כי אדם נותן מממונו איזה דבר אלא תרומת ה' שהכל שלו ואפי"ה בחמלת ה' עלינו מה שמחשב תרומת הצדקה והשקלים למלוה עלינו מאחר שהכל שלו וגם נסקא מינה לענין דינא לפי טעם זה דמש"ה אינם חייבים לברך בנתינת מחצית השקל כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' סי' ח"י משו' דממך הכל כו' ומה שמברכים על הפדיון והפרשת חלה היינו משום דהברכה היא על ההפרשה ועל הפדיון תלוי בו אמנם פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' שקלים דין י' דכשנכנס התורם כו' לא היה נכנס בבגד שאפשר להטמין בו ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפי' ולא בקמיע כו' והיו מדברים עמו משעה שנכנס עד שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו ובירושל' פריך וימלאו פיו מים שאז אי אפשר לשים דבר תוך פיו ומשני משום ברכה ר"ל שצריך לברך בשעת ההרמה וכתב הר"מ ז"ל ואפי' שנזהרים כ"כ מ"מ עני או אפי' עשיר שהוא נבהל להון לא יכנס לתרום משום דכתיב והייתם נקיים מה' ומישר' כו' כי עפ"י זה אפשר לרמוז בס' זו העשיר ל"י והדל ל"י לתת כו' ר"ל דכשיכנס לתת תרומת ה' לתרום מהלשכה אפי' העשיר ל"י ליכנס בכסותו אפי' שהוא עשיר גדול ל"י יותר מהדין הנז' שצריך להסיר מעליו כל הנז' וגם הדל לא ימעי' מלבושו כדי לתת תרומת ה' כגון שהוא עני לא יכנס כו' היינו לכפר על נפשותיכם ר"ל דתהיו נקיים מה' ומישראל ולא יחשדו אחרים או אפשר לומר כמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט מלבושו כדי לתת תרומת ה' כו' ולהבין כשל הס' ג"פ בפ' כי תשא נזכר פקיד' לפקודיה' ונתנו לפקוד אותם וי' בהם נגף כו' בפקוד אותם נקדים מ"ש הר"ב כלי יקר על התורה כי הנה הזהירונו חכמים ז"ל אל תפרוש מן הציבור שכל זמן שהאדם תוך עמו כמ"ש בתוך עמי כו' ישתתר

בסתר עליון משא"כ כשיהיה נבדל לעצמו בכל ענין שיהיה אפי' לענין מנין לבד גם הק' ז"ל אמאי בימי שאול ודוד לא מנו בחצאי שקלים ותירץ ז"ל דעין הרע יותר שולט בעני מבעשיר אם יראו לעני מאה זהובים יחד ישלוט בו עין הרע יותר ממה שיראו לעשיר אלפים לכן ישר' שהיו במצרים מתי מספר ופתאום עלה סכום מנינם ת"ר אלף ומשום הכי צריך כו' משא"כ לאחר שישבו על אדמתם דנמשלו עם בני ישראל כחול הים כו' ז"ש כי תשא כו' לפקודיהם שאז יבדלו זה מזה אזי ונתנו כו' לפקוד ולא יהיה כו' בפקוד כו' ר"ל בין כשיהיו רבים או מיעוט לא ימנום לגולגולת שהרי משום הכי נענש דוד שמנה את ישראל לגולגולת וז"ש העשיר לא ירבה לו מאחר שאף עשיר ומשפחתו רבה ועצומה לא ישלוט בו עין הרע לא ירבה בעיניו וגם הדל לא ימעיט מלתת באומרו שמא ישלוט עין הרע ובהמעיט חלקו גרוע מכל כי אדרבא לעני יותר מהעשיר שולט בו עין הרע בדבר מה שיהיה אמנם בענין זה של אדונינו דוד המלך ע"ה שראינו שנענש כשמנה את ישראל כמ"ש רש"י ז"ל שהמנין שולט בו עין הרע והדבר צא וחשוב כמשמע בימי דוד והרא"ם כתב מכאן משמע שהדבר שנגזר בימי דוד היה מפני שמנאם לגולגולת ושלט בהם עין הרע כו' וק"ק והלא מקרא מלא דבר הכתוב בשמואל שני סימן כ"ד ובדברי הימים סימן כ"א שהדבר היה על מה שמנאם אם לא ודאי שכונת הרא"ם ז"ל היינו דאי מקרא אפשר מנאם ע"י דבר אחר ואפי' הכי נענשו אבל מכאן דהיינו שמנאם לגולגולת ושלט בהם עין הרע או שמא ספט הכתוב נראה דמנין שמנאם היה עון ובשבילו נענש כאחד מג' או ג' ימים דבר או ג' שנים רעב או ג' חדשים יפול ביד אויב ובחר דוד בזו כמ"ש נפלה נא ביד ה' כו' כמ"ש ז"ל שלא יאמרו בחר ברעב ובטח בעושרו או במלחמה ובטח בגבורתו כו' ואם היה בשביל עין הרע היה עונש הדבר דוקא להכי כתב מכאן משמע שמ"ש דוד בדבר היה על ששלט עין הרע ובדיוק פסוק וימת מן העם מדן ועד באר שבע שבעים אלף איש וישלח מלאך ה' ידו אל ירושלם לשחתה וינחם ה' על הרעה ויאמר למלאך המשחית בעם עתה הרף ידך ומלאך ה' היה עם גרן כו' והר"ב פרשת דרכים כתב בפסוק איש שקל כו' את העם כו' אזה ליון כו' עמ"ש בפסוק אולי ימנהון כו' ולמה כו' ובירושלים אפי' אחר שנאמר כו' זהו בחייו כ"ש במותו וז"ש שבעים אלף כו' דשקול כו' וישלח מלאך ה' וינחם ה' על הרעה כו' כי אחר מיתת הצדיק היינו אפל אחר דנאסף הצדיק דהיינו לכפר יען רב עתה שנפקד כו' ועוד כי מלאך ה' כו' הגרן מקום מקדש והנה חזרנו על המקרא העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט לתת כו' כתב הר"ב פס חיי דיובן עמ"ש במנחות דף כ"א ומ"ו ולכן נוכרי כיון דלא מחייב לאתויי כי מטי חוטא הוא דמעייל חולין לעזרה ומשני דמייתי ומסר ליה לצבור נמלא דגם מי שאינו חייב בשקלים אפי' הכי אם שקל ומסר לציבור אינו חוטא והוא הדין אשה וקטן ועבד ועל פי זה הקשה להרמ"בם פ"א מהל' שקלים שכתב הכל חייבים לתת מחצית השקל כו' כהנים כו' אבל לא עבדים כו' ואם נתנו מקבלים מהם ע"כ והק' ז"ל דהו"ל לומר הר"מ שצריך שימסרוהו לציבור דבלאו הכי הוי חולין בעזרה ע"כ אך שיהיה על פי האמור כתב הרב הנז' כונת הפסוק העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט כו' זהו לתת תרומת ה' לכפר אבל אם מסר לציבור ש"ר דהרשות בידו להוסיף כל מה שירצה יע"ש אך דא"ל דקאי להעשיר לא ירבה כו' חזרתי לנושאי מקדש ויקהל כו' היה למחרת י"הכ שנוח לתווך שלום שכל הוראות המשכן זה כי היכל ה' המה וענין השקלים נ"כ לזה וז"ש לא תבערו אש ר"ל מחלוקת כי בשבת פנוים כו' ויקהל משה הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון בי"ר ובק"ר כ"ר

דרוש לפרשת פקודי

כתיב פ' שמיני מה ת"ל ויהי מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום כיום שנבראו בו שמים וארץ במעשה בראשית הוא אומר ויהי ערב וכאן א"ה ויהי וכיון שכלו בני ישראל מלאכת המשכן בא משה וברכן שנא' ויברך אותם משה מה ברכה ברכם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידכם ור"מ אומר כך ברכם ה' אלהי אבותיכם כו' כאשר דבר מה דבר לכם כשם שזכיתם למשכן כך תזכו לבנין בית הבחיר' כי"ר

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וחיי עול' נטע בתוכי' תורה שלימה נפקא מינה לדרשה רוח הקודש הופיע בבית מקדשינו מקדש ה' מקודש מקודש שכבר קדשוהו שמים לכל דבר שבקדוש'. הלא זה בנין גדולים צדיקים ארוני הארץ זקוקין דנורא ובעורין דאשא. למען הרבות השראת שכינתו על ראשי עם קדש מכון לשבתו על ארצינו ועל נחלת אבותינו מקום הקדושה. כמאמרם ז"ל גדולי' מעשה הצדיקי' יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואלו במעשיהם של צדיקים כתיב מקדש ה' כוננו ידיך השיב כבלי אחד והכתיב ויבשת ידיו יצרו ותשני ידו כתיב והכתיב מעשה ידיו מגיד הרקיע ומשני ה"ק מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר

והנה המפרשים ז"ל ומהם הר"ב אש דת בפ' תרומה המה ראו כן תמהו מאי תק' בר קפרה מרכתי' ויבשת ידיו יצרו הא מקרא יליף לה ותקשה קראי אהדדי שבר קפרה לא דרש דרשה זו מעצמו דתק' ליה קרא ולע"ד אדרבא זאת השית אל לבו אמאי קאמר דרש בר קפרה הלא אינה שום דרשה אלא תוכחת קראי הוא דמוכח דמעשה הצדיקים גדול ממעשה שמים וארץ גם כי אדרבא ממקום שבא הרי פ' זה אומר דהמקדש הם פעולותיו יתברך וכוננו ידיו א"כ איך יאמר גדולים מעשיהם של צדיקים מאחר דהפ' מעיד שהוא מעשה יתברך אמנם הכונה היא דאדרבא ב"ק הוק' לו בפ' איך יאמר מקדש ה' כוננו ידיך שהרי שלמה המלך בנהו ומש"ה דרש כי מקדש ה' היינו דקאי למכון לשבתך פעלת ה' דהיינו דהמקדש לאו הבנין קאי אלא למקו' הבנין וקאמר כוננו ידיך נמצא כי המקד' כי הוא בנין הבית של שלמה הוא גדול משמי' וארץ כמ"ש הרא"ם שאין הכונה שהמקדש כוננהו ידיו נק' שמכון לשבתו הוא המקדש אשר כוננו ידיו אמנם המקשן פריך ליה טובא שהרי פ' זה דומקדש ה' כוננו ידיך אי לאו ב"ק היינו מפרשים אותו כמ"ש הש"י ז"ל בפ' בשלח שהוא לעתיד דלעתיד יבנה בב' ידים כמ"ש ואמתי כשה' ימלוך לעולם ועד וזה ג"כ היינו אומרים בפסוק ויבשת ידיו יצרו דקאי גם כן לעתיד דומיא דכוננו דהיינו לעתיד יבנה מ"ש מוכן מששת ימי בראשית אמנם כשדרש ב"ק דהיינו למקדש אשר בנו הצדי' תק' ליה פ' ויבשת ידיו יצרו ותי' ידו כתיב

אמנם על רש"י ז"ל ק"ל דפי' שם שהעולם נברא ביד א' שנאמר אף ידי ומקדש בשתי ידים ואמתי יהיה כו' כש"ה ה' ימלוך כו' דתחילה נראה שרוצה להבית דרשת ב"ק דאף ידי היינו יד אחר אע"ג דכתב אף ידי וא"כ קאמר ומקדש בשתי ידים אמתי כו' כנראה שהוא לבנין שעתי' לבנו' הקב"ה בידיו ולאו אמעשה הצדיקים קאי. גם יש לדקדק במ"ש רש"י שם בש"ס ד"ה מקדש מעשה הצדיקים הוא ע"כ דמה בא ללמדינו ומאי ק"ל לרש"י ז"ל לכנ"ל דמ"ש ב"ק גדולי' מעשה הצדיקים היינו מה שעושים על ידי מעשיהם הטובים הבונים חורבות בכונתם ופעולת צדקת' וזהו מ"ש רש"י מקדש מעשה ידי הצדיקים הוא הכונה על המקדש העתיד שהוא בנוי ומשוכלל ע"י מעשה ידי הצדיקים ופעולתם א"כ כשאמ' ב"ק דהעולם ביד אחד ומקדש בשתים היינו העת"ל שיבנה הקב"ה בשתי ידיו ע"י מעשה הצדיקים ובזה שייך לקרותו מעשה ידי הצדיקים וכוננו ידיו יתברך זהו דרשת ב"ק אמנם השתא תיקשי ליה ויבשת ידיו דבשלמא אם היינו מפרשי' אף ידי היינו שתי ידים מיתורא דאף ומהכרח פסוק כוננו ידיך הוה ניחא פסוק ויבשת ידיו כו' אמנם לב"ק קשית להכי משני ידו כתיב כו'

ובזה נ"ל לומר כונת הפסוק בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים די"ל כפל בנה בניתי גם בית זבול מכון לשבתך כו' ומאי עולמים אמנם עפ"י האמור ניחא דהיינו כמ"ש רא"ם ז"ל דמקדש ה' דהיינו המכון לשבתך שהו' מקום המקדש שם הוא עתיד ליבנות לעדי עד בשתי ידיו של הקב"ה אמנם בנין הבית עתיד ליחרב ומ"ש בנה ר"ל במקום הבנוי ומוכן מששת ימי בראשית שם בניתי בית זבול לך במקום אשר הוא מכון לשבתך עולמים שעתיד שם להיות בנוי לעולמי עד בב' ידיו של הקב"ה והר"ב כלי יקר ז"ל פי' עמ"ש רז"ל שלא זזה שכינה מכותל מערבי כמ"ש בפ' והשימו' את מקדשכם זהו מכון לשבתך עול' דאף שיחרב הבית מכון לשבתך עולמים והיינו בין כשהוא בנוי בין כשהוא חרב אך אפשר שהוא מכוון הפסוק עמ"ש בס' נחלת בנימין לתת טעם לשבח עמ"ש השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו מדוע ילמלם שכינת עוזו לשכון כבוד בארצינו כי הנה אם לא כונו האל יתברך לבנות לו בית כי אם בא"י ולא במדבר היינו אומרים דהיינו כדי לסתום פי האומות האומרים לישראל לסטים אתם שכבשתם את הארץ של שבע עממים כי לא מה' היתה זאת לכם לכך בבנין בית הבחירה הראה שרצונו יתב' הוא שינחלו ארץ ז"ע דאי לאו הכי אסור ליהנות מדבר הגזול כמ"ש בח"מ סי' שס"ט אסור ליהנות מדבר הגזול כיצד גזל כו' או בית אסור לעבור בחמה כו' ובגשמים כו'

הואיל ובא לידן רגע אדבר בו במ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מה' גזילה וז"ל בני אדם שחזקתם גזלנים וחזקת כל ממונם מן הגזל מפני שמלאכתם מלאכת גזלנים כגון המוכסים והליסטים אסור ליהנות מהם שחזקת מלאכה זו שהיא גזל ואין מצרפין דנרי' מתיבת שלהם שהכל בחזק' גזילי ועיין מ"ש בספרי פ"א ח"ב ה' גזילה פ"א דין ט' יע"ש

איך שיהיה כבר פסקו דדבר הגזול אסור ליהנות ממנו א"כ נסתם פי האומות שלא יאמרו גזילה היא ושלא ברצונו נטלנו הארץ ז"ע כוה לבנות לו ב"ה אמנם מאחר כי גם במדבר כוה לנו יתברך לעשות משכן לשכון כבוד מוכרח דאינו מטעם הנז' רק הטעם כתב הרב נח"ב הנז' שהוא על פי מ"ש אותו המין איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת ומוציא מרשות והשיבו כ"ע דיליה היא וכחצרו דמיא אמנם עדיין יש לשאול דאפי' בחצירו כל שהוא הקף יתר מבית סאתיים אלא אמרי' מוקף לדירת המשמש בו ועפ"י זה כתב ז"ל את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תראו ר"ל אל תאמר מדו' הקב"ה מוריד גשמים בשבת לכך אמר את שבתותי תשמורו ואת מ"ת כי ממנו תראו כי המקדש הוא עתיד דהוי מוקף לדירה ושרי ליה יתברך לטלטל בכוליה

והנה עפ"י האמור יובן פסוק בנה בניתי בית זבול לך כו' ר"ל אם לא כי בנין של מקדשי היה הטעם משום להראות שלא יאמרו הא"ה לסטים אתם כו' אמנם מאחר שכבר בנ"ה מקודם המשכן ועתה בניתי בית המקדש ואם דהיינו טעמא מכון לשבתך עולמים ר"ל כדי לשבות בבנות עולמים בארץ ובשמים להיות מכון שבתו ולטלטל בב' כאחד ועפ"י האמור כ"ל כונת הפסוק כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי כי כ"כ יכול כל העולם של הקב"ה

א"כ איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי ר"ל בכל מקום שיהיה הוא מנוחתי ר"ל מנוחת השבת ולית איסור חילול שבת חלילה כי זהו כונת הפסוק אך קרוב ליראיו ישעו לשכון כבוד בארצינו ר"ל חסדיו יתברך להיותו קרוב ליראיו תשועתו במה שהוא שוכן כבוד בארצינו כי ע"י זה גם ה' יתן הטוב אלו הגשמים וארצינו תתן יבולה כ"ז כתבתי לפי מ"ש הרב הנז' בחקירת חכם אמנם עדיין יש לחקור תינח הוצאה מרשות לרשות שע"י זה מותר אמנם להשקות פני אדמה ובפרטות גשמי זרעים איך הותר בשבת לפ"ז אלא דאין מקומו ושעתו ואדרבא עדיין יש לומר דטעם מצות בנין בית הבחירה היינו להורות לעמי האומות שבדין נטלו ישראל ארץ שבע עממים ומ"ש במדבר היינו להורות שהותר להם על מעשה העגל כמ"ש רש"י בפ' המשכן משכן העדות יע"ש וטפ"י מ"ש הרב הנז' דטעם בנין ב"ה להראות שהשכינה שורה ואינו דבר הגזול יובן כפל הפסוק פקודי המשכן משכן העדות אשר כו' ר"ל ציווי המשכן הטעם היינו דומיא דמשכן שצוה לעשות במדבר להורות שאה"נ לא היה גזל ביד האומנים של המשכן היה המשכן עדות השראת שכינתו א"כ ודאי לא היה דבר גזול בו אה"נ א"כ גם ציווי המשכן שעתיד להיות לדורות היינו להורו' שלא לקחו ישראל גזל שהרי השרה שכינתו ביניהם אמנם עם האמור דמהמוכסי' אין נוטלים מהם לצדק' היינו דוקא מתיבת המוכסי' אבל מביתם או בשוק נוטלים מהם מעות ואין חוששין לחזקת גזל וזאת היתה לי כונת מקרא קדש בפ' ויקהל קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף כו' דיש לדקדק מאי כפל מאתכם ומאי נדיב לבו יביאה כפל הענין במילות שונות אמנם הרב כלי יקר ע"הת שמאתכם בא לומר כי כל אחד יזרז בעצמו כי יש לך אדם שאינו נותן כלום עד שרואה שאחרים יתנו ומתקנא בהם וע"כ נותן להשוות עצמו אליהם וזה אינו מאתכם רק מעושה ע"י אחרים לז"א מאתכם דוקא או איפשר מאתכם ממש כי הנותן מנדבת לבו דומה כאלו הקריב גופו ובפרט העני כאלו מחסר מבשרו ונותן ע"ד ומשברך לא תתעלם שלא תתעלם ליקח אפילו משברך כדי ליתן אמנם עם האמו' יובן דהיינו מאתכ' לאפוקי הגזול לז"א כשהוא מאתכם דהיינו מתוך בתכם או כשהוא מנדבת לבו יביאה דהיינו בשוק אזי התרתי לכם ליקח מהם והוי תרומת ה' ואין בה שום חשש גזל כי אינו אסור כי אם דוקא מתיבת המוכסים כנז'

או איפשר יובן עמ"ש מוהרא"ח ז"ל על ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הקדש לעשו' אות' והם הביאו אליו עוד ב"ב די"ל מאי ריבותיי' שהם ת"מ כן הביאו ומאי עוד דקאמר אלא כתב מהרא"ח ז"ל דאין ספק דהמלאכה היתה דיים לצאת י"ח נדבת חלקם במשכן כי יקרה היא מפנינים אמנם האנשים האלה שלמים הם והם בצדקתם לא רצו ל טיולי נפשייהו בפלוגתא דתנאי אשר נחלקו בעלמא אי אומן קונה בשבח כלי או לא לענין קדושין וע"ז וכיוצא בזה אם הלכה דאין אומן קונה בשבח כלי נמצא אין להם חלק ונחלה בגוף המשכן על כן הם בצדקתם לא רצו לפטור עצמם במלאכתם והם הביאו אליו עוד כו' לפנים מש"ה זהו מ"ש קחו מאתכם תרומה לה' ואיך יהיה ענין הבאתה יהיה באופן שכל נדיב לבו יביא אותה בידו שאם לא יביאנה בידו לא יתנה לאומן לתקן אומן קונה בשבח כלי וכל שלא לקח החפץ בידו נקרא ע"ש האומן וע"פי הנז' יהיה כמו ויעבירו קול במחנה לומר כו' אל יעשו עוד מלאכה ויכלא העם מהביא והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר כי באמת פ' והמלאכה היתה דים הוא כולו מיותר כי כבר השמיענו לעיל מרבים העם להביא כו' גם הכרוז הי"ל להכריז שלא יביאו לא שלא יעשו עוד מלאכה אמנם נראה למרע"ה ראה מצבת ישראל שהיו מפצירים להביא כל זמן שעושה המלאכה הם לוקחים מידם לכן הוכרח להכריז תחילה שלא יעשו עוד מלאכה ועל ידי כן ויכלא העם מהביא אמנם מפני זה הקפידו עושי המלאכה שנמצא שהם כלו מלהביא תחילה ואחר כך כל ישראל לזה אמר והמלאכה שהיו הם עושים היתה דיים להם בהבאה עצמה היתה גם כן המלאכה לעשות את' והותר יען כי עדיין נשאר להם לעושי המלאכה לתקן כמ"ש אחר זה ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן עשר יריעות כו' ונמצא שאחר כל ישראל עדיין הם היה נחשב להם כאלו היו מביאין והנה הואיל ובא לידן החיוב מוטל עלינו לברר סוגיא זאת דגרסינן בפ' הגוזל דף כ"ח ע"ב מתניתין נתן לאומנים לתקן וקלקלו חייבים לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם ובש"ס אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה כו' לנעץ בהם מסמר ונעץ ושברה אבל נתן לחרש לעשות שידה תיבה ומגדל ושברם פטור מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי תנן נתן לאומנים לתקן וקלקלו חייבים לשלם מאי לאו דיהיב להו עצים שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה כו' מכלל דרישא עצים כו' לא פרושי קא מפרש לה כיצד נתן לאומנים לתקן כו' כגון שנתן לחרש שידה תיבה כו' והכי מסתברא דאי ס"ד עצים השתא עצים חייב ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלי כו' שידה כו' מבעיא אי מהא לא איריא תנא סיפא לגלויי רישא שלא תאמר רישא בשידה כו' אבל עצים לא תני סיפא מכלל דרישא בעצים ואפי' הכי חייב ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף נ"ל ע"ד בשי' על הש"ס שבדף כ"ח ע"ד יע"ש ועיין בפ"א ח"ב פ"י מהלכות שכירות דין ד' יע"ש באורך איך שיהיה הוא לע"ד על פי האמור יובן פסוקי פרשתינו

וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה די"ל מאי חכמת לב אי לאשמועינן דצריך חכמה גדולה לטוות מעל גבי העזים היה לו לומר וכל אשה חכמה כו' גם מאי ויביאו מטוה כי בודאי מאחר שטוו היה מטוה מה שהביאו אמנם הכונה כי הנשים הללו מלבד חכמת הטיווי הנז' גם היה בהן חכמת לב בתורה כי לא רצו ליכנס עצמם בספק זה אם הלכה כמאן דאמר אומן קונה בשבח כלי או לא לכן אע"פי שזו היתה חכמה גדולה ואומן קונה בשבח כלי ומלאכה זו היתה די להם שיהיה להם חלק בגוף הדבר אלא שג"כ ויביאו מטוה מממונם לצאת ידי ספק זה למאן דאמר אין אומן קונה בשבח כלי ועיין פסוקי שמואל ראשון סימן טו"ב והיה האיש אשר יכנו כו' ואת בתו יתן לו כו' ויאמר דוד אל האנשים לאמר מה יעשה כו' דרלה להבין איך היתה האמירה שאם היה שכירות או קבלנות שהרי בשליחות כזה לא הוי כשליחא דאגירתא כמ"ש בהגוזל דף כ"ט אלא בזה להסיר חרפה מישראל כו' אין לך שבח חשוב כזה לכן השיבו לו לענין מה ששאלת אם היה קבלנות כן הוא שהרי בדבר הזה לאמר ר"ל כמ"ש להסיר חרפה מישראל כו' אלא כי מלבד זה מאחר שאמר כה יעשה לאיש הוי בשכר שנעשה ומקודשת למאן דאמר דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ועוד אפשר שלענין כזה שכל שלא הרגו לא עשה דבר כי כל המכוון הוא להסיר חרפה מעל ישראל אם כן ליכא למימר ישלם מתחילה ועד סוף כיון שאין נעשה דבר כי אם בהריגתו לכן א"ל כדבר הזה ר"ל בענין כזה אפי' לאמר ככה יעשה לאיש כו' סגי ולכ"ע אינה אלא לבסוף ומקודשת

ועל פי האמור ידוייקו פסוקי מלכים ראשון סימן ה' והנני אומר לבנות בית לשם ה' כו' מאחר כי אני צריך לעשות הכל לשם ה' לכן אני אומר ועתה צוה ויכרתו לי דמילת לי מיותרת אלא רוצה לומר בענין שיהיו העצים הנז'

הנוכרים משעה כריתתן לי ולא שאומנים יקנו אותם בשבת בלי ואחר כך ימכרו אותם לי בשכר שאתן להם שהרי מאחר שאתה ידעת כי אין שנו איש יודע לכרות עצים כצידונים א"כ יש שבח בהם לכן אני אומר ושכר עבדיך אתן כו' שיהיו שכירי יום לכל דבר מהכריתה הנז' בהדיא דכל בשבת ובעשה כו' וזהו ויהי כשמוע חירם כו' וישמע כו' ויאמ' כו' חכם על העם הזה כי מה חכמה רבה בדבריו אלו לברך אם לא באמור שא"ל דינים אלו שצריך הוא לעשות עפ"י הדין כנ' ולכך מלווה לתת שכר כי בלאו הכי מאיכא מיתי שבין שני אהובים כהם יצטרך לתת שכר עבדיו זמ"ש לאמר שמעתי אשר שלחת אלי כי בודאי שמעו אלא הכונה שהבינו הדבר אש' שלא לאמר לו ולכן א"ל אני אעשה כו' ואתה כו' לתת לחם ביתי כו' ושלמה נתן כו' שנה בשנה כדין שכיר יום כנז' גם בעה"י לדרוש אחר עפ"י האמור ירווייקו פ' דברי הימים סי' כ"ח פ"ך סי' כ"ט פ"ז ופ' הושע י"ב ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר ופ' שבה את אשתי כי מלאו ימי' ורבי' מהמפרשי' תמה"ים הם בהם והכונה כי מאחר כי איני שכיר אלא קבלנו' מלאכה זו שבע שנים בשבח הנז' אפשר דשייך לומר אקב"ך כו' מאחר שהתנו ביניהם אנכי אתננה כו' מלאו ימי ועיין מאמר הובא בס' באר יצחק דף קנ"ב ומ"ש דף וק"ד ול"ר בנסתלק מכס וחוגה שם ולמ"ל לא תזוז מכס כו' ועיין לשון רש"י ז"ל בבלאל נתן נפשו כו' ועיין ביפ"ת ויקהל ובס' ע"ח דף פ"ג בבלאל על שם חכמתו כו' די"ל כו' ומ"ש הר"ג עץ חיים ול"ר עם הנז' דאומן קונה בש"ך ומ"ש הרא"ס ועיין בס' משנה למלך פ"י מה' שכירות דין ג' ומפרשיו יע"ש ביל"אאו ומא"ל

פ' שמיני והוא דרוש לפ' פרה

מסכת חולין אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה ע"כ

זאת הארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה תמן זולא תמן שובעת מלחמתה של תורה צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיה' מתעטפין בסדינים מצויצין . אשריכם ישראל מי מטהר אתכם ולפני מי אתם מתטהרים מה מקוה מטהר את הטמאים ומי נחל שוטף שבו רוחצין . כאשר חובה עלינו יחד כולנו ללמוד היום בפ' פרה כי בזה נתנו טעם לדבר והתו' בפ"ב דברכות דף י"ג סי' דפ' זכור ופ' פרה חייבים לקרותה מן התורה והובא בת"ה סי' ק"ח ובס' תיקון יששכר נתן טעם לדבר כדי להודיע שהם טמאי מתים שיטהרו באפר פרה לפי שבר"ח ניסן מתחי' הרחוקים לעלות לירושלם ולפיכך אין מפסיקין בין פ' פרה לפ' החדש . ובס' הכלבו כתב מ"ש רז"ל ובכנלאם לא תנעו ברגל שכן ישראל חייבים לטהר עצמם ברגל ואף כי רש"ל בההיא דכתבו התו' דף י"ג מחק תיבת פ' פרה מ"מ גם הרשב"א ז"ל הכי כתב בחי' לברכות פ' זכור ופ' פרה יע"ש ובירושלמי אמרינן בדין הוא שתקדים פ' החדש לפ' פרה לפי שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ולמה אמרו תקדים פ' פרה מפני שהיא טהרתן של ישראל פי' שטומאות מתים שלא ידחו לפסח שני ע"כ

אמנם עוד היום קשה שהרי יכולים הם ג"כ ליטהר אפי' כשקדים פ' החדש שהרי ימי טהרתן הם שבעה ימי' והרי יש יותר מעשרה ימים אכן שמעתי באומרים לי בשם מרן זקני הרב הגדול המג"ן יג"ן בעדי ובעד זרעי שתירץ שלפעמים כי יבא ערב פסח בשבת ואם יקדים פ' החדש לפר' נמצא שאין בין שבת פרה לערב פסח כי אם ששה ימי' ונמצא שהל שביעי שלהם בשבת ואינם יכולים ליטהר שאין הזאה דוחה שבת ונמצאו נדחים לפסח שני לפיכך תקנו להקדי' בכל השנים פ' פרה לפ' החדש

אמנם לע"ד נ"ל עמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' פרה וז"ל שבעת ימים קודם שריפת פרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו כשם שמפרישין כה"ג לעבודת יוה"ך ודבר זה קבלה ממרע"ה וכ"כ כן בפ"א מה' עבודת יוה"ך ועיין מ"ש בפרי האדמה ח"א פ"ג מה' פרה דין הנז' הרי דשבעת ימים קודם שריפת הפרה היה צריך הכהן הפרשה והוא ג"כ יזו עליו בימים אלו

ואל קושב זה נ"ל כונת מקרא קדש בפ' פרה הוא יתחט' בו ביום הג' וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום הג' וביום השביעי לא יטהר והרואה יראה שיש לדקדק בפל הדברים דהא ממשמע הין אתה שומע לא וכן בהסך גם מילת הוא מיותרת דודאי אליו קאי וירמוז למ"ש והיינו הוא ג"כ הטמא עצמו יתחטא בו ביום הג' וביום הז' מלבד הכהן כדינו הידוע ואם לא יתחטא כו' ר"ל הכהן לא יטהר הטמא אפי' שיתחטא הטמא כל שלא נתחטא הכהן ג"כ וא"כ כיון דהכהן השורף צריך ז' ימים להפרשה והזאה ואחר כך ז' ימים לטמא עצמו מש"ה תקנו שתקדים פ' פרה לפ' החדש משום דיתכן שצריך לשרוף פרה בעבור האפר וליכא זמן דבעינן י"ד יום להכי תקנו שתקדים פ' פרה גם הכלבו יהיב טעמא להקדים ס' פרה משום דשבת החדש צריך בזמנו לכן מקדימין פ' פרה כדי לשאול בה' פסח ללמד לישראל שיטהרו לעשות פסח א' וכמ"ש שואלים ודורשים בה' הפסח קודם לפסח וזאת היתה לי כונת הפסוק זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דהוא מיותר שהרי קודם זה כתב וידבר כו' לאמר כו' אלא הכונה ר"ל זאת חוקת התורה דהיינו פ' פרה שהיא מן התורה כמ"ש התו' בברכות . אשר צוה ה' לאמר שצריך לדרוש ברבים ולקרות פ' פרה קודם זמנה כדי להודיע טעמי' ודיניה קודם הפסח כאמור

או אפשר שירמוז לפ' ר"ל שדרש אשר צוה ה' לעשות זה מעשה הפרה כו' והוא מן התורה דלא כר"י דאמר שהוא משום מעלה בעלמא לזה אמר זאת חוקת התורה שהוא מעשה הפרה היא אותה אמירה הרמוזה בפ' אשר צוה ה' ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף ש"ג ובס"ט מה' פרה דין א' בספרי פרי האדמה ח"א

אמנם י"ל אמאי אצטריך קרא לומר שתי פעמים הגידה דהיל"ל ומזה מי הנידה יכבס בגדיו והנוגע יטמא עד הערב אמנם י"ל עמ"ש הרמב"ם בדין זה בה"ד דמטמאי' כשנגע בהם שלא לצורך קודם שעשו מצותן אבל אחר שעשו מצותן אינם מטמאין כלל כגון המים הנתזין בשעת הזאה על הארץ או על הטהור או השותתין ויורדים מן הטמא לארץ וז"ש והנוגע במי הנידה שראויים להזאה הם מטמאי' לאפוקי אחר מצוותן דטהורים לגמרי גם פ' ואיש אשר יטמא ול"י כו' כי את מקדש ה' טמא מי נדה לא זורק עליו טמא הוא כי נראה כפל הענין במילות שונות

אמנם יובן עמ"ש הר"מ ז"ל פי"ב מהל' פרה דין ב' ב' כלים או ב' בני אדם כו' ועיין מ"ש בזה בס' פרי האדמה ה' פרה דין שני באופן דצריכים אנו שיתכוון להזות על שניהם ויזה עליהם אמנם אם אפי' נתכוון לשניהם והזה על אחד ונטפו המים על האחר הרי השני עדיין בטומאתו ז"ש הכתוב ואיש אשר יטמא ולא יתחט' כו' כי מקדש ה' טמא ויתכן אפי' נפלו עליו מי הזאה היכא דמי נידה לא זורק עליו אלא נטפו מחבירו עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו עד שיתכוון להזות ויזה עליו המזה ועיין מ"ש בה' טומא' צרעת פ"ב דין ט' והנה הקב"ה צוה לנו בתורתו הקדושה להחיותינו במ"ש הר"ג כלי יקר ט"הת פ' תזריע כי הבהרת היא לבנה

ואין זה פא על המלבין פני חבירו כו' עי"ש מה שהאריך הרב ז"ל בלשונו הטהור ככל הצורך ועיין מ"ש הרב הנז' דף כ"ג ע"ג ובפ' חוקה ע"ד וע"א ובזה פסוק אמרתי אחכמה כו' ופי' הרמ"ז המג"ן ז"ל ינ"ן בעלי' ובעד זרעי מי יתן טהור מטמא כו' בחגי סי' ב' ועיין מ"ש מוהר"ס אלשיך ז"ל בפ' חוקה דף רל"ג

איך שיהיה הנה ענין פרה כמ"ש ז"ל תבא פרה ותקנח כו' א"כ אמאי לא בא על העגל כי אם בטומאת מת אמנם העגל החזיר זוהמת הנחש והמיתה והטומאה הטניף פלטין של מלך הוא האדם שהוא מרכבה לשכינה כמ"ש ושכנתי כו' לכן תבא פרה לטהר הטומאה הנז' כן יזכנו האל יתברך בפרה עשירי' כו' ובלע המות לנצח כו' וז"ש בנשאי מקדש אשר בנה ה' לנו זה תעשה פרה וירא אליכם כבוד ה' כי"ר כו'.

דרוש שני לפ' שמיני

הנה לעיל בדרוש ראשון כתבתי משם הצלנו דמקדימין פ' פרה כדי לשאול בה' פסח כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א ה' תפילה פי"ג דין ח' ובה' שבת פ' כ"ג דין י"ט ובח"ב ה' שאלה פ"ב דין ד' כו'

והנה עפ"י תי' מרן הב"י ז"ל דהיינו דבי"ט עצמו דרשינן טעמי המצות החג לאיסור מלאכת י"ט כו' אבל קודם הכי דרשינן במלאכות הצריכות קודם דהיינו הגעלה טחינה ואפייה וביעור כו' יובן לע"ד פסוקי פ' אמור וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת להם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי שבת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי כו' מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא לה' בכל מושבותיכם אלה מועדי ה' מ"ק אשר תקראו אותם במועדם בחדש הראשון כו' פסח כו' דיש לדקדק בהם תחילה מאי כפל הענין אל משה לאמר כו' דבר אל בני ישראל וגם מאמר מועדי ה' אשר תקראו אותם מק"ק מיותר גם אומרו אלה הם מועדי וסיים בציווי שבת שכבר הוזהרנו בכמה מקומות גם ששת ימים תעשה מלאכה וכי צריך לחייבו בעשיית מלאכה באומרו תעשה בציר"י וביום השביעי כו' שבת היא בכל מושבותיכם כו' גם אחר זה חזר ואמר אלה מועדי ה' מקראי קדש כו' במועד' כו' אמנם עמ"ש ז"ל יום קודם צריך לדרוש כל המלאכות הנעשות בכל הימים שהם שצריך בכל שבת ושבת לדרוש מענין השבוע כמו שתקנו רז"ל אמנם בי"ט עצמו היינו בענין איסור מלאכה וטעם החג ההוא ז"ש וידבר ה' אל משה לאמר דבר כו' ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש לדרוש ברבי' שצריך שתקראו בדיניהם להודיעם כל הדינים הצריכים לחג ז"ש אלה הם מועדי דהיינו דינים הצריכים לצורך המועד דהיינו ששת ימים תעשה מלאכה ר"ל כל המלאכה הצריכה באותה השבוע כו' וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש דהיינו שביום השבת תקרא להם כל מה שצריכים לעשות בכל מושבותיכם תקראו כן אך אלה מועדי ה' מ"ק אשר צריך שתקראו אותם במועד' דהיינו בי"ט עצמו היינו בחדש הראשון כו' פסח כו' ר"ל להודיעם טעמי המצות והחג כאמור כו' או איפשר מילת בכל מושבותיכם ירמוז לדברי הירוש' דהיינו בבית הוועד הטעם הוא שאמרתי לכם דבשבתות הקודמים ידרשו להם הענינים אמנם לכל ישראל במועדם דוקא

או איפשר רמז בכל מושבותיכם לתי' מרן הב"י ז"ל דהיינו מפני הקרבנות ועתה אע"פי שאין ב"ה קיים ותקנה לא תזוז מ"מ בכל מושבותיכ' אפי' בזמן שאין בית שהקב"ה הראה לו למשה רבינו דור דור כו' כמ"ש רז"ל והראה לו את שאול גלת בניו נופלים בחרב אמר ליה משה מלך ראשון כו'

יתדקר בחרב א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהני' שהרב שמקטרגים עליו שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים כו' והקשו המפרשים מה זו שאלה ששאל משה רבי' ע"ה וכי משוא פנים ח"ו הי"ל לעשות ומה השיב לו הקב"ה אמור כו' שמקטרגים כו' ולא אמר על עון אחר מאחר שעל ד' עונות שהיו בידו היה כמ"ש רז"ל והר"ב ש"ח ז"ל כתב כיון דכל העובר עבירה ומתבייש כו' מוחלים לו על כל עונותיו וע"ז שאל מרע"ה מאחר שכבר נתבייש ונמחלו לו כל עונותיו אם כן קשה איך מלך ראשון כו' לזה השיב הקב"ה אין תלוי הדבר בי שאני כבר מחלתי לו אמנם דם נוב עיר הכהנים מקטרגים כו' כמ"ש ז"ל עבירות שבין אדם לחבירו כו' זהו שאמר ויאמר ה' כו' אמור כו' ולא אמר כשאר התורה ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל או אל הכהנים כו' מוכרח שעברו דברים בינו ובין מרע"ה והשיב לו כאמור

אמנם לע"ד נ"ל לדקדק מ"ש ידקר בחרב כו' ובזה יתורץ וכי משוא פנים כו' שכל קושית מרע"ה היה אמאי יתדקר בחרב הי"ל לחייבו מיתה או שאר יסורים לזה השיב לו שדם הכהנים מקטרגת וצריך מידה כנגד מידה שהוא הרגן בחרב וז"ש אמור אל הכהנים בני אהרן לרמוז גם כן שהרי בני אהרן אע"פי שהיו חייבים מיתה כמ"ש רז"ל או להתקדש הבית כו' מ"מ למה מתו בשריפה אם לא משום טעמא דמידה כנגד מידה שהקטירו אש זרה כו' ושמעתי באומרים משם הרמ"ז הרב הגדול המג"ן ינ"ן בעלי ובעד זרעי ז"ל במאמרם ז"ל שאמר מרע"ה סבור הייתי שיתקדש הבית או בי או בך מאי או או תרי זמני אלא הכונה שנתירא משה רבינו ע"ה לומר בי תחילה שמא יקפיד אהרן שהוא מתגדל ומקדים עצמו ואם יקדים לאהרן יקפיד אהרן שלדבר רע כזה מקדימו משום הכי במתק שפתיו תקן זה באומרו סבור הייתי שיקדש הבית או בי ואם הקפיד למה הקדים עצמו הרי קאמר או בי ר"ל אתה או אני דמילת או רומזת אחד והיינו אהרן והדר אמר או בך שמא יקפיד על שמקדימו לרעה מש"ה קאמר או בך

ועפ"י דרך הרב המג"ן ז"ל נ"ל לדקדק במ"ש בש"ס ה"ל הספירה של רבים מחוי כו' כגון דקאי כו' כגון כו' דקאי ביה ר"ח כגון כו' ויש ב' פי' רש"י והר"ן או ר"ל כגון שמת ר"ח או ר"ל שיושב שם ר"ח ויש לדקדק אמאי הש"ס לא קאמר בהדיא כגון שמת או דקאי גם מ"ש מחוי ולא אמר בהדיא ני"ל כיון דיש בו לומר צער המיתה או גדולה לענין שקורא הספר של רבים לכן נקט לשון כגון לרמוז לי דומיא ואם יקפיד יאמר אמרתי כגון לומר תחי' כ"ל כמו שהיה ר"ח והוא גדולה הרי מ"ש בהדיא הוא ר"ח כו'

אמנם להטעים מ"ש גדולים ממני וממך שמעתי משם הרב כמוהר"ס מזרחי ז"ל הכונה דמתחי' סבור היה לפסוק ונקדש בכבודי היינו שהוא או או והיינו כא' מנס עכשיו אני רואה שא"ל אל תקרי בכבודי אלא במכובדי והיינו שנים והיינו משה ואהרן וראיתי שהוא נרב ואביהוא מוכרח שהם גדולים ממני וממך איך שיהיה נמצא דהקב"ה הראה למשה דור דור כו' וזהו בכל מושבותיכם אפי' בזמן שאין בית המקדש בנוי צריך לדרוש להם מענייני הקרבנות כאמור כו'

דרוש ג'

גרסי' מס' מגילה דף ס"א א"ל ר"א לרבינא יליאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים ל"ל כו' אמ' הקב"ה אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאינם מטמאים בשרצי' די כו' א"ל אע"ג דלא נפיש

אגרייהו טפי מאיס למיכלינהו ע"כ ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים גם בס' פרי האדמה ח"ג בתוספת הבכורים דף ע"ה ע"ג יעש"ב. כמלא דדרשת אני שהבחנתי בין טיפה כו' לא דריש משום דרבא ודאי ידע דרשת תנא דבי ר"י דאלמלא כו' מדכתב המעלה כו'. א"כ אין הכרח לדרשת אני שהבחנתי כו' יען איצטריך יציאת מצרי' לומר אלמלא לא העלתי כו' שהולי' י"מ בלשון אעלה לומר דאע"ג דלא כפיש אגרייהו טפי מהני מ"מ נקט לשון אעלה שהוא לשון עילוי לומר שהם מעולי' ונאים שאין נמאסים בשקצים והוא מעלה גדולה אצלם כמ"ש רש"י ז"ל יעו"ש ולכן לע"ד ז"ש אח"כ והייתם קדושים כי קדוש אני כו' להורות המעלה שזוכים ע"י פרישותם מהשקצים

וראיתי להר"ב בית יהוד' בש"י הם שכתב דבזה יובן כונת המסרה להבדיל בין הטמא להבדיל בין היום ובין הלילה דאיתא במדרש טעם יציאת מצרים קודם זמנם אחד מהטעמים היינו שצריף הקב"ה לילות בימים כ"פ רש"י הם ת"ל א"כ ז"ש להבדיל בין הטמא ובין הטהור אזי כדי הוא זכות זה לבד כדי שיצאו קודם זמנם ואין צורך לצרף לילות לימים אלא אפילו יש הפרש והבדל בין ימים ללילות כדאים הם לצאת קודם זמנם יע"ש

ואמנם לע"ד נ"ל לומר הפך מ"ש הוא ז"ל והוא דכונת רז"ל היינו דבשביל דבר זה דעתידים ישראל לקבל להיותם פרושים משרצים די א"כ ז"ש להבדיל בין היום ובין הלילה שהוצרך הקב"ה להבדילם ולחשוב לילות לחוד וימים לחוד כדי שיצאו ישראל קודם זמנם היינו משום מצוה זו שזהרים בה להבדיל בין הטמא ובין הטהור. אמנם לדקדק בכפל הפי' אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ ולא תטמאו בהם כו' כי אני כו' והתקדשתם כו' מלבד מ"ש הר"ב עץ החיים בכפל והתקדשתם והייתם קדושים כו' לענין סייג וגדר ועי"ז אין הקב"ה מביא תקלה כו' לא בטחון בלתי סייג וגדר כמ"ש במשנת חסידים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים כו' ועשו סייג כו' דפי' ז"ל שלא יסמכו על מה שאין הקב"ה מביא תקלה כו' כי זהו למי שכבר עשו סייג וגדר כפי יכולתו ולהיות כי בעו"הר משמש ובא ובפרטות בזמן הקיץ בריבוי הפירות והיירקות שמלאים תולעים לרוב ודקים מאד וענין זה הוא דבר גדול לענין קדושה והשראת שכינה וביאת הגואל כמו שאמרו רבותי' זכרונ' לברכ' והפר"ח י"ד סי' פ"ה מתרעם על הדרשנים שאין מזהירים להמון העם שקונים פת מהשוק מהגוים בלי ציון מים דפה עיר הקדש כל מימי הבורות מוחזקים בתולעים וגם בשתית הקאב"י וכיוצא לכן ראיתי קצת לעמוד בענין זה ולהבין כפל הפסוקי' כאמור ועיין סוגית חולין דף ס"ז אמר שמואל קישות שהתליעה כו' ומ"ש בספרי פ"א ח"ג הלכות מאכלות אסורות פ"ב דין ט"ו יעו"ש הנה הזהרנו בתורתינו הקדושה בין שרץ העוף בין שרץ המים בין שרץ הארץ וכתב רבינו הרמב"ם ז"ל בס' המצות מ' קע"ט שהאוכל משרץ הארץ לוקה שתים משום שרץ הארץ ומשום אל תשקצו את נפשותיכם וכן נמי שרץ המים לוקה שתים כנז' ואם הוא שרץ הארץ העף על פני הארץ לוקה ארבע שנים דשרץ העוף ושתים דשרץ הארץ ואם יהיה איזה ג"כ משרץ המים לוקה שש שתים נוספי' משום שרץ המים ונ"מ אכל כרעה לוקה שש כו' יע"ש וזהו שאמר אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ואמר השורץ שתם ר"ל כי לאו זה משובר ללקות עליו בכל מיני שרצים ולא תטמאו בהם ונטמתם בם רוצה לומר לסברת הרמב"ם ז"ל דאפי' פירשה מיתה ז"ש ולא תטמאו בהם אפילו שכבר מת ונטמתם בם דנקרא נבלה אפי' הכי אסור כו' או לגירסת רש"י דפרשה ומתה מותר ז"ש ולא תטמאו בהם אפילו שמן הדין ונטמתם בם דפרשה ומתה אינו חייב משום בל תשקצו

אפי' הכי משום טהרה אני אומר לך ולא תטמאו בהם כו' ואפשר לענין ברכה כתוב ביחזקאל סימן מ"ז ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עליהו שלא היה בו שום תולעת דאוי לכ"ע תולעת שבעץ האילן גופו מיקרי שרץ הארץ ולא יתם פריו לחדשיו יבכר רוצה לומר שלא יהיה צריך שימתינו י"ב חדש אלא לא יחסר לעולם לפניכם לאכול כי מימיו מן המקדש הם יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה רוצה לומר שאפי' בתלוש לא יהיה מתליע ואם כן גם עלהו אם תבשילהו מותר לאכול אותן לרפואה ואין בו דין ירקות דלא מהני בהו כיון שלא יהיה עלהו לתרופה כי"ר בילא"ו שעכ"י

פ' כי תזריע

בגמרא פרק כל כתבי אמר רבא לא חרבה ירוש' אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר שוטטו בחוצות ירוש' ואמר ב"ק אפי' בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר כי יתפוש איש באחיו כו' לא קשיא כאן בד"ת כאן במשא ובמתן ע"כ

אל אמונה ואין עול עושה אמונה רצונו ובהם הוא חפץ באהבתו ובחמלתו הוא גואלם בירח האתנים. לא כן אנשי דמים ומרמה אשר אורחותיהם עקשו האי מכחיש את האי פנים בפנים. כמ"ש במאמרינו לא חרבה ירושלים כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"א בהלכות שחיטה פי"ב דין א' ומ"ש הר"ב מקראי קדש דף נ"א בכונת הפ' הושיעה ה' כי גמר חסיד כו' אמונים מבני אדם דייקא מבני אדם דאמשא ומתן נאבד אבל בדברי תורה היו מודים על האמת כו' ולפק"ד נ"ל לומר פסוק אמונים נוצר ה' היינו שתם אמוני' בין במשא ומתן בין הבוטחים ואינם דואגים לחסרון ממונם כו' כמ"ש רש"י במסכת סוטה על פסוק אנשי אמונה כו' נוצר ה' בין גם לענין ד"ת שמורים על האמת

ואמנם עדיין יש הפך זה דצריך שלא לדבר אמת והיינו בהנך תלת מילי דעבדי רבנן דמשנו וחד מנייהו במסכתא להכי קאמר כל מיני אמונים נוצר ה' אכן אתם דהיינו שרוצה להיות באמונה. ג"כ כששואל לו במסכתא ואינו משנה זהו ומשלם על יתר עושה גאוה שאם עשאו מגאוה כפרעי' ממנו ועיין מ"ש הלכות שחיטה פ"א דין כ"ו ועם האמור שם בשם הרשב"א ופסקו מור"ם סי' קכ"ז ולפי פי' הרב כנ"הג סימן א" בתשובת הרשב"א דדוקא היכא שיכול לתקן לשונו ואית ליה מיגו אבל אי לית ליה מיגו הו"ל מיגו במקום עדים כו' ז"ש שלמה המלך ע"ה עד אמונים לא יכזב ואפילו אכשיטוהו אם יכול לתרץ דבורו נאמן אבל אם אמר לא שחטה כלל דהעדים מכחישים אותו אף ע"ג דהיה יכול לומר דבר שלא יכחישוהו אינו נאמן זהו שאמר ויפיח כזבים עד שקר כו' גם בתשו' הרי"ק כלל ל"ג הנז' דלעצמו שויא אנפשיה אותה חתיכה אף מכאן. ולהבא אפי' לעצמו דלא שויא כו' זהו שאמר עד אמונים לא יכזב ולדידיה שויא אנפשיה חתיכה דאסורא אמנם ויפיח כזבים דתמיד רגיל כו' כמו שפרש"י ורוצה לומר דלעולם חושדו עד שקר שהרי זה תלוי בדעת השופט ואפשר יעשה תשובה

או אפשר עמ"ש מרן י"ד סי' א' סי"ג טבח שעשה סימן בראש הכבש שיהיה נראה טריפה ואמר שהוא טריפה ואח"כ אמר שהיה כשר ועשה כן כדי ליקח ממנו נאמן כיון שנתן אמתלא והש' ז"ב ממ"ש סי' קפ"ה שאם ראוה לובשת בגדי נידה ואח"כ אמרה טהורה אני אינה נאמנת אף על פי שנתנה אמתלא דכיון דעשתה מעשה כו' והיתה יכולה בענין

אחר

אחר כו' וא"כ הבא נמי היה יכול בענין אחר ועמ"ש הפר"ח ז"ל שם י"ד סי' א' ס"ק מ' והש"ך והט"ז שם ג"כ יע"ש ועפי"ז ז"ש עד אמונים לא יכזב ואע"פי דתחילה אמרה טמאה אני אח"כ אמרה טהורה נאמנת כל שנתנה אמתלא אמנם ויפיח כזבים ר"ל אם מתחי' כדבר שקר עשה חיזוק ומעשה לשקרו אינו נאמן אח"כ אפילו באמתל' ועד שקר מיקרי. אמנם בענין חזקה אם בחזקת טמאה נאמנת לומר טבלתי כיון שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול ואפי' אין ידוע לבעל אלא ש' היא נאמנת ז"ש עד אמונים כו' שהיא נאמנת ויפיח כזבים שהוא בענין דלא איפשר לה לטבול עד שקר ועפ"י זה ירמוז הפסוק בפרשתינו אשה כי תזריע וילדה זכר וטמא' ז' ימים כ"כ דוותה תטמא רש"י ז"ל פי' כמ' כל טומאת נדה כו' ועפ"י האמור ירמוז דהיינו וטמאה כו' שהיא בחזקת טומא'

ואם אמרה טבלתי אזי כימי נדת כו' שהוא דבר שאינו איפשר שתמנה ותטבול שלא עברו כ"כ ימים אזי תטמא ואינה נאמנת לומר טבלתי ובזה ג"כ פי' פ' טהרה כימי נדתה תהיה טמאה היא כו'. ר"ל דצריך שיהיה כ"כ ימים כדי שתהיה נאמנת לומר טבלתי

דרוש שני לתזריע וטהרה

משנת חסידים פ"ב רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כו' עד בספר נכתבים

לידעת התורה ועשיית המצוות בדרך ישרה שיבור לו האדם אחד המרבה ואחד הממעיט למגמר ולאגמורי דבר תורה, אחרי שיאחז ויחזק בכנף מעיל החכמה והמדע יום ליום יביע לילה כיום לעבוד את ה' מאהבה ומיראה. וחקירת חכם איך נעבוד מאהבה ומיראה יחד בסוג אחד. והענין עם משל איפוס המציאה ויראת המלכו' שעומ' הענין כיראה ואהבת הממון הרי יראה ואהבה יחד כן יראת הרוממות ואהבת חיבת המושג לו לעת"ל לעוה"ב והוא דברי ספר העיקרים מאמר ג' פ' ל"ד להבין אם שמח אינו ירא ואם ירא יתעצב אל לבו ואינו שמח אמנם המשל התינוקות והשילוחים וכיוצא וא"כ אף כי בשעת העמל והיגיעה יתן אל לבו המושג אליו מעלה וגדולה אזי כל העמל כאין ולע"ד ז"ש אל תהיו כעבדים כו' דא"כ יאמר א"ו לא בעינא לא שכר ולא עמל אמנם לתאות המעלה לאין תכלית שלא מענין פרס רק להיות נחשב מעובדי המלך אזי יעבוד בכל לב ז"ש ויהי מורא שמים עליכם ר"ל שע"י זה תבינו איך יתכן לעבוד מאהבה ומיראה והר"ב אנג'יל הובאו דבריו בס' באר יצחק דף מ"ב המשל של משרת המלך בלי פרס רק היותו מתייחס למשרת המלך ויקרב לגבי דיאנא כו' דאז יהיה חשוב בעיניו ומפתו יאכל כו וסוף הכבו' לבא משא"כ השואל פרס כי ונהפו' הוא ז"ש אל תהיו כעבדים כו' אלא כו' וסוף הכבוד לבא ואני מקיים ויהי מורא שמים עליכם שע"י כן יהיו כולם יראי' מכם כו'

ובזה הכי אחי אתה כו' הגידה כו' והשיב ברחל כו' כמ"ש הקב"ה לשלמה הע"ה שאל מה אתן לך משלו משל למלך שאמר לפקידו שאל כו' ואמר אם אשאל כסף כו' אשאל ביתו ואזי הכל נידון שלמה המלך ע"ה שאל החכמה כו' ז"ש במאמרינו כל שהיא תפארת לעושיה ותפאר' בו' שהוא תפארת לאדון שהכל רוצים לשרתו חינם ותפארת לו מן האדם שעבד מלך כמלך כו'

ובזה יומתק פ' איוב סי' ז' הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכימי שכיר ימיו כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו כן הנחלתי לי ירחי שוא דנראה ח"ו ככפרו' להיו' האדם שכיר ועבד ליוצרו א"כ איך קאמר הנחלתי לי ירחי שוא בו'

אמנם עם האמור כי אפי' צבא לאנוש ושעת קלוט מה שיחית א"כ כימי שכיר ימיו אמנם להיות כעבד כו' וכשכיר יקוה בו' הנחלתי לי כו' שכל אלו היסורים אינו חייב לרפאת אותי כי אם יככה מסברי משא"כ אם לא הייתי כשכיר יקוה פעלו אלא לעבדו חינם אזי היה כל מחסורי ורפואתי עליו והמבחן לזה אם הצדיק פועל התורה ומרבין תורה בישראל להבין ולהורות כי אינו לבד שמירת המצוה בשעתה ומבקש אחרת רק ללמד תורה שלא תשכח מישראל כי אזי תלמידיו ותלמידי תלמידיהון כולם זכותם ותורתם נמשכים ממנו כי ז"ש קשה סילוקן כו' כשבירת הלוחות כו' יען ע"י שבירת הלוחות נשתכחה תורה מישראל כן ע"י פטירת הצדיק כו' ז"ש איוב אם חרוצים ימיו ממספר חדשיו אתך חקיו ולא יעבור שעה מעליו ויחדל עד ירצה כשכיר יומו ר"ל אפי' דקצרים ימיו מ"מ מספר חדשיו ר"ל חידושיו בתורה אשר קיימה משוני והרבין תורה ז"ש חקיו עשית היינו חק התורה שמי שיודע חייב ללמד ולא יעבור כי שכר לזה ליכא הפסק דדור דורים זכותם עומד' לעד כו'

או איפשר פ' הלא צבא לאנוש כו' עם סוגית מציעא דף ק"ה ע"א אמר רבא הנהו בי תירי דטבוד טיסק' בהדי הדדי ורווח א"ל חד לחבריה תא ניפלוג כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג פ"ד דין ד' יע"ש איך שיהיה עפ"י תשו' המרדכי בפ' האומנים סי' שמ"ו דאפי' מלמד לשנה דין פועל יש לו ז"ש הלא צבא כו' ואפי' דהוי לזמן כ"כ שנים כימי שכיר ימיו דמ"ל שכיר שנה או שכיר יום ופועל חוזר כו' דעבד ישאף צל כו' וכשכיר כו' כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל כו' שחשבתי בטענה זו להפטר אמנם זה אינו דטעמא דפועל חוזר כו' היינו משום כי לי בני ישר' עבדים משא"כ לגבי הקב"ה, ופי' אם חרוצים ימיו מספר כו' דאפי' שהוא שכיר יום כאמרם שמא ימות למחר וגם לחדש או לשנה חקיו עשית ולא יעבור דאינו יכול לשאול הריוח יען יצ"הר עדיין כו' ושמא יחסר מהקרן אמנם שעה מעליו ויחדל שלא יהיה לו משית היצ"הר עד ירצה כשכיר כו' ר"ל אזי ירצה כשכיר יומו ומשנת לא עליך המלאכה כו' כההיא דקמה לקצור ואין אתה בן חורין ליבטל הימנה אלא בכל עת ועת חייב כההיא דתלמד וקבלן ולהכי לא אמר ליפטר אלא ליבטל אפי' שעה אחת ואם למדת תורה הרבה כו' ואינו קבלנות א"כ תאמר דין פועל יש לי זה אינו שהרי דע שמתן שכרה כו' לע"ל ואם תרצה ליקח הריוח בעולם הזה כדין פועל אי איפשר א"כ מזה תדע כי ההיא דפועל חוזר ליתא לגבי קב"ה כי אנחנו עבדיו עדי עד כי"ר והגואל בא ושלא את הכפור כו' כמ"ש הרמ"ך עה"ת דנשמות הצדיקים דהם מבולחות ופטורה מן הדין כשהגוף הי"ל יסורים או שהיה כפרה על הדו' אזי תהיה ע"פ השדה חקל תפוחין קדישין כו' גם על פני השדה שיתפלל על הרי הקדש שנקרא שדה כמ"ש ציון שדה כו' שהקב"ה ימהר יחיש כו' כי"ר

דרוש שלישי

מתני' פ"ג דנדרים רבי אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו ע"ה לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך כו' דבר אחר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי

יסוד העולם ושורש האמונה ליהודים היתה אורה ושמחה זו מילה קדושת עולמים נוטל אדם את בניס בן שמונת ימים זכר תמים יקריבנו חתן דמים כאשר תקנו חכמים

אשרי העם שככה עלות לישראל אתם שמו בהם יוצר המונים שוכן רמים, כאשר חכמים הגידו ופוק חזי מ"ש הרב בעל העקידה טעמי מצוה זו במעלתה והגנתה בפרטות מ"ש רז"ל טעם מצות המילה להיות כולנו חתומים בחותם יוצרינו בחותם אחד מה גם להורות האחדות והערבות כי כולנו כפה אחד וערבים זה לזה גם להכניע תאות המשגל ולהמעיטו להכניע היצר הרע גם שתהיה לנו עזר וסיוע להשיג מצותיו חקותיו ותורותיו כמ"ש במאמרינו שאברהם אבינו ע"ה לא נקרא שלם ואלמלא היא לא ברא כו' דלכאורה יש לדקדק דבמתני' אמרינן אלמלא היא לא ברא כו' ובברייתא אמרינן אלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ דיש לדקדק אמאי שינה הברייתא כו'

והנה לע"ד עמ"ש במתני' על שלשה דברים העולם עומד והעולם קיים וקושית הב"י בא"ח סימן א' ותירץ יע"ש ועיין מ"ש בדרוש הג"ה שנת תקי"ח כו' לכך שינה הברייתא להורות דגם הקיום אא"כ אז לתירוץ מרן אחר החרבן או לדרך הלבוש שם תדשא הארץ דשא הכא תרתי איתנהו בה אמנם כי בחידושי אגדות ק"ק אמאי לא קחשיב במתני' הא דמילה בהדי הנהו תלתא גם כן וכן הי"ל שעל תורה למ"ד אלמלא תורה לחוד דהיינו בריתי יומם ולילה משום דאי קאי למילה כ"ל אם לא בריתי שהיא המילה אזי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי כו'

ולע"ד י"ל בדיוק מ"ש אלמלא כו' רוצה לומר כענין החטים והמים עם שאר הכלים המתקנים אותם באש ועצים כו' ותבשיל וכיוצא כי אע"פ שהיו החטים והמים מ"מ לא היה נאכל כמו שהוא חי וכיוצא כן במתני' חשיב העיקרים מ"מ אלמלא הכנת המילה למ"ד אפי' שהיו אפלים בשאר לא היו יכולים לקיימם אמנם עדיין קשה דתנן באבות תורה בהדייהו והכא קאמר תורה לחוד דבתורה סגי והי"ל דעל תורה לחוד כו' כנ' וי"ל דבמתני' איירי בעסק התור' שהרי אם הוא בקיום התורה הרי עבודה וגמילות חסדים בכללה אלא ודאי שהוא עסק התורה ולהכי בעי תלתא אבל הכא איירי בקיום התורה והרי כולם בכלל קיום התורה ולהכי קאמר תורה לחוד וריא"ז בשלטי הגבורים כתב דמבטלים ת"ת בשביל מצות המילה יע"ש וזאת היתה לי כונת מקרא קדש אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך כו' די"ל מה ענין אל שדי עם התהלך לפני כו' גם מ"ש ביני וביניך גם מ"ש וארבה כו' שאם הוא על הבנים הרי אמר אח"כ הנה בריתי כו' והיית לאב כו' ולא יקרא כו' והפריתי כו'

אמנם הר"ב הטורים כתב כי גי' תמים עולה דור הולך ודור בא שבזכותו כל הדורות באים ז"ש אני אל שדי שאמר לעולמו די שהיו השמים כו' ותדע דכל זה היה בשביל המילה לכן התהלך לפני במצוה זו שהיה תמים שבזכות זה כל הדורות באים וכתירוץ הלבוש גם ואתנ' בריתי זו המילה ביני וביניך שזו היא גדולה יותר משאר המצות דמבטלים תלמוד תורה בשבילה גם וארבה אותך שהוא על יצחק כמ"ש ז"ל ארבה גי' יצחק שגם כן ארבה אותו במאד והר"ב טירת כסף פ' ל"ל כתב ז"ל על פסוק ואתנה כו' במ"ש בש"ס מסכת ע"ז דף כ"ז מנין למילה בגוי שהיא פסולה שנאמר המול ימול ובדף כ"ו אמרו חכמים דגוי מל את ישר' והיינו כמ"ש דף כ"ז למדך הכתוב המל ימול דברה תורה כלשון בני אדם וכתבו התוס' ד"ה ד"ת ריב"א משם ר"י דמאן דס"ל הכא דברה תורה כלשון בני אדם יכול להיות שאינו חולק על השב תשיב כו' והוכח תוכיח דהתם לא מצינו מי שחולק יע"ש נמצא דוקא היכא דליכא מאן דפליג אבל היכא דפליגי כו' אם כן מאן דס"ל הכא דברה תורה כו' ס"ל נמי התם ובב"ר אמרו למה ניתן בן לאברהם אבינו משום שנאמר ונקתה ונזרעה זרע וזו שנכנסה לבית אבימלך אינו דין שיותן לה בן כו' והנה תינח למאן דאמר אם ראה תראה שאמרה חנה היינו אם ראה כו' ואם לאו כו' שאלך ואסתתר כו' אבל למאן דאמר אם ראה כו' דברה תורה כלשון בני אדם ופי' ונקתה ונזרעה כו' שאם היתה יולדת בצער כו' אם כן כשהקב"ה אמר אינו דין כו' נראה דס"ל דראה כו' אינו כלשון בני אדם כו' אם כן זהו שאמר ואתנה בריתי ביני וביניך דוקא ולא על ידי גוי דפסולה משום דהמל ימול הוא לדרשה ולא אמרינן דברה תורה כו' וא"כ ודאי וארבה אותך כמ"ש בעה"ט גי' יצחק כו' יע"ש

ולע"ד נ"ל בכונת פסוק בהושע סימן ח' אכתוב להם רובי תורתי כמו זר נחשבו ועיין מ"ש בפרשת בא דרוש שני ובפסיק' כר"ה סימן ל' כי אכלו את הפסח בלא בביתו כו' ועל פי דרך הרב בעל טירת כסף ז"ל יש לומר פסוק ואתה את בריתי תשמור דבזה דרשו בש"ס דמילה פסולה ע"י גוי א"כ ודאי דפסוק המל ימול הוא לדרשא ולא אמרי' דדברה תור' כלשון ב"א ועי"ז אתה וזרעך לרמוז יצחק ושמואל דיצחק ושמואל עולה במ"ק ל"ו אתה וזרעך ושני התיבות עולה ג"כ במ"ק ל"ו לרמוז כי ע"י זה מוכרח בדין לתת בן לשרה וגם לחנה שאמרה אסתתר כו' באופן כי היא שעמדה לאבותינו ולנו בגלות מצרים ולענין בריאת שמים וארץ נלע"ד כונת המספרה להבדיל בין הטמא ובין הטהור להבדיל בין האו' ובין החשך זכו שמקיימים השמים והארץ להבדיל בין האור ובין החשך ובענין יציאת מצרים ע"י מצות המילה כמ"ש במדרש ונטלתם בדם אשר בסף מה ראה להגין עליהם בדם אלא לזכור להם דם מילה דאברהם אבינו ובזכות שני הדמים הללו נגאלו ואומר לך בדמייך כו' דם פסח ודם מילה אל המשקוף זה אברהם אבינו ואל שתי המזוזות יצחק ויעקב כו' וי"ל מה הוק' לבעל המאמר שאמר מה ראה כו' בדם גם נ"ל מילת אברהם אבינו ולא משום מילת עצמם והר"ב דת ודין כתב עמ"ש ז"ל בה' בגדו כי בנים זרים כו' יאכלם חדש שבטלו המילה ולכן ויקם מלך חדש כו' כובד השעבוד ובמסכת ר"ה אמרינן שופר כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי וזהו שהוק' לרז"ל מ"ל להגין בדם שאין קטיגור כו' שהם בטלו המילה ומשני לזכור זכות אברהם אבינו דעי"ז דם שלהם יחשב סניגור טוב ז"ש ואתם אל תצאו כו' דכיון שאינו בזכות' אינם ראויים לראות במפלת אויביהם כמ"ש בלוט אל תביט אחריך כו' ולע"ד ק"ק קח לך עגל כו' לחטאת ולעם לעולה לכפר על מעשה העגל אלא ודאי מוכרח לומר שאני התם שהוא קרבן והו"ל כוידוי משא"כ סניגור וכמ"ש בדברי הרא"ש ז"ל פרשת חקה כו'

וז"ש במאמר הנז' לזכור להם כו' ובזכות שני דמים כו' אתם נגאלים דאם לא היה אלא מילה שלכם אפשר שהיה מנין לבד בעד כובד השעבוד שהרי בטון ביטול המילה ככבד השעבוד וקם מלך חדש עתה ע"י המילה הלוא יקל מעליהם לבד אבל להיות נגאלים צריך ג"כ זכות אבות

אמנם בפ' וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים כאשר צוה אותו אלהים י"ל מאי כאשר וכי א"נ מש חשיד כו' ולע"ד נל"ל דכל המצות קיים אברהם אבינו אפילו ערובי תבשילין ואמאי לא קיים מצות מילה עד שנצטוה אלא להיות מצווה ועושה ובכל המצות שמילוה בידו לתקן לחזור לעשות' אבל מילה אי מל תו לא מצי למול שנית ולהכי המתין לצווי יתברך וזהו מה שרמז שיצחק זכה במצוה זאת בן ח' ימים כאשר צוה מצווה ועושה משא"כ אברהם שמל בן צ"ט שנה אמנם מהש"ס נראה דאדרבא מעלה יתירה היא וגדולה מי שמל עצמו והוא גדול יותר ממי שנימול לח' כמ"ש רז"ל בפרק הנחנקים שא"ל ישמעאל ליצחק אני גדול ממך שמלתי עצמי וכן הוכיח הר"ב רלוף אהבה מס' שבת דנתכינו למריך

פי' לולא מאמר השי"ת בן שמונת ימים ימול כו' הסברא היה למול כשהוא גדול ועפ"י זה כתב ז"ל מ"ש הפ' וימל אברהם כו' בן שמנת ימים ולא המתין שיהיה גדול שלא יתפאר ישמעאל עליו משום כאשר צוה אותו אלהים דאל"כ היה מלו גדול שהוא מעלה יתירה גדולה

ולע"ד עפ"י זה יש לומר פסוק יהושע ס' היום גלותי חרפת מצרים כו' כי הנה הר"ב כלי יקר ז"ל כתב עמ"ש רז"ל שאיצטגניני פרעה ראו דם ולכן א"ל ראו כי רעה כו' והיום גלותי שנהפך לדם מילה וז"ש היום גלותי חרפת מצרים היינו הערב רב הנקראים מצרים דאל"כ אינו היום אלא עד שילך הגבורה למצרים ולשון חרפת מצרים ר"ל שטעו והיא חרפה להם אמנם לפי' זה קשה תיבת מעליכם אלא ר"ל מה שהיו מחרפים אתכם יע"ש מ"ש אחר פי' ולע"ד י"ל עמ"ש דערב רב נקראים מצרים והם היו מחרפים אתכם שאם נמולו כשהיו גדולים ויש להם מעלה יתירה על ישראל אמנם היום המה ראו כי ישראל ג"כ היותם גדולים גם כן בשמחה רבה ומ"ש עשה לך חרבות צורים תיבת לך פי' גם פי' הרבה או שיהיה הוא המוהל שיתקן חרבות הרבה שיורש רבים שיהיו מלים כו'

אמנם לע"ד י"ל שבא לרמוז מ"ש הר"ב בפרישה סי' רס"ד ס"ק ז' שמצוה מן המובחר למול בברזל שכן הובטח הברזל ביום שנבקע הכובע מעל ראש גולית לפני דוד יע"ש אך ז"ש עשה לך חרבות צורים וכמ"ש הר"ב כלי יקר שהיה מסלע לרמוז משם רועה אבן ישראל כו' אמנם לעתיד צריך שיהיה ברזל מטעם דוד הע"ה

אך שיהיה הנה הנימול כשהוא גדול הוא שבא לו באמור בזה י"ל מה שתקנו לומר בברכה אשר קדש ידיד מבטן וכמ"ש בהג"מי דזה יצחק שנקרא ידיד כו' לומר דמה שאנו מלין בן שמונה היינו דוקא כשם שנימול יצחק כי כן צוה ה' וקראו ליצחק מבטן למולו בן שמונה דאי לא כן הסברא היה שיהיו נמולים גדולים ואיתא בפרישה שם סימן רס"ד ראיה דכתיב ואת בריתי אקים את יצחק ר"ת אשר קדש ידיד מבטן וכתיב את יצחק ש"מ דעל יצחק נאמר ועיין מ"ש הר"ב ט"ך סוף פרשת לך לך בפסוק אני אל שדי התהלך לפני כו' עמ"ש ז"ל שלא רצה הקב"ה לעשות הבדל בין ישראל לאומות ע"י צורות משונות כדי שלא יאמרו א"ו שתי רשויות ז"ש אני אל שדי כו' ולכך התהלך לפני כו' ובזה צריך להבדיל מהאומו' ולע"ד ז"ש והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין כו' זהו המילה יען מה שלא הבדלתי אתכם בצורה אחרת היינו כדי להיות לך לאלהים ולזרעך כו' ולא יטעו א"ו ולכן אמר ונמלתם את בשר כו' והיה לאות ביני וביניכם כו' במקום אשר היה צריך שתהיו מובדלים בצורה אחרת ועמ"ש קודם זה במילת גוי פסולה אפשר לרמוז מש"ה וימל את בשר ערלתם כאשר דבר אותו אלהים ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו כו' ר"ל שהוא שיהיה ישראל גמור מל את ישמעאל וילידי ביתו כו' ומל אותם כאשר דבר כו' שיהיה ע"י ישראל דוקא אמנם הוא עצמו לא אחר ולכן הוכרח הוא עצמו וכמ"ש ז"ל נטל אברהם סכין ואחז כו' והיה מתירא שהיה זקן ובא הקב"ה ואחז עמו ז"ש וכרות עמו הברית ולא אמר איתו

אמנם מה שאמרו במדרש תנחומא וז"ל ילמדינו רבינו קטן לכמה נימול א"ל כך שנו רבותינו קטן נימול לח' ומה טעם כשם שנימול יצחק ע"כ והנה במאמר הלזה רבים אשר היו תמהי"ם בו מאי מספקא והלא מקרא מלא דבר הפסוק וביום השמיני ימול כו' ואמאי המשיב הוכרח להביא ראיה מהמשנה מה גם מ"ש כך שנו מ"ט כשם שנימול כו' והנה מוהראנ"ח ז"ל פי' בפרשת כי תצא שהוקשה לו מאחר כי כל המצות אינו חייב עד שיגדיל ובזו אפש בהקומתה סמוך ללידה א"כ אפשר שאינו הלא לעיכובא דיותר משמנה לא יאחר אבל אם הקדים קודם השמנה הרי זה משובח והשיב לו כך שנו רבותינו קטן כו' ש"מ אפילו מדרבנן לא הקדימו ומה טעם כשם שנימול יצחק ואם איתא שאם הקדי' הרי זה משובח א"כ אברהם אבינו הי"ל להקדים מילת יצחק בנו קודם שמנה וכתב ז"ל גם טוב טעם למה תקנו דברכת הגרים במצות המילה נוסח שאלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ מה שלא תקנו כן במילת בני ישראל כתב ז"ל יען המל את עצמו מאמין באמונת אברהם אבינו וזה נכנס בבריתו וזה אינו צודק אלא בגרים שמלין אותם כשהם גדולים ונכנסים במילה ליכנס בבריתו של אברהם אבינו משא"כ בקטנים דבעת המילה לא ידעו ולא יבינו כו' יע"ש

והנה שמעתי שאומרים לי שהוא מאמר הנז' עם הדין דקטן בן שבעה חדשים או שמנה שגמרו שערותיו וציפורניו כו' דמלין לשמנה ז"ש קטן כו' לכמה היינו שלא כלו לו חדשיו לזה השיב כך שנו רבותינו כו' מ"ט כשם שנימול יצחק שהוא נולד לשבעה כו'

ולעד"ן עמ"ש מור"ם סי' רס"ב שאם עבר ומל בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו כו' גם נסתפק אם היינו מיום שמנה והלאה או ביום שמנה עצמו ז"ש קטן לכמה נימול אי בעינן שמונה שלמים או בתחילת ליל שמנה כשר והשיב כך שנו חכמים כו' דשמנה סתם נראה דבעינן שמנה ימי' לאפוקי ליל שמיני אבל ביום שהוא עצמו חייב בו ביום ואם עבר ומל בלילה לא יצא ומה טעם כשם שנימול יצחק וביצחק כתיב בן שמנת ימים נימול כו' נראה דביום השמיני נימול כו' כמ"ש דיצחק היה קרבן וכתיב שבעת ימים יהיה תחת אמו כו' גבי בכור וביום השמיני תתנו לי אמנם עפ"י מ"ש מוהראנ"ח דבגרים צודק לומר בברכת המילה דאלמלא כו' כיון שהם גדולים אפשר לומר מ"ש הר"מ ז"ל פ"ג מה' מילה דין נוסח ברכת מילה לגרים ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ג פ"ב מה' מילה יע"ש וא"כ לפי טעם מוהראנ"ח פ' כי תצא דנוסח אלמלא היא כו' תיקנו דוקא בגרים משום דנמולים גדולים ויודעים כונת עשיית המצוה כו' יע"ש א"כ כיון שצריך לומר אלמלא כו' מ"ה אומרים קודם ולהטיף ממנו דם ברית כו' לנ' דאלמלא דם ברית כו' ואפשר לומר דלהכי תקנו להזכיר דם הברית ובענין קטן שנולד כשהוא מהול עיין ה' מילה פ"א דין ז' ומ"ש בס' פרי האדמה ח"ג יע"ש בדין הנז' ועפ"י זה רמזתי שם פ' פ'ל"ל המול ימול יליד ביתך כו' והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה כו' ר"ל המול ימול שאפילו אם נולד מהול ימול וצריך להטיף ממנו דם ברית אמנם היכא שכבר היתה בריתי בבשרכם דנימול קודם זמנו תוך שמנה אזי הוא לברית עולם שאין צריך להטיף כו' זהו בבני ישראל משום דמל לשם מצות מילה אבל וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו דכיון דהוא ערל אפילו שכבר מל קודם שנתגייר צריך לחזור ולהטיף כו' דחמיר טפי כמ"ש כ"ז בה"ג וז"ש אשר לא ימול את בשר ערלתו דהי"לל אשר לא ימול לחוד מאי את כו' ומאי בשר הי"לל את ערלתו אלא ר"ל כנז' שאפילו כבר מל הערלה מ"מ צריך להטיף דם מהבשר אשר בערלתו יען את בריתי הפר ר"ל שאפילו שמל כיון שלא היה לשם מצות מילה מיקרי מפר ברית כאמור וכל זה בערל זכר ר"ל אפילו ערל שנולד מהול שיש לו זכרות לבד ואין לו ערלה צריך להטיף מבשר ערלתו יען את בריתי הפר והוא צריך ליכנס תחת כנפי השכינה והנה לענין גוי שמל את ישראל פסקו ז"ל דאין צריך לחזור ולהטיף כו' עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג בה' מילה פ"ב דין א' עמ"ש הב"ח דאי צריך להטיף ואי דוחה אלא ודאי

דאין צריך אמנם בסמ"ג כתב דצריך להטיף דוחה יע"ש ולע"ד יש לדקדק היכי כתב בפשיטות דצריך כו' דוחה והלא בש"ס בשבת אמרינן דאפי' למ"ד צריך כו' בקטן כו' אפי"ה אינו דוחה וגדולה מזו אפילו מל תוך ח' או בלילה לא אמרי' דדחי שבת הטפה למ"ד דצריך לחזור כו' ואפילו נולד מהול כנז' א"כ כ"ש זה שנימול כראוי ובזמנו נמור דאפילו למ"ד צריך לחזור להטיף שהוא ס' הסמ"ג מ"מ ודאי דאינו דוחה השבת איך שיהיה המורס מ"ל האמור דגדולה מעלת המילו' שקבלוה בשמחה וכמ"ש עדין כו' ר"ל שבז"ה הימים מרובים כו' וכמ"ש עדין גבי לענין החופה

ובזה נלע"ד כונת פ' פרשתינו תוך דיני הטומאה פסוק וביום השמיני כו' לומר דאפילו כימי דוות נידותה תטמא וירבו הימים אפי' הכי וביום השמיני כו' ימול כו' ודוד המלך ע"ה אמר שש אנכי כו' כמוצא כו' כמ"ש המפרשים אים לירכו ולע"ד עמ"ש רז"ל למה אין אומרים שהשמחה במעונו משום צערא דינוקא ודרך מהרי"ק ז"ל בפסוק אם תבקשנה ככסף כו' לעיל דרוש שני אז תבין יראת ה' רוצה לומר לעבוד מאהבה ויראה כאחד א"כ ז"ש שש אנכי על אמרתך היא המילה שלא היתה בדיבור אלא ויאמר ששון זו היא כההיא דמוצא שלל רב דיש שמחה ויראה כן בזאת איכא ששון זו מילה ולצערא דינוקא אמנם שהחיינו נאמר על השמחה מש"כ בחופה דאיכא קטטה אפי' שיצין ר"ל עתה ליכא הטעם לכן אין אומרים שהחיינו מש"כ במילה והרדב"ז ז"ל כתב דאנוסים שהם אינו כשמלין עצמם אם יודעים לברך יברך אותה ברכת שהחיינו יע"ש ובשיירי י"ד דף ק"ח וקי"ג יע"ש בינ"או

פ' קדושים

פ' לא תלך רכיל כו' לא תעמוד כו' דרך מהר"י ז"ל דבשבכת מיתר לספר אה ראיה דהקב"ה גילה לרבקה כשאמר עשו בלבו להרוג את יעקב ונתגלה לרבקה ז"ש לא תלך רכיל כו' אמנם לא תעמוד על דם רעך בשבכת נפשות והא ראיה שאני ה' גליתי כו' אמנם לע"ד ז"ש אני ה' הוא כלפי ברכיל שבן דרך כל מדבר לשון הרע מראה עצמו בדרך ענוה לו' איני מספר אלא משום לא תעמוד על דמיך שהוא מבקש לעשות כך כו' ז"ש לא תלך רכיל כו' בטענת לא תעמוד כו' דאני ה' ואני מבחין לבות בני אדם אם כונתו משום לא תעמוד או לרגל את חברו כו' בינ"או

פרשת אחרי וקדושים

מ"ח פ"נ מ"ה רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק כו' יע"ש

דרך אני"ה תאניה במחשבים במלולות כל ישראל נכנסים בלע"ר אחד ארש"ס לנחל"ה הרי זה בכ"י יותן דרך מבוא השמש אל מקום המזבח ויהי הענן והחשך בשע' זריחתן דרך המלך אף כי אמר אלהים עלי שטים עומדי' אלה פקודי המשכן משמעות דורשים איכא בנייהו וריוח ביניהם שתים כהלכתן, כמ"ש מקרא קדש אחרי מות שני בני אהרן בקרבתן ואיתא בתורת כהנים בקרבתן ר"י הגלילי אומר על הקריבה כו' ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים מסכת יומא דף כ"ג ע"א שם בדף י"ג ע"א וע"ב ועל פי הך מיגיא כתב הר"ב עץ חיים בפירוש כונת המשל שכתב רש"י מאמר ראב"ע משל לחולה שנכנס רופא אצלו וא"ל אל תאכל כו' ואל תשכב כו' בא אחר וא"ל אל תאכל כו' ואל תשכב כו' שלא תמות כדרך שמת פ' זה הזהירו יותר מן הראשון ורא"ס ז"ל גריס שלשה רופאים אחד א"ל אל תאכל כו' ואל תשכב ואחד א"ל אל תאכל כו' ואל תשכב כו' שלא תמות והג' אמר לו שלא תמות כדרך שמת פ' כו' וי"ל מאי בינייהו והיכי רמיזי ג' רופאים למאן דגריס הכי ושניים למאן דגריס הכי גם השינ אמאי לא הזכיר כדרך שמת פ' לזה תירץ עם המגיא הנז' כמ"ד שני רופאים ס"ל דבמזבח החיצון הקטירו ואחד הזהירו על ביאה ריקנית דלכ"ע שם בהיכל ליכא לאו ולא חיוב מיתה ולכך לא א"ל שלא תמות והב' הזהירו על הקטורת זרה בהיכל דיש שם מיתה לסברת הר"ס ומאן דגריס ג' רופאים סבירא ליה דלק"ק נכנסו לכן הזהירו שלא ימות על ביאה ריקנית כו' ראשון הזהירו על ביאה ריקנית בהיכל אמנם שני הזהירו ביאה ריקנית לק"ק שלא ימות ולא א"ל כדרך שמת פ' מאחר שלא נכנסו להענישם בני אהרן ע"ז הביאה רק אהרן נכנסה והג' אמ"ל שלא יקריב קטרת זרה שעל זה מתו בני אהרן משום הכי סיים כדרך שמת פ' כו' יע"ש אמנם לע"ד אפשר חילוק מ"ר שניס למ"ד שלשה והוא כי רש"י ז"ל כתב ולא ימות שאם בא מת והק' הרא"ס ז"ל אמאי הוצרך לומר זה הכא שהרי בכל התורה כולה מכלל לאו אתה שומע הין ותי' דמה שהוכרח רש"י לזה הוא מאחר דאנו צריכים לפרש ולא ימות דהיינו כדרך שמתו בניו כו' א"כ נמצא דמ"מ ולא ימות דבק עם אחרי מות ולא עמ"ש ולא יבא שהרי פשט הדבר הוא לא יבא ולא ימות כדרך שבני אהרן לא באו ולא מתו לכן הוצרך לומר דלא ימות אינו דבק עם ולא יבא אלא עם המתחיל ממנו שהוא שאם בא הוא כדרך שבאו בני אהרן ומתו כו'

אמנם הר"ל נחלת יעקב פי' דהוקשה לו ג"כ אמאי כפל רש"י ז"ל הדבר שהרי מאחר שפי' לעיל ולא ימות כדרך שמתו בניו הרי פי' ולא ימות אמור לכן תי' ז"ל הבא לומר שלא תחשוב שהוא כדרך שאר עונשי חייבי מיתה בידי שמים שאפשר שיהיה לאחר זמן לפיכך לא פי' לשון עתיד אלא לשון הווה שאם בא הוא מת ור"ל תכף בביאתו הוא מת וכמ"ש ביומא דף י"ט יע"ש וזהו לע"ד כונת מאן דאמר ג' רופאי' כו' דהכונה לומר שיש סוג אחד במיתה זו יותר משאר מיתות דעלמ' דאחד הזהירו הוא שלא יענש וימות כדרך שנענש ומת פ' ועוד בדרך פ' שהיא פתאומית בשעתא ממש שהרי מורה הוא דבאומרו לו שלא ימות הוי כאומר לו כדרך פ' אלא מש' דכאן שייך כדרך פ' לומר פיתאומית להכי חילקו ברופא שלישי אמנם בכונת הפסוקים אחרי מות שהק' המפרשים א! שאמר וידבר ה' ולא אמר מה דיבר שנית שאם הוא להודיע באיזה זמן היתה האמיר' מה חזר לומר ויאמר ה' כו' ג' תיבת וימותו שהיא מיותרת כו'

ולעד"ן לי עמ"ש הרא"ה ז"ל בפ' שמיני גבי ותצא אש כו! דפי' רש"י ז"ל דעל שהורו הלכה בפני רבן מתו שדרשו ונתנו בני אהרן אש על המזבח כו' דאע"פי דאש יורדת כו' מצוה להביא מן ההדיוט ופי' בהקריבם אש זרה היינו שהורו וכיון שהורו מעצמם היינו אש זרה ובקרבתם היינו בזמן ההוא והק' הרא"ס ז"ל דלא מצינו עונש בלא אזהר' ומאחר שלא הוזהרו אמאי נענשו ותי' ז"ל שאני שכבר היו חייבים מיתה מקודם על שהבילו כו' זהו לע"ד מ"ש קרא שאמר הקב"ה למשה אל תתמה על מיתת בני אהרן שנענשו בלתי אזהרה וטעמיו לאהרן אני מזהיר אותו ומודיע לו את העונש יען כי אחרי מות שני בני אהרן ר"ל שכבר היו חייבי' מיתה מקודם ולכך בקרבתם לפני ה' לבד וימותו יען מקודם כבר חייבים משא"כ לאהרן דצריך להזהיר אותו ולכך קאמר ויאמר כו' ר"ל שתאמר לו לאהרן האזהרה והעונש לבלתי יכשל ויתחייב כו'

או אפשר לומר כונת הפסו' אחרי מות כו' כי הנה מוהר"ס אלשיך ז"ל הק' למה מזכיר מיתתם כל שעה גם א"נ לרי' להזהי'

להזהיר לאהרן ע"י מיתת בניו כו' יע"ש באורך. דברי אלהים חיים גם מ"ש משה רבינו סבור הייתי כו' שבשניו כו' שהם גדולים ממני וממך כ"ל כמ"ש ונקדש בכבודי כ"ל במכובדי שהם שנים ולכן אמר שהם גדולים כו' אמנם עפ"הנז' אפשר דמשה רבינו סבר שהם גדולים ממנו ומאהרן אמנם למ"ד שכבר היו חייבים מקודם ז"ש הקב"ה למשה רבינו וידבר ה' ר"ל להוציא מלבו דבר זה שעלה בדעתו שהם גדולים מהם א"ל אחרי מות שני בני אהרן והבנת כי בקרבת' לפני ה' ר"ל שהיו מעולים וחשובים יותר מכם מש"ה מתו לזה אמר וימותו ר"ל שאינם גדולים מכם אלא מה שבחר בהם יותר מכם היינו משום שכבר היו חייבי' מיתה מקודם . ועני' שמתו בהקרבת הקטרת י"ל דרך אגב לשון רש"י בד"ה כי בענן כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"א ה' עבודת יוה"כ פ"א דין ז' ועיין גם ג"כ מ"ש בפ"ד דין א' וספרי מנחת בכורים ביומא דף נ"ג שהוא בדף י"ג מספרי ע"ב וע"ג וקצת מע"ד ועיין בספר פרי האדמה ח"א שם פ' ה' דין כ"ה והוא בדף ק"ן סוף ע"ב וע"ג וע"ד ודף קנ"א ע"א וע"ב וע"ג

ועפ"י הנז' יהיה רמז הפסוק במשלי סי' כ"ד הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשך כי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות הוא יבין ונוצר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו כו' ר"ל כדי להציל כו' ז"ש הצל לקוחים למות כו' אפילו שיהיו חייבי' מיתה ומטים להרג מאחר חיובי' אפילו תאמר לו אם תחשוך ר"ל שלא יורה הלכה לפני רבו וכמ"ש ז"ל על שהורו הלכה לפני רבן ואם לאו היו כלולים עדין וא"ת אם ישאלוך איך תאמר לא ידעתי זה ויבא אחר ויאמר אותו ותחשב א"ו גרוע לזה אמר תוכן ליבות הוא יבין ונוצר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו כאלו אתה הורית לדעת יהיה שכרך כו' וכמאמר כל המקבל כו' עיין בתי"ט ולע"ד הנה פורק עול אבל עיין שנו' אבל התם מפנה תכל וכל ועיין בס' הנ"ה דף ל"ז ועיין תשו' הרב דרכי נועם דף רע"ו יע"ש

דרוש שני אחרי וקדושים

משנת חסידים פ"ב לא עליך המלאכה לגמור כו' עד לעתיד לבא יע"ש

יחד ה'מרבה ו'הממעיט ה'אדם אשר יאחז בכנף מעיל חכמה ועשה פרי למעלה פרי צדיק עץ חיים היא למחזיקים גם את זה לעומת זה בדרך שאדם רוצה לילך כל הישר בעיניו זה דרכם כסל למו במחול משחקים . לא כאלה חלק יעקב כי אם בתורת ה' לילה כיום יאיר ובתורתו יהגה בהיר הוא בשחקים , זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם תורתו קבע לא פנה אל רהבים כאורח כל ארעא בנקיקי הסלעים אלה העדות והחוקים , כמאמר התנא אנטיגנוס איש סוכו כו' אל תהיו כעבדים כו' ע"מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים כו' שלא ע"מ לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף י"א ע"ד וי"ב ע"א על מס' ר"ה דף ד' יע"ש ועוד הק' הר"ב רצוף אהבה דמאי ק' להו לתו' מברייתא למתניתין הלא מתני' איירי בשאר מצות אבל במצות צדקה דאיירי בברייתא לעולם דשרי כמ"ש בחנוני נא אמר ה' בזאת כו' ותי' ז"ל דאינו מותר לנסות במצות הצדק' כי אם דוקא בשביל שיתעשר לא בשאר עניינים כגון שיחיה כו' יע"ש

ועפ"י זה נ"ל כוונת מקרא קדש נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל כו' די"ל כפל נתן תתן גם בתתך לו גם כי בגלל הדבר הזה הוא שפת יתר והנ"ל כי יברכך ה' אלהיך אמנם אמר נתן תתן ר"ל אע"פי שנתת פעם אחת בשביל שיחיה כו' ולא עלתה לו מ"מ תתן פעם אחרת ואל ירע לבבך בתתך לו שלא נתקיים דבורך יען מה שאמרתי לך הוא והרקותי לכם ברכה דהיינו דוקא להתעשר שרי לנסות ז"ש כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' שיתעשר אבל לדבר אחר אסור לנסות ועיין מ"ש רש"י ז"ל שם דף ד' ד"ה ה"ז צדיק גמור אם רגיל בכך נראה שאם רגיל לומר בכל פעם הכי ה"ז צדיק גמור אבל בשביל מלוה אחת פעם אחד אין סברא דקאמר צדיק גמור אלא דלפי זה ק"ק מאי פריך ומי החמיץ כו' שהרי הברייתא דקרי ליה צדיק גמור היינו שברגיל בכך אמנם י"ל דהא מיהא יליף שפיר דמלוה הוי דאל"ת"ה אפילו שיעשה אותה אלף פעמים אדרבא מגרעות כתן אלא ודאי דמלוה היא א"כ אמאי קאמר דהחמיץ משום דקאמר מצלאין כו' והוכרח רש"י לפרש הכי דאל"כ היכי יהיה צדיק גמור בשביל פעם אחד אמנם בפסחים דף ח' פירש רש"י ה"ז צדיק גמור בדבר זה נראה שתי' באופן אחר דה"ז צ"ג ר"ל במלוה זו בלבד ר"ל שעשאה כתקנה ולפי זה אין צורך לומר דרגיל בכך אמנם בס' עין יעקב של פי' הכותב הביא ה"ז צדיק גמור בדבר זה אם רגיל כו' נראה שרצה להבין במ"ש רש"י בדבר הזה ר"ל בשביל מלוה זו הוא צדיק גמור אם רגיל בכך ועפי"ז נ"ל מ"ש הכתוב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם ר"ל דמעשה הצדקה תועיל לכל דבר אם יתן בשביל שיחיה בנו או דבר אחר זהו מעשה הצדקה שלום דהיינו החיים כמ"ש ז"ל כל זמן שיש שלום בד' יסודות של האדם הוא בריא אולם וזה הרגיל בכל ענין לומר כך יובטח בשלום חייו ועבודת הצדקה ר"ל שהוא רגיל בכך לעולם אזי ה"ז צדיק גמור כו' וז"ש השקט ובטח כו' כל ימיו וכמ"ש מהרא"ח ז"ל דע"כ לא הזהירנו התנא אל תהיו כעבדי' כו' אלא באומר על מנת דאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כדקי"ל בעלמא משום דכמלא שהוא אומר בפי' דעל מנת כן נותן ואם לאו תוהא א"ו ודאי איכא איסור אבל לומר בשביל כו' שרי וה"ז צדיק גמור או למאן דמפרש דמתני' דאבות היינו מילי דחסידות שאפי' לומר בשביל כו' לא יאמר אע"ב דה"ז צדיק גמור אמנם בלבו שרי ומלוה להיות רגיל בכך ז"ש הכתוב מי האיש החפץ חיים דהיינו בשביל שיחיה או אוהב ימים לראות טוב ר"ל שיזכה לחיי עוה"ב צריך ג"כ תנאי אחר נצור לשונך מרע שלא יאמר בשפתיו ע"מ כו' דזה אסור וגם ושפתיך מדבר מרמה דהיינו בשביל כו' דהוא משמע בין יחיד בין כו' אבל אפשר דבלבו שאם לא יגיע לו הדבר יהיה תוהא א"ו להכי קאמר ושפתך כו' אלא סור מרע ועשה טוב שיהיה עשית הטוב בלי שום ביטוי שאלה אזי יזכה כו' ועמ"ש הרי"ט ז"ל בפ' קדושים דף קכ"ו כי דבריו ז"ל צריכים ביאור

ועפ"י פ' פי' ואתחנן אם יוספים אנחנו כו' קרב אתה ושמע כו' ואת תדבר אלינו ושמענו כו' וישמע ה' את קול דבריכם כו' היטיבו כו' מי יתן כו' ליראה אותי כו' למען ייטב להם ולבניהם לעולם כי הנה הדיוקים מבוררים בפרטות אומרו הן הראנו כו' היום הזה ראינו כו' היום הזה ראינו כי ידבר כו' א"כ אמאי אמרו אם יוספים אנחנו כו' ומתנו מאחר שכבר שמעו ולא מתו והנה חכמי קאשטיליא אמרו אם יוספים שיחיו אח"ך נתרלו לומר ומתנו מאחר כי עתידים להחיות אמנם עם הנז"ל י"ל כי הם רוצים לשאול מאתו יתברך חיים בגלל המצות רק שלא רצו לבטא בשפתים לכן אמרו הן הראנו כו' היום הזה ראינו כו' א"כ מאחר כי נותנת חיים לעושיה לכן בקשו דרך נסתר לשאול מהשי"ת לטוב להם לכן אמרו אם יוספים אפשר כי עוד לא נזכה להיו' שומעים קרב אתה ושמע כו' ושמענו ועשינו כי בכל אלה הדברים מובן מהם כי רצונם לשאול החיים והטוב לכן א"ל וישמע ה' את קול דבריכם ר"ל המובן מדבריכם אמנם היטיבו אשר דברו מאחר כי לא עשו הענין בתנאי גמור ונתחכמו

בלבונם לשאול לכן מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כו' כל
הימים כי מאחר שהם דברים שבלב ולא ניטו בשפתים כל
כי הא' מותר למען ייטב להם ולבניהם עד עולם

והנה לע"ד להבין כונת המשנה והסיפ' דקאמר ויהי מורא
שמים עליכם כי הוא דבר תימה מאחר שאמר
אלא הוו כעבדים שלא ע"מ כו' ודא' כי אין לך ירא שמים
גדול מזה אמנם נל"ל עמ"ש בס' העיקרים במאמר ג' פ' ל"ד
להבין לדעת אנוש ענין יראת ה' כי עיקר עבודת ה' אשר
ליונו שתהיה בשמחה והוא דבר קשה לעין השכל כי הירא אינו
שמח ומי שהוא שמח אינו ירא כי היראה ישבר לבו ויתעצב
אמנם כתב ז"ל משל לזה לאדם שהוא ראוי לגדולה ומעלה
וכבוד או עושר אמנם צריך טורח ועמל ויגיעה ובזמנינו כענין
שלוחי א"י ובתינוקות כשמעלים אותם ממדרגה למדריגה
אפילו כי בודאי הוא להם לעמל וטורח ויגיעה יתירה וצער
ובזמן העמל יתעצב מ"מ בהיותו הוא משער בנפשו המעלה
והכבוד אשר ישיג ישים כל העמל והטורח לאין נגדו כן הוא
ביראת ה' כי בהיות האיש משער גודל המעלה המושג אליו
ביראת ה' מרוממותו יתברך לא יחוש לכל העצבון כלל וכן
כתב הרב מוהרי"ק ז"ל כונת שלמה המלך ז"ל אם תבקשנה
ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' כי טורח הוצאת
הכסף המחצבו כי הוא מעורב עם השים או אדם שיש לו
מטמון תחת ידו במקום נחשים שרפים ועקרבים ואימת מלכות
כמה יגיעות וטרחות יטרח להשיגו אבידה רבה עליו ואפי"ה
הוא שמח מהמטמון ז"ש אם תבקשנה כו' אז תבין יראת ה'
בשמחה ולע"ד ז"ש אנטיגנוס אל תהיו כעבדים כו' המקווים
יען אי אפשר ע"י זה לעבוד מיראת הרוממות יתברך יען
כל כונתו בשביל הפרס ואם יהיה לו צער גדול אזי לא ירצה
לא שכר ולא טורח ונמצא שאינו עובד מיראה אמנם אם הם
כעבדים כו' שלא ע"מ שהם לא התכו לעבור בשכר אלא כונתם
כדי להשיג המעלה היותר גדולה ואזי כל מה שיבא עליו
צער וטרחא מקבלו בשמחה רבה נגד מה שעתיד להשיג ז"ש
ויהא מורא שמים עליכם ר"ל כי ע"י תדעו ותבינו יראת ה'
והיכי יתכן כמ"ש גילו ברעדה וטפ"י הנז' יובן פ' משלי יראת
ה' תוסיף ימים כו' עוד אפשר לומר ויהי מורא שמים עליכם
כמ"ש במדרש שמואל פ"א משנת רבי יוסי איש ירושלם אומר
יהי ביתך פתוח כו' ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו
כו' מכאן אמרו כו' דיוסי ן' יוחנן אל תרבה כו' עם האשה
ומדקאמר סתם עם האשה ה"א ידועה בא רבינו הקדוש
ודייק באשתו אמרו כו' ואח"כ הבאים אחרי רבינו הקדוש
הוסיפו מכאן אמרו כו' כפי' רע"ס וכן מצינו בסוטה שהוסיפו
במשנה משמת רבי כו' הכא נמי סדר רבינו הקדוש ס' משנת
אנטיגנוס ויען כי אירע תקלה באותו זמן כשאמר מימרא זו
לתלמידיו צדוק וביתוס כו' כנודע כמ"ש רע"ס פ"א משנה י"א
לזה רבינו הקדוש אחרי כותבו מימרת אנטיגנוס כתב ויהא
מורא שמים עליכם לא א"ו שאין שכר ועונש אלא שלא יטעו
כאותם הטועים ועפ"י דרך הרב ברוך אנג'יל הובא בס' באר
יצחק דף מ"ב במשנה זו עם המשל וההפרש בין משרת המשכי'
עצמו בשכר קצוב את המלך למשרת אשר לא ירצה שכר כי
אם רצונו לשרת כדי להתייחס בכלל משרתי המלך כמה מעלה
ישיג בין בהיותו חולה או בריא משא"כ למשרת בפרס קצוב
זהו רמז מ"ש במשנה רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו
האדם דרך עלה טובה כל שהיא תפארת לעושיה כי המשרת
בלתי פרס קצוב יהיה תפארת לאדון כי הכל רוצים לשרתו
חנם ותפארת לו מן האדם כי עבד מלך מלך ועפ"י זה יובן
פ' הלא כבא לאנוש כו' איוב ז'

או אפשר מ"ש ויהא מורא שמים עליכ' עמ"ש התי"ט במשנה
לא עליך המלאכה לגמור כו' ודע מ"ש אל צדיקי' לעת"ל
כי הנה לכאורה נראה שחולק עמ"ש אנטיגנוס אל תהיו כו'
וכתב ז"ל דהכונה אינה ח"ו שיעבוד ע"מ לקבל פרס אלא
שתדע דרך ידיעה בלבד והיינו שאם ח"ו פגע בך מנוול כו'
ואז צריך להלחם עמו שתחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה להכי
קאמר ודע מ"ש ש"ן לעתיד לבא יע"ש ז"ש אנטיגנוס אל תהיו
כו' אמנם אם פגע בך מנוול זה אזי ויהא מורא שמי' עליכם
כשהוא לענין יראת ה' מותר לחשוב בשכר לעת"ל

אמנם באופן אחר יש לומר וגם להבין מה שאנו הקב"ה
בפרשתינו לא תלין פעולת שכיר כו' ונקדים מאי
דאיתא בפ' המקבל דף קי"ו ע"ב ת"ר מנין לשכיר יום כו'
ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב ה' שכירות פרק י"א דין
א' שם דף ק"י וקי"א ע"ד קי"ב אלי עמוד ראשון ועיין מ"ש
שם בה' שכירות פ"ט דין ד' ועיין מ"ש בס' פני שלמה במשנת
אנטיגנוס עם המושיב אמוני כו'

איך שיהיה הנה כתב הטור ז"ל דשאני בין שכירות לקבלנות
לגבי שכירות איתיה להאי טעמא כי לי בני' עבדים
אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו כו' יע"ש ז"ש לא
עליך המלאכה לגמור ר"ל שאין אתה קבלן וא"כ א"ת מאחר
שהוא שכירות איני יכול לחזור בי להכי קאמר ואין אתה בן
חורין לבטל הימנה כי זהו דוקא בין אדם לחבירו אבל לגבי
הקב"ה כי עבדי ה' גמורים אנו ואין אנו בני חורים לגביה
לכן אין אנו יכולים לחזור אלא לעובדו כל הימים כעבד
נאמן כי"ר בילא"וא שעכ"י וממ"ל

דרוש שלישי

פ"ג דאבות הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה
הימנו רוח המקום נוחה הימנו כו'

יעלזו הצדיקים ישמחו הישרים בלבותם שומר מצוה
לא ידע דבר רע ה' יהיה בכסלו לא ימנע טוב
להולכים בתמים הודיע דרכיו לעמו ישראל נושע בה' תשועת
עולמים כמ"ש במאמרינו הנ"ל פתח השער כל שרוח הברינ'
כו' וכל כו' וכתב התי"ט דאי תנא רישא הו"א אבל מי שאין
רוח הבריות נוחה הימנו משום דנוטה אל קצה האחרון
מהחסידות מכל מקום רוח המקום נוחה הימנו קמ"ל כלל
זה דכל שאין רוח כו' ואי תנא סיפא לא משתמע
רישא משום דהו"א דאפשר דרוח הבריות נוחה הימנו משום
דמראה עצמו בסימני טהרה ואין רוח המקום קמ"ל דסימן
מובהק הוא בשני ההפכים בין החיוב ובין השלילה וה"ט
כדכתיב ואת רוחי אתן בקרבכם הרי רוח המקו' ורוח הברינ'
כו' ואל קוטב זה אמרתי לע"ד כונת הפסוק אני אוהבי אהב
ומשחרי ימצאונני דמאי ריבותא היא זו ומאי סמך ליה ומשחרי
כו' אלא הכונה כמ"ש ז"ל דכל השונא לישראל כאילו שונא
לשכינה כו' וכן האוהב כו' כאילו כו' זהו שאמר אני אוהבי
שהם אוהבים את ישראל ומתנהג במידה הבינונית שרוח הברי'
נוחה אני ג"כ אוהב אותו ואינו צריך שילך בקצה אחרון של
החסידות והא ראיה כי משחרי ימצאונני דקדמה שכיל ואתי
ואינו מהשם להמיתנו כל שכן שצריך האדם שלא להכביד
לעיני כל ישראל בקצה החסידות ומו"הר הרב המובהק' כמה"ר
בנימן מעלי הכהן ז"ל היה אומר עמ"ש בזוהר דהיצר הרע
שוחק לפני האדם ומראה לו עד שיחטא ואחר כך הוא עולה
ומשטין עליו אבל הש"ית אוהב לאוהביו שומרי מצותיו ומשחרי
ימצאונני כו' הסך המשטין שאחר שפיתהו לעבור עבירה אחת
שעשה מבקש אותו ואינו שעלה להשטין עליו והנה בלשון
כה"ה דנקט כן אמרו בשבועות סוף המסכתא גבי המחזיר
חובו כו' רקנ"ה וסי' רש"י והרא"ש דפי' החזקה טובה וכ"פ
רש"י בפ' הזהב דף מ"ח שאמרו אא"ב מעות קונות כו' אלא

אי אמרת מעות אינם קונות אמאי קאי באבל משום דברים ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו ומשני דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל דברים בלי מעות לא קאי באבל ופירש"י אין רוח חכמים אין נחת רוח לחכמי ישר' במעשיו של זה אין דעתו נוחה עליהם הימנו על ידו ובמס' קדושין דף י"ז גבי לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו ומת לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו פרש"י אין דעת חכמים נוחה עליהם במעשיו כלומר אין מחזיקים לו טובה שלא הצריכוהו לכך הרי שהרכיב שני הפירושים החזקה טובה ונחת דעתם במעשיו ומשו"הכי תמה הר"ב תי"ט ז"ל אמאי רש"י ז"ל בפ' הגוזל דף כ"ד ע"ב גבי הגזלנים ומלוה ברבית שהחזירו אין מקבלים והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו פירש"י ז"ל אין רוח חכמים וחסידות בקרבו ולע"ד נל"ל דבשלמא גבי שביעית דלא חייבה רק פעם אחת שיאמר משמט אני ואח"כ יכול לקבל כמ"ש קרא וזה דבר השמיטה בדיבור תליא כו' כמ"ש רז"ל אם כן מה שטובה ומחזיר דעתם נוחה שאינו נוטל דלת ומחזיקים לו טובה וכן בהפכו אין רוח כו' אין דעתם נוחה בשביל מה שלא החזיר כדי לקיים מ"ש בתורה שמוט כו' שהרי היה יכול לקיי' בדיבור לבד שיאמר משמיט אני כו' גם בגר שלא חייבו חכמים להחזיר והחזיר אין רוח חכמים נת"ה ר"ל אין חכמי' מחזיקים לו טובה יען הם לא הצריכוהו להחזיר אבל בענין השבת גזילה ורבית דהיינו דכוותא דכתיב בהו והשיב את הגזילה כו' וחייב הוא להוליכם אפילו למדי א"כ אם לא יקבל ממנו משום שלא יבאו לימנע זה אינו אלא חסידות גמורה אפילו שהתורה אמרה לו בענין זה שיקבל והוא מתחסד מה שאין כן באינו מתחסד ומקבל כמ"ש בתורה והשיב כו' אזי לא שייך לומר אלא דאין בקרבו חסידות

והנה גם במס' שביעית גבי מ"ש כל המטלטלים נקנים במשיכה וכל המקיים את דברו רוח"נה פי' רע"ס וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור כו' ואע"פיכ המקיים את דברו ואינו חוזר בו ואפילו שלא משך רוח חכ"ה והכי תנא איפת צדק כו' שיהיה הין שלך צדק כו' דפי' באיירי דנתן מעות ואפי"ה אי מקיים רוח חכ"ה ואם לאו אין רוח חכ"ה והר"ב תי"ט ז"ל כתב דמתני' איירי בלתי נתינת מעות שאם נתן מעות היכא שחוזר בו לא סגי מה שאין רח"נה אלא גם עומד במי שפרע כדאמרינן במציעא והביא ראיה מדאמרינן התם ואי מ"ח אנו אין לנו אלא שאין רחנ"ה החוזר מדברים אבל דברי' ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל וכתב דנ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל כל זמן שלא משך יכול לחזור אפי' אחר נתינת מעות כו' מ"מ קאי באבל כו' ע"כ הרי דלתי"ט ז"ל היכא שנתן מעות אע"ג דיכול לחזור מ"מ המקיים את דברו לאו דיבותא היא ואין לומר רוח חכמים נחה הימנו ולרע"ס נראה בהדיא אפילו בנתינת המעות מ"מ המקיים את דברו רחנ"ה וי"ל אמאי התי"ת לא הזכיר סברת רע"ס שהוא הפך מ"ש הוא ז"ל ולע"ד נראה דרע"ס אזיל לשיטת רש"י ז"ל שפירש בש"ס גבי מימרת רבא אנו אין לנו אלא רח"נה פירש רש"י אין לנו קללה אחרת כו' נראה דר"ל דכמ"ש לעיל דקאי במי שפרע בזה קאמר רבא אין לנו קללה אחרת דהיינו מי שפרע אלא אין רוח חכמים נח"ה דאינו הגון בעיני חכמים והיינו משום דהוקשה לרש"י ז"ל דאם רבא קאי לחוזר בדברי' בלבד הרי הכי אמרו בברייתא והחוזר בדברים כו' אין רוח חכמי' נח"ה דמש"ה הוצרכו התו' לומר דרבא מה שהוצרך לומר הכי היינו דלא נימא דפי' אין רוח חכמים נח"ה היינו מי שפרע אמנם רש"י ז"ל עדיין ק"ל מ"ש רבא אנו אין לנו דמשמע דלא כאחרים שאומרים קללה אחרת ותוכרח דהיינו שהיו אומרים מי שפרע והוא אומר אנו אין לנו כו' א"ב שאמרו בש"ס דברים ואיכא בהדייהו מעות קאי באבל דברים בלבד אין רוח חכמים נח"ה היינו דגם היכא דאיכא מעות ומקיים דברו רוח חנ"ה דבהא מיהא שוים רבא והברייתא אמנם התו' ס"ל דרבא והברייתא שוים בכל לגמרי דהיכא דאיכא מעות קאי באבל והיכא דליכא מעות הוי דאין רוח חנ"ה לכן רע"ס נקט כשיטת רש"י ז"ל ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"ד בה' מכירה פ"ז דין ח' ובח"ב נ"כ בס יעש"ב

איך שיהיה הכא הרי"ף ז"ל הביא הירושלמי בשם רבי יעקב מי שאמר ליתן מתנה לחבירו יכול לחזור בו אלא דבשע' שאומר צריך שיאמר בדעת גמורה ע"כ ומוקי לה מרן בב"י במתנה מרובה מש"ה יכול לחזור בו מ"מ נפקא מינה דאפי' שהיה בדעת גמורה כל שהוא מתנה מרובה יכול לחזור והר"ב כנה"ג הק' לפי זה למוהר"י וייל שכתב בסי' פ"ב ה"מ דמלי למהדר כשהוא מתנה מרובה היינו היכא דלא א"ל בהדיא בדעת גמורה אני נותן לך כו' הרי שכתב שכל שהוא בדעת גמורה אינו יכול לחזור והוא הפך הירושלמי הנזכר ובזה תי' הכנה"ג ז"ל דמוהר"י וייל מפרש דברי הירושלמי דהכי קאמר אלא כדי שלא יוכל לחזור בו צ"ל בדעת גמורה כו' עוד תי' דאפי' דיפרש מוהר"י וייל הירושלמי כפי' הרי"ף היינו שיהיה בדעת גמורה כדי שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב ואז יכול לחזור בו אבל פי' בשפתיו ראה כי בדעת גמורה אני נותן לך אזי אינו יכול לחזור בו יע"ש ומה שיש להק' בשני תי' הר"ב כנה"ג ז"ל מבואר בפרי האדמה בס'.

אמנם עם חי' מוהר"י וייל ז"ל הנז' יש לומר בפסוקי שמואל ראשון סי' ט"ז והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ויאמר דוד אל האנשים לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה לפלשתי הלז והסי' חרפה מעל ישראל כי מי הפלשתי הערל אשר חרף מערכות אלהים חיים כו' ויאמר לו העם כדבר הזה לאמ' כה יעשה לאיש אשר יכנו די"ל חדא מה בקש לדרוש מאיתם אחרי שכבר ספרו לו והיה האיש אשר יכנו כו' ועוד הוא מבקש לידע איך היתה אמירת שאול מה לו להגדיל התדורה והסיר כו' כי מי הפלשתי כו' אשר חרף כו' ועוד מה השיבו לו כדבר הזה לאמר ככה יעשה כו'

אמנם יובן עמ"ש שהוא כבר שמע שאמר עושר גדול כו' ואת ביתו כו' ואת בית אביו יעשה חפשי כו' שהוא מתנה מרובה מאד אפילו לגבי הנותן וא"כ יכול לחזור בו אמנם עדין יש חילוק של הר"ב כנה"ג לדעת מוהר"י וייל ז"ל שאם היה בדעת גמורה או שהוציא בשפתיו אזי אינו יכול לחזור בו לכן שאל מאיתם אם שאול אמר כדברים הללו כי מי כו' אזי ודאי שזהו בדעת גמורה לזה השיבו לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה כו' ר"ל ששאול כן אמר קודם אמירת המתנה וא"כ אע"פי שהיא מתנה מרובה אינו יכול לחזור בו ותוכה בהם או י"ל עם מחלוקת הר"מ ז"ל דבעינן דבר קצוב וז"ש מה יעשה שיהיה קצבה לעושר גדול דקאמר גם אמר לאיש אשר יכנו כי מדין נדר יתחייב כיון שהוא לת"ח בפרטו' שהלכה כמותו בכל מקום כמ"ש וה' עמו כו' כמ"ש מרן בח"מ דאע"ג דמתנה מרובה כו' מ"מ מדין נדר כו' גם והסיר כו' ר"ל דלא שייך לומר כההיא דטול דינר והעברני דמטעהו כו' יען הכא א"א ע"י אחר כי אחר או יכנו או יברחנו אבל צריך דוקא יכנו להסיר חרפה כו' וזה הוא חכמה ואינה מלאכה וכמ"ש מוהרשד"ם ז"ל לענין רופא דשכר חכמתו נוטל ויאמרו לו העם כדבר הזה לאמר ר"ל ענין כזה אין צריך קנין רק בדבר הזה באמירה סגי יען הוא הצלת כל ישראל כו' או אפשר מה יעשה בצי"רי תחת היו"ד דהו"ל למימר בפת"ח שהוא לגבי שאול לכן י"ל דלא קאי לשאול רק אל דוד אם זה הוא כענין טול דינר כו' דשכרו שני זוזין לכך מטעהו או כאן שוויו ספק לכן שאל מה יעשה ר"ל אמיתות

שוויו מהו כו' וכשיבהו בדבר הזה ר"ל כשקוא עניין כזה לטוב' כן יעשה בכ"די שכן שכרו גם פסוקי' שמואל שני סי' ז' ויבא המלך דוד כו' ויאמר מי אנכי אדני אלהים ומי ביתי כי הבאותני עד הלום ותקטן כו' ותדבר כו' וזאת תורת האדם כו' ועתה ה' אלהים אתה הוא אלהים דברת ומברכתך כו' כ"ל מי אנכי כו' ומ"ין נדר יש חיוב בין אדם לחבירו וזאת תורת האדם אמנם ה' האלהים ולך נאה ולקיים כל הבטחותך ז"ש ועתה כו' אתה הוא כו' גם ודבריך יהיו אמת כי מוכרח כי יהיו אמת וקיים להתקיים בי משא"כ בבני אדם ולכך ותדבר אל עבדך את הטובה הזאת לכן כיון שמוכרח הדבר להיות א"כ עתה יהיה לשון ברכה גם כן ומברכתך יבורך בית עבדך כו' לעולם או אפשר עם דין תפום לשון ראשון או לשון אחרון יען אמר ליה ביתך וממלכתך לעולם לפניך וא"כ אמר כסאך יהיה כו' דסתרי אהדדי ובין לר"ן דמספק' אמרינן תפום לשון אחרון בין לרב דס"ל תפוס לשון אחרון א"כ זרעם בספק לכן אמר א"כ ודבריך יהיו ולא אמר ודברך יהיו אלא שני דברות לי ולזרעי וז"ש ועתה ה' אלהי כו' וברך את בית עבדך לעולם כו'

והנה עניין שמיכות כל שרוח הבריות כו' עם מימרת רבי דוסא לרמוז דאפילו לרוח הבריות נח"ה מ"מ אלו ד' דברים מוליאין כו' והיינו שינה של שחרית הרבה מבטלתו מהתפילה שהיא תחת קרבנותינו ושיחת הילדים לעגי שפה באין מבין אפי' פי' המילות בשעת התפילה ויין של צהרים דממשיך ומבטל ק"ש והספירה או שיחת הילדים ממש שמבטלי' לאביהם או כפי' רש"י בחורים מתפתחים בדברי ליצנות ורודפים אחריהם בני אדם כקורא בהרים וכרודף אחר הקיי' וב"ת עונשו גדול ותחי' עניות וסיפה כלייה וכמ"ש בירושלמי וכל המנבל פיו אפילו גזירה לטובה זה שבעים שנה כו' וגם השומע נענש כמ"ש זעם ה' יפול שם ויש'יבת בכ"כ של ע"ה כמ"ש בזוהר לית ליה חולקא כו' וכמ"ש בפרשתינו ואל יבא בכל עת דבריך מורא חזרתי לנושאי מקדש לפני ה' תטהרו כמ"ש המפרשים בעבירות שבין אדם לחבירו קודם כו' וגדול השלום כו' עוד לפני ה' דבר המסור לה' שהוא מחשב' דעוונה גדול מעבירה עצמה והיינו הרהור כו' לש"הר כו' שנאה כו' ותי שבילו למחות עוד לפני ה' כבוד ת"ח שדרשו מתיבת את ה' תירא לרבות ת"ח וכל הכתוב לפני ה' תטהרו לגמרי לא דרך ליצנות גם המסור לה' עון המשקלות כמ"ש הטומן משקלותיו במלח כו' דגורם ה' דברים מחלל כו' מסלק כו' מפיל בחרב גולה אותם מארכם מטמא את הארץ דלזה אין תרופה כמ"ש המוכן אתם בתוך טומאתם ר"ל הכי נידה זיבה כו' לא ע"ז וג"ע פרילות הנפים והאנשים כמ"ש הרשב"א בב"י בפ' לא תתאוה בפ' ואתחנן שלא יקשיט עצמו כדי שלא יתאוו אחרים או מטמא כו' בעניין התולעים כמ"ש לא תשקצו את נפשותיכם בכל מיני פירות בקיץ או לפני ה' שע"י הצדקה משרה השכינ' עליו בחייו ובמותו ומקרב הגאולה כמ"ש ושביה בצדקה בע"ה בילא"וא שטכ"י

פרשת אמור

פרק ד' רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה כו' ואל בינתך אל תשען, רצה הקב"ה לזכות ליש' זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם נפש עמל עמלה של תורה הא למיגמר הא לאגמורי דבר תורה, ויש שכלו לסבול שעבודא דאורייתא עונה ביום ובלילה כלביא יקום להיות גולה למקום תורה, כמ"ש התנא הוי גולה למקום תורה ואל תאמ' שחבריך כו' ואל בינתך אל תשען והרב הגדול מרן זקני מוהר"י אאג'ין פי' שם כונת התנא כי משיבת ג' טעמים יתרשל האדם מדברי תורה ולא יחזור אחריה או להיות בטוח בזכות אבותיו ואומר שהוא ירושה לו לזה אמר ואל תאמר שהיא תבא אחריך ותיבת אל תאמר מושכת עצמה ואחר עמה עוד אל תאמר שחבריך יקיימוה בידך כההיא דר' אלעזר ן' ערך ששכח כל ת"ר על שנמשך אחר עידוני' והתפללו חביריו עליו כו' גם על זה הזכיר ואמר ואל תאמר שחביריך יקימוה בידך כו' (אמר הכותב מ"מ הרואה יראה שם בש"ס בההיא דר"א ן' ערך דקאמר דרבי נהוראי הוא ר"א ן' ערך והוא סדר משנה זו על המעשה שאירע לו ואישתמיטתי למרן) עוד ואל בינתך אל תשען וזה תקן מה שדקדק התי"ט של פי' רע"ס ז"ל שפי' ואל תסמוך שחבריך כשיבואו מבית הרב ילמדו אותך מה שלמדו אלא הוי גולה אתה בעצמך שאינו דומה שומע מפי הרב כו' וכתב התי"ט והכל חלוקה אחת שלא יסמוך ויאמר כו' ובלשון התי"ט י"ל שהיל"ל ואל יאמר ויסמוך שהרי מ"מ הכל חלוקה כו' היינו מ"ש ואל תאמר שהיא תבא אחריך ר"ל שיבאו ת"ח אצלך ותסמוך עליהם ללמוד מהם כו' וא"כ היל"ל ואל תאמר ואל תסמוך כו' אלא נראה מלשון רע"ס דחלוקא שהיא תבא אחריך לא קאי לחביריו אלא שיבאו ת"ח וילמוד ושחבריך היינו חבריו שלמדו מהרב וא"כ הם ב' חלוקות

איך שיהיה או הכי או הכי מוכרחים אנו לומר דחלוקת אל תאמר שייך נמי לשחבירך יקיימוה והיינו מ"ש הרב מ"ז מוהר"י אאג'ין ולמפרים דגרסי ושחבריך בוי"ו אתי יותר שפיר איך שיהיה נמצא דג' בטחונות הם שע"י יתרשל האדם מעסק התורה האחד לבטוח בזכות אבותיו או משום ירושה והב' שחביריו יתפללו עליו והג' שבוטח בחכמתו לזה נ"ל דרמז שלמה המלך ע"ה במ"ש בטח אל ה' בכל לבך ואל בינתך אל תשען ר"ל דבכל העניינים גדולה ההבטחה ואייבר ליה חיליה אמנם לענין החכמה והבינה לא ז"ש בטח אל ה' בכל לבך לכל מילי רק לענין בינתך אל תשען בשום אחד מהבטחות כנז' כו'

ועפ"ז ג"כ יובנו פסוקי משלי סי' כ"ב כי נעים כי תשמר' בבטנך כו' להיות בה' מבטחך הודעתיך היום אף אתה דהכונה עמ"ש כי לעולם ההבטחה הוא העיקר אמנם לענין הקריאה הודעתיך היום אף אתה שצריך שתשרת ותגלה עצמך לעסוק בה ואל תסמוך על אלו ההבטחו' ועפ"ש פי' רע"ס והר"מ ז"ל עוד בכונת התנא לומר שאפי' שאתה חריף ומפולפל עם כל זה אני אומר לך שתהיה גולה למקום תורה מפני שחבריך יקיימוה בידך בתשא ותתן עמהם וזהו שמסיים ואל בינתך אל תשען שהכל דבר אחר הוי גולה כו' ובזה יובן מ"ש הט אזניך ושמע דברי חכמי' וכמ"ש רש"י ז"ל ללמוד תורה מהחכם כל שהוא ודייק הט אזנך שתשפיל עצמך כדי לשמוע דברי חכמים ואף אם תהיה חכם ומפולפל כי נעים כי תשמרם בבטנך אחר עיונך לעומק ההלכה שלא תשכח אמנם בתנאי כי יכונו יחדיו על שפתיך שתפלפל עם כי ע"י זה יתקיים החכמה ולא תשמרה בגופך לחוד וזהו מ"ש שחברך יקיימוה בידך אמנם רש"י פי' כי נעים כי תשמרם כו' היינו כשיכונו כו' כשתוליאם משפה ולחוץ כדי שלא תשכחם וזהו שאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו כו' ובזה יהיה כעץ שתול כו'

אמנם הר"ב פני שלמה דף מ"ו כתב דיובן עמ"ש במסכת ע"ז א"ל רב חסדא לרבנן כו' ומסתפינא דשבקיתו לי כו' אתו לקמיה דרבא א"ל ה"מ בסברא אבל גירסא לא וקו' מהרש"א ז"ל מפ' על פליגי דנראה דעדיף משנים בכל ענין ותי' בש' ת"ל דתחילה קאמר בתורת ה' חפצו וא"כ יהגה דהיינו בעיון ואז והיה כעץ שתול כו' והיינו גבי העיון

ובזה י"ל לומר פסוק מכל מלמדי השכלתי משום כי עדותך שיחה לי ר"ל מכל מלמדי מה שהשכלתי הוא משום כי עדותיך שיחה לי וכבר למדתי נירסא אך שיהיה כתב הרב ז"ל דזהו כונת המאמר הוי גולה למקום תורה ואפי' שלמדת מאחד הוי גולה ללמוד מאחר כדי לקנות פלפול רב ועכוס ואל תאמר שהיא תבא אחריך וע"י עיונך תשכיל יותר על ידי שחבריך יקיימוה בידך אלא תלמוד מרבנים הרבה וע"פי זה פי' מאמר הילקוט והיה כעץ כו' אמר רבי שמעון ן' גמליאל אברהם לא הי"ל רב מהיכן למד תורה תני רשב"י מלמד שזמן הקב"ה שני כליותיו כמין שני רבנים כו' יע"ש שלא היה די באחד שרלה הקב"ה ללמדו סברא נכונה בפלפול ודעת להכי הזמין לו שני כליות כו' ובספר אהבת עולם פי' בזה

פי' יפיפית מבני אדם ר"ל שני בני אדם אשר למדת מהם על כן ברכך כו' ולע"ד היינו כשהולק חן בשפתותך שכבר למדת נירסא נכונה

או י"ל לע"ד יפיפית מבני אדם שחננך האל חכמה ובינה ודעת יותר משאר בני אדם אז כשהולק חן כו' כשתוליא הדבר מן השפה ולחוץ על כן ברכך אלהים לעולם שלא תשכח וכמו שפרש"י ז"ל ככו'

או אפשר לע"ד עמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות ת"ת דין ז' היה מנהג המדינה כו'. ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"א שם דף ז' ע"ב וע"ג וע"ד ולפי האמור שם נמלא דתורה שבעל פה אסור ליטול שכר אם לא משום פיסוקי טעמים ועיטור סופרים זהו לע"ד מ"ש יפיפית מבני אדם שאתה נהנה מהם משום דברי היינו משום כי הולק חן כו' ללמד להם טעמים ועיטור סופרים או לסברת הפוסקים דהטרחא לחזור להם כמה פעמים אזי מותר על כן ברכך כו' או יפיפית ואי אתה יכול להתפרנס בזה בכל לורכך היינו כשהולק חן כו' כל היום ואין לך שום מלאכה אחרת אזי ברכך אלהים לעולם ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב בסנהדרין פ' כ"ג דין ה' והוא שם דף קנ"ב ע"ב וע"ג וע"ד ודף קנ"ג יע"ש

וע"פי האמור שם י"ל פסוק שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' ושפטו כו' משפט לדק כו' די"ל שכבר אמר אחר כך לא תטה משפט כו' ומאי ושפטו דמשמע מסתמא ישפטו לדק אלא דהכונה עם הנז' שם דכשתמנה בכל עיר ועיר לא יבואו להרבות לאזניהם להזמינם ויהיו נקראים נוטים אחרי הבלע כמ"ש כם' שמואל אלא בודאי ישפטו לדק ובזה יובנו פסוקי שמואל שני ט"ו והשכים אבשלום ועמד על יד דרך השער ויהי כל איש אשר יהיה לו ריב לבא אל המלך אל המשפט ויקרא אבשלום ויאמר אי מזה עיר אתה ויאמר מאחד שבטי ישראל עבדך ויאמר אליו אבשלום מי ישימני שופט בארץ ועלי יבא כל איש כו' אשר כו' והלדקתיו כו' והדיוקים מבוארים אמאי היה עומד פתח יד השער ואמאי היה שואלם מאיזה עיר כו' ומאי אשר יהיה לו ריב לבא כו' גם מי ישימני כו' והלדקתיו וכי ואי כן יהיה שילדיק אותו כו'

אמנם ע"פי האמור ניחא דהיה אומר לאיש אשר היה לו ריב לבא שלא היה בא לדין אלא על ידי ריב שהיה שולח המלך אחריו למשפט ולכך היה שואלו אי מאיזה עיר כו' והיה משיב מאחד שבטי ישראל ר"ל דהחיוב מוטל על הקבוע לדון אותה העיר ואפי' הכי היו שולחים אחריהם ולכך היה מתפאר לאמר מי ישימני כו' ועלי יבא כל איש שהייתי אני יושב במקומם ועירם כדי שלא ילטרכו להזמינם על ידי אחר וע"י זה והלדקתיו קאי למשפט ועמ"ש שם ענין מ"ש הדרישה והכנ"הג האידנא דכבר נהגו כו' ואם כן גם לסברת הב"ח והדרישה בזמנינו אין שום חיוב כו' כמ"ש שם יע"ש

ובזה י"ל כונת הפסוק בכל עלב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור עטרת חכמים עשרם אולת כסלים אולת ר"ל בכל עלב דין כשאין לו כמה להתפרנס אולכת רגליו יהיה מותר ואין בו איסור ודבר שפתים דהיינו לחזור כמה פעמים אך למחסור ר"ל שלריך שיהיה חסר המבין שלריך לומר לו כמה פעמים אמנם עטרת חכמים עשרם שאם הוא נושא ונותן ויש בטלה דמוכח אזי אפי' יהיה עשיר גדול מותר ואולת כסלים אולת אמנם ליקח בטלה דלא מוכח אולת דדינו כן אמנם מכוער הדיין שעושה כן. לדרוש אחר עיין פי' לא תקח שחד עמ"ש הר"ב כנ"הג סי' ט' ס"ק ד' וס"ק ח' ובית הלל י"ד סי' רמ"ה וש"ך ח"מ סי' פ"א ס"ק כ"א אהבת עולם דף י"ב ומ"ש אני על הב"ח סי' ט' ס"ק ט' ההיא דהריטב"א בס' פ"הא יע"ש

דרוש שני

מאמר מסכת אבות פ"ב לא עליך המלאכה לגמור כו' ואין אתה בן חורין כו'

הנה הדיוקי' מבוארי' חדא דהוי תרתי דסתרן דמוקאמ' לא עליך כו' נרא דלא הוי קבלן אלא דינו כפועל דנשכר דיכול לחזור בו בחלי היום אע"ג דלגבי קב"ה לא שייך דהתם הטעם משום כי לי בני ישראל עבדים מ"מ נראה דהקב"ה עשאו בן חורין ואח"כ קאמר ואין אתה בן חורין ליבטל המינה גם דפתח במלאכה וסיים בלימוד התורה ומהו שכר הרבה דקאמר גם מ"ש ונאמן הוא כו' כי מי פתי לא ידע כו' חי וקיים לעד ב"ה וב"ש

אמנם נקדים מאי דאיתא בש"ס פ"ק דמליעה דף יו"ד ר"ן ור"ח דאמרי תרוייהו המגביה מליאה לחבירו כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב דף קנ"ז ע"ג וע"ד וקפ"ח וקכ"ט ע"א וע"ב יע"ש והוא בה' מלוה פ' ד' דין ב' ולפי האמור שם נמלא דפועל דנשכר לדבר אחד מליאתו לעלמו ומגבה לו משכירותו אות' שעה שמתבטל מפעולתו ו"ש לא עליך המלאכה לגמור דאינו כקבלן וא"ת דיכול לחזור בו להכי קאמר ואין אתה בן חורין ליבטל הימנה וא"כ הוו תרתי דסתרן לה"ק אם למדת כו' דהיינו מ"ש דאין עליך המלאכה לגמור כו' ורשאי אתה ליבטל היינו ללמוד תורה להכי קאמר אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה שאין אתה מפסיד שכר המלות כפועל יען זאת התורה לעולה וז"ש ונאמן הוא לשלם דהיינו שכר מלאכתך אפי' שנתבטלת הימנ' בעבור לימוד התורה

גם יובן פ' יחזקאל סי' כ"ט ן' אדם נבוכדנלר כו' עבודה גדולה כו' ושכר לא היה לו ולחילו מלור על העבודה אשר עבד עליה לכן כה אמר כו' הנני כו' והיתה שכר לחילו פעולתו אשר עבד בה כו' ביום ההוא כו' וידעו כי אני ה' והדיוקים רבו ואיפשר לרמוז כי הנה לור פשעה בגמר' נשברה דלתות העמים כו' אמלאה החרבה כו' נמלא כי שלל ירוש' בתוכה ושלא לנבוכדנלר שיחרבנה ולא נהנה מהשלל כלל כי הכל שטף הים לכן נתן לו הש"ית מלרים שיהיה שללה שכר פעולתו מ"מ הרי מלרים ג"כ חייבים ישר' יען היותם משענת הקנה הרלוץ כו' כי אדרבא הם שללום א"כ נבוכדנלר תופס לב"ח במקו' שחב ר"ל לכל חילו שלל מלרי' במקו' שחב לאחרי' דהיינו ישראל כנז' ולא קנה לכן אמר פעולתו אשר עבד בה כו' דהיינו במלרים עלמו אותה עבודה שעבד חילו ג"כ לריך להשלים מלבד עבודת לור וא"כ הו"ל דהתופס עלמו נמי יש לו זכות בתפיסה וא"כ יכול לתפוס ג"כ לאחרים דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי להש"ית כו' מאשר עשו לו ולא הוי תופס לב"ח במקום שחב לאחרים יען כי אלו נמי חייבים וגם נאם ה' דהיינו לס'רש"י דכשעשאו שליח יכול לתפוס אע"ג דחב לאחרי' ביום ההוא כו' ולך אתן פתחון פה כו' דלא תהיה לריך להלת'

כו' כדי שיהיו חייבים לפס וכ"ל מיגו כו' אלא אתן דהיינו לבון הרבאה דאזי מהני תפיסתו כב"ח עלמו אליבא דמ"ד ׳ גם פי' תבא כל רעתם לפניך כו' אבר עולל לי דהיינו כשאלא האוייבים לאהרום בי"ה איך היו יכולים לעשות ולתפום בעד חובם ועונם אפילו שלא היו חייבים לאחרים דלס' הרי"ף כל שלא בא בהרשאה מכי א"ל לאו בעל דברים דידי את אם לא שהוא דבר הנפסד דאביד נכסיה או יורד מנכסיו וא"כ לזה יכלו לתפום כי רבות אנחותי כו' והוי כמפסיד נכסיה כן בע"הי נתפום מהם בעד כל חובם אפי' לאחרים מטעם כי בלאו הכי נפסדים מהרה כו'ודרך מוהרי"ך בפ'הנז' תבא כל רעתם עמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' תשו' על מכות פרעה וכיוצא גם דוק פ' ירמיה סי' מ"ו הנני פוקד על אמון מנא כו' גם פסוקי איוב הלא כבא לאנוש עלי ארץ בדין שכיר וקבלן פי' בידך אפקיד רוחי כו' עמ"ש מוהרשד"ס א"ה דף קמ"ז ועמ"ש הזוהר פ' במדבר יע"ש ביל"או שע"כ

דרוש שלישי

מס' אבות פ"ד בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם כו'

י'תהלל ה'מתהלל ה'שכל י'ידוע כי נחל ה' תורה דיליה חמדה גנוזה ׳ ורחבה מיני ים ואין קץ לתבונה החקר אלוה ימלא איש אשר בעבר יבורו רעוע מעיקרו לא יחיה גבר שיין אלפין אחורי תרעא קאי אל הדלת או אל המזוזה הן בעודינו חי ישפוך לארץ דכה ושפל רוח וישקו"ד שקדי"ס תדיר ולא פסיק בפתחי שערים שמוכים מן התורה רודף קדים עזה ׳ רבים לוהמי"ס לאמה של תורה כל הלמד חוזר ומלמד בכל התורה תלמיד לרב אין לו שיעור זאת נחלת עבדי ה' והיתה להם לאחוזה ׳ כמ"ש במאמרינו איזהו חכם הלמד מכל אדם שנא' כו' די"ל איך קאמר איזהו חכם הלמד כי לעין רואה ראוי לקרותו תלמיד גם מ"ש איזהו חכם הרו' את הנולד כראה דפליג אבן זומא גם הראיה מפ' מכל מלמדי כו' שאין מובן ממנו שסיבת קריאתו חכם הוא בשביל למידתו מכל אדם והנה מוהר"ס אלשי"ך ז"ל יע"ש מ"ש בפ' על התורה ועמ"ש הרב ז"ל י"ל לפק"ד פסוקי קהלת דברתי אני עם לבי לאמר אני הגדלתי והוספתי כו' ולבי ראה כו' ואתנה לבי לדעת כו' ידעתי כו' כי ברוב חכמה כו' ויוסיף כו' די"ל מאי טעמא לא דבר בשפתיו כי אם בלבו גב דייק ואמר אל לבי ולא אמר בלבי ומאי כ"מ האי דיבור ומה הקדמה היא לידע עוד ולהוסיף דעת כו' אלא נלע"ד לרמוז מ"ש מוהר"ס ז"ל כי טענת היצ"הר היא ולכן אמר דברתי עם לבי ולא אמר לבבי כי אם אך מלדיו הוא דובר לאמר מאחר כי הגדלתי והוספתי כו' ולבי ראה כו' אחר כל זה ואתנה לבי לדעת חכמה כו' ושכלות כו' בתמיה ר"ל שאהיה אני שומע מקטן ממני שיש בו חכמה כו' יחד עם ההוללות ושכלות לז"ק אא"ך ידעתי שגם זה הבל ורעות רוח כי אדרבא מדרגתי גרועה כי מאן דאיהו זעיר הוא רב כו' כי ברוב חכמה רוב כעס כו' שאם היום אני אחשב במה שישב תוספת דעת ולאחר כן ח"ו יוסיף מכאובי כי חכמתו מסתלקת ולא יתייחס אליו החכמה כמ"ש התנא כי אינו מתייחס כי אם במי שרגיל ללמוד מכל אדם גם עפ"י זה פסיק שאח"ז וגדלתי והוספתי כו' אף חכמת עמדה לי ר"ל שספר תחילה גדולתו שאמר קניתי לי כו' כנסתי לי כו' שאני עשיר ועכ"ז הוספתי ללמוד מכל אשר היה לפני בירושלם ר"ל אפי' מקטנים ממני מ"ה אף חכמתי עמדה לי ועיין מ"ש הר"ב אש דת על מאמר איזהו דרך ישרה כו' ר"ל איזה דרך הוא בברייתו של אדם שיכול לזלזל בעלמו כדוד המלך ע"ה בל שהיא תפארת לעושיה ר"ל שהוא מופלג בחסידות ותפארת לו מן האדם כי אדרבא יותר משבחים אותו כי כל מעשיו לש"ש ואזי לא ילגלגו עליו ולזה סיים הוי זהיר במצוה קלה כו' שרגיל בכך

ובזה י"ל פסוק אמרתי אני בלבי את הצדיק ואת הרשע כו' כי עת לכל חפץ כו' אמרתי כו' על דברת בני אדם שהמה בהמה המה להם די"ל מאי קאמ' הצדיק והרשע ישפוט כו' נראה ח"ו בשוה משפטם ז"ש אמרתי אני בלבי כי הצדיק כו' יען הרשע הוא בענין שטובל ושרץ בידו והצדיק שאינו מופלג בחסידות ומלגלגי' עליו ומחטיא את הרבי' אלא אדרבי' כי עת כו' שירגיל עלמו בכך ז"ש אמרתי כו' על דברת בני אדם ר"ל שבחרם הקב"ה כמ"ש מוהר"א בן עזרא מחמת כי בהמה המה להם שמראים עלמם כבהמות ללמוד תורה מכל אדם ועיין מ"ש מוהר"ס אלשי"ך כונת המשנה הוי רץ למצוה קלה ועיין בס' שנות חיים שכתב כונת משנה הנז' עמ"ש רז"ל גדולה עבירה לשמה

אמנם לע"ד יובן מ"ש הוי רץ למצוה קלה כו' עמ"ש במסכת ב"ק היה אחד רץ ואחד מהלך כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב הלכות חובל פ"ו דין ט' והוא שם דף כ"א ע"ד ודף כ"ב ע"א וע"ב וע"פי הנז' נ"ל כונת פסוקי ישעיה אם תשיב משבת רגליך כו' דיש לדקדק מאי כפל הענין במילות שונות ואפשר עמ"ש דהיינו אם היה רץ בע"ש ונתקל באחד והוזק מעלת שבת יתירה האם תשיב לו משבת רגליך ולכבוד שבת טרחת כדי שלא תבא לעשות חפליך ביום שבת או כדי לקרות לשבת עונג דהיינו כמ"ש הנמקי ז"ל דמרקיד ואזיל כו' לומר בואי כלה כו' דהיינו מצוה ג"כ לכבוד ה' כו' אומר לך שלגלשה אתה מותר לרוץ דהיינו שאם כונתך לכבוד שבת היו עשות דרכיך או ממצוא חפליך כדי שתהיה פנוי בשבת או ג"כ ודבר דבר לבד דהיינו בואי כלה כו' דהיינו שני דברי' כמ"ש מהרב"א דתרוייהו אלטריך חד לשבת הנקר' כלה וחד לנשמה יתירה אם כונתך לאחד מאלו אז תתענג על ה' ולכבודו יתברך והרכבתיך על במותי ארץ שתוכל לרוץ בראשי' ולא תלטרך לראות מי הולך נגדך וז"ש ואכלתיך נחלת יעקב אביך כו' והיינו ויגא יעקב את רגליו כדי לרוץ כיון שהוא למצוה כאמור וז"ש כי פי ה' דבר גם פסוקי ישעיה אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע די"ל וכי מי שאינו שומר שבת יאושר לבד הוא דלא מיקרי והלא רשע נמי מיקרי אלא י"ל דהכונה אע"ג שהוא פטור מ"מ ראוי שלא לבא לידי כך לא להזיק לחבירו ולא לחלל שבת בשוגג אפי' שהוא ברשות ז"ש אשרי אנוש יעשה זאת היא התורה דאין זאת אלא תורה והיינו קיום שבת והוא מאושר כיון דאע"ג דפטור מזרז עלמו להחזיק בה דהיינו שומר שבת מחללו ר"ל שלהיות הוא שומר שבת ומחללו אלא אדרבא שומר ידו מעשות כל רע הוא הנק' מאושר וזהו שאמר התנא הוי רץ למצוה קלה דהיינו בערב שבת שהוא לצורך שבת דמותר ופטור משום כי מתחילה שהוא לצורך השבת לרחוץ ולהחליפו כו' שהוא להנאתו והיינו שכר מצוה דתענוג הוא ג"כ מצוה ופטור וגם שכר מצוה אם הנא מתעכל מזה גורר עבירה אחרת שיכנס לשבת כשאינו פנוי כו' וכן כל התורה עבירה גוררת עבירה כמ"ש בפ' במ"ש ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף כו' ונתן כו' ודרשו רז"ל חמשיותיו דהיינו אם אכל גם מה שאילם דעבירה גוררת כו' וחייב עליה כתרומה כדאיתא בת"כ יכול תהא הפרשתו מקדשתו לשלם כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"א דף קל"ז ע"ד וקל"ח ע"א שם הלכות תרומות פרק שמיני דין א' זר כו'

אמנם פסוק וכהן כי יקנה נפש קנין כספו כו' כתב הרב עץ חיים עמ"ש הר"ם ז"ל פ"ט מהלכות תרומות וז"ל כ"ל

שאם מכר הכהן כו' ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"א דף קל"ו ע"ד וקל"ז ע"א ח"ב ע"ג ועפ"י האמור שם נראה לע"ד רמז פסוקי יפתח משום דאמרינן דאע"ג דבשליחות מתחייב בטובת הנאה שבו ולא בעי קנין מ"מ קודם השליחות אם בא לחזור בו רשאי וזהו כונת זקני גלעד עם יפתח דכתי' ויאמרו אל יפתח לכה והיית לנו לקצין ונלחמה בבני עמון די"ל דקי' תיבת לך והיית כו' דהי"ל לכה והיית כו' ועוד דמשמע דהיו משימין אותו לקצין קודם לכתו למלחמה ואח"כ ילחם ואחר כך נראה בהפך גם מה אמר להם יפתח הלא אתם שנאתם אותי כו' ומדוע באתם אלי כאשר צר לכם מה זו שאלה מדוע עתה אם רצונו להיות קצין יודה להם ואם לאו יחזירם ריקם גם תשו' ויאמרו אליו כו' לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו וכימי שמתרעם עם חבירו שעד עכשיו היה שונא לו ועתה כאשר צר לו בא אליו משיב לו כן ולכן באנו ומה גם שהפכו דבריהם ואמרו והלכת ונלחמת והיית לנו לקצין שאחר הלחם בעדם אח"ך יהיה לר"א והשיב להם יפתח אם משיבין אתם אותי כו' ונתן ה' אותם לפני אהיה לכם לר"א זהו מדת חסידות יתירה שצריך שילחם ויכבוש ואח"ך יהיה לר"א ולקצין גם תשו' אליו ה' יהיה שומע בנותינו אם לא כדברך כן נעשה דהי"ל ה' יהיה שומע פי כדברך כן נעשה ועוד מה הפרש יש בין דברי יפתח לדברי הזקנים ועוד דראינו מעשה רב כי שמו אותו לר"א ולקצין קודם הלחמו אמנם לע"ד י"ל עפ"י דשליחות טובת הנאה וממון היא וחייב לקיים מ"מ קודם השליחות יכול לחזור בו אמנם אחר השלי' קנה למפרע וזהו מה שהיו מתווכחים יפתח עם הזקנים שהם אמרו לו מתחילה דברים סתומים דתחילה אמרו לו לכה דמשמע לך לך להלחם ואח"ך והיית לנו לקצין ואח"כ אמרו ונלחמת כו' דמשמע דמשימים אותו לקצין קודם הלחמו לכן א"ל יפתח מ"מ באתם עתה כו' ר"ל לאיזה דבר באתם אלי ומאי כונתכם אם הוא שתשימו אותי לר"א כדי שאלך להלחם לבד בשליחותי תתקיים השליחות או צריך דוקא להלחם ולכבוש כדי לקיים שליחותי לזה השיבו לו לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו רוצה לומר לא כמו שאתה סבור כונת דברינו בשני אופנים כי לא זה ולא אותו היא כונתינו אלא כונתינו כי עתה שבנו אליך כי מקודם היינו קצין שלנו והר"א ועתה חזרנו אליך ואין צורך שתקיים שום שליחות כדי לקיים דבר הקצינות וז"ש והיית לנו לר"א בלשון עבר ג"כ משמע אמנם יפתח ראה דבריהם עדיין מרומים כי אמרו ג"כ עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לר"א דר"ל שכשילחם עמהם אהיה לר"א לכן א"ל יפתח אני איני צריך עוד לדבריכם כלל אלא אלך ואלחם ואם יתן ה' אותם לפני אזי ואנכי אהיה לכם לר"א בע"כ ואם לא אכבוש איני רוצה להיות קצין כאשר אמרתם לזה השיבו לו הזקנים ה' יהיה שומע בנותינו כי מילתא דעבידא לגלויי הוא אם לא כדברך כן נעשה דכ"ל אפי' שלא יהיה כדבריך שתכבוש לבני עמון אפי' הכי כן נעשה מעתה למלוך אותך לר"א ולקצין או אפשר דהשיב להם יפתח איני רוצה כמו שאמרתם שכבר הייתי לכם לר"א ואין צורך לשליחות אלא רצוני שתתחייבו מחדש על ידי קיום שליחותי הנז' כדי שלא יהיה לכם פתחון פה לחזור בכם כבראשונה לכן א"ל תשיבו לי דבר שכשאלחם ויתנם ה' בידי תשיבו אז אהיה לכם לר"א מחדש אזי כן אעשה ולכן השיבו לו ה' יהיה שומע בנותינו אם לא כדברך כן נעש' לחדש לך המלוכה מעכשיו (אמר הצעיר מי"ס הלא אמרתי לפק"ד כונת פס' קי' יפתח הנז' עם מאי דקי"ל כל דאי אסמכת' ואס' לא קניא אם לא כמעכשיו או בב"ד חשוב ועוד נקדי' מ"ש הר"ן בשיטה כ"י למס' בתרא דלא אמרי' דין אסמכתא אלא באומר אם לא תעשה יהיה כך ואם תעשה אתן לך כה אבל באומר אם תעשה דבר פ' אתן לך כך וכך ועשאו ליכא אסמכתא לפי זה אפשר לפר' כונת זקני עם יפתח שהם אמרו לכה ונלחמ' ואזי תהיה לנו וכונתם היינו שאם ילחם יהיה לר"א ואם לאו לא כי לפי זה שורת הדין מדין אסמכתא יכולים לחזור אפי' שילחם וזאת היתה כונת יפתח באומרו מדוע באתם כאשר צר לכם שבאתם לשים אותי לר"א על דבר צרה כי בזה הנה מקום את תכם לחזור מדין אסמכתא ויהי כשמוע הזקנים טענת יפתח בקשו להעמיד דבריהם על דין תורה ויאמרו לכן ר"ל בעבור טענתך עת"ה שבנו אליך והלכת ומעכשיו אנו מקבלי' אותך דבהא ליכא אסמכתא כמ"ש מרן בסי' נ"ד וב"ז והוסיף עוד יפתח להחזיק הענין עפ"י הדין ואמר אם משיבים אתם כו' ונתן ה' אותם לפנ"י ר"ל אם מקבלים אתם אותי קודם שאלחם אלא היותם לפני עדיין אזי ונלחמתי כי על כן המה בחכמתם חזרו להחזיק בידו בדינא ובדיינא ויאמרו אליו ה' יהיה שומע בנותינו ואין לך ב"ד חשוב כזה דבהא לכ"ע אין אנו יכולים לחזור וא"כ אם לא כדברך ר"ל מלבד מה שהתנית אתה בעבור זה שהוא בב"ד חשוב מוכרחים אנו לעשות דבר עכ"פ)

אמנם עמ"ש שם בה' תרומות דבתרומה אע"ג דבעלמא אמרינן דאפי' בדאורייתא תקנו חכמי' קנין במשיכ' מ"מ בתרומה הגלי' רחמנא בקנין כסף לא תקנו להקל נלע"ד כונת מקרא קדש וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו דלכאורה תיבת הוא מיותרת וגם כפל קנין כספו אמנם עמ"ש בדעת הרמב"ם יבא על נכון והוא דאפי' שכבר נתן הדמים כל זמן שלא משך אסור להאכילו תרומה כיון שיכול להחזיר הישראל הדמים אליו וז"ש כי יקנה נפש קנין כספו ר"ל שיעשה קנין מלבד קנין הכסף כדי שיקנה קנין הגוף דהיינו במשיכה אז יאכל בו

אמנם הר"ב עץ חיים כתב הפך מ' הר"מ בכונת הפסוק דהיינו כי יקנה קנין כספו לבד בלא משיכה יאכל בו מילת הוא ר"ל דאפי' דהבהמה אינה ברשות הכהן דעדיין לא משכה אפי"ה בכל מקום שהיא הוא יאכל בו

איך שיהיה אמורה נא נראה לבאר כונת מאמרם ז"ל הפונה קדי"ם והנה הר"ב תי"ט הק' עמ"ש רע"ס איזהו חכם ראוי שיתהלל שהוא הפך הכתוב אל יתהלל חכם כו' ותי' עם סיפיה דקרא כו' יע"ש אמנם לפק"ד אפשר דמ"ש שראוי שיתהלל היינו שאחרים יהללו כמ"ש יהללך זר ולא פיך אמנם הוא בעצמו אפי' שיהיה מה שיהיה אינו משנת חכמים שיתהלל הוא בעצמו וז"ש בכל דרכיך דעהו דהיינו בחכמה ובעושר ובגבורה והוא יישר ארחותיך שאחרים יהללוך ולא אתה וזהו ג"כ כונת שלמה הע"ה אל תהי חכם בעיניך אפי' שאתה ירא את ה' וסר מרע

אמנם לדעת הר"ב תי"ט דשלומד מכל אדם נר' שכונתו לשמים ואזי מותר שיתהלל הוא בעצמו כ"ל כונת ירמיה סי' ח' איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' איתנו זה שקר דלא ראוי זה כראוי זה דכיון דקאמרו תורת ה' אתנו ואין אתם לומדים מאחרים איך יכולים אתם לו' חכמי' אנחנו וכונת הפסוק כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע לדעת התי"ט שיתהלל מפי עצמו ופי' כי באלה חפצתי שמעתי משם הרב המובהק כמוה"ר יאודה הכהן ז"ל עם ההיא דטיפה זו מה תהא עליה דאיתא בריש סוטה וז"ש חפצתי ר"ל משעת יצירה ולדעת הר"ב עץ חיים עם ההיא דאמרו ז"ל מה אעשה והתחכם מה אעשה והתעשר כו' ולע"ד עם ההיא דטיפה זו יובן פ' קהלת סוף דבר הכל נשמע משעת יצירה את האלהים ירא ואת מצותיו שמור נשאר בידי אדם ז"ש כי זה כל האדם

או אפשר עמ"ש רז"ל בשעת פטירתו של אדם אומר הקב"ה למל"ה באו וראו מה הבריות אומרים עליו ז"ש סוף

דבר הכל נשמע מהותו לכן את האלהים ירא ואת כו' כי זה כל האדם כו' שבאים מלאכים לשמוע בילא"ו שע"כ וממ"ל וממ"ל ומ"ל

פרשת בהר

מסכת אבות פ"ד מ"ט רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני ע"כ

להבין כונת מאמרינו הפונה קדי"ם כל המקיים כו' די"ש לדקדק דהי"ל כל העוסק כו' גם מ"ש מעוני הי"ל לומר בעוני מה גם כי לא פורש שכר המקיים מעושר לפי פי' רע"ם דהיינו שהוא עני כו' אלא הכונה כמ"ש ז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם כו' היינו שרגיל לילך לשמו' דברי חכמים להתלמד אפי' דעכשיו הוא מחמת שהוא עני בתורה סופו לקיימה מעושר דגם בעשרו שיתחכם יהיה טבעו רגיל בכך ובכן לא ישתכח תלמודו משא"כ המבטל כו' שאינו מבקש כל מבין חכמה ללמוד ממנו יהיה מי שיהיה מ"ה סופו לבטל' כו' שיהיה עני בתורה וטי"ב יבטלנה או כל המקיים כו' יהיה על המחזיק ביד לומדי התורה והבן ועיין מ"ש בפ' כבד את ה' מהונך ואם א"נ אפי"ה לא תכליא מ"מ מוסר ה' בני אל תמאס וכמ"ש מוהר"ם אלשיך בפרשתינו כי משמה הש"ית לאדם בשני הופכים או כעושר או בעוני אמנם ניסיון העוני יותר טובה ולא יתגאה וז"ש כל המקיים את התורה כו' ופי' בפ' את כספך לא תתן כו' יע"ש גם עיין מ"ש הר"ב ש"ך עה"ת בפ' את כספך כו' שלא תכסיפנו כו' ובמרבית כו'.

אמנם לע"ד יובן עמ"ש בפ' הגוזל קמא דף צ"ד ע"ב ת"ר הגזלנים ומלוה בריבית שהחזירו כו' ועיין מ"ש בס' מנחת בכורים והוא בדף ל"ג ע"א וע"ב וע"ג וע"ד ועיין בס' פרי האדמה ח"ב בה' גזילה פ"א דין י"ג והוא בס דף ה' ע"ג וע"ד ודף ו' עד הכי עמוד ד' ומ"ש הש"ך ח"מ מס' החסידים דאפי' דאמרי' אין מקבלים מהם מ"מ היינו כשאין הנגזל חייב לאחרים אבל כשחייב ואין לו מה לפרוע יש לו לקבל כדי לפרוע לבע"ח חובות שלו וכתב הר"ב משנה למלך דגם בריבית יכול הלוה לקבל חזרת הדמים מהמלוה אם יש לו בע"ח ואין לו מה לפרוע

ועפ"י הנ"ל כ"ל כונת הפסוק במשלי סי' כ"ב אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש כו' ר"ל לאו דגזל הוא בין מדל בין מעשיר ולמה נקט גזל ותדכא ודל ועני ואיפשר ירמוז למ"ש ודל אל תגזול ר"ל אפי' שכבר גזלת ממנו ועתה אתה רוצה לשוב בתשובה דהורת הדין דאין מקבלים מהם וכן כמי לענין רבית לזה אמר אם הוא דל וחייב לאחרים אזי מחוייב אתה להחזירו לו וכן אל תדכא עני בשער ר"ל אפי' דבשערי הדיינים יזכוך יען כי ה' יריב ריבם וקבע כו' לכן צריך שתתרחק מזה ותשלם לו אפי' דמן הדין פטור אתה

אמנם עם הנז"ל דאין מקבלים בבא לשוב בתשובה י"ל פ' יחזקאל סי' כ"ב נשך ותרבית לקחת ותבלעי רעיך בעושק ואותי שכחת כו' די"ל מאחר דעשה כל אלה ואי דלא זכר דבריו יתברך אמנם ר"ל דאפילו שעשית אלה שלקחת רבית ורעיך בעושק הגזל מ"מ אם באת לחזור בתשו' תינח דמן הדין פטור אתה אמנם ואותי שכחת

והר"ב עץ חיים בפרשת בהר כתב פ' אל תקח מאתו נשך כו' דיוק מאתו גם ויראת גם וחי אחיך ור"ל אל תקח מאתו כו' קאי ללוה שלא יחזור ליקח הנשך שנתן ויראת מאלהיך שמא ח"ו בעבור זאת ימנע מלעשות תשובה וחי אחיך עמך שאני רוצה חיות נפשו שישוב בתשובה

ולע"ד נ"ל אל תקח מאתו נשך כו' היינו אזהרה למלוה כפשטיה מ"מ אני אומר לך ויראת מאלהיך כי לא בעבור זאת תמנע מלשוב בתשובה דכיון שאין אתה יכול להחזיר לו פטור אתה דאין מקבלים מ"מ אני אומר לך וחי אחיך עמך שהלוה לא יהיה חייב לאחרים דאז אינו יכול לחיו' שאז עכ"פ צריך שתחזירנו לו ע"כ. דרך בני החכם השלם כמוה"ר שמואל ה"י בהר סיני לאמ"ר דבר אל ב"י כי תבאו כו' עם דרך הרב המו' מוהר"י קונקי בפ' בעבר הירדן כו' הואיל משה כו' לאמר בחורב לאמר עם תשו' הרשב"א דכתב דבנתינ' הארץ בטלה מודעה כמ"ש ויתן להם ארצות גויים בעבור ישמרו חוקיו וזהו שרצה משה לבאר התורה משום אמירה אחת שהיתה ביניה' שהיו אומרים ה' אלהינו כרת עמנו ברית בחורב לאמר שכפה עליהם הר כגיגית לזה אמר רב לכם שבת בהר הזה שפירו מודעה זאת שביניכם דהא אתם באתם לארץ פנו וסעו לכם הר האמרי כו' נמצא דע"י נתינת הארץ נתבטלה טענת המודעה ז"ש בה"ר סיני לאמ"ר שר"ל בעבור אמירת ההר שהיו טוענים לכן כי תבאו אל הארץ כו' דעי"ז נתבטלה טענת המודעה. עוד אמר בני דישראל קדושי'הם מאמינים בני מאמינים ואין אומרים טענת המודעה והראיה עתה בגלותינו מארצינו כו' ז"ש בהר סיני לאמר משום אמירה זו של מודעה לכן אני מגלה השמיטה שהיא הוראה שאינכם בעלי הארץ ואפי"ה תשמרו מצוותי כדי שידעו דח"ו אין בלבבם טענת מודעה זו ח"ו כיל או שטכ"י

דרוש שני

מס' מליעא רשב"י אומר גדול הונאת דברים כו' שזה כו' וזה כו' ור"א אומר זה בגופו כו' רשב"ן אמר זה ניתן להשבון כו'

יתבונן האדם כי על כל דבר פשע ברית כרותה לשפתים לכל אשר יבטא האדם איש לרעהו שפתי' חלקים ולב רע אשר הלך השכים. הלא אלהים יחקור זאת בוחן לבות ירא"ה ללב ישוב עמלו בראשו דינא דמלכותא מלך מלכי המלכים. כמ"ש במליעא דף נ"ט אמר"א הכל נפרע על ידי שליח חוץ מהונאה שנאמר ובידו הקו אשר אל קוטב זה כתב הר"ב עץ חיים ז"ל לא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כו' כי אני כו' ור"ל דכיון דנפר' ע"י יתברך לכך נאמר ויראת כו' וא"ת יותר טוב ע"י רחמנותו יתברך ת"ל אני ה' אלהיכם דין ורחמים וכפי רחמנותו הוא כעסו כמ"ש אל באפך תוכחני כו' שהוא תקיף מאד כו' ולע"ד עפ"י זה יובן סיום כי אני ה' אלהיכם דפתח באלהים וסיים באלהיכם והוא כפול אלא ר"ל שלא תאמר כיון שהוא יתברך רחמן כו' ואדרבא כמו שהוא רחמן עליך כן הוא רחמן על חבריך ז"ש כי אני ה' אלהי' אמנם בשם מוהר"א ז"ל עמ"ש שם בגמ' שלא יאמר לחבירו כדרך שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתיך תקותך ותום דרכיך זכור נא מי הוא נקי אבד ופי' התו' ז"ל לשון בטחון ר"ל היה לו לירא מהש"ית וזה היה בטחונך כו' זכור כו' שאם היית נקי לא היה נאבד כו' ז"ש לא תונו כו' שאמרו לו ויראת וכונתך לחרפו. כי אני ה' אלהיכם ואדרבא זהו רחמנותו ית' כי אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן יישר

ולע"ד כי אני ה' אלהיכם לשון רבים ר"ל ישמעו אזניך מה שפיך מדבר כי אתה אומר לא היה לך לירא כו' זה נ"כ תאמר לך שכונתך לחרפו אמנם הק' ז"ל דהיכי אמרי' שלא יאמר לו ויראת שהרי אמרי' בש"ס דא"ל רב הונא דתקיפנו ליה דני דחמרא וא"ל לעיין מר במילי דלא חשיד קב"ה ח"ו כו' א"כ שרי ליה לאומרו כדי להוכיחו ותי' שם יע"ש בדף י"ח ולפק"ד החילוק מבואר שהרי התם תחילה אמרו לו לעיין

מר כו' שתק וכשאמר להם מי השיאנא א"ל מי חשיד קב"ה
כו' הרי הדבר ברור שכוונתם היתה להוכיח ולפייס נמ' עוד
ח"ו משא"כ כשאומר אם היית נקי כו' אם היית ירא דמחרפו
על העבר ז"ש אל תונו כו' ויראת ר"ל הי"ל ליראה כו' שלא
יאמר כי אני ה' אלהיכם ויפשפש הוא במעשיו במצות כו'
עוד כתב הר"ב עץ חיים ז"ל עמ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ד מה'
מכירה דחייבים ב"ד לפסוק השערים ולהעמיד שוטרים שלא
ישתכרו יותר משתות כו' ז"ש לא תונו איש את עמיתו ויראת
שהזהיר לכל אחד וגם כי אני ה' אלהיכם להזהיר לב"ד שחייבי'
לשים לב כאמור ואם לאו הם עתידים ליתן דין יע"ש
ולע"ד עמ"ש הרב ז"ל נראה דמזהיר דלא יאמר אדרבא
כיון דב"ד הם מוזהרים על כך א"כ כ"ו אינם
נותנים לב לדבר זה אין החיוב מוטל עליו בהשגים לכן
אמר לא תונו כו' ויראת אפי' שאין ב"ד פוסקים לך כי אני
ה' אלהיכם המצוה ומחוייב לקיים כווי כי לך ולהם אני מצוה
הדבר ועיין דרך הר"ב שמע שלמה

אמנם לע"ד עוד אפשר עמ"ש שם דף כ"ט אמר רבי חנינא
מאי דכתיב לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה
ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים שם במציעא דף נ"ט והוא
שם דף מ' ומ"א ז"ש אל תונו איש את עמיתו כמ"ש בספר
אסיפת זקנים דפי' או בתורה או במצות כיון שהוא ישראל
אל תונהו ויראת מאלהיך כי אע"ג שהוא מוזהר לירא ממך
כמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ואין אתה מחויב לירא
ממנו מ"מ תירא מאלהיך כי אני ה' אלהיכם של שניכם וכיון
דשניכם ישראל הוא חייב אתה ג"כ שלא להונות אותו בדברים
אמנם לפי פשט הש"ס דנראה דלעמיתך בתורה ובמצות הוי
אזהרה י"ל דז"ש לא תונו איש את עמיתו והיינו ת"ח כנז'
מ"מ במקום שיש חילול ה' א"נ ויראת מאלהיך דאין חולקים
כבוד לרב כי אני ה' אלהיך ועמ"ש הריטב"א הובא שם בשם
ספר אסיפת זקנים דפי' עם שאתך אל תונה פי' אשתך י"ל
דז"ש אל תונו איש את עמיתו עם שאתך שהיא אשתך ויראת
מאלהיך דזכו י"ה ביניהם ז"ש ויראת כו' כי אני ה' כו' דבין
שניהם שמו יתברך

או אפשר ויראת עמ"ש שם בש"ס אמר רב כל ההולך
בעצת אשתו כו' שנאמר רק לא היה כאחאב כו' אשר
הסיתה אותו איזבל כו' ז"ש לא תונו איש את עמיתו רוצה
לומר אשתו ואפי' הכי לא תאמר א"כ אלך אחר עצתה לכל
הדברים מש"ה קאמר ויראת מאלהיך

והנה לפי פי' הלבוש דמי שאינו ירא את ה' מהנא את עצמו
ומותר להונות אותו לא תונו איש את עמיתו ויראת
הא אם אינו עמיתך בתורה ובמצות שרי יען כי אני ה' אלהיכם
וכיון שאינו שומר המצות נמצא מהנא את עצמו ואינו מתירא
מאלהותו יתברך לכך אין אתה חייב ביראת הנז' בעבורו

או אפשר עמ"ש דאם אינה אותך אתה מותר להונותו ז"ש
לא תונו איש את עמיתו דוקא אבל אם אינה אותך
אתה מותר להונותו א"כ צריך האדם להזהר שלא להונות משו'
שלא יהנא ג"כ הוא אותך וגם ויראת דמלבד מה שחבירו
מזלזלו דמותר לו שיהנה אותך וגם אינו מתכפר לך העון
בזה אלא ויראת ג"כ

אמנם לדעת מרן שאינו מותר כי אם דוקא לגוי אבל לישר'
אפי' שהוא אינה אותך אתה אסור להונות אותו כתב
הר"ב עץ חיים כוונת לא תונו כו' בטענת ויראת כי הי"ל
לירא את ה' ולא להונות אותך אפי' הכי אסור להונות כי אני
ה' אלהיכם ליפרע משניכם מכל אחד על עונו ולע"ד י"ל
דיוק כי אני ה' אלהיכם לפי דרך הרב ז"ל דלא תונו בטענת
כו' כי אני ה' אלהיכם ר"ל דום לה' והתחולל לו שהוא יתברך
יפילם חללים כו' ועיין עוד שם בספר מנחת בכורים ולפי

מ"ש בשם הר"ב נח"י שם דאע"ג שאינו יכול להשיב לך כלום
גנאי מאי דאייך קלת לך מיקרי מום שבך כו' ז"ש לא תונו
איש את עמיתו להקניטו זכור מעשיך אע"ג דאתה מחזיק
עצמך לצדיק גמור ויראת מאלהיך ואינו יכול להשיב לך כלום
יען כי אני ה' אלהיכם היודע מסתרים וכל אשר עשית ואם
כן מיקרי שפיר מום שבך כו' אפילו שאינו כאותו עון של
חבירך מ"מ גם עון וחטא אחד הוא ואין צדיק בארץ כו'

או אפשר עם היא דמ"ק דאע"ג דחייב נידוי מן הדין כיון
דמסיבת משטמה שהיתה בלבו עליו נדוהו אין נידויו
נדוי זהו שאמר לא תונו איש את עמיתו להקניטו מסיבת מה
שיש בלבו על עמיתו בטענת ויראת מאלהיך ומבקש לו
מצפונות עונותיו לבזותו כי אני ה' אלהיכם ויודע כי מגמת
שלך הוא משום מה שבלבך עליו אם כן אדרבא אתה נענש
בעבור הוכחה זאת

או אפשר עמ"ש הע"ין דף ע"ז ע"ד עמ"ש בש"ס לעולם
יהא אדם זהיר באונאת אשתו דמתוך שדמעתה מצויה
אונאתה מרובה והק' הרב ז"ל מאי לעולם וכי משו' דממהרת
לבא יזהר ואם לאו לא ותי' דפעמים אדם מצטער לאשתו ע"מ
לפייסה אח"ך לכן אמר לעולם יהא זהיר אפי' ע"מ לפייסה
יען כיון דממהר כו' קודם שיפייסנה כו' יע"ש
ולע"ד בזה ידוייק מ"ש בש"ס באונאת אשתו שרי טבע
הנשים בבכיה אחת היא והי"ל באונאת נשי' שלא
כמ"ש ז"ל דאע"ג דדעתו לפייסה שכן מחוייב אפילו הכי כיון
דממהר כו' ולע"ד ז"ש איש את עמיתו אע"פי דויראת מאלהיך
ובדעתך לפייסו אח"ך רק לעשות רצון יצרך לפי שעה אתה
עושהו יען כי אני ה' אלהיכם כמ"ש בש"ס כל השערי' ננעלו
חוץ משערי אונאה דכתיב הנה ה' נצב כו' ובידו אנך ז"ש כי
אני ה' אלהיכם משגיח תמיד בכם ובידו אנך להתפרע תכף
א"ו גם עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב דין י"ג י"ד ט"ו ט"ז
טו"ב יע"ש ، לדרוש אחר בע"ה מה שנשאר לי בלשון זה
דהלכות מכירה ובה' עבדים ובס' שמע שלמה פ' בהר ד"ה
אל תונו וס' משכנות יעקב דף קכ"ט ובמ"ש דאישתמיטתי יש
לחלק בין מוכר ללוקח וכ"י וס' נח"י ודברי דוד וס' אהבת עול'
דף י"א ומ"ש בס' קרבן אהרן בפרשת מה שרמז בס' משכנו'
יעקב בלשון הר"מ פ"ו מה' מכירה בענין שטרו' דהוי אסמכת'
גם בתו' בסוגייא בעי רבי זירא אם יש לשכירות אונאה יע"ש
ובס' משנה למלך בענין לא תסגיר עבד לאדוניו כו' בע"הי
וממ"ל

דרוש שלישי

במ"ש התנא איזהו עשיר השמח בחלקו יש לדקדק בשלמא
הנך יכול להתברר ולהבחן אם מבקש ללמוד מכל
אדם גם בגבורה הבא מצד הגבורה מטבעו וכובש יצרו אמנם
שמח בחלקו איך יתברר זה מה גם שהכתוב אומר יגיע כפיך
ולא אמר שמח אלא אשריך כו' ועיין בס' מדרש שמואל ורמוז
בתיבת עשי"ר ע'ינים ש'ניים י'דים ר'גלים כו' אמנם להבין
דיוק אמאי הביא דרשת רז"ל ג"כ אלא דהכונה דחלקו היינו
חלקו לעה"ב אפי' שלא יהא עשיר ולהכי הביא דרשת רז"ל
שהיא שני ענייניס אשריך בעוה"ז שהוא מאושר לבד שכל
הבריות אומרים עליו אשרי פלוני אבל לגופו אין שום טובה
כי אם אדרבא יגיעה לאכול לחם רק לעה"ב וז"ש איזהו עשיר
השמח כו' שיכול לשמוח בחלקו לעה"ב כמ"ש ז"ל כי תאות
אכילה ושתיה ומשגל יש לו קץ במילוי תאותו משא"כ בעושר
כי לא תשבע עין כו' לכן לא מנה אלא מי ששמח בחלקו לעה"ב
או אפשר עמ"ש באזהרות ר"א הזקן הובא בהרא"ש מסכת
מכות זמן עשר כסף כי ילוונו בחצי ימיו יעזבנו כי לפי הפשט

נראה דהוא עפ"י הדין מי שהלוה לעשיר שנים כפי מאן דפסק שליסנא קמא דשביעית משמט הואיל וסוף סוף אתי לידי לא יגוש אפי' דעתה אינו יכול לנוגשו ז"ש זמן עבר כסף כי ילוונו אפ"ה בחלי ימיו דהיינו זמן השמיטה יעזבנו דשביעית משמטתו . אמנם ר"ת הגיה גם זמן עבר כסף כי ילוונו ולא בשמיטה בחלי ימיו יעזבנו והוא דבר קשה מאחר שר"ת פסק כלישנא בתרא דאין שביעית משמטתו כיון דעתה לא קרינן ביה לא יגוש אם כן הוא הפך האזהרות ומה תיקן בהגהתו וראיתי בספר שנות חיים ז"ל דף קל"ה שכתב דר"ל דהע"ג דאין שביעית משמטתו ע"פי הדין מ"מ לא צריך למעבד הכי כדי לחוב זכות חבירו ולכן מילם לייט ואמר זמן עבר כו' ואפי' שלא במשפט להשמיט מ"מ נענש ח"ו יען בקש ונבהל להון מזכות חבירו יע"ש כי אל קיטב זה אפשר לפר' המשנה איזהו עשיר שראוי שיתהלל השמח בחלקו ואינו רוצה לזכות יותר מזכות הנוגע לחבירו כענין השמיטה שחוב שעבר שנים אפי' שהוא בדין לזה יקרא עשיר המהולל ולהכי הביא פסוק זה דאיירי במי שאינו נהנה מאחרים אלא מיגיע כפיו דנקרא מאושר וטוב לו כו'

והואיל ואתא לידן מעניינא דיומא עיין מסכת מכות דף ג' אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים כו' ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג בהלכות שמיטה פ"ט דין ט' ועיין מ"ש הנמקי משם הרשב"א דנתן טוב טעם הרשב"א משום דאין לו זכות להקנות משום שאינו שלו שהיא קדש לה' כמ"ש כי לי הארץ כנז' שם

ועפ"ז נ"ל כונת הפסו' והארץ לא תמכר לצמיתות ר"ל ע"מ שלא להחזיר אלא כי לי הארץ והיא קדש לה' כמ"ש הנמקי כי גרים ותושבים אתם עמדי והקונה והמוכר שניהם מוזהרי' בכך ועיין פי' רשב"ם הנז' שם ועפ"י הנז' יובן כונת מקרא קדש לא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם וי"ל כפל פ' כי אני ה' כו' הוא מיותר אלא ר"ל ולא תונו עם ויראת שתאמר לו ע"מ שלא תחול איסור לאו הונאה כי אני ה' ואין בידו להתנות . גם עם המלוה לזמן עבר אליבא דמ"ד כלישנא קמא דכיון דסוף אתי לידי לא יגוש משמט ז"ש קרא שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה' דהדיוק מבורר דהי"ל לומר ולא יגוש שהרי שמוט לחוד ולא יגוש לחוד אלא ר"ל שמוט כו' אפי' שלא יגוש כו' כי קרא שמיטה ר"ל בעת השמיטה מ"מ הרי לבסוף אתי לידי לא יגוש או אפשר לדעת רבינו והטור ור"ת דאינו משמט כיון דלא יגוש בשעת השמיטה אפי' דסוף אתי לידי לא יגוש ז"ש שמוט כו' היינו היכא דקרינא ביה לא יגוש כו' כי קרא שמיטה אבל אם באותה שעה לא קרינא לא יגוש אפי' דבסוף אתי לידי לא ינגוש לית לן בה או אפשר מ"ש אשר ישה ברעהו שבאת מאומה לא יגוש כו' עמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ט מה' שמיטה דין ט' התנה עמו שלא יתבענו אפ"ה שביעית משמטת וכתב מרן משם הר"י קורקום הטעם אע"ג דליכא לא יגוש מ"מ כיון דהחוב מוטל עליו וללאת ידי שמים חייב לפרוע וגם יכול לתפוש בעל הלוה מש"ה משמט ז"ש שמוט כל כו' אשר ישה את רעהו ר"ל שנקרא החוב עליו וחייב ללאת ידי שמים לפורעו אפי' כי לא יגוש את רעהו שאינו יכול לתובעו כי קרא שמיטה לה' וזה חייב מיקרי כ"ז שלא פרעו לכן צריך שאפילו מ"מ שמים ישמיט ואינו יכול עוד אפי' לתפוש מאחיו בעדו כמו שהיה יכול עד עתה לתפוש בעל הלוה

וענין השמיטה כתב הר"ב כלי יקר עה"ת דכשעלה משה רבינו ע"ה להר סיני היה אחר שבע שבועות שהם מ"ט יום משפח לעצרת ונתקדש ההר ונאסר בחרישה וזריעה יום מתן תורה והוא זמן יציאת חופשי לכל ישראל כמ"ש רז"ל חרות על הלוחות חירות כתיב צאתי זמן וידבר ה' אל משה בהר סיני ענין שמיטה ויובל דגם ארץ ישראל ניתן אחר דבעיה ומ"ט כי גם א"י יש לה יחס ודמיון עם הר סיני אשר היות אוירה דא"י מחכים ואין תורה כתורת א"י ונס לעצמית זכר למעמד סיני וטעם ז' שבועות ולא ז' ימים עיין במ' ח"מ דף ל"ו וכנגד ז' טומאות דצריך ז' ימי טהרה לכל אחד , נדה , זב , מת , נגע הבגד , נגעי הגוף , יולדת , נגעי בתים , ובכל אחד צריך ז' ימים לטהרם לכן הוזהרו מ"ט יכוין האדם לטהר וזהו רמז נמי מקדם ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ לטהר עצמו מכל טומאה וזהו גאולה תתנו לארץ ועיין מ"ש הרמב"ן ז"ל עה"ת ובכל ארץ זה הגוף אחוזתכם כתי' חסר לשון אחיזה הגוף ברוח ונפש ונשמה כמ"ש בתכלות ועצמותיך יחליץ כנאמר מסך האדם מנפש והנפש מרוח והרוח מהנשמה גאולה תתנו לארץ זה הגוף כמ"ש ז"ל האומר דבר ב"א מביא גאולה לעולם זהו הגוף דשפתותיו דובבות וכמ"ש קרבה אל נפשי גאלה או אפשר ובכל ארץ כו' אלו אברי הגוף שיש מי שיש לו היל"הר בעיניו כו' או ידיו כו' או בלשונו כו' או בבטנו כו' דצריך לפשפש אזי כשיהיה לכל הארץ כו' ר"ל כל הגוף גאולה אזי גאולה תתנו לארץ כי"ר

דרוש רביעי

במדרש וכי תמכרו ממכר הה"ד והנה ה' נצב על חומת אנך על שורה דאוכיתא ובידו אנך כב"א שעומד ושטרו בידו ודכוותיה ויקם מלך חדש כבע"א ושטרו בידו ולכוותיה ויאמ' ה' אלי מה אתה רואה עמוס ויאמר אנך זה סנהדרי גדולה של ישראל שהיא מנין אנ"ך אמר הקב"ה כו' אבל לעת"ל לא הוסיף עוד עבור לו ע"כ

והנה נראה דכונת מאמרינו לפרש אל תונו כו' בהונאת דברים לכך מביא סייעתא מהכך קראי לאומר הענין של הונאת דברים והני קראי היינו בהונאת דברים כפי' רש"י בפרק הזהב והרי אמרו שהקב"ה בעצמו נפרע ממנו ולא ע"י שליח וכל דבר אשר יבא באמ ע"י הקב"ה בעצמו יבא במשפט חזק ובזרוע נטויה כאשר למדו המפרשים כן מתורתו של הרשב"א ז"ל גבי מ"ש פ"ק דתעניות דף ב' ת"ר ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו לשליח ואלו הם חיה וגשמי' ות"ה והק' הרשב"ד דאמאי לא חשיב נמי פורענות' של רשעי' דכתי' פתח ה' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו כו' נתי' כיון דמכינו ע"י שליח דכתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור א"כ מ"ש פתח כו' ויוציא כו' היינו לכלותם שלכלותם דוקא הוא ע"י הקב"ה כי אז המשפט הוא חזק וכיון דזה אינו אלא ליום הדין ואינו הווה תמיד מש"ה לא חשיב ליה יע"ש

והנה נראה דבריו הלה שהם חלוקים עם התו' ז"ל שם דמאי דלא חשיב פורענותם היינו משו' דלא חשיב כי אם מפתחות של טובה והק' והרי מפ' זה נראה דשל זעם לא נמסרה והרי אמרו רז"ל יורקימו שר של ברד כיון דרוב פעמים הוא לטובה לכך לא חשיב בכלל כלי זעם ואיפשר דזהו ג"כ כונת התו' הוא מש"ל ברד שנמסרה ר"ל כיון שיש פעמים שהוא לטובה לכן נמסרה דלא חשיב כלי זעם

אמנם ק"ל דנראה מדברי התו' הללו דפורענו' לא נמסרו לשליח והכתיב ויצא מלאך ה' ויך כו' כמ"ש הרשב"א ז"ל והוכרח לתרץ דפי' דכלי זעם היינו לכלותם כו' ואם כך התו' אמאי לא תקנו פסוק זה ואפשר דאתום מפרש קרא כלי זעמו כלי זעם ממש כענין ברד וכיוצא אבל התם דכתיב ויך במחנה אשור כו' לא ע"י כלי זעם היה אלא כענין דבר ונגף דמתים ע"י שליח ולא חשיב קרא אלא מה שהוא כלי זעם ממש ועל תי' הרשב"ד הנז' ראיתי להר"ב פרשת דרכים ז"ל

דף נ"ב שהביא ראיה לתי' הראב"ד דלעתיד כל המשפטים והנקמות יהיו ע"י הקב"ה מהספרי בפ' לי נקם ושלם וכן מהמדרש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאו' אראה לבני כו' יען התם במצרים כתיב נורא תהלות עושה פלא והכא כתיב אראנו נפלאות והרי במצרים כמה וכמה פלאי פלאות עשה אלא כיון דע"י הקב"ה בעצמו לא היה אלא מכת בכורו' מש"ה כתיב עושה פלא אבל לעתיד שהכל יהא ע"י הקב"ה בעצמו מ"ה כתיב אראנו נפלאות כו' נמצא דכל שהוא ע"י יתברך הוא בחוזק וכן אמרו דע"י איזה עון דצריך הקב"ה ליפרע הוא בעצמו מגלגל עליו השאר ונפרע הכל ממנו ע"י עצמו ואיפשר דלזה כיון ירמיה באומרו תבא כל רעתם לפני' ועולל למו כאש' עוללת לי על כל פשעי ר"ל דכל רעתם יהיה לפניך שיהיה בעצמו נפרע ועולל כו' כמו להתעולל עלינו להתגולל כו' והוי כעין גלגול שבועה דע"י אחד הוי הכל ע"י הקב"ה ז"ש כאשר עוללת לי ע"כ פשעי כו' ועמ"ש הר"ב פרש' דרכים שם דף כ"ג ע"ג דכשהוא ע"י שליח איכא חדא לטיבות' שאינו כ"כ חזק וחדא לריעותא כי מתביישים ביותר כי אינו דומה מתביישים מפי הרב למתביישים מפי התלמיד כו' ועפי"ז כתב דהיו ישראל מתרעמים לא אליכם כל עוברי דרך הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי והוא כי ממרום שלח אש בעצמותי כו' ע"י שליח וזה הוא ביוש יותר וגם היה דין חזק כאלו ע"י הקב"ה נשקד עול פשעי בידו ר"ל כההיא דבידו אל"ך דפי' בש"י דבעצמו כו' ז"ש נתנני ה' בידי לא אוכל קום יע"ש א"כ ז"ש תבא כו' ועולל למו כאשר עוללת לי שיהיה להם תרתי לריעותא כאשר כו' אמנם לקו' התו' והראב"ד עיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ג דף ע"ב סוף ע"ב וע"ג במס' תעניות דף ב' גם עיין שם דף ע"ה ע"ג עמ"ש במליצה דף כ"ט הכל נפרע ע"י שליח כו' יע"ש

ועפ"י הנז' שם י"ל כונת הפסוק בקהלת מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את הנרדף ור"ל דשני דינים יש חדא מה שהיה ר"ל דענשם הקב"ה בעצמו שוב אין לו תקנה אלא כבר הוא ר"ל כבר נגמר ולא מחל . וגם אשר להיות דעדיין לא היה אלא שלח להענישם ע"י שליח שוב אין תקנה בתשובה אלא כבר היה יען כי לא יצא לפשעכם אמנם והאלהים יבקש את הנרדף דהתם תרתי איתנהו דעונש גדול ע"י הקב"ה ואינו מוחל אפי' בשוב אלינו כל שלא פייס את חבירו יען הוא יתברך יבקש את הנרדף ועפ"ז י"פ נחום סי' א' אל קנא ונוקם ה' ובעל חימה נוקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו ר"ל כביכול הש"ת הוא קנא ונוקם אמנם נוקם ה' ובעל חימה שהוא אדון ושליט על החימה אם שבו לפניו מוחל אמנם נוקם ה' לצריו כשהוא לצריו שהם צרים לצדיקים כמ"ש ז"ל אמנם נוטר הוא ואינו משלם תכף אולי ישובו בתשובה היינו כשהוא לאויביו שהוא בעונות שבין אדם למקום . בע"ה לדרוש אחר עיין בס' משכנות יעקב דף קכ"ד ע"ב ד"ה עוד כתב עד ע"ג ד"ה ואיפשר ובס' מעיל שמואל פי"ד מה' מכירה שם דף כ"ט ע"ב ובשיט' עיין יהוסף מליצה ובס' אהבת עולם דף י"א וס' קרבן אהרן פ' בהר פ"ג אות ד' יע"ש גם עיין לענין התשובה כל שהיא ע"י הקב"ה בעצמו אין למעלה הימנה ומ"ש בס' פ"ל דף מ"ו ואילך) והנה הר"ב פרשת דרכים ז"ל כתב עפ"י האמור כונת הפסוק אל תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם ר"ל ויראת מאלהיך כי אלהים הוא דיין כו' יען כי בזה הוא על ידו דוקא ז"ש כי אני ה' אלהיכם . אמנם לע"ד איפשר לפרש כי אני ה' אלהיכם טעם אחר בדבר אמאי בהונאת דברים הוא ע"י הקב"ה בעצמו ואינו על ידי שליח שהוא יותר ביוש וחרפה יען יש דברים שאין מכיר בהם אלא הקב"ה שאיפשר שכיון לחרף ומכחיש . או איפשר שלא כיון רעה וחבירו חשדו לרעה לכן צריך דוקא ע"י הקב"ה שהוא בוחן לבות חי וקיים וז"ש לא תונו כו' ויראת כי הוא המבחין ולא תוכל להכחיש לפניו יען דין זה בידו יתברך ז"ש כי אני ה' אלהיכם על ידי דוקא כי אני ה' אלהיכם ואיפשר נמי שלא כיון וחושדו לכן מסור בידו יתברך דוקא

והנה במאמרינו הנ"ל פתח השער דנקט ובידו א"כ כבע"ח שעומד ושטרו בידו וכן בפ' ויקם מלך חדש כו' והר"ב פי' שר עמ"ש במס' בתרא דף קט"ב יע"ש ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג פ"ק מה' שכנים דין שני לפיכך ב' אחים כו' ועם פרש"כם ד"ה הרי העשיר אומר כו' ואפילו למ"ד בפ"ק דינא דגוד כו' שאני כו' ר"ל כיון דהשני כו' כמ"ש הרי"ף ואיידי מ"ש לעיל באשר שוברו שכתב למקצת חובו יאכל ואדי הנ"י בשני אחים דיאכל העשיר וליחידי וכן הא דב' יוסף ז' שמעון כו' יע"ש

ועפ"ז י"ל פסוק קהלת ה' הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות ולראות טובה בכל עמלו כו' כי הוא חלקו גם כל אדם אשר נתן לו האלהים עושר ונכסים והשליטו לאכול ממנו ולשאת את חלקו ולשמוח בעמלו זו מתת אלהים הוא דיש לדקדק דכבר אמר אשר יפה לאכול כו' ולראות כו' מה חזר לומר גם תיבת כל כו' מה גם כפל הדברים שונים לאכול ולשאת ולשמוח כו' אלא הכונה איפשר דהיינו דאשונה הנה אשר ראיתי כו' טוב אשר יפה כו' רוצה לומר דנהנה מחלקו וזהו שסיים ואמר כי הוא חלקו אמנם גם כל אדם רוצה לומר אירוע כמ"ש אינשי למי שיש לו לבוש אחד נותנים לו שנים דהיינו האדם אשר נתן לו האלהים עושר ונכסים כו' וכבר הוא עשיר מנכסים והשליטו האלהים לאכול ממנו וגם לשאת חלקו רוצה לומר היכא שהוא דבר שאין לו חלוקה ונפל לו בירושה גם באותו דבר השליטו האלהים לאכול ממנו על ידי שקונה את חלק אחיו או לשאת את חלקו לאחיו דהיינו דין גוד או איגוד וע"י ישמח בעמלו במרחץ או בית הבד הנז' אע"פי שאינו חלקו זו מידת אלהים היא גם ע"פי סברת הרי"ף דדוקא מי שאינו יכול לקיים שניהם אינו יכול לומר גוד אבל מי שיכול לקיים שניהם יכול לאומרו ע"פי זה יובנו פסוקי רות ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו כו' אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדעה כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אגאל ויאמר בועז ביום קנותך השדה כו' קנית להקים שם המת על נחלתו ויאמר הגואל לא אוכל לגאול לי פן אשחית כו' גאל לך אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול כו' כי הדיוקים מבוארים כי מה לו לבועז להאריך בדברים אם תגאל כו' הי"ל גאל אתה ואם לא אני אגאל ומהו ואדעה גם בתשו' לא אוכל כו' מה לו לומר עוד גאל אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול אך על פי האמור ניחא דלסברת הרי"ף ז"ל דדוקא האחד שאינו יכול לקיים אינו יכול לומר גוד או איגוד לפי זה תחי' בועז כבר ידע כי שדה זה אינו נגאל בשנים לחצאין יען הגואל צריך ליקח גם כן אשת המת והו"ל כדבר שאין בו דין חלוקה וא"כ צ"ל דין דגוד או איגוד להכי א"ל תחילה אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי כו' רוצה לומר דנסתפק אם גם הוא אינו יכול לומר גוד או איגוד כיון דהאחר אינו יכול לגאול ולהכי קאמר ואם לא יגאל דהיינו דשנינו אין אנו יכולים לסברת החולק עם הרי"ף גם בועז אינו יכול לומר גוד כו' ולהכי נקט לשון ואם לא יגאל ולא אמר ואם לא תגאל אלא הכונה הודיעני ואם לא יגאל רוצה לומר שאין בו דין גאולה כלל ולהכי קאמ' הגידה לי ואדעה הדין ולכן א"ל כנגד היושבים וזקני עמי שהם הסנהדרין אמנם הגואל לא הבין ולהכי קאמר אנכי אגאל וכשא"ל ביום קנותך כו' קנית כו' אזי א"ל לא אוכל לגאול

פן

פן אשחית כו' מ"מ גאל לך אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול רוצה לומר אפי' שאני איני יכול לגאול מכל מקו' אתה יכול לגאול את גאולתי כדין גוד או איגוד אפילו שאין אני יכול לגאול

ועיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ג בהלכות מלוה פכ"ד דין ט' הוציא עליו שטר כו' והוא שם דף ס"ג ע"א וע"ב וע"ג עד וא"כ נקטינן דס"ל לבע"הת הכי דגבי היכ' דאתחזקו תרי התם דוקא בנפילה דחד הוא דלא חיישינן ואפשר לרמוז כונת מאמרינו שאמר ובידו אנך כבע"ח שעומד ושטרו בידו ודכוותיה ויקם מלך ח"ש כבע"ח כו' והדיוקים מבוארים ועיין מ"ש הרב פני שלמה דף כ"ד

אמנם לע"ד קשה תחילה מה ענין בע"ח גם אם שטרו בידו או לא גם מ"ש שעומד מה לי עומד או יושב אלא הכונה ירמוז עמ"ש דבענין אונאה שהוא על עונות שבינו לבין חבירו והב"ה תובע בעדו אמר דהו"ל כבע"ח שעומד כו' רוצה לומר דאפי' דלא כתב שמיה בשטר חוב כיון דנפיק מחותם ידיה אמרינן דידיה הוא ז"ש שעומד דהיינו מיומא דנפיק בבי דינא כו' וכן בהביא דויקם מלך חדש שהב"ה לא גזר שישתעבדו במצרים ע"י אלא באר"ץ לא להם והוא רצה לגבות החוב מהיא דשטרו בידו דאמרינן מההוא גברא דנפיק בידיה דידיה הוא

גם עיין מ"ש שם בפרי האדמה ח"ג דף ס"ג ע"ג במ"ש הרב משנה למלך בדין זה על מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ס"ח ס"ט יע"ש וע"פי הנז' אפשר שהוא רמז פסוקי שמואל א' סי' טו"ב ויאמר איש ישראל הראיתם האיש העולה הזה כי לחרף כו' והיה האיש הכוא כו' ואת ביתו כו' ויאמר דוד אל האנשים העומדים עמו לאמר מה יעשה לאיש כו' כי חרף כו' ויאמר לו העם כדבר הזה כו' כי הדיוקים רבו אמנם י"ל דדוד כששמע מה שאמרו אזי אמר בדעתו כיון שלא הוזכר ולא ניכר האיש אשר מתחייב לו א"כ מה יעשה רוצה לומ' איזה הקנאה וחיוב כראוי יעשה וזהו ש"ש לאמר מה יעשה דהיינו דבאמירה לחוד מה עשיה היא זו ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה כו' רוצה לומר בעלמא ענין דומה לזה האמירה לחוד כה יעשה כיון שנשתעבד גופו ונכסיו למי שעש' כן הרי הוא חיוב גמור

פרשת בחוקותי

ואכלתם לחמכם כו' וישבתם כו' ונתתי שלום כו'

במדרש ונתתי גשמכם בעתם לא גשמי כל הארצות מה אני מקיים ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך אלא שיהיה השבע בארץ ישראל ורעב בכל הארצות ויהיו כל הארצות באים ולוקחים מיני פירות ומעשירים אתכם בכספים כענין שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף וכתיב וכימיך דבאיך שיהיו כל הארצות דובאות כסף וזהב ומביאים לארץ ישראל

ובעת השומר המקיים המצוה לא ידע דבר רע וכתות' נשגבה ה' יהיה בכסלו לא ימנע טוב להולכי' בתמי' אהוב למעלה ונחמד למטה והנה מפיו יוצא מחזיר על תפוחי זהב במשכיות כסף להצילם מפח יקוש ולמוגעם מבוא בדמים גם ה' יתן הטוב גם אויבין ישלי' אתו לא ירא מפחד פתאו' כי רבים לוחמים כי בזה פי' בספר נחלת צבי על מס' אבות פ"ד משנה בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כו' כי הדיוקים מבוארים אדא כמ"ש התי"ט כי גירסת כבחמורה הוא שיבוש שנשתבשו משום ההיא דלעיל שאמרו הוי זהיר במצוה קלה בבחמורה והוכרח לומר רע"ס ז"ל שפי' מצוה גוררת הוא מנהגו של עולם שהמתחיל במצוה נוח לו לעשו' אחרת והעוש' עבירה קשה לו לפרוש כו' ועוד כי שכר מצוה כו' שמן השמי' מסייעים אותו לאחרת וכן העבירה פותחים לו כי לבאורה לטעם השני כי שכר מצוה היינו שמחת המצוה כו' וכן בעבירה פותחים לו כי לכאורה לטעם השני י"ל מאחר כי מדרך העולם למדנו מה לורך טעם אחר גם כן שהסיוע גם לפי' השני כי שכר מצוה היינו שמחת התורה כו' וכן בעבירה כו' גם כן קשה מאחר שהזהיר לו שע"י כך יעשה בעבירות ובמצו' ירויח כולם מה שייך לומר א"כ מה שכר של שמחת המצו' שהי"ל טעם זו קודם

גם לב' הפירושים צריכים אנו לומר ששכר מצוה כו' היינו טעם אחר וא"כ הי"לל ושכר מצוה כו' ושכר עבירה כו' כיון דהוי טעם אחר גם י"ל שהיה לו לומר בעבירה גם כן ובורח מן העבירה בקלה כבחמורה הגם כי התי"ט ז"ל תירץ דלא נקט הכי בעבירה יען לענין העבירה לא שייך קלה וחמורה כי כל העבירות נוח לו והנאה לו וקלה אלו מ"מ היה יכול לומר כבחמורה מאחר דקאי למ"ש ובורח רוצה לומר שיעשה גדר וסייג לעצמו שלא יכשל להכי שייך לומר כבחמורה רוצה לומר אפי' עבירות שאדם דש בעקביו ואינו נראה בעיניו שהוא חמור כמלבין ושוחק ונוגב דעת ומדבר בב"הכ ומראה היתר כו' אפי' באלו צריך שיעשה גדרים שלא להכשל ח"ו ואם כן שייך לומר כבחמורה

אמנם ראיתי בספר נחלת צבי הנז' שכתב שאפשר דהיינו כד"מ שאם אחד רואה שחבירו ירצה לעשות איזה עבירה יודע בעצמו שאם הוא יבא אצלו יתבייש ממנו ונמנע לעשותה אזי מוטל עליו לרוץ אצלו כדי להרחיקו ממנה ואז עושה שני דברים אחד שהוא בעצמו עושה מצוה שמציל חברו מעבירה וגם שחברו ג"כ מקבל שכר מצוה כמ"ש במסכת קדושין שאדם שבא לידי חטא וניצול ממנו נותנים לו שכר כעושה מצוה וזהו כונת התנא הוי רץ למצוה כו' רוצה לומר לעשות מצוה להרחיק חבירו מהעבירה קלה כבחמורה וא"כ שייך לומר קלה כבחמורה כיון שהוא אינו החוטא לכך חילק בין קלה לחמורה כשני שמות שיהיה רץ בשניהם קלה כבחמו' כדי שחבירך יברח מן העבירה לפי ששכר מצוה שיגרום שיעשה חבירו גוררת מצוה אחרת שיעשה הוא ג"כ להרחיקו מן החטא ובהפך ח"ו שכר עבירה שאם תניחהו לחטא ויעבור עבירה יהיה ג"כ עבירה אחרת לך ג"כ כמותו כיון שבידך למונעו מן החטא כי בזה נראה לע"ד פסוק אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו כו' והיה כעץ שתול כו' דנראה כפל הענין במילות שונות אמנם קשה' אשרי ודיוק בתור' וא"כ ובתורתו יהגה אלא הענין הוא כנז"ל ועל כל זה קאמר אשרי האיש אשרי זכיה למעלה כזו להרחיק את חבירו מן העבירה אמנם צריכים תנאים הרבה האיש אשר לא הלך בעצתם לעולם כי מה להם ולי באותה שעה ואדרבא יגרע כי מאחר שהיה בעצתם שוב אין שומעים לי שאין מתביישים ממנו גם כי בדרך חטאים לא עמד שאין דרכו להמצא באותם הדרכים ולהכי פעם ביוגל כשרואים אותו מתביישים ממנו וגם הוא איגו מתפתה לחטא עמהם ח"ו ג"כ במושב לצים לא ישב הוא מעולם ואינו חפץ בדברי ליצנות ומתענג לשומעם שאם ח"ו מתענג לשמוע לצים אזא כי ח"ו הוא ילין כמ"ש שלמה המלך ע"ה אם ללצים כו' ועוד כי אינם מתביישים ממנו ובהיות לו שלש אלה יעשה לו אזי אדרבא מצוה רבה יחשב לו שאם רואה את חבירו עובר עבי' ילך ויעמוד אצלו כדי שיתביישו ממנו ז"ש אשרי האיש אשר לא הלך כו' ולא עמד כו' כי אם בתורת ה' חפצו רוצה לומר לקיים מצות ה' אלהיו להרחיק חבירו מעבירה וגם ובתורתו

יחנה יומם ולילה שלא יתראה עם בני א״ם כי אם ידעו שכל עסקו בתורה אז כל אדם אשר יראנו ימנע מלחטוא ואז והיה כעץ שתול שכל ימיו עוסק בתורה אשר פריו יתן בעתו דבעת אשר יראוהו יעשה פרי למעלה שעלהו לא יבול ודבריו נשמעים אפילו שיחה קלה שלו לא יהא לבטלה וכל אשר יעשה יצליח שימנע חבירו מחטי) וגם מזכהו שיהיה כעושה מצוה

ובזה י״ל כונת הפסוק אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם דיש לדקדק חדא אומרו לשון הליכה ב׳ אומרו ועשיתם כו׳ שהוא מיותר ג׳ שהם דברים סותרים כי את מצותי תשמרו נראה דקאי למ״לת שייך תשמרו ואח״כ ועשיתם אותם דלא שייך למל״ת לומר ועשיתם אותם אלא נראה דקאי למ״ע אמנם הר״ב כלי יקר על התורה ז״ל פי׳ בחוקים הללו דקאמ׳ תלכו מוכרח שהם דברים שאינו מצוה מאתו יתברך זולת הוא מעצמו עושה אותם ולא ילדק זה כי אם בקובע עתים לתורה שהוא כלל גדול לאדם כמ״ש קבעת עתי׳ לתורה כו׳ וכנגד זה ברכם בגשמים בעתם נגד קובע עתים לתורה והאריך ז״ל שם יע״ש

אמנם לע״ד י״ל על מה שאמר אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה ועוסקים יומם ולילה אזי תזכו שגם את מצותי תשמרו דהיינו מל״ת וגם ועשיתם אותם שתקיימו מצות עשה וכל זה בפעם אחת בהליכתם נעשה שתצילו אותו מעבור ל״ת וגם שיחשב לו למ״ע כאמור עוד י״ל אם בחקתי כו׳ עמ״ש הרי״ט ז״ל בפי׳ משנתינו הוי רץ כו׳ רוצה לומר למצוה קלה היינו שלא לשמה ובורח מן העבירה אפי׳ לשמה יען כי המצוה גוררת אחרת לשמה ועבירה גוררת אחרת שלא לשמה

ובזה פי׳ ז״ל כונת הפסוק אמרו צדיק כי טוב כו׳ דהיינו העושה מצוה אחת לשמה דוקא ולא עבירה לשמה

ולע״ד זהו שאמר אם בחוקותי תלכו דהיינו דוקא לשמה כמו שבעשיית החוקים אינם אלא כי אם לעשות רצונו יתברך וגם ואת מצותי תשמרו שהם מל״ת תשמרו שמירה מעליא דאפי׳ עבירה לשמה לא תעשו אזי ועשיתם אותם מובטחים לקיים כל המצות כי מצוה גוררת מצוה עוד י״ל עמ״ש בגמרא אמר רב חס״א לרבנן בעינן למימר לכון מילתא ומסתפינא דשבקי לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סי׳ ברכה אתו לקמיה דרבא א״ל הני מילי בסברא אבל בגמרא מרב אחד מעלה וי״ל כיון דקרא כתיב סתמא והיה כעץ שתול על פלגי מים דהיינו מרבנים הרבה אם כן מה לי סברא מה לי גמרא ותירץ הר״ב תאוה לעינים דרבא לטעמיה דדריש לעיל בתחילה בתורת ה׳ חפצו דהיינו שילמוד האדם מה שיהיה ולבסוף יהגה דהיינו בהבנה יומם ולילה ואם כן להכי מסיים קרא דהא דבעינן והיה כעץ שתול על פלגי מים שילמוד מרבנים הרבה היינו אחר שיהגה בעיון לכן שהוא הסברא ילמוד מכולם להבין סברא ישרה זהו שאמ׳ הכתוב אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה בעיון ופלפול וגם ואת מצותי תשמרו תיבת ואת היא לרמוז מ״ש ז״ל את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם כו׳ ורוצה לומר אם תשמרו שאפילו ת״ח קטן ממך תשמע ללמוד ממנו אזי ועשיתם אותם שיהיה על מנת לעשותם ואזי תוכל להורות על פי התורה ואם לאו חס ושלום אפשר שתכשל ועל פי זה נראה לע״ד פ׳ מכל מלמדי השכלתי שלמדתי מכולם יען כי עדותיך שיחה לי שהיא הגירסא כבר הם על שפתי מורגלת היטב וכדי להשכיל בעיון וסברא אני למד מכל מלמדי כמ״ש רבא כנז׳ ועיין דרך הרמ״א במ׳ בן זומא הדיוקים ותי׳ והמשל ופירוש הפסוק ועיין קו׳ התי״ט ז״ל לרע״ס במה שפירש שראוי להתהלל כו׳ ותירצו ולע״ד כונת רע״ס ז״ל דרוצה לומר שיהולל מפי אחרים כמו יהללך זר כו׳ תו כשאין אחרים שיהללוהו כמ״ש

ואם לאו פיך ופי׳ אל יתהלל כו׳ היינו כשאין אחרי׳ שמכירים אותו שיהללוהו אזי בהשכל ויודע אותי יכול הוא להתהלל אבל כשיש אחרים שיהללוהו בכל גוונא אסור וזהו שאמר הכתוב אל תהי חכם בעיניך ירא את ה׳ וסר מרע רוצה לומר שאל תהיה חכם בעיניך ותתהלל מפיך אפי׳ שאתה ירא את ה׳ וסר מרע

גם אפשר לדעת התי״ט ז״ל אל תהי חכם בעיניך שתתהלל עצמך אם לא ירא את ה׳ וסר מרע ואזי תוכל להתהלל עצמך עוד אפשר לדעת התי״ט ז״ל כונת הפסוק בירמיה איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳ אתנו אך זה שקר שהרי החכם שראוי שיהלל עצמו היינו הלמד מכל אדם וכל שכן לפי׳ האחר בדברי רע״ס דמתוקמא יותר קרא

ועל פי דרך מהרי״ך ז״ל עם ההיא דטיפה זו מה תהא עליה כו׳ תירץ אל יתהלל כו׳ כי באלה חפצתי כו׳ ולע״ד בההיא דטיפה זו כו׳ י״ל כונת הפסוק סוף דבר הכל נשמע שכבר נגזר משעת יצירה אמנם את ה׳ ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם שהוא בחירי ורצון יען צדיק ורשע לא קאמר

והנה במאמרינו פתח השער דלכאורה נראה כולו מקשה א׳ באומרו לא גשמי שאר ארצות דמהיכא תיתי דגשמי שאר ארצות יריק להם ואם הכונה דדוקא גשמכם ר״ל לכם יהיה בעתה ולא לשאר ארצות קשה דהיל״ל ולא לשאר ארצות עוד אם זהו כונתו מאי קאמר אח״כ הא מה אני מקיי׳ ונברכו בך כל משפחות אמנם עיין סוגיית פ״ק דערכין דאיתא התם גויר״מ אומר נערך אבל לא מעריך ר״י אומר מעריך אבל לא נערך כו׳ ועיין מה שכתבתי בס׳ מנחת בכו׳ דף ס׳ ע״ד וס״א בנ׳ עמודים ועיין מה שכתבתי בס׳ פרי האדמה ח״א דף קל״א ע״ב וג׳ וד׳ וקל״ב ע״ג וב׳ ועיין מ״ש הרב פ״ש כנז׳ שם בס׳ פרי האדמה גם מ״ש הפ״ש בזה בפ׳ יעקב אבינו ופ׳ תרומה י״ש באורך ואפש׳ דזה רמוז במאמרינו שאמר ונתתי גשמכם ולא גשמי שאר ארצות ר״ל דדיוק המקר׳ היינו שלא יהיה לכם הנאה כי אם דוקא מגשמכם בארצכם א״כ לפ״ז איך מתוקמא ונברכו בך כל משפחות כו׳ שיביאו לך מתנות כדי שיתברכו להכי קאמר שיהיה שבע בארצם ורעב שם כמ״ש ביוסף וע״י זה באים לכם כל כסף וזהב במקנה לא במתנה כי אסור לקבל מהם

ועפ״י האמור יובן רמז פ׳ מלכים א׳ סי׳ ה׳ וישלח שלמה אל חירם לאמר אתה ידעת את דוד אבי כו׳ ועתה הניח ה׳ לי מכל אויבי מסביב אין שט״ר והנני אומר לבנות בית לשם ה׳ אלהי כו׳ ועתה צוה ויכרתו לי ארזי׳ מן הלבנון ועבדי יהיו עם עבדיך ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לכרות עצים כצידונים וישלח חירם אל שלמה לאמר שמעתי כו׳ אני אעשה את כל חפצך בעצי ארזים כו׳ די״ל תחילה מה לו לשלמה לספר לו שעתה הניח ה׳ לו מכל אויביו ולכן רוצה לבנות כו׳ ב׳ אומרו והנני אומר לבנות דהי״ל ועתה אקים דבר ה׳ לבנות כו׳ כאשר דיבר לדוד אבי כו׳ ג׳ דתחילה אמר ויכרתו לי ארזי׳ ואח״כ סיים כי אין בנו כו׳ לכרות עצים גם אומרו אחר ושכר עבדיך כו׳ כי אתה ידעת כי אין בנו כו׳ אדרבא אחר ליוני ויכרתו הי״לל אתה ידעת כו׳ ד׳ וישלח חירם אל שלמה לאמר מאי לאמר ה׳ אומרו שמעתי מאחר כי שלמה שלח אלין בודאי ששמע ו׳ אומרו שמעתי אשר שלחת אלי דודאי אלין שלחו כי כל זה הוא שפת יתר אלא היל״ל ועשה כל חפציך כו׳ ז׳ אומרו אעשה כו׳ בעצי ארזים וברושים מכלל דבדבר אחר לא יעשה חפצו אלא די״ל עם האמור שם דשלמה המלך ע״ה רצה להורות לו שלא יהיה ח״ו שישאל לו במתנה לבנות הבית חיא כי ה׳ הניח לו מכל אויבין כו׳ וא״כ היכא דליכא אימת מלכות אין מקבלים מהם כלל ב׳ כי הנני אומר לבנות דהיינו

שכתחילה לפי' הרמב"ם ז"ל ותחילה לפירש"י משום רפיון כל זה הקיים כדי לומר לו שאכר עבדיו צריך שיקבל ואינם יכולי' לעשות באינם מכ"ש ליתן מתנה משלהם וא"ת אינא עלי ברושים אבל שאר עלים לא אקפיד מ"ה א"ל שכר אחר עלים ג"כ צריך לקבל יען אני רוצה שהם יכרתו שאין בנו יודע כו' ובתחילה אפי' אים ותלא אין מקבלים לזה השיב לו חירם שאמר בשביל אותה אמירה צריכים לומר לי ברמז שאין אתה יכול לקבל ממני שמעתי כלומר הבנתי מ"מ אשר שלחת אלי עשמיה כיון דאני מלך א"כ אפי' בתחילה או לכתחי' מקבלים מהם משום אימת מלכות ואם ליכא אימת מלך בדיעבד מקבלים מהם ואני יכול לשלוח מ"מ אני רוצה לעשות חפציך וכן אעשה ודוקא בעלי ברושים כו' מ"מ בעלים כאשר אמרת לא יען הוא דבר שאינו משויים ובדיעבד בדבר שאינו משויי' מקבלים כו' עוד י"ל גשמכם ולא גשמי כו' דאפי' שירד מביב העיר ומהם ניזונים תוך העיר מ"מ אינו נקרא גשמכם שהרי מתענין על גשמי בורות וכיולא לזה אמר ולא גשמי שאר כו' אפי' דיהיה לכם מים תוך העיר מנהר וכיולא

איך שיהיה ליזהר בערכין ונדרים עיין מ"ש הר"ב כלי יקר ע"הת סוף פ' בחקתי יע"ש למה נסמכו קללות לערכין לנדור בעת צרה לא כמשל הקנה וקמ"ג קללות כולם כנגד קמ"ג שקלים לומר שקמ"ג קללות מכריחים ליתן הקמ"ג שקלים בעת צרה כי בהיות מרוואי' נותנים ועיין מה שהארי' הרב כ"י ז"ל פ' וילך (עוד לפרשתנו בע"הי עמ"ש היפ"ת פ' בחוקתי די"ט ע"ב יע"ש ולע"ד י"ל דגם בש"ס היינו משום דכתיב לה' כמ"ש התו' שם וזהו מ"ש לפיכך, או י"ל דתרי תנאי כו' כמ"ש הרב קרבן אהרן ירל"ג ובזה יתורץ שהר"מבס ז"ל פ"ק דערכין לא הביא פי' הש"ס לה' ודוק, ובשאת עיין מ"ש מהר"ס אלשיך דר"ט ע"א שיטה א' יע"ש גם הש"ך על התורה יע"ש)

ובפסוק ונתתי שלום בארץ ושכבתם כו' י"ל מאחר שאם נזק לא יגע אליהם א"כ מהיכא תיתי מחלוקת של נזק שאמר ושכבתם כו' אלא הכונה עם המשל ערבי דאמרי מה תיגדאר עלא עד וואק באייטו בלילי אימשומי לזה אמר אפי' זה לא יהיה לכם אלא שלום מעליא מלב ומנפש ושכבתם ואין מחריד, אפי' חרדה לבדה

גם פסוק ונתתי שלום כו' עמ"ש בילקוט שמואל ב' סי' קנ"ח הרעש מפני המחלוקת ז"ש ונתתי שלום כו' אזי ואין מחריד רולה לומר חרדת הרעש מהארץ ועיין בספרי פרי האדמה ח"ר הלכות תעניות פ"ב דין י"ב ופסוקי שמואל שני סימן א' ויאמר כו' אשר נס כו' וגם הרבה כו' וימותו כו' וגם כו' רמז עמ"ש במ"ק על הפסוק : גם עיין מ"ש בספרי פרי האדמה ח"ב דף קמ"ב ע"ד פ"ט דין נ' ולסברת הטור נקט גם כו' ולהר"מ וגם כו' וימותו או לומר שהיו שניהם כאחד ולא בעינן רוב ישראל חס ושלום כו'

דרוש שני

תנחומא איש כי יפליא נדר כו' האומות אומרי' במה אקדם כו' האתן כו' א"ל הקב"ה כו' איני מבקש לא בניכם ולא קרבנותיכם אלא לבני כתתי פרשת הקרבנות וערכין שחביבין לפני תדע לך שתחלתו של ספר אדם כי יקריב מכם כו' ולא מן האומות וסופו דבר אל בני ישראל איש כי יפליא וכן הוא אומר מגיד דבריו כו' א"ל הב"ה לישראל אם אתם מביאים לפני ערכין שלכם מעלה אני עליכם כאילו נפשותיכם הקרבתם לפני לכך נאמר איש כי יפליא כו' אמר הב"ה בזכות הערכין אני מציל אתכם מגהינם שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה ואערוך לפניכם

שולחן כמ"ש ד"ה תערוך לפני שולחן כו' כוסי רויה כו' עיין מ"ש לעיל במשנת בן זומא

גם מ"ש בפ' אם בחוקותי כו' על פי דרך מהרי"ט ז"ל דהיינו דוקא לשמה כו' כנז"ל וזהו שאמר רבי חנניה בן עקשיא אומ' רצה הב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם כו' די"ל מפני החיבה הרבה להם הרי בהיותם מרובים אינם יכולים לקיים כולם דמ"ה פירשו המפרשים ז"ל דבקיום מצוה אחת כאילו קיים כו' כציצית ושבת וכיולא ואם לא יזכה בזה לקיים כהלכתה יזכה באחרות כו'

אמנם לע"ד י"ל עמ"ש לעיל ועם דיוק מאי הריבוי דאמר בתורה אלא רולה לומר שהרבה והפליא לעשות בתורה שאפי' שלא לשמה למתוך שלא כו' וכן במצות מש"כ בעבירה דאפי' עבירה לשמה גוררת עבירה אחרת זהו שאמ' רצה הקב"ה כו' לפיכך הרבה להם בתורה ובמצות שמתוך שלא לשמה בא לשמה ומצוה גוררת מצוה זהו חסדיו יתברך כי בזה כ"ל לומר פסוק גדול העצה ורב העליליה כו' לתת כו' דהיינו על כל דרכי בני האדם בין לשמה ובין שלא לשמה לתת לאיש כדרכיו דהיינו במצות שלא לשמה נותן לו שכרו דהא מיהא מצוה עביד ומצוה גוררת מצוה אחרת וגם כפרי מעלליו בעבירה לשמה דאפי' דמה שעושה הוא עבירה מ"מ הפרי היולא ממנה היא לשמה נותן לו שכרו

והדרך ששמעתי ממורי כמהר"ר ישעיה ז"ל שעד שיתחייבו כל המלטערין בעונש הנגזר אפי' שהעונש הוא על אדם אחד ממתין עד שיתחייבו כנז' זהו שאמר על כל דרכי בני אדם כדי לתת לאיש כו' ולע"ד עוד י"ל עמ"ש התי"ט במשנת הוי זהיר במצוה קלה כו' דפי' כעין מלכותא דארעא שתמלא מי שעובד את המלך ושכר הפעולה קצובה ותראה שיקבל עליה שכר יותר מהראוי וקצוב לפי שהיה נאותה בעיני המלך ראה ויתר פיסת יד לפי נחת רוח שעשה בעת ההיא והשכר ההוא אינו ראוי לקרו' שכר שהרי הוא יותר מהראוי וגם אין לקרותו מתנה יען הנה שכרו איתו אלא יקרא מתן שכר ובזה כתב התי"ט כונת הפ' הנה ה' אלהים בחזק יבא כו' הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו ר"ל שכרו איתו שכר המצוה שעשה ועוד לפניו פעולתו לבד השכר דהיינו המתן השכר כי עפ"ז נל"ל פ' איוב הלא צבא לאנוש על הארץ וכימי שכיר ימיו כעבד ישאף כל וכשכיר יקוה פעלו די"ל מאי שכיר ומאי פעלו ותיבת יקוה אלא י"ל במ"ש שהאדם נבא לאנוש עלי הארץ זמן קצוב כפי' רש"י ושכר קצוב כימי שכיר ימיו וגם כעבד ישאף כל שכונתו לתת נחת רוח לרבו להיות כשכיר יקוה פעלו מלבד שכרו כי הוא בדין זוכה בו אלא יקוה גם כן מתן שכר פעלו לפי הנחת רוח שעשה וע"פ זה הוא פ' גדול העצה כו' אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו דהיינו שכר המצוה והעבירה שעשה וגם בפרי מעלליו אפי' שאין שכר אותה מצוה הרבה רק לפי פרי עשייתו בעת ההיא שהוא המתן שכר

אמנם במ"ש לעיל דמצוה אפי' שלא לשמה גוררת מצוה אחרת והעבירה אפי' לשמה גוררת עבירה אחרת כמ"ש הרי"ט ז"ל נל"ל מאמרם ז"ל בפרשתינו חשבתי דרכי והשיבה כו' חשבתי מתן שכרם של מצות והפסדם של עבירות והשיבה רגלי אל עדותיך די"ל וכי דוד המלך ע"ה היה עושה מיראת העונש ולא מאהבה ועוד מאי רבותיה של דוד המלך דמי הוא זה אשר יניח המצות ויעשה העבירות אלא הכונה כמ"ש דאפי' דמצוה ש"ל היא גרועה מעבירה לשמה כמ"ש גדולה עבירה לשמה כו' מ"מ חשבתי המתן שכר המצו' שהיא בעה"ז משום דשכר מצות בהאי עלמא ליכא אלא המתן שכר דהיינו מצוה אחרת היא בעה"ז ולזה השיבה רגלי אל עדותיך אפי' למצוה קלה

או יובן במ"ש דהיינו המתן שכר של מלות בעד הנאת רוח בעת שהיא שהיא יותר מהמלוה והפסד של עבירות דאפי' שהיא לשמה ודאי דלא שייך משל הפרד"ס בזה לעשות עבירה אלא דוקא שכר עשית לשמה בעשה איכא ומתן שכר ליכא ואשיבה רגלי אל עדותיך כדי להרויח המתן שכר ככו' והרב שנות חיים כתב כונת המאמר יען כשכותבים בספר כותבים מלוה אפי' שהיא קלה שם מלוה עליה כתובה אמנם בעבירה אפי' שכותבים פי' יש לו שכר עבירה לשמה מעשה מ"מ בשם עבירה היא כתובה וזהו הפסד מלוה דיש בעבירה וזהו חשבתי דרכי כו' ואשיבה רגלי שילכו לעשות המלוה ולא העבירה לשמה

ועפ"ז י"ל פסוקי' אשרי תמימי דרך להדיוקים מבוארים אלא ר"ל ההולכים בתורת ה' דהיינו לענין קריאת התורה דאע"ג דאמרו ז"ל לעולם כו' דמתוך ש"ל בא לשמה מ"מ אשרי ההולכים בתורת ה' שהם עוסים לשמה כמ"ש לעיל בשם מ"ז מהר"י אשג"ין ז"ל במזמור הבוטחים בה' כו' ולע"ד פי' ישמח צדיק שהוא צריך סעד לתומכו וחסה בו אמנם ויתהללו כל ישרי לב שהם אותם שאינם צריכים סעד יתהללו בו' . ולענין קיום המלות אמר אשרי נולרי עדותיו בכל לב ידרשוהו דהיינו קיומם לשמה בכל לב דייקא לב חכם שכולו טוב ולגבי עבירה לשמה אמר אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו ר"ל שאפי' שהיא לשמה לא פעלו עולה עבירה אפי' כי בדרכיו הלכו שהיא לשמה וא"ת אמאי אינו עושה אותה הרי אמרו גדולה עבירה לשמה ממלוה שלא לשמה לזה אמר משום כי אתה לוית פקודיך לשמר מאד ומאי מאד ר"ל הרבה משום כי מלוה גוררת מלוה אמנם אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך שהיה מתפלל דוד המלך ע"ה שהש"ית יכון דרכיו לשמור ואז לא אבוש בהביטי את כל מלותיך דהיינו אפי' עבירה לשמה דיכול לעשותה ואינו מתיירא שיגרר עבירה אחריה מאחר כי הוא ית' יכון דרכיו כאמור

אמנם לענין עסק התורה אייירולה לבקש שום פתח לעשות שלא לשמה כלל אלא אודך ביושר לבב כו' שיהיא דוקא לשמה דומיא דאיכא בחוקיך אשמור שאל תעזבני עד מאד עכ"פ כן כשאלמוד לשמה ועיין מ"ש הרא"ח ז"ל בפי' אלו יע"ש . אמנם סיום המאמר הוא בשם ר' אחא חשבתי דרכי כו' מאלף ועד תיו כו' ועיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף מ"ח ע"ב והוא במס' בתרא דפ"ח גם פי' רש"י בפסוק ואכלתם ישן נושן כו' שיהיו הגרנות כו' עיין מ"ש בס' מנחת בכורים בבתרא דל"א והוא שם דמ"ח ע"ב

ולע"ד י"ל פ' יואל סי' ב' ובני ליון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם המורה לצדקה כו' ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה כו' ואכלתם אכול ושובע כו' והללת' כו' אשר עשה עמכם כו' ולא יבושו כו' דיש לדקדק דתחילה הול"ל ושלמתי לכם את השנים כו' ואח"ך ומלאו הגרנות כו' אלא הכוונה ומלאו הגרנות כו' כדי שתלניעו אותם ואני אשלם לכם עוד כדי שתאכלו עתה נגד השנים אשר אכל הארבה ואכלתם אכול ושבוע כו' גם פ' ואם בחקותי תמאסו ואם את משפטי תגאל נפשכם כו' להפרכם כו' כי הנה המפרשים אמרו כי היל"הר ערום יעשה בדעת להחטיא את האדם כי אינו בא אליו במקלו לומר לך עבוד ע"ז ח"ו כי אם בתחילה בא אליו בעברות שקשות כנחש ואח"ך משיכו לעשו' עבירות גדולות ז"ש ואם בחקותי תמאסו ר"ל בתחלה יפתה אתכם בחוקים שהם בלי טעם ולהכי נקט תמאסו מזה יומשך שגם את משפטי שהם מלוות שכליות תגעל כו' ומזה ימשך לעשר עבירות גדולות שתעשו במזיד להפרכם את בריתי .

ולע"ד י"ל עמ"ש בחולין ד"ז גבי רבי מאיר שאכל עלה של ירק ולא עישר כו' ועיין מ"ש בזה בס' מנחת בכורים דנ"ט ע"ג י"ש ובזה נל"ל פ' אם בחקותי תמאסו רלה לומ' שתעבדו ע"ז בנחש הנחשת ובבמות או שלא לשם ע"ז אלא אל משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מלותי ולבערם כאשר ליויתי בטענה לאמר להפרכ' את בריתי שאינכם רולים להפר מה שנעשה על פי הדיבור אף זו מן התוכחות כי אין לכם רשות בכך כי אם דוקא אם יהיה להניח לבניכם כדי להתגדר בו כו'

איך שיהיה הנה האל ית' סמך קללות דת"כ לפ' ערכין כמ"ש ז"ל כדי לומר שישראל נודרי' בעת לרה כיעקב אבינו שהיה נודר בעת לרה כו' וע"י זה ישראל חוזרי' בתש' ולזה סמך איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' והיה ערכך הזכר מבן עשרי' עד בן ששים חמשי' שקל כסף ובזה המפרשי' איש לדרכו פנו .

ולע"ד נל"ל עמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' ערכין דין נ' האומר קומתי עלי כסף או זהב כו' עיין מ"ש בס' פרי האדמה חלק ראשון בערכין פ"ב דין ו' והוא שם דף קל"ב ע"ב וע"ג ופ"ד וקל"ג ע"א בפרט בשתי תשו' הרשב"א דסתרי אהדדי גבי עשרה תלמידים שסכרו רב א' כו' דליכא יתירא כו' ובתשוב' אחרת הריב"ש ז"ל פי' ר"ן דאין לנו לרון דמיונות אלא במקום האמור בש"ס כו' יע"ש מה שכתבתי ועפ"י תשו' הרשב"א ז"ל י"ל משנת אנטיגנוס כו' ר"ל אל תהיו כעבדים כו' על מנת כו' שפי' תנאו ולכך חייב אלא כל שאינו חייב ללמוד תורה וא"ה עושה מאהבה . גם פי' מלכים ב' סי' י"ב ויאמר יהואש אל הכהנים כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל כסף אשר על לב איש להביא בית ה' יקחו כו' לבדק הבית כו' דהדיוקי' מבוארים מאי כפל כספים ד' וחמשה

אמנם עם הנז' שם י"ל דהיינו דין כסף עובר כו' דהיינו מלא קומתי כו' דלריך להביא שרביט כסף מלא קומתו גם איש כסף נפשות ערכו שלא פי' מלא קומתו אלא סתם דבעינן שרביט שאינו נכפף כשיעור ב' שרביטין גם כל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית ה' כו' שאם כונתו להרבות אמרינן לרבויי אתא ולא לגרועי בתיבת מלא קומתי גם פסוק פרשתינו איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' מאי כי יפליא ותיבת בערכך והנה רש"י ז"ל פי' גבי והיה ערכך כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה דף קל"ב ע"ב יע"ש ועפ"י הנז' ז"ש איש כי יפליא נדר בערכך דהיינו שאמר מלא קומתי שפי' דבריו כמו שפי' רש"י תיבת כי יפליא כי יפרש דבורו וא"כ כיון שפי' דיבורו מלא קומתי יתן בערכך דוקא שרביט הנכפף

או אפשר איש כי יפליא דהיינו דסתם דבריו והשתיר' ואמ' קומתי סתם התם לריך שיתן שרביט שאינו נכפף דהיינו בערכך נפשות דהיינו שרביט עב כשנים שאינו נכפף , וגם נזיר דהתם כתיב כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' י"ל דר"ל כי יפליא לנדור נדר שאמר יום יתירה י"ל יום ויום א' דאמרי' גם כן ליכא יתירה לטפויי אתא והוי נזיר להזיר לה' דהיינו שתי נזיריות ועפ"ז י"ל פ' ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפלון כגוי אשר לדקה עשה כו' דהיינו שידרשו גבי נדר ה' יום יום דמילת יום לדרשא לטפויי אתא ולא לגרועי כסברת ר"ע לדעת הירושלמי אלא לטפויי ב' נזיריות דומיא דכגוי אשר לדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב דהיינו מי שאמר תנו מאתים לב"ח כראוי כו' דאמרי' מילת כראוי לטפויי דנוטל ונוטל את חובו והיינו אשר לדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב שגם חובו ישלם לו

או אפשר ואותייום יום ידרשון דהיינו מ"ש בפי' אתם נלבים היום כו' שא"ל משה כשראה שנתייראו ישראל שראו כ"ט

קללות מלבד ת"כ והוריקו פניהם לומר מי יכול לעמוד התחיל משה לפייסם הרבה הכעסתם לפניו והרי היום אתם קיימים ז"ש ואותי יום יום ידרשון . ויראו שהם קיימים ואל יבעטו מפני הקללות ודעת דרכי יחפצון כגוים אשר כו' ומשפט כו' דהיינו שלא יעשו מיראה העונש הקללות אלא לעשות רצונו יתברך . עוד י"ל איש כי יפליא לנדור בערכך נפשות לה' כו' אמרו רז"ל כתיב במשה וילך אל אחיו וירא בסבלותם ראה משאוי איש על אשה משאוי גדול על קטן משאוי בחור על זקן וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין בחור לזקן כו' א"ל הקב"ה אתה ישבת סבלות' חייך שעתיד אתה לומר ולפרש לבני פ' ערכין בין איש לאשה בין בחור לזקן בין גדול לקטן זהו שאמר וידבר ה' אל משה לאמר דהיינו בשביל אותה אמיר' שהבטחתי לך דבר אל בני ישראל איש כי יפליא לנדור כו' בערכך נפשות לה' דומיא מה שערכת להם ערך במצרי' כו' בלשונות רא"ם עיין ס' מנחת בכורים דמ"ח ע"ג וס"ג ע"א ובס' מנחת בכורים מס' ערכין דכ"ח יע"ש

פרשת במדבר

במדרש בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו א"ה בהם אמרו מה ראו אלו להתקרב יותר מכל האומות סתם הקב"ה את פיהם א"ל הביאו לי ס' יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאים ויתיילדו על משפחותם לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות אלה המצות אשר ציוה ה' ואח"ך וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש יע"ש

ידוע הדבר ומפורסם הענין קדושת עמו ישראל הן עם לבדד ישכון כולה מקשה אחת וחטיבה אחת בעולם כולו זרע אמת זרעם נכון לפניהם וצאצאיהם לעיניה' כולם קדושים כולם ברורים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' כמ"ש בפ' עשרה יוחסין אמר רחב"א כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסין שבישראל שנאמר בעת ההיא נאום ה' אהיה לאלהים לכל משפחות בית ישראל והם יהיו לי לעם כי זהו רמז הכתוב וידבר ה' א"מ במדבר סיני באהל מעד כו' כי הי"לל הוראת מקומות אלו ומי לא ידע כי שם היה מדבר עמו אמנם הוא נתינת טעם במה שירצה לבונתו על המנין כמ"ש רז"ל בא לשרות שכינתו מנאם ולכן עתה מה שזכו למעלת היות בתוכם אהל מועד בחינת השרא' שכינה מיוחדת לו תמיד היינו משום אמירה א"ה שאמרו מה ראו אלו כו' זהו שאמר לאמר כלומר בשביל אמירה כו' והיינו להיותם מיוחסי' למשפחות' לבי' אבותם והרב כלי יקר עה"ת התן טוב טעם למנין זה בזמן השראת שכינה לפי מ"ש רז"ל דאין הקב"ה משרה שכינתו על פחות מכ"ב אלף שנא' ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל להשות מלכותו יתברך בארעא כעין מלכותא דרקיעא כמ"ש ז"ל כשנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב אלף מרבבות של מלאכי השרת שנאמר רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן ה' בם ר"ל כשיש בם מספר זה אז ה' בם הש' שכינה שרויה ביניהם וכן מלינו במחנה לויה שנקרא מחנה שכינה שהיו כ"ב אלף לכן נמנו לידע ולהודיע שיש בהם כחשבון הזה וראויים להשראת שכינה ובזה יובן מאמר ב"ר נרננה בישועתך שבשעה שנגלה הקב"ה בסיני ירדו כ"ב אלף מרבבות מ"ה והיו עשויים דגלים דגלים דכתיב דגול מרבבה נתאוו ישר' להיות כיוצא בהם שנאמר הביאני אל בית היין זה הר סיני דכתיב לכו לחמו כו' ושתו ביין כו' ודגלו עלי אהבה א"ל הקב"ה חייכם שאני עושה אתכם דגלים דגלים כמו ששאלתם כמ"ש ובשם אלהינו נדגול וכתיב ימלא ה' כל משאלותיך כו'

ויש לדקדק מה ראו ישראל להתאוות דגלים הללו וכי לא ראו בהם דבר חמדה יותר מזו והלא יראה להם וגובה להם וכמה מעלות טובות אמנם כונת ישראל רצויה לזכות מעלת השראת שכינה תמידית ביניהם דומיא דמ"ה ובהיותם דגלים דגלים יזכו יחד כולם להשראת שכינה ולזה א"ל חייכם כו' דגלים כו' כמ"ש ובשם אלהינו כו' ימלא ה' כו' אמנם לדיוק אתכם כו' י"ל עמ"ש היכל ה' המה שהצדיקים מרכבה לשכינה ז"ש ה' ויהי נועם ה' אלהינו עלינו כו' יהי ה' אלהינו עמנו כו' וכ"ז זכו להיותם מיוחסי' איש לבית אבותיו ועפ"ז כתבו התו' בפ' עשרה יוחסין דף ע' על מ"ש רבי חלבו קשים גרים לישר' כספחת פי' ר"י דהיינו טעמא משום דנטמעים בתוך ישראל ואין השכינה שורה אלא על המיוחסים שבישראל ולכן הובא מימרת רבי חלבו אחרי מימרת רבי חמא דאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות המיוחסות כו' כי עפ"ז נל"ל כונת הפסוקים די"ל מה זה ששאל מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה דכמו זר נחשב לאיש שר וגדול לו נאה מדת החסד והצדקה גם תשובתו כי הוגד הוגד לי אשר עשית את חמותך כו' ותעזביני כו' וארץ כו' ותלכי אל עם אשר לא ידעת כו' ישלם ה' כו' ותהי כו' ותשובתה אמצא חן כו' כי ניחמתני וכי דברת על לב שפחתך כו' דהכונה דהיא היתה יראה שלא יהיו לב בני ישראל שלם עמה להיותה נכריה וקשים גרי' כו' משום השראת שכינה לזה א"ל הוגד הוגד לי כו' וא"כ בהכרח כי ישלם ה' כו' ותהי כו' מעם ה' אלהי ישראל דכמו שהב"ה משרה שכינתו על המיוחסים דישראל כן יהיה עם זרעה כמו שזכתה שיצא ממנה דוד ושלמה וכולם כו' יען באת לחסות כו' ומידה כנגד מידה שתזכי לתאותך שישרה שכינתי בזרעך אז"ש הבינה היא ונתרצית ז"ש כי נחמתני ממה שהיה בלבי וגם דברת על לב שפחתך שהבטחתני שאזכה לכך א"כ ודאי אמצא חן בעיניך יען כיון שאזכה להשראת שכינה כו' א"כ לא שייך בי ענין שקשים גרים כו'

או אפשר עמ"ש התו' שם די"מ משום שאין הגרים בקיאים במצוות וישראל ערבים זל"ז מ"ה קשים גרים כו' וכתבו ז"ל וליתא שהרי ישראל לא נתערבו בשביל הגרים בקבלי' התו' כמ"ש בסוטה נמצא כל אחד מישראל ת"ר אלף וג' אלפים ותק"ן כו' וכולם נתערבו זל"ז אלמא לא נתערבו בשביל הגרי' שהרי הרבה ערב רב עלה איתם

והנה . בפרק החולץ דף מ"ז הביאו התו' פי' זה משם רש"י ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה חלק רביעי בעיטור הבכורים מס' קדושין דף ע' . והנה כתב מורינו הרב ז"ל שם זה הכלל דדוקא במידי דאורייתא כל ישראל ערבים זל"ז אבל במידי דרבנן לית ביה ערבות והכי דייק מ"ש אין לך כל מצוה שבתורה שאין בה מ"ח כריתות כו' הרי שאין ערבות אלא במידי דאורייתא ואע"ג דכל דתקין כעין דאורייתא תקון היינו לקיום המצות לא לענין ערבות דאין כח לעשות ערבים והיא דשאול דע"י אלה חלה על כל ישר' דהיינו דוקא לקיום המצות ומ"ש אין לי אלא מצות שקבלו בסיני כו' מצוות העתידות כגון מקרא מגילה וכיוצא ת"ל קיימו וקבלו כו' היינו לקיום המצוות יע"ש ואפשר זה שאמר הכתוב פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום כו' ללכת לעבוד כו' והיינו בענין שהוא איסור דרבנן כההיא שאמרו לשופטינו ככל הגוים

פרשת בהעלתך

אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותינו במדבר והיית לנו לעינים

בספרי כי על כן ידעת חנותינו אר"י אמר ר"ל אתה ראית חן שנתן הקב"ה לאבותינו במצרים שנאמר וה' נתן את חן העם כו' אל נא תעזוב אותנו ד"א והיית לנו לעינים אפי' אין דייך אלא שתהא יושב עמנו בסנהדרין ותהא מורה בדברי תורה ע"כ

ידוע ומפורסם הענין מילתא דרמיא עליה דאינש ברי בחיובא לקרב את הגרים כל הנפש הבאה תחת השכינה מבני עלייה ותדבק נפשו בדי'נה ותורה שם בישראל את חוקי האלה"ים הגדיל תושיה. כאשר ראינו בפ"רה דיומא כמה כירכורים כרכר מר"עה עם יתרו שילך עמהם לארץ ישראל כמ"ש ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו כו' לכה אתנו כו' כי ה' כו' ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי כו' ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת כו' והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא כו' והטבנו לך והדיוקים מבוארים חדא כיון דבהבטחה ראשונה לא רצה ללכת מה הוסיף לו במ"ש והיה הטוב כו' גם נוסעים אנחנו גם לשון נסיעה והליכה דהי"לל שניהם או הליכה או נסיעה גם מ"ש לא אלך כו' כי אם כו' אלך כו' גם מ"ש על ישראל הי"לל לישראל עיין מ"ש הר"ב כלי יקר עה"ת חילוק בין לשון נסיעה להליכה דהליכה היא כתיתת הרגלים ממקו' למקום אמנם אפשר שדעתו לחזור למקומו הראשון משא"כ בלשון נסיעה שהיא נסיעה גמורה שאין דעתו לחזור למקומו ועל פי זה מ"ש לך לך מארצך כו' ומבית אביך דק' להולמו ורש"י ז"ל פי' תתרחק עוד כו' אמנם עם הנז' יובן דתחילה ישנה הארץ ואח"כ מולדתו ואח"כ בית אביו כו' יען כתיב לשון הליכה

ועפ"ז נלע"ד ג"כ לומר מ"ש רז"ל בפסוק נסעו מזה כי שמעתי אומרים כו' שאמרו רז"ל נסעו מן האחוה דמכין להם דרשה זו אמנם עפ"י הנז' הרי דברי הפסוק סתרי אהדדי דמדאמר תחילה נסעו מזה נראה דרצה לומר שנסעו מן המקום ההוא נסיעה גמורה שאין דעתם לחזור למקום ההוא ואח"כ אמר כי שמעתי אומרים נלכה דותינה כו' הרי אדרבא ממה שאמרו נלכה לשון הליכה משמע שעתידין לחזור שם אלא ודאי מוכרח דמה שאמר לו נסעו מזה אין פירושו כפשוטו בכל מקום שהוא ר"ל נסיעה גמורה אלא כאן רצה לומר אליו שנסעו מן האחוה ויוסף הצדיק יבין הדבר מאליו ממה שאמר לו נסעו ואח"כ אמר כי שמעתי אומרים נלכה כו' יבין דנסעו ר"ל שנסעו מן האחוה ולא הוצרך לומר הדברים בפירוש ועפ"י זה פירש ז"ל כונת הפסוקים דמשה ר"עה א"ל נוסעים אנחנו שאנו שיושבין במדבר שם כו' ורוצים לילך לארץ ישראל ארץ זבת חלב ודבש ודאי יקרא נסיעה גמורה אמנם לגבי יתרו שהיה לו בתי מלכות בארצו אם ילך לארץ ישראל לא שייך לומר בלשון נסיעה יען לבו וחפצו ודעתו היא במקומו וארצו ולכך א"ל לכה אתנו כו'

ועל פי זה נראה לע"ד שהוא מ"ש לא אלך כו' כי אם כו' הכונה דיתרו הקפיד שאמר לו שאפילו שילך לארץ ישר' מ"מ עדין דעתו ותשוקתו וחשקו בארצו ולכן יקרא לגבי דידיה הליכה כשהולך לארץ ישראל לכן אמר לא אלך רוצה לומר לא יקרא לגבי דידי הליכה הליכתי לארץ ישראל אלא אדרבא כי אם אל ארצי ואל מולדתי שאני רוצה לילך יקרא הליכה יען דעתי וחשקתי ותשוקתי בארץ הלזו וא"ל אל נא תעזוב אותנו שאפילו שתהיה דעתך לחזור לארץ ישראל מ"מ אפילו עזיבה מועט אל נא תעזוב אותנו והיית לנו לעינים כמ"ש ז"ל תאיר עינינו כו' וילמדו ממך בני ישראל כמ"ש הרב מוהר"יך ז"ל בפסוק אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליה' יאכלו דהי"לל כי פרי מעלליו יאכל אלא רוצה לומ' שתהללו את הצדיק במעשיו ובחכמתו ובחסדיו מלשון האמירך היום וע"י זה ישמעו העם וילמדו לעשות כמוהו ויזכה הצדיק אשר בעבור מעשיו ועניניו למדו היטב והטיבו דרכם ואזי פרי מעליהם יאכלו גם שניהם רוצה לומר העושים וגם הצדיק אשר היה סיבה

עוד אפשר לע"ד עמ"ש מרן ז"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כמ"ש בסימן מ' ס"ו לזה א"ל נוסעים אנחנו כו' והמקום אין אני אומר מעתה יען עתה הוי דבר שאינו ברשותינו אמנם לכה אתנו והטבנו לך כו' ר"ל מתחייבים אנו להטיב ובלשון חיוב שפיר דמי לכן אמר לא אלך כי אם כו' כיון שעתה אין אני זוכה רק בתורת חיוב א"כ לכי תיתי אזי אם ירצו לקיים חיובם אלך לזה א"ל אל נא תעזוב כו' כי על כן ידעת כו' והיית כו' עמ"ש מור"ם ז"ל שם בהגהה סי' ר"ט דאע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ אם רוצה לקנות הוא נמי מקנה לחבירו ז"ש כי ע"כ כו' והיית לנו כו' וא"כ אנו צריכין לך ואתה מתחייב לנו ג"כ וכיון שאנו רוצים ממך לכן ג"כ יכולים להקנות לך אע"פי שאנו ברשותינו דהוי כאלו איננו בעולם גם אמר והיה הטוב ההוא כו' ר"ל עמ"ש מורם שם בהגהה דאע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ מסתלק כחו ורשותו ומדין סילוק מהני ז"ש והיה הטוב ההוא כו' ר"ל דמעתה ומעכשיו סלקנו כו' והיינו דושנא של יריחו

והרב אש דת כתב ז"ל כיונה כל מגמת יתרו היה על ארץ ישראל כמ"ש בפסוק ויחד יתרו כו' הטובה ואין טובה כארץ ישראל וידוע דהגרים אין להם חלק בארץ ז"ש נוסעים אנחנו כו' לכם ולא לגרים אעפי"כ לכה אתנו כו' והטבנו כו' ר"ל כי ה' דיבר כו' שיכבשו כל העולם ובארץ שלא כברת ברית יטלו חלקם דוגמת הכהנים והלויים דבשאר ארצות נוחלין לכן השיב לא אלך כי אם כו' ור"ל ושם אכבוש כי יגייר גיורים ויכבשו ויהיה כארץ ישראל גמורה לזה א"ל אל נא תעזוב כו' והיה כי תלך עמנו כו' דייקא שצריך ע"י מלך ועפ"י בית דין דאזי אפילו יכבוש מלך ישראל ועפ"י ב"ד את ארץ מצרים הרי היא כארץ ישראל כמ"ש הר"מ ז"ל בפי' י"ד מהלכות מלכים לכן צריך דוקא עמנו כו' ודרך הרב גופי הלכות כי לי בני ישראל עבדים כו' עם הכותב כל נכסיו לעבדיו כו' והקשה הרב ז"ל דמלבד דאין שייך ח"ו כותב כל נכסיו כו' אלא דאישתמיטתיה דין רבינו ז"ל דאפילו מצרים אם יכבשו כנז' מותר לישב שם ולע"ד אפשר לישב דכונ' הדרש ר"ל כיון דאפשר להם כיבוש יחידים הו"ל כשייר קרקע כל שהוא דלא יצא בן חורין הואיל ועדין תשאר כו' ועל מ"ש רבינו שם דאיסור ביאת מצרים היינו דירה אבל לסחורה מותר ומפיק לה מהירושלמי דקאמר לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה והקשה הרב בעל פרי חדש ז"ל בספר מים חיים לרש"י ז"ל במסכת סנהדרין דף כ"א שכתב סוסים דמשם באים סוסים וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו ועוברים בלא תוסיף לראותם כו' שהוא הפך הירושלמי דלסחורה שרי והניחה בצ"ע

ולע"ד תמהני איך אשתמיטתיה דברי הרא"ש פרשת שופטים שהביא קושיא זו משם הרמב"ן ותירץ רא"ש דלסחורה היינו דרך עראי אבל שיתישב שם כדי שיהיו שולחים לו משם הכבוזרים לא הותר הרי דכונת רש"י ז"ל היינו שהשלוחים יתיישבו שם ואסור הגם כי לשון רש"י ז"ל דהש"מ נראה קצת דאפילו שלא להתישב אסור מ"מ הי"ל להזכיר דברי רא"ש ז"ל ולע"ד נראה דלעולם לאותו דור אסור אפילו דרך עראי ולדורות אחרים דוקא להתישב אסור וא"כ מ"ש הכתוב ולא ישיב העם כו' היינו אפילו דרך עראי לאותו דור ולהכי פירש ואסור לראותם כו' גם ק"ל שתירץ הפ"ח ז"ל תירוץ זה דהיינו למצרים עצמם וכבר נתבלבלו ולכן שרי עתה והקשה

מפרק בתרא דשבת דנעשו אנשי אלכסנדרייא משום שעברו על בל תוסיף כו' והרי כבר עלה שנחריב כו' והניחה בצ"ע ותמהני שהרי גם זו היא קושיית רא"ם ז"ל גם ותירץ דס"ל דלא אסרה תורה כי אם בדרך הזה דהיינו מארץ ישר' למצרים לא משאר ארצות למצרי' יע"ש ועיין בטור ח"מ סי' ר"ב שינוי בין מוכר לזמן למקני פרות

גם לענ"ד אפשר די"ש לתת לב במאי יתרו יען ידע אשר הקב"ה יסד לעמו ענין היסורין בעו"הז כמו שאמרו רז"ל במס' ע"ז אמר ר"פ יסרתי חזקתי זרועותכם כו' אמרתי אייסרה אתכם בעו"הז כדי לחזק זרועותכם לעו"הב גם ארץ ישראל ע"י יסורין וא"כ אפשר ח"ו יש לחושדו פן בעבור זה יתרחק מעל ישראל כיון שאי אפשר להם בלא יסורין גם תשו' הרמב"ן בב"י דף רי"ז ע"ב והדחיה גם עיין פ"ג מה' זכיה מ"ש הפר"ח בס' מים חיים לקושית ה"ה וק"ל וכמו כן הי"ל לרבינו לפרש דאיירי שיש שניס גרועים ועיין בס' בני אהרן סי' רמ"א ועיין בס' טירת כסף וכמ"ש במס' מנחות דף ע' דנמשלו ישראל לזית דאין חוזרים לטוב אלא ע"י יסורין, וא"כ פן תדבק אליו רעתם ירצה להתרחק לזה א"ל מרע"ה בלשון חובב בן רעואל שחיבב התורה ובן רעואל וא"כ חלילה לי מלחשדך בכך שהרי אחד מהג' מתנות טובות שנתן הש"ת לישראל ע"י יסורין היא התורה והרי חיבבת אותה וריע לאל ואתה בריא וחזק כמו שהיית מקודם מדיני א"כ הרי התורה היא מרפא וארוכ' לאדם ואין היסורין באים אלא למי שמתרשל מדברי תורה כמ"ש בברכות כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין שנאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב גם מענין ארץ ישראל א"ל כי נוסעים אנחנו אל המקום כו' כי ה' דיבר טוב ר"ל כיון שאפי' ישראל אשר נמשלו לזית הרי כלל בידינו כי מי שעוסק בתורה יסורין בדילים ממנו ועל ידי הטוב שהיא התורה ה' דיבר לעמו כי ע"י יבדלו יסורין מהם וכ"ש הגרים או י"ל כי ה' דיבר טוב על ישראל ר"ל אם ראית דכתיב כאשר ייסר איש את בנו כו' כי ה' מיסרך כו' היינו לטובתם של ישראל וכמ"ש רבי אבהו להוא מינא למה שהקשה לרב ספרא בפ' רק אתכם ידעתי כו' וכמ"ש המפרשים בפ' יסור יסרני כו' לזה השיב לא אלך ר"ל חלילה לי להתרחק בעד יסורי ה' לכפרה כי אדרבא הם המחזירי' למוטב כמ"ש בסנהדרין יסורי מנשה הם שהחזירוהו למוטב יותר מתורה שלמדו; אבין חזקיה כו' ואדרבא על ידי היסורין תלמודו של אדם מתקיים בידו כמ"ש וחפץ ה' בידו יצלח במס' ברכות פ"ק אמנם כי אם רוצה לומר בעד שני דברים בעד ארצו כמו שפירש רש"י בשביל נכסי ובשביל מולדתי יען אם אין קמח אין תורה ועניות לא הניחה מידה טובה כו' וכמ"ש יהא עניותא לישראל כו' א"כ אשא ח"ו לידי ביטול תורה גם בעד מולדתי לגיירם וללמדם ואין לך ארץ ישראל גדול מזה מה גם כי יסורין מהש"ת הם מתוקים אמנם יסורי בשר ודם קשים מאד ואין זה היסורין שאמרו רז"ל שניתנו על ידי יסורין אלא אותם יסורין הם מה' מידו יתברך ומאחר כי קשי' גרים לישראל כו' א"כ לזה אני רוצה להיות בקרב משפחתי לזה השיב לו משה רבינו אל נא תעזוב אותנו כי על כן הענין' אשר אמרת ידעת חנותינו במדבר ארץ ציה ריקה כו' והש"ת זן אותנו במן ועל משפחתך הרי אתה אפילו עמנו עם בני ישראל היית לנו לעינים ללמדינו אורחות ה' ומשפטיו גם כי מלבד ההבטחה אשר אמרתי לך מ"מ והיה כי תלך כו' והיה הטוב כו' שנתן לך חלק בארץ כמ"ש הטורי זהב בסי' ר"ד בשם הרמב"ן מהס' הירושלמי דבני יתרו נטלו חלק בארץ ומביאין וקורין זהו כפל והיה הטוב כו' אשר ייטיב ה' עמנו כמ"ש השקיפה ממעון קדשך כו' והטבנו לך שגם אתה יכול לקרות ולומר עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה השקיפה כו' אמנם

לדייק דתחילה אמר לכה אתנו כו' ואחר כך שינה ואמ' והיה הטוב ההוא כו' והיה כי תלך כו' שהקדים מ"ש הר"ם ז"ל הלכות מכירה פ"ב דין י"ג אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה אלא דבר שיש בו ממש כו' ועיין מה שכתבתי בספר פני האדמה ח"ב שם פרק כ"ב דין י"ב ופכ"ג דין ד' וע"פ הנז' שם ז"ש משה רבינו ע"ה נוסעים אנחנו אל המקום כו' אותו אתן לכם דהיינו לישראל ולא לגרים לכן לכה אתנו והטבנו לך דהיינו שנתן לך דושנה של יריחו שיני שני עד שיבנה בית המקדש כי ה' דבר טוב על ישראל לבנות בית המקדש ואותו חלק הוא למי שיבנה בית המקדש בחלקו לכן לפי שמה יהיה שלך והו"ל כאלו אמר ידור פלוני כו' שלא נתנו לו גוף הקרקע אלא לדירה בלבד לזה אמר לא אלך כי אם אל ארצי כו' אנך לרמוז לו כי עפ"י הדין אינו זוכה שיהיה ארצו ויורשו בניו אחריו כי אפילו אם תמצא לומר שיזכה הוא בלשון הגון תנא הבית לדירה כו' מ"מ אין היורש יורשו דלו ולא ליורשיו כיון שאינו דבר מסויים כי אם דירה לחוד כסברת הרמב"ן פ"ד דמוכר את הבית דס"ג לזה השיב לו מרע"ה אל נא תעזוב אותנו כי ע"כ ידעת כו' והיית לנו לעינים. כי אנו צריכים לך שתהיה מאיר עינינו א"כ יתנו לך בענין יפה זהו והיית לנו לעינים וכיון שהוא בענין יפה ודאי שהוא גוף הבית לדיר' א"כ והיה הטוב ההוא עצמו אשר ייטיב ה' עמנו הטבנו לך וכיון דמגופא של קרקע הוא עפ"י הדין תזכה לדירה לעולם אתה ובניך אחריך או אפשר והיה הטוב אשר ייטיב ה' עמנו ר"ל אפילו גלימא דעל כתפינו ישתעבד להטיבתך וכיון דאיכא שיעבוד נכסים אע"ג דהוא עתיד ואינו עתה בידינו יכול לשעבדם וכמ"ש הרא"ש ריש פרק אע"פי וכיון דהוי לשון חיוב חל אפי' על דירה וכיוצא וכמ"ש הבני יעקב שם דמ"א ובס' פרח מטה אהרן ח"א סי' ז' יע"ש

או אפשר לומ' והיית לנו לעינים ר"ל מאחר שצריכי' ללמוד תורה ממך א"כ הו"ל מדין נדר דאע"ג דהוי דבר שאין בו ממש מ"מ מדין נדר חייב כמ"ש הפרח מטה אהרן שם או אפשר והיה כי תלך עמנו עמ"ש מהרשד"ם ח"מ סי' שכ"ג דאם היה מחזיק בהם וא"ל ידור פלוני כו' זכה א"כ כי תלך עמנו ותהיה אתה מחזיק בתוכה אח"כ יכולים להקנות הדירה לך עפ"י הדין (ולדרוש אחר בע"ה אלו הפ' עמ"ש הפני שלמה דכ"ה ע"ב אותו ענין בארוך גם עמ"ש הר"מ פ"ב דזכיה דין א' גם עמ"ש הר"ב משנה למלך פ' י' דזכיה דין ט"ו שהניחו בצ"ע יע"ש בע"ה, גם פ' לבן ויעקב אבינו עמ"ש לעיל תשובת מהרא"י בכתבים סי' ק"ל הנז')

והנה ראיתי למפרשים ז"ל נתעוררו למה זה משה רבינו ע"ה מבטיח לתת ליתרו דבר זה כזה בארץ ישר' מאחר שאחז"ל פ' ואתחנן יתרו נתן ממש בס"ז ח"ו שאמר עתה ידעתי כי גדול כו' כמי שאומר גדולים ח"ו והוא גדול מהם וא"כ הרי הוא גוי גמור ואסור לתת לו מתנת חינם. ועפי"ז נ"כ ישבו הפסוקים כמו שנבאר מ"ש ז"ל וגם מקום הניחו לנו כמ"ש בע"ה וטרם צריך לבאר סוגיא דמס' ע"ז ר"ך ע"א אין מוכרים להם במחובר כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ג בה' ע"ז פ"ה דין ד' והוא שם ד"ב ע"ב וע"ב וע"ד וד"ג ע"א וע"ב וע"ג וע"ד יע"ש גם הרב טירת כסף ז"ל כתב היאך מרע"ה אמר ליתרו שהיה כומר לע"ז לכה אתנו כו' והטבנו בפרטות ארץ ישראל אלא שהכתוב עצמו אומר ויאמר משה כו' אמירה זו היה יען היה חובב שחיבב כו' ורעואל שנעשה ריע לאל וא"ת הרי נראה ח"ו דנתן ממש לע"ז במ"ש כי גדול מכל כו' ואם כן הרי הדין הוא דאפילו לישמעאלים שאינם עובדי' ע"ז שייך איסור לאו זה שאני הכא שהיה חותן משה ומכירו שאני מה גם לכה אתנו כו' ומתלוה בדרך כו' ולע"ד מתלוה היינו בשעה שהוא בדרך ומשו' פתח

לא כן ביתרו א"ו אמנם הרב ז"ל כתב לז"ש אל נא תעזוב אותנו כו' כדי שיהיה מתלוה ומותר לתת לו כו' יע"ש

אמנם לע"ד עמ"ש התו' בחולין דף קי"ד בשם התוספתא דתניא אם היה שכינו מותר מפני שהוא כמוכרו לו לזה א"ל לכה אתנו והטבנו לך דכיון שתהיה שכן מותר וז"ש והטבנו לך כי ה' דיבר טוב כו' דכל שהוא להנאת ישר' מותר דלא מיקרי בחינם לזה אמר לא אלך כי אם אל ארצי כו' ואל מולדתי דא"כ לפ"ז דאם יש לו דין גוי אפי' מכירה אסיר לתת להם חנייה בקרקע זהו שאמר כי אם אל ארצי כו' לזה א"ל אל נא תעזוב כו' כי ע"כ ידעת כו' והיה הטוב ההוא כיון דשכנים אנו לך הו"ל כשכירות וכהדיא כתוב בפריש' י"ד סימן קנ"א דדוקא לאלוטין אסור אבל שכירות או ד"א מותר ואם כן הטיב ההוא עמנו יכולים אנו לתת לך כיון דאנו צריכים להורא[ת]ך הו"ל כשכירות ומותר אפילו א"ו ז"ש במאמרינו אתה שראית כו' ואין הותר הגזל אלא על פי הדיבר ה"נ על פי הדיבר יכולים אנו לתת לך ולדרוש אחר פרשת וישלח יעקב כו' מנחה כו' כי על כן ראיתי כו' וכל הפסוקים שם דיגים אלו דמותר לתת מתנת חינם או משו' מתלוה בדרך או משום דרכי שלום או מכירו או שכינו או אוהבו ודוק והנושא בא אל נא תעזוב אותנו להשרות שכינתו עלינו כמ"ש ויהי נועם כו' עלינו ופסוק יהי ה' אלהינו עמנו כו' כי על כן כו' במדבר על ידי קריאת התורה ונשלמה פרים שפתינו כו' והיית לנו כו' לחזור בתשובה ושלא ככשל א"ו אזרתי פ"ב אל נא תעזוב כו' להכין פרנסתינו כו' כי על כן כו' במדבר כו' ע"י קריאת התורה כמ"ש ז"ל כל המקיים את כו' והיית לנו כו' תשב"י אזרת פ"ג אל נא כו' בגלותינו כו' כי על כן כו' במדבר דישראל אין כחם אלא בפיהם כי על כן ידעת כו' כמ"ש זכרתי לך חסד נעוריך כו' והיית לנו לעינים כמ"ש אני אהיה לה חומת אש סביב כו' ומלאה הארץ דעה כו' כמים כו' בבק"ות בו"בק כי"רו

פרשת שלח לך

ועתה יגדל נא כו'

תנא דבי אליהו וישלח אותם משה א"ל אל תכנסו כגנבי' אם יאמרו לכם על מה באתם אלינו אמרו להם על ה' תאנים ועל ה' רמונים ועל ה' אשכול של ענבים אם יאמרו לכם שמא לעקור אילני ע"ז באתם אלינו אמרו להם לאו נכנסו כשלוחין וילאו כחמרים והגיעו לחברון ולקחו משם ה' תאנים כו' לווח עליהם תלמי' לוחה גדולה ונפלו על פניהם אדלה התחילו מנפחים בפיהם כו' עד שנתישבה דעתם עליהם א"ל על מה באתם עליהם והלא כל העולם של אלהיכם הוא ולמי שהוא רוצה נותנו שיגרום בשלום

יתבונן האדם ויסתכל הנראה לעינים כי מוקש איש חטאת פיו דבר שפתים כי ירבה לדבר גבוהה גבוהה נגד פני עליון וכל"י מי"לא מלעי"ן וקבע את קובעיהם נפש מעטרת ה' חמה יולאה חולב להבות אש לתת לאיש כדרכיו במדה שאדם מודד מדת פרושין ואנשי הר לבנוטין וכך היא המידה שמנו חכמים לצדיקים המהדרין מן המהדרין לארץ הלזו ההר חמד אלהים לשבתו ועלו מושיעים. לא ימנע טוב להולכים בתמים גם ה' יתן הטוב כמ"ש בפרשתינו ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם כי הנה רז"ל דרשו חיו בחלקם שנטלו חלק המרגלים בארץ ישראל משום די"ל למה נאמר דנראי מאחר שיבואו לארץ ודאי שחיו אלא דעדין ק"ק לשון חיו דנקט

והנה מהר"ש אלש"יך ז"ל כתב דמשום שמא יאמרו דמ"ש ארץ אוכלת יושביה כו' לא היה דיבה ומה שלא מתו אלו הוא כי כבר קנו חולי נסתר אשר מתו בו אחרי גואם במקרה הולכי דרכים שקונים חולי ונשרש בם ומתגלה בהגיעם לביתם ויותנו בו לז"א שלא יתכן שהרי יהושע וכלב חיו עם היות מההולכים לתור ומה שמתנו אלו מאלו אלא שהש"ית משלם לאיש כמעשהו כי בזה נראה לי"ל על פסוק הקודם וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ רעה במגפה לפני ה' די"ל מה בא ללמדינו אם היה במגפה גם מ"ש לפני ה' כי מה' דרשו ז"ל באותה מיתה הראויה להם שנשתרבב לשונם עד טיבורם והיו התולעים יוצאים מלשונם ובאים עד טיבורם לכך נאמר במגפה בפתח כו' וכפי' רש"י ז"ל

אמנם במ"ש הרמ"א ז"ל כי עדין א"ו היה מקום לב"ד לומר כי נשרש להם חולי בביאתם לארץ ע"כ משקבבו אם ימותו לזה אמר וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ רעה במה שאמרנו שהארץ רעה שהיא אוכלת יושביה בה לקו

אמנם כדי להוציא הלב החושבים הדיבה הנז' אמת לכך מתו במגפה שהיא מיתה פתאומית ידועה ולא מאונה מסיבת הארץ אלא מלפני ה' שהיא ע"י שלוחיו ית' כמ"ש רז"ל אנדרומו' בא כו' כי עפ"ז כתב הרב דת ודין מ"ש חיו מן האנשים כי המפרשים ז"ל הקשו בענין מיתה זו שאמרו ז"ל דהורגת טובים ורעים כו' הקשו ז"ל דמי שהוא טוב למה יומת מה עשה ומהר"י אברבנא"ל בפי' על ההגדה הודיע לנו דהקב"ה אף כי בידו נפש כל חי כו' כשלחו כלה על ידי שלוחיו שהם בחירי ורצון כך היא המידה לא יתן דבריו לשיעורין להבחין בין טוב ובין רע כו' וכן ענין מכת בכורות כי יצא הקצף לכולם עד שהוצרך לומר ולא יתן המשחי' כו' ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו כו' א"כ גם בענין המרגלים היה אפשר כיון שיצא הקצף לפני ה' על ההולכים לתור א"כ א"ו יהושע וכלב ילכדו ברשתם לזה אמר מסיבת הקצף שהיה מלפני ה' ולא ע"י שלוחיו לר"ג אתם למיתה ולצדיקים גמורים אתם לחיים ז"א חיו מן האנשים כו' והרמ"א ז"ל כתב עמ"ש רז"ל זכה נוטל חלקו כו' יע"ש

ולענ"ד יש לומר עמ"ש ז"ל על פסוק ויאמרו כל העדה לרגום אותם כו' שהוא ליהושע וכלב וכן פי' ז"ל וכתב הרא"ם ז"ל שהוא ללא לורך כי ודאי אליהם קאי ואתי' דהיה ס"ד דקאי ג"כ למשה ואהרן דלעיל מיניה שהם נפלו על פניהם ויהושע וכלב קרעו בגדיהם וזה לא יתכן שהרי אין סברא אלא ליהושע וכלב שקרעו בגדיהם והיו מוכיחי' אותם בפניהם כו' ולע"ד הרי מדרש תנחומ' כתב דקאי למשה ואהרן והיינו משום שהם רוצים להביא אותם לארץ לכן רש"י ז"ל דאזיל לפשטיה דקרא לאפוקי מדרש זה פירש דלא קאי אלא ליהושע וכלב דמסתבר טפי דאל"כ הי"ל לרגום אותם תכף אחר דברי המרגלים אלא ודאי דקאי ליהושע וכלב נמצא דהיו רוצים לרגום ליהושע וכלב באבנים ז"ש הכתוב וימותו כו' מוציאי דיבה כו' ויהושע וכלב חיו מן האנשים ר"ל מיד האנשים ההם ר"ל שאם לא היו מתים האנשים ההם א"ו אפשר יפגעו בם או מפחדם לא היו חייהם חיים וכמ"ש גבי רוח אחרת היתה עמו שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב וכמ"ש ביהושע והשיב דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פי והקשה הרב מנחת יהודה אמאי הוצרך רש"י להביא ראיה מהנביאים נתירץ דאל"ה לא הייתי מפרשים שתי רוחות אלא רוח אחת בפה ובלב שהיה אומר להם בפי' איני עמכם בעלה לכן הביא פסוק דנביאים כאשר עם לבבי ש"מ שהיה א' בפה וא' בלב וק"ל הדא דאם איתא דפירוש רוח אחרת היינו בפה ובלב שהיה אומר להם איני עמכם בעלה א"כ היינו יהושע ג"כ ומה נשתנה כלב ממנו ועוד דאי אפשר לפרש הכי שהרי

כתיב ויהס כלב כו' ואיך היה בו כח לשתקם אם לא כמ"ש רז"ל שאמרו ישראל נאמן כלב עלינו לפי שהיה אומר להם שהיה עמהם בעצה לכן הנלע"ד דהוכרח להביא פ' דנביאים להוכיח דפי' רוח אחרת היינו אחת בפה ואחת בלב דאל"כ היינו מפרשים רוח אחרת היינו רוח קנאה במה שהוכי' במישו' לעיני כל העם ויהס כלב בדבריו וכי זו בלבד כו' להם הוכיח מפסוק נביאים שהי"ל א' בפה כו' א"כ רוח אחרת היינו ב' רוחות כנז' כי עי"ז היה בו כח לשתקם׃

והנה בענין המרגלים חקרו המפרשים ז"ל למה נענשו בפרט כמ' ישמח משה יע"ש שהרי כל מה שאמרו היה תשובה למה שאמר להם משה הוא אמר להם החזק הוא הרפה והם אמרו אפס כי עז כו' הוא אמר להם הבמחנים כו' והם אמרו והערים בצורות כו' הוא אמר להם הטובה כו' והתחזקתם כו' והם אמרו וגם זבת חלב ודבש כו' וזה פריה נמצא דלכל מה שנשאלו השיבו א"כ למה נענשו וא"ת הי"ל לבטוח בה' הם אמרו א"כ למה משה ציוה להם כו' כי הנה הרמ"א ז"ל נתקשה במשל שהובא בילקוט למלך שהיה אומר לבנו כו' ולא האמינו והיה הוא רוצה לראותה כו' וא"ל חייך שיהיה לבנך כו' כי אין המשל דומה דא"כ הי"ל להענישם מיד בשאלו לשלוח מרגלים כו' עד שלפי זה פיר' הרמ"א ז"ל שלח לך כו' אשר אני נותן לבני ישראל ר"ל לבניהם ולא להם שכבר נגזרה הגזירה עליהם משעה שאמרו נשלחה כו' ועונש הוצאת הדיבה היה מיתתם מיתה משונה כו' יע"ש כי זהו סיוע למ"ש מהרא"ח ז"ל דף קנ"ב הבאתי דבריו בפרש' קרח יע"ש מה שהקשתי לדבריו וכדי להבין מש"ה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ די"ל מה זו חזקה שאשר היו צריכים להחזיק כדי לקחת מפריה אחר אשר היו בתוכה כי בקל היו יכולים לקחת ולקנות עשרה משאות מפריה גם מ"ש והימים ימי ביכורי ענבים ללא צורך ה"ו

והנה מהרא"ח ז"ל סוף פרשתינו כתב ז"ל שא"ל שיתחזקו בארץ בקנין חזקה על ידי שיקחו מפרי הארץ דלקיטת פירות הויא חזקה גמורה ולכך אמר והימים ימי ב"ע שהענבים מתבשלים דבלאו הכי לקיטת פירות שלא נגמרה מלאכתם לא הוי חזקה ולכאורה דברי הרב ז"ל צריכי' ביאו' מה חזקה היא זו ויותר כל כ"ל מ"ש הרמב"ס ז"ל פ"א מהל' מכירה דין ט"ז וז"ל המוכר שדה לחבירו כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב דף כ"ב ע"ב ודף כ"ג ע"א וע"ב וע"ג ונמצא דאכילת פירות בנכסי הגר לכ"ע לא הוי קנין ואם הוא בנכסי חבירו הוא מחלוקת כנז' שם ויע"ש ועוד דצריך שיקחו מכל הקרקעות והמרגלים לא לקחו כי אם מנחל אשכול והיכי כתב מהרא"ח ז"ל דלקיטת פירות הויא חזקה ואמר והימים ימי ביכורי ענבים שהם ראויים לאכילה כדי שתועיל חזקתם כי זה הקשה הרב פני שלמה דף ע"א ע"ג

והנה להלין בעד הרא"ח ז"ל דכונתו היינו בלקיטת הפירות כדרך קנין חזקה או דלעולם כשאמר להם משה שהוא המוכר או הנותן ברשותו יתברך והתחזקת' ולקחת' כו' היינו כדינו שיקחו מכל ארץ ישראל והם לא עשו כן כי אם דמנחל אשכול או אפשר כי הם גם כן לקחו מכל ארץ ישראל והכתוב לא סיפר רק החמורה שהביאו במוט כו' לגנות ארץ ישראל כו' איך שיהיה זה אפשר להלין בעד הרב הרא"ח אמנס לע"ד אפשר לומר כי אדרבא משה הזהיר להם והתחזקתם תחילה בחזקה מעליא דהיינו להציע מצעות וכדומה דמהני וז"ש והתחזקתם ואחר כך ולקחתם מפרי הארץ והיינו כי על ידי שתאמרו שרוצים ליקח מפרי הארץ יניחו לכם לשכב ולהציע בגנות ופרדסים אמנם להבין במ"ש להם וראיתם את הארץ כו' היש בה עץ כו' כל השאלות הנז' נקדים תחילה מ"ש בש"ס פרק המקבל דף ק"ח

ע"ב ארעא לחד ובתי לחד מרי ארעא מעכב כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"ב דף פ"ב ע"ב וע"ג וע"ד עד דף פ"ג ע"א יע"ש

והנה בספר לקט יוסף כתב דבארץ היו טוענים שאר אומות דין בן המלך שהרי היא חלף התורה כמ"ש בעבור ישמרו חוקיו וא"כ הם קודמים בארץ ישראל עתה לכן א"ל משה כיון שהם מארי בית שבנו בתים ונטעו אילנות וא"כ הם שלהם ואע"ג דמארי בתי ודיקלי לא מצו מעכבי היינו לאחר שיפלו אבל כל זמנשהם בחיותם יכולין הם לעכב לכן א"ל וראיתם את הארץ מה היא הארץ שלנו הקדומה שלא חידשו בה דבר ואת העם היושב עליה אם עשו איזה חזקה בה או לא גם איזה בנין הוא יותר מה שהיה בנוי מקודם או מה שבנו גם ומה הארץ אשר הוא יושב בה ישיבת קבע שהיא שלהם שבנו הטובה היא אם רעה ונוטה ליפול או עדין הם חזקים וגם הערים אשר הוא יושב בהנה כו' שהם בנו אותה אז הם חזקים או לא שאם אינם חזקים כו'. כנז' גם ומה הארץ דהיינו הראויה לזריעה השמנה היא אם רזה שאם היא שמנה אין צורך כל כך לזריעה ואנו צריכין אותה לבתים דעדיפי משום ישוב וכ"ש בא"י גם היש בה עץ אם אין אפי' יש אילנות כתרגומו שאם אינם אילנות רוב הבתי' אנו יכולים לעשותם לאילנות וכמ"ש הרא"ש ז"ל דלזריעה ולבתי לבתי עיקר ולית ביה משום דינא דבר מצרא לבתי ולאילני לאילני עיקר' ולית ביה משום דינא דבר מצרא לכן והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ בידכם כי בכל השאלות הנז' אי אפשר לידע כי אתם הרואים אבל אם שמנה היא אם רזה יכולים אתם להביא לנו מפריה כדי לידע ואין לכם פחד מהם איך תקחו פירות יען כי הימים ימי ביכורי ענבים ובדרך אשר אתם הולכים יכולים ליקח ואין דובר לכם דבר ועיין מה שכתב הנתיבות משפט והרי"בל והרא"ח סימן פ"א וקכ"א ובספר דת ודין בפרשתינו יע"ש

הנה נמצינו למדים כמה עונשם גדול של מספרי לשון הרע וכמ"ש במסכת ערכין נמצא האומר בפיו יותר מן העושה כו' ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"א דכ"ג ע"ג וג' וד' יע"ש הלכות נערה פ"ג דין ג"א ונמצא כמה עונש לשון הרע יותר מן העושה מעשה כי בזה נ"ל פ'מלשני בסתר רעהו דהיינו לשון הרע בסתר אותו אצמית ר"ל לחלוטין נגעים באים עליו כמ"ש בספר חשק שלמה ואני מחייבו יותר מן העושה מעשה מכל מקום גבה עינים ורחב לבב דמלבד דעושה מעשה בפרהסיא לעין אלא שהוא ג"כ רחב לבב ובקרבו ישים אורבו להכות בסתר רעהו בלשונו אותו לא אוכל דמה ליסרינו זה יותר מן העושה הרי כבר חייב כן בעבור עון לשון הרע לאוד אם כן על המעשה חייב מיתה או עונשו לעולם הבא ולכן נענשו המרגלי' שהיה בהם קשתים גם להבין דיוקים וכפלים אשר בפסוק עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה נראה לע"ד עמ"ש הר"ב עין יוסף דף קי"ז ע"ג בפסוקי רחב ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כו' כי שמענו אשר הוביש כו'. כתב ז"ל כי אמרה רחב ידעתי שהקב"ה נתן במתנה גמורה את הארץ ולא איש אל ויכזב וכי יש מי שנותן מתנה לעבדו ומתחרט אם כן הרי זה עדות שהארץ שלכם היא גם גבי מראה של דניאל הקשו בגמרא מסכת מגילה אי אינהו לא חזו מאי טעמא אבעיתו אלא אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו וכמ"ש גבי ויירא יעקב מאד משיבה כי ויצר לו שהיה לבו צר ודואג וכמ"ש המפרשים בפסוק לכה ואשלחך אליהם אם כן וכי נפלה אימתכם וכי נמוגו כו' נמצא דזה אות אמת גם כן וא"ת תינח כי לא איש אל ויכזב מכל מקו' מאחר כי הערים בצורות כו' חלילה לחשוב זאת כי שמענו אשר

אשר הוציא את מי ים סוף לכן שמתי נפשי בכפי כדי שתציל אותם וזהו שאמר עלה נעלה חדא מאחר כי עלינו מצרים בפרטות קריעת ים סוף וכיוצא וזהו אות כי נעלה גם וירשנו אותה מאחר שנתן אותה במתנה לאברהם אבינו ע"ה אם כן בהכרח שנירש אותה כי לא איש ח"ו כו' ועוד אחרת כי יכול נוכל לה כי לבנו בטוחים בה' כלב האריה יש הוכחה כי יכול נוכל לה ובפסוק ועתה יגדל נא כו' עיין מ"ש מהר"ש אלשיך ז"ל והרב שפתי כהן ע"הת

פרשת קרח

וכרון לבני ישראל למען לא יקרב איש זר . כאשר דיבר ה' ביד משה לו . זכרון לבני ישראל

במדרש ג' כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בה אהרן ונטלו כתר מלכות זכה בה דוד ונטלו כתר תורה מונח לכל באי עולם שלא יהיה להם פתחון פה לומר אלו היו כתר כהונה וכתר מלכות מונחי' הייתי זוכה בהם ונוטל' הרי כתר תורה מונח שכל מי שיזכה בו אני מעלה עליו כאלו שלשתם מונחים וזוכה בהם וכל מי שאינו זוכה בו מעלה אני עליו כאלו ג' מונחים ולא זכה באחד מהם וא"ת מי גדול משניהם היה רשב"א אומר מי גדול ממליך או המולך כו' וכן הוא אומר בי מלכים ימלוכו כו'

ישמחו השמים ותגל הארץ בעלוז צדיקי' תעלוז קריה ובא גואלו מי לנו גדול ממשה איש האלהי' שליח א דרחמנא וציר אמונים אלהים יראה לו ועמד ורעה בעז ה' משבר מלתעות עול ומשיניו השליך טרף הללו בעלי אגרופים ריבה עליו ובטלו . וה' אלהים אמת באהבתו ובחמלתו הוא גאלם מיד צר במדה שאדם מודד ישוב עמלו . ויציל עשוק מיד עושקו ביום הלחמו ישמע מהיכלו . כמ"ש וישמע משה ויפול על פניו . והנה רש"י ז"ל פירש מפני המחלוק' שכבר זה בידם סירחון רביעי כו' ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"א דף י"ד ע"ב ה' תשובה פ"ג דין ה' יע"ש

אמנם הרב משכנות יעקב דף ק"ע ע"ב כתב ז"ל עמ"ש מרן בש"ע י"ד סי' רמ"ג אע"פי שיש רשות לחכם לנדות כו' בשמ"א בסתר אבל אם חרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול כו' אלא נוקם ונוטר כנחש עד שיבקש כו' וכאן היה בפרהסיא לעיני כל ישראל וחילול כבודו בפניו ז"ש וישמע משה ויפול על פניו מסיבה שהיה לפניו לכן וידבר כו'

אמנם לענ"ד י"ל עמ"ש הרב תרומת הדשן סי' רע"ד על חכם אחד שהיה שונא גמור לבעל הבית שכינו ונכשל ההוא שכן בדבר שחייב עליו נידוי בהלכה וקפץ חכם הנז' ונידהו כהלכה אבל היו מכירים ומרגישים שלא נידהו רק מחמת שנאתו הרי גם אחרים היו שנכשלו גם באותו ענין ולא נידה אותם אם יש ממש באותו נידוי או לא והשיב ת"ש בירושלמי והג"ה מ"ט ת"ח שנידה לצורך עצמו אפילו בהלכה אין נידויו נידוי כו'

והנה הטור בשם אבי העזרי פי' מהו לצורך עצמו כגון להשתכר בהתרתו כו' ומשם הוציאו דינו הת"ה ז"ל דמה לי שכר ממון מה לי מכוין לנקום להכניע שונאו כי גם בזה משתכר לתת נחת רוח ליצרו וכן העלה צריך דוקא שיהיה לש"ש לעשות גדר לתורה ולא לשום תועלת שלו ע"כ ועיין בס' משפט שמואל סי' כ"ח על מ"ש ההגהות מיי' וז"ל הא דאמרי' דנידויין נידוי היינו משום שזלזל בדברי' שגנאי לת"ח כו' אך כשאין מכבדו כמו שראוי כגון קימה והידור לא ובהכי איירי הירושלמי והקשה הרב הנז' כו' עיין מה שכתבתי בס' פרי האדמה ח"א ד"י ע"ד ה' ת"ת פ"ו דין י"ג יע"ש והנה

ז"ש וישמע משה ויפול על פניו דתחילה כשקמו דוקא לפניו כמ"ש ויקומו לפני משה כו' והדין הוא דלגביא צריך שיקומו מיד כשיראהו מרחוק מלא עיניו ולא ישבו עד שישב כו' אם כן כמדומה לי ששמעתי מפי הרב המו' כמה"ר מ"מ ז"ל ואם כן על זה היה יכול לנדותם כדי לעשות גדר לתורה כו' . אמנם עתה שהתריזו והעזו פנים כנגדו א"כ נעשה שונאו ונידהו לצורך עצמו מיקרי לעין הרואה ולכך ויפול על פניו אלא אמר להם בוקר ויודע ה' כו' רצה לרמוז להם הדין כי אין הכי נמי כי אינו יכול לנדות לצורך עצמו מ"מ הם צריכי' לנהוג נזיפותא חד יומא משום מאי דנקיט בליביה אפי' דלא שמית להו וגם למחר בקר ויודע ה' כו' כי הוא ית' ינקום נקמתו כו' אמנם במ"ש הת"ה בתשו' סי' רע"ו ששאל על א' שנידוהו מפני שהלך בערכאות עם חבירו וא"כ הלך אצל השר וגזר השר שכל שינהוג בו נידוי יתחייב אליו ונשאל אם מחוייבים לנהוג בו או פטורים והשיב דאין חייבים שהרי בשאר בני אדם התירו לאשתו ובניו להיות עמו ולאכול ולשתו' עמו מפני שפרנסתם בידו וא"כ כ"ש ח"ו שמעותדים לקפח כל מזונם וחייהם ע"י השר כתוא מכמר כו' והיינו דוקא במילי דממון שחושב השר שלו הממשלה וצריכין לשמוע אליו אמנם אם נידהו על ענין איסור תורה ודאי צריכים למסור נפשם ולנהוג בו דינו שהרי אנו חייבים להחזיק אמונתינו ודתינו כו' ולמסור נפשינו על קידוש ה' יע"ש ז"ש לענ"ד הבדלו מתוך העדה ואכלה אותם כרגע ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחו' לכל בשר כו' דיש לדקדק וכי ח"ו מי חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא אם לא היו חייבים ואם היו מן הדין חייבים מה זו טענה האיש אחד כו' הי"ל להתפלל דרך בקשה ותחנו' אלא נראה כמ"ש שכיון שעברו עבירות בפרהסיא ואמר משה רע"ה אל תפן כו' הי"ל לנהוג בהם דין נידוי שמחוייבי' למסו' נפשם ולהוכיחם ואם לא ישמעו ילחמו עמם לזה השיב משה אל אלהי הרוחות כו' ר"ל ודאי דהדין כן בשאר בני עלמא אמנם אתה יוצרינו יתברך אלהי הרוחות לכל בשר יודע מחשבות ואתה נפרע ומודיע מי שחטא לכך לא נכנסו בקשר מלחמה לנהוג בהם דינם כי אתה בעל היכולת להנקם ולכך אינם מחוייבים למסור נפשם כיון שכבר מילתיה אמורי' ודלכנ ערוך ולהבין המשך הפסוקי' תחילה ויקומו לפני משה כו' ואנשים מבני ישראל כו' דהי"לל ויקומו ואנשים מבני ישראל ר"ן מלפני משה גם אלו התוארים נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם גם מבני ישראל כו' גם אומרם רב לכם כי כל העד' כולם קדושים ותיבת כולם יתירה גם אומרם קהל ה' וישמע משה כו'

ונקדים מאי דאיתא בש"ס פ' הזרוע דף קל"א ועיין מה שכתבתי בס' פרי האדמ' ח"א דף קל"ח ודף קל"ט ע"א וע"ב ועיין מה שכתבתי בס' מנחת ביכורים ד"ם ע"ב והוא על חולין דף קל"ג יע"ש ואיתא בילקוט קרח חכם גדול היה מה עשה כינס ר"ן ראשי סנהדראות ועשה להם משתה ונתעטפו כולם בטליתות של תכלת באו בני אהרן ליטול מתנותיה' וחזה ושוק עמדו כנגדם וא"ל מי ציוה אתכם ליטול כך אמרו משה ענו לא ניתן להם כלום שלא ציוהו הקב"ה באו והודיעו למשה בא משה לפייסם מיד ויקח קרח נטל טליתו והלך ליטול עכה מחשתו כו'

והנה יש לדקדק מה זו שאלה מי ציוה אתכם ליטול כך שהי"לל מי שלא אתכם גם מ"ש לא ניתן כו' שלא ציוהו כו' שהיכן הוציאו זה אמנם יובן עם הנז' שם דקרח חכם גדול היה והוקשה לו איך באו הם לשאול וכמ"ש חלקם שאלו בפיהם ויתנו כו' שם בשמואל וזהו שאמר מי ציוה אתכם ליטול כך ר"ל ע"י שאלה אמרו משה ר"ל כיון שאנו מחונכי' כהונה אם כן שרי לן לאתזוקי בכהונתם כההיא דאביי ענו

לא ניתן להם כלו' שלא ליו' השי"ת ר"ל כמו שלטנין הזרו' שאין חייבים ליתן שאנו ככהנים לענין זה והלוים לא איקרו עם ושלא ליקח א"כ גם אנו ששק לא ניתן זהו כונת הפסו' ויקומו לפני משה כשבא לפייסם כל אחד בא בטענה אחר הם באו בטענה שהיו לוים שהם פטורים וגם אנשים מבני ישראל ר"ל שסיבה כי היו נשיאי עדה כההיא דלורבא מרבנן דשרי למזכי ליה וגם קריאי מועד שבאו אכלו למשתה בבית הלוי שהם פטורים וגם אנשי שם שאין להם רק שם מפני חכמתם שהיו ראשי סנהדרין אמנם אין להם במה לקנות דהותר ועל זה ויקהלו על משה ואהרן לומר רב לכם כיון שבכל אתם לוקחי' ואתם ידועים ורבני' הכל מכירים אתכם א"כ למה תתנשאו על קהל ה' שהם הלוים כי כולם קדושים כמותכם ולא איקרו עם וישמע משה ויפול על פניו רוצה לומר מאחר ששמע עוד מה שנתלוצץ קרח על הכהונה ועל התנופה כי כל מה שעשה היה מלבו ולא ה' שלחו ובהדיא אמרינן בחולין דף ל"ב כל מי שאינו מודה בכהונה אינו נוטל חלק בכהונה שנא' המקריב כו' לו תהיה שוק הימין כו' מנין לרבות ט"ו דברים כגון הליקות והתנופות כו' שאינו מודה בהם אין לו חלק בהם נמצא דאפילו תימא שאין מוציאין מהם משום דלא אקרו עם מ"מ כיון שאינם מודים בעבודה כמו שפירש רש"י ז"ל שאומר שמשה בדה מלבו אפילו אחד מכל אלו אין לו חלק בהם ולכך אמר להם בוקר ויודע ה' את אשר לו

המעט מכם כו' עמ"ש הרב כל"הג ח"מ סימן ד' ס"ק ל"ב דלגבי ת"ח אין רבים נקראים מוחזקים לא מבעיא אם נפל מחלוקת בין הת"ח והקהל על המסים אלא אפילו אם נסתפקו אם הוא ת"ח וחולקים בזה הת"ח מוחזק וגם קי"ל דבספקא דרבותא הרבים מוחזקים ואם ת"ח חולק עמו הוא הוי מוחזק זהו המעט מכם רוצה לומר שאתם דין מעט יש לכם עמנו הדא כי אנו טוענים ברי דקי"ל כמ"ד איקרו עם ולא הבדיל ה' אתכם מכל ישראל כי אם לעבוד משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתם ואתם מבקשים גם כהונה ועוד כי אתה וכל עדתך הנועדים על ה' לומר לא ליוה ואהרן מה הוא כי תלינו עליו ר"ל שהוא אדם גדול כמו מה רב טובך וא"כ שאהרן מוחזק אפי' שאתם מסופקים בו כדין ת"ח כנז'

אמנם להבין כונת פי' אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש ותתן לנו נחלת שדה וכרם כו' נקדים מ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"ג מה' שמיטה ויובל כל שבטי לוי מוזהרי' שלא ינחלו בארץ כנען כו' ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"א פ' י"ג דין עשירי מהלכו' שמיטה והוא שם דף ק"מ ע"ג וע"ד

והנה רש"י ז"ל פירש מה שפירש יע"ש גם עיין בספר יוסף לקח עם ההיא אלמנה שתבעו ממנה המתנו' שהזהירוה שדך לא תזרע וא"ך התרומות כו' וז"ש אף לא אל ארץ עדיין לא הבאותנו ותתן לנוהדיני' הללו לתבוע מלות התלויות בה כו' יע"ש אמנם לע"ד עמ"ש ר"ל המעט כי העליתנו מארץ כו' להמיתנו במדבר וגם לא זכינו שתביאנו אל הארץ ותתן לנו נחלת שדה וכרם בה רק מוזהרים בה לא יהיה לכם נחלה אפילכשתביאנו שם וזהו אפי' לא הביאותנו לארץ כו' ותתן לנו כו' אפי' זאת לא עשית רק נשארנו בלי חלק ונחלה והפקדנו שהוציאתו ממצרים

או י"ל עמ"ש הרמב"ם ז"ל ה' תרומו' דקדושה ראשונ' קדשה לשעתה ולא לעת"ל וקדושה שניה שהיתה ע"י חזקה קדשה לשעתה ולעת"ל ועיין שם ובמס' ערכין קאמר דמהלוק' דתן ואבירם וקרח היה ג"כ על הבכורות משום קדושה א' קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל זהו לע"ד מ"ש מלבד שהוצאתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו כו' אלא אף גם זאת יש לנו טענה עמך והלא ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו בתמיה כאלו היא ב' תיבות ר"ל לכשתביאנו שם באיזה ענין אנו זוכים בנחלת שדה וכרם לעולם בענין אזקה להרמב"ם ז"ל או למ"ד קדושה א' קדשה לשעתה ולעת"ל א"כ גם הבכורות שקדשו קדשו ג"כ לעת"ל ואיך אתם לקחתם הכהונה מהם ، ועפי"ז נל"ל כונת הפ' ותפתח הארץ ותבלע דתן כו' יעשו עגל בחורב כו' דקשה למה הפך הסדר אמנם מחמת שהם באו מחמת טענה לערער על הכהונה מפני הבכורות נתעורר להם עון העגל וז"ש יעשו עגל בחורב בתמיה ועתה ישאלו עוד כהונה הלא קדושתם כבר הלכה ، ודרך רבני אשכנז ، ודרך משכנות יעקב בפ' וישמע משה ויפול משיבת פניו לא הוצרך להשיב יע"ש

אמנם לע"ד י"ל פ' בקר ויודע ה' את אשר לו כו' רב לכם בני לוי עם מאי דאיתא במכילתא ובת"ק פ"ג די"ש מנ"ל דמשדרינן שליחא מבי דינא ומזמין לי לדינא שנא' ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' ולקמיה גברא רבא פלוני לפני ה' את ופלוני שנאמר אתה והם ואהרן ורק בעינן זמנא דכתיב מחר ואם מתפקר כלפי גברא רבה יש לשליח רשות לאומרו ולית ביה משום לישנא בישא שנא' העיני האנשי' ההם כו' והיינו דהשליח סיפר לו

והנה כל הפוסקי' הסכימו דהא דאמרינן שממתינין לו עד למחר היינו דליתיה במתא אבל אם איתיה במתא אין ממתינין למחר אלא תכף בו ביום שממתינין ליה אם לא בא כו' וע"ז בס' גר"ת דפ"ד יע"ש ובמאמר ג' כתרי' כו' עיין בס' בני חיי במ"ש בסוף הס' בלשונות הר"מ ה' ת"ת פ"ג מה שתמה שם עיין שם ועיין מה שכתבתי בספר פרי האדמה ח"א ד"ט ע"ב יע"ש ועיין במהרי"לבית הלוי ז"ל

לדרוש אחר

ראוי להשית לב במ"ש אחר שנפל על אפיו וידבר כו' כנראה שדיבר איתם קשות ובפ' לא נאמר אלא בקר ויודע ה' כו' זאת עשו כו' והיה האיש כו' גם מאי קאמר רב לכם בני לוי מה רמז להם באמירה רב לכם כי רש"י ז"ל פירש יע"ש גם מה ענין התייחסם פה לבני לוי ובפרטות כי אחר שהיה מדבר עמהם רב לכם כו' כתוב ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי המעט מכם כו'

אמנם נל"ל עמ"ש מהר"מ אלשיך על פ' ויקח קרח כו' שדקדק ז"ל מה לקח וכתב ז"ל שהמפרשים אינם יוצאים י"ח הלשון ושיהיה מפורשת הלקיחה בפ' גם למה יחס עד לוי ולא עוד אלא שרז"ל אמרו דיעקב אבינו התפלל כו' לכן תירץ שלא הוזכר ליעקב והוא תימא שהרי על אלו הכנ' אנו תמהים אמאי הוזכרו וכתב ז"ל כי הלא אצל כל ישראל היה כתוב מבראשית עד הזמן ההוא נתינת התורה כדכתי' ויכתוב משה את ספר הברית וא"כ איך קרח לא שת לבו למאמר יעקב אבינו ובקהלם אל תחד כו' לז"א ראה כמה סמיות עיניהם של בעלי מריבה כי ויקח קרח ר"ל כח של זכות אבות שהוא הי"ל כמו מרע"ה עד לוי ולא שת לבו להביט למ"ש ובקהלם כו' ואחר שאמר מה שלקח קרח אמר מ"ש דתן ואבירם שהיו בני ראובן הבכור כי להם נאה העבודה שהעבו' בבכורות כו' יע"ש ולע"ד מ"ש וידבר כו' שדיבר איתם קשות דתחילה דרך רמז א"ל רב לכם בני לוי לרמוז להם שישיתו לב שנקראי' בני לוי ולא יתייחסו אל ישראל אביה' כמ"ש ובקהלם אל תחד כו' ובכל זאת לא שתו לב לכן חזר ואמר שמעו נא בני לוי ר"ל הבינו ושיתו לב בפרטות קרח בחכמתו כי אתם אינכ' מתייחסי' כי עד לוי וגם במ"ש מהרמ"א ז"ל במ"ש רב לכם בני לוי כדרך המוכיח אנשי'רבי' שעושי' רעה כי המוכיח ישב פניו אל הבלתי מלומד לעשות רע ואומר לו יותר אני תמה עליך איך פרצת גדרך ודבר גדול הוא התימא עליך יותר מחבירך והנה בני לוי לא הורגלו לחטוא כיתר השבטים

בטנגל ובמרגלי' כו' לזה הוכיח' בלשון תימה רב לכם כו' לענ"ד אפשר הוא כונת מ"ש ויקהלו על משה כו' רב לכם כי כל העדה כו' ומדוע כו' דהיל"ל מדוע כו' כי כל העדה כו' זמהו ובתוכם ה' אמנם הנה רז"ל אמרו גבי ותנח עליהם הרוח כי מחמת ענוותיהם של אלדד ומידד שנשארו במחנה גם שלא היו סביב משה שיאצל מרוחו עליהם עכ"ז שרתה עליהם רוח הקדש וע"כ אמר מרע"ה מי יתן כל עם ה' נביאי' ענוים כאלו כי יתן ה' את רוחו עליהם ולא יצטרכו למשה דע"ה ז"ש רב לכם ר"ל תימא גדולה היא לכם כי מאחר כי כל העדה כולם קדושים כו' ולא יצטרכו לכם ובזה אתם חפלים במ"ש מי יתן כו' א"כ יגדל התימא מדוע תתנשאו כו' חדא כי אתם אמרתם שתתפללו שישיגו מעלתכם ועוד כי ראיתם כי ע"י הענוה השיגו מעלתכם א"כ אין לכם להשתרר עליהם אמנם מ"ש ויקהלו על משה ואהרן ק' שהרי קאמר תחילה ויקומו כו' ר"ן נשיאי עדה כו' וגם תיבת על ועל עמ"ש מרן ח"מ סי' ג' דין ומי שתובעין אותו לדון לפני דיין שקטן ממנו אין הדיין יכול לכופו לילך לפניו אלא מכנפי מאן דאיכא התם מחכמי ומעיינין דינייהו יע"ש ומ"ש ויקהלו על משה ועל אהרן ר"ל מאחר כי היו רוצים לדון אותם אינם יכולים לכוף אותם לילך לכך ויקהלו על שמק משה ואהרן כי אם היו אחרים לא היו צריכים למיכנפי ויאמרו אליהם רב לכם זהו דבר גדול ולפנים מן השורה מה שעשינו יען כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' א"כ מן הדין היינו יכולים לבלו' אחרי' רק שעשינו דבר רב וגדול מן השורה ולהכי אמר כי כל העדה כו' כי הוא נתינת טעם למ"ש רב לכם וא"כ קאמר ומדוע תתנשאו כו' בוי"ו שהיל"ל מדוע כו' רק כיון שהוא ענין נפרד כי תחילת הוא נתינת טעם לרב לכם ועתה הוא הטענה אשר להם עמו

עוד אפשר לומר בכונת הפ' ויקהלו כו' ויאמרו כו' עמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מה' סנהדרין דין ג' סנהדרי גדולה כו' עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב דף קמ"ה ע"א וע"ב וע"ג עד יותר פסיקתא איך שיהיה אמנם לס' החינוך אפשר שהוא בונת הפ' בקהלת סי' ז' וגם לדעת מרן ז"ל כשהיו כ' תחילה בשנים ואח"ך הא' הוסיף בחכמה דמושיבין האחר כו' זהו בונת שפ' אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זה . ודרך המפרשים עם זקני ע"ה כו'

בפ"י האמור יובן משנה אליפז סי' ט"ו הבסוד אלוה תשמע ותגרע אליך חכמה מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא גם שב גם ישיש בנו כביר מאביך ימים דהכונה שרצו לתופשו מה כפשך דהיכי יתכן דבסוד אלוה תשמ' ותהיה גדול על כולנו מאחר שתגרע אליך חכמה ואפי' את"ל כי אינך חסר כלום ממנו מ"מ שוים אנחנו בחכמה דמה ידעת ולא נדע כו' וא"כ בשוים בחכמה אנו הולכים אחר השנים וגם שב וגם ישיש בנו כביר כו'

או אפשר לדעת מרן ז"ל הבסוד אלוה תשמע ותגרע אליך חכמה במה שפירש הרא"ן עזרא תשים החכמה אצלך גרועה דמכיון שאנחנו חכמי' יותר לנו יאה ואם אתה סובר שאתה גדול בחכמה מה ידעת כו' כאלא דאנו שוי' וכל זה הוא אפי' אם היינו שוים בשני' אמנם מאחר כי גם שב וגם ישיש בנו כו' וא"כ אזי ודאי הולכי' אחר השנים

ובפ"י האמור יובן מענה איוב סי' כ"ט בצאתי שער עלי קרית ברחוב אכין מושבי ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו והכונה כי בצאתו לשערים המכוונים על קרית דצריך להזמין מקומם לדון ברחובות אכין מושבי לא בבית הכנסת ולא בבית האחר ואעפ"כ ראוני נערים אף שהם גדולים בחכמה שנחבאו וישישים אף שהולכין אחר השני' מ"מ קמו עמדו . עיין גם בספר פרי האדמה הנז' דף קמ"ה ע"ג ד"ה איך שיהיה כו' וע"ד ודף קמ"ו ע"א וע"ב וג' וד' ודף קמ"ז ע"א וע"ב עד בקדושין דף ע"ו יע"ש ודוק

איך שיהיה עם האמור יובן פ' רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' . די"ל מאחר שאמר של העדה מאי כולם והאחר שאמר שהם קדושים אמאי קאמר ובתוכם ה' גם תחילה קריאי העדה ואח"ך קהל ה' אמנם קרח ס"ל דהלכה כר"י דבעי פ' יתרו אצטריך לסנהדרי קטנה ופ' ושאו אתך לגדולה ופ' עמך משום שכינה להכי קאמר כי כל העדה עדה שופטת כולם קדושים דהיינו בין קטנה בין גדולה וא"כ אתך דיתרו אצטריך לקטנה ואתך דבהעלותך לגדולה ובתוכם ה' דהיינו משום שכינה שרולה לשרות עליהם להכי אצטריך אותו פעם כמ"ש ואצלתי כו' א"כ די לכם גדולה זאת דהולרכו אותו פעם שיאצלו מכם גם אתך לדומין לך אמנם לומר ומשה ע"ה מהיכן מאחר דבתוכם ה' ומשום השראת שכינה הוא דכתיב א"כ מדוע תתנשאו לומר דצריך ע"א דמלבד השבטים יהיה הנשיא ואפשר כי לזה רומז ירמיהו סימן ה' שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה' כי הדיוקים מבוארים והכונה שהחיוב מוטל עליכם להיותכם שוטטים בחוצות ירושלים לסוחרים אל יונו איש אל אחיו ולראו' בטוב טעם ודעת ענין המזונות ולבקש ברחובותיה מי יודע איזה דבר של איסור או כיעור יבא ויגיד אמתי אני אומר לך שתשגו כן זהו אם תמצאו איש ר"ל נשיא הארץ שהוא יבקש ויראה אם יש עושה משפט כמשה על גביהם דהלכה כרבנן ובזמנינו מי שבידו הנשיאות והממשלה מש ס די"ל דהיל"ל אם תמצאו איש עושה משפט מאי אם תמצאו איש אם יש עוש' משפט אלא הכונה אם תמצאו שיהיה להם רב אחד מושל בירא' אלהים בקרבו להקים המשפט ואסלח לה

אמנם להבין ענין בוקר ויודע ה' את אשר לו דהלא מתחילין ביום וגומרים בלילה אם לא שרצה לרמוז להם שחייבי' מיתה ודיני נפשות אין גומרין בלילה לזה אמר בוקר ויודע ה' כו' ובענין זה שייך נמי לפרשת יתרו ושופטים דאמרינן בש"ס דיני נפשות דנים וגומרין ביום כו' עיין מ"ש בס' פרי האדמה דף קמ"ח ע"ב פ"ג דין ג' אין מתחילין כו' עד ע"ב שיטה כ"ד יע"ש ועיין בס' כ"י להרב בפסוק בזאת תדעון כו' השתי דברים ולע"ד דתרתי קאמר משה

גם לע"ד אם כמות כל האדם כו' ופקודת כל האדם כו' היינו עם ההיא דסנהדרין דמ"ו דאחר לקיטת העצמות שנתכפרו באים ושואלים בש' הדיינים כו' ודרך רמ"א בזאת תדעון כו' הוא תשובה לישראל שלא יחשבו ח"ו שהוא מידת אכזריות הלא משל הרופא כמ"ש מהר"ס אלשיך ז"ל כו'

פרשת חקת

דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל עד אשר נעבור כו'

בגמרא בב"ב דף ע"ח מ"ר על כן יאמרו המושלים המושלי' ביצרם בואו חשבון בואו ונחשוב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ואם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן בעולם הבא ע"כ

יתעלה ה' בורא וישתבח ה' יוצר שומר הברית והחסד לאוהבי ה' עם בני ישראל בכל נפשו ובכל מאודו . ועמד ורע"ה בעש ה' אשר השליטו האלהים כיסה שמים הודו . כמו שמליש במרע"ה בסדר היום וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום די"ל

ד"ל למה נזכר משה ולא בני ישראל בשליחות זה וכת' הרמ"א ז"ל כי יען נסיעה זו ושליחות זה היה למהר כניסתן לארץ זה" אמר אלין על אודות הבאר לכן לא תביאו כו' אל הארץ לכן ישראל נתגלגלו שלא ירא[ו] עצמם שמחים בסילוקן של משה למהר ביאתם לארץ לכן משה המחשב תועלת ישראל יותר מ[ה] ישמחו מי' ויבא מלאכי' לנתק הדבר כמ"ש במדרש בגיטין שבעולם אדם עושה פרקמטיא כו' כי זהו לע"ד פשו' הכמות בכל כו' עם מאמר ילקוט כי לא לקלים המרוץ כו' בירמיה סימן ט' יע"ש ודרך דמהר"ש פרימו ז"ל בפסוק אל תעלני בחצי ימי כו' כנודע

ולע"ד ידוייקו על פי האמור פסוקי פרשת ואתחנן אעברה נא ואראה כו' אשר בעבר הירדן כו': ההר הטוב הזה והלבנון ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה עלה ראש כו' ועתה ישראל שמע אל החוקים כו' מלמד היום אתכם לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ כו' כי הדיוקים מבוארי' כפל ההר הטוב הזה והלבנון ומאי למענכם ולא שמע אלי ומאחר שאמר ולא שמע אלי מאי הדר ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר כו' גם ועתה ישראל שמע כו' מאי ועתה ולא קידם למען תחיון כו'

אמנם הכונה כי אדונינו משה ע"ה רצה להודיעם כמה נצטער ואתחנן ליכנס לארץ ונכספה נפשו לדבר הזה ובעבור תועלת ישראל לא הפציר בדבר מאחר דבידו להפציר זהו מ"ש ואתחנן כו' אעברה נא ואראה כו' והלבנון רוצה לומר בית המקדש כמו שפי' רש"י ז"ל ויתעבר ה' בי למענכם דייק בי יען כי על מי מריבה חרון אף ה' היה על משה ואהרן כמ"ש לכן לא תביאו כו' וכאן אמר בי למענכם והכונה כי אם לא היה כי אם בעבור מי מריב' היה נענה בתפילתו אלא כל פעל ה' שלא יכנס לארץ כדי שלא יבנה ב"ה ובשיחטאו ישר' ישמיד ח"ו ז"ש למענכם ולא שמע אלי כי מלבד כי נתעבר על מי מריבה כמ"ש ויקצוף על מי מריבה וירע למשה בעבורם אלא שלא שמע אלי תפלתי ואז היה בידי להרבות בתפלה ולתת לי שאלתי שכן אמר אלי אל תוסף דבר אלי עוד בדבר כו' כנראה שאלו הוספתי הייתי נענה כמ"ש הרף ממני כו' ואפ"ה מפני היבתכם שמתי יד על לב ונתרציתי לכן א"ל ועתה ישראל שמע אל החוקים כו' למען תחיו כו' שלא ישפוך חמתו ח"ו עליכם וגם וירשתם את הארץ שלא יחרב בית המקדש

והנה ביאור אלה הפסוקים הנה רוב המפרשים נוטים לדרך אחר בענין טענת ערער כי הט"ז ז"ל כש' דברי דוד כתב עם הקין דהעורר על השדה והוא חתום עליה בעד איבד את זכותו ואדמון אומר יכול לומר הב' נוח לי והראשון ק' המינו לכן הוכרח לספר לו כל המאורע שאירע לנו והיה הוא ג"כ חייב חלקו בפריעת חוב ומאחר כי לא נכנס בפריעת חוב לא ירש וכמ"ש רש"י ז"ל נעברה נא כו' אין לך לערער על הירושה כי לא פרעת כו' א"כ כיון דלית לך ערעור שפיר מלית לעשות לנו עזר מעט דאי לאו הכי יכול לומר כיון דלחכמים איבד את זכותו כל שמסייע מעט כמ"ש בפרק חזקת כיון דדלא לינה דפירי הו"ל חזקה וא"כ לזה לא ינחהו כו' אמנם כיון שאין לך ערעור כו' שפיר מצית למיועי לן ע"ש

אמנם הרב ש"ך עה"ת דקדק ז"ל מאחר כי אחר כך נטה מעליו כמ"ש וישט ישראל כו' למה שלח מלאכים כו' וכתב ז"ל כי כונת מרע"ה להודיע לישראל שיש לזה מלכות וממשלה שאם ח"ו יעברו ישראל בתורה יעמדו כנגדם כמ"ש והיה כאשר תריד כו' כתרגומו ׃ וכן רמז לא תעבור בי ר"ל בעשרת דברות פן בחרב כו' ומ"ש אחיך ישראל רמז למרדש

רז"ל בי' אחים והא' פרע כו' ושאל א"ר חפץ כו' ומ"ש את כל התלא' כו' היינו העגל יען כי מתחילה וירדו אבותי' מצרי' ר"ל שבא ואביך כולם היו שם שהורידם הקב"ה למצרי' בענין הרעב כדי שישתעבדו ישראל תחת כל האומות ואחר כך ע"י התורה יהיו ב' חורין. אלא שהעגל גרס ׃ ואח"ך במסילה כו' יען תחילה שלא לראות אם יש איזה משטמה כו' שאם יניחם ליכנס היינו בדי ללכים כיון שאמר לא תעבור כו' אז כדי שלא יבין כי לגנוב דעתו שאלו כו' א"ל במסילה כו' רק אין דבר מרמה כו' עוד כתב ז"ל מאחר שאמר ה' אל תתגר בם למה שלח מלאכים כו' ותירץ ז"ל היינו לעשות מחאה שלא תאבד חזקת ארץ ישראל כדין מי שהחזיק בנכסי חבירו שלא בפניו דצריך למחות לכן א"ל ונצעק אל ה' כו' שיוציאנו ואין לך מחאה גדולה מזאת גם וירעו לנו שאין מחזיקים בנכסי שבוי כו' יע"ש

אמנם לענ"ד נקטינן מאי דאיתא בש"ס פרק חזקת דכ"ח ע"ב המרזב אין לו חזקה ועיין מ"ש בק'פ"הא ח"ב ד"פ ע"ב וס"א ע"א וע"ב וג' וד' ודפ"ב ע"א וע"ב איך שיהיה לאפש פנאי לא אוכל להאריך ועיין תשובת הרש"ך ז"ל ח"ג סי' פ"ב ומה שהקשה בה הר"ש יונה שם דף קל"ב ע"ד והרב משנה למלך פ"ח מה' שכנים יע"ש

גם לפי' אלו תשובת הרשד"ם ח"מ סי' רל"ח ותשו' הרשב"א אלף ק"ב ותשו'ר"י הלוי סי' כ"ז יע"ש בעה"י כבא לבאר כונת הפסוקים כה אמר אחיך ישראל כו' והנה הרשב"א ז"ל כתב שאם ראובן החזיק בדבר א' על חבר שמעון כגון להוריד מי גגו אע"ג שסתר מאליו או שתרו ע"מ לבנות לא איבד חזקתו אפי' נתעכב כמה שנים אם לא ששמעון בנה שם איזה דבר ולא מיחה ראובן איבד חזקתו וכתב הרש"ך ז"ל ח"ג סי' פ"ב דהיינו דוקא יורש אבל בלוקח איכא למימר אלו היה יודע שיש היזק לא היה קונה ואפ"ה לא מיחה ראובן בשעת קנייה איבד חזקתו בלי שום דבר שיבנה הלוקח כו' יע"ש כי אפשר יתורץ קושיית המשנה למלך שתמה עליו במה שחילק בין יורש ללוקח דאיךהפרש ואפשר דהיינו בלוקח דיכול לטעון אלו הייתי יודע לא הייתי קונה הי"ל לראובן למחות ולא מיחי' כלומר לפרש חזקתו בההיא שעה לכך אמרינן מחל ודוק ׃ זהו מ"ש אחיך ישראל דכיון שאתה יורש לא שייך למימר אלו הייתי יודע לא הייתי קונה ועו' כי אתה ידעת את כל התלאה כו' כי אפילו בלוקח טעמא משום דכיון דיש לו טענה זו הי"ל לפרש חזקתו ולא פירש מחל זה לא שייך כיון שהיינו עמוסי התלאות א"כ נעברה נא בארצך שהי"ל זכות דריסת הרגל במקומך לא נעבור בשדה ובכרם ולא נשתה כו' ר"ל שלא נעבור בשדה וכרם שאז באר שלנו שאנו ממשיכין מימיו לכל א' מישראל יהיה לך טענה אח"ך שאין אנו יכולים לעוקרו לגמרי כי זכית במים ההם כשם שאנו מחזיקים לשפכם תוך שדותיך אלא דרך המלך שהוא מקום העשוי לכך רק לא נטה ימין ושמאל מהדרך כו' וכמ"ש הריטב"א ז"ל שאין בעל הגג יכול לשנות כלום שלא ירבה הנזק עליו והשיב פן בחרב אצא כו' זהו אם היה לכם חזקה מקודם אמנם מחדש לעשותה אני יכול לעכב ועוד אמר לא תעבור בי ר"ל כיון שבניתי מחדש כבר אבדת חזקתך להכי א"ל במסילה נעלה שאינו מקום בנין שלך מחדש ואם מימך נשתה ונתתי מכרם שא"ת שתזכה במים ונתתי מכרם ועוד רק אין דבר ברגלי אעבורה שכבר הוכחנו שכל שהוא נזק שהיה משתמש בו המוכ' שאין בו חסרון קרקע אין יכול לשנות הלוקח כמ"ש הטור סי' קנ"ג שאתה זכית במים ואני במרזב ולכך ונתתי מכרם ומכל שכן ברגלי אעבורה שדריסת הרגל שאין בו חסרון כלל שאין לשנות מהנזיקין כל שהזיק בהם כן המוכר ויאמר לא תעבור כו' כי אדרבה כיון שאין בו חסרון קרקע אדרבא עתה יעלה לכם חזקה מה

מה שלא היה לכם מקודם וגם וימאן אדום נתון את ישראל לדין רבים שכרהו להם דרך כו' (לפי תולדות פסוק לנו המים כו' יובן עם הנז"ל בע"ה)

או אפשר וירעו לנו מצרים ולאבותינו ר"ל ענין העגל כי הערב רב גרם ועד עתה היה טענת מועטא רבה כו' אמנם ועתה הנה אנחנו בק"ש עיר קצה גבולך כו' שהוא קבל התורה מחדש כמ"ש מזה הרב כמהר"י קונקי ז"ל בפ' בעבר הירדן כו' בחורב לאמר ר"ל שכפה להם ההר וא"ל רב לכם שבת בהר הזה בטענת ההר הזה פנו וסעו לכם כו' כמ"ש ויתן להם כו' בעבור ישמרו חקיו וא"כ אין אנו מתפחדים מברכת ועל חרבך כו' ועיין בתשו' הרשד"ם ח"מ סי' רכ"ז ות"ש הרב עולות ביעקב סי' כ"ח שהוא הפך תשו' הרשד"ם לכאורה יש ליישבם וע"י הנז' כונת הפ' בע"הי

גם אפשר לפרש פסו' אלו בהקדים מאי דאיתא בש"ס פ"ב דכתובות דף ק"ט ע"ב מי שהלך למ"ה ואבד דרך שדהו ארמון אומר ילך לו בקצרה כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב דף קמ"א וקמ"ב וקמ"ג ע"א

ועפי"ז יובנו פסו' איוב סי' י"ט דעו אפו כי אלוה עותני ומצודו עלי הקיף הן אזעק חמס ולא אענה אשוע ואין משפט ארחי גדר ולא אעבור ועל נתיבותי חשך והדיוקים מבוארים אמנם אמר ראו איך הוא מאתו יתברך היקורין כי מאחר שנתעות דרכו ונאבדה אלא שגם מצודתו עליו הקיף כל בני אדם שכל א' דוחה אותו ואינו יכול לומר דרכי גביך ואזעק חמס כי כל העולם יודעים שיש לי דרך שם ולא אענה כי כל א' ידחה אותי וגם אשוע שיקנו אותו א' ואין משפט לומר דודאי דרכו אזלך יען יאמר מהדרנא שטרא כו' וגם ארחי גדר ולא אעבור כלל כדי להחזיק בהם לדעת ה"ה והש"ך וגם על נתיבותיו חשך שאינו יכול לומר זו דרכי שכן צריך שיטעון כנזכר

איך שיהיה נחזור לכונתינו בפסוקי הפרשה כי מתחילה שאלו ישראל דרך המלך נלך לא נטה בשדה כו' ר"ל את הדרך אשר ירצה לתת לנו אפילו דרך קצרה נזה מה שמספר יפתח שאמרו ישראל נעברה נא בארצך עד מקומי דודאי דרכי גבך ולא האמין סיחון את ישראל עבור בגבולו לרמוז שחשבו פן יעשו חזקה אפי' בע"כ דמהני כל שאח"כ יטענו זו דרכי גבאי

ואפשר ג"כ רמז על כן יאמרו המושלים כו' יען אמר תחילה כי חשבון עיר סיחון והוא נלחם במלך מואב כו' וכיון שעם מואב לא היו יכולין לדבר אפי' דרך קצרה כלל שהוזהרו אל תצר את מואב כו' א"כ יאמרו המושלים בואו חשבון ר"ל דכיון דמצו למימר מהדרנא להו ארעייהו למואב א"כ אפילו שאין אנו מחזירין אותם הנ"ל כאילו חזרנוה לשברת הרא"ש כנזכר וא"כ תבנה ותכונן עיר סיחון כמו שפירש ר"ל בשם סיחון אפילו שאין אנו מחזירין להם

אמנם כי אש יצאה כו' לשון אלא משום כי אש יצאה מחשבון ומסיחון ואכלה עיר מואב א"כ ולא לקחוה בדין אין יכולין להחזירה להם שיכבשוה תחת ידם א"כ אין להם טענה מהדרנא או מה שכר ראשון לב' כו'מה גם כי אוי לך מואב כתן בניו כו' שנאבדו ומתו המושלי' בה בעת ההיא ובשמת הזוכר לא מצו למימר מהדרנא לענין גבית חוב מהם אפשר רמז בדברי הזוהר ז"ל בשעתא דחריבו ישראל סיחון ברוחא אתעבר שמלכו דשמיא אתכנשו נוברין וגלטין ותחמון מלכי דאמוראי איך אתחרב ואתכנשו לא הדרה עטרה ליושנה כיון דחזו תוקפא דמשה אתהדרו לאחורא הה"ד על כן יאמרו כו' כד חזו כו' כי אש יצאה כו' רוצה לומר כי כיון דראו איך אתחרבו כו' שברו להחזיר כו' בטענה מהדרנא כו' אמנם שכד חזו תוקפא דמשה היינו תוקף טענותיו וזהו כי תחילה כתב הה"ד על כן יאמרו המושלים היינו שרצו להחזיר כו' אמנם מפני טענה כי אש יצאה כו' חזרו המאמר בתרא אר"י מאי דכתיב על כן יאמרו כו' דרך הת"ל ז"ל והוא דרך הת"ט ולע"ד כנגד עבירה לשמה וע"י תכונן בעולם הזה ובעה"ב והנושא בא דרך המלך כו' כי לא אתן כו' עד מדרך כו' ועמדו רגליו או תחילה לא נטה אפילו בטענת מועטא עד נעבור שאפילו עד עוברינו חלילה ח"ו לעבור כי אם בדרכיו יתברך נלך כי"ר ומה"ל כיר"א

דרוש שני לפרשת חקת

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן

בגמרא מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשוב חשבונו של עולם. הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ואם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא עיר סיחון אם אדם משים עצמו בעיר הזה שמהלך אחר שיחה נאה מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון תצא אש מן המחשבים ותאכל את שאינן מחשבון ולהבה מקרית סיחון מקרית הצדיקי' שנקראו סיחין. אכלה ער מואב שמהלך אחר יצרו בעיר הזה בעלי במות ארנון אלו גסי הרוח ונירם אמר רשע אין רם אבד חשבונו של עולם עד דיבון המתן עד שיבוא דין ונשים עד נופח. עד שתבוא אש שאינה צריכה ניפוח עכ"ד

ידוע וה' דבר ומפורסם ה' ענין כמה וכמה טובה כפולה בחכמה ודעת הבאת שלום בין אדם לחבירו דלא ליתי לאנצויי כמו שהעיד הכתוב על אהרן הכהן תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו כו' ואמרו בירושל' שלא טימא את הטהור ולא טיהר את הטמא ועולה לא נמצא בשפתיו שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור כו' ורבים תמהו בזה דמאי רבותיה דאהרן הרי כל ישראל מוזהרין על כך. והנה הרב אם דת מביא משם כמהר"ר שארף ז"ל דהכונה היא עם ההיא דברכות גבי כשירד חנניה בן אחי ר"י לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל שגרו חכמים אחריו ב' ת"ח כיון שראה אותם א"ל למה באתם א"ל ללמוד. תורה באנו הכריז עליהם אנשים הללו גדולי הדור הם כו' התחיל הוא מטמא והם מטהרים הוא אוסר והם מתירין הכריז עליהם אנשים הללו של שוא הם של תוהו הם אמרו לו כבר בנית ואי אתה יכול להרוס אמר להם מפני מה אני מטמא ואתם מטהרין אני אוסר ואתם מתירין א"ל מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל כו' א"ל והלא עקיבא בן יוסף כו' א"ל שאני שלא הניח כמותו בא"י א"ל אף אני לא הנחתי א"ל גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים בשלמא הוא מטהר והם מטמאים ניחא אלא הוא מטמא והם מטהרים היכי הוי כי היכי דלא נגררו בתריה כו' נמצא כי לבלתי ירבו מחלוקות בישראל הותר לומר על דבר טמא טהור ועל טהור טמא שהרי חנניה בן אחי ר"י לפי שעש'שלא כשורה היה הוא מטמא ואחרים מטהרים הוא אוסר ואחרי' מתירין כדי שלא יהיו נגררין בתר חנניה בן אחי ר"י לפיכך משתבח ביה קרא באהרן שלא הוצרך אפילו לטמא את הטהור ולאסור את המותר כדי להשיב רבים מעון כי אם תורת אמת היתה בפיהו ולא טמא את הטהור ועולה לא נמצא בשפתיו שלא אסר את המותר בשלום ובמישור הלך אתי שאמ'על טמא טמא ועל טהור טהור ועכ"ז ורבים השיב מעון ונתן טעם לזה כי שפתי כהן ישמרו דעת ולא היה ראוי שיל'דבר שאינו מתוקן תחת ידו אפילו כדי להשיב רבים מעון ובהאי עובדא נראה לע"ד פסוק בירמיהו סימן ח' איכה תאמרו

חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו אך זה שקר עשה עטה שקר
ונכון וסריף

אמנם הרב אם דת כתב כונ' הירושלמי עם הקדמת של מהר"יט ז"ל דהא דאמרו רז"ל דהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה היינו היכא שאינם עושים גדר וסייג למצות אלא דוקא על פי הדין. כמו שניות מדברי סופרים כדי שלא יהא פוגע בערוה ושונה ואחז קודם לווסתה ורבים כמוהו וכל מי שעושה גדר וסייג לעצמו ומקדש עצמו במותר לו יתכן שלא יבא כלל ועיקר והקב"ה ג"כ אינו מדקדק עמו כחוט השערה אבל אם אינו עושה כן אפשר לו לבא לידי חטא ובזה אמר מהרי"ט כונת הפסוק אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא צדיק דייקא שכיון שהוא צדיק ואינו עושה לפנים מן השורה אי אפשר לו שלא יחטא ועפי"ז אמר הרב אם דת כונת הירושלמי שנשתבח אהרן ע"ה במדה זו שלא הוצרך לטמא את הטהור לגדר וסייג ולא אסר את המותר ואעפ"כ מעולם לא התיר את האסור להכשל בדבר הלכה ח"ו והיינו תורת אמת היתה בפיהו שלא טימא את הטהור להחמיר על עצמו ואעפי"כ ועולה לא נמצא בשפתיו שלא בא לטהר את הטמא מה שלא נמצא בדורות אחרונים שאם לא היו עושים סייג וגדר היו באים לידי חטא אבל אהרן ע"ה בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ואף כי לע"ד דקדוק אין צדיק בארץ כו' אתי שפיר כו' אמנם מאמר מדקדק עם חסידיו דייקא אמנם אין משיבין על הדרש והדרשה תדרש

אמנם לענ"ד דקדוק ורבים השיב מעון היינו עפ"י דרך מהר"י שרא"ה ז"ל דקאמר דלא הוצרך לטהר את הטמא כו' כדי להשיב כו' נלע"ד דהקר' נתן טעם לדבר דהתם טעמא הוי משום כי היכי דלא ליגררו בתריה אבל אהרן ע"ה שהיה אוהב שלום ורודף שלום כולם היו סרי' אל משמעתו ואדרבא כולם היו נגררי' אחריו ולא הוצרך לטמא את הטהור ולטהר את הטמא כי בזה נלע"ד שהוא כונת דה"ע"ה בפ' אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים ל"ע ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כו' דהדקדוקים רבים תחילה מאי אשרי דקאמר אדרבא אם לא היה עושה כן רשע היה נקרא ועוד כפל הענין דתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה כו' ומאי אשר פריו יתן בעתו איזה פרי הוא ועליהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח כו'

אמנם יובן עם כוונתינו דהרי כדי להשיב רשים מעון הוכרחו מתחילה לילך אצלו כדי שיגדלם ואמרו ללמוד תורה בשנו ואח"כ התירו את האיסור וטיהרו את הטמ' אמנם דה"ע מתעי ומאשר ומשבח למי שלא הוצרך לזה וקאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעי' דומה ח"ו לעצת רשעים שהלכו אצלו ואמרו לו ללמוד תורה בשנו ואחר כך היו סותרים דבריו ובדרך חטאים לא עמד כו' כי אם בתורת ה' חפצו דמה שאומר ללמוד תורה היינו מלב ונפש ובתורתו יהגה יומם ולילה שמורה הדין במה שהוא אמת וגם כי והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו דהיינו שאינו מעבר פנים וקובש חרשים במקים שאינו יכול ואינו משבב עצמו לגדולי שבארץ ישראל אלא אדרבא גדיים שהניח נעשו תיישים בעלי קרניים ובהכי ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח שלא יתקבלו הת"ח לסתור את דבריו

נמצא כי כמה כחו של אהבת שלום כי בזה נלע"ד כונת דברי הזוהר ז"ל בשעתא דחריבו ישראל קרתא דסיחון כרוזא אתעביר במלכותא דשמייא אתכנשו גברין ושלטנין ותחמון מלכי דאימוראי איך אתחרב בההיא שעתא של אינון שולטנין כו' אתכנשו לאהדרא עטרה ליושנה כיון דחזו תוקפא דמשה אהדרו לאחור' הה"ד ע"כ יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה כו' כד חמו גבורתו דמשה כי אם יכאה מתשבות כו' די"ל מה רצו על כך ומהו כל החדרה הזאת שמלמדני הזאת יותר מן השאר ומה גם מאי כיון דחמו גבורת' דמשה וכי עד השתא לא ראו גבורותיו קריעת ים סוף ושאר מכות וכמה וכמה

אמנם לזה יובן עם כוונתינו דכל כונתם היה כדי להתקבץ לחלוק ולהלחם כיון שראו גבורותיו של משה שהשיג כמה גבורות בשפה ואפ"ה בקש שלום ושלח להם דברי שלום לאמר נעברה נא בארצך כו' ולא רצו או נתרפו ידיה' תלבלבתי אכן הרב זרע ברך כתב דהכונה היא לתרץ מש"ל והוא כי כיון שראו עתה ישראל כובשין ארץ סיחון ועוג שהוא מעבר הירדן לזה מה שלא ניתן להם רק י' עממין ואיכ' צריכין יותר רק הם כובשין גם אלו לצורך הערב רב מה שהעלה משה ממצרים בע"כ דהקב"ה ולכך באו בטענה זו להחזיר העטרה באומרם לא די למשה שהעלה את הערב רב אלא נוטל נחלת שאר עמים אבל כיון שראו תוקפו וגבורתו של משה הוא מנלחו להקב"ה וה' מסכים עמו ומבטל רצונו מפני רצון צדיק משה אדונינו ע"ה אהדרו לאחורא

והנה הרב אם דת כתב בכונת פ' פרשתינו באמרם וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים כו' והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך נעברה נא בארצך לא נטה בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר לא נטה ימין ושמאל עד אשר נעבור גבולך ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך ויאמר אם מימך נשתה כו' ונתתי מכרם כו' ע"כ די"ל למה הוצרכו להזכיר באותה שעה האחוה ברש"י ז"ל כרגש מזה ופי' וכו' ועוד מה שהודיעו להם צערם אשר עברו במצרים מה היה שהרי מפורסם היה יציאת מצרים ועוד למה הוצרכו לציין ולומר עיר קצה גבולך

גם הני תלת דקאמרי לא נעבור בשדה ובכרם לא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל כנגד מי אמרום דדרך כלל הל"ל לא נעשה שום נזק ועוד מה דקדקו אנשי אדום לומר לא תעבור בי כי דייקא למאי אתא ועוד למה ישראל נעשו סרבנים לשלוח פעמים עד שהוצרכו אדום לצאת ביד חזקה

והנה ליישב זה כתב הרב כו' דיובן עם מאי דאיתא בילקוט בפרשת וישלח בפסוק וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו שאמר עשו ליעקב חלק כל מה שהניח אבי לב' חלקים ואני הבכור כיאני הגדול אמר יעקב הרשע הזה עינו אינו מתמלא כי אם בעושר מה עשה חלק כל מה שהניח אביו לחלק א' וארץ ישראל ומערת המכפלה לחלק א' הלך עשו לישמעאל לימלך בו א"ל הכנעני יושב בארץ ויעקב בטוח לרשת את הארץ טול מה שהניח אביך ואין ליעקב מאומה לקח עשו כל מה שהניח אביו וארץ ישראל ומערת המכפלה נתן ליעקב וכתבו שלום ביניהם אמר יעקב לעשו לך מאחוזתי מארץ כנען ולקח עשו את נשיו והלך לשעיר היינו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו ורש"י ז"ל בפסוק כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר פירש שהקב"ה נתן לאברהם י' עממים ונתן לעשו קיני וקניזי ואביזרייהו שהוא הר שעיר עמון ומואב ושבעה עממין ליעקב באופן שיעקב אבינו ע"ה ועשו חלקו יחד בנכסי מורישם כדין האחים שחלקו

והנה בפרק בית כור פליגי רב ושמואל אחים שחלקו הרי הם כלקוחות או הרי הם כיורשין דמר סבר אחים שחלקו הרי הם כיורשים ומר סבר הרי הם כלקוחות ונמצא לזה דאם לאחר שחלקו בא בעל חוב של אביהם שהיה חייב לו

דרב סבר בטלה מחלוקת ומר סבר ויתר דמ"מ הרי הם ביורשים סבירא ליה בטלה מחלוקת ומר דסבר הרי הם כלקוחות ויתר כדין לוקח שלא באחריות ורב אשי מספקא ליה אם הם כיורשים או כלקוחות יע"ש והנה התוספות כו' ועיין בספר מנחת בכורים דף מ"ח ע"ג עמ"ש בב"ב דף ק"ז כו' עד לחלוקי בזוזי ודוק ועיין גם בספר מנחת בכורים דף ז"ן ע"ג ד"ה אמר שמואל האחים שחלקו כו' עד יראה הרואה גם עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב דף קמ"א על מ"ש הרמ"ה ז"ל הלכות טוען פרק ט"ו דין י"א מי שהלך למדינת הים כו' עד עמוד ד' ש"ד יע"ש

ונבוא לביאור הפסו' לדעת הרב אשר דת דכיון שחלקו יעקב ועשו דין אחים שחלקו יש להם דמר חשיב להו כלקוחות ומר חשיב להו כיורשים וא"כ כשיצא השטר חוב של אברהם אבינו כי גר יהיה זרעך כו' ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה חייבים שניהם לשלם השטר חוב למאן דאמר בטלה מחלוקת ולמ"ד אחרי ויתר כו' כמו שנבאר ולזה שלח משה מלאכים אל מלך אדום ורמז בדבריו כל חילוקי דינים אלו והתחיל ואמר כה אמר אחיך ישראל שאחים אנחנו ומה שירשנו כל אחד נטל חלקו עשו הלך לשעיר הוא אדום ויעקב עתיד ליקח ארץ ז' עממין אחר כך יצא השטר חוב על השעבוד שחייבים שנינו ל"ש חלק כחלק ואתה ידעת שאנחנו ישבנו במצרים ופרענו לבעל חוב כל חובו בשלמות ואם תאמר שלא ישבו שם כי אם רד"ו שנה ונמצא כי חלקם הוא שנתנו ופרעו לזה אמר וירעו כו' רוצה לומר דכיון שהרעו לנו המצרים שעבדונו כובד העבודה נשלמו כל הת' שנה ואין עוד להבעל חוב של שניהם כלום וא"כ בין למ"ד כשבא הבעל חוב וגבה בטלה החלוקת הרי אנו יורשים ובואו ונחלוק ואעבר בארצך כדין היורשים ואם תאמר שהאחים שחלקו הרי הם כלקוחות ואם בא בעל חוב וגבה ממנו ויתר ולא בטלה מחלוקת הנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך שהרי היא שלך נעברה נא כדין מי שאבדה לו דרך שדהו שמחויב בן המצר לתת לו דרך ולפי שאנחנו עמך כדין לקוחות לא נעבור בשדה ובכרם דהא מחסרא קרקע דהו"ל כשולמות ולא נשתה מי באר דהו"ל כשמת המים זה על זה דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל לעשות לנו דרך ערא"י לדעת הריט"בא אלא שנעבור דרך גבולך דרך העברה כדין מי שאבדה לו דרך שדהו אז השיב אדום בחכמה ואמר לא תעבור בי דייקא דמטעם זה אין לו לכופו לעבור דזיל הכא קא מדחי לה והא איכא אחרים שיש להם סביב ארצות אחרות ויעברו דרך שם וזהו לא תעבור בי דייקא ולכן הוכרחו ישראל לקנות להם דרך ואמרו ונתתי מכרם ולא הונא להם ולע"ד לזה דייק ונתתי מכרם דייקא דאפילו שאינו שוה ואתן לך מאה מנה מה שתרצ' עתה למכור ועכ"ז לא הלו ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ג דף קמ"ד ע"ב ד"ה שבני שנשבה וברח כו' עד מחמת סכנת נפשות ודוק איך שיהיה ונבוא לכוונת הפ' די"ל דאמאי סיפר משה לאדום כל התלאה אשר מצאתנו קודם שירדנו למצרים דהק' אתה ידעת כו' וירדו אבותינו ויענונו כו'

אמנם הכוונה עמ"ש כי הן אמת כי כבר חלקו נכסיהם מ"מ חזקה שהיה להם בדרך לא הפסידוה וא"ל מחמת כי יציאתם היתה מחמת נפשות ולהכי קאמר אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו ענין יוסף וענין הרעב ומה שתפסו לשמעון ובנימין שתחילה היה אונס סכנת נפשות ואח"כ שביה וא"כ הו"ל בורח ושבוי תרתי איתנהו וא"כ לא אבדנו חזקתינו ולכך א"ל והנה אנחנו בעיר קצה גבולך כ"כ בארצך הרי חזרנו לחזקתינו ונעבור בארצך כבתחילה שהי"ל חזקה זה לזה השיב להם מלך אדום לא תעבור בירמז לדין שהפי' הב' בנה א"כ הרי הוא שלו כל מה שבנה ואם כן לא תעבור בי דייקא במה שבניתי וא"כ הכל הוא שלי ואין לך לעבור בו חזר משה וא"ל הדין עמך מצד זה אמנם במסילה נעלה שאינו מקו' בנייך ואם מימיך שבנית נשתה ונתתי מכרם כו' ועכ"ז לא רצה

זהר"ב יוסף לקח פירש באופן אחר והוא דכתיב בפרשת דברים אתם עוברים בגבול בני עשו אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל ופירש רש"י לעבור בארצם בלי רשותם ומשום הכי עד שיבא היום שנא' ועמדו רגליו על הר הזיתים ע"כ לזה שלחו לו לומר נעברה נא בארצך ברשותך כך לנו הש"ת שניטול רשות ממך השיבו לא תעבור בי פן בחרב כו' תיבת בי ר"ל בי תלוי ואיני נותן לכם רשות השיבוהו אין הכונה עד מדרך כו' שניטול רשות ממך אלא דא"כ הי"ל לא אתן כף רגל מהו עד ר"ל עד אותו דבר שאין העולם מקפידין בו כשעוברים שיירות ושותי' מים עד דבר זה לא אתן לכם בחינם שתקחו לכן במסילה נעלה ואם מימיך נשתה ונתתי מכרם ומאחר שאין דבר של הנאה ברגלי אעבורה ואין הכונה עד מדרך כף רגלינו כי אם דבר שאין מקפידין עוברי דרך גם אי' שאדום ס"ל פי' עד מדרך בלי רשותם לז"א ל"ת בי בלי רשותי השיבוהו אין דבר ברגלי אעבור כלומר לא לנו הש"ת שלא נעבור בארצך שמ"ש הכתו' עד מדרך כף רגל היינו כמ"ש במ"א עד שיעמדו רגליו בהר הזיתים נקח ארצותיך ועתה אין דבר הנאה ממך כי גם מימך נקנה בדמים ואין צריך לדריסת רגל ועכ"ז ימאן סיחון כו' עד שהקב"ה יקיים הבטחתו לישראל לתת לנחלת כל העולם והיה ה' למלך על כל הארץ אכי"ר ובמדרש ובמאמרינו עיין במהרי"ט בפרשתינו דרוש ג' יע"ש

דרוש ג'

במדרש בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שהיה יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרו אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים א"ל רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך ואתה אומר הלכה מפי בשר ודם א"ל עתיד צדיק אחד להיות בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה ואו' עגלה בת שנתה ופרה בת שתים אמר לפניו רבש"ע יהי רצון שיצא מחלצי א"ל הקב"ה הייך שיצא מחלציך הה"ד ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר

יתבונן האדם בכל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו הוא הדעת הוא החכמה הוא הוא מקומו של עולם כי ממנו תוצאות חיים. ולפי רוב הענוה אלהים ניצב בעד"ן של ת"ח למשקל ולמטרה במשעתתא במה שהם עמוקים. כמו שהלבנו בפתח השער מאמרן ז"ל ואף כי כמה דיות נשפכו בדקדוק המאמר תחי' למה לו למשה לתמוה משום דאמר מפי בשר ודם שהרי גם בני אדם גם בני איש בהזכירו דבר בשם אומרו נחת רוח יש לו כל שכן מפי הקב"ה עצמו שיזכרהו שיהיה לו יתר שאת וכעובדא דרבה בר נחמני דהי"ל ודאי גדולה רמה ביציאת נפשו בטהרה ואומרם מאן מוכח כי בזה היה אומ' חר"י אריה כ"ע וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך

אמנם לע"ד נ"ל פסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו דהיינו כי כולם רוצים להיות להם מעלה כזאת וזהו אומרו על זאת שהיא התורה כמש"ה וזאת התורה יתפלל כל חסיד רוצה לומר שיזכה להיות הוא מכריע כיוצא רבה בר נחמני כי הוא דבר גדול ובפרט לעת מצוא דהיינו יום המיתה כמאמרם זאת זה יום המיתה שיצאה נשמתו בטהרה אמנם רק לשטף

מים רבים אלין לא יכיעו דהיינו במעשה דרבה בר נחמני שהיה קודם זמנו ולא כי אם להכריע כי אם דוקא לעת המיתה עת מלוא דוקא מתפללים לזכות ולא כרבה בר נחמני שלא עתו ועל כן דליא זעפא להוא טייעא כי רכיב אגמלא מהאי גיסא שדייא להאי גיסא דנהר פפא כי זהו נ"ל ליישב מאי כונת ההוא טייעא עיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף מ"ד ע"ב עמ"ש בב"מ דף פ"ז כ"ע דייך כו' על מחמת לער הלכתו מכל מקום נמלינו למדין כמה מעלה רמה ותהילה היה לו לרבה בר נחמני אם כן אמאי שאל משה רבינו ע"ה להקב"ה אמאי קאמר שמועה מפי בשר ודם ועוד צריך להבין מאי קאמר עליונים ותחתונים ברשותך ומה השיבו הקב"ה עתיד צדיק אחד להיות בעולמי ושמו לפתוח בפרש' פרה תחילה דאם הוא תחילת מסכתא מי לימא דהכי הוא סידור קודם מקמי רבי והנה רבו של מהרי"ט ז"ל כתב והביאו מהרי"ט ז"ל יע"ש דודאי אחר נתינת התורה ראוי לומר הלכה משם החכמים שלהם ניתנה התורה אחרי רבים להטות במ"ש כי לא בשמים היא כו' ולכך הוצרכו להכרעת רבה בר נחמני אמנם קודם מתן תורה תמה משה רבינו ע"ה מה מקום היה לומר הלכה משמו של בשר ודם וזהו שאמר עליונים ותחתונים ברשותך כלומר עדיין לא נתת התורה לבני אדם ומה איכפת לן בדברי חכמים אשר הם ב"ו כו' והשיבו הקב"ה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפ' פרה תחילה כי אין דבריו ד"ת אלא דברי חכמים כי לא אמרו פרה בת שתים ולא בת ג' אלא שמא תשחיר ותפסל וא"כ הא דילהון היא לפיכך צריך לומר הלכה זו בשם אומרה והנה הרב ע"ח יצ"ו כתב וליתא ועיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"א דף קנ"ט ע"א עד דברו חכמי' והנה

הרב מהרי"ט כתב דמה שתמה משה היינו משום שהיה שונה הקב"ה דברי היחיד אעפ"י שאין הלכה במקום חכמים ואף עפ"י שאמרו במס' עדויות למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יאמר לך אדם כך אנימקובל יאמרו לו כדברי פלוני שמעת מה שאין זה שייך למעלה וז"ש עליונים ותחתונים ברשותך ומי יאמר לפניך כך מקובלני שיצטרך לומר כדברי פלוני שמעת אם כן למה אתה אומר הלכה בשם ב"ו כיון שאינה הלכה שאלו היתה הלכה תורה היא ואין צריך לאומרה בשם ב"ו . א"ל הקב"ה עתיד צדיק א' להיות בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה פי' שר"א פתח בפרה עגלה בת שנתה פרה בת שתים ודין דעגלה ערופה לא שייך הכא למתני אלא ה"ק מר עגלה בת שנתה פרה בת שתים דאי בת שתים לא מקרי פרה אלא עגלה ולא עוד אלא שאם לקחוה כשהיא עגלה וגדלוה פסולה משום דכתיב ויקחו אליך פרה כמו שנבאר ב"ה ורבנן דפליגי עליה בדין עגלה דעגלה נמי בת ב' א"כ פרה בת ג' דכיון דבת ב' מיקרי עגלה פסולה הכא דפרה בעינן נמלא דלעיקר דינא לא פליגי ורבי אליעזר דפרה לא מתכשר' אלא מתורת עגלה ודרשה זו פתח ר"א בתחילה לכך תלה הקב"ה השמועה על שמו

אמנם הרב ע"ח ז"ל כתב דהיינו עליונים ותחתונים ברשותך וא"כ ליכא טעמא דר"י לומר כדברי פ' שמעת וא"כ הי"לל ס' רבנן וממילא ידחו דברי ר"א וא"כ אינו צריך להזכירה כדי לבטלו כדי לאומרו כדברי פ' שמעת כו' וא"ל הקב"ה כיון דס' ר"א שפיר היא משום דכיון דעגל' בת שנתה כו' משום דכל עגלין' שנה אלא שרבנן פליגי ואמרי שאני הכא דכתיב עגלת כו' ולהכי הזכיר דבריו כדי שאם ירצו לקבוע הלכה כמותו יקבעו משום האי טעמא דכיון דעגל בן שנה פרה בת שתים ע"כ

ולע"ד י"ל קצת דלא אמרו במתני' אלא למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין כדי שאם ירצו כו' יסמוך ולפי הראב"ד היינו דכיון שהזכירו בין המרובין ורואינו יחיד מן הראשונים חולק עם רבים מהראשוני' יקבעו הלכה כמותו אע"פי שהוא יחיד כיון שהוא מן הראשונים ודלא כאחרונים משום דאין ב"ד יכול לבטל כו' וא"כ אם מטעם זה הוא ס"ד דמרע"ה דלזה הזכירו הקב"ה הי"ל להזכיר ג"כ סברת חכמים דהכי אמרי' מזכירין דברי יחיד בין המרובין ועוד אדרבא מדהזכירו היחיד לבד מוכח דהלכה כמותו . וכמו כן ק"ל על מהרי"ט ז"ל שכתב עם ס' ר"י דהיינו כדי שיאמרו לו דא"כ ג"כ הי"לל גם דברי המרובים לפי הס"ד של מרע"ה . גם תי' ב' של הרב ע"ח שאמר עם מ"ש התוס' בהזהב דלמה משגיחין בבת קול דב"ה ולא בבת קול דר"א ותירצו דהתם משום כבודו דשאל מן השמים יוכיחו ילא הבת קול ולכך לא משגיחין ליה כו' ועוד דבת קול דר"א הוי מה שכתוב בתורה אחרי רבי' להטות ע"כ לכן מרע"ה שאל דמ"ל כתי' ב' דלא הוי הלכה כוותיה משום אחרי רבים כו' א"כ מה תועלת להזכיר ס' והשיב לו כתי' א' דכיון דלא לכבודו הזכירו השי"ת עתה אם כן ישגיחו לדבריו ויקבעו הלכה כמותו ע"כ

ולע"ד ק' קצת דכפי זה מוכרח שהקב"ה אמר הכי כדי שיקבעו הלכה כמותו והרי ידים מוכיחות איפכא דהלכה פסקינן כחכמים ועוד היכי יתכן שהקב"ה אמר דהלכ' כמותו הפך הכתוב דאחרי רבים להטות עיין גם בס' פרי האדמה דף קנ"ט ע"א ד"ה גם על הרב דת נדין כו' עד ע"ב שיטה ל"ה כ"ע יע"ש

אמנם לפי דרכינו נמלינו למדין דאין אנו יודעים פרה בת שתים או בת ג' אלא מעגלה וזה תלוי בדעת חכמים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולכל הפירושי' צריך למילף מהתם מעגלה וזהו תורת האדם כמ"ש מהרי"ט ז"ל זהו לענ"ד כונת הפסוק ויקחו אליך פרה אדומה כו' דזה תלוי בחכמים ז"ל שדרשו בעגלה למילף מינה בפרה וזהו ויקחו אליך פרה שאתה תקראנה פרה לשברך כפי מה שהפסיק הלכה . אחרי כתבי ראיתי להר"ב ע"ח שרץ בדרך זה וסיים או זקנה כשרה

ולע"ד כונת ויקחו היינו לכתחילה צריך שיהיה אליך פרה אדומה שאע"פי שהיא כשרה ואדומה מ"מ אם בת ג' לר"א או בת ד' לרבנן לכתחילה פסולה אלא צריך לכתחיל' ויקחו אליך פרה אדומה שתהיה בודאי ולא תפיל ספק שמא תשחיר ועיין שם דף קנ"ט ע"ד ד"ה ואין לוקחין עגלה כו' עד אחרי רבים יע"ש

עוד כתב הרב ע"ח בכונת הפסוק עם ההיא דפרק אין מעמידין דאמרינן אינה נלקחת מן הנכרים שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך ולא מן הנכרים והקשו מההיא דדמה בן נתינה שהלכו חכמי ישראל ליקח אבני' לאפוד כו' ולשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו ולקחוה ודאי ותי' ההיא זבין ע"י תגאי ישראל שהם לקחוה עצמם מן הנכרים ואח"כ קנאוה מישראל לשם פרה אדומה וז"ש אם באולי לא תמלא פרה ביד ישראל ויקחו אליך בשבילך ואחר כך תמכרנה להקדש וזהו אשר לוה ה' לאמר ויקחו שיקחו אליך לצורכך ולא להקדש

אמנם הרב זרע ברך ז"ל כתב בכונת המאמר כמ"ש הזוהר חדש פרשת יתרו דב' מתבתין אית לעילא חד מתיבתא דרקיע ודא כמ"ט שר הפנים ולעילא מתיבתא דקב"ה ובמתיבתא דרקיעא אית ביה פילפולא ופרקי ושינויי אבל במתיבתא דקב"ה אין שם כי אם הלכה פסוקה וזהו מ"ש רז"ל לך אני מגלה טעם פרה ולאחרים חקה היא דכיון דמשה זכה בעו"הז ללמוד ממתיבתא דקב"ה דאין בה כי אם הלכה פסוקה לכך אני מגלה אבל לאחרי' במתיבת'

דרקיעא היא להם לחק ובזה יש כונת המאמר כשעלה משה למרום דהיינו במתיבתא דרקיעא עילאה שמע קולו של הקב"ה דהיינו מפי הקב"ה בעצמו באותה מתיבתא דקאמר הלכה כשם ר"א וחשב דהיינו דאמרו לפילפולא אבל הלכה כרבנן ולכך א"ל רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך דהיינו תרי מתיבתין כנז' ושומעים מפיך הלכה פלונית א"כ איך אתה אומר הלכה מפי ב"ו כי אין לך לומר כי אם הלכה פשוקא שהיא כרבנן לזה השיבו עתיד לדיק אחד לעמוד בעולמי בעולמי דייקא דהיינו שיצאת ב"ק ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום נמצא דבמרום פום' הלכ' כר"א בכ"מ ולהכי קאמ' עתיד לדיק א' לעמוד בעולמי ר"ל במתיבתא דילי ואמר פרה בת שתים כו' ר"ל אפילו שם יעמוד וישמע הלכה כנכי אני ג"כ מכריע כדבריו דהלכה כמותו בכל מקום

ועם זה כתב הרב ש"ע כונת דה"עה אספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך כו' ר"ל כשאספר' אל חק ה' דהיינו פרה האדומה קראני ה' כן כמ"ש אליעזר בני אומר וז"ש ה' אמר אלי בני אתה משום שספרתי כחקיו ואמר אני היום ילידתך לרמוז אל משה שילא מחלציו כמ"ש יהי רצון שיהא זה מחלצי

אמנם עמ"ש הר"ב זרע ברך נ"לל כונת הפ' תורת אמת היתה בפיהו ועול' לא נמצא בשפתיו כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ירלה לומר תורת אמת היתה בפיהו ר"ל בלי שום מחלוקת משום דשפתי כהן ישמרו דעת דהיינו דשומרי' הדעת והסברא ואינם נושאים ונותנים כי אם ותורה יבקשו הם השפתי כהן יבקשו תורה מפיהו של הקב"ה ממתיבתא עילאה דאין שם מחלוקת כלל כי מלאך לבאות הוא ובזה נ"ל כונת רז"ל שאמ' אלו ואלו דברי אלהים חיים נמצא כיון דבמתיבתא דרקיעא איכא מחלוקת ופילפול ובמתיבתא דלעילא הלכה פסוקה א"כ אלו ואלו דברי אלהים חיים הם דהכל נאמר שם לעילא או אפש' לומ' אלו ואלו עם כוונתינו דאע"ג דאנחנו פוסקים הלכה כרבים מ"מ למעלה הלכה כר"א בכל מקום א"כ אע"פי שאין אנו פוסקים הלכה כיחיד לעילא פסקי הלכה כוותיה זמ"ש אלו ואלו דברי אלהים חיים ; עיין מ"ש שם בס' פרי האדמה דף קנ"ט ע"ב ד"ה שוב ראיתי כו' עד ע"ד שיטה ו' ממעות הלישכא יע"ש ; כי זהו נלע"ד כונת הפ' אשר לוה ה' לאמ' ויקחו אליך ר"ל חוקת הפרה אשר לוה ה' ולריך שתהיה בת ב' כשיקחוה בשביל אותה אמירה דבר אל ב"י ויקחו אליך לריך אם לא נמלאת כי אם עובר שתקננו מתחילה לצורכך ואח"כ כשתגדיל תקנו אותה מתרומת הלישכה וזהו לאמר בשביל אותה אמירה

אמנם הרב ע"א כתב בכונת הפ' אליך כו' עמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו דפרה וז"ל היה בה שתי שערות עיין מ"ש בס' פרי האדמה סוף דף קנ"ט ד"ה היו בה כו' עד דף ק"ס ע"ג שיטה י"ז ד"ה ואחר העיקר יע"ש ולסברת הרמב"ם דאמר אחר הנר' י"ל פי' כונת הפסוק ויקחו אליך שיהיה נראה בעיניך שהיא אדומה אף שעיקרא משחיר אין קפידא שהכל הולך אחר הנראה

ונלע"ד כל"ל דהיל"ל הפסוק פרה תמימה אדומה כיון דהוי פי' תמימה באדמימות ולא למסכה לאין בה מום אלא כמ"ש פרה אדומה תמימה ר"ל דלעיקר הפרה בעינן אדומה לא למראה האדם ודוק

דרוש לפרשת בלק

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ، הרי"ט דף קט"ו ע"ד ; ונלע"ד או היכל ה' המה משכנותיך הם ישראל הצדיקים כמאן ב"ה קיים נוטל כו' ומכפר כו' או מאמר ברכות א"ר אבהו בקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש כו' עד דלא פסקה משה לא פסקינן

בגמרא לא יפתח אדם לחצר השותפים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון היה קטן לא יעשנו גדול א' לא יעשנו ב' אבל לרשות הרבים פותח אדם פתח כנגד פתחו חלון כנגד חלון קטן יעשנו גדול א' יעשנו ב' מנ"הם דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישר' שוכן לשבטיו ראה שאין פתחיהם מכוונים זה לזה אמר ראוים הללו שתשרה שכינה עליהם ותהי עליו רוח אלהים ע"כ

שומר מלוה לא ידע דבר רע ה' יהיה בכסלו ורחום הוא עליהם לילה ויומ' מגן ולינה לא ימנע טוב להולכי' בתמים ، ורשע ואוהב חמס שנא ופירש נגד עיניו כלישנין ואפלו לקעקע בילתן של ישראל עד אבוד השארי' והתמימים ואבינו שבשמים הודיע דרכיו לעמו ישראל נושע בה' אשר מנעוהו לבא בדמים כי רבים לוחמים כמ"ש ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה ובלק בן לפור מלך למואב בעת ההיא ، כי הדיוקים מבוארים כי תאחר דכתיב לעיל ויגר מואב כו' ויקץ מואב כו' א"כ המה מתייראים ומדינים מאיזה סיבה יתיראו גם מילת עתה ילחכו דמה שייכות היא הלחיכה הזאת יותר מקדמת דנא ، גם מילת כל מה מרבה ואמאי מדמה להם ללחיכת השור ، גם אומרו ובלק בן לפור מלך למואב בעת ההיא כו' כי הנה המפרשים ז"ל כל א' שנה ופירש

והנה הרב מהר"ם אלשיך ז"ל כתב עמ"ש ז"ל כי שאלו מואב למדין במה כח מושיען של ישראל ואמרו להם אין כחו אלא בפיו לכן אמר עתה ילחכו כו' רולה לומ' שהודעתנו מה ששאלנו אנו אם כן אנו אומרים כי ילחכו הקהל כו' כי דרך השור יותר מכל הבעלי חיים כי ברטותו בשדה מוליא לשונו שולה כמגל וחותכת העשבים ואוכלם נמצא כי בלשונו קוצר ולוחך כן הקהל הזה בלשונם כמ"ש הקול קול יעקב ילחכו ולא כמו שאמרתם שמושיען הוא דוקא בכח זה אלא גם זכות הרבים בהתאחדם יחד ישמע קולם וזהו הקהל לרמוז אל האחדות קבולם ולכן לא אמר העם או ישראל אמנם בלק לא היה חושש לכל זה כי דעתו היה כי לא יעברו ישראל מלות קונם להתגרות בם אלא לפי שעה שהיה בלק מלך למואב היה בעת ההיא ולא מקדמת דנא ולהיותו כך ומשום נגרר אחריהם וישלח מלאכים כו'

אמנם לע"ד יובן עמ"ש הרב כלי יקר על התורה ע"מ שפי' רש"י בפרשת מטות בפסוק אותם ואת פנחס ד"א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר והמדנים מכרו אותו לפוטיפר והנה בני יוסף נקראים קהל שנאמר גוי וקהל גוים פי' רש"י קהל גוים נאמר על יוסף וע"פי זה כתב ז"ל שאמ' זקני מואב אל מדין שיש לירא מפי הקהל שהם בני יוסף בכור שור ולכן ילחכו כשור כו'

ועל פי זה יובן שלא דבר אליהם בלק רק מואב ובענין הפעולה עשה אותה בלק יען כי בלק היה מנסיכי מדין וכן כתב בתרגום יונתן בלק מדינאה כו"לכן זקני מואב המה שנתיראו עתה יען כי עד הנה היו מואבים כולם ולא היו חוששין שהיו ישראל עוברים ליווי ה' להתגרות בם אמנם עתה שהמליכו את בלק שהיה מדיני לכך ויגר מואב לכך אמרו אל זקני מדין עתה בעבור אחד מכם ילחכו הקהל שהם בני יוסף את כל סביבותינו אף שאנו מואבים כלחוך כו' והסיבה הוא משום בלק בן לפור שהיה מלך למואב בעת ההיא

אמנם כל כונת בלק היה מאחר שכל גבורת ישראל היא משפע ה' יתברך היורד להם לכן שכר לבלעם לקללם

שאופן שמאותה קללה יתקלקלו הצינורות ויחזור השפע ח"ו עליהם ונ"ש בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר ר"ל מאחר שרצונו היה חפץ בקללה לישראל ח"ו א"כ מה לו להזכיר ענין ברכה אלא הכונה פירשו המפרשים ז"ל כנ' כי היתה כונתו שע"י קללתו יתקלקל צינורי השפע מישר' ח"ו ותחול עליהם

וזה לע"ד כונת כפל הפסוק גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו ר"ל מלבד שאין אתה מקלל אותם אלא אפילו לברך אותנו שנכנסתם שעי"ז הם מתקללים גם זה אין אתה עושה א"כ גם ברך ר"ל מאחר שאין אתה מברך אותנו לפחות גם ברך זאת הברכה להם בפרטות לא תברכם שתחול השפע עליהם שזאת היא ברכה הגדולה אלא תניח לנו כמו שהיינו מקודם

ועפי"ז א"ל כונת הפסוק לא תאור את העם כי ברוך הוא די"ל על מ"ש רז"ל איך אפשר לב לן רע שיתהפך לברכה ועוד שנראה שעובר ציווי ה' א"כ כשברכם וכבר המפרשים ז"ל מתרצים לזה. ואפשר כונת הפסוק לע"ד דא"ל לא תאור את העם אמר בלעם עדיין יש לפרש כי כונת ה' היינו שלא לקלל להם בפירוש שיתקלקל שפע עליון מעליהם אמנם אברך את מואב שתחול עליהם השפע וממילא מתקללים ישראל לזה אמר כי ברוך הוא ר"ל שלא תרויח כלום ואין כח בידך כי מאחר דישר' נתברכו שוב לא תחול השפע על אחרים אמנם הרב מר דודי הרב"ך ז"ל פירש המאמר עם דרך מהר"ש פרימו ז"ל על קושית המפרשים ז"ל בשני מאמרים שאז"ל לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור כו' והם אמרו למה היה יצחק עקור כדי שלא יאמר אותו רשע ברכותינו עשתה פירות הרי אדרבא ברכת הרשעים רעה היא אבל הצדיקים שהרי כדי שלא יאמרו ברכתינו עשתה פירות הם נחשרים הצדיקים ותירץ מהר"ש ז"ל דיש לחלק דע"כ לא אמרינן כדי שלא יאמרו ברכתינו עשתה פירות אלא כשהם עדיין לא נתברכו אלא כי אם מפיהם ולכך כשנתברכה רבקה מפיהם לכך כדי שלא יאמרו כו' משא"כ בדוד ודניאל שכבר הם היו מבורכים מגדולי הדור דאז אדרבא מתברכים וכונת המ' לעולם כו' היינו שלשון שלילה לעולם לא יהיה קלה בעיניך משום טעם כדי שלא יאמרו ברכתינו כו' שהרי לפעמים כשהם גדולי ישראל אדרבא מתברכים שהרי ב' גדולי הדור כו'

ובזה היה מפרש הרד"ק ז"ל כונת א"כ אברכם וכדי שלא יאמרו ברכתינו עשתה פירות יקוללו א"ל כי ברוך הוא וא"כ כיון שכבר הם מבורכים אדרבא מתברכים

ועל פי דרכינו זה יובן מ"ש אם יתן לי בלק מלא ביתו כו' לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה דמאי קטנה ומאי גדולה אמנם הכונה היינו דאפילו קטנה דהיינו לברכם כדי שיתקללו כדי שלא יאמרו כו' אין אני יכול לעשות ומכ"ש גדולה לקללם והרמ"א פירש קטנה ארה גדולה קבה וזהו גם כן כונת גם קב לא תקבנו כי מאחר כי ל"מ לקללם אלא אפי' לברכם כדי שיתקלקלו אין אתה יכול א"כ גם ברך ברכה ממש לא תברכם כי מאחר שהם מבורכים תחול הברכה עליהם

או אפשר לומר קטנה וגדולה כו' עם הנז"ל דגילה דעתו דאין בידו כי אם לקלל לא לענין ברכה וא"כ לא לברך אתכם ועל ידי זה יכשלו ישראל איני יכול ולא לקלל בפירוש ועל פי דרך זה יומתק קטנה וגדולה משום דלכל הפירושים הוי זו ואצ"ל זו ואם כן הי"לל קטנה ומכל שכן גדולה אלא עמ"ש יובן כי אם היה אומר הקטנה שהוא לברך את מואב כדי שיכשלו ישראל איני יכול עדיין לא היינו יודעים שאין בידו לקלל את ישראל אבל אפשר שטבעו ועינו הרעה לא תועיל לטובה כי אם כל הצלחתו לרעה וא"כ לברך אינו מועלה אבל לקלל יצלח לכן אצטריך תרוייהו קטנה וגדולה כאמור

עוד אפשר להבין פסוקים הללו והוא בהקדים מאי דתנן בפ"ב דמציעא עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב דף ז' ע"ב ד"ה חשב לשלוח כו' עד אתיביה כו' יע"ש ונבאר לפי האמור כונת הפסוק דקאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כו' לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה שהוא כפל הענין ומאי קטנה או גדולה אמנם רצה להשיב לבלק על שתי תשובות שיש לו לבלק לשאול מאתו חדא דלמה לו לבלעם לשאול פי ה' הלא תכף כששלח אחריו הי"ל אחריו ואם יקובל קללתו טוב ואם לאו לאו ובין הכי שכר שליחותו היה נוטל ועוד כי אפילו לאחר שא"ל השי"ת לא תאור את העם עדין אפשר שיאמר לו בלק זהו בפה מלא לנשמע קולו דזה נקרא דבור אמנם לבטא בשפתיו ולא ישמע לאזנו אפשר הוא לקללם דמקרי דברים שבלב לזה קאמר אם יתן לי בלק כו' לא אוכל לעבור כו' לעשות קטנה דהיינו לבטא אפי' בשפתים בלחש ומכ"ש גדולה דהיינו שלא לשאול ממנו רשות כדי לילך כי מאחר שישראל הם ראשית תבואתו א"כ על ידי דיבור מיקרי שלוח יד ומתחייב בכל אונס שיארע

עוד אפשר לומר בכונת הפסוק ועיין מ"ש שם ד"ח ע"א ד"ה וראיתי להרחיב כו' ע"ד י' ע"א שיטה ט' יע"ש איך שיהיה עפ"י האמור יובנו פסו' פרשתינו באומרו ועתה לכה נא ארה לי כו' אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ כי ידעתי כו' והדיוקים מבוארים והכונה דבלק א"ל שע"י קללתך אני ארה זהו לכה נא ארה לי שתקלל שיפלו בידי ואני אלך להלחם בכח קללתך ואתה פטור דשולחיו פטור ועוד אולי אוכל וא"כ אינו ברי לחיובא ובלעם לא הבין ונתגאה ואמ' מאן ה' לתתי להלוך עמכם ובלק הבין מתוך דברי עבדיו שאמרו מאן בלעם הלוך עמנו דהי"ל לבא עמנו הבין דס"ל לבלעם דשלוחו חייב ולכך מאן להלוך שהוא יהיה שליח כפי דברינו שדברנו לו לכך השיב לו בלק אל נא תמנע מהלוך אלי דאדרבא אני המשלח ואם ס"ל דשולחיו חייב אני שולחך לקללם ואם ס"ל דבאמירה אין אני מתחייב וצריך מעשה כי כבד אכבדך וכל אשר תאמר אעשה וא"כ מה איכפת לך לזה השיב לו אם יתן לי בלק מלוא ביתו דיוק לי ר"ל נפש רחבה ר"ל כדי שאהיה אני שכירו אפי' שיהיה דמלוא ביתו כסף וזהב אין אני שכירו מ"מ אפי' שולחיו פטור ואני השולח מ"מ הא מיהא דינא רבה וזוטא איכא בנייהו ובדין שמים לא אפטר זהו לא אוכל לעבור פי ה' לעשות קטנה או גדולה ר"ל לעשו' עבירה זו ואתחייב בדינא רבא או זוטא. לזה השיב בלק שלוח שלחתי אליך לקרוא לך כו' לקרוא לך ר"ל שתהיה שלוחי ומאנת לשמוע דבר כזה למה לא הלכת אלי שתהיה שלוחי האמנם לא אוכל כבדך מאחר שאני מלך וכי אי אפשר לי לתת לך דבר שתחפוץ בו כדי שתהיה שכירי והשיב לו האוכל לדבר מאומה אפי' לפי דבריך מ"מ משום דין שמים לא אוכל כלל לכן א"ל בלק לקב אויבי לקחתיך כו' שאפי' אם יתהפכו ברכותיך לקללה אין לך עמדי שום שכר כי מאחר שלא עשית דברי לקלל א"כ בטלת שליחותי ואתה חייב ולא אני לזה השיב הלא אמרתי לך אשר ישים אלהים כו' ועפ"י תנאי זה הייתי שלוחך ומה שיעשו דברי פירות מחוייב אתה לתת שכרי. פ' שאול במיתתו ופ' ואותו הרגת בחרב בני עמון אף כי בש"ס ק"ל מאי פריך ואיך מה חרב בני עמון כו' הלא התם לא הרגו יואב אלא נתנו מול המלחמה אלא דכ"ש הוא דאפי"ה קרי ליה קרא הרגת כאילו הוא בעצמו הרגו. פי' עמוס סי' ט אכוה את החרב כו' וה' כו' הבונה בשמים כו' עם דיני אלו ופי' שמעו הרים כו' ועיין בס' עץ חיים דף כ"ו יע"ש. איך שיהיה עפ"י האמור יובן ממרום שלא אם בעצמותי

וירדנה ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום. דבש"ס אמר לא אליכם כל עוברי דרך שאוני כעובר על דת כו' יען דישר' בנוי כל שאינו חייב אם עשאו לישראל חבירו בדיני אדם אלא בדיני שמים אזי מותר לישראל לעשותו לגוי זמ"ש מתרוס שלא אש בעלמותי יען בסדום וה' המטי' על סרו הוא בעלמו וכאן ע"י שליח כדי שלא יהא חייב בדיני אדם כי אם בדין שמים נמלא. שעשאוני כעובר על דת דכל שחיובו בדין שמים מותר כו'

אמנם הי"ת אמר להם כמ"ש פר' הכונס כי תלא אש מעלמה שלס ישלס כו' אמר הקב"ה אני הלתי אש בו' יען כי הכל עבדיו ושולח ע"י שבירו חייב השולח ולכך עלי לשלם שנאמ' ואני אהיה לה חומת אש סביב בע"הי כי"רא הגונה הרי"ט דף קע"ו

דרוש שני

במדרש כי מראש לורים אלו האבות ומגבעות אשורינו אלו האמהות, הן עם לבדד ישכון כשהוא משמחן אין או"עה שמחין עמהם אלא הכל לוקין שנאמר ה' בדד ינחנו וכשאומות שמחין בעולם הם אוכלין עם כל מלכות ומלכות ואינו עולה להם מן החשבון שנאמר ובגוים לא יתחשב עכ"ל

ידוע ומפורס' הוא כי גדולת מעלת האומה ישראלי' היא בענין האחדות גמורה וכמ"ש ז"ל בפסוק הן עם לבדד ישכון כי הן בלשון יון א' להורות כי האומה ישראלית גוי א' בארץ ואין מתערבין עם שום אומה ולשון ולכן נרמז בב' אותיות אלו ה"א נו"ן ר"ל יען כל האותיות מזדווגו' א"ט ב"ח ג"ז ד"ו נשאר ה"א יחידה, י"ך כ"ף ל"ע מ"ס נשארה נו"ן יחידה, וכמו ששני אותיות אלו אינם מזדווגו' עם שאר אותיו' כן ישראל אינן יכולים לידבק עם האומות אלא לעצמן הן יושבין

אמנם לע"ר יומתק עמ"ש בש"ס שאל ההוא מינא כתיב בתורתכם אחרי רבים כו' השיב לו כמה בנים יש לו כו' זהו מ"ש הכתוב הן עם לבדד כו' א"כ ח"ו זהו גריעות כי אדרבא אחרי רבים להטות לז"א ובגוים לא יתחשב ר"ל אה"נ כי נגד הע' אומות ישראל נחשבים יחיד אמנם הע' כל א' עובד לשר א' וא"כ ישראל נגד כלא' מהאומו' לא יתחשבו יחיד כי רבים הם

ועפי"ז יובן המסרה ג' לבדד הן עם לבדד שכני לבדד כי אות ה' לבדד, ר"ל הן עם לבדד כי בראו' ישר' עם שאר אומות הם ישראל יחיד נגד רבים ת"מ אין זה כלום יען שכני לבדד ר"ל בהסתכלות ישראל לבד עם כל אומה ואומה לבדה יהיו ישראל רבים נגדם יען כי אתה ה' לבדד שישראל חלק נחלתו עובדים כולם לאל ית' לבטח תושיבני יען האומות כל א' וא' עובדים אלוה א'

אמנם הרמ"א ז"ל כתב הכונ' הן עם לבדד כי ישר' נקראו עומדים לבדד בהיותם בשכונה כמ"ש וישכון ישר' בטח בדד יען אינם מצטרפים עם שום אומה לא בחתונה ולא באכילה וביוצא ובמה תאמר יותר טוב היה אם יהיו לבדד בעולם והגוים יעדרו מן העול' ולא שנהיה לבדד בתוכם וז"ש שכני לבדד בחי' ריק ר"ל יהיה יותר לזה אמר כי אין זה עתה פן ירבה עליהם חית השדה כו' אמנם כי אתה לבדד לעתיד בע"הי במ"ש וגר זאב עם כבש כו' אזי לבטח תושיבני לבדד בעולם

או אפשר לומר יען נתינת ארץ ישר' היא בתנאי בפרטות על שמירת השמיטה שתשבות הארץ להורות כי לה' הארץ ומלואה, זמ"ש הן עם לבדד ישכון כי ינתן להם א"י וזהו בתנאי כי שכני לבדד ישר בהארץ תשבות בלי זריעה וקלירה כיער להורות כי אתה ה' לבדד יחיד ושליט בעולמו

או אפשר הן עם לבדד כו' עם מ"ש המפרשי' ז"ל בפסו' ישנו עם א' מפוזר ומפורד כו' ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים עם הדין כי בכל המלות יהרג ואל יעבור אמנם בשעת גזירה אפי' אטרקתא דמסאנו יהרג ואל יעבור זמ"ש ישנו עם א' מפוזר כו' כי דתם לבד מדתי האומות אמנם עכ"ז ודתיהם שונות מכל עם ר"ל שהם משנים ועוברים על דתם מפני שום עס שמתיראים עוברים ואינם נהרגין אמנם ואת דתי המלך ר"ל אם המלך יגזו' אפי' אטרקתא דמסאנו אינם עושים דברו ונהרגין ואינם עושים מאמרו, זמ"ש הן עם לבדד ישכון שאפי' מלך גוזר עליהם גזיר' לבטל א' מכל מלות ה' נהרגים ואינם מתערבים עמהם כמ"ש הרב פרשת בא ת"מ ובגוים כשאינו גזירת מלך שאר גוים מהמונם אפי' יעברו לא יחשב להם שעברו על דת ח"ו כי אדרבא אם יהרגו הם נענשים

או אפשר לומר עם מ"ש מרן ח"מ סי' קע"ה דהקונ' מגוי אין בו דינא דבר מלרא אפי' אם קנה מישר' אם מלך א' הוא גוי אין המלרן שבלד הב' יכול לסלקו מאח"כ בכותל רעועה לס' הנמקי זמ"ש הן עם לבדד ישכון ולפיכך נאמר ועשית הטוב כו' ומסלקו ללוקח אבל ובגוים ר"ל בין שקנה מגוי בין שקנה מכר גוי מלר א' לא יתחשב מלר שלו כדי לסלק ללוקח והטעם מבואר שם

או אפשר עמ"ש מרן ח"מ סי' שמ"ט וכתב מהר"ם שם דאף ע"פי שאסור לדון לפני גוים אע"פי שבא מכח הגוי מ"מ אם ישראל חייב לגוי בשטר ומכר הגוי השטר לישראל אחר מ"מ דייני ישראל יפסקו לזה הישר' כל מה שהיה הגוי מרויח לפני דייני גוים הואיל וישראל זה בא מכחו הרי הוא כמוהו זמ"ש הן עם לבדד ישכון ר"ל במשכנות ישראל שהם הבתי מדרשות והם מוכרחים לשכון ולדון ע"פי ה' מ"מ ובגוים אם ישראל בא מכח הגוי אזי לא יתחשב כישראל אלא כל מה שהגוים היה מרויח בערכאות דנין ג"כ לישראל זה הבא מכחו

או אפשר לומר עמ"ש שם מורס גבי הנושא אשה במקום שדנין בדיני גוים ומתה אשתו לא יוכלו אביה או אחיה לומר כל הנושא אשה ע"ד המנהג הוא נושא לדון כדיני גוים משום דינא דמלכותא משום דלא אמרינן דינא ד"ד אלא בדבר שיש הנאה למלך או תקנה לבני המדינה לא שידונו כדיני גוים דא"כ בטלת דיני ישראל וזמ"ש הן עם לבדד ישכון דבכל מקום ששוכנין הם לבדד בדיניהם שאינם יכולין לדון לפני גוים מ"מ ובגוים ר"ל בעיר שדנים בדיני גוים משום דינא דמלכותא מ"מ לא יתחשב מפני זה לומר כל הנושא אשה ע"ד כן נושא כו' אלא כל שאינו הנאה למלך או תקנת העיר אינו כלום כו'

או אפשר לו' עמ"ש הרשב"א ח"ב סי' רמ"ד שאע"פי שאסור לדון לפני גוים מ"מ אם הוליכו חבירו לפני הערכאות וזה כדי שלא לדון בפני הערכאות פיזר ממון אין המוליכו חייב לשלם לו זמ"ש הן עם לבדד ישכון שמשכנותיה' מיוחדים וגם חייב לילך וכל ההולך לפני הערכאות מנדין אותו לסלק הגוי מעליו ת"מ ובגוים אם כבר הלך וחבירו פיזר ממון כדי שלא לדון בפניהם לא יתחשב להתפרע מחבירו

או אפשר לומר עם מ"ש בפרק הערל דף ט"ו אהא דתנן עמוני ומואבי אסורין ועיין בס' פרי האדמה ח"א דף ק"ו ע"ר ד"ה עמון ומואב כו' עד דף ק"ז ע"א יעו"ש עד כמו שהבין רא"ס ז"ל ולקושיית הרב פרשת דרכים עוד י"ל בדוחק בסברא זו שכתב דעמון על אשר לא קדמו ומואב אשר שכר הוא דוקא לפי' היר ושלתי שאמר עמוני כו' מואבי כו' ה"ה מלרי כו' כתיב על דבר אשר לא קדמו הי"ל לנשים לקדם כתי'

אשר שכר ואשר יעץ מי דרכו לשכור וליעץ אלא האנשים כו' ע"כ נראה דכל אחד הוא מטעם אחר ומ"ה כיון דמואב קאי לאנשים שהרי מי דרכו כו' א"כ גם עמון היינו האנשים משום דאי אשר לא קדמו הוא לנשיהם קא' מאי מתרץ תינח שכירות ועלה אבל כיון שלא קדמו דשייך נמי לנשים א"כ גם נשים בכלל וא"כ ה"ה עמון אלא ודאי נראה לומר כמ"ש דטעם מואב אשר שכר ויעץ דוקא והיינו דוקא גוברין א"כ גם לעמון אשר לא קדמו היינו לאנשים כן נראה קצת מהירושלמי והרב קאי לפירוש הירושלמי שכ"כ וכן הוא בירושלמי ודוק והנה רש"ל כתב דמ"ש בגמ' הכא תרגימו כל כבודה כו' לא היינו א"ו למואביות שהרי הם דרכם לצאת אפי' לזנות אלא לבנות ישראל דמאחר שהם אינם יוצאות מאהליהם לכך לא הי"ל למואביות לצאת לקראתם דאי לא תימא הכי מאי רבותא דשרה זמ"ש הכתוב הן עם לבדד ישכון כל א' וא' ובהם בנות ישראל אפי' זו לזו אינם יוצאות אלו אבל אלו מחמת הצניעות זה היה סיבה כי בגוים לא יתחשב להם לעון מה שלא קדמו לקראת נשי ישראל מסיבת צניעות בני ישראל

אמנם הרב המג"ן מ"ו ז"ל אשר דיובן עמ"ש בקמא דל"ז ע"ב עיין בס' מנחת בכורים דף ל"א ע"ב ד"ה שור של ישראל כו' עד דף ל"ב ע"א יע"ש והואיל ואתא לידן עיין נמי מ"ש שם דף ל"ב ע"א ד"ה למהרי"ט ח"מ סי' ק' כו' ע"ז מקודם ודוק, איך שיהיה הנה הרב המג"ן ז"ל כתב דזהו כונת הפסוק הן עם לבדד ישכון ר"ל שאם שור של ישר' נגח לשור שלהם אנו אומרים להם רעהו דוקא כתוב ואם של גוים נגח לשלנו אנו אומרי' להם לאו דוקא כן הביאו הרב עץ חיים יצ"ו כו'

ולע"ד אין דבריו מכוונים במ"ש שאנו אומרים להם רעהו לאו דוקא אלא הטעם הוא משום ראה ויתר גוים כו'

או אפשר לומר לע"ד ברמיזת פסוק זה והוא עמ"ש בגמרא דגיטין די"ח אמר רבא האי שטרא פרסאה ועיין בספר פרי האדמה ח"ב דף קל"ג ע"א ד"ה שטר כו' עד בארוכה ועיין בפרי האדמה חלק ד' ה' מלוה פ' כ"ז דין ב' עד ואינו יתידאה יע"ש, זמ"ש הכתוב הן עם לבדד ישכון בדיניהם ושטרות של גוים חשפא בעלמא, גם בענין דינא דמלכותא אינו אלא בדבר הנוגע למלך הנאה זמ"ש ובגוים לא יתחשב תחילת דברי הן עם כו' כי מראש צורים בגימטרייא בזכות האבות ומגבעות בגי' הן האימהות כן כתב הש"ך כו'בעה"י בזכות הן עם כו' ישכון ישראל בטח בעה"י כי"ר ובענין מ"ש אל מוציאו ממצרים כו' כרע שכב כו' עם מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק פצו עליך פיהם כו' שרקו ויחרקו כו' אך זה היום כו' די"ל דשריקה וחריקה היינו כשאינו מתמלא תאותם גם תיבת אך גם מכאנו כו' דנעשה מאליו ולא נקמנו בפועל בידינו אמנם הש"ית מוציאו ממצרים כו' וחיליו כו' ולא ע"י ישראל עצמם אלא כרע שכב כו' שיהיו שקטים כו' וה' ילחם להם בעה"י כו'

דרוש ג' פרשת בלק

מה טובו אהליך כו'

בגמרא מסכת מכות דף י' ע"ב אמר רב הונא אר"א מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שרוצה האדם לילך בה מוליכין אותו מן התורה לא תלך עמהם וכתיב קום לך אתם מן הנביאים אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך מן הכתובים אם ללצים הוא יליץ ולענוי' יתן חן עכ"ל

יתן האי אל לבו ולבבו יבין הוד והדר פעולו עם ישראל נחלתו החיבה יתירה נודעת להם ונתומה להם שביב לילה כיום לינה ומאורה אמיתו ורשע ואוהב חמס שנה ושילש הפליר לקעקע בילתן של ישראל בהזכירו את חובתו ואבינו שבשמים הודיע דרכיו לעמו ישראל נושע בה' ולא יעיר כל חמתו, וכל איש שונה ופתי יפונו לקושש קש ולקסים קסם בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו כמ"ש במאמרינו שדבר זה משולש בתורה נביאים וכתובים ולכאורה י"ל אמאי הוצרכו למילף משלשתם דבחד מהם סגי אלא דנראה דאי הוה מייתי מקרא דלא תלך עמהם הוה אמינא דמשום חליפותו נגעו בה וכמ"ש לעיל מיניה אמר רב חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ואח"כ כתיב קום לך אתם ואם הוה מייתי מכתובים הוה אמינא דוקא כשהוא התחיל לילך בדרך לא טוב כמ"ש אם ללצים הוא יליץ וכמו שפי' רש"י בש"ס שכיון שמתחבר האדם עם הלצים הוא יליץ נ"כ ואין מעכבים בידו מן השמים אך דרש"י ז"ל פירש אם בא אדם להתחבר והיינו לפי עיקר הילפותא שבדרך שאדם רוצה לילך נראה שכיון שנתן דעתו כו' אמנם הפשט נראה אם נתחבר ללצים הוא יליץ וכן נראה פי' רש"י שם אם נמשך אחריהם כו' לכך מביא קרא דנביאים דהוא יתברך מלמד לאדם להועיל רק מדריכו בדרך ילך רוצה לומר במקום שרוצה לילך ואם מנביאים הוה אמינא דאפילו בלי מחשבה מקדם כלל להכי מוכיח דהקב"ה מלמדו הטוב אך להדריכו היינו בדרך שהוא חפצו לילך מכח הנך קראי כי על פי זה אפשר מעיקרא דאמר לו הש"ית לא תלך עמהם די"ל דהי"לל לא תלך לבד או לא תאור כו' כמו שפירש דאמר א"כ אקללם במקומי א"ל לא תאור א"ל א"כ אברכם כו' כי ברוך הוא

דרך מ"ר הר' בנימן מעלי הכהן ז"ל ולע"ד עפי"ז קטנה או גדולה אלא מה שאמר לו תחילה לא תלך עמהם היה לפי דעתו שהיה רצונו לילך נתן לו מקום שיטעה שיבין לא תלך עם אלו אלא עם אחרים נכבדים מהם אף כי א"ל לא תאור כו'אפילו הכי טעה וכן השיב מאן ה' לתתי להלוך עמכם כו' או אפשר בדיוק להלוך עמכם וכן השרים שאמרו מאן בלעם הלוך עמנו דהי"לל לבוא עמנו גם מ"ש אל נא תמנע מהלוך אלי דהי"לל מלבוא אלי גם מ"ש תחילה לכה נא ארה לי כו' אולי אוכל נכה בו דהי"לל בא ארה כו' גם תיבת לי כי פי כסיל מחיתה לו כי כן היה שהלך לקלל אותו

אמנם יובן עמ"ש הר"ם ז"ל פ"ב מהלכות רוצח דין ב' השוכר הורג להרוג חבירו או שלח עבדיו והרגוהו כו' חייב מיתה בידי שמים ואין בהם מיתת בית דין זמקשי' ז"ל בספר משנה למלך וספר ע"א ומהר"ק ז"ל שהרי אמרינן בסנהדרין דאין טוענין למסית וילפינן מנחש דאי טען לו ה' ית' הי"ל דברי הרב ודברי התלמיד כו' ולפי"ז דחייב בדין שמים א"כ היכי התם בדין שמים דנו אותו ותי' ז"ל דהתם אף בדין שמים היה פטור משום שהיה בדיבור בעלמא מה שאין כן הכא דאיירי רבינו ז"ל בשוכר או שולח עבדיו דכשכורים דמו

ועפי"ז יתורץ קושיית הש"ך ח"מ סי' ל"ב ס"ק ג' גבי השוכר עידי שקר דחייב בדיני שמים וכתבו התו' דוקא שוכר אבל פיתוי דברים בעלמא לא והקשה ז"ל מהא דאמרינן דאין שליח לד"ע מ"מ מחייב בדין שמים בדינא רבא וזוטא איכא כו' וכתב דסברתו היא דבאמירה חייב בדין שמי' היינו כשגורם היזק אפי' לא שכר והכריח מהריטב"א שכתב שלא ביד פקח הפקח חייב ושולחו פטור אפי' מדין שמי' כיון שכבר נשתלם ההיזק כו'

אמנם עפ"י דיוק הרב ז"ל דרבינו נקט דוקא שוכר או עבדיו ולהכי בש"ס לא אמרינן האומר לחבירו כו' אלא לשלוחו והיינו או שכירו או עבדיו ז"ש בש"ר פ"ה סי' ט"ו

בילדכם את העבריות למה צוה ע"י המילדות כדי שלא יתבע הקב"ה כו' ופי' הרב מהר"ש יפה דכיון דגם היו יכולין להשתמט כי לא כשבים כו' ועבדיו לא לכן אם לא ישתמטו דמם בראשם כו'

ולענ"ד יומתק עם הנז"ל דכיון דעבדיו כשכירו חייב משא"כ אלו ובאמירה לא יתחייב ובזה לא היה בדעתו שהיו ישראל עבדיו גמורים, עוד תי' הרב ז"ל גם דבאומר לא בעול כו' או אכול חלב לכ"ע שולחיו פטור דלא מלינו זה נהנה וזה מתחייב כו' ועפ"י הנז"ל אפשר מ"ש ז"ל הובא בילקוט פ' כי תבא על דבר אשר לא קדמו אתכם כשהוא אומר על דבר אף על עצה וכן הוא אומר עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב בדרך בשעת טורחכם בצאתכם ממצרים בשעת גאולתכם ואשר שכר עליך את בלעם הרי דבר גנאי לבלעם ולא אבה ה' לשמוע אל בלעם מלמד שאף המקלל נתקלל מפני מה כי אהבך ע"כ כי המאמר הזה אומר דרשוני וחיו כי תחילה י"ל מאי קאמר כשהוא אומר ע"ד אף על העצ' שהרי העצה היה לקלל ישראל ואשר לא קדמו היינו בלחם ומים ושייך לעמון ומואב גם מאי ושעת גאולה היתה אחר כמה שנים ובפרטות אמרו אשר שכר הרי דבר גנאי לבלעם כי לא נמצא גנאי לו כי אם שנשכר לזה

אמנם פשט הענין נראה דס"ל לבעל המאמר דתיבות על דבר קאי על אשר לא קדמו וגם על אשר שכר ומשום דקשיא ליה איך חייב על האמירה לחוד שאם אין שליח לדבר עבירה באמירה כי אם בעושה מעשה כההיא דשוכר או לעבדיו להכי הוכיח מקרא דכתיב זכור נא מה יעץ כו' דש"מ דהעצה עצמה לפשע ועון נחשב להם והוא כי הדין הוא ופסקה מורם בהגהה ח"מ סי' שפ"ח דאע"ג דאין שליח לד"ע מ"מ העושה שליח למסור את חבירו אם השליח מוחזק לעשו' הדבר חייב משלחו וכ"ש ע"י גוי א"כ להכי חייב בלק על האמירה לבד כו'

או אם כונת הפסוק מה יעץ ומה ענה כו' מן השטי' והיינו עצת הזנות שיעץ בלק להפקיר בנותיו לזנות ור"ל מה נתייעץ בלק עם בלעם כו' א"כ בלעם היתה אמירה ובלק עביד מעשה ומ"ש אף על העצה היינו עשיית העצה להפקיר כו' ואומרו בשעת טורחכם וגאולתכם כו' היינו משום דהכתוב לא הקפיד כי אם על ב' אומות אלו יען היינו גמולי חסד מאברהם אבינו כי בשבילן ניצל לוט ויצאו לעולם אם כן בשעת טורחם וגם בשמחתם חייבים להתערב עמהם כנהוג בכל האוהבים ואח"כ אמר ואשר שכר הרי דבר גנאי לבלעם כיון דבאמירה לחוד כבר נתחייב בלק א"כ מה לנו אם נתן שכר לבלעם או לא אלא ודאי דגם בלעם היה מתאוה לדבר בבלק ממש א"כ הו"ל כאומר לא בעול או אוכל חלב דאזי השלי' חייב דוקא לכן מוכרח להשכיר אותו כדי שיעשה מעשה ומשום הכי יתחייב בלק מן הדין ז"ש הרי דבר גנאי לבלעם שהוא האויב גמור ג"כ ומורה טלפים א"כ לזה הוכרח לשכור כדי שיהיה הוא השליח ולא יתלה בלעם איחור ביאתו בדבר הזה או גנאי כו' דהוא הולך לנאץ אומה שלימה כו' וצריך הוא לשכירות לפרנס עצמו היינו כמו לו יש חרב כו' ומ"ש ולא אבה כו' מלמד כו' היינו משום דק"ל כיון דאמר אשר שכר כו' לקללך הי"ל ויהפוך כו' אלא דרצה ללמדינו ולא אבה לשמוע ר"ל דאפילו שיחזרו לקללה אח"כ חוץ מברכת מה טובו כו' מ"מ באותה שעה היינו ברכו' וממילא נתקללו הם דאם לא א"ו היו הללו יורדים והללו עולים אלא משום כי אהבך ה' כו' אפילו דלאחר זמן חזרו כו' מ"מ לאותה שעה לברכה להם וממילא נתקללו האויבים

ועפ"י האמור נראה דזהו מה שהיו מדייקים בלק ובלעם דתחילה שלח בלק לומר לבלעם לכה נא ארה לי ולא אמר בא וארה לעם היינו שרצה לומר לו שאתה שלוחי בדבר ולך בשליחותי וארה לי ר"ל בעדי כדין כל שליח דהוי כאלו נעשה על ידי ממש כי אולי אוכל נכה ואני עושה מעשה אך בלעם ס"ל דזה לא נאמר כי אם ע"י שכר או באחד מעבדיו דכשכורים דמו ולזה שלח אליו לומר מאן ה' לתתי להלוך עמכם ר"ל כדי שלא אתחייב לפני ה' א"א להלוך עמכם ר"ל באחד מכם שאתם עבדיו כי אין אני עבדו ז"ש להלוך עמכם להשוות הליכתו בהליכתכם, וכן השיבו שרי מואב ולכן א"ל מאן בלעם הלוך עמנו דהי"לל לבא עמנו א"ל שא"ל שאינו רוצה להיות שליח שלך כמונו

לכן השיב לו בלק אל נא תמנע מהלוך אלי דהי"לל מלבא אלי אלא ר"ל מהיות שלוחי וללכת בשלחותי בעדי ואינו משום דתהיה כא' מעבדי אלא שאפי' שאתה שר וגדול כמוני מ"מ כל שהוא בשכירות אזי חייב המשלח וז"ש כי כבד אכבדך, ואזי השיב לו אם יתן לי בלק מלוא ביתו כי אפילו בשכירות אם יהיה לא אוכל לעבור כו'

אמנם בפסוק הנז' ע"ד אשר לא קדמו אתכם כו' נראה בהדיא במאמר הנז' דשייך למואב ג"כ ולכן הביא פסוק מה יעץ כו' ועיין מ"ש הרב הגדול בספר פרשת דרכים דכ"ג הביא דברי הסמ"ג לאוין קי"ד שהביא דברי מהר"י קרטם שכתב שע"ד אשר לא קדמו קאי לעמון כי היכי דואש' שכר עליך קאי למואב לחוד והיינו משום דכתיב אוכל בכסף כו' כאשר עשו לי בני עשו כו' והמואבים ש"מ שנתנו להם לחם ומים אלא ודאי דקאי לעמון וכן איתא בירושלמי ותמה הרב ז"ל פליאה דבר שהרי תלמוד ערוך בסנהדרין איתא אר"י גדולה לגימה כו' שהרחיקה והניחה בכ"ע

ולענ"ד תמהתי על הרב ז"ל אמאי לא הקשה מסוגית דפ' הערל דכ"ט גבי מ"ש עמון ומואב אסורין ואיסורן איסור עולם ונקבותיהן מותרות מנא ה"מ וכדאו' שאול ן' מי זה העלם כו' ה"ל דואג כו' א"ל אבנר כו' א"כ תמזר כו' שאני הכא דמפרש קרא כו' הי"ל נשים לקראת נשים ואוקימנא כל כבודה הרי דלמואב קאי וכן רא"ם ז"ל בפרשת דברים בפסוק כאשר עשו לי הקשה דנראה דנתנו המואבים לחם ומים והק' מסוגיית הערל הנז' ותי' דתרעומת הפסוק היינו שהי"ל לקדם בחינם ודייק לשון לא קדמו דהיינו בחינם וכן הסכים הרא"ב"ע א"כ אמאי הרב הוכרח להוכיח מההיא דסנהדרין והבאר שבע הקשה להרא"ם לפי תירוצו א"כ אמאי בני עשו לא נענשו כמותם שנתנו בשכר ע"ש ולענ"ד ל"ק דהכא במואב איכא תרתי שלא נתנו כי אם בשכר וגם אשר שכר ובעמון איכא תרתי לרעותא ג"כ דלא מיבעייא בשכר אלא אפילו בחינם וכמ"ש הרא"ח דשני הפכים הי"ל למואב כלאים שלא נתנו בחינם ולענין הרעה וותרנים לשכור גם לפי דברי הרמב"ן דכל תרעומת דקרא היינו בעמון ומואב שהיו גמולי חסד מאברהם א"כ לא קשיא בבני עשו כלל וכן ק"ל על הרב מנחת יהודה שהביא דברי רא"ס ותי' הוא ז"ל דע"ד כו' קאי לעמון ואח"כ דחאו משום ההיא דפרק חלק ותמהני שהרי מסוגית זו דהערל לחוד קשה טובא ומשם הוא הכרח רא"ס ז"ל ואפשר לידחק אפשר דקאי לעמון ופלפל בעמון דקאי ומינה למואב דאשר שכר מי דרכו לשכור

אמנם לקושיית הרב פ"ר ז"ל למהר"י קרטם אפשר לומר דודאי מ"ש דע"ד כו' קאי לעמון לחוד היינו לירוש' שכן כתב וכן הוא בירושלמי כו' לאפוקי תלמוד דידן והוא דאיתא התם אי הכי מצרי ולא מצרי כתיב ע"ד אשר לא קדמו כו' הי"ל לקדם נשים כתיב אשר יעץ כו' ואשר שכר מי דרכו לשכור כו' אם איתא דהי"ל לקדם כו' קאי לשניהם א"כ מאי מתרץ אשר שכר מי דרכו כו' דתינח למואב אבל לעמון תקשי אלא ודאי כונת הירושלמי היינו כתמיה כשהקשה אי הכי

מצרי כו' השיב כתיב ע"ר אשר לא קדמו הי"ל כו' בתמיהא
דכל כבודה כו' והכי כתב אשר שכר כו' והיינו דוקא אנשים
שדרכם כו' א"כ גם על דבר אשר לא קדמו היינו אנשים וא"כ
נראה דע"ד אשר לא קדמו קאי לעמון ואשר שכר קאי למואב
והרב ז"ל מ"ש היינו לתלמוד ירושלמי כיון דמ"מ בין הכי ובין
הכי נשים אינם בכלל. ורש"ל כתב בפרק הערל דתי' הש"ס
דכל כבודה היינו לבנות ישראל כי אין ח"ו לו' בעדם כן אלא
כיון דבנות ישראל אינן יוצאו' א"כ למה יצאו לקראתם כי בזה
נל"ל פסוק הן עם לבדד ישכון וכל כבודה כו' עי"ז ובגוים לא
יתחשב להם לעון מה שלא קדמו נשים לקראת נשים כו' ,

אמנם מהמ' הנז' דקאמר דתיבת על דבר היינו על העצה
נראה בהדייא דס"ל דאשר לא קדמו שייך למואבי'
ג"כ ומוכרח לומר תירוץ הר"אש ז"ל דהתרעומת היינו שהיה
להם לקדם באנשים

אמנם דיוקי הפסוקים הנה באתי אליך עתה היכול אוכל
דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר
ואח"כ אמר אותו אשמר לדבר גם דברתי אליך לאמר כל אשר
ידבר כו' אותו אעשה מאי לאמר . ואח"כ א"ל ברח לך אל
מקומך כו' אחרי נמית ג"פ אפשר לומר בהקדים מאי דאיתא
בש"ס פרק האומנים דף צ' ע"ב המעביר חבית כו' עיין מ"ש
בס' פרי האדמה ח"ב ד"ק ע"ד ד"ה ואם לא הביא ראיה כו'
עד דף ק"ב ע"ד שיטה י"ג יע"ש ואע"ג דבתשובת רי"ט ח"מ
סי' פ"ט נראה תחי' דבריו דבעי' עמד כו' וראה שכתב ז"ל
דרומיא דרשתקא דמחואה דכל שיש אונס או שום דבר כל הבא
ועמד וראה מ"מ היינו לידע האונס ממש אבל לווחו כבר
איירי בנ"ר לווח ועוד שכבר כתב שם ועוד י"ל דאפי' חשבת
ליה מקום האונס יש ראיה יע"ש הרי דהיינו שהיה לו להעמי'
עדים כו'

ועפ"ז אפשר ידוייק פסוק שבועת ה' תהיה בין שניה'
דכיון דכבר אמר אין רואה שבועת ה' מאי בין
שניהם אלא אפשר דבא לרמוז דשבו' ה' היינו כשאין רואה
כמ"ש לעיל אין רואה שבו' ה' וגם בין שניהם דאף ע"ג דלא
נמצאו שם עדי' אם הוא דבר דאית ליה קלא ואינו דבר שהוא
בין שניה' לחוד אזי לא ישבע כי אין שבו' כי אם כשהוא דבר
בין שניה' כו'

ואפשר דזהו רמז הכתוב בירמיה סי' ה' שוטטו בחוצות
ירושלי' כו' דמה שייך לחוצות ישר' אלא דאומר
דאע"ג דהדין אמת דנשבע כשאין רואה מ"מ אם לא נשמע
בחוצות דבר שהיה לו להשמיע זהו אינו נאמן והמבק' אמונה
צריך להפש ולתור היטב בהכי , די"ל דמאחר דאמר שוטטו
כו' וראו ודעו ובקשו מאי שלש אלה גם תיבת נא בכתי' וחוזר
ואומר ברחובותיה אם תמצאו כו' שאם הוא למצוא איש כו'
היה די באומרו בקשו או שוטטו דאמר מעיקרא , גם עושה
משפט מבקש אמונה מאחר שעושה משפט אמת פשיט' דמבקש
אמונה דאם לאו אינו משפט גם אומרו ואם חי ה' יאמרו לכן
לשקר ישבעו מה שייכות שבועה הכא ,

אמנם יובן עם הנז' דהכונה לומר אינו תלוי לפי הטענות
והראיה ושבועה כי אם לפי הענין לכן אם תרצו
לדעת אם הם אנשים שלמים שוטטו כו' וראו נא איזה ענין
ר"ל באותה שעה ראו ודעו והבינו ואח"כ בקשו ברחובות
אם תמצאו איש מבקש אחריכם זהו אם יש עושה משפט ולדק'
אמונה דאי לא תימא הכי אפי' עושים משפט כתוב אינו
אמונה אלא אפי' אם חי ה' יאמרו לשקר ישבעו דהיכא דהיה
בפירסו' רב לריך ראיה ואינו נאמן בשבועה

ועפ"י מ"ש הכל"הג ח"מ סי' ש"ג ס"ק כ"ה היכא שהתנה
להיות פטור אם חייבי' לתת לו שכר מחלוקת
הנז' ולע"ד מת"ש הסמ"ע סי' ש"ד ס"ק ג' דנראה דלריך לתת

לו . ומ"ש אם לקרוא לך כו' כמ"ש פי' רש"י וסבור אתה ליקח
שכר והקריאה הוא לגופך קום לך ואך את הדבר כו' שההנה
עמהן כן ולכן א"ל הנה באתי עתה היכול אוכל כו' הדבר
אשר ישים כו' ע"מ כן באתי שבין הכי ובין הכי מחוייב לתת
שכרי . לכן בלק טען תיכף בשליחותי לקלל לא תעשה אמל
שתעשה בהפך לברכם זה אינו בכלל לכן א"ל אשר ישי' אלהי'
בפי אותו אשמור לדבר ר"ל מה שישי' ה' היינו מה שאשמור
מלדבר דהיינו מה היה בדעתו שלא יהיה להם בתי כניסיות
כו' מה טובו שלא תשרה שכינה משכנותיך כו'. וכן כולם וא"כ
נאה כונתי ומה בידי לעשות וכן בלק הבין דאשר ישי' ה' אותו
ישמור מלדבר ולא יברכם לכן כשראה שבירך אח"ך לכן א"ל
וס קב כו' גם ברך לא תברכנו . אזי א"ל הלא דברתי אליך
לאמר כל אשר ידבר ה' ר"ל מוכרח אני לדבר ואין בי כח
לעלור אכן בפעם אחרונה א"ל והנה ברכת ברך ג"פ הרי
ברוך לך והו"ל כיודע בודאי שיפשע ואין לך פשיעה גדולה
מזאת ברח לך כו'. ואין לך עלי שכר

ואפשר כתי לרמוז פסו' יחזקאל סי' כ"ח בן אדם נבוכדנצר
מלך בבל העביר את חילו עבודה גדולה אל צור כל
ראש מוקרח וכל כתף ושכר לא היה לו ולחילו מצו' על העבו'
כו' לכן הנני נותן לנבוכדנצר את ארץ מצרים ונשא המונה
ושלל שללה ובזז ביזה והיתה שכר לחילו פעולתו כו'. נתתי
לו את ארץ מצרים כו' די"ל מנא ליה שהעביר את חילו ואם
היה עבודה גדולה או קטנה גם כל ראש כו' וכל כתף כו'
הדיוקים מוכחים אכן א"ל הכא איכא תרתי חדא שאני מחוייב
לשלם לו מה שעשה בצור ולא. לקח שכר כי אם לחרמה וגם
חילו אע"ג דלא הביאו לו ביום השלל כי בא הים ושטפו מ"מ
חייב לתת לו שכרו יען היה עבודה גדולה ואנופים היו כל
ראש כו' היינו מ"ש עניי אנן וכפינן ושכר לא היה לו ולא לחילו
לכן הנני נותן לו את שלל לחילו ואליו פעולתו כו' אתן ארץ
מצרים עלמה

גם פסוקי חגי ס' א' והמשתכר משתכר אל צרור נקוב כפי
מ"ש הב"ח סי' ד"ש דהיינו דאין לך כדי סעודה ולע"ד
דיוק הש"ס וכפינן כו' שהיו רעבים זהו צרור נקוב הוא הגוף
כמ"ש רמ"א בס' מראות הצובאות ר"ל שהמשתכר הכפיד
המלאכה ואינו יכול להשתכר כי אם כדי לאכול למלא נפשו כי
ירעב , ודיוקים העם הזה אמרו לא עת בא , עת בית ה' ,
העת לכם לשבת בבתיכם ספונים והבית
הזה חרב שימו לבבכם על דרכיכם כו' אין כו ברכה שהרי
זרעתם הרבה והבא מעט אכול ואין לשובעה כי שולחים
לקיום הת"ח ואין לשבעה מפחד והרעב כמה שנים שתו
ואין לשכרה אפילו לקידוש לבוש ואין לחום כי אינם יכולים
ללבוש מפחד כו' מאלו הצרות ראו איך הוא על חרבן הבית
כי בידכם לעורר את אהבה כי. כפי' רש"י מעוט התבואה
עון הבכורים ואין לשבעה עון המנחות ואין לשכרה עון
הנסכים לבוש ואין לחום עון בגדי כהונה שימו לבבכם כו'
עלו ההר והבאתם עץ היינו לדיק משיח בע"ה כמ"ש איוב
כאשר יפול העץ שם כו' כנגד זה נתנבא זכריה סימן ח' כי
לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה כו' מן הצר כו' ועתה
לא כימים הראשונים כו' כי זרע השלום הגפן כי הכל תלוי
בשלום כלי מחזיק ברכה ואיש את רעת רעהו אל תחשבו
כו' פי' רש"י בשאת חינם רק אמת ומשפט שלום שפטו כו'
ובזכות זה כה אמר ה' צום הד' כו' כי"ר הנושא מה טובו
אהליך המקדשות משכנותיך הצדיקים כו' או משכנותיך אלו
הצדיקים היכל ה' כו' כמ"ש ויהי נועם כו' עלינו בע"הי כי"ר
או משכנותיך דנשבע הקב"ה שלא יבנה בית המקדש של
מעלה עד שיבנה למטה בע"הי כיר"א

דרוש א׳ לפרשת פנחס

שוטה ، לכן אמור הנני נותן לו כו׳ דרך בעל הטורים דרך רמ"א בין כתו לגופא ובזה בריתי היתה כו׳ או בנינו בע"הי כיר"א

במדרש אמר ר"ל פנחס זה אליהו אמר הקב"ה לפנחס אתה שמת שלום ביני לבין בני אף לעתיד לבוא אתה משים שלום שנאמר הנה אנכי שולח לכם כו׳ עכ"ל

הן עם אחד בארץ ישראל קדושים הם בהם דבק המלך מלכו של עולם ישראל לסגולתו נחלת עולמי׳ שבטי יה עדות לישראל ברית כהונת עולם חתם שמו ביניהם איש על מחנהו ואיש על דגלו ככוכבי השמים כי זהו מ"ש בכ"י בשיר השירים שמני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כו׳ קשה כו׳ רשפיה כו׳ שלהבת יה כו׳ ועמ"ש הר"ב כלי יקר על התורה בפרשתינו שנתן טוב טעם לדעת אמאי חתם על כל השבטים שם יה דוקא במספר זה לפי שעדיין לא היו חשודים בעריות עד שנכשלו בשיטים והיה מקו׳ לא"ה לומר סופם הוכיח על תחילתם כשם שהזכרי׳ זנו אחרי בנות מואב כך במצרים הנקבות זנו על כן תאמר החנוכי הפלואי׳ וחתם עליהם שם י״ה כי שם זה הוא מתווך בין איש לאשה להורות שכולם נולדו מאיש ואשה אשר שם יה ביניהם ומה שהקדים ה׳ א׳ לי׳ וד בא להודיע כשרות הנשים כי הה׳א נתונה באשה והי׳ וד לאיש ובאמת היו הנשים גדורים יותר מן האנשים מלפרסם הכתוב לשלומית בת דברי שמע מינה היא לבדה היתה אבל האנשים הרבה נכשלו בשיטים והיו בוכים למשפחותם כו׳ לכן הקדים ה׳א לי׳ וד שהעיקר הוא שלא שלטו המצרים באמותם ועו׳ שבכל אותם האותיו׳ הפוכי׳ כדי שיבואו כסדרן בהנחתן בדבר הנחתם וישראל הם האות׳ והוצרך לכפול שם יה בג׳ שבטים ראובן שמעון זבולון אלה משפחות הראובני כו׳ וכן בשמעון וזבולן לפי שאלו היו צריכי׳ ב׳ עדים יותר מכולם יען ראובן נכשל בבלהה ושמעון יצא ממנו זמרי וזבולון לחוף ימים ישכון ואמרו ז"ל הספינין עונתן לששה חדשים ויש לחוש שמא ח"ו ע"י זה יהיו נכשלים בזנות לכן חתם שם י״ה בג׳ שבטים אלו לומר שכול׳ זרע ברך ה׳ לשעבר ולהבא וזהו כונת הפסוק שימני כחותם כו׳ כי הוא סימן יען כי עזה כמות אהבה ח"ו זנות הזכרי׳ ובשאול קנא לקנא נשותיהם וע"י שמך כחותם יהיו מועדים בכשרות שניהם יחד האיש והאשה יען רשפיה רשפי אש שלהבת יה כי ח"ו אש אוכלתם

אמנם לפי זה קשה מ"ש ז"ל בימנה שלא הוצרך לומר הימני יען השם כבר קבוע בו ברא״ש וה׳א בסוף אם כן לפי זה איך יהיה עדות לנשים יותר

אמנם נ"ל דהיינו מ"ש הימנה שהי"ל לימנה משפחת ימנה אם לא כדי להקדים ה׳א לי׳וד כאמור וכן מלאתיו

אח"כ במהר"ש אלשיך ז"ל כל אלה והענין לשום לב ענין מנין ופקודי הלוים בפני עצמם הנה מלינו טעם בפ׳ בפרשתינו באומרו כי לא התפקדו בני ישראל כי לא ניתן להם נחלה בתוך בני ישראל ורש"י ז"ל פירש וז"ל כי לא התפקדו בתוך בני ישראל להיות נמנין מבן עשרים שנה מה טעם כי לא ניתן להם נחלה והנמנין בני עשרים ניתן להם נחלה ע"כ והנה הרא"ם ז"ל הקשה בזה עיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף ה״ט ע"א עד דף ז׳ ע"א שיטה ו׳ וטעם הנשים לפי שחבבו את ארץ ישראל שישראל היו אומרים נתנה ראש כו׳ והנשים היו מחבבות את הארץ כמו שראינו גבי בנות צלפחד וטעם כי האנשים היו שונאים את הארץ והנשים היו מחבבות להיותם הנשים גבורות יותר מן האנשים אלא אדרבא היו פרולים העם ונפרצו בשיטים פי יש ארץ כו׳ וארץ ישראל מסוגלת שאינה סובלת זימה כמ"ש ולא תקיא הארץ כו׳ והנשים היו מחבבות כי היו גדורות בערוה ובזה נראה לע"ד מלבל מ"ש רש"י ז"ל דלפי שהנשים היו מחבבות הארץ לכך נסמכה בנות צלפחד לכאן ועמ"ש דטעם שהיו מחבבות הארץ היה לפי שהיו גדורות בערוה א"כ לכך בנות צלפחד שהיו גדורו׳ יותר מכל הנשים שהרי הם לא נשאו עד ארבעים שנה כמ"ש ז"ל דלכך נזדמנו למשה שלא יגדל בעיניו מה שפירש מאשתו ארבעים שנה שהרי הם גדרו עצמם ארבעים שנה כו׳ לכך נסמך פ׳ בנות צלפחד לפרשת נחלות ולכך שאלו תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו כו׳

אמנם להבין זה הענין מה להם לבנות צלפחד לשאול דין נחלה זו עתה ממשה רבינו ע"ה שהרי א"ה שלא היה לישראל מנהג מה בזה קודם שישאלו בנות צלפחד שאלתם זו כמ"ש בספר עולת תמיד ואם כן במה נסתפקו הן ומשה רבי׳ ע"ה אם היה מנהגם שהבת היתה יורשת ואם לא היה מנהג׳ שהבת יורשת מנין להם שירשו הבנות וכדי להבין בזה נרא׳ לע"ד להקדים מה ששאל הרב מהרא"ם ז"ל בא"ה סימן י"ט על עיר א׳ שמיום שנתישבה נתפשט המנהג שכשמת איש אמוד בנכסי והניח בנים ובנות נשואות נוטלות חלק בנכסי אביהם והנה האחים טוענים כי על פי התורה להם לבדם הנחלה והבנות טוענות כי המנהג מבטל הלכה והשיב מה שהשיב הרב ז"ל והביא שני תשובות הרא"ש דסתרי אהדדי ועיין בספר פרי האדמה ח"ב דף ל"ז ע"א ד"ה במקום שיש מנהג כו׳ עד עמוד שני לייבש דברי הרא"ש ודוק ונמלינו למדין לכל הפירושים דאין כח במנהג לבטל דין התורה אף על גב שהוא מנהג פשוט אם לא על פי תקנת ב"ד והפקר בית דין הפקר הכא נמי גבי בנות צלפחד ודאי הם כבר ידעו דין נחלה זו שבשאין בנים הבנות יורשות אמנם מה שנסתפקו היה משום דהמנהג היה ביניהם שאין הבנות יורשות כי אם הבנים או אחי אביהם דוקא נמצא כי המנהג היה הפך דין התורה לכך באו המה ותקרבנה אל משה ואלעזר והנשיאים והעדה כדי לשאול את פיהם אם המנהג הזה נעשה על פי אחד מהם תיקנו והפקר בית דין הפקר אמנם אם היה מנהג בעלמא כיון שהוא מנהג של טעות אין בו ממש לכך אמרו תחילה למה נגרע שם אבינו כו׳ וכיון שהוא מנהג גרוע כמו שכתב מהרא"ם ז"ל אין בו ממש אבל אם נעשה על פי בית דין לכך חזרו ואמרו תנה לנו אחוזה דלנו היא הוראת שעה זו בתוך אחי אבינו

או אפשר שלא ידעו אם דין התורה דבנות יורש׳ כשאין בן והמנהג היה ביניהם שלא תירש הבת אפי׳ כשאין בן לכך באו לפני משה ואלעזר והנשיאים כו׳ בטענה למה נגרע כו׳ שעי"ז יתקנו מעת׳ הם הפך אותו המנהג כי הפקר ב"ד הפקר ובידם לתקן

או אפשר לומר באופן אחר והוא בהקדים מה שכתב הטור א"ה סי׳ קי"ג וז"ל הבת לגבי עישור נכסי עיין בפ"ה ח"א דף ס"ד ע"א ד"ה כתב הטור כו׳ עד ע"ד עד סי׳ כ"ד יע"ש ועיין בפ"א ח"א דף כ"ז ע"א ד"ה כתב הטור א"ה סי׳ ק׳ כו׳ עד ע"ד ד"ה באחת שיטה ודוק זהו ענין בנות צלפחד דלעולם דהם לא היו יודעים דהבת יורשת ולכך אחי אביהם היו אומרים שלא יטלו בנכסי אפר זקנם יען אע"ב דהבנות הוו כב"ח ונוטלות עישור נכסי מ"מ כראוי לית להו לכך אמרו למה נגרע שם אבינו כו׳ כי אין לו בן ויאמרו אחיו הוה ליה ראוי והני נכסי דידהו ולא יטלו הבנות ממנו תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו דכיון דאנו חשובים כב"ח הלכתא כמ"ד דב"ח נוטל כראוי כו׳ או אנו ב"ח דידהו כו׳ לזה השיב השי"ת כן בנות צלפחד כו׳ ר"ל ל"מ דהדין הוא דהבת יורשת אלא אפי׳

פלקא דעתין דידהו לנוחלות פראוי כן הלכתא למ"ד ב"ח נתנו בראוי ודוק

או אפשר להבין אבינו מת במדבר כו' עמ"ש החינוך דפרשת המצות נחלה הוא כדי שיתבונן האדם כי העולם ביד האדון ית' משגיח על בריותיו ומתנתו ית' שלמה שתמשך לעולם לאשר יתננה לו אם לא כי מחטא אדם הראשון נקנסה מיתה בעולם ומפני סילוק גופו אינו בדין שיהיה הפסק למתנתו ית' אלא תתפשט מאליו לזרעו אחריו ואם הוא בעונו ימות ובן אין לו ראוי שתשוב מתנתו ית' אל היותר קרוב אליו כי זכותו גרם לו או זכות אבותיו סייעוהו לזכות בנכסי' הללו ולכן בהסתלק הוא וזרעו ראוים הקרובי' אליו שייסעוהו אותו לזכות להיות הם קודמים לכל אדם לכן אמרו בנו'צלפח' ז' אשר כו' שהיו צדיקים כו' אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה כו' כדי שיקנום לקרוביו ג"כ בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו א"כ ראוי להיותם נכסיו ימשכו וישתלשלו לזרעו אחריו א"כ למה יגרע שם אבינו מ"מ שלא יזכה להורים לזרעו היותר קרוב מאחר כי שורש מצות נחלה היינו מטעם הזה א"כ תנה לנו אחוזה כו' כי לנו ישתלשל מכחו ומוכרח תכח הסברא שתהיה הבת יורשת וזהו שאמרו ז"ל שכתניות דרשניות כו' והסכים הקב"ה על ידם וזהו ויקרב משה את משפטן לפני ה' ר"ל שדין זה שתובעות צריך לשאול מאתו ית' כי בדין תובעות כו' עיין בס' אש דת פר' במדבר ובילקוט סי' תשע"ד דש"ל כו' ופסוק ופניתי כו' קהלת סי' י"ב ובמחלוקת זה ענין סרסהו ותעמודנה כו' ומ"ש מהרש"א ומ"ש בספרי כי הראשון שלי . והרי"ט דף פ"ד ע"ב . אש דת דף ס' . עבודת הגרשוני סי' ז' פסוק יהושע ענין בנות צלפחד מ"ה הכלי יקר לע"ד כמ"ש מהר"ס אלשיך בפרשתי' עם היות כי מי אלה כו' ועיין בס' ידי אליהו גבי עיבור נכסי כו' .

דרוש שני

במדרש לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו . לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום גדול השלום שניתן לפנחס שאין העולם מתנהג אלא בשלום והתורה כולה שלום שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ואם בא אדם מן הדרך שואלי' אותו שלום כו' אר"ל פנחס זה אליהו אמר הב"ה לפנחס אתה שמת שלום ביני לבין בני אף לעתיד לבא אתה משים שלום שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים עכ"ל

שומר מצוה לא ידע דבר רע ה' יהיה בכסלו לא ימנע טוב להולכים בתמים . שמחים וששים עושים רצונו של מקום לא ירא מפחד פתאום ולבבם אל ירף מתגברים ועולים עד לרקיע נערים וישישים . גיל יגיל אבי צדיק גילת ורנן על שלשים ועל רבעים כולם קדושי' כמאמרם ז"ל מה ראה לייחסו הכתוב כאן לפי שהיו השבטים מבזים אותו ראיתם בן פוטיאל זה שפיטם אבי אמו עגלי' לע"ז יהרג נשיא שבט א' מישראל בא הכתוב ויחסו אחר אהרן

והנה ראשונים גם אחרונים המה ראו כן תמהו מה תועלת ביחוס זה כי הלא כבר היו יודעים זה ואע"פיכ היו מבזים אותו ועוד שהיה די ביחוסו אחר אלעזר . אמנם הם ז"ל אמרו עם מאי דאיתא בב"ב פ' יש נוחלין אמר ר"א לעול' ידבק עצמו בטובים שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס ופנחס לאו מיתרו קא אתי והכתיב ואלעזר לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז לא דאתי

מיוסף שפטפט ביצרו והלא שבטים מבזים אותו ראיתם בן פוטי זה כו' אלא אי אבוה דאימי' מיוסף אימיה דאימ' מיתרו אם אבוה דאימיה מיתרו אימיה דאימיה מיוסף דייקא נמי דקתני מבנות פוטיאל תרתי משמע והנה התוס' ז"ל הק' ד"ה אי אבוה כו' עיין בס' מנחת בכורים דף מ"ח ע"ד ד"ה וא"ת היאך פנחס כו' עד דיקדוקים מהתוס' ז"ל כי בזה נלע"ד כונת הפסוק לאמר פנחס בן אלעזר כו' מהו לאמר שהוא מיותר כיון דכתיב בתריה לכן אמור כו' אלא הכונה לומר בשביל אותה אמירה שהיו השבטים מבזים אותו יחסו אחר אהרן ר"ל לא כיהונתן שאם תיחסהו לאביו גרשון גרשון אינו מיוחס אחר משה כי אמו בת יתרו גמורה אמנם פנחס יחוסו אחר אלעזר שהוא צדיק גמור ומיוחס אחר אהרן הכא נמי פנחס מיוחס אחריהם לפי שאפי' אמו אינה מיוחסת גמורה ליתרו אלא ליוסף ג"כ

ובזה נבין כונת מאמרינו שאמר פנחס בן אלעזר כו' בדין הוא שיטול שכרו כו' דהוא תמוה דמהיכא תיתי שלא יטול את שכרו וכי הקב"ה מקפח שכר בריה ח"ו אמנם אפשר לומר והוא הנכון . שאמר בשביל אותה אמירה מוכרח אני לייחסו משום כי בדין הוא שיטול שכרו על מה שעשה ואינו יתרון אליו ואדרבא נשאר הבזיון של השבטים לכך הוצרך גם כן מלבד שכרו ג"כ לייחסו כי דומי' לזה כתב הר"ס אלשיך ז"ל כונת הפסוק הנני נותן לו כו' והיתה לו ולזרעו כו' כי הנה דרך המלך מלבד השכר שנתן לשכיריו למי שהפליא לעשות ומשים נפשו בכפו נותן לו עוד מתנת חינם יותר על שכרו שיזכה מאליו לכן אמר הקב"ה הנני נותן לו מתנה את בריתי שהוא שלום מלבד מה שזוכה מאליו חלף עבודתו וזהו והיתה לו ולזרעו כאלו מאליו הוא תחת אשר קנא לאלהיו גם בריתי שלום כאמור כי זהו מ"ש התי"ט בפסוק הנז' הנה ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כמ"ש במשנה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות עס המשל של הפרדס

ובזה נלע"ד לומר פסוק הלא סבא אנוש כו' והדיוקי' כו' בזה עיין מ"ש בזה במקום אחר . כי זהו נלע"ד בדין הוא שיטול שכרו ר"ל הראוי לו לא כמו שאר שכירים הנוטלים קצבתם בעד עבודתם כי אם גם מתן שכר גם כן שהוא שכרו שלו בעשות מצות אלהיו בכל נפשו

או יאמר לע"ד כונת בדין הוא שיטול שכרו שלו עם היות דשיירא שעמד עליה גייס ועמד אחר והצילו הציל לאמצע ואם הם לא היו יכולין להציל הציל לעצמו ואם כן הכא נמי פנחס שהציל את ישראל שכלייה בהריגת זמרי הלא כל אחד מישראל היה יכול להורגו וא"כ מה שקפץ והרגו לא יהיה שכר כל ישראל אליו כי אם שכרו דוקא וכולם לא יפסידו לכן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו הכל יען אין אחרים היו יכולין לעשות ככה כי עשרה נסים נעשו לו כו' יע"ש .

עוד אפשר לומר עמ"ש הר"מ בה' שכירו' דמי שעשה שלי' לשכור פועלים לו אין א' מהם עובר משום בל תלין זה לפי שאינו שלו דהכי קאמר להם שכרכם על בעל הבית וזה לפי שלא השכירו א"כ כל התורה כולה עפ"י משה רע"ה נאמרה וניתנה לפי זה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא וליכא משום בל תלין דכיון שהיה ע"י שליח שניהם פטורים אמנם בענין פנחס שלא נצטוה במצוה הזאת וכגרסת המדרש שאת אין כאן מי שיהרוג ויהרג ואותה שעה ע"י נתחדש זה דקנאי' פוגעים כו' וא"כ כיון שמצוה זו לא ניתנה ע"י משה לכך בדין הוא שיטול שכרו בעו"הז אע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי משום דאין פטור מלא תלין

עוד נלע"ד אפשר בדין הוא כו' עמ"ש מהר"ס אלשיך ז"ל בפסוק וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם

מתוך העדה כו' וכבר דרשו ז"ל מה ראה כו' אמנם הרב כתב ובזה נתיישב הפסוק בקנאו את קנאתי וכי זו בלבד עשה והלא נקמה רבה עשה ונקם נקמתו ית' כי לזה הכריח רש"י לומר בנקמו את נקמתי כו' אלא הכונה הוא כי לא המתין השי"ת לקבוע שכרו עד עשותו הפעולה כי אם מאז וירא פנחס את הדבר הרע הזה ונתן את לבו לתקן מאז נקרא בן אהרן הכהן שהחשיבו בן כהן מאז משנולד. וזהו בן אלעזר בן אהרן הכהן כו' יחסתיו לא עד שדקר שניהם אלא השיב את חמתי לא בלבד בעשותו הפועל לנקום נקם אלא בקנאו את קנאתי שהוא משעת הראיה שקנא במחשבה בלבד

וזהו בטעם פנחס בן אלעזר בן אהרן בדין הוא כו' רוצה לומ' היכי קרי כהן קודם מעשה משום דאם יש מחלוקת בפוסקי' לענין החותם כו' אבל כאן אם היה מיחסו אחר אלעזר לחוד היינו אומרים הכהן דקאמר היינו לאלעזר אבל מאחר שראינו גבי אלעזר גם כן שלא אמר הכהן אלא גבי אהרן הכהן נראה קצת דקאי לפנחס ואם כן היכי מייחסו קודם מעשה לזה אמר לפיכך בדין הוא שיטול שכרו לאמר פנחס בן אלעזר כו' רוצה לומר בשביל אותה אמירה לבד שאמר פנחס אין כאן מי שיהרוג ויהרג מיד יחסו הכתוב משום דבדין הוא שיטול שכרו משעת המחשבה ואמירה לבדה

עוד אפשר לומר בדין הוא שיטול שכרו והוא כי פנחס הוא מחלוקת אם לא נתכהן כלל עד שהרגו לזמרי או לא נתקיימה כהונתו עד שהרגו ויחסו הכתוב אחר אהרן וכמ"ש הזוהר והדין הוא שאם היו העם מרננין שהוא שופך דמים כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו אמנם אם נתברר לא ישא את כפיו וא"כ פנחס שהרג לזמרי לעין השמש וגם היו כל השבטים מרננין אחריו שהיו מבזים אותו יהרוג נשיא כו' והיו תמהים א"כ מן הדין לא ישא את כפיו לכן בא הכתוב ויחסו וזהו כונת המאמר פנחס בן אלעזר מה שהוצרך הכתו' ליחסו כו' משום בדין הוא שיטול שכרו ביחוס הנז' דעל פי הדין הוצרך כן דאי לאו הכי מן הדין לא היה יכול לישא את כפיו וזהו מ"ש בא הכתוב ויחסו אחר אהרן רוצה לומ' לבטל סברת המעוררים עליו על הכהונה הנז' ובפרט לנוסחת המדרש בן פוטי זה שפיטם אבי אמו כו' והרג כו' וא"כ שלילת דבריהם עד היכן הגיע ומה תמיהתם אלא רוצה לומ' מאחר שפיטם אבי אמו כו' ועל זה הוא שבא לידו והרג נשיא שבט מישראל ואם כן איך ישא כפיו ודרך אגב נאמר מה שנראה לע"ד במה שהקשה הרב משנה למלך ז"ל במ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ביאת מקדש דין ו' וז"ל כל מי שיש בו מום כו' עיין בפ"הא ח"א דף קמ"ו ע"ג ד"ה כל מי שיש בו מום עד גירסת רש"י ז"ל

עוד אפשר לומר בדין הוא שיטול שכרו רוצה לומר שראינו שיחס אותו לפי שיחוס לזמרי לומר דאע"פי שהיה נשיא בית אב כו' ואפילו הכי לא מנע עצמו אבל יחוס זה למה אלא לומר בדין הוא שיטול שכרו של זמרי כההיא דנוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע כו'

עוד אפשר לומר בדין הוא שיטול שכרו והוא עמ"ש הרב ד"ל בעל ט"ז בפרשתינו דאם מן הדין היה חייב מיתה מה זה שאומרים שהיה נשיא והלא אינחשמה ואין עלה כו' ואם לא חייב מיתה היה להם להתרעם שהרגו שלא כדין בלבד ותו מאי איכפת להו מה שפיטם אבי אמו להריגת זמרי אם היה בדין ותירץ הרב ז"ל עמ"ש הטור ח"מ שאם רואים ב"ד לפי צורך השעה לדון בין מיתה בין ממון אם הדור פרוצים כו' אע"פי שאינם מתחייבים מן הדין ודוקא גדול הדור כמו רב נחמן שהוא ממונה על פי נשיא כו' אבל דייני בעלמא לא גם בש"ס אמרו דרב נחמן קנס לחד גברא לשלם כו' דכיון דידע ביה דאיניש גזלנא עתיקא הוא אם כן לזה היו מתרעמים איך פנחס יהרוג נשיא שבט מישראל שאינו מוחזק בכך כההיא גם כי הלכה זו שקנאים פוגעים בו לא הוו ידעי לה ואם הדור פרוץ או אותה שעה היה פרוץ זמרי להטיח מריבית לעיני משה ולעיני כל ישראל מכל מקום פנחס שאינו גדול הדור גם שאינו מיוחס שאבי אמו פטם כו' לזה בא הכתוב ליחסו לומר פנחס כו' מצד עצמו הוא גדול הדור גם שהוא מיוחס בן אהרן הכהן ומה שאמרו שאין לו רשות לזה קאמר בקנאו את קנאתי ובליהותי עשה כו' וזהו לאמר בשביל אותה אמירה שאמר פנחס בן אלעזר למשה למדתנו רבינו כו' וקאמר ליה קריינא דאיגרתא כו' נמצא דבדין עשה שנטל רשות בדין הוא שיטול שכרו אפילו אם היה הדין כן דקנאים פוגעים בו כו'

עוד אפשר לומר בדין הוא שיטול שכרו כו' עמ"ש הרדב"ז סי' קכ"ח אם כהן פנוי ישא את כפיו לפי שהוא שרוי בלא שמחה כו' ואינו ראוי לברך והשיב תמהני אם הנשוי יברך לפי שהוא שרוי בלא שמחה בזמנינו בעו"ה כו' וא"כ גם מי שהרג את הנפש במקרה ואינו מועד ומפורסם בכך אין אומרים בשביל שחטא יתבטל ממצותו וא"ת כיצד יברך ותחול הברכה הא תירצו בירושלמי שלא תאמר כהן זה שופך דמים מגלה עריות איך אני מתברך ממנו אמר הקב"ה וכי הוא מברכך אני מברכך דכתיב ואני אברכם וכ"ש בשוגג וכ"ש כשמל ומת תחת ידו כו' מ"מ אם הרג במזיד וביד רמה כו' לא ישא את כפיו אפי' עשה תשובה משום דדמו ודם זרעו כו' וזהו כונת המאמר אמר הקב"ה כו' שלא תאמר שאינו כשר כיון שהרג ביד רמה או לפחות צריך טעם שהקב"ה מברכנו לכן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו דהיינו התם דמו ודם זרעו כו' הם תלויים בו ואפי' עשה תשובה לא ישא את כפיו הכא בדין הוא שיטול שכרו שהוא יברך וגם והיתה לו ולזרעו אחריו הברכה מעין המאור' שלו שהיה ביד רמה לקנא לאלהיו אמנם הרב פני שלמה ז"ל כתב בכונת המאמ' בדין הוא שיטול שכרו עם מ"ש התוס' במס' יבמות ובמסכ' סנהדרין בד"ה מעם מזבחי דקאמר הש"ס רציחה תהא דוחה שבת מק"ו ומה עבודה דוחה שבת רציחה דוחה אותה שנאמ' מעם מזבחי תקחנו כו' שבת שנדחה מפני עבודה אינו דין שרציחה תהא דוחה אותו כו' וכתבו התוס' כגון שאין שם כהן אחר והקשו וא"ת דילמא התם משום כו' עיין מ"ש בס' מנחת בכורים ד"ג ע"ב כהן שהרג את הנפש כו' עד מפני מראית העין ע"ש ובזה כתב הרב פני שלמה ז"ל כונת המאמ' דנמצא לפי זה האמור דלא ישא את כפיו חומרא בעלמ' אבל מדין תורה כשר לישא את כפיו ולעשות עבודה וזהו מ"ש בדין הוא שיטול שכרו כיון דמדין תורה נוטל שכרו ע"כ אפי' דמשום חומרא בעלמא אינו ראוי ליטול בכי הא מילתא לא אזלינן בתר חומרא כיון דמדינא מותר

עוד אפשר לומר בדין הוא שיטול שכרו והוא דהדין הוא לענין גטין אם צריך לכתוב פלוני כהן בן פלוני כהן או פ' בן פ' כהן או פ' כהן בן פ' והסכימו הפוסקים דצריך לכתוב לכתחילה פ' כהן בן פ' כהן או לפחות פ' כהן בן פ' דודאי כיון דהוא כהן ודאי אביו כהן אמנם פ' בן פ' כהן אע"ג דכשר מ"מ איכא למיחש שאביו כהן והוא חלל בן גרושה או בן חלוצה משא"כ לגבי כינוי דכינוי אביו סגי גם לשם המגרש כו' וע"ש מ"ש להקשות בזה עיין בס' מטה יוסף לח"מ סי' א' יע"ש באורך. איך שיהיה א"כ גם היה ראוי לכתוב פנחס הכהן בן אלעזר הכהן בן אהרן הכהן או לפחות פנחס הכהן בן אלעזר בן אהרן כי היכי דנימ' דמילת כהן שייך לפנחס שהרי מאחר שכבר עשה המעשה הוזכר בפרשת הקודמת וגם לא קשיא אמאי לא קאמר פנחס הכהן דעדיין לא עשה המעשה אמנם אחר עשית המעשה הכי הי"ל

הו"ל להזכירו פנחס הכהן וזהו מה שקשה לו לבעל המאמר ולזה תירץ שהוא מאמרו יתברך פנחס זה שאינו כהן בדין הוא שיטול שכרו מאחר שהשיב את חמתי כו' והיתה לו ולזרעו אחריו כו' וכיון שהוא הוראת הדין אם כן לכך לא הזכירו קודם זה המאמר בשם כהן עד אחר שהזכיר הדין הזה בפסוק כנז' ואחר כך נתכהן

גם מאמר אחר תמוה בפרשה ויקם מתוך העדה מהיכן עמד אלא שהיו נושאים ונותנים בדבר אם חייב מיתה או לאו וקם פנחס והתנדב ודקדק שניהם זה על גב זה דקשה כמה ענין זה לשאת ולתת אם היה חייב מיתה או לאו דודאי מיתה לא היה חייב אלא קנאים פוגעים בו

והנה הרב משכנות יעקב ז"ל כתב לפי שבא זמרי בטענת בת יתרו מי התירה לך היה אפשר שהיה מעשהו כשוגג ואפשר שלא היה חייב מיתת קנאים וי"א דבין שוגג בין מזיד קנאים פוגעים ולא חלקו ובא פנחס והכריח שמעשהו בזדון לפי שכנס שבטו ובא בפירסום וז"ש ויקם מתוך העדה כשטענת מתוך העדה שהיה בפרסום כו'

ולע"ד ק"ל אם כל ספקם היה שוגג מחמת שאמר בת יתרו מי התירה לך א"כ דאפילו שמשה א"ל אסורה מ"מ ס"ל דמותרת מחמת טענת בת יתרו מי התירה לך אם כן אפילו שעשה מעשהו בפרסים מה ראיה היה לפנחס בזה להתיר ספקם שלא היה שוגג אלא היה סבור שהיה אסורה ובעל אותה ודבריו אינם מובנים אצלי איך שיהיה

אמנם לע"ד נ"ל לומר והוא עמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' איסורי ביאה דין ה' וז"ל ולא עוד אלא אם בא הקנאי להרוג הבועל ונשמט הבועל והרג לקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הבועל נהרג עליו והנה הר"מ סוף הלכות גניבה כתב וכן הגנב שילא כו' עיין בספר פ"הא ח"ב דף ד' ד"ה וכן הגנב עד זה עם זה ודוק

ובזה אפשר לע"ד לומר שהוא כונת המאמר מהיכן עמד אלא שהיו נושאים ונותנים הם בדבר הלכה אם חייב מיתה או לא רוצה לומר אם נהפך זמרי והרגו לפנחס אם נהרג זמרי עליו או לא משום דהיו כל שבט שמעון שם היו מושיעי' אותו שהרי עשרה נסים נעשו לו לפנחס ועל פי הנס היה א"כ אם הרגו זמרי אם היה נהרג עליו או לא ובא פנחס והתנדב רוצה לומר נכנס בספק זה בסכנה עצומה ודקרו שניהם זה על גב זה ופשט להו מחלקותם

עוד אפשר להבין מאמרינו עמ"ש הראב"ד ז"ל שם בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה על מ"ש הר"מ כל הבועל כותית בפרהסיא לעיני עשרה מישראל אם פגעו בו קנאים והרגוהו הרי אלו משובחים וזריזים כתב הראב"ד ז"ל בד"א שהתרו בו ולא פירש אבל אם לא התרו בו לא אמרינן הרי אלו משובחים ע"כ וכתב ה"ה ז"ל דכל שהוא מזיד אינו צריך התראה שלא מצינו התראה אלא לחייבי מיתת בית דין אבל זו הלכה היא ואינם רשאים אלא בשעת מעשה ולא מצינו בפנחס שהתרה לזמרי ומ"מ אפשר שמה שאמרו שהיה לו לפרוש ולא פירש היינו כשהתרה בו פנחס עתה זהו כונת המאמר הנז' אשהיו נושאים ונותנים אם הוא חייב מיתה רוצה לומר דהוי כשאר מיתות בית דין דבעי התראה או לא כיון דהוי מזיד לא שייך התראה כיון דקנאין פוגעים בו משום שאם היו מתרין אותו ודאי היה הורג אותם הוא או שבט שמעון ועל כל זה בא פנחס והתנדב ונשען באלהיו והתרה בו כנז' שהיה לו לפרוש בעת ההתראה ולא פירש

עוד אפשר לומר והוא עם מה שהקשה הרב מעיל שמואל ז"ל בהגהותיו על הר"מ ז"ל פרק י"ב מהלכות איסורי ביאה שמ"ש מרן ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה דכותי הבא על

בת ישראל עיין מ"ש בפ"הא ח"א דף ק"ו ע"א ד"ה עיין מ"ש הרב מעיל שמואל עד ע"ד עלום יותר

ובזה נבא לבאר כונת הפסוק איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה עשית כו' הרי דישראלית דבא עליה גוי לפ' הר"א הגדול קנאי' פוגעי' בו והקי"א דאמתר הנאת עצמו שאני כו' וזהו מ"ש הכתוב איך תאמרי לא נטמאתי דגוי הבא על ישראלית כל שאינו ללכת אחרי הבעלים להעבירו על דת לאו כלום. הוא הרי ראי דרכך בגיא וכמו שפירש רש"י ז"ל מה שעשית מול בית פעור ושם במעשה דזמרי קנאים פוגעים בו והלא אף זאת גם כן ישראלית הבא עליה גוי קנאים פוגעים בו דעי מה עשית בכרה קלה משרכת דרכיה כו' כפי' רש"י שמתנו עגמת כו' ואז מחזקת בהם ולא שייך הנאת עצמם ולא קרקע עולם דרך המפרשים איך תאמרי לא נטמאתי במיגו דאחרי הבעלים לא הלכתי ר"ל במיגו שהיתה יכולה לומר לא שכבתי ראי דרכך בגיא וראי העדים ואין העדים נאמנת ודוק

עוד נאמר פסוק ישמח צדיק כי חזה נקם זה פנחס שנעשו לו כל הנסים הללו אף כי פעמיו ירחץ בדם הרשע לא מפסיל לנביאות כפים ואם יאמר אדם אך פרי לצדיק כמ"ש הרב פני שלמה דהא מיהא שייך שמרא ליתא כי אך יש אלהים שופטים רוצה לומר דהיא הלכה ואין מורין כן ובדין כזה צריך הדיין בעצמו לנקום נקם ולקנאת קנאת ה' תעשה זאת

איך שיהיה נחזור למאמר הנז' הרי דלסברת הא"ת דוקא בפרהסיא חייב כרת לא בצינעא ולסברת הנמקי אף דאינו חייב כרת מיקרי ערוה מן התורה עתה זה היו חלוקים דמהם סוברים שאפילו בצינעא הוא חייב כרת ואם כן הוא פסול לעדות אחר כך כיון דחייב כרת לסברת המעיל שמואל ואחרים היו סוברים שאינו חייב כרת בצנעא ואם כן אינו פסול לעדות כל זה היו חלוקים בענין העדות כשיקום אבל לפגוע בו ולהמיתו לא היו סבורים בא פנחס והתנדב ודקרו זה על גב זה והציל ממחלוקת זה ודוק ועיין בספר נבחר למה לא נקרא זמרי בפ' הקודמת לפי שנקרא על שם מעשיו כמ"ש בש"ס ג' שמות נקרא כו' על שם שנעשה כבילה מוזרת והרב מהר"מ ז"ל כתב על פי זה דזרנ"יר בעילו' כמ"ש והמתין לו פנחס עד שתשש כחו ואינו יודע כי ה' אלהיו עמו ולפי סברת פנחס אמר הפסוק ושם האיש המוכה זמרי רוצה לומר שהמתין להכותו עד שנעשה כבילה מוזרת מרוב בעילו' ובספר כלי חמדה פירש ויבא אחר איש ישראל שהוא המלוה ועובר ולא אחר המדינית שכן הדין הבועל ארמית קנאים פוגעים בו חוקא אלא שבקנאתו פגע בשניהם יחד וזהו מ"ש וידקור את שניהם את איש ישראל כדינו ואת האשה אגב שטפה בקנאתו עכ"ל והקשה הרב הנז' שהרי כתב הרמב"ם ז"ל הלכות איסורי ביאה ישראל הבא על הגויה בין אשת איש בין פנויה נהרגת לפי שבא תקלה על ידו וכן הוא אומר ואת הבהמה תהרוגו וכתיב הן הנה היו לבני ישראל כו' ע"כ

עיין בריש פרשת תצוה

דרוש לפרשת מטות ומסעי

ראשי המטות לבני ישראל ׃ לבני ישראל לאמר זה הדבר ׃

זה הדבר אשר צוה ה'

ילקוט ירמיה סימן ט' אל יתהלל חכם בחכמתו זה משה שאע"פי שעלה למרום וקבל את התורה לא הניח לו מן המיתה אמרו עליו על משה רבינו ע"ה בשעה שא"ל הקב"ה למשה עלה ומות בהר א"ל רבש"ע כתוב בתורתך ביומו תתן שכרו והייתי פועל נאמן לפניך ארבעים שנה ועכשיו

ועכשיו תן לי שכרי א"ל הקב"ה משה רצונך ליטול שכרך בעול' הזה לא כמו שאני פורע לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני במלכות כשומים לעתיד לבא עכל"ה

פתבונן הקדים ליביט ד"יראה את דבר ה' עיר האלהים סלה היא היתה אם כל חי שרתי במדינות מוט התמוטטה ، ישב בדד וידום ואדמה על ראשו ועינוהי מטייפי הנה לא ימוש ולא יתן על בנים שגלו מעל שולחן אביהם דינא דבא ודינא זוטא ، דרך עולב בי כי גדלה חמת ה' בדוקין שבעין ועמודי שמים ירופפו בטילנהו אגב ארעא אנא ה' מלט' ואתה תשמע השמים קול בני ישראל הנאנחים והנאנקי' והיה המחנה הנשאר לפליטה לא במקום אחד ולא שנים מלינו שעיקר הבכי והאנחה של הנביא המקונן עשה בסילוקן של צדיקים גם הנביא ישעיה סי' נ"ג במ"ש לכך יהגה כו והרא"ש ז"ל ד"אז עמ"ש מ' חגיגה איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה איה שוקל שהיו שוקלין קלין וחמורי' איה סופר את המגדלים שהיו שונים הלכות כו' גם במ"ש במדרש אל יחר בו' אולי ימצאון שם עשרה ולמה עשרה כדי כנישה כו' ר"י אומר כאן עשרה ובירושלם אפי' א' שנאמר שוטטו כו' וכתב היפ"ת בירושל' דאיכא ב"ה שני בחד ובא"ל עשרה שדי כנישת לכולם ז"ש לבך כו' איה כו' שאם היה א' ודאי כי את עם נועז לא תראה כו' ר"ל כו' וה"ט דחזה ליון כו' דבירושלם אפי' א'، ובזה נ"ד סילה כו' והפר"ד ז"ל שהרי ב"ה מכפר או אפשר לבך כו' על אבירתינו כו' שהרי אזה כו' וז"ש אל תבכו כו' ר"ל לצדיק אלא להולך כו' שאין מי שידריכיו כו' או אפשר אל תבכו כו' יותר מדאי אפי' שאתה חכם ואין אתה בוכה כי אם על האובדים וגם על הגוף הקדוש ומסוגף כו' לקברות כו' לזה אמר אל תבכו כו' אלא בכו בכו להולך ולא ישוב כו' וראה כו' עמ"ש הרמ"א בפ' עוז והדר כו' והמשל ולע"ד פסוק למאה ואף כי כבר יצא י"ח כשי כאי בתוך ז' מ"מ בכל יום ויום אנחתו גדל כי ז"ש הפסוק בושנו כי שמענו חרפה כסיתה כלימה פנינו כי באו זרים כו' עמ"ש הרא"ם ז"ל בפסוק גם כי היום מרי שחי ידי כבדה על אנחתי ביום שמועה כיום קבורה ויום זכרונם כיום השדים דומייא דחרבן ב"ה וז"ש קשה כו' כחרבן כו' ז"ש מרי שחי כו' ז"ש לע"ד בושנו כו' דומיא אשר כו' כשבאו זדים למקדש כו' ובפרטות העדר הב' המאורות הגדולים אחי ומרחמי לבני ישראל כי זהו נ"ד כנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדני המעלה עדי כו' איך נפלו גבורים בתוך המלחמה יהונתן על במותיך חלל ، די"ל תחילה קאמר אל שאול בכינה כו' ואח"כ איך נפלו גבורים

אמנם הכונה בנות כו' שהיה מרחם עליכם כו' אל שאול בכינה ר"ל בכו עליו השתי כרו' מיתתו ומית' בנו איך נלטע' ג"כ שאול במיתת בנו וכמ"ש ז"ל במ"ש שמואל' אליו מחר אתה ובניך עמי כו' בג"ע ואע"פי כן קבל מאהבה ויצא הוא וג' בניו כו' במ"ש ז"ל אפילו לסעודה מפני עין הרע כו' לא הי"ל להוליך כולם גם במ"ש בפסוק וידבקו פלשתים את שאול ואת בניו שהיו יחד ויכו פלשתים את יהונתן ואבינדב ומלכי שוע בני שאול רוצה לומר משנאתם לשאול ואח"כ ותכבד המלחמה על שאול הרי שראה מיתת בניו ז"ש אל שאול דהי"לל על שאול אלא בכו לו איך נפלו גבורים בנין שנעלב ונתמרמר כמאשר שראה מיתת נר ישראל מר רבי דשיר כב ישראל גבור ואיש מלחמה וזה היה סיבת מיתתו ، או אפשר לומר אל שאול כו' איך נפלו שאם היה יהונתן קיים היינו מתנחמים בו והיה כח לעשות חיל כשאול להלביש אתם כו' וז"ש הלבי ישראל כו' דנוטל צדיק אחד כו' א"כ איך נפלו גבורים ונ"ד דרך הרשב"א ז"ל גאלת בזרוע עמך אלו הצדיקים ואם אינו די בהקזת האחד מקיז

השני כמ"ש בזוהר כי זהו לע"ד אין כאל ישורון כו' ואז"ל ומי כאל ישורון רוכב שמים כו' מעונה כו' לרחם עליהם ומתחת זרועות עולם כו' אלו הצדיקים וע"י זה ויגרש מפניך כו' וישכון ישראל בטח כו' ז"ש ויאמר ללמד את בני ישראל קשת כו' רוצה לומר להוכיח זה את זה מי שיש בידו למחות יען הצבי ישראל אם היו כשרים הוה שני נאחד כמ"ש על במותיך חלל ואיך נפלו גבורים לכן למען ה' צריך שיוכיח זה את זה כו' וכגון זה היה מקונן הנביא איכה יעיב באפו' את בת ציון כו' ולא זכר הדום רגליו כו' דכיון שנחרב בית המקדש אם כן ישראל יהיו כלולים לזה תירץ בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב רוצה לומר בית המקדש،

הרם בעברתו מבצרי בת יהודה הגיע לארץ חילל ממלכה ושריה רוצה לומר חמלתו יתברך על ישר' שלא חמל על נאות הוא בית המקדש כי כשלא יכלו ח"ו ישראל וכמ"ש רמ"ה על פסוק זה

ובזה נ"ל פסוק ירמיה סי' כ"ה והיה כי ימאנו לקחת הכוס מידך לשתות ואמרת אליהם כה אמר ה' שתו תשתו כי הנה בעיר אשר נקרא שמו עליה אנכי מיחל להרע ואתם הנקה תנקו לא תנקו כי חרב אני קורא על כל יושבי הארץ כו' די"ל דלמה יצערו ובאיזה טענה יצלירו ، גם כפל שתו תשתו ונתינת טעם כי הנה בעיר כו' אנכי מיחל מהו המחילה זה על היסוד בה ומהו הנקה תנקו דהי"ל לא תנקו כו'. אלא הכונה אע"ג דיחרב הבית ונכמוהי דבר אינים ערבין יהיה א"כ יהיו נקים ולזה אין רצונם לשתות לזה אמר שתו תשתו שתים רעות חרבן ב"ה וגם בהם יען הנה בעיר אשר נקרא כו' מיחל ואין זה כזה כדי להפרע על הכל לכן ואתם הנקה תנקו מח"ו כליה אבל לא תנקו לגמרי יען הגזירה היתה כי חרב כו' על כל יושבי כו'

אמנם בענין מיתת הצדיקים א"ז מקשים המפרשים כיון דמדין ערבות נגעו בה א"כ אינו מן הדין ליפרע מן הערב תחילה וכמ"ש במשנה פ"י דבתרא דף קע"ג המלוה את חבירו כו' עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג דף ס"ג ע"ד עד ס"ד ע"ד ונטל קנין יע"ש וז"ש שם בע"ד שיטה מ"ד יש ט"ם וצריך להיות והשתעבדים מן התורה ולהאי מילתא דשעבודא שוין הם וכקבלן הוי ולא שמעינן דערב כו' כנ"ל והנה מיתת הצדיקים שהם ערבנים והקב"ה נוטל צדיק אחד שיש בו ליפרע כמה חובות וזהו רחמנותו על ישראל כמ"ש גאלת בזרוע עמך וניחא להו לצדיקים להציל את ישראל אמנם הנתפש היינו שהיה בידו למחות או לתקן ، א"כ זהו שאמר הצדיק אבד שהיה מסגל כו' ואין איש שם על לב למה יומת מה עשה הי"ל ליקח הלוה תחילה אלא אומרים כפרה על הדור כו' וזהו גרמה כי אנשי חסד נאספים בעוונות הרבים ، באין מבין כי מפני הרעה נאסף דהיינו שהיה בידו למחות או לתקן א"כ כל מי שיש בידו למחות כו'

אמנם הטעם הנכון הוא כמ"ש הרב משנה למלך ז"ל פ' כ"ה מה' מלוה דמה מועיל ערבות הבנים מאחר דבידן לגבות מהם אם לעולם אין נפרע מהערב תחילה ותי' דמאחר דמתחילה ידעו דלעולם הקב"ה בידו ליפרע כל צורכו ואפילו הכי שאל ערבים ודאי ע"ז נכנסו ליפרע מהם תחילה מפני שיש בהם לפרוע כו' ובזה פסוק והיה כשמעו את דברי האלה כו' ודוק

דרוש שני

בפרשה לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה א"ר ויחל משה שהתיר נדרו של יוצרו בשעה שעשו ישראל את העגל עמד משה מפייס האלהים

האלהים שימחול להם א"ל כבר נשבעתי זובח לאלהים יחרם וכבר שבועה שיצא' מפי איני מחזירה א"ל רבש"ע ולא נתת לי הפרה של נדרים שנאמר איש כי ידור נדר כו' לא יחל דברו כו' אבל אחרים מוחלין לו בשעת שישאל עליו וכל זקן שמורה הוראה צריך הוא לקיימה מיד נתעטף בטליתו והקב"ה עומד כשואל על נדרו ואומר תוהא אני על הרעה כו' באותה שעה אמר משה מותר לך אין כאן נדר אין כאן שבועה עכל"ה

ידוע הדבר ומפורסם מענין חומר נדרים ושבועות שומר נפשו ירחק מהם והירא את דבר ה' שומר פיו ולשונו ואינו נודר כלל כמ"ש שה"ע טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם כי הנה לכאורה הם דברים מתמיהים כי מי לא ידע בזאת ואדרבא ח"ו רשע מקרי

אמנם אפשר לומר עמ"ש בכתובות דף ע"ז ע"ב עובדא דריב"ל דא"ל אחוי לי דוכתאי כו' ושקל סכיניה שליפא וכי מטא להתם כו' נקטיה בקרנא דגלימא אמר ליה בשבועה דלא אתינא אמר הקב"ה אם איתשיל כו' ליהדר כו' א"ל הב ליה כו' יע"ש נמצא שאם לא היה נשאל להתיר שבועתו היה חייב לחזור כו' א"כ ז"ש טוב אשר לא תדור כו' כלל יותר משתדור ולא תשלם ר"ל דאפשר שתהיה אנוס ומוכרח לישאל עליו א"כ יותר טוב יהי' מי שלא הביא עצמו כלל לידי נדר או שבועה כלל כדי שלא יבא לידי שאלה · כי עפי"ז כתב הרב ניצה לעיתים דף קמ"ז מ"ש הכתוב לא יחל דברו ככל היוצא כו' אם זה האיש שהוא נשבע לא יחל דברו שלא שאל ויתיר אלא יקיים את השבועה אזי ככל היוצא מ"י ולא יתבטל שום דבר מדבריו · ובעל ספר פני יצחק ז"ל כתב במ"ש הכתוב איש כי ידור כו' או כו' על נפשו לא יחל כו' ככל היוצא כו' עם ההוא עובדא דר"י פ"ח דיומא דף פ"ד דר"י חש בצפירנא אזל לגבי ההיא מטרוניתא כו' א"ל אשתבע לי דלא מגלית אשתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא ופריך והא נשבע כו' ושני לאלהא כו' הא לעמו כו' ופריך והא איכא חילול ה' שהיא סבורה כו' ומשני דמגלי לה מעיקרא כו' ז"ש איש כי ידור ומה אמר נדר לה' כמו דההיא דלאלהא דיש' ואתי שפיר דאמר לה' דהי"ל בה' אלא הכונה כאמור אפילו הכי לא יחל דברו משום חילול ה' אבל אם היה כעובדא דר"י דתכף אמר לה מה שאמרתי היינו פירושו כו' אזי ככל היוצא מפיו יעשה ומותר לגלות אלו דבריו · ומ"ש לאסור איסר על נפשו כתב ז"ל עמ"ש הרב ראשית חכמה דאסור להשבע על נפשו שהיא חלק אלוה לכן אמר דגם זה הנ"ל כנדר ושבועה ולא יחל דברו כו'

אמנם לענ"ד שאם אמר נדר לה' הוי נדר גמור וחייב לקיימו ולא דמי לההיא דאמר לאלהא דישראל כו' דצריך לפרש דנשבע בה' אלהי ישראל ולשון לאלהא לאו הכי משום הכי אמרי' שפיר אבל לעמו מגלינן כו' אבל נדר לה' משמע נדר גמור · לכן נ"ל אדרבא דלזה אתא קרא לו' שאם נדר בלשון זה נדר לה' אזי לא יחל דברו אלא ככל היוצא מפיו יעשה ואין לפרש בו שום פירוש אלא אשר בטא בשפתיו צריך לקיים ולא הוי כההיא דלאלהא דישראל כו'

ולענ"ד אפשר לומר מ"ש לא יחל דברו ר"ל שלא ירגיל עצמו בשום שבועה וכההיא דאמרו בש"ס יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בניו שהיה ר"ט רגיל להשבע וקפח כו' א"ל בן בת יש לו וכל זונה כו' הרי שאעפ"י שהיה נשבע באמת מ"מ נתקיים ח"ו לזה אמר לא יחל דברו יען כי אפי' נשבע באמת ככל היוצ' מפיו יעשה שדבריו ח"ו יתקיימו לכן יהיה זהיר כו'

אמנם כונת מאמרינו דהדיוקים מבוארים בפירטות מאח' שאמר הש"ית דבר שבועה שיצא מפי איני מחזיר' א"כ מה מכריח אותו משום דיש הפרה בעולם · גם דיוק מ"ש נתת לי הפרה של נדרים · גם כל זקן שמורה כו' צריך הוא לקיימה כו' אלא אפשר לומר עמ"ש הרב הקדוש האר"י ז"ל בפ' נדרו ושלמו כו' יובילו שי כו' דפתח לנוכח וסיים שלא לנוכח לכן פירש ז"ל דאע"ג דטוב ויפה לתת צדקה בחשאי ושלא להוציא מפיו נדר מ"מ לתועלת הנמשך טוב שידרו וישלמו אפי' מסביביו של הקב"ה שהם הצדיקים כדי שאחרים ילמדו מהם ביתר שאת ז"ש יובילו שי למורא השומעים וכן כתב בפסוק אבא ביתך בעולות דהיינו כהלל שהיה מביא בהמתו לפתח העזרה ומקדישה ובזה ודאי אשלם לך נדרי ולא אתי לידי שבחה אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי דהיינו דגם בשעת צרה הותר לנדור ובאלו ב' ענייני' היה נודר נמצא דכדי שילמדו ממנו לצורך מצוה אזי אדרבא הכשרים והצדיקים מצוה להם לנדור כי בזה נ"ל כונת הפסוק וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר כו' והדיוקים מבוארים אמאי לא אמר כשאר דבורים וידבר ה' אל משה כו' גם מ"ש אל ראשי כו' לבני ישראל לאמר כו'

אמנם הכונה י"ל עם מ"ש דלעולם יהיה זהיר האדם שלא ידור כלל ודוקא ראשי המטות הצדיקים ראשים לנדור ולהוציא בשפתותיה' הנדר כדי שילמדו ז"ש לבני ישראל לאמר ר"ל מה שנדר שהוא בדבר מצוה · וז"ש במאמרינו שאפי' שאמר הש"ית דבר שבועה שיצא מפי איני מחזיר' מ"מ א"ל מרע"ה רבש"ע לא נתת לי הפרה שאמרת שהראשים מצוה עליהם לידור זקן כדי שילמדו ואמרת לא יחל הוא אינו מוחל אבל אחרי' מוחלי' כדי שילמדו דלדבר מצוה מותר להתי' ולכן אמר זקן שמורה הוראה ר"ל להתיר צריך הוא לקיימה דאי לא תימא הכי יאמרו מחמיר על עצמו ומיקל לאחרי ולא ישמעו לו לכן נתעטף כו' והקב"ה עומד כשואל כו' ואמ' למרע"ה מותר לך כו' אין כאן כו' אמנם אחר ההפרה מ"ש בקרא וה' יסלח לה כבר רש"י ז"ל כתב בזה דאיירי כגון דשמע בעלה והפר והיא לא ידעה ועוברת על נדרה זו היא שצריכ' סליחה ואם המופרים צריכים כו'

אמנם אמאי חזר א"כ פעם ב' לו' בפ' ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו כו' אישה הפרם וה' יסלח לה דהתם במאי קמיירי ומה חידש יותר אמנם אפשר לומר עמ"ש מרן בש"ע י"ד סי' רל"ד ס' כ"ד מפרים נדרים בשבת אעפ"י שאינם לצורך השבת וצריך לתת טעם אמאי חכם אינו יכול להתיר אלא לצורך השבת כמ"ש סי' רכ"ח ס"ג ובא"ח סי' שמ"א אלא היינו טעמא דבעל שאני כיון שאינו מפר אלא עד שתחשך ואם לא יפר היום שוב אינו יכול להפר וכן הביאו רש"י בפירוש החומש בפסוק מיום אל יום עיין בפ"ח ח"ג דף מ"ה ע"ג ד"ה הפרת נדרים ע"ש

איך שיהיה הנה כבר כתבנו דטעם דמפר בשבת אפי' דברי' שאינם לצורך השבת משום דהיא גרמה שנדרה בשבת ואם לא יפר היום שוב לא יפר א"כ ז"ש הכתוב ואם הפר כו' ביום שמעו כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה לא יקום אישה הפרם וה' יסלח לה די"ל כאמור דמה איירי הכא דחזר לומר וה' יסלח לה · מה גם דלעיל אמר לא יקום וה' יסלח לה וכאן אמר לא יקום אישה הפרם וה' יסלח לה כו'

אמנם יובן עמ"ש ואם הפר כו' דוקא בעלה שהפרה ביום שומעו אזי כל מוצא שפתיה לנדריה אפילו בשבת והם דברים שאינם לצורך השבת אפילו הכי מהני מ"מ אישה הפרם דאפילו שהוא המפר בשבת מ"מ אין עליו עון יען היא גרמה שנדרה בשבת וצריך להפר ביום שומעו משום הכי הוא הפר והיא צריכה כפרה

אמנם להבין פסוק כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש

אישה יקימנו ואישה יפרנו , ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום והקים את כל נדריה או את כל אסריה כו' הקים אות' כי החריש לה ביום שמעו . הדיוקים מבוארים בפרשו' מ"ש אישה יקימנו ואישה כו' דאעיקרא הוא מיותר מאחר שכבר פירש ההקם וההפרה בהדיא גם מ"ש הקים כי החריש דהי"לל כי הקים אותם שהרי אמר והקים את כל נדריה כו' אלא אפשר לומר עמ"ש מרן בש"ע י"ד סי' רל"ד ס' כ"ג דבעל שהקים נדרי אשתו והלכה לפני ג' הדיוטות והתרו לה מותר וכתב מור"ם ז"ל וי"א דאין חכם או ג' הדיוטות מתירין אחר הקמת הבעל אבל אם לא הפר הבעל אלא החריש יכול חכם או ג' הדיוטות להתיר . ובסעיף מ"ט כתב מרן דהבעל אחר שהקי' אותם אפי' לאחר כמה ימים יכול להשאל על הקמתו ומפר וי"א שאינו יכול להשאל על ההקם אלא ביום השמועה יע"ש זהו שאמר כל נדר וכל כו' אישה יקימנו ואישה יפרנו ר"ל דאפילו שכבר הקים אותם יכול להפר אח"כ דהיינו ע"י שאלה אמנם אם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום שלא שאל התרה ביום ההקמה וז"ש והקים את כל כו' דר"ל דהקים ואח"כ החריש שלא נשאל שוב אינו יכול להפר יען כי החריש לה ביום שומעו ר"ל שלא שאל התרה ביום שומעו שוב אינו יכול להפר או י"ל הקים אותם כי החריש לה ביום שומעו ר"ל דוקא בעלה הקים אותם אבל חכם יכול להתיר והיינו דוקא כשהחריש לבד אבל אם הקים בהדיא לא

או אפשר לומר הקים אותם דוקא בעלה אבל חכם יתיר אפילו הקים אותם יכול חכם להתיר דומייא כי החריש לה שחכם מתיר הכא נמי אחר הקיום נמי חכם מתיר

אמנם בש"ם בפסוק אישה יקימנו ואישה יפירנו לענין הפרה ע"י שליח דדוקא דייק קרא בעל ולא שליח וכן נמי דרשו גבי שמירה בבעלים דוקא בעליו כדאי' במציעא דף כ"ו א"ל רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי יעיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג דס"ה ע"ג ד"ה האומר לשלוחו כו' ע"ש הענין , חזרתי לנושא מקדם ל"א י"אל ד"ברנ כ"כל היוצא מפיו מ"ת אלול דצריך אזהרה יתירה בדיבור כחסידים הראשונים שהיו כותבים כו' ולא היו מדברים מ' יום כו' או לא יחל כו'

פרשת דברים

ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה רב לכם כו'

תנחומא הביאו הרב מהר"ש יפה פ' ויצא פ' ע"ב סי' ה' אמר רשב"ן מסורת הוא בידינו שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל למה שאם באו' השבטי' לדין עם עשו לומר לו למה רדפת את אחיך הוא אומר להם למה רדפתם את יוסף אחיכם ואינם מעולים ממנו וכיון שהוא בא אצל יוסף אומר לו למה רדפת את אחיך ואינו יכול להשיבו שעשה לך רעה גם אחי שלמו לי רעה ואני שילמתי להם טובה מיד הוא שותק ועליו הכתוב אומר הנה היו כקש אש שרפתם ולא יצילו את נפשם מיד להבה הן הנה כקש זה עשו שנאמר ובית עשו לקש אש שרפתם זה יעקב שנאמר בית יעקב אש ולא יצילו את נפשם מיד להבה זה יוסף שנאמר ובית יוסף להבה זה כתוב בו נער וזה כתוב בו קטן יבא זה ויפול ביד זה עכל"ה

יתבונן האדם ויתן אל לבו הימים האלה נזכרים ונעשים אבל גדול ליהודים כי שחה לעפר נפשינו דבקה לארץ בטנינו בית קדשינו ותפארתינו ולו האמינו מלכי ארץ אם יתמהמה חכה לו יקם ה' את דברו והשיב מעליו אפו להושיע את ישראל ושבו בנים לגבולם ומנחה תרשיש ואיים מנחה ישיבו מעולם ועד עולם כי"רא כמו שמצינו במדרש כרמי שלי לפני לעתיד לבא מביא הקב"ה את כל האומות במשפט ואומר להם כרמי אע"פי שמסרתיו בידכם שלי הוא שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל ולפני בא כל מה שחטפתם מהם ולא נכחד ממני מה שגנבתם מהם והם משיבים ואומרים האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו כמו שנהנה מן ההקדש שמשלם קרן וחומש אף אנו נשלם על קדש ישראל לה' קרן וחומש שנאמר האלף כו' ומאתים כו' אלו ת"ח שנאמר כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואתננה ומאתים הם חומשו של קרן ע"כ

וראיתי להרב פרשת דרכים דף כ"ז ע"ד שתמה על רש"י ז"ל שהביא בפי' הפסוק אגדה זו והיא דלא כהלכתא דהא אנן קי"ל דהחומש הוא מלבר שהוא רביע הקרן ואם כן באלף שלקחו הגוים היה להם ליתן מאתים וחמשים ומאנה הנחם נפשו ז"ל בעבור החמשים והנה לע"ד אין הכי נמי דאליבא דהלכתא צריך ר"ן מ"מ כיון דקרא לא כתיב אלא מאתים א"כ איך תירש הפ' ביותר ממאתים והנה במאמר היה אפשר לדחוק ולומר דדריש לקרא הכי האלף לך שלמה שהוא מלך המשיח ומאתים מאלו האלף הם לנוטרים את פריו שהם הת"ח משום דכתיב ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואתננה ונ"ש המאמר ומאתים הם חומשו של קרן רוצה לומר אלו המאתים אינם אחרים רק אותם המאתים מהאלף עצמם שהם חומשו של קרן שהוא שמונה מאות והיינו חומש מלבר אליבא דהלכתא ואם כן הוקשה לרב דבשלמא המאמר או אתי אליבא דרבי יונתן דס"ל דחומש היינו מלגאו וחומש האלף הם מאתים או נפרש כמ"ש ונדחק במאמר לפרשו כרבי יאשיה אמנם לדברי רש"י ז"ל שכתב בהדיא ועוד נוסיף מאתים כו' וחומש האלף הם מאתים ודאי אתי דלא כהלכתא

והנה ראיתי להרב תי"ט עיין מ"ש בפרי האדמה ח"ג בתוס' הבכורים דף ע"א ריש ע"ד עד ותמיהתיו יע"ש איך שיהיה הנה הרב הנז' בספר פרשת דרכים דקדק בפסו' הבא אחריו היושבת בגנים חברים מקשיבים כו' ודרשי ליה בש"ם במסכת שבת ומסכת בתרא דהנהו חברים היינו ת"ח דמאי שיאטייהו דת"ח בגנות ופרדסים ואמר דיובן עם מאמר ב"ר דאמר לו חד עם הארץ לרבי הושעיא כל אותם הדורונות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין אומות העולם להחזי' למלך המשיח לעתיד לבא מ"ט מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו ע"כ

והנה במאמר זה מטי לה משם מהר"ש פרימו ז"ל שהיה מק' דמה זו ההבטחה שיביאו למלך המשיח איום ונורא שמית לדקנו עזים מאתים כו' ועוד מ"ש גם שמסר לכל תיש עזים עשר כו' שאין דרך לשולחי מנחה לדקדק באלו הדברי' ותירץ מהר"ש ז"ל דהכל דבר א' דאין הכונה שיביאו למלך המשיח עזים מאתים ותישים עשרים אלא שהביא דפרק תעניות דר' חנינא בן דוסא דהניח לו לאדם א' תרנגולים ופרו בלים ותרנגולים זקנה בדמיהם עזים ונתנם לו הכא נמי אותה מנחה שהביא יעקב אבינו לעשו הם ולדותיהם וולדי ולדותיה' עתידין אומות העולם להביא למלך המשיח וזה ידע אבינו יעקב ולכך שלחם כסדר אדם עושה בשלו אלו דברי מהר"ש ז"ל אמנם הרב פרשת דרכים כתב דזה ג"כ שהבטיחנו הכתוב דכל מה שגנבו וחמסו עתידין לשלם היינו הם ופרותיה' ופירי פירותיהם עד סוף העולם דאי לא תימא הכי מהיכא תיתי שלא ישלמו מה שלקחו ודבר זה הוא הבטחה גדול משום שהיה סלקא דעתין דאין לשלם אלא אם כן הרויחו ועשו פירות במה שלקחו אבל אם לא עשו פירות אין להם לשלם אלא הקרן בלבד אמנם תנן במציעא דף ק"ד המקבל שדה מחבירו והובירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו שכך

בנתנו אם אוסיף ואם לא אעשיר אשלם במיטבא וכתבו המורים ז"ל דאע"פי שלא כתב כמי שכתב דמי דכתנאי בית דין דמי

ועל פי זה כתב דזהו מ"ש הכתוב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים כו' דהיינו קרן ופירות ופירות פירותיהם ואפי' אם לא עשו פירות השלימים ושמין להם מה שהיו ראוים לעשות וזהו שאמר היושבת בגנים חברים מקשיבים דכ"ל לחברים שהם התלמידי חכמים מה הוא הדין ביושבת בגנים והוכירה דכי היכי דהתם שמין להם כו' הכא נמי שמין להם כמה פירות היו ראוים לעשות ומיטלים לעתיד לבא התלמידי חכמים כמ"ש כי ליושבים כו' יהיה סחרה ואתננה כו' והואיל ואתא לידן האי סוגיא עיין מ"ש בפ"א ח"ג דף ס"א ע"א שיטה ך' עד סוף ע"ב יע"ש

ועל פי האמור אפשר לומר רמז מ"ש הכתוב הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכמי שכיר ימיו דכ"ל זמן קבוע בקבלת הפעולה לעשות ואם אוכירה ולא עשה חייב לשלם במיטבא דכתנאי בית דין דמי אמנם בחושבי שהוא כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו דיכול לחזור אפילו בחצי היום כן הנחלתי לירחי שוא ולילות עמל מנו לי ולא עשיתי פעולה כראוי דמחויב אני לשלם במיטבא ואפשר דזהו גם כן מ"ש ז"ל במשנת חסידים לא עליך המלאכה לגמור רוצה לומר שאפילו לא יגמור כיון שמחוייב לשלם במיטבא אפילו שאינו עושה אותה מלאכה יש לו תשלומין ואין אתה בן חורין ליבטל ממנה ר"ל שפטור לגמרי היינו כנגד ולא אעביד שאפי' שעושה אותה צריך שיעשה אותה כראוי לעשו' ואם למדת תור' הרבה נותנין לך שכר הרבה כו' היינו כההיא דזרעא חיטי והכליחו דשייף עלמו יותר מכחו ולהכי קאמר ונאמן הוא בעל מלאכתך כו' דהיינו משום דהתם פריך אטו ארעא לא שבקא לאפוקי מזה אמר אעפ"י שבשיעתו ית' הוא מה שעשי' אפילו הכי נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כאלו אתה עושהו לבדך כיר"א

דרוש שני

בעבר הירדן ושבתם איש לירושתו אשר נתתי לכם איש לירוש' ואיש לירושתו אשר נתתי לכם

בגמרא פ"ק דגיטין שלחו ליה למר עוקבא זימרא מנ"ל דאסיר שרטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל בעמים ולשלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר שכרו לשותיו אי מההוא הוה אמינא ה"מ זימרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל עכל"ה

יתבונן האדם ויתן ה' אל לבו אימים האלה הנזכרים ונעשי' אבל גדול ליהודי' נשכבה בבושתינו ותכסנו כלימתנו כי עונותינו חרבה עירנו וש"מס מקדשינו כי זהו מ"ש הרב מהרי"ט ז"ל בפסוק עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי ר"ל כי אופן זכרון האנינות והאנחה לא תהיה על איבוד עושרינו וגדולתינו ושעבוד הגוים עלינו מלד עלמם של צרות דקתוקף המרירות והכאב תהיה על כי אנחנו גרמנו לאבל בעלמינו כי עונותינו הטו אלה וחטאתינו מנעו הטוב ממנו ז"ש מהרימ"ט ז"ל עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי בנות עירי הם שכיני ישראל א"ה השכנים הרעים כו' ועמון ומואב ואדום שקרא בנות , כמ"ש ונתתי אותם לך להם לבנו' והמה צררו את ישראל לזה אמר עיני ר"ל מה שהלכתי אחרי עיני כו' היא שעוללה לנפשי להביא עלי כו' מכל בנות כו' ר"ל מכל מה שעשו לי אויבי ז"ש תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך ר"ל אין לבכות על הגלות והצרות כו' כי בזה לא יבא לדרך המוסר אלא תיסרך רעתך כי עונותינו כו' ומשובותיך אשר

סובבה לכם כאמיר לבלתי שמוע כו' כמ"ש הפכם ושלוח כו' כמ"ש מסובת פתאים תהרגם זהו המרירות הגדול איך האדם בידו יגרום יסורין ומיתה ושבר גדול כו' ולא על כבורינו א"נ רק על חילול ה"ו כו' בחרבן הבית , וגם בעונותינו גרמנו כו' וכמ"ש בספרי ושברתם את שמם כו' לא תעשון כן כו' אמר ר"ג וכי תעלה כו' שישראל כו' אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו למקדש אבותינו שיחרב , והקשו המפרשי' ז"ל מאי ק"ל הרי הזהירה התורה נמי ונוקב כו' וכיולא ותי' בס' לידה לדרך דהתם מזהיר ליחיד ונוקב כו' משא"כ הכא דאיירי לכל ישראל ולכך אמר וכי תעלה כו' שכל ישראל כו' ומהרי"ך ז"ל כתב מדכתיב לא תעשון כו' לה' אלהיכם דכיון שהם מאמינים אלהותו ית' היכי ס"ד כו'

ולע"ד הכונה יען התנא אחר אמר דזהו הזהרה לנותץ אבן מן המזבח כו' ועלה קאמר ר' ישמעאל כמ"ש כן רש"י ז"ל דהיכי ס"ד שלא יכוין לשום עברה אלא נותץ אבן כו' שאם יכפור יכתוץ כולו וכיוצא ואינו סברא לומר כדי ליקח האבן שהרי וכי תעלה כו' שישראל נותצין כו' אלא שלא תעשו כו' נמלא החיוב לשים על לב איך האדם המעלה בראש מרומים בהיכל המלך בביתו ובחומותיו יד ושם ואפועל כפיו נטרד ונגרם בבושת פנים וכבודו לקלון כו' ופניו לא חשכו רוק , אל נהי כמת אשר אין שברו הרגיש לאחות א"ר בסכלות למהוך ביין כו' למען נשכח צרותינו שמ"ש וישכח רישי דאיש כזה טוב ממנו הנפל , כי ע"כ ישראל אשר נקראו בנים ידידים כמ"ש בני בכורי כו' אשר השיגו כמה מעלות טובות כו' כמ"ש נודע ביהודה כו' ויהי בשלם כו' יאות למבכי לילה ויומם בפרטות בימים הללו אשר ארעו לנו כו' בפרטו' פע"הק ירושלם ת"ו דהוי כמי שמתו מוטל לפניו וז"ש דהע"ה על נהרות בבל שם ישבנו כו' כי אדרבא בעת היסורין והיגונות בתוקפם נסתם מעיין הדמעה ואדרבא בהתיישב כמעט קט מטחה אזי יתאמץ לבכות על העבר ועל כל מה שבא עלינו ז"ש שם ישבנו כו' כי מקודם היו בדרכים כו' כמ"ש במורש אמנם ביושבים על נהרות בבל שם כו' גם בכינו בזוכרינו את ציון כו' וכמ"ש מהרי"ט ז"ל כי ג' דברים קשים שאלו מהם כו' א' דברי שיר לשמח ליבם , ב' שהמשוררים ירימו קולם בשמחה כמ"ש ותוללינו שמחה שלא ידמה לקול בוכים , ג' שיהיו השירים אשר היו משוררים בב"ה משם ז"ש משיר ציון ; ולכן השיבו איך נשיר כו' שזאת הג' היא קשה מכולם . ויען השיר הוא בשני פנים שירה בכלי או שירה בפה , ונקדים מאי דאיתא בש"ס פ"ק דגיטין הנז"ל במאמרינו עיין מ"ש בפ"א ח"ג בחידושי על הר"מ בפ"ה מה' תעניות דין י"ד ד"ה וכן גזרו עד אם דוקא בבית הכנסת יע"ש , מכמו שזכינו של"ית שנתקן מלוה רבה כזו אשר לא היתה כזאת ובמעלה וגדולה מלוה הזאת באר היטב האריך הרחיב הרב ראשית חכמה ז"ל בשער האהבה כמה מעלות טובות בפרטות דבקות נפשו באלהיו , ומעוררים חשק ואהבה בין ישראל לאביהם שבשמים , וגורם שלא ישלוט בבשרו רימה בקבר , כמ"ש לכן שמח לבי כו' אף בשרי ישכון לבטח כו' וכ"כ ח"ו להפך לשומעיהם דברי שיר לתענוג ח"ו וכמו שהזהיר ב"ת בס' השר לקרות בבל יום מענה איוב ויען ה' את איוב מן הסערה כו' בפרטות מ"ש הר"ח בקריאת התהלים כנגד כל שירה וזמרה לפי שאין אנו יודעים לסדר שבחים כו' בפרטות עסק התורה בפרטות בלילה שהיא רינה שמחה וזמרה כמ"ש בלילה שירה עמי וא"ז"ל אין רינה של תורה אלא בלילה , ובזוהר אמר מאן דידע לשבחא למאריה וליחדא שמיה חביב הוא לעילא ונחמל הוא למטה וקב"ה משתבח ביה כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר יע"ש והמג"א כתב משם מהרי"ל ז"ל אפי' הוראו' בבית מרענ' לא התירו אלא דוקא בב"ה ואם לאו תורה חוגרת שק כו'

ואומר כו' כעין זמר כו' ודוקא פיוטים שנתקנו על הסעודה כו' ולכך כתבו משם האר"י ז"ל שאפי' פיוטים קדמונים כו' יע"ש כמ"ש הר"ח דף קל"א מ'פסיקתא אמר ירמיהו כשהייתי עולה כו' עד שישו כו' כל המתאבלי' כו' ז"ש ופדויי ה' ישובון ובאו כו' ברינה דאז ימלא כו' ונמו כו' דק' דהי"לל תחילה ונסו ואח"כ ישיגו אלא ר"ל כ"כ יהיה השירות שאפי' משהוא ביגון כו'. אז הוא שמח כו' ההרים כו'

פרשת עקב

ה' אלהיך הוא העובר לפניך אש אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם כאשר דבר ה' אלהיך לך

בגמרא מס' חולין א"ר אבהו אין העולם מתקיים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר ומתחת זרועות עולם

אל אמונה ואין עול עושה אמונה ובהם הוא חפץ ולענוים יתן חן מגן הוא לכל החוסים אפכי רבים לאחמיש ע"פ מדותיהן הקדושים אוחזים מעשה אבותי' בידיהן דלא לאחזוקי טיבותא לנפשייהו הולכים בתמים מידת קונם יש כם הוא מקומו של עולם ושמי השמי' הוא יכלכלהו ולפי רוב הענוה יושב בשערי'ם של ת"ח. כי זהו מ"ש הרב כלי יקר על התורה בפרשת ראה בפסוק אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אלהיה'על ההרים הרמים כו' לא תעשון כן לה' אלהיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ה' כו' לשכנו תדרשו ובאת שמה כו' כי הנה הוקשה לרז"ל דמ"ש ר"ג וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם שיתחרב ב"ה כו' אמנם הרב ז"ל כתב כי הנה דרך האומות לבחור להם ההרים הרמים ועץ רענן כי אין הע"ז מכבד את המקום רק המקום מכבד ולכן דורשים אל תטעות בבוחרים ביותר מאחר הטעות ולפי שהמקום היא סיבה גדול' לעבודה זו ע"כ אמר אבד תאבדון כו' אבל אתם לא תעשון כן לה' אלהיכם כי אין אתם הבוחרים רק הוא הבוחר כמ"ש כי אם אל המקום אשר יבחר כי אין כבודו ית' תלוי במקום אלא הוא מכבד את מקומו לפיכך לשכנו תדרשו ובאת שמה דהיינו איזה מקום שכינתו דוקא לזה תדרשו

אמנם לע"ד יובן עם מ"ש הרב כמהרח"א בספ'חנני אלהי' בפ' פרשתינו ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו כו' עמ"ש הטור י"ד סימן קמ"ה דכשהוקלה הבית לע"ז אפילו הוליאו הע"ז מהבית אסור אלא אם כן הוליאה דרך ביטול רולה לומר שלא להכניס שם עוד ע"ז וכתב מרן בב"י דבר פשוט הוא בעיני דהא דמהני שהוליאה שלא להכניסה עוד היינו בהוליאה הגוי אבל הוליאה ישראל לא מהני לבטל מבית זה דין משמש ע"ז

והנה הרב כתב כי יובן עם סיום הדין ואם היא של ישראל אין לה ביטול וזהו כונת הפסוק ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו אתה תהיה הבית להיות כע"ז עלמה שקן לע"ז תשקלנו לבית תעב לע"ז תתעבנו לבית. וא"ת אחר. שתוליא הע"ז מהבית הותר כגוונא דגוי שהוליאה דרך ביטול ת"ל כי חרם הוא לעולם כי בע"ז של ישראל אין לה ביטול כי דוקא גוי שהכניסה ואחר כך הוליאה דרך ביטול מהני משא"כ בישראל כשהכניסה והקלה הבית לע"ז ואין לה ביטול יע"ש

ולע"ד אף על גב דלא נתכוון הישראל לעבוד אותה אלא שהכניסה לביתו הע"ז דרך קבע שתהיה שם אפילו לנכאי כיון שהוא דרך קבע כבר נאסר הבית ואפילו אם יוליאנה הישראל כיון שלא הכניסה והוליאה גוי דרך ביטול לא מהני זהו מ"ש הכתוב פסילי אלהיהם תשרפון כו' לא תחמוד כו' ולקחת לך כי ודאי איסור גמור הוא אלא אפילו לנכאי לא תביא תועבה אל ביתך להיות שם דרך קבע אפילו לנכאי יען תהיה הבית להיות כמוהו ואחר כך כדרך שקן לע"ז ותשקלנו לבית כמ"ש מרן בב"י דכיון דלא הכניסה והוליאה הגוי דרך ביטול לא מהני

ובזה אפשר לומר כונת הפסוק אבד תאבדון את כל המקומו' אשר עבדו שם הגוים דאע"ג דלא עבדו למקום ממש רק אלהיהם על ההרים כו'מ"מ כיון שנעשו מוקלה לע"ז לא מהני יען אתם יורשים וכשהישראל יוליא משם הע"ז להתיר הבית לא מהני והבית עלמו אסור לכן ונתלתם את מזבחותם כו' אמנם הר"ב פרשת דרכים כתב דרך ענוים דף ל"ג ע"ד עמ"ש פרק כל הללמים דף מ"ה הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות הם מותרים כו' דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומותר לחצוב אבנים מההרים עלמם שנאבדו משום דמחובר אין נאסר ואמרינן בגמ'בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למזבח יש נעבד במחובר אצל גבוה דומיא דבעלי חיים דאע"ג דמותר להדיוט אסור לגבוה או אין נעבד במחובר אצל גבוה ואת"ל יש נעבד האי נעבד דלאו גופיה להקרבה אלא מכשירין מכשירין בקרבן הו לאו ופשטיה דיש נעבד במחובר אצל גבוה וכן פירש הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' איסורי מזבח המשתחוה להר אע"פי שהוא מותר בהנאה אבניו אסורים למזבח כי בזה כתב הרב ז"ל כונת כפ' אבד תאבדון כו' על ההרים כו' דמינה ילפינן דההרים עלמם מותרים בהנאה לזה סיים הפ' לא תעשון כן לה' אלהיכ' משום דיש במחובר נעבד אצל גבוה ואבניו אסורים למזבח

והנה הרב ז"ל שם תמה על הרב יפ"ת מ"ש פרשת ויחי פרשה צ"ט סי' א' על פ' למה תרצדון ה"ג כו' כולכם גבנונים כמ"ש או גבן או דק כולכם נעשים ע"ז על ראשיכם כו' דהקשה היפ"ת ז"ל ואע"ג דקרקע עולם אינה נאסרת לענין שכינה גנאי הדבר דהשרה שכינה במקו' שנעשה ע"ז או כדי שלא יטעו עובדי ע"ז דמשפע הע"ז שרתה שכינה ע"כ ותמה הרב פ"ד ז"ל שהרי אמרו בש"ס דיש נעבד במחוב' אצל גבוה ואין לך דבר של גבוה כירידת ה' על הר סיני וכן בירושלמי אמרו עיין מ"ש בפ"א ח"א בחידושי בה' ע"ז פ"ח דין א' מדין הגן' עד דבר בש' נקודות הכסף ישב דבריו יע"ש ודוק. כי עפ"י האמור יובן רמז שמך בפ' כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות ב"כ דיש לדקדק מאחר כי עזבו ה' אין לך רעה גדולה מזו ובה כלול כל הרעות מה גם עזבו מקור מים כו' לחצוב כו' והם האם אין להם עינים להבחין ומאי כפל בורות כו'

אמנם ידוע כי באותו הזמן היו ישראל עובדין את המים והבבואה שלהם אשר בתוך המים וכיולא כמ"ש רד"ק בשופטים סי' ו' לזה אמר שתים רעות מלבד כי אותי עזבו וגם עזבו מקור מים חיים שאם היו עובדים למקור מים חיים אינו נאסר ולאו ע"ז מקרי כמ"ש רש"י בע"ז דף מ"ב בפירוש' הראשון אלא בקשו לחצוב להם בורות כמ"ש הפרישה י"ד סי' קמ"ה דשל רבים אין נאסרים לפי שאינם תפורים לשם ע"ז ושל יחיד נאסרים לפי שתפורי' לשם ע"ז זהו מ"ש לחצוב להם שהם לכל יחיד ויחיד וגם אפי' לסברת הט"ז דפליג עליו וקאמר דאפי"ה אין מחובר נאסר ומ"ש דאפי' לשם ע"ז נאסר היינו למשתחוה לבור עלמו לא למי' לז"א בורות נשברי' אשר לא יכילו המי' דהיינו אליבא דכ"ע כשהיא החפירה עלמה לע"ז דנאסר אפי' מחובר נמלא מלבד דרכם הרע גם לעשותו בקלקולו היותר גמור. וכן כתב רד"ק כנז' דבימי גדעון היו עובדים למים ולבבואה שלהם הנראת במים כיעפי"ז ידוייק רמז הפ' שם שופטים סי' ז' ויאמר ה' אל גדעון כו' הורד

אותם אל המים ואצרפנו לך שם והיה אשר היה אומר אליך זה ילך אתך הוא ילך אתך ואשר אומר אליך זה לא ילך אתך הוא לא ילך ויורד את העם אל המים ויאמר ה' כו' כל אשר ילק בלשונו מן המים כאשר ילק הכלב תציג לבד וכל אשר יכרע על ברכיו משתות ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם ש' איש וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים ויאמר ה' בש' איש המלקקים אושיע אתכם כו' כי הנה הדיוקים מבוארים כי מה זה הבחינה בשתיית המים מה גם כפל אשר יאמר ילך הוא ילך כו' גם הי"ל ילך מה הוא ילך. גם לחזור ואשר יאמר לא ילך כו' גם דנראה דהמלקקים הם רשעים כאשר ילק הכלב דהיינו בלשונו וכל אשר יכרע הוא כשר ואח"כ ראינו כי המלקקים היו הכשרים שלקקו בידם והכורעים היו הרשעים ורבו הפירושי' כמ"ש בס' כלי יקר שם

ולע"ד הייני דבא הכתוב להודיע הניסיון אע"פי שגם הם ישמעו זה הניסיון אל יבינו להשמר עצמם לכן אמר אשר אומר אליך זה ילך הוא ילך ר"ל תדע כי מטוב לבו הולך וכשר והפך לרשע כי הוא ילך רק מראה לפנים ולבו בל עמך לכן אמר אשר ילך כו' וכל אשר לא יכרע כו' כנר' כאשר ילק ככלב דוקא הוא רשע ואשר יכרע ושתה צדיק דאל"כ כל הרוצה לשתות מוכרח לכרוע ולכן מהם לקקו בידם ומהם כרעו לשתות מים דרך שתיה ולא לקקו באופן כי נגמר שלקיקה בחושבם כי מ"ש הלוקק ככלב הם הרשעים אמנם הכונה לא כן היתה רק כי כל השותה מים מהמעיין עצמו בפיו או בלשונו אפי' שהמים הם ע"ז אין איסור בדבר כי אינם נאסרים מים של רבים אמנם אם טפחינהו בידיה כבר כתבנו דאפי' במים של רבים נאסרים דאז מיקרו של יחיד ועיין מ"ש בס' מקראי קדש ז"ל דף קי"ו באורך יע"ש בסוגיית ע"ז דף כ"ט יע"ש אולם שרי' הש"ך י"ד קמ"ה ובס' נקודו' הכסף שם דהלכה כריש לקיש בזה לגבי ר"י דאפי' שם נאסרי' ובזה א"ל אם תרצה לידע בין צדיק לרשע תראה כי הרשעים הם נזהרים שלא בחנו בהם ולכך שותים מהמעיין עצמו שאין שום איסור כי אינן נאסרים ומראים עצמם חסידות גמור אדרבא הן הם הרשעים לא כן אותם המלקקים בידם אל פיהם דהיכ' דטפחינהו בידין נאסרי' וא"כ הי"ל להזהר בשותה שעה להראו' עצמם כשרים אלו מחמת כי אינם יודעים בטיב עבודת הע"ז וחושבים כי דוקא לנבואה שלהם עובדים כי זה היה המפורס' להם כמ"ש המדרש וא"כ כשרים ולהכי לקקו בידם אל פיהם ולכן נבחנו לכשרים וזכאים

והנה להיות כי תמול שמועה באה אל הלקח ארון האלהי' הישיש הח' הש' כמהר"י אסיאו תושב מצרי' נ"ע ולא עת האסף כראוי אליו איש שר וגדול ממולא ביראת ה' ובחכמה בפרטות מדת השפלות והענוה רק נחזור למאמרינו הפונה קדים דאין העולם מתקיים כו' דמה שייכות זה ע"ז אמנם דרך הלציי"ל דהעולם הזה היינו הגוף שהוא העולם הקטן וידוע הוא שבזמן שאין צ"ה קיים עלי שיטים עומדים דהיינו הצדיקי' כמ"ש בפסוק ידין בגוים כו' אמנם צדיק שהוא שפל ועניו משים עצמו כמי שאינו יתנשא במדה זו דמן השמי' יחשבוהו כמי שאינו ולא ילקה בעון הדור וזהו שאמר מן העול' כו' אלא במשים כו' שניכול כו'

אמנם לפי פשט המאמר דאין העולם מתקיים אלא כו' נמצא דצדיק הזה בחייו מגן על הדור כאלו ח"ו ילקה בעבורם כי זה היה מתרעם דהע"ה הצבי ישראל כו' כי ידוע מעלת שאול במדת הענוה והשפלות כמ"ש למה נענש שאול מפני שמחל על כבודו ז"ש הצבי ישראל על במותיך ר"ל היותך בריא וחזק נחשב כחלל דהיינו כמי שאינו א"כ לזה יפול התמיה איך נפלו גבורים ר"ל דבלאו הכי לא היה ק' על שניהם רק האחד י"ל בעון הדור. אמנם כיון דשאול היה לו

מלה זו אם כן היה מן הראוי שבניהם יתקיימו

ועפ"י זה יובן הצדיק אבד כו' לא נאמר נאבד אלא אבד דהיינו שגם בחייו היה מקיים העולם בעבורו אם כן מה יתרון במיתתו ואין איש שם על לב ענין זה אלא היו אומרים נטל צדיק זה לקיום העולם שיכפר על הדור ואין מבין כי זה אינו שהרי בחייו גם כן היה כפרה על הדור המקיים העולם בזכותו רק מפני הרעה נאסף הצדיק ר"ל כדי שירגישו כל העולם ויאמרו בשלי הצער הזה ויחזרו ממעשיהם בתשובה שלימה כן יזכנו האל ית'. ז"ש בנושאי מקדש העובר לפניך אש אוכלה הוא ר"ל הצדיק הזה שהוא ככסף צרוף שאין האש עושה בו רושם הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך.

גם לדרוש אחר פרשת עקב פסו' אלו פסילי אלהיהם כו' עמ"ש הר"ת ז"ל פ"ז מה' ע"ז דין י' ומ"ש בס' עץ חיים שלשונות וס' מקראי קדש דף קי"ד וס' ברכת הזבח דף כ"א יע"ש

עוד ס' עקב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם במסכנו' תאכל בה לחם לא תחסר כל בה. לחם לא תחסר כל בה במס' מנחות דף מ"ג ע"ב רשב"י אומ' כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם ע"כ

ליחוד ה' ויראתו הטהורה עומדת לעד תמיד נגד עינינו וכחומה נשגבה מליצי יושר עומדים לימינו, שומר מצוה לא ידע דבר רע כי ה' יהיה בכסלו לישב בשלוה על הארץ הטובה אורך ימים בימינו, כמ"ש ז"ל במאמר הקודם כל שיש לו הכל בחיזוק שלא יחטא, די"ל עיין מ"ש בפ"א ח"ג בחי' על ה' מזוזה פ"ו דין י"ד מד"ה חייב אדם כו' עד דף י' ע"א ד"ה שלא בשעת חיוב יע"ש

ובזה יובן פסו' משלי סי' ח' אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור כו' בין בשעת חיוב או פיטור ולכן אשרי. ובזה פסוק חונה כו' כיון דנצולי' מן החטא ניצולים כי אין צריך ליטול ח"ו צדיק א' לכפר על ישר' ז"ש ויחלצם כו' כי בעוה"ר כו' וז"ש צדיק כתמר כו' שתולים כו' שית מזוזה כראוי כמ"ש בתיקונים זה מות, בחצרו' בית אלהינו בעוה"ז בבתי' מדרשות. ודיוק יפריחו עם בחינת דוכרא ונוקבא ופסו' בעץ כו' ופסו' כנחלים כו' כגנות כו'

פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום.

במדרש רבנן אמרי אמר הקב"ה לא לרעתם נתתי להם ברכות וקללות אלא להודיען איזהו דרך הטובה שיבחרו אותה כדי שיטלו שכר מנין ממ"ש בענין ראה אנכי נותן לפניכם היום כו'

יתברך ויתעלה היוצר אשר בראנו לכבודו והבדילנו מן הטועים לא ימנע טוב להולכי' בתמי' הודיע דרכיו לעמו ישראל נושע בה' תשועת עולמי' כמאמרי' לא לרעתם נתתי להם ברכות וקללות כו' דיש לדקדק תחילה מאי דקאמר אמר הקב"ה היכן רמיזא אמירה זו. ב' היכי ס"ד ח"ו שיהיה לרעתם. ג' מאי דקאמר להודיעם איזו דרך טובה שיבחרו כדי שיטלו שכר היכן רמיז השכר

אמנם הוקשה לבעל המאמ' מאי קאמר ראה משא"כ בכל האמירות והציווים לזה הוכרח לומר שאמר הקב"ה ראה היטב דלא תיסק דעתך כי ח"ו לרעה ימשך ברכה וקללה זו יען אדרבא יהיו כאנוסים מהקללה או בשביל ברכה ואין להם שכר לז"א שלא היו הברכה והקללה רק להודיע הדרך הטוב כדי שיבחרו בו ליטול שכר ורמוז במ"ש היום ברכה

וקללה היינו בעת הלוי . אמנם הברכה אשר תשמעו ר"ל שיגרום לכם שתשמעו עוד ותוסיפו מצות רצונו יתברך שמצוה גוררת מצוה אמנם השכר הוא לעוה"ב כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא . וכמ"ש המפרשי' ז"ל דפליגי חד אמר הסייף והספר וחד אמר הככר והספר דפליגי אם שכר מצות בהאי עלמא ליכא או לא

ולענ"ד נל"ל דפליגי בהכי דמ"ד הסייף והספר ס"ל כרש"י דתורה בעידנא דלא עסק בה אגוני מגנא ואצולי לא מצלא ומ"ד הככר והספר משום דס"ל כר"י דתורה אפי' בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא ולהכי מגינים בככר אמנם הקללה אם לא תשמעו כו' אזי תחול ח"ו וזהו דוק' היום כי לעתיד לבא לפעמים נותן לאחד ברכה ועושר לטורדו בעוה"ב ח"ו

או אפשר לדייק שאמר ברכה וקללה ולא אמר לשון רבים ברכות וקללות כמ"ש שהם אשר כיתנו בהר גריזים והר עיבל והכונה עם מה שהוא הדין דאין מפסיקין בקללות אלא אדם א' קוראן שאמר הקב"ה אין שורת הדין שיהיו בני מתקללין ח"ו ואני מתברך שאין לך כל קרוי וקרוי שאינו מברך ב' פעמים תחילה וסוף אלא א' קורא כולם ז"ש ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה כו' ר"ל ראה אנכי וכן נותן לכם דהיינו ברכה וקללה א' לכל הקריא' אמנם הרב כלי יקר עה"ת ז"ל פי' די"ל אמאי התחיל ל' יחיד ראה כו' וסיים לשון רבים לפניכם תשמעו כו' גם תיבת היום כתב ז"ל יען ברכות אלו היו בהר"ג ובה"ע ושם נעשו ערבים כל ישר' זה בעד זה ומש"ה רבי"א"ו נתפסים בעון יחיד לכן אומר לכל יחיד ראה שיראה בעין שכלו כי כל מעשיו יהיו לפניכם לפני כל ישראל וע"כ אז"ל לעולם יראה אדם שאלו כל העולם חציו חייב וחציו זכאי ובעשותו מצוה א' מכריע עצמו ולכל העולם לכף זכות ונקט היום לומר כי אע"ג דהשבועה היתה זמנה קבוע לקבלתה כשיכנסו לארץ מ"מ אמר היום ר"ל מהיום עד אותו זמן יש לכם שהות להמלך כדי שלא יאמרו אנוסים היינו כו' כדרך כל הנשבעים שנותנין זמן להם לחשוב . כי עפי"ז אפשר לומר נמי כונת המאמר לא לרעתם כו' נתתי להם כו' ב"כ זמן מקודם אלא כדי שיבחרו הדרך הטובה שבידם עדיין להמלך עד ביאתם לארץ

ועד"ז י"ל כונת הפ' אתם נצבים היום כולכם כו' לעברך בברית ה' אלהיך כו' כורת עמך היום כו' דהתחיל לשון רבים וסיים לשון יחיד היינו ענין הערבות לומר להם שכולם יחד ערבים על הברית שכרת עם כל איש ישר' ואמר אשר ה' אלהיך כורת עמך היו' למען הקי' אותך כו' ר"ל תדעו כי מהיום היא הברית על הזמן הקבוע לעתיד כשתבואו אל הארץ למען תהיה לו לעם קדוש ולא תאמרו מתוך טירוף ובילבול היה ח"ו . כי ז"ש גם כן בפרשת כי תבוא היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך די"ל דמאחר שאמר מצוך לעשות מאי קאמר ושמרת כו' גם מאחר דישמרם ודאי יהיה כראוי וכהוגן בכל לב

אמנם הכונה עם מ"ש דנתן טעם מה שאני מצוך היום לעשות כו' אע"ג דהשבועה היא עד זמן כנז' היינו למען תשמור ועשית בכל לבבך ובכל נפשך ולא תאמרו אנוסי' היינו או מבולבלים . ודרך מהריק"ו ז"ל בפסוק בעבר הירדן

או אפשר לומר את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' כו' והקללה אם לא תשמעו כו' וסרתם כו' ללכת כו' עם מ"ש הרמ"א בפ' בחוקותי דף כ"ח ע"ד כי היצ"הר אינו אומר לו לך עבוד כו' אלא תחילה הקל הקל דתחילה מואס לשמוע ואח"כ ולא תעשו את כל המצות רק מקצת מהם ועדיין אינו מואס ואח"כ אם בחוקותי תמאסו היינו שאין השכל כו' ואח"כ ואת משפטי תגעל כו' דהיינו אפי' בשכל מחייבם וכבר כנוסים בלבו וגועל אותם אך אינו בפועל ואחר כך להפרכם את בריתי כו' ז"ש אם לא תשמעו אל מצות ה' כו' היינו שבשלא תשמעו לא יקיימו מצות החקים ואח"כ וסרתם מן הדרך היינו אפי' השכלות יען אני צויתי אותם ואחר כך ללכת לאלהים אחרים כו'

או אפשר לומר אם לא תשמעו כו' ללכת כו' דהיינו אפי' מחשבה לבד מתחייבים יען היא ללכת אחרי אלהים אחרים ומחשבת ע"ז מצרפה למעשה כמ"ש למען תפוש את ישראל כו'

או אפשר לומר רמז ללכת כו' עם מ"ש בחגיגה דף ה' אמר ר"ח בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנאמר ולא יראוני הא יראוני מוחלין להם ז"ש אם לא תשמעו כו' וסרתם כו' אפי' הכי אם תתחרטו יהיה נמחל לכם אם לא שח"ו תלכו אחרי אלהים אחרים והרב ישרש יעקב הק' עיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף ט"ו ע"א בסוגיית הש"ס יע"ש ועיין מ"ש במנחת בכורים דף מ"א ע"ג בחי' על מס' מציעא דף ס"א אמר רבא כו' עד שני מצות חלוקות י"ש וכמ"ש הרא"ש בענין האונאה ככז"ל והוא בפרק הזהב דף קמ"ב ע"א י"ל פסוק וכי תמכרו ממכר לעמיתך היינו שהמוכ' בקי או קנה מיד עמיתך והקונה בקי אל תונו כנז'

או אפשר לומר ולא תונו איש עמיתו ויראת כו' יען דהדין הוא דהחכמים אמרו עד שתות מחיל מ"מ איש את עמיתו היודע שמתאנה אל יונה אותו ויראת כו' כמ"ש הרא"ש ז"ל ויראה שמים יצא ידי שניהם

לדרוש אחר בפרשה זו ופרשת כי תצא ושלא לך בענין זה גם במציעא דף פ"ה ע"ב ענין משקלות ורבית וציצית הגופי הלכות דף א' משכנות יעקב דף ק"ן בני דוד הלכות מלוה פ"ד דין ז' זרע אברהם ח"א דף ל' ע"ב תורת אמת סימן קע"ז הרש"ך ח"א סי' קס"א או לפרשתינו הרשום בספר יד אהרן דף ל"ב בפ' שיטה ה' (ובענין מזהירין מן הדין יען עיין סוף פ"ק דשבת בה"ה ובלא"מ שם איך שיהיה בענין הערבות ז"ש לא תחמול כו' אפילו שלא הגיע לך מעונו כי הוא ל"הר ומקלתו כי בקש כו' המוליאך דקשה ל"ל כתיבת טעם אלא כאמור המוליאך כו' כמ"ש רז"ל בפ' אכן נודע הדבר כו' שהיו בגלות בעון לשון הרע כו' דרך הרב העקידה כי תלא השמר בנגע כו' משא"כ בכל ל"ת יען שהניעו לזקנה או לימי מנוחה יהיה נלכד חם ושלום בלשון הרע השמר ולע"ד עם מ"ש הרש"ף הנה שפתינו עמ"ש רש"י ז"ל בערכין דלשון הרע ליכא ערבות לזה אמר השמר דליכא ערבות שישמרוך אחרי או עם משל מורש תשלי בשם רשות יכילוך ובשוט לשון תחבא משל לאהוב כו' אבל מכלב שוטה כו' זהו הלשון הרע או פ' שפתינו עם משל החגר ושאל הכלב זהו שאמר נגביר כו' כי הנה שפתינו כו' מה יועיל החומה הגז' ועם מ"ש רש"י בערכין פסוק הוות תחשוב לשונך כו' אהבת כו' דעבירה גוררת עבירה כו' גם אל יתלך כו' לג לכדו כי אין ערבות לכן איש את רעהו עתה ר"ח אלול כמ"ש ז"ל ואתה ה' אל רחום כו' משל למלך שבלא לגיונותיו כו' ובזה פסוק ה' אלהיכם בחזק יבא כו' וזרועו כו' שאינו צריך חיילים ואפילו הכי הנה שכרו אתו לטובה ופעולה המוסר לפניו יתברך דמצריך אפילו הכי להחזירנו בתשובה בע"הי . הנוסח ראה אנכי גי' כונה דתפלה בלא כונה כו' והתפלות רדופות כו' לפניכם היום ר"ל היום אם בקולו תשמעו בע"הי

דרוש שני לפרשת ראה

כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך כו'

מדרש שוחר טוב אמר דוד לפני הקב"ה למה יהיה זה דל וזה עשיר יהיו כולם שוין ז"ש ישב עולם לפני אלהים א"ל א"כ חסד ואמת מן ינצרוהו עכ"ל.

לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה ויתנה אל האדם כאן לאחר ברכה מטל השמים ומשמני הארץ מוהר ומתן.

ואגב חביבותא יתירותא קדשנו במצותו וצונו זרעו לכם צדקה וקצרו לפני חסד אחד המרבה ואחד הממעיט כל חד לפום חיליה ודרך גדילתן. וענתה בו צדקתו כי יבא על שכרו כמדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה מה שאין הפה יכולה לדבר ויפרא"ל עושה חיל נכסים כחוקתן, כמ"ש בספרא דיומא נתון תתן לו ואל ירע כו' כי בגלל הדבר כו' והדיוקים מבוארים

אמנם אפשר לומר עם מ"ש רז"ל עשר בשביל כו' וכן אם רואה שמזונותיו מצומצמים יעשה צדקה כמ"ש בנוזו וכן עבר כו' ובכל אסור לנסות חוץ מהצדקה ז"ש נתון תתן כדי שהקב"ה יתן לך תתן לו כמש"ה מלוה ה' חונן דל אל ירך לבבך בתתך לו כי בגלל כו' והוי כעל מנת לקבל פרס בו' יען כי לא יחדל אביון כו' וגלגל הוא שחוזר על אופנו כו' על כן אנכי מצוך לאמר שתוכל לומר בשביל שתפתח לי שערי הצלחה כו'

אמנם הרמ"א ז"ל פי' עם ההיא דשאל טורנוסרופוס את רבי עקיבא והשיב לו כו' כמצא שתי דעות בדבר זה ויען השכל אנושי יתלה הדבר במקרה והטבע כי לפעמי' מה שיהיה זה עשיר וזה עני הוא מצד אביהם כי זה ירש מאביו וזה לא ירש כלום או כי זה הוא במקום ריבוי משא ומתן או כי יתלה הדבר במזל כי לזה נגזר שיולד במזל עני לרוע מעלליו ומשגאתו ה' בו ח"ו אלא צריך לידע כי אדרבא ה' חפץ למען צדקו שיזכו הבריות בהם להחיותם ולגמול חסד זה על זה כמ"ש במאמרינו חסד ואמת מן ינצרוהו כו' וכמשל הרופא לב' חולים ושניהם אוהבין לזה צוה להרעיבו ולזה צוה להאכילו תפנוקים כי כן ראה בחכמתו כי לזה נאה לו הרעב ולזה תפנוקים כו' ז"ש כי יהיה בך אביון ר"ל בשבילך שתזכה בו וזה תראה בחוש השכל שהרי מאחד אחיך דשניכם אחים ושניהם ירשו או שניהם לא ירשו ואפילו הכי כו' גם מאחד שעריך בעיר א' ואין לתלות במשא ומתן גם בארצך אשר ה' אלהיך נותן כו' היא ארץ ישר' שאין יושביה תחת המזל וכנגד המאמר בזה וא' ע"ה שהביאו לארץ ישראל כדי שלא יהיה תחת המזל ועיני ה' אלהיך בה כו' לכן האמר לך פן א' מהסיבות אלו תחשוב ותאמץ לבבך היינו ב' יצרים כו' וע"ז תקפוץ את ידך ר"ל אחר אשר פתחת אותה לתת כו' אלא אדרבא פתוח תפתח כו' היינו סברת ר"ע כי מאהבנו אותה וגם לזכותינו ביום הזה להחיותינו עם רב וע"ז פתח ה' לך גמי כו' יע"ש.

ולפע"ד נתן תתן כו' עם ההיא דאמר ר' חייא אקדימו ריפתא כו' כדי שיתן הש"ת לך תתן וכשתחשוב כן אל ירע לבבך היינו גם היצ"הר לפתותו שלא תתן כי בגלל כו' כי גלגל כו' ויברכך כו' כי צריך ולחשוב שתים באחד כנגד היצ"הר יחשוב כי גלגל וגם כי יברכך וע"כ לנשים כי עיניהם צרה כו' א"ל אקדימו כו'

או אפשר לומר עם מ"ש בפ"ק דבתרא ד' ח' ע"ב אין עושין שררה פחות משנים ולכך נגבית בשני' ומתחלקת בשלש' משא שררותא אמר ר"נ כל לפי שממשכנין על הצדקה ואפי' בע"ש איני והכתיב ופקדתי על כל לוחציו ואמר ר"י משמיה דרב ואפי' על גבאי צדקה לא קשיא הא דאמיד הא דלא אמיד כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זוז לצדקה, והקשו התוס' ז"ל ד"ה אכפייה לר"נ וא"ת והא בפ' כל הבשר אמרינן כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה וגבי צדקה כתיב כי בגלל הדבר כו' ותירץ ר"ת דהכפיה היתה בדברים א"נ כמי איירי שקבלו עליהם שיכופו אותם הגבאים ור"י תירץ דבצדק' כתי' לא תאמץ ולא תקפוץ כו' ומשום הכי לאוין כופין וריב"א תי' דמ"ש אין ב"ד כו' היינו אין ב"ד נענשים עליה והביא דכל הבשר דאמר שבקוה כי הוי מצות עשה שמש"כ כו' היינו לומ' ומשום הכי אין אתם מחוייבים ומוזהרים להכריחו עד שיעשה בכל המצות דמכין אותו עד שתצא נפשו זהו מ"ש ז"ל.

והנה לפי דברי התוס' ז"ל והש"ס היה נ"ל לומר בכונת פסוקי' אלו הנז"ל ואח"כ ראיתי בס' עץ חיים ז"ל דף קי"א קרוב למה שאמרתי באיזה דברים ושל"ית כי כונתי לדעת גדולים אך אין כל הנביאים מתנבאים בסגנון א' ועד בשחק נאמן כו' ואומר כי לתירוץ ר"ת דכפית רבא היה בדברים ז"ש נתון תתן כו' ר"ל שאתה יכול לעשות כדי שיתן אמנם ולא ירע לבבך בתתך לו ר"ל לב"ד שלא להתנקם ולכפו' בשוטים כדי ליתן ובעלה זו יש סברת היצ"הט כדי לעשותו שיתן וגם מהיצ"הר להתענש ולהכותו כדי שיתן יען כי בגלל הדבר הזה כו' וא"כ מצות עשה שמתן שכרה בצידה אכן יען כי אמרתי אפס כי לא יהיה בך אביון וגם כי לא יחדל אביון והיינו בזמן שאין עושים רצונו של הקב"ה אתה יכול לומר לו אלו הדברים לבד ר"ל ראה כי לא יחדל אביון וגלגל הוא כו' וכל המרחם על הבריות כו' ז"ש על כן אנכי מצוך לאמר ר"ל הא אמירה לחוד כפיה בדברים פתוח תפתח כו'

אמנם הרב ז"ל כתב הכונה לפי' ר"ת דהיה כפית דברים ז"ש נתן תתן ולא ירע כו' ר"ל רבוי דברים ולאוין לא תאמץ ולא תקפוץ וא"ת לאיזה הכרח הוכפלו כ"כ ובלאוי יתירי יען כי בגלל הדבר הזה כו' והרי מצות עשה שמתן שכרה בצידה לכך הזהרתיך בריבוי דברים ולאוין כו' ולתירוץ ר"י דאכפיה היא אמירה משום דאיכא לאו כתב הרב ז"ל כי זהו כתיבת טעם ומה שצויתיך ולא ירע כו' בריבוי לאוי יען כי בגלל כו' והוי מצות עשה שמתן שכרה בציד' לכן הוצרכתי בלאו כדי שתוכל לכפות

אמנם לע"ד ז"ש כי לא יחדל אביון כו' ר"ל מה שהזהרתיך ולא ירע כו' דהיינו הלאו היינו טעמא כי בגלל הדבר כו' והוי מצות עשה שמתן שכרה בצידה וא"כ יכול לומר לך הנותן כי לא יחדל אביון בקרב הארץ וכבר אני נותן במקום אחר למי שארצה ואין אתם יכולין לכפות אותי בעל כרחי ע"כ אני מצוך לאמר כו' ר"ל הני לאוי אני מצוך לא תאמץ ולא תקפוץ קודם כי פתוח תפת' כו' כדי שתוכל לכפו' ולהעני' כדי שיתן, ולתי' דאפשר דאיירי שקבלו עליהם שיכוף אותם הגבאי ולכך כפייה רבא לר"נ כתב הרב ז"ל דהק' מאחר כי בגלל כו' והוי מצות עשה שמתן שכרה בצידה לכך אני מצוך לאמר ר"ל אמירה אחרת שיהיה ביניכם שתקבלו לכפות זה את זה לתת צדקה כו'

אמנם. לעד"ן לומר כמ"ש התוס' בכתובות דף מ"ט שכתב א"נ קבלו בניהם בני העיר לתת כך וכך לחודש ולכך כפייה רבא כו' ז"ש נתן תתן כו' ר"ל שתוכל לכו' כפייה גמורה כדי שיתנו ולא ירע לבבך בתתך לו ר"ל שלא תאמר איך אוכל לכוף מאחר כי בגלל הדבר הזה כו' והוי מצות עשה שמתן שכרה בצידה כו' יען כי לא יחדל אביון בקרב הארץ ומוכרח דמשום הכי בני העיר יקבלו לתת כך וכך בחדש ועל כן אני מצוך לאמר כו' כי עי"ז אתה יכול לכוף כפייה גמורה ולא תצטער דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצידה ולתי' ריב"א דאין ב"ד מוזהרין כו' היינו דאין נענשין כו' כתב הרב ז"ל ז"ש אף כי בגלל הדבר הזה כו' ואין אתם מחוייבים לכוף כו' מ"מ אם תרצו תכופו זה את זה זהו שאמר על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח דיש לכם רשות לכוף כו' יע"ש

אמנם לע"ד היינו ולא ירע לבבך כו' ר"ל איך אני יכול לכוף מאחר כי בגלל כו' והוי מצות עשה שמתן שכרה בצידה יען אדרבא בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך היינו נמי בעיסוי שתעש' לחברך בעל כרחו שיתן יען אין אתם חייבים אבל הרשות בידכם והלוה היא לכם בדבר הזה

או אפשר לומר תיבת בגלל הדבר כו' דהל"ל למען יברכך כו' אפשר לרמוז החילוק שכתב הרב הגדול בס' משנה למלך ה' עבדים פ"ג דין י"ד שנסתפק הרב ז"ל בענין הענקה של עבד עברי היכא שלא רצה להעניק אם ב"ד יכול לכוף אותו כשאר מצות עשה דמכין אותו עד שתצא נפשו או דילמא שאני הענקה שהיא מצות עשה שמתן שכרה בצידה דכתיב לא יקשה בעיניך כו' וברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה ואמרינן בקידושין דף י"ד שמקרא זה הוא להרצו' על הענקה שלא יקשה בעיניו וא"כ הוא מצות עשה שמתן שכרה בצידה ואין ב"ד של מטה מוזהרין כו' ע"ש עיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב בחי' על ה' עבדים פ"ג דין י"ד כל המשלח כו' עד סוף הענין. ז"ש כי בגלל הדבר הזה יברכך כו' ר"ל דלא דמי לשאר מצות עשה דמתן שכרה בצידה כהענקה וכיוצא רק זה מתן שכרה בצידה ממש על כן אנכי מצוך לאמר כו' יען אע"פי שהקלתי מעליך שלא להעניש על זה מ"מ הדבר הוא יען היא יותר חמיר ואין צריך כל כך להחמיר ובענין קרבנו' דבאין לכפרה אין ממשכנין כו' משא"כ בחטאות ואשמו' ועיין בפ"ק דשקלים דממשכנים כו' אע"ג דכפרה כתיב בהו מ"מ אינו בא על חטא כו' **או** אפשר לומר בחילוק אחר שכתב הרב ז"ל גם דעד כאן לא אמרינן כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה כו' אלא היכא שהמתן שכר הוא בשביל המצוה אבל היכא שהמתן שכר הוא בעבור מה שנותן בעין יפה וכענין הענקה דכתיב לא יקשה בעיניך כו' וברכך כו' התם על המצוה עצמה הוי כשאר מצות של התורה דכופין אותו עד שתצא נפשו אלא דק"ל לרב ז"ל מצדקה דא"כ מאי קשיא להו לתוס' ולכל הגאונים ז"ל נימא כי בגלל כו' קאי למ"ש ולא ירע בעיניך כו' כי בגלל זה רוצה כו' ואם כן מסום הכי אכפייה רבא לר"ן כו' יע"ש זהו שאמר ואל ירע לבבך כו' יען כי בגלל הדבר עצמו היינו הצדקה יברכך וא"כ אפילו אם יהיה בעצבון ח"ו יהיה לך ברכה יען כי לא יחדל אביון והוא תאב לכל דבר ומתביישו ואם תראה לו פנים רעים לא יחדל מי שיאמר באביונות ולא ישאל לך לכן אנכי מצוך פתוח תפתח כו' בסבר פנים יפות

ועפ"י זה יהיה רמז מ"ש הענק תעניק כו' מצאנך כו' מגרנך כו' אשר ברכך תתן לו רוצה לומר בעין יפה וזכרת כי עבד היית ויפדך כו' כמו שפי' רש"י שהעניק ושנה בביזת הים בעין יפה כו' על כן אנכי מצוך לעשות הדבר הזה כו' היינו בדברים טובים

וע"פי זה מאמר שלא יאמר אותו צדיק כו' רוצה לומר שאם יקחו בלאתם ממצרים מיד המצריים בעל כרח ואונסי' אין זה הענקה בעין יפה משא"כ דרך שאלה דבשעת נתינה נמי הוי בעין יפה וא"כ הם מוחזקים בו מדין הענקה

עוד אפשר לומר פסוק הנז' באחד אחיך מאחד שעריך כו' אמנם הואיל ואתא לידן האי מילתא רגע אדבר והנה הר"ן ז"ל פרק נערה גבי מ"ש שם דף מ"ט באושה התקינו שיהיה אדם זן בניו ובנותיו כשהם קטנים הלכתא הכי או לא תא שמע דכי הוה אתי לקמיה דרב יהודה הוה א"ל יארוד ילדה ואבכי מתא שדיא כי הוו אתי לקמיה דרב חסדא הוא אמר כפו ליה אסיתא בציבורא וליקום ולימא עורבא בעי בני כו' כי הוו אתי לקמיה דרבא הוה א"ל ניחא לך דליתזנו בניך מצדקה ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כפינן ליה ע"ב

כי הא דרבא כפייה לר"ן כו' יע"ש עיין מ"ש בספר מנחת בכורים דף י"ט ע"ב ד"ה באושה התקינו עד דף כ"א שיטה כ"ג יע"ש באורך

איך שיהיה נמצא דמצות עשה שמתן שכרה בצידה לדעת התוס' ז"ל אין בית דין יכולין לכוף כו' ז"ש הכתוב עלת עני תביטו כי ה' מחסהו כי עצות בנפשו אשר חשב לכוף לקרובו או לעשיר כו' תביטו בטענת כי ה' מחסהו של עשיר בעבור שמתן שכרה בצידה

גם ז"ש בצדקה תכונני מאליך ואל תגיע למידת העושק דהיינו לסברת הרמב"ם ז"ל דנחתינן לנכסיה אן ממחיתה לפחות לסברת הרמב"א ז"ל או כפית שוטים אן לר"ת הרחקה כו' או שקאי לגבאים רוצה לומ' בצדקה תכונני בדברים טובים ודברי פיתוי כההיא דפרק נער'רחקי מעושק לירידת נכסים אף כי לא תראי ומן הדין לסברת הרמב"ם ז"ל שרי וגם ומחיתה היינו הרחקת ר"ת שלא תקרב אליך כו' כי זה היה מתאונן הגביא ישעיה סימן ג' ה'במשפט יבא עם זקני עמו כו' ואתם בערתם את הכרם גזילת העני בבתיכם מה לכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו כו' רוצה לומר עם הזקנים והגבאים כיון שאתם בערתם הכרם וכבר קצבתם על כל אחד מידי חדש או מידי שנה ועל כן יש כח בידכם לכפות וכן אתם כופין לעם ולוקחים מהם א"כ מרוע פני עניים תטחנו כפי' רש"י ז"ל תמעטו קצבת'או בדברים רעים אם כן מה לכם תדכאו עמי ליקח מהם ופני עניים תטחנו שלא לתת להם די מחסורם עיין בפיקים אלו בספר ע"ת פרשת בחוקתי דף ס"ח

וע"פי סברת הרש"ך ח"ב סימן קפ"א דאע"ג דשלא בפניו אין כופין לצדקה לכ"ע אפילו אמיד מ"מ היכא שאינו מקוה שיבא יכולין ב"ד לכוף לשלוחו ולעכב נכסיו כו' ז"ש כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' כו' לא תאמץ כו' ולא תקפוץ כו' כי פתוח תפתח כו' והעבט כו' די מחסורו כו' ר"ל כי יהיה בך אביון אפילו שאינו מבניך רק מאחד אחיך כיון שהוא קרוב והוא גבאי אליך שקרובך יחזור על הפתחים ויהיה העשיר הנז' באחד שעריך ואינו מצפה שיבא והעני הוא בארצך אזי לא תאמץ ולא תקפוץ כיון דאיכא לאוין פתוח תפתח מדבר עם ב"ד או עם הגבאים שיעשו ויכריחו שירדו לנכסיו ויעכבו וזהו שאמר והעבט תעביטנו מלשון עבוט די מחסורו כו' כדי סיפוקו כיון דאמיד העשיר

אמנם מהרשד"ם ז"ל י"ד סימן קס"ו פליג עלה וס"ל דכל שלא בפניו אינם יכולין לעכב נכסיו כי ע"פי זה אפשר לומ' רמז הכתובים בשמואל סימן ט"ו והשכים אבשלום ועמד יד דרך השער ויהי כל איש אשר יהיה לו ריב לבא אל המלך למשפט ויקרא כו' ר"ל לאיזה עשיר שעכבו נכסיו כדי לזון עניים אחרים או קרוביו היה מצפה לו על יד הדרך השער שזה ודאי יבהר לבוא ויאמר לו אי מזה עיר אתה ר"ל ודאי אין אתה מעיר זו וכיון שאין אתה בפניו אין יכולין לעכב כסב' מהרשד"ם ז"ל יען שם בעירו רוצה לתת לרקתו והשיב מאחד שבטי ישראל עבדך ר"ל ושם יש עניים ואני רוצה לתת לרקתי במקומי ויאמר ראה דבריך טובים ונכוחים מצד הדין שאינם יכולין לכוף ונכוחים כי שם אתה רוצה לתת ושומע אין לך מאת המלך כי ס"ל דאפילו שלא בפניו כל שאינו מקוה שיבא יכולין לעכב נכסיו אכן מי יתנני שופט כו' ועלי יבא כו' עלי ממש בעבור איזה עכוב נכסים והצדקתיו ר"ל מטעם שכתב הר"ן דמסתמא ניחא ליה ולכן או' לו אתה רוצה בצדקה זו כו' זהו והצדקתיו ואם לאו אחזירם לו נכסיו ודוק לדרוש אחר לפי' ראה או מעלת הצדקה כיוצ' בזה עיין בגר"ת דף שנ"ד סוף ע"ד וס'זבחי שלמים להרב המג"ן ז"ל די"ב יע"ש

פרשת

פרשת שופטים

וצרת עליה ונתנה ה' אלהי' בידך ונתנ' ה' אלהי' בידך והכית

במדרש אמר רשב"ג אל תהי מלגלג בדין שהוא אחד מג' רגלי העולם למה שכן חכמי' על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום תן דעתך שאם היטית את הדין שהוא מזעזע את העול' שהוא אחד מרגלין רבנן אמרי קשה הוא כחו של הדין שהוא א' מרגלי כסא הכבוד מנין צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך אמר הקב"ה הואיל וכך עונשו של דין הוו זהירין מנין ממה שקרינו בענין שופטים ושוטרים עכל"ה

מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים בעדת אל בקרב אלהים יושבין על מדין. להציל עשוק מיד עושקו ונפש אביון מיד מרעים לשבר מתלעות עול ומשיניו תשליך טרף במשפט יעמיד ארץ ויחזקה במסתרים. וכל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשירה ומיום ליום ירבו עצבותם שנו להם עצבים הן אפוד ותרפים כמ"ש בגמרא מס' סנהדרין ד"ז ע"ב אמר ר"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה שנאמר שופטים ושוטרים כו' וסמיך ליה ל"ת לך אשרה אמר רב אשי ובמקום שיש ת"ח כאלו נטעו אצל המזבח שנא' אצל מזבח ה' אלהיך ופירש רש"י ות"ח מכפרים ומגינים כמזבח, כי עפ"יז נלע"ד שיובן פסו' שמואל א' סי"ז וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו והלך מידי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח לה' דמלבד דקדוקים שיש מ"ת מה ענין מזבח זה פה ואומרו ושם שפט את ישראל כו' אלא יובן עם מ"ש דהפך דיין שאינו הגון דהוי כנוטע אשירה וכשהוא אצל ת"ח כאלו נטע אצל המזבח להכי קאמר כי מלבד שהיה מחזר על כל הערים ושופט את ישראל ומלמדן אלא שגם ברמה כי שם ביתו והיו ת"ח גם שם שפט את ישראל ויבן מזבח

או אפשר לומר כונת ויבן שם כו' לפי שכתוב אח"כ וישם בניו שופטים על ישראל ולא הלכו בדרכיו ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ויטו משפט נמצא שא"נ נטע אשירה וא"נ אצל המזבח להכי קאמר ויבן שם מזבח לה' שאמרו רז"ל כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה בדרכיו לא הלכו מחטא נמי לא חטאו ומהו ויטו אחרי הבצע ויטו משפט אלא שלא עשו כשמואל לחזר על כל המקומות אלא ישבו במקומם כדי להרבות שכר לחזניהם כו' להכי קאמר וישפוט כו' כל ימי חייו והלך כו' וסבב כו' ושפט כי זהו מידת חסידו' יתירה מה שלא עשו בניו מ"ת ברמה כי שם ביתו שם שפט ויבן שם מזבח להשופטים שהעמיד שם שהם בניו ודאי הגונים היו כמזבח לכפר על ישראל אמנם בשאר המקומות לא מקרו כמזבח יען לא הלכו בדרכיו מ"מ לא מיקרי א"נ כנוטע אשיר' יען מה שהוא היה עושה היה חסידות יתירה

אמנם הר"ב דת ודין פרשת יתרו פירש הפסוקי' אלו עם הדין דתלמיד אל יורה בפני רבו ואם נטל רשות מרבו יכול להורות חוץ לג' פרסאות ודרך עראי לא דרך קבע גם מ"ש רז"ל דאותו היום שמת עלי חרבה שילה והותרו הבמו' וזהו מ"ש הכתוב וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו ע"י נטילת רשות, וא"ת היאך אפשר כיון שעלי היה קיים לז"א והלך מידי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את כל המקומות האלה דהיינו דוקא אלו המקומות שהית חוץ מרבו דרך עראי אקראי יום כה ויום כה אמנם תשובתו שלא היה יכול לשפוט לא היה כי אם ברמה כי שם ביתו ושם לא היה יכול להורות כלל וא"ת שלא שפט שם כלל לזה חזר ואמר כי שם שפט את ישראל בזמן שבנה מזבח לה' דהיינו' יום שמת עלי שהותרו הבמות

אמנם עם מ"ש דאצל ת"ח כנוטע אצל המזבח יובן רמז פס' צפניה שמתאונן על ירושלם ובכלל אמר שרי' בקרבה אריות שואגים שופטיה זאבי ערב לא גרמו לבקר והתרגום שם קאמר רברבה בגווה כאריון נהמן דיינהא רבן כמשא לא מורדין לצפרא דמה ענין שאגת האריות

אמנם יובן עם מ"ש שדעת שופטיה היה כי אפי' שרברבה היו שואגים כאריות לא היו שדיינין נמלכים בהם והיו דנין ואומרים בלילה, נמצא שאפילו יהי הדין מומחה מ"מ לא ידון יחידי וכמ"ש בש"ס דבתים שבגליל נחרבו מפני שהיו דנין דיני ממונות יחידי וזהו מה שרמז לנו בפ' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך שיהיו בתי דינין מוכנין לדון ולא ידון יחידי יען כי ה' אלהיך נותן לך השערים הללו ולא יחרבו כדי שישפטו את העם משפט צדק ב"ד שלם וזהו נ"כ צדק צדק תרדוף ר"ל שאע"ג שאתה דן דין לאמיתו מ"מ עוד צדק אחר תרדוף שלא לדון יחידי למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' נותן לך שאם לאו יחרבו כנז'

או אפשר לומר עם מ"ש בש"ס רעה אחר רעה תבוא למי שתוקע עצמו לדבר הלכה ופירש רש"י שבא לפניו דין אחד ומדמהו לדין אחר ואינו נמלך במי שגדול ממנו ופסקו הרמב"ם ז"ל פ"ק מה' סנהדרין זהו מ"ש צדק צדק תרדוף ר"ל שאע"פי שאתה מדמה מילתא למילתא ומצדק הדברים מ"מ תרדוף אחר מי שגדול ממך לימלך עמו למען תחיה וירשת כו' שלא יבא עליך בר מינן רעה אחר רעה כנז', דרך זה אחר כך שאלתיו תל"י

אמנם הרב ישמח משה פירש עם מ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ק מה' סנהדרין אין מרחמים על הדל שלא תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד על זה הזהיר התורה ודל לא תהדר כו' זת"ש צדק כלומר אם אתה חפץ לעשות צדקה ולרחם על עני צדק תרדוף ר"ל אחר בני אדם לגבות מהם צדקה ולא תוציאנו מכיסו של בעל דינו

ולענ"ד יובן עם מ"ש הוא ז"ל לעיל בפ' תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך כו' עם מ"ש ז"ל ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כו' ר"י ורבי נחמיה ר"י אמר היה דן את הדין מזכה את הזכאי ומחייב את החייב ואם לא היה לו לשלם נותן לו מכיסו וזהו משפט וצדקה א"ל ר' נחמיה א"כ אתה מביא לישראל לידי רמאות אלא משפט וצדקה אלא שהיה מחייב את החייב ומזכה את הזכאי והיה מוציא את הגזל מתחת ידו זהו משפט וצדקה והנה מלבד הקושיא שמביא את ישראל לידי רמאות לא קשיא היכי קאמר משפט וצדקה לכל עמו הלא לא היה אלא למי שלא היה לו לפרוע לכך פי' שמה שהיה מוציא בולעו מפיו היה נחשב לצדקה כאלו משלם מכיסו וזהו מ"ש שופטים ושוטרים תתן לך שהשופט ידין והשוט' יכה ויציל מידו הגזלה ואם אין לו תתן לו משלך לכל אותם המחזירין בשעריך לצדקה לא לרמאים ואל יקשה בעיניך יען כי ה' נותן לך כפליים

או אפשר לומר מאשר ה' אלהיך נותן לך תן לו שאתה ושלך שלו וזהו לשבטיך להגין עליך מכל יסורין ושבט אלוה כו' ולע"ד הב' קושיות שהקשו לרבי יהודה ל"ק חדא כי א"נ דוד לא היה יודע להזהר מזה כי ודאי מה שהיה נותן היה ע"י איזה סיבה או ענין שלא יבין שמאתו היה על דבר המשפ' שחייבו או לא היה נותן כי אם דוקא לעניים המחזרים על הפתחים וקו' לכל עמו לא קשיא שאפשר דקאי לענין המשפ' או מדלא קאמר לכל ישראל אלא לכל עמו היינו לומר דוקא לעניים כענין שנאמר עניי עמו שנקראו העניים עמו של

הקב"ה, איך שיהיה נמצא דלשניהם היה טובה צדקה ממש ולר"צ השלת העוש' מיקרי צדקה וזהו מש"ה צדק צדק תרדוף דהיינו הב' צדקות הא' היא להציל עושק מיד עושקו ועוד צדקה אחרת שאם אין לו שאתה תתן לו ממקומך למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך ר"ל שתתן לו משלו או אשר ה' אלהיך נותן לך בעה"י ולא תחסר כלום וקרוב לזה מצאתי ג"כ בס' יוסף לקח

אמנם במ"ש הוא ז"ל בפ' זה ג"כ עם מ"ש הרמב"ם ז"ל שאם ילא שטר חוב לפניו וא"ל שדעתו סומכת עליה שהוא פרוע והיה עליו ש"ח לאחר אומר לו תן לזה שלא נפגם שטרו כלל לזה אמר צדק צדק ר"ל אפי' שני השטרות חוב הם צדק מ"מ לא יפרע תחילה כי אם לזה שאין בו שום פקפוק שהוא מצודק יותר וזהו אומרו ושפטו את העם משפט צדק דתיבת משפט יתיר אלא לומר היותר מצודק דהיינו שלא נפגם כלל לא תטה משפט להניח זה ולגבות אותו שנפגם כי בזה נלע"ד כוונת הפ' פ' דברים ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר די"ל מהו לאמר ומאי בעת ההיא ולאמר שמוע בין אחיכם אלא דהכונה כמ"ש ואצוה את שופטיכם אם בעת ההיא עצמה שמעתם אמירה א' בין אחיכם דהיינו קרוב או אשה שאין עדותו מועיל מ"מ כיון שהוא ענין הנשמע לכם שדעתכם סומכת עליו ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו כו' ר"ל תחילה אותו שהוא צדק גמור בינו לבין אחיו ואח"כ ובין גירו ר"ל אותו שאונה דברים ויש לפקפק בשטרו ולא תכירו פנים במשפט להקדים אותו שנפגם שטרו קודם

אמנם שם בפ' ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר ד"ל דמילת לעשות היא מיותרת ורש"י ז"ל פירש ר"ל מה שאתה אומר תמהר לעשותו ולענ"ד יומתק טוב הדבר הזה אשר אתה אומר אם היה בו מעשה אבל אנו רואי' כי אין כך אלא אמירה לבד ואין אתה עשה מעשה

או יאמר בעת ההיא לאמר עם מאי דאיתא בירו' דסנהדרי' פ"א דר"מ כשהיו באים הבעלי דינין לדון לפניו היה או' להם דעו כי לא לפני עקיבא אתם נידונין כי אם לפני הב"ה שנאמר כו' זהו מ"ש ואצוה את שופטיכם שבעת ההיא תאמרו שמוע בין אחיכם כו' כי המשפט לאלהים הוא ולכך יאמרו לכם האמת ולא יגורו מפני איש כמ"ש פי' רש"י מלשון אוגר בקיץ כו'

ובזה יובן פסו' יהושפט בד"ה ב' סי' י"ט שנאמר ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר המשפט כי מלת בדבר אין לה מובן אף כי רש"י ז"ל פירש וא"ת מה לנו ולצרה ועמכם כו' כי אין לו צריך כו'

אמנם לענ"ד יובן כאמור כי בדברכם המשפט לבע"ד היו אומרים ומזהירין להם כי לא לפניכם הן עומדין כי אם לפני ה' אשר עמכם אמנם הרב מהרמ"א ז"ל פירש כי הענין הוא כי לפעמים חושב הדיין שדן את האדם ודן את הקב"ה ח"ו והוא כי הקב"ה דן את כל יושבי תבל בר"ה וגוזר ושפט ליתן לראובן באות' שנה ק' זהובים ולש' ר' זהובים ובאשר יהיה ריב בניהם ויקרבו לב"ד ויחייב הדיין לראובן י' זהובים לשמעון ולפניו יתברך יודע הנסתרות אינו כן אלא שראובן פטור מאותה תביעה נמצא כשהדיין נוטל ממנו עשרה זהובים ונותנם לשמעון יתחייב הקב"ה לשלם העשרה הנז' לראובן להשלים לו הק' אשר גזרה חכמתו ית' בר"ה ולהחזירם משמעון עוד י' זהובים מלבד העשרה שלקח נמצא שדן הפך דינו ית' ואדרבא מחייבו לשלם זהו מ"ש ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' ממש כאמור ועמכם בדבר משפט וזהו מ"ש הכתוב ושפטו את העם ולא לאלהים ח"ו כי אם לאדם דיני' משפט צדק ר"ל אותו משפט כי כבר נצטדק בב"ד של מעלה נמצא לפי דברי הרמ"א כי אפילו שהדיין ידין לאמיתו אפשר שהענין שקר ונמצא דן את הב"ה ח"ו ואף כי אינו נענש יען כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות מ"מ לא טוב עשה כי זהו לענ"ד כונת שלמה המלך ע"ה באומרו ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה כו' כי הדיקדוקים רבים אך הענין יובן עם מ"ש שאמר שלמה הע"ה אפי' שהיה אני דן לאמיתו מי יודע להבין דרמאות וערמה בדבר ונמצא דן ח"ו להקב"ה להכי שאל ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך דוקא לא להקב"ה חלילה כי להבין בין טוב לרע והנקודות הל"מד בש"בא להורות ר"ל להבין בין טוב שאותו טוב הוא לרע כי מעקל ח"ו דינו ית' כי מי יוכל לשפוט את עמך כו' מאחר שהם נידונין בר"ה וצריך לכוין לאותו משפט שנידון באותו זמן. כי בזה אפשר לו' שופטים כו' בכל שעריך שמה שנאמר שה' אלהיך נותן לך מר"ה ישפטו את העם וזהו משפט צ"ק כאמור

או אפשר לומר שהוא הכונה עם מ"ש בירושלמי פרק קמא דסנהדרין מתחילה היה ממנה כל אחד את תלמידיו כגון רבי יוחנן מינה את ר' אלעזר ור' יהושע ורבי יהושע את רבי עקיבא ורבי עקיבא את ר"מ ור"ש אמר ישב ר"מ תחילה נתכרכמו פניו של ר"ש א"ל ר"ע דיו שאני ובוראך מכירי' כחך ואין צריך ג"כ לפני העם לזה משם והלאה תקנו שלא ימנו כו' עד כי תקנו לדעת הנשיא וב"ד וכל שמינה שלא לדע' הנשיא או ב"ד אין מינויו מינוי כו' זהו לענ"ד שופטים ושוטרי' תתן לך בכל שעריך ר"ל לפני ב"ד מלשון יבמתו השערה ואז ושפטו את העם משפט צדק ואם לאו אף אם דנים לאמיתו כיון דאין מינויו מינוי לא מיקרו ב"ד ואין הפקרן הפקר וכיוצא מדינים הללו ולזה צריך דוקא לפני ב"ד ובזה תרויח מדא כי לא תטה משפט כי ח"ו אפשר שאינו הגון ומטה הדין ונקרא על שמך וגם שלא תכיר פנים כההיא דר"ע שהכיר לר' מאיר ונתכרכמו פני ר"ש

אמנם הרב שמע שלמה דף נ"ה ע"ב כתב בכונת הפ' ושפטו את העם משפט צדק כו' עם מ"ש הפוסקים דנהגו בכל ערי ישראל לעשות קופה לדיינים כי לא בעונותינו כו' כי אם לפחות שומעים הדין משום הפרס שנותנין כדי שלא יכירו לא את החייב ולא את הזכאי זהו מ"ש תתן לך לשון נתינה ממש ואמר לך ר"ל שיהיה נתינה ממקום אחר שיתקבץ הכל במקום אחד כדי שלא יכיר ומהם ישפטו צדק כיון שאין מכירין לשום אדם

עוד באופן אחר עם מ"ש הרמב"ם ז"ל כל דיין שאינו מכיר את א' מהם ולא מעשיו אין לך דיין צדק כמוהו זהו מ"ש עצה טובה אם תרצה שלא תטה משפט לא תכיר פנים לשום אדם נמצא כמה צריך להזהר להעמיד דיין הגון בכל הדברים והוא דאמרו כל דיינא דמפקין מיניה כו' זהו מ"ש ושפטו את העם ולא ישפטו אותם אלו השופטים תתן לך משום דקשה מילת את העם יתירה ודרך אגב אמרתי עיין מ"ש בספר פרי האדמה ח"ב בחי' על הלכות סנהדרין פ"ב דין א' כל המעמיד כו' עד גמי הרי הוא ודוק

או אפשר לומר ושפטו את העם כו' עם הדין שפסק מנר"ס ז"ל דזה דתלמיד אל יורה במקום רבו אם הוא דבר פשוט ומבואר בדברי הפוסקים אפי' תלמיד גמור יכול להורות כו' זהו מ"ש שופטים ושוטרים כו' כדי שידונו ותלמי' אל יורה מ"מ ושפטו את העם אפילו תלמיד היינו כשהוא משפט צדק שכבר הוא ברור ומפורש בדברי הפוסקים יכולין לדון וזהו מ"ש ושפטו שאינו מינוי אלא להתיר להם שיכולין לדון איך שיהיה נמצא דצריכים להיות הדיינים נקיים מכל מום ועיין מ"ש הר"ת ז"ל פ"ב מה' סנהדרין דין ז' וז"ל אע"פי שאין מדקדקין

עיין מ"ש בפ"א ח"ב בה' סנהדרין פ"ב דין ז' ב"ר של ג' עד
מ"ק ט"ו ודוק ועיין מ"ש גם דין י"א א' שהיה מומחה עד
שהוא יותר פשוט ודוק

ונראה לומר עם מ"ש הרש משפטי שמואל סי' ס"א שנראה
שהבין כן בעד רבינו דיחיד כשהוא מומחה יכול
לדון יחידי רק שכתב ז"ל שבדורותינו אין ספק כי מועטים
הם ולא ימלא מומחה שהוא צריך להיות פקיע ומומחה במשל'
ונשרא ושיקול הדעת ומעיין גדול ודן זמן רב ולא נמלא בו
טעות כו' לכן ירא שמים צריך שלא ידין אפי' בג' כי אם
להיות עמו כל הת"ח אשר בעיר על כל דבר למשפט כי זה
נלע"ד הפסוק שופטים ושוטרים תתן לך כו' שידונו בב"ה
שערים המכוונין בהלכה ובהכי ליכא ספיקא שיטעה ח"ו כשו'
דבר ושפטו כו' עיין מ"ש בפרי האדמה שם דין י"א אפשר
לדקדק מ"ש וישפוט שמואל עד אין שותרין את דינו עיין מ"ש
בפ"א ח"ב באו' על ה' נזקי ממון פרק י"ג דין ה' הניח את
הכד כו' עד רש"י זו ס"ל ודוק . איך שיהיה זהו כונת צדק
צדק תרדוף ר"ל שאע"פי שמן הדין אתה יכול לשפו' בלי חברך
מ"מ צדק תרדוף ותבקש מקום אחר שאלו היה לו שם כח
ורשות להגיחם למען תחיה וירשת את הארץ כו' ר"ל שכיון
שאתה עושה לפנים משורת הדין כן הקב"ה יזכך שיהיה ממש
רשותך ולזרעך אחריך הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך ולהיות
כי אין פנאי עיין בס' כ"י דף ע"ג ס' שמע שלמה דף כ"ט
פסוק אבשלום ובזה נלע"ד לומר לשבטיך ושפטו כו' ופי' כלי
יקר ורמ"א וס' לקט יוסף דף כ"ט ובזה פסוק יתרו איטלך
כו' ופסוק כי לא לאדם תשפטו כו' עוד פסוק צדק צדק
ושפטו כו' עם מ"ש פני שלמה דף מ"ט ע"א

או אפשר לומר ושפטו כו' לא תכירו כו' עם מ"ש רש"ל ז"ל
בתשו' סי' ל"ה שאין הדיין נאמן אחר שיצא הפסק
מידו כו' ועם תשו' מהרא"ש סי' מ"ו תוך התשו' ויובנו פסו'
כי יפלא ממך כו' יע"ש היטב בע"ה . ועם ההיא שכתבתי
לעיל דתלמיד יכול להורות בענין שמבואר בפוסקים יובן הפ'
אל תאמר מה היה שהימים הראשונים כו' והמאמר כתבו
המפרשים עם תשו' הריב"ש סי' בענין הסכמות והפקר ב"ד
הפקר דאפילו בזמנינו יכולין להורות ולכך אל תלגלג ופסוק
מה היה כו' ולענ"ד מענה אליהו לעיר אני לימים כו' .
ולתועלת הדינין עיין בס' רלוף אהבה בשנים ושלשה מקומות
בעזרת האל יתברך

דרוש שני

בי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשת וישבת בה
ואמרת אשימה עלי מלך . אשימה עלי מלך ס"ת היכ"ל שום
תשים עליך מלך אשר יבחר ן' ישי כיר"א

במדרש ג' כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה
וכתר מלכות . כתר כהונה זכה בה אהרן
ונטלה כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו כתר תורה מונח לכל
באי עולם שלא יהיה להם פתחון פה לומר אלו היה כתר
כהונה וכתר מלכות מונחים הייתי זוכה בהם ונוטלם הרי
כתר תורה מונח שכל מי שיזכה בו מעלה אני עליו כאילו
ג' מונחים וזוכה בהם וכל מי שאינו זוכה בו מעלה אני
עליו כאילו ג' מונחים ולא זכה באחד מהם ואם תאמר מי
גדול משניהם היה רשב"א אומר מי גדול ממליך או המולך כו'
וכן הוא אומר כי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו עכ"ל

שבטי יה עדות לישראל כי גם בחר ה' וינטלם וינשאם
אים על מתניהו זך ויפר פעולי מוכתר בנימוסו
כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכו' וכתר שם טוב

כי אם יפול האחד רש"א עליו ומבטלו עד שהולך במשיבו של
הימים אשר חי לא ימיש מתוך האהל תורת אלהיו בלבו
והיתה מנוחתו כסא ומתוכות שלו כמו שמלינו בפי' פ' מלך
שאחר שלוה עליו ולא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים וכסף
וזהב לא ירבה לו כשלשתם לא אמר כשבתו על כסא מלכותו
את שענין כתיב הם"ת וקריאתו בו ואח"כ תלה בו רום הלבב
וסור מהמלוה ואורך המתלכה כי זהו מ"ש הר"ש כלי יקר על
התורה תחילת דרך רמז בתיבת כס"א ר"ת כ'סף ס'וס א'שה
דבזכות שיהיה נשמר באלו הג' יזכה לקיום המלכתו יען אלו
הג' המה המבדילים את לבו ומביאו לידי שכחת ה' הכסף
כמ"ש וכסף וזהב ירביון לך ורם לבבך ושכחת כו' וכן רבוי
סוס מסיר בטחונו מה' כמ"ש הוי היורדים מצרים כו' ועל סוסי'
ישענו כו' וכן רבוי נשים מסירים לבו מעם ה' כדרך שנעשה
לשלמה לכן כדי שיהיה זהיר בג' אלה ליוה לו יתברך וכתב
לו את משנה התורה הזאת וקרא בו כו' וכנגד ריבוי הכסף
אמר לבלתי רום לבבו מאחיו כו' כי הכסף מביא רום לבב .
וכנגד ריבוי הנשים אמר לבלתי סור מן המלוה וכנגד ריבוי
סוס אמר למען יאריך ימים כו' בקרב כו' שאם יבטח בסוס
ורכב ימות במלחמה כי שקר הסוס לתשועה

וע"פי האמור יובן לע"ד כונת פסוקי משלי סימן כ"ד אל
תקנא ברשעים כי לא תהיה אחרית לרע נר רשעי'
ידעך ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב כי פירוש
המילות לא יובנו ואפשר שהוא לרמוז הנז' כי הנה המלך צריך
ליזהר מג' אלה כסף ונשים וסוסים כי הם גורמים עזיבת
היראת ה' זהו מ"ש אל תקנא ברשעים באומרך כי לא תהיה
אחרית לרע כי אדרבא אפילו בריבוי כסף ונשים וסוסים לא
יסור לבבך כי נר רשעי' ידעך רולה לומר כמו שהנר של רשעי'
הוא הולך ומאיר ופתאום ידעך הכא נמי ח"ו פתאום תתפתה
אחרי הרע משם אלא ירא את ה' בני ומלך רולה לומר אפי'
שתהיה מלך ומותר לך בריבוי הכל מכל מקום ירא את ה'
והשמר ועם שונים רולה לומר או כתרגומו לשון שינות או
חילוף או לשון שונה הלכות כל והיינו שלא תחליף כלל
הכתוב ותאמר אני ארבה ולא אסור יען לא תתקיים בידך
אמנם יובן באופן אחר היה נראה לע"ד ואח"כ מצאתין כתקנו
ומתכונתו במהר"ש אלשיך ז"ל והוא עם מ"ש במאמרים
דכל הזוכה בת"ת כאילו זוכה בכולם וכל מי שאינו זוכה בה
מעלה עליו הכתוב כאילו זכה לא באחד מהם דהכונה לומר
ודאי כי אפילו אם הוא מלך או כהן גדול כל מי שאין בו
כתר תורה כאילו לא זכה כלל ואדרבא מראמר מעלה עליו
כאילו ג' מונחים ולא זכה בא' מהם כונתו לענין המונח
דמעלה עליו כאילו ג' מונחים והיה יכול לזכות בשלשתם ולא
זכה אפילו בא' זהו אומרו והיה כשבתו על כסא ממלכתו
כי ראוי לו שיקנא על כתר מלכות שיש לו שיקנא ג"כ ג'
כתרים הנז' תורה וכהונה ושם טוב וכולם על ידי התורה
וזהו אומרו וכתב לו את משנה התורה הזאת מלפני הכהנים
הלויים רולה לומר שיש לו על ידי התורה יותר מעלה קודמת
מלפני הכהנים שהוא כתר כהונה וגם על כל שנים צריך
ודאי ג"כ כתר שם טוב כי הוא העיקר לכן אמר והיתה עמו
רולה לומר בקרב מעיו שיהיה ת"ח לא שיהיה בספר לבד
וקרא בו למען ילמד ליראה לשמור כו' שהוא המעשה כי השם
טוב ובזה נראה לע"ד שהוא רמז המשל של יותם
שאמר לאנשי שכם בשופטים סימן ט' באומרו הלוך הלכו
העצים למשוח עליהם מלך ויאמרו לזית מלכה עלינו ויאמר
להם הזית החדלתי את דשני אשר בי יכבדו אלהים ואנשים
והלכתי לנוע על העצים ויאמרו לתאנה כו' ותאמר להם
התאנה החדלתי את מתקי ואת תנובתי הטובה והלכתי לנוע
על העצים ויאמרו לגפן כו' ותאמר להם הגפן החדלתי את

תרושי

תרושי המשמח אלהים ואנשים והלכתי לנוע על העצים ויאמרו העצים אל האטד לכי את מלכי עלינו ויאמר האטד על העצים אם באמת אתם מושחים אותי למלך בואו חסו בצלי ואם אין תצא אש מן האטד כו' כי הנה הדיו' מבוארים ועיין מ"ש הרב אש דת בפרשת תצוה דף ז"ך ובמהרי"ט פ' טהרה דף קי"ט ובמהר"ש אלשיך גם בשופטים וכולם איש לדרכו פנו גם אני לע"ד נראה לי עם הנז"ל דרצה לרמוז להם הנז' כי תחילה יש לדקדק מה המשל הזה ומה טעם יש בו גם כי תכלית המבוקש שם הוא שאם לא עשו כהוגן תצא אש כו' ואם כן משל האטד לבד הי"לל ומאי באמת כו'

אמנם יובן כאמור יען הם חשבו כי בכתר אחד מהם יכול להתקיים ולכך תחילה הלכו לזית יען הוא מאיר לעולם ומושחים למלכים בו וזהו רמז לכתר מלכים שבקשו כתר מלכים לבד לזה השיב הזית החדלתי את דשני אשר בו יכבדו כו' שהוא כתר מלכות והלכתי לנוע על העצים כי אדרבא מגרעות הוא לי והשפלה למלוך על עצים רוצה לומר עמי הארץ בלתי תורה והכונה שעל ידי שאנוע על העצים תחדל מתקי וכן כתר מלכות בלי תורה יפסיד כתר מלכות כאמור ואחר כך הלכו לתאנה רמז לכתר כהונה שהיו מניפים הכהנים זהו אומרו החדלתי את מתקי רוצה לומר שהפסיד כתר הכהונה בהגיעי על העצים ואח"כ הלכו לגפן רמז לכתר שם טוב שהוא המשמח אלהים ואנשים והשיב להם החדלתי תרושי כו' רוצה לומר כיון שאין ריח תורה רק עצים יבשים אח"ל גם כן השם טוב לכן הלכו לאטד שאין בו אחד משלשה אלו שהוא אין לו שום דבר להתגאות או להפסיד מה שהיה בידו לזה השיב להם אם באמת כו' רוצה לומר אפילו שאין אחד מהג' אמנם כתר תורה מוכרח על כל פנים וזהו אם באמת שהוא תורה כמש"ה אמת קנה ואל תמכור כו' אתם מושחים כו' בואו וחסו בצלי כי ע"י התורה יתקיים הכל ואם לאו אע"פי שאין לי מה להפסיד מ"מ בליא קרנא כי אדרבא יש חשש כי תצא אש מן האטד כו' כי כיון שאין תורה אין שום טובה רק על ידי התורה ׃ ועיין דרך מהרמ"א

וע"פי זה אפשר לרמוז בפסוק ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל. די"ל מה שייכות הוא התם ומאי יחד אחר שאמר בהתאסף ואפשר שהוא למשיכות מ"ש תורה צוה לנו משה כו' כי ע"י יהיה המלך בישראל תיכון מלכותו יען כי ע"י התורה בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ר"ל כל הגדולות הנמצאות בקיבוץ ראשי עם יחד כהונה ושם טוב ומלכות כולם יזכו ע"י התורה שבטי ישראל מי שיש בו תורה כאמור

או אפשר לומר והוא בהקדים מ"ש בש"ס פ"ב דסנהדרין דף כ"א וכותב ס"ת לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמו נכנס מכניסה עמו יושב בדין היא עמו מיסב היא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ׃ ובגמרא תנא ובלבד שלא יתגאה בשל אבותיו אמר רבא אע"פי שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתביה אביי וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתגאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא צ"ל לב' תורות כדתניא וכתב לו את משנה התורה כו' כותב לשמו ב' תורות א' יוצאת ונכנסת עמו וא' מונח בבית גנזיו ואותה כו' עושה אותה כעין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמו' ועיין בס' פרי האדמה ח"ב ה' מלכים פ"ג דין א' גרסינן כו עד לכתוב ס"ת לשמו ודוק ׃ ועיין בפ"א ח"א בחי' על ה' ס"ת פרק ז' דין א' מצות עשה כו' עד והרי"ט ז"ל י"ש מלהיות כי אין הפנאי מסכים לא יכולתי להאריך בזה שכתב שם גם לדרוש אחר בעה"י למתן ס"ת עיין בלקט הקמח יו"ד דף כ"ו הרשום שם וס' גופי הלכות דף קי"ז ע"ב י ופ' א"ם למעלה

התורה רצוף אהבה פ"ב דסנהדרין ׃ וס' בתי כהונה ד"ע ז' וס' באר יצחק דף קנ"ז ע"ב וג' וד' ובעה"י לדרוש אחר פ' שופטים ושבעה דנחמתא עיין בס' אש דת דף ע"א ע"ב ההיא דעייל ונפיק אזוזי ׃ איך שיהיה עיין מ"ש בס' החינוך בענין מה שצונו הא-ל ית' שכל א' יכתוב לו ס"ת לשמו ולא יתגאה בשל אבותיו היינו כדי שיהיו הספרים מרובים בעדתינו כדי שילמדו איש את רעהו וישאלו ספרים למי שאין בידו משגת זהו מ"ש הכתוב תורה צוה לנו משה ר"ל שכל א' מישראל חייב לכתוב לו ס"ת אע"פי שירש מאבותיו היינו טעמא מורשה קהלת יעקב כי אותם ספרים אשר ירש מאחר כי הוא אינו צריך להם שכבר הוא כותב לו ס"ת לעצמו יהיו לקהלת יעקב קדוש לכל הרוצה ללמוד כדי שלא תשתכח תורה מישראל זהו כונת הכתוב ומינה נפקא מכל שכן דמי שאינו יודע ללמוד שמחוייב לקנות ממונו ספרים להקדישם לת"ח שיקראו בהם כיון שכל טעם מצות כתיבת ס"ת לשמו היינו כמ"ש

אמנם עם מ"ש הרא"ש והטור דכל זה נאמר בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ללמוד בו אבל בזמנינו שכותבין אותו להניחו בבית הכנסת לרבים מצות עשה לכתוב לעצמו חומש וגמ' ופוסקים להגות הוא ובנו כי כל עיקר הוא ללמוד כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם כו' יובן פסוק ועתה כתבו לכם את השירה כו' ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם כו' והכונה כי הדיוקים הם רבים מאי ועתה ומאי ולמדה ושימה אלא הענין כי עתה בזמני כתבו כו' ולא יתגאה בשל אבותיו מהטעם הנז' ׃ אמנם בזמן אחר בזמנינו זה שמשימין הס"ת בבית הכנסת כו' ולמידה שימה בפיהם כו' צריך לכתוב דבר המפורש שהוא הגמ' והמפרשי' זהו שימה בפיהם

גם איתא בתוס' וקרא בו כל כו' ומה מלך ישראל שאינו עסיק כי אם בצרכי צבור כתיב וקרא בו כל ימי חיין ק"ו שאר בני אדם וכן גבי יהושע כתיב לא ימוש כו' והגית שהוא עוסק בצרכי צבור כ"ש שאר בני אדם

ובזה יובן פסוק אשר לא הלך כו' כי אם בתורת ה' חפצו שעסוק בצרכי צבור וגם ובתורתו יהגה כו' גם אמר ריב"ל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה כו' שאין לו כל כך שכר דיש צד למידת הדין לומר אלמלא שבא לו בלי טורח כו' וכתבו דהעוסק עם הספר בטורח הקלפין וכיוצא כמי שקבלה דיש למידת רחמים לומר כמו שטרח בזה היה טורח לקבלה מהר סיני ונחשב כאלו קבלה כו' ׃ וזהו מ"ש קהלת סי' י"ב בקש קהלת למצוא דבר חפץ וכתוב יושר דברי אמת דהיינו גם דברי רבותינו ופירושם לכך הזהיר לומר ויותר מהמה בני הזהר ר"ל על מה שכתוב בתורה שיכתוב ס"ת צריך גם כן לעשות ספרים אין קץ דהיינו גמרא ופוסקי' ואם אינו יודע לכתוב טורח עם הסופר וכיוצא ונחשב לו כאלו קבלה מהר סיני זהו מ"ש ולהגי הרבה יגיעת בשר שטורחי' הוי כאלו כתבו בעצמו ונחשב לו כאלו קבלה מסיני כו'

דרוש ג'

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך לשבטיך ושפטו את כו' אשר ה' אלהיך נותן לך

תנן רשב"ג אומר על ג' דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם עכל"ה

הן עם אחד בארץ ישראל קדושים כי גם בחר ה' לגפן אדרת ׃ ומתוכם כעין החשמל מחנה אלהים היושבין על מדין גולת הכותרת ׃ אשר השליטתם האלהים לענות נפש כי תחטא לענוש נכסים והיה להם למשמרת ׃ כאשר נצטוינו

שפיר היום שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' כו' ושפטו את העם משפט צדק, די"ל דהי"לל ושפטו אותך כמ"ש תתן לך, גם הי"ל וישפטו כי ושפטו נראה הודעת דבר שיהי'

אמנם הרב כלי יקר עה"ת ביאר הענין שפ' זה הוא ציווי למי שיש ספק בידו למנות דיינין שימנה אותם על מנת שיהיו דיינין לו ולא יחניפו אפילו לזה הממנה אותם. וז"ש תתן לך ר"ל על עצמך ונמשך מזה ק"ו כי אז בודאי ושפטו את העם משפט צדק ולא יחניפו לשום אדם כי זה כצע"ד פי' איוב סי' ט'. אם שוט ימית פתאום למסת נקיים ילעג. ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה אם לא אפו מי הוא. כי הנה תנן דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד ועל פירות שביעית ור"ע פירש שלא נמסרו לב"ד שלא עשו בהם דין תורה דכיון שפשעו ראשי העם ולא עשו. דבר בא בר מינן כו' וזהו מ"ש אם שוט ימית פתאום לשון שטן ימית פתאום את הצדיקים תם ורשע הוא מכלה למסת נקיי' ילעג ר"ל בשביל שנתנו להם דין נקיים לרשעים וזהו אותם בנקיים כמ"ש ונקי וצדיק כו' ולא עשו ד"הת מש"ה ילעג ובאו לכלל זה יען ארץ נתנה ביד רשע כיאף כי ב"ד מנוקים מ"מ פני שופטיה יכסה ואינם יכולים לדון שלא ברצונו של הממנה אותם יען כי אם לא איפו מי הוא כי אינם שופטים ודיינים כי אם בעבור רצונם וע"ד זה שמוס לשופטים עליהם

או אפשר לומר א"ץ נתנה ביד רשע כו' והוא עם מ"ש התי"ט דפי' ר"ע הנז' אינו מתיישב מ"ש שלא נמסרו לב"ד לכן פירש על כריתות ומיתות ב"ש או שברא העובר או בלא התראה נמצא דהשופטים אינם יכולים לעשות דבר המשפט לזה היה מתאונן תם ורשע כו' ארץ נתנה ביד רשע כו' ופני שופטיה יכסה כי אין עליהם מכשול יען כי אם לא איפו מי הוא ר"ל שאם לא יעונש על ידי השטן מי יוכל לענשם או בסיבה כי אינם פה או בלא התראה וכיוצא

או אפשר לומר עם הקדמת הרב ב"י הנז' וזהו מ"ש הנביא חבקוק סי' ד' על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעוקל כי רש"י ז"ל פירש מלשון סובב כמו אבירי בשן כתרוני כו' ואפש' דהיינו שהוא הסובב להיותו שופט או אפשר שהוא מלשון כתר כי הרשע הוא מכתיר ומגדיל לצדיק ע"כ יצא משפט מעוקל כי אינו מתרין כנגדו

אמנם לע"ד אפשר לרמוז מ"ש מור"ס בהגהה ח"מ סי' י"ד דטענת נלך לב"ד הגדול או לבית הוועד אינו נוהג בזמן הזה וכל זמן שיש ב"ד בעירו אינו יכול לכוף לחבירו להוליכו לב"ד אחר כי אין לנו עכשיו ב"ד הגדול או בית הוועד נמצא דכשהם שוים כל הבתי דינים שבכל עיר ועיר אזי אין יכול האחד לדחות לחברו לב"ד אחר וזהו מ"ש שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ותשוה הבתי דינים ברורים ומנוקי' ואז ושפטו את העם משפט צדק כי אינם יכולין הבעלי דינים להתרים כנגד' ולומר איני דן לפניך ויוכרח הדיין להשיא פנים קלת למי שהוא עז ולפי זה אתי שפיר דיוק ושפטו דאינו צווי רק הודעה הנז'

או אפשר ירמוז ושפטו משפט צדק למ"ש מרן סי' י"ב מצוה לומר לבעל דין תחילה דין אתם רוצים או פשרה וכל ב"ד שעושה פשרה משובח וכשם שמוזהר שלא להטות את הדין כן מוזהר שלא יטה הפשרה לאחר יותר מחברו וזהו מ"ש אע"ג דשופטים ושוטרים מומחין תמנה כו' מ"מ ושפטו את העם משפט צדק ר"ל שיאמר להם משפט אתם רוצים או צדק שהוא פשרה

או ר"ל משפט צדק שהיא הפשרה תדין תחילה ואפי' הכי אני מצוה אותך כי אפילו במשפט צדק שהיא הפשרה אני מצוה אותך לא תטה משפט כו' או אפשר נר' יהיה משפט צדק ר"ל משפט גמור ולא פשרה ירמוז מ"ש. שם בד"א קודם גמר דין אבל אחר. גמר דין שאמר איש פלוני כו' שוב אינו ראוי לעשות פשרה אבל אחר שאינו דיין ראוי לעשות פשרה שלא במושב ב"ד כו' וזהו מ"ש שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' ושפטו שכבר אמרו איש פ' כו' שוב צריך דוקא משפט צדק ר"ל דין גמור אבל אחרים ודאי ראוים

עוד אפשר בכל שעריך עם מ"ש בש"ע ח"מ סי' ג' בפסק דאע"פי שב"ד של ג' ב"ד שלם הוא כ"ז שהם מרובים ה"ז משובח ומוטב ז"ש בכל שעריך ר"ל המצוינים בהלכה שיהיה בתוך הת"ח אז ודאי כי ע"י זה ושפטו משפט צדק

עוד אפשר לומר ושפטו את העם משפט צדק לרמוז מ' הסמ"ג דף קפ"ט דגמר דין אינו איש פלוני כו' אלא עד שיאמר צא תן לו כו' יע"ש ז"ש תתן לך כו' ושפטו שכבר אמרו איש פלוני אתה חייב כו' אע"פי כן יכולין אח"כ לעשות משפט צדק שהיא הפשרה

עוד אפשר לדיוק את העם כי ודאי לעם שופטים לא את האבנים אלא ירמוז מ' השלטי הגבורי' פ"ק דסנהדרין דמ"ד דאין כל אלו הדברים אמורים אלא כשהדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מדעת הבעלי דינים אבל אם מודיעים להם טוב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול א' לחבירו או לתת לו דבר ידוע אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן רק שיהיה על ידי פיוסי' והיא מצוה גדולה כו' וזהו מ"ש אע"ג דכבר שפטו מאם שהוא אחר גמר דין מ"מ את העם משפט צדק שיכולין לפייסם שעל דעתם הם העם בעצמם אח"כ יעשו להם משפט צדק שהיא הפשרה

אמנם מהרש"א ז"ל כתב עם מ"ש ז"ל כי לא לאדם תשפוטו כי אם לאלהים כי כשיכול אמר מטריחין אותי לשלם לזכאי ז"ש ושפטו את העם כשיהיה משפט צדק שאם לאו א"ו אין אתם חייב לאדם אלא להקב"ה א"נ

עוד אפשר לומר לע"ד בפי' הנז' והוא עם מאי דאיתא בפרק חזקת הבתים דף מ"ג ע"א על מ"ש שמואל השותפין מעידין זה את זה כו' ופריך וכי כתב ליה מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות הימינו לא אמר כלום ומשני הב"ע כשקנו מידו ופריך וכי קנו מידו מאי הוי הרי מעמידה לפני ב"ח דאמר שמואל המוכר שדה שלא באחריות אינו מעיד לו עליה לפי שמעמידה לפני ב"ח הכא במאי עסקינן דקביל עליה אחריות ופריך כל שכן דניחא ליה ומשני אחריות דאתי מחמתיה עיין בחי' על מסכת בתרא במ"ב דף מ"ט סוף ע"ב ומעידין כו' עד דידי מסולקות ועיין בפ"הא ח"ב בחי' על הלכות עדות פט"ו דין ב' עיין בבתרא כו' עד דכעת לא מצאתנו

וע"פי האמור אפשר לרמוז בפ' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' ר"ל אם תשים דיינים ושוטרים יהיו שיתנו לך כשה' אלהיך נותן לך איזו דבר או הקדש ובאים לדין עליו בשעריך אז צריך שיתנו לך כדי שישפטו את העם משפט צדק ולא יהיו נוגעים בדבר וזהו דוקא אשר ה' נותן לך אבל אם הוא לעניים אפילו ע"י זה לא ירונו משום דניחא להו דכיון דרווח רווח

גם ע"פי זה יובנו פסוקי אבשלום שמואל ב' סי' ט"ו והשכים אבשלום כו' והיה כל איש אשר יהיה לו ריב לבא אל המלך למשפט ויקרא אבשלום אליו ויאמר אי מזה עיר אתה ויאמר מאחד שבטי ישראל עבדך ויאמר אליו אבשלום ראה דבריך טובים ונכוחים ושומע אין לך מאת המלך ויאמר אבשלום מי ישמני שופט בארץ ועלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט והצדקתיו כו' והדיוקים רבו עיין במהר"ם אלשיך ז"ל בפרשתינו יע"ש

ועפ"י האמור אפשר אמר האיש אשר יהיה לו ריב כו' ר"ל שאיש עני הוא ורוצה שידיינו עם ההוא שאמר מנה לעניים כדי שירויחו אליו לזה שאל אי מזה עיר אתה כי כיון שנוגעים בדבר אין יכולים כו' יען נאמר עלייהו לז"א מאחד שבטי ישראל דלא ראוי על שום אדם לז"א ראה דבריך טובים ונכוחים ואפילו שומע אין לך מאת המלך שאם היה שומע טענתך היה מצדיק' או אם היה רוצה נותן כנגד אותו מנה או כיון שהוא מלך לא שייך לומר נוגע בדבר משו' הנאה ואמר מי ישימני אפילו שופט כו' והצדקתיו שמה שהיה מגיע לו לאותו עני הייתי נותן לו מכיסי בתורת צדקה והיה עושה כן יען הקמת עם על הרב או מלך יבא מן העניים כי אינם מתפחדים ובפרט על מזונותם בלועקים

או אפשר לומר מי ישימני כו' עם מ"ש רא"ש בתשו' הביאו הכנה"ג ח"מ סימן ל"ד אות כ"ד שאם היה קבוע בעירו וקבלו ע"ד כך כו' יע"ש ועכ"ז והצדקתיו ועל פי זה זהו מ"ש תתן לך בכל שעריך וכיון שיש בכל עיר יכולין לדון משום דע"כ לא אמרינן דאין דנין כו' אלא לאיש אחר מבני עיר אחרת אבל באותה העיר עצמה דע"ד קבלו יכולים לדון

או אפשר לומר תתן לך בכל שעריך עם מ"ש רדב"ז הביאו הכנה"ג סימן ז' אות כ"ג דבירושלם דחוזרים חלילה בכל ב"ד שנה א' או שלשה חדשים הוי כקבלום בפירוש על כן ויכולין לדון חזרתי לנשאי רמז מ"ש הש"ך בכל שעריך כו' נותן לך לשבטיך לקבץ כו' עם מצות קיום הדין כו'

דרוש א' לפרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שביו

בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשו' הכתו' מדבר על אויביך כנגד אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלהיך בידך נותנו בידך עכל"ה

כל מקום שנתנו חכמים את עיניהם שכינה שרויה ביניהם בבית אלהים לנפש תדרשנו הוא מותיב לה והוא' מפרק לה מכל צרה ועקתא מה שאין בעל הנס מכירים כמו שאז"ל במאמרינו אשר הצבנו בפתח השער כי לכאורה הוא בלתי מובן מה בא לפרש בשינוי הלשון על לכנגד גם מ"ש אם עשית כל האמור בענין סוף כו' כי באיזה ענין מיירי אם במלחמה מלבד כי לא נאמר דינא היכן רמוז אם עשית כו'

אמנם יובן עם מ"ש הרב מהרי"ט ז"ל בפ' על פסוק כי תצא למלחמה כו' כי הנה הדיוקים מבוארים חדא דפתח לשון רבים אויבך ואח"כ לשון יחיד ונתנו כו' גם כפל ושבית שביו ומלת שביו אינו מובן

אמנם הרב מהר"ש אלשיך ז"ל הוא אמר דברים הנאמרים מסיני ומחזירים את האדם לדרך ישרה ובא לו בארוכה יע"ש

אמנם מהר"יט ז"ל כתב בשם דורשי רשומות כי תצא למלח' במלחמת חובה הכתוב מדבר היא מלחמת היצר הרע כמ"ש החכם לאנשי אלכסנדריא כשבאו מנצוח המלחמה שמחים פיו פתח בחכמה לומר להם באתם מן המלחמה הקטנה הכינו עצמכם למלחמה הגדולה התחילו לשחק באמרם איה איפה מלחמה הגדולה מזו ויען ויאמר הלא היא מלחמת ה' אשר בקרב איש ולב עמוק עם יצרו כי מי יאמר זכיתי לבדי נצנתי לריב גם יכולתי כו' והבטיחנו הש"ית שאם יזדרז האדם קודם לצאת לקראתו הקב"ה עוזרו כמאמרם צופה רשע לצדיק כו'

וזהו מ"ש ושבית שביו כלומר הרמ"ח אברים ושס"ה גידים אשר היו שבוים בידו כמה שנים יהיו מסורי' ושבוים בידך זהו מ"ש ז"ל במאמרינו שבאו לרמוז הדברים באומרם במלחמת הרשות הכתוב מדבר רוצה לומר מה שהוא ברשות האדם לנצח יען כל מיני מלחמות לה' המלחמה כי לא בכח יגבר איש אמנם במלחמה זו הוא בידו של אדם ובודאי נוצח כמ"ש ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (וכמ"ש ז"ל בפסוק כי אם בזאת כו' הב' דברים ופ' סוף דבר כו' לע"ד) ולכך דייקו ז"ל לפרש על אויבך כנגד אויבך כונת' כי במלחמ' זו אין צריך שום כלי זיין ויגיע' ללכת לעבוד ולחשו' מחשבות באיזה אופן ינצח כי אם דוקא שימו נגד עיניו פ' לך מנגד איש כסיל הוא המלך זקן וכסיל כי בשום שכל להאלתו בכל אשר יתאוה ללכת נגדו הפך עצתו וכמאמר ונתנו אמרו אם עשית כו' והוא לרמוז מ"ש הרב בעל העקידה רמז בפרשתינו לדעת מוסר השכל לאדם כי עבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה כמ"ש כי תצא וראית ואחריו כי תהיינה לאיש בן סורר כו' ואחריו כי יהיה באיש חטא משפט מות ואחרינו והומת גם כן לע"הב אמנם כי יקרא קן לפור כו' אח"כ כי תבנה בית חדש כו' ואחר כך ועשית מעקה ויהיה לך כרמים ושדות כו' ומלבושים ותקח אשה חדשה ויהיו לך בנים כשרים כו' זהו אומרם אם עשית האמור בענין כ"ל ללכת נגד יצ"הר סוף שהב"ה מוסרו בידך שמוכרח שמה שיבואו לידך יהיו מצות ה' ככז' ובהסתכלי בעמוד שקיים דברינו אלה להרב בעל העקידה ז"ל ראיתי כונתו ז"ל במאמרינו קרוב ממש למ"ש ותגל נפשי

אמנם הרב שמע שלמה ז"ל פירש פסוק זה וגם דקדק כפל ה' אלהיך שתי שמות למה וכתב ז"ל עם מ"ש בגמרא דאנשי כנה"ג תפסוה ליצרא דע"ז וקטלוה אמרי הואיל ועת רצון היא נבעי רחמי על יצרא בעבירה חבשוה תלתא יומי לא אישתכח ביעתא כחליכהו לעיניה אהני דלא ליתגר אינים בקרבתיה זהו מ"ש כי תצא למלחמה לעתיד על אויבך ב' יצריך ועל הא' שהוא יצרא דע"ז אותו ונתנו ה' אלהיך בידך זהו לשון יחיד ר"ל שהא' ימסרוהו בידך לגמרי כדי שיהיה ה' אלהיך אבל כנגד יצרא דעבירה לא תוכל רק ושבית שבי רוצה לומר שאותם הקרובות שהיו שבויות דכיון שהם תוך הבית לא היו יכולין ליכנל ובודאי שהיו שבויות לגמרי אותו השבי נשבית לא כן לגמרי משום קיום העולם

או אפשר לומר לע"ד באופן אחר הנלפי עם מ"ש ז"ל שהת"ח נקראו אויבים זה לזה באומרם אויבים בשער מכל מקום אוקומי גירסא מייעתא דשמיא כמו שאמרו גבי יהונתן ודוד שהיה אומר שאול יונתן בני כמוהו כיון שא"ל וה' עמו שהלכה כמותו שתק זהו מ"ש כי תצא למלחמה על אויבך הם הת"ח אם נתנו ה' אלהיך בידך באתה לך סייעתא דשמיא בזכירה או ושבית שביו שאף אם הוא מפולפל יותר אתה שובו כל שבין ככז' וגם אפילו מה שהוא חדש עתה יכול לחדשו בפניו כמעשים בכל יום

או אפשר לומר ושבית כו' עם מ"ש דחייב להוכיח עד הכאה או כו' והריוח אם יקבל דברינו אין למעלה הימנו ואם לא כל מצותיו אתה שובה אותם או איזה ניצוצי קדושה אשר היו שבוים בידו וזהו וראית בשביה איזה ניצוץ כו' ולקחת אם לא חפצת כו' ושלחתה לנפשה כו'

או אפשר לומר בכונת המאמר והוא עם מ"ש בש"ס פרק משוח מלחמה דף מ"ד ע"ב בד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופת' אמר ר"י בד"א במלחמת מצוה אבל במלחמת חובה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה והנה רש"י עיין מ"ש בחי' על מסכת סוטה במנחת בכורים דף ל"א ע"א בד"א

במלחמת הרשות עד לא שבי אשירא ודוק ועיין בפרי האדמה ח"ב פרק ה' מהלכות מלכים דין ב' מלחמת מצוה כתב התי"ט כו' עד ונראה כו' ודוק ועיין גם בפרי האדמה דין ה' ואיזהו מלחמת מצוה עד ונכון לע"ד ודוק ועיין מ"ש גם פרק ז' דין י"א כל השונה כו' עד כנלע"ד לכאורה ועיין מ"ש גם בהל' מלוה פ"ג דין ב' וכן המלוה כו' עד והוא הדין בגרוש' כמ"ש הסמ"ע ודוק ובטעם הסמ"ע הנז' נראה לע"ד כונת הפסוק לא תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה רוצה לומר דלאו דוקא אלמנה אלא דומיא דגר יתום דהם תשושי כח לאפוקי בתולה שיש לה עוזר ותומך שהיא בבית אביה

או אפשר לומר פסוק לא תטה משפט כו' עם מ"ש הר"מ ז"ל בין עניה בין עשירה כו' זהו מ"ש כמו דלא תטה כו' גר יתום לעשור בשני לאוין ואין חילוק בין עני לעשיר הכא

כמי לא תחבול בגד אלמנה בין עניה בין עשירה

אמנם עם סברת הר"מ דבשעת הלואה גם כן לא הוי כמכר ואסור זהו מ"ש הכתוב כי תשה ברעך משאת מאומה רוצה לומר שעדין לא נעשה החוב אלא עדין הוא בשעת הלואה אפילו הכי לא תבא אל ביתו כו' איך שיהיה נחזור למאמר דהדיוקים מבוארים כנז"ל אמנם לסברת ת"ק היינו במלחמת הרשות הכתוב מדבר ובאיזה רשות לאו שתלך עליהם פתאום אלא כנגד אויבך שכבר באו הם ואתה באת כנגדו או ונתנו כו' אם עשית כל האמור בענין כו' לרבות שאר מצות אם היה בידו חייב לקיימה קודם שילך למלחמה ואם לאו אז"ו אינו נוצח, הנושא כי תצא כו' מיום שנתת לבך כו' בימים האלה כו' או כי תצא ונתנו כו' בזכות שמע בעגלא ובזמן קריב כיר"א עיין בענין זה בגד"ת ש"א ח"ד ובש"ך ובלא"מ ושאר ספרים כי כעת אינו במקום ספרי וה' יעזרני

בעזרת האל יתברך כיר"א

דרוש ב' לפ' כי תצא

למען יברכך ה' אלהיך בכל משלח ידיך על הארץ בכל משלח ידיך על הארץ

בגמרא תניא רשב"א אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטים והא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטים אמר ר"א הללו מתמוטטים ואינם עולים והללו מתמוטטים ועולים עכ"ד,

שומר מלוה לא ידע דבר רע כי ה' יהיה בכסלו לישב בשלוה על הארץ הטובה אורך ימים בימינו,

לחמו ניתן מימיו נאמנים לתת לכל שואל די מחסורו מליצי יושר עומדים לימינו, כמאמרם ז"ל לא תהיה לו כנושה בא וראה כל מי שהוא מלוה ברבית עובר כל העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות כיצד אדם שחטא אחד מכל העבירות עומד לדין לפני הקב"ה המלאכים עומדים אלו מלמדים זכות ואלו מלמדי' חובה כמ"ש ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו הללו מיימינים כו' אבל המלוה ברבית אין א' מלמד עליו זכו' שנא' בנשך נתן תרבית לקח חיו לא יחיה, והרב מהר"ש יפה ז"ל פירש דפירוש לא תהיה לו כנושה לפ"ז היינו שלא תהיה שנאוי בעבורו וכולם למדו חובה, והקשה הרב ז"ל וכ"ע וכי יותר קשה היא עבירה זו יותר מע"ז וג"ע וש"ד וגזל וכן הק' ג"כ מ"ש חיה לא יחיה מכלל לא' שנתחייב מיתה לפני הדיין אמר הדיין עדיין ישנו לזה כלומר הכא כיון שנתן ברבית היה לא יחיה אפילו כמה זכיות אינם מגינים עליו והק' ז"ל אמאי תכבד עבירה זו מכל התורה ומ"כ משם הרב מהר"י רוזאנים ז"ל שתירץ עם מ"ש רז"ל דלעתיד לבא אומר הקב"ה לאברהם בניך חטאו כו' אומר ליעקב כו' אומר ליצחק כו' בניו לא בניך שועה אשבון עמו דל ל"ה שנים מלילות ואח"כ שבתות וי"ט ולרכים כו' יע"ש א"כ לזה הלוקח ברבית והוא מחשבם ימים ולילות ושעות ורגעים לא יועיל לו סניגוריא דיצחק ובמאמר זה אומרים המפרשים ז"ל דאברהם ויצחק עם היות דבריני נפשות כולם פתחו לחובה זולתי ומשם הר"א קופינו ז"ל אומרים בזה פסוק לא תהיה אחרי רבים לרעו' ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות, כי הדיוקים מבוארים והכונה לא תהיה אחרי רבים לרעות ר"ל לומר שנרתך דוקא לא שתענה אחריהם לחובה כדי לזכותו וגם לא על ריב שבכולם פתחו לחובה לא תענה על ריב לזכות כדי שעפ"ין ילכו אחרי רבים להטות וכונתך לחייבו אלא כונתך דוקא תאמר בלי שום פנייה

ועפ"ין נ"ל לומר כונת הפ' כי לכל חפץ יש עת ומשפט כי רעת האדם רבה עליו ר"ל בין לחייבו בין לזכותו לכל חפץ יש עת ע"י כי רעת האדם רבה עליו דהיינו או שנ' כי כולם פתחו לחובה וזכהו או רבים פתחו לחוב' ותחייבהו והיינו בנטייתך אם תרצה לחייבו תלמד עליו זכות ואם תרצה תלמד עליו חובה

אמנם נלע"ד עם מ"ש הכא בש"ס בא וראה סמיות עיניהם של מלוה ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו וזה מביא עדים וסופר ושטר וקולמוס וחותמים עליו שכופר באלהי ישראל נמצא שעבירה זו קשה מכולם כיון שהוא בעצמו מלמד עליו חובה ומעיד עדים שכפר באלהי ישראל אם כן מי יעמוד ללמד עליו זכות לכן אמר שכולם ר"ל המלות שעשה שהם סניגורי האדם לזה אין יכולין ללמד עליו זכות ודוק, נמצא שלהון לא תהיה לו כנוש' היינו שלא תהיה בעבורו שנאוי לכל

אמנם הרמ"א ז"ל כתב בכונת הפסוק מתחילתו אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה ל"כ כו' דהכונה שלא תמתין עד שתהיה בעל ממון ויהיה לך זהב או לפחות זהוב אחד כדי לקיים מצות הלואה אלא אפילו קודם שאין לך כי אם כסף ולא השאלת לשיעור זהוב אחד תלוה את עמי ואז אם כה תעשה תרויח כי את העני עמך ר"ל אותו שהוא תמיד עם העני שהוא הקב"ה קרובן של עניים אז יהיה עמך לכך אני מצוך לא תהיה לו כנושה לא תשימון כו' הכונה כי ח"ו לא תהיה לו וגם לא תשים עליו ח"ו להשב"ה ולע"ד נ"ל עם הנז' כונת מאמרינו שאמר רשב"א כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן כו', די"ל מאי קאמר כל מי שיש לו מעות. וכי מי שאין לו מלוה ומאי מעות דנקט ולא ממון ועוד מה חידש רשב"א עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך כו' הלא כל העול' מבחינים זה דהפסוק הזה היינו למי שמלוה בלא רבית אלא הכונה עם הנז"ל דאמר רשב"א כל מי שיש לו מעות ר"ל שעדיין לא הגיע לכלל שקל או דינר ואפי' הכי חפץ במלוה רבה כזאת ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך כו' להורות לנו תרתי חדא דיוק הפסוק דנקט כספו לא נתן בנשך ולא נקט זהב להורות כנז וגם מדקאמר לא נתן בנשך נראה אלא אדרבא נתן שלא בנשך דאי לא נתן כלל מאי ריבותיה להכי נקט רשב"א ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כו'

אמנם סיום המאמר דקאמר הא למדת עיין מ"ש בספר מנחת בכורי' דף מ"ג ע"ג משם הא למדת עד אמנם זה נתיישב ודוק, ועפ"י זה ידוייק פסוק אל תקח מאתו כו' ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך דמה קשר נתינת טעם שלא ישע' איסו' זה בוחי אחיך כו' אלא הזהיר שלא יקח כו' ויראת

מאלהיך ת"מ אל תאמר א"כ שב ואל תעשה תעשה לזה מזהירו וחי אחיך עמך שאדרבא תלוה לו שלא ברבית מלד כי אתה מצווה להחיותו ובזה וחי אחיך כו' ר"ל לא ימוט כלל . גם פסוק שומר מצוה שומר נפשו ובוזה דרכיו יומת מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו דר"ל שומר מצוה בשב ואל תעשה שומר נפשו דאם ימוט ה' יצילהו ולא יהיה לעד ובוזה דרכיו שלוקח רבית יומת אמנם מלוה ה' חונן דל שאדרבא מלוה שלא ברבית וגמולו ישלם לו שלא יהיה לו שום מוטה

או . אפשר לומר פסוק אל תקח מאתו כו' עם מ"ש בש ד"ע ע"ב מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו מאי לחונן דלים אמר רב כגון שבור מלכא אמר ר"נ א"ל הונא לא נצרכה אלא אפי' ברבית דגוי. איתיביה רבה לר"נ לנכרי תשיך מאי לאו תשוך לא תשיך לא שני דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא אחיך בהדייא כתיב ולאחיך לא תשיך לעבור עליו בעשה ולא תעשה איתיביה לווין מהן ומלוה אותם ברבית וכן בגר תושב אמר רבי חייא בריה דרב הונא לא נצרכא אלא בכדי חיין ורבא אמר הכא בת"ח עסקינן מ"ט גזור רבנן שמא ילמוד ממעשיו ת"ח לא ילמוד . א"ד לה להא דרב הונא להא דאמר רב יוסף אם כסף תלוה את עמי עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר כו' אמר מר עמי ונכרי כו' פשיטא אמר ר"נ א"ל הונא לא נצרכא אלא אפילו ברבית לגוי ולישראל בחינם והנה התוס' ז"ל כתבו ועיין מ"ש גם בס' מנחת בכורים דמ"ב ע"ד ד"ה מרבה הונו כו' עד דבר שהוא מצוה מן התורה ועיין בפ"א ח"ב פ"ה מה' מלוה דין ב' הכותי כו' עד דבר מן התורה ודוק במלה דהתיר רבית מן הגוי נפקא ליה לטור ז"ל מדכתיב וחי אחיך עמך . וכתב מהר"י רוזאנים ז"ל דכן הוא האמת משום דתאחיך לא תשיך היינו ללוה כו' יע"ש

ובזה נלע"ד כונת הפסוק אל תקח מאתו נשך ותרבית דהיינו מישראל זהו מן התורה אמנם ויראת מאליך דהיינו הת"ח שאינו לומד ממעשיו אני מזהיר וחי אחיך עמך דהיינו הא דגוי שרי משא"כ לשאר בני עלמא . ועיין מ"ש הגדל"ת דרל"ר ומ"ש הרב מ"ל דף ג"ע ע"ג כילהיות ע"ש כי שמשי לא יכולתי לראות

דרוש ג'

למען יברכך ה' אלהיך בכל משלח ידיך על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה

ילקוט שוש אשיש בה' כתיב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך וכן הוא אומר שוש אשיש בה' משל למטרוניתא שהלך בעלה ובנה וחתנה למדינת הים א"ל באו בניך א"ל ישמחו כלותי א"ל באו חתניך א"ל ישמחו בנותי כיון שאמרו לה הרי בעליך א"ל הרי חדוה שלימה כך הנביאים אומרים לה לירושלם בניך מרחוק יבואו והיא אומרת ישמח הר ציון ובנותייך על לד תאמנה היא אומרת תגלנה בנות יהודה וכיון שאמרו לה הנה מלכך יבא לך היא אומרת הנה היא חדוה שלימה שוש אשיש בה' כו' עכל"ה

הקדמה מיבעי ליה לאיניש להקריב לה' מראשית כל וכך היא המידה ובלבד שיכוין לבו לשם שמים ולא לשם אישים . שמא תאמר אדם כי נשני אלהי' את כל עמלי כי בזותי את כל אוצרותי הון עתק ולדקה והקדשתי אותם והיה קדש קדשים עליו אמר קרא מי הקדימני ואשלם שבחתי אני את השמחה של מצוה כי נשמור לעשות פיקודי ה' ישרים . מושבע ועומד הוא קיימו וקבלו עליהם והמשכילים יזהירו במה הם.זוכין במ"ש מהר"ס אלשיך ז"ל בפרשתינן על

פסוק כי תידור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך והיה בך חטא וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך . כי הדקדוקים רבו תחי' כפל תידור נדר ומילת לה' אלהיך גם כפל דרוש ידרשנו כו' ומאי מעמך ודאי כי כן הוא גם וכי תחדל כו' לא יהיה בך חטא מי לא ידע בכל אלה גם מוצא שפתיך תשמור ועשית כו'

אמנם הרב מהר"ס ז"ל כתב כי אומרו הוא ית' כי תדור הנה דבר נדור ובא מהר סיני לעשות לדקה כי היא א' ממצות ה' באופן כי טוב אשר לא תידור אלא קיים מה שאתה נדור לה' אלהיך וזה כי תידור כבר הוא נדור לה' אלהיך כאמור לכן לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלהי' כו' ר"ל ב' דרשות א' על הנדר מהר סיני ב' על הנדר הזה כמלא מה שהרואת בנדריך עתה היינו כי אם חטא על האיחור מה שלא היה עליך חטא זה על נדר הקדוס וזהו וכי תחדל לנדור עתה לא יהיה בך חטא זה של האיחור אלא מחוייב אתה לעשות בכל עת שיהיה וא"ת כי בסיני לא נדרת לא כן הוא כי אם מוצא שפתיך תשמור כאשר נדרת כו' נדבה אשר דברת בפיך כאמרם ז"ל שהיה הדיבור עלמו מדבר עם כל ישראל ואומר לה מקבלני את עליך ואומר הין ואין לך נדר גדול מזה כי בזה נלע"ד לומר כונת שה"עה בפסוק כאשר תדור נדר לאלהים אל תאחר לשלמו כי אין חפץ בכסלים את אשר תידור שלם טוב אשר לא תידור שתידור ולא תשלם והכונה היא כמ"ש הרב ז"ל כי תידור עתה כבר הוא נדר לאלהים מהר סיני לכן אני מזהירך אל תאחר לשלמו כי זהו החיוב אשר תגיע לך עתה ואל תאמר כי לא היה בך חטא זה כי אם תשלמנו בכל עת שתרלה כי אין חפץ בכסלים דמ"ש שלא תשלם כדרך החיוב שהבאת עליך של האיחו' כי אם אשר תידור שלם מהרה טוב אשר לא תידור שתידור כו' היינו דוק' חטא של האיחור כי היה טוב לך שלא תידור משתידור ולא תשלם מהרה כי עתה בא עליך חטא נוסף . באופן אחר כתב מהרמ"א ז"ל והוא כי תדור הזהר שיהיה הנדר לה' אלהי' ולא לשום פניה ח"ו בהוראת נדיבות וכיוצא בו ובזה תרויח כיון שכונת נדרך הוא לשם שמים והיותך כונתך לשלמו לא תאחר וזהו גם כן לע"ד כונת שה"עה כאשר תדור נדר לאלהים דוקא ולא לשום יוהרא ח"ו ובזה תרויח כי לא תאחר לשלמו כיון שכונתך רלויה לשלמו וא"ת הריני משלמו מהר ג"כ מ"מ גם בתשלומי' יהיה לבך שלם לשמים דוקא כי אין חפץ בכסילי' ר"ל אפילו אותם שנודרים ומשלמים כיון שאינו לשם שמי' אין חפץ להקב"ה בהם כי אם דוקא את אשר תידור שלם כפי אשר תידור שהוא לשם שמים כך שלם

עוד באופן אחר כתב הרב ז"ל בכונת הפסוק כי תידור נדר כו' נדר שתידור לעני הם ב' נדרים א' לעני ב' לה' אלהיך כי מזונו עליו כענין מלוה ה' חונן דל ועושה ב' מלות בפעולה א' לא תאחר כי דרוש כו' ר"ל לא תאמר כי מה שאני מזהירך כן הוא כדי שלא יחסר לעני מזונו זה אינו כי דרוש ידרשנו הקב"ה לעני בכפלים על ב' נדרי' שנדר' ויתן לו הקב"ה ויהיה מעמך ר"ל שיחסר ממך וזהו והיה בך חטא ולא לעני ר"ל חסרון ועליך אני דואג אך כי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא חסרון כי בזה נלע"ד גם כן פסוק שלמה המלך ע"ה כי תידור נדר לאלהים כו' דהיינו ב' נדרים כאמור לעני ולאלהים לכן לא תאחר לשלמו יען כי אין חפץ בכסילים כיון את אשר תידור שלם ר"ל שתשלם לו ע"י הקב"ה עמך לכן אני מזהירך טוב אשר לא תידור משתידור כו' כי תרויח שלא תשלם אתה בכפלים גם בעבור ב' נדרים כאמור

אמנם הרב שמע שלמה ז"ל בפרשתינו כתב בפסוק כי תידור נדר כו' עם הדין מי שנודר או תודה או

שלמים וקבע נדרו בבקר ושכח במה קבעו יביא פר ופרה בכבשים יביא איל ורחל שכח באיזה מין קבעו יביא פר ופרה איל ורחל שעיר ושעירה הרי כי מי ששכח על הספק יביא בכפלים ממה שנדר זהו מוצא שפתיך תשמור עצה טובה קמ"ל שישמור לבל ישכח הדבר שנדר ובזה תרויח שעשית כאשר נדרת ממש ולא יותר ׃ כי בזה נלע"ד כונת הפ' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה דהיל"ל ככל היוצא מפיו דבר יעשה אלא הכונה כמ"ש כי ידור נדר כו' לא יחל דברו שצריך להביא אותו נדר עצמו שעשה ולפעמים ששכח במה קבעו ובאיזה מין קבעו התם ככל היוצא מפיו אשר יוכל להוציא מפיו דהיינו כל המינים פר ופרה שעיר ושעירה איל ורחל כו' יעשה ׃

אמנם הרב מהרש"א ז"ל כתב בזה כונת שה"ע כי תדור נדר לאלהים כו' כי אין חפץ בכסילים את אשר תדור שלם כו' עם מ"ש כי שמא תאמר טוב לי לאחר הנדר שבהמשך הזמן אשכח מה שנדרתי מה היה ובאיזה מין היה ובזה מרויח ההקדש כי לצאת ידי חובתי צריך להביא כל מה שנפר' פר ופרה שעיר ושעירה איל ורחל ז"ש כי תדור כו' אל תאחר אע"פ שכונתך לשלמו שהי"נל משלמו אלא הכונה כאמו' אל תאחר אעפ"י שכונתך לשלמו בכפלים כנז' והיינו נדבה שלימה ולזה אמר כי אין חפץ בכסילים הלואי את אשר תדור שלם כו'

אמנם המפרשים ז"ל אמרו על פסוק לא יחל דברו כו' כי מצינו בדברי רז"ל כל הנודר כו' טוב אשר לא תדור כו' וא"כ אם זה רוצה לזרוזי נפשיה לנדור איך יעשה לאסור איסר על נפשו לא יחל דברו דהיינו שיהיה הוא עצמו רגיל במילי דעלמא גם כן כשאמר דבר אל יחזור בו ולא ישכח מתנה כדי שאם יבא לנדור יבא לקיימו וזהו לא יחל דברו בכל דבר ודבר שיאמר ובזה ירויח כי ככל היוצא מפיו אם ינדור יעשה ויקיימנו ׃ כי בזה אומר הרב מר דודי יצ"ו כונת הפסוק מוצא שפתיך תשמור דהיינו במילי דעלמא כל מוצא שפתיך תשמור שלא תשכח ותקיימנו ובזה ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך שלא תבא לטעות שלא לקיים כדריך

אמנם בס' אהבת עולם כתב בכונת הפ' לא תאחר לשלמו כו' כיון לומר שבעת שתדור לדבר מצוה לא תאריך ותרחיק זמן כדריך שתאמר אתן כך וכך לעניים מכאן עד שנתיים כו' זהו לא תאחר כדי לשלמו לזמן רחוק והטעם כי דרוש ידרשנו ה' מעמך כי אפשר כי עד אותו זמן ידרוש ה' מעמך אותו הממון שיהיה עני ולא יהיה בידך ליתן והיה בך חטא שישאר העון עליו

עוד בכונה כי דרוש ידרשנו כו' הכפל כו' עם מ"ש רז"ל כל הנודר פנקסו נפתחת וזהו כי דרוש כו' כי ע"י דרישת עון הנדר ידרוש גם כן שאר מעשיך והיה בך חטא כענין כל הנודר כאילו בנה במה כו'

אמנם נלע"ד לומר בכונת הפסוק במ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' ערכין דין ל"א יראה לי שאע"פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו ואם לא הקדי' הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל ומשום ככל היוצא מפיו כו' כשאר הנדרים כיצד האומר הרי עלי להקדיש כל מה שעולה מצודתי מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו הרי עלי להחרים כו' בכל נדרים הוא ולא בכלל הקדשות ראיה לדבר מ"ש יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי נדר והרי האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר חייב לנהוג נזירות ואע"פי שעדיין לא נדר בנזיר והואיל ואמר שידור בנזיר חייב להנזר כו' עיין מ"ש בפ"א מ"א בחי' על ה' ערכין פ"ו דין ל"א יראה לי כו' עד ודבריו כל"ע

כי בזה נראה לע"ד כונת הפסוק איש כי ידור נדר או כו' רוצה לומר שנדר לזמן קרוב או אפילו שאמר הרי עלי להקדיש כו' לסברת הראב"ד ז"ל שאמר דכיון שיכול עתה לקיים נדרו חל עליו אפילו שנדר לאחר זמן זהו מ"ש כי ידור נדר לזמן קרוב לא יחל דברו כיון שהיה בידו ככל היוצא מפיו יעשה וישכח בידו לעשותו עתה

או יאמר לסברת הר"מ ז"ל שאפילו לא נדר עתה כלל אלא אמר שידור הנדר לאחר זמן והיינו כי ידור לנדור נדר כו' אפילו כי לא יחל דברו שאינו חל עתה ואינו בידו מ"מ ככל היוצא מפיו יעשה אע"פי שלא נדר כלל כיון שהוציא בשפתיו לנדור חייב לקיים דבריו והרב שמע שלמה ז"ל בפרשת כי תצא כתב ז"ל וזה ממש בפסוק מוצא שפתיך תשמור ועשית כו' כאשר נדרת מהו כף הדמיון אמנם מ"ש הרמב"ם דהוי כשאר דברים ועובר משום בל יחל ובל תאחר כו' זהו מוצא שפתיך דהיינו אפילו שלא נדרת עכשיו כלום רק הוצאת בשפתיך לומר הרי עלי לנדור דבר פי' אפילו הכי תשמור ועשית שחייב בשני לאוים דבל יאחר ובל תאחר כאשר נדרת רוצה לומר כמו ואם נדרת ממש דהיינו מ"ש הרמב"ם ז"ל בשאר נדרים

ולע"ד אפשר עם מ"ש הראב"ד ז"ל דהיינו דוקא מטטמא שבידו הוא לקיימו וזהו כי תדור נדר לה' אלהיך דהיינו לזמן קרוב לא תאחר לשלמו מוצא שפתיך תשמו' כיון שיכול עתה לקיימו כדרך ועשית כאשר נדרת גם חל עליך נדבה אשר דברת בפיך וזהו כי תדור נדר לאלהים כו' את אשר תדור שלם לסברת הרמב"ם ז"ל וזהו טוב אשר לא תדו' דהיינו לסברת הרמב"ם ז"ל שלא תדור עכשיו ואפילו שתיוה לנדור לאחר זמן משתדור עתה לקיים לאחר זמן משום ולא תשלם מה שאין כן כשתדור עתה אתה חייב לקיימו תכף ומיד

וזהו מ"ש וידר יעקב נדר לאמר לסברת הרמב"ם דהיינו שנדר לנדור כו' ולכך קאמר לו הש"ית כאשר נדרת לי שם נדר עתה דמילת עתה מיותרת דהי"לל כאשר נדרת לי שם נדר קום כו' אלא הכונה כאשר נדרת לי שם נדר עתה ר"ל שנדרת שם לנדור עתה

אמנם הרב דברי דוד ז"ל פירש בכונת הפסוק עשר אעשרנו כו' הכפל עם מה שהוא הדין שהעני פטור ליתן מעשר מדמאי וז"ש אפילו שלא תתן לי רק לחם לאכול ובגד ללבוש דהיינו כדי חיותי לבד והיינו כל אשר תתן לי עשר אעשרנו דהיינו דמאי שסבר הוא מעשר דרוב עמי הארץ מעשרין הם אפילו הכי אחזור ואעשרנו לך וגם אפילו שאני עני ועיין מ"ש משם מהר"י רוזאניס ז"ל דהכריח כדעת הרא"ש ז"ל כי בזו פירש כונת הפסוק קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בבורחך מפני עשו אחיך כו' דל"ל למיהב כל הסימנים הללו דבבורחך אמנם כתב ז"ל עם הקודם דיעקב היה סבור דעדין לא חל הנדר כיון שהתנה ושבתי בשלום כו' ועדין לא הלך ולכך איחר הנדר יעקב ע"ה כי ח"ו לא במרד עשה אך הכתוב האשימו בזה וא"ל קום עלה בית אל כלומר איחרת הנדר ובא הכתוב לתת טעם למה נענש כיון שהוא אמר ושבתי בשלום אל בית אבי כו' לזה אמר לאל הנראה אליך בבורחך מפני עשו אחיך כו' כלומר אם זו שנדרת לא היה מסיבת היראה של עשו אחיך היית פטור עד בואך בית אביך אמנם כיון שכל כונת נדרך היה מפני היראה של עשו אחיך אמרת ושבתי בשלום אל כו' א"כ כיון שהשלמת עמו בדרך שפיר מיקרי דחל הנדר וחייב אתה לקיימו ונענש על איסורו

כי בזה נראה לע"ד כונת הפסוק מוצא שפתיך תשמו' ועשית כאשר דברת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך והכונ' שמוצא שפתיך דרך משל אם אמרת ושבתי בשלום אל בית אבי כו'

תשמור דהיינו שתשמרם לדעת כונת דבריך וכתר אומדנא אזלינן כנ' וזהו ועשית כאשר נדרת כו' דהיינו שאפי' שבפיך אמרת אל בית אבי מכח אומדנא מוכרת אתה לעשות כאשר נדרת דהיינו עיקר כונתך בנדר נדבה אשר דברת בפיך דהיינו מה שהיה בלבך בענין נדיב לב כו' ועליו דברת בפיך על אותו דבר שבלב מחוייב אתה לשלם את הנדר

אמנם עם חילוק שחילק הרב לחם משנה גם בה' ערכין בין דאומר הרי עלי להקדש כו' ובין דאומ' יהיה לעניים כו' דכשאמר הרי עלי הרי זה נדר גמור ועובר בג' לאוין משום בל יחל כו' ומשום בל תאחר ומשום ככל היוצא מפיו כו' אף כי הקשינו עליה מ"מ נל"ל עפי"ז החילוק כונת הפסוק כי תידור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו כי ד"י כו' והיה בך חטא כו' דהיינו כשנדר לנדור נדר התם אמרתי לך אל תאחר כו' כי דרוש כו' שעובר בג' לאוין והיינו כי דרוש ידרשנו והיה בך חטא

אמנם כי תחדל לנדור ר"ל שלא נדרת אפי' לנדור אלא דוקא יהיה כו' התם לא יהיה בך חטא זה דבל תאחר אמנם חייב אתה לקיימו משום מוצא שפתיך כו'

עוד נלע"ד לומר בכונת הפסוק הנז' עם מ"ש הריב"ל ז"ל בח"א סי' ע"ה תוך התשובה וז"ל ונראה לכאורה מדברי' הללו שסובר הרב ז"ל שהטעם הוא שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כפירוש רשב"ם וצריך לדקדק עוד בדברי הרב שכתב בתחילת דבריו שאין אדם מקנה אכילת פירות ולא דירת בית משום דהוי דבר שאין בו ממש לא חילק כלל בין הדיוט לעניים ובסוף דבריו שכתב כל מה שיוציא אילן זה או כל שכר בית זה חלק בין הדיוט לעניים ודקדוקים הללו במעט התבוננות יעמוד המעיין על טעמם כי בודאי הרב ז"ל הוא סבור דההיא מימרא דרב נחמן בפרק מי שמת דיאכל פלוני פירות דקל זה או ידור בבית זה דהוי משום שאין אדם מקנה דבר שאין בו ממש ובדבר שאין בו ממש לא שייך לחלק בין הדיוט לעניים ולהקדש לא שייך למימר בדבר שאין בו ממש אבל כשיאמר כל מה שיוציא אילן זה או כל שכר בית זה דהוי דבר שיש בו ממש אלא שאינו דבר שבא לעולם בזה כתב שיש לחלק בין הדיוט לעניים

ובזה נלע"ד כונת הכתוב איש כי ידור נדר כו' לא יחל דברו כו' ר"ל כי אע"פי שלא יחל דברו ר"ל שאינו חל שהוא בדבר שאינו בעולם שבהדיוט אינו חל כלום מ"מ בהקדש ככל היוצא מפיו יעשה היינו אפילו שהוא בדבר שאינו בעולם כו'

או אפשר בזה ממש שאם אמר יאכל פלוני פירות כו' או ידור שהוא דבר שב"מ אם אמר להקדש דהיינו לת"ח חייב לקיים דברו וזהו מ"ש מאתך תהלתי בקהל רב נדרי אשלם נגד יראיו דהיינו כי הוא ענין נדר לת"ח דהיינו יאכלו ענוים וישבעו אכילת פירות או יהללו ה' דורשיו שהקדיש בית לת"ח כיון שהוא הקדש אפילו שהוא דבר שאין בו ממש אפי' הכי נדרי אשלם אע"פי שאיני חייב מן הדין

או אפשר לומר באופן אחר והוא עם מ"ש הכנ"הג בא"ח שנתן טעם איך קונים בשבת המצות שמכריזים בבית הכנסת שהוא כענין מקח וממכר וכתב דהיינו טעמא דמותר משום דכיון שמי שמתנדב איזה דבר לקנות מצוה אע"פי שהוא מתנדב בקנין המצוה בכך וכך מעות ואחר כך הוסיף עליו חברו ולקחה מידו מ"מ הוא אינו נמנע לתת לצדקה אותם המעות שהתנדב כי אם נותנם או קונה מצוה אחרת כיון שכבר יצא מפיו מותר ולא דמי למקח וממכר וזהו מ"ש מאתך תהלתי בקהל רב רוצה לומר שקונה מצוה בשבת ומברכין אותו בקנייתה ואין בזה שום איסור יען כי נדרי אשלם נגד יראיו רוצה לומר שאפילו ינדרו אותם אחרים במצוה ויקנו אותה אני נדרי אשלם

ובזה נראה לע"ד לומר פסוק בברתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלה שרוצה לומר שאפילו בשבת שפתי לא אכלה מלקנות המצוה יען ה' אלהים אתה ידעת כי לבי כיון שהתנדבתי אותם המעות כבר הקדשתים ונותנם אני למצוה אחרת ולצדקתך לא כסיתי

או יאמר כההיא דמהרי"בל ז"ל כונת הפסוק כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו ואפילו שהוא דבר שאינו בעולם כשיבא אל תאחר כו' כי דרוש ידרשנו כו' והיה בך חטא וכי תחדל לנדור דהיינו שנדרת אבל הנדר הוא חדל דהיינו שהוא דבר שאין בו ממש לא יהיה בך חטא דבדבר שאין בו ממש אפילו ההקדש אינו חל והוי כדין הקדש ולא אמרי' דדין הקדש אינו כדין הדיוט וחייב לקיים דברו אע"פ שהוא דבר שאינו בא לעולם מכל מקום חייב לקיים דברו מתורת נדר אע"פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם היינו מוצא שפתיך תשמור דשייך למימר ביה אף ע"פי שאין אדם מקדיש כו' חייב לקיים מוצא שפתיך התם ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך מתורת נדר כנז' ובזה יובן זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע כו' נדר כו' וכל כך למה יען כי נדרו היה בדבר שלא בא לעולם והוא דבר שאין בו ממש דהיינו עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב דהיינו דירת בית כו'

אמנם עם מה שתירץ הרב בני יעקב הובא תי' בס' עץ חיים פרשת ויצא יען כי אין הספר עתה בידי והוא מה שתירץ לקושית הלחם משנה חילק בין קדשי גבוה לקדשי עניים ומהאי טעמא השיגו הראב"ד ז"ל בהלכות מכירה ולא בהלכות ערכין דבהלכות ערכין דקאי

דרוש ד' לפרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שביו

במדרש הובא במשכנות יעקב דפקל"ח וז"ל והארכת ימים אמר רבי חייא אם הכפור שאין לה זכות אבות ולא שבועות ולא כריתות בניה מכפרים עליה בני אברהם יצחק ויעקב שיש להם זכות אבות וכריתות ושבועות עאכ"ו אם פרח אחד מהם שהוא מכפר עליו לעתיד לבא אמר רבי ברכיה יש מזיק שהוא שטכחן ושם כעוף שנאמר מאן יעוף יומם אמר הקב"ה אם קיימת מצות שלוח הקן אני מגילך ממנו שלא תשלח את האם אם קיימת מצוה זו אביא מלך המשיח שנאמר משלחי רגל השור והחמו' וממהר את אליהו ז"ל שיבא שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם עכל"ה

כל מקום שנתנו חכמים עיניהם שכינה שרויה ביניה' בבית אלהים בכל צרתם לו צר שכינה מה היא אומרת אל תגעו במשיחי ונקם אשיב לצרי בשעת גמר דין אלו הן השרפין יום אדיר בשנה כד דינא יתיב וספרין פתיחן משמים הביט ה' וירא אותם והנם זועפים . לנפש תדרשנו הוא מותיב לה והוא מפרק לה מכל צרה ועקתא מה שאין בעל הנס מכירין מדלג על ההרים מקפץ על הקילי' והחשבנ' ובחודש הזה הם מתכפרין והימים האלה נזכרים ונעשי' כמ"ש הכתוב תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגינו שכתב הרב מהר"ש אלשיך ז"ל ע"פי המדרש דבר"ה עומדין לדין ישראל וא"ה ודומה למלך שדן אנשים רבים ולא נודע מי נצח אלא בזה שהנוצח נושא כליו של מלך כן בבוא חג הסוכות ויקחו' לולביהם בידיהם ניכר שהם נצחו וז"ש תקעו בחודש שופר

אעפ"י שאלהים שהוא מדת הדין היא עוזינו מ"מ עדיין הוא בכסא כעת עד יום חגינו

אמנם לעד"ן להבין סוף הפסוק כי חוק לישראל הוא כו' נקדים מה שפירש הרב משכנות יעקב דף ר"ו ע"ג בפ' קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשע' ולבית יעקב חטאתם והוא מ"ש הרמב"ם ז"ל טעם לתקיעת שופר כלומר עורו ישנים משנתכם ודעו מי דן אתכם ואפי' אם המלך ימלא חסיד גדול מופלג כמשה ואהרן שאין צריכין התעוררות מאחרים אינם פטורים מלשמוע קול שופר, גם אמרו בש"ס דחבר אין צריך התראה ונראה משום דלא נתנה התראה אלא כדי להבחין בין שוגג למזיד ז"א קרא בגרון אל תחשוך ליסר אפי' ת"ח וחסידי' וראשי העם בשופר הידוע בתו' דלא אילקה בין ת"ח וחסיד לשאר בני אדם וא"ת דחבר אין צריך התראה לא היא אלא והגד לעמי פשעם דהיינו להבחין השוגג ולבית יעקב חטאתם הם ע"ה חטאתם או משום לת"ח פשעם דהם רצונם להיותם מיוסרים ולבית יעקב שהם הע"ה חטאתם כלומר לא תכביד עליהם עונשם והזהרתם פן יבעטו אלא לאט לאט

איך שיהיה עם מ"ש הרב ז"ל נ"ל כונת הפסוק תקעו בחדש שופר בכסא זה אשר נכסים ומתכסים בשנתם שיתעוררו ליום חגינו וכל ישראל חייבים בכך ואל תחלק בין עובד אלהים לאשר לא עבדו יען כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ר"ל כי הקב"ה חק חוקה זו אפילו ליש' שהם הצדיקים והחסידים משום משפט לאלהי יעקב שנעשה לבית יעקב, גמלא שאלו הימים הנוראים הם ימי המלחמה הגדולה כי לעד"ד איך יתיישב מאמר מאן נצח דאין הנדון דומה לראיה שהרי התם במלך כאים לפניו ב' בני אדם המריבים זה עם זה שייך למימר מאן נצח בדין אמנם הכא בין ישראל ובין א"ה כולם נדונין על מעשיהם לפני השי"ת ולית להו שייכות מריבה זה עם זה לומר לשון ניצוח, אמנם יובן עם מ"ש מהרי"ט בפרשתינו על פ' כי תצא למלחמה ע"א ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שביו כי הנה הדקדוקים מבוארי' חדא דפתח בלשון רבים אויבך ואח"כ ונתנו לשון יחיד גם כפל ושבית שביו ומילת שביו אינו מובן כי הול"ל שבי למרבה,

אמנם הרב מהר"ם אלשיך ז"ל דהוא אמר ז"ל דברים הנאמרים מסיני ומחזירים לאדם לדרך ישרה וכא לו דרך ארוכה יע"ש אמנם מהרי"ט ז"ל כתב מעט משם דורשי רשומות כי תצא למלחמה במלחמת חובה הכתוב מדבר היא מלחמת היצ"הר כמ"ש החכם לאנשי אלכסנדר כשבאו מנצחון המלחמה שמחים פיו פתח בחכמה לומר להם באתם מן המלחמה הקטנה הכינו עצמכם למלחמה הגדולה התחילו כו' והבטיחנו השי"ת שאם יזדרז האדם לצאת לקראתו הקב"ה עוזרו כמאמר בפסוק צופה רשע לצדיק כו' וכמאמר בראתי יצ"הר בראתי תבלין וזהו ושבית שביו כלומר הוא מסור ושבוי בידך כו' א"כ נפרש לפי זה לשון מאן נצח בנמשל הזה היינו במלחמת גופם מי נוצח את יצרו

אמנם הרב שמע שלמה ז"ל פירש כונת הפ' כי תצא כו' גם דקדק כפל ה' אלהיך כ' שמות למה וכתב ז"ל עם מ"ש בגמ' דתפסוה ליצרא דע"ז בזמן בית שני וקטלוה אמרי הואיל ועת רצון נבעי רחמי איצרא דעבירה חבשוה תלתא יומי לא אשתכח ביעתא כחלינהו לעיניה אהני דלא ליתגרי אינש בקרובתיה ע"ש ז"ש מה שעתיד להיות עתיד עתה לצאת למלחמה על אויבך ב' יצריך ועל הא' שהוא יצרא דע"ז אני מבטיחך שתנצחהו לגמרי זהו לשון יחיד ונתנו אותו בדי שיהיה ה' אלהיך בידך אמנם כנגד יצרא דעבירה לא תוכל רק ושבית שביו ואמר שביו ר"ל שכשתשבה אותו לא די שלא יחטיא אותך אלא אפילו במותר לך כעובדא דלא אשתכח ביעתא אמנס זה לא תתרצה בו כי אי אפשר זה לקיום העול' ומוכרח אתה לחזור בך כו' ולא יהיה אלא לאחרים התלוה אפי' אשת איש אבל הקרובות לא

אמנם לעג"ר יתכן לומר באופן אחר והוא מ"ש ז"ל שהת"ח נקראו אויבים זה לזה כמ"ש אויבים בשער מ"מ אוקמי גירסא בסייעתא דשמיא כי כן אמרו גבי יהונתן ושאול שהיה אומר יהונתן בני כמוהו כיון שאמרו לו וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום שתק וזהו מ"ש הפ' כי תצא למלחמה על אויביך דהיינו עם הת"ח ונתנו ה' אלהיך בידך דאית לך סייעתא דשמיא ושבית שביו שאפי' שהוא מפולפל ומארי דתלמודא לענין דינא אתה שובה המפולפל שביו אפי' הכי אם ראית בשביה כענין דוד יונא ן' קורה

או אפשר לומר בדרך אחר והוא שחייב אדם להוכיח את חבירו אית דאמרי עד הכאה ואית דאמרי עד נזיפה כו' ונתנו טעם לדבר כי מה יתרון לצדיק בכך דתינח אם ישוב ויעשו דבריו פירות זוכה שזיכה לחבירו לדרך חיים אמנם אם ח"ו לא יועיל לו אדרבא יבעט בו לזה אמרו שזוכה שמה שיש לו לצדיק זה הוא שזוכה במצותיו של רשע זה או אם יש לו איזה ניצוץ של קדושה מתלבשין בו ואם ירצה הצדיק לחזור לו לרשע מצותיו שיתהנה מהם ראשי כי בזה אמרו ז"ל ותן שכר לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם שאם ח"ו אנחנו רשעים יהיה חלקנו אצל אותם הצדיקים הבוטחי' בשמך באמת ואינם רוצים משלנו כלום וזהו מ"ש כי תצא להלחמה על אויבך דהיינו ליסרם ולהוכיחם אפילו לאביו כדיליף קרא מיהונתן עד כדי הכאה ונזיפה כו' למר כדאית ליה תועיל לך כי ושבית שביו שאותם המצות והחסדים אשר עשה והם שבויים בידו תשבה ממנו וגם וראית בשביה הנו' איזה ניצוץ קדושה כו' ולקחת לך לאשה והבאת אל כו' ואם לא חפצת בה שאין אתה רוצה והלחת לנפשה שתזכה בה היא ולא אחרי' יען ע"י שמרך עינית אותה בבעט בך

או אפשר לומר עם מ"ש ז"ל בפ' ויחר אף אליהב בדוד מכאן שכל הכועס אפי' פסקו לו גדולה מורידין אותו ממנו שהרי בכולם כתיב גם בזה לא בחר ה' ובאליהב כתיב אל תבט כו' כי מאסתיו מכלל דעד השתא היה ראוי כו' זהו מ"ש כי תצא למלחמה על אויבך ולא כתב להלחם לרמוז כי לעולם שלום תקרא אליו מתחילה ולא להלחם אבל אם הוא רוצה למלחמה ואתה מוכרח לצאת למלחמתו אזי ונתנו ה' אלהיך בידך ושבי' שביו ר"ל שמה שתרויח אתה בזה שלא תקרב אליו להלחם ריקם אם הקדים תצא למלחמה כי אע"פי שהוא היה גבור ממך וברוב חילו לא ימלט מידך כי ונתנו ה' אלהיך בידך וגם אם מלו חזק וכבר פסקו עליו גדולה אתה לוקחה ממנו זהו ג"כ ושבית שביו המזומן לבא אל ידו

אמנם באופן אחר נראה לע"ד והוא בהקדים מ"ש בירושלמי ובספר החינוך שלא הותרה יפת תואר אלא לאחר כבוש ארץ ישראל ועיין מ"ש בספר פרי האדמה בח"ב פ"ח מהל' מלכים דין ב' וכן בועל כו' עד לשונות רש"י הללו ודוק איך שיהיה נמצא דלדברי הירושלמי והחינוך לא הותר יפת תואר כי אם אחר כבוש ארץ ישראל זהו לע"ד כונת הפסוק כי תצא למלחמה על אויבך דהיינו מלחמת חובה ונתנו ה' אלהיך בידך אז אם אחר כך תשבה ממנו שבי וראית וכו' הותרה לך יפת תואר משום דקשה מאחר שנתנו ה' אלהיך בידו בודאי שבית אותו

אמנם עם מ"ש יובן דהיינו מילי מילי קתני דאחר שיתן ה' אלהיך בידך כל המלחמה מלחמת חובה אז הותר לך יפת תואר כו' אמנם להבין הפסוק דקאמר תחילה ולקחת לך לאשה ואח"כ והבאת אל תוך ביתך שהרי הול"ל והבאת אל תוך ביתך קודם ואח"כ ולקחת לך לאשה ובפרט

לדעת

לדרשת הש"ס מוהבאת אל תוך ביתך מלמד שלא יהלכנ' במלחמ' ועוד שהרי אח"כ הוזקק הכתוב לאמר וגלחה את ראשה כו' ואח"כ תבא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה

והנה הרא"ם ז"ל הקשה כיון שבביאתו שהוא בלינשא בא עליה ביאה ראשונה כו' ע"ש בפרי האדמ' במקו' הנז' , איך שיהיה הנה כתב הט"ז ז"ל דצריך לפייסה קודם ואח"כ כתב והבאת אל תוך ביתך כמו שהקשינו לעיל דהיינו וחשקת בה תכף בחושקך בה ולקחת לך לאשה שתזמין אותה ותפייסנה ואח"כ והבאת אל תוך ביתך והיתה כו'

אמנם כמ"ש התוס' שם בקידושין עיין בפ"א שם פ"ח דין ג' כין אשת איש עד אין איסור תורה יע"ש ועפי"ז מ"ש שם נלע"ד כונת שה"עה במשלי סי' ב' טוב להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה העוזבת אלוף נעוריה וברית אלהיה שכחה כי שחה אל מות ביתה ואת רפאים מעגלותיה כי הדקדוקים מבוארים כפל זרה ונכריה ואלוף נעוריה וברית אלהיה ומות כו'

אמנם יובן במ"ש דהיינו להצילך מאשה זרה כמ"ש רש"י ז"ל מכנסיה של ע"ז מנכרי' אמריה החליק' שנשאת ובארה דבריה על פי חוקותם ובהכי במותם העוזבת אלוף נעוריה דהיינו קדושין וכתובה ועדים עפ"י התורת משה ועשתה בחוקותיהם ודאי ברית אלוהיה שכחה ולא בעל לשם קדושין וא"כ כי שחה אל מות נפשה שנאבד בעלה ודאי איסור' דאורייתא אית בה והנוגע בה נופל בגיהנם קהל רפאים וזהו את רפאים מעגלותיה

או אפשר לומר להצילך מאשה זרה דהיינו יפה תואר מנכרי' אמריה החליקה כי חלק משמן חכה לבוא תוך המלחמה לפתותך העוזבת אלוף נעוריה אף כי הבאת אותה אל תוך ביתך ואת ברית אלוהיה שכחה כי נתגיירה יען כי שחה אל מות נפשה ולא נתגיירה כי אם בעל כרחה ואת רפאים מעגלותיה כי תלא ממנה בן סורר ומורה

ובזה יובן פסוק תמר ואמנון שאמרה לה בואי שכבי עמי אחותי ותען ותאמר אל אחי אל תענני כי לא יעשה כן בישראל ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך ולא אבה לשמוע בקולה ויחזק ממנה כו' כי הכונה שהוא אמר לה בואי שכבי עמי אחותי ר"ל מאחר כי בת יפה תואר את אשכב אותך שלא לשם קידושין אלא כחוקות הגוים כאחותי שאין לי בה קידושין ותאמר אל אחי ר"ל תינח דבת יפה תואר אני אדרבא עתה אתה יכול למלאת תאותך ואל תענני על פי סברתך כנז' כי לא יעשה כן בישראל ויאמרו כל הבועל לשם קידושין בעל ואשר זקוקה לך אלא דבר אל המלך כי לא ימנעני ממך ויכול אתה לישאני על פי התורה אשר יורוך , איך שיהיה כמה מוסר השכל לאדם בפרשתינו ללכת אחר אלהינו והודיע לנו כי מצוה גוררת מצוה ועבירה גורר' עביר' כמו שת"א'כי יקרא קן צפור לפניך כי תבנה בית חדש ולעשו' מעקה ולזרוע שדות וכרמים ויהיה לך שוורים וחמורי' וכתיב לא תלבש שעטנז כו' לבגדים נאים ומצות ציצית גדילי' תעש' לך ואח"כ כי יקח איש אשה שתזכה לבנים כו' ובענין מצוה זאת כנז' במאמרינו לזכות לנו להביא מלך המשיח איך תלוי זה בזה הנה הרב משכנות יעקב ז"ל כתב כי הנה יעלה על הדעת שלא לרחם על עוף זה הואיל ואין בו לא זכות ולא חובה ועכ"ז גזירה חכמתו יתברך לקיים מצוותו ולרחם עלין וקיימת מצותו בשכר זו תזכה לימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה כו'

אמנם לע"ד יובן והוא עם מ"ש הרמב"ם בס' המורה דכתב טעם למצוה זו משום רחמנות כו' ואמר אל תשיבני ממ"ש האומר על קן צפור יגיעו רחמיך כו' משתקין אותו כי זה על דעת שאין טעם למצות אמנם אנו ע"ד שיש טעם למצות ורבים שרים וגדולים המה ראו כן תמהו איך דחה משנה זו מהלכה ועוד כי הוא פסקה בחיבורו הגדול גם בפי' המשנה כתב משתקין אותו משום כי תלה הדבר בחמלת ה' על עוף ואינו כן כי א"כ לא היה מצוה לשחוט שום עוף כלל כו'

אמנם הנלע"ד הוא יתורץ עם מ"ש הרב תי"ט על קן צפור יגיעו רחמיך כו' כמו שהגיעו רחמיך על צפור כו' ודוקא בתפלה שכשאומר התפלה מחליט הדבר ולהכי משתקין אותו לא כן דרך דרש או טעם וכן בגמר' ההוא דירד לפני התיבה כו' דוקא בתפלה ע"כ והנה זהו כונת ס' המורה ז"ל דלעולם טעם המצוה לכדבעינן למדרש טעמא דמצוה משום רחמנות היא אך לדעת שאין טעם למצוה רק עושה זה דרך תפלה כו' התם משתקין אותו כן נ"ל להלין בעד המורה ז"ל ודוק איך שיהיה נבא לכונת מאמרינו ז"ל ר"ל אם קיימת מצוה זו כראוי ולא מטעם רחמנות רק לקיים גזירתו יתברך הכי כמי אביא מלך המשיח כי יעשה למען שמו בגזירתו ית' אף כי אינאנו ראוין שיבא בזכותינו אלא ברצונו יתבר' יתמלא רחמים עלינו כי"רא

והנה הרב בעל העקידה ז"ל בנותנו טעם לסמי'פרשתינו דהוא ז"ל אמר מדוע כתוב בכל הלאוין לא תעשה לא תלבש כו' ובנגע לרעת כתיב השמר כו' והנה כתב ז"ל כי אחרי שסדר כל הדברי'האלה הנמשכין בעודו בימי בחרותו עסוק בעניני עולם , נעתק אל ימי הזקנה או המנוחה אשר הוא שקט ושאנן בלי עול אשר מזה יבא לעון לשון הרע ח"ו כי עונשו בצרעת כנודע לכן התחיל השמר כו'

אמנם לע"ד יובן עם מ"ש משם מהר"ש פרימו ז"ל על פסוק אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו כו' עם מ"ש ז"ל והוא לשון רש"י ז"ל בערכין כי עון לשון הרע אינם ישראל ערבים זה לזה וא"כ מי אדון לנו כו' ובזה נלע"ד שאמר השמר כו' בענין זה יען כי אין לאחר טרבות אתך ואל תהי רשע בפני עצמך

אמנם בפסוק הנז' נ"ל שיובן עם מאמרם הובא בילקוט בפרשתינו ונשמרת משל למ"הד למלך שאמר לאהובו כל מה שתרצה אני יכול לשמרך אם אתה חייב לאיזה אדם אני אפרעינו ואל תתחבא אבל בכלב שוטה אשר נושך וממית איני יכול לשמרך כך הקב"ה כשם רעות ינילך ושוט לשון תחבא לכך נאמר ונשמרת מכל דבר רע משל לנכה רגלים שהיה מרעיש את המדינה א"ל אלו היה כו' הלשון מחותך וכתון ושוכח בין השפתים והוא מרעיש את העולם משל לכלב אסור בזיקין לפנים מג' בתים והוא נואח וכל העם מתייראים אלו היה בחוץ מה היה עושה כך הלשון אלו היה בחוץ מה היה עושה כו'

ובזה יובן הנה שפתינו כו' ללשונינו נגביר יען החומה הנז' ברשותינו אם כן מי אדון לנו מה חומה זו עושה אמנם פסוק השמר כו' נוכל להבין עם הנז' ממש כמו שכתוב בפ' ונשמרת שאין הקב"ה שומרו כך בכאן בעון לשון הרע שינה וכתב השמר כמשל הנז' ועם מ"ש משם מהרש"ף ז"ל יובן פסוק הוות תחשוב לשונך כו' וע"י גרמת שאר עונו'שאהבת רע מטוב כו' תדע כי בזה נרויח גם אל יתלך כו' לך לבדך ואין לאחרים ערבות עם מדברי לשון הרע יען עבירה גורר' עבירה וכולם באו על ידי עון לשון הרע הראשון ובזה אינם ערבים ישראל והוא לבדו עונותיו ילכדונו הנה כי כן איש את רעהו יעזורו וישובו את ה' כי ירבה לסלוח כמאמרם ז"ל ואתה ה' אל רחום משל למה הדבר דומה למלך שלגיונותיו קשים מה עשה שלחם למקום רחוק שאם יכעסו במדינ' יכעום על בני המדינה אם ירעו והם מכלים אותם לכך הרחיקם מעלין שאם מכעים אותו בני המדינה עד שישלח אחריהם

יצא ויפייסהו בני המדינה ומקבלם כמ"ש באים מארץ מרחק וכל זעמו וזהו מאריך אפיה וגביה דיליה כב יכול כי בזה נראה לע"ד פסוק הנה ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כב יכול ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו ויכול להתמם מ"מ מאריך אפיו ואינו ותרן כן ארך אפים הנה שכרו אתו לטוב רק ופעולתו להתראות להם גבורתו יתברך לפניו כדי שנפייסהו יתברך ויתעלה כן עתה קודם בא יום הדין והנורא כו' ומאמר זה לכאורה נרא' הפך ההיא דקדושין דעלה לבירה כו' אלא י"ל שאני ע"ז דחמירא בו ביום ובזה יובנו היטב פרשת וילך דין חק ביום ההוא ג"פ יע"ש

עוד לפרשת כי תצא והנה הרב כלי יקר על התורה כתב בכונת פירוש הפסוק כי תשה ברעך משאת מאומה כו' לא תבא כו' השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך כי הנה הכא מיירי בכסות לילה ובפרשת משפטים איירי בכסות יום שאמר עד בא השמש כו'.

אמנם ענין רמז כתב ז"ל שהוא אזהרה לעשירים שמצוים ליורשיהם שיחזרו המשכונות לעניים אחרי מותם ועל זה אינם מקבלים שכר כלל יען כי אז אין הממון שלהם ועוד כי הם פטורים וחפשים מן המצות על כן מזהירים על בא השמש קודם הערב שמשו תשיבנו לו וכענין אומרו שם כי הוא שמלתו כו' במה ישכב כו' אם כן אליך לבוא שכבר הוא הצדקה כמ"ש צדק לבשתי כו' וזהו ולך תהיה צדקה בענין מונבז המלך כו' ואם כן לך לבדך אתה גונז ואין לאחרי' זולת באביו של מונבז וגם למעוטי היורשין שבשבועתך בחייך יהיה המצוה לך לבדך וכפל השב תשיבם היינו שבכל יום ויום יחזיר כו' ואם תאמר מה בצע כי אין אני רק כשומר ביום או בלילה לכך אמר ולך תהיה צדקה דהיינו כמ"ש ר"י מנין לב"ח שקונה משכון כו' וזהו לפני ה' אלהיך כי לפניו יתברך יתחשב כאילו אתה עושה צדקה בכל יום ויום

אמנם לע"ד יובן פסוק זה עם מ"ש מהרי"קש ז"ל בח"מ דף כ"ח ע"ג דהשבת העבוט היא מצות עשה שמתן שכרה בצדה ולפיכך אם רצו בית דין להעלים עין הראים מכל מקום אם רצו לכוף כופין ע"כ וזהו מ"ש הכתוב השב תשיב כו' כי פעמים השבה תלויה היא ברצונך ולפעמים מכריחים אותך להשיב לו יען כי היא מצות עשה שמתן שכרה בצדה וברכך ולך תהיה צדקה כו'

אמנם מהר"ס אלשיך ז"ל כתב בפרשת משפטים בפסוק אם חבול תחבול כו' והיה כי יצעק אלי כו' ודקדק ומילת והיה מיותר כו' וכתב ז"ל להראות חסרון דעת העני הזה כי והיה כי יצעק אלי תחת התחננו לעשיר שילוהו הייתי משמחו ושומע כי חנון אני כו' זהו לע"ד כונת פסוק פרשתינו השב תשיב בכל יום ושכב אע"פי שקבלה ותפשיד מטותיך וזהו השב תשיב אפילו שהשבה גמורה תהיה ע"י כך יען כי הוא יברכך ויפייס אליך לבו רוחו ונשמתו ואין עני הזה פונק אלי שאני הייתי עונה רק רע כל היום נושא אליך ובשכך ולך תהיה צדקה אותה צדקה שהיתה ראויה אליו תהיה לך לפני ה' אלהיך רוצה לומר לפי צורכך הוא נותן לך שלעני היה הצדקה אליו ממון ואתה אם עשיר כל כך שאין צריך למצות יתן לך בנים וחיים וכיוצא הוא הבוחן יתן לך.

אמנם רש"י ז"ל כתב וברכך ואם אינו מברכך ולך תהיה צדק' והכונה לע"ד עם מ"ש מהר"ס אלשיך ז"ל כי לפעמים יקרה כי במשכון העני קרבת אלהים יחפצון וילכו לדיין והעני בוכה על שמלתו כי היא לבדו כסותו והעשיר על כספו ויגזור הדין שבכל לילה ישיב אליו ויחזור ויקחנו כל בקר ומזה ימשך כי העשיר יקלל לדיין באומרו נתתי ממוני ואיך אני מניחני להשתמש בו והעני יקלל לעשיר שאומר לדיין אין אני קובל עליו שכבר אמר לו כו' אמנם לעשיר זה למה יקחנה כל בקר מאחר שצריך להחזירה כל לילה ולפעמי' יאמר ככה יהיו כל נכסיו כשמלה הבלויה הזאת כו' ולזה משך שם אלהים לא תקלל לגבי העשיר ונשיא כו' שהוא העשיר לא תאור את העני כו' זהו מ"ש הכא רש"י ז"ל וברכך דבשעת שכיבה יהיה זה העני טוב בטבע ויאמר דיו שנותנה לי לשכב כו' ואם יהיה מאותם שמקללים לעשיר כו' ולך תהיה צדקה מעם ה' אלהיך וכן כתב מהרמ"א ז"ל בפרשתינו

אמנם לע"ד נראה להבין כונת הפסוק כי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא כו' נקדים מ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מלוה דין ד' וז"ל טען הלוה שמטלטלים אלו שבידי אינם שלי אלא פקדון הם בידי או שכורים או שאולים אין שומעין לו או יביא ראיה או יגבה מהם בע"ח ע"כ וכתב ה"ה ז"ל עיין מ"ש בפרי האדמה ח"ב פ"א מהלכות מלוה דין ד' טען הלוה כו' עד או כדי להשביע ודוק

דרוש א' לפרשת כי תבוא

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת כו' היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות כו' עם המאמר יובן ושמחת בכל הטוב כו'

תנחומא אמר רבי אבהו בשם ר"י בר"ח בא וראה כמה מתחטאי' ויש להם פתחון פה לעושת מצות אדם יש לו עסק מלכות פעמים נותן כמה ממון על שמגיעין אותו אצל המלך ספק עושה שאלתו ספק לא אבל הקב"ה אינו כן אלא אדם יורד לתוך שדהו רואה אשכול שביכר תאנה שביכרה כו' מניחה בסל ובא ועמד באמצע העזרה ובקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל א"י שנאמר השקיפה ממעון קדשך כו' ולא עוד אלא שהיה אומר איני זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה שנאמר היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות אמר רשב"ל יוצא בת קול ואומר לו תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה כאדם שנותן פרי חדש לחבירו ואומר לו יהי רצון שתישנה ותתן לי לשנה אחרת עכ"ד

יתרון השמים ושמי השמים לה' הוא והארץ וכל מה שבתוכה עומקא ורומא ויצוינו ה' אלהינו להקריב אליו מראשית כל פרי למינו משבח הארץ ולקח הכהן ראשית כל מפרי האדמה, כמ"ש הכתוב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' כו', כי הדיוקים מבוארים בפרטות כפל הדברים כו' דהי"לל ולקחת מראשית פרי אדמתך ושמת בטנא והלכת כו' והנה הרמ"א ז"ל כתב כי עיקר כונתו יתברך להרחיקנו ממידה כפוי טובה ואדרבא לקנות גדר מחזיקי טובה כי הוא גדר ועיק' הכל בכל עניני הד"ת כי בו תלוי עבודת הבורא כי הנשמה לו יתברך והגוף פעלו וכולנו עבדים אליו ובשכר זה מנחיל לנו הארץ בתורת ירושה ואם לא והארץ תעזב מהם ח"ו כי ההפרש בין מתנה לירושה כי ירושה אין לה הפסק ומתנה יכול לומר אחריך לפלוני כו'

והנה ארץ ישראל תרוייהו איתנהו כי ירושה מסיבת השבועה אשר נשבע לאבותינו לתת לנו ומתנה יען כי לא היה לדור מבוים ואם כן לנו הוי מתנה ז"ש והיה כי תבוא אל הארץ בבא לנחלת אבותינו אמנם דע כי יש ב' בחינות האחד אשר ה' נותן וגם כי הוא נחלת אבותיך ז"ש ולקחת כו' ועל ידי זה אני מצוך וירשת כו' כי תעשנה ירושה על ידי כי ולקחת

כו' שאינך כפויי טובה והלכת אל המקום כו' כמשל האריס שמביא לבע"ה יע"ש

אמנם לע"ד ידויק פסוק ולקחת כו' עם מ"ש הר"מ ז"ל פ"ב מהלכות בכורים דין כ"א המפריש בכוריו להעלותם בידו לירושלים לא ישלחם ביד שליח ואם לקטם בתחילה ע"מ לשלחם כו' הרי זה מותר לשלחם ז"ש ולקחת מראשית כו' אשר תביא מארצך רוצה לומר אם מתחילה היה כדי להביאם בידך אזי מחויב אתה בעצמך ללכת ושמת בטנא והלכת אל המקום כו'

או אפשר לומר כפל אשר תביא מארצך לרמוז מ"ש הר"מ ז"ל שם דין י"א הפריש בכוריו וחזר והוסיף עליהם כו' הרי התוספת כבכורים בד"א כשהביא מא"י אבל מעבר הירדן או מסוריא אינם כבכורים ז"ש ולקחת מראשית וגם מכל פרי האדמה אם הוספת או לעטרם אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך שהוא מא"י דוקא בזה ושמת בטנא והלכת כו' דהוי כבכורים עצמם או עם מ"ש פ"ד מהל' אלו דין ה' הפריש בכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נתת לי שהרי אין לו והלוקח אינו יכול להפרי' מאותו המין שהפריש המוכר ואם הפריש מביא ואינו קורא אבל ממין אחר מפריש ומביא וקורא וז"ש ולקחת כו' בתנאי אשר תביא מארצך שיש לך עדיין הקרקע וגם אשר ה' אלהיך נותן לך לאפוקי אותו המין שהפריש המוכר אם הביא הלוקח אע"ג דהקרקע הוא שלו מביא ואינו קורא

או אפשר לומר עם מ"ש שם דין ח' הפריש בכורים ומלה וה"ה משוכן זה שראוי ליורשו מביא ואינו קורא זהו שאמר ולקחת כו' וגם אשר תביא מארצך קרינן ביה דהרי עתה ראוי ליורשו הוא והוי שלו מ"מ לא קרינן ביה אשר ה' אלהיך נותן לך לכך מביא ואינו קורא

וראיתי למהרש"א ז"ל בספר שמע שלמה ז"ל דהקשה דהי"לל ולקחת מראשית כל פרי העץ למה נקט האדמ' ואף שאמרו דעל פרי העץ אם אמר בורא פרי האדמה יצא היינו יצא בדעבד וכתב הרב ז"ל לרמוז הדין ראה תאנה שביכרה או כו' קורא לו שם כו' לזה אמר פרי האדמה דאע"ג דצריך לאדמה שהוא בוסר עדין יע"ש

ולע"ד ק"ל לפי זה מ"ש אח"כ ועתה הנה הבאתי את ראשי' פרי האדמה כו' ודשינן בשעת הבאה צריך שיהיה פרי לאפוקי בשעת הפרשה אפילו בוסר קורא לו שם ואם תיבת האדמה רוצה לומר דעדין צריך לאדמה אם כן התם היה לו לומר פרי העץ

אמנם לע"ד נראה פשוט דמאי דנקט פרי האדמה ולא פרי העץ היינו משום דבז' המינים דחייב להביא בכורים היינו שדה הלבן נמי שהוא חטים ושעורים כו' שהם פרי האדמ' ואע"ג דכתיב אח"כ אשר תביא מארצך מ"מ אם הוה כתיב מראשית כל פרי העץ הוא דוקא פרי עץ להכי נקט פרי האדמה . ומ"ש כל פרי כו' נ"ל דהיינו לענין עיטור הביכורי' דקי"ל דאפי' בשאינו מינו להכי קאמר כל פרי האדמ' דבעיטו' היינו אפילו מין בשאינו מינו

עוד ואפשר לומר והיה כי תבא כו' וירשת וישבת בה כו' כי הנה רש"י ז"ל פירש וישבת כו' מגיד שאלו נתחייבו בביכורים על שכבשו וחלקו בקידושין דל"ז . והנה בפ"ק דקידושין אמרינן דל"ל קרא גבי בכורים הרי בפרשת מלך כתיב כי תבא כו' וירשת וישבת כו' ואמרת אשימה כו' ודרשי' הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב בא' מהם שהוא לאחר ירושה וישיבה אף כולם כן ותירצו בש"ס צריכי דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב בכורים הוה אמינא בכורים דמתהני לאלתר . ואי כתב בכורים ולא כתב מלך הוה אמינ' מלך כדרכו לכבוש לאלתר . ואיכא מ"ד התם דהו"ל מלך וכתובים ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וקאמר דלא צריכי תרווייהו שהרי נימא לגבי מלך לחוד ואנא אמינא ומה מלך דדרכו לכבוש לאחר ירושה כו' בכורים לא כל שכן כו' יע"ש

וראיתי לט"ז ז"ל בס' דברי דוד ז"ל עיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף כ"ד ע"ג ד"ה צריכי דאי כתב רחמנא עד דכ"ש הוא ולפי מ"ש הרב נא"י ז"ל דבבכורים אינו כשימת מלך שאם ירצו יכולין לשים קודם ירושה כו' אבל בכורי' שאין מכירים חלק כל א' ואינו יכול לומר אשר נתת לי כו' א"א כי אם דוקא לאחר ירושה וישיבה ז"ש והיה כי תבא כו' נותן לך נחלה וירשת כו' דקשה אמאי קאמר נחלה מה שלא אמר גבי שימת מלך דכתיב התם כי תבא כו' נותן לך כו' אלא הכונה דהכא גבי בכורים צריך לו' הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה ר"ל לכל יחיד ויחיד באופן שיוכל להורים כו' דמכיר חלקו וזהו דוקא לאחר ירושה וישיבה אינו כפי' מלך דכתיב וירשת ואפילו הכי אם ירצה קודם רשאים הכא לא

או אפשר לומר והוא רש"י ז"ל במנחות דף פ"ד פי' מראשי' ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבים בבכורים אלא ז' המינים בלבד נאמר כאן ארץ כו' מה להלן ז' המינין אף כאן כו' ועיין במנחת בכורים דף כ"ז ע"ג ד"ה מראשית כו' עד דף כ"ט סוף ע"א . ועיין בס' שמע שלמה בפרשתי' יע"ש ולדרוש אחר בע"ה . עיין בס' ש"ח שאמרו לי שהאריך גם עיין בתוהריק"ו שורש קכ"ב דהבאת בכורים מארץ סיחון ועוג ורא"ס בפ' שפטים בפ' על כנלא היה ללוי בש"ס הרב מוהרי"ך בס' כ"י דף ק"ה ע"א יע"ש איך שיהיה עם הנ"ל אפשר לומר הוא רמז המסרה ה' מראשית . מראשית כל פרי . מראשית השנה . מגיד מראשית אחרית . מראשית עריסותיכם . להבריאכם מראשית . והכונה מראשית כל פרי האדמ' לענין הביכורים אע"ג דכבר הביא מ"מ . מראשית השנה ועד כו' דחוזר ומביא כל מין כשביכר רק דאינו חוזר וקורא ז"ש מגיד מראשית כו' דאינו חוזר ומגיד מראשית עריסותיכם כו' ר"ל דבבכורים עושה האדם כל שדהו בכורים אבל בחלה מראשית דוקא להבריאכם מראשית ולא כולה . ועיין בס' פני שלמה ז"ל דף ג'

עוד אפשר לומר באופן אחר כונת המסרה והוא במ"ש המפרשים ז"ל הראשון אדם אדונינו רבינו הרמב"ם ז"ל היות טעם הבאת בכורים בעבור ד' תועליות נמשכים ממנה מלבד מ"ש מהר"ש יפה ז"ל בס' יפה מראה בפרק ג' דבכורים עם מ"ש שם דמביאי הבכורים בדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי כו' בירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו כו' בהר הבית היו אומרי' הללו אל בקדשו בתוך העזרה היו אומרים כל הנשמה כו' ופי' ז"ל בד' דברים אשר היה מגיע להולכי דרכים ומשגים אויר בטירחא ומשא על כתפם ממש והעמדתם במקום רבוי בני אדם במאד מאד כההיא דפסח מעוכים . לזה אמר בירך שמחתי כו' בשמו כנגד עיניו במקום אשר עתיד לילך ובירושלים היו אומרים עומדות כו' בשעריך כו' על ריב והחכמה בשערים המלויינים כו' ובהר הבית על משא ולזול אמרו הללו אל בקדשו כי למי היו מביאי' הדורון כו' ובעזרה היו אומרים כל הנשמה כו' וכיון דלהודו' דעומדים לפופים כו' יע"ש מלבד כל זה כתב הרב בינה לעתים משם רבינו ז"ל דף קמ"ח ד' תועליות הא' רסן התאוה במאכל אשר תאב אלין זה ימים עומד ויושב ומצפה וכאשר יגיע לידו בכפו יבלענה כמ"ש כבכורה בטרם קיץ כו' ולכן ליוה דראשית בכורים מהמינין החשובים מתחילת הניטתו יקדשנו כו' וממנו לא יאכל ויכבוש תאותו ולכפר עון אבינו הראשון מעץ הדעת לא כקין שהביא לקץ ימים אחר שמילא תאותו כו' התועלת הב' שלא להיות כפויי טובה במי שעשה

לו הטובה והיותר הזריזות הוא ביראת הרוממו' כמ"ש וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל לכן אומר הנה הבאתי ראשית כו' אשר נתת לי ואין לי משלי כלום . הג' כי בזמן ההצלחה והתגברות אשר הוא הממית לאדם לחטוא יזכור ימי עוניין וצרות רבות אשר עברו אלפו . וזהו שמספר ארמי אוב' אבי וירד מצריימה כו' . התועלת הד' לתקוע בלבינו מדת הענוה המעולה כמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר כי לא דיי בעפר הנדרס מהכל כי יען ג"כ עולה על הכל אלא כאפר כירה לשפלותו . הנה כי כן לזה כי אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו כו' גם ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים כו' יהיה מה שיהיה אין לך כו' יע"ש

ועפי"ז כתוב שם מעלת איש מבעל שלישה אשר הביא הוא עצמו לאלישע עשרים לחם שעורים כו' ואז"ל כאלו הקריב בכורים כו' וז"ש מראשית עריסותכם שיתנהג האדם בלחם צר ומים לחץ והמותרות ירחיק עצמו וימשוך ידו מהם בסיגוף גדול רק דוקא להבריאכם מראשית לקיום הנפש לעבודת ה' כמ"ש התוס' וחקרונם על כל מה שבראת כו' וגם זכירת העוני והצרות מראשית אחרית ועד אחרית וכמ"ש ז"ל שרש בתחילה יזכור זה עד אחרית שהוא בתוקף הצלחתו גם להתרחק ממדת כפויי טובה ח"ו מגיד מראשית אחרית אע"ג שמי שעשה עמו הטובה הנה הוא מושפל בעת ואתה הגעת למלכו' זכור נא מה עשה עמך מראשית עניותך ועונייך מימי קדם ז"ש מגיד מראשית אחרית כו' כן יזכנו האל יתבר' חזרתי לנושאי מקדם השקיפה כו' כמ"ש במאמ' כמה מתחטאי' עושה מצות לפני המקום וכמ"ש ז"ל דלפי כבוד הנכנסים היו יוצאים ולפי מ"ש הרמב"ס ז"ל דהיינו בשביל רבים שהיו עושי' המצוה והק' מהסוגיית קדושין כההיא מה הידור כו' אף קימה דאין בעלי אומניות לפריך מההיא דבכורים דתנן וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים בפניהם ושואלים כו' ותי' ר"י מפניהם דוקא ולא מפני ת"ח כדי שלא יהיו מכשילם לעתיד לבא כו' אמנם רבינו נקט משום שהם רבים העושים עיין בפרשת תבא בהראנ"ח ז"ל והשגות חיים יע"ש . אם כן דוקא רבים ואמרו ולא עוד אלא שאומרים שאיני זז כו' עליו וכל ישראל ועל ארץ ישראל ואיני זז כו' כמ"ש היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות . ודרשו מצוך כו' בת קול יוצאת כו' בנותן פריחדש כו' תזכה לשנה הבאה בע"הי כי"רא לשנים רבות לעבודתו יתברך בבנין בית קדשינו ותפארתינו לזכך נפשינו רוחינו ונשמתינו כיר"א

פרשת נצבים

ומל ה' אלהיך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך

במדרש אתם נצבים אימתי כשתהיו אגודה אחת . היו כולכם בנוהג שבעולם אדם נוטל אגודה של קנים בבת אחת שמא יכול לשברם ואלו אחת אחת אפילו תינוק שוברם וכן אתה מוצא שאין ישראל נגאלים עד שיהיו אגודה אחת שנאמר ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבואו יחדיו מארץ צפון עכ"ל

שבטי יה עדות לישראל כי גם בחר ה' זה עם לו היה ממנו יתד ממנו פינה . מפי עליון לא"ו תצא ברית כהונת עולם דלא ישמט ולא יפסל ולדידהו קא מזהר רחמנא לזכות את ישראל זכיה דאורייתא והדת נתנה באלה ובשבועה והאלהים אינה . קיימו וקבלו היהודים זאת התורה אשר שם משה תורה שבכתב ותורה שבעל פה כאשר היתה באמנה . כל ישראל ערבים זה לזה אחק וזמן נתן להם שלא ישנו שכל מצות ה' אשר תעשנה כהגה וכהנה כמה שנאמר אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל כי יש לדקדק וכי עד עתה לא היו לפניה' והלא מלא כל הארץ כבודו ועוד אומרו כלכם שבטיכם כל איש ישראל הוא שנוי ומשולש

אמנם אבא מארי ז"ל כתב עפ מ"ש רז"ל במקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב זהו כונת הפסוק אתם נצבים היום כו' לפני ה' אלהיכם כשהוא דבר שיש בו חילול ה' כל איש ישראל כולם שוים זה לזה ואין לזה יתרון מזה כו' . כי בזה נלע"ד כונת הפסוק הנסתרות לה' אלהינו דאין אנו נענשים בהם אפילו שהוא דבר שילא ממנו אח"כ חילול ה' כיון שאין לנו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף אין לנו שום עונש אמנם הנגלות כל שהוא חילול ה' בגילוי לנו ולבנינו שאנו ובנינו כולנו שוים ואין לחלוק כבוד כלל

והמפרשי' ז"ל אמרו כי טעם הערבות היינו כדי לזכות לכל ישראל יחד שיזכה לקיים התרי"ג מצות אף ע"פי שאין בידו לקיים כגון יבום וכיוצא אם לא בענין הערבות זהו מ"ש הנסתרות כו' והנגלות כו' בערבות היינו כדי לעשות את כל דברי התורה הזאת

עוד כתבו ז"ל עפ מ"ש ז"ל כי מה שלא גילה הב"ה שכר המצות היינו כדי שכול' ירדפו אחר כל מצוה ומצוה כי מה שגילה היינו כיבוד אב ואם ושילוח הקן שהיא הקלה שבכולם וחמורה שבכול' זהו מ"ש הנסתרו' לה' ואין אנו יודעי' שכר המצות והנגלות שגילה לנו שכרם היא האחד לנו שהוא שילוח הקן והב' לבנינו שהיא כיבוד אב ואם וזה היה לעשות את כל דברי התורה הזאת ולא ילכו אחרי החמורות ויניחו הקלות . כי עפ"י הנז"ל כתב אבא מארי ז"ל כונת הפסוק בפרשת כי תבא ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם כשאתם שומרים ברית הערבות יכולים אתם לעשות כל המצות כנז"ל

כי בזה נלע"ד לומר כונת הפסוק הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו וילמדו ויראו את ה' כו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת הכונה נתן טעם לקבלתם יחד להורות ענין הערבות זה לזה הענין כי אע"פי שאין יד כולם שוה בקיום התורה יען כל א' כפי השגתו לכן כנגד אלו הד' אמר ב' לשונות גם כן כל א' לא' מאלו כפי עניינו ובאנשים עצמם אמר ושמרו לעשות כי לכאורה מילת ושמרו ללא צורך וכמו שהקשה בפסוק ושמרו בני ישראל כו' ותירץ כו'

אמנם הכונה היא דיש מהם שהוא לעשות מעשה המצות אמנם לאחרים דלא שייכי באותם המצות אמר ושמרו שע"י שהם עושים אותם וגוזים ומוכיחים זה לזה מכח הערבות לפי זה הם מקיימים כל התורה כל א' מישרי'

אמנם באופן אחר היה אומר אבא מארי ז"ל כונת הפ' ותבואו אל המקום הזה וילא כו' ונתנה לכם לנחלי' כו' ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם עם מ"ש הרב כמה"ר יוסף קונקי ז"ל בפסוק בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם כו' עם מ"ש רז"ל ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה להם ההר כגיגית אמר רב מכאן מודעא רבה לאורייתא . והנה הרשב"א ז"ל כתב בתשובה דארץ ישראל נתנה ע"ת שיקיימו ישראל את התורה ז"ש בעבר הירדן כו' הואיל משה באר את התורה הזאת ר"ל ענין התורה יען כי ראה דעתן של יש' לומר אנוסים היינו וזהו בעד לאמר שמא מהם שאומרי' ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר אם מקבלים את התו' מוטב כו' ר"ל שעם הר חורב דבר אלינו שבו היה אונסינו לזה אמר להם משה רב לכם שבת בהר הזה ר"ל בטענה זו דשבת בהר

הזה שכפה עליהם כו' שהייתם אנוסים שהרי פנו ומצו לכם כו' א"י דאז ליכא טענת אונס וזהו מ"ש ותבואו אל המקום הזה וניקח את ארצם כו' ונתנה לכם לנחלה כו' וא"כ על כל פנים ושמרת את דברי הברית ועשיתם אותם יען אין לכם עתה טענת אונס

ולע"ד אפשר לומר לזה רמז מרע"ה סמוך למיתתו לומר שמח זבולון כו' ויששכר כו' שבחרתם בתור'. אמנם עמים שהם עמי הארץ הר יקראו שאומרים שהיינו אנוסים בקבלת התורה שכפה עליהם ההר כגיגית אמנם שם בא"י יזבחו זבחי צדק ותתבטל טענתם כי ינתן להם ארצות גוים ושפע ימים ינקו ושפוני טמוני חול

או אפשר לומר לע"ד בכונת הפסוק בעבר הירדן כו' והוא דבסוגייא דשבת דף פ"ח הקשה הרב רצוף אהבה שבס' אש דת ד"א דלפי סברת מהריק"ו ז"ל שכתב שורש קפ"ו דכל מי שנאנס לעשות דבר ומטי ליה הנאה מיניה הו"ל כתלוי וזבין כו' הכא נמי אגב הנאה כו' כמ"ש והיה אם שמוע כו' ונתתי לכם וא"כ בטלה מודעת כפיית ההר ותירץ ז"ל דלא דמי דבתלוי וזבין התם התלייה שהיא האונס וההנאה באים כאחד לכן איכא למימר אגב אונסא והנאה גמר ומקני אבל הכא האונס הוה בעת קבלת התורה אבל השכר אינו באותה שעה אלא סוף השכר לבא בעת הקיום. עיין מ"ש בס' מנחת בכורים דף ה' ע"ג ד"ה מכאן מודעא עד לולי פי' רש"י ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב בא' על ה' מכירה פ"ו דין ה' ד"ה מי שאנסוהו כו' לבא עליו אינו אונס כו' איך שיהיה הנה בעינן ההנאה שיבא לו בשעת האונס אי בעינן שיהיה בדי האונס שאנסוהו או אפי' כל שהוא עיין בכ"הג בהג"ה הטור ס"ק ג' ובלחם רב סי' כ"ז באורך

איך שיהיה נלע"ד לומר בפי' בעבר הירדן כו' די"ל מה בא להודיענו באיזה מקום היה כו' גם מאי תיבת לאמר ב' פעמים באר כו' לאמר ה' אלהינו כו' לאמר אמנם רמז להם משה שראה אותם שכונתם לטעון דכיון דהקב"ה אנס אותם וההנאה לא היתה להם באותה שעה כדי לומר אגבה גמרו והקנו לכן בעבר הירדן כו' שהוא תחילת ישוב ארץ ישראל רצה מרע"ה לבאר וללכן קיום התורה וקבלתה בשביל אותו לאמר שמטעם שהיו אומרים שהיו אנוסי' באמרם ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם כו' ולא היתה ההנאה להם באותה שעה רק ע"י דבור לכן א"ל פנו מסברא זו ומצו לכם כו' שהרי בידכם הוא וכל שבאה לכם ההנאה שוב אין לכם טענת אונס כנז'

ועפ"י האמור יובן פסוק יתרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם בריתי והייתם לי סגולה מ"ה כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל כו' כי הדיוקי' מבוארים אמנם כ"ל לרמוז שא"ל הקב"ה ועתה אם שמוע כו' בקולי ר"ל אם תרצו לקבל התורה מעתה יהיה באחד משני אופנים או כשתשמעו בקולי ר"ל באמירתי לבד שיהיה לכם הנאה אפילו שתהיה לאחר זמן והייתם לי סגולה מכל העמים ובהנאת הארץ אגבה תקנו התורה ותקבלוה. אמנם אם תאמרו דכל הנאה הבאה לאח' זמן לא אמרי' אגב ההנאה גמר ומקני הנה אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כי זה יהיה לכם תכף ומיד באותה שעה קבלת התורה לכן אמר אלה הדברים אשר תדבר כו' ר"ל השני אופנים הנז' או אלה הדברים ר"ל של ממלכת כהנים כו' כי זהו לכ"ע עפ"י הדין כי ע"ז אין להם שום טענת אונס

או אפשר לומר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כו' דאם לא מן הדין תקבלו' כמו שתירץ הב"י ז"ל דגזירת מלך שאני ביון דלמשר כו' אינו יכול לחזור עלין גמר ומקני וזהו והייתם לי סגולה מכל העמי' על כל פנים יען כי לי כל הארץ ומטעם גזירת מלך מוכרחים אתם לקבלה

ועפ"י האמור נל"ל פי' פרשתינו פן יש בכם איש או אשה כו' פונה היום פן יש בכם שורש פורה כו' והתברך כו' והכונה כי אמר פן יש בכם כו' אשר פונה היום יען כיון דכל גמר קבלתה הוא ע"י הנאת ארץ ישראל לא ירצה לקבלה ולא ליקח את הארץ יען כי היום עדיין לא מטי ליה הנאה מיניה לזה אמר פונה היום מעם ה' אלהינו. בטענת איזה שורש פורה ראש ולענה בטענה הנז' והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כו' כי בשרירות לבי אלך דכיון דדברי האלה הנז' אינה אלה כי אם מחמת ההנאה א"כ איני רוצה כהנאה הנז' כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה ר"ל שימסרו כמ"ד דבעינן שווי ההנאה כנגד האונס לזה אמר לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן ר"ל חזא כי הבי"ת הוא המלך המשפט מוחל ומטעם גזירת מלך מחוייבים וגמרי ומקבלי ועוד כי אז יעשן אף ה' כו' אשר בידו היכולת וכפה עליהם כו' בכל עת להורגם ומחמת אונס מיתה גמרי ומתחייבי

עוד אפשר לומר כפל פן יש בכם והוא עם מ"ש הרב פ"מ ח"ב סי' כ"ה דשנים שנשבעו והאחד חזר נפטר האחר זהו מ"ש פן יש בכם איש או אשה כו' אשר לבבו פונה היום כו' לעבוד וחרף נפשו למות. אמנם עי"ז פן יש בכם שורש פורה ראש כו' לבא מחמת טענה ובהתר לפרוק עול כי מאחר שכולם קבלוה וחזר א' נפטר האחר לזה אמר והיה בשומעו את דברי האלה הזאת שהוא לכל איש ישר' כולם יחד והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי שאותו חזר בו וחייב ואני נפטרתי מן הדין כי בשרירות לבי אלך למען ספות כו' כמו שתרגם אנקלום לאוספא ליה חטאו שלותא על זדונותא שהראשון עשה במזיד והוא שוגג בדעתו דמותר ופטור הוא לזה אמר לא יאבה ה' סלוח לו בטענה זו כי אז יעשן כו' באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתוב' כו' כי לא לכולם יחד נתתי לבד כי אם גם לכל א' מישראל

ובזה נל"ל אתם נצבים כו' ראשיכם כו' כל איש ישראל ר"ל לכל א' וא' מהם כדי שלא יהיה להם עוד שום טענה

או אפשר לומר עם מ"ש הרב כמהרי"ך מקוסט' בפ' תבא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי ע"כ פשעי והוא עם מ"ש הר"מ בה' תשובה פ"ו והלא כתוב בתורה ועבדום ועינו אותם כו' הרי גזר על המצריים לעשות רע וכתוב וקם העם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ הרי גזר על יש' לעבוד ע"ז ולמה נפרע מהם לפי שלא גזר על איש פ' שיהיה הוא הזונה אלא כל א' וא' מהזונים אלו לא רצה לעבוד לא היה עובד כו' זהו מ"ש תבא כל רעתם אלו האומו' ששעבדו בי וא"ת שכבר נגזר על ישראל ללכת בגלו' וליפול ביד האומות ואין לאומות עון לזה אמר ועולל למו שיתפרע מהם כאשר עוללת לי על כל פשעי אע"ג דכתיב וקם העם הזה וזנה ונגזרה גזירה ונפרעת ממני שנתחייבתי בדין לפי שלא גזרת על איש פלוני כן עולל למו ונקם נקמתינו מהם

זהו לענ"ד פן יש בכם איש או אשה כו' אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבוד אלהים אחרים דעם ה' אלהינו הוא מיותר ואינו מובן אלא דעם האמו' הוא מובן פן יש כו' אשר לבבו פונה מעם ה' כו' ר"ל מדברי ה' אלהינו יבין דגזירה מאתו הוא שילכו לעבוד אלהים אחרים פן יש בכם שורש פורה ראש כו' שלבבו יפתינו לעבוד ולטען' מעשה והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך כו' שלום יהיה לי כו' יען כך היה גזירתו יתברך למען ספות הרוה את הצמאה ר"ל לקיים גזירתו יתברך לרוות למאון יצרו לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן כו' באיש ההוא ורבצה בו יען

ונזרתו יתברך שאמר וקם העם הזה לא אמר פלוני ופי' ואם כן יהיה באחרית דומיא דמכרי' ולכך כפל אחר שאמר ורבצה בו כל האלה כו' אמר ככל אלות הברית ר"ל למצרים וכיוצא בהם דנענשים אע"ג שכבר גזר השי"ת הגלות מהם לא גזר שיהיו הם ולכך להקים וכן נמי זה ורבצה בו ומחה כו' יען לא נאמר עליו בפירוש

או אפשר לומר לא יאבה ה' כו' עם מ"ש המרדכי ס' השולח הביאו הרב עץ חיים ז"ל פרשת ויחי דמ"ד ע"ד דשבועה מחמת אהבה ויראה או יראה מיקרי קבלת טובת הנאה ואין לו התרה והש"ך כתב דכל הפוסקים ס"ל דדוקא קבלת טובת בעינן ובענין זה כשהו' מקובל הנאה הביא הרשב"א בתשובתו הביאה הרב ב"י בסי' רכ"ח דאפי' ר"ת ס"ל דאפי' בדיעבד אם התירו לו אינו מותר שהרי מתרעם הנביא על צדקיהו שהתיר שלא בפני נבוכדנצר והוא עצמו בפרק השולח הביא בשם ר"ת דע"כ לא אמרינן דאין מתירין לו שלא בפניו כל שקבל הנאה ממנו אלא לכתחילה אבל בדיעבד אם התירו לו מותר ולכך חיישינן שמא תלך אצל חכם ויתירו לה . וכבר עלה בדעתו לומר דההיא שכתב הרשב"א בתשו' שמורה ר"ת היינו כשלא התירו לו שלא בפניו היינו גם כן שלא הודיע למתירים שהיה מקובל הנאה ממנו וכעת אין לי פנאי להתישב בדבר ועיין בס' שיירי כנה"ג סי' רכ"ח בהג"ה ב"י ס"ק ס"ח ועיין בש"ך סי' רכ"ח ס"ק מ"א יע"ש

איך שיהיה זהו לענ"ד לומר פן יש בכם איש או אשה כו' מעם ה' אלהינו ללכת כו' ע"י התרה לכן אמר פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה כו' שיתירו לו והתברך בלבבו כו' כי בשרירות לבי אלך למען ספות כו' ר"ל בטענה כי היה מחמת יראה והיכי יתכן דבר למא שתקרא רוה וקבלת הנאה ועתה רוצה להתיר לזה אמר לא יאבה ה' סלוח לו שהוא מבקש לחטא ע"י התרה אף שתהיה לדברים אחרים שאינם מע"ז ורבצה בו כל האלה כו' כמ"ש המרדכי דמחמת יראה מיקרי קבלת טובה

או אפשר לומר במ"ש מרן שם רכ"ח ס' ל"ה וז"ל אי אפשר להשבע לנולדים אחר זמן אבל נידוי וחרם חל לדורות הבאים וכתב בט"ז שם ס"ק מ"ג דהטע' דשבועה אסר נפשיה אתפסא ואין בידו לאסור נפש אחר על שום חפץ וכל נידוי וחרם הוא קללה על כל מי שיעשה כך ושום אדם לא יכנס בתוך הקללה זהו מ"ש והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר כו' יען היתה גם כן לנולדים כמ"ש ולא אתכם כו' ואשר איננו פה א"כ איך יחול על הנולדים לז"א לא יאבה ה' סלוח לו ורבצה בו כל האלה יען כי דין זה דאינו יכול להשבע לנולדים היינו דוקא בשבועה אבל באלה חל על הנולדים . ועיין בשיירי סי' רכ"ח ס"ק רכ"ה ובמ"ש לעיל בשם המרדכי דמחמת אהבה מיקרי קבלת טובת נל"ל כונת הפסו' מלכים ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את נפשך לכי ובואי אל המלך ואמרת אליו הלא אתה אדוני המלך ותבא בת שבע כו' ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא כו'

ויען המלך דוד ויאמר קראו לי לבת שבע ותבא לפני המלך ותעמוד לפני המלך וישבע כו' ויש לדקדק תחלה מה שייך לומר איעצך כו' הלא בודאי שאם שלמה תניד לדוד שמלך אחר במקום בנו ומה עצה נתן לה שנית מאי כפל ליכי ובואי כו' ב' מילות הסכות גם דתחילה באה בת שבע ואח"כ קרא דוד ואמרו ז"ל דיש י"ג תיבות שקינא י"ג מכות כו' ואח"כ כתיב וישבע דמה ענין הביאות הללו וכפרטות קודם השבועה דאדרבא לתת לה נחת רוח ושמחה קודם שוכבו עמה היל"ל קודם אלא ודאי אדונינו דוד ה"עה הבין מדבריה ונתן הנביא שהיה עצה שביהם לחזק מלכות שלמה ע"י שבועה כדין וזהו מה שנתן לה

עצה נתן הנביא לכי ובואי אל המלך הכונה ביאה ממש כי ע"י כן לסברת המרדכי מקרי קבלת טובה כשנשבע מחמת אהבה ולכן קודם השבוע' נתעורר אדונינו דוד בבעילו' ההם וע"י כן נשבע כדי שיהיה מקובל טובה בשעת השבועה ולא יוכל להתיר שבועתו

גם אפשר לו' מ"ש ותאמר לו אדוני אתה נשבעת בה' אלהיך לאמתך כי שלמה כו' כי כיון שאמר נשבעת למה אמר בה' אלהיך גם לאמתיך גם דוד וישבע ויאמר חי ה' כו' כי כאשר נשבעתי כו'

אמנם נלע"ד לומר עם מ"ש הפ"ש דף ע"ד ע"א בכונת פסוק פרשתינו לעוברך בברית ה' אלהיך אשר ה' אלהיך כורת עמך כו' ר"ל לדעת המ"בה כמ"ש ז"ל ולא אתכם כו' לדעתיכם אלא לדעתי ולדעת הקב"ה וכי תאמר למה חרדת אלינו כ"כ יען פן יש בכם כו' כי בשרירות כו' לכן הוכרח לעשותו ע"ד המקום כי היכי דלא תיהוי להו התרה ולא יתמהו הגוים על מה עשה ה' כו' יען כי עברו השבועה כו' זהו מ"ש אתה נשבעת בה' אלהיך לדעת המקום לאמתיך לדעתי ג"כ ואם כן אין לו התרה לכן כשנשבע לה דוד אמר חי ה' כו' כי כאשר נשבעתי בה' אלהי ישראל כו' שהוא ע"ד המקום כו' כן אעשה

או אפשר לומר עם מ"ש מרן הב"י סי' רכ"ח תשו' הריטב"א פועל שקבל מלאכת בעל הבית בחרם שלא יניחנה יכול להתיר בלי ידיעתו דר"ת כתב דצריך שיקבל טובה וכתב מרן הב"י שהרי קבל טובה שנותן לו בעל הבית מלאכה להשתכ' והש"ך הק' עליו שלא קבל הנאה אלא בשביל מלאכתו לא בשביל שבועתו והביא תשו' מהר"ם אלשקאר ז"ל והניחה בצ"ע יע"ש והביא הרב ע"ח פר' ויחי יע"ש זהו מ"ש לעוברך בברית ה' אלהיך ובאלתו כו' אשר ה' אלהיך כורת עמך היו' כו' חדא כי ה' אלהיך כורת עמך כו' וע"ד המקו' אין לו התר' מה גם למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהי' כאשר דבר לך כו' ואין לך טובה כזו ששוכר אותו לפועל דלדעת מרן מיקרי קבלת טובה . ובפרט כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו וכמ"ש מהר"ם אלשקאר ז"ל סי' כ"ז דאם הקדים בעל הבית לפועל שכרו לכ"ע לו טובה מיקרי א"כ הרי נקראי' מקבלי טובה ואין לכם התרה ועיין מ"ש הרב כמהר"א באש דת דף א' בפי' שמעו הרים את ריב ה' שכפה להם ההר והאתנים מוסדי ארץ שתנאי התנה כו' וא"כ בכ' אלה הוו אנוסים לכן כי ריב לה' כו' מה עשית כו' טובת הנאה כו' הלא כי העליתיך כו' והיה לך הנאה כמלא דאין זה אונס

עוד אפשר לומר עם מ"ש השיירי סי' רכ"א ס"ק י"ט שהביא ס' הר"ת ז"ל מי שנשבע או נדר שלא לדבר עם חברו יכול לדבר לו ע"י כתב וכתב השיירי ז"ל שאם היתה כונת השבוע' שלא לגלות הענין לאותו הנשבע עליו כלל לכך אסור לגלות לו אפי' ע"י כתב . איך שיהיה זה נלע"ד כונת הפ' והיה בשומעו כו' והתברך בלבבו כו' כי בשרירות לבי אלך כיון שלא הוציא בשפתיו לזה אמר לא יאבה ה' כו' ורבצה בו כל האלה הכתובה כו' ר"ל אפי' שכתובה כו' דכיון שהוא חרם אפי' שלא הוציא בשפתיו כמו שכתב המשפטי שמואל כמ"ש בפרי האדמה יע"ש

או אפשר לומר והיה בשומעו את דברי האלה הזאת שהוא לנולדים כמ"ש ואת אשר איננו כו' והתברך בלבבו כו' כי איך יכול להשבע לנולדים אמנם השיירי כתב שם סי' רכ"ח כי היכי דלא תיקשי תשוב' הריב"ש ז"ל מת"ש סי' של"ה דחייב להשלים שבועתו ואם מת אינם חייבים יורשיו . ובסי' של"ט כתב דיכול האדם להשביע לבנו דיש הפרש בין סתם למפרש שמשביע בפירוש לבנו

ובזה יובן פ' כי השבט השביע כו' זהו מ"ש לא יאבה ה' סלוח לו ו' ורבצה בו כו' הכתובה בספר הזה דכיון שכתוב בפ' אשר ישנו כו' ואשר איננו ודאי קאי כו' או אפשר לומר דאפי' למ"ד דגדולי העיר אינם כגדולי הדור ואין חרם שלהם חל לדורות הבאים מ"מ מודה דבגדולי הדור חל על הבאים ז"ש לא יאבה ה' סלוח לו ורבצ' בו כו' הכתובה כו' שהיא מפי משה וגדול העיר יש בו כח לדורות הבאים גם כן

ובזה יובן פ' וירא פסוק ועתה השבעה לי בה' הנה אם תשקר לי ולניני כחסד אשר עשיתי עמך כו' ויאמ' אברהם אנכי אשבע הכונה השבעה לי על דעתי באלהים ע"ד המקום, הנה בשעת קבלת טובה ממני לי ולנכדי כו' ואתה וזרעך כחסד אשר עשיתי עמך זהו לפנים משו' הדין כתורת חסד יען אין השבועה חל על הנולדים

או אפש' לומ' כחסד אשר עשיתי עמך כו' וקבלת טובת הנאה ממני ואין לה התרה אפי' בדיעבד שלא מדעתי לנולדים גם כן להריב"ל ז"ל ויאמ' אברהם אנכי אשבע ר"ל גדול הדו' שאני כמ"ש השיירי, וזהו תהי נא אלה כו' דחרם חל על הנולדים כו'

או אפשר לומר כמ"ש מהר"י לבית הלוי כלל ה' סי' ס"ז דף ק"ח על דבר השבועה די"ש לחלק בין אונס ממון לאונס הגוף דבאונס ממון לא מיפטר מהשבועה כל שלא חשב בלבו בשעת השבועה לאיזה דבר הפוטר אותו כגון בלבו היום אבל אונס הגוף פטור אפי' שאינו חושב בלבו היום והריב"ש ז"ל ס"ל כמ"ש שם דאונס ממון שעתיד לבא עליו אינו אונס י"ש זהו לע"ד והיה בשומעו כו' והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך ואיכא אונס ממון ובאומר לבו היום לכ"ע אפילו אונס ממון מיקרי אונס לזה אמר לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה' כו' באיש ההוא כו' כי עד עתה היה אונס ממון ובאונס ממון לסברת הריב"ש אונס העתיד לבא לא הוי אונס אמנם עתה יביא עליו אונסים בגופו ורבצה בו כו' ומחה כו' כי על ידי כך ודאי אונס הגוף הוי אונס ואז אפילו יקבל עליו עול תורה לאו כלום הוא והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל אפילו יקבל עליו עול תורה יען אונס הגוף ודאי הוי אונס ואינו קבלה גמורה

או אפשר לומר לע"ד עם מ"ש גם מהרי"ל ז"ל דמי שחשב שכל מה שיעשה הוא באונס ואינו כלום אפילו שמן הדין טעה כל כי האי אפילו נשבע הוי שבועה בטעות כי חשב דמיקרי אונס ואינו כלום והו"ל כנדרי שגגות וגדולה מזו כתב מהרי"ך ז"ל דמי שחשב שאין צריך לומר בלבו היום שלא ידע חילוק בין אומר בלבו היום ובין שלא אמר ולא אמר דמחשב' דכל שהוא אנוסה אין צריך לומר בלבו היום כו' פטורה דשוגגת היתה וזהו מ"ש והיה בשומעו כו' והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך כי היה שבועה בטעות כי חשב כל שהוא אנוס אין צריך לומר בלבו היום כו' לא יאבה כו' ורבצה בו כו' יען ככל האלות הכתובה בס' כו' וכיון דבפירוש לא נאמר לו זה גם כן תו לא מלי למימר שבועה בטעות היתה שלא ידעתי כנז"ל וחייב לקיימה

ועל פי דינים אלו יובנו פסוקי יהונתן בשמואל ראשון סי' י"ד ויואל שאול כו' ובההיא די"ש לחלק בין חרם לשבועה לחלותה לנולדים ויהונתן חשב שהיה שבועה לחוד כן כתב בזה פסוקים אלו מהרי"ך ז"ל הנז' ובזה כתב פסוקי אבימלך אנכי השבע לא לנולדים אך אח"כ על ידי ברית שהוא כמו חרם שהוא חל על הנולדים כמו ולא אתכם לבדכם כו' הברית הזאת כו' כן כתב ז"ל יע"ש

עוד לפרשת נצבים עיין מ"ש בפרי האדמה ח"ב הלכות תשו' פ"ב דין ג' והוא בדף ג' ע"ד כל המתודה כו' עד דף ה' ע"ג

מיקרי רפואה איך שיהיה הנה לכ"ע עבירות שבין אדם לחבירו אפילו בעון שאינו מפורסם צריך לפרסם ולגלות ולומר אני פלוני חטאתי לפלוני בזה ובזה כו' ברבים והריני שב ומתנחם וכל המתנהא ואינו מודיע אין תשובתו גמורה כו' אבל עבירות שבין אדם למקום בעון המפורסם צריך לפרט ברבים ושאינו מפורסם בלחש ולכ"ע אפילו המפורסם בלחש משום דאיכא דלא ידע

או י"ל דס"ל בין מפורסם בין שאינו מפורסם דוקא דרך כלל לא בפרטות זהו שאמר דניאל סי' ט' חטאנו ועוינו והרשענו לך ה' הצדקה רוצה לומר מה שהקב"ה נותן יסורין עלינו להצדיק אמנם לנו בושת הפנים ביום הזה משום שאין יכולין לגלות ברבים העונות בפרטות רק דרך כלל ביום הזה שאמרנו חטאנו כנז' כו' יען לאיש יהודה וליושבי ירושלים הקרובים והרחוקים בכל הארצות במעלם כו' וא"כ אפילו במפורסם כמ"ש מרן משום דאיכא מאן דלא ידע ולכך אינו מצוה לפרסמם אבל אם ישאלו יאמרו להם כן כך ונקבשינו אדני לנו בושת הפנים למלכינו לשרינו כו' ולאבותינו רוצה לומר דעבירות שבין אדם לחבירו אזי צריך שיתבזה ויתבייש כדי שיתכפר ואם לאו אע"ג שהוא בעון לשון הרע ולחבירו כעין גזל ורציחה צריך דוקא לגלותם ולפרסמם ואם לאו אין תשובתו תשובה שלימה ואינה נמחלת כמ"ש בר"ה שנים עלו כו' זה ירד וזה לא ירד זה תשובה שלימה זהו שאמר קחו עמכם דברים כו' אמרו אליו כל תשא עון כמו כל עון תשא דרך כלל וקח טוב היא התורה דע"י מכפרים כל העונות ונשלמה פרים כו' זאת התורה לעולה כו' והמוחל לא יהיה אכזרי כמ"ש בפרק קמא דראש השנה מעבירים לכן לפני בא יום הגדול והנורא מזל מאזנים עת האסף כל איש ישר' לשוב כל מעשיו כי יבא האלהים במשפט על כל נעלם בשבתו על כסא דין מי לא יראנו ויעלוב את לבו בלום הקדני' ערב ראש השנה וישפוך את נפשו לפני ה' זהו מה שרמזתי בנשאי מקדש כל ישראל לראות פני ה' אלהיך

שייך לפרשת וילך

פסוק ויקרא משה ליהושע כו' כי אתה תבוא את העם הזה כו' ואחר כך כתיב בפרשה שאחריה ויצו את יהושע כו' כי אתה תביא כו' ועיין מה שפירש רש"י ההפרש בין ציווי משה רבינו אליו לציווי הקב"ה אליו דבר אחד לדור כו' כי על פי זה נראה לעניות דעתי להבין פסוקי רחבעם די"ש להבין מה ענין עצת הילדים והזקנים לרחבעם מאחר שכולם היו יודעי בינה ומביני מדע והשכל בימי שלמה המלך עליו השלום אשר לא קם כמוהו כו' מוכרח שכל כת מהם מביאים ראיה לדבריהם לפסק דין בידם והוא כי המה ראו דברי משה רבינו ע"ה ליהושע פסוק כי אתה תביא את העם הזה ופירש רש"י ז"ל עם עצת הזקנים והקב"ה אמר כי אתה תביא טול מקל כו' דבר אחד כו' ולכך הילדים היו מביאים ראיה מדברי הקב"ה כי דברי הרב ודברי התלמיד כו' והזקנים אומרים אין משה רבינו ע"ה אומר דבר חס ושלום הפך רצונו יתברך אלא ודאי כי אלו ואלו דברי אלהים חיים והיינו לפי שעה אם היום תהיה עבד לעם הזה ואחר כך להנהגתו כל הימים יהיה דבר אחד כו' טול מקל וזה חיסר להם לילדים להבין ולדקדק אפילו שהיו מדור שלמה המלך ע"ה ויועצי בין שלמה המלך ע"ה מכל מקום הזקנים ויועצי שלמה המלך ע"ה חקרו עוד וחילקו כנז' וזהו שאמר דוד המלך ע"ה ואנכי רך ומשוח כו' כי לפי שעה איני יכול לדבר קשות כו' ודוק את זה חידשתי י"ג מנחם משנת התק"ין היא שנת כי רבים רחמיו כי"ר

חידושים נפרדים

שנו רבותינו במס' ברכות אין לך אדם בלא יסורים אשרי מי שיסורים באים עליו ודבריה' ז"ל סותרי' זה את זה כמו שיראה הרואה ואנא דאמינא דאיפשר לפרש דכונתם ז"ל לאשמועינן כי האושר למי שיסורים באים עליו וכל בני ביתו ברא' אזי כולם יחד יוכלו לשרתו ולשמשו שימוש רב משא"כ כשבני ביתו מדוכים מלבד שהיסורי' מגיעים אלין זאת ועוד כי ה"ן נגרע ממנו חוסר הנהגתו וכל צרתם לו צר יותר מדאי . אי נמי נקט תיבת באי"ם לרמוז דאם היסורים הם באים מבר חוץ כמו חלאים וכיוצא אותם היסורים יש יכול' באדם לסובלם משא"כ כשהיסורים הם שכני בית מהדכים עמו ומבני ביתו שהוא מצטער מהם אזי אינו כל כך מאושר יען היסורים קשים עליו ואינו יכול ליפטר מהם ולתקנם מפני הכבוד אינו כו"כ מאושר

עוד שנו חכמים כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים ע"כ ולכאורה דבריהם ז"ל תמא"ים הם לנפש אדם שהרי עינינו הרוא' דבר בהפכו כמה חסידי וצדיקי שאין דבריהם נשמעים ושמא כונתם ז"ל היינו לו' שכל שהבריו' יראים ממנו כמו שמתיראים מיראת שמים מפני שהוא טניש וקטיל אזי דבריו נשמעים וה"ש כל מי שיש בו יראת שמים שהירא' שמים שממנה יראים הכל יש בו אזי דבריו נשמעים אי נמי אפשר לומר דכונת' ז"ל לומר שכל מי שדבריו הם בענין יראת ה' להדריך את העם ביראת ה' ובמצותיו אזי ודאי דבריו נשמעים כיון שכונתו לשם שמים ודוק

דרוש להספד

בגמרא אמר ריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבזמן שבה"מ קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפילה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנ' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ע"כ

מה יתאונן אדם חי יתן אל לבו כי ישתם במטבע האומה היא כסותו . כאשר דבר מלך שלטון וימת שם משה והיתה שם מנוחתו . זה חלק אדם מאלהים פועל אמת רוח הבריות נוחה הימנו לדיק באמונתו כמאושר אשר אנו עסוקים בהספדו כי לא הכרתיו לידע פעולותיו הטובים ומידותיו הטובים רק מפי המגידים שבחיו וכמו שכבר נספד בהלכה מפי אלופי לראש החכמים השלמים כו' מ"מ כדי שלא להתעצל ח"ו בהספדו של אדם כשר דאמרו' בש"ס כל המתעצל בהספדו כו' ראוי כו' והיינו או דנראה מלעיג ח"ו ודינו כההיא דכפה עליה' כו' והיה על התורה שבע"פ . או ח"ו כי מי שאין לו בנים נק' ח"ו כו' אמנם מ"מ אינו מאריך כו' מידה כנגד מידה כו'

ולענ"ד כ"ל עמ"ש הריטב"א בההיא דשאלו לר"א ז' שמוע במה הארכת ימים א"ל מעולם לא נשאתי כפי בלא ברכה . דק' מאי רבותיה . ותירץ הריטב"א דהא קמ"ל דמאריך כו'א"כ הכא נמי הא קמ"ל דמאריך א"כ ברי בחיובא כו' כי מגדולת מעשיהם קרובין היא המעטירה הגברת אשר לילה כיום כל עסקה היא במצות הצדקה כי כן מצינו גבי א' שאין אנו מכירין ערכה אנו יכולים לשבחה מראות יראת ה' של הקרובים כמ"ש מהרי"ך בפסוק אשה יראת ה' היא תתהלל . ולענ"ד פסוק זה כ"ל עמ"ש בגמ' למדנו יראת ה' מבתולה כו' יע"ש . ז"ש יראת ה' כשאנו לומדים ממנה היא ראויה להתהלל כו' א"כ מראות קרוביו מהוללים בפרטות במצות הצדקה כנז"ל כי זהו יסוד גדול וסימן לצדיק זרע א"א ע"ה כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יצוה כו' ופסקו רבינו הלכו' מ"ע פרק י' וכתב ז"ל ואין כסא לישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני כו' וראה מ"ש הרב בפרישה דב"י בי"ד סי' רמ"ט והב"ח שם ח"א

ולע"ד יובן כמ"ש בש"ס פ"ק דב"ב אר"א גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום ופירש רש"י טורח המעשה לצדקה מדלא אמר והיה הצדקה כו' יע"ש והנה הרב בינה לעיתים דף קפ"ו שהוא דבר תימא כי יוצא חלבו ודמו כו' וזה בדיבור כו' . גם ראיית הכתוב איך בשביל היתור שהרי הפשט היינו עשיית הצדקה ואם ר"ל בשב"א תחת המ"ס היל"ל אל תיקריכו' . ותירץ ז"ל כי המעש' יהיה בשני אופנים או ע"י דיבור או ע"י שיתן הוא וילמדו ק"ו ממנו לזה דייק ר"א אדרבא מדלא קאמר הצדקה או מעשה בשב"א כו' היינו שלא נאמר נ"כ כל המעשה אפי' ע"י דיבור אלא כשהוא ג"כ עושה צדקה וממנו לומדים אזי המעש' גדול כו' כי זהו לענ"ד נדיב נדיבות יעץ כו'

אמנם ק"ל על הרב ז"ל א"כ מה חידוש פשיטא דזה בי' בידו וזה אין לו אלא א' . בפרטות כי זה עשה מאליו וזה ע"י חבירו שפיתהו . ונ"ל דהיינו דמלבד שכרו בשביל נתינת הצדקה שנתן אלא בזה לבד שעשה לחבירו שיתן כיון דלא היה ע"י דיבור לבד אלא ע"י נתינת שכרו גדול מטותן עושה עיין מ"ש במנחת בכורים דף כ"ח סוף ע"ב אמרה גדול המעשה עד להוא דליעל ודוק

איך שיהיה עפ"י האמו' ז"ש בצדק' תכונני שתתן כדי שיתנו ותהי' מעלתך יותר גדולה אך רחקי מעוש' כו' שתכפהו ע"י כפיה גדולה שנתן בעל' כמ"ש הפרישה ומכ"ש ממחיתה כו' שמסיבה שבא העני אצלך כו' כמ"ש הת"ל אלא בנתינה אזי התכונן כו' מה גם כי היכא דאיכא יקרא דחיי ודשכבי הוי הספד של רבים כההיא דקאמר ה"ד כו' כגון כו' ובזה פסוק ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם כו' וספדו לפני אבנר והמלך דוד כו' גם פסוק ידיך לא אסורות כו' מעלת יסוריך מה רב טובך כו' או שנפרע . ראיה מהחוקים מה רב כל דלפנת כו' ופעלת כו' זהו נגד בני אדם שאינם מגידי' וכמ"ש רש"י ישן בפ' היינו כחולמים כו' (לבסוף ת"ת הגוף והנפש כו' כמ"ש רמ"א בפסוק עוז והדר כו' ולע"ד פסוק למחה נפשי כו')

ועפ"י האמור אפשר ירמוז פסוק בפרשתינו ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוציא את עמי בני ישראל כו' ויאמר משה מי אנוכי כי אלך אל פרעה כו' וכי הוציא אל כו' ויאמר כי אהיה עמך כו' וזה לך האות כו' . די"ל כפל לכה ואשלחך גם כי דרך העולם שולחים אותם ואח"כ הולך . גם מ"ש והוציא היל"ל שישלח לבני ישראל . גם תשו' מי כו' וכי כו' ותשו' השי"ת אלא הכונה דהקב"ה רצה לזכות שיהיה כל המצות נקראת ע"ש דוקא לכן אמר לכה שתרצונך יהיה כך ואח"כ אני אשלחך כדי שתוציא כו' ויהיה נקרא על שמך לזה השיב מי אנכי שמלבי אחשוב כך כו' מרוב ענותנותו כו' וגם וכי הוציא דמה אני שיהיה נקר' על שמי לזה השי' לו הש"ית כי אהיה כו' ואני מכריחך בזה ואפי"ה נקראת על שמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך אותך יען מרוב ענותנותך הוא שלא רצית בההיא בהוציאך כו' תעבדון כו' כמ"ש המפרשי' משה קבל תורה מסיני שהי"ל מדת השפלות כסיני

האמנם המפרשים בפרטות בש' אש דת בפרשתינו תמה בענין זה אמאי היה מסרב מרע"ה בשליחותו של מקום והנה הוא ז"ל הביא מחלוקת הש"ם דפ"ק דקידושין דף ח"י אם יש אם למקרא ודרשי' לעם נכרי לא ימשול למכרה

שבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה ולפ"ז מלי למכרה לשפחו' אחר שפחות דדוקא לשפחות אחר אישות לא או יש אם למש רש בבגדו בה היינו כיון שבגד בה כו' ואפי' לשפחו' אחר שפחות אינו יכול ולהכי כיון שיגאלו ע"י הקב"ה לא יהיה גלות אחר וס"ל דכן הוא עפ"י הדין כיון שכבר מכרה פעם א' וכמ"ש וכי ימכור איש כו' זה הקב"ה אמנם הקב"ה א"ל אהיה אשר אהיה דיש אם למקרא כו'

ולע"ד דעם הקדמה הנז' דמרע"ה היה מסרב כדי שיהיה הגאולה ע"י הש"ת כיון שאינו יכול עוד למכרה דס"ל דיש אם למסורת אמנם הקב"ה א"ל כי אהיה עמך ר"ל אני כסברתך רוצה שיהיה ולא ישתעבד בהם רק זה לך האות כו' תעבדון כו' ואזי יקויים דרשה כיון שפירש טליתו והיינו אפילו לפי מ"ד יש אם למקרא אך היינו כל זמן שהם עובדים אותי לכן א"ל אהיה אשר אהיה כו' ר"ל שח"ו אפילו יתחייבו וישתעבדו פעם אחרת כמו שהיה כן אז א"ל מצה דייה לצרה כו' לכן עתה השיב לו הש"ת כה תאמר לבני ישר' ר"ל כשהם בני ישראל כשרים אזי אהיה שלחני כו' שאין עוד גלות אחר זה כו'

אמנם להבין אמאי בכל האמירות א"ל הש"ת שלח עמי ובמכת בכורות היא אחרונה התרה בו תחילה בני בכורי כו' שלח את בני כו' ונקדים הסוגייא דאיתא שם ומפדין אותה בע"כ סבר רבא למימר בע"כ דאדון א"ל אביי מאי שיהו דכתבינן ליה שטרא אדמיה פירש רש"י ה"ר בעבריה טפי מעבד אי דלית ליה כתבינן כו' אמאי נקיט מרגניתא בידיה ויהבינן ליה חספא אלא אמר אביי בע"כ דאב משום פגם משפחה אי הכי עבד עברי נמי נכפינהו לבני משפחה משום פגם משפחה הדר אזיל ומזבין נפשיה הכא נמי הדר אזיל ומזבין לה הא קתני אינה נמכרת ונשנית אמאי ופירש רש"י דקאמר אינה נמכרת ונשנית ר"ש היא דתניא מוכר אדם את בתו לשפחה ושונה לאישות ושונה, לאישות אחר שפחות אבל לא לשפחות אחר אישות ר"ש אומר כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות כך אינו מוכר לשפחות אחר שפחות ובפלוגתא דהני תנאי דתני בבגדו בה כיון שפרש כו' דברי ר"ע כו' וראיתי מקשים ז"ל עיין מ"ש בס' מנחת בכורי' דף כ"ב סוף ע"א ומפדין אותה כו' עד ולמ"ד אין שפחות אחר שפחות מכ"ש יע"ש ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ב בחי' על הלכות עבדים פ"ד דין ב' אין האב כו' עד משום דהדר כו' יע"ש

אין שיהיה לסברת רבא דס"ל דגבי אמה פודין בע"כ דאדון דכת' שטרא אדמיה משא"כ בעבד כיון דאיהו מכר עצמו, לכן אמר פרעה מי ה' כו' לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח דכיון שאין ה' מכרם לי אלא הם נמכרו לי אין לומר דפודין בע"כ דאדון, לכן בכל ההתראות א"ל שלח עמי כו' ובמכת בכורות שהיא אחרונה התרה לו בתחילה לומר בני בכורי ישראל שלח בני ויעבדני דלגבי אב שמכר כופין את האדון כדסבר רבא כל זה הוא לסברת פרעה וז"ש וכל בכור אדם בבניך תפדה והיה כי ישאלך בנך כו' מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד כו' וכל בכור אדם כו' תפדה דכופין לאב שיפדה בנו כי כן הדין וכמ"ש הרב לבי ז"ל בתשו' סי' ק"ה והיה כי ישאלך כו' מה זאת ואמרת כו' יען הוא יתברך בחוזק יד כו' מבית עבדים רוצה לומר כי היו נטמעים ח"ו ואז משום פגם משפחה הוכרח שיפדה ולכך הוכרח לקרב קץ גאולתינו ולפדותינו כו', ויהי כי הקשה פרעה כו' ויהרג דגבי אב כופין לאדון כמ"ש לסברת רבא, גם לפי החילוק שכתבו ז"ל דבאב שלקח המעות כופין אותו לפדות מה שאין כן לקרובים לכן אמר הפסוק תמכור עמך בלא הון ולא רבית בו' זהו שיבה כי תשימנו חרפה כו' לעג כו' ואע"ג

דאיכא בזיון משפחה אין אבותינו מכריחין א"נ לפדות יען ליכא טעמא דומייא דאב שמכר ולקח ממון לכן קומה עזרתה לנו ופדינו למען חסדך כי ליכא שום חיוב ח"ו אפילו דאיכא פגם משפחה לאבותינו. וז"ש בישעיה סי' נ' או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעוונותיכם נמכרתם כו' ואם כן ליכא שום חיוב עלי לפדותם לכן צריך שאתם תקרבו אלי א"כ מדוע באתי ואין איש כו' הקצור קצרה ידי מפדות ח"ו וז"ש ציון במשפט תפדה יען היא לא חטאה רק בעוונותינו נלכדה אך שביה בצדקה דהיינו ישראל צריך שאנו נשוב אל אלהינו. וזהו כונת הפסוק בנחמיה סי' ה' ותהי צעקת העם בצדקה כו' ועתה כבשר אחינו בשרינו כפי' רש"י שאנו מיוחסים כמותם וכבניהם בנינו שהם מיוחסים כמו כן בהם והנה אנחנו כובשים את בנינו ובנותינו לעבדים כו' ואין לאל ידינו כו' שהיו צועקים דכיון דאיכא פגם משפח' כופין לקרובי' לפדות. ואומר' להם אנחנו קנינו את אחינו היהודי' הנמכרי' לגוים כדי בנו פי' רש"י כאותו ממון שבידינו ר"ל שאנו עשירי' ואם כן מחוייבים היינו לפדותם מ"מ מישראל כבר הרמב"ם ז"ל כתב דאינו נגאל בקרובים ואינם מחוייבים אלא וגם אתם תמכרו את אחיכם ונמכירו לנו ואזי ככפי לקרובים ויחרישו ולא מצאו דבר ר"ל כיון שאנו קנינו כו' ופדינו אותם אם כן אין אתם יכולים לחזור ולמכור אותם כדי שנפדה אותם ואומר לא טוב הדבר כו' מחרפת הגוים אויבינו כי מעיקרא משו' פגם משפחה חייבים אתם לפדותם ויאמרו נשיב ומהם לא נבקש ר"ל כיון דאנו מחוייבים מן הדין לפדות כו' משו' פגם משפחה א"כ אפילו יעשירו אח"כ אינם חייבים לפרוע לנו

הנושא ויגדל משה כו' עתה בתשובה ר"ל מעלה ע"ג מעלה מיכאל וכמ"ש השני לגדולה ופ' יפריחו ופ' והיה כעץ שתול כו' ופ' כנחלים מה שהיו בגנות ויגדל שמואל כו' לנביא כו' ומ"ש לע"ד שם ה"כ יהיה מליץ טוב בעד עמו ישר' כיר"א

דרך הרב המופלא כמוהרש"ף גאלת בזרוע עמך דהצדיקים נקראו זרועות עול' ומשל הרופא המקיז לחולה בזרועו אחד ואם יצטרך מקיז בשני כדי להציל משכנת מות כן נטילת הצדיק מן הדור

ולע"ד לומר רמז בפסוק מעונה כו' דמספר בשבחם של ישראל רוכב שמי' בעזרך כו' וראה והביטה מגינם ומושיעם מעונה אלוהי קדם ברוך הוא לעד ומתחת בארץ זרועות עולם הם הצדיקי' וע"ז ויגרש מפניך כו' וישכון ישר' בטח כי"ר

דרוש על אבעבועות

דרוש שדרשתי בק"ק כנ"הג של פעה"ק ירושלם ת"ו שנת הת"ק ט"ב ליצירה ביום ט"ב תמוז בשעת תפלת שחרית אחר נפילת אפים בעד מכת אבעבועות שהיה גדולה וכבר נחסרו יותר מק"ן תנוקות של בית רבן בעו"ה ה' יסלק חרון אפו והוא רחום יכפר כי"ר

פנחס בן אלעזר כו' השיב את חמתי מעל בני ישראל, בני ישראל השיב את חמתי לכן אמור לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום

בגמרא מסכת ר"ה דף ט"ז דרש ר"מ משמיה דרב מנין לגזר דין של ציבור דאע"ג שנחתם נקרע שנאמר כה' אלהינו בכל קראינו אליו אמר רב יוסף כמאן הא דמצלינן איגרא אקצירי ומיריעי כמאן כר"י דאמר ר"י אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים ושבע"א לעולם כרבנן וכדר"י דאמר ר"י יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין ואמר ר"י ד' דברים מקרעין גזר דין של אדם כדקא

לצעקה שינוי השם שינוי מעשה

ואשית כל שבורי קול היוצא מן האש תוקד בקרבי ונפשי נבהלה מאד צועק בייא בשברים ותרועה על כל הר וגבעה ימים ולילות

יחרד לבי כנטול יהי ונמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים כי ירד אש משמים לירושלים לנקור כל עין ימין ליר המעלות

ישראל גוי אחד בארץ ברוב פשעיהם הלכו שבי לפני צר ויעוש משכן שלו שפך כאש חמתו תשתפכנה אבני קדש רבו חללי ה׳ נפלו ככלי חמדה וכל גבר ידיו על חלציו כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו להכרית עולל ויונק גם בחור גם בתולה ואמות שכולות

ויהי כנשמם מקדש לבית אל לחזות בנועם ה׳ עמודי שמים ירופפו ותרעש הארץ חשך השמש בבאתו במחשכים במצולות

בכל צרתם לו צר פלע תחת פלע וחבורה בכל בשרם וגביהם וידיהם והאופנים מלאים נחלת שפקעה ולהב מפיו יצא להבות אש אש אוכלה שלהבת יה אש להבה בהלות הלהב בהגלו׳נגלו׳ כל אשר במחברת מכת אבעבועות חלו׳ת בלולו׳ת מבהילות

מה חרי אף הגדול הזה אהה ה׳ אלהים הכלה אתה עושה. כאף ובחימה אל שארית הפלטה והיו אל ההרים כיוני הגאיות כולם הומיות השקיפה ממעון קדשך ורחם לשארית הנשארה רפואות תעלה עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות ול׳ו נתכנו עלילות

מי יתן ראשי מים עליו משמים יזלו העבים מים וגם דלות אמרר בבכ׳י נהי ונהיה קינה והנא למספוד לצרה אף כי איני כדאי להעתיר בידי אמנם מוכרח אני במעשי כי בא חלום ברוע ענין לאחד קדוש מדבר בחזיון לילה מועף ביעף כונגע אלי על חלו׳ת

על כן אמרתי מקוה ישראל מושיעו בעת צרה בשם קדשו בטחנו וזכות ירושלם פע״ק מבטח כל קצוי ארץ ישבנו לבטח כולם וישבה ירושלם לבטח למנצ׳ח על מחלות

שערי דמעה לא ננעלו כסות דמעה את מזבח ה׳ כמ״ש ותרדנה עינינו דמעה וכמ״ש ז״ל והנה נער בוכה ויאמרו מילדי העברים זה והנה הרמ״א ז״ל כתב דהי״ל לומר ותרדנה כו׳ דמעות גם כפל ועפעפינו יזלו מים גם בפסוק מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה כו׳ אמנם מ״ש ותרדנה כו׳ דמעה היינו מהשתי עינים דמעה כאילו יורד מעין א׳ הכל מרוב הדמעה ואח״כ מים מהמוח ז״ש ג״כ ועפעפינו יזלו מים יען כבר נשלם מקור הדמעה ועפעפינו יזלו מים מהמוח ולפי דברי הגאון מר זקני התנ״ן ז״ל עם ההיא דאיתא בירושלמי מנין למי אף דמכשירין שנאמר ועפעפנו יזלו מים הרי שהוא כאילו כתוב ואף אפינו ועיין מ״ש רע״ס פ״ו דמכשירין ובזה דייק הרב המג״ן ז״ל בפסוק זה כפל הענין במילות שונות לכן כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה׳ כמ״ש ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה׳ ואמרינן בש״ס מסכת חגיגה אמר רבי אלעזר ג׳דמעות הללו למה א׳ על מקדש ראשון וא׳ על מקדש שני וא׳ על ישראל שגלו מארצם איכא דאמרי על ביטול תורה בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו היינו דכתיב כי נשבה עדר ה׳ אלא למאן דאמר על ביטול תורה מאי כי נשבה כו׳ כיון שגלו ישראל מארצם אין לך ביטול תורה גדול מזה והקשה הר״ב פרשת דרכים למה לא כתב בפירוש על ביטול תורה ותירץ ז״ל עם מ״ש הרשב״א ז״ל שכשבאו לארץ בטלה טענת מורעא כמ״ש ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ולכן נקט כי נשבה עדר ה׳ שגלו מארצם וחזרה טענת מודע׳ למקומה ואין לך ביטול תורה גדול מזה וכתב ז״ל דזהו כונת הכתוב טבעו בארץ שעריה אבד ושבר כו׳ מלכה ושריה בגוים אין תורה ר״ל דחזרה טענת המודעא למקומה ומשום הכי אין תורה

ולע״ד קושיתו ז״ל מתרץ קרא דנקט כי נשבה היינו לבכות על מקום מקדש שנחרב ולכן גם כן בפסוק טבעו בארץ נקט תחלה טבעו כו׳ אבד כו׳ ר״ל באפס תקוה לכן אין תורה כי אינם יכולין ללמוד תורה כבתחלה בהיות ארמון על משפטו וגם לבכות על כי נשבה עדר ה׳ במכה זו שצריך להתעורר כו׳ וכמ״ש ז״ל בשעה שהקב״ה עושה דין ברשעים כו׳ קלני כו׳ כל שכן בצדיקים הכל שאין בו חטא כו׳ בפרטות בירושלם ת״ו מקום מקדש וכמ״ש הרב פ״ר ז״ל על פסוק סלה כל אבירי ה׳ בקרבי עם המדרש אולי ימצאון שם עשרה שם עשרה ובירושלם אפילו א׳ שהוא מקום מקדש ז״ש סלה כו׳ בקרבי

גם נלע״ד עם הקדמה זו יובן מ״ש כל אבירי שמתמיה המקונן אמאי כל אבירי כי אפילו בא׳ סגי מאחר כי ה׳ בקרבי גם לע״ד פסוק איכה יעיב באפו כו׳ ולא זכר הדום רגליו שהוא מקום מקדש ، גם לע״ד פסוק וישלח ידו המלאך לירושלם לשחתה וינחם ה׳ על הרעה ויאמר למלאך המשחית רב עתה הרף ידך ומלאך ה׳ היה עם הגורן רצ״ל שהוא מקו׳ מקדש ، אמנם כשאין הדור נרגש במיתת הצדיקים ח״ו הצדי׳ אבד וכמ״ש הנביא ירמיה ס׳ ב׳ למה תריבו אלי כולכ׳ פשעת׳ בי נאום ה׳ לשוא הכיתי את בניכם כו׳ רצ״ל מה תריבו אלי מ״ש ז״ל נוטל צדיק א׳ ובפרט בירוש׳ הלא לשוא הכיתי א״ב יען מוסר לא לקחתם לכן לא תריבו ועיין בס׳ ידי משה שכת׳ ז״ל עם מ״ש רז״ל מפני מה בנין של אדם כו׳ שלא התאבל כו׳ כי כל הבוכה ומתאבל כו׳ מוחלין לו כו׳ לזה אמרו ז״ל הרי קי״ל אין נפרעין מן הערב תחילה משום הכי למר כיון שלא בכה כו׳ הרי שאל מהם ולא פרעו משום הכי גובה מן הערב תחילה שהם הבנים ז״ש לשוא הכיתי כו׳ בתמיה משום דאין נפרעין מן הערב תחילה לזה משיב מוסר לא לקחו במיתתו של צדיק לומר אם בארזים כו׳ולחזור בתשובה כדי שאמחול להם כמ״ש ז״ל לא נאמר באנשי נינוה וירא כו׳ אלא את מעשיה׳ כי שבו כו׳ לכן צריך לעורר וכל א׳ ‌לא יאמר בשלי הצלע״ר הגדול הזה ונלומה ונבקשה מאלהינו על זאת ויקרע רוע גזר דינינו כמ״ש מי כה׳ אלהינו בכל קראינו אליו כמ״ש בגמ׳ כמאן מצלינן האידנא כו׳ וכתבו התוס׳ וא״ת לרבנן נמי הרי רפואינו וברכת השנים ותירצו שלא יחלה לא מצלינן אלא לר״י אבל רפואה לכ״ע מצלינן שהרי מתי יחלו נגזר מתי יתרפאו לא נגזר והקשה הרב הגדול מהר״ש אלגאזי ז״ל ממ״ש בגמ׳ במס׳ ע״ז בשעה שמשגרין יסורין לאדם משביעים אותם שילאו ביום פלוני בשעה פלוני ע״י פלוני כו׳ כמ״ש רפאים ונאמנים הרי שגם מתי יתרפאו גם כן הוא גזור מאיתו יתב׳ והניחה בצ״ע

ולע״ד י״ל דהגזירה והחתימה היא בר״ה מתי יחלו אבל בשעה שמשגרין אותם אז יש יסורין שאינם משביעים אותם ויש שמשביעים אותם על אותם שאינן משביעין אותם אנן מצלינן ואדרבא משם ראיה אם איתא דנגזר מתי יתרפאו א״כ שבועה למה אלא ודאי דמתי יתרפא לא נגזר לכן צריך שבועה והיינו בשעה שבאים עליו וזהו שאמ׳ בשעה שמשגרין הרי דבר״ה ליכא גזירה מתי יתרפאו לכן אנו מתחננים כל על כל הצרות שלא יבואו על הציבור ועיין מ״ש רז״ל אנשי משמר היו מתענין כו׳ ומקשים מהאי שאמרו בש״ם על תרתי לא מצלינן

ולע״ד יש לחלק בין שמתפללים בעת צרתם לשמתפללים קודם שיבא הרעה דכשהוא בעת צרתם אז אינם

יכולין להעתיר כי אם על א' וכמ"ש ונשקפה כו' על זאת
אבל כשמתפללים על כל צרה שלא תבא כיון שהוא קודם
יכולין להעתיר שהקב"ה יצילם מכל מין צרה והראיה מכ"ש
בין"הך שהיה מתפלל על כל מין צרה שלא תבא

ועפי"ז נלע"ד כונת הפסוק והיה טרם יקראו ר"ל שמתפללי'
טרם בא הצרה אזי ואני אענה לכולם אבל אם מתפללי'
בעת צרתם ז"ש עוד הם מדברים אזי ואני אשמע אם הוא
דבר א' או תפלה א' שכוללה בתוכה השתים אני מבין דבר
זה ואענה להם

ובזה אמרתי כונת הפסוק ויגדל שמואל וה' היה עמו ולא
הפיל מכל דבריו ארצה וידע ישראל מדן ועד באר
שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' עם מ"ש הרב שמע שלמה
ז"ל במאמר רז"ל איש אמונות זה משה שכל דבר שנתמנה
עליו נתברך, רב ברכות שכל דבר שהיה מתמנה עליו מתברך
כתב ז"ל שהכונה דמרע"ה היה רועה ישראל ונתמנה עליהם
וכשאמר הקב"ה הרף ממני כו' ויחל משה כו' רצה שהקב"ה
יכפר להם שלא ימחם מן העולם וגם שיוליכם לארץ ישראל
ואתרתי איך מתפלל לכן התפלל שיוליכם לא"י כאשר נשבע
לאבותם ובודאי ממילא ודאי הם חיים וקיימים וכמ"ש בש"ס
בפנא ומותנא אכפנא מצלינן דכי יהיב רחמנא שבעא לחיי
הוא דיהיב א"כ נמצא דמרע"ה נקרא איש אמונות שהיה
נאמן במה שנתמנה שהם ישראל שהיה מתפלל עליהם בדרך
שמן השמי' יענו אותו אפילו על שתי ענינים ז"ש ויגדל שמואל
כו' ולא הפיל מכל דבריו ארצה שאפי' אם היו ב' צרות היה
נענה אזי וידע ישראל כו' כי נאמן כו' שהגיע למעלת משה
רע"ה שנקרא איש אמונות בענין זה כן הקב"ה יענה אותנו
לקרוע רוע גזר דינינו וכל א' וא' מקירות לבו ישוב ויתחרט
כו' כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און כו' ר"ל דבר שהוא בפרסו'
וכבר נעשה לו בהיתר כדרך זו שהיא לכולם ואיש און כו'
מחשבותיו דבר שהוא בינו לשמים שאין אחר יודעו רק בתווכי
לבו, וכמ"ש אבא מארי ז"ל בפסוק אליו פי קראתי כו' און
אם ראיתי כו' עם מ"ש ז"ל כל המתפלל על חבירו כו' וז"ש
לא לנו כו' וא"ת זה הוא כדי שיהיה הוא נענה תחילה לזה חזר
ואמר לא לנו כו' ז"ש אליו פי קראתי דוקא למען שכינתו
וא"ת זה הוא כדי שגם אתה תנאל כמ"ש הוא נענה תחילה
לזה אמר און אם ראיתי בלבי וכונתי כדי שיהיה אני נענה
תחילה אם מחשבתי כן לא ישמע ה' אכן שמע ה' כו' לכך
לבטל הגזר דין למידונו רבותינו צדקה כו' כי יש כמה כו'
עניים מתעלפים וצעקה מתוך מורשי הלב כו' ושינוי מעשה
כמ"ש רז"ל לא נאמר באנשי נינוה כו' אלא כי שבו מדרכם כו'
כמ"ש שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובות
אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח
ואמרינן בגמ' פרק כל כתבי אמר רבא לא חרבה ירוש' אלא
בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה כו' ועיין מ"ש בזה בספר
פרי האדמה ח"ב ה' עדות פי"ב דין א' דף קנ"ז יע"ש באורך
ז"ש שוטטו כו' ודעו דהיינו או משפט שומעין לו לדיין לקיים
דבריו, או לפחות מבקש אמונה תראו בשווקים ז"ש אם
תמצאו איש שמבקש לקיים דין התורה ואסלח או אם יש מבקש
אמונה ובזה ירוויח מ"ש אם יש איש אם עושה כו' דמפסיק
בתיבת אם לומר דתיבת איש דקאי למחזיק ביד השופט,
גם צריך האדם להחזיק עצמו חציו כו' וחציו כו' שאם זכה
כו' דאל"כ ח"ו או מחזיק עצמו לצדיק ואינו או מחזיק
לרשע ואינו חוזר אלא יחשוב עצמו חציו וחציו כו' ועיין מ"ש
הר"מ פ"ג מה' תשובה דין א' כל א' כו' וכן המדינה כו' עיין
מ"ש הרב לחם משנה פי' דברי רבינו ומה שהקשה עליו ותי'
ז"ל ב' תירוצים וע"פ תירוץ א' כתב הרב מ"ל דיוק דברי
הש"ס שאמר אחריו כו' שהכריע כו' ואת כל העולם כו' ולא
הזכיר מדינה יען הש"ס לא איירי היכא שהמדינו' הם חציים
וחציים ועיין בדרשות מהרי"ט ז"ל דף י"ט נמצא לעולם אדם
יחזיק עצמו חציו זכאי וחציו חייב וזמ"ש בעמוס סי' ה' דרשו
טוב ואל רע למען תחיו שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער
משפט די"ל מהיכא תיתי לבחור ברע ועוד מאי לשון דרשו
דנקט לענין הטובה גם מה בא ללמידינו שנאו רע ואהבו טוב
אמנם הכונ' דאל יחזיק אדם עצמו לרש' אלא יחזיק עצמו כאלו
הוא ח"ו וחציו חייב והיינו דנקט ל' דרשו טוב שצריך להחזיק
שחציו זכאי למען תחיו יען שאם מחזיק עצמו לצדיק גמור
לא יתן לב לפשפש במעשיו ואם יחזיק עצמו לרשע לא יתן
לב לשוב גם שנאו רע בפה מלא על ידי צעקה כמ"ש ר"י
לקרוע גזר דין ואהבו טוב שהיא הצדקה והתורה דאגוני
מגנא ואצולי מצלא והציגו בשער משפט שהוא א' מעמודי
העולם בפרט לירושלם כמ"ש הכתוב ציון במשפט תפדה
וכדאיתא בזוהר ירושלם על דינא קיימא אולי יחנן ה' שארית
יוסף וכמ"ש במסכת אבות על מיתות האמורות בתורה שלא
נמסרו לבית דין פי' רע"ס שלא עשו בהם דין והקשה התי"ט
דפשט שלא נמסרו לא משמע הכי ופירש הוא ז"ל שהוא לענין
כרת ומיתה בידי שמים ובלא התראה כו' יע"ש אמנם לע"ד
היינו מעין המאורע שבית דין שאין להם כח לעשות משפט
ולכן אמר שלא נמסרו לבית דין ירצה שאין כח ביד בית דין
לעשות משפט לכן אמור שעל ידי אמירת י"ג מידות יעניננו
ביום קראינו שאינם חוזרות ריקם כיר"א

דרוש לענין חברת גומלי חסדים חברה קדושה כולה תלמידי
חכמים מצדיקי הרבים יום ראש חדש אדר הראשון משנת
התקי"ח יום שנבראו בו המאורות ועשו לי מקדש ושכנתי
בתוכם מקדש ושכנתי בתוכם

במדרש בשעה שאמר לו הקב"ה למשה על משכן
המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולים ישראל
לעשותו א"ל אפילו א' מישראל יכול לעשותו שנאמר מאת
כל איש אשר ידבנו לבו עכ"ד

יתעלה הבורא ויתברך היוצר הוד והדר פעלו עם ישראל
נחלתו הודיע דרכיו לעמו ומי גוי גדול אשר לו
אלהים קרובים שחלק להם כבוד במיתתם יותר מבחייהם
בכל שדי יתלוננן במשכנות מבטחים אלו הם הקברים

וכך היא המידה שמנו חכמים לצדיקי' כל יושבי תבל הבאי'
בשערים מהדרין מן המהדרין ברוך אלהינו שבראנו
לכבודו אומה שלימה עמד וקדישה לזכות את ישראל מצדיקי
הרבים א' המרבה וא' הממעיט זריזים ונשכרים

ויותר מהמה בארץ הלזו אשר ה' אלהינו דורש אות' מראשי'
השנה ועד אחרית אשריכם ישר' לפני מי אתם מתטהרי'

המתחיל במצוה והכינה ויסדה חקרה וגם דרשה הוא
ראש הממשלה זה כלל גדול לתו' במדב"ר וערכ'ה
לשון של זהורית ובכל היד החזקה באמיתה של תורה הפליא
עצה הגדיל תושיה ופתחו באשרי אלו דברים שאין להם שיעו'
רב חסד מטה כלפי חסד ה"ה הרב המובהק בוצינא קדישא
יעקב בחר לו יה זכותו יגן עלינו ועל זרעו לברכה מאורי
אור יקרות ועל כל ישראל לדור דורים

ושומרי משמרת הקדש גוברים גבאים ממונים בחברה
קדושה זו שומרי מצוה לא ידעו דבר רע וכחומה
נשגבה ה' יהיה בכסלם מחזירי על תפוחי זה"ב במשכנות
כס"ף אשרי משכיל אל דל לא ירא מפחד פתאום מה שאין
בעלי הגם מכירים

כל מקום שנתנו חכמים את עיניהם שכינה שרויה ביניהם זו
מתנה שכינה עדה קדושה לנפש תדרשנו מוטי' ב לה ומפרק
לה

לה פורקן וגאולה מכל צרה ועקתא ונקראו יקרים . כמ"ש במדרש רבה פרשת ויקרא אדם כי יקריב מכם ז"ש הכתוב הבן יקיר לי אפרים כו' עשרה נקראו יקרים תורה יקרה היא החסד מה יקר חסדך דעת וכלי יקר העושר הון אדם יקר חרוץ הנבואה ודבר ה' היה יקר התבונה יקר רוח איש תבונה הסבלות סבלות מעט מיתת הצדיקים יקר בעיני ה' הצדיקים ולי מה יקרו רעך ישראל הבן יקיר לי אפרים . והנה היפ"ת ז"ל האריך למעניתו ולע"ד גם כן קשה להבין מה ענין אדם כי יקריב מכם כו' עם פסוק הבן יקיר לי כו' ודרשת עשרה יקרים אמנם י"ל כמתלמד מדבריו ז"ל שהרי יש דברים אחרים שנקראו יקרים ולא מייתי להו כאבני' וכיוצא כמ"ש אבנים יקרות כו' אמנם הכונה כי יש עשרה דברים נקראו יקרים ולא אמר עשרה יקרים כו' שהרי יש עוד אחרים שהם יקרים כאמור אלא אדרבא בא לומ' שעשרה מיני יקרים יש בעולם ואלו לכל א' מהם שייך סוג א' דהיינו יקר הידידות היא התורה דלא שייך שוי בה יקר החשיבות הוא הדעת שאפילו שאין גופו ממון מכח החשיבות הוא נק' יקיר כמ"ש יקר התוזה רוצה לומר גודל החוזק הוא העושר כמ"ש הון אדם יקר חרוץ וסבלות הוא גודל הכובד נקרא הכבדות נמי יקר יקר התפארת כמה תפארת לו מן האדם הוא החסד כמ"ש מה יקר חסדך אלהים גודל הענין או של שמחה או של צער נקרא יקר מיתת הצדיקים כמ"ש יקר בעיני ה' כו' יקר ההידור הם הצדיקים כמ"ש ולי מה יקרו רעיך יקר משום שאינו נמצא היא הנבואה כמ"ש ודבר ה' היה יקר כו' יקר החכמה היא התבונה כמ"ש יקר רוח כו' יקר היוקר מופלג הם ישראל כמ"ש הבן יקיר לי ומה שייך בהם יוקר היינו כמ"ש אח"כ שהוצרך הקב"ה לשלוח משפחות משפחות כינים משפחות משפחות ערוב אמנם נראה רמז המאמר לדייק להביא כל אלו היקרים על פסוק אדם כי יקריב מכם ומ"ש הבן יקיר לי כו' אח"כ אמר שביוקר הם ישראל אצלו יתברך דכמה משפחות כו' כנים ערוב הענין לרמוז כי עיקר קרבן האדם הוא גופו שכן היה ראוי להיות רק דצדקה עשה הקב"ה לתת חליפתם מן הבקר מן הצאן כו' ולכן תקנו קדמונינו לומר בשעת גסיסה פסוק ושחט אותו על ירך כו' שיהיה חשוב כאלו הוא קרבן אשה ריח ניחוח וכנכשהיו מקריבין קרבן בב"ה היה צריךשיחשוב האדם בשחיטה וזריקה והפשט ושריפה כו' כאלו נעשה בגופו לכן צריך נמי במצוה זו של החברה קדושה שיתנהג האדם באלו העשרה יקרים תחילה התורה ללמוד שם כפי הצורך שהצריכו רז"ל גם לגמול חסד עמו ואין לך חסד גדול מזה וגם דעת כדי שלא יצטער החולה צריך שפתי דעת גם עושר שאם הוא עני צריך פזר גדול גם נבואה להבטיחו בע"הי שכמה כו' התודו וניצולו כו' גם תבונה בשביל אנשי ביתו שיניח לעשות רצונם ככל הצורך וגם להבין היטב שכבוד הנפטר להמתין גם סבלות מעט כדי שלא יצטער החבר בלבו או מצטער החולה או הנצרך לעשות לו גם מעט כבדות ולא ילך במהרה משם ובפרט שלא ימתום העינים תכף ובהיותו שם שעת מיתת הצדיק הוא היקר שנאמר על השכינה וגם יקר לצדיקי' שנקראו רעים כמ"ש ולי מה יקרו ריעך גם נגד יוקר ישראל שבזבז כמה משפחות משפחות כשהולכין לעניים לבל יתן החי את לבו ובפרטות מ"ש פ"ק דחגיגה דף ה' ע"ב רב ור' חייא הוו אזלי כו' א"ל איכא צורבא מרבנן ניזיל ונקבל כו' א"ל רבי חייא כו' תקפיה כו' כי הוו מיפטרי כו' א"ל אתם כו' תזבו כו' א"ל רב היכי הוה מנטתון כו' א"ל מנ"ל א"ל מפרקיה דרבי יעקב כו' דהוה מקביל אפיה רבא כל יומא כי קם א"ל כו' א"ל מי זוטר מאי דכתוב בהו ברבנן ויחי עוד כו' לא יראה השחת כי יראה חכמים כו' ומה הרואה חכמים במיתתם יחיה הרואה אותם בחייהם עא"כ

והנה הרב שנות חיים דף קנ"ו הביא קושית הפרישה ז"ל דמקשים דמאי ק"ו הלא במיתתם עדיף כדאמרינן בחולין דף ז' גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם ואם כן מ"ש קרא כי יראה חכמים כו' היינו דוקא במיתתם וכתב הרב ז"ל דלאו מילתא היא שהרי מ"ש כאן היינו בשעת מיתה ואותה שעה עדין לא נעשה גדול ממה שהיה בחייו ודוקא לאחר מיתתם הוא דגדולים יותר ובמעשה שהיה באלישע שנגעו בעצמותיו כו' והרי דייק קרא כי יראה חכמי' ימותו כו' אבל לאחר מיתה מי שעוסק בו יש לו יותר מעלה דמזומן לחיי העולם הבא כנודע מיהו מזומן בלי דין וחשבון ונמצא בהגהות הרי"ף שכתב ומצוה לעמוד בשעת יציאת הנשמה שנאמר ויחי עוד לנצח כו' עכ"ד

ולע"ד אדרבא בשעת מיתה זוכה הצדיק להשיג מה שלא היה אפשר לו להשיג בחייו וכמ"ש בר"ע שאמר כל ימי הייתי מצטער כו' כמו שנבאר או התיקון שעושה הצדיק בשעת מיתה כנודע

אמנם לקושייתם נראה לע"ד דלא קשה שהרי ר' יעקב דייק לומר ומה במיתתם כו' יחיה בחייהם על אחת כמה וכמה ולמה לא קאמר הק"ו לגבי מ"ש הכתוב לא ירא'השחת עא"כ כו' אלא ודאי דלא פליגי ובודאי גדולים צדיקים כל יותר מבחייהם

אמנם לענין זה לבד במ"ש הכתוב ויחי עוד לנצח קא מתמה שהרי הסברא זו היא איפכא דאדרבא ח"ו בהיותו שם בחלות המיתה לא ימשיך ח"ו וכמ"ש כו' ואפילו הכי אדרבא ראינו כי שכרו הוא דממשיך אליו חיים וכמ"ש ז"ל בפסוק יוסף ישית כו' אם כן כל שכן בחייהם דהתם אדרבא בחול על המוכן יחול השפע הקדוש כו' לכן לא אמר אלא ומה הרואה במיתתם יחיה בחייהם עא"כ

ובזה מדויק מ"ש קרא כי יראה חכמים ימותו כו' לומר דאדרבא בראותם מיתתם משיך חיים אליו ויחי עוד לנצח ולעולם דאדרבא הצדיקים משיגים אותה שעה השגה שלא היו יכולין להשיג בחייהם וכדומה ענין ר"ע

והנה עיין בספר אהבת עולם דף קל"ג ע"ד דמ"ש פ' הרואה כשהוליאו לרבי עקיבא ערב שבת היה והיו סורקין כו' היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד יצאת בת קול ואמרה אשריך כו' באחד אמרו מלאכי השרת זו תורה כו' יצאת בת קול ואמרה אשריך כו' באחד ואתה מזומן כו' והקשה הרב ז"ל אמאי המתינו מלאכי השרת הי"לל זה קודם שיצאת נשמתו אולי תועיל תפלתם וינצל גם דפעם שנית אמרה בת קול ואתה מזומן כו' דלמה לי שני פעמים בת קול דבפעם א' היה לו לומר ואתה מזומן כו' וכתב הרב ז"ל עם הדין דצריך להאריך באחד והמאריך מאריכין לו ימיו ואם כן כיון דרבי עקיבא מאריך היה ראוי שיאריכו לו ימיו לזה אמר אשריך כו' ולא הוקשה שלא נארכו ימיו אלא שכרו שמור לעולם הבא ושם מאריכין כו' לעולם שכולו ארוך אמנם מלאכי השרת ראו שלא אמרה בת קול מזומן חשבו חס ושלום שמא מפני שהאריך יותר מדאי וכמו שאמר בשיטא סדרי כדי שיתליכהו כו' ותו לא צריך וחשבו שחס ושלום עתיד ליתן בעד זה או מפני שמסר נפשו לסכנה ולזה לא אמרו מזומן מ"ה הוכרח לחזור ולומר ואתה מזומן כו'

ולע"ד י"ל דתהילה המ"ה כבר אמרו שגזירה זו כבר נגזרה כו' אמנם למרוק כו' ז"ש ממתים ידך כו' ממתים מחלד שחלדם קיים ועכ"ז לא דברו יען כך עלתה גזירתו יתברך אמנם כשראו שהיה מאריך כו' ועוסק בד"ת עם תלמידיו לומר בכל נפשך כו' ותורה אגוני מגנא כו' לפחות מהיסורין

מהיסורין שיהיה מיתה בלא יסורין בפרטות כברוא שאמרו צ"ק שאמרה שילאת כו' לזה אמרו זו תורה כו' לכן הולרך להשיב להם לענין מזומן מ"ה כו' לכן נהגו כמה פעמים החברים לומר אחדותו יתברך ומאריכין דאע"ג דאמרו בגמ' כיון שהמלכת אותו כו' תו לא לריך אין הכונה דאסור אלא דאינו לריך עוד וכן כתב הפר"ח בס' מים חיים א"ח סי' מ"א ועוד דשאני בשעת מיתה וכמ"ש הרב אע"ה בענין ר"ע דשאני אותה שעה כו' ואפשר כי זהו כונת הפר"ח במ"ש אחר כך ויש מביאים ראיה מר"ע שהרי האריך ואין אסור וכתב ע"ל ויש לדחות ע"כ גר' דהיינו כמ"ש הא"ע דהתם שאני שהיה שעת מיתה ומלוה להאריך

והנה גם בחולין במ"ש בס"ם גבי רבי פנחס דאמו לפני בהמתו ולא אכלה חבטינהו כו' נקריכהו כו' עד דמשירנהו כו' אמר עניה זו כו' שמע ר' נפק לאפיה כו' א"ל דלונך שתסעוד כו' א"ל הן להבו פניו א"ל סבור אתה כו' אלא כו' רק עתה לדבר מלוה כו' כשחזר ראה פרדות לבנות אמר כו' א"ל לנכרים א"ל ולפני עור כו' לגולתם א"ל יותר מזיקין . עקרנא כו' לער בעלי חיים כו' קטילנא כו' כל תשחית כו' גבה טורא כו' בכה ר' ואמר ומה בחייהם כך כו' לעשות רלונם במיתתם עאכ"ו דאמר ר' חמא גדולים כו' שני ויהי קוברים איש והנה ראו הגדוד וישליכו אותו בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעלמות כו' ודילמא לקיומי ברכתא דאליהו ויהי פי שנים כו' א"ל היינו דתניא ולביתו לא הלך כו' והיכן כו' כתבו התוס' גדולים לדיקים כו' פי' רש"י משום דהחיה בנגיעה ואלו בחיין הולרך כו' והקשו ז"ל דא"כ מאי פריך הש"ם ודילמא כו' מ"מ יליף שפיר דגדולים כו' שהרי בחיין טרח וכאן בנגיעה לכן כתבו ז"ל מ"ש גדולים כו' דבחייהם נוגעים בהם כמה רשעים ויושבים אצלם וגם לא היה להם רשות להתערב אצלו ע"כ

ולענ"ד ק"ל ולדידהו מי ניחא שאמרו דגדולי' היינו דבחייהם יושבים כו' מ"מ מאי פריך ודילמא משברכתא דאליהו שהרי עוד היום נראה דגדולים במיתתם שהרי האמת כן הוא דבחיין טרח וכאן היה בנגיעה אלא ודאי מוכרחים לו' דכיון דאמרינן דמשום ברכתו של אליהו ומוכרח להתקיים שיחיה איש א"כ די במה שיחיה האיש לא שיחיה ג"כ הוא כדי לטרוח כו' דא"כ הו"ל שלש והוא אמר פי שנים אם כן כיון דא"א אלא בנגיעה שיגע המת בעלמותיו א"כ מוכרח משום ברכתו של אליהו שיחיה דוקא בנגיעה והכל הוא משום כחו של ברכת אליהו וזה עלמו נאמר בעד רש"י ומאי מקשי' תוס' ז"ל לרש"י

גם מה שהקשה הרב בני חיי דף קפ"ט בשם רבו דל' רש"י ז"ל שכתב קוברים איש רשע היה ולא ניתן להקבר אצל הלדיקים . ויגע האיש בעלמות כו' ויחי ואלו בחיין ע"י טורח כו' הק' הרב ז"ל מרישיה לסיפיה דמתחילה דקאמר משום דאי לא ניתן להקבר אצל הלדיקים כו' דס"ל דגדולים לדיקי' במיתתם דאין יכולין הרשעים להיות אצלם ובחייהם יושבי' כפי' התוס' ואח"כ קאמר דגדולים כו' משום דבחייהם על ידי טורח וכאן בנגיעה . ועוד הקשה הרב הנז' בשם רבו ז"ל דבפ' נגמר הדין ילפינן דאין קוברים רשע אצל לדיק מהאי קרא דויהי הם קוברים איש כו' וא"כ הכא הש"ם מאי יליף דגדולי' כו' לפריך דילמא משום דאין קוברים כו' דלתוס' י"ל דהיינו גדולתם דבחייהם כו' ובמיתתם אין קוברים כו' אבל לרש"י ז"ל דגדולים דהתם ע"י טורח כו' וכאן בנגיעה לפרוך דדילמא משום דאין קוברים רשע כו'

ולענ"ד לק' ראשונה ל"ק דרש"י ז"ל מ"ש קוברי' איש רשע היה משום דהוק' לו מאי יליף גדולים לדיקים כו' שימא היה לדיק וכתובה דמליעא דא"ל ליקום מר כו' משום דהכי הוכרח לומר רשע היה ומש"ה החיה ולאחותו מליהו משום דלא ניתן כו' דאל"ה לא היה יכול לדחותו אבל שיחיה בשביל שלא ניתן להקבר אצל הלדיקי' זה לא אמרו אמנם מה שגדולי' כו' הוא דשם בטורח וכאן בנגיעה וא"כ לא שייך לומר שהש"ם היה לו לפרוך דילמא משום דלא ניתן כו' דמשום הכי אין מחיים אותו ועוד דאי הכי הי"ל להחיות טרם יקרב אליו ואח"כ מלאתי תירוץ זה בס' ש"ח ד' ס' . גם מ"ש לע"ר בכונת רש"י ז"ל דלא ק' קו' התוס' משום דכיון דאמרי' משו' ברכתו כו' וא"א אלא בנגיעה כאמור משום הכי היה בנגיעה לקיים ברכתו של אליהו כו'

אמנם מה שהקשתי דא"כ לתוס' לדידהו מי ניחא אם לא שנאמר חילוק זה א"כ מאי מקשים לרש"י דמייתי בס' בני חיי שם שהביא קו' זו משם רבו ותירץ ס"ל דהתוס' ס"ל דאיכא למימרי דלעולם אינם גדולים ומשום קיום ברכת אליהו דלא אפשר בלאו הכי משום הכי בנגיעה בעלמ' וא"כ ליכא להק' לתוס' ולדידהו מי ניחא כו' מ"מ מה שהקשה ז"ל זה עלמו על רש"י דכיון דאמרי' דכיון דהוא דבר דלא אפשר משום הכי היה בנגיעה לחוד א"כ מאי פשיט דגדולי' כו' הלא מה שהיה בנגיעה בלחוד היינו משום דלא אפשר בלאו הכי ולעולם דאין גדולים במיתתם כו' יע"ש

ולענ"ד ל"ק משום דאי אמרי' משום קיום ברכת אליהו היה ניחא דמוכרח שיחיה ואפי' בנגיעה לחוד כל זה הוא משום כח ברכתו של אליהו א"כ תו לא שייך לומר דגדולים במיתתם ומשום הכי קאמר הש"ם דלא היה משום ברכתו של אליהו שסבר נתקיימה בחייו ברפואה כו' אבל מתחילה דקאמר דגדולים משום שלא טרח כו' והיה ס"ל כמו שהוא האמת שאינו מכח אליהו אלא מכחו א"כ אע"ג דהוא דבר דלא אפשר כי אם בנגיעה כיון שהוא מת מ"מ אם היה קם ג"כ הוא ומחיה אותו ע"י טורח כבחייו לא היינו אומרים גדולים כו' משום דלהחיות מת היינו אף מה שעשה בחיין אבל לענין תחיה דבחיין בטורח ועכשיו בנגיע' זהו יותר גדולה מבחייו ויליף שפיר דגדולים כו' אבל לתוס' מאי דפריך הש"ם משום ברכתא כו' היינו דליכא למימר מ"מ הרי התם בטורח כו' משום דכיון דא"א באופן אחר ומוכרח הדבר משו' ברכת אליהו א"כ נמלאת דמשום כח אליהו היה התחיה ובנגיעה ואינו משום דגדולים במיתתם כו' . ואם ירלה הדוחה לדחות דלרש"י ק' מאי יליף גדולים כו' משום דהתם בטורח דלעולם דאינם גדולים במיתתם מ"מ שוין הם מה שבחייהם על ידי טורח משום דאפשר לטרוח למה שבמיתתם בלא טורח משום דלא אפשר אלא הכי ושוין הם . מ"מ נלע"ד דלזה דייק רש"י לומר ויגע האיש כו' ואלו בחייו טרח לשום פיו כו' ולבקש רחמים ר"ל דתינק טורח לשום פיו על פיו כו' וכאן בנגיעה ניחא משום די"ל דלא אפשר אלא הכי ואינו גדולה אמנם מדנקט קרא ויגע כו' לבד ולא רמה ד"א נראה דלא היה אפי' תפלה דזה יכולים נשמות הלדיקים להתפלל ולבקש רחמים יותר מבחייהם אלא ודאי מדתלי קרא נגיעה לחוד ולא הולרך אפילו לבקש רחמים יליף שפיר דגדולים כו' ואין לריך שהם יבקשו רחמים אלא הב"ה עושה רלונם בלא בקשה וכההיא דר' פנחס דגבה טורא כו' ואמר ר' ומה בחייהם כו' הב"ה לעשות רלונם כו' כך במיתתם עאכ"ו ר"ל בלא רחמים ובלא תפלה שהרי ר' פנחס לא עשה תפלה שיגבה ההר . ואם כן גדולים במיתתם כו' ובמלוה זו הקב"ה לעשות רלון הלדיקים עוזר וסומך ומסייע וכ"ש שגם הם מתפללים

גם עם דרך אהבת עולם דגדולים כו' משום דאין קוברין כו' אדרבא הי"ל לאלישע לקום חי ולילך למקום אחר כו' אך כי זה יש לרחוק דאינו כבודו כו' כמ"ש הבני חיי מ"מ הרי ל"ק לרש"י מאי יליף שהוא דבר דלא אפשר שהרי אפשר מה שדייקו המפרשי' הפסוק וישליכו כו' אל קבר אלישע

וילך ויגע באיש בעצמות כו' שדייקו תיבת וילך ר"ל שנתגלגל ע"י המלאכים או כו' א"כ היה אפשר להתגלגל לצד א' חוץ למערת אלישע ואין צריך לחייתו אלא ודאי להראות דגדולי' צדיקים כו' וזהו הכרח רש"י לפי הנראה שהיא משום ברכת אליהו דהרי אפשר כו' גם ראיתי מ"ש הרב שרש יעקב דף כ"ט ע"ב לקו' זו דבחגיגה קאמר ומה במיתתם כו' בחייהם עאכ"ו ובחולין אמרו הק"ו איפכא ומה בחייהם כך במיתתם עאכ"ו ותירצו משם הת"ל דבחגיגה קאי לענין דבחייהם לענין הרואה אותם יותר מעלה לפי שלמדים מתורתם וזוכים לעו"הב . אי נמי תירץ הרב יש"י דהק"ו לענין הרוא' אותם יותר היא בחייהם משום דבמיתתם ח"ו אדרבא איכא עונש כההיא דר"א שא"ל לר"ת כו' משום שנמנע ולא בא אלא בשע' מיתה כו' ואפי' הכי קאמר דיש להם זכות הגמלא שם דמזומן כו' כההיא דהוה בשביבותיה דר"י כו' כ"ש מי שהולך אצלם בחייהם ולומד מהם כו'

והנה לע"ד ק"ל חדא כי מי יימר דההיא דחגיגה שאמר דבחייהם כו' יותר מבמיתתם איירי כשלא הלך אצלו בחייו שהרי דרשת הפסוק ויחי עוד כו' סתם איירי ועלה קאמר הש"ס הק"ו אלא דלזה י"ל דאדרבא משו"ה כיון דקרא איירי סתם א"כ אפילו לא הלך אצלו אלא שעת מיתה כו' דגרע א"כ כ"ש בחייהם אמנם מה שק"ל בין לתי' הת"ל בין לתירוץ הש"י הוא דכל מ"ש הוא דהק"ו היינו ומה במית' כך בחייהם עאכ"ו היינו לענין שילמדו מהם ויזכו לחיי העו"הב והש"ס קאמר בהדייא ומה במיתתם כו' יחיה בחייהם עאכ"ו שיחיה והיינו ג"כ חיי העו"הז ולתירוצם צ"ל דמ"ש ויחי עוד לנצח וגם הק"ו שאמרו ומה כו' יחיה היינו לעו"הב ותוס' ז"ל שם בחגיגה כתבו ויחי כו' פשטיה דקרא בתמיה הוא וכי הרשע לא ימות כמו שהחכמים ימותו עכ"ל ובכוונתם ז"ל עיין מ"ש הר"יף כפי' אמנם לע"ד וכן מצאתי שכת' הש"ח דף קכ"ו ע"א דהוקשה להם מאי קאמר ר' חייא ממאן שמיע לך וגם ר' מה חידש דקאמר דמפירקיה דר' יעקב שמיע ליה כו' הלא מקרא מלא הוא דבר הכתוב ויחי עוד כו' לא יראה השחת וכל הקורא פסוק זה נושא זה הק"ו להכי כתבו ז"ל דפשטיה דקרא לאו הכי אלא בתמיה וכי הרשע לא ימות כו'
וזה מדוייק לע"ד ממ"ש מפירקיה דר' יעקב כו'

גם נלע"ד דבאו התוס' לומר דלא נימא דר' יעקב ור' חמא פליגי בפירוש דהאי קרא דר"י דאמר כ"ש בחייהם ס"ל דקרא נקט במיתתם וכ"ש בחייהם ור' חמא דס"ל דבמיתת' עדיף ס"ל דקרא דוקא הרואה אותם במיתתם כו' משום הכי אמרו דפשטיה דקרא בתמיה כו' וא"כ אי אמרי' דר' יעקב ור' חמא פליגי דמר ס"ל דגדולים בחייהם יותר ומר ס"ל דבמיתת' גדולים יותר אמנם האמת דלא פליגי כמ"ש הרבנים ז"ל כנז' בס' יש"י לענ"ד מ"ש לעיל דלעולם דהצדיקים הם גדולים במיתתם יותר מבחייהם ובהא לא פליגי אמנם לענין המשכת החיים לרואה אותם דהיה סברא ח"ו כו' קמ"ל דאדרבא ממשיך עליו חיים ויחי עוד לנצח כו' ובדבר הזה כ"ש הנמצא אצלם בחייהם . ועיין בס' בני חיי מ"ש בפסוק ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה כו' כמ"ש דהצדיקים דגדולים במיתתם יותר לאחר שעבר י"ב חדש כו' ז"ש שכבר מתו דנשמתם עולה ואינ' יורדת יותר מאותם בתוך י"ב שעולה ויורדת בין החיים כו'

אמנם לע"ד י"ל עמ"ש דיש להקשות מאי יליף דגדולים צדיקים במיתתם כו' במה שהחיה בנגיעה לבד כו' וכיוצא הלא נחיין חי חיים ארוכים אפילו למ"ד שהלך לביתו דא"כ בחייו אמאי הוצרך שיחיה כו' ותפלה כדי שיחוס כו' הי"ל לחוס אותו בנגיעה לבד וא"כ כדי שיחיה חיים ארוכים ישים כו' ויתפלל אלא ודאי שגדולים במיתתם וזהו שאמר הכתוב ושבח אני את המתים כו' שכבר מתו ר"ל פעם ראשונה וחיו מעט וחזרו ומתו יותר מאותם שהחיה משם והיינו מגודל מעלתם שזה עשה בנגיע' לבד . או דהיה אפשר ע"י שיתגלגל לחוץ . ואפילו הכי נתגלגל עליו כדי שיחיהו להראו' גדולתו יותר ממה שהיה מחיין שהם החיים אשר המה חיים כו'. שחי והוליד כו'. ומ"ש וטוב משניהם אשר עדן לא היה אשר לא ראה את המעשה הרע כו' ר"ל מה שיש לשבח יותר מחיות שניה כי אלישע והמת שלא קם הוא וגם לא ראה את המעשה כו' ולהתפלל כבחיי אלא בנגיעה לבד כאמור ובני ח"ר . שמואל אמר וטוב כו' כההוא דמ'ברכות שלא רצה לקום משום ביעתותא כו' ז"ש אשר עדן כו' ולא ראה ר"ל לא יראה עוד א"כ כמה גדולה מצוה זו אשרי מי שזוכה למצוה זו וכ"ש המעשה . ולפי גודל השכר כן ח"ו למתעצל בה ח"ו למי שקבל כו' שהוא כנדר דצריך לקיימו כו' דח"ו המבטא בשפתיו וח"ו כו'. אלא אדרבא לזכות כל המעלות הללו בפרט מ"ש הכתוב אשרי משכיל אל דל ופי' המפרשים דל הוא הגוס' כו' לעוררו ולסייעו ליציאת נשמתו בפרטות ולטהרו שיהיה כקרבן אשה כו' בע"הי דזוכה דביום רעה ימלטהו ה' ויום רעה לכל אדם אין לך מיום הדין הגדול כו' וכמ"ש רז"ל כל עמל אדם לפיהו כו' הלואי כו' על זאת יתפלל כל חסיד כו' ובמצוה זו מצינו בה דזוכה להיות מזומן לעו"הב דחלק כו' וכן כו' ומזומן הוא בלתי שום דין וחשבון ומה שאין מברכין על מצוה זו עיין בשיירי י"ד וכנ"הג ח"מ סימן א' לענין דיינות ג"כ שכתב משם הרשב"א ז"ל בתשובה סימן ח"י והרמ"בן ז"ל סימן קפ"ט ה"ט משום דתלוי בדעת אחרים במצוה זו אם ירצו כו' וגם בדיינות אם ירצו ואם לאו יתפשרו או יוותרו כו' אמנם לדעת הראב"ד ז"ל דהתם בדיינות משום קלקול לחייב שניהם כו' א"כ קשה לדעתו במצוה זו של ג"ח יברכו עליה וי"ל דהראב"ד ז"ל דלעולם משום תלוי בדעת אחרים אינו מברך אלא דבדיינות אפילו אם לא היה טעם זה של דעת אחרים מ"מ משום חובת החייב אין לברך . וגודל מצוה זו היא קיום העולם כמ"ש הטור ח"מ סימן א' רשב"ג כו' פירש רבי' יונה כו' קו' מרן בב"י ותירץ וקו' הב"ח ז"ל עליו אמנ' כונת מרן ז"ל היינו במאי דנקט רבינו יונה דאחר שנבראו צריך ג' אחרים לקיום וכן לשון המשנה היא קיום להכי הק' דאם כן בלתי אלו הג' נקרא דליכא בריאה בכל לכן הק' דמי שיש לו כח לחמס כו' אין לו כח להעמיד השום שהרי בכלל התורה
היא הדין והאמת והשלום

גם דלפירוש רבינו יונה הי"ל ישוב העולם מתקיי' מדאמ' קיים נראה דהיה נחרב מתמ לכן פירש מרן דודאי אחר החרבן היה נחרב כו' אם לא בשביל הג' אלו הקיימים דין אמת ושלום ורשב"ג שהיה בזמן החרבן קאמר לה וג' ראשונים שמעון הצדיק קאמר לה שהיה בזמן ב"ה קיים שאז תורה ועבודה וג"ח כראוי כל אחד מהם והב"ח ורע"ס דייקו שנוי עומד וקיים מ"מ נראה דשניהם שקולים כמ"ש הט"ז ח"מ יע"ש מ"מ יתישב מעט פי' ר"י שהוא ישוב העולם ומרן דייק תיבת מתקיים כאמור והכרח דג' ראשונים נבראת תחילה היינו מדשנאם ברישא הפרק ואלו בסוף הפרק ואי פליגי הי"ל לשנותם במשנה א' אמנם אי ק'משא ליה לומ' לת נא דאלו הראשונים ברשא הפרק שהם היו סיבת הבריא' תחילה ולזה כתב הט"ז ז"ל דהבריאה הטור כמ"ש דנבראו קוד' העולם התורה ה'. קנני כו' עבודה בית המקדש וחסד היינו חסד עליון וכמ"ש חסד אומר יברא ועיין בספר ט"ז ח"מ סימן א' שכתב ז"ל דמשום חטא זמן שלא יוכלו לעסוק בתורה ועבודה וג"ח משום קטטות השקרים כו' בזמנינו כו' יע"ש ולזה הדין דין אמת שלום דבשבילם יוכלו להשלים הבריאה שלא תתרן דומה למ"ש מרן לפי פי' הלבוש דהיינו לדאה שהיא בריאת

שבע ואילנות כו' ע"י דש"א דהיינו דין שלום אמת . ניחא אפילו שהוא ישובו של עולם מ"מ שייך לשון קיום כיון שהוא בריאה שנבראים בעולם אבל לב"ח ולרע"ס שפי' ישוב העולס כר"י היל"ל ישוב האדם מתקיים כיון שא"ו אינם מתים כענין הזרעים דלבריאתם לריך דש"א כאמור ועיין בס' פרי האדמה ח"ב ה' סנהדרין פרק כ"ג דין ט' שהמעתיק בלבל ושינה בחסר ויתר וחליף . ועפ"י תירנץ מרן בין קודם החרבן בין לאחר החרבן נ"ל כונת הפסוק בזכריה סי' ח' כה אמר ה' כו' הנני מושיע כו' כי לפני הימים ההם כו' ליוצא ולבא אין שלום מן הצר כו' ועתה לא כימים הראשונים כו' אלה הדברים אשר תעשו כו' אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם דלאחר ב"ה כבר לפה והביט דקיום העולם היינו ע"י אלו השלשה דברים דש"א כו' . גם לקרב הגאולה ע"י מלות אשמורת הבוקר של"ת אשר זכו כו' בשני הק"ק וקריאתם מחבריהם ובפתח חבריהם לעוררם כל א' או בענין דין או בעומק הלכה או משנה כמ"ש בגמרא כי יתנו בגוים עתה אקבלם . ודרך הרב המג"ן ז"ל בגימט' זה ספר הזוהר כמ"ש בר"ת פ' פנחס בפרט במקום המקודש הזה שיסד מאור הגולה הרב המובהק כו' ז"ל כו' וקיום מלוה זו של ג"ח אשר הפקידים הרמים כו' הס זוכים ע"י איש החסד דחיל חטאים דורש טוב לעמו משוס פנות העיר עז לנו הוא הישיש ה"ר יאודה ה"י לתת להספיק הוצאת העוסקים בלילות במלוה זו ובודאי כי הוא מבחין שלא ישאר מהכנסתם אשר היה מימי קדם מהפשט המלבושים כו' כמ"ש רז"ל מותר המתים למתים כו' בפרטות חברה קדושה שכולה ת"ח ולהספיק להם בפרטות שלא לצורכם ח"ו רק הנלרך לצורך המשמרת אין לך מלוה רבה כזו . והנה הב"ה י"ד כמ"ש מרן בש"ע דאפילו למכור ס"ת ישן כדי ליקח חדש אסור אבל ללמוד תורה שרי כתב ז"ל נראה דוקא ללמוד הוא עצמו אבל אחרים שילמדו לא ואלו בא"ח סי' קנ"ג כתב מוכרים אפילו ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומי' ויתו' בדמיהם כו' ולע"ד ל"ק דהתם בי"ד איירי בס"ת שלו לכך נהגה לעצמו ללמוד אבל הכא בא"ח איירי בס"ת דרבי' לצורך הספקת תלמידי' מלוה כו'

נחזור לתאמרינו דמאחר דמשה מתפלל על כל ישראל ומה משיבו אפילו אחד מישראל כו' אמנס במ"ש הרי"ט בפסוק וילבש לדקה כשריון נמלא דכל הנותן פרוטה שעמה היא תשלום תוכיית הכל נקרא כל הכלי כולו על שמו הכא נמי אפילו כחד מישראל כו' אמנס למה שנראה ממ"ש דכל א' יכול לעשותו כולו כתב הר"ב העקידה שיכין האדם עלמו רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של גופו נפשו רוחו ונשמתו ומחשבתו טהורה להיות מרכבה לשכינה המקום משכן . כי היכל ה' המה . וז"ש מאת כל איש אשר ידבנו לבו ר"ל שיכין לבו מחשבתו ואבריו כנז' ונקרא דממנו תקחו כל תרומתי כי היכל ה' המה . זהו שאמרתי ועשו לי מקדש הכנת תקו' התבודדות וקדושה במקום הקדוש הזה ה"י כו' ושכנתי בתוכם . כמ"ש הר"מ בפסוק יהיה ה' אלהינו עמנו כאשר היה כו' ובזה אל יעזבנו כו' כיר"א . ובפסוק וירא את כל המלאכה והנה עשו אותה וברך אותם משה כו' יהי רלון שתשרה שכינה במ"י ר"ל לא במשכן לבד כי אם העיקר יהיה בעלמינו לזכך נר"ן ויחיש לגאלינו כיר"א

דרוש להספד

דרוש שדרשתי בק"ק על שמועות רעות כי באו מהרב המו' כמוהר"י הלוי והרב הכולל כמוה"ר יעקב שאול ז"ל בפרשת קרח שנת התקי"ח והגוש"א בא

אהל מועד לשאת חטא למות . ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד ולא יקרבו עוד בני יש' אל אהל מועד לשאת חטא

ילקוט בנות ישראל אל שאול בכינה ר"י ור' נחמיה ר"י אמר בנות ישראל ודאי שבשעה שהיו בעליהן יולאין למלחמה היה זנן ומפרנסן ומלבישן שני עם עדנים מכאן שאין תכשיטין נאים אלא לגוף המעודן ר' נחמיה אמר בנות ישראל הנאות שבישראל אלו סנהדרין אל שאול בכינה שבשעה שהיה שומע טעם ההלכה יולא מפי ת"ח עומד ומנשקו על פיו כו' עכ"ל

מידי דברי קלני מראשי קלני מזרועי מעי מעי אוחילה וכל ראשי אברים עטופים וקשורים נוע ינועו כאשר ינוד הקנה

זה היום מרי שיחי ידי כבדה על אנחתי ארץ רעשה גם שמים ונמס כל לב ורפו כל ידים ופל ברכים תלכנה מים כי ירד אש משמים אל שמועה כי באה נחל"ה מבוהלת והקריה הומיה לא מלאו מענה

נאלמתי דומיה כי רע ומר נגע בדוקין שבעין הנהו זהרו"רי אשר אמרנו בצילם נחיה כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל הן אראלם לעקו חולה מלאכי שלום יבכיון מר וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' המאורות הגדולים מלאכי אלהים שרי לבאות ישראל דפקיעי כאילה כיבנה

הראשון איש האדם הגדול בענקים כרכא דכולא ביה מוכתר בנימוסו כתר תורה וכתר שם טוב עולה על גביהם חסידא קדישא מר קשישא הרב המובהק וכבוד ה' מלא ויהי כי זקן יצחק קל משמיא נפל עליונים מבקשים את רבי עיילוהי למערתא דחסידי ודייני והטור השני המאור הגדול מעוז ומגדול יושב בשבת תחכמוני בעמלה של תורה לילה כיום לא הניח דבר קטן וגדול כל העם עונים אחריו מקודש מקודש בנות ישראל אל שאול בכינה הרב המוב' פטיש החזק יעקב בחר לו יה עודינו כאיבו קול לו קול אלין קום עלה בית אל ואשמו ליה עידניה

לן יאות למבכי לן יאות למספד על זאת תאבל הארץ מה זאת עשה אלהים בהנא"ל עליון נחל"ת שדי וחסרונן על כל מה שבראת איה סופר היה שוקל הכל לריכין למארי חטיא אשר בידם מגילת סמנין דקא אזיל מניה מניה .

הנה כי כן כל כי האי מילתא רמיא עליה דאיניש כרי בחיובא להשמיע במרום קולו לעיני כל ישר' לשונג תהגה ברוח נשברה הסי המלנפת והרם העטרה איכה יעיב ה' באפו עמודי שמים שלומי אמוני .

קולי אל ה' אקרא ברוח נשברה והשביע בלאלאות נפשם אל הר המור ואל גבעת הלבונה ליהנות מזיו השכינה והוא יתן מעלני

והאי יתן אל לבו וישובו איש מדרכיו מכל פשעיו לפששם במעשיו וכל נגעי לבבו מוכה אלהים ומעונה .

והוא רחום יכפר עון וכפר על חטאתינו לכפר על כל ישראל וישראל עושה חיל על אויביו יתגבר במנוחו' שאננות והשתי'ה כדת מהרה יבנה

כמ"ש רז"ל קשה סילוקן של לדיקים לפני הקב"ה כחרבן ב"ה די"ל למה נדמה סילוקן לחרבן ב"ה דאדרבא הקב"ה היה מכפר ובחורבנו נתבטל הכפרה ובסילו' הלדיקי' מכפר על ישראל והנה המפרשים ז"ל הם אמרו במ"ש לדקה עשה הקב"ה שהקדים ב' שנים למנין ונושנת"ם כו' לזה נדמה ג"כ סילוק הלדיקים לכפר על ישראל על כל לרה שלא תבוא על הליבור כמ"ש כי מפני הרעה כו' או עמ"ש רז"ל עשה ה' אשר זמם כו' דהיינו עם המשל מי שהיה לו כלי יקר גדול וכל

שעה שהיה בינו היה מלסתר שמא יפול כו'. כן הב"ה בשבור עוונותיהם של ישראל כל שעה היה מתאונן שצריך להחריב ב"ה וכמו כן הצדיקים או כחרבן ב"ה דכל דור כו' כאלו נחרב כו' וגם במיתת הצדיקים יום שמועה כיום קבורה ולכך אמר כחרבן ב"ה

ועפי"ז יובן פסוק בושנו כי שמענו חרפה שהוא יום שמועה כמו שכסתה כלימה פנינו ביום שבאו זרים למקדש ה' כו'. והרמב"ם ז"ל פ"ט מה' אבל דין י"ג פסק חכם שבאה שמועתו שמת אין קורעין עליו אלא בשעת הספדו וזהו כבודו ע"כ משמע מדברי רבינו דאין קורעין אלא בשעת ההספד דוקא. אמנם הטור ז"ל י"ד סי' ש"מ כתב ות"ח ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר קורעין עליו אפי' אחר קבורה ביום שמועה אם הוא תוך ל' יום ואם לא קרע בשעת שמועה יקרע בשעה שעוסקים בהספד משמע שאם רוצה לקרוע בשעת שמועה קורע אע"פ שאינם עסוקים בהספד

והנה מחלוקתם תלוי בדיוק הש"ס בההיא עובדא בפרק אלו מגלחין כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה גמרי לא גמרינן מיניה א"ל מי קתני הרב שמת חכם שמת תנא ועוד דשמעתיה בפומן כו' סברי מאי דהוה הוה א"ל רב אידי בר אבין תנא חכם שמת כ"ז שעוסקים בהספדו סגור למיקרע לאלתר א"ל אביי חכם כבודו בהספדו לאו למימרא דזהו עיקר כבודו אלא עיקר כבודו ודאי בשעת שמועה אלא אם לא קרע ביום שמועה אזי כבודו בשעת הספדו ולא שלא בשעת הספד. גם כתב מרן ז"ל דנראה מדברי הטור שכתב ביום שמועה אם הוא תוך ל' יום נראה שאם לא קרע ביום שמועה וכבר עבר זמן הספדו אינו קורע ואין נראה כן מדברי הר"מ ז"ל שכתב סתם חכם שבאה כו' אין קורעין עליו אלא בשעת הספדו וזהו כבודו. וק"ק לי דנראה מדברי מרן ז"ל דמאי פליגי הטור והר"מ ז"ל היינו דוקא לענין כשעבר זמן הספדו שהוא לאחר ל' יום דלטור שוב אין קורעין ולהר"מ אפי' לאחר ל' יום קורעין וקשה שהרי חלוקים נמי דלטו' ביום שמועה אין צריך הספד כדי לקרוע ולהר"ם אפי' תוך ל"י ביום שמועה צריך ג"כ הספד כדי לקרוע

והנה איברא דהר"מ ז"ל דייק לשון הש"ס מדקאמר כבודו בהספדו משמע דוקא זהו כבודו ומרן ז"ל כתב דלאו דוקא אלא היינו כשלא קרע ביום שמועה התם כבודו בהס' ולענ"ד כן נ"ל לדייק ממ"ש לא קרעו דכיון כו' א"ל הרב שמת כו' הרי דנ"ל שהי"ל לקרוע אפילו שעדיין לא היה ההספד אלא שאח"כ כשלא קרעו בשעת שמועה וסברו למיקר' לאלת' א"ל כבודו בהספדו אמנם הא לא קשיא לרבינו ז"ל דלעולם דכן הלכה דכבודו בהספדו דוקא לא ביום שמועה אמנם ברב ספרא דמת שם היה להם לקרוע ביום מיתתו אפי' בלא הספד אמנם הטור ז"ל מכריח דלא היה שם בפניו דא"כ אמאי לא קרעו הלא אפילו לאדם כשר שאינו חכם חייבים לקרוע כל העומדים שם בפניו

ואפשר לומר דהרמב"ם ז"ל איירי שבאה שמועתו אחר ל' דכבר עבר זמן ההספד ולכך פסק אין קורעין אלא בשעת הספדו אבל תוך ל"י ס"ל דקורע ביום שמוע' בלא הספד ולהכי פסק מרן בש"ע כהטור והרא"ש ז"ל דקורע ביום שמועה משום דהיה תוך ל' ונפקא מינה דלטור ז"ל מאי דנקט הש"ס כל זמן שעוסקים בהספד היינו זמן ההספד שהוא תוך ל' ואחר ל' לא וכן פסק מרן ז"ל אבל להרמב"ם ז"ל דנראה דאפי' לאחר ל"י משמע ליה דש"ס כל זמן שעוסקים כו' ולא אמר כל זמן הספדו נראה דכל זמן שעוסקים בהספד אתא לומר אפילו שכבר עבר ל' כל שעוסקים כו' שבאה השמועה אחר ל' חייבים לקרוע

ועפי"ז נלע"ד לומר פסוק ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם קרעו בגדיכם כו' וספדו לפני אבנר לסברת הרמב"ם ר"ל מה שאני אומ' קרעו כו' ואח"כ ספדו היינו משו' שהוא לפני אבנר דאי לאו הכי היה צריך הספד תחילה ובתוך ההספד אזי תהיו קורעין. או י"ל לסברת הטור ז"ל דביום המיתה או יום שמועה אפילו שלא בפניו קורעין אפי' בלתי שעת ההספד ז"ש קרעו בגדיכם כו' אפי' שלא בפניו ואח"כ ספדו לפני אבנר דההספד כשהוא שם יותר נכון לפניו כמ"ש רב לרבא בר שילת דהתם קאימנא כו' עוד נ"ל לסברת הר"מ דאפילו אחר זמן ל' כו' ז"ש הלא תדעו כו' ר"ל דאין צריך דוקא השתא ולהכי לא אמר דעו אלא אפילו תדעו לאחר זמן כו' חייבים אתם לעשות בשעת חימום. עוד אפשר לסברת הר"מ ז"ל דז"ש בדברי הימים ב' סי' ל"ה ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום ויתנום לחק על ישראל כו'

והנה רש"י ז"ל כתב דנתנו לחק לבכות על מיתת יאשיהו בכל צרה שיהיה באה להם בענין הקינו' ב"ה דמקוננין אותם בכל מתים והרוגים ישראל כו' ולסברת הר"מ ז"ל אמר ויקונן ירמיהו כו' על יאשיהו חשבו השרים והשרו' דזהו דוקא בשעת הספדו משום הכי אמר על יאשיהו לכן אמרו ויאמרו השרים כו' בקינותיהם על יאשיהו עד היום שאינו דוקא בזמן הספדו כסברת הטור אלא אפילו אחר כמה שנים כל שמספידים ליאשיהו הו"ל בשעת חימום או אפשר לסברת הטו' דלאחר זמן ההספד תו לא קרעינן לזה אמר ויקונן כו' והשרים אמרו בקינותיהם כו' עד היום לכן הוצרך לומר ויתנום לחק על ישראל משום דעל פי הדין כל שעבר זמן ההספד תו לא הוי כשעת חימום ובפסוק זה צריך לדייק מ"ש על יאשיהו עד היום שמעתי מהרב המובהק כמה"ר משה מזרחי ז"ל שדרשו לפני מה"ר הרב הגדול כמהר"אי ז"ל בהספד הרב שבט מוסר כמין חומר ואיני זוכר מה שהיה אומר הרב ז"ל רק שהיה דורשו עם ב' תשובות הרא"ש ז"ל דסתרי אהדדי והנה הגם שהרא"ש ז"ל כתב בכלל ע"ו ס"ג ראובן שהוציא שובר וכתוב בו שמעון מחל לו כל תביעות ממון שהיה לו עליו עד היום הזה ושוב הוציא שמעון שטר שראובן חייב לו מנה וזמן השובר והשטר ביום א' וראובן אומר ששטרו מאוחר יש לומר דיד בעל השטר על התחתונה ואף ע"ג דאמרינן המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו זמנו בו ביום יחזירנו לבעלים דאי משום פריעה לפריעה בת יומא לא חיישינן הני מילי התם דליתיה ללוה קמן ואמר פרעתי ומשני כפל דמתנת' לא חיישינן לפריעה בת יומא אבל איתיה קמן לוה ואמר פרעתי ומשני כפל לא מהדרינן למלוה וכל שכן בנדון דידן שהשובר בידו שמוכיח שפרע כו'

ובתשו' אחר זה כתב ראובן הוציא שטר על שמעון שזמנו ה' בניסן ושמעון הוציא שובר שנכתב ה' בניסן כתוב בו שמחל ראובן לשמעון כל תביעות שהיה לו עליו אותו היום ראובן גובה שטרו דכיון דכתיב בשובר שמחל כו' עד יום פלוני ראובן גובה שטרו דאין אותו היום בכלל המחי' דבלשון בני אדם עד ולא עד בכלל כו' אבל אם היה כתוב בשובר שמחל כו' עד עכשיו אז מספקא לן אי עכשיו היינו תחילת היום או סופו כו' וכן בשטר והספקא לא מפקינן ממונא יע"ש

הרי דבתשובה זו כתב דלא אמרינן בלשון הדיוט עד ולא עד בכלל ובתשובה ראשונה כתב דעד ועד בכלל ולא גבי שטרו יע"ש

והנה הרב ישרש יעקב דף קס"ג הביא ב' תשובות הללו של הרא"ש ז"ל והקשה הכי וכתב דמהרשד"ם ז"ל ומהר"א ששון כו' נחלקו והראב"ד הגיה ושמעון אומר ששטרו מאוחר

וכתב ז"ל וליתא שאי הכי תיבת ושמעון יתירה דביה קיימינן ואין דוחק דשובר קרי ליה שטר

ולע"ד נראה מה שאמר דתיבת שמעון יתירה כו' ליתא שהרי כיון דהפסיק ואמר וזמן השובר והשטר ביום א' הרי הפסיק בענין שמעון ולכך שפיר חזר ואמר ושמעון אומר כו' אע"ג דאין דוחק דשובר קרי ליה שטר מכל מקום כיון דחלק מלומר השובר והשטר ביום א' לא שייך למיקרי לשובר שטר תכף לומר וראובן אומר דשטרו כו' לכן נראה דכדין הגיה דבריו ז"ל מהרש"ס ז"ל ולעיקר הקושיא תירץ ז"ל דלא סתרי תשובת הרא"ש ז"ל דבתשובת הא' דאומר תיבת הזה לטפויי אתא דומה למ"ש עד עכשיו אם כן באומר עד היום עד ולא עד בכלל ובאומר עד היום הזה לטפויי אתא דומה למ"ש עד עכשיו ואם כן באומר עד היום עד ולא עד בכלל ובאומר עד היום הזה לטפויי אתא ומספקא לא מפקי' ממונא והביא ראיה מפרק ח' דנדרים דמי שאמר קונם יין זה להרא"ש ז"ל הו"ל מעת לעת אפילו דאומר היום אינו אסור אלא עד שתחשך הכא נמי יש חילוק באומר עד היום עד ולא עד בכלל ובאומר עד היום הזה עד ועד בכלל כו'

ולע"ד אין ראיה מההיא דהיום כו' שהוא עד שתחשך ובאומר זה לטפויי מע"ל כו' דאם כן הרא"ש ז"ל היה לו להביא ראיה זו ולא אמר אלא דומיא דנדרים דבאומר עד יום פלוני בלשון בני אדם עד ולא עד בכלל כו' לכן נראה לע"ד דכונת הרא"ש ז"ל מבוארת דבתשובה שניה איירי שאומר בשובר כל תביעות כו' עד יום פלוני כו' ולכך הוי דומיא ממש דבנדרים דהאומר עד יום פלוני עד ולא עד בכלל אבל בתשובה א' שכתב דיד בעל השטר על התחתונ' היינו משום דכתוב בשובר עד היום הזה ובכותבו עד היום לבד הרי משמע דמדבר באותו יום עצמו ולא שייך לומר עד בכלל כמו מי שאומר עד יום פלוני כל שכן שכתב גם כן עד היום הזה והוי דומיא ממש למ"ש אבל אי אמר עד עכשיו דהתם ודאי דקאי ביום עצמו רק דמספקא לן אם תחילת היום או סופו והוי ספקא ולא מפקינן ממונא ואחר כך מצאתי ראיתי שכיונתי לדעת גדולים הוא הש"ך ז"ל בח"מ סימן מ"ג ס"ק מ"ה והביא ראיה דבכל מקום שאנו אומרים עד היום הזה בכל מקום הוא עד עכשיו כמ"ש את גיד הנשה עד היום הזה. יוסף לחק עד היום הזה. ולברך בשמו עד היום הזה ואזנים לשמוע עד היום הזה. את קבורתו עד היום הזה יר' אבשלום עד היום הזה. דהוא רוצה לומר עד עכשיו כו' יע"ש

ולע"ד דבריו אמתיים כמ"ש אמנם הראיה שמביא מאלו הפ' יש לדחות משום דכמו שיש חילוק בין לשון תורה דבהם אמרינן עד ועד בכלל ובלשון בני אדם אמרינן שהוא עד ולא עד בכלל אם כן מאי ראיה מביא מאותם הפסוקים שהם לשון תורה ובהם אמרינן עד בכלל מה שאין כן בלשון בני אדם ואם כן גם באומרו עד היום הזה כיון דבלשון בני אדם לא הוי עד ועד בכלל א"כ שאני התם שהוא לשון תורה ואמרינן עד ועד בכלל מ"ה לשון הזה היינו עד עכשיו משא"כ בלשון בני אדם

אמנם עיקר תירוץ דע"כ לא אמרינן בנדרים עד הפסח עד שיגיע כו' וכיוצא דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולכן הוי ולא עד בכלל ה"נ כשאמר עד יום פלוני משא"כ כשאומר עד היום דמשמעותו דקאי ומדבר באותו יום עצמו וכוללו ג"כ

ואמרו לי שהרב הגדול כמהר"ס בן חביב ז"ל שהביא לשון הש"ך זה וחפשתי אחריו והוצאתי ספר שמות בארץ בספר יום תרועה דף י"א ע"ג דבור המתחיל עד עלם כו' וראיתי מ"ש ז"ל דהקשה לש"ך היכי קאמר דעד היום הזה מוכח דאותו היום בכלל מהנהו קראי כו' והרי פסוק עד עלם היום הזה לענין חדש איפליגו בו תנאי ואמוראי אם עד בכלל או לא ואיך כתב הש"ך בפשיטות כן מכח הנהו קראי כו' ולענ"ד תמה אני עליו ז"ל חדא כי מהתם לא תברא כ"כ שהרי מ"ש הש"ך היינו דעד היום היינו כמו עד עכשיו דתימא שהוא עומד באותו יום אבל כשבודאי כשאמר עד היום אינו שעומד באותו יום אלא שמלוה לעתיד ואמר עד עלם כו' מה גם כי מ"ל להקשות מהתם כאילו שאילו לא היה קו' זו תו לא קשיא הרי עדיפא מינה הו"ל להקשות לש"ך דהתם הנהו פסוקי' הם דברי תורה וכל מ"ש היינו בלשון בני אדם וכמו שהקשתי מה גם מדהקשה הרב הנז' כמ"ש הש"ך דהסכמת כל הפוסקים דבנדרים ולשון שטרות עד ולא עד בכלל ט"ב ואשכחן איפכא דתנן פ' מי שאחזו הרי זה גיטך ע"מ כו' אם נתנה תוך ל' כו' ומשמע אפי' התנה יום ל' אלמא בלשון תנאי בני אדם עד בכלל וכ"כ מרן א"ה סי' קמ"ג ס"ז ותי' דשאני התם דאמר עד ל' יום שמשמעותו סוף ל' יום אבל או' עד יום ל' עד ולא עד בכלל כו' יע"ש כי לע"ד קשה מ"ל עם הש"ך ת"ל שהרי הרא"ש הראיה שהביא דבלשון בני אדם עד ולא עד בכלל היא משנה ההיא דעד הפסח עד שיגיע כו' ופסקו מרן י"ד סי' ר"ך ס' י"ב וא"כ תיקשי תרתי המשניות אלא ודאי דיש לחלק כאמור עיין תשו' הרדב"ז ח"ב סי' רע"ב כו'

וראיתי להרב גד"ת דף שכ"ו ע"ד שהביא ב' תשו' הרא"ש הללו וכתב ז"ל והסתירה מבוארת כי לשון השו' בב' תשו' א' הוא שכתוב בו עד היום הזה ואפי' הכי כתב בשניה דעד ולא עד בכלל וגובה שטר חובו ולא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה ובראשונה לא שם ללשון בני אדם דבהם עד ולא עד בכלל וכתב ז"ל דחיפש ובקש ודרש לחלק בין היכא דתחילה יצא השובר ושוב יצא השטר דבהכי איירי תשו' א' להיכא דתחילה יצא השטר וכבר התחזק ואחר כך יצא השובר כנר' בשניה ולא מצא קורת רוח כו' אלא דנתעורר בזה לדייק בלשון הרא"ש ז"ל כמה דיוקים ועל פיהם כתב דאיירי דשניהם מסכים דביום א' נכתבו רק דנחלקו דזה או' השטר קדם וכבר נמחל וזה אומר השובר קדום והשטר קיים ולכך מספיקא לן מי קדם לכן בעל השטר על התחתונה כו' אבל בתשו' ב' דאנו דנין בלשון השטר התם ודאי אמרי' עד ולא עד בכלל כו' יע"ש

ולע"ד ק"ל תחילה כמ"ש דמבואר כי לשון השובר בשני שטרות א' הוא שכתוב בו עד היום הזה כו' כי זה ליתא שהרי בתשו' ב' כתב דבשובר כתוב שמחל כו' עד אותו היום היינו עד ה' בניסן שהוא זמן השטר כו' מה שאין כן בתשו' א' שכתוב בתוך השובר ממש עד היום הזה ויש לחלק כמו שכתבנו והנה בתירוצו יש כמה גימגומים.

והנה לשון מרן ז"ל בש"ע ח"מ סי' מ"ג ס' כ"ו כתב ר' שהוציא מעותיו על שמעון שזמנו ביום ב"ך ושמעון הוציא שובר על שטר זה כתוב באותו היום עצמו יד בעל השט' על התחתונה. ובסי' כ"ז הביא תשובה ב' של הרא"ש ז"ל דשמעון הוציא שובר שכתב ביום פלוני שמחל כו' עד אותו היום ופסק דעד ולא עד בכלל כלשון הרא"ש ז"ל. הרי דלא נכנס מרן לחלק בין היכא דתחילה הוציא השובר ובין כשתחי' הוציא השטר כו' כמו שרצה לחלק הגד"ת מבלי טעם כי לע"ד היכי מתחילה סלקא דעתך לומר חילוק זה והוא דיש לחלק בין כשהתובע הוא בעל השובר ותובע שיתן לו שטרו שכבר פרוע הוא ונפל ממנו דבזה כבר כתב הרא"ש ז"ל דבלאו השובר כלל אם טוען הלוה שטר זה פרוע שנפל ממנו היכא שמצאו שטר דאזי דלא יחזיר למלוה כו' כל שכן כשיש הוכחה מהשובר אבל כשהתובע הוא בעל השטר וע"י תביעתו מוציא זה השובר ורוצה לזכות בו משום דכתוב בו עד יום פ' בזה

הוא

הוא שכתב דעד ולא עד בכלל כיון דרוצה לזכות בטענה זו לבד זה היה נל"ל בתחלת ההשקפה אבל אח"כ ראיתי כי יש הפרש גדול בין כתוב בשובר עד יום פלוני להיכא שכתוב בו עד היום הזה כאמור ונכיתי שראיתיו בש"ך ז"ל שכתוב דזה ברור יע"ש, ובפרט מרן ז"ל דבשניהם נקט ראובן הוציא בטר שזמנו ביום כך כו' ודברי מרן י"ל שהם תשו' הריב"ש ז"ל כו'

אמנם עפ"י חילוקינו הנז' יומתק דנקט מרן ז"ל ושמעון הוציא שובר על שטר זה כתוב באותו היום עלמו הרי דביאר וברר דבלשון השובר איירי דברור שהוא גם לאותו יום עלמו א"כ והאי דמרן ז"ל הרי הבין בלשון הרא"ש ז"ל דלשון עד היום הזה ברור דבכלל אותו היום בכלל

והרב בני שמואל סי' כ"ד הביא ב' תשו' הרא"ש ז"ל אלו דסתרי אהדדי ומ"ז מהרשד"ם ז"ל תירץ כו' והניחו בל"ע וכעת אין ספר מוהרשד"ם ומהר"א ששון לפני, עוד הקשה הרב בני שמואל ז"ל במ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' א' דיד בעל השטר על התחתונה ואע"ג דאמרינן המוציא ש"ח כו' יחזיר דאי משום פריעה לפריעה בת יומא לא חיישינן הני מילי היכא דליתיה ללוה קמן אבל אם איתיה ללוה קמן וטען שנפל כו' והקשה הרב ז"ל דמאי קשיא ליה להר"א ז"ל מת"ש דלפריע' בת יומא לא חיישינן הלא התם קאי לש' רב אסי אבל לרב כהנא הרי תירץ דלפריעה חיישינן ור' יוחנן דוקא ואיירי בחייב מודה והלכתא כר' יוחנן וכן פסק הוא עלמו הרא"ש ז"ל בפסקיו בש"ס דכל שאין חייב מודה לא יחזיר משו' דלפרי' בת יומא חיישינן ובנדון הרא"ש ז"ל אין חייב מודה וכל הפו' פסקו כרב כהנא כו'

הנה לעד"ן והאי דהרא"ש ז"ל בתשו' להשיב לשואל ומשום איזה פוסקים דאפשר דפסקו כרב אסי ויכול לומר קי"ל מה שכתב דאפי' להאי ליבנא דגמ' אליבא דרב אסי מ"מ בנדון דידיה דאיירי דאיתיה קמן ואונגר דממנו נפל כו' אפי' רב אסי יודה דחיישינן לפריעה בת יומא אבל לעולם דלענין דינא ס"ל דהלכה כרב כהנא דכל שאין החייב מודה חיישינן לפריעה בת יומא אפי' בדליתיה ללוה קמן, וכן נלע"ד דזהו מה שרמז הסמ"ע ז"ל בסי' ס"ה ס"ק כ"ב במה שהביא מרן ז"ל דפסק שם מ"ז דדוקא כשחייב מודה יחזיר כתב ויש מי שאומר דהיכא דליתיה ללוה קמן יחזיר אבל איתיה קמן ואמר פרעתי ונפל לא יחזיר שהוא תשו' הרא"ש ז"ל זו כתב הסמ"ע ז"ל דהרא"ש ז"ל נקט כן שם שפיר לפי ענייננו כו' אלא דל"ע למרן ז"ל איך מביאו לפסק הלכה מאחר דהר"א ז"ל פסק כרב כהנא כו' אבל להר"א ז"ל שם בתשובות יפה כתב ור"ל דאפי' לסברת רב אסי כל דאיתיה קמן וטען ממני נפל לא יחזיר דחיישינן לפריעה בת יומא כו' וכן כתב בהדיא הב"ח סי' ס"ה ס"ק כ"א דאע"ג דהר"א ז"ל ס"ל הלכה כרב כהנא דחיישינן כו ובעינן דוקא שחייב מודה מ"מ בתשובו' השיב לשואל לרווחא דמילתא דאפילו לרב אסי ניחא כיון דמוכיח מהשובר שבידו כו' בזה אפי' רב אסי מודה וכן דרך התשוב' כו'

ולע"ד מ"ש היינו דאפילו מ"ש הש"ס בתחילה ס' רב אסי דלפריעת בת יומא לא חיישינן והש"ס לא הקשה אלא דהא גופיה קאמר משם ר"י איפכא להכי קאמר דאפי' למ"ד דש"ס כרב אסי וקודם סברת רב כהנא אפילו בנדון דידיה יודה רב אסי כו'

והנה אפשר שדרך הרב כמהר"ס ז"ל היה עפ"י תשובת הרא"ש ז"ל דדוקא כו' אבל בלשון בני אדם עד ולא עד בכלל להכי קאמר ויאמרו השרים והשרות בקינותיהם שהוא בלשון תורה שקבעו הקינות כמ"ש ויתנום לחק על ישראל כו' בס' הקינות של ירמיהו לכן אמרו עד היום דהוא עד ועד בכלל, ועוד אפשר לומר לע"ל שאמר ויאמרו כו' בקינותיהם עד היום דכיון שהוא קינה ל"ל זמן אלא והאי שהוא לומר עד ועד בכלל כו'

אמנם לפי מה שכתב לו לתרץ דברי הרא"ש ז"ל דדוקא כשאומר עד יום פ' התם הוא דבלשון בני אדם עד ולא עד בכלל אבל אם אומר עד היום מוכח דכולל אותו היום עלמו נמי לכן אמרו בקינותיהם שהוא לשון בני אדם של השרים והשרות עד היום דאז כולל גם אותו יום עלמו, ועם מ"ש הישרם יעקב דף קמ"ג דבההיא דנדרים כל שאמר קונם יין היום היינו עד שתחשך אבל אם אמר יום זה היינו כ"ד שעות מעת לעת להכי קאמר הלא תדעו ותדאגו מעת לעת על שר וגדול כו' וקאי היום הזה למ"ש תדעו כו' וה"ל תדאגו כו' ועיין מ"ש בס' פרי האדמה ח"ג בה' נדרים פי"ב דין ט"ו הפרת נדרים כו' הפך הנז' אלא אדרבא ר"ל להם שאין צורך מעת לעת אלא תכף באותו יום עלמו תדעו חסרונו של לדיק כו' יע"ש כי אין הפנאי כו' נמלא דבאותו היום עלמו אמר להם תדעו כו' חסרונו וא"ת הרי חי דוד כו' ואנכי רך כו' והאנשים האלה בני צרויה ר"ל דאינם שומעים אלי וקשי' ממני וקראם אנשים שלא יזכו למלוכה אמנם יען היותם קשי' וצורך מלכותי בהם לכן אני אומר ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו ר"ל דיפר עלתם ותיכון מלכותו

אמנם הרב כלי יקר ז"ל כתב דמלא כתוב לפי שראה שריו ועבדיו השרים דלא בכו על אבנר כשאר דלת העם לזה אמר אל עבדיו שהם השרים שר וגדול כו' ויאות לשרים לבכות על שר כמותם הלא תדעו כו' ועוד כתב משם הריט"ן ז"ל דשר הוא על אבנר וגדול היינו על שאול הלא תדעו כי שניהם נפלו היום כי במיתת אבנר נתחדשה מיתת שאול וצריך שתבכו לשניהם יחד, ומלאתי כתוב דהזכיר לפי זה מיתת שאול ללא צורך רק לפי שראה שריו ועבדיו שנתעלמו כו' לבכות על אבנר לכן הזכיר מיתת שאול כדי שיבכו על אבנר כו'

וזהו כונת המשרה אל שאול בכינה, ויבך אל קבר אבנר יבכו אליך מספד מר, ר"ל כשיבכה אל קבר אבנר אמר שיבכו ג"כ אל שאול כדי שיבכו על אבנר מספד מר וכבר

עוד מלאתי כונת המשרה עם מ"ש רז"ל דכל שאינו בוכה על אדם כשר בוכה על בניו ח"ו וז"ש רז"ל ראוי לקוברו בחיין דמתים בניו ח"ו וחשוב בחייו כמת, גם אמרו כל המתעצל כו' אינו מאריך כו' מידה כו' כדרך עם ההיא דשאול לר"א בן שמוע במה הארכת ימים וכתב הריטב"א כו' ז"ש מידה כו' ז"ש המשרה בנות ישראל אל שאול בכינה שאם לא תבכו אליו ויבך אל קבר אבנר ר"ל האב יבכה על בנו ח"ו ולא זאת בלבד אלא יבכו אליו מספד מר שאינו מאריך ימים ח"ו

ועפי"ז נלע"ד לומר הלא תדעו כו' שיבא להם עונש ח"ו בעבור שלא בכו לכן לא אמר דעו שהרי אמרו מידה כו' והבוכה על הלדיקים מאריך ימים, ודרך ויקונן דוד על אבנר כו' הכמות נבל כו' ויוסיפו כו' די"ל תחי' אמאי המתין לומר דברים הללו עד שקברוהו והתחילו לבכות גם מה קינה היא זו ודברים אלו לעורר להם הבכי עוד

אמנם לעג"ד יובן עם מאי דאיתא בילקוט בפסוק לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה כו' אמרו על אבנר כו' ובשעה שבא קילו כו' שהיו יושבי בסנהדרין אבנר ויואב ושאל גדמת היאך חוללת כו' והראה אבנר כו' באותה שעה נעץ חרבו כו' ולקחו אבנר בין ידיו ליואב כפיקיעת של משי עמדו ראשי סנהדרין לפניו א"ל נר ישראל אל תכבה נר ישראל מי ילחם לנו כו' א"ל ומה אעשה על דמי שנשפך א"ל אל תעמוד עמו לדין לפני בורא עולם באותה שעה הוליכו

לארץ זה נפל וקם וזה נפל ומת כו' הרי כמה חיבה היה לו עם ישראל שלא נקם את דמו בשעת מיתתו ורציחתו בעד אהבת ישראל ז"ש ידיך לא אסורות ורגליך כו' אלא ודאי כו' א"כ ראו איזה אבידה אבדתם כו' ויוסיפו כל העם כו'

עוד י"ל הלא תדעו כו' כי שר וגדול כו' עם מ"ש במ"ק פ"ג דף כ"ו ואלו קרעים שאינם מתאחים על אביו ואמו ורבו כו' ונשיא כו' ואב ב"ד ועל שמועו' כו' אביו ואמו כו' רבו נשיא ואב ב"ד ושמועות הנ"ל דכתי' ויחז' דוד בבגדיו ויקרעם כו' על שאול ועל יהונתן ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו כו' שאול זה נשיא, יהונתן אב ב"ד על עם ה' ועל כו' אלו שמועות כו' ואימא על דהוו כולהו א"ל על על הפסיק

והנה הרב ישרש יעקב ז"ל כתב דכ"הג אשכחן בפ' קמא דמגילה דאמרינן מוקפין בט"ו מנ"לן אמר רבא על כן היהודים הפרזים כו' ואימא פרזים בי"ד ומוקפין בי"ד ובט"ו כדכתוב להיות עושין את כו' ואת כו' ותירץ אי הוה כתיב כו' כדקאמרת השתא דכתיב את כו' ואת כו' אתי את ופסיק הני בי"ד והני בט"ו כו' והקשה הרב מהא דפירש רש"י ז"ל בפסוק ורחצו את ידיהם ואת רגליהם דצריך בבת אחת ידו הימנית ע"ג רגלו הימני ושמאלו ע"ג שמאלו ואמאי לא אמרינן אתא את ופסיק ותירץ דהתם אי לא הוה כתיב את הו"א רחיצה כמנהג בני אדם אתא את לאפוקי מנהג שא"כ הכא דאי לא כתיב על הוה אמינא עד דאיכא כולהו וכן גבי את יום י"ד כו' הוה אמינא י"ד כו' הוה אמינא י"ד וט"ו אתא על ואת ופסקינהו ר"ל דדרשינן דאתא לאפוקי מאי דהוה ס"ד בלי תיבת את או על

ולע"ד מהא דעל על לא קשיא מהא דאת ידיהם כו' שהרי מעולם לא ראינו דעל אתא לרבו' לכך בודאי שהוא להפסיק אבל תיבת את שהוא לרבות להכי דרשי' שהוא לרבות שיהיה הרחיצה בבת אחת ידיו ורגליו אבל מהא דאת י"ד ואת ט"ו קשיא וכן הוא בס' שער אפרים סי' מ"ח שאלו משכיל אחד והשיב דהתם כתיב לעשות את יום י"ד לחודש אדר כו' וא"כ כתיב ואם יום ט"ו להכי אמרי' דאתא את ופסיק ואם הוא ב' ימים היל"ל את יום י"ד ואת יום ט"ו לח' אדר ומה שיש להקשות בזה מבואר וכבר כתבו הוא ז"ל דא"כ מ"ש לח' אדר הוא דהפסיק ואמאי אמר דאתא את ופסי' והוא כתב ז"ל ואינה קושיא

ולע"ד נראה שעיקרא כדי לייסב תירוצו צריך לו' דלעו' עיקר הדרשה מתיבת את אלא שתיבת את סובלת ב' פירושים או לרבות או להפסיק וא"כ היכא שמצינו גילוי בקרא שהוא לרבות דרשינן לרבות והיכא דמצינו שהו' להפסי' דרשינן להפסיק ולכך משום דכתיב לחדש אדר גלי לן דתיבת את כאן היא להפסיק ולכך לא קאמר הש"ס אלא אתא את ופסיק שעמנו היא הדרשה, וראיה לזה דאמרינן בסנהדרין דף ס"ו דלרבי יאשיהו אמרינן אין לי אלא כו' אביו שלא אמו כו' ת"ל אביו קלל כו' אביו קלל אמו קלל כו' הרי ואי לאו ההוא קרא הוה אמינא עד שיהיו שניהם כאחד ואמאי לא אמרינן אתא את ופסיק גם לר"י דאמר משמע שניהם כא' ומשמע כל אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כו' ואמאי לא דימא אתא את ופסיק אלא ודאי מוכרח דתיבת את פעמים הוא לרבות פעמים הוא להפסיק וכשיש הכרח לדרוש שניהם יחד דרשינן וכשיש הכרח לומר כל אחד בפני עצמו דרשינן ואם כן התם דכתיב לח' אדר כו' מוכרח שהוא כל אחד בפני עצמו. אמנם בהאי דכתיב על על דליכא משמעות אחרינא ודאי שהוא להפסיק

אמנם ק"ק ע"יין לע"ד בדברי הרב ישרש יעקב ובתירוץ הרב בן הרב שער אפרים עיין מ"ש בס' מנחת בכורים במ' מ"ק דף כ"ו יע"ש רק דבש"ס ק"ל כיון דעל על הפסיק אם כן על עם ה' ועל בית ישראל מאי הפסיק ונ"ל תרתי דתינח דאמר עם ה' ובית ישראל כפל הדבר לרבו' הכר' אמנם תיבת על כיון דדרשינן אותו להפסיק אם כן הכא לא היל"ל על אלא על עם ה' ובית ישראל, הלא דצריך לומר דכמו שכפל אותו אע"פי שהוא דבר אחד כדי להגדיל הכרה הכא נמי הפרידו בשני ענינים, אלא דגם ק"ל מנ"לן דעל להפסיק הקריעה על כל אחד ואחד נימא דהקריעה הוא דוקא על כולם יחד ולענין ההספד עשו לכל אחד ואחד לבדו כי על פי שני קושיות אלו יתורץ מ"ש הכלי יקר על הרד"ק שכתב מכאן למדו רז"ל שחייב אדם לקרוע על נשיא ואב ב"ד ולמדו לפי שפרט אותם נראה דעל כל אחד חייב לקרוע וכתיב בבגדו וקרינן בבגדיו שאין חיוב אלא בגד העליון ודוד קרע שלש קרעים על שאול ועל יהונתן ועל עם ה', והקשה הב"י מהיכן בא לו דדרשו רז"ל היינו מדפרט פעם ב' אחר שכבר הוזכרו בדברי הנער כו' שהרי בש"ס דרשו מתיבת על על דפסיק, ותירץ דמ"ש רד"ק מדפרט אותה כו' היינו מדכתיב על על כו'

ולענ"ד אפשר דרד"ק ז"ל הוקשה לו בש"ס היכי קאמר על הפסיק דאם כן על בית ישראל מאי הפסיק לכן פירש דמאי דאמרינן על הפסיק היינו משום דקשה גם כן אמאי אילטריך שהרי כבר הוזכרו בדברי הנער וא"כ למה לי למימר לחזור ולפרש אלא ודאי להפסיק והוא במה שהוזכר בדברי הנער בהפסיק שהוא שאול ויהונתן ושהרבה נפל מן העם באותם שהוזכרו בדברי הנער וחזר ופרטן אמרינן דהפסיק כו'

או אפשר דהוקשה לו דנימא דהפסיק לענין ההספד לחו' דצריך על כל אחד כו' אבל לקריעה לא להכי קאמר דגם קשה למה חזר ופרט אלא ודאי דהוצרך לחזור ולפרט וגם על על להפסיק לאשמועינן תרתי דחייב על כל אחד ואחד בקריעה ובהספד, ולאפס פנאי עיין מ"ש ג"כ בספר פרי האדמה ח"ב הלכות אבל פ"ט דין ו' יע"ש, ז"ש הלא תדעו כי שר וגדול כו" דהכא איכא תרתי שהיה נשיא שהרי דוד לא היה נחשב עדין בעצמו למלך כמ"ש רז"ל בפסוק ואנכי רך כו' וגם וגדול שהוא אב ב"ד שהוא גדול בסנהדרין, ועיקר הבכי הוא על אבידתינו שהוא הלך כו' וצריך התעוררות ותשובה כדי שיזכה הצדיק שאם לאו ח"ו נאמר הצדיק אבד דלא כתיב נאבד כו' וכמ"ש הכתוב כה אמר ה' עליך ברוך אמרת כו' יגעתי באנחתי הנה אשר בניתי כו' הוא ב"ה ועתה בעו"ה מקדש מעט ת"ת כו' ואתה תבקש כו' אל תבקש ואת הארץ היא כו' היא ירושלם פה"עק וארץ חפץ הת"ח ועמלי תורה כו' אבל הצדיקים כו' וכמ"ש ויגוע יצחק כו' ויאסף אל עמיו זקן ושבע כו' והר"ס אלשיך ז"ל פירש תכף במחילת הצדיקים כו' יאסף כו' גם ושבע ימים שאין מת עד שיגאל בפיו או ושבע אפילו שאינו זקן עם מ"ש הר"ס אלשיך ז"ל בפסוק עוז והדר כו' ותשחק בפת"ח שהיל"ל בשב"א אלא עם המשל למלך שהזמין כו' והראה כו' וישנים מהתענג מרוב כל המתוקן ז"ש ותשחק עתה על המתוקן ליום אחרון

ולענ"ד נ"ל בפסוק שמחה נפשי כו' אומר הגוף זה עצמו היתה לי דמעתי כו' כאמור כו' שלקברות יובל, אמנם אלה אזכרה כו' שעת מיתה שמראה כו' כי אעבור כו' המון חוגג כו' וענין מיתת הצדיקים הוא בעד חוב ישר' שחייבים כו' כדין ערב ומקשים הלא אין נפרעין מן הערב תחילה ויתורץ עם מ"ש המשנה למלך ה' מלוה פרק כ"ה דין ג' דערבות הבנים אמאי כיון דיכול ליפרע מן החייב אין הערב חייב והשיב דאדרבא כיון דידו תקיפה לעולם דיכול ליפרע מן הלוה ואפילו הכי שאל ערב מ"ה נפרע מן הערב תחילה דלהכי שאלו לערב וא"כ ה"ה והוא הטעם בצדיקים,

ועם מיתת הרשעים אינו תקנה כמו שעושין הצדיקים בעד
כל הדור וחוזרים בתשוב' וכמ"ש ז"ל בפסוק איכה יועם זהב
ישנה הכתם הטוב תשתפכנה כו' שהם הצדיקים ומתרץ איכה
נחשבו לנבלי חרס מעשה כו' שכיון שנשברו אין להם תקנה
משא"כ הצדיקים דמתקנין לכפר הדור וגם חוזרים בתשובה
וגם הם עולים כו' וכמ"ש מהרי"ך ז"ל בפסוק צדיק כתמר
יפרח כו' שתולים כו' יפריחו כו' דהיל"ל יפרחו אלא דקודם
ביאתם לעו"הז הם במדריגת נוקבין דנשפעים מאחרים מה
שאין כן כשבאים כו' לעו"הז וזוכין אזי הם משפיעי' כו' ולכך
אמר יפריחו לאחרים כו'

ולע"ד נ"ל פסוק כנחלים כו' שהם משפיעים כו' מה שהיו
מקודם כגנות כו' שהיו מושפעים כו' ודרך מהרש"פ
נאלת בזרוע כו' שהם הצדיקים שהיו זרועות עולם והרופא
מקיז זרוע ואם לא עשה פעולה מקיז האחר כו' ולע"ד בזה
פסוק אין כאל ישורון כו' אשריך ישראל דבשמים מעונה אלהי
קדם מגן עלינו ומתחת זרועות כו' הם הצדיקים
חזרתי לנושאי מקדש אהל מועד לשאת חטא למות.
גאוני ישראל שנקראו אהל מועד כו' כנודע יהיו
לשאת חטא בני ישראל למות בעי"פ. ועבד הלוי הוא את
עבודת אהל מועד כי הצדיקי' הם העובדי' עבודת אהל מועד
וזהו תיקונם וכמ"ש בזוהר בפרשת קרח ועבד הלוי כו' כ"דא
קרא ה' הוא האלהים הוא אשלים שלימותא למהוי כולא חד
לקבלא לכנסת ישראל כד"א שמאלו תחת לראשי שהוא הפעולה
שעושה הצדיק במיתתו לעורר מיין נוקבין עיין ס' מעבר
יבק דף ס' וגם ס' שפתי צדק דף י' ע"א ובזה בע"הי ולא
יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא כו' ומחה ה'
אלהים דמעה מעל כל פנים ויקרבו בני ישראל אל אהל מועד
ונכנתה עיר עז לנו כהנים בעבודתם ולוים על דוכנן וישראל
במעמדן ובבז"ק כי"רא

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

ע"י העוסק במלאכת הקדש החכ' הנעלה אברהם רוזאניז ה"י
ים מפזר ונוסף עוד הח' הנעלה חיים בלא"א שלמה ראזון ה"י

וע"י המסדר במלא"הק הח' הנעלה **פנחס** בלא"א ה"ה
יוחנן קלעי יצ"ו

דף	עמוד	שיטה	
א'	א'	ג'	למד איזה צ"ל למר אלא איזה ,
גם	גם	ט"ו	אמנם צ"ל אמאי ,
גם	גם	כ"ט	רלו צ"ל רלה ,
גם	גם	מ'	והנה צ"ל והוא ,
גם	ב'	ב'	הרי צ"ל הכי ,
גם	גם	ט"ו	אשר עשיה צ"ל אבל עשיה גופה ,
גם	גם	כ"ג	צ"ל ור"ל דאין ,
גם	גם	ל"א	שאין צ"ל שוין ,
גם	גם	ל"ו	שהיה צ"ל שתהיה ,
גם	ג'	ט'	לאיגיי אמר צ"ל דאביי יאמר ,
גם	גם	כ"ד	צ"ל דהיה ,
גם	גם	מ"ז	מ"ש ז"ל צ"ל גם מ"ש ,
גם	ד'	ט"ו	דרשת אתי צ"ל דרשת אותי ,
גם	גם	מ"א	דלא שייך צ"ל לא שייך ,
ב'	ע"א	ל'	ובש"י צ"ל ובשם הרן ,
גם	גם	כ"א	לבית בשר צ"ל לבית ישראל ,
גם	ב'	ל"ח	ותקרי צ"ל והקרי ,
גם	ג'	כ"ט	הר"ל דלזה צ"ל ר"ל דלזה ,
גם	גם	ל"ב	צ"ל דלא מלי כו' ,
גם	גם	גם	כו' נראה צ"ל כו' בכותי נראה ,
גם	גם	ל"ג	צ"ל אם לדברים ,
גם	גם	מ"ח	צ"ל לרי ר"ל ,
גם	גם	ז'	א"כ צ"ל אי נמי ,
גם	ד'	ב'	מהכא צ"ל מהיכא ,
גם	גם	ל'	הוא צ"ל הוה אמינא ,
גם	גם	ט'	לגר אלא צ"ל לגר לא ,
גם	גם	ט"ו	להקדים כו' צ"ל להקדים וכו' ,
גם	גם	ט"ז	וי"ק ז"ל צ"ל והק' ז"ל
גם	גם	ך'	מחייהו כצ"ל ,
גם	גם	מ"ג	דא"ה צ"ל דאה"נ ,
ג'	ע"א		איך בגופיה צ"ל למעט אידך בגופיה ,
גם	גם	י"ט	בשמעתין צ"ל כשממעטינן ,
גם	גם	כ"ד	כבר אמרו כצ"ל ,
גם	גם	ל"א	מ"ה נקט צ"ל מ"ה נקטו ,
גם	גם	מ"א	ותפקינן צ"ל ומפקינן ,
גם	גם	מ"ב	פרן בב"י כצ"ל ,
גם	גם	מ"ה	דרל צ"ל ד"ל ,
גם	ב'	י"ד	כמ"ש צ"ל דת"ש ,
גם	גם	ט"ו	מביא צ"ל מבעיא ,
גם	גם	טו"ב	צ"ל דלהכי הביא הרי"ף ,
גם	גם	צ"ב	כר"מ כו' צ"ל כר"מ אלא כו' ,
גם	גם	ל"ה	והרי"ף והרא"ש צ"ל והרי"ף ז"ל
גם	ג'	ט'	בהכי צ"ל בהדי אבל ,
ד'	ב'	כ"ח	דף ק"א צ"ל דף ק"ח ,
גם	גם	ל'	פסק כר"ע צ"ל פסק דלא כר"ע ,
גם	גם	כ"ט	היינו שבא צ"ל היינו שלא ,
גם	ד'	ט"ז	במריעי שכתבו כצ"ל ,
גם	גם	כ"ג	אותם שיבאו צ"ל אותם שילאו ,
ה'	א'	צ"ט	דף קכ"ה צ"ל דף קפ"ה ,
גם	ב'	ב'	א"כ היל"ל צ"ל א"כ כן היל"ל ,
גם	גם	י"ט	בר רב יוסף תיבת בר מיותרת ,
גם	ג'	כ"א	שאם ג' פשיטין צ"ל שאם י"ב פשיטין ,
גם	ד'	ב'	ובדברי ז"ל צ"ל ובדברי רש"י ז"ל ,
גם	גם	כ"ג	לע"ד קשה צ"ל לע"ד לא קשה ,
ג'	א'	ט'	הר"ב מגן אברהם צ"ל מ"ש במהדורא קמא ,

דף	עמוד	שיטה	
גם	ב'	א'	גם אחרת צ"ל שפרשה אחרת ,
ז'	א'	י"ג	גם כן דמ"ל צ"ל נראה דמ"ל ,
גם	סוף	ע"ג	שלא יוליאם ד' אמות כצ"ל ,
ז'	ג'	כ"ב	בההיא דרבינא צ"ל בההיא דרבינא ,
גם	גם	מ"ה	פ"ו צ"ל פ"ז ,
גם	ד'	נ'	הוה דוחק צ"ל הוא דוחק ,
גם	גם	ל"ב	ואתר בתר צ"ל ואנן בתר ,
גם	גם	ל"ד	השכיר בירך צ"ל השכים בדרך ,
גם	גם	ל"ה	והוא תימה צ"ל והוא תירץ ,
ח'	א'	י"ב	בש"ס הכל צ"ל בש"ר דאמר הכל ,
גם	ב'	נ"ה	לא אתכר צ"ל לא אתדר ,
גם	ג'	י"ב	לא אתכר צ"ל לא אתדר ,
גם	גם	י"ד	לא אתכר צ"ל לא אתדר ,
גם	גם	ט"ו	והרי צ"ל והכי ,
גם	גם	ח"י	גמור להבית צ"ל לדירת הבית ,
גם	גם	כ"ה	הדיוט הוא צ"ל הד יוט"הם ,
גם	גם	כ"ח	לא אתכר צ"ל לא אתדר ,
גם	גם	מ"ב	דלא אתכר צ"ל דלא אתדר ,
גם	גם	מ"ז	היכי קאמר צ"ל הרי קאמר
ח'	ד'	א'	נראה דמ"ל צ"ל נראה דר"ל ,
גם	גם	י"ג	וכפיפי' ר"ת צ"ל וכפימ"ש ר"ת ,
גם	גם	ל"ב	אבל אם תיחב צ"ל אבל אם תואב
גם	גם	ל"ז	נראם צ"ל נראה ,
ט'	ע"א	ט'	אי מעשה אומן או לא צ"ל אי מעשה אומן הוא או כו'
גם	גם	י"ג	ור"ל אל תתמה למה צ"ל ור"ל אל תתמה איך קאמר
גם	גם	י"ז	עלמה שהרי צ"ל עלמה חדא שהרי
גם	גם	י"ח	אומן של המשכיר צ"ל אומן על המשכיר ,
גם	גם	ל"ד	דכי מדהולרך צ"ל הרי מדהולרך ,
גם	גם	ל"ו	בגנובתא דקנייא תיבת דקנייא מיותרת וכ"ל בגנובתא פטור ,
גם	ע"ב	ב'	ואיפשר להכי צ"ל וא"כ להכי ,
גם	ע"ג	ז'	ודע"ז דפ"י צ"ל וכע"ז דפ"י ,
גם	גם	כ"ב	א"כ הרי צ"ל ק"ל הרי ,
גם	ע"ד	י"ד	לת"ש הדב צ"ל כמ"ש הרב ,
גם	גם	כ"ב	בית הלל צ"ל בית הלל י"ד ,
גם	גם	מ"א	סימן ט"ו צ"ל סי' י"ט ,
ד'	ע"א	כ"ד	שלם בשעת צ"ל שלא בשעת ,
גם	ע"ב	י"ג	הוי כאינם צ"ל הוי כאלו ,
גם	גם	י"ח	הוא ג"י טפטף צ"ל הוא ג"י ט"ף ,
גם	גם	י"ט	רעות תיבת רעות מיותר ,
גם	גם	מ'	טוב כו' אין צ"ל טוב כו' כי אין ,
גם	גם	כ"ב	מעי"ט ושבת צ"ל או בי"ט ושבת ,
גם	ע"ג	נ'	שלא השמיט צ"ל שלא השתמיט ,
גם	ע"ד	ז'	נראה דגלי צ"ל נראה דר"ל דגלי ,
י"א	ע"א	ד'	כגרים דידועים צ"ל בגרים שהם גדולי' דיודעי' ,
גם	גם	י'	שיש שגון וגם לער המילה אמנם צ"ל יען איכא שגון זו מילה ואיכא לערא דינוקא אמנם ,
גם	גם	י"ב	דליכא טעם ועת"ש צ"ל דליכא טעם לכן אין אומרים שהחיינו משא"כ במילה ,
גם	גם	ט"ו	נימול כו' ואני צ"ל נימול כו' שהוא תמוה כנודע ועיין מוהרי"ח פ' תלוה ,

דף עמוד שיטה

שם שם ט"ז עמ"ש מור"ס צ"ל מור"ס סי' רס"ב .
שם שם י"ט כ"ן צ"ל ל"ח פתס .
י"א ע"א מ"ח אלא ר"ל צ"ל אלא צ"ל .
שם ע"ב ח' בסוס פרק שני חסר ועיין החסרון
בדף זה ע"א שיטה י"ר מ"ש ועיין מאמר
תנחומה עד סיום הענין שייך כאן .
שם שם ט' מרן בכ"מ ומה כו' צ"ל מרן בכ"מ
ומה שתקנו בה להטיף כו' לפי כו' ועיין מה שתמה .
שם שם י"ד י"ל דלהריף צ"ל ואיפשר דלהרי"ף
שם שם ט"ז לא להכניסס צ"ל אלא זהו להכניסס
שם שם כ"א במלחמת ה' צ"ל וכן העתיק הפריש'
דברי הר"ן ועיין בעמוד הקודם שיטה ג' מ"ש בשם הרלנ"ח .
שם שם כ"ט מאי דקשיא כו' צ"ל דמאי ק"ו
עוד היום נימא להכיל כו'
שם שם ל"ז י"ל דמ"ש צ"ל י"ל כיון דמ"ש .
שם ע"ד ח' והשיירי איך צ"ל דהשיירי היינו איך
שם שם כ"ז השם בין צ"ל הש"ם היינו בין
י"ב ע"א ז' עסקי ממן צ"ל עסקי ממון
שם שם כ"ט דבור המתחי' כו' צ"ל ד"ה א"י מגלח
שם שם מ"א ותי' דמ"ש צ"ל כמ"ש
שם ע"ב כ"א באו על צ"ל באו אלא על
שם שם ל' על היה מגליח צ"ל על אי מגליח
שם ע"ג כ"ד במ"ד צ"ל כמד"א
שם שם ל"ח פתס עשוס צ"ל פתס ותירץ משוס
שם שם כ"ב שמא תאוכה תיבת שמא מיותר' וצ"ל שתאוכ'
שם שם כ"ד בעינן הסמוכה צ"ל בעינן בעיר הסמוכה
שם ע"ב כ"ג בערב שבת צ"ל במ"ש
שם שם כ"ה אמרו אם צ"ל אמרו דוקא אם
י"ג ע"א א' טפי היה צ"ל טפי עדיף
שם שם ה' משוס דהכי קאמר צ"ל משוס דהקשה
שם שם ח' לםלקו צ"ל לםלקה
שם שם כ"ג כמ"ש צ"ל דמ"ש
שם שם כ"ד כהולכה צ"ל דהולכה
י"ג ע"ב מ"ג דאדם הוי תיבת הוי מיותרת
שם שם ז' דבריהם דמשמע ממשמע כצ"ל
שם ע"ד ט"ז משתכחי צ"ל משתכחי בשוקא
י"ד ע"ב י"ג שאלה ראובן כצ"ל
שם שם י"ד ושמעון הוא תוקע כצ"ל
שם שם טו"ב שיש שיש אחד מהם מיותר
שם שם כ"ג ויכי כמישיל צ"ל ויהי כמשיב
שם שם ל"א מוליאין אותו מכל וכל כצ"ל
שם שם מ"ה נראה בין צ"ל נראה דהיינו בין
שם ע"ג ז' לדבריהם ככ"ד כצ"ל
שם שם כ"ן מה' איכה צ"ל מ"ה אפי' איכה
שם שם מ"ב וכהכי צ"ל ובהכי
שם ע"ד ט' דאר"י כל צ"ל דאפי' אם כל הקהל
שם שם יו"ד ואיפשר דאפי' צ"ל ואם כן אפילו
שם שם טו"ב מדעת צ"ל לדעת
שם שם כ"ד שהוא לחנכם צ"ל שהוא כדי לחנכם
שם שם ל"ב שלא היס צ"ל שלא היה
שם שם ל"ג שלא היה מוליא עד שנתפרסם כ"ז הוא יתר
שם שם מ"ב סי' ס"ה צ"ל סי' כ"ט
ט"ז ע"א י"וד הטאשון צ"ל הראשון
שם שם ט"ז ע"ז גמור צ"ל ע"ה גמור

דף עמוד שיטה

שם סוף ע"ב ומ"ש עוד צ"ל וע"ש עוד
שם ע"ג כ"א הס כמכר צ"ל הס כמדבר
שם מ"ד ד' מיהו צ"ל מיהא
ט"ז ד' ל"ו הוא שיש לחלק צ"ל היא למ"ד שיש לחלק
שם שם ל"ח שהחברה החדשה כצ"ל
ט"ז ע"א ל' שמא אותו צ"ל שמא היות אותו
שם שם ל"ג לריך הרבה צ"ל לריך הרב
שם ע"ב ח' החדש לו צ"ל החדש לא
שם שם יו"ד הרב החס"י סימן תשכ"ח כצ"ל
שם שם טו"ב שהיו רואים צ"ל שהיו רולים
שם שם ל"ד בין הן צ"ל כיהן
שם שם מ"ב מר דע"כ כשים כצ"ל
שם ע"ג ד' ולכן מערערין צ"ל ולכן מערבין
שם שם י"ג ומ"ש צ"ל וכ"ש
שם שם ל"ח יכה לירון צ"ל יכא לידון מעתה לא יכדק
אחרינן מאמר וא"כ בכ"ד דליכא טעם דהא בדאיכא טעם בא
לידון ולא הו"ל כו'
שם ע"ד ז' אם כן מיותר הוא
שם שם ט"וב מניחם אותו כצ"ל
שם שם ל' דמיונו עולה יפה שאין כל כצ"ל
טו"ב ע"א י"ג בטענת הדבור צ"ל בטענת הכבוד
שם שם ל"ו כי כבר גמר בדעתו כצ"ל
שם שם מ"א כשארת במדינה כצ"ל
שם ע"ב מ"ש פרק שמני הוא בפרק שני
שם ע"ד י"ט וכ"ל צ"ל ור"ל
שם שם כ"א אלא מתיבת צ"ל אלא מדכתיב
שם שם כ"ב לז' הימים צ"ל לשם כ"ז
שם שם כ"ה לרצ"ל צ"ל לכצ"ל
י"ח ע"א י"א לסוכה צ"ל לה לסוכה לשם חג ככ"ש
נמלא דלר"י ז' בתירא אי לאו הקשה הוה מוקמינן לה לסוכה
לשם חג כו' .
שם שם ט"ז ש"ש על צ"ל שש אל
י"ח א' מ' מגדולו מן הארץ צ"ל נדולו מן הארץ
שם שם מ"ה מגרנך ומיקבך צ"ל מגרנך ואיצטריך
שם ע"ב י"ד אינם גי"ק צ"ל אין גי"ק לא
שם שם כ"ה מן הקרקע כצ"ל
שם שם מ"א ותמה עליה צ"ל ותמה עליו
שם ע"ג ה' לדעתו יד צ"ל דעתו להיות יד
שם שם י"א שהיה צ"ל שהיו .
שם שם ל"ח השגחתם צ"ל השגחתו
שם שם מ"ב באו להם צ"ל באו עליהם
שם ע"ד ז' כ"ד בתשרי צ"ל בי"ד בתשרי
שם שם י"ד החזרת להם צ"ל נחזרת להם
שם שם ט"ז ג"כ לא מנעת כצ"ל
שם שם כ"ד שהיא שנוהגת צ"ל שהיא מלוה שנוהגת
שם שם ל"ב א"ה צ"ל א"א
שם שם ל"ד משום תיבת זו מיותרת וצ"ל המלוה שמא כו'
שם שם ל"ז צ"ל דק"ל צ"ל לריך לומר דר"ל
שם שם מ"ב בפירוש צ"ל כפי'
שם שם ז' מ"ש בש"ם צ"ל מ"ש עוד בש"ם
י"ט ע"א כ"ט ולכך פנינהו צ"ל ולכך בעי פנינהו
שם שם ל"ה לית לה צ"ל לית ליה
שם שם מ' בהדיה צ"ל בהדיא . שם ע"ב ג' והנה צ"ל והגם
שם שם ז' א"כ אפפי' צ"ל א"כ איפשר דאפילו

להצילך מאשה זרה דק"ז ע"א
אל תקנא ברשעים והנמ' דק"ב ע"ד
אל תסג גבול עולים דמ"ט ע"ב
עשיר ברשים ימשול דס"א ע"ג
החכמה לנפשך דמ"ב ע"ב
איוב כי אלי שדי עמדי דכ"ד ע"א
אם חרוצים ימיו דע"ו
כי פועל אדם ישלם לו דנ"ו ע"ד
הלא כבא לאנוש דמ"ד ע"ד ודע"ו ע"א וג' ודפ"ד ע"ד
הנשמע אלוה תשמע דפ"ט ע"א
בלאתי שער עלי קרת שם
ידעו איפה כי אלוה עותני ד"ן ע"א
אשרי אדם שומע לי דל"ט ע"ד
דניאל חטאנו ועוינו והרשענו לך ה' הצדקה דק"י ע"ב
נחמיא ותהי צעקת העם דס"ג ע"א
ד"ה בני ראובן בכור ישראל דנ"א ע"ד
כי אכלו את הפסח בלא ככתוב דס"ג ע"ג
ויאכלו את הפסח שם
וישמחו העם על התנדבם דס"ט ע"א
כי לא לאדם תשפוטו דק"ב ע"א ודס"ה ע"א
ויקונן ירמיהו ויתנס לחק ע"י דקט"ו ע"ד
מעם מזבחי דמ"ט ע"ב
שיר השירים שמיני כחותם על דל"ד ע"א
איכה סלה כל אבירי דל"ז ע"א ודקי"א ע"ד
תבא כל רעתם דפ"ג ע"ב
ממרום שלח אש בעצמותי דל"ג ע"א
איכה יעיב באפו דקי"א ע"ד
איכה יועם זהב דקט"ז ע"ג
רות ויאמר לגואל חלקת השדה דפ"ג ע"ב
מדוע מצאתי חן בעיניך דפ"ה ע"ג
קהלת כי תדור נדר לאלהים דמ"ו ע"א
אמרתי אני בלבי דכ"ה ע"ג
כי לכל חפץ יש עת דס"ח ע"א
דברתי אני עם לבי ד"פ ע"ג
אמרתי אני עם לבי ד"פ ע"ד
סוף דבר הכל נשמע דפ"א ע"ד ודפ"ד ע"ב
מה שהיה כבר הוא דפ"ג ע"ג
אשר יפה לאכול ולשתות דפ"ג ע"ב
אל תאמר שהימים הראשונים דפ"ט ע"א
טוב אשר לא תדור דכ"ז ע"ג
בקש קהלת למצוא דברי דק"ג ע"ב ויש ט"ס דבר כ"ל דברי
כאשר תדור נדר לאלהים דק"ה ע"ב וע"ד
ושבח אני את המתים דקי"ג ע"ד
אסתר מה שאלתך אסתר דח"ן ע"א
ודתיהם שונות דע"א ע"ב
רש"י פ' משפטים וברכך ואם אינו מברכך ולך תהיה צדקה דק"ז ע"ג
פ' תרומה שרמז להם ג' תרומות דע"ג ע"א
שלח לך רוח אחרת אתו ב' רוחות דפ"ז ע"ב
רש"י שיר השירים ומאתים לנוטרים הם הומשו של קרן דל"ח ע"ב
רד"ק פ' כי תשא מכאן משמע שהדבר שנגזר בימי דוד דע"ג ע"ב

פ' שלא לרגוס אותם ליהושע וכלב דהיה ס"ד דפ"ז ע"ב
נח"י פ' חיי שרה דהא לזרעך אתן את הארץ לא נאמר על יצחק דמ"ו ע"ד
שם עמ"ש דאין לראשון אלא הפירות שם
שם עמ"ש דירושה היא לנו מאבותינו דמ"ז ע"א
מנחת יאודה פ' שלא על פירש"י רוח אחרת דף פ"ז ، עמ"ש להרא"ס דע"ד קאי דל"ה ע"ד
ירוש' בדין הוא שתקדים פ' החדש לפ' פרה דע"ד ע"ד

בבלי

ברכות אין לך אדם בלא יסורין ד"ד ע"ג ושם מהצרים כ"ל מהדרים
דבר נא באזני העם אין נא אלא לשון בקשה דכ"ו ודכ"ח ע"ג וע"ד וד"ס ע"ד ודק"א ע"א ודס"ג ע"ד
אל תהי ברכת הדיוט קלה דכ"ב ע"ב
כל מי שיש בו יראת שמים ד"ן ודק"י ע"ב
היה מאריך באחד דקי"ב ע"ד
שבת כל המתעצל בהספדו של אדם כשר דק"י ע"ב
פסחים דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה דח"ן ע"ב
יומא כמאן מצלינן האידנא אקצירי ، דף קי"א ע"ד ותוס' שם
תעניות אתרתי לא מצלינן דקי"א ע"ד
מ"ק היכי דמי הספד של רבים דמ"ה ע"ב
כי נח נפשיה דר"ח דקי"ד ע"ב
על על הפסיק הענין דקט"ז ע"א
חגיגה ודמוע תדמע עיני ، ג' דמעות הללו למה דף ס"ה ע"ד ודקי"א ע"ב
ומה הרואה חכמים במיתתן כך דקי"ב ע"ד
נדרים גדולה מילה דע"ו ע"ב
כתובות גדולים מעשה צדיקים דע"ג ע"ב
קידושין אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על מ"מ דפ"ה ע"ג
דהו"ל מלך ובכורים ב' כתובים ، דק"ח ע"ב ושם הכתובים צ"ל הבכורים
קמא כי תצא אש מעצמה אמר הקב"ה דל"ג ע"א
מציעא יציאת מצרים דכתב גבי צרצים צ"ל ، דף מ"ה ע"ב וע"ב
כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא ברבית דק"ד ע"ב
סנהדרין עובדא דגביהא ן' פסיסא דס"א ע"א
כל מי שמתה אשתו ראשונה דע"א ע"ב
מכות בדרך שאדם רוצה לילך ، דכ"ג ע"ב
אבות אל תהיו כעבדים המשמשין דע"ו ע"א ודע"א ודפ"ו
רבי אומר איזהו דרך ישרה דע"ו ע"א
לא עליך המלאכה דע"ו ע"ב ודע"ח וד"פ
כל המקבל עליו עול תורה דע"ח ע"א ול"ח
ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה דע"ג ע"ב
הוי רץ למצוה קלה ד"פ ע"ד

נן

מעם לועז דקל"א ע"א הטוב והמטיב דף ל' ע"א
מוצל מאש סי' מ"ו דמלות אכילת מלה אי לריך שיאכל בלי שהיה אכילת פרס דף ה' ע"ד
וא חא די"ט שהרי לא חשיב ערבות כהנים ולוים , דל"ח ע"א
זרע אברהם ח"מ סי' ב' , דכ"ו ע"ג
טהומ ה' עדות מנין קבלת עדות וקיוס שט' ע"י קרובי' דל"ה ע"ד
מחנה אפרים בליקוטיו על מהרימ"ט ח"א סי' קמ"ו דמהריק"ו כליג , דכ"ו
זהב שבא דקמ"ו דלא פליגי רבנן דל"ד ע"ד
שנות חיים על סוגייא דסיט' הספרא יקרא דחיי דט"ל ע"ב
פני שלמה דמ"ט ע"ג היכי קרי ליה ש' בטעות , דכ"ד ע"א
בית דוד ח"מ סי' כ"ד שעבדיו שאינו רואים שכל האותפים דז"ך ע"א
דבר משה ח"א סי' מ"י פי' דברי הערוך דף ג' ע"ב
אש דת די"ר מ"ג על הרמב"ם דגבי חלילה ויבום , דל"ג ע"ד ודכ"ד
עץ חיים פ' בגלא דע"ב דכיון דמלינו דמלך לא חולץ דל"ג ע"ד
מעיל שמואל פכ"א מה' שגגה ורליה ממנדק באת' בירוש' דל"ד ע"ב

מפ' ס' פ"הא למצוא דברי ת"ח

תורה פ' בראשית ואתם פרו ורבו דמ"ב ע"ב
לא ידעתי השומר אחי , דמ"ה ע"ב
לא ידון רוחי באדם שם
נח בא אתה , כי אותך ראיתי לדיק , דמ"א ע"ג
לך לך לך לך מארלך , דפ"ו ע"א
ויטמע אברהם כי נשבה אחיו דע"ד ע"ג
אני אל שדי , דמ"ו ע"ג
והקימותי בריתי , דע"ו ע"א
ונמל בשר ערלתם שם
המול ימול דע"ו ע"ב
אל תירא אברם אנכי מגן , דח"ן ע"ב
וילא מלך סדום והגמ' דמ"ג ע"א ודע"ד
תן לי הנפש שם ע"ג
כי גר יהיה זרעך , דמ"ז ע"ב
במה אדע , דמ"ו ע"ב
מה תתן לי שם ע"ג
כי את כל הארץ אשר אתה רואה דע"ו ע"ד
הנה נא ידעתי , ד"ן ע"ד
וירא אלהים עמך , דמ"ב ע"ג
והוכיח אברהם את אבימלך דמ"ד ע"ד
הנך מת על האשה , והגמ' דמ"ד ע"ד
ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית , דמ"ה ע"א
ויאמר יצחק אל אברהם אביו דמ"ה ע"ג
כי אתה ידעתי כי ירא אלהים אתה דמ"ו ע"ב
ועתה השבעה לי בא' אם תשקור , והגמ' דק"י ע"א

חיי שרה ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמ"ה ע"ג ודמ"ח ע"א
גר ותושב אנכי עמכם דמ"ו ע"ד ודמ"ז ע"א ודמ"ח ע"ב
ואלה שני אברהם אשר חי דמ"ח ע"ב
תולדות הבארות שחפר יצחק דמ"ז ע"א
מכירת הבכורה ליעקב , דמ"ח ע"ד ודמ"ט
ויספרו עבדי יצחק והגמ' דמ"ט
ויזרע יצחק בארץ ההיא , והגמ' דמ"ט ע"ב
ויצא כי יראתי כי אמרתי פן תגזול בנותיך דנ"ב ע"ד
הגידה לי מה משכורתך דמ"ד ודע"ו ע"א
הבה את אשתי , דע"ד ע"ב
וידר יעקב נדר דק"ה ע"ד
וישלח אחי יהי לך , דמ"ט ע"ד
הסירו את אלהי הנכר , דמ"ד ע"ב
ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם , דמ"ג ע"א
מי לך כל המחנה הזה , דמ"ד ע"ג
מנחה היא שלוחה דפ"ו ע"א
וישב ויראו אחיו כי אותו אהב , ד"ן ע"ב וע"ג
ויגער בו אביו שם
ויבא יוסף את דבתם שם ע"ב
ויחלום יוסף , דכ"א ע"ד
לכו ונמכרנו , דנ"א ע"ד
אבל אשמים אנחנו , דנ"ד ע"ב
כי אם זכרתני אתך , דנ"ד ע"ד
מקץ ויפתח הא' את שקו וירא כספו והגמ' דמ"ב ע"ד
ויאמרו אליו חלום חלמנו דנ"א ע"ב
הם ילאו את העיר והגמ' דנ"ד ע"ב
אבל אשמים אנחנו דנ"ד ע"ד
ויגש למה נמות לעיניך , דמ"ט ע"א

ויחי ר' בכורי אתה דנ"א ע"א
המלאך הגואל דנ"ו ע"ד ודכ"ו
ויאמר ישר' אל יוסף הנה אנכי מת , ואני נתתי לך דף כ"א ע"א וע"ב
ויאמר אנכי אעשה דנ"ו ע"א
פקד יפקד , שם
ושכבתי עם אבותי דנ"ז ע"ב
אל שדי , והגמ' שם ע"ב
ה' אלהים אשר התהלכו אבותי דנ"ז
שמות למה זה עזבתן את האיש דנ"ח ע"ב
למה משה ואהרן דח"ן ע"ב
מי ה' אשר אשמע בקולו דח"ן ודנ"ט וד"ם
ויקרא אליו מתוך הסנה דנ"ט ע"ב
למה הרעות לעם הזה , דנ"ט ע"ג וד"ם
ראה ראיתי ד"ם ע"א
הבה נתחכמה לו ד"ם ע"א
ויקם מלך חדש דס"ב ע"א
למה משה ואהרן דס"ב ע"א
ועתה לכה ואשלחך ד"קי ע"ק

וארא ולקחתי אתכם לי לעם דח"ן ע"ד
וידבר אלהים אל משה דנ"ט ע"ב וד"ם
לכן אמור לב"י אני ה' דנ"ט ע"ב
ושמי ה' דס"א ע"א
ולא שמעו אל משה שם ע"ד
והבאתי אתכם דס"א ע"ד
הוא אהרן ומשה , הם המדברים , דמ"ב ע"ב

מפתחות מהחיד של ס' פיהא

תורה פרשת וירא אלהים עמך בכל אשר אתה עושה והנתבכים דכ"ד ע"ג
ניגש כי כמוך • דל"ד ע"ד • שמואל שימה לנו מלך דל"ה ע"ב
שוטטו בחוצות ירוש' דל"ד ע"ג
ירושלמי תרומות פ"ו והוא שיש בשניה רוב דל"ו ע"ג
פ"ק דתעני' הלכה ג' תני דאם היתה חסרה נותנין לה חסרונה • דף ח' ע"א

פי' המשנה להרמב"ם

מגילה דט"ו הקורא את המגילה למפרע • וזכרים ונעשים • דל"ו ע"ב
מציעא ולא אמר לא תחסום בחסימה דט"ל ע"א
תי"ט שביעית מ"ט כל המקיים • ואיירי בלא כתיבת מעות דכ"ג ע"ב
אבות פ"ג מ"י מ"ש על רש"י דפי' אין רוח חכמים נוחה הימנו דכ"ג ע"ב
מס' תרומות פ"ו מ"ה הוי אומר לתוך של תרומה דל"ו ע"ג
מ"ק פי' בין לעורר בין להספיד דל"ו ע"ב

בבלי

שבת ד"ו ויחר אף ה' בם מהיכן ידעו מלפורה דל"ו ע"ג
פסחים דפ"ו ע"א והיית אך שמח דף ל"ו ע"א
סוכה האזרח לרבות הגרים דל"ו ע"א
ר"ה דכ"ו ע"ב מלוה בכפופין דל"ו ע"ג
יומא דט"ו כתיב לחם וכתיב עוגות דל"ו ע"ב
גיטין די"א האי שטרא פרסא • דל"ב ע"ג
סוטה פרשת דרכים הוה
קמא דק"ב בשם ריש גלותא דל"ח ע"ב
מציעא ד"ח ע"ב כ' שהיו תוכפין או שהיה א' דח"ל ע"ג
דקי"ו וסימן ויוסף הורד מצרימה • דט"ל ע"ב
סנה' המפלה יקרא דחיי • דט"ל ע"ב
דק"ח בדורותיו היה צדיק דט"ל ע"ג
שם לא נחתם גז"ד • שם שם
זבחים דקי"ו מה שמועה שמע ודברי המפ' בזה דט"ל ע"ד
תמורה דף כ"ח ע"ד
רש"י ברכות העוף מסתלק ממך דל"ו ע"ג
שבת דק"ה ויקברו אותו ביהושע כתיב דל"ו ע"ג
סוכה דמ"ח ע"א ד"ה לרבות לילי י"ט האחרון ד"מ
יומא די"ב ע"ב ד"ה מי ידעינן והלא ע"י פיים דל"ו ע"ד
מ"ק ד"ח לא יעורר אדם ולא יספוד דל"ו ע"ב
שם ד"ה אר"פ מעבה • ונתנם ונמנע דל"ו ע"ב
סנה' דט"ו ובניס חלק דט"ל ע"ב
בב"ק פרק הגוזל וחסידות בקרבו דכ"ג ע"ב

מציעא הזהב דמ"ח אין לעתם דכ"ג ע"ב
דב"ק ד"ה ירדן דל"ח ע"ד
דפ"ט ע"א ד"ה בבעל"נמר מלאכ' ודברי המפ' שם דט"ל ע"א
דק"ח ד"ה ואי לא איערומי שם ע"ב
תמורה דכ"ח ע"ב ד"ה נעבד כו' נהי כו' דט"ל ע"ד
נדה דל"ה מקום ערבות דף ל"ו ע"ד
תוס' מגילה דז"ך ע"ב לד א' ברכית דף כ"ט ע"ב
תעניות די"ב ניס ולא ניס דל"ו ע"ב
סוטה מלוה אחי כו' דל"ג ע"א
קידושין ד"ט קסים גריש דל"ו ע"ד
סנה' מלוה אחי דל"ג ע"א
יבמות דקי"ד להזהיר גדולים דל"ו ע"ד
דף ף' וליכא לאוקומי דל"ח ע"א
מציעא ד"ח ע"ב אי הכי היינו ר"י שם ע"ב
ד"ט ד"ה מוטב וי"ל דמתנה יתירה שם
דנ"ב ע"ב ד"ה אי דליכא שם ע"ד
דק"ח ע"א ד"ה ולימא ודברי הא"ה דט"ל ע"א
הרא"ש ר"ה דטו"ב ע"ב אני הוא קודם שיחטא במחשבת ע"ו דל"ו ע"ב
נדרים הרי הם קיימים ולא אמר כלום • והר"א ממיץ דל"ח ע"ב
מרדכי הג"ה בשם ראבי"א דווקא במכר • דכ"ט ע"ג

נמקי יוסף

יבמות פ"ב דמ"ט ויש לדקדק בענין שיחתו דט"ו ע"א
הר"ן מ"ק לא יעורר אדם שם את לומר לא יעורר אחרים

אסיפת זקנים

מציעא דנ"ב שבריז מקום דח"ל ע"ד
דף י"ט • אף הוא שם
שבת דקל"ה ע"ב ים יליד בית מ"ש על רא"ס והגה הורפי' דל"ו ע"ב

חידושי הלכות

גיטין די"א דהך דערכאות דהכא דל"ב ע"ב
קידושין דף פ' עמ"ש התוס' וליכא לאוקומי דל"ח ע"א
סנה' די"ט על מ"ש התוס' דמאי קושיא דפרשת דרכים הוא לכ' דל"ב ע"א
מ"ש על רא"ס אמאי הוצרכו לומר מת' כירק עשב דט"ל ע"ד
עין יהוסף בשיטתו על דף ט' דל"ח

חידושי הרשב"א

יבמות ואפי' פ' מת הביאו • דט"ו ע"ב
הריטב"א תעניות די"ט ע"ד היה נר' לכאורה רא"ס

ב תקנת ההשבון שבקושט' יע"א ותקנת ההשבון שבעיר הקדש ירושלם תוב"ב הא סם ע"ל
ג על אשה שלא נשבעה שבועת אלמנה אם יורשי הבעל יורשים כתובתה הבעלה כיון דהק"ק שהם במקום יורשיה תפוסים אינם יורשים כלום דף י"א ע"א
ד לענין בע"ח והאלמנה שתפסה למזונותיה שם
ה אם מתה הכלה תוך חופתה קודם שבא עליה מהו דף י"א עמוד ראשון

הלכות גירושין

א על אשה רעה רבת המהומה יותר מנרון מהרא"ש ח"א סי' מ"א שנתנו לבעלה רבות ליקח אשה אחרת כפי הסכמת הקהל' ובפרט מהרא"ב סי' נ"ב ואח"כ אסרה על עצמו בקונס וש"ח שלא להזדקק לה מחמת שהיא שנואת הלב אם יכול לגרשה בע"כ ואם עובר בלאו דלא יגרע הבעלה דאינו עובר דף ט' ע"ב ושם הסכמת מהרי"אל ז"ל ע"ז וענין הסכמתא שם

ה' גיטין

א אם לא מסר המוכר לבעל הקלף ע"ם . ואם הוציא לחוץ אות ה' ואם אינן נוגעין היודין שעל האלפין ושאר דינים די"א ע"ג
ב על מי שהיינו שמו מחמת חולי ולא נקבע אותו השם כי אם ב' וג"פ ע"ם . ושם סולטאנה דכתבו בשין . וענין גט ש"מ שם
ג על מי שנקרא בב' שמות כגון ר' ש' היאך יכתבו שם ע"ד
ד על אשה שקראו לה מירא והעולם יש קורין לה מירו ויש קורין לה מירולא שם
ה בגט שלמה ן' שלום לאשתו זהרא בגט זמן ע"ם שם שם
ו בגט שבתי ן' מנחם לאשתו מזכבול בת אב רהם והעד היה אברהם ושלא שמו . ושם לעפ"י שנק' חייס מ"מ לא בתבוהו בגט יען אין מי שיודע בשם זה כי אם בני ביתו ע"ם די"ב ע"א
ז' גט משה ן' אוריאל לאשתו מרים בת דוד . וגט יצחק ן' שמואל לאשתו שמחה בת אהרן . וגט בנימין לאשתו חנה וכתבו בנימין מלא יען כן היה כתוב בכתובה . ושם יהודה שנק' בעת המילה לא נכתב כלל יען נהתקע הכל וכל וכתבו בנימין ן' פי' דמתקרי פ' המכונה בכור לחנה המכוני' מירקאדה בת יצחק שם די"ב ע"א . ושם בגט נחמו דאיתקרי ישועה ן' יוסף לאשתו ריקא דמתקריא מסעודה בת יוסף ע"ם הטעם
ח על ענין העד שהיה נק' כשם המגרש וטעה בשלום ע"ם
ט על מי ששלח גט לאשתו בעיר אחרת ונפסל ושוב שלח שלוחין לכתוב לה גט ויתנוהו בידה כילד יעשה די"ב ע"ב
י בשם גודיכא דכותבין ביוד אחד וכב"ף ע"ם די"ג ע"ב
יא סדר הגט ע"י שליח די"ג ע"ג
יב סדר גט מומר ע"י שליח דף מ' ע"א

ה' יבום וחליצה

א לענין כריכת הרצועות אי צריכין להיות מכסים על הבשר . והעיקר כמנהג שאלוניקי יע"א מבחוץ די"ח ע"א
ב לענין יבם אטר רגל באיזה אופן יהיה החליצה . ואם חללו מיובב שם ע"ב

חשן המשפט ה' עדות

א אם הפקידים והגזברים נוגעים בדבר ההקדש דף ל"ה ע"ל

הלכות מלוה ולוה

א קלת דינים דשייכי לכתובה ובע"ח וב"ח מאוחר שקדם וגבה דל"ב ע"א
ב אם המעות או מאי דאתי מחמתייהו בענין . שם
ג לענין בע"ח אי גובה ממתנת ש"מ דמ"א ע"א

ה' מכירה ואונאה

א המוכר שטר עסקא אי סגי בכתיבה ומסירה דמ"א ע"א
ב מי שמכר בשר בחזקת כשרה ונמצאת טריפה דכ"ג ע"ב

ה' חזקות

מנהג עה"ק ירוש' לענין חזקות היכא דאגים מב"הב דל"ב ע"ד

ה' תקנות והסכמות ומסים

א על עיר שעשו הסכמה שכל העוקר דירתו יפרע רביע המס ועקר דירתו לשכון כבוד בעה"ק ויהי בדרך נת נפשיה נחשב כאילו היה דר בירוש' דכ"ד ע"ל
ב על הסכמה שעשו עה"ק ירוש' תובב"א שכל המסתחרים פעה"ק שיתן ג' לק' מהסחורה שמביא מח"ל וכן הכ' אטורים ג"כ חייבים דכ"ד ע"ל

ה' הרשאה ושילוחין

א בעל בנכסי אשתו אם צריך שיתן הרשאה גם הוא דף כ"ד ע"ל
ב המרשה דינר לחבירו וכדי לבודקו ככלו ונשבר הדינר פטור דכ"ח ע"ב

ה' שותפין

א להרב מוהרח"א נר"ו ר"ום שהיו שותפין ור' הלוה לשר הטבחי' סך גדול עלום ורב מה שאין דרך התגרים לעבות כן פושע הוי ושאר השותפין פטורים . וכ"ש אם התרו בו ואפי' שתקו השותפין כיון דלא הודו לו בפי' פטורים ואם השותף משתעבד במה שלוה השותף . ע"ם דכ"ה ע"א

ה' מכירה ובכורה

א על אשה שמכרה חלק ירושתה בעד סך מה שקבל' ושוב נודע שנתנו לה מעט מלבד אין מכירתה כלום ואפי' יש כאן שבועה . גם לענין חלק בכורה חייבים לתת לה אף עפ"י שחלקה כבשוט שם

ה' שכירות

א לענין בעל קטטה ומריבה דיכול להוציאו דכ"ח ע"ב
ב מי שנתן פיי לחברו על ביתו לא קנה אלא כנגד מטותיו ויכול לחזור בו דף כ"ג ע"א

ה' נזקין

א על מי שחשב לתקן איזה תיקון לצורך הכולל ואירע קלקול ע"ז אי פורע מכיסו או לא דף מ"א ע"ל

ה' מוסר

א על ר' שהגזים למסור לש' והלך וקרא למסרת השר וגכנסו מתווכי שלום ונתפשו כולם אם חייב ר' או לא דף כ"ג ע"א

יב קבלת עדו' מטבחי קושט"א שהיו בע"הק ירוש' שהעידו שמעולם לא נהגו למעך אפי' בכבשי' זולתי בבהמ' גסה שם ע"ד
יג לענין גוי שבלה גבינו' מח"ל ע"י יש' והיש' לא כתב שהוא כשר. דמ"א ע"א ושם ע"ג. על הגבינו' שנתייחדו ביד גוי
יד מקילות בסתימת הצנורות ע"י כלי דכ"ד ע"ד

ה' רבית

א על מי שקבל עליו אחריו' מנכסי אביהם ובעבור זה נתן לו אחיו כך וכך אי הוי זה רבית או לא דף כ"ח ע"ב
ב אם מותר להלוות לחברו זהוב שוה כאן ר"י אתיכות כדי שיתן לו בעיר אחרת זהוב זה עצמו ושם שוה רי"ב אתיכו' וכל כיוצא בזה. דף כ"ט ע"א שייך לה' מתנה
ג על אשה אחת שהקדישה כך וכך ובעבור טובת הנאה נתחייבו לה גזברי ההקדש לתת לה סך כך מידי שנה בשנה ושלא ליקח ממנה דמי קבורה. ולתת ליורשיה פ' כך וכך לא הוי רבית. ואע"ג דכתוב בשטר ליורשיה פ' ומתו אותו פ' עכ"ז שאר היורשין יורשין כח שט"ז כיון דאיכא אומדנות ועדות דמ"ש בשטר זה האי לישנא הוא לש"ט יע"ש דף נ"א ע"א. על מה שנותנין בע"הק ירוש' מעות לחביריהם ע"מ שיתנם המורשים שלהם בשאלוניקי דמ"א ע"א
ד על נוסח שטר עסקא מהגו"ר דכ"ה ע"א

ה' נדרים והסכמות

א על מה שהסכימו פע"הק ירוש' שלא לקבל שום יחיד מח"ל שיבא להשתקע שם פחות מן ס' שנה דיש לבטלה כיון שעיקר הסיבה היתה שקר. ועוד שהיה מתהוה מזה עול רעה חולה מא"ה. ועוד שלא היו יכולין להעמידה אפי' ע"י ממון שם דף נ' ע"ד ודף מ"א ע"א

ה' נזירות

א על איש שוטה שאמר בשעה שהיה מיושב מעט בדעתו שאבון נזיר כשמואל הנביא מהיין יען השתיה מבזה אותי. ואח"כ מלאוהו שותה יין. ואמר שלא היה זוכר ועוד שלא כיון אלא שלא יתבזה דף כ"א ע"א

ה' צדקה

א ממשכנין על הצדקה אפילו ליכנס לביתו של נותן הצדקה וליקח ממנו המשכון דף כ"א ע"ב
ב ענין השיעורין של זוז ודינר וכיוצא. דף א"ך ע"ג

ה' מעשר

א לענין המע"ן אשר הוא שותף עם הגוי בהוצאת השומשמין ובהוצאת הטחינה ובהוצאת השמן. דכ"א ע"ד
ב לענין מעשם הזתים והתורמוסים שם שם

ה' שמיטה וכלאים

א על ענין הבוטנג' והבוטנים שתופרין אותן בחוטי פשתן ואח"כ תופרין אותן בחוטי צמר. דמ"א ע"א
ב ענין פרוזבול אי בעינן דוקא דיינים ואם אינו בעיר. דף נ"ך ע"א

ה' נידוי

א מי שאמר שיהא בחרם מפי ב"ד של מעלה ומפי ב"ד של מטה אם יעשה דבר פ' ועכשיו מתחרט פן יכשל בדבר יש לו התרה ע"י עשרה שמנין הלכות יעש"ב דף א' ע"א

ה' ס"ת

א על סופר שטעה והשמיט בע"ב השמאלי שיטה א' ומחקה וכתב ב' שיטות מכתיבה דקה. ועכ"ז נראה בעמוד זה שיטה אחת יתירה על שכנגדה בדיעבד הס"ת כשר ד"א ע"ג
ב ס"ת שנמצא איזה תיקון או הגה"ה דיש לחוש שמא היה פיסול דאין לו תקנה ותקנו הסופר יש לומר העמד סופר על חזקתו. דף ה' ע"ב
ג על הטעי"ן שהם בחסרות החרטום וכן הנונין שהי"ל מתב כמין גימ"ל וכן היודין שהי"ל קוץ למעלה גם הכפין הפשוטות היו כמין דלתין ואותיות מלופלפות ואותיות מנוזרקות ואותיות עקומות ואותיו' תלויות עיין בפני' תיקונם מה הוא דף ח' ע"ב

ה' אבלות

א מי שקנה הגאבילה למכור בשר ואירע לו אבל אסור למכור בשר אפי' ע"י אחר כיון שכבר הוציא דמי הגאבילה. דל"ה ע"ב
ב אם יכולין לאכול בחופה האבלים על א"וא שם ע"ד
ג אבל שהוא אבי הבן יש להעלותו לס"ת כיון שהמנהג קבוע כן בע"הק ירוש' תוב"ב להעלות לאבי הבן לס"ת דל"ה ע"ד
ד מת ביום א' של ר"ה אם עולה לו דל"ו ע"א
ה לענין הבראה בח"המ שם
ו על מי שקנה אבן למצבה ע"מ ליפותה ושוב נמצאת כעור' אם יכול ליהנות ממנה המוכר כיון דלפי דעתו לא היה התנאי כן ע"ש דל"ו ע"א
ז אם מותר להוציא העצמות ולקוברם במקום אחר מפני הגשמים ששטפו קצת קברים. דמותר והדרבא מצוה הוא. אך יקחו העצמות. וגם האדמה אשר הם עליה. דל"ו ע"ב

אבן העזר ה' עיגונה

א על ר' שהעיד בשם ש' שנשבע לו שפ' נטרף בספינה פ' והוא ניצול בספינה קטנה. והנה הוצרכו לברר הדבר ע"י ב"ד שבקנדייא ויען נתאחר הענין נתוועדו קצת חכמים והתירוה ואח"כ בא כתב ב"ד משם ושינה העדות העד הא' לכתחלה לא תנשא ואע"פי שהתירוה לינשא. די"ל ע"ב ושוב בא עדות אחר אע"פי שהיו קצת מכחישין התירוה ע"ש
ב על מי שאמר ליצר' הפסול לעדו' על אשה אחת שלא יצא לה דין שתנשא. ועכה ואמר אני ראיתי אותו אי הוימנ"ת או לא דט"ו ע"ד

ה' קידושין

א אם כבר בירך בשעת אירוסין אם חוזרין לברך פ"ב דף ט' ע"א
ב כיצד יעשה אם רוצה הבעל שתפטרנו מעונה דף י' ע"ב

הלכות כתובות

א אם אחר מיתת הבעל הניח בנים והיו' לבנים בע"ח וממתנ הבנים קודם פריעת הכתובה ע"ש דף ינ"ך ע"ב

אורח חיים ה' ס"ת

א אם הפרשות מחוברות איזה מהם עדיף לחברם אם הג' או הל' כמנהג העולם דף ה' ע"ב
ב מנהג עה"ק ירוש' להפטיר בר"ח אב שמעו דף א' ע"ב

ה' ברכות

א לענין ברכת האורז חילוקי דינים ע"א דף ב' ע"ב
ב על המינטה רומאנה מברך בנ"ב שם ע"ב
ג על ברכת הטוב והמטיב אם בא אדם א' לבקר לחברו ומצאו אוכל ושותה ושלח להביא מביתו כלי יין אם צריך לברך ברכת היין והטוב והמטיב או לא ע"ש חי' דינים דף ב' ע"ב
ד על ענין ברכת החמה שיש לברכה בשם ומלכות ד"ג ע"ב

ה' שבת

א על ענין הקאו"י דאסור לשתות בשבת מחנות הגוי דנעשה הרוב בשביל ישראל דף ג' ע"ג
וגם יש ט"ס חייב לכל אדם ל"ל חי
ב על ענין הקשר וע"ז אמו' אלא יעשה קשר ועניבה ד"ג ע"ב
ג על מי ששכח להפריש ת"ומ היאך יעשה בשבת ד' ג' ע"ד
ד על מי ששכח להפריש חלה מן המצות שכבר נחלקו לרבי' ולא היה אפשר להביאם במקו' א' יפריש שלא מן המוקף ע"א דף ד' ע"ב
ה ע"ד טלטול השעה אם מותר לטלטלו כשהיא ערוכה הראה פנים להתיר והביא ת' מהריק"ש כ"י דף ד' ע"ב
ו על מי שקבץ עם הגוי להביא לו כ"כ נודות מים אע"פי שמביא בשבת מותר דף ד' ע"ד
ז אם אין לו לקידוש אלא יין שאינו מצוגר אם יש איזה תיקון דף ד' ע"ד
ח אם נשים חייבות בהבדלה מן התורה ואם כו' דף ד' ע"ד
ט אסור לשתות מי רגלים בשבת דמ"א ע"ב
י אם מותר להחליף בגד הפ ונטאגילה בשבת דף מ"א ע"ג
יא על ענין בין השמשות לענין מילה דף ג' ע"ב
יב לענין מת בשבת קצת ליוני דינים דף מ' ע"ד

ה' עירוב

א שצריך לקנות העיר מחדש בשמת המלך וקם אחר תחתיו דף ה' ע"ב
ב לענין משרת האודה לענין עירוב ע"ש

ה' פסח

א על קמח ששפק שמצאו תוך הפסח נקב עכבר יש להתיר מס"ם דף ה' ע"ב
ב מי שבא לו תוך פסח מח"ה תיבה מליאה קונפיטים וכיוצא שאין ספק שיש בו ליש"שטין יש להתיר מס"ם דף ה' ע"ב
ג על מצה שאינה אפוייה שנדבקה במצה אפוייה ונתערבו' באחרות בע"פ מותרות באכילה מס"ם דף ו' ע"ד
ד הלא עיסה במי פירות שאינן מז' משקין אינה חייבת בחלה ד"ו
טלמון שנושא אלמנה אם חל ל"ד בשבת מותר ליבא יום ל"ג דוקא ביום דב"ך ע"ב

ה' תענית וט"ב

א על ענין רעש ומפולת אם גוזרין תענית דף ו' ע"א
ב עצירת גשמים שגזרו ב' וה' וב' אחר ר"ח כסליו ופסקו אח"כ מלגזור עוד ג' תעניות אמצעיות יען היה חל תענית ג' בחנוכה אם אח"כ יגזרו ג' תעניות אמצעיות או הז' תעניו' דף ו' ע"א
ג אם בשאלת המטר ירדו גשמים ועברו מ' יום ולא ירדו מתענין כפי הסדר דף ז' ע"ב
ד אם כשהגיע י"ז בתמוז ביום ב' ולא התחילו היחידים עד ב"ך היאך יעשו דף ז' ע"ד
ה למהר"י מולכו ז"ל עברו אלו ולא נעמו אם חייבי' לגזור מיד ביום ב' הא' או יכול לדחותם ואם לא גזרו אם חל התענית מתילא דף ח' ע"ב
ו דהחתן חייב ללוש ד' לימות דף מ"א ע"ב
ז על ענין השחיט' ביום ט"ב מנהג עה"ק ירוש' בזה ד"ט ע"ד
ח דאסור ליסא אשה אפי' בר"ח אב שם

ה' ראש השנה

א שנוהגין בעה"ק ירוש' ת"ו לחלק בק"ק חתיכות אתרוג כדי לברך שהחיינו אם לקטן ישר' מה דינו דף מ"א ע"ד

ה' פורים

א אם חל י"ן אדר בא' בשבת שאין לו' בו תחנוני' ד"א ע"ב
ב אם חל פורים בשבת אימתי יעשו הסעודה וענין קריאת המגילה לנשים. דף ח' ע"ד

י"ד הלכות מאכלות אסורות

א לענין תולעים שנמצאו בבשר שהתליע ד' י"ט
ב כבד שנמלח ואח"כ בשלוהו דף י"ט ע"ג וגם אם מלחו הכבד ע"ג הבשר דבדיעבד כשר אח"כ הונח הבשר והכבד היה למעלה
ג לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח שם ע"ד
ד אם מלחו בשר שנמלח והונח עם בשר שלא נמלח שם ע"ד ד"ך ע"א
ה חריצי גבינה כתובים כשר ע"י סכין והמשקל והמנין מדוקדק כשר דף ך' ע"א
ו מוכרי המינודום ומוכרי המתנות מקום קביעותם הייני הקופה דף ך' ע"א
ז ניטל המרה ותורים ובני יונה שאין להם מרה דף ך' ע"א
ח מעשה שנמצא תוך טילה בין שומן הטאבאיזה עלם דק כצורת אדם ראש ארוך וב' זרועות ארוכות פשוטות וב' רגלים ארוכות ולא נודע מהיכן נתהוה לה זה כשרה כיון דלא נמצא רעותא בשום מקום דף ך' ע"ב
ט ספק טריפה בטריפות דרבנן שנתערב במקו' קביעותו והענין היה בשלפוחית שנמצאת בעורו והוא ס"אם היה המות מכסה או לא. ונתערבו במקולין ולקחום משם והוליכום לחנות ונתערבו עם אחרות כשרות. שם ע"ד
י ענין ס"ס במידי דאיסורא דאורייתא. וגם אי אמרינן ס"ס בהוראות מרן שם
יא כולייא ובה שלפוחית של מים ומראה השלפוחי' שחורה והיא גדולה ונמצאו מים זכים והיה שינוי בלובן טריפה. שם ע"ד

לוח הטעיות מספר פאה ח"ג

דף	עמוד	שיטה	
גס	גס	ל"ב	והטעס צ"ל והטעה
גס	גס	מ"ט	כדוקה צ"ל דוקא
גס	גס	ז'	גבי בידה צ"ל גבי דידה
ע"ל	א'	ט"ז	דף ט"ו צ"ל דף ט"ב
גס	גס	כ"ו	אינו במשמע צ"ל אינו כמשמעו ׃
גס	גס	ל"ד	דהוי חזקיה צ"ל דהוא חזקיה
גס	גס	מ"ב	הכי אונס צ"ל הכי אינס
גס	ב'	ז'	צ"ל אפי' צ"ל ר"ל אפי
גס	גס	כ"ה	דהא מיהא נקרא צ"ל דהא מיהא נקרא ׃
גס	גס	כ"ח	המדרש כי צ"ל המדרש היינו כי ׃
גס	גס	כ"ט	ידו הרי הרי טעות הוא וצ"ל ידו היינו ׃
גס	גס	ל"ג	והוא שוגה צ"ל והוא שגה
גס	ג'	ז'	לתנות צ"ל לשנות
גס	ד'	י"ב	דלא אחיר צ"ל דלא אחיך
גס	גס	כ"ה	אין אנו צ"ל אין אין אנו
ע"ה	א'	ב'	שכבר ומשום צ"ל שכבר מת ומשום
גס	גס	מ'	אבל במור צ"ל אבל במוכר
גס	גס	מ"ז	דף כ"ד צ"ל דף כ"ג
גס	גס	ז'	דספי הו"ל צ"ל דטפי הו"ל
גס	ב'	י"ד	היינו לאפוקי צ"ל דדיינו לאפוקי ׃
גס	גס	ט"ז	כל זה צ"ל דלזה כיון
גס	גס	ס"ו	דהכת נראה צ"ל דהכא נראה ׃
גס	גס	כ"ז	דף ס"ה צ"ל ס"א

דף	עמוד	שיטה	
גס	גס	מ"ט	משום שביה צ"ל משעת שביה ׃
גס	ד'	ג'	ה' להורות צ"ל היינו להורות
גס	גס	ד'	דהכא ודאי צ"ל דרבא ודאי
גס	גס	ה'	מ' דתי' צ"ל מדכתיב ׃
גס	גס	כ"ו	בין בדבריו צ"ל אין בדבריו
ע"ו	ב'	ח'	ולע"ד כ"ל צ"ל ולע"ד ר"ל
גס	גס	ט'	בש"מ צ"ל כש"מ ׃
גס	גס	י"ד	סי' ג"ו צ"ל ס"י ר"ו
גס	גס	כ"ז	מעשה תכף צ"ל מעשה כתף
גס	גס	ל'	סי' קכ"ט צ"ל סברת הרי"ט ׃
גס	גס	ל"ד	מניס ואפי' צ"ל מניס ואפי' דקאמ' ותני עלה כו' נראה דהיינו נמי בב' מיניס
גס	גס	מ"א	בלבניס צ"ל בלבשיס
גס	גס	מ"ג	דהיינו צ"ל היינו לבניס ובנות צ"ל לבשיס ׃
גס	גס	מ"ד	דפי' צ"ל אפי' ׃
גס	ג'	א'	בשהיה צ"ל כשהיא
גס	גס	ב'	אפי' צ"ל דאפי'
גס	גס	ד'	א"כ נמלא ככ"ל
גס	גס	י"ד	לגרוס ר"ל ככ"ל
ע"ו	ג'	כ"ב	מה שעשיתי צ"ל מה שעשית ׃
גס	ל'	כ"ב	מומס טהוריס צ"ל מומס הס טהוריס
גס	גס	כ"ד	כל כל תיבת כל מיותר
ע"ז	א'	כ"ג	קאמינא צ"ל אמינא

לוח הטעיות מספר פאה ח"ג

דף	עמוד	שיטה	
כ"ז	ב'	י"ח	דהרמב"ם פליג צ"ל דהרמב"ן פליג
שם	שם	י"ט	הרמב"ן קשה צ"ל הרמב"ם
שם	שם	כ"א	הרב המבי"ט צ"ל דברי המבי"ט
שם	שם	ל"ב	זוכה יכול צ"ל זוכה בו יכול
שם	שם	מ"ז	הוה אמינא טעות הוא וצ"ל הא לאו הכי האחד יפרע כו'
שם	שם	מ"ד	ד"ה אות צ"ל כ"ה אות
שם	שם	נ"א	לומר הה צ"ל לומר מה
שם	שם	נ"ו	במקום דאיכא צ"ל במקום שאירע דאיכא
שם	ד'	ג'	ה"פ המקבל צ"ל דפ' המקבל
שם	שם	ד'	רק דשתם צ"ל רק כיון דשתם
שם	שם	ו'	א"ל דדינה צ"ל א"ל דריגא
שם	שם	ז'	שלא יבא לידי פסידא צ"ל שלא יבא פסידא
שם	שם	כ"ה	כי כשאחר צ"ל כן כשאחר
שם	שם	כ"ב	חלק ח"מ צ"ל חלק ח"מ סי' ז"ן
ס"ג	א'	ג'	דין מי צ"ל דין י"ב מי
שם	שם	ד'	דין ג' צ"ל דין ד'
שם	שם	מ"ח	להרמב"ן הכריחו צ"ל להרמב"ן הרי דחו
שם	ב'	י"א	היינו רש"י צ"ל היינו לשיט' רש"י
שם	שם	כ"ד	דף כמ"ד צ"ל קמ"ד
שם	שם	נ"ז	לוקא דלנפילה צ"ל דוקא טעמא דלנפילה
שם	ג'	ל"ד	וכמ"ש לא צ"ל וכמ"ש דאדרבא לא
שם	ד'	ה'	דף קע"ב צ"ל דף קע"ג
ס"ד	א'	ד'	קאמר דאי צ"ל קאמר האי
שם	ב'	י"ב	דהיינו קרקעות צ"ל דהיינו כגון קרקעות
שם	שם	מ"ב	דכשמת צ"ל דכשמתחייבים
שם	שם	ג'	דהרשב"א צ"ל כהרשב"א
שם	שם	ה'	דכל ערבותו צ"ל דלא ערבותו
שם	שם	כ"א	לא יתערב כצ"ל
שם	ד'	א'	דלא חר צ"ל דלאחר
שם	שם	ט"ו	שהיה צ"ל שהם
שם	שם	ז'	בב"י צ"ל בבבא בתרא
ס"ה	א'	מ"ט	מדינה לדינה צ"ל במה צ"ל לפי מה
שם	ב'	נ"ב	ביין צ"ל בין
שם	שם	מ"ב	דלה להוי צ"ל דלא לבעי ליה
שם	ג'	א'	בב"י צ"ל בב"ב
שם	שם	ל"א	לדעת מן צ"ל לדעת מרן
שם	ד'	ח"י	הגהת ב"י צ"ל הגהת הטור
שם	שם	כ"ו	והפרש בין צ"ל והפרש שיש בין
שם	שם	ל"ד	דנאמר מזכרים כו' צ"ל דנאמר דהיל"ל מזכרים
ס"ו	א'	ח'	פרק י"ג צ"ל פרק י"ז
שם	שם	כ"ד	וראי דאמרינן צ"ל דאמרינן וראי
שם	שם	כ"ט	דבר אחר צ"ל דבר אחד
שם	שם	מ"ב	אי דתלי כצ"ל
שם	ב'	ג'	שאינן יורשו צ"ל שאינם יורשין
שם	שם	כ"ט	לאו הלי צ"ל לאו הכי
שם	שם	ל'	גבי ריבה לא כו' כצ"ל
שם	ג'	כ"ג	שלמד צ"ל כשאמר
שם	ד'	מ"ד	כן ופלוני צ"ל הן כשאמר ופ'

דף	עמוד	שיטה	
שם	שם	מ"ו	אם כן צ"ל א"כ
ס"ז	א'	מ"א	אם צ"ל אני מנחיל
שם	ב'	י"ד	שכתב צ"ל שנהג
שם	שם	ל"א	בועניי צ"ל בענין
שם	ג'	ט'	דנראה צ"ל דרא"ה
שם	שם	ל"א	תיבת בו מיותרת
שם	שם	נ"ג	אפי' בחלוק כצ"ל
שם	ד'	ט'	כתב ז"ל דמ"ש כצ"ל
שם	שם	כ"ו	דיש לקרותו כצ"ל
שם	שם	ל"ז	דומה כל צ"ל דומה להתם כל
ס"ח	א'	ג'	דכל כל צ"ל הכל בעד
שם	שם	ח'	שאפי' גבי צ"ל שאם אבי הבן
שם	שם	ל"ג	השירה צ"ל השורה
שם	ב'	ל"א	והיכי צ"ל והרי
שם	ג'	מ"ג	ק"ז צ"ל ה"ו
שם	שם	כ"א	שימשנו צ"ל שישמשנו
שם	ד'	ט"ז	ע"כ צ"ל ע"ב
שם	שם	נ"ד	תיבות הרא"ש ז"ל מיותרות
שם	שם	נ"ו	וכתב דרבי צ"ל וכתב הרא"ש ז"ל
ס"ט	א'	כ"ה	סי' ס"א צ"ל סי' ס"ז
שם	ב'	ו'	סי' ס"ז צ"ל ע"ז
שם	שם	כ"ד	לו מת בעירו כצ"ל
שם	שם	כ"ו	שליח להוריע חזקת כצ"ל
שם	שם	ז'	בכרן צ"ל בארץ
שם	שם	נ"ה	ור"כ הספרו צ"ל ור"ג דספרה לאמו
שם	ג'	י"ג	עושין לא צ"ל עושין לה
שם	שם	י"ד	דידה צ"ל לידיה
שם	שם	כ"ט	וכ"כ צ"ל ור"ג
שם	שם	כ"ו	גודל הכל צ"ל גודל ההספד הכל
שם	ד'	ו'	דף כ"ה צ"ל דף כ"א
ע"א	ג'	מ"ד	ת"ש צ"ל מ"ש
ע"ב	א'	ב'	ופ"ק צ"ל ופ"ך
שם	ב'	י"ב	וכל צ"ל ור"ל שמת
שם	שם	כ"ב	וא"א צ"ל וא"כ אי איפשר
שם	שם	כ"ז	כמ"ש במתני' צ"ל דמ"ש במתני'
שם	שם	ל"ב	כמ"ש צ"ל דמ"ש
שם	שם	מ'	כי צ"ג צ"ל כי כ"ג
שם	ג'	י"ב	גמורה רק צ"ל גמורים רק
שם	שם	י"א	לאו י"ל צ"ל לאו הכי י"ל
שם	שם	כ'	נמי דהוי צ"ל נמי דמודה דהוי
שם	שם	כ"א	לר"א דיש צ"ל לרבא ור"א דיש
שם	שם	כ"ו	עמוד ראשון צ"ל תוספות
שם	שם	ל'	הש"ם משום צ"ל הש"ס היא משום
שם	שם	ל"ו	מחלקו תם צ"ל כל מחלוקתם
ע"ג	א'	ז'	היינו לשרים צ"ל היינו השרים
שם	שם	כ"ג	ושם כו' צ"ל ושר כו'
שם	ב'	ה'	להלוהו צ"ל בין הלוהו
שם	שם	מ"ג	ומונה צ"ל ומודה
שם	ג'	ז'	דקסבר צ"ל דקרובה
שם	שם	ל"ה	שנקרא כן צ"ל שנקרא בן
שם	שם	ל"א	באיזה צ"ל בשם זה
שם	שם	מ"ה	בין בינו צ"ל בין בלאחין
שם	שם	מ"ט	דהמפטמת צ"ל דמתפטמת
שם	ד'	י"ב	דלא לשרי צ"ל דלא לשהי לה
שם	שם	ל'	בתירוץ צ"ל דתירוץ

דף	עמוד	שיטה	
שם	ד'	נ'	שכך נתפשט צ"ל שכך כותב נתפשט .
שם	שם	מ'	כמו הוכחה צ"ל כמה הוראה
שם	שם	מ"ז	שתשמטנה שביעית צ"ל שלא תשמטני בשביעית .
שם	שם	מ"ט	שתשמטנו שביעית והנה צ"ל שלא תשמטני בשביעית והכא
מ"ח	א'	ד'	דהכה צ"ל דהיכא .
שם	שם	מ"ו	שאי לך צ"ל שאין לך .
שם	שם	ג"ן	שער מ"א צ"ל שער מ"ה .
שם	ב'	ל"ב	עבד כהן צ"ל עבד ככהן
שם	שם	מ"ו	סיליקהוהו צ"ל שלא סיליקוהו
שם	שם	מ"ט	דאם עבודת צ"ל דאם עבד
שם	שם	כ"ב	יותר בנדים צ"ל יתר בגדים
שם	ג'	ג'	ורבינו ז"ל צ"ל דרבינו ז"ל .
שם	שם	כ"ד	וה"ר דח"ה צ"ל והק' הח"ה
שם	שם	ל'	שעבד צ"ל שעבר .
שם	שם	ל"ב	אבל פרנס צ"ל אבל גבי פרנס .
שם	שם	כ"ב	אם שניהם צ"ל או שניהם
שם	ד'	ג'	בכוות צ"ל בכונת .
שם	שם	ו'	ואינו כענין צ"ל ואינו בענין .
שם	שם	ח'	וגם עמ"ש צ"ל וגם מ"ש
שם	שם	י"ח	פ"ב צ"ל פ"ג .
שם	שם	ל"ז	דמ"ש רע"ס צ"ל כמ"ש רע"ס
נ"ח	ד'	מ"ב	היינו דינו צ"ל היינו בינו
שם	שם	מ"ה	ככהן גדול המשמש צ"ל בכ"ג דמשמש .
מ"ט	א'	ט'	אלאמה כו' עד תיבת המשנה שבשיטה י"א הוא מיותר .
שם	שם	מ"ג	בהוריות דף י"ב במגילה צ"ל דבהוריות דף י"ב ובמגילה .
שם	שם	ג"ן	והשני עובד צ"ל והשני עובר
שם	ב'	ט'	הכהן גדגל צ"ל הכהן גדול
שם	שם	מ"ג ומ"ד	ע"ב צ"ל ע"ג ממ"ש עובר צ"ל ממ"ש עובד .
שם	שם	מ"ט	מרן בד"מ צ"ל מרן בכ"מ דרבינן פירש צ"ל דרבינו פסק .
שם	שם	נ"ד	דטובר וכן צ"ל דעובד וכן
שם	ג'	ד'	לזה משמע צ"ל לזה משמש .
שם	שם	ט"ו	אומר חגר צ"ל אומר ג"כ חגר .
שם	שם	מ"ט	שלא יאחר כחדין צ"ל שלא יאחר פירורין .
שם	ד'	י"ג	אשר רקים צ"ל אשר נקנים .
שם	שם	ל"ב	ניכר לאין צ"ל ניכר לעין .
שם	שם	מ"ז	כמקור המקוה צ"ל במקוה כשתפסק
ן'	א'	יו"ד	להו דאורייתא צ"ל להו דהוי דאורייתא
שם	שם	י"ב	כפי' ר"ש ואם צ"ל כפי' ר"ש דלא כפי' רבינו וכפי' הר"אש .
שם	שם	מ"א	במקום אחר צ"ל במקום אחד .
שם	ב'	ד'	שם פ"ד צ"ל שם דף פ"ד
שם	שם	כ"ח	ועיגן מ"ה צ"ל ועיין מ"ש .
שם	שם	מ"א	ונמלא כדי צ"ל ומלא כדי .
שם	ג'	ב'	לגופיה דעדים צ"ל לגופיה לעדיה .
שם	שם	ז'	וכמיניה צ"ל ורמינהי .
שם	שם	ל"א	למורש הרי צ"ל למדרש הכי
נ"ג	א'	ז'	יען שכירות צ"ל יען דשכירות

דף	עמוד	שיטה	
שם	ב'	כ"ג	הו"ל גנבה צ"ל הו"ל כגנבה
שם	ד'	ך'	שהיה אונס צ"ל שאירע אונס
שם	שם	ל"ב	ומלאו מאד צ"ל ומאד מאד
כ"ג	א'	כ"א	תירץ יהיה צ"ל תירץ אמר יהיה
שם	שם	מ"ג	לקיים כו' סתם צ"ל לקייס כו' מדכתב קנה סתם .
שם	שם	כ"ד	אמרינן דכי צ"ל אמרינן דכי
שם	שם	כ"ה	מכח שבועתו צ"ל מחמת שבועתו
כ"ד	א'	ד'	כמ"ש הש"ם צ"ל במ"ש הש"ם .
שם	שם	ז'	אם כן צ"ל אי כמי
שם	שם	כ"ז	כמו פוטל צ"ל כדין פועל .
שם	שם	ל"ג	יתחלקו צ"ל יחלוקו
שם	שם	כ"א	נראה דלא צ"ל נראה בהדיא דלא
שם	ב'	טו"ב	ישתנה במזל צ"ל ישתנה המזל .
שם	ג'	מ"ו	לית ליה צ"ל אית ליה .
שם	ד'	ך'	נקטו קבלן צ"ל דוקא קבלן
כ"ה	א'	ל'	שם כהרוב צ"ל שם דהרוב
שם	שם	כ"ד	אות ר"ה כו' צ"ל אוב ר"ה ור"ו
שם	שם	כ"ה	מנהג כזה צ"ל מנהג בזה .
שם	ב'	ח'	והכנ"הג רדב"ז צ"ל והכנ"הג נראה דכסברת מהרש"ח כו' .
שם	שם	ל"ו	הלא תפרעו צ"ל הלז תפרעו
שם	שם	מ"ב	ומהטילה צ"ל ולהטילה
שם	ג'	י"ט	שלוחים דראובן בכל דבר וכיון דעדיין לא חלקו מחוייבים לשלם לו תחילה ואחר כך יחלקו בניהם אמנם כו' כצ"ל .
שם	שם	ל'	הרמב"ן ז"ל צ"ל הרמב"ם ז"ל
שם	ב'	ה'	אחד חכיו צ"ל אחד אלא חכיו .
שם	שם	כ"ז	התותפות צ"ל השותפות
שם	שם	מ"א	דמ"ח צ"ל דקמ"ח
כ"ו	א'	ה'	הרמב"ן ז"ל צ"ל הרמב"ם ז"ל .
שם	שם	י"ב	מסקנת הרמב"ן צ"ל מסקנת הרמב"ם וכן בסי' מ' .
שם	שם	מ"ג	בתחילת צ"ל בתחילה
שם	שם	כ"ן	או השני צ"ל או שניים .
כ"ז	ב'	ט'	על דברי צ"ל בדברי הר"מ
שם	שם	י"א	דהרמב"ס ז"ל לסברת צ"ל דהרמב"ס מודה לסברת .
שם	שם	ט"ז	אמאי כתב צ"ל אמאי הטור כתב
שם	שם	ך'	כאלי לבד צ"ל באלי לבד
שם	שם	כ"א	כ"פ נגד צ"ל כ"פ כשהוא נגד
שם	שם	כ"ט	וילא אחר צ"ל וילא אחד
שם	שם	ל"ב	כח אחר צ"ל כח אחד .
שם	שם	ל"ד	רל"ג צ"ל דף ל"ג
שם	שם	ל"ה	הבין כן צ"ל הבין גם כן .
שם	ג'	י"ט	מיירי דשניהם צ"ל מיירי בטוען דשניהם .
שם	שם	כ"א	בכל שמודה צ"ל דכל שמודה
שם	שם	ל"ד	להשלים צ"ל לשלם
שם	שם	ל"ה	סי' ע"ו צ"ל סי' ע"ז .
שם	שם	מ"ב	שהוא ללורך צ"ל שלוה ללורך
שם	שם	מ"א	במ"ש צ"ל כמ"ש
שם	ג'	ל"ו	הנראה להרמב"ן צ"ל הודאה דלהרמב"ן
שם	שם	ל"ט	הרי בדבר צ"ל דהרי בדבר .
שם	שם	מ"ט	דנקט הרמב"ס צ"ל דנקט הרמב"ן

לוח הטעיות מספר פ"אה ח"ג

דף	עמוד	שיטה	
שם	שם	נ'	הוא דשם צ"ל הוא בשם
שם	שם	ז'	הלשון לעז צ"ל דלשון לעז
שם	שם	ל"א	כ"ו דבדיעבד צ"ל כ"ו דנראה דבדיעבד
שם	שם	כ"ב	דמשפטה צ"ל כתב דמשפטה
שם	ע"ב	י"ד	כתב מולטאנה צ"ל כתב הספר מולטאנה
שם	שם	מ"ט	דמתקרי הרגיל צ"ל דמתקרי ברגיל
שם	ע"ד	ח'	פ"ז צ"ל פ"ט
שם	שם	י"א	כלד צ"ל כלר ז' אברהם
שם	שם	י"ב	ובלד בנז' צ"ל ובלר בנז'
ל"ה	ה'	י"א	בעיר אחת צ"ל בעיר אחר
שם	שם	ט"ז	שין לחוש צ"ל אין לחוש
שם	שם	ל"ד	דלשון לעז צ"ל בלשון לעז
שם	עב	ה'	בעיר אחת צ"ל בעיר אחר
לה	ג'	י"ד	שלחו בפני צ"ל שלחו עמו
שם	שם	מט	כינוי לכן צ"ל כינוי לבן
שם	שם	כ"א	בשניהם וי"ל צ"ל דשניהם הי"ל
שם	ד'	כ"ג	צריך לכתוב צ"ל צריך להיות
ל"ו	ע"א	ל"א	שהרי בהגהה צ"ל שהרי כהגהו
שם	ב'	כ"ד	וכתב מנחם צ"ל ונכתב מנחם
שם	ע"ג	ך'	הנה השנים צ"ל הנה לענין השנים
שם	שם	מה	בתרתי בעינן צ"ל דתרתי בעינן
שם	ע"ד	כ"ט	שהיה בעירנו צ"ל שהיה פה פ'ראנקיה
שם	שם	ל"ד	וכשרצה צ"ל וכשרצו
שם	שם	ל"ח	שוכב עמו צ"ל שוכב עמה
ל"ז	ע"א	ל"ח	דפשטו צ"ל דפשיטא
שם	שם	מ"א	כמ"ש התו' צ"ל דמ"ש התו'
שם	שם	מ"ג	כי וז"ל צ"ל כתב ז"ל ׃
שם	שם	כ"ו	בשם רש"ל צ"ל בשם רש"י ׃
שם	ע"ד	כ"ד	בשבת ופליגא צ"ל בשבת בד"ה ופליגא ׃
שם	שם	מ"ד	ויש תימא ומ"מ צ"ל ויש תימא כו' וה"ם ומ"מ ׃
שם	ע"ג	י"ט	עצמם ג"כ צ"ל עצמם א"כ
שם	שם	כ"ט	ליה לשון צ"ל ליה נמי לשון ׃
שם	שם	ל'	דאסר בו צ"ל דאסר ביה ׃
שם	שם	ל"ו	כמו שכתבו צ"ל במה שכתבו ׃
שם	שם	ד"ן	דריש ולא עביד צ"ל יליף ולא עביד
שם	שם	ג'	מיהא צ"ל מיהו ׃
ל"ח	ע"א	ל"ה	תימא לא צ"ל מהא לא ׃
שם	שם	ד"ן	וכמ"ש הרמב"ן צ"ל ומ"ש הרמב"ן
שם	שם	כ"ה	כ"ו דהיינו צ"ל כו' נראה דהיינו ׃
ל"ח	ג'	מ"א	אם כן לע"ר צ"ל אינו נראה לע"ד
ל"ט	ג'	פ"ז	תיבה איפשר מיותרת ׃
שם	שם	ל'	בס' המאור צ"ל בס' המלחמות בס' המאור ׃
שם	שם	ל"א	בשימושה צ"ל בשעושה ׃
מ'	ע"א	י"א	שוכב עמו צ"ל שוכב עמה
שם	שם	כ"ד	המשמשת מת צ"ל המשמש מת
שם	שם	כ"א	ממתני' ה"ז צ"ל ממתני' ה"כ
שם	שם	כ"ט	תיבות מדהזהיר שלא יפרוש משמש מיותרות ׃
מ"א	א'	א'	שבעירמו צ"ל שבעירם ׃
שם	שם	כ'	תורה ת"ח צ"ל תורה דכל ת"ח ׃
שם	שם	ל"א	דף נ"ג צ"ל דף כ"ג ׃
שם	שם	ז"ן	מש"מ היינו צ"ל מ"ש היינו ׃

דף	עמוד	שיטה	
שם	ב'	י"א	מאונסי אדם צ"ל מעונשי אדם
שם	שם	ך'	כמו פרים צ"ל דמזפרים ׃
שם	שם	מ"ג	דהיא דאבילו' צ"ל כהיא דאבילו'
מ"ב	ע"ד	י"ד	דלא גרע כו' טעות הוא וצ"ל דלא כרש"י ז"ל כו' ׃
שם	שם	מ"ז	ענין מ"ש צ"ל ועיין מ"ש ׃
שם	שם	כ"א	כיון דהטור צ"ל כיון דארב' הטו'
שם	שם	ל"ד	הכי כתב צ"ל הרי כתב ׃
מ"ג	א'	כ"ה	אבל מי לו צ"ל אבל מי שיש לו ׃
שם	שם	ל"ג	סי' ע"ב צ"ל סי' ע"א ׃
שם	שם	ל"ז	שנות צ"ל שנית ׃
שם	שם	מ"ה	אוכל שני צ"ל או כלי שני ׃
שם	שם	ד"ן	ותוחכין כו' צ"ל וחותכין כו'
שם	ב'	כ"א	סי' ל"א צ"ל סי' ל"ה ׃
שם	שם	כ"ב	כנה"ג סי' צ"ל כנה"ג א"ח סי' ׃
שם	שם	מ"ה	טרופה כתבשיל צ"ל טרופה עם התבשיל ׃
שם	ג'	ה'	סי' ק"ז צ"ל סי' ק"א ׃
שם	שם	י"ג	כל שהיקפם צ"ל כל שהיקרים
מ"ג	ג'	ך'	סי' ל"ד צ"ל סי' ל"ה ׃
שם	ד'	י"ד	עיין י"ג צ"ל עיין י"ד ׃
שם	שם	י"ט	סי' ר"ה צ"ל סי' ק"ה ׃
שם	שם	ל'	שיעדרו צ"ל שיעברו ׃
שם	שם	ל"ז	ואירע כו' עד דלקמן הוא מיותר ואינו נצרך כלל ׃
מ"ד	א'	א'	נמי צ"ל ומי חייב ׃
שם	שם	ט"ו	וגם הכבשים צ"ל וגם בכבשים ׃
שם	שם	כ"ו	הכה סי' צ"ל והפר"ח ביאר ג"כ ענין זה בהדיא בסי' ס"ט ס"ק מ"ד וא"כ מ"ש מרן בסי' ק"ס ׃
שם	שם	ל"ג	ולענין שער צ"ל ולענין אחר ׃
שם	שם	מ"ד	משליכין אחר צ"ל משליכין אחד ׃
שם	שם	מ"ט	בכולם צ"ל כיכולם ׃
שם	ב'	נ'	סי' ה' צ"ל סי' א' ׃
שם	שם	כ"ז	וכתב הכרח צ"ל וכתב הפר"ח ׃
שם	שם	ל'	דלא חילק צ"ל דאין חילוק ׃
שם	ד'	ד'	לשבועה יען צ"ל שבועה יען ׃
מ"ה	א'	מ'	דלשון אימו צ"ל דלשון אבל אינו ׃
שם	ב'	מ"ב	היתה כמוך צ"ל היתה כמוה ׃
שם	שם	כ"א	כ"ו יע"ש צ"ל ובעבורה כו' יע"ש ׃
שם	ג'	מ"א	פי' מיום צ"ל פי' ביום ׃
שם	ד'	ט"ו	עתה מעת צ"ל עתה לח"ד מעת ׃
שם	שם	כ"ט	דשייך טומאה צ"ל דשייך טעם טומאה
שם	שם	מ'	שכתוב ספירות צ"ל שיכתוב ספירות ׃
מ"ו	א'	כ"ה	שמואל המלוה צ"ל שמואל האומר ׃
שם	ב'	ל"ב	דהמלוה א"ל צ"ל להלוה א"ל ׃
שם	שם	ל"ט	דף כ"ו צ"ל דף ר"ו ׃
שם	ג'	ז'	האור זרוע צ"ל העין יוסף ׃
מ"ו	ד'	ל'	תמחול לי צ"ל תמחול אותה לי ׃
שם	שם	ל"ו	כלפי צ"ל דלפי ׃
שם	שם	מ"ג	ולע"ד כי צ"ל ולע"ד חדא כי
מ"ז	א'	ז"ן	ודמי לאו צ"ל ודמי לאומר ׃
שם	ב'	י"א	הונאה על צ"ל הונאה דאומר על ׃
שם	שם	ז'	שהרי כתב צ"ל שהרי בתר ׃
שם	שם	ז"ן	דאמרינן צ"ל דאי אמרינן ׃
שם	ג'	י"ט	לו מקרי צ"ל לא מקרי ׃

דף עמוד שיטה

י"ט ע"ב ט"וב פנינהו דלא נ"ל פנינהו משום דלא כו'
שם שם כ"ט כידו דהרי נ"ל בידו דהכי
שם שם כ"ב ממ"ש בש"ס ככ"ל
שם ע"ג ל"ה ולשון קני נ"ל ולשון הנמקי
שם ע"ד ט' דמ"ש נ"ל כמ"ש
שם שם טו"ב גבה הכל נ"ל גביה דכל
שם שם מ"א בעין יוסף ז"ל פשיטה נ"ל העין יוסף בשיטתו
שם שם מ"ו תיבת כאן מיותר
ך' ע"א ב' א"כ היכי נ"ל א"כ הכא היכי
שם שם ל' האי דרבא נ"ל האי דהכא
שם שם י"ד דר"ן מודה נ"ל דר"ן הודה
שם שם כ"ע במקום שרוב נ"ל במקום שהב
שם שם מ"א דעשאו נ"ל כשעשהו
שם ע"ב ט' היינו היכא נ"ל היינו כהכא
שם שם ש"ב נדר הס נ"ל גדר ה"ד
שם שם י"ט משנה א' ככ"ל
שם שם ל"ו יפה ליבור נ"ל יפה לליבור
שם שם מ"ד ואין להם נ"ל ואין באים
שם שם מ"ה בהנך נ"ל דהנך
שם ע"ג ט' למלך רכ"ו נ"ל למלך דכ"ו
שם שם י"ג דהו"ל בהנך נ"ל דהו"ל כהנך
שם שם כ"ב דהנך ואלו נ"ל דהנך חייבים ואלו
שם שם ל"א כיון נ"ל ליבור כהנך
שם שם מ' לרבנן דהכה נ"ל לרבנן דר"י דהכה
ך' ע"ג מ"ג שלא מסר לו נ"ל שלו מסר לה
שם שם מ"ו נמי מיהו נ"ל נמי נהי
שם ע"ד ז' שימסרה נ"ל דימסרו
שם שם ט"ז והיא בההיא נ"ל והיינו כההיא
שם שם י"ז כהונה שלא נ"ל כהונה שלו
שם שם ל"ג חשש לא נ"ל חשש שמא לא
שם שם ל"ה דשמע רולאי נ"ל דשמע מתרלים
שם שם ל"ז שיהיו משלהם נ"ל שיהיו משקלהם
שם שם כ"ה משא"כ נ"ל לעניהם משא"כ
כ"א שם י"ח הן לבעבודה נ"ל הן רק דבעבודה
שם שם כ"ט משתנה ליבור משתנה לקרבן ליבור
שם שם ל"ב דאייאינן נ"ל אי חייאינן
שם שם ל"ה אבל לא תיבת לא מיותר
שם שם כ"ז דאין נ"ל דאי . שם ע"ב ל"ג ר"ל נ"ל נרא'
שם שם ע"ב כאור דנוטלין נ"ל כאור שכר דנוטלין
שם ע"ג כ"ט עושה יום נ"ל עושים יום
שם שם כ"ג אפילו בי"ז נ"ל אפילו בא"ה
שם ע"ד כ"ה כל ריח נ"ל בלי ריח
שם שם כ"ז כשאל ש"ק נ"ל כשאל מולאי שבת
כ"ג א' ג' הוא נ"ל היא
שם שם י"א דראובן חייב נ"ל דהאומן חייב
שם שם י"ג אין קונה נ"ל אין אומן קונה
שם שם ן' פרקו דס נ"ל פרקו גס
כ"ו ע"א ט"ז שנתגרשה נ"ל אשה שנתגרשה
שם שם ך' ובב"כ נ"ל ובש' בני חיי
שם שם כ"ה ס"י ס"ו נ"ל סי' ס"ב
שם שם כ"ח והמבי"ט נ"ל ומוהרי"ט
שם שם ל"ד קרובים שמכרים נ"ל קרובים הגדלים עמו בבית שמכירים
שם שם מ"ן אפי' בחנות נ"ל אפי' שמניהם בחנות
שם ע"ב נ' ואפלי מתחייב נ"ל ואפלו ורלונו מתחייב

דף עמוד שיטה

שם שם כ"ח אינו מחילה נ"ל איכא מחילה
שם שם מ"ג דף קמ"ו דח"ו נ"ל דף קמ"ו שכתב דח"ו
שם ע"ג כ"ד אדעתא שהרי נ"ל אדעתא דידה שהרי .
שם שם מ"ז היינו דמשתדל מהבעל נ"ל היינו דמשתלם מהבעל .
שם שם כ"ג שהיא חייבת נ"ל וכ"כ שם בנדרי' שהיא חייבת
שם שם כ"ז איכה ולפי נ"ל איכה חייבת ולפי
שם ע"ד י' אמר שהוא תתבע נ"ל אמר שהיא תתבע
שם שם ל"ד ומ"ש מוכר שדה נ"ל ומ"ש מיורד שדה .
כ"ז ע"א י"ג שלא הקנה דלשם נ"ל שלא התנה דלשם .
שם שם י"ח התם ולא כיון נ"ל התם ולאי כיון
שם שם כ"ג הרשב"א במתנה סתם נ"ל הרשב"א במהנה סתם
כ"ח ע"ב ב' תורת חיים נ"ל תורת חיים למוהר"ש .
שם שם ל' אמקום אחר נ"ל במהדורא קמא
שם שם ל"ב כתב מהרש"ן נ"ל מוהרש"ך
שם שם מ"ו אשתו בעדה נ"ל אשתו בעדו
שם שם מ"ט ובב"י ח"א נ"ל ובב"י ח"מ
שם ע"ג ט' במ"ה נ"ל דמ"ה . כ"ח ע"ג י"ח קט"ו נ"ל ק"ט
שם שם כ"ח שחייב כתובה נ"ל שחייב לה כתובתה
שם שם ל' בלי שבעה נ"ל בלי שבועה
שם שם ז"ן הרי"ן נ"ל ורי"ן
כ"ט א' י"א משה בלתי נ"ל מתה בלתי
שם שם ט"ז ולפרוע חובתנו נ"ל ולפרוע חובותיו
שם שם ל"ה אותה ביד נ"ל אותם ביד
שם ב' כ"ו סי' קכ"ב נ"ל סי' קכ"ג
שם שב ל"ב סי' ע"ה נ"ל סי' כ"ט
שם שם ל"ה והנכסים שהניחה תיבת והנכסים מיותרת ולנ"ל והניחה ממון הרבה
שם שם ל"ט סי' פ"ג נ"ל סי' פ"ג ולכל הפרטים עיין כו'
שם שם מ' פנים חדשות ח' א"ה כנ"ל
ל"א ד' כ"ט ן' גרשון נ"ל ן' גדעון
שם שם מ"א וקרו ליה רובה נ"ל וקרו ליה בו רובה
ל"ב ע"ב י"ד והוא אפי' שכתב נ"ל זהו אפי' היכא שכתב
שם שם כ"ז עזרת נשים נ"ל עזרת נשי' בשם ביין ביפידה
שם שם ל"ו נוהגים ה"א נ"ל נוהגים לכתוב ה"א
שם שם מ"א גוהרכה נ"ל ג' והררה
שם שם כ"א סי' ס"ג נ"ל סי' ק"ך
שם ג' ד' נשתנה שמה נ"ל נשתנה שמו
שם שם ל' או מ"ש נ"ל או משום
שם שם מ"ב במקום אחר נ"ל במהדורא קמא
שם שם מ"ה עדיף נ"ל עדיף טפי
שם שם ן' במ"א כשם נ"ל במ"א בשם
שם שם כ"ה בחורה כיון נ"ל בחורה לכך כיון
ל"ב ד' ן' במקום אחר נ"ל במהדורא קמא
ל"ג א' מ"א וכן כיון נ"ל וכן ליון
שם ע"ב י"ט בשם לורי נ"ל כשם לורי
שם שם כ"ו לומר דשם נ"ל לומר דסבר דשם
שם שם מ"ה במקום אחר נ"ל במהדורא קמא
שם שם נ"ן במקום אחר נ"ל במהדורא קמא
שם ע"ג י"ד לא ערכי נ"ל או ערכי
שם שם כ"ח ס"ק כ"ח נ"ל ס"ק א'
שם שם כ"ט סי' כ"ו נ"ל כ"ן
שם שם מ' עושה נ"ל עושי' . שם ע"ד י"ד ע"ב סי' נ"ל ע"ג סי'
שם שם כ"ט בשם אחר נ"ל בשם אחר
ל"ד א' ג' סי' של"ע נ"ל סי' תל"ט

מפתחות ס' פני האדמה

תשל"ב"ע